

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NİDÂİ: TENBİHNÂME
(DİL İNCELEMESİ, TENKİTLİ METİN, DİZİN)

DOKTORA TEZİ

MURAT PARLAKPINAR

MART 2017

NİDÂÎ: TENBÎHNÂME
(DİL İNCELEMESİ- TENKİTLİ METİN- DİZİN)

MURAT PARLAKPINAR

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE SUNULAN
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

MART 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Prof. Dr. Mete TAŞLIOVA
Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Erdoğan BOZ ESOGÜ, Türk Dili ve Edebiyatı

Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK GÜ, Türk Dili ve Edebiyatı

Doç. Dr. Mustafa ARSLAN AYBÜ, Türk Dili ve Edebiyatı

Yrd. Doç. Dr. Hülya GÖKÇE AYBÜ, Türk Dili ve Edebiyatı

İntihal Sayfası

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Murat PARLAKPINAR

İmza:

ÖZET

NİDÂÎ: TENBÎHNÂME (DİL İNCELEMESİ, TENKİTLİ METİN, DİZİN)

Parlakpınar, Murat

Doktora Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ertuğrul Yaman

Bu doktora çalışmasında 16. yüzyılda yaşamış ve daha çok hekim kimliğiyle tanınmış olan Nidâî'nin Tenbîhnâme adlı eserinin tenkitli metninin oluşturulması, dil, imlâ ve içerik yönünden incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri dışında 6 bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde Tenbîhnâme'nin nasihatnâme geleneğimiz içindeki yerini tespit edebilmek amacıyla Türk Klasik edebiyatında nasihatname geleneği hakkında genel bilgiler verilmiştir. “1. Bölüm”de Nidâî'nin hayatı, sanatı ve eserleri ele alınmış, “2. Bölüm”de Tenbîhnâme, şekil ve muhteva özellikleri bakımından ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. Ayrıca yine bu bölümde Tenbîhnâme’de yer alan hikâyelerin özetleri verilmiş, hikâyeler; kişi, mekân, zaman ve olay örgüsü gibi yapısal unsurları bakımından da değerlendirilmiştir. “3. Bölüm”de ise Tenbîhnâme'nin imlâ ve dil özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. H. 952 (M. 1545) tarihinde yazılmış olan Tenbîhnâme, Eski Anadolu Türkçesi'nden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseridir. Bu nedenle eserin dil özellikleri art zamanlı bir bakış açısıyla Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. “4. Bölüm”de Tenbîhnâme cümle bilgisi açısından incelenmiş, “5. Bölüm”de Tenbîhnâme'nin nüshaları tanıtıldıktan sonra tenkitli metne yer verilmiştir. Tenkitli metnin sayfa ve satır düzeni Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi nüshasına göre oluşturulmuş, diğer nüshaların sadece sayfa numaraları belirtilmiştir. Dizin başlıklı “6. Bölüm”de metnin gramatikal dizini yer almıştır. Dizde yer alan kelimelerin anlamları metindeki bağlamları dikkate alınarak verilmiştir. Son olarak ise çalışmada ulaşılan sonuçlar “Sonuç” başlığı altında ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Nidâî, Tenbîhnâme, Tenkitli Metin, Dil İncelemesi, Dizin

ABSTRACT

NİDÂÎ: TENBÎHNÂME (LANGUAGE REVIEW, CRITICAL TEXT, INDEX)

Parlakpınar, Murat

Ph.D. Turkish Language and Literature Department

Thesis Manager: Prof. Dr. Ertuğrul Yaman

In this doctoral study, it is aimed to create the critical text of Tenbîhnâme, the work of Nidâî having lived in the 16th century and widely known as a physician. And it is also aimed to examine this work in terms of language, spelling and content. The study consists of 6 sections except "Introduction" and "Conclusion" sections. In the "Introduction" section, general information about the tradition of nasihatnâme in Turkish Classical Literature has been given in order to determine the place of Tenbîhnâme in our tradition of nasihatnâme. In "Section 1" Nidâî's life, art and works are discussed, in "Section 2", Tenbîhnâme is introduced in detail in terms of features and content. Also in this section, the summaries of the stories in Tenbîhnâme are given and it has been assessed in terms of structural elements such as person, space, time and plot. In "Section 3", the spelling and language characteristics of Tenbîhnâme are examined in detail. Tenbîhnâme, written in H. 952 (1545), is the work of transition from Old Anatolian Turkish to Ottoman Turkish. For this reason, the characteristics of the language of the work have been taken into consideration in comparison with the Old Turkish and Old Anatolian Turkish periods in terms of a concise view. In "Section 4", Tenbîhnâme has been examined in terms of sentence information and in "Section 5", the criticized manuscript has taken place after the essays of Tenbîhnâme have been introduced. The page and line layout of the compulsory text have been drafted according to the Germany Berlin State Library copy, only the page numbers of the other copies have been indicated. In "Section 6" titled Index, the grammatical index of the text has taken place. The meanings of the words in the Index are given by taking into account the context. Finally, the results obtained in the study have been handled under the heading of "Conclusion".

Key Words: Nidâî, Tenbîhnâme, Critical Text, Language Examination, Index

İTHAF

Sevgili annem

İpek Parlakpınar ve babam Niyazi Parlakpınar'a...

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İTHAF	vi
KISALTMALAR.....	xiii
TRANSKRİPSYON ALFABESİ.....	xiv
ÖN SÖZ	xv
GİRİŞ	1
KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA NASİHATNÂME GELENEĞİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
BÖLÜM 1	
1. NİDÂÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ	8
1.1. Hayatı.....	8
1.2. Edebî Kişiliği	9
1.3. Eserleri.....	11
1.3.1. Ed-Durrrü'l-Manzûm fi't-Tıbb	11
1.3.2. Fetih-nâme-i Kal'a-i Cerbe	11
1.3.3. Genc-i Esrâr-ı Ma'nî	12
1.3.4. Menâfiü'n-Nâs	13
1.3.5. Mübâhasât - ı Mükeyyifât	14
1.3.6. Nusret-i Gazâ-yi Sahip Gerây Hân: Hikâyet-i Boğdan	15
1.3.7. Rebî'u's-Selâme	15
1.3.8. Târih-i Sâhip Gerây Hân	16
1.3.9. Tercüme-i Nazm-ı Lokman Hekim	17
1.3.10. Vasiyyetnâme	17
BÖLÜM 2	
2. TENBİHNÂME	18
2.1. Genel Özellikleri	18
2.2. Şekil Özellikleri.....	20

2.3. Muhteva Özellikleri	21
2.3.1. Nefsi Emmâreden Kopan Yaramaz Sıfatlar	22
2.3.1.1. Günâh	22
2.3.1.2. Gazab	22
2.3.1.3. Gurûr	23
2.3.1.4. Enâniyet	23
2.3.1.5. Şirk	23
2.3.1.6. Küfr	24
2.3.1.7. İnad	24
2.3.1.8. İnkâr	25
2.3.1.9. Cehl	25
2.3.1.10. Şehvet	25
2.3.1.11. Hubb-ı Dünya	26
2.3.1.12. Kahr	26
2.3.1.13. Zulm	26
2.3.1.14. Kîn	27
2.3.1.15. Riyâ	27
2.3.1.16. İbadete Kâhillik	28
2.3.1.17. Hırs	28
2.3.1.18. Ugurluk	29
2.3.1.19. Buhl	29
2.3.1.20. Fısk	29
2.3.1.21. Fukaraya Buğzetmek	30
2.3.1.22. Ulemaya Buğzetmek	30
2.3.1.23. Vefasızlık	31
2.3.1.24. Bî-hayâlık	31
2.3.1.25. Hased	32
2.3.1.26. Kendi Ayıbını Bilmemek	32
2.3.1.27. Hîle	33
2.3.1.28. Vehmnâk Olmak	33
2.3.1.29. Dûn-himmet Olmak	33
2.3.1.30. Hevâ ve Heves	34
2.3.1.31. Gaflet	34
2.3.2. Hasletler	35
2.3.2.1. Tevbe	35
2.3.2.2. Sabr	35
2.3.2.3. Allah Korkusu	36
2.3.2.4. Meskenet	36
2.3.2.5. İstiğfâr	36
2.3.2.6. İmân	37
2.3.2.7. Riyâzet	37
2.3.2.8. İkrâr	38
2.3.2.9. İlm	38
2.3.2.10. Pâk-dâmân Olmak	38
2.3.2.11. Fakr	39

2.3.2.12. Lutfeylemek	39
2.3.2.13. Adl	40
2.3.2.14. Din ve Hak Korkusu	40
2.3.2.15. İhlâs	40
2.3.2.16. Allah'ın Emirlerini Terk Etmemek	41
2.3.2.17. Kanâat	41
2.3.2.18. Râstlık	42
2.3.2.19. İhsân	42
2.3.2.20. Zühd ve Salah	42
2.3.2.2. Fukaraya Muhabbet Etmek	43
2.3.2.22. Ulemaya Muhabbet Etmek	43
2.3.2.23. Vefâ	44
2.3.2.24. Hayâ	44
2.3.2.25. Nefsi Hasetten Arındırmak	45
2.3.2.26. Kendi Ayıbını Bilmek	45
2.3.2.27. Sadıkâne Olmak	45
2.3.2.28. Tevekkül	46
2.3.2.29. Bülend-himmet Olmak	46
2.3.2.30. Allah Aşkı İle Şûrîde ve Şeydâ Olmak	46
2.3.2.31. Gafletten Uyanmak	47
2.3.3. Hikâye Özetleri	47
2.3.4. Hikâyelerde Yer Alan Kişiler	81
2.3.4.1. Peygamberler	82
2.3.4.2. Halifeler	83
2.3.4.3. Padişah veya Devlet Adamları	84
2.3.4.4. Diğer Kişiler	85
2.3.5. Hikâyelerde Mekân	91
2.3.6. Hikâyelerde Zaman	91
2.3.7. Hikâyelerde Olay Örgüsü ve Anlatım	92

BÖLÜM 3

3. DİL VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ 95

3.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....95

3.1.1. Ünlülerin İmlâsı	95
3.1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlâsı	95
3.1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlâsı	96
3.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlâsı	96
3.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlâsı	97
3.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlâsı	97
3.1.2. Ünsüzlerin İmlâsı	97
3.1.2.1. /b/, /p/ Ünsüzlerinin İmlâsı	97
3.1.2.2. /c/, /ç/ Ünsüzlerinin İmlâsı	98
3.1.2.3. /ñ/ Ünsüzünün İmlâsı	98
3.1.2.4. /t/, /d/ Ünsüzlerinin İmlâsı	98
3.1.2.5. /s/ Ünsüzünün İmlâsı	99

3.2. SES ÖZELLİKLERİ.....	99
3.2.1. Ünlüler (Vokaller)	99
3.2.1.1. Ünlü Uyumları	99
3.2.1.1.1. Kalınlık-İncelik (Büyük Ünlü) Uyumu	99
3.2.1.1.2. Düzlük –Yuvarlaklık (Küçük Ünlü) Uyumu	100
3.2.1.2. Ünlü Değişmeleri	103
3.2.1.2.1. i/e Tercihi	103
3.2.1.2.2. ü>i Değişmesi	104
3.2.1.2.3. u>i Değişmesi	104
3.2.1.3. Ünlü Düşmesi	104
3.2.1.4. Ünlü İncelmesi	105
3.2.1.5. Birleşme	105
3.2.2. Ünsüzler (Konsonantlar)	105
3.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri	106
3.2.2.1.1. b->v- Değişmesi	106
3.2.2.1.2. b>p Değişmesi	106
3.2.2.1.4. t->d- Değişmesi	107
3.2.2.1.5. ğ>v Değişmesi	108
3.2.2.1.6. d>y Değişmesi	108
3.2.2.1.7. k->g- Değişmesi	108
3.2.2.1.8. k>ğ Değişmesi	109
3.2.2.2. Ünsüz İkizleşmesi	109
3.2.2.3. Ünsüz Uyumu	109
3.2.2.4. Tonlulaşma	110
3.3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	110
3.3.1. Yapım Ekleri	110
3.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	110
3.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri	114
3.3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri	116
3.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	117
3.4. İSİMLER	119
3.4.1. İsim Çekim Ekleri	119
3.4.1.1. Çokluk Eki	119
3.4.1.2. İyelik Ekleri	119
3.4.2. Hal Ekleri	121
3.4.2.1. İlgi Hali	121
3.4.2.2. Yükleme Hali	122
3.4.2.3. Yönelme Hali	122
3.4.2.4. Bulunma Durumu	123
3.4.2.5. Ayrılma Hali	123
3.4.2.6. Vasıta Hali	123
3.4.2.7. Eşitlik Hali	124
3.4.3. Soru Eki	124

3.4.4. İsim Tamlamaları	124
3. 5. SIFATLAR.....	126
3.5.1. Niteleme Sıfatları	126
3.5.2. Belirtme Sıfatları	126
3.5.2.1. İşaret Sıfatları	126
3.5.2.2. Soru Sıfatları	127
3.5.2.3. Belirsizlik Sıfatları	127
3.5.2.4. Sayı Sıfatları	127
3.6. ZARFLAR	128
3.6.1. Hal Zarfları	128
3.6.2. Zaman Zarfları	128
3.6.3. Yer zarfları	129
3.6.4. Miktar Zarfları	129
3.6.5. Soru Zarfları	129
3.7. ZAMİRLER	129
3.7.1. Kişi Zamirleri	130
3.7.2. İşaret Zamirleri	130
3.7.3. Soru Zamirleri	131
3.7.4. Belirsizlik Zamirleri	131
3.7.4. Dönüşlülük Zamiri	131
3.8. FİİL.....	131
3.8.1. Fiil Çekim Ekleri	132
3.8.1.1. Bildirme Kipleri	132
3.8.1.1.3. Geniş Zaman Kipi	133
3.8.1.2. Tasarlama Kipleri	135
3.8.2. Ek-fiil	137
3.8.3. Fiilimsiler	138
3.8.3.1. İsim-fiiller	138
3.8.3.2. Sıfat-fiiller	139
3.8.3.3. Zarf-fiiller	140
3.8.4. Birleşik Fiiller	141
3.9. EDATLAR.....	143
3.9.1. “Benzerlik, Tıpkılık, Denklik” İlişkisi Kuranlar	144
3.9.2. “Vasıta” veya “Beraberlik” İlişkisi Kuranlar	144
3.9.3. “Sebeup, Maksat, Gaye, Hedef” İlişkisi Kuranlar	144
3.9.4. “Öncelik, Sonralık ve Zaman” İlişkisi Kuranlar	144
3.9.5. “Yön Gösterme” İlişkisi Kuranlar	144
3.9.6. “Miktar” İlişkisi Kuranlar	145
3.10. BAĞLAÇLAR.....	145
3.10.1. Sıralama Bağlaçları	145
3.10.2. Pekiştirme Bağlaçları	145
3.10.3. Nöbetleşme Bağlaçları	145

3.10.4. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar	146
3.11. ÜNLEMLER	146
3.12. İKİLEMELER	146
3.13. ATASÖZLERİ	147
BÖLÜM 4	
4. CÜMLE	148
4.1. Yapısına Göre Cümleler.....	148
4.1.1. Basit Cümle	148
4.1.2. Birleşik Cümle	148
4.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle	148
4.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle	149
4.1.3. Bağlı Cümleler	149
4.2.4. Sıralı Cümleler	150
4.3. Yüklemine Türene Göre Cümleler	150
4.3.1. Fiil Cümlesi	150
4.3.2. İsim Cümlesi	151
4.4. Yüklemine Yerine Göre Cümleler.....	151
4.4.1. Kurallı Cümle	151
4.4.2. Devrik Cümle	151
4.5. Anlamlarına Göre Cümleler	152
4.5.1. Olumlu Cümle	152
4.5.2. Olumsuz Cümle	152
4.5.3. Soru Cümlesi	153
4.5.3. Ünlem Cümlesi	153
BÖLÜM 5	
5. METİN	154
5.1. Tenbîhnâme'nin Nüshaları	154
5.2. Tenkitli Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yol.....	156
5.3. Tenkitli Metin.....	159
BÖLÜM 6	
6. DİZİN.....	400
SONUÇ	669
YARARLANILAN KAYNAKLAR VE REFERANSLAR.....	677
ÖZGEÇMİŞ.....	683

KISALTMALAR

AL. Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası

Ar. Arapça

Bk. Bakınız

Bulg. Bulgarca

C. Cilt

dzl. Düzenleyen

EAT Eski Anadolu Türkçesi

Far. Farsça

H. Hicri

hzl. Hazırlayan.

İt. İtalyanca

Krş. Karşılaştırınız

M. Miladi

MK Milli Kütüphane Nüshası

S. Sayı

SK Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

ss. Sayfa sayısı

T. Türkçe

vb. ve benzeri

vd. ve diğerleri

Yun. Yunanca

TRANSKRİPSYON ALFABESİ

آ / a, ā

أ / a, e, ı, i, u, ü

ء / ʿ

ب / b, p

پ / p

ت / t

ث / s

ج / c, ç

چ / ç

ح / h

خ / h

د / d

ذ / z, d

ر / r

ز / z

ژ / j

س / s

ش / ş

ص / ş

ض / z, d

ط / t

ظ / z

ع / ʿ

غ / ğ

ف / f

ق / k

ك / k, g, ñ

ل / l

م / m

ن / n

و / v, u, ū, ü, o, ö

ه / h, a, e

ی / y, ı, i, ĩ

ÖN SÖZ

Malum olduğu üzere Türk Dili ve Eski Türk Edebiyatı çalışmalarının çoğunluğunu metin neşri çalışmaları oluşturmaktadır. Bu tür çalışmaların Türk dilinin tarihsel gelişimini tespit etmede önemi büyüktür. Sözcüklerde ses ve şekil bakımından meydana gelen değişimler, Türkçenin söz varlığı ve söz dizimsel özellikleri yine bu tür eserler üzerinde yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda neşri yapılmış yazma eserler bugüne kadar Türk dili üzerine yapılan dilbilgisi, dilbilim, anlambilim çalışmalarında kullanılan temel kaynaklar olagelmıştır. Yine bu eserlerden düşünce dünyamız ve sosyal hayatımızdaki değişme ve gelişmeleri takip edebilmek mümkün olabildiğinden tarih, sosyoloji, felsefe gibi sosyal bilim dallarının da çoğu zaman bu eserlerden istifade ettiği görülmektedir.

Bu çalışmada Nidâî'nin *Tenbîhnâme* adlı eserinin tenkitli metninin hazırlanması, dil, imlâ ve muhteva özellikleri bakımından ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve nasihatnâme geleneğimiz içindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tenbîhnâme H. 952 (M. 1545) tarihinde kaleme alınmıştır. *Tenbîhnâme* yazıldığı tarih itibariyle Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseridir. Bugüne kadar Eski Anadolu Türkçesi dönemi üzerine çok sayıda çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Ancak Osmanlıcanın ve Türkiye Türkçesinin atası olarak gösterilebilecek olan Eski Anadolu Türkçesinin başlangıç noktası ve Osmanlıcaya ne zaman dönüştüğünün yaklaşık tarihi tespit edilememiştir (Mansuroğlu, 1998, s. 247). Bu bağlamda *Tenbîhnâme* Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlıcaya geçişin ne şekilde gerçekleştiği hususunda bilgi edinebilecek bir eserdir. Aynı zamanda *Tenbîhnâme*, her ne kadar mensur-manzum karışık olarak yazılmışsa da metnin ana çatısını oluşturan kısımlar mensurdur. Bu yönüyle *Tenbîhnâme* 16. yüzyıl Türkçe nesir dilinin özelliklerinin de tespit edilmesi bağlamında da kaynak bir eserdir.

Tenbîhnâme'nin dil özellikleri yanında muhteva özelliklerinin ve nasihatnâme geleneğimiz içindeki yerinin de belirlenmesi ayrıca önem taşımaktadır. Bu yönüyle çalışma hem Eski Türk edebiyat alanını hem de Türk dili alanını ilgilendirmektedir ve ortaya konulan bu çalışma her iki alan için de kaynaklık teşkil edecektir.

Bir nasihat kitabı olan *Tenbîhnâme*'de kendi zamanının okuyucu ve dinleyici kitlesine birçok mesaj verildiği gibi bu genel geçer mesajlar günümüz insanına da hitap etmektedir. Bu anlamda günümüzden yüzlerce yıl önce yazılmış bu eserde telkin edilen değerlerin ve sakınılması tavsiye edilen tutum ve davranışların neler olduğunun belirlenmesi de önem arz eden bir diğer konudur ve çalışma bu yönüyle de değerler eğitimi konusunda yapılan çalışmalara da kaynaklık edecek niteliktedir.

Tenkitli metin çalışmaları uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte tenkitli metin neşrinde araştırmacılara yol gösterecek çalışmaların sayısı ne yazık ki çok azdır. Bununla birlikte yapılan birçok tenkitli metin çalışmasında tenkitli metnin kurulmasında nasıl bir yol izlendiğine dair açıklamaların ya hiç yapılmadığı ya da yapılsa bile yetersiz kaldığı görülmektedir (Köksal, 2012, s. 200). Tarafımızca yapılan tenkitli metin çalışmasında

olabildiğince bilimsel yöntemlere bağlı kalmak kaygısıyla hareket edilmiş, tenkitli metin neşriyle ilgili literatür taranarak bilimsel çalışmalar ışığında tenkitli metin kuruluşunda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Bu çalışmada tenkitli metin oluşturulurken Prof. Dr. M. F. Köksal'ın “Tenkitli Metin Neşrinin Ana Esasları” adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Tenbîhnâme'nin yazma nüshalarının tespitine çalışılmıştır. Tarafımızca yapılan katalog taramalarında eserin 5 tanesi Türkiye'de ve biri de Almanya'da olmak üzere toplam 6 nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bu nüshaların buldukları kütüphanelerle ilgili bilgiler şu şekildedir:

1. Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, Ms.or.oct.3006.
2. Ankara Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3571.
3. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Mustafa Con A 109.
4. İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Koleksiyonu, 1657/1.
5. İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Şerriye 849.
6. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 311.

Tespit edilen bu 6 nüshadan ancak 5 nüshaya ulaşılabilmiş, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunan nüshaya kütüphanenin tadilat ve tamiratta olması dolayısıyla ulaşmak imkânı olmamıştır. Bunun üzerine eldeki diğer nüshalar incelenmiş, tenkitli metnin oluşturulmasında; Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi (AL), Ankara Milli Kütüphane (MK), İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (SK) nüshalarının kullanılmasına karar verilmiştir.

Çalışmada esas nüsha olarak AL nüshası alınmış, nüsha farklılıkları dipnotta gösterilmiştir. Her ne kadar bir nüsha esas olarak alınmışsa da yeri geldiğinde diğer nüsha ya da nüshalardaki daha uygun olan varyant ana metne alınmış, ana metinden çıkarılan varyant dipnotta gösterilmiştir.

Tenkitli metin oluşturulduktan sonra metin; dil, imlâ ve muhteva özellikleri bakımından ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Ses ve şekil özellikleri belirlenirken betimsel gramer incelemesi yöntemine başvurulmuş, art zamanlı bir bakış açısıyla metinden yansıyan dilbilgisi özellikleri Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesiyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Muhteva incelemesi bağlamında hikâyelerin özetleri verilmiş, hikâyeler; kişi, yer, zaman ve olay örgüsü gibi yapısal özellikleri bakımından da değerlendirilmiştir. Bununla birlikte eserde işlenen kavramlar Nidâî'nin eserinde ifade ettiği biçimiyle “Nefsi Emmâreden Kopan Yaramaz Sıfatlar” ve “Hasletler” başlıkları altında ele alınmıştır. Ayrıca nasihatnâme türünde bir eser olan Tenbîhnâme'nin nasihatnâme geleneğimiz içindeki yerini tespit etmek gayesiyle Giriş bölümünde Klasik Türk Edebiyatında nasihatnâme geleneği ve yüzyıllara göre öne çıkan nasihatnâmeler hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Dolayısıyla çalışma hem Eski Türk edebiyatı hem de Türk dili bilim dallarını ilgilendirdiğinden çalışmada her iki alanın inceleme yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Son olarak doktora süresince her konuda büyük desteğini gördüğüm, kendisini tanımak ve kendisiyle çalışmak onuruna eriştiğim danışman hocam Prof. Dr. Ertuğrul Yaman'a, tez izleme jürisinde yer alan sayın Prof. Dr. Erdoğan Boz'a ve Yrd. Doç. Dr. Hülya Gökçe'ye, görüş ve bilgileriyle çalışmama katkı sunan Doç. Dr. Mustafa Aslan'a ve Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bülbül'e; doktora ders dönemindeengin bilgi ve deneyimlerinden istifade etme imkânı bulduğum Prof. Dr. Funda Toprak, Doç. Dr. Akartürk Karahan, Doç. Dr. Nihal Çalışkan'a ve son olarak bu yoğun ve zor süreçte belki de en büyük destekçim diyebileceğim eşim Sunay Parlakpınar'a çok teşekkür ederim.

Murat Parlakpınar

Muş-2017

GİRİŞ

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA NASİHATNÂME GELENEĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

Klasik Türk edebiyatında öğüt içerikli eserlere nasihatnâme ya da pendnâme adı verilir. İnsanları iyiye, güzele ve doğruya yönlendirmek; kötü, çirkin ve yanlış işlerden, zararlı tutum ve davranışlardan sakındırmak amacıyla kaleme alınmış dinî, ahlaki ve sosyal içerikli eserlere nasihatname ya da pendnâme denir. “Kişiyi ve toplumu İslam dini ve tasavvuf çerçevesinde eğitmeyi, bilgilendirmeyi, uyardırmayı amaçlayan bu eserler, ahlak ve görgü kitapları, adap kılavuzları, mev‘ize kitapları, atalar sözü kitapları olarak da bilinirler” (Emiroğlu, 2010, s. 3).

Türk edebiyatında nasihatnameler manzum ya da mensur yazıldıkları gibi manzum-mensur karışık olarak da yazılanlar olmuştur. Manzum nasihatnameler genellikle mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınmıştır. Bununla birlikte; kaside, musammat, terci-i bent, terki-i bent gibi klasik edebiyat nazım biçimleriyle de kaleme alınmış manzum nasihatnâme örnekleri bulunmaktadır.

Nasihatnâmelerin bir tür olarak edebiyatımızda ortaya çıkışında Arap ve İran edebiyatında Pendnâme türündeki eserlerin etkili olduğu bu tip eserlerin pek çok Divân şairi tarafından manzum olarak tercüme edilmiş olmasından anlaşılmaktadır. Feridüddin Attar’ın Pendnâme’si, Emir Unsuru’l Maâlî Keykâvus bin İskender’in oğlu Gilân Şah için yazdığı *Kabusnâme*, Sa’dî’nin *Bostan* ve *Gülîstân* adlı eserleri Divan edebiyatındaki nasihatnâme türü üzerinde doğrudan etkili olan eserlerdir. Ayrıca genel ahlâkla ilgili olarak Arap ve İran edebiyatında yazılan eserler de edebiyatımızda bu türün gelişmesine katkıda bulunmuştur (Kaplan, 1995, s.5).

Türkler’in nasihat kitapları kaleme almaları Müslüman olduktan sonraki dönemlere rastlar. Şair ve yazarları bu konuya yönlendiren başlıca etken İslâm dininin nasihat dini olduğunu vurgulayan âyet ve hadisler olmuştur (Pala, 2006, s. 2010). Kuran-ı Kerim’de yer alan öğütle ilgili ifadeler incelediğinde bunlarda öğüdün İslam’daki yerine, öğüt vermenin önemine, bunun insanlar üzerine düşen önemli bir sorumluluk olduğuna ve Kuran’ın bir öğüt kitabı olduğuna vurgu yapıldığı görülür:

Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et. (Nahl 16/125)

Bununla beraber yine de hatırlatıp öğüt ver! Zira gerçeği hatırlatıp nasihatte bulunma; insanlara, inanacılara fayda verir. (Tûr Sûresi 51/55).

İçinizden insanları hayra çağırarak, iyiliği emredecek, kötülükten alıkoyacak bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir. (Âli İmran/104)

(Bu Kur'an'ı) ancak Allah'tan korkan kimseye bir nasihat olmak üzere indirdik. (Tâhâ Sûresi 20/3)

Kur'an'da geçen öğütlerle ilgili âyetler yanında Peygamber efendimizin "Din nasihattir" şeklindeki hadisi ve İslamiyetin temel düsturlarından biri olan iyiliği emretme kötülükten sakındırma ile ilgili hadisleri de nasihatnâme şair ve yazarları için güdüleyici olmuş, onların bir görev ve sorumluluk bilinciyle nasihatnâme türünde eserler kaleme almalarında önemli derecede etkili olmuştur.

Aslında Türklerde öğüt verme geleneğinin varlığı çok eski bir geçmişe dayanır. Yarı manzum olarak nitelendirilebilecek atasözleri, edebiyatımızda manzum nasihatnâmenin ilk örnekleri olarak sayılabilir (TDEA 1979: VII/241). Türkçenin ilk yazılı belgeleri olan Orhun Kitabeleri'nde Türk milleti Çinlilere karşı uyarılırken birlik ve beraberliğin önemi; "il"e ve "töre"ye her şart ve durumda sahip çıkılması gerektiği husularında öğütler verilir. İslami dönem Türk edebiyatının ilk eserleri de öğüt ağırlıklı içerikleriyle dikkat çeker. Bu dönemde kaleme alınmış olan *Kutadgu Bilig* her ne kadar kaynaklarda siyasetname olarak zikredilse de "eser esas itibarıyla toplum içindeki fertlerle bunların toplum içindeki görevlerini engin bir hayat tecrübesi ile belirlemeye geniş yer verdiği bir nasihatnâmedir" (Kaplan, 2002, s. 792). Yine bu dönemde kaleme alınmış bir diğer eser; Edib Ahmed Yükneki'nin dinî, ahlâkî konuları nasihat üslubuyla ele almış olduğu *Atabetü'l-Hakâyık*'tır. Eserde bilginin faydası, dünyanın aldatıcılığı, zamanın kötüleşmesi gibi konular sade bir dille anlatılır.

Bu eserlerinin ardından dinî-ahlâkî türde eserler ve özellikle de nasihatnâmeler Anadolu sahasında artarak devam etmiştir. Yunus Emre'nin 1307 tarihinde telif etmiş olduğu 600 beyitlik kısa mesnevîsi *Risâletü'n-Nushiyye* kaynaklarda Anadolu sahasındaki ilk ve en eski nasihatnâmelerden biri olarak geçmektedir (Sünbüllü, 2015, s. 5). *Risâletü'n-Nushiyye*'nin konusu adından da anlaşılacağı üzere tasavvufî öğütlerdir (Boz, 2012, s. 5) Giriş bölümü hariç beş bölümden oluşan bu küçük mesnevîde ruh ve akıl, kibir ve kanaat, sabır, haset, gıybet ve bühtân gibi nefse ait sıfatlar alegorik bir üslup ve sade bir dille ele alınır.

Nasihatnâme türünde Anadolu'da yazılmış ikinci eser Ahmed Fakih'in *Çarhnâme* adlı eseridir. İlk kez Fuat Köpülü tarafından tanıtılan bu eser Anadolu şehirlerinde Acem sûfiyâne şiiirinin tesiri altında vücuda gelmiş en eski eser kabul edilmektedir. Kaside nazım şekliyle yazılan bu eserde dünyanın gelip geçiciliği, ebedî âlem ve ahiret günü için şimdiden hazırlanmak gerektiği gibi uyarılarla sabır, tevazu gibi konularda öğütler verilir (Sünbüllü, 2015, s. 5).

Bu ilk örneklerin ardından XIV. yüzyılda manzum ve mensur pek çok eserin kaleme alındığı görülür. Bu eserlerin çoğunluğunu dinî-ahlâkî mesneviler oluşturur. XIV. yüzyılda nasihatname alanında ilk örneği Hoca Mesut, Sâdî'nin *Bostan* adlı eserinden seçmeler yapıp nazmen tercüme ettiği *Ferhengenâme-i Sâdî* adlı eseriyle vermiştir. Bu eserle birlikte Aydınlı Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl* adlı dinî-tasavvufî mahiyetteki eseri önemlidir. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Emir oğlu Pir Mahmud *Bahtiyarnâme*, Attar'ın yakın takipçisi olarak bilinen Gülşehri *Mantıku't-Tayr*, Aşık Paşa hacimli eseri *Garibnâme*, Kul Mesut

Kelile ve Dimne Tercümesi adlı eserleriyle nasihatnâme geleneğine katkı sunan sanatçılar olarak öne çıkar (Pala, 2006, s. 410).

XV. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyet alanında gösterdiği ilerleme ve gelişmeye paralel olarak Türkçenin de bir kültür ve medeniyet dili olarak büyük gelişim gösterir. Bu yüzyılda karşımıza çıkan ait ilk nasihatname Refi'i'nin *Beşaretnâmesi*'dir. Ahmed-i Da'i'nin *Vasiyyet-i Nuşirevan-ı adil be-püseres* adlı eseri çocuklara hitaben kaleme alındığı için aynı zamanda bir ilk olma özelliğini taşır. Saruhanlı Gülşenî'nin *Râzname*, *Esrarnâme*, *Pendnâme* isimleriyle de bilinen *Dilgûşa* adlı eseri, Arif'in *Mürşidü'l-ubbâd* adlı dini-tasavvufi nasihatnamesi, Dede Ömer Ruşenî'nin *Pendname*'si, Yetimî'nin *İbretnâme*'si, Şeyh Eşref'in *Nasihatnâme*'si, Devletoğlu Yusuf'un *Vikâyenâme*'si, Hatiboğlu'nun *Ferahnâme*'si, bu yüzyıla ait önemli mesnevi örnekleridir. XV. yüzyılda mesnevi tarzında yazılmış bu eserler yanında Sinan Paşa'nın *Maârifnâme* adlı mensur nasihatnâmesi önemlidir. Mensur tarzda yazılmış nasihatnâmeler içinde en tanınmış Sinan Paşa'nın bu eseridir. *Nasihatnâme*, *Maârif*, *Maârifnâme*, *Ahlaknâme* ve *Risâle-i Ahlak* adlarıyla da anılan (Banarlı, 1987, s. 494) bu eser, İslâmî ahlâk üzerine kuruludur. Sinân Paşa eserinde Kur'an'a bağlı kalmış, Kur'an ve Eflatun'dan aldığı öğütlerle eserini zenginleştirmiştir (Okumuş, 2011, s. 96). Bununla birlikte Ali bin Hüseyin'in *Tâcü'l-Edeb* adlı eserini de burada zikretmek gerekmektedir. Müellifin 1453 tarihinde yazdığı kitap, genel görgü ve ahlak kuralları ile ilgili bir risâledir. Eserde ataların mertebeleri, anne ve babanın hakları, eğitim ve öğretmen, Kur'an okuma âdâbı, öğrencilerin hocalarına karşı nasıl davranmaları gerektiği, yazı yazmak, suda yüzmek gibi konular ele alınmaktadır (Banarlı, 1987, s. 496).

XVI. yüzyılda Osmanlı devletinde bütün alanlarda görülen gelişme ve ilerlemeye paralel olarak bilim, sanat ve edebiyat gibi alanlarda da parlak bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde edebiyatın diğer alanlarında olduğu gibi nasihatname türünde de büyük bir zenginlik görülür. Yüzyılın başında adı bilinmeyen bir şairin II. Bayezid ümerâsından Yâkub Bey'e sunduğu *Nasihat-i Günahkâr*'ı dinî muhtevalı bir nasihatnamedir ve *Divân-ı Günahkâr* ve *Sefernâme-i Günahkâr* adlarıyla da anılır. Derviş Şemseddin'in Yavuz Sultan Selim'e sunduğu *Dehmurg* adlı mesnevi önemli bir nasihatnâme olup eserde anlatım kuşlar arasında geçen diyaloglar şeklindedir (Pala, 2006, s. 410). Güvâhî'nin 2133 beyitlik *Pendnâme*'si içerdiği 450 atasözü dışında Nasrettin Hoca fıkraları ve fabıllar dolayısıyla ayrı bir önem atfedilmesi gereken nasihatnâmelerden biridir. Bununla birlikte Hızrî'nin *Âb-ı Hayât*'ı, Muhyî'nin *Pendnâme-i Şâhî* olarak da bilinen *Manzûme-i Tıbb*'ı, Askerî'nin müstehcen bir üslupla kaleme almış olduğu *Pendnâme*'si, Zaîfi Pîr Mehmed bin Evrenos'un Sa'dî'nin *Bostan* adlı eserinin manzum çevirisi niteliğindeki *Bâğ-ı Behişt*'i ve Feridüddin Attar'ın *Pendnâme*'sinin çevirisi olan 1714 beyitlik *Bostân-ı Nesâyih*'i, Bihiştî Ramazan Efendi'nin *Heşt Bihişt*'i ve Cemâlî'nin *Risâle-i Durûb-ı Emsâl*'i XVI. yüzyılın önemli nasihatnâmeleri arasında sayılır.

Bu yüzyılda mensur ya da mensur-manzum karışık tarzda yazılmış nasihatnâmeler de bulunmaktadır. Karamanlı Şeyh Cemâlî'nin *Nesâyihu's-sûfiyye fi'l-mevâizi'd-dîniyye* adlı mensur nasihatnâmesi dışında Kemal Paşazâde'nin mensur-manzum karışık olarak yazmış olduğu *Pendnâme* diğer adıyla *Nesâyih* adlı eseri önemlidir. İçerdiği konular

itibariyle hem bir ahlak kitabı hem de yöneticilerde bulunması gereken özellikleri ele aldığı için de siyasetname özelliği gösteren eser, 15 bölümden oluşmaktadır. “Eserde akıl, ilim, cehâlet, nasihatın önemi, dostluk-düşmanlık, çocukların eğitimi, yöneticilerde bulunması gereken vasıflar, sabır, dünya malı tutkusu gibi belli başlı ahlâkî ve ilmî konular ele alınmaktadır” (Okumuş, 2011, s. 102). Paşazâde eserinde ileri sürdüğü görüşleri desteklemek için eserinde çok sayıda hikâyeye yer vermiştir. Hikâyelerin büyük çoğunluğu düzyazı olarak yazılmış, bir kısmı ise mesnevi tarzında kaleme alınmıştır (Kaya, 2010, s. 65-66). Manzum-mensur karışık olarak yazılmış dönemin önemli nasihatnamelerden bir diğeri de Azmî Pir Mehmed Bey’in 1566 yılında kaleme almış olduğu *Enîsü’l-Ârifîn* adlı eseridir. Eser, her ne kadar Hüseyin Vâiz-i Kâşifi’nin *Ahlâk-ı Muhsîn* adlı eserinin bir tercümesi olsa da Azmî Pir Mehmed Bey kimi zaman eklemeler kimi zaman da çıkarmalar yapmak suretiyle eseri tercüme etmiştir. Genel ahlâk kitabı olmasının yanında siyâsetnâme özelliğini de taşıyan eser; 40 bâb olarak düzenlenmiş, her bir bâbda farklı bir konu, dinî-ahlakî kavram ele alınmıştır (Koyuncu, 2015, s. 257). Bunlarla birlikte bu yüzyılda küçük bir kitapçık hacminde de olsa dikkat çeken bir diğ.er nasihâtnâme de şeyhülislam Ebüssuûd Efendi’nin torunu Abdülkerim bin Mehmed tarafından kaleme alınmış olan *Nesayihü’l-Ebrâr*’dır. Mensur olarak kaleme alınmış olan eserde, bazı bilginlerden, din büyüklerinden ve antik Yunan dönemi filozoflarından nakledilen elli biri doğrudan, on tanesi ise soru ve cevaba dayalı karşılıklı konuşma şeklinde aktarılmış altmış bir öğüt bulunmaktadır (Ekinci, 2012, s. 426). Yüzyılın sonuna doğru nasihat kitaplarının sayısında artış görülür. Yazdığı eserlerle bu dönemin öne çıkan ismi Şemseddin Sivâsî’dir. Onun 4890 beyitlik hacimli eseri *İbretnümâ*, Ferîdüddin Attâr’ın *İlâhînâme* adlı eserinden seçilen 100 hikâyenin serbest tercümesidir ve hikâyelerin sonlarında çıkarılan derslere dair “ibret”ler bulunmaktadır. 557 beyitlik *Gülşen-Âbâd* adlı mesnevisi ise müritlere sülûk yolu ile hakikate ulaşma yolunda öğütler veren tasavvufi muhtevada bir nasihatnâmedir (Yeniterzi, 2007, s. 453). 1584 yılında yazdığı *Heşt Behîşt* de dinî ve ahlakî muhtevada olup 2882 beyittir. Bu eseri 1588 yılında yazdığı *Mir’âtü’l-Ahlâk ve Mir’âtül-Eşvâk* takip eder. 4520 beyitlik bu eser, dinî tasavvufi mahiyette bir nasihatnamedir. Eserde Ahlâk-ı Hamide (Güzel Ahlâk) ve Ahlâk-ı Zemîme (Kötü Ahlâk) başlıkları altında iyi ve kötü huylar arka arkaya verilerek karşılaştırmalar yapılır (Yeniterzi, 2007, s. 455). Aynı dönemde Emîrî adlı bir şair de *Gülşen-i Ebrâr ve Mir’âtü’l-Ebrâr* ile Sadî’nin *Bostan*’ının tercümesi olan *Muhtârü’l-ahyâr* adlı iki nasihatnâme yazmıştır. Bu yüzyılın son nasihat kitabı Âlî Mustafa Efendi’nin *Nushatü’s-selâtin*’idir (Pala, 2006, s. 410).

XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda birtakım olumsuzluklar yaşanmaya başlamış olsa da bir önceki yüzyıldan gelen etkiyle Türk edebiyatı yükseliş ve gelişimini devam ettirmiştir. Bu dönemde dikkati çeken durum; nasihat kitaplarında dini, ahlaki, tasavvufi konular yanında özellikle devlet ve yönetim sorunlarının işlenmiş olmaya başlamasıdır. Devlet işlerinde aksamaların meydana geldiğini, “kânûn-ı kadîm”in bozulduğunu, “selâtin-i mâziye”nin sona erdiğini söyleyen müellifler kaleme aldıkları aldığı nasihatnâmelerde daha çok yönetimi ilgilendiren hususları ele almışlardır. Hasan Kâfi Akhisârî’nin *Usûlü’l-hikem fî nizâmi’l-âlem*’i, Veysî’nin *Hâbnâme*’si, Koçi Bey’in *Risâle*’si, IV. Murad’ın musâhiblerinden Aziz

Efendi'nin *Kâunnâme-i Sultânî'si*, Kâtib Çelebi'nin *Düstûrû'l-amel li-islâhi'l-halef'i*, Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Telhîsü'l-beyân fî kavânîni Âli Osmân'ı* bu dönemin çok sayıdaki nasihatnâmelerinden bazılarıdır (Pala, 2006, s. 410).

XVIII. yüzyılda şair ya da yazarların nasihatnâme türünde önemli eserler ortaya koymaya devam ettikleri görülür. Bu yüzyılda nasihatnâme türünün Türk edebiyatındaki en tanınan eserini Nâbî yazmıştır. Nâbî; oğlu Ebü'l-Hayr Mehmet Çelebi adına yazmış olduğu ve *Hayriyye-i Nâbî* adıyla şöhret bulmuş olan bu eserinde; “Osmanlı Devleti'nin aksayan yönlerini, bozulan toplum yapısını, değişen anlayışları, insan ilişkilerini eleştirir ve gençlere öğütler verirken ‘örnek insan’ modelini çizmeye çalışır” (Pala, 2006, s. 410). Nâbî'yle aynı yüzyılda yaşamış olan Sünbülzâde Vehbî; Nâbî'nin bu eserinin etkisinde kalarak *Lutfiyye* adlı bir eser kaleme almıştır. Sünbülzâde Vehbi'nin eserinde; Nâbî ile görüş farklılıklarını da dile getirerek sosyal olaylara ve kurumlara eleştirel bir tavırla eğildiği görülür. Bu öne çıkan iki nasihatnâme dışında Defterdâr Sarı Mehmet Paşa'nın *Nesâyihu'l-vüzerâ ve'lümerâ'sı*, Seyyid Mehmet Emrullâh Emirî'nin *Nasihatnâme-i Emîrî'si*, Akhisarlı Vassâf Abdullâh Efendi'nin *Hayâl-i Behcet-âbâd* adlı mesnevisi, Diyarbekirli Seyyid Ahmed Mürşidî Efendi'nin *Pend-i Mürşidî'si*, Naîmüddin Tımışvarî'nin *Silk-i Cevâhir'i* bu yüzyıldaki önemli nasihatnâmelerden bazılarıdır (Pala, 2006, s. 410).

XIX. yüzyıla gelindiğine artık nasihatnâme türündeki eserlerin revaçta olmadığı görülür. Bu tür eserler daha çok kısa manzumeler şeklinde kaleme alınmıştır. Bu yüzyılda kitap hacmindeki nasihatnâmelere; Erzurumlu Mehmet Şerîf'in *Pend-i Gülistân* ve Nâilî Sâlih'in *Kenz-i Nesayih* adlı eserleri örnek olarak verilebilir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte tamamen kaybolmaya yüz tutmuş olan nasihatnâmelerin yerini günümüzde NLP (Neura Linguistic Programming) (Pala, 2006, s. 410) ya da “Kişisel Gelişim Kitapları” olarak adlandırılan türde eserler almıştır.

Görüldüğü üzere Klasik Türk edebiyatında XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla uzanan çizgide pek çok nasihatnâme kaleme alınmış, zengin bir nasihatnâme edebiyatı ortaya konulmuştur. Nasihatnâme şair ya da yazarları esas itibariyle bir öğüt dini olan İslamiyet'in emir ve yasaklarını telkin etmek, insanları iyiye, güzele ve doğruya yönlendirmek, ahlaklı bireylerin yetişmesine katkıda bulunmak, öldükten sonra da hayırla anılmak gibi gayelerle bu türde bir eser yazmayı ilke edinmişlerdir. Arap ve özellikle İran edebiyatında benzer konularda yazılan eserler kendileri için örnek oluşturmuş, böylece ilk yüzyıllardan başlayarak nasihatnâme türünde eserler kaleme alınmıştır.

Değişik amaçlarla kaleme alınmış olan nasihatnâmelerde konu bakımından da büyük bir çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Başta dinî, tasavvufî ve ahlaki konular olmak üzere sosyal yaşamla ilgili hemen hemen her konu nasihatnâmelerde yer bulmuştur. Klasik Türk edebiyatında manzum nasihatnâmeler üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinen Mahmut Kaplan *Hayriyye-i Nâbî* adlı çalışmasında kırktan fazla manzum nasihatnameyi konuları bakımından incelemiş ve bu eserlerde dinî-tasavvufî konular, genel ahlakla ilgili konular, sosyal hayatla ilgili konular, ilimle ilgili konular ve sosyal eleştiri olmak üzere esas olarak

beş konu üzerinde durulduğunun altını çizmiştir. Kaplan'ın tespitlerine göre bu başlıklar altında işlenen konular şunlardır:

1. Dinî-tasavvufî konular: Bu başlık altında genellikle ibadetler, ahirete hazırlık, hevâ ve hevesi terk, nefis, riyâ, ucb, ihlas, tevbe, şükür, zikir, kazâyâ rıza, zühd ve takva, dünyayı terk etme, uzlet, ilahî aşk, adavet ve seyr ü sülûk ile ilgili konular işlenmektedir.

2. Genel ahlâkla ilgili konular: Nasihatnâmelerde genellikle ahlâkla iki temel üzerine oturtulmuştur. Kişide bulunması gereken vasıflar ve kişide bulunmaması gereken vasıflar. Bu iki başlık altında kanaât, sabır, tevekkül, edep (utanma), sıdk (doğruluk), tevâzu, çalışıp kazanarak geçimini sağlamak, nifâk, buhl, tamâ, yalancılık, israf, tûl-ı emel, haset, gıybet, başkalarını kınama, öfke, kızgınlık, gurur, akrabalarla ilişki kesme, başkalarının rızkına engel olma gibi konularla ilgili öğütler verilmiştir.

3. Sosyal hayatla ilgili konular: Bu başlık altında insanların birbirleriyle ilişkileri konusunda öğütler verilmiştir. Konuşma adabı, evlilik, çocuk eğitimi, adalet, cömertlik, davet, iyilik, komşu hakkı, istişare, arkadaşlık, yüksek mevkilerde bulunan kişilerin dostluğu, rüşvet, sır saklama, dostluk, ticaret, insanlarla iyi geçinme, izzet, iyi ad yapma, giyim kuşam, gelenek göreneklerle ilgili öğütler aktarılmıştır.

4. İlim konusu: Bu başlık altında daha çok Osmanlı medreselerinde okutulan ilimlerin öğrenilmesi ilgili öğütler verilmiştir. İslami ilimler yanında müspet ilimlerin de öğrenilmesi teşvik edilmiştir.

5. Sosyal eleştiri: Bu konu daha çok sosyal içerikli nasihatnamelerde ele alınmıştır. Toplumdaki çeşitli bozukluklar gösterilerek insanların bunlardan kaçınması gerektiği vurgulanmıştır. Eleştiri daha çok kişilere yöneltilmiş, devlet adamları ve kurumlarını eleştirmekten kaçınılmıştır. Bununla birlikte Mustafa İlmî ve Veysî gibi şairler doğrudan padişaha hitap eden nasihat içerikli kasideler de yazmışlardır. Şairler daha çok adalet ve zulüm kavramlarını işlemiş bu yolla devlet adamlarını uyarmaya çalışmışlardır (Kaplan, 1995, s. 23-24).

Nasihatnâmelerin genelinde çoğu zaman dinî, tasavvufî, ahlakî konuların birlikte ele alındığı görülür. Dolayısıyla iç içe geçmiş konularından dolayı nasihatnâmeleri sınıflandırmak oldukça zordur. Osmanlı toplumunda sosyal hayatla dinî hayatın iç içe geçmesine bağlı olarak bütün nasihatnamelerde öğütlerin genelde dinî emir ve yasalarla ilgili olduğu görülür. Öğütler günlük hayatla olduğu anlamda bile dinî bir eda taşır. En basitinden yeme içme adabıyla ilgili öğütlere bakıldığında temelinde bir âyet veya hadis bulunduğunu görmek mümkündür (Kaplan, 1995, s. 2).

Nasihatnâmelerin en önemli kaynakları Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmuştur. Nasihatnâme yazarları ortaya koydukları fikirlerini desteklemek, telkin ettikleri düşüncelerin veya nasihatlerin daha etkili olmasını sağlamak amacıyla Kur'an âyetlerinden ve hadislerden etkin bir şekilde yararlanmışlardır. "İnsan akıl, kalp ve vicdanı üzerinde en tesirli yaptırım gücüne sahip emir ve yasakların Allah ve ahiret hayatına dayalı hükümler olduğuna inanan müellifler, bu tür terbiyevi eserlerinde ayet ve hadisleri en sağlam delil olarak kullanmışlardır" (Ceyhan, 1997, s. 19-20).

Yazarlar, Kuran-ı Kerim'den aldıkları âyetleri orijinal metinleriyle veya mealleriyle vermişler ya da âyetlerden telmihler yapmışlardır. Âyetler dışında yararlanılan temel kaynaklardan bir diğeri olan hadisler de yine âyetlerde olduğu gibi aynen veya alıntı biçiminde nasihatnâmelerde yeri geldikçe kullanılmıştır. Allah'ın emir ve yasaklarını konu edinen hadislerden insanın günlük yaşamda başvurabileceği pratik bilgileri içeren hadislere kadar pek çok hadisten yararlanıldığı görülür (Emiroğlu, 2010, s. 18).

Âyet ve hadislerin yanı sıra kişisel ya da toplumsal deneyimlerin sonraki nesillere aktarılmasında önemli işlevleri bulunan atasözleri, vecizeler nasihatnâme yazarları için önemli bir kaynak olmuştur. Bunların yanında tasavvuf, İran mitolojisi, peygamber kıssaları, menkıbeler, tarihî olay ve hikâyeler, şair veya yazarların kişisel tecrübeleri, halk inanışları, batıl inançlar, günlük hayat ile ilgili gelenek ve görenekler de kaynaklık eder (Emiroğlu, 2010, s. 16).

Sonuç olarak nasihatnâmeler incelendiğinde nasihatnâme şair ve yazarlarının Allah'ın Kur'an'da peygamberimizin de hadislerde bildirdiği görevleri yerine getirmiş olmak isteğiyle hareket ettikleri ve bu doğrultuda Kur'an'ın ve hadislerin işaret ettiği örnek insan modelini hayata geçirmek ve bireyden başlayarak ahlaklı bir toplum inşa etmek çabası içinde oldukları söylenebilir. Bununla birlikte bu tür eserler kaleme alarak Allah'ın rahmetine, peygamberin de şefaatine layık olmak isteği çoğu zaman nasihatnâme yazarlarınca eserlerinin çeşitli bölümlerinde dile getirdikleri bir duygu olarak dikkati çekmektedir.

BÖLÜM 1

1. NİDÂÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1.1. Hayatı

16. yüzyılda yaşamış olan Nidâî hakkında şura tezkirelerinde herhangi bir bilgi yer almamıştır. Nidâî'nin hayatı hakkındaki bilgiler daha çok kendi yazdığı eserlerinden ve yakın dönemde yazılmış çeşitli kaynaklardan edinilmiştir. Nidâî'nin *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* adlı eserinde verdiği bilgilere göre; babası Kudüs'ten Ankara'ya gelmiş, burada ilmiyle tanındıktan sonra şehrin asil ailelerinden dindar bir kızla evlendirilmiştir. Çiftin bu evlilikten beş çocukları olmuş, Nidâî ise en küçük çocuk olarak dünyaya gelmiş ve kendisine Şaban adı verilmiştir. Yazarın doğum tarihini belirlemede de *Genc-i Esrâr-ı Manî*'nin önemli bir rolü olmuştur. Nidâî bu eserini hangi tarihte yazdığını tarih düşürerek bildirmiştir:

Bu vakte Resul hicretinden beri

Dinildi bunun tarihi müşteri (165b/3768)

Beyitte geçen “müşteri” kelimesinin ebcet değeri olan 950 aynı zamanda eserin yazıldığı hicri tarihi işaret etmektedir. Ayrıca *Genc-i Esrâr-ı Manî*'nin başka bir yerinde de eseri yazdığı tarihte 35 yaşında olduğunu bilgisini vermiştir. Bu bilgiler bir araya getirildiğinde yazarın H. 915, M. 1508'de dünyaya gelmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Bazı araştırmacılar kendisine Şaban adının verilmiş olmasından yola çıkarak Nidâî'nin Şaban ayında dünyaya gelmiş olabileceğini düşünmektedirler.

Nidâî yine *Genc-i Esrâr-ı Manî*'de annesi, babası ve kardeşleri tarafından çok sevildiğini, kardeşleri mal mülk edinirken kendisine İlahi aşkın nasip olduğunu, ehli dünya olmak kaygısıyla eline geçeni telef edip veliler yolunu tuttuğunu ve bu fikirle memleketinde karar kılmayıp sefere çıktığını belirtir.

Nidâî'nin bu düsturla yaptığı yolculuklarının birinde yolu Kırım'a düşmüş, burada Sahip Giray Han'la tanışma imkânı bularak Han'a hoca olmuştur. Ancak Sahip Giray Han'la olan bu yakınlaşmasının sonuçları Nidâî için pek de hayırlı olmamıştır. Nidâî hayatının bu dönemiyle ilgili bilgileri *Menâfiü'n-Nâs* adlı eserinde vermektedir. Burada anlattıklarına göre Allah'ın kendisine lütfettiği aşk ile sefere çıkmış ve o lütfun içinde Hakk'ın kahrını da görmüştür. Kırım Hanı Sahip Girây'a hoca olmuş fakat Hân ile bu yakınlıkları bazı kimseler tarafından kıskanılarak elçilik göreviyle İstanbul'a gönderildiği bir dönemde Hân'a ihanet etmekle suçlanmış ve dönüşte de zindana atılmıştır.

Yine *Menâfiü'n-Nâs*'ta yer alan bilgilere göre yedi yıldan fazla bir süre zindanda kalmış, idamı için çok uğraşmış ancak sonuç alınamamış, zindandan kurtulduktan sonra

Peygamber soyundan yüz yaşını aşmış mübarek bir zattan tıp öğrenip icazet almıştır. Daha sonra yıllarca yine seyahatlerine devam etmiş, bu sahada yazılmış muteber kitaplarda yer alan bilgilerle üstadının tecrübelerini bir araya getirip *Menâfiü'n-Nâs* adlı eserini yazmıştır.

Nidâî Kırım'dan döndükten sonra Konya'ya gelerek burada vali olarak bulunan Şehzâde II. Selim'e intisap etmiş, yine aynı dönemde Mevlevî tarîkatine katılmıştır. Mevlevilikle olan bağlantısından dolayı kaynaklarda "Derviş Nidâî" olarak da anılır. Daha sonra II. Selim tahta çıkmak üzere İstanbul'a geldiğinde Nidâî de İstanbul'a gelmiş sarayda hekim olarak görev yapmıştır. Nidâî'nin hekimbaşılığa terfi ettirildiğine dair bilgiler bulunsa da Diriöz (1990: 45-46) bu bilgilere kaynak gösterilemediğine işaret ederek Nidâî'nin hekimbaşılığının mevsuk olmadığını, II. Selim'e takdim ettiği üç eserinde de böyle bir mevki kazandığına dair bir işaret bulunmadığını, bu üç eserden üçüncüsü olduğu sanılan *Rebi'üs-Selâme*'den onun sadece tebabet icra ettiğinin anlaşıldığını belirtmektedir. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemi hekimbaşlıları listesinde Nidâî'nin adına rastlanmamaktadır (Özçelik, 2007, s. 77).

Nidâî, Kanûnî devri hekimbaşlılarından Kaysûnîzâde Bedreddin Muhammed b. Muhammed ile karıştırıldığı için adı çeşitli kaynaklarda Kaysûnîzâde Mehmed Çelebi diye de geçmektedir. Bu karışıklığı ilk olarak fark eden Adnan Adıvar olmuştur. Adıvar'ın belirlemelerine göre *Menâfi'ün-Nâs*'ın yazarı olarak bazı bibliyografyalarda Tabib Kavsûnî ya da Kaysûnî-zâde bazılarında ise Derviş Nidâî diye gösterilmesi karışıklığa sebep olmuş, Brockelman ve E. Blochet gibi Avrupalı katalog yazarları, her iki yazarı aynı kişi sanarak Kaysûnîzâde'nin adını Mehmed Bedreddin bin Mehmed Kavsûnî Nidâî diye bildirmişlerdir (Acıduman, 2013, s. 153). Böyle bir durumun ortaya çıkmasında Nidâî'nin *Rebi'üs-Selâme* adlı eserinde kendisini "Bu muhlis-i bîriyâ ya'nî Kaysûnîzâde Nidâî ki ..." şeklinde anmış olmasının da önemli derecede etkisi olmuştur.

Kaynaklarda İstanbul'da vefat ettiği belirtilen Nidâî'nin ölüm tarihi kesin bilinmemektedir. Diriöz (1990, s. 46) Nidâî'nin *ed-Dürrü'l-Manzum* adlı eserini 1567'de II. Selim'e sunduğunu ve bu tarihten sonra hayatta olduğunu gösterir bir kayıt bulunmadığını belirterek vefatının 1567'den sonra olacağını tahmin etmektedir.

1.2. Edebî Kişiliği

Türkçe ilk tıp kitaplarından birini kaleme almış olması nedeniyle daha çok hekim kimliğiyle tanınan Nidâî çeşitli alanlarda manzum ya da manzum-mensur karışık tarzda eserler kaleme almıştır. Messeret Diriöz (1990, s. 41) Nidâî'nin Divân şiirinin ve İslamî Türk edebiyatının bütün inceliklerine vakıf usta bir şair olduğunu, yaşadığı yüzyılın gereği olarak Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri kullanmasına karşın sağlam ve düzgün bir Türkçe sergilediğini bildirir. Diriöz bunlarla birlikte eserlerine bakarak onun daha çok bir tabib olarak ele alındığını ancak manzum ya da mensur olarak kaleme almış olduğu çok sayıdaki eserinden dolayı gerçek bir yazar olarak nitelendirilebileceğini ve eserlerindeki kusursuz şiirlerinden dolayı da kendisine hiç tereddüt etmeden şair denilebileceğini belirtmektedir.

Daha önce belirtildiği üzere Nidâî'nin gerçek adı Şaban'dır; ancak eserlerinin tümünde "Nidâî" mahlasını kullanmıştır. Nidâî'nin eserlerini Allah'ın ilhamıyla yazdığına inandığı görülür. Bu inancın izlerini eserlerinden takip etmek mümkündür. Bu bağlamda *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* de geçen:

Beni sanmanız bu sözi söyleyen

Beni suret itdi özi söyleyen (72b/1651)

Kamu söyleyüp söyleden ol durur

Neyi kim dise ol hemân oldurur (8a/138)

veya *Tenbîhnâme*'de geçen:

Hudâ gönlüme her ne itdi ilhâm

Bu evrâk üzre oldur yazdığım kam (95b)

gibi beyitler örnek olarak verilebilir. Ayrıca *Menâfiü'n-Nâs*'in mensur önsözünde geçen "Ey tâlib-i esrâr-ı İlâhi! Bilmiş olasın ki, bu kitâb bana dâd-ı Hakdur ve eger âlem-i ma'nâdan işâret olmasa, bu cemiyet kande olurdu?" şeklindeki sözleri eserlerini ilham yoluyla yazdığına dair olan inancını göstermesi bakımından önemlidir.

Nidâî'nin eserlerini kaleme alırken iki temel düşünce ile hareket ettiği söylenebilir. Nidâî eserlerini Hakk'ın rızasını ve halkın faydasını gözeterek yazmıştır denilse yanlış olmaz. Nidâî sanat yapmak amacı ile değil eserlerini halkın okuması ve faydalanması için kaleme almıştır. Genellikle eserlerinin sonunda okuyucudan kendisi için dua isteyen Nidâî, ortaya koyduğu eserinin Allah'ın rızasını kazanmasına ve affına vesile olması isteğini tekrarlar.

Nidâî, *Târih-i Sâhib Girây* adlı eserinde peygamber efendimizi gördüğü bir rüyayı anlatır. Bu rüya Nidâî'nin edebi faaliyetlerinin temelinde halka faydalı olmak istediğinin ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir:

"Ey şefî'ü'l-müznibîn! Bu âşık ve sâdık meddâhun dahi mahrum olmaya dedikde elfâz-ı dürerbârından buyurdu ki, "Sana şerbetçibaşılık verildi" dediklerinde ol ne demek ola deyü hatırıma geldiği gibi buyurdılar ki, "Ma'rifet şarâbının sâkisi oldun. Kitâblarundan fâidelenüp lezzet alurlar" (Gökbilgin 1973, s. 108-109).

Nidâî'nin üslubu genellikle açık ve sade olmakla birlikte zaman zaman belki de yazdıklarına bir çekicilik kazandırmak amacıyla sanatlı ifadeler başvurduğu görülür. Diriöz (1990, s. 56-57)'ün belirlemelerine göre onun konu itibarıyla didaktik olan şiirlerinin ilk vasfı ahenkli oluşlarıdır. Bunu kelimeleri seçmekteki ustalığı ve aruz veznine olan hâkimiyetiyle temin etmiştir.

Nidâî'nin *Târih-i Sâhib Girây* adlı eserinde yer alan bazı bilgilerden henüz ulaşılamamış olunan tercüme eserlerinin, belagata dair kitaplarının ve divanlarının olduğu anlaşılmaktadır:

“...halk için istihâr bulup anlardan başka Han hazretleri dahi on kitâb kimi mugan dilinden, kimi Fârisî'den tercüme etdürmüşdi. Ve bunlardan başka on iki pâre hüsniyâtdan kitaplar idüb iki Divan bağladım. Hurûf-ı tehecci üzerine ki ikisinde bin dane gazel ve yüzden ziyade kaside ve yetmiş seksen letâ'if dinilmişdi. Bu cümle ma'if ve ma'arif sözleri zuhûra getürmemize sebep Hân hazretleri olmuşdur” (Gökbilgin, 1973, s. 109).

1.3. Eserleri

Nidâî'nin eserlerinin sayısı ile ilgili bilgiler kesin değildir. Nidâî, *Genc-i Esrâr-ı Manî* de eserini kaleme almadan önce 15 adet tasavvufa ilişkin eser yazdığını belirtmektedir. Bir diğer eseri olan *Menâfiü'n-Nas*'ta ise zindanda bulunduğu yıllarda tasavvufa ilişkin 22 adet manzum eser kaleme aldığını bildirmiştir. Nidâî'nin eserleriyle ilgili bilgiler verdiği bir diğer eseri *Târih-i Sâhip Girây Hân*'dır. Nidâî bu eserinde; tercüme eserlerinin, belagata dair kitaplarının ve divanlarının olduğu bilgisini vermektedir (Gökbilgin, 1973, s.109). Nidâî eserleriyle ilgili bu bilgileri vermiş; ancak bu eserlerin adlarının ne olduğuna dair herhangi bir bilgi vermemiştir. Nidâî ile ilgili yapılan çalışmalarda da eserlerinin sayısı ile ilgili bilgiler değişiklik göstermektedir. Özçelik (2007, s. 77) çeşitli kaynaklarda Nidâî'yle ilişkilendirilen eser sayısının 7 ile 19 arasında değiştiğini, ancak bu eserlerin bazılarının yazarın çeşitli eserlerinde yer alan bölümler olduğunu bazılarının da yanlışlıkla ona atfedildiğini bildirir. Özçelik, *Tercüme-i Nazm-ı Lokman Hekîm* ve *Vasiyetnâme*'yi ayrı birer eser kabul ederek Nidâî'ye ait eser sayısını yedi olarak vermiştir. Nuran Öztürk ise çalışmasında Nidâî'ye ait olduğunu kabul ettiği beş eseri hakkında bilgi vermiştir. Günümüzde çeşitli çalışmalarla Nidâî'ye ait olduğu ortaya konulmuş eserler şunlardır:

1.3.1. Ed-Durrü'l-Manzûm fi't-Tıbb

Risâle-i Tıb, *Manzume-i Tıb*, *et-Tıbbü'l-Manzûm* ve *Manzûme fi't-Tıb* adları ile bilinen eser H. 975 (M. 1567) yılında yazılmış ve Sultan II. Selime sunulmuştur. *Menâfi'ü'n-Nâs*'ın 721 beyitlik bir muhtasarı olan bu eser; bir mukaddime, dört bâb ve bir hatimedden oluşmaktadır (Acıduman, 2013, s. 154). Eserin bir nüshası aynı zamanda II. Selim'in veliyahtı olan şehzâde III. Murat'a sunulmuştur (Diriöz, 1990, s. 40). Eserin yurt içi ve yurtdışında olmak üzere çok sayıda nüshası bulunmaktadır.

1.3.2. Fetih-nâme-i Kal'a-i Cerbe

Fetih-nâme-i Kal'a-i Cerbe'de Tunus kıyılarında bulunan Cerbe Adası'nın İspanya yönetimindeki Hristiyan donanması tarafından işgalinin ardından Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının iki ay süren bir kuşatma sonucunda adayı fethetmesi anlatılır. Eser Piyale Paşa'nın isteği ile Nidâî (Aksoy, 1995, s. 472) tarafından fethin gerçekleştirildiği yıl olan 967 (M. 1560)'de yazılmıştır (Ay, 2013, s. 19).

Nuran Öztürk (2011, s. 67) *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* nin iç kapağında bulunan bir notta, eserin Cambridge ve Milano'da iki nüshası olduğu bilgisinin yer aldığını bildirmektedir. Aynı

zamanda kaynaklarda eserin bir nüshasının British Museum'da Or. 23984 demirbaş numarasıyla kayıtlı olduğu bilgisi verilmektedir Yine Feridun Nafiz Uzluk'un verdiği bilgilere göre eserin Milano Ambros Bibl. Nr. 244'te kayıtlı nüshasının mikrofilmleri geçmişte ülkemize getirilmiştir (Uzluğ, 1962, s. 13). Tarafımızca yapılan katalog taramalarında eserin mikrofilm şeklindeki bu nüshasının Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi M/0106 numarada kayıtlı olduğu görülmüştür. Nidâî'nin bu eseri dışında Cerbe'nin fethini anlatan bir diğer fetihnâme, Zekeriyazâde Ferah tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser üzerine çalışma yapan Orhan Şaik Gökyay, Nidâî'nin eserini başarılı bulmamıştır (Gökyay, 1975, s. 4).

1.3.3. Genc-i Esrâr-ı Ma'nî

Nidâî'nin bu eseri kayıtlara *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* ve *Esrâr-ı Genc-i Ma'nî* olmak üzere iki şekilde geçmiştir. Eser üzerinde kapsamlı bir çalışma yapmış olan Nuran Öztürk eserde geçen iki beyti örnek göstererek eserin doğru adının *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* olduğunu ortaya koymuştur. Eser H. 950 (M. 1543) yılında, Kırım'da Kırk Yer'de kaleme alınmıştır:

Toğup şehr-i Kırk Yirde işbu veled
Gönüllerde dutdı vatan iy hired

O Kırk Yir didigüm eyâ hüsni mâh
Kırım Hânlarına olur tahtgâh

Nidâî eserini hangi tarihte yazdığını tarih düşürerek bildirmiştir:

Bu vakte Resûl hicretinden beri

Dinildi bunun tarihi *müşteri* (165b/3768)

Beyitte geçen “müşteri” kelimesinin ebcet değeri olan 950 aynı zamanda eserin yazıldığı hicri tarihi işaret etmektedir: مشتری : (م) 40+ (ش) 300+ (ت) 400+ (ر) 200+ (ى) 10= 950.

Nidâî eserine *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* adını rastgele koymamıştır. Ona göre on iki harften oluşan bu isim, hurûfun 12 imâmıdır:

Bu on iki harf oldu ism-i kitâb

Olur her biri ma'ni şehrinde bâb (166b/ 3800)

Hurûfa bulardur on iki imâm

Kitâb evveli olmasun mı makâm (166b/ 3801)

Nidâi *Genc-i Esrâr-ı Mâ'nî*'yi yazmadan önce 15 adet kitap yazdığını belirtir ve bu nedenle *Genc-i Esrâr-ı Mâ'nî*'yi en küçük oğlu olarak görür:

Benüm çünkim oğlumdur bu kitab

Kaşı mah-ı nevdür yüzi âfitâb (166/3792)

Bunun dahi on beş karındaşı var

Kamusı bu veçhile pür ma'nidâr (166/3804).

Nidâi'nin eseriyle ilgili yaptığı bir başka benzetme de ilgi çekicidir. Nidâi en küçük oğlu olarak gördüğü bu eserini aynı zamanda bir camiye benzetir. Bu yapının mimarı can; vekilharcı akıldır. Yapılması için gereken malzeme gönül ülkesinden gelmiştir. Şairin gözü; terazi, dili; âbâd eden tercüman, parmakları; caminin binaları, yazıda kullandığı kağıtlar; caminin zemini, kalem ile divid; inşaatının ırgadı, surh ve mürekkep; taşı ve toprağı, beyit ve mısraları; binanın duvarları, harfler ve nakışları; resmi zerkârdır. Caminin anahtarı besmeledir. Kapısı “sin” dir. Harfleri yüzükse bu sin o yüzüğün kaşısıdır. Bu camide kırmızı ile belirginleştirdiği pencereler vardır. Câminin cemâatına gelince onlar akıl ve fikirdir ki onlar burada Allah'a ibadet ederler (170a / 3887-170b / 3897).

Genc-i Esrâr-ı Ma'nî'nin iki nüshası bulunmaktadır. Yakın zamana kadar Nuruosmaniye Kütüphanesi koleksiyonundaki 2270 demirbaş numaralı 170 varaklık tek nüsha bilinirken, İstanbul Büyükşehir Atatürk Kitaplığı'nda 0.125 numaralı 112 varaklık bir nüsha daha bulunmuştur.

Nidâi, *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî*'nin beyit sayısını 4000 olarak bildirmiş olsa da eldeki en hacimli nüshanın beyit sayısı sayısı 3913'tür. *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* on bâbdan oluşur. Her bâbda üçer hikâye anlatılmıştır. Yalnız son bâbda bu sayı ikidir. Nidâi, bu durumu eserini Hz. Peygamberin mevlidiyle başlatıp miracıyla bitirmek istemiş olmasıyla açıklar (Öztürk, 2011, s. 62-63).

Öztürk (2011, s. 57) Nidâi'nin *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* adlı eserini; “sûfilerin varoluşu anlamlandırmakta ve varlığın sebebini izahta, inandıkları ve benimsedikleri ‘Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim’ kutsî hadisinden ilham alarak muhatabını (okuyucusunu) bir çeşit sembolizmle eşyanın sırrından Hakk'ın sırrına bir yolcuğa çağırarak maksadıyla” kaleme almış olduğunu belirtir. Yine Öztürk'ün belirlemelerine göre *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî*'nin orijinal taraflarından biri tertibidir. Nidâi bu esere mesnevilerin klasik tertibini uyarlamış olmakla birlikte, kitabını Hz. Peygamberin mevlidiyle başlatıp ve miracıyla bitirmesi kendi kurgusudur. Ayrıca *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* türünde orijinal olduğu kadar, Nidâi hakkındaki önemli biyografik bilgiler barındıran önemli seçkin bir kaynaktır.

1.3.4. Menâfiü'n-Nâs

Nidâi'nin en tanınmış eseri *Menâfiü'n-Nâs*'tir. Manzum-mensur olarak yazılan eser H. 974 (M.1566)'te yazılmış ve II. Selim'e sunulmuştur. Eser, kaynaklarda *el-Selimus's-sâni fi't tip* adıyla da geçmektedir. Eserin Kaysûnîzâde Bedreddin'in tıbbâ dair Arapça bir

kitabının tercümesi olduğu (Ay, 2007, s. 19) belirtilmişse de müellif eserinde tercümesini Farsça bir eserden yaptığını bildirmiştir (Özçelik, 2007, s. 77).

Nidâî eserini halkın yararı için kaleme almıştır. Eseri yazdığı yıllarda hekimlerin padişahların çevresinde olduklarını belirten Nidâî, bu durumun halkın tebâbetten faydalanmasını zorlaştırdığını belirtir. Ayrıca var olan kitapların Arapça ve Farsça olması halkın bu eserlerden istifade etmesini zorlaştırmıştır. Nidâî, bu sebeplerden dolayı kolay anlaşılacak Türkçe bir tıp kitabı yazmış, bu faydalarından dolayı da eserine *Menâfi'ün-Nâs* adını vermiştir (Özcan, 2007, s. 9). *Menâfi'ün-Nâs*'ın Türkçe yazılmış olması ona ayrı bir önem kazandırmaktadır. Bilindiği üzere tıp kitapları XV. yüzyıla kadar Arapça olarak kaleme alınmıştır. Dolayısıyla *Menâfi'ün-Nâs* Türkçe yazılmış ilk tıp kitapları arasında yer alır (Öztürk, 2011, s. 50). Eser üzerine Sadettin Özçelik doktora tezi hazırlamıştır.¹

1.3.5. Mübâhasât - 1 Mükeyyifât

Nidâî hakkındaki kaynaklarda zikredilmeyen bu eser ilim âlemine Fatma Büyükkarcı Yılmaz tarafından tanıtılmıştır.² Büyükkarcı Yılmaz'ın (2013: 685) verdiği bilgilere göre eserin iki nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan biri İstanbul Araştırmaları Enstitüsü ŞR 69 numarada kayıtlı yazmanın 23b-29b yaprakları arasındadır. Eserin diğer nüshası ise *Risâle - i Latîfe- i Mükeyyifât* ismiyle Boşnak Enstitüsü, nr. 1086'da (MS 449/4'te, 94b-97b) kayıtlıdır. Eserin başı (25 beyit) ve sonu manzum (7 beyit), diğer kısımları mensurdur.

Nidâî niçin böyle bir eser yazdığını kendisiyle ilişkilendirerek açıklar. “Sabah rüzgârı gibi geçen ömründe ibadet etmeyip günahkâr olduğunu, mescide vardığında gönlüne meyhane hayali düştüğünü, araksız, balsız, şerbetsiz sohbet etmediğini, bunlar olmadığında boza içtiğini, esrar, berş, afyon yediği için şimdi mahzun olduğunu, hep isyan ettiğini anlatır ve sonunda bunlardan el çektiğini söyleyerek Allah'tan af diler” (Büyükkarcı Yılmaz, 2013, s. 685). Mükeyyifattan el çektiği için perişan gönüllere eğlence olsun, gönüllerdeki sıkıntı ve kederi def etsin diye bu “letâyif-i garrâ”yı icat ettiğini belirtir. Sıkıntı ve kederin insanın aklına zarar verdiğinden, hükemâ ehlinin de sıkıntı ve kederi def eden her nesneyi gayet yararlı gördüğünden bahseden Nidâî, bir latife olsa da onunla üzüntülü gönlüm eğlence diye düşünür. O esnada bir dostu gelir ve Nidâî'nin üzgün halini görüp neden böyle Mecnûn gibi gam çölünde mahzun olduğunu sorar. Nidâî böyle gamlı bir zamanında bir gönül eğlencesi olmadığından yakınıdır. Dostu da onu “gülşen-âbâd”a götürmeyi teklif eder. Orayı görünce kalbinin aynasının gam pasından arınacağını hem bugün orada olacak mükeyyifatın mübahasesini dinlerlerse belki gönlünün açılacağını söyler. Birlikte o “işret bahçesi”ne varırlar. Görürler ki burada güller açmış, bülbüller ötüyor, her taraf çiçek ve ağaçlarla dolu, sular akıyor. Bağın ortasında her yeri nakışlı, yüce bir köşk bulunmaktadır. Bu esnada sırayla afyon, berş, esrar, boza, şarap ve bal gelerek köşke girerler. Eserde;

¹ Bkz. Sadettin Özçelik, Nidâî, Menâfi'ün-Nâs, Dil Özellikleri-Metin- Sözlük, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya1990.

² Fatma Büyükkarcı Yılmaz, “Nidayî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-1 Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/3, Winter 2013, s. 682-704.

afyon siyaha bürünmüş bir katil, berş; zarif, bal renginde bir giysi giymiş, nazik bir şehirli, esrar; yeşil abalı fakir bir abdal, boza, aklar giymiş, berrak sakallı bir pir, şarap, kırmızıya bürünmüş, bir elinde mendil, levendâne gelen bir pehlivan, bal ise sarı giysili, edası hiç kimsede olmayan, iyi halli, muhteşem biri olarak tasvir edilmiştir (Büyükkarcı Yılmaz, 2013, s. 686). Eserde buradan sonra mübahaseye geçilir ve her biri sırayla söz alıp bir taraftan kendi üstün taraflarını anlatır, diğer taraftan deliller göstererek bir diğerinin iddiasını çürütmeye çalışır.

1.3.6. Nusret-i Gazâ-yi Sahip Gerây Hân: Hikâyet-i Boğdan

Nidâî'nin Sahip Giray Han dönemini anlattığı eserinden başka yine aynı dönemden kesitler sunan üç küçük eserinin olduğu bir kitabı da bulunmaktadır. Bu kitap Medine'de eski adıyla Arif Hikmet Bey Kitaplığı'nda yeni adıyla Medine Melik Abdülaziz Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.³ Beş bölümden oluşan kitap 83 yapraktır. *Nusret-i Gazâ-yi Sahip Gerây Hân: Hikâyet-i Boğdan* başlıklı birinci bölüm 1b-25b yaprakları arasında olup 527 beyittir. Bu bölümde Sahip Giray'ın Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte Boğdan Seferi'ne katılması anlatılır. Bu bölüm kitabın birinci bölümü olmasına rağmen tarih bakımından diğer iki bölümden sonraki bir seferin hikâyesidir. Aruzun mefâîlün /mefâîlün/ feûlün kalıbıyla yazılmıştır (Şen, 2013, s. 158). İkinci bölüm ise *În Ahvâl-i Sâhip Gerây Hân* başlığını taşır ve 26a-46a yaprakları arasındadır. Bu bölümde Sahip Giray'ın İslam Giray ile mücadelesi anlatılır. 416 beyit olup mesnevi nazım şekliyle ve aruzun fâ i lâ tün/ fâ i lâ tün/ fâ i lün kalıbıyla yazılmıştır. Ayrıca bu bölümde hâna yazılmış kaside ve gazeller de bulunmaktadır. *Ahvâl-i Sâhip Gerây Hân ve Vefât-ı İslâm Gerây Sultân* başlıklı üçüncü bölümde de Sâhip Giray ile İslam Girây arasındaki mücadele anlatılır. Sâhip Giray'ın İslam Girây üzerine yürümesi, onu Or Ağzı dışına kaçmaya mecbur etmesi, İslâm Giray'ı ele geçiremeyince de Mangıtların ileri gelenlerinden Bâkî Bey ile anlaşıp İslâm Girây'ı öldürtmesi anlatılır. Toplam 280 beyit olan bu bölüm de mesnevi nazım şekliyle ve aruzun fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün kalıbıyla yazılmıştır. Yine bu bölümde metin aralarında kaside ve gazeller yerleştirilmiştir. *Mübâлага-i İlâhiyat* başlıklı dördüncü bölüm 61b-71b yaprakları arasında yer alır ve 220 beyittir. *Bengnâme-i Münâsib-i Hâl-i Mâ* başlıklı son bölüm ise 72b-83b yaprakları arasındadır ve 215 beyittir. Bu son iki bölüm öğüt içeriklidir. Bu bölümlerde Genc-i Esrâr-ı Mâ' nî' dekine benzer şekilde tasavvufi hikâyeler anlatılmış daha sonra remizleri açıklanmak suretiyle öğütler verilmiştir (Şen, 2013, s. 157-158).

1.3.7. Rebî'u's-Selâme

Rebî'u's-Selâme, kolera ve veba hastalıklarını konu alan bir risaledir. Eser II. Selim'e sunulmuştur. Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Selim Ağa Kütüphanesi 882/3 numarada kayıtlı bir mecmua içinde yer almaktadır. Diğer nüsha ise Topkapı Sarayı Kütüphanesi Yeniler Koleksiyonu 1744 numarada kayıtlıdır (Karabulut, 1990, s. 72).

³ Bahsi geçen eser üzerine ilk çalışma Fatma Meliha Şen tarafından yapılmıştır: Fatma Meliha Şen, "Nidâî ve Kırım Tarihi Hakkında Yeni Bir Eseri: Nusret-i Gazâ-yı Sâhib Gerây Hân, Hikâyet-i Boğdan", *Türkiyat Mecmuası*, C. 23/Güz, 2013. s. 145-169. Şen, makalesinde eserin nerede bulunduğu bilgisini vermiş ancak eserin kayıt numarası ile ilgili herhangi bilgi vermemiştir.

Baştan itibaren beş buçuk sayfası manzum olan eser bir mukaddime, yedi bâb ve bir hatimedden ibarettir. Eserdeki Bâblar şu şekildedir: 1. Taunun manası, sebebi, yayılması, 2. Ecinne taifesinin ahvali, 3. Taun alametleri ve veba ateşi hakkında, 4. Def'i Ufnet'in Tedavisi, 5. Yiyecek ve İçecekler, 6. Alınacak Tedbirler, 7. Dua ve Tövbe (Doğanay ve Alay, 1990, s. 28).

Nidâî mensur önsözde bu eseri yazmaya nasıl karar verdiğini ve eserine niçin *Rebiu's-Selâme* adını verdiğini açıklar. Nidâî ve arkadaşları bir bahar günü çayır çimenlerde gezinmek, ırmak kenarında etrafı seyretmek ve hava almak için dolaşmaya çıkarlar. Fakat o sene hava yaz günü gibi sıkıntılı ve kokuşmuş bir haldedir ve kolera şehrin her tarafına yayılmıştır. Nidâî ve arkadaşları sohbet esnasında hep kolera ve veba üzerine konuşurlar. Sonunda veba ve koleranın ilacına, tedavisine, önlenmesine dair bir risalenin yazılması gerektiğine karar verilir ve bu iş Nidâî'ye teklif ve havale edilir. Nidâî de eserini ilkbaharda yazdığı için eserine “ilkbahar” anlamına gelen *Rebi'u's-Selâme* adını verir.

Nidâî eserinde acil durumlarda kullanılabilecek bir kitapçık olmadığından veba hastalığını; hastalık, hekimlik ve şeriat yönünden inceleyerek bu eseri yazdığını ve çok faydalı olacağına inandığını belirtir. Eserinde o dönemde şehirlerde fazlaca veba görüldüğünü ölümlerin çok olduğunu belirten Nidâyî, alınacak tedbirlerin ve uygulanacak tedavinin pek bilinmemesi nedeniyle tecrübelerini kapsayan bu makaleyi yazdığını belirtmektedir (Doğanay ve Alay, 1990, s. 30).

1.3.8. Târih-i Sâhip Gerây Hân

Kırım Hanı Sahip Giray'ın öldürülmesinden sonra kızı Nuri Sultan Hânî'nin isteği üzerine Nidâî tarafından kaleme alınan *Târih-i Sâhip Gerây Hân* bu hanın hüküm sürdüğü H. 938-958 (M. 1532-1551) yılları arasındaki olayları anlatır. Eser kaynaklarda *Tevârih-i Remmâl Hoca Vukuat-ı Sahip Giray Hân* ismiyle de geçmektedir. Nidâî H. 960 (M. 1552-1553) yılında tamamlamış olduğu bu eserinde anlattığı olaylara bizzat şahitlik etmiştir.

Târih-i Sâhip Gerây Hân, mensur bir eser olmakla birlikte metin aralarında kısa manzumeler de yer alır. Eser; Sahip Giray Han'ın övgüsü ile başlar. Sonrasında Nidâî'nin Sahip Giray'ı ilk gördüğü gün ayrıntılarıyla anlatılır. Ardından Sahip Giray Han'ın han oluşu ve İstanbul'dan yola çıkışından ölümüne kadar geçen olaylar anlatılır (Şen, 2013, s. 152-153). Halil İncalcık, *Târih-i Sâhip Gerây Hân*'ın “tarihin bu kritik döneminde Kırım Hanlığı'nın içyapısını ve iktidar mücadelelerini anlayabilmek için olağanüstü değeri olan bir eser” (Başer, 2011, s. 731) olduğunu söylemiştir.

Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Nüshalarından biri Paris Bibliotheque Nationael Supplement Turc. No. 164 ve ikincisi, S. Petersburg (Leningrad) Üniversitesi Oriental Manuscripts. No. 488'dedir (Öztürk, 2015). Eser üzerine Özalp Gökbilgin tarafından doktora çalışması yapılmış daha sonra ise iki defa yayınlanmıştır.⁴

⁴ İlk baskıda eserin Giriş kısmı Fransızca, transkripsiyonlu orijinal metin ve metnin Fransızca tercümesi olmak üzere üç bölüm halinde yayınlamıştır: *Historie de Sahip Giray Khan de Crime'de 1532 à 1551*, Edition Critique, Traduction Notes et Glossaire, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Baylan Matbaası, I. Baskı, Ankara 1973. İkinci Baskıda Giriş kısmı Safiye İmre Menger tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve metin günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Ayrıca Paris ve St.

1.3.9. Tercüme-i Nazm-ı Lokman Hekim

Lokman Hekim'in Hz. Süleymân'a bazı hastalıklarda ağrı kesici ve kuvvet verici olarak önerdiği "Macûn-ı Câvidânî" ile ilgili öğütler önce ismi tespit edilemeyen bir kişi tarafından manzum olarak Farsçaya tercüme edilmiş, daha sonra bu 30 beyitlik manzum eser Nidâî tarafından yine manzum olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser Ankara Milli Kütüphane'de A.4883/4 numaralı bir mecmua içerisinde olup 41b-43b varakları arasında derkenar olarak yazılmıştır. Bu manzume de *Şair Tabibler* adlı eserde Osmanlıca günümüz alfabesine aktarılmıştır (Karabulut, 1990, s. 73). Bu eser de her ne kadar kataloglarda ayrı bir eser olarak kaydedilmiş olsa da aslında Nidâî'nin *Menâfi'ün-Nâs* adlı eserinde yer alan bir bölümdür.

1.3.10. Vasiyetnâme

Nasihatnâme adıyla da bilinen bu manzum eserinde Nidâî hekimlere öğüt ve tavsiyelerde bulunur. Ali Rıza Karabulut; aslında müstakil bir eser olduğu düşünülen bu küçük manzum eserin *Menâfi'ün-Nâs*'ın bölümlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Pek çok araştırmacının dikkatini çeken bu bölümün çağdaş alfabeye aktarılmış şekli kimi kaynaklarda yer almıştır. Behçet Kurdoğlu *Şair Tabibler* adlı eserinde *Vasiyetnâme*'yi 34 beyit, Doğanay ve Alay; Karabulut'tan temin ettikleri *Vasiyetnâme*'yi 34 beyit olarak sunmuştur. Diriöz'ün çevirisi *Vasiyetnâme*'nin 15 beyitini içermektedir. Acıduman (2013, s. 154) ise Milli Kütüphane'de 06 Hk 269 arşiv numarasında kayıtlı bir *Menâfi'ün-Nâs* nüshasında bu bölümün "Nasihat" başlığıyla ve otuz dokuz beyit olarak yer aldığı bilgisini vermektedir.

BÖLÜM 2

2. TENBİHNÂME

2.1. Genel Özellikleri

Tenbîhnâme, mensur bir eser olmakla birlikte aralarda şiirlerin olduğu manzum mensur karışık tarzda yazılmış bir eserdir. “Tenbîh” sözcüğü Arapça bir sözcük olup “uyandırma, uyarma, uyarı” anlamlarına gelmektedir. Klasik Türk edebiyatında öğüt içerikli eserlere genellikle nasihatnâme ya da pendnâme ismi verilmiştir. Bunun yanında yazarların kaleme almış oldukları öğüt içerikli eserlere farklı isimler de verdikleri de görülmektedir. Nidâî de hitap ettiği kitleyi bir anlamda nefsi emmâreden doğan kötü sıfatlara karşı uyardığı bu eserine, belki de uygun olacağı düşünerek, *Tenbîhnâme* adını vermiştir.

Nidâî “Hatimetü’l Kitâb” (95a/13) başlıklı bölümde kitabını nasihat ile bitirdiğini okuyan ve dinleyen için sevabının çok olduğunu belirtir. Kitabını H. 952 yılı Recep ayında (M. Eylül-Ekim1545) tamamladığını ve adının da *Tenbîhnâme* olduğunu ve Allah gönlüne ne ilham etmişse onu yazdığını bildirir:

Naşihat birle hatm itdüm kitâbı

Oқыyup dinle kim çoқdur şevâbı

Тоқуз yüz elli iki târihinde

Tamâm itdüm receb ayı içinde

Kitâbuñ adı *Tenbîh-nâme* oldı

Ҳurûfi cümle ma‘ nâ birle тоldı

Ҳudâ gönlüme her ne itdi ilhâm

Bu evrâk üzre oldur yazdığım kâm (95a/13-15)

Nidâî, kitabını yazış amacını da yine bu bölümde bildirmektedir. Gördüğü bir rüya bu eseri kaleme almasına vesile olmuştur. Rüyasında gördüğü nur yüzlü bir pir bundan sonra nefsin istek ve arzularını terk edip canı gönülden Allah’ı anıp, ilahi aşkı rehber edinerek bu kitabı kaleme alması yönünde telkinlerde bulunur ve bunun kendisine Allah’ın bir emri olduğunu bildirir. Bunun üzerine Nidâî kalemine sarılır, başka hiçbir şeye gönül vermeyerek eserini tamamlama gayretinde olur:

Sebeb bu oldu te'lîf kitāba
Meger bir gice çeşmüm vardı h̄vāba

Göründi vāqı'âm içinde bir pîr
Yüzi nūrāni özi ehl-i tedbîr

Didi ey nefis elinde zār u giryān
Şerāb u beng ile h̄umār u hayrān

Niçe bir giçe 'ömrüñ bu hevāda
Muķīm ola mı dîrsin bu yuvada

N'îçün nefsüñe itmezsın naşîhat
N'îçün şüretde qalduñ qanı sîret

Meger var ise sen dîvāne olduñ
Anuñçun bu hevā kārında qalduñ

Qo şimden girü bu olmaz hevāyı
Dil ü cān ile yād eyle H̄udāyı

H̄udā 'aşqını yolda rehnümā it
Revān menzil alup maqşūduña yit

Didükden şoñra bu deñlü cevābı
Çıkarup virdi bu ra'na kitābı

Didi emr-i H̄udādur bilmiş ol var
Yazup söyle bunu olsun saña kār

Uyandum h̄`ābdan bildüm ki h̄azret
Baña emreyledi bir yahşi hizmet

Kalem çekdüm o dem iş bu kitāba
Göñül virmedüm ayruķ ıztırāba (95b/2-12)

Nidâî devam eden beyitlerde eserini Kırım Bahçesaray'da yazdığını ve doğrudan belli bir kimse için yazmadığını, ortaya koyduğu emeğin, çektiği sıkıntıların sadece Allah için olduğunu belirtir.

Tamām itdüm bunu şehrinde H̄ānuñ
Adı Bağçe Sarāydur o mekānuñ

Dime kim bu kitābı h̄āna yazmış
Yā beg ya mīrre ya sulṭāna yazmış

Buña Allāh için çekdüm emekler
Ki hep andan biter cümle dilekler (95b/11-14)

2.2. Şekil Özellikleri

Nidâî, eserine besmele ile başlar ardından 14 beyitlik tevhid türünde aruzun Mefā`ilün/Mefā`ilün/Mefā`ilün/Mefā`ilün kalıbı ile yazılmış bir kaside bulunmaktadır. Bu kasideden sonra “Et-tahmîd” başlıklı bölüm gelmektedir. Bu bölümde Allah'a hamd, peygamber ve padişaha hayır dua edildikten sonra insanın ‘Ahsen-i takvim üzere yaratılmasına dikkat çekilir ve sonrasında Hak Taālânın insanın zâhirini yed-i kuretle müzeyyen ve bātınını akl-ı selim ve nefsi la'im ile tezyin eylediğinden bahsedilir. Cismin gıdasının yeryüzünden, canın Allah muhabbetinden aklın ilim ve marifetten, nefsin ise lezzet ve hevâdan olduğu belirtilir ve nefsi riyazete sevk etmek gerektiği, böyle yapılmadığı takdirde nefsin insanı yoldan çıkaracağı vurgulanır. Nidâî'ye göre nefsi emmârenin otuz beş kabih hali vardır. Bu sebeple nefse teslim olmak yerine insana yaraşan beden kalesine ruhu padişah; akli da vezir edip nefsi bunlara mahkûm etmektir.

Nidâî eserini nefsi emmâreden kaynaklanan 35 kötü sıfat ve bunların zıddı olduğunu belirttiği 35 haslet üzerine kurgulamıştır. Nidâî nefsi emmâreden kaynaklı her bir kötü sıfata karşılık bir haslet sunduğunu, bunlara ilişkin birer hikâyeye yer vermekle birlikte her bir hikâyenin ardından onar on beşer beyitlik şiirler söylediğini belirtmektedir:

“İmdi bu otuz beş şıfat-ı kabâhatüñ otuz biş zıddı var. Bunlaruñ her birinüñ muķabelesinde birer hikâyet-i pür naşihat beyân olunmuşdur ve her bir hikâyetüñ âhirinde münāsib-i hâl onar on bişer naşihât dinilmişdür ki her biri gıdā-yı rūhdur.” (3a/ 5-8)

Nidâî, “Faşl-ı şelâse ve sittin” başlıklı bölümde okuyucusuna “ey tariqat şâliki ve ey haqîkat mâliki” şeklinde seslenerek aslında eserini tarikat ehli kişiler için kaleme almış olduğunu göstermiş olur. Nidâî, burada yine eserini ne şekilde kurguladığına dair bilgiler vermeye devam etmiştir:

“Ba‘ dehu ey tariqat şâliki ve ey haqîkat mâliki! Çünkü nefsün ef âl-i kabâhatinden saña otuz biş fi‘ lini taqrîr idüp her birinün muqâbelesinde münâsebeti ile birer hikâye ta‘bîr itdüm ve otuz biş kabîh fi‘lün muqâbelesinde otuz biş haşlet beyân idüp her haşletün maħalli birle birer hikâyetin ‘ayân eyledüm. Cümlesi yitmiş hikâyet-i pür naşîhat olur ki ğafîl gönüllere tenbîh ola” (94b/12-95b/1).

Eser fasıllar şeklinde düzenlenmiştir. Fasil başlıkları nüshalarda bütünlük göstermemekle birlikte Arapça sayı sıfatlarının başına bazen Farsça bazen de Arapça tamlama kurallarına göre “Fasl” kelimesinin getirilmesiyle Fasl-ı evvel, Fasl-ı sâni, Fasl-ı sâlis, Faslu‘ sâni ve‘ s-selâsün, Faslu‘ s-selâse ve‘ s-selâsün vb. şeklinde devam eder. Fasıllarda giriş ve hikâye kısımları mensur olmakla birlikte hikâyelerden sonra konuyla ilgili bir manzum kısım yer alır. Fasil girişlerinde o fasılda işlenecek olan konuyla ilgili açıklamalar yapılır. Bazen konuyla ilgili âyet ya da hadislerle yer verilerek açıklamalar desteklenir. Bu giriş kısımlarından sonra “Hikâyet” başlığı altında kıssadan hisse çıkarılacak bir hikâyeye yer verilir. Hikâye bölümünden sonra gelen “Nazm” başlıklı kısımlarda işlenen konu fasılın giriş ve hikâye kısmında ele alınan konuyla paralellik gösterir.

Tenbîhnâme’de yer alan bu “Nazm” başlıklı kısımlar mesnevi nazım biçimiyle ve aruzun değişik kalıplarıyla kaleme alınmıştır. Kimi zaman fasıllar içinde müfredlere de yer verildiği görülür. Bu manzum kısımlarda kullanılan aruz kalıpları ise şunlardır:

Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün (29 defa)

Mefâ‘ ilün/Mefâ‘ ilün/Fa‘ ülün (27 defa)

Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün (9 defa)

Fa‘ ülün/Fa‘ ülün/Fa‘ ülün/Fa‘ ül (2 defa)

Mef‘ ülü/Fâ‘ ilâtü/Mefâ‘ ilü/Fâ‘ ilün (2 defa)

2.3. Muhteva Özellikleri

Nidai, *Tenbîhnâme* adlı eserinde insanoğlunun kötü vasıflarını, bir anlamda manevi hastalıklarını, tespit etmiş, bunları “nefsi emmareden kopan yaramaz sıfatlar” olarak nitelendirmiştir. Yazar, eser boyunca nefsi emmareden kopan bu yaramaz sıfatların insanın dünya ve ahiret hayatının mahvına sebep olacağını vurgular.

Nidâî’ye göre nefsi emmareden kopan yaramaz sıfatlar şunlardır: Günâh, gazab, gurûr, enâniyet, şirk, küfr, inâd, Hak nesneye inkâr, cehl, şehvet, hubb-ı dünya, kahr (kahhar olmak), zulm, kîn, riyâ, ibadete kâhillik, hırs, uğurluk, buhl, fisk, fukaraya buğzetmek, ulemaya buğzetmek, vefasızlık, bî-hayâlık, hased, kendi aybını bilmemek, hilekâr olmak, vehmnâk olmak, dîn-himmet olmak, hevâ ve heves, gaflet.

Nidâî, *Tenbîhnâme*'de belirlemiş olduğu bu yaramaz sıfatların her birine karşılık birer haslet sunmuştur. Bunlar bir anlamda insanda bulunması tavsiye edilen yararlı tutum ve davranışlar olarak görülebilir. Nidâî'nin sunduğu hasletler ise şunlardır:

Tevbe, sabr, Allah korkusu, meskenet, istiğfar, imân, riyâzet, ikrâr, ilm, pak-daman olmak, fakr, lutfeylemek, adl, din ve hak korkusu, ihlâs, Allah'ın emirleri terk etmemek, kanaat, râstlık, ihsân, zühd ü salâh, fakrı üstün tutmak, ulemaya muhabbet etmek, vefalı olmak, hayâ sahibi olmak, nefsi hased duygularından arındırmak, kendi aybını bilmek, sadık olmak, tevekkül, bülend-himmet olmak, Allah aşkı ile şûrîde ve şeydâ olmak, gafletten uyanmak.

Hekim kimliğiyle tanınan Nidâî'nin burada bir hekim gibi davranarak önce hastalığı teşhis ettiği daha sonra bunlar için reçeteler sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. O önce nefsi emmâreden kaynaklanan insanoğlunun manevi hastalıklarını tespit etmiş, sonrasında haslet adını verdiği manevi reçeteler sunmuştur.

2.3.1. Nefsi Emmâreden Kopan Yaramaz Sıfatlar

2.3.1.1. Günâh

Farsça bir sözcük olan “günah”ın kelime anlamı “suç”tur. Dini bir kavram olarak ise günâh, Allah'ın emirlerine aykırı her türlü eylem ve davranış olarak tanımlanabilir. İnsanı günaha sevk eden etkenleri içsel eğilim ve arzularla onu dışarıdan etkileyen amiller olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. İslam'a göre günahların kaynağı nefistir. Zira nefis insana sürekli kötülüğü emreden ve insanı günaha yöneltmek için telkinde bulunan bir güçtür (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 204). Nidâî'ye göre nefsi emmâreden kaynaklanan kötü sıfatlardan ilki günah işlemektir. O da her türlü günahın kaynağının nefis olduğunu vurgular. Ona göre nefis insanları bir yandan sürekli günah işlemeye sevk eder, bir yandan da insanlara işledikleri günahların ardından tevbe ederlerse günahlarının affolunacağı şeklinde telkinlerde bulunur. Nidâî, bunun nefsin bir aldatmacası olduğunu belirtir. Nefis bu bahaneyle kişiye sürekli günah işletmekte, kişi sürekli tevbesini bozduğu için de ettiği tevbede durmayan bir insan haline gelmektedir. Nidâî bu şekilde yapılan tevbenin makbul olmadığını belirtir. Ona göre gâh tevbe edip gâh ettiği tevbeden dönmek münafık insanlara has bir davranıştır.

2.3.1.2. Gazab

Gazab konusu 3. fasılda işlenir. Gazab; aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım halidir. Gazab, genellikle rızâ ve hilim kavramlarının karşıtı olarak kullanılır. Bir ahlak kavramı olarak ise “acı veren kötü bir davranışın, kişinin ruhunda uyandırdığı kızgınlık, intikam alma duygusu ve cezalandırma isteği” anlamında kullanılmaktadır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 201). Gazap Müslümana yakıştırılmayan bir sıfat olarak nasihatnâmelerde işlenmiş, gazap halî bir sapkınlık ve küfür olarak görülmüştür (Kaplan, 2001, s. 154). Nidâî'ye göre nefisten zuhur eden kabahatlerden biri de gazaptır. Gazaba gelen kişi bu duyguyla ne yaptığını bilemez, gazap sonunda kişinin helâkine sebep olur. Gazap konusunda Nidâî Ebrehe'nin hikâyesini anlatır. Ebrehe gazaba gelip Kâbe'yi yıkmak için harekete geçmiş; ancak ordusuyla beraber helak olmuştur. Nidâî

faslın sonunda kişide gazap hali varsa bunu terk etmesini ve mülayim olmasını ister. Gazap sonucunda Ashabı Fil'in ne hale geldiğini hatırlatarak, kişinin gazap anlarında tahammüllü olması gerektiğine vurgu yapar.

2.3.1.3. Gurûr

Gurur konusu 5. fasılda işlenir. Sözlükte “aldatma, kandırma, aldanma, kapılma, gaflet, bilgisizlik” anlamına gelen gurur, ahlak terimi olarak kişinin manevi ve ahlaki bakımdan değersiz sayılan şeylerin cazibesine kapılarak onlarla avunması demektir (Karaman ve diğerleri, 2006: 204). Bu tür duyguları taşıyan kimseye de mağrur denilmektedir. Dini ve toplumsal açıdan hoş görülmeyen gurur; nasihatnâmelerde çok işlenen bir konu olup her bakımdan kınanan bir huydur (Kaplan, 2001, s. 155). İslam dininin emri gereği Müslüman alçak gönüllü olmalıdır. Bu nedenle nasihatnâme yazarları alçak gönüllülük üzerinde çokça durmuşlar, mutluluğun alçak gönüllülükle mümkün olacağı, kişinin bu âlemde gurur ve kibirden arınarak herkese yakın olması gerektiğini vurgulamışlardır (Emiroğlu, 2010, s.112). Nidâî'ye göre nefsi emmârenin yaramaz sıfatlarından biri de gururdur. Nidâî, gururun insanı değersizleştirdiğini ve perişan ettiğini belki de imandan mahrum bırakacağını belirtir. Nidâî, konuyla ilgili olarak Belam Baur'un hikâyesine yer verir. Belam Baur, dervişlerinden gördüğü büyük sevgi ve ilgi dolayısıyla gurura kapılmış, bu yüzden de dünyadan imansız gitmiştir. Gurur başka nicelerinin de mahvına sebep olmuştur. Firavun suda gark olmuş, Şeddat yaptığı cennete girmeden can vermiştir. Bunun için bir avuç topraktan yaratılmış olan insan gururu terk etmelidir.

2.3.1.4. Enâniyet

Enâniyet konusu 7. fasılda işlenmektedir. Bencillik anlamına gelen enâniyet kelimesi Arapça ben anlamına gelen “ene” kelimesinden yapılmış bir masdar isimdir. Kur'an'da ve hadislerde enâniyet kelimesi geçmemekle birlikte “kendini üstün ve her şeyin amacı olarak kabul etme eğilimi” anlamındaki enâniyeti yeren pek çok ifade Kur'an'da yer almıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 148). Nidâî'ye göre enâniyetin kaynağı da nefsi emmâredir. Nidâî enâniyeti “*menem diğêr nîst*” ifadesi ile tanımlamaktadır. Bu ifade “benim, benden başkası yoktur” anlamındadır. Şeytan enâniyet gösterdiği için Hak katından sürülmüş ve dalâlete düşmüştür. Nidâî'ye göre kişide bu sıfat varsa kişi bu sıfatı terk etmeli, miskinliği tercih etmelidir. Çünkü enâniyet şeytânî bir sıfattır ve Allah katında fazlasıyla haddi aşmadır. Bunun için de gönlünde enâniyet olan kişi selamet bulamayacağı gibi içindeki bu duygudan kurtulmazsa beladan da kurtulamayacaktır.

2.3.1.5. Şirk

Şirk konusu 9. fasılda işlenir. Şirk, “Allah'a ortak koşma, ondan başka yaratıcının veya tanrının bulunduğu inanmama, birden çok tanrı olduğunu kabul etme, müşriklik, küfür” (Akay, 2005, s. 443) olarak tanımlanmaktadır. Tevhid'in zıddı olan şirkin en büyük günah olduğu belirtilmiş, bundan ehemmiyetle sakınılması gerektiği ifade edilmiştir. Nidâî'ye göre nefsi emmâreden zuhur eden kabahatlerden biri de şirktir ve bu sıfat insanı kâfir eder. Nidâî, şirk konusunda ehli Nasarâ (Hristiyanlar)'nın durumunu anlatır. Ehli Nasarâ, Hz. İsa semaya yükseltildikten sonra kendi aralarında fırkalara ayrılmıştır. İçlerinden bir

bölüğü Hz. İsa'nın Tanrı olduğunu savunurken bir bölüğü Hz. İsa ile Hz. Meryem'in, bir bölüğü ise Hz. İsa, Hz. Meryem ve Cebrail'in Tanrı olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla bu düşüncelerinden dolayı şirk girmiş ve kâfir olmuşlardır. Şirk karanlığı içinde gönülleri kararmıştır. Nidâî'ye göre şirk Mümine layık bir sıfat değildir. Çünkü şirk din mülkünü yıkacak, yerle bir edecek bir ateştir. Şirk kimin gönlüne girecek bir yol bulursa o kişi Allah'ın Vahit ismine sarılmalıdır. Allah her şeyden ve her sözden münezzehtir. Hiçbir şey ona müşabih olamaz. Zatı bir sıfatları sayısızdır. Kişi onu bir bilmeli ve kalbine şirk duyguları geldiğinde istiğfar kılmalıdır.

2.3.1.6. Küfr

Küfr (küfür) konusu 11. fasılda ele alınmaktadır. Sözlükte “bir şeyi örtmek, perdelemek, gizlemek ve nimete nakörlük etmek” anlamlarındaki “küfür” kavramı dini bir terim olarak Hz. Peygamberi ve onun getirdiklerini yalanlamak, ortaya koyduğu hükümlerden birini veya birkaçını inkâr etmek demektir. Bu bağlamda “küfür”, “imân” kavramının zıddıdır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 390) ve en büyük günahlardan biridir. Nidâî'ye göre nefsi emmâre kaynaklanan sıfatlardan biri de küfürdür. Nidâî küfrün bazı kimseleri halis bir kâfir ettiğini belirtir. Zira küfür karanlığı bu sıfatı kendisinde taşıyan kişilerin gönüllerini kaplar. Nitekim küfür karanlığı Ebu Cehil'in gönlünü kaplamış, gönül gözüne perde olmuştur. Bu nedenle de her geçen gün küfrü artarak devam etmiştir. Resulullah ne kadar mucize gösterse o yine de inkâr etmiş, sonuçta küfür ve dalâlet batağında canını cehenneme ısmarlamıştır. İnsan kâfir olmak istemiyorsa nefse uymamalı, onun muradınca hareket etmemelidir. Çünkü insanın kalbinden imanı uzaklaştıran nefistir. Nefis, insanın kâfir olmasıyla mümin olması arasındaki ince çizgidir. Kim nefisini ıslah ederse cehennem ateşinden kurtuluş bulur. Akıllı, bilgili ve mânâ dünyasına talip olan kişi nefisine uymamalıdır. Nefse uyan kişi sonunda üzülecek, cennetten ve Cenâb-ı Allah'ın didarından mahrum kalacaktır. Nidâî'ye göre nefsin işi küfürdür. İnsan bunun böyle olduğunu bilmeli aklın sesine kulak vermelidir.

2.3.1.7. İnad

İnat konusu 13. fasılda işlenir. İnad, bir konuda direnme, diretme, karşı çıkma, karşı düşünce ileri sürmedir. Yanlış şeylerde, haksız davranışlarda inat etmek, İslam'da çirkin görülmüştür. Kur'an'da özellikle “inkârda inat edenlerden” söz edilir (Akay, 2005, s. 221). Nidâî'ye göre nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan biri de inattır ve bunun için nefis akla uygun olanı kabul etmeyip inadı kendisine alışkanlık haline getirir. Allah nefsi temiz bir cevherden yaratmış ancak nefis Allah'ı bilmek ve onun âlemlerin yaratıcısı olduğunu kabul etmek hususunda inatçı davranmıştır. İnadından dolayı da bin yıl ateşle bin yıl da açlıkla azap görmüştür. Nidâî, hakikat ehline seslenir ve inat hastalığının dermanının riyazet olduğunu belirtir. Çünkü inat; ateş azabından korkmadığı gibi halktan ve Gaffar olan Allah'tan utanmaz. Nidâî'ye göre kişi inadı bırakmalı, kendisine riyazeti alışkanlık haline getirmelidir. Kişi Hakkın azabını düşünüp inat etmemeli, riyazet eyleyip çok sevap kazanma yolunda olmalıdır.

2.3.1.8. İnkâr

İnkâr konusu 15. fasılda işlenir. İnkâr, “tanımama, kabul ve tasdik etmeme, inanmama, reddetme” anlamlarını taşır. Bu da küfür gibi imâm kavramının zıddı olup Allah’ın varlığının gerekliliğini reddetmek, Yaratıcı ile yaratılmış arasındaki bağı koparmak demektir. Dolayısıyla Kur’an inkârcıların acı bir azaba uğrayacaklarını ve cehenneme sürüleceklerini bildirmiştir (Akay, 2005, s. 222-223). Nidâî’ye göre nefsi emmârenin kabih sıfatlarından biri de hak nesneyi yani hak olan bir şeyi inkâr etmektir. Bu da nefsin muhalefetinden ortaya çıkmaktadır. Mısır sultanlarından biri Hz. Muhammed (sav)’in miracını inkâr etmiş, bu inkârı dolayısıyla da cehennemlik olmuştur. Nidâî’ye göre mümine layık olan Hakkı inkâr değil, ikrar etmektir. Nefse uyup Hak sözleri inkâr eyleyen kişiler bilmelidirler ki onları cehennemde ateş eyleyecek olan inkârları olacaktır. Gerçek nazar sahipleri Hakkı Hak, batılı batıl bilmelidir. Kişi Hakkı batıl anlamamalıdır zira kendisine düşünme yetisi verilmiştir.

2.3.1.9. Cehl

Cehl (cehalet) konusu 17. fasılda işlenir. Cehl ve cehâlet kelimeleri sözlükte “bilmemek, haberi olmamak, tanımamak; ahmak, akılsız, sert ve kaba davranışlı olmak; saldırmak, tecavüz etmek” anlamlarına gelir. Cehl; “ilim ve hilm”in zıddıdır. Kur’an’a göre cehâlet; insanın görünen eşya ve olayların arkasındaki İlâhi iradeyi anlayamaması, dinî gerçekleri görememesi, iradesini ve hâkimiyetini yitirmesi, şirk, küfür, nifâk, isyan ve zulme dalması, Allah’a ve yarattıklarına karşı kötü ve çirkin davranmasıdır. Bunlar dışında fert ve toplumların ilâhî iradeye uymayan yanlış ve hatalı inanç, söz, fiil ve davranışlarını ifade etmek için kullanılmıştır (Karaman ve diğerleri 2006, s. 86). Nidâî’ye göre nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan biri de cehalettir. Cehalet, insanı günahkâr etmekle kalmaz, belki de kâfir eder. Cehaletin aslının zulümattan olduğunu belirten Nidâî Cehennem’in de aslının zulümattan olduğunu, onun için de cehennem’in cahili kendisine çektiğini savunur. Zira her şey aslına çeker. Nidâî cehalet konusunda okuyucuya Firavun’u örnek gösterir. Nitekim Firavun; Mısır’ı tamamen zapt etmiş, nice yıllar padişah olduktan sonra cehaleti galip gelip Tanrılık davasında bulunmuştur. Firavun, sonunda Hz. Musa’nın davetini kabul etmemiş, suda gark olup imansız olarak can vermiştir. Nidâî’ye göre cehâletin Firavun’u ne hale soktuğu, imânsız olarak can verip cehenneme girdiği görülmelidir. Cahil kişi cehalete meyletmiştir, onun için de Hak ile batılı bilemez. Nidâî kendisinde ilim ve takva olmayan kişiyi bir ölüye benzetir. Yine ona göre cahil kişi hayvana, yürüyen bir cesede benzer. Nidâî’ye göre kimin ilmi varsa o diridir ve her kimde cehalet varsa onun yeri de cehennemdir. Onun için kişi cehaletin aslını bilmeli, cehalete meyletmemelidir.

2.3.1.10. Şehvet

Şehvet konusu 19. fasılda ele alınır. Şehvet kelimesi “cinsî istek, nefsin tabiatına hoş gelen ve elde etmek için nefsi harekete geçiren şey” anlamlarına gelir. Aşırı şehvet iffetsizliğe yol açabilir ve bu nedenle de meşrû değildir (Akay, 2005, s. 438). Nidâî’ye göre nefsi emmâreden doğan kötü sıfatlardan biri de budur ve insanı azdırarak insana zina ettirir. Zina gibi kötü bir eylemi gerçekleştirenler sonuçta o yolda mahvolurlar. Kim sürekli zina ederse

Allah onu cehennem ateşinde yakacaktır. Şehvetperest kişilerin mahşerde elleri gerdanlarından bağlanacaktır ve bu kişiler dünyada halk içinde rezil kepaze oldukları gibi işleri güçleri dert ve mihnet olur. Kişi mert ise bu hevâdan vazgeçmeli ve Allah'ın emirlerine rıza göstermelidir.

2.3.1.11. Hubb-ı Dünya

Hubb-ı dünya konusu 21. fasılda işlenir. Hubb-ı dünya; “dünya sevgisi ve hırsı” demektir. Tasavufta sufiler dünyayı ve maddeyi Allah'ın düşmanı sayar. Dolayısıyla dünyayı sevmenin dostun düşmanını sevmek anlamına geleceğini vurgularlar. Onlara göre her türlü günahın kaynağı dünya sevgisidir ve dünya sevgisi öldürücü bir zehirdir (Uludağ, 2012, s. 172). Nidâî'ye göre nefsi emmâreden peyda olan kusurlu fiillerden biri de dünya sevgisidir. Dünya sevgisi bir hesabı yüz mahcubiyete, her mahcubiyeti bin azaba dönüştürür. Kalbinde dünya sevgisi yer eden bir kişi eline bir akçe geçse bunu on yerde bağlar ve fazladan bir akçesi gitse onu ölünceye kadar unutmaz. Malı biriktirir ancak sonuçta bu dünyadan murat alamadan gider. Nitekim Karun mal biriktirmiş ancak sonradan dünyadan muradını alamadan gitmiştir. Bütün malıyla birlikte yer Karun'u yutmuş, halk bunu görüp ibret almıştır. İnsan Karun'un haline bakmalı, dünya ve mal hırsının onu ne hale getirdiğini görmelidir. Resulullah dünyayı talep edenlerin kokuşmuş bir leşi talep ettiklerini söylemiştir. Zira leşin taliplisi kargalardır. Dünya ehli kişiler uykudadır. Onun için şimdi kişi dünyaya muhabbet beslememeli, mal için canına mihnet etmemelidir. Para ve gümüş insanlar için mal değil aksine zehirli bir yılandır. Mal ise insana bir hazine değil, içi korku ve kaygı dolu sıkıntıdır.

2.3.1.12. Kahr

Kahr (kahır) konusu 23. fasılda işlenir. Kahr sözlükte “ezmek, mahvetmek, perişan etmek” anlamına gelir. Aynı kökten türetilmiş olan kahir kelimesi ise “gâlip gelen, kahreden, üstün gelen” anlamındadır. Kahhar kelimesi ise “kahir” kelimesinin mübalağalı şeklidir (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 357). Nidâî faslın başında nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan birisinin “kahhar olmak” olduğunu belirtir. Ona göre kahhar olmak âlemlerin padişahı olan Allah'a layıktır; çünkü yedi derya onun kahrının ateşinden korkar. Nidâî, insanoğluna bu sıfatla sıfatlanmanın layık olmadığını, başkalarına kahreden insanların elbet bir gün kahr içinde yok olacaklarını belirtir. Nidâî, kahr konusunda Hürmüz'ün hikâyesine yer verir. Hürmüz halka kahrederken kendisi kahr elinde helak olmuştur. Nidâî'ye göre kahir olan sonunda mahvolup perişan olur ve halk içinde horlanacağı gibi Hak'tan da uzak kalır. Kahir olmak insana yakışmaz, kahir olan kişinin gönül gözü de açık değildir. Kahir olan Kadir olan Allah'tır ve bunu inkâr eyleyen de kâfirdir. Bir kez kahredip yok ol dese bütün mahlûkat âlemi yok olur.

2.3.1.13. Zulm

Zulm (zulüm) konusu 25. fasılda işlenir. Sözlükte zulüm kavramı “bir şeyi kendine mahsus yerinden başka bir yere koymak, noksan yapmak, sınırı aşmak, doğru yoldan sapmak, hakkını eksiltmek, hakkını vermemek, men etmek ve yapılmaması gereken bir davranışta bulunmak” gibi anlamlara gelir. Zulüm kavramı toplumsal anlamda insani ilişkilerde her türlü olumsuz söz, fiil ve davranışları ifade etmekte kullanılmıştır. Kur'an'da ise zulüm

kavramı bu anlamıyla da kullanılmakla birlikte çoğunlukla Allah'a karşı inkâr ve isyan sayılabilecek söz, fiil ve davranışları ifade etmektedir (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 718). Nidâî, faslın başında kusurlu sıfatlardan birinin de zulüm olduğunu belirtir ve ardından zulümle kahrın arasındaki farkın ne olduğunu açıklar. Ona göre bazı kimseler çok günah işler kavra müstahak olur. Zulümde ise günahsız mazlum insanın ondan şikâyetçi olması vardır. İnsan bilmelidir ki zulüm bir zulümdür ve nefisten doğar ve kişinin gözüne perde olup ilahi hakikatleri görmesine engel olur. Zulmeden kişi ettiği fesadın sonunu göremez olur. Bu konuda Nidâî'nin hikâyesine yer verdiği kişi Yusuf Haccac'dır. Nitekim zalimliği ve ettiği zulümler ona hiç fayda sağlamamış, ömrü gafletle geçmiştir. Halk içinde zulümüyle ün kazanmış, sonunda bu dünyadan muradına ermeden gitmiştir. Nidâî'ye göre kim bu dünyada mazluma zulmederse, sonunun hayır olmayacağı bilinmelidir. Zalim olan şüphesiz zulüm denizinde boğulacaktır.

2.3.1.14. Kîn

Kin gütmek konusu 27. fasılda işlenir. "Gizli düşmanlık, garaz, içten içe öç almaya yönelik şiddetli düşmanlık hissi, hınç" anlamlarına gelen kin; İslam ahlakına göre kötü huylardan biridir ve yasaklanmıştır. Kur'an'ı Kerim'de müminler kin konusunda uyarılmış, kinin şeytanın bir işi olduğu ve insanların arasına onu sokmanın yollarını bildiği belirtilmiştir (Akay, 2005, s. 264). Nidâî'ye göre nefsin kusurlu sıfatlarından biri de kindir. Nidâî, "Kin ile din aynı yerde durmaz." diye bir atasözü olduğunu hatırlatarak, Mümin kişiye din konularını kinle doldurmanın layık olmadığını belirtir. Zira kin insanı büyük belalara müptela eder. Nidâî kin konusunda her zaman gönlünde başkalarına karşı kin bulunan bir münafık kişinin hikâyesini anlatır. Bu münafık kişi kini yüzünden türlü belalara uğrar. Nidâî'ye göre kişi daima Allah'tan korkmalı ve utanmalı, elinde fırsat varken fırsatı değerlendirmelidir. Çünkü ömür her geçen gün eksilmede ve ecel de kişinin her an ensesindedir. O halde nefse uyup azmak ve sürekli isyan işiyle uğraşmak anlaşılacak bir şey değildir. Kişi kerem edip bu hevâdan vazgeçmeli, kini terk edip her yerde dinini sağlamlaştırma çabasında olmalıdır.

2.3.1.15. Riyâ

Riya konusu 29. fasılda işlenir. Riyâ kelimesinin anlamı "gösteriş, ikiyüzlülük, sahtekarlık"tır. İnsanlara, kendisinde iyi ve övgüye değer birtakım özellikler bulunduğunu gösterme ve böylelikle onların gönlünde sevgi kazanmaya çalışma eğilimi kötü huylardan biridir. İslam'a göre iyiliklerin ve ibadetlerin yalandan gösteriş için değil, sırf Allah rızası için yapılması gerekir. İkiyüzlülükle yapılan iyilikler de ibadetler de Allah katında değer görmeyeceği belirtilmiş, bu bakımdan riya yasaklanmıştır. Allah Resulü de riyanın gizli şirk olduğunu belirtmiştir (Akay, 2005, s. 392). Nidâî'ye göre nefsi emmareden doğan sıfatlardan birisi de "riya"dır. Nidâî'ye göre tarikat ehli için bundan kötü bir sıfat yoktur. Zira tarikat ehlinin ettiği âmel harman ve ateş gibidir. Harman ateşi önüne çıkan her şeyi çabucak yakar. Öyleyse bir kişi ne denli ibadet ve taat etse nefsinden peyda olan riya ateşinin bir kıvılcımına bile dayanamaz. Nidâî kalbide kin olan kişinin ham olduğunu belirtir. Ona göre bu kişilerin aydınlığı karanlıktır, gündüzü gecedir. Bir kişi gece gündüz ibadet etse ve talep ettiği şeyi canı gönülden dilesse de kalbinde zerre kadar riya varsa ettiği

ibadetler yok olur. Her kim riya'dan kurtulursa her iki dünyada kederden kurtulur. Nidâi riya konusunda Barsisa'nın hikâyesini anlatır. Nidâi'ye göre riyanın Barsisa'ya ne yaptığını görmek gerekir. Barsisa, riya yüzünden sonunda imansız gitmiştir. Riya için, kimse onun hilesini bilmez, dememek gerekir. Erlik onu kişinin kendisinin bilmesidir.

2.3.1.16. İbadete Kâhillik

İbadete Kâhillik (ibadette tembellik) konusu 31. fasılda işlenir. İslamiyette ibadetler dinin özünü teşkil eder ve iman esaslarından sonra dinde ikinci önemli halkayı oluşturur. Din, en yalın biçimiyle Allah'a inanma ve ona ibadet etme olduğundan inanç ve ibadet sistemleri dinin asli unsurlarını meydana getirir. Dolayısıyla Allah'a inanan ve İslam'ı benimseyen herkesin kural olarak ibadetleri yerine getirmesi istenir (Koca, 1999, s. 244). Nidâi'ye göre nefsi emmârenin yaramaz sıfatlarından biri de ibadette tembelliktir. Zira kişi ne zaman taat ve ibadet etmek istese nefis bundan gayet huzursuz olup kişiye: “Sabret şimdi rahatlık vaktidir, sonra ibadet edersin.” der ve bu suretle kişinin gönlü ibadete varmaz olur. Böylece kişi bütün farzları ve sünneti dahi terk eder. “Sel gel, beraber mescide gidelim.” diyene düşman olur ve sonuçta bu dünyadan imansız gider. Nidâi ibadetlerinde tembellik yapan bu nedenle de sürekli babasıyla tartışan bir adamın hikâyesini anlatır. Bu adam ibadetlerinde tembel davrandığı için canından olmuş ve bu dünyadan imansız gitmiştir. Nidâi'ye göre insan, ibadetinde tembel davrananların ne hale düştüğünü görmelidir. Bu insanlar Hakka karşı asi ve imansız olur. Mümin kişi sünnet ve farz namazlarını kılmalıdır. Beş vakit namaz miraçtır. Nidâi'ye göre sünnet namazları üste giyilen elbise, farzlar ise başa takılan tacdır. Namazı terk eden kişi şüphesiz münafıktır. Kişi mümin olup asla onu terk etmemeli; iki dünyada da Allah'ın rahmetinden nasiplenmek istiyorsa nefse uymayıp daima akla dost olmalıdır.

2.3.1.17. Hırs

Hırs konusu 33. fasılda işlenir. Hırs; “öfke, kızgınlık, azgınlık, sonu gelmeyen arzu ve istek, aç gözlülük, bir şeye aşırı düşkünlük, şiddetle ve ısarla bir şeyin üstüne düşme” gibi anlamlar içerir. İslam'da Allah'ı, onun koyduğu hükümleri bir yana bırakılabilecek veya buna yol açacak derecede mal ve mevki düşkünlüğü gibi aşırı arzu ve tutkular doğru ve makul görülmemiştir (Akay, 2005, s. 186). Nidâi'ye göre hırs da nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan biridir ve insanı cehenneme layık eder. Nidâi hırs konusunda Hz. Musa'nın hikâyesine yer verir. Bir gün Hz. Musa Allah'a dua edip kendisine cennet ehli kullarından birisinin gösterilmesini ister. Cennet ehli olarak kendisine sarhoş bir adam gösterilir. Hz. Musa şaşırır ve bu defa kendisine cehennem ehli kullardan birinin gösterilmesini ister. Bu defa kendisine herkesin tanıdığı zahit bir kişi gösterilir. Hz. Musa bu işin sırrını öğrenmek ister. Allah (cc) ona ilk gördüğü kişinin her ne kadar içki içen fasık bir kişi olsa da aslında kanaat ehli biri olduğunu, zahid kişiye her gün iki hurma rızık verdiği halde onun her gün birini yiyip diğerini yarım gelmez korkusuyla evinde biriktirdiğini, fakirlere vermediğini bunun için de kendi katında kanaat ehli fasık bir kişinin haris bir zahitten daha üstün olduğunu bildirir. Nidâi'ye göre hırs ehli kişi Deccâl'in eşğine benzer. Zira cehaleti ona galip gelmiştir. Zahit hurmaları yığılmış, bir hurma için cehenneme gitmiştir. Çünkü bir hurma arada engel olmuş bütün ibadet ve taati zayıf

olmuştur. Ona göre kişi kendi halini ve bunca malın kendisini nereye götüreceğini kıyaslamalıdır. Akıllı olan nefse uymamalıdır. Hırs ehli kişi mala hiç doymaz, dünyada malı zahmetle biriktir; ecel geldiğinde ise bu dünyadan hasret kalarak gider.

2.3.1.18. Ugurluk

Bu konu 35. fasılda işlenir. Ugurluk eski Türkçe bir sözcük olup “hırsızlık” anlamına gelir. Mülkiyet hakkına karşı işlenen temel suçlardan biri olan hırsızlık; başkasına ait bir malı, korunduğu yerden sahibinin bilgisi dışında gizlice almaktır. İslâm’a göre insanın hayatı, ırz ve namusu gibi malı da muhteremdir. Bu nedenle hırsızlık hem hukuken suç sayılıp cezalandırılmış, hem de dinen ve ahlâken büyük günâh ve ayıp sayılmıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 255). Nidâî’ye göre nefsi emmârenin kötü sıfatlarından biri de hırsızlıktır. İnsanoğlu için bunun kadar kötü bir sıfat yoktur. Her kim hırsızlık işine aşırı istekli olduysa sonunda bu yolda can vermiştir. Nitekim sufi kılıklı bir adam hırsızlık haramilik yapar kimsenin bundan haberdar olmadığını düşünürdü. Sonunda o da bu yolda can verdi. Onu görenler doğru bir kişi olduğunu düşünür onun hırsız olduğunu düşünmezdi. Her gören onu büyük bir şeyh sanırdı, kimse fesat ehli olduğunu bilemezdi. Onun bu yolda başını vermesi şaşılacak bir durum değildir. Zira su testisi suyolunda kırılır. İnsanın hırsızlık yapması ayıptır, kişi sadakatle doğru hareket etmelidir. Hırsız kişinin işi mihnettir, muhakkak ki kahpe kadın bile ondan üstündür. Hırsızlık yapan kişi halka yaramaz ve bu fiili Hakka giden yolda kendisine set olur.

2.3.1.19. Buhl

Buhl konusu, 37. fasılda işlenir. Buhl; “cimrilik, pintilik, hasislik” anlamına gelir. Kur’an’da nefislerin cimrilığe eğilimli yaratılmış olduğuna dikkat çekilmiş, cimrilikten korunanların kurtuluşa erecekleri müjdelenmiştir (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 102). Cimrilik de insanda olmaması gereken sıfatlardan biri olarak nasihatnâmelerde işlenmiştir. Cimrilik, hırs ve tamâ berabesinde getirdiğinden her zaman kınanmıştır (Kaplan, 2001, s. 150). Nidâî’ye göre nefsi emmâreden doğan kötü sıfatlardan biri de cimriliktir. Cimrilik, insanı sonunda hor ve hakir eder. Nidâî cimrilik konusuyla ilgili olarak işlerinde üstad olan üç nakkaşın hikâyesini anlatır. Bu üç üstad nakkaş cimrilikleri dolayısıyla mahcup ve mahzun olmuşlardır. Nidâî cimri kişinin maksudına eremeyeceğini, mutlu olamayıp kederinin artacağını belirtir. Nidâî’ye göre cimrilikle, aç gözlülükle kişi amacına ulaşamaz ve mutlu olamaz; aksine keder ve sıkıntısı artar. Her kimin rehberi Şeytan olursa onun kalbi hasislikle dolu olur. İnsana hasislik yapmak layık değildir ve her kim hasis olsa onun seçkin bir kişi olmadığı bilinmelidir. Kişide hasislik varsa bu sıfatı terk etmeli her işini Hakk’a layık bir şekilde yerine getirmelidir.

2.3.1.20. Fısk

Fısk konusu 39. fasılda işlenir. Fısk kelimesinin Arapçadaki anlamı “bir şeyden çıkmak”tır. Dinî bir terim olarak ise “doğru yoldan sapmak, isyân etmek, Allah’ın emir ve yasaklarına uymamak, günâh ve suç işlemek” anlamlarına gelir. Fısk kavramı bu anlamlarını Kur’an’ın inmesiyle kazanmıştır. Şirk, küfür ve nifak; fısk olduğu gibi günâh ve haram olan fiilerde bulunmak da fısktır (Karaman ve diğerleri 2006, s. 185). Nidâî’ye göre nefsi emmâreden

ortaya çıkan yaramaz sıfatlardan biri de fisktır. İnsan onu icra ettikçe adı fasık olup halk katında hor ve hakir olur ve ayıplanır. Hak katında ise rahmetten mahrum kalır. Nidâî konuyla ilgili babasından kalan büyük serveti har vurup harman savuran sonunda da yiyecek bir lokma ekmeğe muhtaç olan fasık bir hâce-zâdenin hikâyesini anlatır. Bu hâce-zâde fasıklığı yüzünden derbeder olmuştur. Nidâî fasık kişilerin dünyada derbeder olduklarını, akçeleri tükendiğinde köpekten beter duruma düştüklerini belirtir. Ardından fasık kişilerin ne hallere düştüklerini anlatır. Bu kişiler halktan utanmadıkları gibi Allah'tan korkup yaptıklarından usanmazlar. Elllerinde ne varsa yiyip içer sonra da benim neyim var deyip nankörlük ederler. İçince kendilerinden geçer, oğul ve kızlarından haberdar olmazlar. Kara balçıklarda sürünürler. Bu durumda olmak başkalarına nahoş gelirken kendilerine hoş gelir. Ne söylediklerini bilemezler, ne halkı ne de kendilerini tanırlar. Bir kişi onlara gel içme dediğinde sanki bu işten vaz geçme demiş gibi aksini yaparlar. Kendilerine nasihat edene düşman, bu işe devam et diyene dost olurlar. Kişi ayıplarının ortaya çıkmasını istemiyorsa fasık kişilerle yoldaş olmamalıdır. Kişi içki içmekle Hakk'a yakın olamaz aksine Hak'tan uzak düşer.

2.3.1.21. Fukaraya Buğzetmek

Fukaraya buğzetmek konusu 41. fasılda ele alınır. Buğz; “sevmemek kin gütmek, hoşlanmamak” demektir. Başkalarına buğz edip düşmanlık beslemek, İslam ahlakıyla bağdaşmayan bir davranıştır. Kur'an'da müminlerin birbirleriyle kardeş oldukları ilan edilmiş, Hz. Peygamber de çeşitli vesilelerle kardeşlik duygularını yok edecek davranışlardan kaçınmaları hususunda müminleri uyarmıştır (Karaman ve diğerleri 2006, s. 73). Nidâî'ye göre kusurlu sıfatlardan biri de fakirlere buğz etmektir. Bu da gayet yaramaz olan sıfatlardan biridir ve fakirlere sevgi duymadıkları için nice ev bark harap olmuştur. Nidâî, bu konuyla ilgili olarak Kırım halkıyla ilgili bir hikâyeye yer vermiştir. Hikâyede Sarı Saltık ve müritleri Kırım'a gelerek halktan sadaka isterler. Ancak halk onlara hiçbir surette yardımda bulunmaz. Müritler halkın mal artırma hırsına kapıldıklarını söyleyip Sarı Saltık'a şikâyet ederler. Sarı Saltık'ın duası üzerine şehirde veba salgını yaşanır, bir gecede doksan bin ev yok olur. İşte Kırım halkı zengin oldukları halde fakirleri sevmedikleri ve onlara yardım etmedikleri için böyle bir afete maruz kalmışlardır. Nidâî'ye göre kişi horlanmak istemiyorsa fakirleri horlamamalıdır. Zira fakirleri horlamak erlik ya da önderlik değildir. Peygamberimiz de fakirleri sevmiş “fakr u fahri” demiştir. Kişi fakirlere ikramda bulunmuyorsa demek ki ham kalmış, olgunlaşmamıştır. Kırım halkının durumu görülmelidir. Halkı fakirleri ağırlayıp onlara ikramda bulunmadıkları için muazzam bir şehir harap ve baykuşlarla dolu bir yer haline gelmiştir.

2.3.1.22. Ulemaya Buğzetmek

Ulemaya buğzetmek konusu 43. fasılda işlenir. Sözlüksel anlamıyla ulemâ; “ilim yoluna girmiş olanlar, ilimle uğraşanlar, bilginler” anlamlarına gelir. İslam dini ilme önem vermiş, ilimle uğraşanlara değer atfetmiştir. Zira pek çok âyet ve hadiste bilginin ve alimlerinin değerini yücelten ifadeler yer almıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 666). Dolayısıyla ilmi ve ilim öğrenmeyi değersizleştiren yaklaşımlar hoş karşılanmamış, tasvip edilmemiştir. Nidâî'ye göre nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan birisi de ulemaya

buğzetmektir. Ulemeye buğzetmek ise ilim talep edenlere gizli ya da açık bir şekilde düşmanlık göstermektir. Nidâî, konuyla ilgili Kav Tusi adlı bir âlimin hikâyesine yer vermiştir. Kav Tusi *Felekiyyat* ilmiyle ilgili bir kitap yazıp Bağdat halifelerinden birine sunmuş, halifeden iltifat beklerken aksine hakaret görmüştür. Ancak bu yaptığı halifenin yanına kar kalmamış, halife hem tahtından hem de canından olmuştur. İlim ehlini hor ve hakir görmüş sonuçta kendisi hor ve hakir bir duruma düşmüştür. Nidâî'ye göre halifenin düştüğü bu durum insanlar için bir ibret ve nasihat olduğu kadar bir vasiyettir. İlim ehline buğzedenler iki dünyada da asi olurlar, kaza ve belalardan kurtuluş bulamazlar. İlim ehline buğzedip düşmanlık etmek, onların ardından kötü söz söylemek küfür olur. Kişi devlete erişmek, her iki dünyada Allah'ın rahmetine mazhar olmak istiyorsa ilim talep edenleri koruyup kollamalıdır.

2.3.1.23. Vefasızlık

Vefasızlık konusu 43. fasılda işlenir. Vefa, “sözde durma, sözü veya borcunu yerine getirme, dostluk ve sevginin gerektirdiği davranışlarda devamlı ola, vaadini yerine getirme” (Akay, 2005, s. 495) dir. Vefa öncelikle dostlukta görülen iyilikleri unutmama, iyilikte bulunanlara aynısıyla veya daha güzeliyle karşılık verme, bağlılık ve dostluğu devam ettirmedir. Bu niteliklere uygun davranan, vefa erdemine sahip olan insanlar vefakâr; (Hökelekli, 2013, s. 229) olmayanlar ise vefasız olarak nitelendirilir. Yapılan anlaşmalara, verilen sözlere bağlılığın olmadığı toplumlarda güvensizlik problemi yaşanır ve sosyal çözülme meydana gelir. Nidâî'ye göre nefsi emmârenin çirkin, kötü sıfatlarından biri de vefasızlıktır. Nice kimseler bu sıfat yüzünden halk içinde rezil olmuştur. Nidâî, vefasızlık konusunda babasının kendisine ettiği vasiyeti tecrübe etmeye karar veren ve sonunda da bu vasiyetin ne kadar doğru olduğunu gören bir evladın hikâyesine yer vermiştir. Hikâyeye göre bir adam vefat etmeden önce oğluna vasiyette bulunur. Ona hiçbir zaman karısına sırrını söylememesini, yakın zaman önce mal sahibi olmuş kimselerden borç da olsa para almamasını ve avamdan kimselerle dostluk kurmamasını vasiyet eder. Hikâyenin sonunda oğul babasının vasiyetinin ne kadar doğru olduğunu görür, bu üç zümreden kişilerden vefa beklemenin bir hata olduğunu anlar. Nidâî bu üç türlü mahlûkun vefasız olduğunu belirterek bir köpeğin bile bunlardan üstün olduğunu savunur. Nidâî'ye göre bunlara vefa gösteren kişi, vefa yerine bunlardan cefa görür. Bunlar her zaman ve her yerde fazlasıyla vefasızdır. Kişi selamette olmak istiyorsa bu üç taifeden korkup çekinmelidir.

2.3.1.24. Bî-hayâlık

Bî-hayâ (hayâsızlık) olmak konusu 47. fasılda işlenir. “Hayâ”nın kelime anlamı “utanma duygusu, utanma sıkılma, ar, namus, edep”tir. Hayâ kelimesi daha çok Allah korkusu ile günahlardan kaçınma anlamıyla geçer (Akay, 2005, s. 180). Nidâî de hayâ konusunu bu bağlamda ele almaktadır. Nidâî'ye göre nefsi emmârenin kötü sıfatlarından biri de bî-hayâ olmaktır ve bu sıfat insanı Hak taâlanın dergâhından uzaklaştırdığı gibi halk katında perişan ve mağlup eder. Nidâî bî-hayâ olma konusunda Hz. Âdem'in oğlu Kabil'in hikâyesini anlatır. Zira Kabil edebi terk edip üç büyük günah işlemiştir. Öncelikle Allah'ın emrini yerine getirmemiş, sonrasında babasına karşı asi olmuş ve son olarak da haksız yere

kan dökmüştür. Bunlardan dolayı da Allah'ın gazabına müstahak olmuş, Allah ona rahmet etmeyeceğini bildirmişdir. Nidâî'ye göre kişi Kabil'in durumunu görüp ettiği isyanlardan dolayı kendi halini düşünmelidir. Günde bin türlü günah işleyen insan ne yüzle Allah'tan bağışlanmayı dileyebilir? İnsanoğlu Allah'ın emri altına girmemekte, hata yapmaktan çekinmemektedir. Kişinin nefesine uyararak yaptıkları hata olup aynı zamanda kendisine ettiği bir cefadır. İnsanın işi gece gündüz hayâsızlık etmektir ve insan âlemde olgunlaşmamıştır, hâlâ hamdır. Kişi bu her müşkülünün hallolmasını istiyorsa bu hevâdan vazgeçip insafa gelmelidir.

2.3.1.25. Hased

Haset konusu 49. fasılda işlenir. Türkçede “çekememezlik” anlamına gelen haset kelimesi ahlâk terimi olarak kişinin başkalarının sahip bulunduğu maddî ve manevî imkânlarının elinden çıkmasını veya o imkânların kendisine geçmesini istemesi anlamına gelir (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 235). Çirkin huylaran olan haset İslâm'da asla hoş görülmemiş, kötülöklere teşvik ettiğinden yasaklanmıştır. Kur'an'da hasetçinin hasedinden Allah'a sığınılması öğütlenmiştir (Akay, 2005, s. 178). Nidâî'ye göre nefsi emmârenin içinden doğan kötü sıfatlardan biri de hasettir ve bu da gayet yaramaz sıfatların bir çeşididir. Haset yüzünden nice kişiler helak olmuştur. Konuyla ilgili Has Ayaz'ın Gazneli Mahmut ile olan yakınlığını çekemeyen bir beyin hasedi yüzünden canından oluşunun hikâyesi anlatılır. Nidâî'ye göre kıskanç kişilerin işi budur ve kişi bunu kendisine iş edinmemelidir. Hasetten kimse berhudar olmaz ve her iki dünyada maksadına ulaşamaz. Haset insanın kalp aynasını paslandırır bu nedenle kalp kararır can ise yasta olur. Kişi nefsinin ıslah etmezse daima düşüncesi hasette olur. Kişi haset kişilerle yoldaşlık yapmamalıdır. Bunların hayırları gizli ya da açık hep şerdir. Kişi bunların insanın yüzüne gülmesine aldanmamalıdır. Zira o düşman eninde sonunda kişiyi ağlatacaktır.

2.3.1.26. Kendi Ayıbını Bilmemek

Kendi ayıbını bilmemek konusu 51. fasılda işlenir. İslâm'da başkalarının kusurlarını görmek, hoş karşılanmayarak insanın öncelikle kendi kusur ve ayıplarını görmesinin gerekliliği vurgulanır. Nidâî'ye göre nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan biri de kişinin kendi ayıbını bilmeyip bunda inat etmesidir. Bu gayet yaramaz sıfatlardan biridir ve kişi kendi ayıbını bilmezse sonrasında mahcup olur. Konuyla ilgili olarak Has Ayaz'ın bir hikâyesine yer verir. Has Ayaz bir gün Sultan Mahmut'un önünde kendini methedip Hak Taâlânın kıyamet gününde kullarının aslına itibar etmeyeceğini, her kişinin mertebesini kabiliyetine göre vereceğini, kişide kabiliyet olursa talimle olgunlaşacağını savunur bunun için de bir kediye mum tutma alıştırmaları yaptırıp savunduğu fikrin doğruluğunu ispatlamaya çalışır. Has Ayaz'ın tüm çabalarına rağmen kedi mumu bırakıp Gazneli Mahmut'un meclise getirdiği fareyi tutmaya çalışır. Bu durum karşısında Has Ayaz mahcup olup üzölür. Nidâî'ye göre kişinin kendi ayıbını bilmemesi ayıptır. Ayıbını bilmeyen muradını da bulamaz. Efendi ya da köle; zengin ya da fakir her kim ayıbını bilmezse sonunda mahcup olur. Dünyada ayıpsız insan yoktur, her kişi de az ya da çok vardır. Ayıbı olmayan, mükemmel olan Allah'tır ve evvel o olduğu gibi ahir olan yine odur. Kişi için hüner olan ayıbını bilmektir ve ayıbını bilen kişi cihanda er kişidir.

2.3.1.27. Hile

Hile konusu 53. fasılda işlenir. Sözlükte “çare, maharet, kurnazlık, düzenbazlık” gibi anlamlara gelen hile; fıkıh kavramı olarak bir kimseyi istenen yönde irade beyanında bulundurmak için yanlış bir kanaat uyandırarak veya var olan hatalı fikrin devamını sağlayarak yanılmayı ifade eder. Hile yapan kişi bu eylemiyle emanete sahip çıkma ve adil olma gibi vasıflarını yitirir. Doğruluk ve dürüstlüğü temel ilke olarak benimseyen İslam’da Müslüman’ın özüne ve sözüne güvenilir, dosdoğru olması, elinden ve dilinden herkesin emin olması istenmiştir (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 259). Nidâî’ye göre nefsi emmâreden zuhur eden ve insana pişmanlık yaşatan sıfatlardan biri hiledir. Bu da gayet yaramaz sıfatlardan biri olup bu yolda niceleri can ve baş vermiş ve ahirette gazaba müstahak olmuştur. Nidâî, konuyla ilgili olarak Yezid’in hikâyesine yer vermiştir. Nidâî bundan kastının Yezid’in hilekâr kişiliğini gözler önüne sermek olduğunu belirtir. Yezid yaptığı hilelerle Hz. Hasan ve Hüseyin’in öldürülmesini sağlamış, en sonunda ettiği hileler kendisine dönüp o yolda can vermiştir. Yezid, dünyadan na-murad gitmiş halkın ekserisi ona lanet etmiştir. Nidâî’ye göre Yezid cihanda hilekâr biri olarak yaşamış, sonunda yaptıkları kendisine dönmüştür. Er olan kişi hileyi kendisine sanat edinmemeli, doğru yolu bırakıp eğri yoldan gitmemelidir. Kişide hilekârlık varsa kişi bunu terk etmeli ve Allah’ı anmalıdır. Kişi âlemde hilekâr olarak yaşamamalı, kötü ad ile anılıp yerilmemelidir. Hem hilekârlık müminlere layık değildir hem de bu işi yapanlar sadık değildirler.

2.3.1.28. Vehmnâk Olmak

Vehmnâk (kuruntulu) olmak konusu 55. fasılda işlenir. Vehm; Türkçede “şüphe tereddüt, kuruntu, kalbe gelen asılsız, kötü ve sinsî düşünce” anlamlarına gelir. Vehm; “İblisçe bir kuruntudan, şeytanın kalbe koyduğu hayırsız, faydasız bir fiskostan başka bir şey değildir” (Akay, 2005, s. 495). Yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim’de vesvese anlarında Allah’a sığınmanın en doğru yol olduğu, Allah’a sığınanların onun yardımıyla korunarak güzel sonuçlara ulaşacakları belirtilir. Nidâî’ye göre nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlardan biri de vehm-nâk olmaktır. Nidâî, faslın başında, kişi korktuğuna uğrar, diye meşhur bir atasözünün olduğunu hatırlatarak bir kişinin vehmnâk olmasının nedenini kişinin Allah taâlâya olan güveninin sağlam olmamasına bağlar. Konuyla ilgili gayet vehmnâk olan bir adamın hikâyesini anlatır. Yaşadığı şehre taun düşünce tüm ailesini alıp şehirden kaçan bu adam taun geçti deyip aylar sonra yaşadığı şehre geri döner ancak döndüğü gün tüm ailesiyle birlikte helak olurlar. Nidâî’ye göre kişi kazadan gerek korksun gerek korkmasın, başına gelecek beladan kurtuluşu yoktur. Kişi hiçbir zaman belaya uğramamak istiyorsa daima Allah’a tevekkül etmelidir. Bütün iş Allah’ındır, kulun arada hiçbir şeyi yoktur. Ak ve karada bütün tedbir onundur. Kişi kul ise kulluğunu yapmalı, kendisine emredilen neyse onu yerine getirmelidir.

2.3.1.29. Dûn-himmet Olmak

Bu konu 57. fasılda işlenir. Nidâî’ye göre nefsi emmâreden doğan kusurlu eylemlerden biri de dûn-himmet (gayretsiz) olmaktır. Bu da gayet yaramaz sıfatlardan biridir ve kendisinde bu sıfatı taşıyan nice insanlar âleme rezil olmuşlardır. Bunlardan biri de İbrahim Paşa’dır.

İbrahim Paşa, kendi işlerinde dîn-himmet olduğundan devlet ve saadetten ayrılıp mihnetle can vermiştir. Nidâî'ye göre İbrahim Paşa ayağını yorganına göre uzatmadığından yok yere helak olmuştur. Ali Osman'a onun gibi idareci bir vezir gelmemiştir. Kendisi için gerekli olan tedbirleri almadığından dünya murat ettiği şekilde olmamıştır. Nidâî'ye göre kişi ister kul ister efendi, ister sultan ister köle olsun haddini bilmelidir. İnsan çırağının sönmesini istemiyorsa ayağını yorganına göre uzatmalıdır. Kişiye dîn-himmet olmak gerekmez, kişi mihnet altında kalmak istemiyorsa bülemlend-himmet olmalıdır. Dünyada dîn-himmet olanların hiçbir zaman faydalı işleri olmaz. Kişinin himmetin yüce olması gerekir zira bülemlend-himmet olan kişiler birer melektir.

2.3.1.30. Hevâ ve Heves

Nefsin İslam'a ters düşen keyfi istek ve ilgilerine hevâ ve heves denir. Nefsin kötü isteğe eğilim duyması hevâdır. İnsanın keyfinin istediğini engel tanımadan gerçekleştirmeye çalışması hevâyâ esir olması demektir. Kur'an'ın birçok âyetinde hevâsına uyanların kötü sonuçlarla yüzleşeceği, hevânın insanı kötülöklere götüreceği, hevâlarına uyup doğru yoldan çıkanların helak oldukları ve olacakları belirtilmiştir (Akay, 2005, s. 185). Nidâî de nefsi emmâre içinde zuhura gelen kötü sıfatlardan birinin hevâ ve heves olduğunu belirtir. Ona göre, hevâ ve heves insanı Hak Taâlânın dergâhından uzaklaştırdığı gibi halk arasında perişan eder. Nidâî konuyla ilgili olarak başkişisinin kendisi olduğu sembolik bir hikâyeye yer vermiştir. Hikâyeye göre padişah bir gün onu uzaktaki bir sarayını bayındır hale getirmesi için görevlendirir. O da saraydaki görevine başlayıp kısa sürede sarayı eski ihtişamlı haline getirir. Ayrıca sarayda onunla birlikte dört kişi de yaşamaktadır. Bir gün bunlardan biri çarşıya gitmek için saraydan ayrılır ancak kısa bir süre sonra geri döner. Arkadaşlarını toplayıp dışarda birbirinden güzel kadınlar gördüğünü, bu kadınların sarayı gezmek istediklerini söyler ve onlardan bu isteğini kırmamalarını ister. Nidâî başta buna karşı çıkar ancak diğerlerinin de ısrarıyla kabul etmek zorunda kalır. Kadınlar saraya gelince bunların güzellikleri karşısında her biri birine âşık olur ve kadınların da yakınlık göstermeleriyle zevk ve eğlenceye dalarlar. Kendilerine geldiklerinde o güzel bağ ve bostanların tekrar harap ve virane olduğunu görürler ve yaptıklarından pişman olup oraları tekrar eski haline getirebilmek için canla başla çalışmaya başlarlar. Nidâî hikâyesinin aslında sembolik olduğunu hikâye kısmından sonra gelen nazım kısmında kendisi belirtir ve sembollerin nelere karşılık geldiklerini açıklar. Hikâyede padişah, Allah'ı; sarayın bulunduğu şehir, dünyayı; saray, insan bedenini; yanında ona yoldaşlık eden dört vefadâr yarân ise dil "gönül", akıl, can ve nefsi emmâreyi; saraya gelen zenler "kadınlar" ise hevâ ve hevesi sembolize etmektedir. Hikâye ile insanın bu dünyaya geliş vazifesinin kendisine verilen sorumlukları yerine getirmek olduğu hevâ ve hevese kapılanların sonunda hüsrana uğrayacakları mesajı verilmiş olur.

2.3.1.31. Gaflet

Gaflet konusu 61. fasılda işlenir. Gaflet; bir işin farkında olamama, gerekli olanın önemini kavrayamama hâlidir. Gaflet marifete engel olan manevi afetlerden, ruhi hastalıklardan biri olarak görölmüştür (Karaman ve diğerleri 2006, s.152). Nidâî'ye göre insan nefsi emmâreden zuhura gelen kötü sıfatlardan birinin de gaflet olduğunu bilmelidir. Gaflet

insanı gafil edip dünya ahiretteki menzillerinden geri bırakır. Bu sıfatı taşıyanlar aynı zamanda bazı mertebelerden de geri kalırlar ve fırsat zamanlarında gaflet uykusundan uyanamazlar. Nidâî gaflet konusuyla ilgili olarak bir gencin gafleti yüzünden menzilden geri kalışının hikâyesini anlatır. Yedi yaşından beri ibadetle meşgul olan bu genç on beş yıl boyunca Allah'a ricalü'l-gayb zümresine layık olmak için dua eder ve sonunda muradına nail olur ancak onlarla bir araya geldiği ilk gün gaflete düşüp yapmaması gereken şeyler yapar. Bundan dolayı da onun bu mertebeye layık olmadığına karar verilir. Nidâî gencin halini örnek gösterir. Allah'tan başka bir şey düşünmeyip gece gündüz ibadetle uğraşsa da gaflet ehli kişilerin sonunda feryat etmeye ve daima hicran ateşinde kalmaya mahkûm olduklarını belirtir. Bunun için kişi gaflet uykusundan uyanmalıdır. Ta ki kendisine her mekân aydınlık görünsün. Gaflet, kişinin yol almasını engeller ve gaflette olan kişilerin hayatı mihnetle geçer. Kişi Allah'a kavuşanlar zümresinden olmak istiyorsa gafil olmayıp yol almaya çalışmalıdır.

2.3.2. Hasletler

2.3.2.1. Tevbe

Sözlükte “pişmanlık, dönme, nedâmet anlamına gelen tevbe; “kötü ve günah işlerden pişman olup Hakk'a yönelme” (Uudağ, 2012, s. 357) demektir. İslamiyet'te günahlardan dolayı tevbe etmek farzdır. Tevbenin bir kısım şartları vardır. İşlenen günahdan pişmanlık duymak, günahı derhal terk etmek ve bir daha eski hale dönmemeye azmetmek (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 658). Tasavvufta tarikata girenlerin yaptığı ilk iş tevbedir. Onun için tevbe sülûk ehlinin ilk menzilidir. Belki de bu nedenle Nidâî'nin ilk olarak sunduğu haslet tevbe etmek'tir. Nidâî *Tenbihnâme*'de nefsi emmareden kaynaklı kötü davranışlardan biri olan günah derdine derman olarak tevbe etmeyi gösterir. Ancak ona göre makbul olan samimi duygularla yapılan tevbedir. Nidâî, Allah'ın tevbe eden kullarını sevdiğini hatırlatarak yapılan tevbenin Nasuh tevbesi gibi olması gerektiğini vurgular. Zira “Tevbenin en makbulü, tevbe-i nasuh denilen bir daha bozmamak üzere edilen tevbedir” (Pala, 1998, s. 394).

2.3.1.2. Sabr

Sabr (sabır) konusu 4. fasılda ele alınır. Sabır, Arapça bir kelime olup “dayanma, dayanıklılık” gibi anlamlara gelir. Ahlâkî bir kavram olarak ise başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmama, yakınmamak, sızlanmamak; nefse ağır gelen şeylerden dolayı dünya ve ahiret yararını düşünerek gösterilen sükûnet ve dayanma gücü demektir. Diğer ahlakî faziletlerle kaynaklık etmesi sebebiyle Kur'an'da müminlere ısrarla sabırlı olmaları emrolunmuştur (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 567). Nidâî'nin gazaba karşılık sunduğu haslet sabırdır. Nidâî, gazap anında insanın kendi nefesine sabretmesi gerektiğini vurgular. Ona göre, sabırla kişi her türlü murat ve maksuduna ulaşacaktır. Allah'ın sabırlı kullarını sevdiğini belirten Nidâî, kişiye yakışanın da kendi nefesine ve belalara sabretmek olduğunu belirtir. Bu bakış açısı tasavvufta da aynı şekilde işlenmiştir. “Sabır tasavvufta bir makamdır. Sabredenlerin murada ereceklerine, zafere ulaşacaklarına inanılır” (Uludağ, 2012, s. 302). Nidâî, bu düşünceyi fasılda anlattığı

hikâyede de işler. Sabur adlı hikâyeye kahramanı başına gelen her türlü bela ve musibete karşı sabır göstermiş, sonuçta hem dünya hem de ahiret saadetini kazanmıştır. Fasılın sonunda Nidâî, insanın sabrı kendisine alışkanlık edinmesini vurgular. Kendisine sabrı alışkanlık edinenlerin ahirette Allah'ın cemalini görmeye muvaffak olacaklarını belirtir.

2.3.2.3. Allah Korkusu

Bu konu 6. fasılda işlenir. Allah korkusu insanın; Allah'ın mağfiret ve rızasından mahrum kalma, acı ve şiddetli azabına uğrama endişesi taşımasına yöneliktir. Dolayısıyla Allah korkusu hem dünyada hem de ahirette cezalandırılmaktan korkmayı ve cennet nimetlerinden mahrum kalmayı ifade eder (Karaman ve diğerleri, 2006:243). Nidâî'ye göre gurur bir zehir, Allah korkusu da onun tiryakidir ve kişinin kalbinde bu duygu olmazsa gurur onu her türlü belaya müptela eder. Allah korkusuyla akıtılacak gözyaşları insanı Allah'ın kerem ve lütfuna layık edeceği gibi her türlü korkudan da insanı emin eder. Nidâî konuyla ilgili olarak Hz. Yahya'nın hikâyesine yer verir. Hz. Yahya Allah ve cehennem korkusunu en üst derecede duymuş ve yaşamıştır. Nidâî'ye göre insan her iki dünyada ağlayıp inlememek için bu korkuyu Hz. Yahya gibi yaşamalıdır. Allah'ın rahmeti için korku ve ümit insana kol kanat olmalıdır. Allah korkusu yol ehli kişiler için büyük bir sermayedir ve kişi bilmese de bu, ehli için malum olan bir şeydir. Kimde bu duygu yoksa hayâ da yoktur ve hayâsız kişi Allah'tan uzak düşmeye mahkûmdur. Kişi akıbetinden emin olmak istiyorsa haddini aşmamalı masiyet göstermelidir.

2.3.2.4. Meskenet

Meskenet konusu 8. fasılda işlenmektedir. Meskenetin kelime anlamı “miskinlik” tir. Miskin ise fakir ve düşkün olan kimse anlamına gelmektedir. Tasavvufta “meskenet”, manevî yokluğun en ileri derecesidir; bütün anlamıyla yok olan, kendine hiçbir varlık vermeyen kişi de miskindir (Gölpınarlı, 1977: 235). Nidâî'ye göre enâniyet şeytânî bir sıfattır ve bunun için de nefsi emmâre kendi doğası gereği insana bunu emretmektedir. Mümin kişiye layık olan meskeneti tercih etmektir. İbrâhim Ethem padişah iken meskeneti tercih etmiş, evliyaların sultanı olmuştur. Nidâî'ye göre meskenet ehline Hak arzu ve özlem duyar. Bunlar için boş söz yoktur; zira bunlar sözü kendilerine hal eylemişlerdir. Meskeneti tercih eden kişiye Hakkın rahmeti senettir ve kişi az da olsa idrakten nasibini almışsa meskenetten yüz çevirmemelidir.

2.3.2.5. İstiğfâr

İstiğfâr konusu 10. fasılda işlenir. Sözlükte “örtmek, örtbas etmek” anlamına gelen istiğfâr; dinî bir kavram olarak, hata ve günahların Allah tarafından af ve mağfiret edilmesini istemek demektir. İstiğfâr ile “günahtan vazgeçme” anlamına gelen tevbe arasında bazı farklar vardır. Kişi ancak kendi günahlarından dolayı tevbe edebilirken başkalarının günahlarından dolayı istiğfâr edebilir. Yani başkasının affını Allah'tan dileyebilir. Kur'an'da pek çok âyette istiğfârda bulunmak emredilmiş, Allah'ın mağfiret edici oluşu ısrarla vurgulanmıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 333). Nidâî'ye göre de şirk hastalığına tutulmuş kişi için şifa olabilecek haslet istiğfârdır. Nidâî şirki bir kire benzetir. Kişi şirk kirini istiğfârla yıkayıp temizlerse kalp aynası gam pasından arınıp parlar, o

zaman da cümle âlem gönül gözüyle seyredilip ibret nazarıyla görülebilir. Nidâî istiğfar konusunda Davûd aleyhisselamın hikâyesine yer vermiştir. Davûd aleyhisselam işlediği günahlardan pişmanlık duyup istiğfara yönelmiş, Allah'ın affına mazhar olmuştur. Dolayısıyla istiğfar yüce bir ibadettir ve bunun için de kişi istiğfarı dilinden düşürmemelidir. Nidâî istiğfarın her türlü derde deva olduğunu belirtir ve ücreti olmayan bu sıfatı herkesin kendisine sermaye edinmesi gerektiğini vurgular. Nidâî'ye göre istiğfar tarikat ehline yol göstericidir, hakikat ehli için de zevk ve safadır. Kişi “estağfirullah” dedikçe yürüdüğü yolda yoldaşı Allah olur.

2.3.2.6. İmân

İmân konusu 12. fasılda işlenir. İman kelime anlamı olarak “inanma, inanç, tasdik etme”dir. Dinî terim olarak ise Hak dini kabul etme, İslam'ın inanılması gerekli olan esaslarına, Allah'ın varlığına ve birliğine, peygamberlerine inanma; Hz. Muhammed'in Allah tarafından haber verdiği şeyleri kendi istek ve iradesi ile gönülden doğrulama olarak tanımlanabilir. Nidâî'ye göre küfür derdine derman imândır. İmân ehlinin serdârı Hz. Ebubekir'dir. O, Hz. Muhammed'e büyük bir sevgi ve imânla bağlı olmuş, Mekke halkı gelip ona: “Muhammed peygamberlik davası etti, olsa olsa ona cinler musallat olup Mecnun olmuştur.” dediklerinde, Hz. Ebubekir: “Muhammed mecnun değildir, hak peygamberdir!” diyerek cevap vermiştir. Hiç tereddüt etmeden hazreti peygambere imân ettiği için “Sıddık” unvanını almıştır. Hz. Muhammed'in mucizelerini gördükçe de imânı ziyadeleşmiştir. Nidâî'ye göre kişi imanında sadık olursa nefsin küfründen kurtuluş bulur. Kim nefse ruhsat verirse bilmelidir ki asi ve kâfir olur. Bu nedenle insan nefsin sözlerine kulak vermemelidir. Zira kişi için sevap olan da budur.

2.3.2.7. Riyâzet

Riyazet konusu 14. fasılda işlenir. “Nefsi eğitmek üzere onu aç, susuz ve sevdiği şeylerden mahrum bırakmaya riyazet denir” (Cebecioğlu, 2009, s. 521). Nidâî'nin inat hastalığı için sunduğu ilaç riyazettir. Nidâî, inadın kötü bir sıfat olduğunu, bu sıfatla sıfatlananları Hak taâlânın sevmediğini belirtir. Ona göre mümin kişinin nefsi onu her ne kadar inat etmeye zorlasa da mümin kişiye düşen onu riyazetle inat etmeye kudreti kalmayacak derecede güçsüzleştirmek olmalıdır. Nidâî bu konuda İdris aleyhisselamı örnek verir. İdris aleyhisselamı Allah (cc) peygamberlikle vazifelendirdiğinde o, halkı doğru yola davet eylemiş ve kendisi de riyazete başlamıştır. On altı yıl yememiş içmemiş; gece gündüz ibadet etmiştir. Velhasıl ayakta durmaktan ayaklarının derisi soyulmuş, dizleri delik delik olmuştur. O Allah'tan bir anlık da olsa ölüm acısını tatmak isteğiyle ölmeyi ve sonrasında tekrar dirilmeyi istemiş, Allah onun bu duasını kabul etmiş ve Azrail Hz. İdris'in canını alıp sonrasında tekrar diriltmiştir. Hz. İdris ibadetini daha da artırmış cennet ve cehennemi de görmek istemiş dünya da iken bu isteklerine de kavuşmuştur. Cennette iken çıkmak istememiş, Allah da onun bu isteğini kabul ederek cennette kalmasını kabul etmiştir. Nidâî'ye göre Hz İdris'in cennete konulmasına riyazeti vesile olmuştur. Onun için riyazet eyleyen selamet bulur. Riyazet eylemek nefse güç gelir ancak bir kişi riyazet eylese zor işler kendisine kolay olur. Dolayısıyla hayatı da kolaylaşır. Bunun için kişinin her zaman

işi riyazet olmalı, inat etmek ise düşmanı olmalıdır. Nidâî'ye göre kişi uğursuz nefsi zebun etmek istiyorsa riyazet onun sohbetinin mumu olmalıdır.

2.3.2.8. İkrâr

İkrâr konusu 16. fasılda işlenmektedir. “İkrâr” kelimesinin anlamı “dil ile söyleme, bildirme” dir. Tasavvufta ise “tarikat kurallarını kabul edip tarikata girmektir” (Pala, 1995, s. 205). Nidâî inkârı bir denize benzetir. Nice kimseler bu denizde boğulmuştur. Bu denizde güvende olabilmek ise ancak ikrar gemisine binmekle mümkün olacaktır. Nidâî ikrar konusunda Mevlânâ'nın hikâyesine yer verir. Mevlânâ ehlullahı inkâr etmiş, Şems-i Tebrîzî'deki hali görünce onun yüce makamına ikrârla gitmiş, bu vesileyle veliyy-i kâmil olup dünya ve ahiret saadetine erişmiştir. Onun için her kim dünyaya ikrarla gelirse iki dünyada da sıkıntıya düşmez. Mümin olan kişi kendisine ikrarı yar edinmelidir. Kişi başkasına ters bir nazarla bakmamalı, her insanın bir Hızır olabileceğini aklından çıkarmamalıdır. Zira ehlullahdan olan kişilerin her şekle girebileceği ve onların halktan kendilerini gizlemiş olacakları unutulmamalıdır. Dolayısıyla onları inkârla bakanlar değil ancak ikrarla bakanlar görebilirler.

2.3.2.9. İlm

İlm (ilim) konusu 18. fasılda işlenir. “Kur’ân-ı Kerîm’in ilk emrinin oku olması ve Hz. Muhammed’in ilmi teşvik edici birçok hadis-i şerifinin bulunması nasihatnâmelerde bu konuya geniş yer ayrılmasına sebep olmuştur” (Kaplan, 2001, s. 172). Nasihatnâmelerde sadece İslami ilimlerin değil, fen bilimleri ve sosyal bilimlerin hatta gündelik bilgilerin bile bilinmesinin önemi üzerinde durulmuş, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağı düsturu uyarınca insanlara ilim tahsil etmenin gerekliliği öğütlenmiştir. İlim tahsilinin kişiyi şereflendireceği, cahillikten kurtaracağı belirtilmiş, babadan mal kalsa bile bir gün zeval bulacağı vurgulanmıştır. İlmin tükenmez bir sermaye olduğu, mal biriktirmek yerine kişinin gönlünü ilimle doldurması gerektiği hususuna dikkat çekilmiş, yok olmayan bu sonsuz hazinenin insana dünya ve ahiret mutluluğu getireceği açıklanmıştır. (Emiroğlu, 2010, s. 63). Nidâî'ye göre cehalet bir zulümdür ve onun defî de ancak ilimle mümkündür. Zira ilim, gönül âlemine ışık veren bir nurdur. Bu sebeple âlimlerin gönülleri ilim nuruyla aydınlıktır ve mânâ âleminin sırlarıyla canları bir gül bahçesidir. Kendileri maarif bahçesinin şakıyan bülbülleri, mânâ sevdasının çılgın âşıklarıdır. Onlar her bir harfin altında binlerce mânâ çiçeği görüp Allah’a hamd ü senâ ederler. Zirâ peygamber efendimiz: “İlim öğrenin, benim ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleriyle birdir.” diye buyurmuştur. Nidâî'ye göre kişi dünyada öğrenirse ilim öğrenmelidir. Zira ilim öğrenmekten daha üstün bir iş olsaydı bütün enbiyâ onunla meşgul olurdu. İlim gönül açıcı bir gül bahçesidir ve bu bahçeye giren kimseler keder ve sıkıntılarından arınırlar.

2.3.2.10. Pâk-dâmân Olmak

Pâk-dâmân olmak konusu 20. fasılda işlenir. “Pâk-dâmân” kelimesi Farsça bir birleşik sıfat olup “namuslu, iffetli” anlamına gelir. İffet, yani ırzını koruma, Kuran’ın övdüğü ve tavsiye ettiği bir fazilettir. Bu bağlamda iffetli olmak mü'minlerin temel özelliklerinden biridir. Kur’an’da erkek olarak Hz. Yusuf; bayan olarak ise Hz. Meryem birer iffet abidesi

olarak sunulurlar. Bu kutlu ve kutsal misallerin örnek ve önderliğinde Müslümanlardan da iffetli hayatlar sürmeleri istenmektedir (Işık, 2016, s. 183). Başta âyet ve hadislerde yüceltilen şerefli ve namuslu bir insan olmak gerekliliği nasihatnâmelerde vurgulanan önemli konulardan biridir. Nasihatnâme yazarları, insanın şerefli ve onurlu bir yaşam sürdürmesi, hem kadın hem erkek için şerefli ve namuslu bir yaşam sürdürmenin gerekliliği, insanın hem ruh hem de beden temizliğine önem göstermesi, adının kötü anılmasına sebep olacak eylem ve davranışlardan kaçınması, iffetli olup edepten ayrılmaması vb. hususlarda öğütler vererek şerefli ve namuslu bir hayat sürdürmenin insanın kendisi ve içinde yaşadığı toplumun mutluluğu için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır (Emiroğlu, 2010, s. 221). Nidâî'ye göre nefsin zorlamasıyla kişide şehvet duyguları baş gösterip ıstırap verdiği kişi cehennem azabını düşünüp nefsin bu zorlamasını boşa çıkarmalı, pâk-dâmân olmalıdır. Er kişi pâk-dâmân olan kişidir. Zira şehvetperest bir erkekten pâk-dâmân olan bir kadın daha üstündür. Kişi nefsinin olur olmaz yerlerde sarf etmemeli, pâk-dâmân olmalıdır. Asıl mertlik budur. Asıl sultanlık ise kişinin kendi nefsinin zapt etmesidir. Kişi, cisim mülküm harap olmasın, diyorsa nefsinin uymamalıdır. Şehvete kapılan kişi ayıplanır, şehveti terk eden ise rağbet görür.

2.3.2.11. Fakr

Fakr konusu 22. fasılda işlenir. Fakr'ın Türkçedeki yaygın anlamı “fakirlik, yoksulluk”tur. Nidâî fakr konusunu ele almaya önce bir hatırlatma yaparak başlar. Karun'un durumunu hatırlatır. Kişi, dünyaya olan muhabbetinin Karun'a nelere mal olduğu görmeli ve dünyanın halini düşünmelidir. Akıllı olan kişi fakrı tercih etmemelidir. Nitekim Hz. İsa mal ve mülke değer vermemiş, dünyada taş üstüne taş koymamıştır. Sadece dünya malı olarak bir iğnesi olmuş, onu da elbisesini yamamak için kullanmıştır. Hz. İsa göğe yükseltildiğinde iğne dördüncü kat gök melekleri tarafından üzerinde bulunmuş, bu nedenle daha ileriye gidememiştir. Kişi bu durum üzerine düşünmeli, kendi halinin ne olacağını bilmelidir. Kimse kendisini dünyadan soyutlamadan Hakka ulaşamaz ve ehli irfan sohbetinde yer alamaz. Dünya sevgisi kimin gönlünde yer etmişse şüphesiz onun gözüne perde olmuştur. Kişi akıllı ise dünyada taş üstüne taş koymamalı, pehlivan olup aşk meydanında canla başla gayret etmelidir. Maksudu Allah olan kişi dünyayı pek önemsememelidir. Çünkü dünya sevgisi cehenneme giden bir yoldur.

2.3.2.12. Lutfeylemek

Lutfeylemek konusu 24. fasılda işlenir. Lütuf kelimesinin sözlük anlamı “iyilik, başarı, yumuşak ve nazik davranma”dır. Nidâî'nin kahhar olmak sıfatına karşılık sunduğu haslet “lütüfta bulunmak”tır. Nidâî faslın başında kahir olan insanın sonunun hayır olmayacağını, kişiye layık olanın kahir anında lutfeylemek olduğunu belirtir. Nidâî'ye göre kahir anında lütüfta bulunan kişi kâfir dahi olsa Allah o kişiye iman müyesser edip onu bağışlayacaktır. Nidâî bu konuda Nuşirevân'ın hikâyesine yer verir. Nuşirevân, halkına çok lütuf ve keremlerde bulunduğu için Hak ta'âlâ ona cehennem ateşini haram kılmıştır. İmana gelmediği için cennete girememiş, mekânı Araf olmuştur. Nidâî'ye göre o halde mümin kişiler lütuf sahibi olurlarsa Allah'tan ne gibi keremler göreceklarını kıyas etmelidirler. Kâfir olduğu halde Allah Nuşirevân'a cehennem azabını haram kılmıştır. Kişi mümin ise

lütüfta bulunmayı kendisine adet edinmeli, ibadet olarak yerine getirmelidir. Lütüf âdet haline getiren latif olur, arifler içinde adı zarîf olur. Lütüfta bulunmak Hakkın rahmetinden gelen bir sıfattır. Kim bu sıfatla sıfatlansa Hak ona rahmet eder.

2.3.2.13. Adl

Adl konusu 26. fasılda işlenir. “Adl” Arapça bir kelime olup “doğruluk, eşitlik, tarafsız hüküm, hak gözetme, hakkı yerli yerine koyma” gibi anlamları ihtiva eder. Adl kökünden türetilmiş olan “adalet” ise “bir işi yerli yerine koyma, hak ve sahibine hakkını verme ve hukuka uygunluk, doğru ve yerinde olma” (Akay, 2005, s. 14) demektir. Kur’an adaleti mutlak bir değer olarak kabul eder ve adaletten ayrılmayı haddi aşmak olarak görür. Adalet ve adil olma konuları özellikle siyasetnâmelerin konusuna girse de birçok nasihatnâmede de işlenmiştir. Nasihatnâmelerde genellikle adalet konusu zulüm konusuyla birlikte ele alınmıştır. Nidâî de birbirine zıt bu iki olguyu birlikte değerlendirmektedir. Nidâî’ye göre zulmün zıddı adalettir. Nidâî zulmü terk edip adaleti tercih edenleri Hak taâlânın iki dünyada da bahtiyar eylesini diler. Nidâî, Hz. Ömer’in adaletiyle ün yapmış olduğunu hatırlatarak, adaletin ona Hak yolunda hakikatlerin yolunu açtığını belirtir. Hz. Ömer öz oğlunu adalet ile katleylemiş, şeriat yolunda adaleti yerine getirmiştir. Kişi dünyada adaletli olmalı, daima iyilik yapıp iyi bir ad bırakmalıdır. Nidâî’ye göre adalet Hakkın ışık saçan nurudur ve adil gönüller onunla aydınlanır.

2.3.2.14. Din ve Hak Korkusu

Din ve Hak korkusu 28. fasılda işlenir. Nidâî, bu konuyu kin konusuyla ilişkilendirerek ele almaktadır. Nidâî’ye göre kin mümini kâfir; din ve Hak korkusu ise Müslüman eder. Nidâî bundan sonra Bağdat şehrinde yaşayan zengin bir kâfirin hikâyesini anlatır. Bu kişi muhtaçları doyurduğu için Allah da onu imanla şereflendirmiştir. Nidâî’ye göre kişi kâfir de olsa kalbinde başkalarına karşı kin yoksa dinin nurları onun gönlünü aydınlık kılar.

2.3.2.15. İhlâs

İhlâs’ın kelime manası “samimiyet”tir. “Doğruluk, dürüstlük ve sadece Allah rızası için hareket etme” anlamlarını içeren ihlâs insanların taşıması gereken makbul sıfatlardan biri olarak nasihatnâmelerde işlenmiştir. “Riyânın zıddı olan ihlâs, riyâ ve mürâi kelimelerinin geçtiği her yerde alternatif olarak yer almıştır” (Kaplan, 2001, s. 139). Nidâî de ihlas konusunu bu zıtlık üzerinden ele almaktadır. Nidâî’ye göre riya tarikat ehlinin ibadetini zayi eder. Tarikat ehline gereken gönlünü haset duygularından arındırıp kâmil bir veli olmaktır. Nidâî riya konusunda Hacı Bayram Veli’nin hikâyesine yer verir. Nitekim Hacı Bayram gönlünü riya kemendinde zavallı etmemiştir. Her hali ihlasla olduğu için haslar hası olmuştur. Nidâî’ye göre kişi riya işini terk edip halis olmalıdır ki yâre varmaya yol açılsın. Riya işini terk eden kişinin gönül aynası parlar. Gönül o zatı beden gözüyle görür. Kişi nefsi emmâreden geçerse aradan bütün perdeler kalkar. Kişi nefisini merziyye eylese Hak ondan razı olur ve o en güzel insan olur. Bu üç şey; şeriat, tarikat, hakikat bir hidayet yoludur. Kişi bu yoldan gelecekse kendisine aşkı dost edinmelidir.

2.3.2.16. Allah'ın Emirlerini Terk Etmemek

Allah'ın emirlerini terk etmemek konusu 32. fasılda işlenir. En önemli kaynakları İslam dini ve tasavvuf düşüncesi olan nasihatnâmelerde dünyanın geçiciliği, sadece bir imtihan ve asıl mekan için bir bekleme yeri olduğu, dünyadaki geçici zevklerin ve dünya malının aldaticılığı gibi hususlar üzerinde durularak akıllı bir kimsenin böyle bir yerde oyalanmaması, varacağı asıl mekânı düşünmesi gerektiği vurgulanır ve bu dünyanın Allah'a yönelerek, onun emir ve yasaklarına uyarak, ibadetlerle, insana yakışan en güzel eylem ve davranışlarla değerlendirilmesi noktasında çeşitli öğütler verilir (Emiroğlu, 2010, s. 88). Nidâî de mümine yakışanın Allah'ın emirlerini yerine getirmek olduğunu ve namazı terk edenlerin makamının cehennem olacağını belirtir. Nasıl ki bir padişah bir kuluna bir görev buyursa ve o kul padişahın emrini yerine getirmediğinde padişahın kahrına müstahak olursa namaz kılmayanların durumu da o kulunkinden farklı olmayacaktır. Mümine layık olan Allah taâlânın emrini terk etmemektir. Kişi Sırat korkusundan ve cehennem azabından emin olup ebedi cenneti kazanıncaya kadar gece gündüz ibadetle meşgul olmalıdır. Nidâî konuyla ilgili biri âlim biri ümmi olan iki zahit kişinin hikâyesine yer verir. Bir gün bu iki kişi vefat eder. Halk onları saygı ve hürmet göstererek defneder. Ancak aziz bir kimse onları bir gece rüyasında görür. Bu iki kişi cennet kapısına geldiklerinde ümmi olan kapıda çok beklemez ve cennetteki yerine geçer. Âlim olan ise ancak bir süre kapıda bekledikten sonra cennete girebilir. Bu duruma şaşırان adam âlime varıp böyle olmasının nedenini sorar. Âlim ise onun tek gömleği olduğu için çabuk cevap verdiğini kendisinin de iki gömleği olduğu için işin biraz uzadığını söyler. Nidâî'ye göre kişi cenneti diliyorsa ve iki dünyada zahmet çekmek istemiyorsa kendini dünyadan soyutlamalıdır. Kişi sorguya çekilmek istemiyorsa helal ya da haram da olsa mala meyletmemelidir. Cennet içinde ber-murad olmak istiyorsa malı yettiğinden fazla biriktirmemelidir. Eğer helal ise binlerce sual olacak haram ise sonu azap ve üzüntü olacaktır.

2.3.2.17. Kanâat

Kanâat konusu 34. fasılda işlenir. Arapça “ikna olmak, yetinmek” vb. anlamları ihtiva eden kanaat; “yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsî arzu ve isteklerden uzak durmak” (Cebecioğlu, 2009, s. 347) olarak tanımlanabilir. Ku'an'da insanlar dünya hayatının süs ve cazibesine aldanarak ahireti unutmamaları konusunda uyarılmış, dünya hayatının değersizliği ve geçiciliği vurgulanmış, ahiret hayatının tercih edilmesi gerektiği sık sık hatırlatılmıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 359). Bu nedenle nasihatnâmelerde de insanın rızıkına razı olması ve onunla yetinmeyi bilmesi gerektiği vurgulanır. Nidâî'ye göre hırs ehlinin derdine derman kanaattir. Peygamber efendimiz: “Kanaat tükenmez bir hazinedir.” diye buyurmuştur. Nitekim Allah bir kanaat ehli pir için yetmiş bin hacının hakkını kabul etmiştir. O mübarek pir kanaat ettiği için yüce Allah onu kendisine yakın kılmıştır. Nidâî'ye Mevlâ ona lütuf ve inayette bulununcaya kadar insan gelip kanaat etmelidir. Kanaat edenler veli olur. Nitekim hazreti peygamber fakirliğiyle övünmüştür. Kişi yarın için mal kayırmamalı, bu günü hoş görüp hüzünlenmemelidir. Kişi bu şekilde kanaat ederse selamette olur.

2.3.2.18. Râstlık

Râstlık (doğruluk) konusu 36. fasılda işlenir. Doğruluk “insanın; inancında, özünde, sözünde, niyetinde kısacası bütün eylem ve davranışlarında doğru, dürüst, hakkı gözetir” olmasıdır. Bu bağlamlarından dolayı da doğruluk; hile, yalan, ikiyüzlülük, sahtekârlık ve batılın zıddıdır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 127). Bu kavram hem dinî-tasavvufi hem de ferdî bir özellik olarak nasihatnâmelerde konu edilmiştir. (Kaplan, 2001, s. 148). Nidâî doğruluk konusunu hırsızlık konusuyla ilişkilendirerek ele almaktadır. Nidâî’ye göre insan Hak taâlânın makbul kullarından olmak istiyorsa hırsızlık gibi kötü bir sıfattan sakınıp doğru olmalıdır. Nidâî konuyla ilgili Bağdat’ta sürekli hırsızlık yapan bir adamın hikâyesini anlatır. Bu adam hırsızlıktan el çekip her muradına ulaşır ve kâmil bir veli olur. Kişi veli olmak istiyorsa tevbeyi kendisine iş edinmelidir. Gönlündeki fesatlıkları gidermeli, pişmanlık duyup hayır işleri yapmalıdır. Nidâî’ye göre doğruluk, kişi için bir mutluluk vesilesidir. Hırsızlık yapan iki dünyada da yer bulamaz. Nidâî’ye göre cihanda hüner çoktur ancak doğru olmaktan daha üstünü yoktur. Kişi Rahman ve Rahim olan Allah’ın kendisine lütuf ve ihsanda bulunmasını istiyorsa gönlündeki isyan duygularını terk etmelidir.

2.3.2.19. İhsân

İhsanda bulunmak konusu 38. fasılda işlenmektedir. Sözlükte “bir şeyi iyi ve güzel yapmak, iyi, güzel ve yararlı fiil işlemek anlamlarına gelir. İhsan kavramı Kur’an’da da sözlük anlamına paralel olarak, iyilik etmek ve iyi davranmak, iyi ve güzel fiil işlemek, bir ameli bir fiili ve bir görevi en iyi şekilde ve hakkıyla yapmak anlamlarında kullanılmıştır (Karaman ve diğerleri, 2006, s. 301). Nidâî ihsan konusunu cömertlikle ilişkilendirerek ele almaktadır. Nidâî’nin ihsanda bulunmakla kast ettiği şey kişinin cömert olmasıdır. Nasihatnâmelerde cömertlik insana cennetin kapılarını açan; cehennem de kapısını katan bir davranış olarak işlenmiştir (Kaplan, 2001, s. 162). Nidâî’ye göre cimriliğin zıddı ihsanda bulunmaktır ve ihsanda bulunmak insanı her iki dünyada da bahtiyar eder. Nidâî ihsanda bulunmak konusunda Hoca Irgandi’nin hikâyesini anlatır. Hoca Irgandi Bursa’da yaşamış, daima miskinlere ihsanda bulunmayı iş edinerek ömrünü hayır ve ihsanla geçirmiştir. Nidâî’ye göre kişi bu dünyada iyi bir ad bırakmayı istiyorsa cömert olmalı, ihsanda bulunmalıdır. Hayır ve ihsan ehline zeval yoktur. İnsan hayır yapmalı ve ihsanda bulunmalıdır, asıl olgunluk budur. Kişi Hak katında özel bir yerinin olmasını istiyorsa cömert olmalı, ihsanda bulunmalıdır.

2.3.2.20. Zühd ve Salah

Zühd; “zevklerden uzak durma, ibadete düşkün olma; salah ise dine bağlılık” olarak tanımlanabilir. “Bilhassa tasavvufî nasihatnâmelerde günahattan kaçınma, salih amel olarak nitelendirilen zühde büyük önem verilmiş ve Allah’a ulaşabilmenin şartı olarak işlenmiştir” (Kaplan, 2001, s. 141). *Tenbihnâme*’de zühd ve salah konusu 40. Fasılda işlenir. Nidâî’ye göre fıskın zıddı zühd ve salahdır. Nidâî’ye göre her kim fıskı terk edip zühdü tercih ederse dünyada ehlullahdan; ahirette ise Allah’ın emniyetinde olur. Nidâî zühd ve salah konusunda Sultan Murad (I. Murad)’ın hikâyesine yer verir. Sultan Murad

gayet fasık biri iken fıskı terk etmiş, adaletini, zühd ve takvasını artırıp kâmil bir veli ve keramet sahibi bir zat olmuştur. Nidâî'ye göre zühd ve takva sahibi kişiler akıllı olur ve insanlar onlara mail olurlar. Kişi akıl sahibi ise zühdü kendisine amel etmeli, her yerde ve her an Allah'a ibadet etmelidir.

2.3.2.2. Fukaraya Muhabbet Etmek

Fukaraya muhabbet beslemek konusu 42. fasılda işlenir. İslam dini fakirleri sevmeye ve onlara yardım etmeye büyük önem vermiştir. Bu konuda peygamberimizin Müslümanları teşvik edici birçok hadisi bulunmaktadır. Nidâî faslın başında bir önceki fasıla atıfta bulunarak fukarayı sevmedikleri için Kırım halkının başına nelerin geldiğini hatırlatır ve insan olana layık olanın fukaraya muhabbet beslemek olduğunu belirtir. Nidâî konuyla ilgili olarak fakr'ın hikâyesine yer verir. Allah fakrı yaratmış ve cümle âleme arz etmiştir. Sırasıyla arş, kürsü, levh, kalem, cennet, semâvât ve melekler gelip kendilerini fakra arz etmişler ancak fakr bunların hiçbirini kabul etmemiştir. Ne zaman ki Hz. Muhammed'i görmüş, canı gönülden muhabbet duyup ondan kendisini kabul etmesini istemiş, Hazreti Habibullah fakrı kabul edip "*el-fakru fahri*" diye buyurmuştur ve fukaranın serdarı olmuştur. Nidâî'ye göre bunun için her kim Hz. Muhammed Mustafa'ya muhabbet duyuyorsa fakirlere de muhabbet göstermeli, onlara ikram ve ihsanda bulunmalıdır. Zira Hz. Server-i enbiyâ fakirleri ziyadesiyle sevip onlara ikram ve ihsanda bulunmuştur. Bu sebeple de sahabelerin tümü dünyayı bırakıp bütün mallarını Hak taâlânın yoluna sebil edip fakirliği tercih etmiştir. Dolayısıyla Allah'ın makbul kulları olmuşlardır. Nidâî'ye göre fakiri sevenler zengin olmuşlardır; zira Allah'ın muhabbetini kazanmışlardır. Fakirlere muhabbet edenler hiç şüphesiz bütün korku ve kaygılardan kurtuluş bulacaklardır. İnsanlar Allah'ın fakirleri sevdiğini ve her iki âlemde de onlara merhamet ettiği bilmelidir. Bütün fakir ve garipler cennete girmeden ve oradaki nimetlerden yararlanmadan zenginler cennete giremeyecek hiçbir nimete el süremeyeceklerdir. İnsanlar Allah'ın onlara ne gibi lütuflarda bulunacağını göreceklerdir.

2.3.2.22. Ulemaya Muhabbet Etmek

Ulemaya muhabbet etmek konusu 44. fasılda işlenir. İlim öğrenmenin önemi yanında ilim ehline sevgi ve saygı duyulması konusu da nasihatnâmelerde özenle üstünde durulan bir konu olmuştur. Alimlerin insanların seçkinleri olduğu, ilmin âb-ı hayat gibi sonsuz bir kıymetinin bulunduğu, âlimin uykusunun cahilin ibadetinden bile daha değerli olduğu, cahil insanlardan uzaklaşıp ilim sahiplerine yakın olmak gerektiği, cahiller içindeki bir âlimin acınacak bir durumda olduğu, kalemin her zaman kılıçtan keskin olduğu bu nedenle özellikle ülke yönetiminde söz sahibi olanların bilgili olmaları gerektiği vb. hususlar ele alınmış okuyucunun ilimle uğraşması teşvik ve telkin edilmiştir (Emiroğlu, 2010, s. 64-65). Nidâî faslın başında insana layık olanın ulemaya muhabbet etmek olduğunu belirtir. Zira peygamberimiz: "Âlimler peygamberlerin varisleridir." diye buyurmuştur. Onun için ulemaya düşmanlık etmek peygamberlere düşmanlık etmektir. Konuyla ilgili olarak Hanifi mezhebinin önemli imamlarından biri olan İmam Muhammed'le ilgili bir hikâye anlatılır. İmam Muhammed ulemayı gayet seven ve genellikle ulemadan kişilerle birlikte olan bir kişidir. Nidâî'ye göre İmâm Muhammed şeriate muhabbet edip tarikate girmiş ve

bu yolla hakikate ulaşmıştır. İlim ehlini çok sevdiği onlara hürmet edip ikramlarda bulunduğu için Allah ona ilim nasip etmiş ve ilim her derdine derman olmuştur. Dünyada da ilmiyle meşhur olup ad bırakmış, Allah'ın lütfuyla bağışlanmışlardan ve kutlulardan olmuştur. Nidâî'ye göre ilim ehlini sevenler kutlu olur, sevmeyenler ise Allah'a yakın olamazlar. İlim ehli Allah'ın hazinedarlarıdır, kişi onlara riayet etmeli gönüllerini hoş etmelidir. Hak ta'âlâ bunlara riayet etmiştir. Onlar hangi yoldan giderlerse insanlar da onlara uymalı, o yoldan gitmelidirler.

2.3.2.23. Vefâ

Vefalı olmak konusu 46. fasılda işlenir. İslâm ahlâkının önemli ve kuşatıcı kavramlarından biri de vefadır. Vefalı olmak Müslüman'ın en belirgin ve ayırdedici vasıflarından biri olarak görülmüştür. Nidâî faslın giriş kısmında vefasız bir insandan vefalı bir köpeğin daha üstün olduğunun bilinmesi gerektiğine vurgu yapar. Vefalı olmak konusunda Ashab-ı Kehf'in hikâyesi anlatılır. Kral Takyanus zamanında yaşayan birkaç genç Takyanus'un tanrılık iddia etmesi üzerine buldukları şehirden bir gece kaçmaya karar verirler. Yolculukları esnasında bir köpek de onlara eşlik eder. Gençler bir gün bir mağaraya gizlenip uykuya dalarlar. Allah tarafından onlara üç yüz yıllık bir uyku verilir. Uyandıklarında o ayağı kırık köpeğin ayaklarının ucunda beklediklerini görürler. Nidâî'ye göre köpeğin durumu görülmelidir. Zira ayağı kırılmasına rağmen sahiplerinden ayrılmamış, sahibine vefa gösterip sahibiyile aynı yolda olmuştur. Ashabı Kehf'e uyup Allah katında makbul olmuştur, bu nedenle de yarınki günde cennete girecektir. Allah doğru yolda olanları bilip ona göre bunca nimeti vermektedir.

2.3.2.24. Hayâ

Hayâ duygusu, insanın onurunu kıracak, onu yüzsüzlüğe itecek olay ve durumlardan sakınılması ve bunlara ruh ve beden olarak tepki gösterilmesidir. Hadislerde utanmanın imandan olduğu ve İslam ahlakında önemli bir yerinin bulunduğu dile getirilir. Utanma insanın nuru olup bu duyguya sahip olmayanlara arsız, utanmaz denir. Nasihatnâmelerde belirtilen utanma duygusu, çekingenlik veya mahcubiyet anlamındaki bir utanma değil, insanı vakur, ağırbaşlı, temkinli ve edepli kılan bir duygudur. (Emiroğlu, 2010, s. 222-223). Hayâ konusu nasihatnâmelerde edeple birlikte ele alınan ve insanda bulunması gereken bir sıfat olarak işlenir ve edep üzere olanın iki dünyada da rahat edeceği vurgulanır (Kaplan, 2001, s. 147). *Tenbîhnâme*'de hayâ konusu 48. fasılda işlenmiştir. Faslın başında Nidâî okuyucuya seslenir. Edebi terk edip hayâsızlık edenlerin halinin ne olduğunun ortada olduğunu, bu kişilerin makamlarının cehennem taamlarının ise zakkum olacağını belirtir. Ardından hayânın imandan olduğuna ve Allah'ın rahmetine kavuşmanın ancak hayâ ehli olmakla mümkün olacağına vurgu yapar. Konuyla ilgili olarak hayâ timsali olan Hz. Osman'ın hikâyesi anlatılır. Peygamberimiz Miraç'ta iken aniden bütün semavatı aydınlatan ve gözleri kamaştıran bir nur peyda olur ve ardından hemen kaybolur. Peygamberimiz Cebrail'e semavatın nurunu bastıran bu nurun ne olduğunu sorunca, Cebrail aleyhisselam da bu nurun Hz. Osman'ın bir çift nalınının nuru olduğunu ve Hz. Osman bir odaya girince semavatın onun nuruyla aydınlandığını söyler. Nidâî'ye göre Hz. Osman'da hayâ sanat olmuştur ve bu nedenle nalınlarının nuru semavata ışık saçmıştır. Adı

“zi'n-nureyn” olmuş iki nurun sahibi olmuştur. Resulullahın sohbet arkadaşı ve yoldaşı olmuş, onun her haline haldaş ve sırrına sırdaş olmuştur. Başına hayâ tacını giyip padişah olmuş, Allah onu cennette ebedi eylemiştir. Onun için kim onu sevmese mihnet onundur ve her kim onu severse Allah'ın rahmeti onadır ve devlet onundur.

2.3.2.25. Nefsi Hasetten Arındırmak

Bu konu 50. fasılda işlenir. Haset, Arapça bir kelime olup “çekememe” anlamına gelir. Tasavvuf düşüncesinde haset insana ait hallerin en kötüsü, şeytanın fiillerinin en güzeli olarak görülmüştür (Cebeocioğlu 2009, s. 254). Bunun için haset hiçbir zaman iyi karşılanmaz. Nidâî faslın başında kişinin haset duyguları kabardığında ahiret halini düşünüp nefsinin âlimlerin nasihatleriyle ıslah eylemesi gerektiğini, nefsinin hasetten arındıran kişilerin aziz ve muhterem olacaklarını belirtir. Konuyla ilgili olarak Seyyid Ahmed el-Bedevi'nin hikâyesi anlatılır. Hasediyle meşhur Seyyid Ahmed el-Bedevi ve karısı Sitti-i Nefise nefislerini haramdan men eyleyip kalplerini ıslah eylemişler ve azizlerden olmuşlardır. Nidâî'ye göre nefsinin ıslah edenler cihanın makbulü olmuşlardır ve gizli olan her şey onların gözlerine aşikâr olmuştur. Kişi günahım çoktur deyip Hak'tan kaçmamalı, kapısına yüz sürüp her yerde ona yalvarıp yakarmalıdır. Kişi gafil olmamalı ömrünün bir nefesini bile boşa geçirmemelidir. Can kuşu uçup beden kafesini dağıtmadan kendisine verilen öğütleri tutmalıdır.

2.3.2.26. Kendi Ayıbını Bilmek

Bu konu 52. fasılda işlenir. Faslın başında Nidâî kişinin ayıbını bilmesinin bilmemesinden iyi olduğunu, her kim kendi ayıbını bilmişse kâmil bir veli olduğunu belirtir. Bu konuyla ilgili olarak Şeyh Habib'in bir hikâyesine yer verir. Şeyh Habib kendi ayıbını idrak eyleyip ehlullahdan olmuştur. Nefsinin kötülemiş, Allah da buna karşılık ücret olarak ona sevap vermiştir. Nidâî'ye göre kişi er ise kendi ayıbını bilir ve kendi nefsinde bulur. Her kim ayıbını tayin etmişse gönlünü gam sıkıntısından kurtarır. Nidâî'ye göre kişi insan olmanın gereği olarak gayret edip kâmil olmalı, ayıbını bilip bu sözleri kabul etmelidir.

2.3.2.27. Sadıkâne Olmak

Sadıkâne olmak konusu 54. fasılda işlenmiştir. Kur'an'da “sadâkat” temel ahlâkî erdemlerden biri ve genel manada, diğer ahlâkî erdemlerin temeli olarak gösterilmiştir. Nasihatnamelerde sadakat konusunun geniş bir anlam çerçevesinde ele alındığı görülür. Bu bakış açısı Kur'an'la örtüşen bir bakış açısıdır. “Zira Kur'an'da “sadakat”, sözde, düşüncede, niyette, inançta, amelde doğruluğu içerisine alabilecek anlam genişliği çerçevesinde sunulur” (Kasapoğlu, 2010, s. 121). Nidâî, sadakat konusunu ele almadan önce hileci kişilerin bir şekilde o yolda mihnetle can vereceğini ve Müslüman kişiye layık olanın hile işini terk edip her işini sadıkane bir şekilde yerine getirmesi olduğunu belirtir. Sadakat konusu ile ilgili olarak Hz. Yusuf'un hikâyesini anlatır. Hz. Yusuf sadakati ve doğruluğu sayesinde hem Mısır sultanı hem de peygamber olmuştur. Nidâî'ye göre Hz. Yusuf doğruluğundan dolayı devlete ermiş, her iki âlemde izzete layık olmuştur. Azize karşı doğru olduğu için o da aziz olmuş, taze çağında nefsinin temiz eylemiştir. Zeliha'nın güzelliğine aldanıp azize ihanet etmemiş, nefsinin fırsat verip kendisinin ayıplanmasına izin

vermemiştir. İnsan dünyada sadıkane hareket etmeli, Halık'a muhabbet edip âşıkane yaşamalıdır. Kişi nefsin hevâsına kapılmamalıdır çünkü neticede hevâ, heba olacaktır ve evliya ve enbiya hevâya uymamıştır. Nefsine uyanların kılavuzu Şeytan olur. Yeri cehennem yediği zakkum ve katran olur. Nefsine uymayan kişi temizdir ve onun yeri Hz. İsa gibi göklerdir. Kişi yay gibi eğri değil ok gibi doğru olmalıdır ki menzile ulaşım muradı hâsıl olsun.

2.3.2.28. Tevekkül

Tevekkül konusu 56. fasılda işlenir. Tevekkül kişinin elinden geleni yaptıktan sonra işi tam bir inançla Allah'a bırakmasıdır. Tevekkül genellikle nasihatnâmelerde yer bulan bir konu olmuştur. Nasihatnâmelerde, insanın her işinde tevekkül sahibi olması gerektiği mesajı verilir (Kaplan 2001, s. 147). Nidâî'nin vehm-nâk olmaya karşı sunduğu haslet tevekküldür. Nidâî'ye göre vehmnâk olan kişi Vahidülkahhar'ın kahrından kurtulamaz. Mümin olana layık olan bela ve musibet zamanlarında Allah'a tevekkül edip sabır göstermektir. Kişi Hak yolunda gerekirse yanan ateşten bile yüz çevirmemelidir. Nitekim İbrahim Halilullah Hazretleri Hak yolunda Nemrut ateşinden yüz çevirmeyip tevekkül ehlinin serdarı ve sertacı olmuştur. Hz. İbrahim, Allah'a tevekkül etmiş, bu vesileyle Allah onun günahlarını bağışlamıştır. Ona Nemrud ateşini bir gülbahçesi yapmış, arz ve sema ehli bunu aşikâr bir şekilde görmüştür. Yine tevekkül edip oğlunu kurban etmek istemiş; ancak Allah'ın emriyle yerine fidyeye olarak koç gelmiştir. Kişi bilmelidir ki tevekkül ehline her işinde şüphesiz Allah yardımcısıdır. İnsan sığınacak yerinin ve her yerde yardımcısının Allah olmasını istiyorsa tevekkül etmelidir.

2.3.2.29. Bülemlend-himmet Olmak

Bülemlend-himmet olmak konusu 58. fasılda işlenir. Kişinin bülemlend-himmet olması çalışkan ve gayretli olması demektir. "Nasihat-nâmelerde kişinin hem Allah yolunda hem dünyadaki geçimi ve rahatı hem de dersleri ve ödevleri için çalışması ve gayretli olması tavsiye edilir" (Emiroğlu, 2010, s. 130). Peygamberimizin; hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalışmak gerektiği yönündeki hadisi bu bakış açısının temelini oluşturur. Nidâî'nin bülemlend-himmet olmaktan kastı insanın tarikat ve şariat yolunda çalışkan olmasıdır. Kişi kendi haddini bilip haddinden ziyade işlere girişmemeli bülemlend-himmet olmalıdır. Bülemlend-himmet olmak şariate tabi olup tarikat içinde hakikat yolunu benimsemektir. Nitekim Hacı Bayram-ı Veli gayet bülemlend-himmet olup velayetinin gücüyle cansız duvarı bile yürütmüştür. Onun için de Allah ona sayısız keramet vermiştir. Nidâî'ye göre Osmanlı neslinin bu denli devlete ulaşmasında Hacı Bayram-ı Veli'nin duaları etkili olmuştur. Nidâî, bütün velilerin bülemlend-himmet olduklarını ve onun için de halka dualarda bulduklarını belirtir. Âlem onların duasıyla varlığını devam ettirmektedir, insanlık onların duasıyla ayaktaadır.

2.3.2.30. Allah Aşkısı İle Şûrîde ve Şeydâ Olmak

Allah aşkısı ile şûrîde ve şeydâ olmak konusu 60. fasılda işlenir. Arapça olan "aşk" kelimesi "aşırısı dercedeki sevgi" anlamına gelir. Bu da insanda maddi ve manevi şekillerde tezahür eder. Tasavvufta maddi aşk önem taşımaz, hakiki aşk ise Allah'a duyulan aşktır. Nidâî'ye

göre hevâ ve hevесе müptela olmaktansa Mevla aşkı ile perişan ve divane olmak daha faziletlidir. Zira âşıklar muhabbet meydanında canlarını terk etmekle ebedi hayatı bulup vahdet meydanında Allah'ın tecellisi ile daima müşerref olurlar. Konuyla ilgili olarak Veysel Karani hazretlerinin hikâyesi anlatılır. Hz. Peygamber Miraç'tan döndüğünde gaipten bir el nalınlarını önüne koymuştur. Hz. Peygamber o elin sahibinin kim olduğunu sormuş, Allah da: “Bizim ev oğlanı Veysel Karani'dir.” şeklinde cevap vermiştir. Bu nedenle Hz. Muhammed tacını ve hırkasını ona bağışlamıştır. Veysel Karani, Hz. Muhammed'e duyduğu büyük sevgi dolayısıyla Allah ve peygamber aşkını olabilecek en üst derecede yaşamıştır. Peygamberin iki dişi şehit düştü diyerek ağzındaki bütün dişleri çektirmiştir. Onun içinde bulunduğu bu hali görenler onu takdir etmişlerdir. Veysel Karani aşk yoluna adım attıktan sonra Allah'a yakın olmuş sıkıntı ve kederden uzak olmuştur. Ona Vahdet makamı mekân olmuş gizli olan her şey ayan olmuştur. Bütün insanlara Hak yolu göstermiş ona mürit olanlar gerçek birer veli olmuşlardır. Nidâî'ye göre kişide ilahî aşk varsa muhakkak o bir velidir, bundan şüphe edilmemelidir. Kime ilahî aşk kılavuz olursa o kişinin makamı vahdet mahali olur. Hevâdan geçip aşk yoluna ayak basanlara cümle âlem bir hiç olarak görünür. Yani kişi hangi yöne baksa orada Allah'ın cemalini açık bir şekilde görür.

2.3.2.31. Gafletten Uyanmak

Gafletten uyanmak konusu *Tenbihnâme*'de 62 fasılda işlenir. Dünyayı veya bütün mahlûkatı Allah'ın yarattığı ve sıfatlarının tecelli ettiği bir yer olarak düşünmeden dünyadaki hayatını sürdüren, âleme tefekkür gözü ile bakmayan, ondaki hikmetli işleri göremeyen kişilere gaflet denilmiştir (Cebecioğlu, 2009, s. 222) içinde buldukları durum bir uyku hali olarak görülmüştür. Bunun için de nasihatnâmelerde bu durumda olan kişilerin buldukları uykudan bir an önce uyanmaları yönünde telkinlerde bulunulmuştur. Nidâî'ye göre de kişi gözünü gaflet uykusundan açmalıdır. Kişi gönlünden gafleti yok edip her zaman nefesine Allah'a yakın olma çabası içinde olmasını öğütlemelidir. Nidâî konuyla ilişkili olarak Bağdat halifelerinden birinin oğlunun hikâyesini anlatır. Halifenin oğlu genç yaşına rağmen nefesine sürekli Allah'a yakın olmayı tembihlemiş, babasının gafletten uyanmasına vesile olmuştur. Nidâî'ye göre kişi dünyaya aldanmamalıdır, zira dünya geçicidir ve dünyanın bekası yoktur. Sefası olmadığı gibi işi; bela, eziyet ve cefadır. Kişi bu beş günlük dünyada ölmeyeceğini düşünmemelidir. Kendisine ecel ve kıyametin çok yakın olduğunu bilmelidir. Nidâî kişinin dünyada ameli neyse kendisine kalanın o olacağını belirtir ve kişinin kendisi için hayırlı olan ne ise onu istemesi gerektiğine vurgu yapar. Nidâî son olarak kişinin nefsin istek ve arzularını terk edip ibadetle meşgul olması gerektiğini hatırlatır ve son sözünün bu olduğunu belirtir.

2.3.3. Hikâye Özetleri

Faşl-ı evvel (1. Fası)

Faşlın başında nefsi emareden zuhur eden kusurlu fiillerin olduğundan ve nefsin asla bunlardan sakınmadığı, insana her fırsatta günah işlemesi yönünde telkinlerde bulunduğu, insan ne zaman tevbe etmeye yönelirse ona tevbesini bozdurduğu, bu şekilde gâh tevbe edip gâh bozmanın münafıklar tevbesi olduğu, Allah katında bir değerinin olmadığı, Hak t

tealaya yapılan tevbenin Nasuh tevbesi gibi olması gerektiği anlatılarak Nasuh'un hikâyesine geçilir. Nasuh'un işi kefen soymaktır. Bütün halk onun bu kötü alışkanlığını bilir ancak kimse ona engel olamaz. Bir gün bir kişi öldüğü zaman kabrini açıp soymaması için kefen parasını önceden Nasuh'a verir. Gün gelir bu kişi ölür. Nasuh önce kabrini soymayacak olur ancak ahbine vefa göstermeyip adamın öldüğü gece kabrini açıp kefenini soymaya başlar. Ne var ki meyyit eliyle kefenini tutup vermek istemez. Nasuh meyyitin ellerini keser. Bu defa meyyit ayaklarıyla kefenini tutar. Nasuh bu defa da ayaklarını keser. O vakit Allah tealanın kudretiyle meyyit konuşur. Hayatta iken kendisine kefen parasını verdiği ve aralarında ahit yaptıkları halde niçin böyle hakaretle kefenini soyduğunu sorar. Nasuh meyyitten bu sözleri işitince hatasını anlayıp bir daha böyle bir iş yapmaya tevbe eder. Tevbesi içten ve samimi olduğu için Allah tevbesini kabul etmiş, Kur'an-ı Kerim'de yâd edip beyan eylemiştir.

Faşl-ı şânî (2. Fası)

Bu fasılda Nasuh'a atfedilen bir başka hikâye anlatılır. Nasuh gayet güzel civan bir yiğittir ve kadınlar gibi uzun saçları vardır. Sürekli kadın kılığına girip kadınlar hamamına gider, bir yandan kadınları seyr eder, bir yandan da beğendiği kadınlarla âlem yapar. Yine hamamda olduğu bir gün bir bey karısının altın küpesi çalınır. Kapıları kapatıp herkesi teker teker ararlar. En sonunda hamamda bir kadın ve Nasuh kalır. Nasuh yaptıklarından çok huzursuz ve pişman olup ayıbının aşikâr olmaması için samimi bir dille Allah'a yakarır ve bundan sonra ömründe böyle bir şey yapmayacağı üzerine tövbe eder. O esnada kaybolan küpe kadının yanında bulunur ve Nasuh kurtulur. Bir daha o günaha yakın olmaz. Onun için Hak teala tevbesini kabul edip Kur'an-ı Kerim'de ismini yâd eylemiştir.

Faşl-ı şâliş (3. Fası)

Ebrehe Yemen'de San'a diyarında bir kilise yaptırır ve bu kiliseye Kulleys adını verir. Niyeti hacıları buraya yönlendirmektir. Ne var ki bir kimse gelip burada hacetini gidererek burayı kirletir. Bu durumu öğrenen Ebrehe gazaba gelip bu işi ancak Kureyşlilerin yaptığını iddia ederek Kâbe-i şerifi yıkmak için bir ordu hazırlar ve Kâbe'nin üzerine yürür. Ebrehe'nin ordusunda ak bir fil vardır ve adı Mahmûd'dur. Bu fil Harem'e yönlendirdiklerinde durur gitmez başka yöne çevirdiklerinde hızlı hızlı gider. O sırada deniz tarafından Ebabil kuşları belirir. Kuşların gagaları ile ayaklarında nohuttan küçük mercimekten büyük pişmiş balçıkdan taşlar bulunmaktadır ve her taşın üzerinde isabet edeceği kişinin ismi yazılıdır. Kuşlar Ebrehe ve askerlerini taş yağmuruna tutarlar. Kuşlar, taşları yukarıdan bıraktıkça taşlar askerlerin tepesinden girip ayaklarından çıkarak onları öldürür. Ebrehe ve ordusu büyük bir hüsrana uğrar.

Faşl-ı râbi' (4. Fası)

Bu fasılda Sabur adlı zahid bir kişinin hikâyesi anlatılır. Sabur adlı bir zahid kişi vardır, ne zaman halkın başına bir iş gelse halk gelip ondan hale uygun nasihat ister. O da onlara her zaman sabretmelerini öğütler. Bir gün insanlar gelip kendilerine hiçbir şekilde bir yararının dokunmadığını, kendisine ihtiyaç duymadıklarını bildirerek Sabur'dan başka bir yere gimesini isterler. Sabur muhalefet etmeyip yanına karısını da alarak yollara düşer. Yolculukları esnasında yola yakın bir köy görürler. Sabur köyden kendilerine nafaka

olacak bir şeyler alıp getireceğini söyleyerek kadının beklemesini söyler ve kendisi köye gider. Nafaka tedarik edip döndüğünde kadını bulamaz ve kadının nereye gittiğini bilemez. Kadın toprağa parmağıyla kendisinin haramiler tarafından kaçırıldığını yazmıştır. Bu durum karşısında Allah'a tevekkül edip yoluna devam eder. Bir gün bir şehre gelir. Bu şehrin çok zalim bir padişahı vardır ve durmadan saraylar yaptırmaktadır. Onun için de her kimi bulurlarsa çalıştırmaktadırlar. Sabur'u da tutup zorla çalıştırlar. Bir gün ayağı sürçer ve iki tane kiremidi kırar. Hemen tutup cezalandırmak için padişahın huzuruna getirirler. Padişah hemen asarsa tez cezasını bulacağını söyleyip bir zindana atılmasını ve ölünceye kadar burada kalmasını emreder. Padişahın emri üzerine Sabur'u zindana atarlar. Padişahın kırk yıldır hapsediği kardeşi de bu zindandadır. Bir zaman sonra padişahın kardeşi ölür. Aynı gün padişahın kendisi de ölmüştür. Gelip padişahın kardeşini çağırırlar. Sabur padişahın kardeşinin elbiselerini giyerek zindandan çıkar. İl ve diyar beyleri onu padişahın kardeşi sanarak saraya getirip tahta geçirirler. Halkı adalet ve doğrulukla yönetir. Bu durumdan halk fazlasıyla memnun kalır. Günlerden bir gün bir kişi gelip karısının hiçbir şekilde kendisine itaat etmediği ve gönül vermediğini söyleyerek karısından şikâyetçi olur. Sabur kadına bakınca kendi karısı olduğunu görür. Adama evine gitmesini, sabredip beklemesini, karısının kızlar katında biraz nasihat dinlerse kendisine ram olacağını söyler. Genç adam bunun üzerine evine döner. Sabur da tahtından inerek sarayına gider ve önceki elbiselerini giyerek kadını yanına çağırır. Kadın Sabur'u görünce ayaklarına kapanıp ağlar ve başından geçenleri anlatır ve kendisini getiren kişinin aynı zamanda kendisini kaçıran harami olduğunu söyler. Sabur da kendi başından geçenleri anlatır ve bunca izzet ve saadete sabrı neticesinde kavuştuğunu belirtir. Daha sonra karısını sarayının ulu hatunu yapar. Harami genci çağırarak haramilikten el çektirip gence tövbe ettirir ve bin dinar ihsanda bulunarak gönderir. Sonuçta sabrı dolayısıyla devlet ve saadete erişmiş olur.

Faşl-ı hâmis (5. Fasıl)

Belam Baur'un hikâyesi anlatılır. Nitekim Belam Baur gurur etmiş ve imansız gitmiştir. Hazret-i Musa ve yanındakiler Kulzüm Denizi'ni selamete geçip arkalarından gelen Firavun ve Kıptîler suda gark olduklarında Hz. Musa kendisine Mısır'a dönmesi yönünde bir emir gelmeyince yanındaki kırk bin erle Tih Sahrasından Baur vilayetine gitmek için yola çıkar. O zamanda Baur vilayetinde Belam Baur adında bir ulu şeyh vardır. Öyle ki yetmiş bin "seccade-nişin" dervişi bulunmaktadır. Onların sevgi ve saygısı karşısında Belam Baur'un kalbine gurur gelir. Bir gün birkaç derviş gelip Hz. Musa'nın yanında kırk bin kişi ile Ba'ur vilayetine gelmek için yola çıktığını, gelirlerse şehirde kıtlık olacağını söyleyerek Hz. Musa ve yanındakilerinin Baur vilayetine gelmemesi için şeyhden dua etmesini isterler. Şeyh önce bunların bu sözlerine pek aldırmaz. Bunun üzerine dervişler şeyhin karısına giderler ve karısının Bel'am Ba'ur'dan dua etmesi için ricacı olmasını isterler. Şeyh karsının da ısrarı üzerine dua eder ve duası kabul olur. Sonuçta Hz. Musa ve yanındakiler Tih sahrasından bir türlü çıkacak yol bulamazlar. Hz. Musa yollarının bağlanmasına neyin sebep olduğunu Allah tealadan öğrenmek ister. Allah, Belam Baur'un dua ettiğini ve kendisinin de kabul ettiğini bu yüzden çölden çıkacak yol bulamadıklarını bildirir. Bunun üzerine Hz. Musa Belam'ın duası nasıl onun üzerine kabul

olmuşsa kendi duasının da Belam'ın üzerine kabul olmasını dileyerek Allah'dan Belam'ı bu dünyadan imansız göndermesini ister. Allah da onun duasını kabul eder, Belam bu dünyadan imansız gider.

Faşl-1 sâdis (6. Fasıl)

Hız. Yahya'nın hikayesi anlatılır. Hız. Yahya Allah'tan çok korkar. Cehennem ateşi korkusu kalbinde o kadar yer etmiştir ki ağlamaktan gözlerinden yaş yerine kanlar akıtır. Öyle ki Hız. Zekeriya, Hız. Yahya'nın bulunduğu ortamlarda sürekli Cennet ahvalinden bahseder. Hız. Zekeriya yine bir gün vaz etmek için minbere çıkar. Halkın içinde Hız. Yahya'yı görmeyince Cehennem ahvalinden bahsetmeye başlar. Cehennemdeki "Sekran" adlı dağdan ve bu dağın dibindeki "Gazban" adlı ateşten kuyudan bahseder. O esnada Hız. Yahya'da bir köşede hırkasını başına çekmiş, münzevi bir halde oturmaktadır. Babasından bunları dinleyince nara atıp mescitten dışarı fırlar, dağa doğru koşar. Anne ve babası da ardından giderler. Bir çobandan Hız. Yahya'nın bir dere kenarında olduğunu öğrenirler. Yanına vardıklarında Hız. Yahya'nın yüzünü yerlere sürüp ağladığını görürler. Hız. Yahya'dan hatırları için eve dönmesini isterler. Hız. Yahya onları kırmaz, onlarla eve döner ve orada yatıp uyur. Uykusunda Hız. Hak celle ve alâ hazretleri "Benim nimetlerinden daha iyi nimetler mi buldun da uyur, huzur edersin?" diye hitapta bulunur. Bunun üzerine Hız. Yahya uyanır, yine ah u feryat edip figana başlar.

Faşl-1 sâbi' (7. Fasıl)

Şeytan'ın hikâyesi anlatılır. Şeytan'ın asi olup Allah'ın dergahından kovulmadan önce adı Azazil'dir. Allah cehennem ateşinden Maric ve Marice'yi yaratmış onlardan çok zürriyet getirmiştir. Şeytan'ı da onlardan türetmiştir. Zamanla onların kavmi çoğalmış, Azazil de gayet zühd üzere olduğundan Allah onu kavmine önder yapıp kâfiri cinniler üzerine musallat etmiştir. Azazil çok gazalar gerçekleştirmiş, ardından ibadet etmeyi daha da artırmıştır. Öyle ki yeryüzünde bin yıl ibadet eylemiş, alının değmediği yer kalmamıştır. Bu derecedeki ibadetinden dolayı Allah teala onu sırasıyla göklere çıkarmış, Azazil her bir gökde bin yıl ziyadesiyle ibadet eylemiş, sonunda ta arşa kadar çıkmıştır. Allah'a o kadar yakın olmuştur ki onun kadar yakın olan başka bir âlim ferişte olmamıştır. Azazil her zaman meleklerle vaaz ve nasihat eder. Bir süre sonra kalbinde enaniyet öyle yer eder ki Allah olmazsa âlemin işini kendi başına da başarabileceğini düşünmeye başlar. Allah ona lanet eder ve arşın ayağına kudret kalemiyle lanet nüshasını yazar. Şeytan bunu görür ancak bunun hikmetinin ne olduğunu anlamaz. Kendisi bu kadar mukarreb iken bunun kendisiyle ilgili olmadığını düşünür ve bütün melekleri toplayarak onlara vaaz edip nasihatlerde bulunur. Bir zaman sonra Allah Hız. Âdem'i yaratıp meleklerin ona secde etmesini emreder. Bütün melekler Hız. Âdem'e secde ettikleri halde, Şeytan enaniyet gösterip kendisinin topraktan daha ulvi olan ateşten yaratılmış olduğunu söyleyerek Allah'ın emrine itaat etmez. Şeytana tabi olan bazı melekler de secde etmezler ve ateş gelip onları yakar. Şeytan recm edilip Allah'ın dergâhından sürülür. Bu sebepten insanoğlunun düşmanı ve nefsi emmarenin vefalı dostu olur.

Faşlı-1 şâmin (8. Fasıl)

İbrahim Edhem'in hikâyesi anlatılır. İbrahim Edhem Belh vilayetinin padişahıdır. Her zaman dervişlere ihsanda bulunur. Padişahlığı Mevlaya layık görür. Kendisi gibi bir padişaktan bir miskin kölenin daha üstün olduğunu düşünür. Bu düşünceyle bir gün tahtında uyurken damdan gelen sesle uyanır. "Bu geç vakitte sarayımın üstünde kim dolanır?" diye seslenir. Yukarıdan: "Devemi kaybettim, onu ararım." diye cevap gelir. İbrahim Edhem: "Bu saatte saray damında devenin ne işi var?" deyip kızar. Yukarıdaki kişi: "Ya taht üstünde Tanrı ne arar?" diye cevap verir ve kayıplara karışır. Bu söz üzerine İbrahim Edhem sarayından çıkarak sabaha değin yürür ve sabah bir çobanla karşılaşır. Çobana kendi elbiselerini verip ondan da elbiseleri alarak giyinir ve o yıl kendisini halktan gizleyerek şaşkın ve perişan bir halde dolaşır. Bir gün seher vaktinde yolunu kaybetmiş bir subaşı ile karşılaşır. Subaşı ondan kendisine yol göstermesini ister. İbrahim Edhem yolu bilmediğini söylese de subaşı ona inanmaz ve bozdoğanını çıkarıp İbrahim Edhem'i kötü bir şekilde döver. İbrahim Edhem'in yüzü gözü kan içinde kalır. Buna rağmen İbrahim Edhem: "Sultanım eliniz ağrıdı, lütuf gösterip beni helal ediniz." der. Bunun üzerine subaşı İbrahim Edhem'i dövdüğüne pişman olur. Birkaç akçe vereyim diye yüzüne bakar ve onun İbrahim Edhem olduğunu görür. Hemen atından inerek İbrahim Edhem'in ayaklarına kapanır ve birlikte Belh'e dönmeyi teklif eder. Ancak İbrahim Edhem: "Biz gedalıği padişahlığa tercih ettik, elbette mülk sahibi mülkünü korur, sen huzurlu ol." diyerek subaşından ayrılır. İbrahim Edhem padişah iken miskinliği tercih etmiş bu sebeple de Allah'ın has kullarından biri ve evliyaların sultanı olmuştur.

Faşlı-1 tāsî' (9. Fasıl)

Hikâye kısmında Hz. İsa'nın semaya yükselmesinin ardından ehli Nasara'nın kendi içlerinde fırkalara ayrılıp nasıl şirke girdikleri anlatılır. Nasrânîler'in bir bölümü Hz. İsa'nın Tanrı olduğunu insan suretinde görünüp insanlara yol gösterdiğini ve kıyamet gününde insanların sorgusunu onun yapacağını savunurken bir bölümü de Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem'in Tanrı olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre Hz. İsa ve annesi Hz. Meryem insan suretinde görünüp insanlara yol göstermişlerdir. Bir bölümü de Hz. Cebrail, Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın Tanrı olduğunu savunmuşlardır. Cebrail Hz. Meryem'e nefh etmiş, Hz. Meryem o nefhadan Hz. İsa'yı vücuda getirmiştir. Bu üçü insanlara din yolunu göstermiş sonradan kaybolmuşlardır. Bir bölümü de Tanrı'nın bir olduğunu Hz. Meryem'in onun karısı olduğunu savunmuşlardır. Hz. Meryem çok zahid olduğundan Tanrı onu çok sevmiş ve gelip karnına can koymuştur. İşte Hz. İsa o candan dünyaya gelmiş, insan suretinde görünmüştür. Bu nedenle Hz. İsa Tanrı'nın canındır ve ölmemiştir. Onun için Nasranîler ona Ruhullah demişler, bu düşünceleri dolayısıyla Allah'a ortak koşup şirke girmişlerdir. Şirk karanlığı içinde kalpleri kararmıştır.

Faşlı-1 'âşir (10. Fasıl)

Hz. Davud'un hikâyesi anlatılır. Hz. Davud'un doksan dokuz karısı vardır. Hz. Davud bir gün evliya ve enbiyanın cümlesinin çeşitli belara müptela olduklarını kendisinin herhangi bir belaya müptela olmadığını düşünür. Bu esnada Cebrail aleyhisselam gelerek belaya hazır olmasını, bunu kendisinin istediğini söyler. Davud aleyhisselam bu işe çok şaşırıp

hayrette kalır. Tevbe ve istiğfar eder, abdest alıp mescide gider. İçinde bulunduğu hali ve ne gibi bir belaya uğrayacağını düşünür. Bir gün mescidin penceresine latif bir güvercin konar. Bir süre sonra oradan uçup bir duvar üzerine konar. Davud aleyhisselam güvercinin ardından gider. Güvercinin konduğu duvarın arkasındaki avluda güzel bir kadın görür ve ona müptela derecesinde âşık olur. Bu kadını nasıl elde edeceğini düşünür. Kadının Uriya adında bir eşi vardır. Uriya; gayet dilaver, cesur pehlivan bir savaşıdır. Davud aleyhisselam düşman üzerine göndermek için bir ordu hazırlar ve ordunun başında Uriya'yı gönderir. Uriya savaşta ölür. Uriya'nın ölümüyle Davud aleyhisselam kadını kendisine eş edinir. Hz. Süleyman bu eşinden dünyaya gelir. Bir gün iki kişi Davud aleyhisselamın huzuruna gelirler. Bunlar iki kardeşlerdir. Kardeşlerden biri öteki kardeşinden şikâyet eder. Kardeşinin doksan dokuz koyunu kendisinin ise bir koyunu olduğu halde kardeşinin o tek koyunu bile ona çok görüp elinden almak istediğini söyler. Bunun üzerine Davud aleyhisselam koyunları almak isteyen kardeşe: “Nerede senin insafın, niçin kardeşine böyle zulmedersin?” diye sorar. O kişi de: “Ya halifetullah senin de doksan dokuz karın varken niçin Uriya'nın karısına tamah eyledin?” diye cevap verir ve her ikisi kayıplara karışırlar. O anda Davud aleyhisselam kendisine verilen mesajı anlar ve ah u feryat edip ağlamaya başlar. Öyle ki otuz yıl gözünün yaşı dinmez. Yüzünü yere koyup ağlamaktan gözyaşlarından otlar biter, gece gündüz ağlayarak istiğfar eder. İstiğfarı sebebiyle Allah taâlâ bu kusurunu af edip Uriya'ya tekrar hayat verir. Uriya Davud aleyhisselama hakkını helal eder.

Faşl-ı hâdiye ‘aşer (11. Fasıl)

Ebu Cehil'in hikâyesi anlatılır. Küfür karanlığı Ebu Cehil'in gönlünü kaplamış, gönül gözünü örtmüştür. Ebu Cehil Resullullah hazretlerinin peygamber olduğunu işitince onu yalancılıkla suçlar. Bir gün Resullullah Harem içinde halka nasihat ederken Ebu Cehil gelir ve: “Gerçek peygambersen ayı iki parça et ki sana inanalım, zira o sihirle olacak iş değildir!” der. Muhammed aleyhisselam kabul eder. Kâbe içinde ne kadar halk varsa o gün yatsı vaktinde hazır bulunurlar. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in mucizesini görmek isteyen çeşitli kabile halkları da orada yer alırlar. Hz. Muhammed bir yüksek yere çıkar, sağ elinin işaret parmağıyla aya işaret eder. O anda ay iki parça olur. Bu iki parça ay kemer olup biri Hz. Muhammed'in sağ yanından, diğeri sol yanından girip mübarek yakasında birleşirler. Bütün halk bu mucizeyi görür ve çoğunluk imana gelir ancak Ebu Cehil tekrar inkâr eyler. Hz. Muhammed ne kadar mucize gösterse onun küfrü artar. Küfür ve dalâlet ile cehennemde yerini hazırlar.

Faşl-ı şâniye ‘aşer (12. Fasıl)

Hz. Ebubekir'in hikâyesi anlatılır. Hz. Ebubekir gayet zengin ve mal sahibi biridir. Server-i Enbiya Hz. Muhammed'i çok sever. Bir ticaret işi için Şam'a giderken yolda rüyasında gökden bir ayın inip eteğine girdiğini görür. Şam'a vardığında rüyasını tabir ettirir. Muabbir ona adı Muhammed olacak bir peygambere elçi olacağı müjdesini verir. Hz. Ebubekir Şam'da işlerini bitirip Mekke'ye döner. O sene Hz. Muhammed'e peygamberlik gelmiştir. Mekke halkı gelip Hz. Ebubekir'e: “Hz. Muhammed peygamberlik davası etti, olsa olsa ona cinler musallat olup Mecnun olmuştur.” derler. Hz. Ebubekir: “Muhammed

mecnun değildir, hak peygamberdir!” diye cevap verir ve Hz. Muhammed’in yanına gelerek: “Ya Muhammed peygamberim demişsin, hani mucizelerin?” diye sorar. Resulullah ona Şam’a giderken gördüğü rüyayı ve muabbirin kendisine dediklerini hatırlatarak: “Mucize olarak bu yetmez mi?” diye sorar. Hz. Ebubekir bu sözü işitir işitmez Resulullahın ayaklarına kapanır ve hiç tereddüt etmeden canı gönülden imana gelir. Adı “Sıddık” olur ve ne kadar mucize görse imânı ziyadeleşir.

Faşl-ı şâlişe ‘aşer (13. Fasıl)

Nefsin hikâyesi anlatılır. Allah nefsi temiz bir cevherden yaratır ve ona sorar: “Sen kimsin, ben kimim?” Nefis; “Sen sensin, ben benim” diye cevap verir. Hak tealanın emriyle nefse bin yıl ateşle azap edilir. Geri getirildiğinde Allah tekrar sorar: “Sen kimsin, ben kimim?” Nefsin cevabı değişmez. Bu defa Hak telala nefsin bin yıl açlık ile terbiye edilmesini emreder. Nefse açlıkla azap edilir. Nefis bu defa gayet zebun olur, açlığa dayanamaz. Bu defa yine Allah sorar: “Ya muannit sen kimsin, ben kimim?” bu defa nefis zaruret ile cevap verir: “Ya rab sen âlemsin ve insanoğlunun maksudısın. Ben senin aciz ve biçare kulunum.” İşte nefis inadı yüzünden iki bin yıl azap çekmiş ve bu denli belaya uğramıştır.

Faşl-ı rabi‘ ‘aşer (14. Fasıl)

Allah teala Hz. İdris’i peygamberlikle vazifelendirdiğinde Hz. İdris halkı doğru yola davet eyler, kendisi de riyazete başlar. On altı yıl yemez içmez; gece gündüz ibadet eder. Velhasıl ayakta durmaktan ayaklarının ayaklarının derisi soyulur, dizleri delik delik olur. Bir gün Azrail aleyhisselam gelip Hz. İdris’e selam verir ve kendisini tanıtır. Hz. İdris Azrail’e: “Ruhumu kabz etmeye mi geldin?” diye sorar. Azrail aleyhisselam niyetinin kendisini ziyaret etmek olduğunu ve onunla kardeş olmak istediğini belirtir. İdris aleyhisselam bunu kabul eder; ancak Azrail’den bir anlık da olsa canını alıp kendisini tekrar geri diriltmesini ister. Azrail Allah’ın emri olmadan kimsenin canını almaya kadir olmadığını bildirir. Bunun üzerine İdris aleyhisselam ölüm acısını tatmak için Allah’a dua eder. Hz. İdris’in duası kabul olur ve Allah Azrâil’i Hz. İdris’in ruhunu kabz etmeye gönderir. Azrâil, İdris aleyhisselamın rûhunu alır, daha sonra tekrar ruhunu geri verir. İdris aleyhisselam ibadetini artırır. Sonrasında cehennemi görmek için dua eder, yine duası kabul edilir. Malik Cehennem’i açarak İdris’i içine koyup seyrettirir. Hz. İdris daha sonra cenneti görmeyi murad eder. Hak Taâlâ bu duasını da kabul eder ve İdris’e cennetin de gösterilmesini emreder. İdris aleyhisselam cennetin kapısına gelir ve Rıdvan’dan cennete girip kapıya yakın olan ağacın dibinde iki rakaat namaz kılmak için kendisine izin vermesini ister. Rıdvan Cennet’e girerse bir daha çıkmak istemeyeceğini söyleyerek buna pek sıcak bakmaz. İdris aleyhisselamın çıkacağına dair söz vermesiyle izin verir. İdris aleyhisselam cennete girip namaz kılar ve çıkar. Ardından seccadesini cennete unuttuğunu bahane ederek geri dönmek ister. Rıdvan Hz. İdris’in seccadesini alması için izin verir. Cennete giren Hz. İdris, bu defa cennetten çıkmaz. Rıdvan, çıkacağına söz verdiği halde niçin çıkmadığını sorar. Hz. İdris daha önce çıktığını böylece sözünün yerine geldiğini söyler. Ayrıca Allah tealanın; “Her nefis ölümü tadacaktır.” diye buyurduğunu, kendisinin ise ölümü tattığını, herkesin cehenneme uğrayacağını kendisinin buraya da uğradığını ve

cennete girenlerin burada ebedi kalacağını bu nedenle de cennetten çıkmayacağını söyler. Bunun üzerine Allah teala, Azrâil'e vahyedip, İdris aleyhisselamın cennette kalmasını bildirir.

Fasl-ı hâmis 'aşer (15. Fasl)

Bu fasılda Hz. Muhamed'in miracını inkâr eden Mısır sultanının hikâyesi anlatılır. Mısır sultanı bir gün bir bülent köşkte oturmuş etrafı seyretmektedir. Onun Resulullah'ın Miraç'ını inkâr ettiğini duyan bir şeyh ona nasihat etmek için yanına gelir, selam verip niçin Habîbullah'ın miracını inkâr ettiğini sorar. Sultan; Resulullah'ın binlerce yıllık yolu iki saatte geçip on sekiz bin âlemi seyrettiğini söylediğini bunu aklın kabul etmesinin mümkün olmadığını söyler. Bunun üzerine şeyh sultana: “Ya sultan karşına bak!” der. Sultan bakar ve görür ki Kabetullah sarayının önüne gelmiş durur. Sultan şaşırıp kalır. Şeyh bu defa: “Sol yanına bak!” der. Sultan sol tarafa bakar ve düşman askerinin ta sarayına kadar ulaştığını görür. Sultan: “Hay bu ne beladır?” deyince şeyh bu defa arkasına bakmasını söyler. Sultan ardına bakınca Nil'in taşıdığını, suların şehrin yarısını bastığını ve sarayına kadar girdiğini görür. Sultan bu durum karşısında hay medet deyince şeyh bu defa da sultanın sağ tarafına bakmasını söyler. Sultan sağ tarafına bakınca şehrin bir yanını alevlerin sardığını ve neredeyse sarayını da yakmak üzere olduğunu görür. Yine: “Hay medet!” deyince şeyh yukarıya bakmasını söyler. Yukarıya bakınca bir devin ağzını açmış ve neredeyse onu yakalamak üzere olduğunu görür ve: “Medet!” diye feryat eder. Ardından şeyh sultanın aşağıya bakmasını söyler. Bu defa da merdivenlerden çıkan bir ejderhanın kendisine hücum etmek üzere olduğunu görür. Sultan: “Ah medet!” deyince şeyh korkmamasını bunların kendisinin velayetinin kuvveti ile olduğunu söyler. Sultan var olan her şeyin bir anda kaybolduğunu görür. Ardından şeyh, sultana; “Benim gibi aciz ve biçare dervişin bunca kerametini müşahede ettin. O ki iki cihanın fahri, peygamberlerin sonuncusu, evliyaların baş tacıdır. İki saatte Allah'ın inayetiyle bunca mesafeyi kat etmesi acayip bir şey midir?” der, ardından bazı nasihatlerde bulunup kaybolur. Sultan bir an durur, “Bir an içinde bu kadar iş mi olur? Bunlar olsa olsa benim hayalimin ürünü.” diyerek yine inkâra devam eder. Sonuçta inkârı bu dünyadan imânsız gitmesine neden olur.

Faşl-ı sâdis 'aşer (16. Fasl)

Bu fasılda Mevlana'nın hikâyesi anlatılır. Mevlana âşıkları hiç sevmez, nerede bir üryan âşık görse tutup öküz yerine boyunduruğa koşturur, takatten kesilince bırakıp aşığa bedavacılığa son vermesini, varıp bir sanat öğrenmesini öğütler. Mevlana bir gün Acem diyarından bir aşığa rastlar. Mevlana müritlerine bu aşığı tutmalarını emreder. Aşığı tutup sıcak günde boyunduruğa koşarlar, çıplak baldırlarına vurmaktan baldırları kızıl kan olur. Ağzı köpüklenip burnundan kanlar boşalır ancak öyle bırakırlar. Bu âşık Tebriz'e gider. Burada Şems-i Tebrizi makamı dedikleri yüce bir dergâh bulunmaktadır. O abdal bu dergâha varıp başından geçenleri anlatır ve Monla Hünkâr'dan şikâyetçi olur. Şeyh, Molla Hünkâr'ın ehlullahı inkâr ettiğini duyunca dervişlerine bu hizmet için kimin gönüllü olduğunu sorar. Hemen Şems-i Tebrizî öne çıkarak bu işe gönüllü olur. Şems-i Tebrizî Mevlana'nın Konya'daki medresesine gelir. Bu esnada Mevlana'nın öğrencileri türlü işlerle meşgul olmaktadır. Geçip bir halı üstünde oturur. O esnada ezan okunur ve

Mevlana namaza gider. Şems-i Tebrizi de gidip Mevlana'nın kitaplarını kucaklayıp şadırvana boşaltır. Hatta üstüne çıkıp ayaklamaya başlar. Öğrencileri Mevlana'ya haber verirler. Mevlana koşarak gelir ve kitapların halini görerek eseflenir. Mantıkuttayr'ı olmasa kayırmayacağını söyler. Şems eğilip sudan Mantıkut-tayr'ı alarak kaldırır, tozunu silkerek Mevlana'ya sunar. Bu durum karşısında Mevlana'a Şems'in keramet sahibi bir kişi olduğunu anlar. Hemen ayaklarına kapanıp Şems'ten bu gece konuğu olmasını ister. Şems kendisine şarap ve güzel kadın gerektiğini Mevlana'nın buna kadir olmadığı içinde konuğu olamayacağını belirtir. Mevlana "Her ne istersen hazır ederim yeter ki sen benim konuğum ol!" der. Böylece Şems Mevlana'nın konuğu olmayı kabul eder. Mevlana Şems'i evine getirir ve başköşeye oturtur. Kendisi varıp meyhaneden şarap getirir ve eşini de sohbeta çağırır. Hatun gelip kadehlere şarap doldurur ve Şems'e sunar ve sohbeta başlarlar. Bu sırada Veled Çelebi'ye babasının zevk ve eğlenceye daldığını, bir aşığa uyup annesine kadeh sürdürdüğünü söylerler. Veled Çelebi bu sözü işitince kılıcını çekip sohbeta gelir. Hemen Şem'e kılıç çalar. Şems'in başı önüne düşer. Şems düşen başını eline alır. Düşen baş Mevlana'ya kendisini görmek isterse Tebriz'de bulabileceğini söyler ve sema ederek çıkıp gider. Konya'nın yedi kapısında Şems'in başı elinde sema ederek gittiğini görürler. Oğlunun yaptığı iş karşısında aklı başından giden Mevlana Şems'in peşine düşüp gider. İlahi aşkın sıcaklığıyla Tebriz'e doğru yola koyulur. Ne kadar Tebriz'e yaklaşırsa evliyaullah onu götürüp bir tarafa atarlar. Mevlana kendini gâh Rum diyarında gâh Arap diyarında gâh Hindistan'da gâh Acem diyarında görüp bu halle beş yıl âlemi dolaşır. Mevlana bir gün bir şehre gelir. Birinden buranın nere olduğunu sorar. O kişi buranın Tebriz olduğunu söyler. Mevlana ona inanmaz ve bir başka kişiye sorar. O da buranın adının Tebriz olduğunu söyler. O esnada karşıdan bir derviş gelir, selam verir ve Şems-i Tebrizî makamı erenlerinin kendisini Mevlana'ya gönderdiklerini söyler. Ardından Mevlana'nın önüne düşerek Mevlana'yı bu mübarek makama ulaştırır. Mevlana geldiği bu makamın ehline bakar. Şems üç kişiden yukarıda oturmaktadır. Kendisinden yukarıda otuz altı kişi oturmaktadır. O an Mevlana yüzünü yere koyup inleyerek ağlar. Şeyh Mevlana'ya ikrarla geldiği için üzülmemesini söyler. Sonra Şems-i Tebrizî'ye işaret edip Mevlana'yı mekânına iletmelerini ister. O an Şems gelip Mevlana'nın elini eline, sağ ayağını sağ ayağının üstüne alır. Mevlana'ya: "Gözünü yum ve aç." der. Mevlana gözünü açtığında kendisini Konya'daki medresesini önünde bulur. Her muradı gerçekleşip dünya ve ahiret saadetine erişir.

Faşl-ı sâbi' 'aşer (17. Fasıl)

Bu fasılda Firavun'un hikâyesi anlatılır. Firavun'un annesi bir fahişedir ve Firavun zina sonucu dünyaya gelmiştir. Firavun doğduğu gün annesi ölür. Onu bir dişi köpek emzirir. Firavun üç yıl bu dişi köpeği emer. Köpek nereye gitse Firavun ardından ayrılmaz. Bir kimse onu görüp haline acır ve evine getirip büyük oluncaya kadar Firavun'a bakar. Firavun yiğit bir genç olunca Mısır'a gelir. Burada kimsenin kimseden haberinin olmadığını görür. Gidip bir kapıda durur ve bacdarlık yapmaya başlar. Kapıdan geçen cenaze sahiplerinin hallerine göre paralar alır. Bir gün ulu vezirin kızı ölür ve cenazesini götürülürken Firavun'un bulunduğu kapıya uğrarlar. Firavun bac talep eder. Önce yüz flori teklif ederler, Firavun kabul etmez. Beş yüz filoriye kadar artırır ancak Firavunu ikna

etmek yine mümkün olmaz. Firavun, “Bu ulu vezirin kızıdır, bundan bin filori almayınca olmaz!” der. Bunun üzerine vezir sultan huzuruna çıkar. Kısa bir süre önce kızının öldüğünü, bacdarın kendilerinden bin filori bac almak isteğini, istenilen bin filorilik bacın da kendisine bağışlanmasını ister. Sultan bunları işitince Firavun’un kendisinin haberi olmadan bac toplamasına öfkelenir ve tutulup getirilmesini emreder. Firavun sultanın huzuruna getirilir. Sultan: “Sen kimsin ki benim emrim olmadan bac alırsın?” diye sorar. Firavun uzun süre önce bu işe başladığını, bir kapıda durup her meyyitten durumuna göre bac aldığını, bu sene gelip durumu sultana zaten kendisinin arz edeceğini, ancak sultanın kendisinden önce davranıp huzura getirildiğini söyler. Sonrasında biriktirdiği malın onda birini sultanın hazinesine bağışlar. Sultan adını sorar ve Firavun’a “Sarayda seni bir hizmette görevlendirelim.” der. Firavun asesbaşı olmak istediğini söyler. Sultan kabul eder. Bunun üzerine Firavun, şehirde hırsız ve haraminin çok olduğunu, tutulacak kişilerin ben sultanın yakınıym deyip kurtulmaya çalışacaklarını böyle olursa şehrin zaptının mümkün olamayacağını söyler. Sultan bu sözler üzerine: “Beni bile tutarsan hemen as, bana danışma!” der. Firavun kırk yoldaşı ile şehrin güvenliğini sağlamaya çalışır. Geceleri dışarıda yakaladıkları kişileri kim olduklarına bakmadan hemen orada asarlar. Kısa sürede şehrin güvenliğini öyle bir sağlar ki insanlar geceleri dükkânlarını açık koyup giderler. Bir gece sultan Firavun’un şehrin güvenliğini ne derece sağladığını yerinde görmek için birkaç hizmetkârı ile şehri dolaşmaya çıkar. Yolda Firavun’la karşılaşır. Firavun sultanı tutuklatır. Sultan: “Ben Mısır sultanıyım.” der ama Firavun bu söze kayıtsız kalır. Hemen orada sultanı astırır. O gece kırk yoldaşı ile sultanın sarayına gelir. Ulu beyleri sultan adına getirtip onların da başlarını vurdurur. Kısa sürede tüm Mısır’ı zapt altına alır, dört yüz yıl Mısır’da sultan olup sonunda tanrılık davası eder. Musa aleyhisselamın peygamberliğini ve davetini kabul etmeyip sonunda Kulzüm Denizi’nde boğulurak can verir.

Faşl-ı şâmin ‘ aşer (18. Fasıl)

Bu fasılda ilim konusu işlenir. Hikâye kısmında ilim ehli bir kişinin hikâyesi anlatılır. Bu kişi bir gün hadis mütalaa ederken peygamberimizin: “İlim öğrenin, benim ümmetimin âlimleri Beni İsrail kavminin peygamberleriyle beraberdir” kutsi hadisini okuyunca “Peygamberlerle âlimler nasıl bir olurlar, acaba bu hadis gerçek midir?” diye düşünür. Bir süre sonra uykuya dalar ve rüyasında bir kenarda müçtehit imamların saf bağlayarak durduklarını ve İmam-ı Azam’ın önlerine olduğunu, karşıdan da bir bölük halkın önlerinde uzun boylu sarışın bir kimseyle birlikte geldiklerini görür. Bu ilim ehli kişi yandıkilere: “Bunlar kimdir?” diye sorar. Gelenlerin Beni İsrail kavminin peygamberleri oldukları ve Hz. Muhammed’in ümmetinden âlimlerle ilimden bahsedeceklerini söylerler. İmam-ı Azam’ın işaretiyle Fahri Razi hazretleri öne çıkar, peygamberler ile ilmi konularda tartışır. Tartışmada Fahri Razi hazretlerinin üstün geldiği anlaşılır ve hep bir ağızdan “*e’ş-şâlatü ve’s-selâm ‘aleyke yâ Resûlu’llâh*” diye bağışırlar. Bu esnada ilim ehli kişi bunlarla birlikte bu sözleri tekrarlayarak uyanır. Bu hadis-i şerifi tasdik edip kitabında işaretler.

Faşl-ı tāsî‘ ‘ aşer (19. Fasil)

Hikâyede şehvete kapılıp bu yolda canını veren bir adamın hikâyesi anlatılır. Olay Harun Reşid döneminde geçer. Harun Reşid bir gece kendi raiyeti altındaki kişilerden şehir halkına zulmeden var mıdır, düşüncesiyle Bağdat içinde dolaşmaya çıkar. Bir mescidin önüne geldiğinde adamın birinin mescidin eşiğine yüzünü koymuş ağlamakta olduğunu görür. Adam, Harun Reşid’in oğlunun evini ve karısını elinden alarak kendisine zulmettiğini söyleyerek hakkının Harun Reşid’in oğlundan alınması için Allah’a yalvarmaktadır. Adamın sözlerini duyan Harun Reşid adama seslenerek: “Ya falan senin evine girip sana zulmeden kimdir bana göster.” der. Adam onun Harun Reşid olduğunu görür, kendisine zulmedenin oğlu olduğu söyler. Harun Reşid kim olursa olsun kendisine göstermesini ister. Adam Harun Reşid’i alıp evine götürür. Harun Reşid elinde kılıcıyla evin önünde durur. Bu esnada içerideki adam dışarıdan gelen sesleri duyar ve yakalanacağı korkusuyla kaçmaya kalkışır. Kapıdan başını uzatır uzatmaz Harun Reşid bir kılıç darbesiyle başını gövdesinden ayırır. Halife çırak getirtip adamın yüzüne bakar. Bu adam oğlu değildir ancak nice defa buna benzer kötü işleri dolayısıyla huzuruna getirilmiş bir kişidir. Bu kişi sonunda zina yolunda can vermiş olur.

Faşl-ı ‘ işrûn (20. Fasil)

Bu fasılda zinayı adet edinmiş bir Tatar hanının hikâyesi anlatılır. Bu han nerede bir güzel bir kadın olduğunu işitse gidip onunla zina eder. Bir gün bir nökerinin güzel bir karısının olduğunu işitir. Nökeri uzak bir yere hizmete gönderir. O gece nökerin karısıyla zina etmek isteğiyle nökerin evine gider. Kadın kim olduğunu sorar, han kendisini tanıtır ve onunla zevk u sefa etmeye geldiğini söyler. Kadın Hanın bu isteğinden vaz geçmesini, ömründe kimseyle zinaya yakın olmadığını ve bugün de bu işe razı olmadığını söyler. Han ise onunla âlem etmezse olmayacağını söyler. Handan kurtulamayacağını gören kadın hana: “Siz bu döşekte oturun, ben şu eve gidip gusül alayım, ondan sonra geleyim.” der. Han kadının bu isteğini kabul eder ancak fazla sabrının olmadığını, hemen gidip gelmesini söyler. Kadın eve girer ancak bir daha geri gelmez. Han bir süre döşekte oturup bekler ve kadının gelmediğini görünce sabredemez ve gidip evin penceresinden içeri bakar. Kadın yüzü kibleye doğru secdede dua etmektedir. Kadının: “Allah’ım bugüne kadar zinadan beni muhafaza eyledin. Ben de zina etmeye rıza göstermedim, şimdi de razı değilim. Han benimle zorla zina etmek ister. Ya canımı al ya da hanın gönlüne insaf ver, ta ki kıyamet gününde bu ayıpla huzuruna gelmeyeyim.” diye dua ettiğini işitir. Kadının bu işe razı olmayıp ölmeyi bile istemesi karşısında kadınla zina etmekten vazgeçer ve çıkıp gider. Sabah nöker evine gelir ve döşeğin yanında hanın mendilini görür. Kadın başından geçenleri anlatır ancak nöker ona inanmaz ve kadını babası evine gönderir. Kadının babası durumdan haberdar olur ve hanın huzuruna çıkıp durumu hana anlatır. Han nökeri getirtip; “O ekinlikde izini bulduğun arslan senin mülküne zarar vermiş değildir, var mülkünde istediğin gibi tasarruf eyle. O bizim tövbe etmemize vesile olmuştur, dünya ahiret kardeşimdir; duası makbul hatundur beni dua ederken unutmasın.” der ve nökeri çok ihsan ve lütufta bulunur. Kadına da ulufe tayin eder.

Faşl-ı ihdâ ve ‘ işrûn (21. Fasıl)

Bu fasılda Karun’un hikâyesi anlatılır. Karun Hz. Musa’nın kız kardeşinin oğludur. Gayet fakir ve muhtaç ve derdebeder bir durumdadır. Bir gün Hz. Musa’nın yanına gelerek fakirliğinden şikâyet eder ve Hz. Musa’dan kendisine kimya ilmini öğretmesini ister. Hz. Musa Karun’a: “Sana kimya ilmini öğretmek kolay ancak sonra mala muhabbet gösterip zekâtını vermezsin, asi olup emri terk edersin” der. Karun kendisine böyle bir lütuf gösterirse zekâtını vereceği gibi fakirlere de ihsanda bulunacağını söyler. Hz. Musa ona kimya ilmini öğretir. Karun bu vesileyle günden güne zenginleşir. Öyle ki hazinesinin anahtarlarını yetmiş deve katarı götürür. Malı arttıkça dünyaya olan muhabbeti de fazlasıyla artar, malından zekât vermeye kıyamaz. Hz. Musa nice defa zekât vermesi konusunda onu uyarsa da yine değişen bir şey olmaz. Hz. Musa bir gün halkı toplayıp Karun’ı çağırır ve niçin zekât vermediğini sorar. Karun nice zamandır kendisinden zekât istediğini ve vermeyeceğini söyler. Hz. Musa öfkelenip Karun’u tutması için yere emreder. Hz. Musa’nın emriyle yer Karun’u tutar. Karun zekâtını vereceğini söyleyip affı için yalvarsa da Hz. Musa onun sözlerine kayıtlı kalmaz. Sonuçta yer Karun’u malı ile birlikte yutar. Onun bu halini gören halk bu olaydan ibret alır.

Faşl-ı işnâ ve ‘ işrûn (22. Fasıl)

Bu fasılda iki hikâyeye anlatılır. Birinci hikâyenin başında Hz. Meryem’in Cebrail’in nefhası ile Hz. İsa’ya gebe kalması anlatılır. Hz. Meryem’in Hz. Zekeriya’nın kız kardeşinin kızıdır. Yetim olduğu için de Hz. Zekeriya’nın onu evinde bakıp büyütür. Hz. Meryem son derece zühd ve takva sahibidir. Gece gündüz ibadetle meşgul olur, hatta Hz. Zekeriya ona bir mihrab yaptırmıştır. Bir gün muhabetullaha kapılıp bir dağa çıkar. Orada ibadetle meşgul olur. Bu esnada Allah’ın emriye Cebrail gelip Hz. Meryem’in kaftanının yenine üfler ve o an Hz. Meryem hamile kalır. Hz. Meryem’in hamile olduğunu öğrenen halk onun dağda bir erkekle birlikte olup hamile kaldığını konuşur. Halkın bu sözlerini işiten Hz. Zekeriya ona bu kadar dindar ve takva bir kız iken nasıl böyle yanlış bir iş yaptın diye sorar. O da yanlış bir iş yapmadığını Cebrail’in nefhası ile hamile kaldığını ve henüz bakire olduğunu söyler. Hz. Zekeriya durumu öğrenince halkın sözlerini umursamaz. Hz. İsa dünyaya gelir, doğduğu gibi konuşur. Anne karnındayken kendisine İncil’in verildiğini ve peygamber olarak gönderildiğini söyler. Halkın kimi ikrar kimi inkâr eder. Hz. İsa asla dünyaya muhabbet etmez ve dünyadan el ayak çeker. Bir gün bir zengin tüccar görür. Bu tüccar, iki yanına altınlarını yığmış oturmaktadır. Hz. İsa’nın yarenleri onu görüp acaba bu adamın huzuru var mıdır diye sorarlar. Yarenlerinin mala olan düşkünlüklerini görünce onları birlikte bir geziye davet eder. Henüz şehirden çıkmışlardır ki yerde dört küp altının ve bu küplerin yanında ölü üç kişinin olduğunu görürler. Hz. İsa’dan bu durumun nedenini sorarlar. Hz. İsa bu üç kişinin kardeş olduklarını, bir yerde buldukları altını paylaşamayıp birbirlerini öldüklerini sonuçta altınların hiçbirisine yar olmayıp onlardan kaldığını anlatır. İsteyen olursa altınları alabileceğini söyler. Yarenleri bu altınlar yüzünden üç kişinin helak olduğunu, altınların asla kendilerine bir faydası olmayacağını söyleyip kabul etmezler.

22. fasılda işlenen ikinci hikâyeye de Hz. İsa ile ilgilidir. Hz. İsa bir gün bir mağaraya çekilip orada ibadetle meşgul olur. Burada bir farenin bir delikten çıkıp bir başka deliğe girdiğini

görür. Bunun üzerine: “Bir farenin bile iki tane evi varken benim bir evim bile yok, gidip bir ev yapayım orada ibadetle meşgul olayım.” diyerek şehre doğru yola çıkar. Yolda giderken ayağı altından bir taş kopar ve bir başka taşa çarpıp iki parça olur. Hz İsa taşın içinde aksakallı nurani bir pirin namaz kıldığını ve ayrıca taze bitmiş bir salkım üzümün olduğunu görür. Hz. İsa pirin namazının bitmesini bekler. Pir namazını bitirince selam verip kendisiyle konuşmaya başlar. Pire: “Ya mübarek pir! Sen kimsin ki kadir ve kemal olan Allah rızkını taş içinde verip seni aziz kılmış?” diye sorar. Pir dört yüz yıldır bu taşın içinde ibadet ettiğini, Allah’ın kendisine rızık olarak her gün bir salkım üzüm gönderdiğini, kendisinin de bu bir salkım üzümü yiyip Hakka şükür ettiğini ve dünya işinden el çektiğini zira dünya işinin ibadet etmeye engel olduğunu söyler. Pirden bu sözleri işiten Hz. İsa kendisine ev yapmaktan vazgeçer. Dünyada iken taş üstüne taş koymamış, dünya malından sadece hırkasını yamamak için kullandığı bir iğnesi olmuştur.

Faşl-ı şâliş ve ‘işrûn (23. Fasıl)

Fasılda Hürmüz-i Tâcdâr’ın hikâyesi anlatılır. Zira Hürmüz kahırla helak olmuştur. Nusirevan’ın oğlu olan Hürmüz babasından sonra padişah olur. Kâhir bir padişah olduğundan halk kendisini güvende hissetmez. Hürmüz bir gün bir atın buğday tarlasına girdiğini görür. Atın kimin olduğunu sorar, oğlu Hüsrev’in olduğunu söylerler. Hemen atı getirtip öldürür ve oğlu Hüsrev’i de elleri kafasından bağlı bir şekilde getirterek öldürmeye kasd eder. Yanındaki beylerin engel olmasıyla zor da olsa bu kararından vaz geçer. Daha sonra beyleri Hüsrev’e babasının onu öldürmek istediğini bildirirler. Hüsrev gezi bahanesiyle çıkıp Ermen vilayetine gider ve epey bir zaman burada kalır. Diğer yandan Hürmüz’ün Behram Çupin adlı bir pehlivan savaşçısı vardır. Onu askerin başına koyup Tatar hanları üzerine sefere gönderir. Behram kısa sürede Tatar ordularını kırar ve hanların başlarını keserek Hürmüze gönderir. Hürmüz Behram’ın bunu bilinçli olarak yaptığını, Tatar hanlarının hazinelerini kendisine almak istediği için onları öldürdüğünü düşünür. Hemen Behram’a hakeret dolu bir mektup ve yanında bir beşik, bir nezgeb ve bir de çıkırık gönderir. Behram divanını toplar. Yanındaki beyler Hürmüz’ün Behram gibi cesur ve kahraman bir askerin kadrini bilemediğini, bundan sonra da kimseye vefasının olamayacağını söyleyip padişahlığa da Behram’ı kabul ettiklerini bildirirler. Ardından Hürmüz’ün üzerine yürürler. Hürmüz’ün yanındaki beyler de saf değiştirdince Hürmüz kaçır ancak yakalayıp Hürmüz’ü öldürürler. Sonuçta Hürmüz halka kahır ederken ettiği kahır kendisine döner ve canından olur.

Faşl-ı rabi‘ ve ‘işrûn (24. Fasıl)

Bu fasılda adaletle ün salmış olan Nuşirevan’ın hikâyesi anlatılır. Nuşirevan bir gün kiliseye giderken ansızın bir adam mektup sunmak için karşısına çıkar. Nuşirevan’ın atının adamı görüp ürkmesiyle Nuşirevan attan düşer. Nuşirevan’ın yanındaki kulları adamı tutup yüzü gözü belirsiz hale gelinceye kadar döverler. Bir süre sonra Nuşirevan kendisine gelir ve mektup sunmak isteyen adamı getirmelerini ister. Adamı getirirler. Nuşirevan adamın halini görüp adama acır ve kerem edip hakkını ona helal etmesi için adama yalvarır. Ardından mektubu getirmelerini ister, adamın isteklerini muradınca yerine getirip bin dinar da ihsanda bulunur. Halkına böyle lütuf ve keremlerde bulunduğu için Hak taâlâ ona

cehennem ateşini haram kılmıştır. İmana gelmediği için de cennete giremez, mekânı Araf'tır. Hikâyenin sonunda yazar okuyucuya seslenir. Mümin lütuf sahibi olurlarsa Allah'tan ne gibi keremler göreceklerini kıyas etmelerini ister.

Faşl-ı hâmis ve 'işrûn (25. Fasıl)

Bu fasılda zalimliğiyle meşhur olan Yusuf Haccac'ın hikâyesi anlatılır. Haccac'ın ettiği zulüm başına ecel mihli olmuştur. Haccac nerede bir Hz. Ali taraftarı olduğunu işitse tutup türlü hakaretlerle öldürür ve evini yağmalattırır. Bir gün Hz. Ali taraftarlarından Esad ve karısı Kelime İsfehan şehrinin önünde bir pınar kenarına konarlar. Oradaki kervan halkından şehirle ilgili bilgi almak isterler. Halk onları Haccac'a karşı uyarıp Haccac'ın gariplere hiç şevkati olmadığını, şehrin kapısında yirmi bekçisi olduğunu, bunların gelip geçeni teftiş ettiklerini, sözlerinde yanılan insanların hemen orada haklarından geldiklerini söyleyip Esad ve Kelime'ye korku verirler. Buna rağmen Esad ve Kelime İsfehan'a giderler. Bunlar şehre gelirken yüzü nikablı bir kişi bunlara yaklaşarak bir dua verir ve kapıdan bu duayı okuyarak geçmelerini söyler. Bunlar da okuyarak kapıdan geçerler ve bir hatuna konuk olurlar. Sonrasında vezir Esad'ı kapıcı başı edinir. Çocukları Ebulmüslim burada dünyaya gelir. Esad bir gece düşünde başına bir sürü köpeğin üşüşdüğünü görür ve uyandığında inşallah bu nefis köpeği karşısında aciz kalmam diye düşünür ve hamama gitmek için yola koyulur. Yolda koyun götüren bir kasapla karşılaşır. Kasap koyunu götürürken ayağı bir taşa çarpar ve taş yıkılır. Kasap: "Benim ayağıma dokunan bu taş Ali'nin başına dokunsaydı ne olurdu?" diye söylenir. Esad bu sözü işitince: "Taş senin başına dokunsun Hz. Ali sana ne etti ki ona söversin?" diye çıkışır. Bunun üzerine Kasap feryada başlar ve "Mervanyan bu kişi Ali taraftarı imiş, koymayın!" diye seslenir. Bunun üzerin halk Esad'ın başına üşüşür. O surada Esad eline geçen bir mızrakla nice bir Mervani'yi öldürür. Sonra Haccac'a: Senin kapıcı başın Ebu Turabî imiş, nice Mervaniyi öldürmüş diye haber verirler. Haccac Esad'ın tutulup getirilmesi için emir verir. Otuz bin kadar kişi Esad'ın üstüne hücum eder. Büyük bir çatışma olur. Esad'ın eline bir fil geçer, o fil ile yedi yüz hariciyi helak eder. Sonunda ayağı bir çukura girip yere düşer ve Hariciler onu esir alıp Haccac'a getirirler. Haccac Esad'e Ebu Turaba lanet ederse azad edeceğini söyler. Esad asıl lanet Yezid'e, Mervan'a, sana ve size tabi olanlar olsun diye karşılık verir. Bunun üzerine öfkelenen Haccac'ın emriyle Esad'i asarlar ve evini de yağma ederler. Haccac Esad'ın karısı Kelime ve oğlu Ebulmüslim'in getirilmesini emreder. Getiriler. O zaman Ebulmüslim üç yaşındadır. Haccac çocuğun öldürülmesini, kadının da karnının yarılmasını emreder. Kırk serheng başlarına üşüşse de anne ve çocuğu birbirinden ayıramazlar. Bunların feryatları herkesin ciğerlerini pareler, seslerini duyanlar gözyaşlarına hâkim olamazlar. Vezirler Haccac'ın şevkat göstermeyeceğini anlayınca karşı gelip: "Ya şah günah ne etdiyse bunun babası etti, bunun ne günahı vardır. Kıyamet gününde Allah taala babanın ettiğinden oğlunu sorumlu tutmaz. Şimdi bugün buna zulmederseniz bunun için size sual olunur, belki gazaba müstehak olursunuz ve kadının elinden ne gelir, kadın bir akarsu gibidir hangi yanı alçak olsa su o tarafa akar. Şimdi sizden onların affını dileriz." derler. Haccac onların hatırı için oğlanın ve kadının kanından vazgeçtiğini söyler ve Kelime'nin gözlerine mil çekilmesi emrini verir. Cellatlar Kelime'nin gözlerine mil çekince Kelime'nin aklı başından gider. Kendisine geldiğinde Yusuf Haccac'a: "Sen beni

zulümle iki gözümde mahrum eyledin, Allah da seni imandan mahrum eylesin!” diye beddua eder. Haccac bu sözleri işitince kadının sürülmesini ve şehir içinde bu kadına ve oğluna kim bir içim su verirse su gibi kanını akıtacağı ve kim bir lokma ekmek verirse evini barkını harab edeceğinin ilan edilmesini emreder. Kelime ve Ebulmüslim bu şehirde üç gün açlık ve susuzluktan perişan hale gelirler. Kimse korkusundan bunlara yardım etmez. Sonrasında Kelime ve Ebulmüslim bezirgânlarla şehirden ayrılırlar Mahan adlı bir köye gelirler. Ebulmüslim burada yetişip yiğit bir delikanlı olur. Sonra gelip Yusuf Haccac’ı tutup başına on iki mih çakıp öldürür. Velhasıl Yusuf Haccac’ın başına böyle işler gelip helak olur.

Faşl-ı sâdis ve ‘işrûn (26. Fasıl)

Bu fasılda adalet timsali olan Hz. Ömer’le ilgili bir hikâye anlatılır. Şam halkı bir gün Hz. Ömer’e bir iştiyakname gönderirler. Kendisine büyük özlem duyduklarını, bazı fakir kişilerin bu özelemlerinin artık canlarına kar etmiş olduğunu ancak Medine-i Münevvere’ye varmaya güçlerinin olmadığını dile getirip Hz. Ömer’den Şam’a gelmesini rica ederler. Mektup Hz. Ömer’e ulaşır ulaşmaz Hz. Ömer hazırlıklarını yapıp yola koyulur. Yanında bir devesi ve bir yardımcısı vardır. Medine’den çıktıkları vakit yardımcısına: “Deveye bir gün sen, bir gün ben binmeye razıysan benimle gel değilsen gelme.” der. Yardımcısı ben yaya gelirim, sen deveye bin der. Hz. Ömer deveye her gün kendisinin binmesine razı olmadığını zira ona zulmetmiş olacağını söyler. Bunun üzerine deveye bir gün Hz. Ömer bir gün yardımcısı binmek suretiyle yolculuklarını yaparlar. Şam’a ulaşacakları gün deveye binme sırası yardımcıya gelir. Yardımcısı deveye Hz. Ömer’in binmesini ister ancak Hz. Ömer sıkıntı duymamasını, kendi hakkına razı olduğunu söyler. Diğer yandan Hz. Ömer’in Şam’a gelmek üzere olduğu haberini işiten insanlar onu karşılamak için yolda beklemektedirler. Bu insanlar karşıdan iki kişinin geldiğini görürler. Yaklaşıp yardımcıya Hz. Ömer’i görüp görmediklerini sorarlar. Yardımcı: “Geliyor.” diye cevap verir. O sırada biri deveyi çekip götüren kişinin yüzüne bakar ve onun Hz. Ömer olduğunu görür. Hemen halka haber verirler. Herkes gelip Hz. Ömer’in ayaklarına kapanır, ayaklarının tozuna yüz sürer. Hz. Ömer’in adaletini, kerem ve lutfını takdir ederler.

Faşl-ı sâbi‘ ve ‘işrûn (27. Fasıl)

Bu fasılda her zaman gönlünde başkalarına karşı kin besleyen münafık bir kişinin hikâyesi anlatılır. Bu münafık kişi her zaman gönlünde zahid bir mümine kin besler. Bir gece bu zahid kişinin evine girip onu öldürmeye kast eder. Gece yarısına kadar bekler, gece yarısı zahid kişinin evine girer ancak onu evde bulamaz. Yarın gece gelip öldürürüm diyerek çıkıp gider. Yolda giderken arkasından heybetli bir sesin geldiğini duyar. Dönüp baktığında bir kara devenin ağzından köpükler saçarak geldiğini görür. Canı başına sıçrar, hemen kaçar. Oralarda sığınacak bir yer bulamaz ancak yakında bir kuyu olduğunu görür. Kuyunun içinde bir ağaç köküne yapışıp kuyuya salınır. O kara deve gelip kuyunun ağzında beklemeye başlar. Münafık adam tuttuğu ağacın kökü sağlam mı diye merak edip ağacın köküne bakar. O esnada biri ak diğeri kara iki kurtçuğun ağacın kökünü kemirdiklerini, ağacın neredeyse kopmak üzere olduğunu görür. “Hay nasıl bir belaya uğradım.” diye düşünüp kuyunun dibine baktığında bu defa da ağzından ateşler saçan bir

ejderhanın kendisine hücum ettiğini görür. O münafık kişi kini yüzünden böyle bir belaya uğrar. Sonuçta yukarı çıkmak isterse deve, kuyu dibine inerse ejderha onu helak edecek; köke tutunup kalsa kurtalar ağacın köklerini kemirdiklerinden kısa bir zaman sonra aşağıya düşecektir.

Faşl-ı şâmin ve ‘işrûn (28. Fasıl)

Allah taâlânın imanla şereflendirdiği bir kâfirin hikâyesi anlatılır. Bağdad şehrinde zengin bir kâfir vardır. Kimseye karşı kibir ve kini omayan biridir. Onun da evinin yanında birkaç yetimi bulunan dul bir mümine ve salih bir kadının evi bulunur. Kadın o kadar fakirdir ki bazı günler yiyecek hiçbir şey bulamazlar. Bir ara öyle bir hale gelirler ki üç gün üç gece hiçbir şey yiyemezler. Üçüncü günün akşamında çocuklar artık açlığa dayanamayıp ağlaşırlar ve annelerine. “Anne bu gece bize yiyecek bir şeyler bulmazsan biz ölürüz!” derler. Kadın bunun üzerine eline mum alıp kâfir tüccarın evine gider. İçeri girip selam verir ancak bir şeyler istemeye utanarak dışarı çıkar, elindeki mumu söndürür. Bir süre sonra mum yakmak bahanesiyle tekrar içeri girer. Ancak yine bir şeyler istemeye yüzü tutmaz tekrar geri çıkar. Ardından bir kez daha içeri girer ancak yine bir türlü bir şeyler isteyemez ve eli boş bir şekilde evine döner. O gece kâfir tüccarın evinde feraset sahibi bir konuğu vardır. Bu kişi kadının bir şeyler dilemek arzusunda olduğunu hisseder. Kâfir tüccara: “Kadın üç defa mum yakmak bahanesiyle gelip geri çıkıp gitti. Herhalde senden önemli bir isteği vardı. Gel zahmeti göze alıp kadının evine var. İsteğinin ne olduğunu öğren.” der. Bunun üzerine kâfir tüccar kadının evine gelir. Pencereden anne ile çocuklarının konuşmalarını dinler. Çocuklar annelerinin neden eli boş geri geldiğini sorarlar. Kadın da bir türlü bir şey istemeye yüzünün tutmadığını söyleyerek çocuklardan bugün de sabretmeleri ister. Çocuklar annelerinin yiyecek bir şeyler getireceği ümidiyle gözlerinin yolda kaldığını söyleyerek feryatla ağlamaya başlarlar. Kâfir tüccar durumunu öğrenince varıp evinde ne kadar pişmiş yemek varsa getirir, kadına da bundan sonra her zaman gelip bizden eşya alın der. O gece kâfir tüccar uykuya vardığında rüyasında Habibullah hazretlerini görür. Resulullah hazretleri ona o yetimleri nasıl nimetlendirdiyse Allah ta’âlânın da onu imanla nimetlendirdiğini, cehennemi kendisine haram kılıp cennete bir köşk verdiğini söyler ve kelime-i tevhidi telkin eder. Kâfir tüccar da canı gönülden kelime-i tevhid getirip uyanır. Uyandığında da kelime-i tevhid-i tekrarlar ve acaba islam ve imanın şartlarını kimden öğrenebilirm diye düşünürken dışarıdan bir şeyh onu çağırır. Tüccar dışarı çıkıp şeyhin yanına gelir. Şeyh bu gece rüyasında Resulullahı gördüğünü ve Resulullahın falan kişiyi imana getirdik, git ona islam erkânını öğret dediğini söyler. Bu sözleri işitice şeyhin ayaklarına kapanır. Habibullllah muhabbetine evini yağma ettirir ve o şeyh mürid olup cümle muradına ulaşmış olur.

Faşl-ı tāsî‘a ve ‘işrûn (29. Fasıl)

Bu fasılda “riya” konusu işlenir. Nefsi emmareden doğan sıfatlardan birisi de “riya”dır. Tarikat ehli için bundan kötü bir sıfatın olmayacağı bu sıfatı kendisinde taşıyan tarikat ehlinin ne kadar ibadet etse de bir işe yaramayacağı vurgulanır. Sonra İsrailoğulları zamanında yaşamış Barsisa adlı bir şeyhin hikâyesi anlatılır. Barsisa o kadar dindardır ki gecelerini ibadetle gündüzlerini oruçla geçirir. Zahid ve abid bir kişi olmasına rağmen

gönlünü bir türlü riya ateşinden kurtarmayı başaramaz. Sürekli nefesine; “Sen riya işini kendine alışkanlık haline getirdin, bir gün başıma kötü işler getireceksin.” diye söylenir. O sıralar padişahın kızı hastalanır ve padişahın emriyle kızı Barsisa’ya getirirler. Barsisa kızı dua eder, kız eskisi gibi sıhhatine kavuşur ve kızı geri götürürlür. Bir süre sonra kız tekrar hastalanır. Padişah kızın Barsisa’nın halvet-hanesine götürülmesini, sıhhat buluncaya kadar orada kalmasını emreder. Bunun üzerine kızı alıp Barsisa’nın halvethanesine getirirler. Barsisa her gün kız için dua eder, kız yine sağlığına kavuşur, gündün güne güzelliği artar. Barsisa bir gün kızın yüzüne bakar, güzelliği karşısında şaşkın ve aciz kalır. Kızın safasını süreyim sonra tövbe ve istiğfar ederim diye düşünür ve kızı el uzatır. Kız: “Niçin küstahlık edersin, bu yaptığın iş sana layık mıdır?” diye çıkışsa da onu dinlemez ve kızla zina eder. Sonrasında yaptığı işten çok pişman olur. “Bu kız kabahtimi insanlara anlatırsa âleme rezil olurum.” diye düşünür ve kızı susturmak için öldürür ve kimse görmeden kendi halvet-hanesinde defn eder. Tesadüfen o gün padişahın adamları kızı almak için gelirler. Padişahın kendisine bin sikke filori gönderdiğini, bunu kabul edip kızı kendilerine vermesini söylerler. Barsisa kızın öldüğünü ve kızın vasiyeti olduğu için de kendi halvethanesine defn ettiğini söyler. Bunun üzerine adamlar geri dönüp durumu padişaha arz ederler. Kızın annesi haberi alınca feryad figan edip ağlar. Kızının mezarının orada olmasını kabul etmez ve gidip kızın cenazesinin getirilmesini emreder. Tüm vilayet halkı kızın cenazesini getirmek için toplanırlar. Şeyh durumu öğrenince canı başına sıçırır. Cenazeyi almamaları için çok uğraşır ancak sonunda çaresiz kalıp kabul eder. Kızın mezarını açtıklarında kızın her yanının kan içinde olduğunu görürler. O an şeyhi tutup nasıl böyle bir şey yaptığını, aslında riya ehli melun, zındık bir kişi olduğunu söyleyip katlederler.

Fasl-1 şelâşün (30. Fasil)

Bu fasılda Hacı Bektaşî Veli’nin hikâyesi anlatılır. Sultan Hacı Bektaş’ın doğum yeri Engüri (Ankara)’dır. Babası gayet salih, mütebedeyyin bir tüccardır. Oğlu dünyaya geldiğinde ona Hacı Bayram adını verir. Hacı Bayram dört yaş dört ay on günlük olduğunda onu ilim öğrenmeye verirler. Hacı Bayram o kadar zekidir ki kendisine bir şeyi bir defa anlatmak yeterli olur. Sonuçta da ulu kişilerden biri olur. Bir gün Ankara’ya Şeyh Hamid hazretleri geliyor, diye haber olur. Engüri’ye geldiği gün şehrin beyi, kadısı, ileri gelenleri, genci yaşlısı hep birlikte Şeyh Hamid’i karşılarlar onu ferah bir mekânda ağırlarlar. Hacı Bayram’da hergün şehre gelip gitmeye başlar. Bir gün Şeyh Hamid’e kabul ederse müridi olmak istediğini söyler. Şeyh Hamid bu yolun zor olduğunu, bu kadar örf ve unvanı terk edemeyeceğini söyler. Hacı Bayram ise zor işlerin sonunun kolay olduğunu yeter ki kendisine bir hizmet verilmesini söyler. Şeyh Hamid ona tuvaletleri temizleme görevi verir. Hacı Bayram her gün tuvaletleri temizler. Tam kırk gün bu hizmeti yerine getirir. Kırk birinci gün Şeyh Hamid onu çağırır ve “Hizmetin tamam oldu, gel bundan sonra sana emaneti teslim edelim.” deyip dua eder. O an Hacı Bayram velayete ayak basar, kutbı âlem olur. Bunun üzerine şeyhin diğer dervişleri gelip kırk yıldır kendisine devamlı hizmet ettikleri halde neden Hacı Bayram’a kırk günlük hizmetine karşılık kutubluk verdiğini sorular. Şeyh Hamid dervişlere: “Hacı Bayram kav ve çakmak getirdi ben de çakdım. Sizin de kav ve çakmağınız varsa getirin, çakıvereyim.” diye cevap verir. Sonra

dervişlere, derviş kişinin gönlünün saf ve temiz olması, içinde ve dışında riyadan iz olmaması gerektiğini söyleyerek nasihatlerde bulunur.

Faşl-ı ihdā ve şelāşūn (31. Fasıl)

Bu fasılda sürekli ibadet etmekte tembellik eden bir adamın hikâyesi anlatılır. Bu tembel adamın babası gayet zahid bir kişidir. Sürekli oğluna namaz kılmasını, namazı terk etmemesini öğütler. Oğluna sürekli namazın önemini anlatır. Bütün bunlara rağmen oğlu orali olmayıp namazını kılmaz hatta kendisine, “Namaz kıl!” diyen herkese düşman olur. Bir gün babası “Oğlum abdest al, mescide birlikte gidelim” der ancak oğlan yine babasının bu sözüne aldırış etmez. Bunun üzerine babası “*yeħrucu'l-ħayye mine'l meyyiti ve yuħricu'l meyyiti mine'l ħayyi*” ayetini okur. Oğlan bu ayeti duyunca çok öfkelenir babasına “Ey cahil! Sen abid olmakla hayy ben de namaz kılmamakla meyyit mi oldum? Nice zamandır beni ayıplarsın, sana hay ile meyyiti göstereyim!” deyip bıçağını çıkarır ve babasına saldırır. O esnada ayağı sürçüp yere düşer, elindeki bıçak kalbine saplanır ve orada can verir.

Faşlu'shānī ve's-şelāsūn (32. Fasıl)

Bu fasılda iki zahid kişinin hikâyesine yer verilmiştir. Bu iki zahid kişi aynı zamanda âlim kimselerdir. Hatta bunlardan birisi ümmidir. Bu ümmi olan geceleri ibadet edip gündüzlerini oruçlu geçirir. Bir gün her ikisi de aynı gün vefat ederler. İnsanlar onları kıymet ve saygı göstererek defn ederler. Sonrasında bir aziz kimse onları rüyasında görür. Rüyasında her ikisinin de cennet kapısına geldiklerini bunlardan ümmi olanın hiç beklemeden geçip gittiğini diğer âlimin ise bir süre bekledikten sonra kapıdan geçip cennete girebildiğini görür. Bunları rüyasında gören aziz hemen onun yanına varır: “Ey âlim kişi sen hem âlim hem de ilmiyle amel eden bir kişi olduğun için biz senin daha önce cennete gireceğini düşünüyorduk.” der. O âlim ise: “Onun sadece bir gömleği vardı, tez cevap verdi; ben ise iki gömlek için cevap verince biraz beklemem gerekti.” diye cevap verir.

Faşlu's-şelāse ve's-şelāsūn (33. Fasıl)

Bu fasılda Hz. Musa ile ilgili bir hikâye anlatılır. Bir gün Hz. Musa aleyhisselam Allah (cc)'a dua edip kendisine cennet ehli olan kullarından birisini göstermesini ister. Allah (cc) ona ertesi sabah evinden çıktığında ilk olarak kimi görürse o kişinin cennet ehli bir kişi olduğunu bildirir. Hz. Musa aleyhisselam evden çıktığında ilk gördüğü kişi bir sarhoş adam olur. Hz. Musa bu işe çok şaşırır. Bunun üzerine yine dua eder ve bu defa Allah'tan kendisine cehennem ehli kullarından birisini göstermesini ister. Hz. Musa'ya bu defa ertesi sabah ilk göreceği kişinin cehennem ehli kişilerden biri olduğu bildirilir. Bu kez Hz. Musa'nın ilk gördüğü kişi vilayet halkının da yakından tanıdığı ve zahid bir kişi olduğunu bildikleri biri olur. Bu duruma da çok şaşırır Hz. Musa Allah (cc)'dan dan akla ve mantığa ters görünen bu işin sırrının ne olduğunun kendisine bildirilmesini ister. Allah (cc) ona ilk gördüğü kişinin her ne kadar içki içen fasık bir kişi olsa da aslında kanaat ehli biri olduğunu, herkesin zahid biri olduğunu bildikleri kişinin ise son derece haris biri olduğunu ve kendi katında kanaat ehli fasık bir kişinin haris bir zahiden daha üstün olduğunu bildirir.

Faşlu'r-râbi' ve's-selâsûn (34. Fasıl)

Bu fasılda kanaat ehli bir kişinin hikâyesi anlatılır. Bir salih kişi hacca gider. Ravza-i Mübarake'yi ziyaret edip Medine-i Münevvere'den ayrıldıkları günün gecesinde tüm hacılar uykudayken bu salih kişi bazı meleklerin gelip hacı kabul olan hacıları teker teker yazdıklarına şahit olur. Ne yazık ki bu melekler kendisini yazmazlar. Salih kişi bu duruma çok üzülür ve gelecek yıl tekrar hacca gelmeye niyet eder. Bir sonraki sene yine hacca gelir ve aynı yerde uyumadan beklemeye başlar. Yine aynı melekler gelirler. Başlarındaki melek tüm hacıların yazılmasını emreder. Bağdat şehrinde bir penbedüz pirinin hürmetine tüm hacıların haccının kabul olunduğunu söyler. Melekler tüm hacıları yazıp giderler. Bu salih kişi de haccının kabul olduğunu bilir ancak Bağdat'daki pirin ne amel işlediğini merak edip Bağdat'a gider. Eskiciler pazarına gelip penbedüz pirini sorar ve bulur. Selam verip yanına oturur ve: “Ya pir sen ne amel işledin de yetmiş bin hacının hacı kabul oldu?” diye sorar. Pir dediği kişinin kendisi olmadığını, kendisinin sadece beş vakit namazını kıldığını, fazladan başka bir ibadetinin olmadığını ve fakiranece geçindiğini söyler. Bunun üzerine salih kişi aradığı asıl kişinin bu olduğundan şüphelenip çıkıp gider. Bütün Bağdat'ı dolaşır ve piri bulamadığı için gayet huzursuz olur. O gece bir mescidin önünde konaklar. “Acaba piri bulacak mıyım?” diye düşünürken uykuya dalar. Rüyasında Muhammed Mustafa'yı görür. Resulullah hazretleri bulmayı istediği pirin bugün dükkânına gittiği kişi olduğunu, bu pirin günde kazandığı bir akçayı dört hisseye böldüğünü, bir hissesini kendisine ayırıp diğer üç hissesini fakirlere dağıttığını ve bu sebeple de Hak taâlânın yetmiş bin hacının haccını kabul ettiğini söyler. Salih kişi uyanır, her taraf nurla dolmuştur. Hemen eskiciler pazarına gelir, pirin komşularından durumun aynı Resulullahın kendisine anlattığı gibi olduğunu öğrenir. Gidip pirin ayaklarına kapanır, muradına ulaşmış olur.

Faşl-ı hamise ve selâsûn (35. Fasıl)

Bu fasılda hırsızlık yolunda can veren sufi kılıklı bir adamın hikâyesi anlatılır. Bir köyde bir Türkün iki güzel atı vardır. Sultan Mehmed Han atların güzelliğini duyunca adam gönderip atları satın almak ister. Türk ise atların satın olmadıklarını ve o ölmeyinceye kadar da satılmayacaklarını söyler. Sultan Mehmed atları zorla almaz ancak Sultan Mehmed'in yanındaki iki sipahi atlara göz koyar. Bu iki sipahi Türkün köyünden bir dost edinip ona konuk olurlar. Bir ay burada kalıp atları çalmak için her türlü yola başvururlar. Türkün atları koruyan iki yaman köpeği vardır. Atları geceleri bu köpekler, gündüzleri de Türk koruduğundan atları çalmak bir türlü mümkün olmaz. Evsahibi bunların niyetini anlar ve onlara Engüri'de bitpazarında dünya görmüş, sufiyane elbiseler giymiş bir pirin olduğunu ancak onun kendilerine yardımcı olabileceğini söyler. Sipahiler Engüri'ye gidip bitpazarında sufiyane elbiseler giymiş bu adamı bulurlar ve atları kendilerine getirmesi karşılığında adama kırk bin akçe teklif ederler. O da bu işlerden el çektiğini ancak bu defa onların hatırı için atları dillere destan olacak şekilde çalacağını söyler. Yolda bir değirmene uğrar, değirmenci bu sufiyane elbiseler giymiş adamı görünce onu veli bir zat sanıp ayaklarına kapanır, ikramda bulunmak ister. Sufi ise ondan bir akçelik un ister. Unu alıp hamur yapar ve içine yanında bulunan eczalardan katarak poğaça yapıp pişirir. Ardından yola koyulur ve bir gün ikinci vakti köye ulaşır. O günün gecesinde insanlar uyuduktan sonra Türk'ün evine yaklaşır. Köpekler sufinin kokusunu alıp sufiye saldırmaya başlarlar.

Sufi daha önce içine ilaç koyduğu poğaçaya parçalarını köpeklere atar. Köpekler bunları yedikten sonra kendilerinden geçerler. Sufi fırsattan istifade edip ahıra girer. Ahırda biri siyah biri de al iki atın olduğunu görür. Siyahın bağımlı çözer, al olanı alıp dışarı çıkar. Bu arada atların kişnemesi üzerine Türk dışarı çıkar, bir süre köpeklere seslenir. Bu esnada sufi oradan uzaklaşır. Türk ahıra gelir ve al atın çalındığını görür. Hemen kılıcını kuşanıp siya ata binerek sufiyi takip etmeye başlar. Sabaha değin yol gidip ancak sufinin izini bulur. Sufi Türk'ün kendisine yaklaştığını görünce daha önce poğaçaları pişirdiği değirmene kaçar. Atı dışarıda bağlayıp değirmene girer ve içerideki değirmenciye: “Ey değirmenci Hünkâr kulları beylik atları ile geliyorlar. Buldukları Türki at yedme için tutuyorlar. Seni bulurlarsa tutarlar. Sen kaç ben şeyhim, beni esirgerler.” der. Bunun üzerine değirmenci dışarı çıkar, karşıdan Türk'ün geldiğini görünce ormana doğru kaçar. Türk gelip atını al atın yanına bağlayarak içeri girer. Sufi üst başını una bulayarak kendisine değirmenci süsü verir. Türk içeri girer ve sufiye bu atı kim getirdi diye sorar. Sufi: “Bir levend getirdi sonra da ormana kaçtı.” diye cevap verir. Türk: “Bu atları tut, başka bir kimseye verme. Ben onun hakkından gelirim.” deyip ormana gider. Sufi fırsatı ganimet bilip hemen atların her ikisini de alıp kaçar. Diğer taraftan Türk ormanda değirmenciye yakalar, ellerini bağlayıp önüne katarak değirmene getirir. Değirmene geldiğinde görür ki ne atlar var ne de sufi. Neye uğradığını bilemez, değirmenciye bırakıp yürüyerek sufiyi takibe koyulur. Diğer yandan Sufi atları sipahilere ulaştırır. Onlara atları nasıl ele geçirdiğini ve başından geçenleri anlattıkça onlar şaşırır ve sufiyi takdir ederler. Bir ara sufi siyah atı sıvazlamak için siyah atın kuyruğunu tutar, o esnada at öyle bir çifte atar ki sufi düştüğü yerde can verir. Sipahiler kendilerine bedavadan kalan atları alıp giderler. Bir süre sonra Türk gelir ve sufinin ölüsünü bulur. Atların nereye gittiğini anlamaz. Can acısıyla ne yapacağını bilemeyip sufinin ayağına bir ip takar, biraz aşağı yukarı sürükler. Öfkesi dindikten sonra orada bırakıp evine döner.

Faşl-ı sitte şelâşun (36. Fasıl)

Bu fasılda hırsızlık işinden el çekip velilerden olan bir kişinin hikâyesi anlatılır. Bu kişi günlerden bir gün hırsızlık için bir terzinin evine girer. Gece olup terzinin uyumasını bekler ancak terzi bir türlü uyumaz. Gece yarısı aniden kapı açılır ve içeriye otuz dokuz kişi girer. Her biri bir seccade üzerinde otururlar ve bir seccade boş kalır. Aslında gelenler kırklardır ve ev sahibi terzi ise kutb-ı âlemdir. Hırsız geldiğine çok pişman olur ve hırsızlık etmeye tövbe eder. Gelenler kutba boş kalan seccadenin sahibinin vefat ettiğini söylerler ve her biri boş kalan seccade için layık olduğunu düşündüğü bir zahid kişinin ismini zikreder. O zaman ev sahibi olan terzi söz alarak: “Şimdilik onlar dursun. Bizim akşamdan beri bir mülazımımız var.” deyip “Ey kapı arkasında mal almaya gelen. Gel ebed devletini al!” diye seslenir. Hırsız bu sözü işitince kapı arkasından ağlayarak çıkar ve her birinin elini öper. Yaptığı işten duyduğu pişmanlıkla samimi bir şekilde tövbe eder ve kırklardan olur.

Faşl-ı seb' a ve şelâşun (37. Fasıl)

Bu fasıldaki hikâyede üç üstad nakkaşın Çin'den gelen ünlü nakkaş Mani'yle rekabete girişmeleri ve yenilip mahcup olmaları anlatılır. Bu üç nakkaş da gayet üstad nakkaşlardır.

Vezirin bahçesinde öyle bir karsu resmederler ki başka nakkaşlar bile su sanıp bardak daldırır, ancak bardak kırılınca gerçeği fark edip mahcup olurlar. Bir gün Mani'nin yolu bu şehre düşer. Üç nakkaş Mani'yi vezirin bahçesinde misafir ederler. Bir ara Mani'ye bir sırça bardak uzatıp ondan pınara gidip su getirmesini isterler. Mani pınarın başına geldiğinde durumu fark eder. Kalemını çıkarıp pınarın içine kurtlanmış bir it ölüsü resmeder. Sonra diğer nakkaşların yanına dönüp boş bardağı önlerine koyar. Nakkaşlar su nerede diye sorunca, Mani pınara gittiğini ancak pınarın içinde kurtlanmış bir ölüsü olduğundan su getirmediğini söyler. Nakkaşlar birbirlerine bakıp dururlar ve hemen pınara varırlar. Mani'nin ustalığı karşısında şaşırıp kalırlar ve kendi aralarında “Bu nakkaş biz dahi mat eder, onu bu şehirden usandıralım” deyip Mani'ye bu şehirde nakkaşların pek itibar göremediklerini, ömrünü boşu boşuna bu şehirde geçirmemesi gerektiğini, onun gibi üstad bir nakkaşın Bağdat'da daha çok itibar göreceğini söylerler. Mani daha şehre girmeden rahatsız olur ve oradan ayrılır. Bir gün vezir bahçesinde dolaşmaya çıkar. Maninin resmini görür ve bahçivadan resmi kimin yaptığını sorar. Bahçivan bütün olup biteni vezire anlatır. Vezir de durumu padişaha arz eder, padişah iki haseki gönderip Mani'yi geri getirir. Ondan yeni yaptırdığı sarayın bir duvarını da onun nakşetmesini ister. Mani padişahın isteğini kabul eder. Günü geldiğinde padişahın emriyle öncelikle duvarlara perdeler çekilir ve ardından nakkaşlar saray duvarlarını nakşetmeye başlarlar. Diğer üç nakkaş büyük zorluklarla işlerini yaparken Mani gayet rahat davranır. Son on gün kaldığında çalışmaya başlar. Herkes Mani'nin ne yaptığını merak eder. İşlerin bittiği gün padişah ve şehrin ileri gelenleri toplanır ve perdeler açılır. Üç nakkaşın da resmi büyük övgüler alır ancak Mâni'in perdesi kaldırıldığında herkes hayret ve şaşkınlık içinde kalır. Mani duvara sadece bir cila sürmüştür. Diğer üç duvardaki resim bu duvarda yansır. Mani büyük övgüler alır ve nakkaş başı olur. Diğer üç nakkaşın kıskançlıkları onlara fayda sağlamaz, aksine mahcup ve suskun olup kalırlar.

Faşl ve şemân şelâşûn (38. Faşıl)

Bu fasılda Irgandi Hoca adlı ihsan ehli bir kişinin hikâyesi anlatılır. Irgandi Hoca daima miskinlere ihsanda bulunan, aynı zamanda her kişinin muradına ermesini dileyen bülent himmet bir zattır. Bir gün bedestebde oturken yanına bir derviş gelir, elini açıp “şeyen lillahi” diyerek bir şeyler ister. Irgandi Hoca elini cebine daldırır, ne bulduysa hepsini dervişe verir. Ertesi gün derviş yine gelir ve bu defa dükkânda ne kadar kumaş varsa hepsini kendisine vermesini ister. Irgandi Hoca bunu sorun etmez ve dervişin varisleriyle sorun yaşamaması için kadiya beraber gidip sicili hüccet yaptırmaları gerektiğini söyler. Beraber yola koyulurlar. Bir sokak arasında derviş Irgandi Hoca'ya amacının malını almak olmadığını sadece onu tecrübe ettiğini söyler ve Hoca Irgandi'ye bir şamdan çıkarıp verir. Şamdanın üç fitilinin olduğunu ve her gece birini yakmasını söyleyip kaybolur. Hoca şamdanı alıp evine gelir تنها bir köşede yakıp akşam namazına gider. Döndüğünde şamdan yandıkça damlayan mumun gümüşe dönüştüğünü görür. Ertesi gün diğer fitilini yakar, bu defa şamdandan altın damlar. Üçüncü gün ise şamdandan damlayan mum mücevhere dönüşür. Velhasıl Hoca Irgandi her gün bu işi tekrarlar ve biriktirdiği malı hayrata sarf edip ömrünü hayır ve ihsanla geçirir.

Faşl-ı tis‘a ve şelâşûn (39. Faşıl)

Bu fasılda fasıklığı nedeniyle derbeder olan bir hâcezâdenin hikâyesi anlatılır. Bu hâcezâdenin babası sayısız malı ve mülkü olan zengin bir adamdır. Bir gün oğlunu yanına çağırıp vasiyetini bildirir. Ona ömrünün sonuna kadar yetecek kadar altın bıraktığını, onu israf etmemesini, bu malı tamamen harcayıp derbeder bir hale düşerse iki akçeye bir urgan alıp kendini evin ortasındaki direğe asmasını söyler. Oğul babasının vasiyetini kabul ettiğini söyleyip babasına dua eder. Bir süre sonra babası vefat eder ve hâce-zâde sayısız mala sahip olur. Her gün yiyip içmeye başlar. Kendisine yarenlik etmeye başlayan birtakım kimseler de: “Gün bu gündür, yarının sahibi var, yiyelim içelim.” diyerek dolduruşa getirirler. Öyle ki her sohbetde yüz bin akçeden az harcamaz. Birkaç yılda bütün malını telef eder. Bunun üzerine tüm dostları etrafından uzaklaşır. Her biri onun saçtığı altınlardan birer tüccar olur. Bunun üzerine gidip bu kişilerden yardım ister ancak onlar da: “Babandan kalan bunca malı telef etmeseydin!” deyip ondan yüz çevirirler. Bir gün bu adamlardan çok sıkılır, çarşıya gidip bir urgan alır ve babasının dediği direğe kendisini asar. Direğe asılınca hemen direk kırılır ve hâcezâde yere düşer ve bu esnada yukarıdan aşağıya altınlar dökülür. Altınları görünce Allah’a çok şükür edip keselere doldurur ve yine altınları eskisi gibi harcamaya başlar. Eski dostları durumu öğrenince: “Gidip yüzüne gülelim tekrar onunla altınları harcayalım.” deyip yanına gelirler. Hâcezâde, daha önce onlardan yardım istediğini ancak hepsinin ona sırt çevirdiğini, şimdi ise ne yüzle geldiklerini söyleyerek yanından kovar. Elinde olan altınları istediği birkaç kişi ile harcar. Sonunda o altınlardan da hiçbir şey kalmaz ve yiyecek bir lokma ekmeğe muhtaç olur. Bir gün Sultan Selim Bayezid Han hâcezâdenin bu durumunu öğrenip huzuruna çağırır. Hâcezâdeye “Bre talihsiz! Bunca malı bu uğurda telef edeceğine parça parça harcayıp kimselere muhtaç olmasaydın olmaz mıydı? Şimdi seni asıp vücudunu toprak etmekten başka bir şeye yaramazsın!” diyerek kızar ve hâce-zâdeyi asmalarını emreder. Hâcezâde hu esnada söz alır ve: “Devletli padişahım merhum babam beni mala ısmarladığı için böyle oldum, eğer Allah taâlâyâ havale etmiş olsaydı bu hale düşmezdim” der. Bu söz Sultan Selim’in gayet hoşuna gider ve beytûlmaldan hâcezâdeye günlük birkaç akçe ulufe tayin ettirir. Hâcezâde ölünceye kadar bununla geçinip kimseye muhtaç olmadan yaşar.

Faşl ve erba‘în (40. Fasıl)

Bu fasılda Sultan Murat’la ilgili bir hikâye anlatılır. Onun hikâyesi şöyledir. Sultan Murat Bursa’da Ulu Cami’yi yaptırır. İlk Cuma gününde şehrin tüm uleması orada toplanır. Sultan Murad, zamanın müftüsü, iki kazasker ve Bursa kadısı ve beraberlerinde tüm diğer kadılar ve müderrisler orada hazır bulunurlar. Herkes vaazı kimin vereceğini merak ederken koltuğunun altında ekmek tablasıyla bir derviş gelip tablasını minberin ayağına bırakır ve minbere çıkar. Müezzinler engel olmak isterler ancak müftü: “Liyakati olmazsa böyle bir şey yapmazdı.” deyip bırakmalarını ister. Meğer o kişi Şeyh Hamit Sultan’dır ancak kendini halkdan gizlemektedir. Şeyh Hamit Fatıha suresini yedi türlü tefsir eder. Minberden indiği zaman halk elini öpüp ayaklarına kapanır. Mevalî zümresinden olanlar Şeyh Hamit’in elini tutup Sultan Murat’ın yanına getirirler. Sultan Murat: “Biz camiye yaptık, elhamdülillah şeyhini de Allah verdi.” der. Bunun üzerine Şeyh Hamit caminin güzel yapıldığını ancak bir ayıbının olduğunu söyler. Sultan Murad ayıbının ne olduğunu

sorar. Şeyh Hamit gelen gidenin içmesi için caminin dört bir yanında içi şarapla dolu büyük küplerin olması gerektiğini söyler. Bu söz Sultan Murad'a ağır gelir ve söylediği sözün şaşırtıcı ve şeriate ters olduğunu söyler. Şeyh Hamid ise: "Sen Hak ta'âlânın kudret eliyle yaptığı cismine her gün kendi elinle şarap doldurursun şaşırmazsın da kendi elinle yaptığın eve şarap sokmayı mı uygunsuz görürsün?" deyince Sultan Murat şeyhin ellerine kapanır tevbe eder. Bundan sonra fisk u fücra yanaşmaz. Zühde yönelip gündün güne ibadetini artırır. Sultan Murat bir gün hocasının yanına gelip "Bu halk namaza durunca bir kere Allahu ekber demekle Kabetullahı görürler mi? Ben iki defa demedikçe görmem." der. Hocası ona: "Halk kendi hallerinde mazlum kişilerdir, onlar bir defa diyince görürler. Zira siz padişahsınız zulüm size engel olur." der. Sultan Murad: "Ben zalim miyim?" diye sorar. Hocası zulmünüz olmasa görürdünüz" der. Bundan sonra Sultan Murad adaletini, zühd ve takvasını artırır; veliyy-i kâmil, keramet sahibi biri olur.

Faşl-ı ihdâ ve erba'în (41. Fasıl)

Bu fasılda anlatılan hikâye Kırım halkıyla ilgilidir. Kırım halkı fukarayı sevmez. Kırım şehri gayet muazzam, sayısız tüccarın yaşadığı bir şehirdir. Bir gün Sarı Saltık Baba, dervişleriyle gelip şehre hâkim bir tepede oturur ve dervişlerini dilenmeye gönderir. O gün dervişler şehrin bir kapısından girip diğer kapısından çıkarlar ancak kimse onlara bir şey vermez. Bunun üzerine dervişler Sarı Saltık Baba'nın yanına elleri boş dönerler ve şehri baştanbaşa dolaştıklarını ancak kimsenin onlara bir akça ya da bir parça ekmek olsun vermediklerini ve halkın mal artırmak derdine düşüp fukaraya en ufak bir şey vermediklerini söyleyip şikâyetinde bulunurlar. O zaman Sarı Saltık Baba her birinin bir süpürge alıp şehri bir baştan bir başa süpürmelerini ister. Dervişler babanın emrine uyup şehri baştanbaşa süpürürler. Onları bu şekilde gören halk işin hikmetini anlamayıp dervişlerin sokakları temizlemek için süpürdüklerini zanneder. Sultan Ata Kemal bu işten haberdar olup Sarı Saltık Baba'dan bir mahalleyi rica ettiği için dervişlerin süpürmedikleri tek bir mahalle kalır. Sonrasında Allah bu şehre öyle bir salgın verir ki bir gecede vebadan doksan bir ev yok olur. Sadece tek bir mahallesi kalır. Fukaraya acımayıp sadaka vermedikleri ve ihsanda bulunmadıkları için muazzam bir şehir harap olur.

Faşl-ı işnâ ve erba'în (42. Fasıl)

Bu fasılda fakrın hikâyesi anlatılır. Hak taâlâ fakrı yaratıp cümle âleme arz eder. Fakr önce arşa gelir. Arş fakra: "Beni kabul eyle." der. Fakr: "Sen meleklerle müzeyyensin ben seni kabul etmem." diye cevap verir ve oradan kürsüye gelir, bu defa kürsü fakra: "Beni kabul eyle." der. Fakr kürsüye: "Sen ervahla müzeyyen olmuşsun, kabul etmem." der. Oradan levhe gelir, levh fakra: "Ya fakr beni kendine yar eyle!" der. Fakr levhe: "Sen nurdan harflerle dolusun, ben seni kabu etmem." der. Bu kez fakr kaleme gelir. Kalem de: "Ya fakr gel, beni kabul et!" der. Fakr kaleme: "Sen nurla regarenk olmuşsun." diyerek onu da kabul etmez. Oradan sırasıyla cennete, cennetten semavata ve feleklere, feleklerden yeryüzüne gelir, velhasıl cümle eşyaya kendini arz eder. Onların da herbiri fakrın kendisini kabul etmesini ister ancak fakr hiçbirini kabul etmez. Fakr, en sonunda Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem hazretlerini görür ve canı gönülden muhabbet edip: "Ya Resulullah gel beni sen kabul eyle!" der. Habibullah hazretleri fakrı kabul edip "el fakru

fahrî” der. Ondan sonra Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem fakirlerin serdarı olur. Zira Server-i enbiya aleyhisselatu vesselam hazretleri fakirleri sevip fazlasıyla itibar göstermiştir. Onun için cümle ashab mallarını hak yoluda harcayıp fakrı tercih etmişler ve Hak taâlânın makbul kullarından olmuşlardır.

Faşl-ı şelâse erba‘în (43. Fasıl)

Bu fasılda ulemayı sevmeyen ve bu nedenle de hem padişahlığından hem de canından olan bir halifenin hikâyesi anlatılır. Bir gün Kav Tusi adında Bağdat’ın âlim ve faziletli kişilerinden birisi *Felekkiyat* ilminde bir kitap yazıp Bağdat halifesine getirir. Halife ona iltifat etmeyip adını sorar. O da isminin Kav Tusi olduğunu söyleyince halife: “Hani boynuzun?” diye sorar. Kav Tusi de: “Getirdiğimde görürsün.” diye cevap verir. Bunun üzerine halife tutun, diye emreder, Kav Tusi’yi tutarlar. Halife: “Âlemde sana ne yaptığımı gördün mü?” diye sorar. Kav Tusi: “Usturlapta görmüştüm, beni hisardan atarsın.” Halife bunun üzerine: “Ölür müsün?” diye sorar. Kav Tusi: “İnşallah ölmem ama bir ayağım kırılır, sonra yine iyi olur.” diye cevap verir. Halife Kav Tusi’yi hisardan atmalarını emreder. Kav Tusi’yi hisardan atarlar, bir ayağı kırılır. Sürünerek gelip bir külhana sığınır ve iyileşinceye kadar orayı kendisine mesken edinir. Sonunda sağlığına kavuşur. Bütün padişahların talihine bakar. Cengiz Han’ın talihini kuvvetli görüp hemen Cengiz Han’ın huzuruna gelir ve “Gel sana Bağdat’ı alıvereyim!” der. Cengiz Han Bağdat halifesinin güçlü ve aynı zamanda sayısız askerinin olduğunu söyleyince Kav Tusi: “Sizi oraya öyle mübarek bir gün ve saatte ulaştıracağım ki halifenin ordusu sizin ordunuzdan fazla ve güçlü olsa da askeriniz galip gelecektir.” der. Bunun üzerine Cengiz Han Kav Tusi’ye bir özrünün olduğunu, topuğundan yukarı suya girmenin kendisine uğursuzluk getirdiğini söyler. Kav Tusi o zaman oğullarından birisine asker koşup onunla göndermesini ister. Cengiz Han on iki oğlunun olduğunu içlerinden kimi gönderirse diğerlerinin hatırı kalacağını söyleyerek ne yapması gerektiğini sorar. Kav Tusi, Cengiz Han’a oğullarını bir araya toplayıp içlerinden birini Bağdat’a göndermesi gerektiğini, sabah güneşi ilk kim görürse ordunun başında onu göndereceğini söylemesini ister. Cengiz Han oğullarını toplayıp onlarla konuşur ve hepsi buna razı olurlar. Bu arada Kav Tusi evine giderek Cengiz Han’ın oğullarının talihlerine bakar ve küçük oğlunun talihinin güçlü olduğunu görür. Hemen gizlice güneşi ilk onun görebilmesi için günbatısındaki dağa bakmasını tembihler. Sabah herkes güneşi ilk kimin göreceğini merak eder. Sabah güneş doğar doğmaz küçük oğlan işte güneş diye seslenir. Halk da güneşi görüp ordunun başında gitmenin küçük oğlanın hakkı olduğunu onaylar. Han da oğluna altmış bin kişilik bir ordu verip Kav Tusi ile gönderir. Bu arada halifeye sayısız asker toplanmış geliyor diye haber gelir. Halife sayıca daha fazla olan bir ordu hazırlar. İki ordu karşılaşır ve halifenin ordusu bozguna uğrar. Halifeyi tutup huzura getirirler. Kav Tusi halifeye: “İşte boynuzumu getirdim.” der. Şakınlıktan halifenin nutku tutulur, konuşamaz. Hemen orada halifeyi öldürürler ve Cengiz Han’ın oğlu Bağdat halifesi olur. Halife ettiğini bulmuş olur.

Faşl-ı erba‘ a ve erba‘în (44. Fasıl)

Faşlın başında insana layık olanın “ulemaya muhabbet etmek” olduğu belirtilerek peygamberimizin “*El ‘ulema-i veresetü’l eniyâ*” hadis-i şerifi hatırlatılır. Ulemaya adavet

etmenin enbiyaya adavet etmek olduğu vurgulanır. Sonra Hanifi mezhebinin önemli imamlarından olan İmam Muhammed'le ilgili bir hikâye anlatılır. İmam Muhammed ulemayı gayet seven ve genellikle ulemeden kişilerle birlikte olan bir kişidir. Bir gün kullarıyla birlikte ava gitmeye niyet eder. Yolu İmamı Azam'ın dershanesinden geçer. O gün de İmamı Azam öğrencilerine ders vermektedir. İmamı Azam'ın sesini duyunca kullarına atını tutmalarını İmamı Azam'dan dini konularda bir şeyler öğrenip geleceğini söyler. İmam Azam ona hürmet göstererek karşılar ve öğrencilerine ders vermeye devam eder. İmam Azam dersinde kişinin hacete oturduğunda bir eliyle burnunu tutması gerektiğini, bunun hem sünnet hem de sevap olduğunu söyler. İmam Muhammed bu dersi dinledikten sonra gelip atına biner ve sahraya çıkar. O esnada İmam Muhammed'in haceti gelir ve تنها bir yere çöker. Kulları da arkasından gelirler ve amaçları İmam Muhammed'i öldürmektir. İmam Muhammed hacetini giderirken İmamı Azam'dan diledikleri aklına gelir ve bir eliyle burnunu tutar. İmam Muhammed bu haldeyken kullarından biri İmam Muhammed'in boynuna kement atar. Kement tam İmam Muhammed'in boynundan geçmek üzere iken İmam Muhammed can havliyle elini sağlar ve kemendi boynundan çıkarır. Ondandır kılıcını çıkarıp her ikisinin de hakkından gelir. Sonra "Dini konuda bir mesele öğrenmekle ölümden kurtuldum, kalan ömrümü ilim yolunda harcarsam ümit olur ki dünya ve ahiret belasından emin olurum." diye düşünüp sultanlığı terk eder ve ilimle uğraşır. İmamı Azam'ın şakirdlerinden olup o derece âlim olur ki çoğu fetva onun hükümlerine göre olmuştur.

Faşl-ı hamse ve erba'ın (45. Fasıl)

Bu fasılda babasının kendisine ettiği vasiyetin ne kadar doğru olduğunu görmek isteyen bir adamın başına gelenler hikâye edilir. Bir adam vefat etmeden önce oğluna vasiyette bulunur. Ona hiçbir zaman karısına sırrını söylememesini, mala yeni kavuşmuş kimselerden borç da olsa para almamasını ve avamdan kimselerle dostluk kurmamasını vasiyet eder. Zira bu kişilerde vefa olmadığını sözlerine ekler. Sonrasında adam vefat eder. Bu genç adam varıp yeni mal sahibi olmuş bir kişiden borç para alır, ardından avamdan bir kişiyle dostluk kurar. Hatta yanımda ol bizim evden size yemek gelsin diyerek evinin avlusundaki diğer bir evini bu kişiye kirasız olarak verir. Bir gün karısını hamama gönderir ve bir kuzuyu büryan edip, sarıp sarmaladıktan sonra evin köşesine gömer ve buraya mezar görünümü verir. O gün karısı hamamdan dönünce bu mezara benzeyen yeri görüp adamdan durumu öğrenmek ister. Adam karısına hiç kimseye söylememesi şartıyla düşmanı olan bir adamı öldürdüğünü ve buraya gömdüğünü söyler. Kısa bir süre sonra kadınla kocası tartışmaya başlarlar ve adam kadını dövmeye başlar. Bu sırada kadın bre hunhar bugün birini ödürüp eve gömdün şimdi de beni mi öldürmek dilersin diyerek feryad eder. Kadının sözlerini duyan avam gelir, adamı döve söve tutup bağlar ve şehrin kadısına götürler. Yolda borç para aldığı adam da olanları duyup gelir ve adamın eteğine yapışıp ısrarla borç verdiği parayı geri ödemesini ister. Adamı kadının huzuruna çıkarırlar. Kadı neden adam öldürdüğünü sorar. Adam da önce maktulün bulunmasını sonra suçlanmasını ister. Kadı evdeki mezarın açılmasını ölen kişinin kim olduğunun öğrenilmesini ister. Gelip evdeki mezarı açarlar daha sebzesi üstünde olan büryanı çıkarırlar. Halk bu işe hayret edip büryanı kadıya getirirler. Kadı genç adamdan bu işin aslını sorar. Adam da

babasının vasiyetini anlatır ve bu vasiyetin ne kadar doğru olduğunu anlamak için bu yola başvurduğunu ve sonuçta bu üç taifeden vefa beklememek gerektiğini gördüğünü söyler. Bunun üzerine kadı adamı takdir edip evine gönderir.

Faşl-1 sitte ve erba'în (46. Fasıl)

Bu fasılda Ashab-ı Kehf'in hikâyesi anlatılır. Geçmiş zamanda Takyanus adlı bir padişah yaşar. Uzun ömrüne, sayısız malına ve saltanatının büyüklüğüne aldanıp Tanrılık davasında bulunur. Halkı zor ve şiddet kullanarak kendine taptırır. Hazinedarlarından üç makbul kişi bir araya gelip Takyanus'un da kendileri gibi bir insan olduğunu, ona tabi olurlarsa gazaba müstehak olacaklarını söyleyip bir gece şehirden kaçarlar. Sabah oluncaya kadar yürürler. Sabah köpeklerinin de onlarla birlikte gelmiş olduğunu görürler. Köpeğin kendileriyle birlikte olmasını sakıncalı görürler. Şayet köpek ulursa yerlerinin belli olacağını böylece yakalanabileceklerini düşünüp köpeği kovarlar. Köpek bir türlü yanlarından ayrılmaz. En sonunda vurup ayağını kırarlar. O esnada köpek dile gelip: “Ben de sizin gibi Allah'ı dilerim, niçin beni öldürmek istersiniz?” der. Bu söz üzerine ayağını kırdıklarına çok pişman olurlar ve beraber yola koyulurlar. Bir gün bir şehre yakın bir mağaraya girip uyurlar. Hak ta'âlâ onlara üç yüz yıllık bir uyku verir. Üç yüz yıl tamamlandığında bunlar uyanırlar ve ayağı kırık köpeğin ayaklarının ucunda beklediklerini görürler. Sonrasında içlerinden birini ekmek almaya yollarlar. Fırıncı bu genç adamın ekmek almak için uzattığı akçenin Takyanus akçesi olduğunu görür. “Olsa olsa sen bir define bulmuşsun.” diye kavgaya tutuşur. Bu esnada halk da başlarına toplanır. Genç adamı alıp şehrin beyine getirirler. Bey ona Takyanus akçesini nereden bulduğunu sorar. O da bir mağarada bulduğunu şayet isterlerse geri kalanını onlar için çıkarabileceğini söyler. Bey, genç adamı birkaç adamıyla birlikte mağaraya gönderir. Genç adam mağaranın önüne geldiklerinde burada beklemelerini kendisinin mağaraya girip altınları çıkaracağını söyler. Mağaraya girer ve bir daha mağaradan çıkmaz. Onunla gelen adamlar merak edip mağaraya girerler, genç adamı bulamazlar. Mağarada iğne deliği kadar da olsa bir çıkış olmadığını görüp bu işe hayret ederler ve geri dönerler. O âlîme's-sırrî ve ve'l-hafîyat olan Allah onları halkın şerrinden emin eyleyip kendi koruması altına almış, böylece kimse onları görmemiştir.

Faşl-1 seb'a ve erba'în (47. Fasıl)

Bu fasılda “bî-hayâ olma” konusu işlenir ve Hz. Âdem'in oğlu Kabil'in hikâyesi anlatılır. Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın çocukları biri kız ve biri erkek çift doğmuştur. Kabil ile güzel bir kız, sonrasında Habil ile çirkin bir kız doğar. Allah taâlâ Kabil ile doğan kızı Habil ile; Habil ile doğan kızı da Kabil ile evlendirmelerini emreder. Kabil bunu kabul etmez ve bir gün Habil'i alıp تنها bir yerde öldürür. Bu olay âlemde fesadın başlangıcı olur. Âlem depremlerle sarsılır ve hayvanat birbirini öldürmeye başlar. Hz. Âdem bu işten haberdar olunca çok üzülür, ağlar. Bunun üzerine Allah Hz. Âdem'e isterse ona Habil'in güzelliğinde bir erkek evlat vereceğini, ondan sonra onu peygamber yapacağını ancak bundan sonra Kabil'e rahmet etmeyeceğini ve dünyada kim haksız yere kan dökerse bir o kadar günahı Kabil'e yazdığını bildirir. Zira Kabil üç büyük günah işlemiştir. Öncelikle

Allah'ın emrini yerine getirmemiş, sonrasında babasına karşı asi olmuş ve en son olarak haksız yere kan dökmüştür.

Faşl-ı şemân ve erba'în (48. Fasıl)

Bu fasılda Hz. Osman'ın hikâyesi anlatılır. Ashap içinde Hz. Osman kadar hayâ ehli bir kimse olmamıştır. Bu sebeple peygamberimiz ona iki kere kızını vermiştir. Onun için Hz. Osman zü'n-nureyn "iki nurun sahibi" unvanıyla anılır. Hz. Muhammed Miraç'a giderken semavat içinde gözlerini kamaştıran bir nur peyda olur ve ardından kaybolur. Bunun üzerine Resulullah o nur karşısında hayrete düşüp Cebrail'e semavatın nurunu bastıran bu nurun ne olduğunu sorar. Cebrail aleyhisselam da bu nurun Hz. Osman'ın bir çift ayakkabısının nuru olduğunu ve Hz. Osman bir odaya girince semavatın onun nuruyla aydınlandığını söyler.

Faşl-ı tis'a ve erba'în (49. Fasıl)

Bu fasılda Gazneli Mahmut'un yardımcısı Has Ayaz'ın hikâyesi anlatılır. Maiyetindeki beyler Gazneli Mahmud'un Has Ayaz'a yakınlık göstermesini çekemezler. Bir gün Gazneli Mahmud'un yanına gelip Has Ayaz'ın ne marifeti var ki onu böyle üstün tutarsınız diye sorarlar. Sultan Mahmut hazineden değerli bir taş getirmelerini ister. Bunun üzerine gidip hazineden çok değerli bir yakut getirirler. Sultan Mahmud beylerden bu değerli taşı kırmalarını ister. Beyler, böyle bir taşı kırmaya ellerinin varmayacağını söyleyip taşı kırmaya yanaşmazlar. Bunun üzerine Sultan Mahmud Ayaz'ı çağırır. Sultan, Ayaz'a taşı kırmasını emreder. Ayaz hiç tereddüt etmeden taşı alıp kırar. Orada bulunanlar, Ayaz'a: "Hey şaşkın bunun gibi taş kırılır mı?" diye çıkışır. Ayaz ise onlara: "Asıl mücevher padişahın emridir. Onu kırmaktansa nice böyle taşı kırmak daha iyidir." diye cevap verir. Bunun üzerine Sultan Mahmud Has Ayaz'a iltifat edip ihsanda bulunur. Bu olay üzerine beylerin hasedi daha da artar. Beylerden biri bir gün Sultan Mahmud'a gelip Ayaz'ın: "Sultan Mahmud'un ağzı o kadar kokar ki eğilip bir şey söyleyince neredeyse canım ağzımdan çıkar" dediğini duyduğunu söyler ve inanmazsa Ayaz'ı denemesini ister. Sultan bu durumdan çok huzursuz olup eğer gerçekse onun hakkından geleceğini söyler. Bu bey vakti ertesi gün sabah erkenden sarımsaklı tutmaç pişirip Ayaz'ın yolunu bekler. Ayaz o gün atına binmiş erkenden divana gitmektedir. Beyin evinin önünden geçerken bey atın gemini tutup yemek hazırlattığını yemeği birlikte yiyip ondan sonra birlikte gidelim diye teklifte bulunur. Ayaz beyin teklifini kabul eder. Sarımsaklı aşı yiyip ardından birlikte divana giderler. Divanda Sultan bir şey danışır gibi yapıp Ayaz'ı yanına çağırır. Ayaz da sultan sarımsak kokusundan rahatsız olmasın diye elbisesinin yeniyle ağzını tutar. O an Sultan Mahmud beyin sözünün doğru olduğunu düşünüp Ayaz'ı öldürmeye niyetlenir. Ayaz'a falan şehirde kendisine bin akçe ihsanda bulunduğunu hemen varıp almasını ve hem o şehrin beyine mühürlü bir mektup gönderdiğini dönüşte mektubun cevabını getirmesini söyler. Sultan mektupta mektubu getiren kişinin hiç geciktirilmeden asılmasını yazar ve mektubu Ayaz'a verip hiçbir şekilde açmamasını tenbihler. Ayaz dışarı çıktığında kendisine iftira atan bey yanına gelip padişahın kendisine ne dediğini sorar. Ayaz da sultanın kendisine falan şehirde bin akçe ihsanda bulunduğunu onu almak için gitmesi gerektiğini söyler. Bey ise o şehirde kendisinin önemli bir işinin olduğunu söyleyip ısrarla

bu görevin kendisine verilmesini ister. Beyin ısrarı üzerine Ayaz kabul eder, mektubu beye verip kendisi evine gider. Bey mektubu alıp şehre varır. Mühürlü mektubu şehrin beyine sunar. Bey mektupta yazılanları okur ve mektubu sunan beyi tutup hemen astırır. Diğer yandan Ayaz iki gün sonra divana gider. Sultan Mahmud Ayaz'ı görünce seni falanca şehre göndermişim gitmedin mi diye sorar. Ayaz da falan beyin: "O şehirde mühim bir işim var ben gideyim mektubu ben ulaştırayım." diye yalvarıp yakardığını onun için de mektubu ona verip gönderdiğini söyler. Sultan Mahmud o beyin Ayaz'ı kendisine gammazlayan bey olduğunu görünce Ayaz'ın suçsuz olduğunu anlar. Sonra Ayaz'a: "Benim için niçin ağzı kokar." demişsin diye çıkışır. Ayaz böyle bir şey söylemediğini, hatta böyle bir şey söylemenin akıl karı olmadığını söyler. Sultan bunun üzerine yanına geldiğinde niçin ağzını elbisesinin yeniyle kapattığını sorar. Ayaz o gün aynı beyin sabah kendisine sarımsaklı aş ikram ettiğini, sarımsak kokusunun sultanı rahatsız etmesini istemediğinden öyle yaptığını söyler. Sultan Mahmud; Ayaz'a sadakatinin bereketine Allah'ın onu ölümden kurtardığını, o beyin ise hasedi yüzünden helak olduğunu söyleyip Allah'a şükürler eder.

Faşl-1 ħamsîn (50. Fasıl)

Bu fasılda Seyyid Ahmed el-Bedevi'nin hikâyesi anlatılır. Seyyid Ahmed el-Bedevi Mısır vilayetinde hasediyle meşhur olup bezirgânların mal biriktirmesini istemeyen bir haramidir. Bir gün Mısır'da Sitti Nefise adında çok güzel bir kadın görür ve ona âşık olur. Kadına kabul ederse onunla evlenmek istediğini söyler. Sitti Nefise ise Seyyid Ahmed'e haramiliği bıraktığı takdirde onunla evlenmeyi kabul edeceğini söyler. Seyyid Ahmed bunu kabul eder ve kadıya varıp nikâhlanırlar. Sonra ahiret bekasını fani dünyaya tercih edip gündüzlerini oruçla gecelerini ibadetle geçiririp Hak yoluna süluk ederler. Allahın emriyle nefislerini haramdan men edip kalplerini ıslah eyley ve ikisi birlikte azizlerden olurlar. Daha sonra Seyyit Ahmet Sitti Nefise'yle Bedu adlı doğduğu köye giderler. Köy halkı ikisinin daha önceki yaşamlarını bahane edip köylerinde yaşamalarını kabul etmezler. Seyyit Ahmet ve Sitti Nefise köylülere eski işlerinden feragat ettiklerini artık Allah'a yöneldiklerini ve burada Allah'a ibadet etmek isteğinde olduklarını söylerler ancak köylüler bir bahaneyle onların bu isteğini kabul etmeyip hemen köyü terk etmelerini isterler. O zaman Seyyid Ahmed ve Sitti Nefise el açıp: "Ya Rab bunlar bizi kabul etmediler, sen de onların ölümlerini dahi kabul eyleme." diye dua ederler. O an Kahhar-ı âlem olan Allah o köy halkının ölümlerini gün yüzüne çıkarır. Köy halkı bunların bedduasının sonucunda böyle olduğunu anlarlar ve gelip ikisinin ayaklarına kapanıp özür diler. Bazı rivayetlere göre ise köy halkı durumu anladığında Seyyid Ahmed ve Sitti Nefise çoktan köyden gitmiştir. Köylüler onları ancak üç gün sonra bulur, af dilerler. Bunun üzerine köylüleri affedip bu defa hayır dua ederler. Hak Ta'âlâ bunların duasını kabul edip ölümlerini geri kabirlerine indirir.

Faşl-1 ihdâ ħamsîn (51. Fasıl)

Bu fasılda Gazneli Mahmud'un has kulu Ayaz'la ilgili bir başka hikâye anlatılır. Has Ayaz bir gün Sultan Mahmud önünde kendini methedip Hak Ta'alanın kıyamet gününde kullarının aslına itibar etmeyeceğini, her kişinin mertebesini kabiliyetine göre vereceğini,

kişide kabiliyet olursa talimle olgunlaşacağını söyler. Sultan Mahmud ahiretde öyle olduğunu ancak her şeyin aslına çektiğini, bir kişinin aslı kötü ise ne denli kabil-i vücud olursa da muhakkak aslını bildireceğini, yani bir fiilinde aslını göstereceğini söyler. O gün Has Ayaz evine gelip bir kediyi alır ona mum tutma alıştırmaları yaptırır. Alıştırmaları tamamladıktan sonra kediyi alıp Sultan Mahmud'un meclisine getirir ve sultana: "Sultanın hiç kedinin aslında mum tutmak var mıdır?" diye sorar. Sultan olmadığını söyleyince Has Ayaz kendisinin kedide bu kabiliyetin olduğunu gördüğünü, kediyi mum tutturmak için alıştırmalar yaptırdığını sohbet bittikten sonra kedinin mumu tutacağını ve bundan anlaşılanın asla itibar edilmemesi gerektiği olduğunu söyler. Bunun üzerine Sultan Mahmud melisden dışarı çıkıp bir sıçan yakalar ve bunu elbisesinin yenine saklayarak meclise döner ve meclisin ortasına koyuverir. O an kedi mumu bırakıp hemen sıçana atılır. Sultan Mahmud Ayaz'a kedinin aslında mum tutmak olmayıp sıçan yakalamak olduğunu, bu kabiliyetini terbiye etmemin bir işe yaramayacağını söyler. Bu defa Ayaz cevap veremeyip mahcup olur.

Faşl-ı isnâ hamsîn (52. Fasıl)

Bu fasılda Şeyh Habib hazretlerinin hikâyesi anlatılır. Şeyh Habib kendi ayıbını anlayıp ehlullahdan olmuştur. Şeyh Habib gayet âlim ve faziletli bir kişidir, öyle ki kendi zamanında dengi yoktur. Hemen hemen tüm Karaman vilayetinin halkı mürididir. Yüzünü görüp nasihatlerini dinlemek için iki aylık yoldan gelenler bile olur. Nice insanlar ondan muradını alıp müridi olur. Şeyh Habib bir gün insanlara vaaz eder. O esnada Yafisi Muhyiddin de o mecliste hazır bulunmaktadır. Şeyh Habib vaaz ederken bir yerde hata yapar. O zaman Yafisi Muhyiddin: "Ya şeyh kâfir oldun, kürsüden in!" der. Bunun üzerine Şeyh Habib kendi kendine: "Ya nefis ben sana ıslah olup Müslüman olmadın derdim sen de bana ıslah oldum, imana geldim cümle ayıptan arındım derdin. Demek sen beni aldatmışsın. Özellikle Muhyiddin Halife gibi âlim kimse küfrüne şahit oldu!" diye bağırp kendisini kürsüden aşağı atar. Muhyiddin Yafisi Şeyh Habib'in bu halini görüp pişman olur ve Şeyh Habib'in yanına gelip elini tutar ve özür diler. Şeyh Habib ise bu sözü kendisine onun söylemediğini, bu sözün Cenabı Hak'tan geldiğini gönlünün ona hoş olduğunu söyler.

Faşl-ı şelâşe ve hamsîn (53. Fasıl)

Hile konusunun işlendiği bu fasılda Yezid'in hikâyesi anlatılır. Yezid İmam Hasan radiyallahu anhu hazretlerinin karısına haber göndererek ondan Hz. Hasan'ın yemeğine zehir katıp öldürmesini bunu yaptığı takdirde o diyarın yönetimini ona verip kendisini eş olarak alacağını bildirir. Hz. Hasan'ın karısı bu haberi alır almaz Hz. Hasan'ın yemeğine zehir katıp onu şehit eder ve ardından Yezid'in yanına gider. Yezid "Senin İmam Hasan gibi bir servere vefan olmadı bana ne vefan olacak ki?" deyip kadını öldürür. Yezid, daha sonra İmam Hüseyin hazretlerine bir mektup yazıp o başka yerdeyken padişahlık işlerini kendisinin yürütmesinin uygun olmadığını, geldiği takdirde bu işleri beraber yürüteceklerini bildirir. Hz. Hüseyin Yezid'in bu sözlerini gerçek sanıp yetmiş iki sahabeti ile Kerbela'ya gelir. Sonra Yezid İmam Hüseyin'in geldiğini işitip ona karşı asker gönderir. Yetmiş bin Yezidi askeri Hz. Hüseyin ve yanındakilerin üzerine yürüyüp

cümlesini şehit ederler. Hz. Hüseyin'in başını Yezid'e getirirler. Yezid bu durumdan çok memnun olur ve İmam Hüseyin'in oğlu Zeynelabidin'i zindana attırır. Tam kırk yıl sonra İbn Muhtar gelip Yezid'in başını keser ve Zeynelabidin'i zindandan çıkarıp Şam'a götürür ve halife yapar. Sonuçta Yezid'in yaptığı yanına kâr kalmaz.

Faşl-ı erba' a hamsîn (54. Fasil)

Bu fasılda Hz. Yusuf'un hikâyesi anlatılır. Hz. Yusuf kardeşleri tarafından bir kervana satılır. Kervan Yusuf'u Mısır'a götürür ve Mısır Azizi'ne satar. Aziz'in Zeliha adında bir karısı vardır. Yedi yaşında düşünde Hz. Yusuf'u görüp âşık olmuş ve onun için Mısır'a gelmiştir. Zeliha Hz. Yusuf'u görünce dünyalar onun olur ancak Zeliha çok istese de Hz. Yusuf ona bir türlü gönül vermez. Bir süre sonra Zeliha'nın aşkı dillere düşer. Mısır kadınları onu çekiştirmeye başlarlar. Zeliha bir gün onları eve davet eder. Önlerine turunçlar koyup ellerine de birer bıçak verir. Bunlar meyvelerini soyarken Zeliha Yusuf'u odaya çağırır. Kadınlar onu görünce ellerini keserler ve Zeliha'nın haline hak verirler. Zeliha daha sonra kendi sarayı içinde bir başka saray yaptırır. Bu sarayın kapı ve duvarlarına kendisi ile Yusuf'un suretlerini nakşettirir. Bir gün sarayı göstermek bahanesiyle Hz. Yusuf'u saraya getirir ve başbaşa oldukları bir vakitte Hz. Yusuf'a birlikte olmayı teklif eder. Hz. Yusuf, azizin ekmeğini yediğini ve hiçbir şekilde ehl-i beytine ihanet etmeyeceğini söyler. Buna rağmen Zeliha bu isteğinde ısrarcı olunca kaçmak ister. Zeliha, arkasından koşar ve kapıdan çıkmak üzere iken Hz. Yusuf'un eteğini tutar. Hz. Yusuf'un eteği yırtılır. O sırada oradan geçmekte olan aziz bu durumu görünce ne olduğunu öğrenmek ister. Zeliha Hz. Yusuf'un zorla ona sahip olmak istediğini, kendisi rıza göstermeyince Hz. Yusuf'un kaçtığını, onun da kovalarken eteğinin bir parçasını yırttığını söyler ve elindeki elbise parçasını gösterir. Aziz Hz. Yusuf'a nasıl böyle bir şey yapabildiğini sorar. Hz. Yusuf beşikte altı aylık bir oğlan çocuğu olduğunu onun getirilip ondan sorulmasını ister. Hak taalanın kudretiyle bu altı aylık bebek konuşur ve onun şahitliğiyle Hz. Yusuf'un bir suçunun olmadığı anlaşılır. Hz. Yusuf sadakati ve doğruluğu sayesinde hem Mısır sultanı hem de peygamber olur.

Faşl-ı hamse ve hamsîn (55. Fasil)

Bu fasılda gayet kuruntulu olan ve bu nedenle de korktuğu şeye uğrayıp helak olan bir adamın hikâyesi anlatılır. Gayet zengin bir adam vardır ve bu adam taundan çok fazla korkmaktadır. Bir gün yaşadığı şehre taun düşer. Bunun üzerine adam yanındaki herkesi alıp şehirden uzak tenha bir yaylaya götürür. Uzun bir zaman burada kalırlar. Bir gün şehirden bir adam gelir ve şehirde artık taunun kalmadığını, insanların yine eskisi gibi normal yaşantılarına döndüğünü söyler. Adam şehre gitmek için acele etmez ondan sonra da üç dört ay kadar daha yaylada kalır. Aradan bu kadar zaman geçtikten sonra bütün taallukatıyla birlikte evine döner. O gün akşam yemekler yenir, sofralar kaldırılır. Ansızın dışarıdan “ya falan hepiniz geldiniz mi” diye bir ses gelir. Adam: “Evet” diye cevap verir. Meğer gelenler taun melekleridir. O gece oğulları, kızları, hanımı, cariyeleri ve kulları her kim varsa hepsi helak olur.

Faşl-ı sitte hamsîn (56. Fasıl)

Bu fasılda İbrahim Halilullah hazretlerinin hikâyesi anlatılır. Hz. İbrahim kırk yaşına girdiğinde Allah ona peygamberlik verip davet için Nemrud-ı laine gönderir. Hz. İbrahim Nemrud'u dine davet etmek için geldiğinde Nemrud onu tutup zindana attırır. Ardından İbrahim'i ateşe atmam gerek deyip büyük bir ateş yakılması için emir verir. O zaman halk odun toplamak için tüm hayvanları sürer ancak katır dışında hiçbir hayvan gitmez. Katırlar büyük bir sahrayı dolduracak kadar odun toplarlar. Daha sonra odunlar ateşe verilir. Yanan ateş o kadar çok hararet verir ki yedi günlük mesafeden kimse ateşin yanına yanaşamaz. O zaman Nemrud Hz. İbrahim'i yanına getirtip yanan ateşi göstererek davasından vazgeçip kendisinin tanrılığını kabul ederse onu affedeceğini, kabul etmezse ateşe atıp helak edeceğini söyler. Hz. İbrahim Nemrud'un imana gelmesini aksi takdirde yerinin cehennem olacağını, bu sevdadan vazgeçip Allah'ın rahmetine sığınmasını zira tanrılığa layık bir şeyinin olmadığını sadece aciz ve asi bir kul olduğunu söyleyip bu inadından vazgeçmesini söyler. Nemrud Hz. İbrahim'in bu sözleri üzerine daha da gazaba gelip Hz. İbrahim'in ateşe atılması için emir verir. Kimse ateşin yanına yaklaşmadığı için Hz. İbrahim'i ateşe nasıl atacıklarını bilemezler. O esnada Şeytan aleyhillane gelip mancınığı öğretir. Hz. İbrahim'i mancınığa bağlayıp ateşe atarlar. İbrahim aleyhisselam havada süzülürken Cebrail yanına gelip: Sana yardıma geldim, seni havada tutup ateşe indirmeyeyim.” der. Hz. İbrahim Cebrail'e “Benim sana ihtiyacım yoktur. Tevekkülüm Allah'adır, o nasıl isterse kendi bilir. Ben ona kendimi teslim ettim” diye cevap verir. O vakit Allah Hz. İbrahim'e ateşi gülistan eyler, Hz. İbrahim ateş içinde nurdan bir taht üzerine iner.

Faşl-ı seb' a hamsîn (57. Fasıl)

Bu fasılda İbrahim Paşa'nın hikâyesi anlatılır. İbrahim Paşa Sultan Süleyman padişah olmadan önce saraya hediye olarak getirilir. Gayet nedim her türlü sazı çalabilen yeteneli bir gençtir. Sultan Süleyman onun her hareketini beğenir. Bir gün Sultan Süleyman'a rüyasında göbeğinden bir ağacın bittiğini ve gölgesinin tü âlemi kapladığını gördüğünü söyler. Bunun üzerine Hünkâr, “Hak Ta ‘ala beni devlete ulaştırıp padişah olursam sen benim vezirim olur âleme hükmedersin.” der. Yine bir gün elindeki destmal İbrahim'in üstüne atıp ucunu turtar. İbrahim destmalın bir ucundan tutunca diğer ucunun Sultan Süleyman'ın parmağına bağlı olduğunu görür. Sultan Süleyman bundan ne anladığını sorar. O da “İbrahim destmalın bir ucundan tutarsa ben padişah olduğum vakit İbrahim'i vezir-i azam edineyim sonra bütün memleketi birlikte yönetelim diye düşündünüz ondan böyle yaptınız.” der. Bu cevap üzerine Sultan Süleyman tam da kendisi gibi düşündüğünü söyleyip takdir eder ve padişah olursa onu vezir-i azam edinip onsuz iş yapmayağımı söyler. Sultan Süleyman padişah olduğunda ahdine vefa gösterip İbrahim Paşa'yı veziri yapar. Hiçbir iş İbrahim Paşa'dan habersiz görülmez. Ona gösterilen ihtimam ve saygı hiçbir kimseye gösterilmez. Diğer paşalar bile ona kölesi gibi hizmet ederler. Hakkında çok söylentiler olur. Bazıları onun annesi adına kilise yaptırmış olmasından dolayı aslında başka bir dinden olduğunu, bazıları At Meydanı'na seyirlik için dikirdiği heykellerin aslında put olduğunu söylerler. Hatta Hünkârı öldürüp yerine padişah olmak istediğini de söylentiler arasındadır. Padişaha onu katlettirmek için olur olmaz ithamlarda bulunup hayinlikle suçlarlar. Bir gün Sultan Süleyman İbrahim Paşa'ya mektup yazıp kendisiyle

önemli bir mesele görüşeceğini acele gelmesini bildirir. İbrahim Paşa hasta olduğunu gerekçe gösterip gitmez. Sultan Süleyman ikinci bir mektup daha gönderir. Bu defa da İbrahim Paşa özür bildirip gelmez. Bu durumdan gayet huzursuz olan Sultan Süleyman üçüncü bir mektup yazıp gelmemekle amacının ne olduğunu, elinden kurtulmasının mümkün olmadığını bildirir. Bunun üzerine çaresiz kalan İbrahim Paşa saraya gelip padişahla buluşur. Padişah onu küçüklükten beri koruyup kolladığını, bolluk ve refah içinde yaşatıp bu derece yüksek makamlara getirdiğini söyleyip kendisine nasıl kast ettiğini sorar. İbrahim Paşa insanların onunla olan yakınlığını çekemeyip böyle iftiralarda bulduklarını söyler. Bu defa padişah kâfir beylerine yazdığı ahidnamelerin ne olduğunu sorar. İbrahim Paşa kendisine isnad edilen suçların hiçbirinden haberinin olmadığını söylese de padişah cellad gönderip İbrahim Paşa'yı katlettirir. İbrahim Paşa haddinden ziyade işlere girişip ayağını yorganına göre uzatmadığı için yok yere helak olmuştur. Devleti ali Osman'a onun kadar tedbirli bir vezir gelmediği söylene de kendisi için gerekli olan tedbiri almadığından dünya muradınca olmamıştır.

Faşl-ı semâniye ve hamsîn (58. Fasıl)

Bu fasılda Hacı Bektaş Veli'yle ilgili bir hikâye anlatılır. Bir gün Karaca Ahmed Sultan "Acaba Acem vilayetinde göze görünür er kim vardır, bir tecrübe edeyim?" deyip güvercin şekline girer, kanat açıp uçarak Acem vilayetine gelir. O an Hacı Bektaş Veli bu sırta vakıf olur, o da şahin olup Karaca Ahmed'in üzerine hücum eder. Karaca Ahmed onu görüp kaçar ta Kırım şehrine kadar bir kovalamaca yaşanır. Şahin güvercini yakalayamayıp yere konar. O arada Hacı Bektaş insan şekline döner ve yanında dervişleri dizilir. Halk onun bu velayetini görür ve Hacı Bektaş o yerde kerametiyle meşhur olur. Karaca Ahmed bunu işitip bir aslana biner, eline kamçı olarak bir yılan alır ve müridlerini önüne katarak Hacı Bektaş'ı ziyarete gelir. Dervişler Hacı Bektaş'a Karaca Ahmed'in kendisini ziyarete geldiğini haber verirler. Hacı Bektaş Karaca Ahmed'in neye bindiğini sorar. Bunun üzerine bir aslana bindiğini ve eline de kamçı olarak bir yılanı aldığı söylerler. Hacı Bektaş o canlıya bindiyse biz cansıza binelim diyerek elindeki seccadeyi eski bir duvarın üstüne koyup duvara biner. Hacı Bektaş'ın işaretiyle duvar hareket edip yürür. Karaca Ahmed onun bu halde geldiğini görünce şaşkına döner ve aslandan iner. O zaman Hacı Bektaş duvardan inmek ister, Allah'ın kuretiyle duvar bir yana eğilir ve Hacı Bektaş duvardan iner.

Faşl-ı tis'a hamsîn (59. Fasıl)

Bu fasıl heva ve heves konusuyla ilgilidir. Nidâyî bu konuyla ilgili olarak kendi başından geçen bir olayı hikâyeleştirmiştir. Bir gün padişah onun biçare haline bakıp falan yerde bir sarayının bulunduğunu ve sarayı içinde yer yer köşkerlerin, gülistanların, bağ ve bostanların olduğunu söyler ve bugünden varıp o sarayın saraydarı olup oraların bakımını üstlenmesini emreder. Nidâyî saraya gelip oraların bakımına girişir. Ayrıca sarayda kendisiyle birlikte dört kişi de yaşamaktadır. Bir gün bunlardan biri dışarı çıkıp bir süre sonra geri döner ve yaranlarını toplayıp az önce dışarı çıktığında birbirinden güzel kadınlar gördüğünü, bu kadınların sarayı görmek için kendisine yalvardıklarını söyleyip arkadaşlarından kendisini kırmayıp bu kadınların kısa bir süre de olsa sarayı gezip

görmelerine engel olmamalarını ister. Bunun üzerine Nidayi buranın padişahın makamı olduğunu, onlar gibi kimselerin buraya ayak basmaması gerektiğini ve kendisinden böyle bir istekte bulunulmamasını söyler. Ancak diğer kişilerin de arkadaşlarına destek vermeleriyle çaresiz kalıp kabul eder. O zaman gidip kadınları içeri davet edip getiriler. Kadınları görünce her biri birine âşık olup yanlarına davet ederler ve onlarla kendilerinden geçercesine yiyip içip eğlenmeye dalarlar. Kendilerine geldiklerinde o latif sarayların viran; bağ ve bahçelerin ise harap olduğunu görürler. Bir gün saraydan padişahın çavuşlarından biri gelip bunların yaptıklarından haberdar olur. Çavuş bunlara padişahın emirlerini unutup nasıl Hakkın rızasına muhalif işler yaptıklarını, padişah hallerinden haberdar olursa o zaman hallerini göreceklerini söyleyip gider. Bunlar da kendi hallerine bakıp mülk sahibi mülkünün durumundan haberdar olursa vay bizim halimize deyip oraların tamiri için hiç vakit kaybetmeden çalışmaya başlarlar.

Faşl-1 sittin (60. Fasıl)

Bu fasılda ilahi aşk konusu işlenir. Konuyla ilgili olarak Veysel Karani hazretlerinin hikâyesi anlatılır. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem hazretleri Miraç'tan döndüğünde nalınlarını koyduğu yere gelir. O an gayipten bir el Resulullah'ın nalınlarını önüne koyar ama o elin sahibi görünmez ve içinde bir filori büyüklüğünde ak ben vardır. Habibullah bu elin sahibinin kim olduğunu öğrenmek istediğinde Hak ta'ala hazretleri o elin sahibi bizim ev oğlanı Veysel Karanidir diye cevap verir. Bu sebeple Resulullah hazretleri dar-ı fenadan dar-ı bekaya göçerken tacını ve hırkasını Veysel Karani'ye bırakır. Resulullah hazretleri hayatta iken Veysel Karani hazretleri annesinin izin vermemesi nedeniyle çok istese de Resulullah'ın ziyaretine gidemez. Veysel sebep kıldığını ve giderse halinin üzüntü verici olacağını söyleyip Veysel Karani'nin gitmesine rıza göstermez. Resulullah'ın vefatından sonra Hz. Ömer ile Hz. Ali Resulullah'ın tacı ve hırkasını Veysel Karani hazretlerine ulaştırmak için Karan vilayetine gelirler. Halkdan sorup Veysel Karani hazretlerini bulurlar ve kendilerini tanıtır. Veysel Karani hazretleri onlardan mübarek ağızlarını açmalarını ister. Dişlerinin tam olduklarını görünce “Siz nasıl Resulullahın dostlarıdır. Uhud Gazası'nda Resulullah'ın iki dişi şehid olduğu halde sizin dişlerinizin tamamı yerinde durmaktadır.” deyip kendi ağzını açıp gösterir. Oysa Veysel Karani hazretleri Resulullah'ın iki dişi şehid oldu diye ağzındaki tüm dişleri çektirmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Ali onun aşk yolundaki bu halini görüp takdir ederler. Sonra kendisine Resulullah'ın vasiyetini bildirip ondan hemen tacını ve hırkasını giymesini böylece vasiyetin yerine gelmiş olacağını söylerler. Veysel Karani ise yanlış kişiye geldiklerini, aradıkları kişinin kendisinin olamayacağını söyler. Hz. Ömer ve Hz. Ali sağ elini açmasını isterler. Mübarek elini açtığında avucundaki ak beni görürler ve Resulullahın kendilerine tarif ettiği kişinin o olduğunu söylerler. Veysel Karani onlardan müsaade isteyip dereye iner abdest alıp iki rekaat namaz kılar ve Allah'a münacaat edip Resulullahın gönderdiği tac ve hırkanın hürmetine ümmeti Muhammed'in tüm günahlarının bağışlanmasını ister. Allah ümmetin nasfi günahlarını bağışladığını bildirir. Veysel Karani cümlesini bağışlamasını ister. Bu defa Allah üç bölüğünden ikisini bağışladığını bildirir. Veysel Karani hazretleri yine cümlesinin bağışlanmasını ister. Kendisine Karan vilayetindeki davaların tütünün sayısı kadar günahlarını bağışladığını bildirir. O esnada Hz. Ömer ve

Hız. Ali nerede kaldığını merak edip yanına gelirler. Veysel Karani biraz daha geç gelmiş olsalardı ümmeti Muhammed'in günahlarının bağışlanmış olacağını söyleyip mübarek tacı başına takıp ve hırkayı üstüne giyinir. Ondan sonra meşhur âlim olur. Hak Taala ona o kadar lütuf ve ihsanda bulunur ki velayete kadem basmış doksan bin müridi ile kutbul aktab ve sertacı evliya olur.

Faşl-ı ihdâ ve sittin (61. Fasıl)

Bu fasılda gaflet konusu işlenir. Hikâye kısmında salih bir gencin gaflete düşüp menziline geri kalması anlatılır. Bu genç yedi yaşından beri ibadetle meşgul olup her gün Hak dergâhından ricalül gayb zümresine layık olmayı diler. Bu şekilde on beş yıl geçer. Bir gün sabah namazını kılıp virdini tamamladıktan sonra duvar yarılar ve aniden iki kişi içeri girer. Ona: "On beş yıldır ricalül gaybı göreyim diye dua edersin. Şimdi hamd eyle ki maksuduna erdin." deyip her biri gencin bir elini tutup gözünü yummasını isterler. Genç gözünü açtığında kendisini bir sahilde bulur. Karşısına baktığında kırk aziz kişinin denize doğru bakdıklarını görür. Bu kişilerin denize doğru ne diye baktıklarını merak edip onların baktığı yöne o da bakar. Denizde iki geminin birbirine çatmış vaziyette durduğunu Müslümanlarla kâfirlerin kıyasıya savaştıklarını sonuçta kâfirlerin Müslümanlara üstün geldiklerini görür. O an içinden gelen derin duygularla "Yâ Rab Müslümanlara fırsat ve nusret ver!" diye dua eder. Bu sözü demesiyle kırklardan biri genci getiren azizlerden birini çağırarak genci mekânına iletmelerini zira onun bu mertebeye layık olmadığını söyler. Genci getiren azizler ona be hey gafil gaflet edip niçin o gemi ehline dua ettin, senin kadar o azizlerin Hak Ta'alaya naz ve niyazları geçmez miydi? Fırsat zamanında kendin kusur ettin!" deyip gözünü yummasını isterler. Genç gözünü açtığında kendisini mekânında bulur ve muradına ulaşamamış olarak kalır.

Faşl-ı işnâ ve sittin (62. Fasıl)

Faşlın başında Nidâyi okuyucusuna seslenir ve okuyucunun gaflet uykusundan uyanmasını ve gönlünden gafleti yok edip her zaman nefesine tenbihte bulunup Hakk'a yakın olmaya çalışmasını ister. Sonrasında sürekli kendi nefesine tenbihte bulunup Allah'a yakın olmayı başaran salih bir gencin hikâyesine geçilir. Bu genç Bağdat halifelerinden birinin oğludur. Bağdat'ta salih ve mütedeyyin bir adam evinde çalışacak birilerini bulmak için ırgat pazarına gider. Orada yeni yetme bir genci görür. Ona ırgadlık yapıp yapmayacağını sorar ve günde iki akçe karşılığında gelip evde ırgadlık yapmasını ister. Genç tamam der ancak kendi şartlarının da olduğunu belirtir. Bunları kabul ederse geleceğini söyler. Sonra şartlarını belirtir. Namaz vaktinde namazını istediği şekilde kılmasına engel olunmamasını, iş bitince hakkının verilmesini ve son olarak hakkının helal maldan verilmesini ister. Adam gencin isteklerini kabul eder ve beraber eve giderler. O gün genç adam üç dört ırgat kadar çalışır. İşini bitirdikten sonra hakkının verilmesini ister. Adam ona daha önce onun kadar emeğini ortaya koyan başka birini görmediğini mümkünse yarın yine gelmesini ister. Genç adam yarının sahibi var, bugün hakkımı helal malından ver ben gideyim der ve hakkını alıp gider. Aradan birkaç gün geçtikten sonra adam gencin mekânını sormadığına çok pişman olur. Genci bulup malının zekâtını vermek amacıyla ırgad pazarına gider. Genç adamı pazarda bulamaz. Pazardakilerden nerede olduğunu öğrenip genci bulur. Yanına

vardığında gencin son derece hasta olduğunu neredeyse ölmek üzere olduğunu görür. Bunun üzerine genci alıp evine götürmeyi orada bakımını üstlenmeyi teklif etse de genç buna rıza göstermez. Adam canının istediği ne varsa alıp getirmek ister. Genç nar almasını ancak helal para ile almasını ister. Adam narı nasıl helal para ile alacağını düşünür. Evdeki baltayı alıp dağdan odun kesip satarak nar alabileceğini düşünür. Baltasını alıp dağa gider, kesdiği odunları sırtıyla dağdan indirip satar ve onun parasıyla da nar alıp gence götürür. Genç, adama narı nasıl aldığını sorar. Adam da narı almak için yaptıklarını anlatır. Genç, adama balltayı helal parayla alıp almadığını sorar. Adam baltayı nasıl aldığını hatırlamadığını söyleyince narı yiyemeyeceğini ancak kabul ederse ona vasiyetinin olacağını söyler. Birkaç saate kalmadan öleceğini, üç kişinin gelip onu defn için hazırlayıp dışarı çıkaracaklarını sonrasında bir bölük cemaatin gelip cenaze namazını kılıp cenazesini alıp gideceklerini anlattıktan sonra başucundaki Kuran'ı ve seccadeyi gösterip genç adamdan bunları Bağdat halifesine götürmesini ve halifeye kendisinden selam edip ecel erişip o izzet ve nazla beslediği bedenini tarumar etmeden gaflet uykusundan uyanıp nefesine tembihte bulunmasını söylemesini ister. Vasiyetinin ardından adamla helalleşip ruhunu teslim eder. Ardından üç güzel yüzlü kişi gelip vasiyetine uygun olarak yıkayıp kefenledikten sonra dışarıya çıkarıp cenazesini sahrada yüksekçe bir yere koyarlar. Ansızın kible tarafından bir bölük cemaat gelip namızı için hazır beklerler. O esnada bir aksakallı güzel yüzlü hoş kokulu bir kimse gelip onlara imamlık yapar. Adam yanında duran azize siz kimsiniz ve o size imamlık yapan o kişi kimdir diye sorar. Aziz kendilerinin ricalulgayb olduklarını imam olan kişinin de Hz. Muhammed Mustafa aleyhisselam olduğunu söyler. Ardından cenaze namazı kılınır ve İmam adam seslenerek vasiyetin yerine getirilmesini söyler ve cenazeyi alıp kibleye yönelirler ve kaybolurlar. O zaman adam ağlaya ağlaya Kuran ve seccadeyi alıp halifeye getirir. O gün halife ava çıkmıştır. Adam Kuran'ı başının üstüne kaldırıp uzaktan halifeye seslenir: “Ya halife bu Kuran ve seccadeyi size emanet gönderdiler.” der. Halife adamın yüzüne bakıp başının üstündekileri alın diye emir verir. Alıp halifeye verirler. Halife halvetine gelince adamın getirdiklerinin ne olduğunu görmek için getirilmesini ister. Getirirler. Halife bunların eski bir seccade ve köhne bir Kuran olduğunu görür. Halife Kuran'ı eline alıp bakınca kendisinden geçer. Bir süre sonra kendisine geldiğinde bunları getiren adamın huzuruna getirilmesini ister. Adam gelince halife bunu kendisine verenin kim ve nerede olduğunu sorar. Kuran'ın oğlu için kendi öz eliyle yazdığı Kuran olduğunu, on altı yıldır oğlunun kayıp olduğunu ve kimsenin ölüsünü ya da dirisini görmediğini söyler. Bunun üzerine adam o gencin durumunu anlatır ve vasiyetini bildirir. O an Halife oğlu için bir süre ağlayıp sızlar ve ardından genç adama ihsanda bulunup evine gönderir. Oğlunun vasiyeti üzerine zulmü terk edip sonraki ömründe her zaman adaletle hükmeder.

2.3.4. Hikâyelerde Yer Alan Kişiler

Tenbîhnâme'de genellikle peygamber kıssalarından, evliya menkıbelerinden, Türk ve İslam tarihinde yaşanan olaylardan, ya da anonim kültürden derlenmiş hikâyelere yer verilmiştir. Dolayısıyla *Tenbîhnâme*'de anlatılan hikâyelerin kişi dünyasını çoğunlukla peygamberler, halifeler, devlet adamları, şeyhler ve evliyadan kişiler gibi tarihi şahsiyetler

oluşturur. Bunun yanında kimi zaman ugrı, fasık, zahid ya da abid gibi sıfatlarla anılan günlük yaşamdan kişilerin de hikâyelerde rol aldığı görülür.

2.3.4.1. Peygamberler

Davûd Hz.: Davûd (a.s.) Yehûdâ ve İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir. Kendisine dört büyük kitaptan biri olan Zebûr indirilmiştir. Peygamberlik ve padişahlığın bir arada verildiği ilk peygamberdir. Davûd peygamber edebi metinlerde sesinin güzel ve etkileyici olması, ilmi, ibadete düşkünlüğü, sürekli Allah'ı zikretmesi, günah işlemekten titizlikle sakınması, sanatkârlığı ve kendi elinin emeğiyle rızkını kazanması gibi özellikleriyle ele alınıp işlenmiştir (Zavotçu, 2013, s. 179) *Tenbîhnâme*'de 10. Fasılda Hz. Davûd'un hikâyesine yer verilir. Hikâyede, Hz. Davûd Uriya adlı pehlivan bir savaşçının karısına âşık olur ve kadını elde edebilmek için Uriya'yı ordunun başında savaşa gönderip öldürülmesini sağlar. İşlediği bu günahtan büyük pişmanlık duyup uzun yıllar istiğfar eder. Sonunda Allah onu affedip Uriya'ya hayatını geri bağışlar.

İbrâhim Hz.: Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam tarafından en büyük ata ve temel referans noktası kabul edilir. Tarih ve tefsir kitaplarında Hz. İbrahim'in, Harran'da dünyaya geldiği ve babasının kendisini Bâbil'e götürdüğü rivayet edilir. Müslüman tarihçilerin verdiği bilgilere göre kâhin ve münecimlerin o sene dünyaya gelecek İbrahim adlı bir çocuğun halkın dinini değiştireceğini, Nemrut'un saltanatına son vereceğini bildirmeleri, bir başka rivayete göre ise kendisinin buna benzer bir rüya görmesi üzerine Nemrut hamile kadınları bir yere toplatmış erkeklerin eşlerinden uzaklaştırılmalarını ve doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine Âzer, hamile kalan karısını Kûfe ile Basra arasındaki Ur şehrine götürüp bir mağaraya saklamış, İbrâhim bu mağarada doğmuştur. Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in babasının ve kavminin taptığı putları kabul etmediği ve tek Tanrı inancını savunduğu belirtilir. Onun putları kırması ve bundan dolayı da ateşe atılmasına rağmen ateşin kendisini yakmaması onun tevhit mücadelesinin güzel bir hatırası olarak Kur'an'da ve çeşitli kaynaklarda yer alır. Kur'an'da geçmiş peygamberler için de özellikle İbrahim öğretisine kalıcı bir değer yüklendiği görülür. (Harman, 2000, s. 266-271)

İdris Hz.: İslami kaynaklara göre asıl adı Uhnuh'tur. Hz. Şit'ten sonra peygamber olmuş, kendisine otuz sayfalık bir suhuf verilmiştir. Hz. İdris elbise dikmeyi icat ettiği, ilk kez kalem kullanıp yazı yazdığı ve hesap ilmi üzerinde çalıştığı için terzi ve kâtiplerin piri sayılır. Aynı zamanda atı ilk evcilleştiren ve Allah'ın adını ve dinini yaymak için ilk kez savaşan da odur. Bunlara ek olarak kaynaklarda çeşitli bilimlere, hikmetlere ve göklerin sırlarına vakıf olduğu, yıldızlarla ilgilendiği rivayet edilir (Zavotçu, 2013, 377).

İsâ Hz.: İsrailoğullarının son peygamberidir. Kendisine İncil indirilmiştir. Annesi Hz. Meryem Cebrail'in üfürmesiyle gebe kaldığı için dünyaya babasız gelmiştir. Hz. İsa başta ölüleri diriltmek üzere körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. Edebiyatta birçok yönüyle ele alınır. Hz. Meryem'in İsâ'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü durumlar, peygamberlik mucizeleri, dünya malına değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendisi dikmesi, ölmeyip göğe

çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınması, hiç evlenmemesi vs. çeşitli yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur (Pala, 1998, s. 211). *Tenbihnâme*'de 9. ve 22. fasıllarda anlatılan hikâyelerde yer alır. 9. Fasılda Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya gebe kalışı ve Hz. İsa'nın dünyaya gelişi anlatılır. 22. fasılda ise Hz. İsa, dünya malına değer vermeyip fakirliği tercih etmesi yönüyle konu olmuştur.

Mûsâ Hz.: Allah ile konuşmaya mazhar olmuş, bundan dolayı "kelîm" sıfatını almıştır. Kavmi olan İsrailoğullarını Firavun'un esaretinden kurtarıp Kudüs'e götürmüştür. Hz. Musa bir mucize olarak elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz olurdu. Buna Yed-i Beyza denir. Firavun bir gün sihirbazlarını çağırıp onu küçük düşürmek ister. Sihirbazları ellerindeki küçük ip parçacıklarını yere bıraktıklarında her ip bir yılan olup hareket etmeye başlar. Hz. Musa ise asasını yere atınca asa büyük bir yılan olup diğer yılanları yutar. Musa yine bu asa ile Kızıldeniz'i ikiye bölmüş ordularını geçirmiştir. Ayrıca suları kan şeklinde akıtmak, kurbağa yağdırmak, büyük sinek ve çekirgeler sürüsü ortaya çıkarmak, öküz vebası, insanların vücudunda yara ve ur çıkarmak gibi başka mucizeleri de vardır. Hz. Musa'nın şeriatı Hz. İsa'nın peygamberliğine kadar devam etmiştir. Musa peygamberin birçok mucizesi ve kıssaları edebiyatımıza girmiş ve bir hayli yaygın biçimde kullanılmıştır (Pala, 1998, s. 296) *Tenbihnâme*'de 5., 21., 33. fasıllarda anlatılan hikayelerde yer alır. 5. Fasılda İsrailoğulları'yla Kıptilerin elinden kurtulduktan sonra Baur vilayetine yönelen Hz. Musa ve yanındakilerin Belam Baur'un duası nedeniyle Tih sahrasından çıkış yolu bulamayıp kırk yıl bu sahrada kalmaları anlatılır. Hubb-ı dünya konusunun işlendiği 21. Fasılda ise Karun'la olan münasebeti dolayısıyla geçer. Ayrıca hırs konusunun işlendiği 33. fasılda yer alır.

Yahyâ Hz.: Zekeriyâ peygamberin oğludur. Annesi İlyâse Hz. Meryem'in amcasının kızıdır. Kendisine çok genç yaşta peygamberlik verilmiştir. İsa peygamberin geleceğini kavmine o haber vermiş, Musa peygamberin şeriatı ile amel etmekteyken İncil indirilmiş ve onunla amel etmeye başlamıştır (Pala, 1998, s. 413). Hz. Yahya ömrünü ibadet ve riyazetle geçirmiştir. Filistin hükümdarı zulmüyle meşhur Herot kendisine nikâh düşmeyen bir kadını-kardeşinin kızını- almak istemiş Yahya bunun şeriate uygun olmadığını söyleyerek engel olmuştur. Bu nedenle kız ve annesi Salome'nin ısrarı ile Herot Yahya'nın boynunu vurarak şehit etmiştir. Rivayete göre kanı senelerce kaynamış ve binlerce baş kesilmeden sükûnet bulmamıştır (Onay, 1996: 495). Hz. Yahya, *Tenbihnâme*'de Allah korkusunun işlendiği 6. Fasılda yer alır. Burada Hz. Yahya'nın Allah'tan ve cehennem azabından duyduğu korku anlatılır.

2.3.4.2. Halifeler

Ebu Bekr Hz.: Dört büyük halifenin birincisidir. Adı Abdullah'tır. 571 yılında Mekke'de doğmuştur. Ebu Kuhafe'nin oğlu olup künyesi Ebu Bekr, lakabı Sıddîk ve Atîk'tir. Kureyşin ileri gelenlerinden olan Ebu Bekr Müslümanlığı kabul eden dördüncü kişidir. Mirac hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lakabını almıştır. Hicret esnasında peygamberimizin yanında bulunmuş, bütün savaşlarda peygamberimizin yanından hiç ayrılmamıştır. Peygamberimiz hastalandığında imamlığı, ahirete irtihali

üzerine de halifeliği üstlenmiştir. Menkıbeleri, tevazu ve cömertliği dillere destan olmuştur (Pala, 1998, s. 120). *Tenbîhnâme*'de imân konusunun işlendiği 12. fasılda geçer.

Osman Hz.: İslam'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur. Miladi 574 senesinde doğmuştur. Müslüman olan beşinci kişidir. Peygamberimizin iki kızı ile evlendiği için "Zü'n-Nüreyn" (iki nur sahibi) unvanıyla anılır. 656 yılında 82 yaşındayken şehit edilmiştir. Utangaç, hayâ ve ilim sahibi bir kişi olduğu ve beraberinde malını mülkünü İslam uğruna harcadığı için birçok hadiste övülmüştür (Pala, 1998, s. 321).

Ömer Hz.: İslam'ın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Miladi 591 senesinde dünyaya gelmiştir. Önceleri koyu bir İslam düşmanı iken 26 yaşında kırkıncı kişi olarak Müslüman olmuştur. Hz. Ebubekir vefat etmeden önce onu halife göstermiştir. Zamanında Tunus'a kadar uzanan fetihler yapılmıştır. Halifeliği zamanında divan ve kadılık müessesesi kurulmuştur. Doğruluk ve adaletiyle herkesi kendisine hayran bırakmış, on seneyi aşkın bir zaman yürüttüğü halifeliği döneminde asla adaletten ayrılmamış bu nedenle kendisine haklıyı haksızdan ayıran anlamına gelen "Faruk" lakabı verilmiştir (Pala, 1998, s. 322).

2.3.4.3. Padişah veya Devlet Adamları

Ayâs (Ayâz): Gazneli Mahmud'un has gulamlarındandır. Akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için Sultan Mahmud'un sevgi ve güvenini kazanmıştır. Ayâz olan adı değişik kaynaklarda Ayâs, Eyâz, Eyas olarak da geçmektedir. Gazneli Mahmud'dan sonra Sultan Mesud devrinde ordu komutanı olup bazı memleketleri fethetmiş, H. 449 yılında ölmüştür (Zavotçu, 2013, s. 89) *Tenbîhnâme*'de haset konusunun işlendiği 49. fasıldaki hikâyede ve kişinin kendi ayıbını bilmemesi konusunun işlendiği 51. fasıldaki hikâyede geçer.

Behrâm-ı Çübîn: VI. Behrâm diye de bilinen İranlı büyük komutan ve hükümdardır. Asıl adı Mihr Behdek olduğu ancak cılız oluşu ve kısa boyundan dolayı Çübîn (Çûbe, Çübîne, Çübînek, Şübîn) olarak bilindiği rivayet edilir. Behrâm-ı Çübîn, Doğu İran orduları komutanı iken Sasani Hükümdarı IV. Hürmüz hem askerler hem de halk tarafından çok sevilmesini kıskanarak onu görevinden azlettirir. Behrâm da ayaklanarak askerleriyle yönetimi ele geçirmek için harekete geçer. Bunun üzerine halk ve ileri gelenler Hürmüz'ün oğlu Hürev-i Pervîz'i tahta çıkarmaya karar verirler ancak Behrâm bunu kabul etmeyip ve ilerlemeye devam eder. Hürev-i Pervîz'in Bizans topraklarına kaçmasıyla Behrâm hükümdarlığını ilan edip sikke bastırır. Kısa bir süre sonra ülkenin ileri gelenleri ve din adamlarının çoğunluğu Hürev-i Pervîz'e bağlılıklarını ilan ederler. Bizans yönetiminin de aldığı destekle Hürev-i Pervîz ülkesine geri döner ve Urumiye yakınlarında yapılan savaşta Behrâm'ı yenerek yönetimi tekrar ele alır. Behrâm-ı Çübîn'in hayatı İranlıları derinden etkilemiş, Pehlevice *Behrâm Çübinnâmek* adlı eser kaleme alınmıştır. *Şahnâme*'de milli bir kahraman, ünlü bir komutan olarak anlatılan Behrâm Çübîn'den başka birçok eserde bahsedilir (Yıldırım, 2008, s. 147).

Haccâc-ı Yusuf (Haccac): Emevî komutanlarından olup halife Abdülmelik b. Mervân zamanında ordunun başına getirilmiştir. Edebiyatta zalimliğiyle, Ehli Beyt'e ve

tarafına olan düşmanlığıyla anılmış şiir ve hikâyelerde bu özelliğiyle yer almıştır. Bazı kaynaklara göre onun zamanında 120.000 civarında kişi ölmüş, binlerce kişi de zindanlara atılmıştır.

Harûnü'r-Reşid: Harun Reşid (d.17 Mart 763- ö. 24 Mart 809) Abbasi halifelerinden beşincisi ve en tanınmışıdır. İran'ın Rey şehrinde dünyaya gelmiştir. Harun Reşid 786- 809 yılları arasında hüküm sürmüştür. Halifeliği döneminde Abbasi devleti, ekonomik, ticari ve kültürel yönden en parlak dönemini yaşamıştır. Öyle ki tarihe “Bin bir Gece Masalları” olarak geçen dönem Harun Reşit'in halifelik yaptığı dönemdir. Hakkı gözeten adaleti seven bir kişi olduğundan halk onun zamanında çok rahat etmiştir. Hayatı hakkında birçok rivayet, hikâye, masal günümüze kadar ulaşmıştır. Horasan'ın Tus şehrinde ölmüş ve orada toprağa verilmiştir (Ergin, 2016).

Hürmüz: Nüşirevân'ın oğludur. Nüşirevân'ın aksine zulmünden dolayı anılır. Hürmüz zulmünden dolayı halledilip gözüne mil çekilmiştir (Levend, 1984, s. 163).

İbrahim Paşa-yı Türk (İbrahim Paşa): Kanuni Sultan Süleyman dönemi sadrazamlarındandır. Gençliğinde İslam gazilerinden biri tarafından esir edilip İstanbul'a getirilmiş, sonrasında saraya alınıp padişahın hizmetine verilmiştir. Zekâsı ve iyi ahlakı ile padişahın ilgisini çekmiş, kısa zamanda sadrazamlığa kadar yükselmiştir. H. 929 yılından 946 yılına kadar on yedi yıl sadrazamlık yapmıştır. Sadrazamlığı sırasında yaptığı başarılı işler dolayısıyla padişah tarafından kendisine ferman çıkarma yetkisi verilmiştir. Bu görevden dolayı gurura kapılıp yanlış işler yapmaya başlamıştır. Kanunî'nin Bağdat seferi sırasında Defterdâr İskender Çelebi'yi astırması bardağı taşıran son damla olmuş, Kanunî'nin emri ile idam edilmiştir. (Zavotçu, 2013, s. 375-376).

2.3.4.4. Diğer Kişiler

Azâzîl: Şeytanın Hz. Âdem'e secde etme emrine karşı çıkıp isyan etmeden önceki adıdır (Pala, 1998, s. 51).

Bel'am: İsrailoğullarından Bel'am b. Bâûr adlı bilgin. Allah kendisine ilim, irfan vermiş, âyetlerini öğretmiş, mesajlarını lütfetmiş fakat o daha sonra Allah'a itaatsizlik ederek şeytana uymuş, maddeci değerlere bağlanarak yoldan çıkmış ve azmıştır. Tasavvufi bazı rivayetlere göre Hazret-i Mûsâ'nın onun cezalandırılması için dua ettiği, bunun üzerine Bel'am'ın dili uzayarak ağzından sarkıp ve köpek gibi soluya soluya öldüğü anlatılmaktadır (Akay, 2005, s. 57).

Ebrehe: Fillerle Kâbe'yi yıkmaya gelen Yemen valisi. Habeşistan kralı tarafından Yemen'e vali atanan Ebrehe; bölgesini ekonomik, siyasal ve sosyal yönden güçlendirmek istemiş, bu amaçla Kâbe'ye gelen ziyaretçileri kendi ülkesine çekmek için Sana'da büyük bir kilise yaptırmıştır. Herkesin gelip bu kiliseyi ziyaret etmesini istemiş ancak işler istediği gibi olmamıştır. Hiç kimse Kâbe'yi bırakıp da oraya gitmemiş, üstelik Kinane Kabilesi'nden birisi bu kiliseye gelip hacetini gidermiştir. Bu olay Ebrehe'yi çok kızdırmış ve Kâbe'yi yıkmak için ordusuyla birlikte Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. Bu orduda bulunan filler nedeniyle Kur'an-ı Kerim “Ashabıfil” adını vermiştir. Ebrehe ve ordusu Fil suresinde belirtildiği biçimde Allah tarafından yok edilmiştir (Dini Terimler Sözlüğü, s. 22-23).

Ebu Cehl: Kureyş kabilesinin reislerinden olup İslamiyet'in ve Hz. Muhammed'in en büyük düşmanıdır. Asıl adı Ebû'l-Hakem Amr b. Hişâm b. Mûgîre el-Kureyşî el Mahzûmî'dir. Cehaletin babası anlamına gelen Ebû Cehl lakabı ona Hz. Muhammed tarafından takılmıştır. Hz. Muhammed ve İslamiyet karşıtı her türlü harekette büyük etkisi olmuştur. Ticârî gücünü ve etkinliğini İslâmiyet aleyhinde kullanır, halkın Müslüman olmasını engellediği gibi, olanları da İslamiyetten döndürmeye çalışırdı. Hicretin ikinci yılında Abdullah İbn Mesûd tarafından öldürülmüştür (Zavotçu, 2013, s. 210).

Fir'avn (Firavun): Eski Mısır'da Hz. Musa zamanından önce saltanat sürüp halkı zulümle yöneten kişi. Mısır'da eski imparatorluk devrinde (yaklaşık M.Ö. 2400) krallık sarayını ve sarayda oturanları ifade eden per'ao (firavun) sözcüğü M.Ö. 1370'lerden itibaren kral anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Eski Mısır inancında Firavun hem kral hem de tanrının oğlu ve dolayısıyla tanrıdır. Ahd-i Atîk'de firavun unvanı ilk defa Hz. İbrahim'in karşılaştığı Mısır kralı için kullanılır. (Zavotçu, 2013, s. 252).

Hâbil-Kâbil: Tevrat'a göre Kabil, Hz. Âdem ile Havva'nın ilk, Habil ise ikinci oğludur. Habil koyun çobanlığı ile Kabil ise çiftçilik yapar. Bir müddet sonra Kabil toprağın mahsulünden, Habil de sürünün ilk doğanlarından Allah'a takdimde bulunur; fakat Allah Kabil'in değil, Habil'in takdimini kabul eder. Bu duruma öfkelenen Kabil, Habil'i öldürünce Allah tarafından lanetlenmiştir. Kur'an'da isim verilmeden ikisinin de Allah'a kurban sundukları, kurbanı kabul edilmeyenin diğerini öldürdüğü anlatılır. Tarih ve tefsir kitaplarında yer alan bilgilere göre kurban sunma işine neden evliliklerdir. İlk batında doğan çocuklar Kabil ve Aklima, ikinci batında doğanlar Habil ve Lebuda'dır. Her batının erkeğinin bir diğer batının kızıyla evlenebileceği kararına Kabil karşı çıkmış, Aklima ile evlenmek isteginde ısrar etmiştir. Bu durumda Allah'ın kimi haklı görürse onun kurbanını kabul edeceği bildirilmiştir. Tarih ve tefsir kitaplarında yer alan bu tür rivayetler genellikle israiliyat kökenlidir (Harman, 1996, s. 376-378).

Hacı Bayram-ı Veli: Hacı Bayram Velî 1352 yılında Ankara'nın Zülfadl (Solfadol) köyünde doğmuştur. Asıl adı Nûman'dır. Ona Bayram adını Hamîdüddin Aksarayî'ye işk defa bir bayram gününde gidip mürid olduğu için şeyhi tarafından verildiği söylenir. Kuvetli bir medrese tahsili görerek yetiştiğinden önce ilim yolunda yükselmiş ve Ankara Melike Hatun Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Daha sonra bu yolu bırakarak tasavvufa yönelmiş, kendisine bu yolda el veren şeyhi Hamidüddin'le birlikte Rum'u, Şam ve Hicaz'ı dolaştıktan sonra Ankara'ya dönmüş ve Safevilikle Nakşibendilik'i birleştirerek meydana getirdiği Bayramîlik tarikatını Ankara'da kurmuştur. Kısa zamanda etrafında büyük bir mürid kitlesi oluşmuştur. Müridleri hatta halifleri arasında Yazıcıoğlu Mehmed, Şeyhi ve Fatih'in hocası Akşemseddin gibi meşhur kişiler de bulunan Hacı Bayram Velî XV. asır tasavvufunun kudretli bir temsilcisi olmuştur. 1429-1430 yılında Ankara'da vefat etmiş, kendi adıyla anılan caminin yanındaki türbede defnedilmiştir (Banarlı, 1971, s. 504).

Hacı Bektâş-ı Veli: (1209-10/ 1270-71) Kendi adıyla anılan Bektâşî tarikatının kurucusu, Horasan erenlerinden. Nişabur'da doğmuş, eski adı Sulucakarahöyük bugünkü adıyla Hacı Bektaş'ta ölmüştür. Horasan'dan gelip Amasya'ya yerleşen Baba İlyas'ın halifesi Baba İshâk'ın en meşhur halifesidir. Tarikati, Osmanlı İmparatorluğunun her tarafına yayılmış,

kendisi yeniçeri ocağının piri sayılmıştır. Mensuplarınca keramet sahibi bir veli olarak kabul edildiğinden genellikle saygı ile karşılır ve adının sonuna “veli” sıfatı getirilerek anılır. Hacı Bektaş’ın hayatı ve kerametleri Bektaşilerin “*Velayetnâme*” dedikleri kitapta anlatılır. Ayrıca Bektaşiliğın inanç esaslarını açıkladığı *Makalât* adlı bir risalesi bulunmaktadır (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985, s. 1170).

Hasan Hz.: Hz. Ali’nın büyük oğlu peygamberimizin torunudur. Hicretin 3. Yılında Medine’de doğmuştur. Lakabı Müctebâ’dır. İslam haliflerinin beşincisi, on iki imamın ikincisidir. Muaviye kendisinden sonra yerine Hasan’ı halife yapacağını halka duyurunca Muaviye’nin oğlu Yezid Şam’dan Medine’ye zehir göndermiş ve Hz. Hasan’ın hanımını çeşitli vaatlerle kandırarak kocasını zehirlettirmiştir. Vefatında 46 yaşındaydı. Çocuklarına Şerîf denilir. Dinî edebiyatta adı çok geçer. Genellikle kardeşi Hüseyin ile birlikte anılır (Pala, 1998, s. 175).

Hüseyin Hz.: Hz. Ali’nin oğlu peygamberimizin torunudur. On iki imamın üçüncüsü olarak bililir. 628 yılında doğmuş, 683 Muharrem’in onuncu gününde Kerbelâ’da şehit edilmiştir. Hz. Hüseyin babası şehit olunca Medine’ye geldi, Muaviye’nin vefatından sonra Yezid’e biat etmedi. Kûfeliler kendisini çağırıp halife yapmak isteyince yanında 72 kişiyle Irak’a doğru yola çıktı. Bunu haber alan Yezid Irak valisi Ubeydullah b. Ziyâd’a onu Kûfe’ye sokmamasını emretti. O da Sa’d b. Vakkas’ın oğlu Ömer ile ordu gönderdi. Ömer Hz. Hüseyin’e geri dönmesini söylese de Hz. Hüseyin yola devam etmek istedi. Bu durum üzerine Kerbelâ’da yanındakilerle birlikte önce elim bir şekilde susuz bırakıldı sonrasında da şehit edildi (Pala, 1998, s. 195).

İbrâhîm Edhem: Tanınmış velilerden ve büyük mutasavvıflardandır. Bir rivayete göre Belhli bir şehzâde veya Belh Sultanı iken bir gün ava çıkar. Av sırasında gaipten bir ses duyar. Ses ona bu iş için yaratılmadığını söyler. Aynı sesi atının eyerinden de duyar. Bu sesler üzerine avdan vazgeçer ve dönüş yolunda karşılaştığı bir çobana atını ve tüm eşyasını verip çobanın yünden yapılmış hırkasını alarak bir mağarada inzivaya çekilir. Bununla birlikte Mekke’ye gittiği orada devrin önde gelen mutasavvıflarıyla görüştüğü de söylenmektedir. Kaynaklarda Mekke’den Suriye’ye geçtiği burada kendi yaptığı eşyaları satarak ve çalışarak geçimini sağlamaya çalıştığı ve 778 veya 779 yılında Şam’da öldüğü belirtilmektedir. İbrahim Edhem divan edebiyatında aşk şarabı içmesi, malı mülkü bırakıp fakirliği seçmesi, tahtı ve tacından vazgeçip on iki yıl inzivaya çekilmesi gibi özellikleriyle anılır. Müridlerin örnek alması gereken bir kişi olarak sunulur (Zavotçu, 2013, s. 373). Metnimizde meskenet konusunun işlendiği 8. Fasılda İbrahim Edhem’in hikâyesine yer verilir.

Karaca Ahmed: Kaynaklarda Abdalân-ı Rûm zümresine mensup Türkmen dervişi ve halk hekimi olarak anılır. Orhan Gazi devrinde yaşamıştır. Rivayete göre Acem hükümdarı Süleyman el-Horasânî’in oğludur. Başlangıçta zevk ve safa içinde bir hayat sürerken bir vesileyle dervişliğe yönelmiş, Anadolu’ya gelerek Geyve Akhisarı’nın fethine katılmış ve sonra buraya yerleşmiştir. Orhan Gazi döneminde Bizanslılarla yapılan Palekanon Savaşı’ndan sonra Üsküdar’a gelerek bugün kendi adıyla anılan türbe ve mezarlığın bulunduğu bölgeye yerleşen Karaca Ahmed burada kurduğu tekke de çok sayıda mürid

yetiştirmiştir. Karaca Ahmed, zamanla Osmanlı topraklarında büyük şöhrete kavuşmuş Tarihçi Âli Mustafa'nın ifadesiyle Rum abdallarının "kutb-ı namdâr"ı haline gelmiştir (şahin, 2001, s. 374-375).

Kârûn: Hazret- Musa'nın akrabasından olup delaletiyle toprağı altın yapma sanatı olan kimyayı öğrenmiş ve bu sayede çok zengin olmuştur. Kârûn sonra Hazret-i Musa'nın istediği binde bir zekâtı vermediğinden tüm servetiyle yere batmıştır (Onay, 1996, s. 308). *Tenbîhnâme*'de de "hubb-ı dünya" konusunun işlendiği hikâyede geçer. Burada da Karun'un sonradan olan büyük zenginliği ve zekât vermemesinden dolayı uğradığı felaket anlatılır.

Mahmûd-ı Gazvîni: Gazneli Mahmud (970-101). Gazneliler devletinin büyük hükümdarıdır. Tam adı, Nizâmüddün Ebü'l Kasım Gâzi Mahmud, akabı Seyfettin'dir. Zekâ ve cesareti ile kısa zamanda yükselmiş, önce Horasan valisi sonra Gazne hükümdarı olmuştur. Sultan ünvanını taşıyan ilk kişi odur. şiir ve şaire büyük itibar gösterdiği, sarayında 400 şair bulunduğu rivayet edilir. Eski edebiyatta cömertliği, şairleri koruması ve kölesi Ayaz ile anılır (Pala, 1998, s. 260).

Mânî: Mânî meşhur bir Çinli nakkaştır. Sâsânî sülaleleri hükümdarlarından şapur'un zamanında İran'a gelmiş ve peygamberlik iddia ederek mezhebini yaymak istemiş ancak şapur tarafından idam edilmiştir (Levend, 1984, s. 169). Mânî divan şiir ve nesrinde resminin ve nakşının güzelliğiyle anılır (Zavotçu, 2013, s. 469). *Tenbîhnâme*'de buhl "cimrilik" konusunun işlendiği hikâyede geçer.

Meryem Hz.: Hz. İsa'nın annesidir. Davud Peygamberin soyundan İmrân adlı bir zatın kızıdır. Anne babası başlangıçta çocukları olmayınca doğacak çocuklarını bir mabede bağışlamayı adarlar. Meryem doğunca da oranın imamı olan Zekeriyya peygambere teslim ederler. Meryem, 15 yaşındayken Yusuf Neccar'la nişanlanır ancak ona varmadan Cebrail vasıtasıyla üflenip gebe kalır. Hz. Meryem, Yahudilerin çok eziyetine maruz kalmış, Hz. İsa'nın göğe çekilmesinden bir süre sonra vefat etmiştir (Pala, 1998, s. 271). *Tenbîhnâme*'de Hz. İsa'yı doğurması, Cebrail tarafından üfürme yoluyla gebe bırakılması gibi hususiyetleriyle ele alınmıştır.

Mevlânâ (Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî): Asıl adı Muhammed bin el-Hasan-el Belhî'dir. H. 604 /M. 1207'de Belh şehrinde doğmuştur. Babası Bahâüddin Veled Belh bilginlerinin önde gelenlerindedir. Babası Bahâüddin Belh'ten ayrılıp ayrılıp Konya'ya yerleşmiş bir süre sonra burada vefat etmiştir. Babasının yerine Mevlânâ geçmiş kısa sürede halkın sayđı ve sevgisini kazanan Mevlânâ'nın çevresinde eğitim ve irşad için toplanan bir mürid topluluğu oluşmuştur. Mevlânâ arkasında *Mesnevî*, *Divân-ı Kebîr*, *Fihî Mâ-fih* gibi değerli eserler bırakarak M. 1273'te vefat etmiş, vefatından sonra da pek çok şair, yazar ve sanatkâra düşünceleriyle esin kaynağı olmuştur (Zavotçu, 2013, s. 489).

Nemrûd: Kitabı Mukaddes'teki adı Nimrod'dur. Babil'in müessisi ve hükümdarıdır. İlahlık davasında bulunan Nemrûd, Hz. İbrahim'in dine davetini reddettiği gibi onu yakalatıp mancınıkla ateşe attırmıştır. Rivayete göre İbrahim-Allah'ın emriyle- ateşe yanmamış, ateş gülistan olmuş, Nemrud da bir sivrisinek tarafından öldürölmüştür (Heller, 1998, s. 192-194).

Nûşirevân: İran'ın Sâsânî sülalesine mensup bir hükümdardır. Hz. Muhammed onun zamanında dünyaya gelmiştir. Adaleti ve fütuhâtı ile meşhur olup klasik edebiyatta bu sıfatlarıyla zikredilir. (Levend, 1984, s. 163). Tenbihnâme'de lütufta bulunmak konusunun işlendiği hikayede geçer.

Sarı Saltık: Yaşamıyla ilgili bilgiler efsanelere dayanmaktadır. Horasan'dan gelerek Hacı Bektaş'a bağlandığı ve Rumeli'ye yerleşen ilk Müslüman Türk topluluklarını yönettiği rivayet edilmektedir. Ebû'l-hayr Rumî Sarı Saltık'la ilgili efsaneleri derleyerek Saltuknâme adlı eseri kaleme almıştır. Bu eserde Sarı Saltık'ın Battal Gazi soyundan geldiği, Anadolu ve Rumeli'de İslam'ın yayılması için çalıştığı anlatılır (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, s.10186). Tenbihnâme'de fukaraya buğzetmek konusunun işlendiği 41. fasıl Sarı Saltık'ın hikayesine yer verilmiştir.

Şems-i Tebrîzî: Asıl adı Muhammed Tebrîzî olup Şems-i Tebrîzî namıyla bilinir. H. 582 yılı sularında Tebriz'de doğmuştur. Çocukluk ve gençlik yıllarında gizemli bir hayat sürdüğü ve yüksek manevi yeteneklere sahip olduğu rivayet edilir. 1244'te geldiği Konya'da Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ile karşılaşmış, ondan etkilendiği gibi kendisi de onun düşünce dünyasını derinden etkilemiştir. Şems-i Tebrîzî divan şiirinde Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ile olan dostluğu nedeniyle söz konusu edilip işlenir (Zavotçu 2013, s. 707).

Şeyh Habib (Habib-i Karamânî): (ö.902/1496) Niğde yakınlarındaki Ortaköy kasabasında dünyaya gelen Habib Karamânî'nin anne tarafından Hz. Ebû Bekir, baba tarafından Hz. Ömer soyundan geldiği rivayet edilir. O dönemde Niğde Karaman vilâyetine bağlı olduğu için Karamânî nisbesiyle anılmıştır. Ailesi ve hayatının ilk dönemleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Halvetiyye tarikatının pîr-i sânisî Yahyâ-yı Şîrvânî'ye intisap etmek için Şîrvan'a gitmiş, burada on iki yıl şeyhin hizmetinde bulunduktan sonra ondan hilâfet alıp Anadolu'ya dönmüştür. Akşemseddin ile tanışarak sohbetlerinde bulunduğundan 1450-1455 yıllarında Anadolu'ya dönmüş olduğu düşünülmektedir. Başlangıçta bir süre Ankara'da ikamet etmiş sonrasında herhangi bir yere yerleşmeyip hayatını Aydın, Kayseri, Konya ve Karaman gibi şehirlere seyahatlerle geçirmiştir. Kayseri'de Akşemseddin'in halifesi İbrâhim Tennûrî ve Nakşibendî şeyhlerinden Emîr Efendi ile görüşmüş, üç defa hacca gitmiştir. Mekke'de Zeynî şeyhlerinden Abdülmütî Efendi ile sohbet etme imkânı bulmuştur. Habib Karamânî, İskilip'te Şeyh Yavsî Efendi'nin kızı ve Ebüssuûd Efendi'nin kız kardeşi Rukîye Hatun ile evlenmiş; ancak kayınpederiyle aralarında önemli bir anlaşmazlık çıkınca İskilip'ten ayrılıp Amasya'ya gitmiştir. Amasya'da bir zâviye kurarak ibadet ve ilimle meşgul olmaya başlamış ve bu şehirde vefat etmiştir. Türbesi Mehmed Paşa İmaretî içindedir. Yahyâ-yı Şîrvânî'nin beş meşhur halifesinden biri olan Habib Karamânî pîrdaşları Şükrullah Alâeddin er-Rûmî, Dede Ömer Rûşenî, Muhammed Bahâeddin Erzincânî ile birlikte bu tarikatın Anadolu'da yayılmasında önemli rolü olan bir sûfidir. Kaynaklarda Habib Karamânî'nin *Kitâbü'n-Nesâyih* adlı bir eseri olduğu kaydedilmekteyse de nüshasına rastlanamamıştır (Şahin, 1996, s. 372).

Şeyh Hamid (Hamid-i Veli): Asıl adı Hamid Hamideddin'dir ve Yıldırım Bayezid döneminde yaşamıştır. 1331 yılında Kayseri'nin Akçakaya köyünde doğmuştur. Babası Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayseri'dir. İlk eğitimini babasından almış daha sonra ilim alanındaki çalışmalarını Şam, Tebriz ve Erdebil'de sürdürmüştür. Burada Alaaddin Erdebili'den icazet almış, insanları irşad etmek vazifesiyle Anadolu'ya dönmüş Bursa'ya yerleşmiştir. Bursa'da çilehanesinin yanında yaptırdığı ekmek fırınında somun pişirip çarşı pazar dolaşarak "Somunlar Müminler" şeklinde seslenerek insanlara somun dağıttığından "Somuncu Baba" lâkabıyla anılmıştır.

Yıldırım Bayezid Han'ın Niğbolu zaferine şükür nişânesi olarak yaptırdığı Bursa Ulu Camii'nin açılış hutbesini okuma görevi kendisine verilen Emir Sultan'ın "Zamanın kutbu aramızda iken hutbeyi onun okuması uygundur" sözü üzerine hutbeyi Şeyh Hamid-i Veli Hazretleri okumuş, hutbede Fâtiha suresini yedi farklı şekilde yorumlamıştır. Dönemin şeyhülislamı Molla Fenâri bu hutbeden etkilenerek Fatiha Suresinin tefsirini kaleme almıştır. Şeyh Hamid-i Veli Hazretleri Bursa'da şöhretten ve cemaatin teveccühünden sakındığı için talebeleriyle birlikte buradan ayrılarak Aksaray'a gelmiştir. Hacı Bayram-ı Veli Hazretlerini yetiştirerek irşad vazifesi ile Ankara'ya görevlendirmiştir. 1412 yılında vefat eden Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerinin *Kırk Hadis*, *Zikir Risâleleri* ile *Silah'ul-Müridin* adlarında üç eseri olduğu bilinmektedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Somuncu_Baba).

Üveys el-Karanî (Veysel Karanî): Peygamberimiz zamanında yaşamış ancak onu görememiştir. Yemen'in Karen köyünden olan Veysel Karanî Medine'ye peygamberimizin kapısına kadar geldiği halde annesinin "Onu bulamazsan geri dön!" şeklindeki sözünden çıkmamak için peygamberimizin hâne-i saadetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır. Peygamberimiz ona hırkasını ona vasiyet etmiştir. Hakkında birçok menkıbe bulunur. Bunlardan biri Miraç'ta peygamberimizin ayakkabılarını çevirmesidir. Rivayete göre peygamberimizin bir dişinin kırıldığını duyunca acaba düşen diş bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüştür. Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelmiş, Hz. Ömer kendi eliyle Hırka-i saadeti ona vermiş ve peygamberimizin vasiyetini yerine getirerek duasını istemiştir. Hicretin 37. yılında Sıffin Muhaberesi'nde şehit olmuştur (Pala, 1998, s. 410). *Tenbîhnâme*'de ilahi aşk ve peygamber sevgisinin anlatıldığı fasılda Veysel Karani'nin hikâyesi anlatılır. Miraç'ta Hz. Muhammed'in nalınlarını çevirmesi, peygamber efendimizin de tacını ve hırkasını ona vasiyet etmesi ve Hz. Muhammed'e duyduğu büyük sevgiyle ağzındaki bütün dişlerini söktürmesi olaylarına telmih yapılır.

Yeẓîd: Hz. Muhammed'in en büyük düşmanlarından olan Ebu Süfyan'ın torunu ve Emevi Devletinin kurucusu Muaviye'nin oğlu'dur. Kerbela olayından ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) şehit edilmesinden sorumlu tutulmuştur. Özellikle Maktel-i Hüseyin'lerde adı çok anılır.

Tenbîhnâme'de hikâyelerine yer verilen Ahmed el-Bedevî, Sittî-i Nefise, Hâce İrgandı adlı kişiler hakkında net bilgilere ulaşamadığından bu kişiler hakkında bilgi verilememiştir.

2.3.5. Hikâyelerde Mekân

Tenbîhnâme'de çok sayıda hikâye yer almaktadır. Hikâyeler çok değişik coğrafi mekânlarda geçmektedir. Hikâyeler ülke, şehir, köy, sahra gibi açık mekânlarda geçtikleri gibi ev, hamam, saray, camii, mescit gibi kapalı mekânlarda da geçmektedir. Mekânların anlatımında geleneksel anlatıların hemen hemen hepsinde görüldüğü üzere pek ayrıntıya girilmez. Hikâyelerde çoğu zaman bu mekânların sadece isimleri zikredilir. Bu bağlamda *Tenbîhnâme*'de geçen yer ve coğrafya adlarına şunlar örnek olarak verilebilir: *Belh, Sana, Karaman, Engüri, Süvrihisar, Brusa, Bağdâd, Konya, Mekke, Kâbe, Harem, Şam, İsfehân, Tebrîz, Mâhân, Bedv, Mısır, Kırım, Ermen vilayeti, Baur vilayeti, Tih Sahrası, Anadolu, Diyâr-ı Acem, Diyâr-ı Rûm, Diyâr-ı Hindüstân*

Dönüp *Bağdâd* hacıları ile *Bağdâda* geldi. (48b/2)

Anuñ hikâyeti budur ki *Bağdâd* şehrinde bir uğrı vardı. (52b/11-12)

Es' ad hâtûnı birle *İsfehâna* gitdi. (35a/12)

Meger ol adâl *Tebrîz* vilâyetinden idi. Hiç şurmadı ol acı birle *Tebrîze* vardı. (21a/14-15)

Anadolu memleketinüñ ve *Karaman* vilâyetünün halkı mürîdi ve muhibbî idi. (75a/9)

Anuñ hikâyeti budur ki Sultân Hacı Bayramuñ mevlîdi *Engüri* idi ve atası gâyet bir şâlih ve müteyyin bâzergân kişi idi. (43b/13-14)

Çünkü bunlar bu haberi işitdiler andan gidüp *Engüriye* vardular. (50a/6)

Evlüyâ'llâha menzil yok Şems-i Tebrîzî ol dem *Konyada* Monlâ dersşanesine gelüp gördi kim (21b/6-9)

Fir'avn yigit oldı andan gidüp *Mışra* geldi gördi kim *Mısr* bir mu'azzam şehir illâ zabtı mümkün degül. (24a/3-4)

Anlaruñ hikâyeti oldur ki *Kırım* şehri gâyet mu'azzam şehir idi. (60a/11-12)

2.3.6. Hikâyelerde Zaman

Tenbîhnâme'de yer alan hikâyelerin geneli geçmişte belirsiz bir zamanda geçer. Dolayısıyla hikâyelerde zaman çoğunlukla; “*bir gün, günlerde bir gün, zamân-ı evvelde, zamân-ı mâzîde*” gibi belirsiz bir zamanı anlatan ifadelerle verilir:

Bir gün Davud 'aleyhi's-selâm otururdu. (15a/14)

Anuñ hikâyeti budur ki *zamân-ı evvelde* bir münâfık var-ıdı. (39a/1-2)

Günlerde bir gün bedestânda otururken bir dervîş geldi. (56a/3-6)

Anuñ hikâyeti budur ki *zâmân-ı mâzîde* Taqyânûs dirler bir pâdişâh varmış. (66b/14-15)

Bu örnekler yanında bazen hikâyenin geçtiği zaman ya da dönemin belirtildiği de olmaktadır:

Nitekim Barşîşâ adlı bir ulu şeyh *beni İsrâ'îl zamânında* ehl-i riyâ idi. Anuñ hikâyeti budur ki *zamân-ı mezkûrede* Barşîşâ şöyle şeyh idi ki müridleri bî-nihâye idi. (42a/10-12)

Anuñ hikâyeti budur ki meger *Sulţān Meĥemmed zamānında* bir kũyda bir Türkũn iki atı var idi. (49b/1-2)

2.3.7. Hikâyelerde Olay Örgüsü ve Anlatım

Tenbîhnâme'de sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklerinin çok fazla kullanılmaması akıcı anlatıma katkıda bulunmuştur. *Tenbîhnâme*'de olaylar geçmiş zamanda geçer ve geçmiş zaman kipinde anlatılır. Ağırlıklı olarak “Görülen Geçmiş Zaman Kipi” kullanılmakla birlikte kimi yerlerde “Duyulan Geçmiş Zaman Kipi”nin de kullanıldığı görülmektedir.

Hikâyelerde anlatıcı “hâkim anlatıcı”dır. Buna “tanrısal konumlu anlatıcı” da denir. Bu anlatıcı her şeye vakıf ve her şeyi bilen bir kimsedir (Çetin, 2003, s.130). Kişilerin iç dünyalarında olup bitenleri, neler düşündüklerini; olayların öncesi, şimdisi ve sonrasını en ince ayrıntısına kadar bilir.

Tenbîhnâme'de anlatılan hikâyeler canlı bir anlatıma sahip olmakla beraber basit olay örgülerine sahiptir. Bu hikâyelerde genellikle kıssadan hisse verilmesi hedeflendiğinden şahıs, zaman ve mekânla ilgili ayrıntılara girilmediği gibi olay örgülerinde de ayrıntıya pek girilmemiş, hikâyelerin “mesaj ve ibret” yönü önemsenmiştir.

Hikâyelerde olayların, durumların anlatımı ön planda olduğu için genellikle öyküleme anlatım biçimi kullanılır. Öyküleme anlatıma aşağıdaki alıntılar örnek olarak gösterilebilir:

“Anuñ evvel hikâyeti budur ki Naşûh ve Yusûf iki ħarındaş idi. Ammâ Naşûh’uñ kârı kefen şoymaĥ idi. Şöyle ki Bağdâd içinde ne ħadar meyyit ölse öldüğü gice anuñ ħabrini açup kefenini şoymasa râhat olmazdı. Anuñ bu fi‘lini ħalk bilürdi velâkin kendüyi dutamazlardı. İttifâĥ bir kişi bir gün Naşûh’a eyitdi yâ Naşûh eger ben ölürsem be-herhâl ħomaz benüm kefenüm şoyarsın. Gel saña şimdi kefen bahâsını vireyin tâ kim benüm kabrüm açup kefenüm şoyma didi. Naşûh eyitdi ki n’ola ĥoş olsun diyüp ol kişiden kefen bahâsın alup şoymayacaĥ oldı.” (3b/5-13)

Tenbîhnâme'de öyküleme dışında kimi zaman betimlemelerin de kullanıldığı görülür. Eserde birkaç yerde yapılan tasvirler dikkat çekicidir. Bu bağlamda 59. Fasılda (Faşl-ı tis‘a ĥamsîn) geçen saray tasviri örnek olarak verilebilir:

“Yâ ĥulâm şehri içinde fülân yirde benüm bir sarâyum vardır. Etrâfi ĥisâr gibi bārûdur. İçi yir yir köşkler ve şehnişinler ve bir taraflı ĥulistân ve bağla bûstân ve şaĥâyıĥ-ı nu‘mân ve sünbül reyhân ve nergis-i zamîrân ve ħaranfil-i mestân ve benefşe-i perîşân ve mîr-i ‘âşıkân birle zeyn olmuştur.” (86a/11-14)

Bunun dışında 54. Fasılda (Faşl-ı erba‘a ĥamsîn) Hz. Yusuf için yapılan tasvir de dikkate değerdir:

“Yūsuf ‘aleyhi’s-selâm ĥazretlerini gördiler ki maĥbûb civândur ki ħâmeti nihâl-i serve ve kâkülleri sünbül ve reyhâna ve yüzindeki ĥâl-i siyâhî âb-ı ĥayâta üstinde fülful-i ĥayvânî hindüya ve ĥülşen ĥüsniinde iki ‘arızı cennetde bitmiş lâle ve şaĥâyıĥa ve lebi aĥ ĥül üstinde ħonılmış al kirasa ve enfi tomar zenbaĥ ve ĥulakları ħatmer ħaranfile zenaĥdânî almaya ve ĥabĥabı turunca ve yaĥasından yukarı ĥerdânî nûrdan minâreye ve iki ebrûsı

kıble ehline iki mihrāba ve muşhaf-ı hüsninde nergisi çeşminüñ müjgānı i' rāb konılmış kitāba beñzer. Ve'l-hāşıl bir mertebede hüsnüdür ki misli manendi cihāna gelmiş degül ve gelmeye.” (77b/8-14).

Tenbîhnâme'de yukarıda bahsi geçen anlatım biçimleri yanında düşünceyi geliştirme yollarına da başvurulmuştur. Eserde düşünceyi geliştirme yollarından örnekleme ve tanık göstermelerden yararlanılmıştır. Nidâi yeri geldikçe ele alınan konuyu destekleyen ayet, hadis ve atasözlerinden yararlanmıştır.

Tenbîhnâme'de dikkati çeken bir anlatım özelliği de temsili (sembolik) anlatımdır. 1., 2., 3., 27., 28., 59. fasıllardaki hikâyeler temsili karakterdedir. Kimi zaman yazar, hikâye kısımlarından sonra gelen nazım kısımlarında hikâyedeki sembollerin neleri temsil ettiğini açıklamıştır. Bu bağlamda örnek olarak 27. fasıldaki hikâye gösterilebilir. Önce hikâye anlatılmış ardından gelen “Nazm” başlıklı kısımda hikâyede nelerin neleri temsil ettiği açıklanmıştır:

“Hikâyet

Nitekim bir münâfık gönlinde her zamān kîn dutardı. Anuñ hikâyeti budur ki zamān-ı evvelde bir münâfık varıdı. Bir zâhid mü'mine kîn iderdi. Meger bu münâfık bir gice kaçd eyledi ki ol 'azîzi helāk ide öldüre. Hemān nişfu'l-leyl olduğında tırdı, ol zâhidüñ evine girdi, zâhidi yirinde bulmadı. Yârin gice gelüp öldüreyin diyü çıkup gitdi. Henüz evine gelmedin şabâh oldı göz gözi gördi. Bu münâfık gördi kim ardından bir heybetlü âvâz gelür. İştidi dağı dönüp ardına nazâr itdi gördi kim bir qara deve ağzın açup ve köpüklerin saçup gelür kendünün helākına 'azimet ve kaçd itmiş. Ol münâfıkuñ cānı başına şıçradı hemān kaçdı. Gördi kim ol aralıkda şıgıncak yir yok lâkin gördi kim yanında bir kıyu var cān kōrkusından kıyunuñ içinde bir ağāc kökine yapışup kıyuya şalındı. Ol deve dağı gelüp kıyunuñ ağzında havāle olup durdı ve ol yapışdığı ağac kökin kıtca? mı ola diyü bakdı. Ne görse ol köküñ dibinde iki kırtcağaz biri aq ve biri qara tırmayup köki yirler. Az qalmış ki keseler. Ah ne belāya uğramışam diyü kıyunuñ dibine nazâr itdi. Gördikim kıyunuñ dibinde bir ejderhā kendüye hücüm itmiş ağzından odlar saçılır. Ol münâfık kîni ucından bunuñ gibi belāya uğradı. Ve'l-hāşıl yukaru kıqayın dise deve helāk ider. Kıyu dibine inse ejderhā helāk ider ve köke yapışup durursa köki kırtlar yimiş az qalmış ki düşe. Nifāk ve kîn uçından bunuñ gibi belālar ile mübtelā oldı (38b/15-39b/4).

Nazm

Bir hikâyet kim saña itdüm beyān

Ma' nîsi ħavf içre olmışdur nihān

(...)

Saña mü'min didüğümdür kār-ı dîn

Ol münafık nefsdür kîndār-ı dîn

(...)

Anı fikr it kim eceldür ol cemel
Katluñ için hamle eyler bir mehel

‘Ömrüñ ol kökdür ki qurd eşer anı
Ya‘ ni turmaz eksilür ‘ömrüñ günü

Gice gündüzdür iki qurd ey hümâm
Turmaz anlar ‘ömrüñ olunca tamâm

Quyı qabr olur ki menzildür saña
Çünkü varursın aña gâh gâh aña

Ejderhâ tamudur andan key şağın
Ya‘ ni olma k̄in k̄arına yakın (39b/4-14)”

Görüldüğü gibi yazar, şiirde hikâyedeki münafık kişinin, nefsi; kara devin, eceli; kuyunun, kabri; ağaç kökünün, ömrü; ağaç kökünü kemiren ak ve kara kurtların, gece ve gündüzü; kuyunun dibindeki ejderhanın ise cehennemî sembolize ettiğini belirtmiştir. Bunun dışında 28. ve 59. fasıllardaki hikâyeler de benzer şekilde kurgulanmış temsili hikâyelerdir.

BÖLÜM 3

3. DİL VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Tenbîhnâme, Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlıcaya geçiş dönemi eseridir. Bu özelliği dolayısıyla metnin dil özellikleri Eski Anadolu Türkçesi ile karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Eski Anadolu Türkçesinden Klâsik Osmanlı Türkçesine geçişte ses ve şekil özelliklerinde ne gibi değişme ve farklılaşmaların olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla her iki dönemin dil özellikleri; üzerinde çalışma yapılan metinden yansıyan dil bilgisi özellikleriyle karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

3.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Bilindiği üzere Eski Anadolu Türkçesi'nde imlâ konusunda Uygur imlâsı ve Arap imlâsı olmak üzere iki ayrı yazı geleneğinin etkisiyle düzenli bir imlâdan söz etmek imkansızdır. Özellikle ünlüler konusunda görülen bu karışıklık sonucu ünlüler kimi zaman harekeyle kimi zaman da elif (ا), vav (و), ye (ي) ile gösterilmiştir. Bu karışık imlâ farklı eserlerde ve müelliflerde olduğu gibi aynı dönemde yazılmış eserlerde hatta aynı eserlerde bile görülebilmektedir. Metnimizde de Arap imlâsının etkisiyle genellikle ünlüler yazılmamıştır. Yine /ç/ ve /p/ ünsüzünün yazımında görülen düzensizlikler metnimizde düzenli bir imlâdan söz etmeyi mümkün kılmamaktadır. Metnimizin imlâ özellikleri “Ünlülerin İmlâsı” ve “Ünsüzlerin İmlâsı” başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1.1. Ünlülerin İmlâsı

Tarihi süreç içinde Türkçe'nin geçirdiği birtakım ses ve şekil değişiklikleri yanında değişen alfabe sistemleri de ortaya bir imla probleminin çıkmasında etkili olmuştur (Yelten, 2009: 48). Yukarıda da değinildiği üzere değişik imlâ gelenekleri dolayısıyla ünlülerin yazılışları da farklılıklar göstermektedir. Metnimizde ünlülerin imlâ özellikleri şöyledir:

3.1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlâsı

Ön seste: Ön seslerde /a/ ünlüsü genellikle medli elif (ا) veya medsiz elif (ا) ile kuralsız olarak yazılmıştır:

Medli elif (ا) ile;

açup (أچوب) 3b/8, *açdı* (أچدی) 3b/14, *anuñ* (أنك) 4a/8, *anda* (أنده) 4b/13, *almağ* (المق), *ağ* (اق) 5a/14, *anda* (أنده) 10/5, *avuç* (أوج) 12a/8, *ay* (أى) 16a/15, *altı* (ألتي) 23a/12, *anuñ* (أنك) 34b/8, *adına* (أدنه) 34b/13, *ağzında* (أغزنده) 38b/12, *azdılar* (أزدلر) 39b/15, *anı* (أنى) 41b/13, *açıla* (أچيله) 91a/2, *adıñı* (أدیكى) 96a/14.

Medsiz elif (ا) ile;

aña (اكا) 8a/12, *ardlarınca* (اردلرنجه) 8b/2, *aşağa* (اشاغه) 20b/8, *ağac* (اغاج) 39a/11, *ağçeliğ* (اقچელი) 44a/3, *açlıkdan* (اچلقدن) 40a/11, *atludan* (اتلودن) 49/4, *anuñ* (انك) 70a/12, *anı* (انى), *ay* (ای) 80a/9.

SK nüshasında ön seste a sesinin bazen dikine üstünlü elif ile (ا) yazıldığı görülmektedir:

aç (اچ), *adı* (ادی) 44a/4, *ayağı* (ایاغی) 44b/6, *atası* (اتاسی) 48b/3, *açdı* (اچدی) 63b/2.

İç Seste: /a/ ünlüsü söz içinde kimi zaman elif (ا) ile yazılırken kimi zaman hiç gösterilmemiştir.

şapar (صیر) 3a/3, *aşarsam* (آسارسم) 7a/2, *şag* (صاغ) 16a/14, *aşağa* (اشاغه) 20b/8, *ğara* (قره) 39a/8, *kanı* (قنى) 40b/10, *toprağı* (طیراغی) 65a/13, *ğanda* (قنده) 68a/11.

Son seste: /a/ ünlüsü söz sonunda genellikle güzel he (ه) ve bazen de elif (ا) ile yazılır:

ğara (طشره) 40b/4, *ğara* (قره) 39a/8, *soñra* (صكره) 42b/13, *aña* (اكا) 44a/6, *saña* (سكا) 44b/3, *içre* (ایچره) 47a/4, *sırça* (سرجه) 54a/1, *şakla* (صقله) 53a/5, *almağa* (آلمغه) 67b/6.

3.1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlâsı

Ön seste: Ön seslerde /e/ ünlüsü elif (ا) ile gösterilmiştir:

eyitdi (ایتدی) 3b/11, *eylemek* (ایلمک) 1b/4, *elile* (الیله) 3b/15, *elin* (الین) 3b/15, *etmek* “ekmek” (اتمک) 7a/3, 37a/6, *ekinlik* (اکنلک) (28b/10, *ekinlikde* (اکنلکده) 28b/11, *eglendi* (اگلندی), *eyü* (ایو) 62b/7, *ere* (اره) 65b/7, *etegi* (اتکی) 78b/13.

İç seste: İç seslerde /e/ ünlüsü kimi zaman güzel he (ه) ile gösterilirken bazen ünlünün yazılmadığı da görülmektedir:

eylemde (ایلمهده) 52b/15, *geleyin* (کلهین) 52a/1.

gelen (کلن) 53b/15, *içmege* (ایچمهکه) 57a/14, *içelüm* (ایچلم) 57a/15.

Son seste: Son seslerde /e/ ünlüsü güzel he (ه) ile gösterilmiştir:

Yüce (یوجه) 1b/2, *beline* (بلنه) 4b/5, *ağçe* 4a/5, *niçe* (نیجه) 83a/10, 87b/9, *nesne* (نسنه) 12b/15, 92b/8, *yine* (ینه) 15a/1,2; 16b/2, *dere* (درهده) 9a/3.

3.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlâsı

Ön Seste: Ön seslerde /ı/ ve /i/ ünlüleri, elif (ا), elif+ye (ای) ile yazılmıştır:

içinde (ایچنده) 2b/5, 69b/12, *idüp* (ایدوب) 2b/8, *ile* (ایله) 42a/8, *işitdi* (ایشیدی) 7a/10, *ip* (ایپ) 7a/8, *il* (ایل) 7a/12, *iki* (ایکی) 56a/1, 69b/13, *imdi* (ایمدی) 56a/1, 67a/4, *irdügin* (ایردوگین) 56a/3, *itdi* (ایتدی) 4a/13.

İç seste: İç seste /ı/ ve /i/ ünlüleri /ye/ (ی) ile gösterilmiş ya da hiç yazılmamıştır.

çık (چیق) 7a/9, *ölinüñ* (اولینک) 7a/10, *agırdı* (آغریدی) (13a/1, *açıla* (اچیله) 91a/2, *adıñı* (آدیکی) (96a/14).

adına (آدنه) 34b/13, *ağzında* (آغزنده) 39a/12, *azdılar* (آزدلر) 39b/15, *biz* (بز) 67a/4, 6, *şimdi* (şimdi) 71b/12, 73a/13.

Son seste: Söz sonunda /ı/ ve /i/ ünlüleri /ye/ (ی) ile gösterilmiştir.

anı (انی) 6b/11, *ayağı* (ایاغی) 6b/14, *ipi* (ایی) 7a/11, *anları* (آنلری) 12a/1, *altı* (آلتی) 23a/12, *oğlı* (اوغلی) 34b/13, *kanı* (قنی) 40b/10.

3.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlâsı

Ön seste: Ön seslerde /o/ ve /ö/ ünlüleri elif+vav (و) ile yazılmıştır.

özi (وزی) 9b/5, *otlar* (اوتلر) 14a/11, *oğ* (اوق) 50a/13, *onar* (اونر) 3a/7, *öğren* (اوگرن) 21a/9, *otuz* (اوتوز) 15b/5, *ölüm* (اولوم) 18b/12, *öldi* (اولدی) 23b/15.

İç seste: İç seslerde /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında /vav/ (و) kullanılmıştır.

bozmağ (بوزمق) 3b/3, *görüüp* (کوروب) 8b/8, *böylece* (بویلهجه) 9a/11, *bölügi* (بولوکی) 13b/10, 14, *çok* (چوق) 24a/9, *dört* (دورت) 31a/6, *ğodi* (قودی) 50b/3, 88b/13, *göçüp* (کوچوب) 80a/11, *ko* (وقه) 95b/6.

Yazımı kalıplaşan bazı sözcüklerde iç seste yer alan /o/, /ö/ ünlüsünün yazımında vav (و) kullanılmamıştır: *şoñra* (صکره)

3.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlâsı

Ön seste: Ön seste /u/ ve /ü/ ünlüsü elif+vav (و) ile yazılmıştır.

uğurladılar (اوغورلدلر) 4b/6, *uğradı* (اوغردی) 18a/8, *uğrısı* (اوغریسی) 24b/12, *ucuzlık* (اوجوزلق) 80a/8.

üleşmek (اولشمک) 31a/9, *üç* (اوچ) 31a/7, *üşdiler* (اوشدیلر) 36a/3, *üstinde* (اوستنده) 12b/8, 28a/5.

İç seste: İç seste /u/ ve /ü/ ünlüsünün yazımında /vav/ (و) kullanılmıştır. Bazı sözcüklerde ise bu ünlüleri göstermek için herhangi bir harf kullanılmamıştır:

oturdılar (اوتوردیلر) 53a/2, *oturuñ* (اوتورك) 53a/2.

Son seste: Son seste /u/ ve /ü/ ünlüsünün yazımında vav (و) kullanılmıştır:

eyü (ایو) 62b/7, *kendü* (کندو) 32a/12, *ayru* (ایرو) 96a/14, *ilerü* (ایلرو) 26a/10, *denlü* (دکلو) 18a/8.

3.1.2. Ünsüzlerin İmlâsı

3.1.2.1. /b/, /p/ Ünsüzlerinin İmlâsı

Ön seste: Metnimizde ön seste /p/ ünsüzünün genellikle düzensiz olarak b (ب) veya p (پ) ile yazıldığı görülmektedir.

“*parmak*” sözcüğünün ikili yazımı görülür. “*Parmak*” kelimesi bir yerde /p/ ile (16a/15); üç yerde ise /b/ ile (*barmağıla* 6a/6, *barmağında* 83a/12, *barmağ* 85b/9) yazılmıştır.

Bununla birlikte Eski Türkçede b’li olan pişmek (<bış-) fiili metnimizde *bişürdi* 50b/9, *bişürdüğü* 51b/3, *bişüp* 54a/10 kelimelerinde b ile yazılırken *pişmiş* 5b/5, 10b/3, 41a/1, *pişirüp* 71a/7 kelimelerinde ise /p/ ile yazılmıştır.

Metnimizin çalışmada kullanılan tüm nüshalarında söz başında *p* ünsüzünün düzensiz olarak /b/ veya /p/ ile yazılmasına şu kelimeler de örnek olarak verilebilir: *poğaca AL50b/09, boğaca SK 39a/20, pîl AL36a/1, bîl MK44b/1*.

Bunlar dışında söz başında “*bınar*” kelimesinin metnimizde 35a/6,54a/1, 54a/2, 54a/12, 54a/13, 54a/14, 54b/2, 54b/10’da geçtiği ve düzenli olarak /b/ (ب) ile yazıldığı görülmektedir. Çeviri yazıda da bu /b/’li yazılışlar korunmuştur.

İç seste: Metnimizde iç seste /p/ ünsüzünün yazımı düzenlidir.

depremedi 51a/7, depenûn 60a/13, epsem 65b/7, toprağı 65b/12.

Son seste: Son seste /p/ ünsüzünün yazımı düzenli değildir. Son seste /p/ ünsüzü bulunan Farsça “*hep*” sözcüğü metnimizde 14b/1, 60a/8, 90a/9, 95b/13’te geçmektedir ve /b/ (ب) ile yazılmıştır. Sadece SK nüshasında bir yerde sözcüğün /p/ ile yazıldığı görülür: *hep* (هپ) SK70a/21. Türkçe “*top*” sözcüğünün de metnimizde /b/ ile yazıldığı görülür: *toğ* (توب) 27b/15. Bu sözcükler çevriyazıda /p/ ile yazılmıştır.

Ayrıca kelime sonlarında bulunan *-up, -üp* zarf-fiil eki; AL, SK, MK nüshalarında düzenli olarak /b/ (ب) ile yazılmıştır.

3.1.2.2. /ç/, /ç/ Ünsüzlerinin İmlâsı

/ç/ ünsüzü nüshalarda çim (چ) veya cim (ج) harfleriyle karşılanmıştır. SK nüshasında /ç/ ünsüzü genellikle çim harfi ile karşılanmıştır. AL nüshasında kimi zaman cim kimi zaman da çim harfi kullanılırken MK nüshasında /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin her ikisi de cim harfiyle karşılanmıştır.

AL nüshasında özellikle iç ve son seste ç ünsüzü bulunduran sözcüklerin yazımında hem cim hem de çim kullanılmıştır. Bu durum iç seste ç ünsüzü bulunan *nice~niçe, gice~giçe, akce~akçe, şırca~şırça* sözcüklerinde görüldüğü gibi günümüzde son seste /ç/ ünsüzü bulunduran *hiç, birkaç, ağaç, aç, uç, güç, kılıç, çoç, saç-, geç, geç-* gibi sözcüklerin yazımında da görülmektedir.

Bu sözcüklerden *nice~niçe, gice~giçe* sözcüklerinin o dönemde ikili yazılışları olabileceği düşünülecek esas nüshada geçtikleri şekilleriyle çevriyazıya aktarılmıştır. Ancak *birkaç, ağaç, uç, aç, güç, kılıç, çoç, suç, geç-* gibi Türkçe sözcükler ve aslı Farsçada /ç/’li olan *hiç* sözcüğü çevriyazıda /ç/’li şekilleriyle yazılmıştır.

3.1.2.3. /ñ/ Ünsüzünün İmlâsı

Nüshalarda ñ ünsüzünün yazılışı farklılıklar göstermektedir. AL nüshasında birkaç yerde sağır kef (ك) kullanılmakla birlikte her zaman normal kef (ك) ile yazılmıştır: *yeñiden* (يگیدن) 65a/5

Bu ünsüz SK nüshasında bazen normal, çoğunlukla sağır kef ile; MK nüshasında ise her zaman sağır kef ile yazılmıştır.

3.1.2.4. /t/, /d/ Ünsüzlerinin İmlâsı

Kalın sıradan kelimelerin ön seslerinde /t/’ler genellikle tı (ط) ile yazılmıştır.

tağ (طاغ) 10a/12, 63b/1, 63b/2, *toğrılık* (طوغرلىق) 53b/3, *turup* (طوروب) 54b/9.

Kalın ve ince sıradan /t/'lerin bazen tonlu şekilde d ile yazıldığı görülür.

dürlü (درلو) 3b/1-2, *dutamazlardı* (دوته مزلردى) 3b/9; *dutdı* (دوتدى) 4a/1, *dutup* (دوتب) 21a/8, *durup* (دورب) 48b/3.

Bazen ön seslerde kalın sıradan kelimelerde *t* (ط) yerine *t* (ت) ile yazılan örnekler de bulunmaktadır.

Tañrılıq (تكريلق) 11b/1, *Tatar* (اتار) 27b/8, *tutarsañ* (توتارسك) 79b/11.

İç ve son seslerde bulunan kalın sıradan /t/'ler ise genellikle (ت) ile yazılmıştır.

atası (اتاسى) 57a/13, *atañdan* (اتاندىن) 57b/9, *katında* (قاتنده) 96a/6.

3.1.2.5. /s/ Ünsüzünün İmlâsı

/s/ ünsüzünün yazılışında *sin* (س) ve *sad* (ص) harfleri kullanılmıştır. /s/ sesi ince ünlülü kelimelerde *sin* (س) ile; kalın ünlülü kelimelerde ise *sad* (ص) ile yazılmıştır.

sen (سن 36b/14), *seni* (سنى) 36b/14, *aşşılı* (اصلو) 16b/7, *şordı* (صوردى) 23a/6, *şatarmış* (صتارمش) 37b/2, *şınuq* (صنق) 67b/4.

Kalın ünlüyle başlayan bazı sözcüklerin *sin*'le yazıldığı görülür: *sırça* (سرجه) 54a/1.

3.2. SES ÖZELLİKLERİ

Bir dildeki kelimelerin hepsi uzun hayatları boyunca ses bakımından hep aynı şekilde kalmazlar. Bazı kelimelerde zamanla birtakım ses değişimleri olduğu göze çarpar. Yazılı belgeler kelimelerdeki bu değişimlerin takip edilebileceği en önemli vesikalardır. Bu bağlamda 16. yüzyılda kaleme alınmış olan metnimizde ünlü ve ünsüzlerle ilgili fonetik özellikler şu başlıklar altında ele alınabilir:

3.2.1. Ünlüler (Vokaller)

Metnimizdeki ünlüler Türkçenin diğer devirlerinde de görülen 8 ünlüdür: a, e, ı, i, o, ö, u, ü. Bununla birlikte Arapça ve Farsça kelimeler dolayısıyla â, û, î gibi uzun ünlüler de bulunmaktadır.

3.2.1.1. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirlerine uyması olayıdır. Türkçede bir kelimenin ünlüleri çeşitli bakımlardan birbirlerine benzerler. Bir başka deyişle Türkçede bir kelimenin ünlüleri arasında açık bir uygunluk göze çarpar. Göze çarpan bu ünlü uygunluğu kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımlarından olmak üzere iki nokta etrafında toplanır (Ergin, 2000, s. 70).

3.2.1.1.1. Kalınlık-İncelik (Büyük Ünlü) Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu bir sözcükteki ünlülerin kalınlık incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Kalınlık incelik uyumu başlangıçtan günümüze kadar Türkçenin her devrinde çok sağlam bir şekilde işlemiş ve işlemeye devam eden bir kuraldır. Muharrem Ergin (2000: 71)'in ifadesiyle “Türkçenin en büyük fonetik hususiyetini bu kaide teşkil

eder.” Türkçenin bu uyum dışında kalan istinaları çok azdır. Mesela Türkçe oldukları halde birtakım fonetik değişikliklere uğramış *anne* (<ana), *elma* (<alma), *inanmak* (<inanmak), *hangi* (<kanı), *hani* (<kanı), *dahi* (<dağı<daki) gibi kelimelerde ve *-yor* ekinin ince köklere *-ki*, *-ken* eklerinin kalın köklere eklenmeleri halinde kalınlık- incelik uyumuna aykırı durumların ortaya çıktığı görülmektedir.

16. yüzyılda kaleme alınmış olan metnimizde kalınlık-incelik uyumu birkaç istisna dışında tamdır. Metnimizde *-yor*, *-ki*, *-ken* eklerinin kalınlık-incelik uyumunu bozdukları durumlar görülmektedir:

-yor şimdiki zaman eki:

geliyor 38b/1, geliyorur 38b/3, 51b/5, geliyor 44a/4, helâk itdüriyorlar 84a/15.

-ki aitlik eki:

yanındaki 4b/12, ortasındaki 57a/10.

Bu ekin metnimizde bazen kök ünlüye uyup kalın şekliyle kullanıldığı da görülmektedir:

taşradağı (طشردهدغی) 78b/12, batısındağı (بتیسندهدغی) 63a/12, ucındağı (اوجوندغی) 93b/3, başındağı (باشندهدغی) 94a/7.

-ken, *-iken* zarfiil eki:

Bu zarf-fiil eki 16. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde daima ince olup dil uymuna bağlı değildir (Kartallıoğlu, 2011:79). Günümüzde olduğu gibi metnimizde de *-iken* zarf-fiil eki daima incedir, ünlü uyumuna uymamıştır:

yaturken (باتورکن) 12b/5, otururken (اوتوررکن) 56a/4.

Bunlar dışında metnimizde kimi zaman *-lık* ekinin ince sıradan ünlülü sözcüklere ya da *-lik* ekinin kalın sıradan ünlülü sözcüklere gelerek uyumu bozdukları görülmektedir:

harāmīlık (حرامیلق) 8a/4, zārīlıklar (زاریلقلر) 15b/7, aqçelīk (اقچهلک) 44a/3, ganīlık 80a/8 (غنیلک) kuṭblik (قطبلیق) 44b/6, laḥzālik (لحظالک) 87a/6.

3.2.1.1.2. Düzlük –Yuvarlaklık (Küçük Ünlü) Uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumu; “Ünlülerin düzlük-yuvarlaklık, darlık-genişlik bakımlarından uygunluğudur” (Gencan, 2001, s. 67). Bir başka tanımla Türkçede bir kelimedede düz vokalleri (a, e, ı, i) düz vokallerin, yuvarlak vokalleri (o, ö, u, ü) ise dar yuvarlak (u, ü) veya düz geniş (a, e) vokallerin takip etmesi kuralıdır. Bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendisini hissettiren düzlük-yuvarlaklık uyumunun “Türkçenin ilk devirlerinden beri umumileşip sağlam kaideler olarak ortaya çıkmadığı malumdur” (Timurtaş, 2012, s. 27). Düzlük yuvarlaklık uyumu; Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde mevcut olmamakla birlikte ancak son zamanlarda dilin belirli bir özelliği haline gelebilmiştir.

Dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlıcaya geçiş dönemi eseri olan metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumu tam değildir. Bu durumun çeşitli sebepleri bulunmaktadır:

1. Sözcüklerde Yuvarlaklaşma

a) Bazı sözcükler bünyelerinde dudak ünsüzü bulunmadığı veya yuvarlak ünlü teşekkülünü gerektirecek herhangi bir olaya maruz kalmadıkları halde yuvarlak ünlü taşımaktadır.

altundan 56a/7, ağulu 76a/6, girü 90b/7, karşıdan 20b/3, delü 65b/3, kendü 71a/14

b) ğ ve g'lerin düşmesi sebebiyle: Eski Türkçede birden fazla heceli bazı sözcüklerin sonunda bulunan -ğ/-g sesleri düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

kapığ >kapu: cennet *kapusına* geldi 19a/6.

ayrığ > ayru: Haktan *ayru* olmaya 96a/13.

c) -ğaru, -gerü eki ile

içgerü > içerü: penceresinden *içerü* nazar itdi 28a/8.

ilgerü > ilerü: anları geçüp *ilerü* yürüdiler 38b/3.

yokğaru > yukaru: geldi ve *yukaru* çıktı 51a/1.

2. Eklerdeki Yuvarlaklaşmalar

Bazı ekler düz ünlülü kök ya da gövdelere hep yuvarlak ünlülü olarak gelmektedir. Metnimizde her zaman yuvarlak ünlülü olarak kullanılan ekler şunlardır:

-up, -üp zarf-fiil eki

Ünlüsü Eski Türkçeden beri genellikle yuvarlak ünlülü olan bu ek metnimizde de yuvarlak ünlülüdür.

varup 5a/10, görüp 5a/13, korkup 9b/13 vb.

-ur-, -ür- ettirgenlik eki

Eski Anadolu Türkçesinde ünlüsü daima yuvarlak olan bu ekin metnimizde de ünlüsü daima yuvarlaktır.

yitürdüm 12b/7, geçürme 44b/14.

-sun, -sün *teklük 3. kişi* emir eki

çeksün 7a/2, dursun 53a/9.

-lu, -lü sıfat yapım eki

İsimden sıfat yapım eki olan -lu, -lü ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlaktır. Metnimizde de ekin çoğunlukla yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı görülür:

adlu 5a/15, kanlu 9b/13, aşşılı 16b/7.

Ekin kök ünlüsü yuvarlak olan bazı sözcüklere düz ünlülü olarak geldiği de görülmektedir:

güçli 62b/14, sevgüli 89b/7.

Şart çokluk I. kişi eki

Metnimizde yuvarlak ünlülü kullanılan eklerden biridir. Bu ek *biz* kişi zamirinden ortaya çıkmış, sözcükteki *b-*, *v-* olmuş ve aradaki ünlü bu dudak ünsüsünün etkisiyle yuvarlaklaşmıştır:

istesevüz 6a/11, tabi' iyyet idersevüz 67a/5.

Aynı şekilde istek ekinin çokluk I. kişi çekiminde de *-vuz*, *-vüz* ekinin kullanımı görülmektedir:

saña ikrâr idevüz 16/9, senüñle bilece görevüz 76b/1.

-ur, *-ür* geniş zaman eki

Eski Türkçede geniş zaman eki genellikle *-ur*, *-ür* bazen de *-ar*, *-er* nadiren de *-ır*, *-ir* şeklindedir (Timurtaş, 2012, s. 36). Eski Anadolu Türkçesinde ise yuvarlak ünlülü olarak *-ur*, *-ür* kullanılmıştır. Bu ekin yazılışı klişeleşmiş olarak son zamanlara kadar yuvarlak ünlülü olarak devam etmiştir. Metnimizden şu sözcükler örnek olarak verilebilir:

güç gelür 19b/4, bâc alurdı 24a/8, zârı kılur 27a/3.

-u, *-ü* zarf-fiil eki

Bu zarf-fiil ekinin metnimizde genellikle yuvarlak şekli tercih edilmiş, *-ı*, *-i* şekli çok az kullanılmıştır:

diyü 7a/12, isteyü 67a/6, ağlayu 53a/11, ağlayu ağlayu 94a/2.

Ekin düz ünlülü kullanımına sadece bir yerde tesadüf edilmiştir:

okuyı okuyı kapudan geçün 35a/14

3. Düz Ünlülü Ekler: Eklerdeki yuvarlaklaşmalar yanında metnimizde dudak uyumunu bozan bir diğer unsur yuvarlak köklere hep düz ünlülü gelen eklerdir. Metnimizde düz-dar ünlülü olan ekler şunlardır:

Belirtme Hal Eki: *-ı*, *-i*

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde daima *-ı*, *-i* şeklindedir. Sonraki yüzyıllarda ünlü uyumuna giren bu ekin imlası son zamanlara kadar klişe olarak *-ı*, *-i* şeklinde devam etmiştir.

bunı 2a/6, ol hâtünü 15a/5., Ol bir koyunı 15b/1.

Teklik 3. kişi iyelik eki: *-ı*, *-i*; *-sı*, *-si*

Metnimizde düz ünlülü olarak kullanılan eklerden biri de teklik 3. kişi iyelik ekidir. Ekin ünlüsü son zamanlara kadar ünlü uyumuna tabi olmamıştır.

cehennem odı 11a/4, Kimün gönli 12a/6, gönli gözine 16a/3, it ölüsi 54a/14.

Görülen Geçmiş Zaman Teklik 3. Kişi eki

Görülen geçmiş zaman teklik 3. kişi eki *-dı*, *-di*deki ünlü de daima düzdür ve imlası klişe olarak (ﺉ) son zamanlara kadar devam etmiştir (Timurtaş, 2012, s. 37).

oldı 54b/9, gördi 54b/11, urdı 56a/5.

Zarf-fiil eki: *-ınca, -ince*

Eski Türkçede *-gınca, -gince* olan bu ekin de ünlüsü düzdür.

şabâh *olınca* 56b/3, t̃a kim *ölince* 7a/2, *yire düşünce* 57b/14.

3.2.1.2. Ünlü Değişmeleri

Türkçede gerek kelime köklerinde gerek eklerde bulunan ünlüler çeşitli değişmelere uğramışlardır. Bu değişmelerin hangi sebeplerle gerçekleştiği kesin olarak ortaya konulamamıştır (Akkuş, 1995, s. 123). Türkçenin çeşitli dönemlerine ait metinlerde görülen ünlü değişmelerinin metnimizde olduğu görülmektedir. Metinde tespit edilebilen başlıca ünlü değişmelerini şu başlıklar altında toplayabiliriz.

3.2.1.2.1. i/e Tercih

Eski Anadolu Türkçesinde /i/ ünlüsü Türkiye Türkçesi yazı dilinde /e/; ağızlarda /i/, è/ ve /e/'dir. Eski Anadolu Türkçesindeki bu "i" ünlüsü metnimizde *di-, vir- yi-, it-, girü, gice, irtesi, ir-* gibi kelimelerde korunmaktadır.

di- "demek"

dinilmişdür (دينلمشدر) 3a/7

gice "gece"

gice (كيخه) 3b/7

girü "geri"

girü (كيرو) 4a/1

ir- "ulaşmak, erişmek"

irişmedin (ايرشمدين) 5a/5

irtesi "bir sonraki"

irtesi (ايرتسي) 47a/14

vir- "vermek"

virdi (ويردى) 10b/4

Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesinde umumiyetle "i" ile yazılan biş, "beş" yir, "yer", yidi "yedi", yitmiş "yetmiş", yiñ "yen", yid- "yedmek", yit- "ulaşmak", yitür- "kaybetmek" gibi kelimelerin durumu hem ünlülerinin yazılmaması hem de metnimizin harekesiz olmasından dolayı tam olarak tespit edilememiştir. Zira Muharrem Ergin (2000, s. 80) de konuyla ilgili yaptığı bir değerlendirmede; "Eski yazıda kelime başında ve ilk hecede olup *i* harfi ile yazılan bütün sesler 16. asra kadar yani Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca devresinde *i* idi henüz *e* olmamıştı. Bunu vokali harfle değil hareke ile işaretlenen metinlerden açıkça anlamaktayız" demektedir. Ergin'in bu değerlendirmeleri de dikkate alınarak yukarıda belirttiğimiz kelimeler çeviriyazıda *i*'li olarak okunmuştur.

3.2.1.2.2. ü>i Değişmesi

Çok az sayıdaki kelimedede görülen bu ses olayı Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır. Metnimizde ü>i değişikliği birkaç kelimedede görülür:

büt->bit-: *bitürdiler* 34a/6, *biter* 37b/14.

düp > dip: *dibine* nazâr itdi 39a/15.

Bunlarla birlikte Türkiye Türkçesinde ü>i değişimine uğramış olan “diz-” fiili metnimizde yuvarlak ünlülü olarak devam etmektedir:

düzdürmiş 57b/4, *düzdi* 65a/12.

3.2.1.2.3. u>i Değişmesi

Genellikle Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya (Ergin, 2000, s. 81) çıkan bu değişiklik metnimizde bir iki kelimedede görülmektedir:

(uçun >) *içün* 2a/7, (uşbu>) *işbu* 88a/7, (uşda>) *işte* 63b/9.

3.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Ön seste ünlü düşmesi örneği çok az örnekte görülmektedir:

şimdi (<uş+imdi) 3b/10, şol (<uş+ol) 10a/1, şöyle 6b/7 (<uş +öyle).

Metnimizde daha çok orta hece ünlüsünün düşmesiyle meydana gelen ünlü düşmesi örnekleri bulunmaktadır. Türkçede orta heceler vurgusuz olduğundan ünsüzle biten iki heceli kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında vurgusuz ve zayıf olan orta hece ünlüleri düşmektedir. Bu bağlamda metnimizde geçen şu örnekler verilebilir:

gördi kim bir dîv *agzını* açmış 20a/10.

sulţānum elçegizüñ *agrıdı* 13a/6.

Yiryüzinde *alnı* tokınmaduğ yir kalmadı 11a/10.

Ĥarr u Deccāla *beñzer* hırşuñ ehli 47b/8.

boynına bir dāne ridā 50a/15.

İt *eylügi* da'im çıkar yahşi ad 38b/11.

oğlı gögsinüñ üstinde 36b/13.

atları tut *ayruğ* kimseye virme 51b/15.

Virüpdür *göñlüne* hikmet 1b/13.

Meryemüñ *karına* cān koydı 14a/4.

bir *oğlan* vardur 79a/6.

Pehlevān ol ‘aşğ meydānında *oyna* 32a/15.

Bu ses olayı “i-” fiilinin eklediği yerlerde ya da “ile” ve “içün” gibi edatların kendilerinden önceki sözcüklerle birleştikleri yerlerde de meydana gelmektedir.

idi > *dimişdi* 66a/10; imiş > *gelürmüş* 38b/2; ise > *durursa* 39b/3.

“ile” edatının eklediği yerlerde: *feryādla* 39b/15.

“içün” edatının kendisinden önceki sözcüklerle birleştiği yerlerde: *işmarladuğıçun* 58a/14.

3.2.1.4. Ünlü İncelmesi

Ön damak ve diş eti seslerinden *y*, *ç*, *ş* ünsüzlerinin çevrelerindeki ünlüler üzerinde inceltici etkisi olmuştur. Eski Türkçeden bu yana bazı kelimeler bu etki ile kalın sıradan ince sıraya geçmişlerdir. Bununla birlikte inceltme eğilimi taşıyan *ı* ünlüsü de bu gelişmeye yardımcı olmuştur (Yelten, 2009, s. 82). Metnimizde ünlü inceltmesine uğramış kelime örnekleri şunlardır:

ayıt- > eyit-: Bu kerre er *eyitdi* 65a/14.

uçun > üçün > içün: Allāh *içün* bir aqçe 60a/15.

biş- > biş-: bir dāne poğaca idüp *bişürdi* 50b/9.

tınlā- > dinle-: İmām Muḥammed bu meşeleyi diñledi 63a/14.

yana > yene > yine: İbrāhīm *yine* ‘özr beyān eyledi 84a/6.

yorı- > yürı-: Ol dem dīvār *yürıdi* 85b/8.

3.2.1.5. Birleşme

Ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde ünlülülerden biri düşmekte ve iki kelime tek bir kelime biçiminde birleşmektedir. Bu birleşmelerin bir kısmı kalıcı, bir kısmı ise geçici olmaktadır.

bu+ öyle > böyle: taqđır-i ilāhi *böyle* olmuş 52a/10.

şu + öyle > şöyle: *şöyle* naqş itmiş 54b/3.

şu+ara > şura: *Şura* yirde çör çöp olur 17b/8.

kendü+özi > kendüzi: İçer gidince ‘aqlı *kendüzinden* 58b/5.

ne+ içün > niçün: *niçün* bu kadar eglendün 40b/14.

ne+ eyle-> n'eyle-: yā taht üstinde Tañrı *n'eyler* 12b/8.

ne+ it-> n'it-: Ğazab aşhab-ı fīle gör ki *n'itdi* 92a/11.

ne+ol- > n'ol-: Cīvān *n'ola* didi 92a/11, Uran issine itün *n'ola* ḥāli 84b/13.

3.2.2. Ünsüzler (Konsonantlar)

Metnimizde bugünkü yazı dilimizde var olan ünsüzler dışında *h* ve *ñ* ünsüzleri bulunmaktadır. Bunlardan *ñ* ünsüzü Türkçenin eski dönemlerinden beri varlığı görülen bir geniz-damak ünsüzü; *h* sesi *k* ünsüzünün süreklileşmesi ile ortaya çıkmış sızıcı bir ünsüzdür.

3.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Türkçede ses değişmelerinin önemli bir kısmını ünsüzlerle ilgili ses değişiklikleri oluşturur. Bütün Türkçede olduğu gibi Batı Türkçesinde de ünsüz değişmeleri ünlü değişmelerinin yanında sayılarına uygun bir çokluk gösterirler (Ergin, 2000, s. 82-83). Ünsüz değişmeleriyle ilgili olarak metnimizde görülen başlıca ses değişmeleri şunlardır:

3.2.2.1.1. b->v- Değişmesi

b-v değişikliği bazı b'lerin v olmasıdır. Türkçede sözcük başında ve sözcük içinde olmak üzere iki şekilde görülmüştür. Bilindiği üzere Eski Türkçede kelime başında v- sesi bulunmamaktaydı. Eski Türkçede b ünsüzü ile başlayan bazı sözcükler Batı Türkçesinde v olmuşlardır: *bar>var*, *barmağ>varmağ*, *birmek>virmek* gibi. Bu sözcükler metnimizde de geçmektedir:

bar > var: yedi oğlu *var idi* 34b/13.

bar- >var-: feleklere *vardı* 61b/4, ikisi ardınca *vardılar* 64b/1.

bir->vir-: üç yüz yıl uyhu *viridi* 67b/2, seni sebep *virmiş* 89a/9.

Sözcük içinde -b- > -v- değişimi metnimizde “*yavuz, çavuş, deve, karavaş, tavar, kavuş-, sev-, yalvar-*” sözcüklerinde görülmektedir:

yabız > yavuz: kelmeler şöyle *yavuz* oldılar 49/4.

çabış>çavuş: *çavuş* gelüp 87b/2.

tebi>deve: *devemi* yitürdüm 12b/7, sarây üzerinde *deve* n'eyler 12b/8.

karabaş>karavaş: ben *karavaşuñ* 28a/3.

seb->sev-: Tañrı anı *sevdi* 14a/4, Kızını gâyet *severdi* 43a/9.

tabar > tavar: Kâran vilâyetinüñ *tavarlarınıñ* tüyi ‘adedince 90b/2.

yalbar- >yalvar-: Kârün girü *yalvardı* 30a/3.

Sözcük sonunda ise -b->-v değişimi ise “ev” sözcüğünde görülmektedir: eb > ev: ol *evinde* 92b/13.

3.2.2.1.2. b>p Değişmesi

Arapçada *p* sesinin olmaması ve Türklerin Arap alfabesinden önce kullandıkları Uygur alfabesinde *b* ve *p* için tek bir harfin kullanılmış olmasından dolayı eski yazılı metinlerde *b* ve *p* seslerinin yazılışı daima birbirine karıştırılmıştır. Bu karışıklık *p* sesinin *b* ile yazılması şeklinde olmuştur.

Metnimizde *b>p* değişikliği kelime başında görülmektedir. Türkçede aslında *b* ile başlayan bazı kelimeler sonradan *p*'ye dönüşmüşlerdir. Metnimizde *parmak* kelimesi bir yerde *p* ile (*parmağı* 16a/15); 3 yerde ise (*barmağıla* 6a/6, *barmağında* 83a/12, *barmağ* 85b/9) *b* ile yazılmıştır.

Bununla birlikte Eski Türkçede *b*'li olan *pişmek* (<biş-) fiili metnimizde *bişürdi* 50b/9, *bişürdügi* 51b/3, *bişüp* 54a/10 kelimelerinde *b* ile yazılırken *pişmiş* 5b/5, 10b/3, 41a/1, *pişirüp* 71a/7 kelimelerinde ise *p* ile yazılmıştır.

Metnimizde pınar (<biñar) kelimesi ise metinde her zaman düzenli olarak *b* ile yazılmıştır: *biñar* 35a/06, 54a/01, 54a/13, 54b/01; *biñara* 54a/13, 54b/02, 54b/10, *biñarda* 54a/02; *biñardan* 54a/12; *biñaruñ* 54a/14, 54a/16.

3.2.2.1.3. ñ >m Değişmesi

Günümüz Türkçesindeki “gömlük” ve “komşu” sözcükleri metnimizde *koñşı* 65b/10, *göñlek* 47a/2 şeklinde geçmektedir.

3.2.2.1.4. t->d- Değişmesi

Eski Türkçede ince ve kalın sıradan birçok kelimenin başında *t*- bulunmaktadır. Bu sesin *d*-'ye dönüşmesi Eski Türkçe devresinin sonunda başlamıştır. Bu değişimin gösterdiği değişim pek açık değildir. Pek çok sözcükte söz başı *t*- ünsüzü *d*-'ye dönüşmüş, bir kısım sözcükte ise korunmuştur. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başında *t*-'yi korumak ve *d*-'ye dönüşmek gibi ikili bir durum görülür. Sadece farklı eserlerde değil aynı eserde bile ikili yazımlar bulunur (Yelten, 2009, s. 85). Metnimizde söz başı *t*- ünsüzünün durumu Eski Anadolu Türkçesiyle benzerdir.

Metnimizde kalıcı bir şekilde *t*>*d* değişimine uğramış sözcüklere şu örnekler verilebilir: *degirmen* 51b/4, 51b/9, 51b/10, 51b/11, 51b/12 dek 51a/14, 59a/10, deñiz 5b/3, 37b/13 *dil* 15b/11, 15b/13, 33a/5, 43a/1 *dile-* 14b/15, 32b/11, 59a/7, 5a/9, 83b/9, 85b/10 *direk* 57a/10, 57b/11, 57b/12, *diri* 25b/6, 69a/3, 94a/13 *diş* 23b/15, 89b/7, 89b/9, 89b/6, *dön-* 17b/6, 33a/15, 39a/7, 40b/2, 68a/3, 74a/2, 80b/3, 88b/12, *döşek* 27b/14, 28a/5, 28a/3, 28b/6, *döşe-* 55a/11

Metnimizde Eski Türkçedeki söz başı *t*- ünsüzünün korunduğu örnekler de görmek mümkündür: *taşra* 27a/8, *taş* 30b/4 *tin-* 30b/13 *taş* 31b/12 *tanış-* 71a/13, *tavar* 90b/2, *țamu* 23b/11, *toğrı* 10a/11, 22b/12, 45b/8, 52b/2, 77a/1, 78b/10, 79b/10, 96a/2, 53b/3, *toğu* 63a/12, *toksan* 14b/8, *toğuz* 52b/15, 14b/8.

Pek çok örnekte ise hem *d*'li hem de *t*'li yazılışlar görülmektedir.

dur-: 7a/6, 27a/8, 35b/7, 41b/15, 43a/8, 57a/10, 62a/6, 73a/15.

țur-: 6b/9, 24a/6, 24a/11, 26a/5.

dut- 3b/8, 4a/1, 96a/4, 83b/7, 39a/1, 59a/8, 67a/10, 42a/12, 96a/12, 83a/11, 21a/12, 40b/4, 40b/12, 32a/14, 83a/15, 24b/13, 21a/11, 64a/11, 21a/8, 43b/1, 49b/3, 63b/7, 74a/2, 82a/4, 49b/12.

țut-: 3b/14, 22b/10, 22b/11, 27a/9, 51b/6, 64a/14, 66b/12, 74b/5, 79b/11.

doğın- 31b/12, 35b/7.

toğın- 5b/6, 35b/9, 37a/12, 63b/2.

3.2.2.1.5. ğ>v Değişmesi

Eski Türkçedeki ğ ünsüzü çoğu kelimedede korunmuş v'ye dönüşmemiştir. Metnimizde bu değişmeyi iki örnekte görebilmekteyiz:

soğuk >*šovuk* “soğuk”: İbrâhîm *šovukdan* helâk olaydı 82a/9, Bu *šovuk* bu ıssı dime 46a/11.

koğ->kov-: bunları *kovdı* 58a/6.

Günümüzde ğ>v değişmesine uğramış “sıva-” sözcüğü metnimizde ğ sesini taşımaktadır: atun kıyruğuna yapışdı ki *sıgaya* 52a/11.

3.2.2.1.6. d>y Değişmesi

Eski Türkçedeki /d/ ünsüzü Eski Anadolu Türkçesi ve Batı Türkçesine /y/ olarak geçmiştir.

adağ > ayak: “ayak”: ħarîfün *ayağına* ip bağlayup 52a/15.

adruk > ayruk “artık, bundan sonra, bir daha”: *ayruk* fişk u fücûra meyl itmedi 59b/9.

tod- > doy-~ toy- “doymak”: Şu kim ħırş ehlidür ħiç mâla *toymaz* 47b/13.

ked- > key- > gey-: “giymek”: ħırkayı alup *geyün* didiler 90a/1.

kadğur- > kayur- “kayırmak”: zayı‘ olmasa *kayurmaz* 22a/1.

boda->boya- “boyamak”: Kâmu kâna *boyandı* içi taş 52b/5.

kod->koy- “koymak”: ħudâçün *koydı* İdrîsi cinâna 19b/3.

kıdı>kuyu “kuyu”: gördi kim yanında bir *kuyu* var 39a/10.

udı- >uyu- “uyumak”: ol kimesne muntazır idi uyku *uyumazdı* 48a/11.

edğü>eyü “iyi”: ‘Avrat eyitdi *eyü* varmışsın 65b/3.

3.2.2.1.7. k->g- Değişmesi

Eski Türkçe söz başı k- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesi ve Klâsik Osmanlı Türkçesinde ötümlüleşmiştir. Arap harfli yazıda k ve g için ayrı işaretler kullanılmadığı için k->değişimini eski yazılı metinlerde tespit edebilmek güçleşmektedir. k->g- değişikliği Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçtikten sonra ortaya çıkmıştır. Bu değişme hadisesi büyük ölçüde olmakla beraber umumi değildir, yani birçok kelimenin k’si g olduğu halde, bazı k’ler de korunmuş ve bugüne kadar da öyle gelmiştir (Yelten 2009, s. 86). Metnimizde genel olarak k ve g için normal kef kullanılırken kimi yerde g için üç noktalı kef kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde g’li olarak kabul edilen *geç-*, *gel-*, *gemî*, *gerek*, *getür-*, *gey-*, *gez-*, *gice*, *gider-*, *girü*, *gît-*, *gizle-*, *gök*, *gönlek*, *gönül*, *gör-*, *göre*, *göster-*, *göz*, *gözet-*, *gözü*, *güç*, *gün*, *gündüz*, *gümüş*, *gügercin*, *güneş* gibi kelimeler metnimizde g’li okunmuştur.

Metnimizde geçen ve *k-* olarak kabul edilen kelimeler şunlardır: *kedi, kemük, kendü, kendüzi, key, kez, kiçi “küçük”, kimse, kişi, kim, kimse, kes-, küp.*

3.2.2.1.8. *ķ>ĥ* Değişmesi

Metnimizde *k/ĥ* değişimi ilk seste sadece “*ĥātün*” ve “*ĥan*” kelimelerinde görülmektedir:

ĥātunı 8b/4 (<*ķatun*); *ĥan* 27b/9 (<*ķan*).

Kelime içinde ise; *ķoĥusından* 51a/2, *ķoĥusu* 71a/14, *uyĥu* 91b/15, *uyĥusından* 92a/6, *daĥı* 1b/12, *aĥşama* yakın, *aĥşama* deĥin 50b/11, *aĥşam* 50b/12, *aĥşamdan* berü 53a/9, *aĥşamdandır* 43b/5 sözcüklerinde görülmektedir.

Kelime sonunda sadece *yohsa* 65b/8.

Metnimizde bir yerde *uyķu* 48a/11 kelimesinin sızıcılaşmaya uğramadığı görülür.

3.2.2.2. Ünsüz İkizleşmesi

Metnimizde *asıĥ>aşşı* “fayda”, *idisi>issi* “sahip”, *ısıĥ>ıssi* “hararet, sıcaklık” kelimelerinde ünsüz ikizleşmesi görülür.

aşşılu 16b/7, *issi* 13a/12, *ıssi* 21a/12.

3.2.2.3. Ünsüz Uyumu

Türkçede *ç, f, h, k, p, s, ş* tonsuz ünsüzleriyle biten kök ve gövdelere getirilen eklerin başındaki ünsüzlerin de tonsuz olması gerekmektedir. Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde bazı ekler tek şekilli olarak kullanıldığından tonsuz ünsüzle biten bir kelimeye tonsuz ünsüzle başlayan bir ek geldiğinde çoğunlukla ekin ünsüzünde tonsuzlaşma olmamaktadır.

Metnimizde aşağıdaki eklerin ünsüz uyumuna bağlı olmadıkları görülmektedir.

Bulunma Hali Eki (-da /-de) : *āteşdedür* 11b/13, *gökde* 45b/2, *başda* 84b/12.

Ayrılma Hali Eki (-dan /-den) : *nefsden* 8a/13, *yemekden* 50b/5, *ıraqdan* 50b/11, *gümüşden* 57b/3, *işden* 58/4.

Görülen Geçmiş Zaman Eki : *göndermişdüm* 72a/7, *yırtıdum* 79a/3, *çıkdum* 86b/8, *yapışdı* 4a/3, *yapdı* 9b/7, *kaçdı* 33a/15, *bağdı* 94a/9, *çıkdık* 13a/12, *yapduķ* 59a/15, *ağlaşdılar* 40b/15, *açdılar* 43b/1, *çıkdılar* 44a/6.

Ettirgenlik Eki (-dur-, -dür-) : *ķoşdururđı* 21a/8, *bulaşdurup* 51b/10, *itdürelüm* 56a/10.

Sıfat-fiil Eki (-duķ, -dük) : *gıtdüĥin* 6b/5, *irişdüĥin* 8a/3, *bağduĥına* 72b/8.

Zarf-fiil Eki (-duķda, -dükde) : *varduķda* 47b/1, *olduķda* 50b/12.

Bildirme Eki (-dur, -dür) : *ķorķmağdur* 9b/11, *yıllığdur* 10a/8, *şıfatdur* 12a/6, *yokdur* 69a/15.

3.2.2.4. Tonlulaşma

Metnimize tonlulaşma iç seste gerçekleşmektedir. Son sesleri *-p, -, -t, -k, -k* nszleriyle biten kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında tonlulaşarak *-b, -c, -d, -ğ ve g'*ye dönüşmektedir. Aynı durum bu ünsüzlerle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde de görülmektedir.

g+i >güci 27b/2, htnlik+a >htnliğa 73a/2, buyruk+ıla >buyruğıla 73a/8, ayak+ına >ayağına 73b/5, eyit-Ürdün >eydrdn 75b/1, it-erdi>iderdi 76a/8, etek+inden>eteginden 78b/12

Metnimizde kelime sonunda *-p/-b; -c/-* ayrımı belirgin olmadığından sonu *-p* veya *-* ile biten Türkçe kelime ya da eklerdeki tonlulaşma eğilimlerini tespit etmek güçleşmektedir.

3.3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Bu başlık altında metnimizde geçtiği tespit edilen yapım ve çekim ekleri incelenmiştir. Tespit edilen ekin Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerindeki durumu ve kullanılış fonksiyonları hakkında bilgi verilmiş sonrasında metnimizdeki durumu örneklerle ortaya konulmuştur.

3.3.1. Yapım Ekleri

Yapım ekleri; “kelime kök ve gövdelerine getirilerek kelimenin yeni bir kavram kazanmasını sağlayan” (Gülensoy, 2000: 368) eklerdir. Yapım ekleri dört gruba ayrılır: İsimden İsim Yapma Ekleri, İsimden Fiil Yapma Ekleri, Fiilden İsim Yapma Ekleri, Fiilden Fiil Yapma Ekleri.

3.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsimden isim yapma ekleri isim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir (Ergin, 2000, s. 154; Gülensoy, 2000, s. 368). Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler. Metnimizde tespit edilen isimden isim yapım ekleri şunlardır:

+an, +en

İşlek bir ek olmamakla birlikte ekin Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde hep aynı şekilde kullanıldığı görülür (Yelten, 2009, s. 101). Bu ek metnimizde “eren” (6 defa) ve “oğlan” (21 defa) sözcüklerinde görülmektedir.

Şems-i Tebrizī mağamının *erenleri* 23a/9, *Erenler* arasında Hci Bektş 85b/11.

oğlanın getürün didi 36a/9, ol *oğlanı* ldrn 36a/11.

+ar, +er; +şar, +şer

İşlek bir ek olup asıl sayı sıfatlarından leştirme sayı sıfatları türetir. Ekin aslı *-ar -er* şeklinde olup *-şar, -şer* şekli hece bölünmesiyle ortaya çıkmış ve istisna olarak ünlü ile biten sayı isimlerine *-şar, -şer* olarak gelmiştir (Yelten, 2009, s. 102).

onar on bişer naşihāt 2b/7, *bişer* filori 24a/7, *birer* filori 24a/7, *yigirmişer* otuz biñ aqçe 57b/3.

+aru, +eru~ +arı, +eri

İstikamet bildiren kelimeler türetir (Gülsevin ve Boz, 2013, s. 102). Bu ek eski Türkçede -*garu -gerü; -karu, -kerü* şeklinde kullanılmış (Korkmaz, 2000, s. 5) Batı Türkçesine geçerken *ğ, g*'nin düşmesiyle -*aru, -erü* şeklini almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ek yuvarlak ünlülü olup daima -*aru, -erü* şeklinde kullanılmıştır (Yelten, 2009, s. 103).

ilerü gelüp 26a/10, *içerü* girdi 27a/13, üç kişiden *yuğaru* oturur 23a/11.

Ekin metnimizde bu yuvarlak ünlülü şekli yanında dar ünlülü olarak da kullanıldığı görülmektedir: *yuğarı* bak 20a/10, kendüden *yuğarı* 23a/11.

+ca, +ce, +ça, +çe

Bu ek aslında bir çekim eki olan eşitlik ekidir ve zamanla klişeleşerek yapım ekine dönüşmüştür. Eski ve Orta Türkçede yalnız *ç*'li şekillerde kullanılırken Eski Anadolu Türkçesinde ekin *c*'li şekilleri ortaya çıkmıştır. İşlek bir ek olup fonksiyon bakımından da zengindir (Yelten 2009, s. 105-106). Metnimizde *c*'li şekliyle geçen bu ekin çeşitli işlevlerde kullanıldığı görülmektedir:

Belirsizlik sıfatı olarak;

bunca zamān 55a/9, *bunca* mālī 57b/5.

Niteleme sıfatı olarak;

igne *yurdusınca* delük 68a/1, hayvānātunuñ tüyi *şağışınca* günāhlarını 90a/12.

Durum zarfı olarak;

fakīrānece geçinürem 48b/6, *piyādece* revāne oldı 52a/6, senüñ *murāduñca* olayın 78b/8.

+lık, +lik

Türkçenin belli başlı isim yapma eklerinden biri olarak kullanılmagelmiştir. Bu ekin Eski Türkçe döneminde ünlüsü düzlük yuvarlaklık uyumuna tabi olup bugünkü gibi dört şekli bulunmaktaydı. Eski Anadolu Türkçesinde ek ünlü uyumu dışında kalmış, yalnız düz şekilleri kullanılmıştır (Ergin 2000, s.156-157). Metnimizde sık kullanıldığı görülen bu ekin ünlüsü herhangi bir harfle yazılmadığından çeviriyazıda düz ünlülü olarak okunmuştur.

Ekin metnimizde soyut isimler, yer isimleri ve miktar bildiren isimler yaptığı görülmektedir:

yaқınlık itmedüm 7b/13, *yıllık* 10a/7, *pādişāhlık* 12b/2, *açlık* 18a/4, *merdānlık* 29a/6, *miskīnlık* ihtiyār itdi 13a/15, *merdānelik* eyle 27b/7, *erlik* 61a/1, ol *ekinlikde* 28b/14, *yoklık* 33b/8, *varlık* 33b/8, on *günlük* 43b/15, biş yüz *aqçelık* kağı 44a /3, *susuzlık* 37a/5, *aralık* 39a/10, *uğurlık* 49a/12.

+layın, +leyin

Bu ek birden fazla ekin birleşmesi ile meydana gelen eklerden biridir. Zeynep Kormaz (2011, s. 71)'a göre “-layın / -leyin eki *n*'li bir zarf-fiil şeklinden kaynaşmış olmalıdır. -la-fiili ile ilgisi kalmayan ve zarf-fiil türetme özelliğini kaybeden -layın artık benzetme ve eşitlik görevi ile kullanılan veya türlü zarflar türeten müstakil bir ek haline gelmiştir.”

Metnimizde bir yerde geçmektedir: *uğurlayın* aḥir dīn ʔatar dirlerdi 83b/7.

+lu, +lü, +lı, +li

İsimlerden sıfat yapan en işlek ektir (Gülsevin ve Boz, 2013: 102). Eski Türkçede bu ek ünlü uyumuna bağlı olup dört şekli bulunmaktaydı. Eski Anadolu Türkçesine gelince ek ünlü uyumu dışına çıkmış yalnız yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. Osmanlıcada ekin düz ünlülü şekilleri tekrar ortaya çıkmış ve ek ünlü uyumu çerçevesinde dört şekilli olarak günümüze kadar kullanılmıştır (Ergin, 2000, s. 161). Metnimizde yuvarlak ünlülü kullanımı daha çok olmakla birlikte ekin düz ünlülü kullanımı da görülmektedir:

Ecellü gider 80b/4, *Māḥān adlu* bir kūyda 35a/2, *yüzi niḳāblu* bir kişi 35a/13, *atludan* piyādeden 49b/4, *ḳapuda* bir at *baḡlu* 51b/8

altunlu esbābum 12b/11, niçe yirde *yaralı* olup 13a/5.

+suz, +süz

Bu ek -lu, -lü ekinin olumsuzu olup isimlerden hem isim hem de sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapar (Ergin, 2000, s. 160). Eski Türkçede bugünkü gibi ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekli bulunan ek Eski Anadolu Türkçesi evresinde ünlü uyumu dışına çıkmış yalnız yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır (Ergin, 2000, s. 161). Ekin yuvarlaklaşması -lu, lü etkisi ve benzetme olayı ile açıklanmıştır (Yelten, 2009, s. 72). Çeviri yazıda bu ek yuvarlak ünlülü okunmuştur.

ḥiç bir an *şarābsuz* olmazdı 58b/15, bir *kirāsuz* ev 65a/9, birisi daḥı *vefāsuzluḳdur* 65a/3, *Maḥalsüz* vaḳitde 66b/5, *sensüz* bir iş görmeyem 83b/3.

+kı (-ḡı), +ki

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek bir ektir. Eski Türkçede ekin +ki, +kı olmak üzere iki şekli bulunmaktaydı. -kı şekli Eski Anadolu Türkçesinde de görülmekle birlikte başdaki ünsüzün sedalılışıp yumaşadığı kullanımlar görülebilmektedir. Ek Farsçadan Türkçeye geçen “ki” edatının etkisinde kalmış, çok şekilliliğini kaybederek tek şekilli hale dönüşmüştür (Yelten, 2009: 127). Metnimizde genellikle -k⁷li şekildedir:

içerüdeki zānī 27a/8, *elindeki* bozdoğanla 13a/ 4, *üstindeki* ḡulāma 38b/2

Bu örnekler yanında ek; Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde olduğu gibi kimi yerde kalın şekliyle geçmektedir. Bu şekildeki kullanımlarda -k- iki ünlü arasında sedalılışarak -ḡ-’ya dönüşmektedir.

baḫsındaḡı ʔaḡa 63a/12, *ḫaşradaḡı* ḳapuda 78b/12, Üveysün *ayāsındaḡı* 896/ 14.

+cuk, +cük

Eski Türkçede bulunmayan bu ek, kendisinin bir eşi olan *-cak*, *-cek* ekinden türemiştir (Ergin, 2000: 165). Ekin başlıca fonksiyonu isimden “sevgi ve küçültme” ifade eden isimler yapmaktır. Metnimizde hem küçültme hem de sevgi ifade eden isimler yapmıştır.

uvacuk toğrayup 50b/10, *biricük* rühumı 18b/11.

+cak, +cek, +çak +çek

Eski Türkçeden beri kullanılan işlek bir ek olup Eski ve Orta Türkçede *-çak*, *-çek* şeklinde kullanılmıştır. Batı Türkçesinin başlarında ekin sadece ç’li şekilleri kullanılırken c’li şekilleri sonradan kullanılmaya başlanmıştır (Ergin, 2000, s. 165; Yelten, 2009, s. 110).

Bu ek metnimizde iki yerde geçmektedir ve c’li şekilleriyle kullanılmıştır:

gökcek dirlige 79b/13, *mercimekden büyücek* 5b/5.

+cuğaz, +cügez

Bu ek de bir küçültme eki olup küçültme ve sevgiden başka merhamet, şefkat, acıma, zavallılık ifade eder. Eski Anadolu Türkçesinde *-cuğaz*, *-cügez* şeklinde olan ek daha sonra işlekliliğini kaybederek yerini *-cağız* *-cegiz* şekline bırakmıştır (Ergin, 2000, s. 166).

bir yetime *kızcuğaz* 30a/15, *çaraca* başlı *kırtcuğazları* 54a/14, iki *kırtcağız* 39a/13, *kelpceginin* ayağın 67a/14.

+cı, +ci, +çı, +çi

Bu ek de işlekliliğini kaybetmemiş isimden isim yapma eklerinden biridir (Ergin, 2000, s. 157) ve başlıca fonksiyonu meslek, herhangi bir işle uğraşma, bir ölküye, inanışa bağlı olan isimler ile alışkanlık sıfatları türetmektir (Gülensoy, 2000, s. 369). Eski Türkçede ekin yalnızca ç’li şekilleri olmakla birlikte yuvarlak ünlülü şekilleri de yoktu. Ekin c’li şekilleri Batı Türkçesinin ilk dönemlerinden sonra yan yana kullanılmaya başlanmış daha sonraki dönemlerde ekin c’li yazılması umumileşmiştir (Yelten 2009, s. 112).

eskiciler bazarına 48b/2, *temaşacı* olur 66a/2, *kapucu* ile 84/2, *boyacı* dükkânında 17b/5, *hüccacün yazıcıları* 48a/10.

+şın, +şin

İşlek olmayan eklerden biridir. Fonksiyonu yakınlık, benzerlik ifade etmek olan ek renk isimlerinde kullanılır (Ergin, 2000, s. 176). Metnimizde sadece bir yerde geçmektedir:

şarışın kimse 26a/6.

+daş

Eski Türkçeden beri kullanılan sahası çok geniş olmamakla beraber işlekliliğini koruyan bir yapım ekidir. Başlıca fonksiyonları eşlik, ortaklık ve aitlik, bağlılık ifade eden isimler yapmaktır (Ergin, 2000, s. 167). Metnimizde ekin kullanımıyla ilgili şu örnekler verilebilir:

bir *karındaşını* 7a/5, dört nefer *yoldaşum* 86b/4, hâlüme *haldaş* ve sırruma *sırdaş* idi 86b/4, kırk *yoldaşla* 25a/9.

+ (i)nci

Türkçede eskiden beri işlek kullanılan bu ek asıl sayı isimlerine gelerek onlardan sıra sayı isimleri yapar (Ergin, 2000, s. 168). Eski Türkçede ek *-nç* şeklinde iken daha sonra bu ekin sonuna bir iyelik eki eklenmiş ve Batı Türkçesine *-nçi* şeklinde geçmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde başlangıçta ek bir süre sadece *ç*'li olarak kullanılmış daha sonra sedalılaştırılarak *+nci* şekline girmiştir. Ekin sonundaki *-i* uzun süre kendini korumuş düzlük yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır. Daha sonra iyelik eki işlevini kaybederek ekin bünyesine dâhil olmuştur. Eski Anadolu Türkçesinde bu ünlü daima düz ünlülü kalmıştır (Yelten, 2009, s. 145; Ergin 2000, s. 168-169).

Metnimizde birçok yerde kullanıldığı görülür: *dördüncü* kat gök 32a/9, *Kırk birinci* gün 44b/2, *üçüncü* perdeyi 55b/2, *üçüncüsü* küfrdür 95a/10, *bişincisin* ba' zısın 95a/11.

+ra, +re

Önceleri yön eki olarak kullanılan bu ek sonradan yapım eki olarak kullanılmaya başlanmıştır. Eski Türkçede varlığı görülen ancak az kullanılan bir ektir. Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçeye göre daha fazla kullanılan bu ek fazla işleklik göstermez (Yelten, 2009, s. 147).

Metnimizde “içre” ve “taşra” sözcüklerinde görülür: *ķüy-ı vaħdet içre* 26b/4, *taşra* çıktı 71b/7.

+rak, +rek

Eski Türkçeden beri varlığı görülen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde de çokça kullanılmıştır (Yelten, 2009, s. 147). Metnimizde ekin iki yerde kullanıldığı görülmektedir: *noħuddan küçürek* 5b/4, *rastlıκdan yigregi* 53b/2.

+sul

İşlek olmayan bir ek olup benzerlik, ilgi ifade eder (Ergin, 2000, s. 178). Metnimizde de sadece “yoħsul” kelimesinde geçer: *bāy u yoħsul* 74b/14.

+z

Sayılarda kullanılan yapım eklerinden biridir. Asıl sayı isimlerinden yakınlık, eşlik ifade eden topluluk sayı isimleri yapar. Eskiden beri işlek olmakla birlikte kullanım alanı diğer sayı ekleri kadar geniş değildir (Ergin, 2000, s. 170). Bu ek metnimizde iki yerde geçmektedir:

bir er ve bir kız *ikiz* toğurdı 68b/ 7, bir maħbūbe kız birle *ikiz* toğdı 68b/8.

3.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

İsimden fiil yapım ekleri isim kök ya da gövdelerinden fiil türeten eklerdir. Genellikle isim köklerinden fiil yapan bu ekler isimden isim yapan ve fiilden isim yapan eklerden sonra gelebilirler (Yelten, 2009, s. 214). Bu ekler eklendikleri isim kök ya da gövdelerini “olma, oluş, bildirme”; “yapma, yapış, bildirme” özelliğinde birer fiile dönüştürür (Dilek, 2005, s. 110).

+la-, +le-

Bu ek isimden fiil yapım eklerinden en işlek olanıdır. Hemen her türlü ismin sonuna gelerek yapma ve ya olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2000: 180). Metnimizde de işlek bir şekilde kullanıldığı görülür:

sesledi 51a/1, *bağışladım* 90a/11, *añladuñ* 91b/14, *ağladı* 94b/1, *işlemek* 95a/10, *bağlanur* 27b/1, *konuqladı* 72b/1.

Ayrıca çok az örneği olmakla birlikte ekin isimden isim yapım eki olarak da kullanıldığı görülür. *Kış-la* ve *yay-la* kelimelerinde görüldüğü gibi yer ismi yapar. Bu kelimelerin aslı *kış-la-*, *yay-la-* fiilinden yapılan *kış-la-ğ*, *yay-la-ğ* şeklinde isimler olup sondaki *ğ*'nin düşmesi ile *kışla*, *yayla* şeklini almışlardır (Ergin, 2000, s. 178).

Bu kullanıma metnimizden şu örnek gösterilebilir: *yaylağa* 80a/4.

+al-, +el-

Eskiden beri kullanılan isimden fiil yapma eklerinden biri olup işleklik sahası pek geniş değildir (Ergin, 2000, s. 181).

Metnimizde sadece bir yerde geçmektedir: *çoğaldı* 11a/6.

+a-, +e-

Az sayıdaki örnekte görülen bu ek de fazla işlek olmayan eklerdendir. İsimlerden olma ya da yapma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2000, s.181).

Ekin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *oyna* 32b/1, *kanamaz* 80a/ 07, *yarlıgar* 33b/11.

+ı-, +i-, +u-, +ü-

Eski Türkçede kullanılan ancak daha sonra işlekliliğini ve canlılığını kaybetmiş bir ektir. Bu ekle yapılmış fiiller yapma ve olma ifade ederler (Ergin, 2000, s. 182). Günümüzde birkaç kelimenin bünyesinde varlığını sürdürmektedir.

şakın 39b/12 (sağ-ı-n- fiili sağ “uyanık” kökünden türetilmiştir).

uzun saç 4b/4, *uzun boylu* 26a/6 (uz-u-n fiilden yapılmış bir isimdir).

+da-, +de-, +ta-, +te-

Türkçede eskiden beri görülen bu ek genellikle yansıma kelimelerden olma ifade eden fiiller yapar.

kımıldanur 54a/15, *aldanma* 72b/8, *aldarmışsın* 75b/2.

Ek *istemek* sözcüğünde de karşımıza çıkmaktadır. Eski Türkçede ekin hem *d*'li hem de *l* li şekilleri varken *l* li şekil Batı Türkçesinde sadece *iste-* fiilinde kalmıştır: *ister* 93a/1.

+kır-

Bu ek de Türkçede eskiden beri kullanılan ve daha çok yansıma kelimelerden fiil yapan bir ektir. Olma ya da yapma ifade eden ses taklidi fiiller yapar (Ergin, 2000, s.183).

Metnimizde bir örnek saptanmıştır: *haykırdı* 75b/3.

+r-

Eskiden beri kullanılan ancak sayılı birkaç kelimedede varlığı görülen bir ektir. Olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2000, s. 183). Metnimizde “çağır-” sözcüğünde görülür: *çağırup* 7a/8, 26a/12.

3.3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiilden isim yapım ekleri fiil kök ve gövdelerine ya da isim kök ve gövdelerinden oluşturulmuş fiil gövdelerine getirilen eklerdir. Türkçede bu tür eklerin sayısı oldukça fazladır. Bu gruba giren eklerin bir bölümü fiillerin soyut oluş ve kılış isimleri durumundadır. Bunlar içinde kalıplaşarak herhangi bir nesnenin ismi olanlar da vardır. Yine bu grupta yer alan bazı ekler ise doğrudan doğruya soyut ve somut nesne ismi türeten eklerdir (Yelten, 2009, s.158).

-cek

İşlek bir ek değildir. Tek bir sözcükte geçmektedir: *emcegin* emer 36b/13.

-gu, -gü

Türkçede duygu isimleri yapan bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır (Gülsevin ve Boz, 2013, s.107). Metnimizde de tek örneği bulunmaktadır: *sevgülü* 56b/1.

-mak, -mek

Bu ek eskiden beri Türkçenin fiilden isim yapım eklerinin başında gelir ve fonksiyonu fiillerin hareket isimlerini yapmaktır (Ergin 2000, s. 185). İstisnasız Türkçenin bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilen işlek bir ektir. Bu işlek eke metinde şu örnekler verilebilir:

kırtılmak mümkün degül 28a/2, *bırakmak* ister 28b/12, ev *yapmağdan* 32a/7, mûm *yağmak* bahânesiyle 40b/2.

-ma, -me

Bu ek de *-mak, -mek* gibi bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilen işlek bir ektir. *-mak, -mek*'in hareket isimleri yapmasına karşılık bu ekin fonksiyonu iş isimleri yapmaktır (Ergin, 2000, s.186).

Pes nedür bu nefse uyup *azmalar* /Dâ'ima ' işyân işini *ğazmalar* 39b/14.

-ış, -iş, -uş, -üş

Bu ek fonksiyon bakımından aşağı yukarı *-ma, -me* gibi olup onun gibi iş ifade eden fiil isimleri yapar (Ergin, 2000, s. 187).

Metnimizde iki yerde geçtiği görülür: benüm *anlayışum* 83b/12, bunların *bağışı* 87a /10.

-ım, -im

İşlek bir fiilden isim yapım ekidir. Başlıca fonksiyonu bir hal, durum, iş ifade eden isimler yapmaktır.

ölüm acısın 18b/12, oğ *atımı* yerde 50a/13.

-ın, -in

Metnimizde *ekin* ve *satun* sözcüklerinde kullanıldığı görülmektedir:

şatun aldum 79a/4, bir *ekinlik* 28b/11.

-uk, -ük

Metnimizden bu ekin kullanıldığı yerlere şunlar örnek verilebilir:

bir *bölük* cemâ' at 93b/10, bir *delükden* 31b/9, *köpüklerin* saçup 39a/8, Allâhuñ *buyruğıla* 73a/8, benüm *konuğumsın* 22a/4, baş *açuk* yalın ayak 22a/8.

-ak

Ekin metnimizdeki tek örneği “bıçak” kelimesinde geçmektedir: *bıçak* 77b/4

-ıcı, -ici

hüccâcün *yazıcıları* 48a/10, kullarımñ *murâdın virici* 82a/15, kan *içici* 35a/9.

3.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiilden fiil yapım ekleri fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler fiil köklerine ve fiilden veya isimden yapılmış fiil gövdelerine gelirler (Ergin, 2000, s. 200). Bu grupta yer alan eklerin bir kısmı hemen hemen her fiile gelebilecek işlektiktir (Yelten, 2009, s. 257).

-ar-, -er-

Bu ek de eskiden beri kullanılan fakat işlek olmayan fiilden fiil yapım eklerinden biridir. Metnimizde bu ek daha çok çıkar-, gider- gibi fiillerde görülmektedir: *çıkardılar* 4b/8, *giderdiler* 27a/1.

-dar-, -der-

Diğer fiilden fiil yapım eklerine oranla daha az işlek olan bir ektir. Eski Anadolu Türkçesi ve bugün bazı ağızlarda görülmektedir (Ergin, 2000, s. 213). Metnimizde gönder- ve dönder- fiillerinde varlığını korumaktadır: *gönderdi* 43a/4, *gönderüp* 49b/8, *göndersem* 63a/5, *dönderürlerdi* 67b/2, *yüz dönderün* 33a/11.

-dur-, -dür-, -dır-, dir-

Türkçede eskiden beri kullanılan ve işlek olan fiilden fiil yapım eklerindedir (Ergin, 2000, s. 213). Bu ek Türkçede ettirgen ve oldurgan fiiler yapar. Eski Anadolu Türkçesinde bu ek yuvarlak ünlülü kullanılan eklerden biridir. Metnimizde ünlüsü yazılmayan bu ek yuvarlak ünlülü olarak okunmuştur: *inandurmak* 16a/7, *koşdururdu* 21a/8, *kalduurup* 21a/10, *ıoldurup* 22a/11, *azdurup* 26b/7, *ta'âmılandurduñ* 41a/6, *şalındurdu* 50b/1, *boşandurdu* 50b/11, *bulaşdurup* 51b/10, *itdürelüm* 56a/10.

Ancak ekin metnimizde kimi zaman düz-dar ünlülü şekilde yazılmış örnekleri de bulunmaktadır: *geydirüp* 7a/14, *indirüp* 58a/1, *kaldirup* 73b/1.

-(i)l-, -(i)l; -(u)l-, -(ül)-

Bu ek de Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Türkçede fiil kök ya da gövdelerinden edilgen ya da dönüşlü fiiler yapar. Ekin edilgen fiiler yaptığı örnekler şunlardır:

şarılmış kâğıd 50b/8, *kazılmış* toprağı 65a/13, *yaradılmışdur* 45b/12.

Aşağıdaki kullanımlarda ise dönüşlü fiiller yapmıştır:

Yūsufa *şarıldı* 78b/7, Etegi *yırtıldı* 78b/13, Zeliḥā daḥı ardınca *çıķıldı* 78b/14, ayağına bir taş doķındı ve *yıķıldı* 35b/7.

Metnimizde dönüşlülük yaptığı iki örnekte ekin yardımcı ünlüsünün dudak uyumuna girdiğı görölmektedir: *şoyulurdu* (صويولوردي) 18b/6, *döküldi* (80 (دوڪولدي/4).

-(i)n-, -(i)n

Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma ekidir. Fiil kök ya da gövdelerinden dönüşlü ya da edilgen fiiler yapar. Ünlüyle biten fiilere doğrudan doğruya, ünsüzle bitenlere ise yardımcı ünlüyle bağlanmaktadır. Bu yardımcı ünlüler Eski Türkçede ünlü uyumuna bağılı iken Eski Anadolu Türkçesinde uyum bozulmuş, yardımcı ünlülerin bir süre sadece düz şekilleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinden sonra bu yardımcı sesler tekrar ünlü uyumuna bağlanmıştır (Ergin, 2000, s. 203).

Harekesiz olan metnimizde bu ekin geçtiğı yerlerde yardımcı ünlüsü herhangi bir harfle yazılmadığından dönemin genel kullanımına bağılı kalınarak ekin yardımcı ünlüsü düz ünlülü olarak kabul edilmiş ve çeviri yazıda düz ünlülü olarak yazılmıştır.

Metnimizde ekin dönüşlü fiil yaptığı örnekler şunlardır: *görindi* 14a/5, *uvandı* 62b/9, *öğren* 21a/9, *bulanmış* 47a/10.

Ekin edilgen fiil yaptığı örnekler şunlardır: *olinmişdur* 2a/7, *bulınmadı* 4b/6, *bulunur* 31a/1, *istimā' olındı* 8b/11.

-(i)ş-, (i)ş

Türkçede eskiden beri çok işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Asıl fonksiyonu ortaklık ifade etmek, ortaklaşma ile yapılan fiiller meydana getirmektir. Ortaklaşma fonksiyonu ise birlikte yapılma ya da karşılıklı yapılma olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. Ünlüyle biten fiilere doğrudan doğruya eklendiğı için bu ekin Türkçede eskiden beri -ş- olduğu açıkça anlaşılmaktadır (Ergin, 2000, s. 206-207). Bu ekin yardımcı ünlüsü Eski Türkçede vokal uyumuna bağılı iken Eski Anadolu Türkçesinde uyuma aykırı olarak bir süre düz şekilleriyle kullanılmış, daha sonraki dönemlerde yine uyuma bağlanmıştır.

Metnimizde birlikte yapma anlamı ifade eden üç örneğı mevcuttur: *çağrışdılar* 26a/12, *ağlaşup* 40a/11, *ağlaşdılar* 40b/15.

Karşılıklı yapma anlamı ifade eden bir örnek tespit edilmiştir: *bilişdiler* 79a/15.

-p-

İşlek olmayan bu ekin varlığı *serp-* sözcüğünde görülmektedir: elini *serpivirdi* 54b/5.

-y-

“Kuvvetlendirme ekidir ve Eski Türkçedeki d’nin devamıdır” (Gülsevin ve Boz, 2013, s. 109). İşlek bir ek değildir. Metnimizde *koy-* fiilinde görülür: yirine *koynam* 93a/13, Hüdâcün *koymdı* 19b/3.

-z-

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek de pek işlek olmayan eklerden biridir. Metnimizde tek bir örnekte geçmektedir: emzirürdi 23b/15.

3.4. İSİMLER

Canlı cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan, onlara ad olan sözcüklerdir (Ergin 2000: 218).

3.4.1. İsim Çekim Ekleri

İsim çekim ekleri; isim kök ve gövdelerine işleklik sağlayan eklerdir. Bu ekler bütün özel ve cins isimlere geldiği gibi, isim soylu sıfat, zamir, zarf ve edatlara gelerek kelimeler arasında çeşitli ilişkiler kurar (Çatıkkaş, 2001, s. 79).

3.4.1.1. Çokluk Eki: +lar/+ler

Türkçede eskiden beri çokluk eki -lar, -ler’dir. Çokluk eki ismin karşıladığı nesnenin birden çok olduğunu ifade eder (Ergin, 2000, s. 220).

Metnimizden çokluk eki almış isimlere şunlar örnek verilebilir: *münāfiklar* 3b/2, *hācılar* 5a/9, *libāslar* 7a/14, *āşıklar* 21a/7.

“Türk dilinde sayı sıfatlarından ve topluluk bildiren isimlerden sonra gelen kelimeler çokluk eki almazlar. Fakat EAT’de az da olsa bu durumlarda da +IAR ekinin kullanıldığı görülmektedir” (Gülsevin ve Boz, 2013, s. 92). Metnimizde kimi yerde sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerin çoğul şekilleriyle kullanıldığı görülmektedir: üç *karındaşlar* 31a/8, iki *yārānlar* 87a/8, iki mübârek *dişleri* 89b/7.

3.4.1.2. İyelik Ekleri

Herhangi bir varlık ya da nesnenin kime yada neye ait olduğunu belirten ekler iyelik ekleri denir. “İyelik eklerine isim tamlamasının tamlanan eki de denir. İyelik eki almış bir kelime isim tamlamasının tamlanan kısmından başkası değildir” (Çatıkkaş, 2001, s. 79).

Teklik 1. kişi: +m, +(ı)m, +(i)m, +(u)m, +(ü)m

Teklik I. kişi iyelik eki eskiden beri hep -m olarak kullanılmıştır. Eski Türkçe devresinde eklendiği kelimenin ünlü durumuna göre her iki duruma da girebilen bu ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlaktır (Akkuş, 1995, s. 140). Metnimizde ekin iki şekilde

yazımı görülmüştür. Yardımcı ünlünün yazılmadığı yerlerde dönemin dil özellikleri dikkate alınarak ek *+(u,ü)m* şeklinde okunmuştur.

devemi 12b/7 *aççemi* 66a/1, *kefenüm* 3b/11, *cennetüm* 10b/8, *evüm* 10b/8, *haççumu* 92b/4, *gönlüm* 93a/1, *vaşiyetüm* 93a/12 *namâzumu* 93b/2.

Metnimizde ekin yardımcı ünlü kullanılarak yazılmış örnekleri şunlardır:

gözümü 7b/12, *üzerime* 9b/2, *adımı* 9b/3, *velâyetümü* 20a/13, *ümmetümü* 25b/15, *üzerime* 28b/12, *sözümü* 37b/8, 74a/5, *yüzüme* 58a/5, *namâzımı* 72a/13, *kullarımı* 82a/15, *varımı* 88a/13.

Teklik 2. kişi: +ñ, -(i)ñ, +(i)ñ, +(u)ñ, +(ü)ñ

Teklik ikinci kişi iyelik eki eskiden beri *-ñ* dir ve bu ek ünsüzle biten kelimelere yardımcı ünlüyle bağlanmaktadır. Bu yardımcı ünlü Eski Türkçede kökün ünlüsüne bağlı olarak *-i-*, *-i-*, *-u-*, *-ü-* şeklinde olabilirken Eski Anadolu Türkçesinde yardımcı ünlü genel olarak yuvarlaklaşma eğilimi içine girmiş ve yalnız *-u-*, *-ü-* şeklinde yuvarlak olarak kullanılmıştır. Metnimizde ekin yardımcı ünlüsü genellikle yazılmamıştır. Bu durumda ekin yardımcı ünlüsü yuvarlak kabul edilmiş ve çeviri yazıda yuvarlak okunmuştur.

aşluñ 1b/10, *göñlüñe* 1b/12, *‘aqluñ* 3b/1, *ma‘lümüñ* 6b/7, *maluñdan* 92a/15, *hâñruñ* 93a/11, *mağsûduña* 95b/7.

Ekin yardımcı ünlüsünün düz ünlülü olarak yazıldığı kelimeler de bulunmaktadır:

eviñe 7b/6, *göziñi* 23b/1, *‘özürleriñi* 72a/12, *‘ömriñi* 74a/5, *gözleriñi* 91b/11.

Teklik 3. kişi: +ı, +i, +si

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi devirlerinde yalnız düz şekilleri olan teklik 3. kişi iyelik ekleri ancak Osmanlıca devrinde ünlü uyumuna bağlanmıştır. Metnimizde bu ek bir örnek dışında her zaman düz ünlülü olarak yazılmıştır.

‘ahdine 3b/13, *ehline* 10b/13, *içinde* 11a/1, *üstinde* 12b/8, *evine* 66b/1.

ğidâsı 2a/12, *tevbessidür* 3b/3, *bahâsını* 3b/11, *ikisi* 6a/14, *küşesi* 10b/1.

Metnimizde yuvarlak ünlülü olarak yazıldığı tek örnek şudur: (Tamu) *odundan* 16b/8.

Çokluk 1. kişi: +muz, +müz, +(i)muz, +(i)müz, +(u)muz, +(ü)müz

Eski Türkçede de bugünkü gibi ünlü uyumuna bağlı olarak *-mız*, *-miz*, *-muz*, *-müz* şeklinde olan çokluk 1. kişi iyelik ekinin Eski Anadolu Türkçesinde yalnız yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinden sonra Osmanlıca içinde ek ünlü uyumuna girerek bugünkü çok şekilliliğe kavuşmuştur. Metnimizde dikkati çeken nokta ekin başına gelen yardımcı ünlülerin bazen düz-dar ünlülü olarak yazılmış olmasıdır. Yardımcı ünlünün yazılmadığı sözcüklerde ek; *-(u)muz*, *-(ü)müz* olarak kabul edilmiş, çeviri yazıda bu şekliyle yazılmıştır.

Ünlüyle biten sözcüklere gelen örnekler: *şühhemüz* 66b/1, *cümlemüz* 87a/10, *tevbemüze* 28b/15.

Metnimizde yardımcı ünlüsü düz ünlülü yazılan sözcük örnekleri bulunmaktadır:

vilâyetimize 8b/13, *hıdmetimizde* 24b/4, *birimiz* 67b/5, *elimüz* 70b/10, *işimiz* 75a/2, *haberimiz* 87b/1, *hağâlarımız* 88b/15.

Ekin yardımcı ünlüsünün harfle gösterilmediği yerlerde yardımcı ünlü yuvarlak kabul edilmiştir:

cânumuz 46a/10, *kıyâsumuz* 46b/13, *hâcetümüz* 73b/2, *gönlümüz* 75b/9, *ağvâlümüze* 87b/2.

Çokluk 2. kişi: +ñuz, +ñüz, +(ı)ñuz, +(i)ñüz, +(u)ñuz, +(ü)ñüz

Çokluk 2. kişi iyelik eki Eski Türkçede *-ñiz, -ñiz, -ñuz, -ñüz* şeklinde iken Eski Anadolu Türkçesinde bu ekin yalnızca yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde çokluk 2. kişi iyelik ekinin genellikle ünlüsü yazılmamış olmakla birlikte kimi zaman ekin ünlüsünün düz-dar ünlülü yazıldığı görülmektedir:

Ekin doğrudan sözcük üzerine geldiği tek bir örnek görülmüştür: *kanķıñuz* 21b/4

Yardımcı ünlüsü yazılmadığı için ünlüsü yuvarlak kabul edilen sözcüklere örnek şunlar verilebilir: *tarıkuñuz* 44a/8, *maķşuduñuz* 50a/1, *zulmuñuz* 59b/15, *ķuluñuz* 72a/7, *cehlüñüz* 87b/7.

Yardımcı ünlüsü düz ünlülü yazılan sözcüklere ise şunlar örnek olarak verilebilir: *fırakıñuzdan* 13a/10, *murâdıñuz* 50a/5, *hâtırıñuz* 50a/10, *ağzıñuz* 89b/5, *dişleriñüz* 89b/8.

Çokluk 3. kişi: +ları, +leri

Çokluk 3. kişi iyelik eki eskiden beri hep *+ları, +leri* olarak kullanıla gelmiştir. Metnimizde de bu durum değişiklik göstermemektedir:

ayaķlarında 5b/4, *ķullarını* 6a/3, *abâlarını* 7b/10, *hâtırlarıçün* 10b/6, *göñülleri* 14a/7, *öñlerinde* 26a/ 6.

3.4.2. Hal Ekleri

İsimlere gelerek onların başka isimlerle çeşitli yönlerden ilişkiler kurmasını sağlayan eklerdir. Bu eklerin ismi isme, ismi edatlara ve bilhassa ismi fiillere bağlama gibi genel fonksiyonları bulunmaktadır. Böylece birtakım isim, edat ve fiil grupları kurulmuş olur (Çatıkkkaş, 2001, s. 81).

3.4.2.1. İlgi Hali: +uñ, +üñ +(n)uñ, +(n)üñ

Eski Türkçede *+ıñ, +iñ +uñ, +üñ; +(n)ıñ, +(n)iñ, +(n)uñ, -(n)üñ* şekillerinde kullanılan ilgi ekinin Eski Anadolu Türkçesinde yalnız yuvarlak vokalli şekilleri kullanılmıştır. Ekin ünlüsü ancak Osmanlıca içinde uyuma bağlanmıştır (Ergin, 2000, s. 229-230). Metnimizde ekin kullanımıyla ilgili şu örnekler verilebilir:

cânuñ ğıdası 2a/11, *kimüñ* maķşudu 32b/1, *Hürmüzüñ* üzerine 33a/13, *ananuñ* ciger küşesi 10b/1, *ayaķlarınıñ* derisi 18b/6, *ķamunuñ* içine 19a/4. *deryânüñ* huķurından 21a/5.

3.4.2.2. Yükleme Hali: +ı, +i, +(y)ı, +(y)i, +n, +(n)ı, +(n)i

Yükleme hali eki metnimizde Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi iyelik eki almamış isimlerden sonra +ı, +i; iyelik eki almış isimlerden sonra eksiz olarak +n şeklinde varlığını devam ettiğini görmekteyiz:

du‘āyı 35a/13, *şuyı* 37b/3, *Ṭamuyı* 41a/7, *ķarayı* 42a/2, *kendüyi* 51b/9.

meyyiti 46a/6, *atasını* 46a/6, *evi* 50b/14.

yüzün 50b/1, *pārelerin* 51a/3, *ķaķmağın* 51a/10, *āvāzın* 51a/13, *gözlerin* 51b/13.

Sonu he (ه) ile biten bazı sözcüklerde yükleme durumu ekinin hemze (ء) ile yazıldığı görülmektedir:

nüşhayı (نسخهء) 11b/6, *bī-ķāreyi* (بيچارهء) *aķķeyi* (اķķهء) 48b/14.

Yükleme ekinin yönelme eki işlevinde kullanıldığı görülür:

sen baña bir iş idersin diyü *kendüyi* naşihatler idi 42b/1.

3.4.2.3. Yönelme Hali: +a, +e, +(y)a, +(y)e, +(n)a, +(n)e

Eski Türkçede +ğa, +ge şeklinde olan yönelme eki Eski Anadolu Türkçesi devresinde +a, +e şeklindedir. Batı Türkçesine geçişte çekim eklerinin başındaki g, ğ’ler düştüğünden yönelme hal eki de +a, +e şekline dönmüştür. Bu ek ünlüyle biten isimlere geldiğinde araya -y- ya da -n- ünsüzleri gelmektedir.

ādeme 49a/13, *yanına* 49b/4, *degirmene* 50b/1, *ķiviye* 51a/9.

Yönelme durumu eki “-mak, -mek” fiilden isim yapma ekiyle kullanıldığında “-mak için, -mek için” ifadesini verir. Metnimizde böyle örneklere rastlanmaktadır:

ķabz-ı ruh *itmege* mi geldüñ 18b/9, zevķ u şafā *itmege* geldüm didi 27b/14.

Metnimizde iki yerde yönelme ekinin vasıta eki görevinde kullanıldığı görülmektedir:

bir ĥalvet yirde ‘*ibādete* meşğul oldı 30b/4, anda ‘*ibādete* meşgul oldı 31b/8.

Temel anlamsal işlevi yönelme olan bu ekin eklendiği ad cümlede eylemin kendisine yöneldiğini/yaklaştığını bildirir (Boz, 2013, s. 11). Metnimizde bu temel işlevi yanında yönelme hal ekinin yükleme eki işlevinde kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır:

ķabīĥ şıfatlarından birisi daĥı ĥaķ *nesneye* inkār eylemekdür 19b/10.

Resūlu’llah şalla’llahu ‘āleyhi ve sellem ĥazretlerinüñ *mi‘racına* inkār itdi 19b/11.

El-ĥāşıl ol işden rücū‘ itdi ve daĥı ‘*avrata* çağırup eyitdi ki 28b/3.

Metnimizde bir yerde yönelme hal eki, bulunma hal eki görevinde kullanılmıştır:

Hem ‘*ahdine* ťurup eyle itdi 83b/4.

İki örnekte de yönelme hal eki vasıta eki işlevinde kullanılmıştır:

Ol gice ĥān ťurup ol ‘*avrata* zinā ķaşdına evine vardı 27b/12.

pādişāĥlıķ *işine* meşğul olalum 76a/15.

3.4.2.4. Bulunma Durumu: +da, +de; +(n)da, +(n)de

Bulunma durumu eki *-da, -de*'dir. Eski Türkçede *-ta, -te* şekilleri bulunan bu ek Eski Anadolu Türkçesi döneminde yalnızca *-da, -de* şeklindedir. Ekin metnimizde de sadece tonlu şekilleri bulunmaktadır:

hayâtda 4a/4, gönülde 16a/1, katında 2b/11, içinde 2b/4.

Temel anlamsal işlevi bulunma olan bu ekin eklendiği ad cümlede eylemin gerçekleştiği yerde, zamanda bulunmayı bildirir (Boz, 2013, s. 13). Bulunma hal ekinin metnimizde bir yerde belirtme hal eki işlevinde kullanıldığı da görülür:

Mâhân adlu bir *küyda* mekân tutdı 35a/2.

Bunun dışında metnimizde bulunma durumu ekinin bazen yönelme durumu işlevinde kullanıldığı da görülmektedir:

anlar *bunda* gelürse 8b/12.

Mūsâ kavmi ile *bunda* gelmeye didiler 9a/3.

ol ğulâmı *bunda* çağırayın didi 77b/5.

anuñ gibi kimesneler *bunda* girmek revâ degüldür 87a/3-4.

3.4.2.5. Ayrılma Hali: +dan, +den, +(n)dan, +(n)den

Bu ekin de metnimizde sadece tonlu şekilleri mevcuttur. Ayrılma durumu eki eski Türkçede *+dın, +din, +tın, +tin* şeklinde yalnız düz-dar ünlülü olarak kullanılmıştır. Batı Türkçesinde ise yönelme ve bulunma hali eklerinin etkisiyle *+dan, +den* şeklini alarak geniş ünlülü olmuştur.

taşradan 16a/12, ğamdan 16b/11, nerdübândan 20a/12, karşıdan 20b/3, şudan 22a/2, kapudan 24a/6, dünyâdan 29a/15, tahtından 7b/9, gözinden 10a/14.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekin bazı kelimelerde kalıplaşmış olarak *+dın, +din* biçiminde kullanıldığı görülür (Şahin, 2003, s. 48). Metnimizde de ekin bir örnekte düz-dar ünlülü olarak kullanıldığı görülmektedir: *cāmıdın* 1b/13.

Ayrılma hal ekinin temel anlamsal işlevi ayrılmadır. Eklendiği ad cümlede eylemin kendisinden ayrıldığını/uzaklaştığını bildirir (Boz, 2013, s. 15). Ekin metnimizde ayrılma anlamı dışında neden, sebep anlamı kattığı kullanımlar görülmektedir:

Açlıqdan ve *şusuzlıqdan* Kelīme ziyāde zebūn oldı 37a/5.

3.4.2.6. Vasıta Hali: +n, ile, +ıla, +la, +le

Eski Türkçede vasıta hal eki eki *+n*'dir. Eski Türkçede işlek olarak kullanılan bu hal eki Batı Türkçesinde işlekliliğini kaybetmiş, bazı sözcüklerin sonunda yer alan bir yapım ekine dönüşmüştür: *gündüzün, deĝin, içün* gibi.

Daha sonra bu ekin yerini “ile” edatı almıştır. İle edatı ile *+n* araç durumu ekinin işlevleri hemen hemen aynıdır. İle edatı tek başına kullanıldığı gibi zamanla ekleşerek *+la +le* şekline dönüşmüştür. İle edatının kullanımıyla ilgili metnimizden şu örnekler verilebilir:

kimesne ile 30b/10, oğ ile 31b/2, şāl ile 34a/7, Mervānīler ile 35b/13, dil ile 36a/5.

İle edatının ekleşme sürecine girmiş ya da ekleşmiş şekilleri de metnimizde mevcuttur:

yaş-ıla 36a/15, b̄m-ıla 61a/4, āh-ıla 91b/14, arqamla 93a/4, aqçesiyle 93a/4.

3.4.2.7. Eşitlik Hali: +ca, +ce

Eşitlik hal eki, Eski Türkçeden itibaren değişik fonksiyonlarda kullanılan ve zamanla türetme özelliği de kazanmış bir durum ekidir (Şahin, 2003, s. 49). Temel anlamsal işlevi eşitlik olan bu ekin eklendiği ad cümlede eylemin kendisine eşit/benzer biçimde yapıldığını bildirir (Boz, 2013: 20). Eski Türkçede yalnız +ca, +ce şekli bulunan ekin, Eski Anadolu Türkçesi devresinde c’li biçimleri ortaya çıkmıştır. Fakat Osmanlı Türkçesinin sonuna kadar uyuma aykırı olarak eski c’li şekilleri koruyan örnekler varlığını sürdürmüştür (Yelten, 2009, s. 292).

Metnimizde eşitlik eki genellikle +ca, +ce şeklinde kullanılmıştır: *Bunca 1b/7, murādınca 2b/4, tenhāca 4b/5, ardlarınca 8b/2, ardınca 15a/1, piyādece 52a/6, gizlüce 63a/10, öñince 64a/2, qavlıncedür 64b/10, bilece 67a/8, zerrece 68a/13, öylece 69a/4.*

Bu örnekler yanında ekin c’li şekillerinin metinde kullanımda olduğu görülmektedir: *niçe 18a/10, bağçesine 54b/9, külçe 56b/4.*

3.4.3. Soru Eki: mi, mi

Bu ek edat kökenli olup sonradan ekleşmiştir. Aslında “mu” edatından gelen soru eki Eski Türkçede “-mu, -mü” şeklinde yalnız yuvarlak ünlülü kullanılmıştır. Batı Türkçesinde ise başlangıçta ekin düz şekilleri olmuş ve ek yine uyum dışında kalmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ek daima yuvarlak ünlülü olarak “-mi, -mi” şeklinde görülür. Ek ancak Osmanlıcanın son dönemlerinde bugünkü çok şekilliliğe kavuşmuştur (Ergin, 2000, s. 243).

Metnimizde soru eki daima düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalarak düz-dar ünlülü olarak yazılmıştır. Ayrıca ekin kimi zaman belli bir kurala bağlı olmayarak kendinden önceki sözcüğe ayrı ya da bitişik yazıldığı görülmektedir. Çeviri yazıda soru eki daima ayrı yazılmıştır.

qabz-ı ruh itmege mi geldün 18b/9, bunca menāzili qat’ itmek ‘aceb midür 20b/2, bu kadar iş mi olur 20b/11, şehirlüye kimesne zulm ider mi 26b/11 bu dest-māl pādīşahuñ degül midür 28b/7, Hzret-i ‘Ömer gelürmiş gördünüz mi 38b/2.

3.4.4. İsim Tamlamaları

İsim tamlaması iyelik ilişkisi ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok isimden oluşan tamlamadır. İsim tamlamaları tamlayan ya da tamlanan öğelerinin ek alıp almamalarına göre üç çeşide ayrılır.

1. Belirtili İsim Tamlaması: Tamlayanı ilgi durumu eki tamlananı ise teklik 3. kişi iyelik eki alan isim tamlamasıdır. Metnimizden çok sayıda örneği bulunmaktadır:

anuñ kadrin 1b/11, ‘aşkuñ şarâbın 1b/13, Hâk te‘âlânunñ kudretin 2a/7, ‘akluñ ğidâsı 2a/12, gönlünñ ğidâsı 2a/12, nefsunñ ğidâsı 2a/13, nefsunñ murâdı 2b/5, her birinünñ muķâbelesinde 3a/6, benüm kefenüm 3b/10, anuñ kabrini 3b/14, kendününñ helâkine 5a/7, filünñ adı 5a/14, ‘askerünñ önine 5b/1, zâhidünñ ayağı 6b/14, gözimünñ yaşı 7b/12, bunlarunñ sözlerine 8b/14, oğlunuñ ardınca 10a/15, âdemünñ düşmânı 12a/3, Hâkkuñ rahmeti 13b/6, mescidünñ penceresine 14b/15, ‘avratunñ erine 15a/9, benüm ħulleleründen 10b/8, küfr zulemâtı 16a/3, ayaklarınıñ derisi 18b/6, şamununñ içine 19a/4, Şemsünñ üzerine 22b/2, kendününñ medresesi 23b/2, vezîrünñ kıızı 24a/9, bizüm ħıdmetimizde 24b/10, sulţanunñ sarayına 25a/10, ‘âlemlerünñ pâdişâhı 28a/9, kızınunñ ħâline 28b/9, senünñ mülkünne 28b/13, dünyânunñ ħâlini 30a/13, Meryemünñ ħamlin 30b/6, kerpiçlerünñ ikisini 31a/12, şeyĥunñ sözi 51b/7, anuñ içinde 31b/13, Şehrünñ ħapusunda 35a/9, kıble tarafından 35a/12, Es‘edünñ başına 36a/3, bunuñ atası 36b/2 ħanuñ oğulları 63a/14.

2. Belirtisiz İsim Tamlaması: Tamlayanı eksiz yalın halde bulunan, tamlananı teklik 3. Kişi iyelik eki alan isim tamlamasıdır. Bu isim tamlaması çeşidi de metnimizde çokça görülmektedir:

riyâzet kemendinde 2a/13, Bağdâd içinde 3b/7, kefenüm bahâsı 4a/5, ebâbîl kuşların 5b/3, kızlar ħatına 7b/7, Tih şahrâsından 8b/4, peygamberlik defterinden 9b/3, cehennem dibinde 10a/6, analık ħaĥkın 10b/2, yol ehline 10b/13, seher vaĥtinde 13a/1, dîn mülkini 14a/10, boyacı dükkânında 17b/5, ehlu’llâh şöĥbetinden 22a/6, fûrĥat âteşinde 23a/4, Sulţân bâcdârı 24a/13, sulţân adına 25a/10, mescid önine 26a/11, ħarîfünñ başına 27a/12, zinâ kârını 27b/8, dünyâ kârından 32a/4, dünyâ metâ‘ından 32a/8, ħırĥası arasında 32a/10, Nüşirevân oğludur 32b/7, vilâyet ħalkı 32b/9, Tatar ‘askerini 33a/1, kârbân ħalkından 35a/7, şehir içinde 37a/2, Şam ħalkına 38b/1, tağ başına 63b/2, ħalk içinde 65a/3, kuzu biryânı 66a/7, ħarĥa şüretinde 69a/2, ħayâ tâcını 69b/14, küy ħalkı 73a/11 maĥabbet meydânında 88b/6, vaĥdet meydânında 88b/7, dünyâ sarâyından 89a/11, Göñül gözgüsü 91a/1, furşat zamânında 91a/6.

3. Takısız İsim Tamlaması: Tamlayan ve tamlananın ek almadığı isim tamlaması çeşididir. Bu tür tamlamalarda tamlayan tamlananın neye benzediğini ya da neden yapıldığını belirtir. Metnimizde bu çeşit isim tamlamasının tek örneği tespit edilmiştir: *demür zencir* 49b/6

Bunlara ek olarak bu isim tamlamalarının iç içe geçmesiyle oluşan zincirleme isim tamlamaları bulunur. Zincirleme isim tamlaması; tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de isim tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş isim tamlaması çeşidir. Metnimizde çokça zincirleme isim tamlaması örneği görmek mümkündür:

Belĥ vilâyetinünñ pâdişâhı 12b/1, Şirk zulemâtı içinde 14a/7, Dâvüd ‘aleyhi’s-selâm ħazretlerininñ toĥsan toĥuz ‘avratı 14b/7-08 sağ elinünñ şehâdet parmağı 16a/14 Mışır sulţanınınñ ħatına 19b/12 Şems-i Tebrizî maĥâminunñ erenleri 23a/9, ma‘ârif gülistânınınñ bülbül-i güyâlarıdur 25b/10, benüm ümmetiminünñ ‘ulemâsı 25b/15, ‘avratunñ döşegi üstünde 28a/5, İsfehân şehrinünñ önünde 35a/6, İmâm-ı A‘zam ħazretlerininñ dersĥânesi önüne 64a/9, bizüm pâdişâhumuzunñ aĥçesi 67b/9, Allâh te‘âlânunñ emri 69a/2, Küy ħalkınınñ ölülerini 73b/4, elünñ avucı içinde 88b/14.

Metnimizde birden fazla tamlananın ortak tamlanana ya da birden fazla tamlayanın ortak tamlanana bağlandığı isim tamlaması örnekleri de görülür: *vilāyetüñ uğrısı ve ħarāmisi 24b/12, dünyā vü āḫiret belāsından 64b/8.*

Bazı isim tamlamalarında günümüzdekinden farklı olarak ilgi ekinin düştüğü görülür: *gözüm nürü 10b/2, Ḥazret-i Mu‘āviye oğlıdur 75b/6.*

Bunlara ek olarak *bizüm evden 65a/9* örneğinde olduğu gibi tamlanan ekinin düştüğü örnekler de görülmektedir.

3. 5. SIFATLAR

Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir. Türkçede sıfatlar daima çekimsizdirler, hiçbir işletme eki almazlar. Sıfatlar kendi içinde Niteleme ve Belirtme sıfatları olmak üzere iki temel gruba ayrılır.

3.5.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları varlıkları durum, biçim, renk gibi yönlerden niteleler. Metnimizde renk, biçim, durum bildiren sözcüklerin niteleme sıfatı olarak kullanıldığı görülür:

aḳ bizi 7b/6, ulu ‘ibādet 4a/11, uzun saç 4b/3, zālīm pādişāhı 6b/9, yaramaz sıfatlarıñ 8a/14, ırāḳ bir kūy gördiler 6a/15, eyü ev 10b/9, dişi kelb 23b/15, uzun boylu şarışın kimse 26a/6, ḳan içici yigirmi ser-heng 35a/8, ḳara balçığa 47a/10, az zamān geçdi 60b/11.

Ayrıca Türkçe sözcükler yanında Arapça ve Farsça sözcüklerin niteleme sıfatı görevinde kullanıldığı görülmektedir:

nā-ma‘ḳül sıfatlarıñ 26b/7, maḥbūbe ‘avrat 22a/9, pāk-dāmān ‘avrat 29a/4, ḳahrılı nāme 33a/5.

3.5.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesnelere çeşitli yönlerden belirten sıfatlardır. Belirtme şekline göre dört çeşide ayrılır: İşaret Sıfatları, Soru Sıfatları, Belgisiz Sıfatlar, Sayı Sıfatları.

3.5.2.1. İşaret Sıfatları

Aslında birer işaret zamiri olan *bu, şu, şol, o, ol* gibi kelimeler isimlerin önüne gelerek işaret sıfatına dönüşürler. Metnimizde de yine bu kelimeler isimlerden önce gelerek işaret sıfatına dönüşmektedirler:

bu: *bu* döşekde 28a/3, *bu* aşır 54a/5, gün *bu* gündür 57a/15, *bu* kadar māl 57b/ 9, *bu* aşır 54a/5.

şol~şu: *şol* eve girüp 28a/3, *şol* pirdür 48b/3, *şu* ağac dibinde 54a/1, *şu* kişinüñ başındağın 94a/6, *şu* kūydan 6b/1.

ol~o: *ol* p̄ir, 48b/5, *Ol* kadar gün 80a/10, *ol* imām olan kişi 93b/14.

3.5.2.2. Soru Sıfatları

Varlıkların durumlarını, yerlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sıfatlardır. Metnimizde *ne, nice, kanğı* sözcükleri soru sıfatı olarak kullanılmıştır:

işlediği *ne* iş ola 55a/8, *ne* yüzle geldiñüz 58a/5, *kanğı* yanı 36b/6.

Günümüzde “nasıl” şeklindeki soru sıfatının metnimizde “ne aşl” şeklinde geçtiği, o dönemde birleşmenin gerçekleşmediği görülmektedir:

ne aşl bâcdardur 24b/2, *ne aşl* âdemsin 54a/11.

3.5.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları nesnelere belirsiz olarak belirten sıfatlardır. Metnimizde belirsizlik sıfatı olarak kullanılan başlıca kelimeler şunlardır: *bir, bunca, birkaç, hiçbir, hiç, çok, niçe~nice, kamu, her, fülân*.

bunca mâlı 57b/5, *birkaç* akçe 13a/7, *hiçbir* nesne 12b/15, *hiç* şefkati 35a/8, *çok* hazîne 24a/9, *niçe* günden 42b/4, *kamu* tedbir 80b/9, *her* hâcetüni 86b/2, *çok* şevâbı 96a/5, *fülân* h̄âceye 41a/14.

3.5.2.4. Sayı Sıfatları

Nesneleri sayı bakımından belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları ve topluluk sayı sıfatları olarak kendi içinde ayrılır.

3.5.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları

Bunlar nesnelere sayısını gösteren sıfatlardır. Metnimizde kelime ya da kelime grubu şeklinde kullanılan asıl sayı sıfatları görmek mümkündür.

toğsan biñ vilâyete 90b/4, *toğuz yüz elli iki* târihinde 95a/14, *toğsan biñ* evini 60b/12, *altmış biñ* er A63b/3-4, *altmış yitmiş biñ* âdem 16a/13, *üç gün* 69a/1, *üç yüz yıl* 67b/2, *dört etmek* 67b/7, *dört ay* 80a/10, *iki sâ’ at* 67b/4, *iki gün* 66b/5, *yüz biñ* ‘askeri 76b/6, *yüz biñ* akçeden 57b/1, *biñ elem* A51a/5, *biñ bir* ismin 82b/2-3, *biş yüz yıl* 24a/8, *altı aylık* 79a/7, *on sekiz Mısrî* akçesi 77a/9, *yidi* kapudan 78a/7, *on günlük* iş 55a/6, *on gün* 55a/7, *on altı yıl* 18b/5, *toğsan toğuz* koyun 15a/15, *yigirmi* serheng 35a/9.

Görüldüğü üzere metnimizde *dokuz* kelimesi Eski Türkçede olduğu gibi *toğuz* şeklinde, yine *yirmi* Eski Türkçede olduğu gibi *yigirmi* şeklinde kullanılmaya devam etmektedir. Eski Türkçede *toğuz* on şeklinde kullanılan *doksan* kelimesi de metnimizde Eski Anadolu Türkçesindeki gibi *toğsan* şeklinde geçmektedir.

Metnimizde bunlar dışında az sayıda da olsa yabancı menşeli sayı sıfatlarının da varlığı görülmektedir:

dü nûruñ 70a/6, *dü cihânda* 86a/3, *hezâr şad hezâr* âferinler 55b/5, *hezâr* ‘izz ü nâz 87a/13.

3.5.2.4.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, nesnelerin sırasını ve derecesini belirten sıfatlardır. Metnimizde çeşitli sıra sayı sıfatları kullanılmıştır:

ikinci göge 11a/12, *dördüncü* kat gök 32a/9, *Üçüncü* gün 40a/10, *Çırk birinci* gün 44b/2, *üçüncü* perdeyi 55b/2.

3.5.2.4.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları; bir bölme, bir ayırma, bir paylaşırma, bir dağıtma ifade eden sıfatlardır. Bunlar asıl sayı sıfatlarına *-ar*, *-er* eki getirilerek yapılır. Metnimizde geçen üleştirme sayı sıfatlarına şunlar örnek olarak verilebilir:

birer filori 24a/7, *bişer filori* 24a/7, *onar* filori 24a/8, *onar on bişer* naşihât 3a/7, *yigirmişer* otuz biñ aqçe 57b/3.

3.6. ZARFLAR

Kapsamlı bir tanımla zarflar; fiil ve fiilimsileri, sıfatları ve kendi türünden kelimeleri çeşitli yönlerden belirten sözcüklerdir. Zarflar da sıfatlar gibi tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Zarflar kendi içinde çeşitli türlere ayrılır.

3.6.1. Hal Zarfları

Eylemin nasıl yapıldığını ya da gerçekleştiğini bildiren zarflardır. Metnimizde kullanılan hal zarflarına şunlar örnek verilebilir:

haķāretle beni şoyarsın 4a/6, *tiz̄ tiz̄* yürüyüp giderdi 5b/2, ol yıl *ser-gerdān* gezdi 12b/14, aña *gizlūce* bildürdi kim 63a/11, ta‘āmı *bilece* yiyelüm 71a/10, dīvāna *ma‘aca* gidelüm 71a/10, küydan *ırag* olun 73a/12, Ayāz *eyü* dirsın 74a/13, halk *bölük bölük* olup 75b/4, *tiz̄* gelesin 83b/4.

3.6.2. Zaman Zarfları

Eylemin zamanını bildiren zarflardır. Metnimizde sözcük ya da söz öbeği şeklinde kullanılan çok çeşitli zaman zarfı görülmektedir.

ol dem: *Ol dem* cümle hacıları yazup gitdiler 48a/15.

şabāh: *Şabāh* Hāzret-i Mūsā ‘aleyhi’s-selām mescide gitmek için taşra çıkdı 47a/14-15.

dün ü gün: Size her *dün ü gün* hıdmetde olsun 82b/11-12, *Dün ü gün* ta‘at ü ‘ibādetde ola 46b/2.

dün: İttifāķ *dünūñ* yarusında kapu açıldı 52b/15.

gündüzin: *Zirā gündüzin* Türk evinden bir yire gitmez 49b/14.

gündüz: *Gice gündüz* uyhu gelmez gözine 91b/15.

hemān: *Hemān* gelüp ol pīrūñ ayağına düşdi murādına irişdi 49a/5.

gicelerde...gündüzlerde: *Gicelerde* pāsbānı ve *gündüzlerde* dīdebānı olmuş idi. 49b/2-03.

birgün: *Bir gün* Sulţān Meĥemmede ol atları ta'rif itdiler. 49b/7.

imdi: *İmdi* itdigüñüz fikr mümkün degüldür. 50a/2-03.

günlerde bir gün: *Günlerde bir gün* bir degirmene irişdi. 50b/1.

hemān dem: *Hemān dem* kiçi oĥlı eyitdi hāzā şems 63b/2.

yarın: Ol beg and içüp eyitdi inanmazsañuz *yarın* tecrube idüñ 71a/3.

şimdi: *şimdi* ol sebebden bunda geldük 73a/13.

3.6.3. Yer zarfları

Fiillerin yönünü belirten zarflardır. Metnimizde sık kullanılan yer yön zarfları şunlardır: *aşaĥa, aşağı, girü, içerü~içeri, ilerü, karşı, taşra, yukaru~ yukarı*

aşaĥa: itlere *aşaĥa* atmaĥa başladı 51a/3, dükkānından *aşaĥa* indi 56a/9.

aşaĥı: kendüyü kürsiden *aşaĥı* per-tāb eyledi 75b/3, *aşaĥı yukarı* sürdi 52a/15.

ilerü: *ilerü* gelüp eyitdiler 8b/11, anası *ilerü* varup 10b/2.

içerü: *içerü* girdi 19a/12, *içerü* nazār itdi 28a/8, *içeri* girdi 87b/6.

karşu: imāmlar *karşu* durdılar 26a/8.

taşra: *taşra* çıkdılar 31a/5, *taşra* çıkdı 47a/15.

girü: *girü* döndiler 68a/2, *girü* döndi 88b/12.

3.6.4. Miktar Zarfları

Eylemin gerçekleşme derecesini belirten zarflardır. Metnimizde sık kullanılan miktar zarfları şunlardır: *az, biraz, çok, gāyet, hiç, key*.

Çok ikdām itdi 43a/15, *çok* idüp 83b/15, *hiç* Zeliĥānuñ yüzine bakmış degül idi 78a/10, Zeliĥāyı *gāyet* severdi 79a/11, andan *key* şaşın 39b/12, *biraz* eğlendi 46b/10, *biraz* durup 57b/12, ölmege *az* kalmış 92b/12.

3.6.5. Soru Zarfları

Fiilleri durum, yer, zaman, miktar ve sebep gibi yönlerden soru yoluyla belirten zarflardır. Metnimizde en sık kullanılan soru zarfı niçün'dür. Bununla birlikte *nice~niçe* ve *niye* gibi soru zarflarının kullanıldığı görülmektedir:

niçün şama' itdüñ 15b/3, *niçün* çıĥayın 19a/14, bu devlete *nice* irişdüñ 8a/1, 'aĥıl *nice* kabül ider 20a/1.

"*niye*" soru zarfı metnimizde tek bir yerde geçmektedir: deryāya *niye* baĥarlar 91b/1

3.7. ZAMİRLER

Zamirler isimlerin yerini çeşitli yönlerden tutan kelimelerdir. Zamirler; kişi zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri ve dönüşlülük zamirleri şeklinde sınıflandırılabilir.

3.7.1. Kişi Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Metnimizde kullanılan şahıs zamirleri şunlardır:

Teklik 1. şahıs: ben   **Çokluk** 1. şahıs: biz
2. şahıs: sen   2. şahıs: siz
3. şahıs: o,ol   3. şahıs: onlar, anlar, olar

eger *ben* ölürsem 3b/10, *sen* anuñçun ğam yime 3a/13, Erdür *o* 75b/12, *Biz anı* imāna getürdük 41a/14, *Siz* Tañrı isteyü ğidersiz 67a/13, *onlaruñ* gürdür ocağı 85b/14, *olardan* қаһbe zen 70a/13, *Anlar* bir vecihle қаbül itmediler 73a/15

Metnimizde şahıs ekleri çoğu zaman çekim eki almış şekillerde kullanılmıştır:

İlgi Hali: *Benüm* rüħum 70b/3, *senüñ* aқçeñi 71b/14, *anuñ* sözini 71b/15, *bizüm* her işimüz 75a/2, *sizüñ* ğälüñüze 87b/7, *olaruñ* ğürmetine 26b/3, *anlaruñ* ayağına 73b/5.

Yükleme Hali: *beni* ōoyarsın 4a/6, *seni* azdurup 5b/12, *anı* serdār diküp 63a/7, bizi dutarlar 97a/9, *sizi* kabul itmezüz 73a/11, *anları* alup 90a/2.

Yaklaşma Hali: *baña* gönderdi 90a/7, *saña* bağışladum 90a/13, *aña* ōefā^ç at ide 90b/12, *bize* yol gösterdi 13b/11, *size* gönderdiler 23a/9, *anlara* fā^çide itmedi 55b/8

Bulunma Hali: tā^ç at ü^ç ibādet *bende* yok 48b/6, *sende* gördük 89b/15, anda buldılar 4b/13.

Ayrılma Hali: ^ç avrat *benden* yığdür 28b/2, *senden* dilerem ki 29b/4, Őaқın қарз-ı ğasen almağıl *andan* 66b/5, *bizden* selām eyle 86b/14, қанını *sizden* dilek iderüz 36b/7, Yā Yezīdī yā Rāfizi yig olardan қаһbe zen 70a/13.

Vasıta Hali: *anlarla* қalaydum 68a/8, *bizümle* bile olursa 67a/9, *senüñle* toğan қızı 68b/13, *anuñla* mudārā idüp 2b/1.

3.7.2. İşaret Zamirleri

Varlıkların yerini işaret yoluyla tutan zamirlerdir. Metnimizde kullanılan işaret zamirleri *bu, bular, bunlar, şu, şular, o, ol, olar, onlar ve şol* dur:

Bir binādur *bu* 41b/4, *Bu* dağı ğāyet yaramaz ōıfatdur 60a/10, *bu* ne ğaldur 2a/6, ^ç acebā *bular* deryāya niye baқarlar 91b/2, bunlar beni gördiler 86b/13, *Bu* ğod bizüm gibi insāndur 67a/1, *řu* kim cāhildür ol ğayvāna benzer 25b/5, *şular* kim dūn-himmetdür cihānda 84b/14.

Metnimizde işaret zamirleri de şahıs zamirleri gibi çoğu yerde çekim eki almış halleriyle karşımıza çıkmaktadır:

İlgi Hali: *bunuñ* didüği 87a/6, *řunuñ* kim ^ç aқlı 47b/12, *anuñ* du^ç āsın 09a/13, *bunlaruñ* fiğanı 36a/14, *anlaruñ* ayağına 73b/5, *bularuñ* selāmın alur 91a/12.

Yükleme Hali: ben *anı* bilmezem 24b/3, uğrı *anı* işitdi 53a/10, gördük *anı* 60a/5, *bunu* pādiřāha ğayin bildürdiler 84a/1, varuñ *bunu* cāh-ı siyāha saluñ 7a/3, Yazup söyle *bunu* 95b/9, ōonra *bunu* bilgil kim 2a/6, *bunları* itmeğe қādir degülsin 22a/6.

Bulunma Hali: *anda* birağur 47b/6, *anda* ‘ibâdete meşgul oldu 31b/8, Ebu’l-Müslim *anda* vücûda geldi 35b/1, *bunda* pîr-i penbe-düz kimdür 48b/3, *şunda* bir kimesne gördüñ 10a/13, nefis *anlardan* ictinâb itmez 3a/10.

Ayrılma Hali: *bundan* kabîh şıfat olmaz 42a/7, *andan* gidüp Mışra geldi 24a/3, *andan* gidüp Engüriye vardular 50a/6, nefis *anlardan* ictinâb itmez 3a/10.

Vasıta Hali: Olur dil-i ‘âdil *anuñla* ziyâ 38b/12, *bunuñla* 7a/7.

3.7.3. Soru Zamirleri

Soru zamirleri kişi ya da varlıkların yerini tutan zamirlerdir. Metnimizde şahıslar için *kim*, nesnelere için ise “*ne*, *kanı* “*hani*” *ķanda* “*nereye*, *nerede*” *ķangi* “*hangi*” gibi soru zamirleri kullanılmıştır:

kimi görürsen ol eh-i cennetdür didi 47a/9, *Kimde* kim ħavf olmasa 10/14, bizden *ne* istersin 57b/8, Benüm *nem* var 58b/4, *Nesi* varışa 58b/4, *Neye* uğaduğın bildi 63b/10, *ķanda* gitdüğün 5a/14, *ķanda* görseñ 61a/6, *ķanı* şu 54/16.

3.7.4. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri nesnelere belirsiz bir şekilde karşılarlar. Metnimizde çok sayıda belgisiz zamir örneği görmek mümkündür:

her kimi bulsalar iş 6b/10, *ķamusın* terk idüp ħıl meskenetler 12a/5, Meskenet ehli *ķamu* ‘uşşâkdurur 13b/5, *her birinüñ* içinde, 17b/5, *ba‘zısın* añladum 59a/11, Ammâ *ba‘zılar* anuñ 83b/11, Niçedür *zâtını kimse* bilmedi 14a/14, *kimesneye* buħlı yokdur 17b/4, Bu ħâlîla *nicesi* baķa baña 68a/12, mevşûf olanlaruñ *niçeleri* rüsvây-ı ‘âlem oldılar 83a/2, *Her kim* bu kitâbı okıyup 95a/1, her *ķanķıñuz* güneşi evvel görürse 63a/7.

3.7.4. Dönüşlülük Zamiri

Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamiri “*kendi*” sözcüğüdür. Eski Anadolu Türkçesinde “*kendü*” şeklinde kullanılmıştır. Bu dönemde “*kendü*” sözcüğüyle birlikte kullanılan diğer dönüşlülük zamirleri “*öz*” ve “*kendüz*” sözcükleri olmuştur. Sonraki süreçte Osmanlı sahasında bu zamirler kullanımdan düşmüş, yalnız *kendi*’li şekil kalmıştır (Ergin, 2000, s. 273).

Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlıcaya geçiş dönemi eseri olan metnimizde “*kendi~kendü*, *öz*, *kendüz*” dönüşlülük zamirleri kullanılmıştır:

alup *kendi* geydi 12b/13, *Zeliĥâ kendi* sarayı içinde ħaldı 78a/7, *kendüyi* dutamazlardı 3b/9, *kendüñ* diledüñ didi 14b/11. Ben *kendüm* gördüm 66a/4, *kendüsi* evine vardı 71b/15, *Özi* bilür işini 80b/20, *özi* ehl-i tedbir 95b/1, İçer gidince ‘aķlı *kendüzinden* 58b/5.

3.8. FİİL

Fiiller, varlıkların yaptıkları iş ve eylemleri, kılışları ya da onlarla ilgili oluşları, yargıları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklerdir (Gencan, 2001, s. 300). “Fiiller, isimler gibi Türkçenin en eski kelime çeşilerindedir” (Çatıkkaş, 2001, s. 173).

3.8.1. Fiil Çekim Ekleri

Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, fiillerin zamanını, yapılış şeklini ve kim tarafından yapıldığını belirtirler. Fiillerde çekim bildirme ve tasarlama olmak üzere iki kısma ayrılır.

3.8.1.1. Bildirme Kipleri

Bildirme kipleri eylemlerin, olay ve durumların zamanını bildiren eklerdir ve bütün olarak zaman ekleri durumundadırlar.

3.8.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Eski Türkçede *-tı*, *-ti*, *-dı*, *-di* şekillerinde kullanılan görülen geçmiş zaman ekinin Eski Anadolu Türkçesinde *-dı*, *-di* şeklinde tonsuz ünsüzlü olarak kullanıldığı görülür. Bununla birlikte teklik ve çokluk 3. kişilerde ekin ünlüsü düz iken, diğer şahıslarda yuvarlak ünlüdür (Yelten, 2009, s. 298). Görülen geçmiş zaman çekimiyle ilgili metnimizden şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. kişi: -dum/-düm

şalb iderdüm 7a/1, getürdüm 7a/3, kabül itdüm 9a/4, çıkdum 19a/14, başladum 24b/6, çakdum 24b/8.

Teklik 2. kişi: -duñ/-düñ

bildüñ 14b/3, diledüñ 14b/11, and itdüñ 19a/13, müşahede itdüñ 20b/1.

Teklik 3. kişi: -dı/-di

buyurdı 2a/11, eyitdi 3b/9.

Çokluk 1. kişi: -duk/dük

kabül itdük 33a/11, beyân itdük 34b/3, getürdük 41a/14, zaḥmet çekdük 55a/10.

Çokluk 2. kişi: -duñuz/-düñüz

getürdüñüz 24b/7, gördüñüz 38b/3, taşaddur itdüñüz 70b/7, itdüñüz 83a/14.

Çokluk 3. kişi: -dılar/-diler

uğurladılar 4b/6, kaldurdılar 4b/12, koşdılar 6b/12, şaldılar 7a/4, çağrısdılar 26a/12, giderdiler 27a/1, didiler 30b/6.

Olumsuz Şekli: *yaḫınlık itmedüm 7b/13, almadum 54b/1, bilmedüñ 23b/7, söylemedüñ 75b/8, gönül virmedi 77a/14, bilmedi 79a/14, secde itmediler 11b/14, yemediler 40a/10.*

3.8.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Öğrenilen geçmiş zaman eki Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde *-miş*, *-miş'* tir. Ekin ünlüsü daima düz-dardır. Eski Türkçeden beri düzlük yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır. Metnimizden ekin şahıslara göre çekimiyle ilgili şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. kişi: -mışam/-mişem/ -mışın

uğramışam 39a/14, *vaqıf olmuşamdur* 84b/2, *unutmuşın* 19a/11.

Teklik 2. kişi: -mışsın, mişsin

ihtiyār itmişsin 43b/2, *yapmışsın* 59b/1, *tolmuşsın* 61b/3, *olmuşsın* 65b/11.

Teklik 3. kişi: -mış/-miş (Eksiz)

Teklik üçüncü kişide çekim eksiz ya da *-dur*, *-dür* ekleriyle yapılmaktadır:

idinmiş 18a/12, *gelmiş* 20a/4, *hücüm eylemiş* 20a/12, *urmuş* 28a/9.

helāk olmuşdur 70b/4, *buyurmuşdur* 2b/2, *uvatmışdur* 7a/1, *eylemişdür* 13b/6.

Çokluk 1. kişi: -mışuz/-mişüz

Metinde çekimine rastlanmamıştır.

Çokluk 2. kişi: -mışsız/-mişsiz

mālīk olmuşsız 58a/4, *müzeyyen olmuşsız* 61b/5.

Çokluk 3. kişi: -mışlar/-mişler

haˆba varmışlar 48a/5, *dimişler* 4b/1, *‘ahd ü peymān etmişler* 25a/4.

Türkçede öğrenilen geçmiş zaman için *-up*, *-üp* zarf-fiil ekleri de kullanılmıştır. Metnimizde ekin bu işlevde kullanıldığı örnekler mevcuttur:

Nefsdür kim kīn *olupdur* māl aña 41b/8.

Şu kim taqđır *olupdur* ana redd yok 80b/2.

Virüpdür gönlüne hikmet 1b/12.

Vaşıyyet *idüpdür* unutma 90b/13.

Olumsuz şekli: Duyulan geçmiş zamanın olumsuz şekline sadece teklik 3. kişide rastlanmıştır: *olmamışdur* 25b/4, *getürmemişdür* 63a/2, *gelmemişdür* 84b/8, *göndermemişdür* 89b/13.

3.8.1.1.3. Geniş Zaman Kipi

Bu ekin çekimi Eski Türkçede *-ur/-ür* ekleriye yapılmıştır. *-ar/-er* ekleri ise Eski Türkçenin sonlarında ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde *-r*, *-ur/-ür*, *-ar/-er* şekilleri kullanılmıştır. Metnimizde geniş zamanın şahıslara göre çekimiyle ilgili şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. kişi: -ram, -rem, -uram, -ürem, -in

dilerem 29b/4, *namāzum kıluram* 48b/6, *emīn oluram* 64b/8, *haqqūndan gelürem* 65b/8,

isterin 67a/13, *ararın* 12b/7, *dilerin* 24b/11, *isterin* 67a/13.

Teklik 2. kişi: -rsın, -rsin, -ursın, -ürsin, -arsın, -ersin

dilersin 15b/2, *inkār idersin* 19b/14, *bilürsin* 28a/12, *atarsın* 62b/6, *korğarsın* 65b/1.

Teklik 3. kişi: -r, -ur, -ür -ar, -er

bakar 48a/5, *ister* 66b/5, *maḫhūr ider* 68b/5, *‘itāb ider* 71b/8.

Çokluk 1. kişi: -ruz, rüz -uruz, -ürüz -aruz, erüz

oluruz 68a/15, 67a/5, *ölürüz* 40a/12, *iderüz* 36b/7, *ḫabūl itmezüz* 73a/11.

Çokluk 2. kişi: -sız,-siz

Metnimizde iki örneği tespit edilmiştir: *gidersiz* 67a/13, *dilersiz* 67a/14.

Çokluk 3. kişi: -rlar, -rler - urlar, -ürler, -arlar, -erler

nefret iderler 43a/1, *and iḫerler* 47a/15, *yazarlar* 48a/6.

Olumsuz Şekli: Geniş zamanın olumsuzu bütün şahıslarda -maz, -mez ekiyle yapılmaktadır:

itmezem 61b/1, *çıkmanın* 19a/11, *ḫonuk olmanın* 22a/5, *çıkarmazın* 29b/14, *ḫomazın* 43a/11, *çıkamazsın* 19a/9, *görmezsin* 59b/12, *şaḫınmazsın* 69b/3, *virmezsin* 29b/6, *dimezsın* 59b/7, *virmezler* 60b/4, *girmez* 62a/8.

3.8.1.1.4. Şimdiki Zaman Kipi

Günümüzde şimdiki zaman kipi için kullanılan *-(I)yor* eki Eski Anadolu Türkçesindeki süreklilik bildiren *yoru-* tasvir fiilinin geniş zaman çekiminden hece yutumu ile (al-a yoru-r > al-(ı)yor) ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2007, s.611). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur (Timurtaş, 2012, s.126). Bu çekim çoğu kez geniş zaman eki ile yapılmaktadır (Çatıkkaş, 2015, s. 75). Metnimizde birkaç örneğine tesadüf edilmiştir:

Şam halkına halife *geliyor* diyü haber gelmiş idi 38b/1, Ğulām eyitdi *geliyorur* 38b/3 firāvān ‘asker cem’ olmuş *geliyor* 63b/5, Engüriye *geliyor* diyü haber oldı 44a/4, hünkār kulları beglik atları ile *geliyorur* 51b/5.

3.8.1.1.5. Gelecek Zaman Kipi

Eski Türkçede gelecek zaman “-ğay, -gey; -taçı, -teçi; -çı, -çi” ekleriyle yapılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ise gelecek zaman eki “-ısar, -iser”dir (Timurtaş, 2012, s. 125). Gelecek zaman eki olarak kullanılan *-acaḫ, -ecek* ise Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat-fiil eki olarak kullanılırken XV. yüzyıldan itibaren gelecek zaman çekiminde de kullanılmaya başlanmıştır (Gülsevin ve Boz, 2013, s. 76) Metnimizde de genellikle sıfat-fiil işlevli olarak kullanılmakla beraber gelecek zaman eki olarak kullanıldığı birkaç örnek görülmektedir:

ne çäre *ideceklerin* bilmediler 49b/15, sonunda ḫikmet ne *olıcakdur* 60b/8, ne vechle *atacaḫların* bilmezler idi 81b/15, *şoymayacaḫ* oldı 3b/12.

Gelecek zaman ekinin sıfat-fiil işlevli kullanıldığı bazı örnekler şunlardır: taş *toḫınacaḫ* ādemüñ 5b/6, *varacaḫ* gün 38a/12, *şıḫınacaḫ* yir 39a/10.

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki olarak kullanılan “-isar/-iser” metnimizde birkaç yerde geçmektedir. Ekin sadece teklik 3. kişide çekimi görülür: *luṭf idiser 62a/9, giriser 68a/7*.

3.8.1.2. Tasarlama Kipleri

Hareketin zamanını gösteren bildirme kiplerinin aksine tasarlama kiplerinde zaman kavramı yoktur. Tasarlama kipleri hareketin emir, şart ve istek şeklinde olduğunu belirtirler.

3.8.1.2.1. Emir Kipi

Emir kipinde diğer fiil çekimlerinden farklı olarak şahısların emir ekleri vardır. Dolayısıyla emir ekleri aynı zamanda şahısları da gösterirler (Yelten 2009, s. 301). Emir eklerinin şahıslara göre görünümü tarihsel olarak şu şekilde olmuştur: Teklik 1. kişi emir eki Eski Türkçede *-ayın, -eyin* şeklindedir. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde işlek olarak kullanılmıştır ancak birinci kişilerdeki m'nin etkisiyle ekin *-ayım, -eyim* şekli ortaya çıkmıştır. Teklik 2. kişide eksiz ya da *-gıl, -gil* ekiyle yapılan çekimler görülür.¹ Teklik 3. kişi için Eski Türkçede *-zun, -zün; -sun, -sün* ekleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ise *-sun, -sün* olarak kullanılmıştır. Çokluk I. kişi eki her zaman *-alum, -elüm* şeklindedir. Çokluk 2. kişi emir ekleri *-ñ, -uñ, üñ, -ñuz, -ñüz, -uñuz, üñüz*'dür. Çokluk 3. kişi emir eki ise *-sunlar, -sünler*'dir.

Teklik 1. kişi: -ayın, -eyin, -ayım, -eyüm

urayın 51a/3, haḳḳından geleyin 52a/1, varayım 6b/1, alayım 31a/12

Teklik 2. kişi: Ø

Metnimizde genel olarak emir teklik 2. kişi çekimi eksizdir: *fıkr eyle 32a/12, gör 32a/12, ol 32a/15 vb*.

Emir teklik 2. kişide kullanılan ve kimi araştırmacıların pekiştirme ve kuvvetlendirme ögesi olarak kabul ettiği “-gıl/-gil” ekinin de birkaç örnekte kullanıldığı görülmektedir: *bilgil 34b/5, olmaḡıl 29a/6, ṭoḡurmaḡıl 39b/8, olḡıl 88b/4*.

Teklik 3. kişi: -sun, -sün

Metnimizde de teklik 3. kişi emir eki *-sun, -sün* şeklindedir ve daima yuvarlak ünlüdür: *n'eylesün 6b/13, azab çeksün 7a/3, olsun 27b/15, tokunsun 35b/9*.

Çokluk 1. kişi: -alum, -elüm

yazalum 48a/7, alalum 53b/13, uşanduralum 54b/3, gülelüm 58a/3.

Çokluk 2. kişi: -ñ, -uñ, -üñ, -ñuz, -ñüz, -uñuz, -üñüz

gelüñ 58a/3, görüñ 77b/3, durmañuz 73a/15, māñi^c olmañuz 86b/1, ḡāñil olmañ 11b/5-6, ḳomañ 35b/11, ḳoñ 58b/7.

¹ Osman Fikri Sertkaya -gıl, -gil ekinin teklik 2. kişi emir eki değil de “pekiştirme morfemi” olduğunu açıklamıştır.

Çokluk 3. kişi: -sunlar, -sünler

Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

3.8.1.2.2. Şart Kipi

Şart eki *-sa, -se'*dir. Şart kipinin çekiminde çokluk 1. kişide zamir kökenli şahıs eki, diğer kişilerde ise iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmıştır. Ekin metnimizde şahıslara göre kullanımı şu şekildedir:

Teklük 1. kişi: *olmasam* 28b/2, *varsam* 41a/10, *koysam* 81a/8.

Teklük 2. kişi: *tevbe itseñ* 3b/1, *olsañ* 10b/14, *yusañ* 14b/5, *batarsan* 17b/5.

Teklük 3. kişi: *olsa* 2a/4, *soymasa* 3b/8, *uvatsa* 7a/1, *olmasa* 9b/12.

Çokluk 1. kişi: Çokluk I. kişi çekimi olarak tek bir örneğe rastlanmıştır: *olmazsağ* 26b/2, *istesevüz* 6a/10.

Çokluk 2. kişi: *korıtmazsañuz* 7b/4, *zulm itseñüz* 36b/4, *inanmazsañuz* 71a/4, *gelmeseñüz* 90b/1.

Çokluk 3. kişi: *bulsalar* 6b/10, *bağs itseler* 26a/8, *nazar itseler* 63a/12, *görseler* 43b/1.

3.8.1.2.3. İstek Kipi

İstek kipi Eski Türkçede gelecek zaman eki olarak kullanılan *-ğa, -ge* (-ğay, -gey) ekinden gelmiştir. Batı Türkçesine geçişte ekin başındaki *g, ğ* düşmüş böylece Eski Anadolu Türkçesinde *-a, -e* ortaya çıkmıştır (Yelten, 2009, s. 301). Bu kipin çekiminde teklük 1. kişide iyelik kökenli şahıs eki, diğer kişiler de ise zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmıştır. Çokluk 1. kişi şahıs eki *b>v* değişikliği ile *-vuz, -vüz* şeklindedir. İstek kipinin metnimizde şahıslara göre kullanımı şu şekildedir:

Teklük 1. kişi: *bilem* 18b/12, *görem* 96b/14.

Teklük 2. kişi: *idesin* 1b/10, *olasın* 7a/10, *gönderesin* 9b/1.

Teklük 3. kişi: *kabz ide* 18b/15, *göre* 19a/5.

Çokluk 1. kişi: Metnimizde iki yerde çekimi görülür: *olavuz* 26a/4, *görevüz* 76b/2.

Çokluk 2. kişi: *yürüyesiz* 45b/5, *bulasız* 50a/7, *bî-hoş olasız* 87b/4, *göresiz* 87b/9.

Çokluk 3. kişi: *söyleyeler* 9a/1, *göstermeyeler* 55a/4, *incitmeyeler* 56a/11, *eyleyeler* 68b/10, *itmeyeler* 73a/7.

3.8.1.2.4. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde bu kip için kullanılan özel bir ek olmamakla birlikte bu dönemde *-A* istek eki ve *-sA gerek* birleşik yapısı gereklilik kipini anlatmak üzere kullanılan ek ve yapılar olmuştur (Şahin 2011, s. 69-70).

la' net itse gerekdür 11b/5, *inād kıpsa gerekdür* 18b/1, *itsem gerek* 24b/7, *n'eyleşem gerek* 62b/5, *göndersem gerekdür* 63a/6, *vefā itseñ gerek* 76a/14

Buna ek olarak metnimizde *-mAk* mastar eki ve *gerek* sözcüğünün birleşmesinden oluşan bir gereklilik çekimi de görülmektedir:

fürşatı ğanimet *bilmek gerek* 31a/14, şöyle şaf *itmek gerekdür* 44b/9.

3.8.2. Ek-fiil

“Eski Türkçedeki *er-* yardımcı fiilinin *ermek>irmek>imek* şeklinde ekleşmesinden oluşan ve isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan fiildir” (Korkmaz, 2010, s. 81). Türkçede bu ekin isim soylu sözcükleri yüklemleştirmek ve basit zamanlı fiilleri birleşik zamanlı yapmak gibi iki temel işlevi vardır. *İmek* fiili isimlerle birlikte kullanıldığında karşımıza dört ayrı çekimde çıkar. Bu çekimler geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipi şeklindedir.

Geniş Zaman

Teklik 1. kişi: *peygâberem* 17a/10, ben bu taş *içindeyem* 32a/3, ben *degirmenciyem* 52a/3, Ki bir *üftâdeyem* 95b/15, ben sultânun *fülâniyam* 24b/13, ben ol *şuyam* 37b/4.

Teklik 2. kişi: ne aşl *âdemsin* 54a/11, sen *nâ-puhtesin* 61a/3, sen *kimsin* 80a/13.

Teklik 3. kişi: canun ğıdası *maḥabbetu'llâhdur* 2a/11, mü'minlere lâyıķ olan *budur* 80b/2, Anun hikâyeti *çoķdur* 81a/1.

Meskenet ehline Haķ *müşâkdurur* 13b/4, Çün *istiġfârdurur* derdüñ devâsı 15b/13.

Çokluk 1. kişi: Örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 2. kişi: siz Muhammedün nice sevgüli *yârisiz* 89/7, siz *kimlersiz* 93b/13.

Çokluk 3. kişi: firâkıñuzdan *gamġinlerdür* 13a/10, Bu kerre *atlardur* 52a/12, birbirinden hûb müsteşnâ *nigârlardur* 86b/12.

Görülen Geçmiş Zaman

Teklik 1. kişi: Bir yerde çekimi görülmüştür: ‘âciz ü nâ-çâr *ķulı idüm* 86a/10.

Teklik 2. kişi: Tek bir yerde kullanıldığı görülmüştür: bir zâhide *ķız idün* 30b/9.

Teklik 3. kişi: Meryem ğâyet *zâhid idi* 14a/3, bir iġnesi *var-ıdı* 32a/8.

Çokluk 1. kişi: Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metnimizde teklik 3. kişide çekimlenmiş örnekleri bulunmaktadır:

Meger bunlar *ķırķlar imiş* 53a/3, Ol ev issi derzî ħutb-ı ‘âlem *imiş* 53a/3, direġün içi altunla mâlamâl *tolu imiş* 57b/13, Kişiyeye ħâbiliyyet *gerek imiş* 74b/6.

Şart

Metnimizde teklik 2. ve 3. kişilerde çekimi olduğu tespit edilmiştir:

Teklik 2. kişi: *Âdem iseñ* ğayret eyle 76a/1, *Kul iseñ* sen var 80b/9.

Teklik 3. kişi: ön eteġi *yirtuķ ise* 79a/9, Eger sende *var-ısa* 90b/13.

Bileşik Zamanlı Fiil Çekimi

idi, imiş, ise ek-fiilleri basit zamanlı fiillere gelerek onları hikâye, rivayet, şart birleşik zamanlı yapar. Metnimizde tespit edebildiğimiz birleşik zamanlı fiil çekimleri şunlardır:

Geniş Zamanın Hikâyesi: *ders virürdi* 64a/10, *yürürdi* 66b/4, *ziyâ virürdi* 69b/15, *görürdi* 78a/15.

Geniş Zamanın Rivayeti: Tek bir örneği görülmüştür: *gelürmiş* 38b/2.

Geniş Zamanın Şartı: *ölürsem* 3b/10, *olursa* 4a/15, *gelürse* 8b/12, *sevmez ise* 64b/15.

Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: Görülen geçmiş zamanın hikâye çekimi iki örnekte görülür: Bu örneklerde ekeylemin ekleşmemiş şekilleriyle kullanıldığı görülmektedir: *gelmedi idi* 8b/4, *bağışladı idi* 60b/10.

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: Metnimizde I. ve III. tekil kişilerdeki çekimlerine rastlanmıştır:

Teklik 1. kişi: Tek bir örnek tespit edilmiştir: *göndermişdüm* 72a/7.

Teklik 3. kişi: Metinde örneği çokça bulunmaktadır: *itmiş idi* 23b/24, *idivirmiş idi* 30b/3, *vaşyyet itmişdi* 42b/6, *dimişdi* 66a/10, *ğamz itmişdi* 72a/10, *hüküm itmişdi* 81a/6.

Görülen Geçmiş Zamanın Şartı: Metnimizde teklik 3. kişide çekimi görülmüştür: *oldı ise* 69a/1, *bindi ise* 85b/6, *buyurdıysa* 49a/4, *bulındıysa* 56a/7.

İstek Kipinin Hikâyesi: Metnimizde şu örnekler tespit edilmiştir: *kılaydı* 26a/15, *içeydi* 59b/4, *taşarruf ideydi* 77a/14, *helâk olaydı* 82a/9.

3.8.3. Fiilimsiler

Fiilden türeyip geçici olarak isim, sıfat ve zarf olarak kullanılan kelimeler fiilimsi olarak adlandırılır. “Bunlar aslında ad gibi kullanılarak ad, sıfat ve zarf görevi yüklenmiş olan fiil şekilleridir. Bu nedenle ad çekimi ve iyelik ekleri alabilirler, cümlede özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabilirler; yani ad yönleri ağır basar” (Korkmaz, 2007, s. 863).

3.8.3.1. İsim-fiiller

İsim-fiiler, “fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır” (Korkmaz 2007, s. 864). Metnimizde geçen isim-fiil örnekleri şunlardır:

-mak, -mek

pâyine yüz *sürmek* 48b/11, başum *gitmek* muqadderdur 65a/15, bu kerre *yumağ* olmadı 65b/5, *urmağa* başladılar, mûm *yağmağa* 40b/12, ta‘âm *istemeğe* 40b/11, ehl-i hayâ *olmağıla* 69b/12, taşu *şındurmağa* 70b/10, mûm *tutmağ* 74b/2, şıçan *avlamağ* 74b/12-13, ayak *başmağ* 87a/6.

-ma, -me

vücūduñi hāk *itmeden* ğayrı nesneye yaramazsın 58a/12, bu nefse uyup *azmalar* 39b/15, ‘ișyān işini *ķazmalar* 39b15.

-iș, -iș

Tek bir örneği bulunmaktadır: benüm *anlayıșum* 83b/12.

3.8.3.2. Sıfat-fiiller

“Sıfat-fiiller, hareket ve zaman bildirerek nesnelere niteleyen kelimelerdir” (Şahin 2011, s. 74). Bu bakımdan bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiillerdir. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleri şunlardır: *-(y)An, -mIș, mAdUk, -dUk, -(y)AcAk, -(y)AsI, -dAçI* (Şahin 2011, s. 75-76, Gülsevin 2007, s. 123-124). Metnimizde bunlardan *-dAçI* eki dışındakiler kullanılmıştır.

-an, -en

ıtutan elin 3b/15, *olan* kişi 4a/12, *alan* civān yigit 7b/12, *ķopan* yaramaz şıfatlarıñ 8a/14, nefse *uyan* 16b/9, *gelen* ejderhā 20b/8, *gören* 23b/9, *baķan* 23b/9, *gelen* naķķařları 53b/13, *yazanuñ yazduranuñ* 96a/6, *gelenler* 26a/7, *toğan* kıızı 68b/13, aş *yidüren* 71b/7-8, *ıturan* ‘azīze 93b/13, *anlayana* 96a/4, *varanlar* 85b/11.

-dıķ, -dik, -duķ, -dük

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlü olarak kullanıldığı görülen bu ek metnimizde düzlük yuvarlaklık uyumu kuralına dikkat edilmeden karışık olarak yazılmıştır. Ekin ünlüsünün yazılmadığı yerlerde dönemin genel özelliklerine uyularak *-dUK* olarak okunmuştur.

itdüği ķabāhate 53a/12, cem‘ *itdüği* mālī 56b/9, *ķodığı* yire 88b/12, *atduķları* vaķt 82a/11, *ķonduđı* dīvāruñ 15a/2, *yapdığı* cami‘ 59b/6, *vardığı* sa‘at 72a/4, *oldığım* 75b/6, *olmadığındandır* 80a/1, *șormadıđına* 92b/6, *șıduķlarına* 67a/14.

-miș, -miș

od ile *pișmiș* balçık 5b/5, *hașır olmiș* ne deñlü müçtehidin 26a/4, *pișmiș* ta‘ām 41a/1, *șarılmıș* kağıd 50b/8, *naķș olınmiș* it ölüsin 54b/10, *ķazılmıș* toprağı 65a/13, māl *idinmișden* 66a/9, yeñi *deginmiș* ğanümān 66b/2, *gelmiș* belā 80b/6.

-acaķ, -ecek

taș toķınacaķ ādemün 5b/6, *varacaķ* ğün 38a/12, *șıđınacaķ* yir 39a/10, *ideceklerin* 49b/15, *atacaķların* 81b/15.

-ası, -esi

Metnimizde tek örneğe rastlanmıştır: *gelesi* seneye 48a/9

-ar, -er

Metnimizde tek örneğe rastlanmıştır: *yanar* oddan 80b/13.

3.8.3.3. Zarf-fiiller

Zarf-fiiller, zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir. Bir yanıyla fiil bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için fiil özellikleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf olmaları hasebiyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme özelliğine sahiptirler (Korkmaz, 2007, s. 983).

-arak, -erek

oğuyarak geçdiler 35b/15, semā' *iderek* çıkup gitdi 22b/11-12, atları medh *iderek* 52a/10.

-duğça, -dükçe

ben kılun *ölmedükçe* 49b/9, dünyā *durduğça* dursun 43a/8, Urayın *didükçe* 51a/3.

-duğda, -dükde

kapuya *indükde* 7a/6, fikr idüp *uyandukda* eyitdi 17a/2, kanğıñuz varur *didükde* 21b/4, aḥşām *oldukda* 50b/12, hikāyet *eyledükde* 52a/9, naḫş idelüm *didükde* 54a/6.

-ı, -i, -u, ü

bulasın *diyü* 22b/4, ardından *ağlayu* çıka geldi 53a/11 pādişāh-ı 'ālem-penāha *isteyü* gidelüm 67a/6, Siz Tañrı *isteyü* gidersiz 67a/13.

Bu zarf-fiil ekinin ikilemelerde de kullanıldığı görülmektedir:

oğuyı oğuyı kapudan geçün 35a/14, merd-i şālih *ağlayu ağlayu* 94a/2.

-ıcağ, -icek

nısfu'l-leyl *olıcağ* 48a/11, ba' id mi görürsin *dicek* 59b/8, halk namāza *tırıcağ* 59b/11.

-ınca, -ince

ṭā kim *ölince* anda ' azab çeksün 7a/3, tā büyük *olınca* bisledi 24a/2, taşra *çıkınca* 51a/13.

-ken

maḥbūbe zenleri *seyr iderken* 4b/5, piyādece *giderler iken* 6a/14, taḫtı üzerinde *yaturken* 12b/4-5, mübtelā olmadum *dirken* 14b/10, alup *gelürken* 31b/1, halka *ḫahr iderken* 33b/1 bir gün kelīsāya *giderken* 33b/13, bedestānda *otururken* 56a/4.

-madan, -meden

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan *-mAdIn* zarf-fiil ekinden dönüşmüştür. Timurtaş bu ekin Eski Anadolu Türkçesi döneminde *-mAdAn* şekline tamamen dönüşmediğini belirtmektedir. Yavuz Kartallıoğlu ise 16. yüzyılda yazılmış olan *Menāḫıb-ı Hāce ve Netīce-i Cihān* adlı eserden itibaren *-mAdAn* şeklinin görüldüğünü belirtmektedir (2011, s. 130).

Metnimizde sadece bir yerde geçmektedir: *girmeden* bīzār eylediler 54b/8.

-madın, -medin

irişmedin bir gün ecel 5a/5, *girmedin* cân virdi 9b/8, *gelmedin* şabâh oldı 39a/6, murğ-ı cân uçup *uvatmadın* kafes 74a/5, Süleymân pâdişâh *olmadın* 83a/4-5, hâtıfdan hitâb *gelmedin* 90a/13-14. Ecel *yitmedin* 91a/3.

-up, -üp

çıķup gitdi 22b/12, hürmet *itmeyüp* 66a/6, yumruķ *urup* 65b/13, dest-mâla *ķoyup* *mühürleyüp* 84a/2, ķanat *açup* 85a/10.

3.8.4. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller; “bir sözcükle hem anlam hem de biçim yönünden kalıplaşarak oluşan eylemlerdir” (Atabay ve diğeri, 1990, s. 213). Türkçe dilbilgisi kitaplarında birleşik fiiller konusunun genellikle 1. İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşunda Olanlar, 2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşunda Olanlar, 3. Deyimleşmiş Birleşik Fiiller olarak üç temel başlıkta incelendiği görülür. Bu çalışmada da birleşik fiil konusu bu başlıklar altında ele alınmıştır:

a. İsim + Yardımcı Şeklinde Oluşanlar

Bunlar Türkçe ya da yabancı kökenli bir isimle *itmek, olmak, kılmak, eylemek* yardımcı eylemlerinin birlikte kullanılmasıyla oluşur. Metnimizde bu tür birleşik fiillerin çok fazla kullanıldığı görülür.

“İtmek” yardımcı eylemiyle kurulanlar: keşf it- 1b/8, tevbe it- 5a/3, şabr it 8a/8, du‘â it- 9a/5, güçvâr it- 16a/1, karar it- 16a/1, emr itdi 19a/6, and it- 19a/9, beyân itdi 21b/1, du‘â itdi 23a/14, ‘urûc it- 32a/9, fikr it- 39b/9, kerem it 39b/15, berk it- 40a/1, terk it 40a/1, fedâ it- 41b/15, cem‘ it- 42a/3, kıyâs it- 47b/12, râstlık it- 52b/7, toğruluk it- 53b/4, buğz it- 63b/11, ri‘âyet it- 64b/15, ‘imâret it- 65a/1, defn it- 65a/12, cefâ it- 66a/14, feryâd itdi 65b/10, zıkr it- 69b/1, fehm it- 76a/1, da‘vet it- 81a/7, iķrâr it- 81b/2, tevekkül it- 82b/14, bühtânlar it- 83b/10, ğaflet it- 91b/12, reh-nümâ it- 95b/7, hatm it- 96a/7.

“Olmak” yardımcı eylemiyle kurulanlar: ‘ârif ol- 42a/2, âzad ol- 13a/12, fâriğ ol- 81b/7, hâliş ol- 44b/14, hâzır ol- 14b/11, kâbil ol- 76a/1, kâmil ol- 76a/1, konuķ ol- 22a/7, mülâyim ol- 5b/13, münebbih ol- 94b/7, pāk-dāmân ol- 27b/8, râzı ol- 27b/5, terk ü tecrîd ol- 32a/15, tevbekâr ol- 4a/13, toğrı ol- 79b/10, yoķ ol- 33b/7, def‘ ol- 19b/7, dillerde dâstân ol- 50a/11, emn ü emânında ol- 58b/14, ğurâb ol- 87b/5, günâhkâr ol- 2b/12, hâşıl ol- 62a/11, kâfir ol- 33b/5, lâyıķ ol- 4a/10, mihmân ol- 44b/12, müberrâ ol- 68a/14, şâdiķ ol- 4a/11, meşğül ol- 76b/1, müyesser ol- 48b/11, bî-hayâ ol- 10b/14, peydâ ol- 29a/12, emîn ol- 21a/5, ğarķ ol- 69b/11, rüsvây ol- 77b/2, ‘âşıķ ol- 73a/2, cem‘ old- 16a/13, der-be-der ol- 57a/5, fevt ol- 7a/9, fırķa fırķa ol- 13b/10, ğâfil ol- 91b/12, ğâlib ol- 89a/7, gelür gider ol- 44a/7, haberdâr ol- 60b/9, 69a/7, hâmile ol- 30b/6, harâb oldı 60b/14, müsteħaķ ol- 68b/6, müyesser ol- 23b/2, nâmdâr ol- 23b/4, nihân ol- 90a/5, pāk ol- 80a/5, pişmân ol- 13a/7, recim ol- 12a/2, revân ol- 10a/11, revâne ol- 54b/8, sâkin ol- 46b/11, yakınlık it- 7b/13.

“Eylemek” yardımcı eylemiyle kurulanlar: ‘âdet eyle- 34a/12, ‘afv eyle- 13a/9, ‘ibâdet eyle- 34a/12, beyân eyle- 92a/12, cem‘ eyle- 63a/6, cüd u ihsân eyle- 56b/13, dermân

eyle- 40a/13, fikr eyle- 32a/12, ğayret eyle- 76a/1, ħamd eyle- 91a/14, ħāşıl eyle- 92a/7, ħavf eyle- 10b/11, helāk eyle- 76a/9, helāl eyle- 34a/5, ıslāh eyle- 72b/11, iħrāc eyle- 69a/12, iħtiyār eyle- 40b/8, ħabūl eyle- 61a/11, 73a/2, keşf eyle- 47b/4, ħiyās eyle- 34a/10, la‘net eyle- 36a/4, luţf eyle- 71b/10, luţf u iħsān eyle- 86b/14, men‘ eyle- 27b/7, nazār eyle- 63a/13, pāk eyle- 44a/15, ri‘āyet eyle- 64a/3, şabr eyle- 45a/6, şalb eyle- 24b/14, selām eyle- 86b/14 , setr eyle- 4b/9, t̄ā‘at eyle- 60a/9, taħammūl eyle- 5b/15 , tamām eyle- 41b/15, taşarruf eyle- 28b/15, tenāvūl eyle- 10b/3, terk eyle- 77a/2, tevbe eyle- 5a/5, 96a/2, tevaħħuf eyle- 6b/1, tevekkūl eyle- 80b/7, t̄imār eyle- 86a/15, yād eyle- 95b/7, yār eyle- 61a/14.

“Kılmak” yardımcı eylemiyle kurulanlar: ħazer ħıl- 9b/10, istiġfār ħıl- 14b/4, diri ħıl- 18b/12, ‘ibret-nümā ħıl- 1b/12, āzad ħıl- 90b/2, endişe ħıl- 41a/10, rūzı ħıl- 40a/4, nazār ħıl- 84a/3, pişe ħıl- 47b/10, t̄ire ħıl- 70a/3, yād ħıl- 4b/14, ħavli ħavī ħıl- 31a/13, namāz ħıl- 93b/13, zārī ħıl- 10b/1, da‘vā ħıl- 67a/3, ħīle ħıl- 76b/14, rüşen ħıl- 41b/2.

Metnimizde özellikle *itmek*, *olmak*, *eylemek* yardımcı eylemleriyle kurulan birleşik fiillerin çok fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu durum o dönemde bu yardımcı eylemlerin kullanım sahasının çok geniş olduğunu göstermektedir. Mesela günümüzde *ant içmek* şeklinde kullanılan deyimnin metnimizde *and itmek (19a/9)* ya da günümüzde *yakınlık göstermek* şeklinde kullanılan deyimnin metnimizde *yaħınlık itmek (7b/13)* şeklinde kullanılması ya da günümüzde *kan dökme* şeklindeki deyimnin metnimizde *ħan eylemek (66a/3)* şeklinde kullanılması bu durumu destekleyen örnekler olarak zikredilebilir.

b. Fiil +Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bir asıl fiil ile ona eklenen fiil birleşmesinde kendi anlamını tamamen kaybetmiş bir yardımcı eylemden (bil-, dur-, kal-, ver-, yaz-) oluşur. Bu grubun dikkat çeken özelliği asıl fiilin [-A], [-I], [-p] ile yapılmış zarf-fiil şekli olmasıdır (Eker, 2003, s. 375). Bu tür birleşik fiiller fonksiyonlarına göre yeterlilik, tezlik, sürerlilik, yaklaşma bildirirler. Metnimizde bu tür birleşik fiiller için şunlar örnek olarak verilebilir:

Süreklilik Bildirenler: ardından ağlayu *çıkageldi* 53a/11, Ħayr u iħsān *idegör* 56b/14, feryād *idegördi* 25a/98.

Tezlik Bildirenler: Bağdād vilāyetin *alıvireyin* 62b/13, burnından elini *serpivirdi* 64b/5, ħapu içine ip *şalıvirdiler* 7a/8, Reşidūñ oğlından *alıviresin* 27a/2.

Yaklaşma Bildirenler: Metnimizde tek örneği tespit edilmiştir: cānum *çıkayazdı* 71a/3.

Yeterlilik Bildirenler: *şabr idebilürseñüz* 40b/13, şūfinūñ ħarasın *görebildi* 51b/2.

Bunlarla birlikte metnimizde yeterlilik birleşik fiilinin olumsuz şekli de görülür: yanına kimse *varımazdı* 81a/13, şabr *idemeyüp* 90a/14.

c. Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Bu grupta deyim şeklindeki birleşik fiiller yar alır. “Deyimler; anlatıma acıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamları dışında ayrı bir anlamı bulunan, genellikle birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu” (Yurtbaşı, 2012: III) şeklinde tanımlanabilir. Deyimler bir dilin anlatım zenginliğini gösterdiği gibi o dili konuşan

toplumun geçmişi, yaşam biçimi, gelenek ve göreneklere vb. özelliklerini yansıtan temel söz varlıklarıdır. Bu bağlamda geçmiş dönemlerde yazılmış eserlerde geçen deyimlerin tespit edilip kayıt altına alınması önem kazanmaktadır. 16. yüzyılda yazılmış olan *Tenbîhnâme*'de geçtiği tespit edilen deyimler şunlardır:

gözümüñ yaşı dinme- "sürekli ağlamak" 7b/12, *yaşınılık itme*- "ilgi ve alaka göstermemek" 7b/13, *gönül virme*- "sevmemek" 7b/3, *ardına düş-* "izlemek, takip etmek" 10a/12, *gurūr it-* "büyüklenmek, kibirlenmek" 8a/15, *yol göster-* "Birisine bir işi yapması için yöntem ve usul öğretmek." 13b/14 , *ayağına düş-* "çok yalvarmak" 59a/12-13, 'özr dile- "affını istemek" 73b/7-8, *belāya uğra-* "sıkıcı, üzücü bir durumla karşılaşmak" 18a/7, 'azāb çek- "ceza görmek" 18a/7, *güç gel-* "bir şeyin yapılmasında zorluk ve sıkıntı yaşamak" 19b/6, *söze gel-* "dile gelmek, söylemeye başlamak" 20a/1, *hayretde kal-* "şaşırmak, şaşakalmak" 22b/5, *gama düşme-* "sıkıntıya girmemek, dertlenmemek." 23b/4, *baş vir-"kendisini feda etmek"* 25a/4, *haqqından gel-* "cezasını vermek" 27a/4-5, *gazaba gel-* "öfkelenmek, kızmak" 29b/15, *dünyādan el çek-* "bir kenara çekilip toplum yaşamına karışmamak" 31b/7, *mekān dut:* "bir yere yerleşmek" 32a/7, *qadriñ bil-* "değerini bilmek, yararlanmak" 33a/12, *yüz çevür-* "gösterdiği ilgiyi kesmek", *başına üş-* "başına toplanmak, birdenbire etrafını çevirmek" 35b/11, *kanını dilek id-* "affını istemek" 36b/7, *ad çıkar-* "ün salmak, şöhret kazanmak" 37a/15, *söz tut-* "öğüdüne uymak" 37b/8, 'aklı başına gel- "ayılmak, kendine gelmek" 37b/13, *göz gözü gör-* "ortalık ağarmak" 39a/5, *cānı başına şıçra-* "çok korkmak" 39a/9, *yüzi dutma-* "utanmak" 40b/4, *gözleri yolda kal-* "birinin gelmesini, merak, istek veya özlemlerle beklemek" 40b/15, *el uzat-* "namusuna dokunmak" 42b/11, *karşı çık-* "birisini veya birilerini karşılamak", *ele getir-* "ele geçirmek, elde etmek, yakalamak, kazanmak" 50a/3, *elini çek-* "bir şeyle ya da işle şeyle ilgisini kesmek" 50a/5, *neye ugradığını bilme-* "beklenmedik bir durumla karşılaşp hiçbir şey yapamamak, şaşırıp kalmak" 52a/5, *zahmet çek-* "güçlölkle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak" 55a/9, *yüzine bakma-* "önem vermemek, ilgilenmemek" 57b/9, *sakalına gül-* "ciddi gibi görünen sözlerle, alay etmek" 58a/2, *elden çık-* "malı olmaktan çıkmak, kaybedilmek" 63b/12, *itdüğün bul-* "yaptığı kötü davranışın karşılığını görmek" 63b/11, *and iç-* "bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek" 71a/3, *gönül egle-* "mutlu, neşeli vakit geçirmek" 72a/2, *amān virme-* "rahat bırakmamak, göz açtırmamak" 72a/5, *elinden kurtulma-* "her şeyi becerebilmek" 72b/15, *cān vir-* "ölmek" 80b/4, *yüz döndürme-* "geri dönmemek, vazgeçmemek" 80b/13, *cānına kār it-* "çok etkilemek" 94b/2, 'aklı git- "çok şaşırarak" 94a/8.

3.9. EDATLAR

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, isim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümledeki öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran sözcük türleridir. Edatlar cümle içinde geçici anlam ilişkileri kurar. Bunlar benzerlik, beraberlik, baş alık, miktar, sebep, vasıta, zaman, mekân, yön gösterme vb. ilişkilerdir (Korkmaz, 2007, s. 1052).

Metnimizde geçen edatlar, Korkmaz'ın belirttiği bu ilişkiler yönüyle incelenmiştir. Bu bağlamda cümledeki işlevleri yönüyle şu şekilde sınıflandırılabilirler:

3.9.1. “Benzerlik, Tıpkılık, Denklik” İlişkisi Kuranlar

Kim mücerred pākdür ‘ İṣā *gibi* 29a/7.

baña anuñ *gibi* kerem idesin 29b/7.

3.9.2. “Vasıta” veya “Beraberlik” İlişkisi Kuranlar

Daha çok “ile, bile, birle” edatları bu işlevlerde kullanılmıştır:

kaçan kim tölansa nūrı *birle* tolanur 45b/10.

demür zencīr *ile* bağlardı 49b/6.

beglik atları *ile* geleyorur 51b/5.

Metnimizde “ile” edatının “tarz bildirme” işlevinde de kullanıldığı görülür:

biribirinden ayrılmak *ile* kişneşdiler 51a/12.

Qalbi buhl *ile* töludur 55b/13.

3.9.3. “Sebeup, Maksat, Gaye, Hedef” İlişkisi Kuranlar

bundan *ötürü* bu kadar qorqarsın 65b/1.

yā Ādem Hābil *içün* aqlama 69a/9.

pādişāhı bī-huzūr itmek *içün* 71a/14.

3.9.4. “Öncelik, Sonralık ve Zaman” İlişkisi Kuranlar

Metnimizde bu işleve sahip edatlar şunlardır: “önce, sonra, berü”.

bizüm aḥşāmdan *berü* bir mülāzımumuz vardur 53a/9.

Şabāha *degin* cevāhir tamladı 56b/8-9.

andan *soñra* ‘ avrat Şabūra eyitdi 7b/15.

ben gelmezden *evvel* siz getürdüñüz 24b/7.

3.9.5. “Yön Gösterme” İlişkisi Kuranlar

Metnimizde yön ilişkisi kuran edatlara örnek olarak şunlar verilebilir:

ol ‘ avrat kıbleye *karşu* 28a/8.

tağa *toğrı* revān oldı 10a/11.

kendüyü kürsiden *aşığı* per-tāb eyledi 75b/3.

3.9.6. “Miktar” İlişkisi Kuranlar

Metnimizde miktar ilişkisi genellikle “kadar” edatı ile kurulmaktadır. Ayrıca “kez, def a, denlü” edatlarının da bu işlevde kullanıldığı görülmektedir.

Ol *ķadar* gün hederinden 80a/10.

niçe *def a* zekāt vir diyü tenbīh itdi 29b/12.

hergün niçe *kez* 47b/5.

ne *deñlü* ulemā var-ısa cem^c oldı 59a/2.

3.10. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar, cümlede kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve anlam yönüyle birbirine bağlayan, bunlar arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmaya yarayan sözcük türleridir. Metnimizde bağlaçlar çeşitli işlevler üstlenmiştir.

3.10.1. Sıralama Bağlaçları

Bunlar, aynı işlevde kullanılan kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır. Metnimizde yer alan şu örnekler verilebilir:

El-ḥāşıl ḥüçacūñ *kimin* yazdılar ve *kimin* yazmadılar 48a/9.

yanında oturdu ve eyitdi ki 48b/4.

Ne ḥalkı teşḥīş eyler *ne* özini 58b/7.

hem sünnetdür *hem* şevābdur 64a/14.

3.10.2. Pekiştirme Bağlaçları

Metnimizde en sık kullanılan kuvvetlendirme bağlacı “daḥı” dır. Ayrıca birkaç yerde “de/da” bağlacının da kullanıldığı görülmektedir.

aşı yidiler bunlar *daḥı* öldiler 31b/3.

Ben *de* gelüp ol ḳapuda beher meyyitden ḥāline göre bāc almağa başladum 24b/5-6.

dört kerpici üleşmek *de* güç görünür 31a/15.

aşı yidiler bunlar *daḥı* öldiler 31b/3.

Sen *daḥı* fikr eyle gör kim 32a/13.

3.10.3. Nöbetleşme Bağlaçları

Bu gruba girenler Zeynep Korkmaz’ın (2007: 1118) belirttiği gibi “cümledeki iki öge arasında, çeşitli yönlerden seçenekli bir bağlama işlevi yüklenirler.” Metnimizde geçen nöbetleşme bağlaçlarına şunlar örnek olarak verilebilir:

Ve'l-ḥāşıl *eger* müsāfir ve *eger* mücāvir dimeyüp 6b/10.

şākirlerinūñ *kimi* ders oḳur *kimi* Fārisiden kitāb müzākere ider 21b/9.

Mevlānā kendüyi *gāh* diyār-ı Rūmda ve *gāh* diyār-ı ‘Arabda ve *gāh* diyār-ı Hindüstānda ve *gāh* diyār-ı ‘Acemde görüp 22b/14-15.

3.10.4. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar

Doğrudan doğruya cümleleri birbirine bağlayan bu bağlaçlar cümledeki yerleri bakımından da genellikle cümlenin başında bulunurlar. Bu nedenle bazı kaynaklarda “cümle başı bağlaçları” olarak da adlandırıldıkları görülür (Korkmaz, 2007: 1121).

Meger bu şehriñ bir zālīm pādīşāhı var-ıdı 6b/9.

Eger aşarsam tīz cezāsın geçirmiş olur 7a/2.

Baña ikrār it senüñ günāhuñdan geçüp āzad ideyin *yohsa* seni şol oda atup helāk iderin. 81b/2.

Ve’l-hāşıl her gökde biñ yıl ‘ibādet eyledi 11a/12.

Gerçi ölmiş lākin ismi zendedür 56b/11-12.

Zirā senüñle toğan kıızı Hāķ celle ve ‘alā Hābile buyurdı 68b/13-14.

Meger ol iki nökerler imāma ķaşd idüp yürürlerdi *ammā* fırsat bulımazlardı 64b/3.

Hālīfe baķdı ve neye uğraduğın bildi *lākin* nuķķa ķādir olmadı 63b/10.

Şeytān anı gördi *lākin* hikmet ne idüğün fehm idemedi 11b/3-04.

3.11. ÜNLEMLER

Ünlem; acıma, beğenme, sevinç, korku, üzüntü, çaresizlik, şaşkınlık, hayret, pişmanlık, kıskançlık, yalvarma vb. duyguları, tabiat seslerini ya da seslenme, çağırma, cevap verme, onaylama ya da reddetme gibi beyan şekillerini ifade eden sözcük türleridir. Metnimizde çoğunlukla seslenme ünlemleri geçmektedir.

behey: *behey* ğaribler 35a/8, *behey* nā-dān 70b/13.

hey: yüri *hey* oñmaduķ 57b/9.

be: *be* degirmenci 51b/13.

vay: *Vay* sizüñ hālünüze 87b/7.

3.12. İKİLEMELER

İkilemeler; aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki sözcüğün bir tek sözcük gibi işlev görmek üzere yan yana gelmesiyle oluşan tekrar gruplarıdır. İkilemeyi oluşturan sözcükler aynı yapıya ya da çekim ekini alabilirler. Bu grupların cümle içinde anlamı kuvvetlendirme, çokluk ve abartma, süreklilik, ortalama ya da yaklaşıklık bildirme gibi işlevleri bulunur (Eker, 2003, s. 370).

dürlü dürlü hīleler 3b/1-2, *fırķa fırķa* oldu 13b/10, *biñ biñ* su’āl 30a/9, şaf şaf gelüp 32a/10, *biñ biñ* hicāb 32a/14, *dürlü dürlü* hāķāretle 34b/11, *günden güne* 42b/8, ser-güzeştin *bir bir* hikāyet eyledükdü 52a/9, *bāb bāb* hārcanup 58a/11, *gelen giden* içeydi 59b/4, *söge döge*

bağladı 66a/13, *kendü kendüye eyitdi* 75a/14, *bölük bölük olup* 75b/4, *Gāh gāh* ben anda varup 86a/15, *gice gündüz uyhu gelmez gözine* 91b/15, Beş gün olur nihāyeti ‘ömrün *şakın şakın* 94b/10, *ağlayu ağlayu* Kelāmu'llāhı ve ol seccādeyi götürüp 94a/2-3.

3.13. ATASÖZLERİ

Atasözleri uzun deneyim ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, kalıplaşmış, çoğunlukla geniş zamanda ya da emir kipinde çekimlenen cümlelerdir (Eker, 2003: 379). Metnimizde çok fazla atasözü bulunmamaktadır. Tespit edilen atasözleri şunlardır:

“Bu dünya kimseye kalmaz.”

Bugünüñ yarına şalma ey fülān

Bu meşeldür *kimseye kalmaz cihān* 5a/4

“Su testisi su yolunda kırılır.”

‘ Aceb midür bu yolda virse ol ser

Meşeldür *şulı señek şuda yiter* 52b/5-6

“Hileyle iş gören mihnetle can verir.”

Şular kim hile kılar fırsat ile

Meşeldür kim virür cān mihnet ile 77b/14-15

“Atılan ok geri dönmez.”

Şu kim taqdır olupdur ana redd yok

Bilürsin *girü dönmez atılan oğ* 80b/2-3

“Kinin olduğu yerde din olmaz.”

Bu meşeldür kim *kīn ile dīn bir yirde turmaz*. 38b/13-14

“İnsan korktuğuna uğrar.”

Bu hod meşhür meşeldür elbette *kişi korğduğına uğrar*. 79b/15

BÖLÜM 4

4. CÜMLE

Cümle bir eylemi, durumu ya da bir düşüncüyü tam bir yargı halinde ifade eden sözcük ya da sözcük bütünü olarak tanımlanabilir. Cümlenin varlığı için asgari şart bir çekimli fiil ya da ekeyelem almış bir isimdir. Cümleler anlam ve yapılarına, yüklemının türü ve yerine göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu çalışmada Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* başlıklı kitabında yapmış olduğu sınıflandırmaya bağlı kalınmış, cümle çeşitleri Karahan'ın ortaya koymuş olduğu başlıklar altında ele alınmıştır.

4.1. Yapısına Göre Cümleler

Yapılarına cümleler basit, birleşik, bağlı ve sıralı olmak üzere dört çeşittir:

4.1.1. Basit Cümle

Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümlelerdir. Türkçede cümleler genelde bu yapıdadır (Karahan, 1991, s. 59). Basit cümleye metnimizden şu cümleler örnek olarak verilebilir:

Anuñ havfindan Ƙonya diyârına aşık gelmezdi 21a/10.

‘Avrat ol eve girdi 28a/5.

Günden güne ‘ibâdetin ziyâde eyledi 30b/4.

Nitekim Hürmüz-i tâcdâr Ƙahhâr idi 32b/6.

Nitekim Tatar hanlarından birisi zinâ kârını ‘âdet idinmiş idi 27/8.

Âdem ‘aleyhi'sselâm Hâbili ziyâde severdi 69a/8.

Yir Ƙârûnı dizine degin tutdı 30a/3.

4.1.2. Birleşik Cümle

Bir asıl cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir (Yelten, 2009, s. 315). Birleşik cümle şartlı birleşik ve iç içe birleşik cümle olmak üzere iki çeşide ayrılır.

4.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Bir temel cümle ile *-sA* ekiyle kurulmuş bir veya daha fazla yardımcı cümleden oluşan şartlı cümleye şartlı birleşik cümle denir. Bu cümle tipi Eski Türkçe devrinden beri yaygın bir kullanılışa sahiptir. (Yelten, 2009, s. 315). Şart cümlesi tek başına bir yargı bildirmeyip

temel cümleyi zaman, şart, sebep vb. anlamlarla tamamlar. Şartlı birleik cümle olarak metnimizden şu örnekler verilebilir:

Ol kelb kıanda varsa / Fir‘avn ardınca yürürdi 24a/1.

Kaılan kim nefis ğalebe idüp şehvet ıztırāb itse / cehennem ‘azābını fikr idüp nefsüñ ğalebesin men‘ eyle 27a/6-7.

Ādem kıāhir olsa / ‘ākıbeti ğayr olmaz 33b/9.

Bir kışi bed aşl olsa ne deñlü kıābil-i vücūd olursa / elbette aşlını bildürür 74a/15.

Yūsuf öñince her kıapudan ğirse / Zeliĥā ardınca ğirüp kıapuları muĥkem kilidlerdi. 78a/12.

Her ne kıarafa baısa / Zeliĥā ile kendüyü münakkaş ğörürdi. 78a/15.

4.1.2.2. İ İ Birleşik Cümle

Ana cümle içinde bir iç cümlelerin yer almasıyla oluşan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde iç cümle ana cümlelerin bir unsuru ya da o unsurun bir parçasıdır (Karahan, 1991: 62). Metnimizde karşılıklı konuşmalara bağlı olarak bu tür cümlelerin sayıca çok olduğu görölmektedir:

oban eyitdi *ol didiĥüñüz kımesne şol dereye indi didi 10a/14.*

İbrāhim Edhem eyitdi *ol küstāĥ kımdür kı ğe vaķıt sarāyum içinde üzerinde yürür 12b/5-6.*

İbrahīm Edhem eyitdi *Va'llāhi sulţānum, ben yol bilmezem didi 13a/3-4.*

Mu‘abbir eyitdi kı *yā Ebābekr inşāa'llāh te‘ālā saña müjde olsun, sen bir peyğambere vezīr olursın kı anuñ adı Muĥammed ola. 17a/3-5.*

Rıdvan eyitdi *ķorķarın ğirersin ammā yine çıķmazsın didi 19a/9.*

Şems eyitdi *ķabül itdüm, tek baña emr eyleñ didi 21b/6.*

Fir‘avn eyitdi *sulţānum ‘asesbaşlıĥın dilerin didi 24b/11.*

Fir‘avn eyitdi *sulţānum bu vilāyetüñ uğrısı ve ĥarāmisi çoķdur. Şimdi bir ĥarāmī dutsam ben sulţānuñ fülānyam diyü kırtulur. Eyle olsa memleket zabt olunmaz didi 24b/12-14.*

Ħan eyitdi *baı elbette ben senüñle ‘ālem itmesem olmaz didi 28a/1-2.*

Zirā ĥalk kışinüñ ‘ibādetine māni‘ olur didi 32a/6.

4.1.3. Bağlı Cümleler

Bir ya da birden fazla bağlaçla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur.

Yitmiş biñ seccāde-nişin dervişı var idi *kı* her biri Bāyezid-i vaķt idi. 8b/6

Fir‘avn ile şöyle ‘ahd u peymān etmişler idi-*kı* kılılı düşdüĥi yirde başların vireler. 25a/4

Benüm ĥālümü sen bilürsün *kı* ben ol işe rāzı degülem. 28a/12

Diledi *kı*m ĥacıları ol kelisāya döndüre. 5a/9

Yolda giderken rü'yāsında gördi *kim* gökden ay inüp gelüp etegine girdi. 17a/1
İmdi luḫ idüp tebdīl-i mekân idüñ *kim* hîç bizüm saña ihtiyâcımız yoḫdur. 6a/11
Ḥalīfe Ḥaḫḫa çoḫ şükürler itdi *ve* ol ḫarīfün başına nazar eyledi. 27a/12
Ḥan kendüyi bildürdi *ve* eyitdi senünle zevḫ u şafâ itmege geldüm didi. 27b/13-14
Bu maḫalde söz çoḫdur *ammâ* aḫ maḫşûdı beyân idelüm 30b/13-14
Meger ol iki nökerler imâma ḫaşd idüp yürürlerdi *ammâ* fırsat bulımazlardı. 64b/3
Anuñ bu fi' lini ḫalḫ bilürdi *velâkin* kendüyi dutamazlardı. 3b/8
Şeytân anı gördi *lâkin* ḫikmet ne idügin fehm idemedi. 11b/3
Ḥalīfe baḫdı *ve* neye uğraduḫın bildi *lâkin* nuḫḫa ḫâdir olmadı. 63b/10
Bu yirde bir altun buldılar *daḫı* üleşmek dilediler. 31a/9

4.2.4. Sıralı Cümleler

Birden çoḫ cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla meydana gelen cümleler topluluğudur. Sıralı cümleyi oluşturan cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlam ilişkisi ortak öğeler ve ortak kip ve şahıs ekleri ile pekiştirilir (Karahan, 1991, s. 65).

Muḫalefet idenlerün ḫaḫḫından geldi, muḫî' olanlara in' âmlar itdi 25a/12.

Merdânelik eyle, kendüni şaḫla, pāk-dāmān ol 27b/7.

Tatar 'askeri ile muḫâbil oldu, 'azîm ceng idüp Tatar 'askerini şıdı 33a/2.

Nüşirevānuñ bindigi atı anı görüp ürkti hemān Nüşirevānı yire urdı 33b/14.

Bu ḫod bizüm gibi insāndur, bunuñ Tañrılığa lâyıḫ nesi vardur 67a/3.

4.3. Yükleminin Türüne Göre Cümleler

Türkçede yükleminin türüne göre iki çeşit cümle bulunmaktadır. Söz diziminde fiil olan yüklem fiil cümlelerini, fiil dışında kalan söz dizimsel öğeler isim cümlelerini oluşturur (Eker, 2003, s. 386).

4.3.1. Fiil Cümlesi

Yüklemi bir çekimli fiil olan cümlelere fiil cümlesi denir. Tam teşekkülü bir fiil cümlesinde fiil, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf unsurları bulunur (Yelten, 2009, s. 313). Metnimizde genellikle bazı unsurların yer aldığı fiil cümleleri karşımıza daha çoḫ çıkmaktadır.

İmdi ol şıfatları beyân idelüm 2b/11.

Bildüm ki bu üç ḫâ'ifeden hergiz vefâ ve ḫaḫîḫat gelmez 66a/15.

Öñlerinde bir uzun boylu şarışın kimse gelür 26a/6.

Ḥalīfe eyitdi her kim olursa baña göster 27a/6.

4.3.2. İsim Cümlesi

Yüklemi ek fiille çekimlenmiş isim ya da isim grubu olan cümleye isim cümlesi denir.

Zîrâ bu nefsi emmâre otuz beş şıfat-ı kabâhatle muttaşif bir şahısdur 2a/14.

İmdi bu otuz beş şıfat-ı kabâhatüñ otuz beş zıddı var 3a/5.

Bağdâd şehrinde bir uğrı *var-ıdı* 52b/1.

Bizüm aḥşamdan berü bir mülâzımumuz *vardur* 53a/9.

Ol nefsi emmâreden ḥurûc iden şıfat-ı kabâhatüñ birisi daḥı *buḥldur* 53b/7.

Zîrâ baña şarâb gerek ve maḥbûb *gerek* 22a/6.

İmdi dervîş olan âdem ḳalbini şöyle şaf itmek *gerekdür* 44b/10.

4.4. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

Türkçede yüklem genel olarak cümle sonundadır. Türkçe cümle öğeleri özne-tümleç-yüklem dizilişine uyar. Bu dizilişe uyan cümleler kurallı uymayanlar ise devrik cümle olarak adlandırılır (Eker, 2003, s. 386).

4.4.1. Kurallı Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda yer alan cümlelerdir. Metnimizde genellikle kurallı cümle kullanımını hâkimdir.

İmdi ol şıfatları beyân idelüm 2b/10.

Ferclerin aradukların taşra çıkardılar ancak Naşûhla bir ‘avrat ḳalmışdı 4b/7.

Ol ḥinde Naşûhun yanındaki ‘avratı ḳaldurdılar, ol yiten mengüşü anda buldılar 4b/12.

Uzun cümlelerde de kurallı cümle yapısının korunduğu görülmektedir:

Ammâ yâ ‘Azrâ’îl senden dilerem ki biricük rûḥımı ḳabz idüp yine diri ḳılasın tâ kim ölüm acısın bilem ve ol ḥavfla ‘ibâdeti ziyâde idem. 18b/11-12.

Ol abdâl ol tekkeye varup anda dervîşlere serencâmın beyân itdi ve şeyḥüñ öñinde tâcın yire urdı ve feryâd idüp Monla Ḥünkârdan ‘azîm şikâyet eyledi 21a/15.

4.4.2. Devrik Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda yer almayan cümledir. Bu tür cümleler daha çok şiir dilinde görülür (Karahan, 1991, s. 71). Metnimizde mensur kısımlarda devrik cümle örneği çok azdır.

Ya‘ ni Ḥaḳ te‘ âlâya tevbe *eyleñ* Naşûḥ tevbesi gibi 3b/5

Metnimizde devrik cümle örnekleri genellikle manzum kısımlarda görülür:

Oḳuşa ḥarfi *bilür* ma‘naları / Ḳaṭrelerden *farḳ ider* deryâları 41b/7

Zerre deñlü *olsa* ḳalbinde riyâ /İtdügi ṫâ‘at *olur* maḥv ü fenâ 43b/6

Bu yoldan gelürseñ *idüñ* ‘ aşkı yâr / Bu deñlü naşihat *yiter* saña var 45a/3-4

4.5. Anlamlarına Göre Cümleler

4.5.1. Olumlu Cümle

Yargının gerçekleştiğini ifade eden cümlelerdir. Bu tür cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirir (Karahan, 1991, s. 326).

Eger bir kişinin gönlünde hafv olmasa ğurür anı derde mübtelâ ider 9b/12.

Ol anda bir bucağda baş hırkaya çeküp otururdu 10a/5.

Yeryüzinde tamâm biñ yıl ‘ ibâdet eyledi 11a/9.

Nitekim Nüşirevân-ı ‘ âdil kahr mağallinde luğf iderdi 33b/12.

Şehrün kapusunda kan içici yigirmi ser-heng vardır 35a/9.

Kendüsi devenün başını alup yedüp gitdi 38a/5.

Halk anları geçüp ilerü yürüdiler 38b/3.

Hâzret-i Mūsâ ‘ aleyhi's-selâm ğâyet ta‘ accüb itdi 47b/1.

Metnimizde biçimce olumsuz olup anlamca olumlu olan cümleler de görülür. Bu tür cümlelerde yüklemden sonra gelen soru edatı “mı, mi” cümleyi anlamca olumlu yapmaktadır:

sen de işe başlasañ *olmaz mı* 55a/4-05.

bunca mâlı bir uğurdan telef ideceğüne bâb bâb hârcanup kimesneye muhtâc olmasañ *olmaz mı* idi 58a/10-12.

Dü cihânda *bulmasun mı* derdine dermân ol 70a/8.

4.5.2. Olumsuz Cümle

Anlamca olumsuz olan, yargının gerçekleşmediğini ifade eden cümlelerdir. Bu tür cümlelerin yüklemi olmama, yapmama, yapılmama bildirir (Karahan, 1991, s. 73). Fiil cümlelerinde olumsuzluk *-ma, -me* olumsuzluk eki ve değil edatı ile yapılırken; isim cümlelerinde olumsuzluk “*değil*” edatı ve “*yok*” sözcüğüyle yapılır.

Şeyh bunların sözlerine *muğayyed olmadı*. 8b/14

Şabür senden ayrı düşeli gözümün yaşı *diñmemişdür* 7b/11-12.

Kelimenün elinden Ebu'l-Müslimi *alınadılar* 36a/12-13.

Kıyâmet gününde Allâh te‘ âlâ atanun itdüğün oğlundan *şormaz* 36b/3-04.

Ve'l-hâşıl namâz kılmayan kişi maşşer yirine varduğın *bilmez* 45b/13.

Benüm hâlümü sen bilürsin ki ben ol işe *râzi degülem* 28a/12.

İmdi itdigünüz fikr *mümkün degüldür* 50a/2.

Fak̄iri horlamak *erlik degüldür* 61a/1.

Hĩç kimesneye buhli *yoğdur* 17b/4.

Şimdi dahı rızām *yoğdur* 28a/6.

Türkçede “ne...ne” bağlacı biçimce olumlu ancak anlamca olumsuz cümleler yapar. Metnimizde de bu bağlaçla yapılmış olumsuz cümle örnekleri görülmektedir:

Ne kudret var *ne* kuvvet var özünde 12a/9-10.

Bu ‘inād bir kab̄ih̄ sıfatdur ki *ne* Hāğğa yarar *ne* hāğğa 18a/14-15.

Metnimizde biçimce olumlu ancak anlamca olumsuz farklı cümle çeşitleri de görülmüştür:

‘avratuñ elinden ne gelir ki 36b/5.

Seni ne yire iletür bunca mālūñ 47b/12.

Pes eyle olsa benüm Hāğğa yarar ne ‘amelüm var ki 48b/7.

Yā bunuñ şimden gerü kime vefāsı ola 33a/10.

4.5.3. Soru Cümlesi

Türkçede soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatı *mi*, *mi* bir cümleye soru anlamı kazandıran temel unsurlardır.

Meryem sen hōd gāyet bir zāhide kız idūñ niçūn bunuñ gibi kendūñe iş eyledūñ 30b/8-09.

Bu kerre şūfī eyitdi hĩç evine yakın bitmiş ağaç var mıdur 50a/13.

‘Aceb midür bu yolda virse ol ser? 52b/5

Yā hĩç pādīşāhuñ ağzında bed rāyiḥa var mıdur? 72a/12-13

Zulmla qahruñ farkı nedür? 34b/3

Yā bunuñ ne günāhı vardur? 36b/2

Oğlançuklar anasına eyitdiler yā n’içūn bu kadar eglendūñ? 40b/14

Ol ölen kimesne kimdür? 66a/5

4.5.3. Ünlem Cümlesi

Ünlem cümleleri korku, sevinç, üzüntü, şaşma, heyecan gibi duyguları dile getiren cümlelerdir.

Tenbīhnâme’de çeşitli duyguların dile getirildiği ünlem cümleleri olmakla birlikte genellikle fasıl girişlerinde kullanılan seslenme bildiren ünlem cümleleri bir üslup özelliği olarak dikkat çeker:

İmdi ey rūḥ-ı mā! 69b/7-8.

Ba‘ dehu ey yār-ı pür-hüner! 74a/6.

Ba‘ dehu ey maḥzūn-i ma‘ rifet ve ey kân-ı ma‘ delet! 776a/2.

BÖLÜM 5

5. METİN

5.1. Tenbîhnâme'nin Nüshaları

Nidâî ile ilgili yapılmış çalışmalarda *Tenbîhnâme*'nin 3 nüshası olduğu bildirilmiştir. Nidâî'nin *Genc-i Esrâr-ı Ma'nî* adlı eseri üzerinde çalışma yapan Nuran Öztürk ve *İslam Ansiklopedisi*'nde "Nidâî" maddesini kaleme almış olan Sadettin Özçelik eserin üç nüshası olduğunu belirtmişler ve bu nüshaların nerelerde bulunduğuyla ilgili şu bilgileri vermişlerdir: İstanbul Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba, nr. 311; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1657/1; Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp., nr. 45080. Bu konuda tarafımızca yapılan katalog taramalarında eserin 5 tanesi Türkiye'de ve biri de Almanya'da olmak üzere toplam 6 nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bu nüshalar ve katalog bilgileri şu şekildedir:

Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda Ms.or.oct.3006 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Boyutları (Dış-İç) 210x145-160x90 mm'dir. Her bir sayfada 15 satır bulunmaktadır. Müstensihi belli değildir. İstinsah tarihi Hicri 1184 Miladi 1771'dir. 96 varak olan eser talik yazı tarzıyla kaleme alınmıştır.

Başı: Hazā Kitābu Tenbîh-nāme

Hudā bî-miṣl ü hemtādur kamu maḥlūk hem Mevlā
Yüceden yüce a' lādur anuñdur zîrle bālā (1b)

Sonu: Bu sözimi ferāmüş itme zinhār

Görem dirseñ iki 'ālemde dīdār (96a)

Son varakta (100a) eserin istinsah tarihi yazılmıştır: Bin yüz seksen dört senesi Muharrem-i şerîfinin ğurresinde tamām olmuştur.

Ankara Milli Kütüphane Nüshası

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 3571 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Harekesiz nesih yazı tarzıyla yazılmış olup 118 varaktır. Boyutları (Dış-İç) 200x130 - 150x80 mm'dir. Sayfa satır sayısı 19'dur. İstinsah Tarihi Hicri 1253 Miladi 1837 olan bu nüshanın müstensihi Ahmed b. Ali'dir.

Başı: Hazā Kitābu Tenbîh-nāme

Bismi'llāh'ir-Raḥmāni'r-Raḥīm

Ĥudā bī-miṣl ü hemtādur amu maĥlūa hem Mevlā
Yüceden yüce a lādur anuñdur zīrle bālā (1b)

Sonu: Bu sözümi ferāmūṣ itme zinhār
Görem dirseñ iki ālemdede dīdār (116b)

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Mustafa Con A 109 numarada kayıtlıdır. Harekeli nesih yazı türüyle kaleme alınmış olup 13 satırdır. Nüshanın kağıt boyutu 207x145 mm yazı alanı boyutu ise 150x90 mm'dir. Zahriye kısmında okunamayan bir mühür ve DTCTF Kütüphanesi kaydı yer almaktadır. Ayrıca yine bu kısımda sonradan yapıştırıldığı anlaşılan üzerinde "Hâzâ Kitâbu Tenbîh-nâme Nidâyî sene 952 der Bağcesaray" yazılı bir kağıt bulunmaktadır. İstinsah tarihi bulunmamaktadır. 176 varaktır.

Başı: Ĥamdu bī-ĥadd ve Őenā' bī- add ol adīr pādīŐâĥ kim on ... (1b)

Sonu: Bu sözümi ferāmūṣ itme zinhār
Görem dirseñ iki ālemdede dīdār (176a)

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Veliyyüddin Efendi Koleksiyonu 1657/1 numarada kayıtlıdır. Harekesiz nesih hattıyla yazılmış olup satır sayısı 19'dur. İstinsah tarihi bulunmamaktadır. 71 varaktır.

Başı: El-ĥamdu li'llāhi alā-dīni'l-İslām ve alā tevĥīki'l-īmān ve Şalla'llāhu alā-seyyidina Muĥammedin ve alā-ālihi ve aŐĥābihi'l-kirām (1b)

Sonu: Bu sözümi ferāmūṣ itme zinhār
Görem dirseñ iki ālemdede dīdār (71a)

İstanbul Millet Kütüphanesi Nüshası

Ali Emiri Koleksiyonu'nda 34 Ae Őeriyye 849 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Arap-Nesih yazı türüyle yazılmış olan eser 58 varak olup satır sayısı 19'dur. Boyutları (Dış-İ) 202x143, 150 x102 mm'dir. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Oldua eksik bir nüshadır.

Başı: Bismi'llāĥ'ir-Raĥmāni'r-Raĥīm

Ĥudā bī-miṣl ü hemtādur amu maĥlūa hem Mevlā
Yüceden yüce a lādur anuñdur zīrle bālā (1b)

Sonu: Bu sözümi ferāmūṣ itme zinhār
Görem dirseñ iki ālemdede dīdār (58b)

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

Bu nüsha Düğümlü Baba Koleksiyonu, 311 numarada kayıtlıdır. Talik yazı türüyle kaleme alınmış olup her bir sayfadaki satır sayısı 21'dir. Boyutu (Dış-İç) 220x160,170x95 mm'dir. Eserde istinsah tarihi bulunmamaktadır. Eser 74 varak olup baştan ve sondan eksiktir. Nüshanın 1b-2a varaklarında fasıllarda işlenen konuları gösteren bir fihrist yer almaktadır.

Başı: Tenbîh-nâme Risâlesidür

Ammâ b' ad Hâk te' âlâya hamd ü şenâ ve Resûl-i Ekreme iktidâ ve pâdişâha hayır du'â itdükden şoñra bunı bilgil kim eşref-i mañlûkat benî Âdemdür (2b)

Sonu: Yidi yüz elli beyti var tamâmet

Naşîhatdür tutan olur selâmet (75b)

5.2. Tenkitli Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yol

Tenkitli metin çalışmaları geçmişten günümüze Eski Türk edebiyatı ve Türk dili alanlarında çalışan araştırmacıların çokça tercih ettiği bir çalışma alanı olmuştur. Tenkitli metin neşrinin en temel amacının “müellif hattına en yakın nüshayı ortaya koymak” olduğu ifade edilmiştir.

Bu çalışmada tenkitli metin oluşturulurken Prof. Dr. M. F. Köksal'ın “Tenkitli Metin Neşrinin Ana Esasları” adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşler dikkate alınmıştır. Köksal, söz konusu makalesinde tenkitli metin neşrinde araştırmacının önünde üç seçeneğinin olduğu belirtmektedir. Bu seçenekler şunlardır:

“a) Nüshalardan birini esas alarak diğer nüshalardaki varyantları çok özel durumlar müstesna-aparatta göstermek.

b) Nüshaların herhangi birini özellikle tercih etmeden hepsini değerlendirmek.

c) Yeri geldiğinde diğer nüshalardaki daha uygun olan varyantları da tercih etmek kaydıyla yukarıda sıralanan kriterler açısından değerlendirildiğinde diğer nüshalardan üstün olarak tespit edilen bir nüshayı esas kabul etmek” (Köksal, 2012, s.191).

Bu seçenekler ardından Köksal; elde müellif hattı nüsha olduğu hâlde -yukarıda izah edilen özel durumlar sebebiyle- metin tenkidine ihtiyaç duyulmuşsa ilk yolun (a seçeneği) tercih edilmesi gerektiğini, eğer nüshaların herhangi birinin belirgin bir üstünlüğü yoksa en makul yolun ise ikinci yolun (b seçeneği) olacağını, yukarıda sayılan nüsha seçimi kriterlerine göre diğer nüshalara açıkça üstünlüğü bulunan bir nüsha eldeyse üçüncü yolun (c seçeneği) tercih edilmesinin isabetli olacağını belirtmektedir.

Köksal'ın sunduğu bu seçenekler dikkate alınarak tenkitli metin neşrinde c seçeneğinde sunulan yöntemin uygun olacağı düşünülmüş ve tenkitli metin buna göre kurulmuştur.

Öncelikle belirtmek gerekir ki *Tenbîhnâme*'nin müellif nüshasına ulaşamamıştır. Tespit edilen 6 nüshadan ancak 5 nüshaya ulaşılabilmiştir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunan nüshaya kütüphanenin tadilat ve tamiratta olması dolayısıyla ulaşmak imkânı olmamıştır. Bunun üzerine eldeki diğer nüshalar incelenmiş ve tenkitli metnin oluşturulmasına 5 nüshadan üçünün kullanılmasına karar verilmiştir. Tenkitli metin çalışmasında kullanılan nüshalar ve rumuzları şu şekildedir.

1. Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası (AL)

2. Ankara Milli Kütüphane Nüshası (MK)

3. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (SK)

Çalışmaya İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve İstanbul Millet Kütüphanesi nüshaları dâhil edilmemiştir. Millet Kütüphanesi nüshasının üzerinde yapılan incelemeler sonucunda diğer nüshalara kıyasla yaklaşık 20 varlığının eksik olduğu görülmüştür. Ayrıca nüshanın İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi nüshası ile aynı nüsha şeceresinden olduğu görülmüş, bu nedenle bu nüsha çalışmaya dâhil edilmemiştir. İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi nüshası da şiir ve metin kısımlarındaki eksiklikleri nedeniyle çalışma dışında tutulmuştur.

Çalışmada esas nüsha olarak AL nüshası alınmıştır. Bunun nedenleri şöyle açıklanabilir: Eldeki beş nüshadan sadece ikisinde istinsah tarihi bulunmaktadır. Bunlardan birisi AL nüshası diğeri ise MK nüshasıdır. AL nüshasının istinsah tarihi Hicri 1184 Miladi 1771'dir. MK nüshasının istinsah tarihi ise Hicri 1253 Miladi 1837'dir. Diğer bir nüsha olan SK nüshasında herhangi bir istinsah kaydı olmamakla birlikte bu nüshanın AL ve MK nüshalarına göre eksik bir nüsha olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle daha çok AL ve MK nüshalarına odaklanılmıştır. Bu noktada ise bu iki nüshadan istinsah tarihi daha eski olanının yani AL nüshasının esas nüsha olarak alınmasına karar verilmiştir. Çalışma esnasında AL nüshasında sözcük, söz öbeği, cümle düzeyinde eksikliklerin olduğu görülmüş diğer nüshalardan yararlanılarak bu eksiklikler giderilmiştir. Bu yapılırken anlam ve ifade bütünlüğü dikkate alınmış, diğer nüshalardan alıntılanan kısımlar köşeli parantez içinde yazılmış ve ifadenin hangi nüshadan/nüshalardan alındığı dipnotta belirtilmiştir.

Dipnotta nüsha farklılıkları belirtilirken metindeki şekil yazılmış, sonra karşısında diğer nüsha/nüshalardaki şekil verilmiş ve bu farkın ait olduğu nüsha/nüshalar ilgili kısaltmayla belirtilmiştir. Nüsha/nüshalarda herhangi bir kelime, ifade ya da beyit yazılmamışsa bu durum dipnotta şöyle gösterilmiştir: çünkü: - AL, Bismi'llahir-raḥmāni'r-raḥīm: -AL,-SK, Beyit: - SK vb.

Bir dipnotta birden fazla değişikliği göstermek gerektiğinde, ikinci değişiklik araya “//” işareti konulduktan sonra gösterilmiştir.

Metnin şekilsel olarak da bütünlüğünü korumak amacıyla fasıl başlıkları MK nüshasından alınmış, farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. Metin için alınan başlık, metindeki şekliyle çevriyazıya aktarılmıştır. Başlıkları oluşturan kelimeler kalın harflerle, ilk harfleri büyük olarak yazılmıştır.

Metinde geçen âyet ve hadislerle dua cümleleri transkripsiyon harfleriyle yazılmış; Kur'an-ı Kerim'den yapılan iktibaslarda dipnotta önce tırnak içinde anlam verilmiş daha sonra sure numarası sonra sure ismi ve ayet numaraları belirtilmiştir.

Metnin çeviriyazıya aktarılırken Arapça ve Farsça eklerin gösterilmesinde İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazı Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesinde tavsiye edilen hususlara uyulmaya çalışılmıştır.

Metinde geçen "dā'im/dāyim, dā'ima/dāyima gā'ib/gāyib" gibi Arapça kelimeler orijinalindeki gibi transkribe edilmiştir.

Nüshalarda hem c'li hem de ç'li yazılışları görülen *ac~aç, ac~aç-, birkaç~birkaç, güc~güç, hîc~hîç, kılıc~kılıç, koc~koç, şuc~şuç, şac~şaç-, üç~üç* gibi kelimelerin ve *-duğca~duğça / -dükce~dükçe* şeklinde yazımı görülen zarf-fiil ekinin de çeviriyazıda ç'li yazılışları tercih edilmiş, nüsha farklılıkları gösterilmemiştir.

Nüshalarda imlâ farklılığı görülen kelimelerden biri de *nice~niçe* sözcükleridir. Bu kelimelerin o dönemde hem c'li hem de ç'li şekilleri olabileceği düşünülerek bunlar da orijinal şekilleriyle alınmıştır.

Nüshalarda benzer bir imlâ düzensizliği de bünyesinde *p* ünsüzü barındıran kelimelerin yazımında görülmektedir. Mesela "parmak" sözcüğünün nüshalarda hem "barmak" hem de "parmak"; "piş-" sözcüğünün de hem "piş-" hem de "biş-" şeklinde yazıldığı görülmektedir. Çeviriyazıda bu iki sözcüğün yazımında herhangi bir normalleştirmeye gidilmemiştir.

Bununla birlikte Türkçe "fil" anlamına gelen Farsça "pîl" sözcüğünün de metinde bazen "bîl" şeklinde yazıldığı görülmektedir. Benzer şekilde sonu Eski Türkçede *p* ile biten "top" kelimesi ve Farsça asıllı "hep" kelimesi nüshalarda düzenli olarak *b* ile yazılmıştır. Bu kelimeler çeviriyazıda *p*'li şekilleriyle yazılmıştır.

Ayrıca zarf-fiil eki olan "-up, -üp" nüshalarda düzenli olarak *b* ile yazılmıştır. Çeviriyazıda ekin *p*'li yazılışı tercih edilmiştir.

Nüshalarda kimi zaman yazılmayan, atıf vavları da metne tarafımızca eklenmiş ve köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Nüshalarda *ile, ki, kim, dahtı, sonra, denlü, gerü, mi* vb. bağlaç ya da edatların belli bir kurala bağlı olmadan kimi zaman kendinden önceki sözcüğe bitişik yazıldığı görülmüştür. Bunlar çeviriyazıda ayrı yazılmışlardır.

Nüshalarda bitişik yazıldığı görülen *sayı adları, oldem, hemāndem* gibi sözcükler de çeviriyazıda ayrı yazılmışlardır.

Nüshalarda 'aleyhi's-selām sözcüğünün kimi zaman düzensiz bir şekilde ayın (ع) ve mim (م) harfleriyle kısaltma şeklinde yazıldığı görülmüştür. Çeviriyazıda sözcük şekli tercih edilmiş, kısaltma olarak yazıldıkları yerler dipnotta gösterilmiştir.

5.3. Tenkitli Metin

[AL1b] [MK1b]

(1)Hazā Kitābu Tenbīh-nāme⁶

[Bismi'llāh'ir-Raḥmāni'r-Raḥīm]⁷ (2)

[Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün]

Ḥudā bī-miṣl ü hemtādur ḳamu maḥlūḳa⁸ hem Mevlā

Yüceden yüce a^c lādur anuñdur zīr ile bālā⁹ (3)

Aḥaddur zātı bīçünü şıfātı ^c add-ı lā-yuḥşā

Nazīri yoḳdur ol şāhuñ şerīk olmaz aña ferdā¹⁰ (4)

^c Ademden ^c ālemi cümle iki ḥarf ile var itdi

Girü maḥv eylemek isterse māni^c yoḳ aña ḳaṭ^c ā¹¹ (5)

Yaşadı¹² on¹³ sekiz biñ ālemi insān içün muṭlaḳ

Zihī şāni^c ki şun^c indan bulunmaz zerrece noḳsā¹⁴ (6)

İrādet iḳtizā itdi maḥabbet baḥri mevc urdı¹⁵

Sevüp bir ^c abдини ḥāliş¹⁶ yaratdı dürr-i bī-hemtā¹⁷ (7)

Anuñçun bunca biñ ^c ālem ^c ademden eyledi izḥār

Ana esrār-ı keşf itdi ḳılup hem ^c ilm ile deryā¹⁸ (8)

⁶ Hazā Kitābu Tenbīh-nāme: Tenbīh-nāme Risālesidür SK

⁷ Bismi'llahir-raḥmānirraḥīm: -AL,-SK

⁸ maḥlūḳa: maḥlūḳ AL

⁹ Beyit: -SK

¹⁰ Beyit: -SK

¹¹ Beyit: -SK, -MK

¹² Yaşadı: Yaratdı MK

¹³ on: ehl-i AL

¹⁴ Beyit: -SK

¹⁵ urdı: vurdı MK

¹⁶ ḥāliş: ḥāliḳ MK

¹⁷ Beyit: -SK

Bize bu ʿ izzet ü taʿ z̄īm anuñçun oldı bil tekrīm
Pes ol maḥlūḳ-ı evveldür anuñdur ḳadr-i istiʿ lā¹⁹ (9)

Ol aṣluñ ferʿ iyüz maʿ nen o neslüñ aṣlıyuz yā zāt
Aña hem eyledi ümmet *biḥamdi'llāh ve'n-niʿ emā*²⁰ (10)

Çün aṣluñ ulu yirdendür niçün efsürde-ḥāl olduñ
Uyupsın nefsi-i emmāre idesin kendüñi²¹ ednā²² [MK2a] (11)

Saña Ḥaḳ Ḥazreti ʿ aḳlı²³ virüp ʿ ibret-nümā ḳıldı
Ne cevherdür anuñ ḳadrin bilür misin ʿ aceb cānā²⁴ (12)

Virüpdür gönlüñe ḥikmet daḥı hem cānuña²⁵ ḳudret
Ṭadurdu nefsiñe lezzet ḳatuñda ḳudret-i vaṣlā²⁶ (13)

Maḥabbet cāmıdın ʿ aṣḳuñ ṣarābın ṣundı çün sāḳı
Meger nūṣ itmedüñ rüz-ı ezelde anı ey şeydā²⁷ [AL2a] (1)

Nidāī ḥ āb-ı ḡafletden gözüñ açılmadı hergiz
Hidāyet eyleye bir gün meger ol ḥālīḳ-ı eṣyā²⁸ (2)

Ḥabībī ḥürmetine bu faḳīr üftāde nā-çarı
Teraḥḥum eyleyüp dīdāra lāyīḳ eyleye ferdā²⁹

---

¹⁸ Beyit: -SK

¹⁹ Beyit: -SK

²⁰ Beyit: -SK

²¹ kendüñi: kendini MK

²² Beyit: -SK

²³ ʿ aḳlı: ʿ aḳl MK

²⁴ Beyit: -SK

²⁵ cānuña: cānına MK

²⁶ Beyit: -SK

²⁷ Beyit: -SK

²⁸ Beyit: -SK

(3) E't-tahmîd

(4) *El-ḥamdu li'llāhi 'alā-dīni'l-İslām ve 'alā tevḫiki'l-īmān ve ṣalla'llāhu 'alā-seyyidina Muḥammedin* (5) *ve 'alā-ālihi ve aṣḫābihi'l-kirām.*³⁰ [SK3a] Ammā b' ad Ḥaḳ te'ālāya ḥamd ü ṣenā ve Resūl-i Ekreme (6) iktidā ve pādiṣāha ḥayır du'ā itdükden ṣoñra bunı bilgil³¹ kim eṣref-i maḥlūḳat³² benī Ādemdür (7) ve cümle eṣyā insān için ḥalḳ olınmışdır ve insāndan murād Ḥaḳ te'ālānuñ ḳudretin (8) bilüp vaḥdāniyyetine iḳrār eylemekdür. Cism-i insānı³³ aḥsen-i ṣüretde ḥalḳ idüp (9) *leḳad ḥalaḳne'l-insāne fī-aḥseni taḳvīm*³⁴ diyü buyurdı. Zāhirüñi³⁵ yed-i ḳudret-[MK2b]le³⁶ (10) müzeyyen ve bātınuñ cān u gönül ve 'aḳl u³⁷ nefis birle tezyīn eyledi. Ammā cismüñ (11) ḡidāsını yirden³⁸ idüp *kulū ve 'şrebū*³⁹ diyü buyurdı ve cānuñ ḡidası maḥabbetu'llāhdur ve (12) 'aḳluñ ḡidası 'ilm ü ma'rifetdür ve gönülün ḡidası na'īm-i⁴⁰ 'aṣḳdur. İllā (13) nefsuñ ḡidası lezzet-i hevādur ve⁴¹ eger nefsi riyāzet kemendinde⁴² müstemende itmeseñ⁴³ (14) seni azdurup rāh-ı ḍalāletde⁴⁴ belāya mübtelā ider. Zīrā bu nefis-i emmāre otuz (15) biş ṣıfat-ı ḳabāḫatle⁴⁵ muttaşıf bir ṣaḫısdur. Hiç benī Ādeme andan ulu dūṣmān [AL2b] (1) yoḳdur. Çünki bir ḳiṣinüñ dūṣmāni⁴⁶ kendü nefsi⁴⁷ ola⁴⁸ gerekdür ki anuñla⁴⁹ mudārā idüp (2) anı iṣlāḥ ide! Zīrā ulular buyurmışdır ki:

Beyt

[Mef' ūlü/Fā' ilātün/Mef' ūlü/Fā' ilātün]

Āsāyiş-i⁵⁰ du ḡitī tefsīr-i in (3) du ḥarfesť

Bā dūstān telaṭṭuf bā-dūṣmenān⁵¹ mudārā⁵²

²⁹ Beyit: -SK

³⁰ *El-ḥamdu li'llāhi 'alā-dīni'l-İslām ve 'alā tevḫiki'l-īmān ve ṣalla'llāhu 'alā-seyyidina ve 'alā-seyyidina Muḥammedin ve 'alā-ālihi ve aṣḫābihi'l-kirām:* -SK // *aṣḫābihi'l-kirām: aṣḫābihi'l-kirām.* Neṣr AL

³¹ bilgil: bil MK

³² maḥlūḳat: maḥlūḳa AL

³³ insān: insān SK

³⁴ “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” (95/Tin-4)

³⁵ Zāhirüñi: Zāhirüñ MK, Zāhiriñi AL

³⁶ yed-i ḳudretle: bu ḳudret ile MK

³⁷ bātınuñ cān u gönül ve 'aḳl u: bātınuñ cān u gönülden MK // ve: -SK

³⁸ ḡidāsını yirden: ḡidāsın beyan MK

³⁹ “Yeyiniz ve içiniz.” (7/A'râf-31)

⁴⁰ na'īm-i: -MK

⁴¹ ve: -SK, -MK

⁴² kemendinde: -MK

⁴³ itmeseñ: itmezseñ MK

⁴⁴ rāh-ı ḍalāletde: rāh-ı ḍalāletden ḳurtulmayup MK

⁴⁵ ṣıfat-ı: - MK

⁴⁶ dūṣmānı: dūṣmen AL

⁴⁷ kendü nefsi: nefis MK

⁴⁸ nefsi ola: nefsidür SK

⁴⁹ anuñla: -MK

⁵⁰ Āsāyiş-i: İş-i MK

⁵¹ dūṣmenān: dūṣmān MK

⁵² Bu beyit meşhur İranlı ṣair Hâfız-ı Şîrâzi'nin bir gazelinden alınmıştır.

Nesr⁵³

Eger bir âdem dâyimâ nefsüñ (4) murâdınca olsa hâlk içinde h̄or u h̄aķır olup⁵⁴ Haķ te' âlâ
ķatından⁵⁵ dūr olur. (5) Pes nefsüñ murâdı budur ki cism içinde müsellemler olup re'y ü tedbîr
(6) kendünün ola cānı ve 'aķlı zebūn idüp h̄ükmine fermān-ber ide.⁵⁶ İmdi (7) lâyıķ
degüldür ki cānı ve 'aķlı nefse zebūn idesin. Aşl-ı âdeme lâzım (8) olan oldur ki⁵⁷ cānı
beden⁵⁸ ķal'asında pâdişāh idüp 'aķlı aña⁵⁹ (9) vezîr idüp nefsi aña⁶⁰ maħķūm idesin.
[MK3a] Eger böyle itmese nefsi⁶¹ lezzet-i hevāyla⁶² (10) ğıdālanup⁶³ semirür daķı niķe
[dürlü]⁶⁴ şıfat-ı ķabîh ile âdemi H̄aķdan dūr [SK3b] ve h̄aķ (11) ķatında h̄or ider. İmdi ol
şıfatları beyān idelüm.⁶⁵ **Şıfat-ı nefis-i emmāre**⁶⁶ (12)

Nazm⁶⁷

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Ol şıfatlardan biri az⁶⁸ çok günāh

Ķim günāhkār ola⁶⁹ olur kārı ah (13)

Zulm u ķahr u buķl u cehl ü hem riyā

Fıkr-i fāsıd hem hayālāt-ı hevā⁷⁰ (14)

Kār ü şehvetle enāniyyet 'inād

Ķüfr ü şirk ü hem ğazab fışķ u fesād⁷¹ (15)

⁵³ Nesr: -AL, -MK

⁵⁴ olup: ve SK

⁵⁵ ķatından: ķatında MK

⁵⁶ re'y ü tedbîr kendünün ola cānı ve 'aķlı zebūn idüp h̄ükmine fermān-ber ide: dāire-i tedbîr kendünün ola cānını ve aķlımı zebūn idüp h̄ükmine fermān ide: MK

⁵⁷ nefse zebūn idesin. Aşl-ı âdeme lâzım olan oldur ki: itmeyüp MK

⁵⁸ beden: bedeni AL

⁵⁹ aña:-SK, -MK

⁶⁰ nefsi aña:nefsüñi AL

⁶¹ nefsi: nefis SK

⁶² hevāyla: hevā ile SK

⁶³ Eger böyle itmese nefsi lezzet-i hevāyla ğıdālanup: Ve eger böyle itmezse nefis lezzet-i hevā ile ğıdālayup MK

⁶⁴ dürlü: -AL

⁶⁵ idelüm: idelüm. Tā ki ğaflet olınmaya SK

⁶⁶ Şıfat-ı nefis-i emmāre: -SK

⁶⁷ Nazm: -MK

⁶⁸ az çok: budur MK

⁶⁹ ola: olsa SK

⁷⁰ hayālāt-ı hevā: hayālāt ü hevā MK

Faqr iriŝse hem anā' at itmemek

Kibr ile k̄inden⁷² ferāgat itmemek [AL3a] (1)

Ser-keş olmak hem nifā inkār-ı yār⁷³

aflet itmek bī-ayāl aŝikār (2)

Hem ama' ırŝ u ased nuŝānlar⁷⁴

Hem amāat 'ucb ile 'iŝyānlar⁷⁵ (3)

Bu şıfatlar cümle nefsünden opar

Kim ki orar adan anlardan şapar (4)

Zehr-i ātildür bular tiryākī-vār

Keşf idem bu remzi diñle aŝikār

(5) İmdi bu otuz biş şıfat-ı abāhatüñ otuz biş zıddı var. Bunlaruñ (6) her birinüñ muābelesinde birer hikāyet-i pür-naŝīhat beyānı olınmışdur ve her bir ikāyetüñ (7) āhirinde münāsib-i hāl onar on bişer naŝīhat dinilmıŝdür ki her biri ıdā-yı (8) rüdur.⁷⁶

Beyt

[Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fa' ülün]

Olur nefsün [MK3b] ıdāsı yimek imek

ıdā-yı rü olur (9) dimek iŝitmek

Faşl-ı evvel⁷⁷

Ammā ey aŝhāb-ı vefā ve ey abāb-ı ŝafā! Ol nefs-i (10) emmāre iinde zuhūr iden ef' āl-i abāyihe vardur aŝlā nefs anlardan (11) ictināb itmez. Saña eydür ki kiŝi⁷⁸ günāh itmekle kāfir olmaz. Nihāyet ŝoñra tevbe (12) idesin ma' lümdür ki⁷⁹ a te' ālā affārü'z-

⁷¹ Kār ü şehvetle enāniyyet 'inād / üfr ü şirk ü hem azab fiŝ u fesād: Kār-ı şehvetle enāniyyet ü 'inād / Küfr ü terk ü hem azab fiŝ u fesād MK

⁷² Kibrile kinden: Kibr kinden hem MK

⁷³ inkār-ı yār: olmak ey yār MK

⁷⁴ nuŝānlar: nuŝānla MK

⁷⁵ 'iŝyānlar: 'iŝyānla MK

⁷⁶ ıdā-yı rüdur: ıdā-yı rüdur zıkr olunur MK

⁷⁷ Faşl-ı evvel: Neŝr AL; -MK

⁷⁸ kişi: -MK

⁷⁹ ma' lümdür ki: -SK

zünübür,⁸⁰ kullarınun günâhını (13) ‘afv ider.⁸¹ Sen anıñçun⁸² ğam yime ki Hâk sübhânehü ve te‘âlâ Qur‘ân-ı ‘azîmde buyurur: (14) *Ķul yâ ‘ibâdiye'l-lezîne esrefü ‘alâ enfüsihim lâ taķneţü min rahmeti'llâhi* (15) *inna'llâhe yaġfiru'z-zunübe cemi'an innehu huve'l-ġafûru'r-rahîm*⁸³ diyüp delîl [AL3b] (1) kırar. Eger ‘aķluñ Hâk te‘âlânun ğazabî şıfatların⁸⁴ fikr idüp tevbe itseñ dürlü [SK4a] (2) dürlü hîleler birle seni tevbe-şiken ider. Pes ğâh tevbe idüp⁸⁵ (3) ğâh bozmaķ⁸⁶ münâfıklar tevbesidür dirler. Bunun ğibi tevbe kıbûl olmaz. Tevbe oldur ki (4) Hâk te‘âlâ ħâzretleri⁸⁷ Kur‘ân-ı ‘azîmde⁸⁸ buyurur ki⁸⁹ *Tübü ila'llâhi tevbeten nasûhan*⁹⁰ (5) Ya‘ni Hâk te‘âlâya tevbe eyleñ Naşûh tevbesi ğibi. Anun evvel hikâyeti⁹¹ budur ki (6) Naşûh ve Yûsuf iki kırındaş idi. Ammâ Naşûhun kârı kefen şoymaķ (7) idi. Şöyle ki⁹² Bağdâd içinde ne kıadar meyyit [MK4a] ölse öldüği ğice anun kıabrini⁹³ (8) açup kefenini⁹⁴ şoymasa râĥat olmazdı. Anun bu fi‘lini ħalk bilürdi velâkin⁹⁵ (9) kendüyi⁹⁶ dutamazlardı. İttifâķ bir kışı bir ğün⁹⁷ Naşûha eyitdi yâ Naşûh (10) eger ben öürsem be-herĥâl kıomaz⁹⁸ benüm kefenüm⁹⁹ şoyarsın. Ēel saña şimdi kefen (11) bahâsını vireyin tâ kim¹⁰⁰ benüm kıabrüm açup kefenüm şoyma¹⁰¹ didi. Naşûh eyitdi ki (12) n'ola ĥoş¹⁰² olsun diyüp ol kışiden kefen bahâsın alup şoymayacaķ (13) oldu. İttifâķ ol kışı öldüği¹⁰³ ğice Naşûh ‘ahdine vefâ itmeyüp (14) varup anun kıabrini açdı¹⁰⁴ daĥı kefenin çeküp şoymağa başladı.¹⁰⁵ Ol (15) meyyit daĥı bir elile kefenin¹⁰⁶ tütüdi. Naşûh kefenin

⁸⁰ ğaffâru'z-zunübür: ĥâzret-i ğaffâru'z-zunübür MK

⁸¹ ‘afv ider: ‘afv eyler MK

⁸² anıñçun: anıñçun MK

⁸³ “De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı ğiden kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (39/Zümer-53)

⁸⁴ şıfatların: şıfatlarından SK

⁸⁵ idüp: ve MK

⁸⁶ bozmaķ: bozmağa SK

⁸⁷ Ĥâzretleri: -SK

⁸⁸ Qur‘ân-ı ‘azîmde: Qur‘ânda SK

⁸⁹ ki: -MK

⁹⁰ “Allah'a içtenlikle tövbe edin.” (66/ Tahrîm-8)

⁹¹ evvel hikâyeti: hikâyet-i evvel SK; hikâyeti MK

⁹² ki: kim SK

⁹³ kıabrini: kıabrin MK

⁹⁴ kefenini: -MK

⁹⁵ velâkin: lâkin SK

⁹⁶ kendüyi: -SK

⁹⁷ İttifâķ bir kışı bir ğün: Bir ğün bir kışı SK

⁹⁸ be-herĥâl kıomaz: kıomaz be-herĥâl MK // kıomaz: -SK

⁹⁹ kefenüm: kefenümi MK

¹⁰⁰ tâ kim: tek SK

¹⁰¹ bahâsını vireyin tâ kim benüm kıabrüm açup kefenüm şoyma: bahâsın vireyüm tâ ki benim kıabrim açup kefenimi şoyma MK

¹⁰² ĥoş: ĥoş öyle SK

¹⁰³ öldüği ğice: vefât idüp ol ğiçe MK

¹⁰⁴ kıabrini açdı: kıabrin açup MK

¹⁰⁵ çeküp şoymağa başladı: çekdi SK

¹⁰⁶ daĥı bir elile kefenin: kefenini bir elile SK

ıtutan elin¹⁰⁷ kesdi. Ba' dehu [AL4a] (1) girü kefenin¹⁰⁸ çekdi. Yine¹⁰⁹ meyyit bir eliyle dağı dutdı. Naşüh yine bir elin¹¹⁰ dağı kesdi. (2) Ba' dehu¹¹¹ girü¹¹² çekdi ki kefenin¹¹³ ala bu kerre meyyit¹¹⁴ iki ayağı birle¹¹⁵ şıkdı ki virmeye.¹¹⁶ (3) Naşüh yine yapışdı, iki ayağın dağı kesdi.¹¹⁷ Ol dem Hax te' alā hazretleri¹¹⁸ kemāl-i (4) kudretinden meyyiti söyletdi.¹¹⁹ Eyitdi ki yā Naşüh xanı inşāfuñ¹²⁰ hāl-i hayātda (5) iken benüm ile qavl eyleyüp¹²¹ kefenüm şoy mamağ için kefenüm bahāsı diyü bu qadar aqçe¹²² alduñ (6) ve hem girü böylece haqāretle beni¹²³ şoyarsın. Ol vāhidü'l-qaħhāruñ [MK4b] qahrından¹²⁴ qorqmaz (7) mısın didi. Qaçan kim Naşüh meyyitden bu haberi işitdi¹²⁵ ol dem haqāsın¹²⁶ bilüp (8) tevbe itdi ki min ba' d¹²⁷ bir dağı anuñ gibi iş itmeye. Çünkü tevbe cān u gönülde (9) oldı. Hax te' alānuñ dergāh-ı 'ālīsinde dağı tevbesi qabül olup¹²⁸ Qur'an-ı (10) 'azım içinde yād idüp beyān¹²⁹ eyledi.

Nazm [SK4b]

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Tevbe oldur Allāha¹³⁰ lāyık ola

Ādem oldur (11) tevbede şādık ola

¹⁰⁷ ıtutan elin: ıtutup ol elin SK; ıtutan elini MK

¹⁰⁸ ba' de girü kefenin: -SK

¹⁰⁹ yine: -MK, SK

¹¹⁰ yine bir elin: ol elin SK; ol elini MK

¹¹¹ Ba' dehu: -SK

¹¹² girü: yine MK

¹¹³ kefenin: -SK

¹¹⁴ meyyit: -SK, -MK

¹¹⁵ ayağı birle: ayağıyla MK

¹¹⁶ ki virmeye: -SK

¹¹⁷ Naşüh yine yapışdı iki ayağın dağı kesdi: Naşüh yapışduğı ayağın dağı kese diyü SK, Naşüh iki ayağlarını kesdi MK

¹¹⁸ Ol dem Hax te' alā hazretleri: Ol dem Hax te' alā SK; Hax te' alā MK

¹¹⁹ söyletdi: söyledi SK

¹²⁰ xanı inşāfuñ: inşāfuñ yok MK

¹²¹ eyleyüp: idüp MK

¹²² hāl-i hayātda iken benüm ile qavl eyleyüp kefenüm şoy mamağ için kefenüm bahāsı diyü bu qadar aqçe: hem kefenüm aqçesin SK // bahāsı diyü bu qadar aqçe: bahāsına bu qadar aqçem MK

¹²³ ve hem girü böylece haqāretle beni: hem girü haqāret ile SK

¹²⁴ vāhidü'l-qaħhāruñ qahrından: vāhidü'l-qaħhārdan MK

¹²⁵ meyyitden bu haberi işitdi: meyyitüñ bu haberi işidüp MK

¹²⁶ haqāsın: haqasını SK

¹²⁷ min ba' d: -SK

¹²⁸ Hax te' alānuñ dergāh-ı 'ālīsinde dağı tevbesi qabül olup: Hax te' alā dağı anuñ tevbesini qabül idüp SK

¹²⁹ tevbesi qabül olup Qur'an-ı 'azım içinde yād idüp beyān: tevbesin qabül itdi dağı Qur'an-ı 'azım içinde yād MK

¹³⁰ Allāha: Tañrıya MK

Tevbedür ulu ʿ ibâdet âdeme
Tevbekâr olan (12) kişi düşmez ğama

Çünkü Âdem dâne-i gendüm yidi
Çıkdı cennetden o dem ʿ üryân idi (13)

Tevbe destinden çü¹³¹ geydi hilʿ atı
Hağ anuñçun itdi aña raħmeti

Tevbekâr ol tevbekâr (14) ol tevbekâr
Olmayam dirseñ cihânda ğor u¹³² zâr

Tevbenüñ peymânesinden iç şarâb (15)
Tâ ki ğalbüñ olmaya maħmür ğarâb

Tevbe olursa şariğatde refîğ
ʿ Aşğ olur şoñra [AL4b] (1) ğağiğatde şefîğ

Faşl-ı şânî

Ammâ baʿ zılar dimişler ki bu Yūsufdur. Naşüh oldur ki ʿ avrat (2) şüretine girüp¹³³
ʿ avratlar ğammâmına varurdu. Her ğanğı [ʿ avratı]¹³⁴ begense anı şikâr idüp (3) ʿ âlemin
itmese olmaz idi ve kendüsi dağı¹³⁵ ğüsndâr civân idi. ʿ Avratlaruñ¹³⁶ (4) gibi uzun şacı var-
ıdı.¹³⁷ ʿ Âdet-i me'lûfesi üzerine¹³⁸ bir ğün ğammâma varup (5) biline fûta bağlandı ki
tenħaca¹³⁹ bir ğalvete girüp maħbûbe zenleri seyr iderken¹⁴⁰ ittifağ bir beg (6) ʿ avratınuñ
altun mengüşin¹⁴¹ uğurladılar. Çünkü mengüşdür aradılar¹⁴² bulunmadı. (7) İttifağ¹⁴³

¹³¹ çü: çünkü MK

¹³² u: - MK

¹³³ şüretine girüp: şüretinde MK

¹³⁴ [ʿ avratı]:MK, SK; -AL

¹³⁵ dağı: dağı ğâyet

¹³⁶ ʿ Avratlaruñ: ʿ Avratlarıñ MK

¹³⁷ var-ıdı: vardı SK

¹³⁸ ʿ Âdet-i me'lûfesi üzerine: -SK

¹³⁹ tenħaca: -SK

¹⁴⁰ seyr iderken: seyr idüp temâşâ iderdi MK

¹⁴¹ mengüşin: mengüşesin MK

¹⁴² Çünkü mengüşdür aradılar: Çünkü SK; arayup MK

¹⁴³ İttifağ: -SK

kapuları berk itdiler ve cemi^c -i ^c avratlarıñ¹⁴⁴ birer birer ferclerin¹⁴⁵ aradılar. Ferclerin¹⁴⁶ (8) aradukların taşra çıkardılar ancak Naşūhla bir ^c avrat kalmışdı.¹⁴⁷ Bu kerre gāyet¹⁴⁸ (9) bī-
huzūr olup derūn-ı dilden¹⁴⁹ eyitdi ki *yā settāre*’-^c *uyūb* bu def’ a¹⁵⁰ benüm ^c aybumı (10)
setr eyle! ^c Ömrümde¹⁵¹ bir dağı bunuñ gibi iş işlemeyeyin,¹⁵² *estağfiru’llāh* tevbe olsun (11)
diyüp¹⁵³ cān u gönülden derūn-ı dilden¹⁵⁴ tevbe idüp Hāq celle ve ^c alā hāzretlerine¹⁵⁵ (12)
zārī kıldı. Ol¹⁵⁶ hinde Naşūhun yanındaki ^c avratı kaldurdılar ol yiten mengūşı¹⁵⁷ (13)
anda¹⁵⁸ buldılar. Naşūh hālāş buldı. Dağı hāmmāmdan çıkup artuğ¹⁵⁹ (14) kendü hālinde
oldı. Bir dağı ol günāha¹⁶⁰ yakın olmadı. Anıñçun¹⁶¹ (15) Hāq te^c alā tevbesin kabūl eyleyüp
Qur’an-ı ^c azimde yād kıldı.¹⁶²

Nazm [SK5a]

[Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilün]

Devlet anuñ kim [AL5a] (1) Hudā medh eyleye

Eylerin¹⁶³ Qur’an içinde söyleye

Mihnet anuñ kim gāzabla yād ide¹⁶⁴ (2)

Vay aña kim nār-ıla mu^c tād ide

Ġafil olma eyleme hergiz günāh

Ger günāh itseñ (3) olursın rū-siyāh [MK5b]

¹⁴⁴ ^c avratlarıñ: ^c avratların AL

¹⁴⁵ berkitdiler ve cemi^c ān ^c avratlarıñ birer birer ferclerin: bağladılar ^c avratlarıñ ferclerin birer birer SK

¹⁴⁶ Ferclerin: -SK, -MK

¹⁴⁷ Naşūhla bir ^c avrat kalmışdı: Naşūh ile bir ^c avrat kaldı SK; Naşūh ile hemān bir ^c avrat kalmış idi MK

¹⁴⁸ gāyet: Nāşūh gāyet SK

¹⁴⁹ derūn-ı dilden: -SK

¹⁵⁰ bu def’ a: -SK

¹⁵¹ ^c ömrümde: -SK

¹⁵² iş işlemeyeyin: kabāhat işlemeyeyüm MK

¹⁵³ *estağfiru’llāh* tevbe olsun diyüp: -SK

¹⁵⁴ derūn-ı dilden: -SK

¹⁵⁵ Hāq celle ve ^c alā hāzretlerine: Mevlāya SK

¹⁵⁶ Ol: Ve ol MK

¹⁵⁷ mengūşı: altunı SK

¹⁵⁸ yanındaki ^c avratı kaldurdılar ol yiten mengūşı anda: yanındaki ^c avrat yanında zāyi^c olan mengūşeyi MK

¹⁵⁹ artuğ: -SK, -MK

¹⁶⁰ günāha: günāh SK

¹⁶¹ Anıñçun: -SK

¹⁶² kıldı: eyledi MK

¹⁶³ Eylerin: Hem dağı MK

¹⁶⁴ gāzabla yād ide: gāzab mu^c tād ide MK

Ġaflet ile çünki itdün çok ħaṭā
Tevbe it kim eyleye Mevlā (4) ʿaṭā

Bugünün¹⁶⁵ yarına şalma ey fülān¹⁶⁶
Bu meşeldür kimseye kıalmaz cihān

Nā-gehān (5) irişmedin bir gün ecel
Tevbekār ol tevbe eyle her mahall

Faşl-ı şāliş¹⁶⁷

Baʿ dehu ol (6) nefis içinde zuhūr iden kıabāḫatūn birisi daḫı ġāzabdur ki kışı ġāzabla¹⁶⁸
itdüġin bilmez (7) niçe dürlü fesād ider. Bil ki kendünün helākine sebep olur. Nitekim
Aşḫāb-ı fīl (8) itdi.

Hikāyet¹⁶⁹

Anuñ hikāyeti budur ki Yemen Begi Ebrehe Şanʿā diyārında¹⁷⁰ bir kelīsā¹⁷¹ (9) yaptı.
Adına Kıulleys didi.¹⁷² Diledi kim¹⁷³ ḫacıları ol¹⁷⁴ kelīsāya¹⁷⁵ döndüre. Eyle olsa¹⁷⁶ (10) bir
kimse¹⁷⁷ varup ol kelīsānuñ¹⁷⁸ içinde ḫācetine¹⁷⁹ oturdu.¹⁸⁰ Ebrehe bu ḫāle vākıf (11) oldu ol
ecelden¹⁸¹ ġāzaba ġelüp eyitdi ki¹⁸² bu işi kimesne¹⁸³ itmedi illā Kıureyş (12) Kıavmi [itdi.
Ebrehe]¹⁸⁴ daḫı and içdi ki elbette¹⁸⁵ varup Kaʿbe-yi şerīf şerrefehaʿllāhu teʿālāyı¹⁸⁶ yıķa.
(13) El-ḫāşıl¹⁸⁷ yaraķ ġörüp asker ile çıkup revāne oldılar¹⁸⁸ ve¹⁸⁹ ol askerde bir (14) aķ fīl

¹⁶⁵ Bugünün: Bugüni MK

¹⁶⁶ fülān: civān MK

¹⁶⁷ Faşl-ı şāliş: Faşlu's- şāliş SK

¹⁶⁸ ġāzabla: ġāzab ile MK

¹⁶⁹ Hikāyet: -SK

¹⁷⁰ diyārında: diyārında sākin olup MK

¹⁷¹ kelīsā: kenīsā AL

¹⁷² didi: kıodı MK

¹⁷³ kim: ki MK

¹⁷⁴ ol: -MK

¹⁷⁵ kelīsāya: kenīsāya AL

¹⁷⁶ Eyle olsa: -SK

¹⁷⁷ kimse: kimesne SK, MK

¹⁷⁸ kelīsānuñ: kenīsānuñ AL

¹⁷⁹ ḫācetine: kıazā-yı ḫācete SK, MK

¹⁸⁰ oturdu. Çünki: SK

¹⁸¹ ol ecelden: -SK

¹⁸² eyitdi ki: eyitdi kim MK

¹⁸³ kimesne: kimse SK

¹⁸⁴ [itdi. Ebrehe]: -AL

¹⁸⁵ elbette: elbetde MK

¹⁸⁶ Kaʿbe-yi şerīf şerrefehaʿllāhu teʿālāyı: Kaʿbe-yi şerīfi MK

¹⁸⁷ El-ḫāşıl: -SK

var-ıdı. Ol filūñ adı Maḥmūde idi ve¹⁹⁰ daḥı bundan mā-‘ adā¹⁹¹ (15) bī-‘ aded¹⁹² fīller var-ıdı ve ol¹⁹³ asker ālāy bağladuđında¹⁹⁴ ol Maḥmūd adlu fīli [AL5b] (1) ‘ askerūñ öñine geçürdiler tā kim ilerü yūriye.¹⁹⁵ Her-bār ki Ḥaremden [MK6a] yaña (2) döndürediler¹⁹⁶ ṭurur gitmezdi.¹⁹⁷ Ammā ğayrı cānibe¹⁹⁸ döndürseler tīz tīz (3) yūriyüp¹⁹⁹ giderdi. Eyle olsa²⁰⁰ Ḥaḫ te‘ ālā emr idüp²⁰¹ deñizden ebābīl kuşların (4) gönderdi. Her birinūñ burnında birer²⁰² taş ve ayaklarında birer taş noḥuddan küçürek (5) ve mercümekden büyücek od ile²⁰³ pişmiş balçıkdan [SK5b] idi ve her birinūñ üzerinde (6) taş toḫınacaḫ²⁰⁴ ādemūñ adı yazılmış idi. Çünki ol kuşlar bölük bölük²⁰⁵ (7) ol ‘ askerūñ üzerlerine gelüp ol taşları bārān-ı bī-ḥesāb gibi yağdurdılar.²⁰⁶ (8) El-ḥāşıl-ı kelām²⁰⁷ her bir taş depelerinden toḫınup dübürlerinden²⁰⁸ çıḫup helāk (9) oldılar. Bu aḫvāl-ı sergüzeşt server-i enbiyā salla’llāhu te‘ ālā ‘ aleyhi’s-selām dūnyāya (10) geldüğü²⁰⁹ sene-i mübārekede vāḫı‘ olmuştur.²¹⁰ Ḥazret-i Ḥabību’llāha mühr-i nübüvvet geldiginde²¹¹ (11) Elem Tere Keyfe süresini Ḥaḫ te‘ ālā gönderdi.

Nazm

[Mefā‘ īlūn/ Mefā‘ īlūn/Fa‘ ūlūn]

Ġazab atına binüp tīzlik itme (12)

Hevā-yı nefis ile kendūñ unutmā

¹⁸⁸ oldılar: oldı SK

¹⁸⁹ ve: -MK

¹⁹⁰ ve: -SK

¹⁹¹ bundan mā-‘ adā: -SK

¹⁹² bundan mā-‘ adā bī-‘ aded: andan mā-‘ adā niçe MK

¹⁹³ ve ol: Ḥareme dāḥl olmaḫ için yaraḫlanup SK

¹⁹⁴ ālāy bağladuğında: ālāylar bağlayup ve MK

¹⁹⁵ Tā kim ilerü yūriye: -SK

¹⁹⁶ döndürediler: döndürseler SK

¹⁹⁷ Ḥaremden yaña döndürediler ṭurur gitmezdi: döndürediler ṭurur gitmezdi: döndürdiler ṭurur gitmez idi MK

¹⁹⁸ cānibe: cihete SK

¹⁹⁹ yūriyüp: -SK

²⁰⁰ Eyle olsa: Öyle oldıysa MK

²⁰¹ emr idüp: emr eyledi -SK

²⁰² birer: bir MK

²⁰³ od ile: odla SK

²⁰⁴ toḫınacaḫ: ḫonacaḫ MK

²⁰⁵ bölük bölük: bölük bölük oldı SK

²⁰⁶ bārān-ı bī-ḥesāb gibi yağdurdılar: bārān gibi bī-ḥesāb yağdırdılar MK; atdılar SK

²⁰⁷ El-ḥāşıl-ı kelām: Ve’l-ḥāşıl MK

²⁰⁸ El-ḥāşıl-ı kelām her bir taş depelerinden doḫınup dübürlerinden: Her birinūñ depesinden doḫınup dübürinden SK

²⁰⁹ geldüğü: geldigi AL, MK

²¹⁰ Bu aḫvāl-ı sergüzeşt server-i enbiyā salla’llāhu te‘ ālā ‘ aleyhi’s-selām dūnyāya geldüğü sene-yi mübārekede vāḫı‘ olmuştur: Bu iş Resūlu’llāh ‘ aleyhi’s-selām dūnyāya geldüğü yılda oldı SK

²¹¹ Ḥazret-i Ḥabību’llāha henüz nübüvvet geldiginde: Ḥabību’llāh Ḥazretlerine nübüvvet geldükden şoñra SK

Ġazab var ise sende anı terk it
Mülāyim (13) ol revān nīrānı²¹² terk it

Şular kim hiddet ile oldı ma‘ yūb
Olur ol (14) ‘ākıbet maḥşerde mağzūb

Ġazab Aşḥāb-ı fīle gör ki n’itdi
Kamusınuñ kamu başına (15) yitdi

Ġazab nefsūñ içinden²¹³ olsa peydā
Taḥammül eyle kim sâkin ola tā

Faşl-ı rābi‘ [AL6a]

(1) İmdi ‘azīz-i men ādem oldur ki ḥin-i ġazabda kendü²¹⁴ nefsine²¹⁵ şabr idüp ‘abd-i şabūr
(2) ola. Zīrā şabr ile kişi murādına vâşıl ve²¹⁶ her dürlü maḥşüdü ḥaşıl olur²¹⁷ (3) ve Ḥaḳ
te‘ālā ḥazretleri şabūr kullarını sever.²¹⁸ Nitekim buyurur²¹⁹ *İnne’llāhe yuḥibbu’ş-şābirīn.*²²⁰
Çünkü (4) Ḥaḳ te‘ālā şabr iden kulların²²¹ sever. İmdi kişiye²²² lāyık olan²²³ budur ki
kendü (5) nefsine şabr idüp²²⁴ her belāya şabr ide²²⁵ tā kim²²⁶ iki ‘ālemde devlete ve
sa‘ādete (6) irişe.²²⁷

---

²¹² nīrānı: nīrān SK

²¹³ içinden: içinde AL

²¹⁴ kendü: kendi MK

²¹⁵ kendü nefsine: -SK

²¹⁶ kişi murādına vâşıl ve: -SK

²¹⁷ olur: olup SK

²¹⁸ Ḥaḳ te‘ālā ḥazretleri şabūr kullarını sever: Ḥaḳ te‘ālā şabūr kulların sever SK; Ḥaḳ te‘ālā şabūr kulların sever MK

²¹⁹ Nitekim buyurur: Kavlēhu te‘ālā SK; Nitekim Kur‘ān içinde buyurur MK

²²⁰ “Allah, sabredenleri sever.”

²²¹ kullarını: kulları MK; kulların SK

²²² kişiye: -SK

²²³ olan: -SK

²²⁴ kendü nefsine şabr idüp: -SK

²²⁵ şabr ide: daḥı şabr eyleye MK // ide: idüp SK

²²⁶ tā kim: -SK; tā kim iki MK

²²⁷ irişe: irişesin SK

Hikāyet

Nitekim bir diyārda²²⁸ Şabūr dirlerdi²²⁹ bir zāhid kişi var idi. Ve'l-ḥāşıl²³⁰ (7) her dürlü belāya şabr iderdi. Vaḳtā²³¹ ḥalk-ı 'āleme²³² bir ḥāl vāḳı' olsa gelüp andan (8) su'āl iderlerdi. Gelüp su'āl idene²³³ şabr idüñ²³⁴ diyü cevāb virürdi. Bir gün (9) ittifāḳla²³⁵ ḥalk gelüp eyitdiler yā zāhid [her kaçan]²³⁶ başumuza bir belā gelse gelüp senden (10) ḥāle münāsib bir naşihat istesevüz²³⁷ şabr idüñ dirsin.²³⁸ Hiç bize bir menfa'atüñ (11) toḳınmaz.²³⁹ İmdi luṭf idüp²⁴⁰ tebdil-i mekân idüñ²⁴¹ kim hiç bizüm saña ihtiyācumuz²⁴² (12) yoḳdur. Çünkü zāhiden ḥalk yüz döndürdiler. [MK7a] Ol-daḥı muḥālefet eylemeyüp²⁴³ (13) hicret eyledi²⁴⁴ Ammā²⁴⁵ zāhidüñ bir²⁴⁶ cemile²⁴⁷ [SK6a] ḥātünü varıdı ki²⁴⁸ ayuñ on dördine (14) beñzerdi.²⁴⁹ İttifāḳ²⁵⁰ ikisi daḥı bāb-ı tevekkülde olup²⁵¹ piyādece giderler iken yoldan (15) ıraḳ bir küy²⁵² gördiler. Bu kerre²⁵³ zāhid ḥātünına eyitdi yā ḥātün ḥātiriña²⁵⁴ [AL6b] (1) bir nesne gelmesün²⁵⁵ sen birez²⁵⁶ bu yirde tevaḳḳuf eyle kim²⁵⁷ ben varayum şu küydan²⁵⁸ kifāf-ı nefis (2) için ṭa'ām getüreyin²⁵⁹ didi. Ḥātün daḥı rızā virüp anda karar eyledi.²⁶⁰ (3) Zāhid daḥı küya varup nafaḳa tedārik idüp getürince bu cānibde 'avrat (4)

²²⁸ diyārda: vilāyetde MK

²²⁹ dirlerdi: dirler AL, MK

²³⁰ Ve'l-ḥāşıl: -SK

²³¹ vaḳtā: vaktihā SK; vaḳtā kim MK

²³² ḥalk-ı 'āleme: ḥalka SK

²³³ Gelüp su'āl idene: -SK

²³⁴ idüñ: idin MK

²³⁵ ittifāḳla: ittifāḳ ile MK

²³⁶ [her kaçan]: MK, SK; -AL

²³⁷ istesevüz: istesek MK

²³⁸ şabr idüñ dirsin: şabr idin dir idin. Biz itdük dirsin MK

²³⁹ menfa'atüñ toḳınmaz: menfa'atüñ toḳınmadı SK; menfa'atün doḳınmaz MK

²⁴⁰ luṭf idüp: -SK

²⁴¹ eyle: idüñ AL

²⁴² bizüm saña ihtiyācumuz: bizim saña ihtiyācumuz MK

²⁴³ eylemeyüp: itmeyüp MK

²⁴⁴ muḥālefet eylemeyüp hicret eyledi: terk-i diyār eyledi SK

²⁴⁵ Ammā: Ammā ol MK

²⁴⁶ Ammā zāhidüñ bir: -SK

²⁴⁷ cemile: ḥüb SK

²⁴⁸ ki: -MK

²⁴⁹ beñzerdi: beñzer MK

²⁵⁰ ki ayuñ on dördine beñzerdi. İttifāḳ: -SK

²⁵¹ bāb-ı tevekkülde olup: -SK

²⁵² küy: ḳarye AL

²⁵³ Bu kerre: -SK

²⁵⁴ ḥātiriña: ḥātiriña MK

²⁵⁵ ḥātiriña bir nesne gelmesün: -SK

²⁵⁶ birez: -SK

²⁵⁷ eyle kim: eyle MK

²⁵⁸ Şu küydan: şol küydan SK; ol ḳaryeden MK

²⁵⁹ kifāf-ı nefis için ṭa'ām getüreyüm: kifāf ḳadar ṭa'ām getüreyim MK // getüreyüm: getüreyin SK

²⁶⁰ rızā virüp karar eyledi: anda ḳaldı SK

üzerine Һarāmī gelüp²⁶¹ ‘avratın alup götürdi.²⁶² Ba‘ dehu maħall-ı mezbüre zāhid gelüp (5) Һātūnın bulmadı ve Һanda gitdügin²⁶³ bilmedi. Һātūn şāliħa olup ziyāde ‘āķile (6) olmağın barmağ-ıla yazmış ki maħall-i mezbürede²⁶⁴ üzerime Һarāmī gelüp beni alup (7) götürdi şöyle ma‘ lūmuñ ola.²⁶⁵ Çünkim Şabur bu aħvāle muṭṭali‘ olup (8) emr Allāhuñ diyü²⁶⁶ şabr eyledi ve²⁶⁷ daħı yolına gitdi. İttifāk bir gün şehre geldi. (9) Meger bu şehrüñ bir zālim pādişāhı var-ıdı. ˘urmayup sarāylar yapdururdu.²⁶⁸ (10) Ve'l-ħāşıl²⁶⁹ eger²⁷⁰ müsāfir ve eger mucāvır dimeyüp²⁷¹ her kimi bulsalar iş²⁷² işledürlerdi ve (11) şöyle kim Һaṭāen bir kimesne²⁷³ bir keremid²⁷⁴ uvatsa²⁷⁵ aşlā amān u zamān²⁷⁶ virmeyüp anı şalb (12) itdürürdi.²⁷⁷ İttifāk²⁷⁸ bu²⁷⁹ şehre [MK7b] geldügin gördükleri gibi²⁸⁰ fi'l-ħāl anı daħı (13) ˘utup²⁸¹ ırğadlığa Һoşdılar. Nā-ĉār²⁸² n'eylesün, şabr itdi. ˘azā-yi nā-gehānı gör ki²⁸³ bir gün (14) zāhidüñ ayağı sürĉdi ve²⁸⁴ düşdi ve iki dane keremid²⁸⁵ uvatdı. Aşlā amān virmeyüp (15) zāhidi ˘utup²⁸⁶ pādişāha getürdiler. Pādişāh eyitdi eger keremidüñ²⁸⁷ birin [AL7a] (1) uvatsa fi'l-ħāşıl²⁸⁸ şalb iderdüm ammā n'ideyin ki²⁸⁹ bu devletsüz ikisin uvatmışdur.²⁹⁰ (2) Eger

²⁶¹ gelüp: gelüp zāhidüñ MK

²⁶² daħı kūya varup nafaķa tedārik idüp getürince bu cānibde ‘avrat üzerine Һarāmī gelüp ‘avratın alup götürdi: kūydan nafaķa getürince ‘avratın Һarāmī alup gitdi SK

²⁶³ gitdügin: gitdügin daħı MK

²⁶⁴ Һātūn şāliħa olup ziyāde ‘āķile olmağın barmağ-ıla yazmış ki maħall-i mezbürede: Һātūn ğāyet eyle şāliħa olup ve ziyāde ‘āķile idi mahall-i mezbüre barmağ ile yazmış ki MK

²⁶⁵ Һātūn şāliħa olup ziyāde ‘āķile olmağın barmağ-ıla yazmış ki maħall-i mezbürede üzerime Һarāmī gelüp beni alup götürdi şöyle ma‘ lūmuñ ola: Ammā gördi ki ˘oprak üzerinde parmağıla yazmış ki beni Һarāmī aldı gitdi SK

²⁶⁶ emru'llāhuñ diyü: -SK

²⁶⁷ ve: -SK

²⁶⁸ yapdururdu: yapdırup dururdu MK

²⁶⁹ Ve'l-ħāşıl: -SK

²⁷⁰ eger: eger bir MK

²⁷¹ dimeyüp: -SK

²⁷² iş: -SK

²⁷³ ve şöyle kim Һaṭāen bir kimesne: Ammā şöyle kim bir kişi SK

²⁷⁴ Kelime SK nüshasında harekeli yazılmıştır: كَرَمِيْدْ (SK6a/9)

²⁷⁵ Kelime SK nüshasında harekeli yazılmıştır: اَوَاتْسَهْ (SK6a/9)

²⁷⁶ amān u zamān: amān MK

²⁷⁷ aşlā amān u zamān virmeyüp şalb itdürürdi: anı asardı SK

²⁷⁸ İttifāk: İttifāk ol MK

²⁷⁹ bu: -MK

²⁸⁰ gördükleri gibi: gördiler MK

²⁸¹ İttifāk zāhid bu şehre geldügin gördükleri gibi fi'l-ħāl anı daħı ˘utup: ˘açan kim zāhid bu şehre geldi anı SK

²⁸² Nā-ĉār -SK

²⁸³ ˘azā-yi nāgehāni gör ki: Nāĝāh SK

²⁸⁴ sürĉdi ve: sürĉüp MK // ve: -SK

²⁸⁵ keremid: keremid kırıp MK

²⁸⁶ Aşlā amān virmeyüp zāhidi ˘utup: zāhidi SK

²⁸⁷ keremidüñ: -SK

²⁸⁸ fi'l-ħāşıl: -SK

²⁸⁹ şalb iderdüm ammā n'ideyin ki: aşardum SK

aşarsam tiz cezāsın geçirmiş olur.²⁹¹ İmdi²⁹² bu def^c a²⁹³ varuñ bunı çāh-ı siyāha (3) saluñ tā kim ölince anda ^c azāb çeksün ve ayda bir dāne etmek²⁹⁴ ve bir bardağ şu virüñ (4) didi. Pādişāh buyurıgıdır diyüp²⁹⁵ vardılar, zāhidi bir raşad²⁹⁶ çapısına²⁹⁷ şaldılar. (5) Meger bir gün bundan muqaddem pādişāh bir çarındaşını²⁹⁸ kırk yıl bu çapu içinde çabs (6) idüp dururdu.²⁹⁹ Zāhid çapuya indükde³⁰⁰ anı gördi³⁰¹ ğāyet za^c if ü nañif ölümlü³⁰² olmuş. (7) İttifağ³⁰³ zāhid bunuñla çapunuñ içinde³⁰⁴ bir niçe gün bile oldu. Meger³⁰⁵ ecel irişüp (8) pādişāhuñ çarındaşındur³⁰⁶ vefāt itdi. İttifağ ol gün çapu içine³⁰⁷ ip şalıvirdiler dağı çağırıp (9) eyitdiler yā pādişāhuñ çarındaşı müjdegāni olsun³⁰⁸ kim pādişāh fevt oldu. Gel çık kim il (10) vilāyet cismine cān olasin didiler. Ol dem zāhid bu çaberi işitdi dağı ol ölinüñ (11) libāsını³⁰⁹ geyüp [SK6b] ve Allah³¹⁰ te^c ālā çazretlerine tevekkül idüp dağı ipi biline bağlayup yuğaru çıkardılar³¹¹ (12) dağı³¹² pādişāhuñ çarındaşındur diyü³¹³ il ve³¹⁴ diyār begleri Şabūruñ elin öpüp ta^c zīm (13) ü tekrım birle³¹⁵ ayağına düşdiler. Bilā-tevağkuf³¹⁶ çammāma iletüp dağı mülükāne³¹⁷ fāhr (14) libāslar geydirüp³¹⁸ i^c zāz u ikrām ile sarāyına getürüp tahta geçürdiler. El-ğāşıl³¹⁹ (15) pādişāh itdiler.³²⁰ Bir mertebede³²¹ ^c adl u dād itdi

²⁹⁰ Pādişāh eyitdi eger keremidüñ birin uvatsa fi'l-ğāşıl şalb iderdüm ammā n'ideyin ki bu devletsüz ikisin uvatmışdur: Pādişāh eyitdi ki eger kiremidin birini uvatsa fi'l-ğāl şalb iderdüm ammā ne dileyem bu devletsiz ikisin dağı uvatmış MK

²⁹¹ geçirmiş olur: çeker SK; bulur MK

²⁹² İmdi: -MK

²⁹³ İmdi bu def^c a: -SK

²⁹⁴ ölince anda ^c azāb çeksün ve ayda bir dāne etmek: ölince ^c azāb çeksün ayda bir etmek SK

²⁹⁵ Pādişāh buyurıgıdır diyüp: -SK

²⁹⁶ bir raşad: çāh-ı siyāh SK

²⁹⁷ buyurıgıdır diyüp vardılar zāhidi bir raşad çapısına: buyurıdığı üzere vardılar zāhidi o çuyūya MK

²⁹⁸ Meger bir gün bundan muqaddem pādişāh bir çarındaşını: pādişāhuñ bir çarındaşı var idi SK

²⁹⁹ Meger bir gün bundan muqaddem pādişāh bir çarındaşını kırk yıl bu çapu içinde çabs idüp dururdu: Meger anda pādişāh bir çarındaşını muqaddem çuyūda çaps idüp çururmuş MK // idüp dururdu: idi SK

³⁰⁰ çapuya indükde: -SK

³⁰¹ Zāhid çapuya indükde anı gördi: Zāhidi çoyup birağup anı gördi ki MK

³⁰² ve nañif ölümlü: -SK

³⁰³ İttifağ: -SK

³⁰⁴ çapunuñ içinde: -SK

³⁰⁵ Meger: -SK

³⁰⁶ çarındaşındur: SK

³⁰⁷ çapu içine: -SK

³⁰⁸ olsun: -SK

³⁰⁹ çaberi işitdi dağı ol ölinüñ libāsını: çaberi işidüp evvel ölenüñ libāsın MK // libāsını: libāsın SK

³¹⁰ ve Allah: Çāğ

³¹¹ bağlayup yuğaru çıkardılar: bağladı yuğaru çıkıdı SK

³¹² dağı: -SK

³¹³ dağı pādişāhuñ çarındaşındur diyü: -SK

³¹⁴ ve: -SK

³¹⁵ ta^c zīm ü tekrım birle: -SK

³¹⁶ Bilā tevağkuf: -SK

³¹⁷ mülükāne: mülükāne donlar MK

³¹⁸ geydirüp: geydürdiler SK

³¹⁹ El-ğāşıl: -SK

³²⁰ itdiler: itdiler. Ol zāhid MK

kim³²² cihân halkı³²³ andan kemâl mertebe [AL7b] (1) râzı vü şâkir oldılar.³²⁴ Günlerde³²⁵ bir gün bir kişi gelüp ‘avratından şikâyet-i ‘azîm³²⁶ eyledi (2) didi kim devletlü pâdişâhum³²⁷ bir ‘avratum var, hiç bir vechle³²⁸ baña râm olmaz ve (3) gönül virmez. Āsitâne-i sa‘ âdetünüze yüz süriyü³²⁹ getürdüm. Sa‘ âdetlü pâdişâhdan (4) murâdum budur ki³³⁰ eger devlet ile³³¹ kôrkitmazsañuz³³² cemi‘-i zamânda³³³ baña râm olmaz didi. (5) Şabûr pâdişâh³³⁴ ‘avrata nazar itdi. Ne görse kendünün ‘avratı idügin³³⁵ (6) bildi ve şikâyet idüp gelen âdeme cevâb virüp eyitdi³³⁶ yâ yigit sen eviñe³³⁷ (7) var, şabr eyle bu ‘avrat, kızlar katına saraya varsun³³⁸ tâ kim anlardan naşîhat işidüp (8) saña râm olsun³³⁹ didi. Yigitdür tesellisin alup işine³⁴⁰ gitdi. ‘avrat dağı³⁴¹ sarâya (9) girdi. Zâhid pâdişâh dağı tahtından inüp bir hâlvat sarâya³⁴² girüp³⁴³ dağı evvelki (10) ‘abâlarını geyüp ol³⁴⁴ hâtûmı getürün didi. Çünkü ‘avrat eri³⁴⁵ Şabûrı gördi, (11) fi'l-hâl sevincinden³⁴⁶ ayağına düşüp³⁴⁷ ağladı ve³⁴⁸ eyitdi [MK8b] yâ Şabûr senden ayru³⁴⁹ düşeli (12) gözümün yaşı diñmemişdür. Ol beni alan civân yigit³⁵⁰ harâmîdür. Tâ³⁵¹ beni alalıdan (13) berü aña yakınlık itmedüm. ‘Âkıbet benden ‘âciz çalup hâzretüne şikâyet ile³⁵² getürdi.(14) Üşte benüm ahvâl-ı pür-

³²¹ mertebede: mertebe AL

³²² itdi kim: eyledi kim MK

³²³ cihân halkı: cümle halk SK

³²⁴ kemâl mertebede râzı ve şâkir oldılar: kemâl mertebe râzı oldılar MK; şâkir oldı SK

³²⁵ Günlerde: meger SK

³²⁶ şikâyet-i ‘azîm: ‘azîm şikâyet MK; şikâyet SK

³²⁷ devletlü pâdişâhum: şultânım SK

³²⁸ bir vechle: -SK

³²⁹ âstâne-i sa‘ âdetünüze: âstâne-i sa‘ âdetine MK; çapuñuza SK

³³⁰ Sa‘ âdetlü pâdişâhdan murâdum budur ki: -SK

³³¹ devlet ile: devletünüz ile MK; siz SK

³³² kôrkitmazsañuz: kôrkitmazsan MK

³³³ cemi‘-i zamânda: -SK

³³⁴ pâdişâh: -SK

³³⁵ kendünün ‘avratı idügin: kendünün ‘avratıdır MK

³³⁶ Ne görse kendünün ‘avratı idügin bildi ve şikâyet idüp gelen âdeme cevâb virüp eyitdi: Gördi kim kendünün ‘avratıdır ol yigide eyitdi SK // kendünün ‘avratı idügin bildi ve şikâyet idüp gelen âdeme cevâb virüp eyitdi: kendünün ‘avratıdır bildi ve şikâyet idüp gelen âdeme cevâb virdi kim MK

³³⁷ eviñe: -SK

³³⁸ varsun: vara MK

³³⁹ olsun: ola MK

³⁴⁰ Yigitdür tesellisin alup işine: er SK

³⁴¹ dağı: -SK

³⁴² sarâya: yire MK

³⁴³ Zâhid pâdişâh dağı tahtından inüp bir hâlvat sarâya girüp: Zâhid dağı tahtından bir hâlvat sarâya girdi SK

³⁴⁴ ol: -SK

³⁴⁵ Çünkü ‘avrat eri: ‘Avrat gelüp çünkü ‘avrat MK // eri: -SK

³⁴⁶ fi'l-hâl sevincinden: -SK

³⁴⁷ düşüp: düşüp zârî MK

³⁴⁸ ve: -SK

³⁴⁹ ayru: ayrı AL, MK

³⁵⁰ civân yigit: -SK

³⁵¹ Tâ: -MK

³⁵² benden ‘âciz çalup hâzretüne şikâyet ile: ‘âciz çalup hâzretüne SK // şikâyet ile: şikâyet itmege MK

melâlüm³⁵³ ve sergüzeştüm böylece oldu.³⁵⁴ Elhamdü li'llâh diyü³⁵⁵ Hâzret-i Hâkka şükr (15) eyledi andan sonra 'avrat Şabûra eyitdi yâ Şabûr devlet ile buyuruñ [AL8a] (1) sergüzeştüñüz nicedür ve bu devlete nice iriştüñ luft u ihsân idüp beyân buyuruñ (2) didi.³⁵⁶ Zâhid dağı vâkı' olan³⁵⁷ kendü³⁵⁸ ser-güzeştin³⁵⁹ icmâl-ı taqrîr³⁶⁰ eyledi. Şabrı (3) berekâtında 'izzet ü sa'âdete³⁶¹ iriştügin bildürdi ve 'avratı dağı kendi sarâyınuñ³⁶² (4) ulu hâtûnı itdi ve ol hâramîyi³⁶³ getürüp ayruğ hâramîlik itmek için tevbe (5) itdürdi ve hem kendüye biñ dînar in'âm eyleyüp tesellî-yi hâtır ile gönderdi³⁶⁴ (6) ve kendüsi dağı mâdam ki şîhhat üzere (7) oldu³⁶⁵ devletde ve sa'âdetde ber-çarâr³⁶⁶ oldu. El-hâşıl³⁶⁷ şabr ucından bunca 'izzet ü³⁶⁸ devlete iriştü.³⁶⁹

Nazm

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Şabr-ıla çünkim³⁷⁰ gedâ (8) sulţân olur

İmdi şabr it derdüñe³⁷¹ dermân olur [SK7a]

Mâh-ı nev şabr-ıla bedr olur tamâm (9)

Giceler şabr-ıla kıadr olur be-nâm

³⁵³ aĥvâl-ı her melâlüm: aĥvâlüm MK

³⁵⁴ Üşte benüm aĥvâl-ı her melâlüm ve sergüzeştüm böylece oldu: Üşte benüm ĥâlüm böyle oldu SK

³⁵⁵ Elhamdü li'llâh diyü: Elhamdü li'llâh te'âlâ diyüp MK

³⁵⁶ Elhamdü li'llâh diyü Hâzret-i Hâkka şükr eyledi andan sonra 'avrat Şabûr'a eyitdi yâ Şabûr devlet ile buyurun sergüzeştüñüz nicedür ve bu devlete nice iriştüñ luft u ihsân idüp beyân buyuruñ didi: İmdi sen bu devlete nice iriştüñ baña beyân eyle didi SK // sergüzeştüñüz nicedür ve bu devlete nice iriştüñ luft u ihsân idüp beyân buyuruñ didi: sergüzeşteñüz nicedür diyü bu devlete nice iridiñ luft idüp buyruñ ve beyân eyleñ didi MK

³⁵⁷ vâkı' olan: -SK

³⁵⁸ kendü: -MK

³⁵⁹ ser-güzeştin: ser-güzeştin MK

³⁶⁰ icmâl-ı taqrîr: taqrîr SK

³⁶¹ Şabrı berekâtında 'izzet ü sa'âdete: Şabr ile sa'âdete SK; Şabr berekâtında izzete ve sa'âdete MK

³⁶² ve 'avratı dağı kendi sarâyınuñ: dağı sarâyınuñ SK

³⁶³ hâramîyi: hâramî AL

³⁶⁴ ol hâramîyi getürüp ayruğ hâramîlik itmek için tevbe itdürdi ve hem kendüye biñ dînar in'âm eyleyüp tesellî hâtır ile gönderdi: ol hâramîyi getürüp ayruğ hâramîlik itmemege tevbe itdürdi hem biñ dînar 'in'âm eyleyüp gönderdi SK; hâramîyi getürüp ayruğ hâramîlik itmek için tevbe ve istiğfâr itdürdi ve hem biñ dînar virdi MK

³⁶⁵ kendüsi dağı mâdam ki şîhhat üzere oldu: kendi SK

³⁶⁶ bir çarâr: mütemekkin SK

³⁶⁷ El-hâşıl: -SK

³⁶⁸ 'izzet ü: -SK

³⁶⁹ ve hem kendüye biñ dînar in'âm eyleyüp tesellî hâtır ile gönderdi ve kendüsi dağı mâdam ki şîhhat üzere oldu devletde ve sa'âdetde bir çarâr oldu. El-hâşıl şabr ucından bunca 'izzet ü devlete iriştü: kendi devletde ve sa'âdetde mütemekkin oldu. Şabr ucından bunca devlete iriştü SK; -MK

³⁷⁰ Şabr-ıla çünkim: Şabr ile çünki MK, SK

³⁷¹ derdüñe: derdine MK

Şabr ile³⁷² ma' şūķına ' aşık irer
Vuşlat olur aradan (10) fūrķat gider

Şiddet-i berd ile serd iken hevā
Şabr ile³⁷³ hoş mu' tedil olur şehā

Ebr-i nīsān (11) şabr-ıla çün dürr olur
Bir kişi³⁷⁴ şabr itse maķşūdın bulur

' Aşık-ı üftāde itse (12) şabr ķār
Keşf [MK9a] olur āhir aña dīdār-ı yār³⁷⁵

Görmek isterseñ eger dīdār-ı yār (13)
Şabrı kār it şabrı kār it şabrı kār³⁷⁶

Faşl-ı hāmīs

Ba' dehu ol nefsdan ķopan (14) yaramaz şıfatlaruñ birisi dađı ğurūrdur ki ādemi ğor u maķhūr ider belki ĩmāndan (15) dūr u maħcūr ider.³⁷⁷

Hikāyet

Nitekim Bel' am-ı Bā' ūr³⁷⁸ ğurūr itdi, āķıbet ĩmānsuz gitdi.[AL8b] (1) Anuñ hikāyeti oldur ki Hāzret-i Mūsā ' āleyhi's-selām³⁷⁹ benī İsrā'īl kavmi birle³⁸⁰ Mışrdan (2) çıķup deryā-yı Kūlenderi³⁸¹ selāmet ile geçdüklerinde³⁸² Fir'avn ve Kıbĵiler ardlarınca (3) gelüp şuya ğarķ olduklarında Mūsā ' āleyhi's-selām³⁸³ hāzretlerine³⁸⁴ Mışra dönüp gitme (4) diyü ĩĵāb-ı ' izzet gelmedi idi.³⁸⁵ Ol sebebden Tih şahrāsından Bā' ūr vilāyetine kırķ biñ er (5) ile ' azm

³⁷² Şabr ile: Şabr-ıla AL

³⁷³ Şabr ile: Şabr-ıla AL

³⁷⁴ Bir kişi: Kim ki SK

³⁷⁵ dīdār-ı yār: dīvān-ı yār MK

³⁷⁶ Şabrı kār it şabrı kār it şabrı kār: Şabr-kār ol şabruñ it şabr-kār MK

³⁷⁷ dūr u maħcūr ider: dūr ider maħcūr kıılır SK

³⁷⁸ Bel' am bin Bā' ūr: Bel' am-ı Bā' ūr SK; Bel' am-ı Bā' ūrā MK

³⁷⁹ ' āleyhi's-selām: ' āleyhi's-selām: şalavātu'llāh ' alā nebiyyinā ve ' aleyh hāzretleri MK; ' a. m. SK

³⁸⁰ bile: ile MK

³⁸¹ deryā-yı Kūlenderi: Kūlender deryasından SK; deryāyı MK

³⁸² geçdüklerinde: geçüp AL

³⁸³ ' āleyhi's-selām: ' a. m. SK

³⁸⁴ olduklarında Mūsā ' āleyhi's-selām hāzretlerine: oldılar şoñra Hāzret-i Mūsā ' āleyhi's-selāma MK

³⁸⁵ gelmedi idi: geldi idi MK; geldi SK

itmişdi.³⁸⁶ Ol vakıta Bā'ūr ilinde bir ulu şeyh var-ıdı, adına Bel' am-ı Bā'ūrā (6) dirlerdi.³⁸⁷ yitmiş biñ seccāde-niñin dervīşi var idi ki her biri Bāyezīd-i vaqt (7) idi. İttifāk³⁸⁸ bir gün şeyh hālvetten³⁸⁹ çıkdı, ol yitmiş biñ³⁹⁰ dervīş elini³⁹¹ būs idüp (8) ayağına düşdiler. Şeyh bunların kendüye bu kadar ta'zīm ü tekrīmın görüp (9) gönline ğurūr gelüp maġrūr oldu. Didi kim bu 'aşır içinde benüm gibi şeyh-i kebīr³⁹² (10) var mıdır kim yitmiş biñ dervīş hāk-i pāyine yüz süre didi. Ol [MK9b] eşnāda birkaç (11) dervīşler³⁹³ ilerü gelüp eyitdiler yā şeyh şöyle istimā' olındı kim kırk biñ er ile³⁹⁴ (12) Hāzret-i Mūsā³⁹⁵ bu vilāyete gelür imiş. Eger [SK7b] anlar bunda gelürse bu vilāyet kaht olmağ (13) ihtimāli vardır.³⁹⁶ Sizlerden recāmuz³⁹⁷ budur ki bir du'ā idüñ kim ola kim vilāyetimüze³⁹⁸ gelmeye (14) didiler. Şeyh bunların sözlerine³⁹⁹ muqayyed olmadı.⁴⁰⁰ Gördiler kim bir olur iş⁴⁰¹ degül. (15) 'Aķıbet bunı fikr itdiler kim⁴⁰² şeyhün bir cemīle hātūnı var idi, gelüp aña minnet idüp⁴⁰³ [AL9a] (1) söyleyeler ve hem eyle itdiler.⁴⁰⁴ Bi'l-cümle⁴⁰⁵ gelüp şeyhün hātūnına recā eylediler elbette⁴⁰⁶ şeyhe (2) recā idüñ tā kim Mūsā 'asker⁴⁰⁷ ile bu vilāyete gelmeye.⁴⁰⁸ Şeyh sizün⁴⁰⁹ söziñüzi redd itmez ola kim (3) Mūsā kavmi ile bunda⁴¹⁰ gelmeye didiler. Çün⁴¹¹ avrat bunların recāların kabül itdi (4) andan tırup⁴¹² şeyh katına geldi dağı⁴¹³ eyitdi yā Şeyh⁴¹⁴ Bel' am işitdümki Hāzret-i Mūsā⁴¹⁵ kavmi (5) birle⁴¹⁶ gelüp bu

³⁸⁶ itmişdi: itmiş idi MK

³⁸⁷ dirlerdi: dirler idi MK

³⁸⁸ İttifāk: -SK

³⁸⁹ hālvetten: hālvetinden MK

³⁹⁰ yitmiş biñ: yitmiş biñ seccāde-niñin MK

³⁹¹ elini: elin SK

³⁹² bu 'aşır içinde benüm gibi şeyh-i kebīr: bu aşırda benüm gibi şeyh MK

³⁹³ dervīşler: dervīş SK

³⁹⁴ er ile: erle SK

³⁹⁵ kim kırk biñ er ile Hāzret-i Mūsā: ki kırk biñ erle Hāzret-i Mūsā 'aleyhi's-selām MK

³⁹⁶ anlar bunda gelürse bu vilāyet kaht olmağ ihtimāli vardır: anlar bunda gelür ise bu vilāyet kahtlık olmağ ihtimāli vardır MK // kaht olmağ ihtimāli vardır: kahtlık olur SK

³⁹⁷ recāmuz: recā SK

³⁹⁸ Sizlerden ricāmuz budur ki bir du'ā idüñ kim ola kim vilāyetimüze: Sizden ricāmuz oldur ki du'ā idüñ Hāzret-i Mūsā 'aleyhi's-selām bu vilāyete kavmi ile MK

³⁹⁹ sözlerine: aqvāline SK; sözine MK

⁴⁰⁰ olmadı: olmayup MK

⁴⁰¹ kim bir olur iş: bir olur iş: bu iş MK

⁴⁰² Gördiler kim bir olur iş degül. 'Aķıbet bunı fikr itdiler kim: -SK // kim: ki MK

⁴⁰³ aña minnet idüp: -SK

⁴⁰⁴ şeyhün bir cemīle hātūnı var idi gelüp aña minnet idüp söyleyeler ve hem eyle itdiler: -MK

⁴⁰⁵ Bi'l-cümle: Fi'l-cümle MK

⁴⁰⁶ ricā eylediler elbette: ricā eylediler ki elbetde MK

⁴⁰⁷ tā kim Mūsā 'asker: tā ki Hāzret-i Mūsā 'askeri MK

⁴⁰⁸ ve hem öyle eylediler. Bi'l-cümle gelüp şeyhün hātūnına ricā eylediler elbette şeyhe ricā idüñ tā kim Mūsā 'asker ile bu vilāyete gelmeye: Eyitdiler siz söyleñ zīrā şeyh sizün söziñüzi SK

⁴⁰⁹ sizün: sizin MK

⁴¹⁰ Mūsā kavmi ile bunda: Mūsā 'aleyhi's-selām kavmi buraya MK

⁴¹¹ Çün: -MK

⁴¹² 'avrat bunların ricāların kabül itdi andan tırup: 'avratı bunı işitdi durup SK

⁴¹³ tırup şeyh katına geldi dağı: durup şeyhe söyledi MK

vilāyeti elimüzden almağ isterler imiş.⁴¹⁷ İmdi luğf idüp⁴¹⁸ bir du^cā it kim (6) anlar bu vilāyete kadem başmayalar⁴¹⁹ diyüp ^cazīm⁴²⁰ iğdām itdi. Āhīr şeyh dağı ^cavratnuñ⁴²¹ (7) sözinden çıkmadı ve⁴²² du^cā itdi⁴²³ Hağ Sübhānehü ve te^cālā⁴²⁴ du^cāsın kabül itdi. Hağret-i Mūsā (8) kavmi birle Tih şahrāsında kırk yıl ser-gerdān⁴²⁵ olup kaldı, yol bulup (9) çıkmadı.⁴²⁶ ^cĀkıbet Hağret-i Mūsā [MK10a] ^caleyhi's-selām ^cāciz u furū-mānde kaldı ve Hağret-i Bārī (10) te^cālāya⁴²⁷ münacāt eyledi ve eyitdi ki⁴²⁸ *yā delīle'l-mütehayyirīn ve yā ğiyāse'l-mustegīşīn ve yā* (11) *erhame'r-rāhimīn ve yā hayrū'n-nāşirīn* hağretünden dilerem ki bu şahrāda⁴²⁹ böylece (12) sergerdān gezüp⁴³⁰ yolumuz bağlanmağa kim sebep oldu didi. Hātīfden āvāz geldi kim⁴³¹ (13) *yā Mūsā Bel^c am-ı Bā^c ūr⁴³² du^cā itdi anuñ du^cāsın⁴³³ kabül itdüm. Ol sebebden (14) yol bulmayup sergerdān olup gezdīñüz⁴³⁴ didi. Çünkü Hağret-i Mūsā⁴³⁵ anı işitdi (15) fi'l-hāl el du^cāya götürüp didi kim⁴³⁶ *yā kādīye'l-hācāt ve yā mucībe'd-da^c avāt* [AL9b] (1) dergāh-ı ^cizzetünden⁴³⁷ dilerem ki Bel^c am-ı Bā^c ūr⁴³⁸ imānsuz gönderesin! Nitekim⁴³⁹ anuñ du^cāsın⁴⁴⁰ benüm (2) üzerime⁴⁴¹ kabül itdūñ benüm du^cāmı dağı⁴⁴² anuñ üzerine kabül eylesin. Eger itmezseñ⁴⁴³ (3) benüm adımı⁴⁴⁴ peygamberlik⁴⁴⁵*

⁴¹⁴ Şeyh: -SK

⁴¹⁵ Hağret-i Mūsā: Hağret-i Mūsā ^caleyhi's-selām MK

⁴¹⁶ birle: ile MK

⁴¹⁷ isterler imiş: istermiş MK

⁴¹⁸ luğf idüp: -SK

⁴¹⁹ başmayalar: basmaya MK, SK

⁴²⁰ ^cazīm: -SK

⁴²¹ dağı ^cavratnuñ: ^cavratın MK

⁴²² çıkmadı ve: çıkmadı SK

⁴²³ du^cā itdi: du^cā eyledi MK

⁴²⁴ Hağ sübhānehü ve te^cālā: Hağ sübhānehü ve te^cālā hağretleri MK

⁴²⁵ itdi. Hağret-i Mūsā kavmi birle Tih şahrāsında kırk yıl ser-gerdān: idüp Hağret-i Mūsā ^caleyhi's-selām benī İsrā'īl kavmi ile Tih şahrāsında kırk yıl hayrān ve ser-gerdān MK

⁴²⁶ ve yol bulup çıkmadı: yol bulamadı SK

⁴²⁷ ^caleyhi's-selām ^cāciz ü furū-mānde kaldı ve Hağret-i bārī te^cālāya: ^ca. m. ^cāciz kalup SK

⁴²⁸ kaldı ve Hağret-i bārī te^cālāya münacāt eyledi ve eyitdi ki: kaldımda Hağret-i kādīye'l-hācāta münacāt itdi MK

⁴²⁹ şahrāda: şahrālarda MK

⁴³⁰ böylece ser-gerdān gezüp -SK

⁴³¹ kim: ki MK

⁴³² Bel^c am -ı Bā^c ūr: Bel^c am-ı Bā^c ūrā MK

⁴³³ du^cāsın: du^cāsını MK

⁴³⁴ bulamayup ser-gerdān olup gezdīñüz: bulmaduñuz SK

⁴³⁵ Hağret-i Mūsā: Mūsā SK; Hağret-i Mūsā ^caleyhi's-selām MK

⁴³⁶ Fi'l-hāl el du^cāya götürüp didi kim: el götürüp du^cā itdi kim didi SK; du^cā idüp buyurdi ki MK

⁴³⁷ dergāh-ı ^cizzetünden: -SK

⁴³⁸ Bel^c am-ı Bā^c ūr: Bel^c amı SK

⁴³⁹ Nitekim: - SK

⁴⁴⁰ du^cāsın: du^cāsını MK

⁴⁴¹ üzerime: üzerüme SK

⁴⁴² itdūñ benüm du^cāmı dağı: itdügūñ gibi benüm dağı du^cāmı SK

⁴⁴³ itmezseñ: itmeseñ SK; itmez iseñ MK

⁴⁴⁴ adımı: adımı SK

⁴⁴⁵ peygamberlik: peygamberlik SK; peygamberler MK

defterinden çıkarasın didi.⁴⁴⁶ Çünkü Mūsā ‘aleyhi's-selām du‘āsın (4) Hāḡ te‘ālā dergāhında⁴⁴⁷ ḡabūl idüp Bel‘am-ı Bā‘ūrı⁴⁴⁸ ĩmānsuz gönderdi.

Nazm

[Mefā‘ ĩlün/Mefā‘ ĩlün/Fe‘ ũlün]

ĩmānsuz (5) gitdi çün Bel‘am-ı Bā‘ūr
Üzerine olduḡıçün özi maḡrūr

Ėurūr-ıla niçeler⁴⁴⁹ (6) oldı merdūd
Ėurūr-ıla Hūdāyam dirdi⁴⁵⁰ Nemrūd [SK8a]

Ėurūr itdüḡiçün Fir‘avn-ı nā-merd
Şuda (7) ḡarḡ eyledi ol ḡādir-i ferd

Çü maḡrūr oldı cennet yaptı Şeddād
İçine (8) girmedin cān virdi bī-dād⁴⁵¹

Bir avuç ḡāksin çün olma maḡrūr
Ki tā⁴⁵² olmayasın (9) dergāhdan dūr

Ėurūr-ıla⁴⁵³ gerekmez ehl-i ĩmān
Ėurūr-ıla gider ĩmān ey⁴⁵⁴ cān (10)

Ėurūr ehline olmaz raḡmetu'llāh⁴⁵⁵
Ėurūr itme ḡazer ḡıl olma güm-rāh

⁴⁴⁶ didi: -SK

⁴⁴⁷ ‘aleyhi's-selām du‘āsın Hāḡ te‘ālā dergāhında: ‘aleyhi's-selām du‘ā itdi Hāḡ te‘ālā du‘āsın SK

⁴⁴⁸ Bel‘am-ı Bā‘ūrı: Bel‘āmı SK ; Bel‘am-ı Bā‘ūrı ‘āḡirete MK

⁴⁴⁹ niçeler: niceler MK

⁴⁵⁰ dirdi: didi AL

⁴⁵¹ bī-dād: dād AL; Şeddād MK

⁴⁵² Ki tā: Tā ki MK

⁴⁵³ Ėurūr-ıla: Ėurūrılıḡdan SK

⁴⁵⁴ ĩmān ey: ĩmānla MK // ey: ayā SK

⁴⁵⁵ olmaz raḡmetu'llāh: raḡmet itmez Allāh MK

Faşl-ı Sâdis

(11) İmdi ey ʿazîz-i men! Bu ğurûr bir zehirdür, anuñ tiryâki Allâh teʿâlâdan qorqmaqdur.
(12) Eger bir kişinüñ gönlinde hafv olmasa ğurûr anı derde mübtelâ ider. Ammâ şular kim⁴⁵⁶ (13) dâ'imâ hafv üzerine⁴⁵⁷ olsa Qahhâruñ qahrından qorqup gözlerinden kanlu yaşını (14) seyl⁴⁵⁸ gibi itse Hâk teʿâlâ kerem ü luftundan cemiʿân hafvalarından emîn ider.⁴⁵⁹

Hikâyet

(15) Nitekim Yahyâ ʿaleyhi's-selâm⁴⁶⁰ ğâyet maẖzûndı.⁴⁶¹ Allâh⁴⁶² teʿâlânuñ qorqusundan hafv idüp⁴⁶³ [AL10a] (1) şol kadar aĝlardı kim⁴⁶⁴ gözlerinden yaş yirine kan aqardı. Zekeriyyâ ʿaleyhi's-selâm⁴⁶⁵ mescidde (2) vaʿz itmek dilese halka nazâr iderdi.⁴⁶⁶ Eger Yahyâ ʿaleyhi's-selâm⁴⁶⁷ hâzretlerini anda görse (3) cenneti vaşf iderdi.⁴⁶⁸ Eger Yahyâ ʿaleyhi's-selâm⁴⁶⁹ anda olmasa⁴⁷⁰ cehennem aḥvâlinde naql idüp⁴⁷¹ (4) beyân iderdi. Günlerde⁴⁷² bir gün Zekeriyyâ ʿaleyhi's-selâm minbere çıqdı daḥı halka nazâr (5) idüp⁴⁷³ Yahyâ ʿaleyhi's-selâm meclisde⁴⁷⁴ görmedi.⁴⁷⁵ Ol anda bir [MK11a] bucaqda baş hırkaya çeküp otururdu.⁴⁷⁶ (6) Zekeriyyâ ʿaleyhi's-selâm cehennem qorqısı⁴⁷⁷ aḥvâlinde beyân idüp eyitdi ki⁴⁷⁸ cehennem dibinde⁴⁷⁹ oddan (7) bir taĝ⁴⁸⁰ vardır⁴⁸¹ adına Sekrân dirler.

⁴⁵⁶ şular kim: şol kimse ki MK

⁴⁵⁷ üzerine: -SK

⁴⁵⁸ seyl: sel SK

⁴⁵⁹ şular kim dâ'imâ hafv üzerine olsa Qahhâruñ qahrından qorqup gözlerinden kanlu yaşını seyl gibi itse Hâk teʿâlâ kerem ve luftundan cemiʿân hafvalarından emîn ider: şol kimse ki dâ'imâ hafv üzerine ola qahhârdan qorqup gözlerinüñ kanlı yaşını seyl gibi aqıtırsa Hâk teʿâlâ kerem luftundan hafv itdüğinden emîn ola MK

⁴⁶⁰ ʿaleyhi's-selâm: ʿ a. m. SK

⁴⁶¹ Yahyâ aleyhi's-selâm ğâyet maẖzûndı: Hâzret-i Yahyâ şalavâtu'llâh ʿalâ nebiyyinâ ve ʿaleyh hâzretleri ğâyet maẖzûn ve hafv üzere idi MK

⁴⁶² Allâh: Hâk SK

⁴⁶³ hafv idüp: -SK

⁴⁶⁴ kim: ki MK

⁴⁶⁵ ʿaleyhi's-selâm: ʿaleyhi's-selâm hâzretleri MK; ʿ a. m. SK

⁴⁶⁶ iderdi: idüp MK

⁴⁶⁷ ʿaleyhi's-selâm: ʿ a. m. SK

⁴⁶⁸ iderdi: iderdi ve MK

⁴⁶⁹ ʿaleyhi's-selâm: ʿ a. m. SK

⁴⁷⁰ olmasa: olmaz ise MK

⁴⁷¹ naql idüp: -SK

⁴⁷² Günlerde: Meger SK

⁴⁷³ idüp: itdi SK

⁴⁷⁴ meclisde: -SK

⁴⁷⁵ nazâr idüp Yahyâ ʿaleyhi's-selâm meclisde görmedi: nazâr itdi ki Hâzret-i Yahyâ ʿaleyhi's-selâm anda mıdur deĝil midür göre lâkin göremedi MK

⁴⁷⁶ Ol anda bir bucaqda baş hırkaya çeküp otururdu: Ol ḥod bir bucaqda başı hırkasına çeküp otururdu SK; Ol ḥod anda bir bucaqda otururdu başın hırkasına çekmiş idi MK

⁴⁷⁷ qorqısı: qorqısı MK; -SK

⁴⁷⁸ eyitdi ki: -MK

⁴⁷⁹ Cehennem dibinde: Cehennemüñ didbinde MK

⁴⁸⁰ taĝ: daĝ SK

Yitmiş biñ yıllık inişi var⁴⁸² ve yitmiş yıllık yoğuşu var (8) ve⁴⁸³ ol tağun dibinde oddan bir kuyu vardır.⁴⁸⁴ Ol kuyunun yitmiş biñ yıllıkdur (9) yalıñı⁴⁸⁵ vardır adına Ğazbān dirler didi.⁴⁸⁶ Çünkü⁴⁸⁷ Yaḥyā ‘aleyhi's-selām anı işitdi hemān (10) yirinden tırı gelüp⁴⁸⁸ ah mine's-sekrān āh vāh mine'l-ğazbān diyü na'ra urdı⁴⁸⁹ daḥı (11) mescidden taşra çıkup tağa toğrı revān⁴⁹⁰ oldu. Çünkü Zekerıyyā ‘aleyhi's-selām (12) anı⁴⁹¹ eyle⁴⁹² gördi ḥātūnı [SK8b] birle⁴⁹³ Yaḥyā ‘aleyhi's-selām ḥazretlerinüñ⁴⁹⁴ ardına düşdiler dere depe⁴⁹⁵ tağ (13) ve şahrāyı arayup yürürlerdi.⁴⁹⁶ İttifāk⁴⁹⁷ bir çobāna rast gelüp su'al itdiler.⁴⁹⁸ Yā çoban hıç şunda bir (14) kimesne gördün mi⁴⁹⁹ gözinden yaş yirine kan akar? Çoban eyitdi ol didigünüz⁵⁰⁰ kimesne şol dereye (15) indi didi. Ata ana oğlunuñ ardınca vardılar, gördiler ki⁵⁰¹ ol dereye yüzün yire sürüp [AL10b] (1) zārī kırup⁵⁰² ittifāk yanına varup⁵⁰³ eyitdiler ey atanuñ⁵⁰⁴ ananuñ ciğer küşesi yiter ağladıñ! Gel (2) eve gidelüm⁵⁰⁵ diyü anası ilerü varup⁵⁰⁶ eyitdi ey gözüm nūrı [oğul]⁵⁰⁷ analık ḥaqqın⁵⁰⁸ yirine (3) getirüp al bu nān-pāreyi⁵⁰⁹ [MK11b] tenāvül eyle diyüp birkaç dāne arpa unından pişmiş kırımlar (4) çıkarup virdi. Yaḥyā ‘aleyhi's-selām anası⁵¹⁰ ḥatırıcun alup yidi. Atası daḥı⁵¹¹ (5) eyitdi ey server-i ḳalbüm! Benüm ḥatırüm için bu hırḳayı gey diyüp çıkardı⁵¹² kendünüñ (6) hırkāsını

⁴⁸¹ tağ vardır: dağ var SK

⁴⁸² var: vardır MK

⁴⁸³ var ve: vardır MK

⁴⁸⁴ vardır: vardır MK

⁴⁸⁵ yalıñı: derini MK

⁴⁸⁶ didi: -MK

⁴⁸⁷ Çünkü: Çünkü Ḥazret-i MK

⁴⁸⁸ tırı gelüp: duru gelüp MK; tırup -SK

⁴⁸⁹ urdı: urup yirinden durugeldi SK

⁴⁹⁰ toğrı revān: doğru revān MK

⁴⁹¹ anı: -SK

⁴⁹² eyle: -MK

⁴⁹³ birle: ile oğlı MK

⁴⁹⁴ ḥazretlerinüñ: ḥazretleriniñ MK

⁴⁹⁵ depe: depe ve MK

⁴⁹⁶ yürürlerdi: yürürler idi MK

⁴⁹⁷ İttifāk: -SK

⁴⁹⁸ rāst gelüp su'al itdiler: bulışdılar eyitdiler SK

⁴⁹⁹ mi: mi ki MK

⁵⁰⁰ didigünüz: didigiz MK

⁵⁰¹ kim: -SK

⁵⁰² zārī kırup: zārī zārī ağlar MK

⁵⁰³ yire sürüp zārī kırup ittifāk yanına varup: yirlere sürüp ağlar yanına gelüp SK

⁵⁰⁴ atanuñ: ata MK

⁵⁰⁵ eve gidelüm: gidelüm eve SK

⁵⁰⁶ varup: gelüp vardı ve SK

⁵⁰⁷ [oğul]: MK, SK; -AL

⁵⁰⁸ ḥaqqın: ḥaqqını MK

⁵⁰⁹ pāreyi: pāresini MK

⁵¹⁰ anası: anasınıñ MK

⁵¹¹ daḥı: -MK, SK

⁵¹² çıkardı: çıkardı daḥı MK

[virdi.]⁵¹³ Atası hâtıriçun alup geydi ve hâtırlarıçun eve⁵¹⁴ geldi ve⁵¹⁵ yatup [MK3b] uyudu. (7) Vâkı' asında Hâk te' âlâ hazretlerini⁵¹⁶ gördi. Hâzret-i Hâk celle ve 'alâ eyitdi kim⁵¹⁷ yâ Yahyâ (8) benüm cennetüm ni' metinden eyü ni' met mi bulduñ ve benüm hullelerümden eyü hil' at mi bulduñ ve benüm evümden (9) eyü ev mi bulduñ dañı yatub huzür idersin ola mı didi. Hemân dem Yahyâ 'aleyhi's-selâm⁵¹⁸ (10) uyandı, ah idüp feryâd u figâna başladı.

Hâzret-i Yahyâ 'aleyhi's-selâm⁵¹⁹ kendüye teşni' (11) itdügüdür.⁵²⁰

Nazm

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Hâzret-i Yahyâ gibi hafv eyle var

Olmayam dirseñ iki 'âlemde zâr (12)

Perr ü bâl olsa saña hafv ü recâ

Rahmet eyler luş u fazlından Hudâ

Hafv bir sermâyedür (13) yol ehline

Bilmeseñ ma' lümdür ol⁵²¹ ehline

Kimde kim hafv olmasa yokdur hayâ (14)

Bî-hayâ olan olur Hâkdan cüdâ

Hafv ile olsañ⁵²² recâ beyinde ger (15)

Şöyle bil alduñ haķıķatden haber [SK9a]

Hafv içinde emn-i Hâk⁵²³ pinhândur [AL11a] (1)

Nitekim cismüñ içinde cândur

⁵¹³ [virdi]: MK, SK; -AL

⁵¹⁴ eve: evine SK

⁵¹⁵ ve hâtırlarıçun eve geldi ve: dañı eve geldiler ittifaķ MK

⁵¹⁶ Hâk te' âlâ hazretlerini: Hâk te' âlâ celle celâluh hazretlerini düşünde MK

⁵¹⁷ Hâzret-i Hâk celle ve 'alâ eyitdi kim: Hâk te' âlâ buyurdi ki MK

⁵¹⁸ 'aleyhi's-selâm: ' a. m. SK

⁵¹⁹ 'aleyhi's-selâm: ' a. m. SK

⁵²⁰ itdügüdür: idügüdür SK; eyledi MK

⁵²¹ Bilmeseñ ma' lümdür ol: Añlayup bilmek gerekdür MK

⁵²² olsañ: olsun MK

⁵²³ emn-i Hâk: emn ü Hâk MK

Ƙorƙ Ƙudādan itme hergiz [MK12a] ma‘ ſiyyet

Ger emīn olmaƙ (2) dilerseñ⁵²⁴ ‘ aƙıbet

Faşl-ı Sābi‘

Ba‘ dehu ol nefis iĉinden⁵²⁵ ıĉan yaramaz ſıfatlaruñ (3) birisi daħı enāniyyetdūr. Ya‘ ni menem dige⁵²⁶ nist dimekdūr.

Hikāyet

Nitekim Œeytān ‘ aleyhi’l-la‘ ne⁵²⁷ (4) didi. Anuñ hikāyeti budur ki Ƙaƙ te‘ ālā ģazretleri⁵²⁸ cehennem odından māric ü māriceyi ģaĉĉ (5) idüp anlardan çok zūrriyāt getürüp hem Œeytāni daħı⁵²⁹ anlaruñ bilinden getürdi. Adı (6) ‘ Azāzīl idi. Anlaruñ ģavm ü ģabīlesi⁵³⁰ çoğaldı. İllā ‘ Azāzīl ģāyet zühd üzerine⁵³¹ (7) idi. Ol sebebden Ƙaƙ te‘ ālā ģazretleri ‘ Azāzīli kendü⁵³² ģavmine baş diküp kāfirī (8) cinnīler⁵³³ üzerine musallaĉ eyledi. Gelüp yiryüzinde çok ģazālar itdükden ſoñra (9) ‘ Azāzīl ‘ ibādetin daħı⁵³⁴ ziyāde eyledi. Yiryüzinde tamām biñ yıl ‘ ibādet eyledi. (10) Œöyle kim yiryüzinde alnı oĉınmaduĉ yir ģalmadı. ‘ İbādeti sebebi ile Ƙaƙ celle ve ‘ alā (11) ģazretleri⁵³⁵ evvelki⁵³⁶ göge ıĉardı. Biñ yıl daħı anda⁵³⁷ ziyādesiyle ‘ ibādet eyledi. (12) Andan ikinci⁵³⁸ göge ıĉdı. Ve’l-ģaşıl her gökde biñ yıl ‘ ibādet eyledi, ziyādesiyle (13) tā ‘ arşa ıĉdı. Muģaşşal⁵³⁹ ſol ģadar taĉarrüb ģaşıl itdi kim ferişte⁵⁴⁰ andan muĉarreb (14) ve ‘ ālim ferişte yoğıdı. Herģāh meleklerle va‘ z u naşıģat iderdi. [MK12b] Ammā gönlinde⁵⁴⁰ ſol ģadar (15) enāniyyet ģalebe itdi kim⁵⁴¹ bir ģün eyitdi kim eger Allāh te‘ ālā kārında seri‘ degül imişse [AL11b] (1) ben ‘ ālemüñ işin⁵⁴² başarurdum. Ya‘ ni ben⁵⁴³ tañrılıĉ iderdüm demek olur. Çünkü (2) Œeytān bu vechle fikr itdi. Ol ‘ ālimü’s-sırrı ve’l-ģafıyyāt la‘ net nuşhasını ‘ arşuñ⁵⁴⁴ (3) ayağında

⁵²⁴ dilerseñ: dilersin SK

⁵²⁵ iĉinden: iĉinde SK

⁵²⁶ menem dige: -MK

⁵²⁷ ‘ aleyhi’l-la‘ ne: -SK

⁵²⁸ ģazretleri: -SK

⁵²⁹ daħı: -SK

⁵³⁰ ģavm ü ģabīlesi: ģavmi ģabīlesi MK

⁵³¹ zühd üzerine: zāhid SK // üzerine: üzerinde MK

⁵³² kendü: kendi MK

⁵³³ kāfirī cinnīler: kāfir cinnīlerin MK

⁵³⁴ daħı: -SK

⁵³⁵ Ƙaƙ celle ve ‘ alā Ęazretleri: Ƙaƙ te‘ ālā ģazretleri MK // Ęazretleri: - SK

⁵³⁶ evvelki: evvelki ģat MK

⁵³⁷ anda: - AL

⁵³⁸ ikinci: ikinci ģat MK

⁵³⁹ Muģaşşal: -SK

⁵⁴⁰ gönlinde: gönlinde AL

⁵⁴¹ itdi kim: eyledi ki MK

⁵⁴² işin: işini MK

⁵⁴³ ben: -MK

⁵⁴⁴ ‘ arşuñ: ‘ arşuñ: ‘ arş SK

kalem-i kudretle⁵⁴⁵ yazdı. Şeytân anı gördü⁵⁴⁶ lakin⁵⁴⁷ hikmet ne idüğün fehm (4) idemedi. Dahı cümle⁵⁴⁸ ‘arş meleklerin⁵⁴⁹ cem‘ idüp va‘z u naşihat itdi. Didi kim⁵⁵⁰ (5) Hağ te‘âlâ muğarreb feriştelere birisin⁵⁵¹ merdud idüp la‘net itse gerekdir. [SK9b] Gâfil (6) olmañ diyüp ol nüshayı meleklerle gösterdi. Cümlesi anı görüp havf üzerine (7) oldılar. Hergâh gördükçe havfdan emîn olmazlardı.⁵⁵² Ammâ bu cânibde⁵⁵³ Şeytân (8) hiç muğayyed olmadı. Ben⁵⁵⁴ bu kadar muğarreb iken bu iş benim için degüldür dir idi. (9) Bunuñ üzerine ne⁵⁵⁵ kadar zamân geçdi ancak Hağret-i Hağ⁵⁵⁶ bilür. Şoñra ol hâlîk-ı (10) lâ-yezâl⁵⁵⁷ Hağ te‘âlâ Hağret-i Âdem ‘aleyhi's-selâmi⁵⁵⁸ halk idüp meleklerle secde emr itdükde (11) cemî‘-i melekler secde itdiler. Ammâ⁵⁵⁹ enâniyyet idüp eyitdi ben oddan halk (12) olındum, ol toprağdan halk olındı. Hağ suflidür, âteş ‘ulvidür. Eyle [MK13a] olsa⁵⁶⁰ (13) nürâniyyet âteşdedür,⁵⁶¹ toprağda⁵⁶² degüldür diyüp secde itmedi ve kendünüñ⁵⁶³ tevâbi‘inden (14) dahı bir bölük melekler secde itmediler. Hemân dem⁵⁶⁴ od gelüp anları yağdı ve secdede olan (15) melekler secdeden⁵⁶⁵ baş kaldırıp ‘Azâzil kavmine nazâr itdiler gördiler ki⁵⁶⁶ od gelüp [AL12a] (1) anları [yağdı].⁵⁶⁷ Havflarından tekrâr secde itdiler.⁵⁶⁸ Ba‘dehu ‘Azâzil dergâh-ı Hağdan sürildi. (2) Şeytân recim oldı ya‘ni Hağ te‘âlânun merhametinden sürildi, merdud oldı.⁵⁶⁹ (3) Ol sebebeden âdemün düşmânı ve nefsi emmârenün yâr-ı vefâdarı oldı. (4)

⁵⁴⁵ ‘âlimü’s-sırri ve'l-hafiyât la‘net nüshasını ‘arşun ayağında kalem-i kudretle: ‘âlimü’s-sırri ve'l-hafiyât olan Allâh ‘azimü’s-şân la‘net nüshasını ‘arşun ayağına kalem-i kudret ile MK

⁵⁴⁶ gördü: görüp MK

⁵⁴⁷ lakin: -SK

⁵⁴⁸ cümle: -MK

⁵⁴⁹ meleklerin: meleklerini SK

⁵⁵⁰ kim: ki MK

⁵⁵¹ birisini: birisin AL

⁵⁵² olmazlardı: olmazdı MK

⁵⁵³ bu cânibde: -SK

⁵⁵⁴ Ben: -AL

⁵⁵⁵ ne: bu AL

⁵⁵⁶ Hağret-i Hağ: Hağ te‘âlâ SK

⁵⁵⁷ hâlîk-ı lâ-yezâl: hâlîk-ı lâ-yezâl olan MK

⁵⁵⁸ ‘aleyhi's-selâmi: ‘a. m. SK

⁵⁵⁹ Ammâ: -MK; Ammâ Şeytân SK

⁵⁶⁰ eyle olsa: öyle oldıysa MK

⁵⁶¹ âteşdedür: âteşden SK

⁵⁶² toprağda: toprağdan SK

⁵⁶³ kendünüñ: kendinün MK

⁵⁶⁴ Hemân dem: Hemân dem bir MK

⁵⁶⁵ secdeden: -SK

⁵⁶⁶ ki: kim AL

⁵⁶⁷ [yağdı]: helâk eyledi MK; -AL

⁵⁶⁸ itdiler: eylediler MK

⁵⁶⁹ oldı: oldı. İmdi MK

Nazm

[Mefā' ĩlün/Mefā' ĩlün/Fa' lün]

Enāniyyet idüp Şeytān nā-gāh

Sürildi Hāq kātından oldı (5) güm-rāh

Eger var-ısa sende bu şıfatlar

Çamusın terk idüp kıl meskenetler

Enāniyyet ki (6) Şeytānī şıfatdur

Hudā kātında ğāyet ma' şiyetdür

Kimün⁵⁷⁰ gönlinde vardur bu kabāhat (7)

Selāmet bulmayup olur melāmet

Benī Ādemde benlik hiç yaraşmaz

Sen ü ben bu hevādan (8) geç⁵⁷¹ yaraşmaz

Çü bir kaşre menīdür aşluñ ey yār

Çaçan ölseñ bir avuç toprağun⁵⁷² var (9)

Anuñçun pes nedür bu benlik itmek

Bu hāl-ıla nedür bu şenlik itmek

Ne kudret var ne kuvvet (10) var özüñde

Behy ğāfil ne ğayr var gözüñde⁵⁷³ [SK10a]

Enāniyyet özüñde⁵⁷⁴ perde olmış

İçün (11) taşuñ enāniyyetle tolmış⁵⁷⁵ [MK13b]

⁵⁷⁰ Kimün: Kimin MK

⁵⁷¹ hevādan geç: hevāda hiç MK

⁵⁷² avuç toprağun: toprağın avuç MK

⁵⁷³ gözüñde: gözünde MK

⁵⁷⁴ özüñde: özünde MK; özüñe SK

Ferāgat itmeseñ ger bu hevādan

Anı bil kırtuluş yokdur belādan (12)

Faşlı-1 şāmin

İmdi rūḥ-ı mā⁵⁷⁶ çünkü bu şıfat⁵⁷⁷ şıfat-ı Şeyṭāniyyedür ki nefis-i (13) emmārenüñ muḳteżāsınca⁵⁷⁸ bunu iḳtizā ider. Ammā mü'min olana lāyık olan⁵⁷⁹ (14) budur ki meskenet iḥtiyār idüp miskīn ola!

Hikāyet

Nitekim İbrāhim bin⁵⁸⁰ Edhem raḥmetu'llāh-i (15) te'ālā 'aleyh⁵⁸¹ pādişāh iken miskīnlik iḥtiyār itdi. Anuñ hikāyeti budur ki İbrāhim [AL12b] (1) Edhem Belḥ vilāyetinüñ pādişāhı idi lākin⁵⁸² miskīnleri ğāyet severdi. Dervişlere (2) her zamān in'ām u iḥsān iderdi ve eydürdi kim⁵⁸³ pādişāhlık Mevlāya lāyıkdur ki ve⁵⁸⁴ (3) cümle 'ālemi yokdan var eyledi. Benüm gibi pādişāhdan bir miskīn⁵⁸⁵ gedā yigdür ki⁵⁸⁶ meskenet (4) iḥtiyār ide. Her zamān bu vechle endişe iderdi. Bir gice⁵⁸⁷ bu efkārla taḥtı üzerinde (5) yaturken sarāy damında bir kimesne ayağın қақа yürüdi.⁵⁸⁸ İbrāhim Edhem eyitdi ol (6) küstāh kimdür ki⁵⁸⁹ geç⁵⁹⁰ vaḳt sarāyum içinde⁵⁹¹ üzerinde yürür. Yuḳarıdan⁵⁹² āvāz geldi kim⁵⁹³ (7) devemi yitürdüm, anı ararın⁵⁹⁴ didi. Pes İbrāhim Edhem eyitdi ki⁵⁹⁵ behey aḥmak sarāy üzerinde (8) deve n'eyler?⁵⁹⁶ Ol kimesne eyitdi yā taḥt üstinde Tañrı n'eyler⁵⁹⁷ didi ve ğā'ib⁵⁹⁸ oldu (9) didi.

⁵⁷⁵ ḫolmıř: dolmış MK

⁵⁷⁶ rūḥ-ı mā: rūḥ-ı men MK

⁵⁷⁷ şıfat: -SK

⁵⁷⁸ muḳteżāsınca: muḳteżası SK

⁵⁷⁹ olan: -SK

⁵⁸⁰ bin: -SK

⁵⁸¹ raḥmetu'llāh-i te'ālā 'aleyh: ḳaddesa'llāhu sırrehu MK

⁵⁸² lākin: velīkin SK

⁵⁸³ eydürdi kim: eydürdi ki SK; dirdi ki MK

⁵⁸⁴ ki ve: kim SK; -MK

⁵⁸⁵ bir miskīn: -MK

⁵⁸⁶ ki: kim SK

⁵⁸⁷ gice: giçe AL

⁵⁸⁸ gice bu efkārla taḥtı üzerinde yaturken sarāy damında bir kimesne ayağın қақа yürüdi: giçe bu efkār ile taḥtı üzerine yatur iken sarāy dāmında birisi ayağın қақа yürürdi MK

⁵⁸⁹ ki: -MK

⁵⁹⁰ geç: -SK

⁵⁹¹ içinde: -SK, -MK

⁵⁹² yuḳarudan: yuḳarıdan AL, MK

⁵⁹³ kim: ki MK

⁵⁹⁴ ararın: arayam MK

⁵⁹⁵ kim: ki AL; -MK

⁵⁹⁶ n'eyler: n'eyler ne işi var MK

⁵⁹⁷ kimesne eyitdi yā taḥt üstinde Tañrı n'eyler: kimse eyitdi yā taḥt üzerinde Tañrı n'eyler ne işi var MK

⁵⁹⁸ ğā'ib: ğāyib SK

Çünkü İbrâhîm bu remzi [MK14a] idrâk eyledi hemân yirinden ÷urup⁵⁹⁹ revân oldu (10) ve sarâyından taşra çıktı. Tâ şabâha degin⁶⁰⁰ gitdi. Sabâh bir çoban gördi (11) ve yanına varup⁶⁰¹ eyitdi yâ çoban bu benüm altunlı⁶⁰² libâsum⁶⁰³ senüñ olsun sen⁶⁰⁴ kendi (12) libâsuñ⁶⁰⁵ baña vir didi. Çoban şimdi⁶⁰⁶ dañı ÷alpağın çıkarup⁶⁰⁷ İbrâhîm Edheme⁶⁰⁸ (13) virdi ve anuñ libâsın alup kendi geydi.⁶⁰⁹ Ba^c dehu İbrâhîm Edhem Hâzretleri⁶¹⁰ andan (14) gidüp kendüyi hâlkdan pinhân idüp ol yıl ser-gerdân gezdi. Keşf ü⁶¹¹ kerâmetinden⁶¹² (15) hiç bir nesne zâhir olmadı. Dîde giryân sine büryân⁶¹³ [SK10b] nâlân ü hayrân ve'l-hâşıl⁶¹⁴ [AL13a] (1) ser-gerdân yürüdi. Bir gün seher vaqtinde il şubaşısı yol yitürmiş⁶¹⁵ ittifâk (2) İbrâhîm Edhem Hâzretlerine⁶¹⁶ râst geldi dañı mestâne idi. Bozdoğanın⁶¹⁷ çıkarup (3) üzerine geldi ve⁶¹⁸ eyitdi bre çoban tîz gel, baña yol göster! İbrâhîm Edhem⁶¹⁹ eyitdi (4) Va'llâhi⁶²⁰ sulţânım, ben yol bilmezem didi.⁶²¹ Anuñ bilmezem didüğine⁶²² inanmadı, hemân elindeki (5) bozdoğanla⁶²³ şol kadar dögdü ki başı⁶²⁴ bir niçe yirde yaralı olup⁶²⁵ ÷an revân oldu. (6) İbrâhîm Edhem⁶²⁶ eyitdi sulţânım elçegizüñ ağırdı,⁶²⁷ luţfuñdan baña helâl eyle didi. Şubaşısı (7) anı dögdüğüne⁶²⁸ pişmân oldu. Birkaç aqçe vireyin⁶²⁹ diyü yüzine baqdı. Gördi kim⁶³⁰ (8) Sulţân İbrâhîm Edhemdür⁶³¹ atından inüp ayağına düşdi ve⁶³² (9)

⁵⁹⁹ ÷urup: ÷urup yola MK; -SK

⁶⁰⁰ degin: dek MK

⁶⁰¹ ve yanına varup: yanına geldi ve SK

⁶⁰² altunlı: altunlu SK

⁶⁰³ libâsum: esbâbum AL

⁶⁰⁴ sen: sen de MK

⁶⁰⁵ libâsuñ: libâsını MK

⁶⁰⁶ şimdi: -MK, -SK

⁶⁰⁷ dañı ÷alpâğın çıkarup: nemedin ÷alpâğın SK

⁶⁰⁸ İbrâhîm Edheme: İbrâhîme SK

⁶⁰⁹ alup kendi geydi: alup çoban geydi MK; geydi gitdi SK

⁶¹⁰ Ba^c dehu İbrâhîm Edhem Hâzretleri: İbrâhîm SK

⁶¹¹ ve: -SK

⁶¹² kerâmetinden: kerâmetden MK

⁶¹³ büryân: büryân ve MK

⁶¹⁴ ve'l-hâşıl: bu hâl ile SK

⁶¹⁵ yitürmiş: azıtmış MK

⁶¹⁶ İbrâhîm Edhem Hâzretlerine: İbrâhîme SK

⁶¹⁷ bozdoğanın: bozdoğanı MK

⁶¹⁸ ve: -SK

⁶¹⁹ Edhem: -SK

⁶²⁰ Va'llahi: Va'llah MK

⁶²¹ didi: didi. Şubaşısı MK

⁶²² didüğüne: didüğüne MK

⁶²³ bozdoğanla: bozdoğan ile SK

⁶²⁴ başı: başı iki pâre oldu MK

⁶²⁵ yirden yaralı olup: yirde yaralı SK

⁶²⁶ Edhem: -SK

⁶²⁷ elçegizüñ ağırdı: elçügazunuñ ağırdı SK; mübârek elçügazunuñ ağırdı MK

⁶²⁸ dögdüğüne: dögdüğüne MK

⁶²⁹ vireyin: vireyüm MK

⁶³⁰ kim: ki MK

eyitdi kim pādişāhum⁶³³ itdigüm küstāhlığı baña bağışla günāhumı ‘afv eyle.⁶³⁴ Hem ata bin Belçe varalum ki vilāyet (10) halkı sizūñ⁶³⁵ firākīñuzdan ğamġinlerdür didi. İbrāhīm Edhem eyitdi yā fülān biz pādişāhlığı (11) gedalıġa tebdīl itdük. Elbette⁶³⁶ mülk issi mülkin⁶³⁷ zabtı ider didi ve hem sen var huzūruñda ol ve (12) benden āzad ol didi ve⁶³⁸ şubaşidan ayrıldı. Ammā kaçan kim İbrāhīm Edhem Ĥazretlerini⁶³⁹ (13) şubaşısı döġdi ve başından qan revān oldı. Ol vaqt İbrāhīm Edhem Ĥazretlerine⁶⁴⁰ (14) on sekiz biñ ‘ālem⁶⁴¹ keşf oldı. Ba‘ dehu⁶⁴² qutb-ı ‘ālem olup veliyy-i kāmil olmış-ıdı. Pādişāh-ı (15) ‘ālem⁶⁴³ iken meskenet yüzün yire sürüp miskinlik iħtiyār itdi. Ol sebebden Allāh te‘ālā⁶⁴⁴ kendünūñ⁶⁴⁵ [AL13b] (1) Ĥaş qulları içinde Ĥaşu’l-Ĥaş eyledi.⁶⁴⁶ Bezm-i vişāl içinde raħmet Ĥūmı birle (2) müstaġnı olup sulţān-ı evliyā⁶⁴⁷ oldı⁶⁴⁸

Nazm

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Şaldı taħt u tācı⁶⁴⁹ oldı bir gedā⁶⁵⁰ (3)

Oldı Ĥaħķuñ ‘aşķı birle mübtelā [MK15a]

Meskenetden buldı bunca devleti (4)

Dü cihānda görmez aşlā miħneti

Meskenet ehline Ĥaħ müştāk durur⁶⁵¹ (5)

---

⁶³¹ Sulţān İbrāhīm Edhem’dür: İbrāhīmdür SK // Sulţān İbrāhīm Edhemdür: Sulţān İbrāhīm Edhemdür hemān MK

⁶³² ve: -SK

⁶³³ pādişāhum: pādişāhum bilmedim MK

⁶³⁴ afv eyle: ‘afv eyle ve MK

⁶³⁵ sizūñ: siziñ MK

⁶³⁶ itdük. Elbette: eyledük. Elbetde MK

⁶³⁷ mülkin: mülkini MK

⁶³⁸ didi ve: diyüp MK

⁶³⁹ İbrāhīm Edhem Ĥazretlerini: İbrāhīmi SK // Ĥazretlerini: Ĥazretini MK

⁶⁴⁰ İbrāhīm Edhem Ĥazretlerine: İbrāhīme SK

⁶⁴¹ ‘ālem: ‘ālem aña MK

⁶⁴² Ba‘ dehu: Şoñra SK

⁶⁴³ Pādişāh-ı ‘ālem: Pādişāh SK

⁶⁴⁴ Allāh: Allāh te‘ālā MK, SK

⁶⁴⁵ kendünūñ: kendiniñ MK

⁶⁴⁶ eyledi: oldı MK

⁶⁴⁷ sulţān-ı evliyā: sulţān SK

⁶⁴⁸ Bezm-i vişāl içinde raħmet Ĥavfı birle müstaġnı olup sulţān-ı evliyā oldı: Bizim yüzümüz qaralıġına nazār olınup ‘ilmimizden su’āl olunur ise Allāh te‘ālā cümleye mu‘in ola MK

⁶⁴⁹ taħt u tācı: tācı vü taħtı SK

⁶⁵⁰ bir gedā: evliyā MK

⁶⁵¹ müştāk durur: müştākdur AL, SK

Meskenet ehli kamu ʿuṣṣāk durur⁶⁵² [SK11a]

Meskenet ehline yoḡdur kıyl u ḡāl

Zirābunlar (6) eylemişdür ḡālī ḡāl

Dār-ı⁶⁵³ dünya ṣāhı itse meskenet

Aña Ḥaḡḡuñ rahmeti olur sened (7)

Meskenet yüzün götürme ḡākden

Behremend olduñsa ger idrākden

Faşl-ı tāsiʿ

(8) Baʿ dehu [imdi]⁶⁵⁴ ey ṣāh-ı mā!⁶⁵⁵ Ol nefsi emmāreden ḡopan ṣıfāt-ı kabīḡhanuñ⁶⁵⁶ birisi daḡı ṣirkdür ki⁶⁵⁷ ādemi (9) kāfir ider.

Ḥikāyet

ʿİsā ʿaleyhi's-selām⁶⁵⁸ semāvāta ʿurūc itdükden ṣoñra (10) Ḳavm-i Naṣārā fırḡa fırḡa oldı. Bir bölügi eyitdiler ki⁶⁵⁹ İsā ʿaleyhi's-selām⁶⁶⁰ Tañrıdur, ādem (11) ṣūretinde gelüp bize yol gösterdi. Kıyāmet güninde⁶⁶¹ ḡalkdan suʿāl bu ider, (12) ḡazā kürsisinde bu oturur diyü Tañrı teʿālā ḡazretlerine ṣerīk ḡoşup⁶⁶² isnād itdiler (13) kāfir oldılar ve bir bölügi eyitdiler ki⁶⁶³ ḡāṣā ikidür; birisi ʿİsā ve birisi anasıdur ki ḡalk (14) ṣūretinde geldi bize yol gösterdi. Tedbīr-i ʿālem bunlaruñdur didiler ve bir bölügi (15) eyitdiler ki⁶⁶⁴ üḡdür; birisi Cebrāīl[MK15b]dür ki⁶⁶⁵ gelüp Meryeme nefḡ itdi. Birisi Meryemdür ki [AL14a] (1) ol nefḡadan Ḥazret-i⁶⁶⁶ ʿİsā ʿaleyhi's-selām⁶⁶⁷ vücūda getürdi⁶⁶⁸ ve birisi Ḥazret-i ʿİsā

⁶⁵² ʿuṣṣāk durur: ʿuṣṣākdur AL, SK

⁶⁵³ Dār-ı: Varup MK

⁶⁵⁴ imdi: -AL

⁶⁵⁵ ṣāh-ı mā: ʿazīz-i men MK

⁶⁵⁶ ḡabīḡhenüñ: ḡabāyihüñ MK

⁶⁵⁷ ki: -MK

⁶⁵⁸ ʿaleyhi's-selām: ṣalavātu'llāhi ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyh ḡazretleri MK; ʿ a. m. SK

⁶⁵⁹ ki: -MK

⁶⁶⁰ ʿaleyhi's-selām: ʿ a. m. SK

⁶⁶¹ Kıyāmet güninde: Kıyāmette MK

⁶⁶² ḡoşup: ḡoşup ṣerīk MK

⁶⁶³ ki: -MK

⁶⁶⁴ ki: -MK

⁶⁶⁵ Cebrāīldür ki: Cebrāīl ʿaleyhi's-selamdur ki MK

⁶⁶⁶ Ḥazret-i: -AL, -SK

⁶⁶⁷ ʿaleyhi's-selām: ʿ a. m. SK

⁶⁶⁸ vücūda getürdi: vücūda geldi MK

‘aleyhi's-selâmdur⁶⁶⁹ ki bize dîn (2) yolın⁶⁷⁰ gösterdi girü üçü dağı gâyb⁶⁷¹ oldu didiler ve bu bölüğü dağı eyitdiler ki (3) Tañrı birdür Meryem ‘avratıdır ve ‘İsâ⁶⁷² oğlıdır didiler ve bir bölüğü eyitdiler Meryem gâyet zâhid (4) idi Tañrı anı sevdi⁶⁷³ gelüp Meryemün çarnına cân koydı. Ol cân Meryemden zühûra (5) geldi. Âdem şüretinde görindi. İmdi ‘İsâ Tañrının cânıdır, anıñçun ölmedi, (6) aña rûhu'llâh didiler. *Ne‘ûzu bi'llâhi min kavli ehli'n-nâr!*⁶⁷⁴ Pes⁶⁷⁵ Tañrı te‘âlâ hazretlerine (7) şerik isnâd itdiler, cümlesi kâfir oldılar. Şirk zulemâtı içinde gönülleri siyâh (8) olmışdur, nürâniyetden⁶⁷⁶ haber bilmezler. *E'l-‘iyâzu bi'llâh.*⁶⁷⁷

Nazm [SK11b]

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Ehl-i şirk olan Naşârî (9) dür hemân

Zîrâ tölmişdur⁶⁷⁸ içi şirk ü gümân

Mü'mine lâyıq degüldür kâr-ı şirk (10)

Çün yıkar dîn mülkini bu nâr-ı şirk

Her kaçan kim gönlüne şirk bulsa yol

Oğu (11) Vâhid ismin⁶⁷⁹ ihlâş-ıla⁶⁸⁰ ol

Anı bil kim ol Hudâ birdür hemân

Yoğ şeriki yoğ (12) vezîri bî-gümañ

Çünkü oldı *kul huva'llâhu ahad*⁶⁸¹ [MK16a]

Zikrûn olsun dâyim *Allâhu 'ş-Şamed*⁶⁸² (13)

⁶⁶⁹ ‘İsâdur: ‘İsâ ‘aleyhi's-selâmdur MK

⁶⁷⁰ yolın: -SK

⁶⁷¹ gâyb SK gâyet AL; gâ'ib MK

⁶⁷² ‘İsâ: ‘İsâ ‘aleyhi's-selâm MK

⁶⁷³ sevdi: severdi SK

⁶⁷⁴ “Cehennem ehlinin sözünden Allah’a sığınırız.”

⁶⁷⁵ Pes: -MK

⁶⁷⁶ nürâniyetden: nûru'llâhdan MK

⁶⁷⁷ “Sığınmış Allah’adır.”

⁶⁷⁸ tölmişdur: olmışdur MK

⁶⁷⁹ Oğu Vâhid ismin: Vâhid ismin oğu MK // ismin: ismini SK

⁶⁸⁰ ihlâş-ıla: ihlâşla MK

⁶⁸¹ “De ki: O, Allah birdir.” 112/İhlâs-1.

⁶⁸² “Allah Samed’dır. (Her şey O’na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)” 112/İhlâs-2.

*Lem yelid*⁶⁸³ dür hem *velem yüled*⁶⁸⁴ dür ol
Cümleden oldur münezzeh cümle qavl

Hîç aña kimse⁶⁸⁵ (14) müşâbih olmadı
Niçedür⁶⁸⁶ zâtını kimse bilmedi

Zâtı bir lâkin⁶⁸⁷ şıfâtı bi-şümâr (15)
Birdür ol bir pâdişâh-ı bir ü bâr⁶⁸⁸

Qulıdur Mûsâ vü ger ‘İsâ dağı [AL14b] (1)
Bunlaruñ beyninde farq olmaz ağı⁶⁸⁹

Enbiyâsı cümle hep birlikdedür
Evliyâ anlar gibi (2) dirlikdedür

Hâqqı Hâq üzre bular bildi hemân
Râzı olsun (3) Hâq bulardan her zamân

Çünkü bir bildüñ Hudâyı var bil
Gönlüñe şirk gelse⁶⁹⁰ (4) istiğfâr kııl

Faşl-ı ‘âşir

İmdi ey ‘azîz-i men! Şirk hastasına şifâ istiğfârdur. (5) Şöyle kim şirk çirkini âb-ı istiğfâr ile⁶⁹¹ yusañ qalbüñ âyinesi jeng-i ğamdan⁶⁹² mücellâ olup (6) cümle ‘âlemi çeşm-i dilden temâşâ idüp ‘âlem gözine ‘ibret görine.⁶⁹³

---

⁶⁸³ Lem yelid: “Doğurmamış”

⁶⁸⁴ velem yüled: “Doğmamış”

⁶⁸⁵ aña kimse: kimseye MK

⁶⁸⁶ Niçedür: Nicedür MK

⁶⁸⁷ bir lâkin: birlügi MK

⁶⁸⁸ bir ü bâr: birdür ey yâr MK

⁶⁸⁹ ağı: dağı

⁶⁹⁰ gelse: gelürse SK

⁶⁹¹ istiğfâr ile: istiğfârla AL

⁶⁹² ayinesi jeng-i ğamdan: ayinesin anuñ ğamından MK

⁶⁹³ ‘ibret görine: açıla MK

Hikāyet

Nitekim Dāvūd (7) ‘aleyhi's-selām⁶⁹⁴ dāyimā⁶⁹⁵ istiğfār iderdi. Anuñ hikāyeti budur ki Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁶⁹⁶ (8) ḥazretlerinüñ toḡsan toḡuz ‘avratı var-ıdı.⁶⁹⁷ Cümlesine bir gice⁶⁹⁸ irüşürdi. (9) Bir gün⁶⁹⁹ fikr eyledi ki cümle enbiyā vü evliyā belā ile⁷⁰⁰ mübtelā oldu. ‘Bu ‘acebdür ki [MK16b] ben⁷⁰¹ belāya (10) mübtelā olmadum dirken⁷⁰² Cebrā’īl ‘aleyhi's-selām⁷⁰³ ḥazretleri⁷⁰⁴ geldi ve⁷⁰⁵ eyitdi yā Dāvūd (11) belāya ḥazır ol kim⁷⁰⁶ kendüñ diledüñ didi. Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁷⁰⁷ ḥayretde ḡaldı. (12) Andan istiğfār idüp tırdı⁷⁰⁸ āb-dest [SK12a] alup mescide vardı. Ba‘dehu⁷⁰⁹ mescidde (13) oturup mülāḡaza iderdi kim⁷¹⁰ ‘aceb baña nenüñ gibi belā gele didi.⁷¹¹ Bu mülāḡazada iken⁷¹² (14) ittifāḡ bir gün⁷¹³ bir laṡif gögercin gelüp dizine ḡondı. Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁷¹⁴ (15) tıtmaḡ diledi, gögercin uçup mescidüñ penceresine ḡondı. Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁷¹⁵ gögercin⁷¹⁶ [AL15a] (1) ardınca vardı yine⁷¹⁷ gögercin andan daḡı uçup bir dīvār üzerine⁷¹⁸ ḡondı. (2) Dāvūd ‘aleyhi's-selām yine⁷¹⁹ gögercin⁷²⁰ ardınca naḡar itdi, görđi kim⁷²¹ gögercin ḡonduḡı⁷²² (3) dīvāruñ⁷²³ ḡavlinde⁷²⁴ bir cemīle ‘avrat durur kim⁷²⁵ yüzi ayuñ on dördine beñzer ve bir (4)

⁶⁹⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁶⁹⁵ ‘aleyhi's-selām dāyimā: salavātu'llahi ‘ alā nebiyyina ve aleyh dā'imā MK // dāyima: dā'im SK

⁶⁹⁶ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁶⁹⁷ idi: idi ki MK

⁶⁹⁸ gice: giçe MK

⁶⁹⁹ Bir gün: Bir gün meger MK

⁷⁰⁰ belā ile: bir belāya MK

⁷⁰¹ ben: ben bir MK

⁷⁰² dirken: dir iken SK

⁷⁰³ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷⁰⁴ Cebrā’īl ‘aleyhi's-selām ḥazretleri: Ḥazret-i Cebrā’īl ‘aleyhi's-selām MK

⁷⁰⁵ ve: -MK

⁷⁰⁶ kim: ki MK

⁷⁰⁷ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷⁰⁸ tırdı: durdı SK; -MK

⁷⁰⁹ Ba‘dehu: Ba‘dehu'ş-şalavāt SK, MK

⁷¹⁰ mescidde oturup mülāḡaza iderdi kim: secde idüp oturup mülāḡaza itdi ki MK

⁷¹¹ gele didi: gelecekdür diyü MK

⁷¹² Bu mulāḡazada iken: -SK

⁷¹³ ittifāḡ bir gün: -SK // gün: -MK

⁷¹⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷¹⁵ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷¹⁶ gögercin: -SK, -MK

⁷¹⁷ yine: gine SK

⁷¹⁸ uçup bir dīvār üzerine: ḡalḡup bir dīvāra MK

⁷¹⁹ yine: -MK

⁷²⁰ ‘aleyhi's-selām yine gügercin: -SK

⁷²¹ kim: ki MK

⁷²² ḡonduḡı: ḡondı SK

⁷²³ dīvāruñ: dīvāriñ MK

⁷²⁴ ḡavlinde: ḡavlusında SK

⁷²⁵ kim: ki MK

maḥbūbedür kim⁷²⁶ gülşen-i ḥüsni ḥandan sünbül gibi zülfi perişān lāle-ḥadd ḡonce-leb⁷²⁷ lü' lü'-dendān (5) ḥoḳḳa-dehān. Ḳaçan kim Dāvūd 'aleyhi's-selām⁷²⁸ ol ḥātūnı ḡördi hemān şarşar-ı maḥabbet (6) deryā-yı dili cūşa getürdi ve⁷²⁹ āteş-i 'aşḳ⁷³⁰ şabr draḥtını oda yaḳdı. Ya' ni⁷³¹ ol 'avrata (7) mübtelā oldu.

Beyt

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Ḥüsni-yi yāri çeşm-i dilden ḡorse 'āşık [MK17a] nā-gehān

Cān u başı 'aşkı (8) yolında fedā eyler hemān

Çünkü Dāvūd 'aleyhi's-selām⁷³² ol 'avrata 'āşık olup anuñ (9) tedārikini⁷³³ fikr eyledi. Meger ol 'avratuñ erine Uryā dirleridi. Ġāyet dilāver ciġerdār merd-efken (10) cünd-şiken bir⁷³⁴ pehlevān idi. Dāvūd 'aleyhi's-selām⁷³⁵ vardı, düşmen⁷³⁶ için 'asker⁷³⁷ ḥāzır idüp (11) Uryāyı baş dikdi ve⁷³⁸ eyitdi ki sen bu 'askerüñ önince yūri diyüp⁷³⁹ ḡönderdi. Uryā ol 'askeri (12) alup⁷⁴⁰ düşmāna ḳarşu vardı. Kendü⁷⁴¹ 'askerüñ önince yūridi ceng ḡüninde⁷⁴² şehid oldu.⁷⁴³ (13) Dāvūd 'aleyhi's-selām⁷⁴⁴ anuñ avratın aldı. Süleymān 'aleyhi's-selām⁷⁴⁵ ol 'avratdan ḡoġdı. (14) Bir ḡün Dāvūd 'aleyhi's-selām⁷⁴⁶ otururdu.⁷⁴⁷ İki kişi geldi. Birisi eyitdi yā ḥalīfetu'llāh⁷⁴⁸ bu (15) kişi benüm ḳarındaşumdur.⁷⁴⁹ Bunuñ ḡoḳsan ḡoḳuz ḳoyunu vardur,⁷⁵⁰ benüm ancaḳ⁷⁵¹ bir ḳoyunum vardur.⁷⁵² [AL15b] (1) Ol bir ḳoyunu daḡı baña ḳoḳ

⁷²⁶ maḥbūbedür kim: maḥbūbe 'avratdur ki MK

⁷²⁷ leb: -MK

⁷²⁸ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁷²⁹ hemān şarşar-ı maḥabbet deryā-yı dili cūşa getürdi ve: -MK

⁷³⁰ āteş-i 'aşḳ: büriyüp MK

⁷³¹ [ya' ni]: MK, SK; -AL

⁷³² 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁷³³ tedārikini: tedārikin SK, MK

⁷³⁴ ciġerdār merd-efken cünd-şiken bir: -SK // merd-efken cünd-şiken bir: -MK

⁷³⁵ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁷³⁶ düşmen: düşmān SK

⁷³⁷ 'asker: leşker SK

⁷³⁸ dikdi ve: dikem AL; diküp MK

⁷³⁹ diyüp: didi SK

⁷⁴⁰ 'askeri alup: 'askerüñ önine düşüp MK

⁷⁴¹ Kendü: Çünkü MK

⁷⁴² ceng ḡüninde: -MK

⁷⁴³ oldu: oldu. Ceng ḡüninde MK

⁷⁴⁴ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁷⁴⁵ 'aleyhi's-selām: peyġamber 'a. m. SK

⁷⁴⁶ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁷⁴⁷ otururdu: otururken MK

⁷⁴⁸ ḥalīfetu'llāh: ḥalīfe MK

⁷⁴⁹ ḳarındaşumdur: ḳarındaşımdır MK

⁷⁵⁰ vardur: vardır MK

⁷⁵¹ ancaḳ: -SK

⁷⁵² vardur: vardır MK

görüp elümden almak ister didi. Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁷⁵³ (2) eyitdi qanı [SK12b] inşāfuñ, niçün qarındaşuña zulm itmek dilersin didi.⁷⁵⁴ Ol kişi eyitdi (3) yā ḥalīfetu'llāh ya⁷⁵⁵ senüñ toqsan toquz ‘avratuñ var-iken Uryānuñ ‘avratına⁷⁵⁶ niçün tama‘ itdüñ⁷⁵⁷ (4) didi ve⁷⁵⁸ daḥı⁷⁵⁹ gāyib oldı. Çünki Dāvūd ‘aleyhi's-selām⁷⁶⁰ bu remzi fehm itdi ol dem ah u feryāda (5) düşdi⁷⁶¹ ve'l-hāşıl otuz yıl gözlerinüñ kanlu yaşı diñmedi. Yüzinüñ üstine kanlu (6) yaş⁷⁶² yollar eyledi. Yüzin yire qoyup⁷⁶³ ağlamaqdan eşk-i çeşminden⁷⁶⁴ otlar bitdi⁷⁶⁵ ve rüz [u] şeb (7) zārılıqlar ile⁷⁶⁶ istiğfār iderdi. ‘Ākıbet Allāh⁷⁶⁷ te‘ālā istiğfārı sebebi birle⁷⁶⁸ noqşānını ‘afv idüp⁷⁶⁹ (8) Uryāya ḥayāt virdi. Dāvūd ‘aleyhi's-selāma⁷⁷⁰ ḥaqqını helāl eyledi. İmdi benüm şāhum istiğfār (9) ulu ‘ibādetdür. Anıñçun⁷⁷¹ Resūlu'llāh şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem⁷⁷² her gün istiğfār idüp (10) dir idi ki⁷⁷³ *Subḥānallāhi ve bi-ḥemdihi subḥān'allāhi'l ‘azīm estağfiru'llāhe*⁷⁷⁴ *min kulli zenbin ve etūbi ileyh.* (11) Dā'imā⁷⁷⁵ mübārek dillerinden gitmezdi.⁷⁷⁶

Nazm

[Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fa‘ ulün]

Çün istiğfardur ulu ‘ibādet

Dilünden qoma [kim]⁷⁷⁷ (12) eyler⁷⁷⁸ selāmet

⁷⁵³ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷⁵⁴ itmek dilersin didi: idersin MK

⁷⁵⁵ ḥalīfetu'llāh ya: ḥalīfetu'llāh SK; ḥalīfe MK

⁷⁵⁶ ‘avratına: ‘avratını MK

⁷⁵⁷ itdüñ: idüp alduñ MK

⁷⁵⁸ ve: -SK

⁷⁵⁹ daḥı: -SK

⁷⁶⁰ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁷⁶¹ düşdi: başladı SK

⁷⁶² yaş: yaşı SK; yaşlar MK

⁷⁶³ Yüzin yire qoyup: Yüzi qoyun MK

⁷⁶⁴ eşk-i çeşminden: eşk-i çeşminden yollar olup MK

⁷⁶⁵ bitdi: biterdi SK

⁷⁶⁶ zārılıqlar ile: zārılıqlarla MK; zārilerle SK

⁷⁶⁷ Allāh: Allāh sübhānehü ve MK

⁷⁶⁸ sebebi birle: sebebiyle MK

⁷⁶⁹ noqşānını ‘afv idüp: noqşānı ‘afv olup MK

⁷⁷⁰ Dāvūd ‘aleyhi's-selām: Dāvūd ‘aleyhi's-selāma MK; Dāvūda SK

⁷⁷¹ Anıñçun: Anuñ içün ḥazret-i MK

⁷⁷² şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem: ‘ a. m. SK

⁷⁷³ dir idi ki: dirdi kim SK

⁷⁷⁴ estağfiru'llāhe: -MK

⁷⁷⁵ Dā'imā: Dāyimā AL

⁷⁷⁶ Dā'imā mübārek dillerinden gitmezdi: dir idi MK

⁷⁷⁷ [kim]: SK; -AL, -MK

⁷⁷⁸ eyler: isterseñ MK

Kim istiğfār iderse devlet anuñ
Kim añmazsa bu kavli miñnet anuñ (13)

Dilüñden gitmesün hiç gāfil olma
Murād-ı nefse hergiz mā'il olma

Çün istiğfār durur⁷⁷⁹ derdüñ (14) devāsı
İdin⁷⁸⁰ sermāye kim yoqdur bahāsı

Ṭarīqat [MK18a] ehline hem reh-nümādur
Ḥaḳīqat ehline (15) zevḳ u şafādur

Eger sen diyesin estağfiru'llah
Ki tā hem-rāh ola rāhuñda⁷⁸¹ ol şāh [AL16a] (1)

Ḳulağūnda⁷⁸² bu kavli güşvār it⁷⁸³
Naşīhatdür gönülde bir qarar it⁷⁸⁴

Faşl-ı ḥādī 'aşer⁷⁸⁵

(2) Ba' dehu ol nefsi emmāre ba' zı kimesneleri⁷⁸⁶ kāfir-maḥz ider. Zīrā küfr zulemātı
göñlini kaplar. (3)

Ḥikāyet

Nitekim Ebu Cehlūñ ḳalbini küfr zulemātı örtüp gönli gözine⁷⁸⁷ ḥicāb olmışdı.⁷⁸⁸ Yevmen
fe-yevmen (4) küfri zīyāde olurdu.⁷⁸⁹ [SK13a] Anuñ ḥikāyeti budur ki Ebū Cehlūñ ataları
Ka' betu'llāhuñ begleri (5) ola gelmişler idi. Resūlu'llāh⁷⁹⁰ ḥazretlerinüñ ataları ḳādīler ola

⁷⁷⁹ istiğfārdurur: istiğfārdur AL, SK

⁷⁸⁰ İdin: İdiñ MK; İdüñ SK

⁷⁸¹ rāhuñda: rāhında MK

⁷⁸² Ḳulağūnda: Ḳulağda MK

⁷⁸³ it: ḳıl MK

⁷⁸⁴ it: ḳıl MK

⁷⁸⁵ Faşl-ı ḥādī 'aşer: Faşlu'l-ḥādīye 'aşer SK

⁷⁸⁶ kimesneleri: kimesneler MK

⁷⁸⁷ Ebu Cehlūñ ḳalbini küfr zulemātı örtüp gönli gözine: Ebū Cehil-i la' inüñ ḳalbini küfr ü zulemāt örtüp
gönli özrine MK

⁷⁸⁸ olmışdı: olmuş idi SK

⁷⁸⁹ olurdu: olındı MK

⁷⁹⁰ Resūlu'llāh : Resūlullāh şalla'llāhu MK

gelmişler idi. Cümlesi (6) Hâzret-i İsmâ'îl 'aleyhi's-selâm⁷⁹¹ neslidür. Çünkü Ebû Cehl Resûlu'llâh hâzretlerinin peygamber (7) olduğın işitdi. Eyitdi⁷⁹² yalan söyler Muhammed sehğârdur, sihr ile halkı kendüye⁷⁹³ inandırmak diler (8) didi.⁷⁹⁴ Bir gün Harem içinde Hâzret-i Habîbu'llâh⁷⁹⁵ naşîhat iderdi. Ebû Cehl geldi (9) eyitdi yâ Muhammed eger girçek peygamber iseñ kameri iki pâre eyle tâ ki saña ikrâr idevüz.⁷⁹⁶ (10) Zîrâ ol sihirle⁷⁹⁷ olmaz didi. Muhammed 'aleyhi's-selâm eyitdi⁷⁹⁸ n'ola olsun ammâ Ka'betu'llâh (11) içinde ne kadar halk var ise yatsu vaktinde hâzır durdılar⁷⁹⁹ Muhammed Muştafâ 'aleyhi's-selâm⁸⁰⁰ (12) hâzretlerinin mu'cizâtını⁸⁰¹ görmek için taşradan niçe kabîle cemî' olmuş idi.⁸⁰² (13) Altmış yitmiş⁸⁰³ biñ âdem cem' oldu. Ayuñ on dördi olup tamâm ider iken (14) Resûlu'llah⁸⁰⁴ yüksek yire çıkup sağ elinün şehâdet parmağı (15) birle aya işâret eyledi. Hemân dem ay⁸⁰⁵ iki şak oldu dahı ikisi iki tarafından [AL16b] (1) kemer olup geldi Hâzret-i Resûlu'llâhuñ⁸⁰⁶ biri sağ yîñinden ve biri şol yîñinden girüp (2) yine ikisi bir olup mübârek yaçasından çıkıdı⁸⁰⁷ varup yirinde karar itdi.⁸⁰⁸ Cemî'-i halk (3) bu mu'cizâtı⁸⁰⁹ görüp⁸¹⁰ ekşeri imâna geldi. Ammâ Ebû Cehl girü inkâr eyledi. Her kaçan kim Resûlu'llâh⁸¹¹ (4) mu'cizât gösterse küfri ziyâde olurdu.⁸¹² 'Âkıbet küfr ü dâlâlet ile⁸¹³ cânın⁸¹⁴ cehenneme işmarladı.

⁷⁹¹ 'aleyhi's-selâm: 'a. m. SK

⁷⁹² Eyitdi: -MK

⁷⁹³ kendüye: -AL

⁷⁹⁴ didi: -MK

⁷⁹⁵ Hâzret-i habîbu'llâh: habîbu'llâh halka SK; habîbu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem MK

⁷⁹⁶ idevüz: iderüz MK

⁷⁹⁷ sihirle: sihr ile MK

⁷⁹⁸ Muhammed 'aleyhi's-selâm eyitdi: habîb-i ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem buyurdu MK; Muhammed eyitdi SK

⁷⁹⁹ durdılar: turdılar ve AL

⁸⁰⁰ Muhammed Muştafâ 'aleyhi's-selâm: Muhammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem MK

⁸⁰¹ mu'cizâtını: mu'cizâtın SK; mu'cizâtın MK

⁸⁰² olmuş idi: olmuşdı AL

⁸⁰³ Altmış yitmiş: altmış SK

⁸⁰⁴ Resûlu'llah: Resûlu'llah Hâzretleri bir SK; Resûlu'llah şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem MK

⁸⁰⁵ ay: -SK

⁸⁰⁶ Hâzret-i Resûlu'llâhuñ: Resûlu'llâh Hâzretlerinin SK

⁸⁰⁷ çıkıdı: çıkup SK

⁸⁰⁸ ikisi iki tarafından kemer olup geldi hâzret-i Resûlu'llâhuñ biri sağ yîñinden ve biri şol yîñinden girüp yine ikisi bir olup mübârek yaçasından çıkıdı varup yirinde karar itdi: iki cânıbden gelüp Resûlu'llâh şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem hâzretlerinin iki mübârek yaçasından çıkup varup yirinde karar eylediler MK // itdi: eyledi SK

⁸⁰⁹ bu mu'cizâtı: -SK

⁸¹⁰ Cemî' halk bu mu'cizâtı görüp: Bu mu'cizâtı görüp halk MK

⁸¹¹ Resûlu'llâh : Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem MK

⁸¹² olurdu: olup MK

⁸¹³ dâlâlet ile: dâlâletle SK

⁸¹⁴ cânın: cân AL, SK

Nazm (5)

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Nefse uyma kim seni kâfir eder
Halka cümle ' aybuñı⁸¹⁵ zâhir ider

Dâ'imâ olsañ [MK19a] (6) murâdınca anuñ
Dür ider qalbünnden ĩmānuñ senüñ

Nefsdür kâfirleri kâfir iden (7)
Nefsdür mü'minleri zâhir iden

Her ki nefsin⁸¹⁶ kendüye yâr eyledi
Hakqla aşşılı (8) bāzār eyledi [SK13b]

Kim ki işlâh eyledi nefsin⁸¹⁷ şehā
Tamu odundan bilün⁸¹⁸ buldı rehā (9)

Uyma nefse ' âqil ü dānā iseñ
' Aqla yâr ol t̄alib-i ma' nī iseñ

Nefse uyan (10) ' âqıbet mezmūm olur
Cennet ü dīdārdan⁸¹⁹ maḥrūm olur

Nefse uyma ' âqil iseñ (11) olma ' āş
' Aqla uy kim ide her ğamdan ḥalāş

---

⁸¹⁵ ' aybuñı: ' aybını MK

⁸¹⁶ nefsin: nefsiñ MK

⁸¹⁷ nefsin: nefsiñ MK

⁸¹⁸ bilün: bilin MK

⁸¹⁹ dīdārdan: dīdārdan ol MK

Nefsün işi bildün işde⁸²⁰ (12) küfr olur

‘ Aqla uyan dīnle⁸²¹ īmān budur

Faşl-ı şānī ‘ aşer

İmdi benüm şāhum bilgil kim (13) küfr derdinün dermānı īmāndur!

Hikāyet

Nitekim Ebūbekr-i Şiddīk rađiya'llāhu te‘ ālā⁸²² ‘ anhu (14) ehl-i īmānuñ serdārıdur. Anuñ hikāyeti oldur kim⁸²³ Hāzret-i Ebūbekr⁸²⁴ ğāyet mūna‘ am u mālđār (15) ħāce idi. hāzret-i server-i enbiyāyı⁸²⁵ ğāyet severdi. Bir gün Hāzret-i Ebūbekr⁸²⁶ [AL17a] (1) Şama ticārete gitdi. Yolda giderken⁸²⁷ rü'yāsında gördi kim⁸²⁸ gökden ay (2) inüp gelüp etegine girdi. [MK19b] Dađı fikr idüp uyandıđda eyitdi kim⁸²⁹ ‘ aceb bu ne ‘ alāmet (3) ola didi.⁸³⁰ Çünkü Şama vardı⁸³¹ bu düşi mu‘ abbire ta‘ bīr itdürdi.⁸³² Mu‘ abbir eyitdi ki yā Ebābekr (4) inşā'allāh te‘ ālā⁸³³ saña müjde olsun⁸³⁴ sen bir⁸³⁵ peygābere vezīr olursın kim anuñ adı (5) Muĥammed ola. Çün Ebābekr⁸³⁶ Şamdan⁸³⁷ meşāliĥin görüp⁸³⁸ Ka‘ betu'llāha⁸³⁹ geldi. (6) İttifāĥ ol yıl⁸⁴⁰ Resūlu'llāha nübüvvet gelmişdi.⁸⁴¹ Mekke ĥalkı gelüp Ebūbekre didiler kim⁸⁴² yā Ebābekr⁸⁴³ (7) Muĥammed peygāberlik⁸⁴⁴ da‘ vāsın itdi⁸⁴⁵ var-ısa cünün ğalebe idüp mecnūn olmuşdur⁸⁴⁶ (8) didiler. Ebūbekr eyitdi Muĥammed mecnūn degüldür, Hāĥ peygāberdür diyüp Resūlu'llāh⁸⁴⁷ hāzretlerine⁸⁴⁸ (9) geldi eyitdi yā Muĥammed

⁸²⁰ işde: üşte SK

⁸²¹ dīnle: dīn ile SK

⁸²² te‘ ālā:-MK

⁸²³ kim: ki MK

⁸²⁴ Ebūbekr: Ebūbekr rađiya'llāhu ‘ anhu MK

⁸²⁵ server-i enbiyāyı: Muĥammed Muştafāyı SK; server-i enbiyā şalla'llāhu ‘ āleyhi ve sellem hāzretlerini MK

⁸²⁶ Hāzret-i Ebūbekr: Hāzret-i Ebūbekr rađiya'llāhu ‘ anhu MK

⁸²⁷ gitdi. Yolda giderken: giderken yolda MK

⁸²⁸ kim: ki MK

⁸²⁹ fikr idüp uyandığda eyitdi kim: uyanup fikr idüp MK

⁸³⁰ bu ne ‘ alāmet ola didi: neye ‘ alāmet ola dirdi SK

⁸³¹ vardı: girdi MK

⁸³² itdürdi: itdürdi ve SK

⁸³³ kim yā Ebābekr inşā'allāh te‘ ālā: ki yā Ebūbekr işte saña müjde olsun MK

⁸³⁴ inşā'allāh te‘ ālā saña müjde olsun: -SK

⁸³⁵ bir: -SK

⁸³⁶ Ebābekr: Ebūbekr MK

⁸³⁷ Şamda: Şamdan AL

⁸³⁸ görüp: gördi andan SK

⁸³⁹ Kā‘ betu'llāha: Kā‘ betu'llāh şehrine MK

⁸⁴⁰ yıl: yıl hāzret-i MK

⁸⁴¹ gelmişdi: gelmiş idi MK

⁸⁴² didiler kim: eyitdiler SK, MK

⁸⁴³ Ebābekr: Ebūbekr MK

⁸⁴⁴ peygāberlik: peygāberlik SK

⁸⁴⁵ da‘ vāsın itdi: da‘ vāsı idiyor MK

⁸⁴⁶ idüp Mecnūn olmuşdur: itdi Mecnūn oldı SK

⁸⁴⁷ Resūlu'llāh : Resūlu'llāh şalla'llāhu ‘ āleyhi ve sellem MK

peygamberem⁸⁴⁹ demişsin ıanı mu^c cizātuñ⁸⁵⁰ didi. Resūlu'llāh⁸⁵¹ (10) eyitdi yā Ebābekr mu^c cize bu yitmez mi kim Şama giderken düş gördüñ. Şamda⁸⁵² (11) mu^c abbir⁸⁵³ ta^c bīr idüp eyitdi kim⁸⁵⁴ sen Muḥammedüñ yanında şaḥābe-i gūzīn olursın didi. (12) Yā bu mu^c cize saña⁸⁵⁵ yitmez mi didi.⁸⁵⁶ Çünkü Ebūbekr Resūlu'llāhdan⁸⁵⁷ [MK20a] (13) bu sözi işitdi ol dem⁸⁵⁸ ayağına düşdi ve cān u gönülden īmāna [SK14a] geldi. (14) Hīç tereddüd itmedi. Lā-cerem adı⁸⁵⁹ Şiddīk oldı ve daḡı mu^c cizāt gördükçe (15) īmānı ziyāde olurdu. Zīrā Resūlu'llāhuñ⁸⁶⁰ mu^c cizātı Allāh te^c ālānuñ raḡmetidür. Anıñçun [AL17b] (1) Ebūbekr şiddīk⁸⁶¹ şıdkın⁸⁶² ziyāde iderdi. Ve Ḥāzret-i 'Ömer⁸⁶³ 'adlin ziyāde iderdi⁸⁶⁴ ve Ḥāzret-i 'Oşmān⁸⁶⁵ (2) hayāsın ziyāde iderdi ve Ḥāzret-i 'Alī⁸⁶⁶ seḡāvetin⁸⁶⁷ ziyāde (3) iderdi⁸⁶⁸ ve 'ilmin ziyāde iderdi. Ve sāyir aşḡāb⁸⁶⁹ i^c tiḡādın⁸⁷⁰ ziyāde iderdi⁸⁷¹ ve münāfıqlaruñ nifākın⁸⁷² (4) ziyāde iderdi. Zīrā Ḥāḡ te^c ālānuñ⁸⁷³ raḡmeti ḡalkuñ⁸⁷⁴ üzerine 'āmdur. Hīç kimesneye buḡlı yoḡdur. (5) Her kişi ḡābiliyyetine göre bulur. Zīrā bir boyacı dükkānında kırḡ küb olsa her birinüñ içinde (6) bir dürlü renk olsa bir aḡ bezi kırḡ pāre idüp her birini bir küpe [batarsañ her⁸⁷⁵ küpüñ içinde ne dürlü renk olursa⁸⁷⁶ bez⁸⁷⁷ ol renge döner.]⁸⁷⁸

⁸⁴⁸ ḡāzretlerine: ḡāzretine SK

⁸⁴⁹ peygamberem: peygamberim MK

⁸⁵⁰ mu^c cizātuñ: mu^c cizāt MK

⁸⁵¹ Resūlu'llāh : Resūlu'llāh şalla'llāhu 'āleyhi ve sellem MK

⁸⁵² Ebābekr mu^c cize bu yitmez mi kim Şama giderken düş gördüñ Şamda: Ebūbekr mu^c cize saña yitmez mi ki Şama gider iken düş görüp mu^c abbire ta^c bīr itdürdüñ MK

⁸⁵³ mu^c abbir: mu^c abbire SK

⁸⁵⁴ kim: ki MK

⁸⁵⁵ Yā bu mu^c cize saña: Mu^c cize bu SK

⁸⁵⁶ didi: -MK

⁸⁵⁷ Resūlu'llāhdan: Resūlullāh ḡāzretlerinden SK; Resūlu'llāh şalla'llāhu 'āleyhi ve sellemden MK

⁸⁵⁸ ol dem: ol dem mübārek MK

⁸⁵⁹ adı: -SK

⁸⁶⁰ Resūlu'llāhuñ: Resūlu'llāh ḡāzretlerinüñ SK

⁸⁶¹ şiddīk: raḡiya'llāhu 'anhu ḡāzretlerinüñ MK

⁸⁶² şıdkın: -SK

⁸⁶³ 'Ömer: 'Ömerüñ SK

⁸⁶⁴ ve Ḥāzret-i 'Ömer 'adlin ziyāde iderdi: -MK

⁸⁶⁵ 'Oşmān: 'Oşmānuñ SK; 'Oşmān raḡiya'llāhu 'anhu ḡāzretlerinüñ MK

⁸⁶⁶ 'Alī: 'Alīnüñ SK; 'Alī kerema'llāhu veche ve raḡiya'llāhu 'anhu ḡāzretlerinüñ MK

⁸⁶⁷ seḡāvetin: seḡāsın MK

⁸⁶⁸ ziyāde iderdi: -SK

⁸⁶⁹ aşḡāb: aşḡābuñ SK

⁸⁷⁰ i^c tiḡādın: i^c tiḡādların AL

⁸⁷¹ ve 'ilmin ziyāde iderdi. Ve sāyir aşḡāb i^c tiḡādların ziyāde iderdi: -MK

⁸⁷² nifākın: nifāklarını AL

⁸⁷³ te^c ālānuñ: te^c ālā ḡāzretlerinüñ MK

⁸⁷⁴ ḡalkuñ: 'ālemüñ MK

⁸⁷⁵ her: her bir MK

⁸⁷⁶ olursa: olsa MK

⁸⁷⁷ biz: biz daḡı MK

⁸⁷⁸ [batarsañ her küpüñ içinde ne dürlü renk olursa biz ol renge döner]: SK, MK; -AL

Temsil-i⁸⁷⁹ diger semāvātdan (7) ebr-i nīsān yağar şadef⁸⁸⁰ dürr olup yılan ağzında zehr olur bāğda ve⁸⁸¹ bustānda sebze⁸⁸² ve (8) reyḥān olur. Şura yirde çör çöp olur. *Ve kıṣ ‘alā hāzā*

Nazm [MK20b]

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Çünkü bu remzi saña (9) itdüm beyān
Ḥāṭıruñdan gitmesün⁸⁸³ hergiz hemān

Kendüyi bilse olur bundan kişi (10)
Ya‘ ni ne ḥāl üzredür her cünbişi

Ehl-i ‘ırfāna bu sözler cān olur
Ḳalb⁸⁸⁴ içinde (11) şıdḳla⁸⁸⁵ imān olur

Dür olur ehl-i nifāḳa bu kelām
Zirā fehm itmez bu remzi ey (12) hümām

Kim ki imānında şadıḳdur şehā
Ol bulur bu⁸⁸⁶ nefis küfrinden rehā

Nefse her kim virdi (13) ruḥşat bī-gümān
‘Āsī olur bil ki kāfirdür ey cān

Ṭutma nefsüñ sözlerin oldur (14) şevāb⁸⁸⁷
Söz budur *Va’llāhu a‘lem bi’s-şavāb*

---

⁸⁷⁹ Temsil-i: Temsildür ki MK

⁸⁸⁰ şadef: içinde MK, SK

⁸⁸¹ ve: -MK

⁸⁸² sebze: sebze olur SK

⁸⁸³ Ḥāṭıruñdan gitmesün: Ḥāṭıruñda dursun MK

⁸⁸⁴ ḳalb: ḳalbinüñ SK

⁸⁸⁵ şıdḳla: şıdḳ MK, SK

⁸⁸⁶ bu: -MK

⁸⁸⁷ Ṭutma: Dutma SK

Faşl-ı şālîş 'aşer⁸⁸⁸

Ba' dehu ey⁸⁸⁹ 'azîz-i men! Ol (15) yaramaz şıfatlarıñ birisi dağı 'inâddur ki vech-i ma' küle⁸⁹⁰ kâ'il olmaz. 'İnâdı kendüye pişe [AL18a] (1) ider.

Hikâyet

Nitekim nefis itdi. Anuñ hikâyeti budur kim Hıllâk-ı⁸⁹¹ 'âlem kaçan kim nefsi [SK14b] bir cevher-i (2) pâkden yaratdı ve eyitdi kim⁸⁹² sen kimsin ben kimem? Nefs cevâb virüp⁸⁹³ eyitdi sen sensin, (3) ben benem didi. Hâk te'âlâ buyurdı ki biñ yıl od ile⁸⁹⁴ 'azâb itdiler yine⁸⁹⁵ getürüp eyitdi sen kimsin (4) ben kimem?⁸⁹⁶ Nefs eyitdi [MK21a] sen sensin ben benem.⁸⁹⁷ Girü Hâk te'âlâ buyurdı biñ yıl dağı⁸⁹⁸ açlık ile 'azâb (5) itdiler bu kerre⁸⁹⁹ nefis gâyet eyle⁹⁰⁰ zebûn oldı açlığa tãkat getürimedi.⁹⁰¹ Bârî te'âlâ nefsi girü (6) getürüp⁹⁰² eyitdi yâ mu'annid sen kimsin, ben kimem?⁹⁰³ Bu kerre⁹⁰⁴ nefis zârüret ile⁹⁰⁵ eyitdi kim yâ Rabb sen 'âlemsin ve (7) maşşüd-ı benî Âdemsin ben 'âciz ü bî-çäre kuluñum didi. 'İnâdı⁹⁰⁶ sebebinden iki biñ yıl 'azâb (8) çekdi ve⁹⁰⁷ 'inâdı sebebi ile bu deñlü belâya uğradı.

Nazm

[Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fa' ülün]

Mu' anniddür çü nefis itdi (9) 'inâdı

Mu' azzeb itdi Hâk ol nâ-murâdı

⁸⁸⁸ Faşl-ı şālîş 'aşer: Faşlü's-şālîş 'aşer SK

⁸⁸⁹ ey : -SK

⁸⁹⁰ ma' küle: ma' kül gödükde MK

⁸⁹¹ Hıllâk-ı: Hıllâk-ı cihân MK; Hıllâk-ı SK

⁸⁹² kim: ki SK

⁸⁹³ cevâb virüp: -SK

⁸⁹⁴ ki biñ yıl od ile: biñ yıl 'azâb-ı od ile MK

⁸⁹⁵ yine: gine SK

⁸⁹⁶ eyitdi sen kimsin ben kimem: su'al eyledi MK

⁸⁹⁷ benem: benem didi SK

⁸⁹⁸ dağı: -SK, -MK

⁸⁹⁹ kerre: - SK

⁹⁰⁰ eyle: -SK

⁹⁰¹ getürimedi: getüremedi MK

⁹⁰² nefsi girü getürüp: -MK

⁹⁰³ kimem: kimim MK

⁹⁰⁴ Bu kerre: -SK

⁹⁰⁵ zârüretle: bi'z-zârürî MK

⁹⁰⁶ 'inâdı: 'inâd SK

⁹⁰⁷ ve: -SK

Žarūret⁹⁰⁸ birle Ḥaḫḫa itdi⁹⁰⁹ ikrār
Bize nef̄s (10) niçe ikrār itsün ey yār

Anuñ dermānı ey ehl-i ṭarīḫat
Riyāzet çekdirüp bilmek ḥaḫīḫat⁹¹⁰ (11)

Çü ḥavf itmez ʿazāb-ı nārdan ol
Utanmaz ḥalkla Ğaffārdan ol

ʿİnād işin⁹¹¹ (12) hemīşe kār idinmiş
Riyāzet kārını⁹¹² aġyār idinmiş

Gel imdi sen ʿinād itme hemīşe (13)
Hemīn olsun riyāzet sende pīşe

ʿİnād itme ki var Ḥaḫḫuñ ʿazābı
Riyāzet eyleyüp bul (14) çok şevābı

Faşl-ı rābiʿ ʿaşer⁹¹³

İmdi benüm ruḫum. Bu ʿinād bir ḫabīḫ şıfatdur ki ne Ḥaḫḫa yarar⁹¹⁴ ne (15) ḫalka. Anıñçun⁹¹⁵ [MK21b] Ḥaḫ teʿālā bu şıfatla [muttaşıf]⁹¹⁶ olanları sevmez. Pes mü'mine lāyık degüldür ki ʿinād [AL18b] (1) üzere⁹¹⁷ ola. Mü'min oldur ki kendü⁹¹⁸ nef̄sinden her zamān⁹¹⁹ ʿinād ḫopsa gerekdür ki anı riyāzetle (2) zebūn eyleye⁹²⁰ tā kim ʿinād itmege ḫudreti olmaya.

⁹⁰⁸ Žarūret: Žarūrī MK

⁹⁰⁹ Ḥaḫḫa itdi: itdi Ḥaḫḫa SK; itdi Ḥaḫḫı MK

⁹¹⁰ bilmek: yinmek MK

⁹¹¹ işin: işi MK

⁹¹² kārını: kārı MK

⁹¹³ Faşl-ı rābiʿ ʿaşer: Faşlu'r-rābiʿ ʿaşer SK

⁹¹⁴ yarar: yarar ve MK

⁹¹⁵ Anıñçun: Anuñçun SK

⁹¹⁶ [muttaşıf]: MK, SK; -AL

⁹¹⁷ üzere: üzerine MK

⁹¹⁸ kendü: kendi MK

⁹¹⁹ her zamān: her zamānda SK; her ne zamān MK

⁹²⁰ eyleye: eyleyesin SK

Hikāyet

Nitekim İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹²¹ riyāzet itdi.⁹²² (3) Anuñ hikāyeti budur⁹²³ ki kaçan kim Şīt ‘aleyhi's-selām⁹²⁴ hāzretinden⁹²⁵ soñra halk azdı. Haq te‘ālā⁹²⁶ İdrisi [SK15a] peygamber (3) eyleyüp⁹²⁷ halkı tariq-ı müstaqime da‘vet⁹²⁸ eyledi⁹²⁹ dañı kendüsi riyāzete başladı. Şol kadar oldı kim⁹³⁰ (5) on altı yıl yimedi ve içmedi. Dün ü gün⁹³¹ ‘ibādet eyledi. Ve'l-hāşıl ayağın turmağdan⁹³² (6) ayaklarınıñ derisi şoyulurdu ve dizleri dañı delük delük⁹³³ olmuş-ıdı.⁹³⁴ Ve'l-hāşıl cümle (7) halkuñ ‘ibādetince ‘ibādet eyledi. Şol kadar oldı kim⁹³⁵ bir gün ‘Azrā’ıl ‘aleyhi's-selām⁹³⁶ Hāzret-i (8) İdrīse⁹³⁷ gelüp selām virdi. İdrīs ‘aleyhi's-selām eyitdi hāzretüñüz kimdür?⁹³⁸ ‘Azrā’ıl ‘aleyhi's-selām⁹³⁹ kendüyi (9) bildürdi. İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹⁴⁰ eyitdi qabz-ı ruḥ itmege mi geldüñ didi. ‘Azrā’ıl ‘aleyhi's-selām⁹⁴¹ (10) eyitdi ki⁹⁴² yok ammā Allāh te‘ālānuñ emrile geldüm ki seni ziyāret idem ve⁹⁴³ hem senüñ ile qarındaş (11) olam.⁹⁴⁴ İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹⁴⁵ eyitdi ki⁹⁴⁶ hoş qabul itdüm. [MK22a] Ammā yā ‘Azrā’ıl senden dilerem ki biricük rüḥumı (12) qabz idüp yine⁹⁴⁷ diri kılasın⁹⁴⁸ tā kim ölüm acısın bilem⁹⁴⁹ ve ol ḥavfla ‘ibādeti ziyāde idem.⁹⁵⁰ ‘Azrā’ıl⁹⁵¹ (13) eyitdi Allāh te‘ālādan

⁹²¹ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹²² İdrīs ‘aleyhi's-selām riyāzet itdi: Hāzret-i İdrīs şalavātu'llāhi ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyh hāzretleri riyāzetden ayrı olmazdı MK

⁹²³ budur: oldur MK

⁹²⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹²⁵ hāzretinden: hāzretlerinden MK

⁹²⁶ te‘ālā: te‘ālā hāzretleri MK

⁹²⁷ eyleyüp: eyledi MK; eyledi gelüp SK

⁹²⁸ müstaqime da‘vet: müstaqim üzerine istikām SK

⁹²⁹ halkı tariq-i müstaqime da‘vet eyledi: tariq-i müstaqim üzerine halkı da‘vet eyleyüp müstaqim eyledi ve MK

⁹³⁰ kim: ki MK

⁹³¹ ü: -SK, -MK

⁹³² ayağın turmağdan: ayağın durmağdan SK; ayağı üzerine durmağdan MK

⁹³³ ve dizleri dañı delük delük: diken diken MK

⁹³⁴ olmuşdı: olmuş idi MK, SK

⁹³⁵ kim: ki MK

⁹³⁶ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹³⁷ Hāzret-i İdrīse: İdrīs hāzretine SK

⁹³⁸ hāzretüñüz kimdür: kimsin SK

⁹³⁹ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁴⁰ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁴¹ Hāzret-i İdrīse gelüp selām virdi. İdrīs ‘aleyhi's-selām eyitdi Hāzretüñüz kimdür? ‘Azra’ıl ‘aleyhi's-selām kendüyi bildirdi. İdrīs ‘aleyhi's-selām eyitdi qabz-ı ruḥ itmege mi geldüñ didi. ‘Azrā’ıl ‘aleyhi's-selām: -MK // ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁴² ki: -MK

⁹⁴³ ve: -SK

⁹⁴⁴ olam: olam didi MK

⁹⁴⁵ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁴⁶ ki: -MK

⁹⁴⁷ yine: yine beni MK

⁹⁴⁸ rüḥumı qabz idüp yine diri kılasın: cānumı alasın gine viresin SK

⁹⁴⁹ bilem: bileyim bilem MK

emr olmayınca ben kimesnenüñ⁹⁵² cânın⁹⁵³ almağa qadir degülem didi. Pes İdris ʿaleyhi's-selâm⁹⁵⁴ (14) Hâk teʿâlâya tazarruʿ eyledi kim⁹⁵⁵ ölüm şerbetinüñ lezzetin dada. Hâk teʿâlâ⁹⁵⁶ duʿâsın qabül eyledi ve⁹⁵⁷ ʿAzrâʿîli (15) gönderdi kim⁹⁵⁸ İdris ʿaleyhi's-selâmuñ⁹⁵⁹ ruħını qabz ide. Ve'l-hâşıl⁹⁶⁰ ʿAzrâʿîl gelüp İdris ʿaleyhi's-selâmuñ⁹⁶¹ [AL19a] (1) ruħını qabz itdi.⁹⁶² Baʿdehu Hâk teʿâlâ yine⁹⁶³ hayât viridi. Ve'l-hâşıl İdris ʿaleyhi's-selâm (2) ʿibâdeti bu kerre birkaç tabaqa ziyâde eyledi.⁹⁶⁴ Bundan sonra meger murâd idindi kim⁹⁶⁵ tamuıy göre. (3) Andan Hâkqa tazarruʿ⁹⁶⁶ niyâz eyledi. Hâk⁹⁶⁷ teʿâlâ duʿâsın qabül eyledi⁹⁶⁸ buyurdi kim varup⁹⁶⁹ (4) cehennemı göre. Mâlik tamuıy açup İdris ʿaleyhi's-selâmi⁹⁷⁰ tamuınuñ içine koyup tamâm (5) seyr itdürdi. Andan sonra yine⁹⁷¹ murâd idindi kim daħı⁹⁷² cenneti⁹⁷³ göre. Hâk teʿâlâ bu niyâzın⁹⁷⁴ daħı qabül (6) idüp⁹⁷⁵ emr itdi kim vara cenneti daħı⁹⁷⁶ göre.⁹⁷⁷ İdris ʿaleyhi's-selâm⁹⁷⁸ cennet qapusına [MK22b] geldi⁹⁷⁹ (7) daħı Rıdvanâ eyitdi yâ Rıdvan gel⁹⁸⁰ lutf eyle, Allâh için baña icâzet vir ki⁹⁸¹ cennete (8) girüp şol ağacıñ [SK15b] dibinde iki rekʿât namâz kılayın⁹⁸² ve girü çıkayın⁹⁸³ gideyin⁹⁸⁴ didi. (9)

⁹⁵⁰ ve ol havfla ʿibâdeti ziyâde idem: ol havf ile ʿibâdeti ziyâde ideyim MK

⁹⁵¹ ʿAzrâʿîl: ʿAzrâʿîl ʿa. m. SK

⁹⁵² kimesnenüñ: kimsenüñ MK

⁹⁵³ cânın: cânını SK

⁹⁵⁴ ʿaleyhi's-selâm: ʿa. m. SK

⁹⁵⁵ kim: ki MK

⁹⁵⁶ teʿâlâ: teʿâlâ daħı MK

⁹⁵⁷ ve: -SK

⁹⁵⁸ ʿAzrâʿîli gönderdi kim: ʿAzrâʿîl ʿaleyhi's-selâma emr eyledi ki MK

⁹⁵⁹ ʿaleyhi's-selâmuñ: ʿa. m. hazretinüñ SK

⁹⁶⁰ Ve'l-hâşıl: -SK

⁹⁶¹ ʿaleyhi's-selâmuñ: ʿa. m. SK

⁹⁶² itdi: itdi ve MK

⁹⁶³ yine: gine SK

⁹⁶⁴ Ve'l-hâşıl İdris ʿaleyhi's-selâm ʿibâdeti bu kerre birkaç tabaqa ziyâde eyledi: Bu kerre ʿibâdeti arturdi SK

⁹⁶⁵ kim: ki MK

⁹⁶⁶ Andan Hâkqa tazarruʿ: Hâkqa SK // tazarruʿ idüp MK

⁹⁶⁷ Hâk: Tañrı SK

⁹⁶⁸ eyledi: itdi SK

⁹⁶⁹ kim varup: ki MK // varup: vara SK

⁹⁷⁰ ʿaleyhi's-selâmi: ʿa. m. SK

⁹⁷¹ yine: -SK

⁹⁷² daħı: -SK

⁹⁷³ kim daħı cenneti: ki cenneti daħı MK

⁹⁷⁴ niyâzın: niyâzını MK

⁹⁷⁵ bu niyâzın daħı qabül idüp: niyâzın qabül itdi daħı SK

⁹⁷⁶ daħı: -SK

⁹⁷⁷ kim vara cenneti daħı göre: ki varup cenneti temâşâ eyleye pes MK

⁹⁷⁸ ʿaleyhi's-selâm: ʿa. m. SK

⁹⁷⁹ geldi: geldi ve MK

⁹⁸⁰ gel: -SK

⁹⁸¹ ki: -MK

⁹⁸² kılayın: kılayum MK

⁹⁸³ çıkayın: -SK

⁹⁸⁴ çıkayın gideyin: çıkup gideyüm MK

Rıd̄vān eyitdi qorqarın girersin ammā yine⁹⁸⁵ çıkmazsın didi. İdrīs ‘aleyhi's-selām and itdi.⁹⁸⁶ (10) Rıd̄vān daḥı⁹⁸⁷ destūr virdi. İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹⁸⁸ cennete girüp⁹⁸⁹ qapuyā qarīb bir ağacuñ (11) dibinde seccādesin şaldı daḥı iki rek‘āt namaz kıldı. Ba‘dehu⁹⁹⁰ [seccādesin anda koyup taşra çıkdı ve eyitdi yā Rıd̄vān]⁹⁹¹ seccādemı anda unutmışın (12) varup alayın⁹⁹² didi. Rıd̄vān eyitdi var al.⁹⁹³ [İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹⁹⁴ içerü girdi, ayruq⁹⁹⁵ çıkmadı.] Rıd̄vān eyitdi yā İdrīs gel çık.⁹⁹⁶ İdrīs ‘aleyhi's-selām⁹⁹⁷ eyitdi çıkmazın.⁹⁹⁸ (13) Rıd̄vān eyitdi çıkarın⁹⁹⁹ diyü and itdün idi.¹⁰⁰⁰ Daḥı¹⁰⁰¹ İdrīs ‘aleyhi's-selām¹⁰⁰² eyitdi¹⁰⁰³ taşra (14) çıkdım and¹⁰⁰⁴ yirine geldi şimdi tekrār yine¹⁰⁰⁵ girdüm, niçün çıkayın¹⁰⁰⁶ didi. Ḥod¹⁰⁰⁷ küllü nefsin (15) za‘ıkatü’l mevı¹⁰⁰⁸ muqarrerdür. Ben ḥod¹⁰⁰⁹ ölüm acısın¹⁰¹⁰ gördüm ve cemi‘ān¹⁰¹¹ halk cehenneme uğrar ben [AL19b] (1) daḥı¹⁰¹² cehenneme girüp gördüm.¹⁰¹³ Çünkü cennete giren muḥalleddür, çıkmaz ben daḥı girdüm çıkmazın¹⁰¹⁴ (2) didi. [MK23a] Ol dem ḥiṭāb-ı ‘izzet geldi kim¹⁰¹⁵ yā Rıd̄vān, İdrīsı cennetden men‘ itme kim¹⁰¹⁶ anuñ (3) mekānı cennetdür.

⁹⁸⁵ qorqarın girersin ammā yine: qorqarım girersin MK

⁹⁸⁶ Rıd̄vān eyitdi qorqarın girersin ammā yine çıkmazsın didi. İdrīs aleyhi's-selām and itdi: -SK // and itdi: and içüp çıkarım didi MK

⁹⁸⁷ daḥı: -SK

⁹⁸⁸ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁸⁹ cennete girüp: -SK

⁹⁹⁰ seccādesin şaldı daḥı iki rek‘āt namaz kıldı. Ba‘dehu: -MK

⁹⁹¹ [seccādesin anda koyup taşra çıkdı ve eyitdi yā Rıd̄vān]: MK, SK; -AL

⁹⁹² seccādemı anda unutmışın varup alayın: seccādeyi anda unitmişam varup alayım MK

⁹⁹³ al: al tüz çık didi MK

⁹⁹⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK, MK

⁹⁹⁵ ayruq: artuq MK

⁹⁹⁶ [İdrīs ‘aleyhi's-selām içerü girdi ayruq çıkmadı. Rıd̄vān eyitdi yā İdrīs gel çık]: MK, SK; -AL

⁹⁹⁷ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁹⁹⁸ çıkmazın: çıkmam MK

⁹⁹⁹ çıkarın: çıkaram MK

¹⁰⁰⁰ çıkarın diyü and itdün idi: and içdün SK

¹⁰⁰¹ Daḥı: -SK

¹⁰⁰² aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁰⁰³ eyitdi: eyitdi bir SK

¹⁰⁰⁴ and: andım MK

¹⁰⁰⁵ yine: -SK, -MK

¹⁰⁰⁶ çıkayın: çıkayım MK

¹⁰⁰⁷ didi. Ḥod: daḥı eyitdi ki MK; - SK

¹⁰⁰⁸ “Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.” 3/Alı İmran-185, 29/Ankebut -57.

¹⁰⁰⁹ ḥod: -SK

¹⁰¹⁰ acısın: acısım MK

¹⁰¹¹ cemi‘ān: cemi‘-i AL

¹⁰¹² daḥı: -SK

¹⁰¹³ girüp gördüm: SK; uğrayup gördüm MK

¹⁰¹⁴ daḥı girdüm çıkmazın: ḥod cennete girdüm çıkmam MK

¹⁰¹⁵ kim: ki MK

¹⁰¹⁶ kim: ki MK

Nazm

[Mefā' īlün/Mefā' īlün/Fa' ūlün]

Ḥudāçun koydı İdrisi cināna

Riyāzet arada oldı bahāne (4)

Sülük ehline hoşdur bu riyāzet

Riyāzet eyleyen bulur selāmet

Bu nefse güç gelür (5) gāyet de¹⁰¹⁷ ey yār

Riyāzet eylemek pes aña¹⁰¹⁸ düşvār

Olur her bir güç işüñ soñı āsan (6)

Nitekim ' ömrüñ olur yüsrā ey cān

Şol iş kim güç gelür¹⁰¹⁹ bu nefse her dem

Sen anı işle kim¹⁰²⁰ (7) def' ola her ğam

Senüñ her dem riyāzet kārūñ olsun

' İnād itmek hemİN aġyāruñ¹⁰²¹ (8) olsun

Zebūn itmek dilersenñ nefsi-şūmı

Riyāzet şöḥbetinüñ¹⁰²² eyle mūmı

Faşl-ı ḥāmis (9) ' aşer

Ba' dehu ey yār-ı vefādār! Bu nefsi-emmārenüñ ḳabīḥ sıfatlarından birisi daḫı ḫaḳ¹⁰²³ (10) nesneye inkār eylemekdür. Bu daḫı nefsiñ muḫālefetüñden ḳopar.

---

¹⁰¹⁷ de: -MK

¹⁰¹⁸ eylemek pes aña: eylegil pes itme MK

¹⁰¹⁹ gelür bu: olur MK

¹⁰²⁰ kim: ki MK

¹⁰²¹ ' İnād itmek hemİN aġyāruñ: ' Ādet itmek hemİN ' ināduñ MK

¹⁰²² şöḥbetinüñ: şöḥbetüñ MK

¹⁰²³ ḫaḳ: -MK

Hikâyet

Nitekim MıŖ sultânı (11) itdi.¹⁰²⁴ Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem¹⁰²⁵ hazretlerinin mi' racına inkâr itdi.¹⁰²⁶ Bir şâhib-i (12) kerâmet şeyh¹⁰²⁷ anuñ inkârına vâkıf oldı. İttifâk¹⁰²⁸ bir gün MıŖ sultânınıñ katına girüp (13) geldi¹⁰²⁹ ve¹⁰³⁰ selâm¹⁰³¹ virüp¹⁰³² eyitdi yâ sultân habîbu'llâh hazretlerinin mi' racına [MK23b] niçün [SK16a] (14) inkâr idersin?¹⁰³³ Ol inkâr seni 'âkıbet¹⁰³⁴ kâfir ider¹⁰³⁵ didi. Meger Sultân-ı MıŖ¹⁰³⁶ ol (15) gün bir bülend köşkde oturup MıŖuñ¹⁰³⁷ etrafın seyr iderdi. Çünkü şeyh sultânın¹⁰³⁸ [AL20a] (1) yanına geldi ki¹⁰³⁹ kendüye naŖihât ide.¹⁰⁴⁰ Sultân söze gelüp¹⁰⁴¹ eyitdi yâ şeyh bu sözi 'ağıl nice kabûl (2) ider¹⁰⁴² ki¹⁰⁴³ iki sâ' atde¹⁰⁴⁴ bunca biñ yıllık yol geçe¹⁰⁴⁵ ve¹⁰⁴⁶ on sekiz biñ 'âlemi seyr itdüm diye didi. (3) Şeyh eyitdi yâ sultân karşıña nazâr eyle! Sultân nazâr itdi gördi kim¹⁰⁴⁷ Ka' betu'llâh sarâyıñ¹⁰⁴⁸ (4) önüne gelmiş turur.¹⁰⁴⁹ Sultân ta' accüb eyledi. Yine¹⁰⁵⁰ şeyh eyitdi yâ (5) sultân şol yanıña nazâr eyle¹⁰⁵¹ Sultân şol cänibine nazâr eyledi.¹⁰⁵² Gördi kim düşmân leŖkeri¹⁰⁵³ şehri urup tâ sarâyına irmiş. (6) Sultân nazâr idüp¹⁰⁵⁴ hay bu ne belâdur diyince şeyh yine¹⁰⁵⁵ eyitdi yâ sultân arduña¹⁰⁵⁶ bağı! Sultân (7) ardına¹⁰⁵⁷ bağı gördi kim

¹⁰²⁴ itdi: MK

¹⁰²⁵ Resûlu'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerinin: Resûlu'llâh azretlerinin SK

¹⁰²⁶ itdi: iderdi SK eyledi. Anuñ hikâyeti oldur ki MK

¹⁰²⁷ şeyh: şeyh Bedreddin MK

¹⁰²⁸ İttifâk: -SK

¹⁰²⁹ girüp geldi: vardı MK

¹⁰³⁰ ve: -SK

¹⁰³¹ selâm: selâmet AL

¹⁰³² virüp: virüp oturdu MK

¹⁰³³ idersin: idersin ki MK

¹⁰³⁴ seni 'âkıbet: 'âkıbet seni SK

¹⁰³⁵ inkâr seni 'âkıbet kâfir ider: inkâr ile 'âkıbet helâk olursın MK

¹⁰³⁶ sultân-ı MıŖ: sultân SK, MK

¹⁰³⁷ MıŖuñ: MıŖın MK

¹⁰³⁸ sultânıñ: sultânın AL

¹⁰³⁹ ki: kim AL

¹⁰⁴⁰ ide: eyleye MK

¹⁰⁴¹ gelüp: başlayup MK

¹⁰⁴² ider: itsün SK

¹⁰⁴³ kim: ki SK ; -MK

¹⁰⁴⁴ sâ' atde: sâ' at içinde MK

¹⁰⁴⁵ yol geçe: yola vara MK

¹⁰⁴⁶ ve: -SK

¹⁰⁴⁷ nazâr itdi gördi kim: dağı nazâr idüp gördi ki MK

¹⁰⁴⁸ sarâyıñıñ MK

¹⁰⁴⁹ turur: durur MK

¹⁰⁵⁰ yine: gine SK

¹⁰⁵¹ yâ sultân şol yanıña nazâr eyle: yâ sultân anı ço şol yanıñdan gelen nedür anı gör didi SK

¹⁰⁵² cänibine nazâr eyledi: yanına nazâr itdi SK

¹⁰⁵³ şol yanıña nazâr eyle. Sultân şol cänibine nazâr eyledi. Gördi kim düşmân leŖkeri: anı kabûl eyledin mi ya sol yanına bağı gelen nedür anı gör didi. Sultân şol yanına nazâr idüp gördi ki düşmân 'askeri MK

¹⁰⁵⁴ nazâr idüp -SK

¹⁰⁵⁵ yine: -SK

Nîl¹⁰⁵⁸ şuyı taşmış, şehriñ yarısın başmış gelüp sarâyına girmiş.¹⁰⁵⁹ (8) Hay meded diyince¹⁰⁶⁰ şeyh eyitdi yâ sultân sağ yanuña nazar eyle! Sultân sağ yanına¹⁰⁶¹ (9) baqdı gördi kim şehriñ bir yanına od düşmiş gelür¹⁰⁶² az kalmış ki [MK24a] sarâyını yaqa!¹⁰⁶³ Hay meded (10) diyince şeyh eyitdi yâ sultân yukarı baq! Baqup gördi kim bir div ağzını açmış¹⁰⁶⁴ (11) kendüyi¹⁰⁶⁵ kapa. Meded diyü feryâd eyledi. Şeyh eyitdi yâ sultân¹⁰⁶⁶ aşğa nazar eyle! Sultân nazar (12) itdi gördi kim bir ulu ejderhâ nerdübândan çıkup kendüye hücüm eylemiş. Ah (13) meded [yâ şeyh]¹⁰⁶⁷ diyince şeyh eyitdi yâ sultân qorqma kim bunlar¹⁰⁶⁸ benüm velâyetimün kuvvetidür didi. (14) Sultân gözin yumup açınca gördi kim hiç birisi¹⁰⁶⁹ yok. Şeyh sultâna¹⁰⁷⁰ eyitdi (15) yâ sultân bir demde benüm gibi ‘âciz ü bî-çâre¹⁰⁷¹ dervişün bunca [SK16b] kerâmetin [AL20b] (1) müşâhede itdün. Ol kim¹⁰⁷² iki cihân fahri hâtemü’l-enbiyâdur ve ser-tâc-ı evliyâdur kim¹⁰⁷³ (2) iki sâ‘atde Allâh te‘âlânun ‘inâyet ile bunca menâzili kat‘ itmek ‘aceb midür¹⁰⁷⁴ didi (3) ve dağı eyitdi kim¹⁰⁷⁵ ol qarşudan¹⁰⁷⁶ görinen Ka‘betu’llâh Allâh te‘âlânun rahmetidür ki kişi (4) cân u gönülde¹⁰⁷⁷ Haqqa teveccüh itse tãrfetul-‘ayn içinde¹⁰⁷⁸ irişür. Dağı şol yanundan¹⁰⁷⁹ (5) gelen ‘asker nefsiñ hayâlât-ı fâsidesidür¹⁰⁸⁰ ki saña qaşd ider ve arduñdan¹⁰⁸¹ gelen âteş¹⁰⁸² (6) nefsiñ hiddetidür kim¹⁰⁸³ seni yaqmaq diler ve sağ yanundan¹⁰⁸⁴ gelen bulanık seyl

¹⁰⁵⁶ arduña: ardına MK

¹⁰⁵⁷ Sultân ardına MK

¹⁰⁵⁸ Nîl: Nîl mübârek MK

¹⁰⁵⁹ gelüp sarâyına girmiş: alur sarâyına girer MK

¹⁰⁶⁰ diyince: yâ şeyh diyü çağırdı MK

¹⁰⁶¹ yâ sultân sağ yanuña nazar eyle! Sultân sağ yanına baqdı: sağ yanına baq MK

¹⁰⁶² gelür: gelüp SK

¹⁰⁶³ kalmış ki sarâyını yaqa: qaldı ki sarâyına ulaşa MK

¹⁰⁶⁴ Baqup gördi kim bir div ağzını açmış: Yukarı dağı baqdı gördi ki bir div inmiş MK

¹⁰⁶⁵ kendüyi: kendüni

¹⁰⁶⁶ yâ sultân: -MK

¹⁰⁶⁷ [yâ şeyh]: MK, SK; -AL

¹⁰⁶⁸ Sultân nazar itdi gördi kim bir ulu ejderhâ nerdübândan çıkup kendüye hücüm eylemiş. Ah meded yâ şeyh diyince şeyh eyitdi yâ sultân qorqma kim bunlar: nazar eyledi gördi ki bir ejderhâ nerdübândan yukarı gelür. Ah meded yâ şeyh diyü nidâ eyledi. Şeyh eyitdi qorqma bu MK

¹⁰⁶⁹ kim hiç birisi: ki hiç bir nesne MK

¹⁰⁷⁰ sultâna: -SK

¹⁰⁷¹ ‘âciz ve bî-çâre: abd-i ‘âciz bî-çâre MK

¹⁰⁷² itdün ol kim: eyledin ya ol ki MK

¹⁰⁷³ kim: ki MK

¹⁰⁷⁴ ‘aceb midür: güç midür SK

¹⁰⁷⁵ kim: ki MK

¹⁰⁷⁶ qarşudan: qarşunda MK

¹⁰⁷⁷ cân u gönülde: cân-ı gönülde MK

¹⁰⁷⁸ içinde: içre MK

¹⁰⁷⁹ yanundan: yanından MK

¹⁰⁸⁰ hayâlât-ı fâsidesidür: fâsid hayâlidür MK; fâsid hayâlatıdır SK

¹⁰⁸¹ arduñdan: ardından MK

¹⁰⁸² âteş: âteş görinen MK

¹⁰⁸³ kim: ki MK

¹⁰⁸⁴ yanundan: yanından MK

nefsüñ (7) ğurūridur kim¹⁰⁸⁵ seni ğarķ itmek diler ve ol yuķarudan¹⁰⁸⁶ gelen dīv [MK24b]
nefsüñ inkārıdur ki¹⁰⁸⁷ (8) ĩmānuñ alup seni kāfir itmek diler ve ol aŗağıdan gelen ejderhā
nefs-i emmārenüñ (9) kuvve-i tāmmedür¹⁰⁸⁸ ki seni yutmaķ diler diyüp şeyh ğāyib¹⁰⁸⁹
oldı. Çünki sultān (10) şeyhden bu kerāmeti ğörüp bu pendı iŗitdi ve¹⁰⁹⁰ daħı fikr eyledi
eyitdi (11) bu benüm ğayālātum ancaķ yoŗsa bir laŗzanuñ içinde bu ķadar iŗ mi olur didi
ve (12) āħir ol inkār¹⁰⁹¹ cān¹⁰⁹² cehenneme iŗmarladı. ‘ Āķıbet ol inkār anı ĩmānsuz (13)
ğönderdi.

Nazm

[Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilātün/Fā’ ilün]

Mü’mine lāyık degüldür Ħaķķa¹⁰⁹³ inkār eylemek

Çünki¹⁰⁹⁴ lāzım mü’mine (14) iķrārı tekrār eylemek

Kim ki inkār eyledi mi’ rācını¹⁰⁹⁵ ol¹⁰⁹⁶ Aħmedüñ

Nĳk-baħt olmadı (15) ğalk içre bedĳdür ol bedüñ

Ey uyup nefesine Ħaķ sözlere inkār eyleyen

Bil seni [AL21a] (1) inkār odıdur¹⁰⁹⁷ ŧamuda nār eyleyen

Ħaķķı ğaķ bil bātılı bātılı bil ey ğirçek nazār

Ħaķķı bātılı (2) bātılı ğaķ anlama kim var ğātır

Evliyā vü enbiyā ŧayy-ı mekāndur şübhe yoķ

Kime zāhir ğörinür kime (3) nihāndur şübhe yoķ

¹⁰⁸⁵ kim: ki MK

¹⁰⁸⁶ yuķarudan: yuķarıdan AL

¹⁰⁸⁷ ki: kim AL

¹⁰⁸⁸ tāmmedür: yayıdur MK

¹⁰⁸⁹ ğāyib: ğāyet AL, ğā’ib MK

¹⁰⁹⁰ ve: -SK

¹⁰⁹¹ inkārıla: inkār ile MK

¹⁰⁹² cānın: cān AL, SK

¹⁰⁹³ Ħaķķa: dilde AL; çünki MK

¹⁰⁹⁴ Çünki: Bil ki MK

¹⁰⁹⁵ mi’ rācını: mi’ rācına SK

¹⁰⁹⁶ ol: -MK

¹⁰⁹⁷ odıdur: idüpdür AL

Faşl-ı sâdis ve ‘aşer¹⁰⁹⁸

İmdi ey t̄alib-i rāh-ı h̄aķīķat! İnkār bir (4) deryādur ki niceler anda ğarķ olmışdur. Eger maṭlūb kūyında¹⁰⁹⁹ vaḥdet maķāmına irmek (5) dilerseñ [MK25a] iķrār gemisine gir tā kim ol deryānūñ huṭūrından emīn olasın.

Hikāyet [SK17a]

(6) Nitekim Ḥazret-i Mollā ḳuddise sırruh iķrārla velīyu'llāh ve kāmīl¹¹⁰⁰ oldı. Anuñ hikāyeti (7) budur ki Monla hūnkār raḫmetu'llāh-ı ‘ā‘ leyh raḫmeten vāṣi‘ aten¹¹⁰¹ āşıķları¹¹⁰² sevmezdi. Her ḳanda bir ‘üryān (8) āşıķ¹¹⁰³ görse dutup öküz yirine boyundurıģa ḳoşdururdu daḫı ḳifte sürdürürdi. Tamām zebūn (9) olsa ḳoyu virüp eydürdi kim¹¹⁰⁴ yüri var¹¹⁰⁵ bir daḫı müft-hārlık itme var bir şan‘ at öğren (10) dir idi. Anuñ ḫavfindan Ḳonya diyārına āşıķ gelmezdi.¹¹⁰⁶ Bir gün ‘Acemden bir abdāl seyāḫat¹¹⁰⁷ (11) idüp ‘ālemi geşt iderken ittifaķ Molla hūnkār ḫazretleri¹¹⁰⁸ ana¹¹⁰⁹ rāst geldi. Dutañ diyü¹¹¹⁰ (12) emr itdi. Duttılar ıssı günde ḳifte ḳoşdılar. Çıplaķ¹¹¹¹ baldırlarına çıbuķ ile urmaḳdan (13) ḳızıl ḳan oldı ve¹¹¹² aĝzı köpüklendi ve burnından ḳan revān oldı andan soñra (14) ḳoyuvirdiler. Meger ol adāl Tebrīz vilāyetinden idi. Hīç ṭurmadı¹¹¹³ ol acı birle¹¹¹⁴ Tebrīze (15) vardı. Şems-i Tebrīzī maķām dirler anda bir ulu āsitāne [MK25b] varıdı. Ol abdāl ol tekkeye [AL21b] (1) varup anda¹¹¹⁵ dervīşlere ser-encāmın¹¹¹⁶ beyān itdi ve şeyḫūñ öñinde tācın yire urdı (2) ve¹¹¹⁷ feryād idüp Monla hūnkārdan ‘azīm¹¹¹⁸ şikāyet eyledi. Çünki şeyḫ abdāldan Monlā (3) hūnkāruñ ehlu’llāhı inkārın¹¹¹⁹ işitdi. Ol ecelden¹¹²⁰ dervīşlerine nazar

¹⁰⁹⁸ Faşl-ı sâdis ve ‘aşer: Faşl-ı's-sâdis ‘aşer SK

¹⁰⁹⁹ kūyında: kūyına MK

¹¹⁰⁰ Ḥazret-i Mollā ḳuddise sırruh iķrārla velīyu'llāh ve kāmīl: Mevlānā Mollā hūnkār iķrārla velīyu'llāh kāmīl SK; Ḥazret-i Mevlānā Monlā ḫüdüvengār ḳade's-sallāhu sırruh iķrārla velīyu'llāh kāmīl MK

¹¹⁰¹ Monla hūnkār raḫmetu'llāh-ı ‘ā‘ leyh raḫmeten vāṣi‘ aten: Monlā ḫüdüvengār hīç MK // vāṣi‘ aten: vāṣi‘ aten hīç SK

¹¹⁰² hīç āşıķları: āşıķları hīç MK

¹¹⁰³ āşıķ: āşıķ ya‘ ni dervīş MK

¹¹⁰⁴ kim: ki MK

¹¹⁰⁵ var: -SK, -MK

¹¹⁰⁶ gelmezdi: dervīş gelmez oldı MK; gelmez olmuş idi SK

¹¹⁰⁷ seyāḫat: seyāḫat MK

¹¹⁰⁸ Molla hūnkār ḫazretleri: Mollā ḫazreti SK; Monlā ḫazretlerine MK

¹¹⁰⁹ aña: -MK

¹¹¹⁰ Dutañ diyü: -SK; Monlā ḫazretleri dutañ diyü MK

¹¹¹¹ Çıplaķ: -MK

¹¹¹² oldı ve: oldılar AL

¹¹¹³ hīç ṭurmadı: hīç ṭurmayup SK; Şöyle ki hīç durmayup MK

¹¹¹⁴ birle: -MK

¹¹¹⁵ anda: -MK, -SK

¹¹¹⁶ ser-encāmın: ser-encāmı MK

¹¹¹⁷ ve: -SK, -MK

¹¹¹⁸ ‘azīm: -SK

¹¹¹⁹ inkārın: efkārın MK

¹¹²⁰ Ol ecelden: Hemān -SK

idüp bu hizmete¹¹²¹ (4) kankıñuz varur didükde¹¹²² hemân Şems-i Tebrizî yirinden tūru gelüp¹¹²³ eyitdi baña himmet idüñ (5) ben varayın¹¹²⁴ didi. Şeyh eyitdi sen varma zirâ eger sen varursan başsuz gelürsin didi. (6) Şems eyitdi kabûl itdüm, tek baña emr eyleñ¹¹²⁵ didi. Şeyh dañı destūr virdi. Evliyâu'llâha (7) menzil yok Şems-i Tebrizî ol dem Konya'da Monlâ¹¹²⁶ ders-hânesine gelüp¹¹²⁷ gördi kim¹¹²⁸ (8) Hâzret-i Mevlânâ oturmuş şâkirlerinüñ kimi ders oğur kimi Fârisiden kitâb müzâkere ider her biri kendü şuglında.¹¹²⁹ Hemân Şems¹¹³⁰ Hâzret-i¹¹³¹ Mevlânânun [SK17b] karşıasına gelüp eyitdi ki yâ Mevlânâ *inçî kâlîst*.¹¹³² (10) Mevlânâ baş kaldurup eyitdi kim *kâlîst ki to ne dâni*¹¹³³ didi dañı söze kadir olmadı. [MK26a] (11) Ol dem Şems bir hâlî yirde¹¹³⁴ oturdu. İttifâk ezân oğındı. Mevlânâ turup¹¹³⁵ namâza gitdi. (12) Şems Hemân dem turup Mevlânânun kitâbların divşürüp kucaqlayup şâdurvâna dökdi (13) dañı üstine çıkup ayaqlamağa başladı. Girülerden¹¹³⁶ birisi n'eyleysin dimege kadir olmadı (14) çünki hâl böyle oldu tiz Mevlânâ'ya haber itdiler. Mevlânâ segirdüp geldi hay derviş (15) *in çî kâlîst* didi. Derviş eyitdi *kâlîst ki to ne dâni*. Mevlânâ eyitdi kim bâri [AL22a] (1) Mañıku't-Tayrum zâyî' olmasa kayırmazdum¹¹³⁷ didi. Hemân Şems egilüp şudan Mañıku't-ıayrı¹¹³⁸ çıkardı (2) tozını silküp Mevlânâ'nun eline şundı. Mevlânâ gördi kim şudan çıkan kitâbuñ (3) tozı çıkdı. Bu kerre Mevlânâ bildi kim¹¹³⁹ bu kişi hâlî degüldür şâhib-i kerâmetdür. Hemân¹¹⁴⁰ (4) Mevlânâ¹¹⁴¹ Şems Hâzretlerinüñ¹¹⁴² ayağına düşüp¹¹⁴³ eyitdi ki sulţânım bugün benüm konuğumsın (5) gelüñ¹¹⁴⁴ bende-hâneye varalum didi.¹¹⁴⁵ Şems eyitdi ben saña konuğ olmanın¹¹⁴⁶ zirâ baña

¹¹²¹ hizmete: hıdmete AL

¹¹²² didükde: didi MK; -SK

¹¹²³ tūru gelüp: duru geldi SK; durugeldi ve MK

¹¹²⁴ varayın: varayum MK

¹¹²⁵ eyleñ: idüñ SK; eyleyin MK

¹¹²⁶ Monlâ: Mollâ SK

¹¹²⁷ Konyada Monlâ ders-hânesine gelüp: Konya'ya geldi SK; Konya'da Monlâ hünkârün ders-hânesine geldi MK

¹¹²⁸ kim: ki MK

¹¹²⁹ Hâzret-i Mevlânâ oturmuş şâkirlerinüñ kimi ders oğur kimi Fârisiden kitâb müzâkere ider her biri kendü şuglında: Mevlânâ hâzretleri oturmuş şâkirlerinüñ kimi ders oğur kitâbet ider kimi Qur'an ve kimi Fârisî kimi Arabî oğur her biri kendü şuglında SK; Hâzret-i Mevlânâ oturmuş şâkirlerinüñ kimi ders oğur ve kimi kitâbet ider ve kimi Qur'an ve kimi Fars ve kimi Arabî oğur her biri kendi şugılındadır MK

¹¹³⁰ Şems: Şems-i Tebrizî MK

¹¹³¹ Hâzret-i: -SK, -MK

¹¹³² inçî kâlîst: -MK // "Bu ne hâlî?"

¹¹³³ kâlîst ki to ne dâni : "Senin bilmediğın bir hâlî"

¹¹³⁴ hâlî yirde: hâlî yire MK

¹¹³⁵ turup: durup MK

¹¹³⁶ Girülerden: Şâkirdlerüñ SK; Şâkirdlerinden MK

¹¹³⁷ kayırmazdum: kayırmaz AL

¹¹³⁸ [Mañıku't-ıayrı]: MK, SK; -AL

¹¹³⁹ kim: ki MK

¹¹⁴⁰ Hemân: Hemân dem AL

¹¹⁴¹ Mevlânâ: -MK

¹¹⁴² hâzretlerinüñ: hâzretinüñ SK

¹¹⁴³ düşüp: düşdi ve MK

¹¹⁴⁴ gelüñ: gel MK

şarāb gerek ve (6) maḥbūb gerek. Sen bunları itmege ḳādir degülsin didi. Mevlānā eyitdi her ne buyurursañ¹¹⁴⁷ (7) ḥāzır ideyin¹¹⁴⁸ didi.¹¹⁴⁹ [MK26b] Tek sen baña ḳonuḳ ol didi. Şems¹¹⁵⁰ ḳabūl itdi. Mevlānā alup evinde (8) şadra geçürdi.¹¹⁵¹ Kendüsi arḳasına bir destī alup baş açuḳ yalıñ ayak varup (9) mey-ḥāneden şarāb getürdi.¹¹⁵² Daḥı bir zāhide ḥātūnı var idi varup aña eyitdi ki¹¹⁵³ (10) yā zāhide gel ki ehlu'llāh şoḥbetinden behre alasin.¹¹⁵⁴ Ḥātūn gelüp Ḥāzret-i Şems-i Tebrīzī (11) öñinde şarābı destīden ḳadeḫe ṭoldurup¹¹⁵⁵ Şemse şundi. Şems ol ḳadeḫi Mevlānāya (12) şundi. Mevlānā [SK18a] kendü¹¹⁵⁶ eliyle getürdigi şarāb gördi kim¹¹⁵⁷ şarāb-ı ṭahūr olmuş. Ḳaçan kim ol (13) şarābı¹¹⁵⁸ içdi gözine nūr ve göñline sürür ṭoldı. Ba^c dehu ḥātūn şarābı ṭoldurup¹¹⁵⁹ (14) Ḥāzret-i Şemse şundi. Çünki ḳadeḫ Şemse¹¹⁶⁰ degdi ḳadeḫi elinde ṭutup¹¹⁶¹ muşāḥabete meşḡul (15) oldu. Meger ol vaḳitde Ḥāzret-i Mevlānānuñ oḒlı Veled Çelebiye eyitdiler kim¹¹⁶² ataña sefāhat [AL22b] (1) Ḓalebe itmiş, bir 'aşıḒa uyup vālideñe¹¹⁶³ ḳadeḫ sürdürüp şoḥbet iderler. Çünki Veled Çelebi bu (2) sözi işitdi ḳılıç 'uryān [MK27a] idüp ol şoḥbete girüp geldi.¹¹⁶⁴ Hemān Şemsün üzerine (3) gelüp elindeki ḳılıç birle¹¹⁶⁵ Şemsi çaldı. Çünki¹¹⁶⁶ Şemsün başı öñine düşdi. Hemān Şems başını¹¹⁶⁷ (4) eline alup eyitdi yā Mevlānā beni isterseñ ḳafes-i¹¹⁶⁸ Tebrīzde bulasin diyü baş¹¹⁶⁹ söyledi (5) ve daḥı semā^c idüp çıkup¹¹⁷⁰ gitdi. Ve'l-ḥāşıl Veled Çelebi itdügi işine¹¹⁷¹ pişmān olup (6) deryā-yı ḥayretde¹¹⁷² ḳaldı. Bu itdügi işe¹¹⁷³

¹¹⁴⁵ didi: -SK

¹¹⁴⁶ ben saña ḳonuḳ olmazın: biz saña ḳonuḳ olmazuz MK

¹¹⁴⁷ buyurursañ: buyurursan MK

¹¹⁴⁸ ideyin: ideyüm MK

¹¹⁴⁹ didi: -MK

¹¹⁵⁰ Şems: Şems-i Tebrīzī MK

¹¹⁵¹ geçürdi: geçürdi daḥı MK

¹¹⁵² getürdi: getürdi ve MK

¹¹⁵³ ki: -MK

¹¹⁵⁴ alasin: alasin didi MK

¹¹⁵⁵ ṭoldurup:doldurup MK

¹¹⁵⁶ kendü: kendi MK

¹¹⁵⁷ kim: ki MK

¹¹⁵⁸ ḳadeḫi: şarābı AL

¹¹⁵⁹ şarābı ṭoldurup: şarāb doldurup MK

¹¹⁶⁰ Şemse: Şems ḥāzretlerine MK

¹¹⁶¹ ṭutup: dutup MK

¹¹⁶² kim: ki MK

¹¹⁶³ vālideñe: vālideye MK

¹¹⁶⁴ girüp geldi: geldi MK

¹¹⁶⁵ birle: ile MK

¹¹⁶⁶ Çünki: Çünkim AL

¹¹⁶⁷ Hemān Şems başını: Hemān dem başın MK

¹¹⁶⁸ ḳafes-i: şehri MK; -SK

¹¹⁶⁹ başı: baş MK

¹¹⁷⁰ çıkup: revān çıkıdı SK

¹¹⁷¹ işine: işe MK

¹¹⁷² Ve'l-ḥāşıl Veled Çelebi itdügi işine pişmān olup deryā-yı ḥayretde: Veled Çelebi işine pişmān oldu ḥayretde: SK

¹¹⁷³ Bu itdügi işe: -SK -MK

atasınıñ dañı¹¹⁷⁴ ‘ aklı gitdi. Eyle olsa¹¹⁷⁵ Mevlānā (7) Hāzretleri Şemsüñ ardına düşüp gitdi.¹¹⁷⁶ Veled Çelebi gördi kim¹¹⁷⁷ kadehde Şemsüñ cür‘ası (8) kalmış alup içdi gördi ki¹¹⁷⁸ kendi zann itdüğü şarāb degül. Ol cür‘adan mest-i (9) ‘ aşk¹¹⁷⁹ olup gönli zevk u şafā¹¹⁸⁰ ile taldı.¹¹⁸¹ Dañı ebyāt u eş‘ār söylemege başladı. (10) Ammā bu cānibde¹¹⁸² Şems ki kendi başını elinde tutup¹¹⁸³ Konyanuñ etrafında yidi kapusı vardır¹¹⁸⁴ (11) her kápuda gördiler ki¹¹⁸⁵ Hāzret-i Şems başını elinde tutup¹¹⁸⁶ döne döne semā‘ iderek¹¹⁸⁷ (12) çıkup gitdi. Ammā bu tarafda Hāzret-i Mevlānā hārāret-i ‘ aşk-ı ilahī ile Tebrīze tođrı¹¹⁸⁸ (13) revān olup gitdi¹¹⁸⁹ ve niçe müddet medīd gidüp¹¹⁹⁰ her kaçan kim Tebrīze [MK27b] yakın (14) gelse yine¹¹⁹¹ anı evliyāu’llāh götürüp bir tarafa atarlardı. Hāzret-i¹¹⁹² Mevlānā kendüyi gāh (15) diyār-ı Rūmda ve gāh diyār-ı ‘ Arabda ve gāh diyār-ı Hindistānda¹¹⁹³ ve gāh diyār-ı ‘ Acemde görüp [AL23a] (1) bu hālet ile tamām biş yıl sergerdān ve hicrān āteşinde sīne [SK18b] biryān ve dīde giryān aşufte vü (2) nālān ya‘ni sīne-çāk dīde-ğamnāk¹¹⁹⁴ dil-i mañzūn özi ğamnāk¹¹⁹⁵ olup ah u feryādla (3) ‘ ālemi geşt itdi. Şöyle ki rāh-ı fırkātde yüzini hāk idüp bī-karar seyāhat¹¹⁹⁶ itmekle Hindī (4) Araba beñzerdi.¹¹⁹⁷ Çünkü fırkāt āteşinde kalbini hāliš¹¹⁹⁸ eyledi ğıl u ğışdan müberrā oldı. (5) Hatta ki ehlu’llāh meşāhatine lāyık oldı.¹¹⁹⁹ İttifāk bir gün¹²⁰⁰ Mevlānā bir şehre geldi, (6) bir kimesneden şordı kim¹²⁰¹ bu şehre ne dirler? Ol kimesne¹²⁰² eyitdi buna şehri¹²⁰³ Tebriz dirler¹²⁰⁴ Mevlānā (7) inanmadı

¹¹⁷⁴ dañı: -SK

¹¹⁷⁵ Eyle olsa: Öyle oldıysa MK, -SK

¹¹⁷⁶ düşüp gitdi: düşdi SK

¹¹⁷⁷ kim: ki MK

¹¹⁷⁸ ki: kim SK

¹¹⁷⁹ mest-i ‘ aşk: mest MK

¹¹⁸⁰ zevk u şafā: şafā ile zevk ile SK

¹¹⁸¹ taldı: doldı MK

¹¹⁸² cānibde: yakada MK

¹¹⁸³ başını elinde tutup: başı elinde SK; başın elinde dutup MK

¹¹⁸⁴ vardır: var idi MK

¹¹⁸⁵ ki: -SK

¹¹⁸⁶ başını elinde tutup: başın elinde dutup MK // tutup: dutup SK

¹¹⁸⁷ semā‘ iderek: -SK

¹¹⁸⁸ toğrı: -SK

¹¹⁸⁹ olup gitdi: oldı SK

¹¹⁹⁰ gidüp: gitdi SK

¹¹⁹¹ yine: -SK

¹¹⁹² Hāzret-i: -SK

¹¹⁹³ Hindistānda: Hindüstānda AL

¹¹⁹⁴ ğamnāk: nemnāk SK

¹¹⁹⁵ özi ğamnāk: -MK

¹¹⁹⁶ seyāhat: seyyāhat MK

¹¹⁹⁷ Araba beñzerdi: ‘ Arabı ‘ Acemi gezdi MK

¹¹⁹⁸ hāliš: hāş MK

¹¹⁹⁹ Hatta ki ehlu’llāh meşāhatine lāyık oldı: Bu ifade MK nüshası ana metninde eksik olup sayfa kenarına eklenmiştir.

¹²⁰⁰ bir gün: bir gün Hāzret-i MK

¹²⁰¹ şordı kim: su’al eyledi ki MK

¹²⁰² kimesne: kimse SK

birinden daħı Őordu.¹²⁰⁵ Ol daħı eyitdi buña Tebriz¹²⁰⁶ dirler. Aña daħı (8) inanmadı. Gördi kim¹²⁰⁷ qarşudan bir derviş gelüp selâm viridi ve eyitdi bu geldigün¹²⁰⁸ (9) Őehr¹²⁰⁹ Tebrizdür. Şems-i Tebrizi maķāminuñ erenleri [MK28a] beni size gönderdiler ki Mevlānānuñ öñine (10) düşüp ol mübārek maķāma irişdüri.¹²¹⁰ Kaķan kim Mevlānā ol mübārek¹²¹¹ maķāmuñ ehline (11) naķar itdi gördi kim¹²¹² kendüye gelen Şems-i Tebrizi üç kişiden yuķaru¹²¹³ oturur. Kendüden yuķaru¹²¹⁴ (12) otuz altı kişi. Hemān yüz yire ķoyup zāriliķ ile aĭladı. Ol dem Őeyħ eyitdi (13) yā Mevlānā ķünki iķrār ile geldün ğam me-ħor ki tā merārāt müyesser Şod ve¹²¹⁵ el götürüp¹²¹⁶ du‘ā (14) itdi. Daħı Şems-i Tebrize işaret eyledi kim¹²¹⁷ Mevlānāyı meķānına ilete. Ol dem¹²¹⁸ Şems ayak (15) üzerine gelüp ve Mevlānānuñ elin eline alup daħı Őaĭ ayaĭın kendünüñ Őaĭ¹²¹⁹ ayaĭı [AL23b] (1) üzerine aldı daħı gözlerüñ yum didi yumdı ve yine¹²²⁰ aķ göziñi¹²²¹ didi. Aķdı (2) kendüyü Kıonyada kendünüñ¹²²² medresesi öñinde görüp her murādı müyesser oldı.¹²²³ (3) Daħı veliyy-i kāmil oldı dünyā āħiret sa‘ ādetine¹²²⁴ irişdi. Bu ķadar nām ve kerāmet birle (4) nāmdār oldı

Nazm¹²²⁵

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Kim ki iķrārla geldi ‘āleme

İki ‘ālemde bilün düşmez ğama (5)

Mü'min oldur kim ola iķrārı yār

Münker oldur kim¹²²⁶ anuñ inkārı var [SK19a]

¹²⁰³ Şehr-i: -SK

¹²⁰⁴ dirler: dirler. Ėazret-i MK

¹²⁰⁵ Şordı: su‘āl eyledi MK

¹²⁰⁶ Tebriz: Şems-i Tebriz MK

¹²⁰⁷ kim: -SK

¹²⁰⁸ geldigün: geldigünüz MK

¹²⁰⁹ Şehr: -SK

¹²¹⁰ irişdüri: irişdürdiler MK

¹²¹¹ ol mübārek: ol mübārek maķāma varup ol MK

¹²¹² kim: ki MK

¹²¹³ yuķaru: yuķarı MK, SK

¹²¹⁴ yuķaru: yuķarı AL, MK

¹²¹⁵ ve: -SK

¹²¹⁶ götürüp: götürdi SK

¹²¹⁷ kim: ki MK

¹²¹⁸ dem: -SK

¹²¹⁹ Őaĭ: -SK

¹²²⁰ ve yine: -SK

¹²²¹ aķ göziñi: gözün aķ MK

¹²²² kendünüñ: kendinüñ MK

¹²²³ oldı: oldı ve MK

¹²²⁴ sa‘ ādetine: sa‘ ādetlerine MK

¹²²⁵ Nazm: -SK

İtme hergiz kimseye egri (6) bir¹²²⁷ nazar

Var ola şâyed velâyetden eşer

Çün göñüllerden [MK28b] haberdâr olmaduñ¹²²⁸

Ehl-i diller kimdür (7) anı bilmeduñ

İmdi her şahşa nazar itseñ hemân

Hızır bil olmuş ola şâyed nihân (8)

Zîrâ her şekle girür ehl-i Hudâ

Ya‘ ni ulular bulur halkdan hafâ¹²²⁹

Görmez anları (9) bağan inkârla¹²³⁰

Görür anları gören ikrârla¹²³¹

Faşl-ı sâbi‘ ‘aşer¹²³²

Ba‘dehu ey benüm ‘azîzüm! (10) Ol nefsi emmâreden qopan yaramaz şıfatlaruñ birisi dağı cehldür ki âdemi günâhkâr (11) itmekle qomaz belki kâfir ider. Zîrâ bu cehâletüñ aşlı zulemâtıdır ve tamu dağı zulemâtıdır. (12) İmdi câhili tamuya çeker. Zîrâ küllü şeyin yurce‘ u ile ‘l-aşlihi¹²³³ dür elbette her nesne¹²³⁴ aşlına çeker. (13)

Hikâyet

Nitekim Fir‘avn câhil idi. ‘Âkıbet ehl-i cehennem oldu. Anuñ hikâyeti budur ki (14) Fir‘avnuñ anası bir fahişe ‘avrat idi. Fir‘avnı zinâdan hâşıl itmiş idi.¹²³⁵ Çünkü (15) Fir‘avn anasından toğdı anası öldi. Bir dişi kelb anı emzirürdi. Ve‘l-hâşıl [AL24a] (1) Fir‘avn üç yıl bu kelbi emdi.¹²³⁶ Ol kelb qanda varsa Fir‘avn ardınca¹²³⁷ yürürdi. Bir kimesne (2) anı

¹²²⁶ kim: ki SK

¹²²⁷ bir: -MK, -SK

¹²²⁸ olmaduñ: olduñ AL

¹²²⁹ halkdan hafâ: Hâqdan şafâ MK

¹²³⁰ inkârla: inkâr ile MK

¹²³¹ ikrârla: inkâr ile MK

¹²³² Faşl-ı sâbi‘ ‘aşer: Faşlü’s-sâbi‘ ‘aşer SK

¹²³³ “Her şey aslına rücu eder.” (Hadis-i Şerif)

¹²³⁴ yine: -MK, -SK

¹²³⁵ itmiş idi: itdi SK

¹²³⁶ ve: -MK, -SK

¹²³⁷ bile: ardınca SK; ardınca bile MK

görüp teraḥḥum itdi. Fir⁶avnı alup evine götürüp¹²³⁸ tā büyük olunca besledi. Çünkü [MK29a] (3) Fir⁶avn yigit oldı andan gidüp Mıṣra geldi gördi kim¹²³⁹ Mıṣr bir¹²⁴⁰ mu⁶azzam¹²⁴¹ ṣehr illā¹²⁴² (4) zābtı mümkün degül. Kimesnenün kimseden¹²⁴³ ḥaberi yoḡ. Sulṭān ise bir ḡafil kimesne kendü¹²⁴⁴ 6āleminde. (5) Ṣehir içinde alan alanun olmuş. Fir⁶avn gördi kim¹²⁴⁵ ḥāl böyledür varup bir ḡapuda (6) ṭurup¹²⁴⁶ bācdārlik itdi. Ya⁶ni her ḡapudan¹²⁴⁷ meyyit ki çıkardı sulṭān emridür (7) diyü kiminden birer¹²⁴⁸ filori ve kiminden biṣer¹²⁴⁹ filori ve kiminden onar filori kiminden (8) yüz ve kiminden biṣ yüz ve'l-ḥāṣıl her meyyitün ḥāline göre bāc alurdu. Bu tariḡle¹²⁵⁰ (9) Fir⁶avn ḡāyet çoḡ¹²⁵¹ ḥazāne cem⁶ itdi.¹²⁵² Meger bir gün [SK19b] ulu vezirün kızı vefāt (10) idüp ve meyyitini gelüp Fir⁶avn ṭurduḡı ḡapuya uğratdılar.¹²⁵³ Fir⁶avn bāc taleb itdi.¹²⁵⁴ (11) Yüz filori virdiler olmadı.¹²⁵⁵ İki yüz virdiler olmadı¹²⁵⁶ biṣ yüz virdiler ḡabül itmedi. Eyitdi (12) bu ulu vezirün kızıdur bundan biñ filori almayınca olmaz didi. Bu kerre¹²⁵⁷ meyyit ḥalkı (13) 6āciz ḡalup vardılar vezire i⁶lām itdiler.¹²⁵⁸ Sulṭān bācdārı meyyitden biñ filori (14) ister ne buyurursız¹²⁵⁹ didiler. Vezir eyitdi bu ne inṣāfsuz bācdārdur [MK29b] diyüp sulṭāna vardı¹²⁶⁰ (15) eyitdi sulṭānum bugün¹²⁶¹ bir kızum ölmüṣdi.¹²⁶² İttifāḡ¹²⁶³ bācdārınız ḡapudan çıkmaḡa [AL24b] (1) biñ filori diler. İmdi sulṭānumdan recā olunur ki¹²⁶⁴ biñ filoriyi ben ḡuluña iḡsān (2) idesiz¹²⁶⁵ didi. Çünkü sulṭān bu sözi iṣitdi ve eyitdi ki ol¹²⁶⁶ ne aṣl bācdārdur¹²⁶⁷ (3) ben anı bilmezem

¹²³⁸ götürüp: getürdi SK

¹²³⁹ kim: ki MK

¹²⁴⁰ Mıṣr bir: bu Mıṣr SK

¹²⁴¹ mu⁶azzam: 6āzım MK

¹²⁴² illā: -MK

¹²⁴³ kimseden: kimesneden SK

¹²⁴⁴ kendü: kendi MK

¹²⁴⁵ kim: ki MK

¹²⁴⁶ ṭurup: durup SK

¹²⁴⁷ ḡapudan: ḡapudan ḡaçan MK; ḡapuda SK

¹²⁴⁸ birer: bir MK

¹²⁴⁹ filori ve kiminden biṣer: -SK // biṣer: biṣ MK

¹²⁵⁰ tariḡle: tariḡ ile MK, SK

¹²⁵¹ çoḡ: çoḡ māl ve MK

¹²⁵² itdi: eyledi MK

¹²⁵³ vefāt idüp ve meyyitini gelüp Fir⁶avn ṭurduḡı ḡapuya uğratdılar: öldi meyyit getürdiler Fir⁶avn durduḡı ḡapuya SK; vefāt idüp ve meyyiti Fir⁶avn durduḡı ḡapuya uğradı MK

¹²⁵⁴ itdi: eyledi MK

¹²⁵⁵ olmadı: almadı SK

¹²⁵⁶ olmadı: almadı SK

¹²⁵⁷ Bu kerre: -SK

¹²⁵⁸ itdiler: eylediler MK

¹²⁵⁹ buyurursız: buyurursın SK

¹²⁶⁰ vardı: vardı ve MK

¹²⁶¹ bugün: sizlere 6ömür MK

¹²⁶² ölmüṣdi: öldi SK; vefāt itdi MK

¹²⁶³ İttifāḡ: -SK

¹²⁶⁴ recā olunur ki: alınacak SK

¹²⁶⁵ idesiz: buyurasız MK

¹²⁶⁶ ol: -MK

diyüp emr itdi.¹²⁶⁸ Varuñ ol bâcdarı getürüñ, didi. Varup¹²⁶⁹ getürdiler. (4) Sulţān¹²⁷⁰ eyitdi yā fülān sen kimsin kim benüm emrüsüz*¹²⁷¹ bâcdârlık idersin?¹²⁷² Fir‘avn eyitdi sulţānum (5) gördüm bu şehirde bid‘at çok, kimsenüñ kimseden¹²⁷³ haberı yok. Ben de gelüp ol kapuda beher (6) meyyitden hâline göre bâc almağa başladum. Bunca yıldur kim bâcdârlık iderem, üşte bu deñlü (7) māl cem‘ itdüm.¹²⁷⁴ Bu yıl gelüp sulţānuma ‘arz itsem gerek idi. Ben gelmezden evvel siz¹²⁷⁵ getürdüñüz (8) diyüp cem‘ itdüğü mālı getürüp¹²⁷⁶ on bölüğinden bir bölüğün getürüp sulţān haz̄inesine¹²⁷⁷ teslīm (9) itdi. Sulţān eyitdi aduñ¹²⁷⁸ nedür? Fir‘avn adını bildürdi. Sulţān eyitdi [MK30a] yā Fir‘avn (10) şimden soñra¹²⁷⁹ bizüm hizmetimüzde¹²⁸⁰ ol seni bir hizmete¹²⁸¹ koyalum ammā ne güne hizmet¹²⁸² dilersin¹²⁸³ (11) didi. Fir‘avn eyitdi sulţānum ‘asesbaşılığın dilerin¹²⁸⁴ didi.¹²⁸⁵ Sulţān sözin kabûl (12) idüp¹²⁸⁶ virdi¹²⁸⁷ dağı Fir‘avn eyitdi sulţānum bu vilâyetüñ uğrısı ve harāmisi (13) çokdur. Şimdi bir harāmî dutsam ben sulţānuñ fülānyam diyü kırtulur. Eyle¹²⁸⁸ olsa [SK20a] memleket (14) zabt olunmaz didi. Sulţān eyitdi eger beni dağı bulursañ amān virmeyüp¹²⁸⁹ şalb eyle (15) hiç baña dānışma didi. Çünkü Fir‘avn ser-pāsbān oldu andan yürüyüp şehri¹²⁹⁰ [AL25a] (1) zabt itmeğe başladı. Gice¹²⁹¹ ile her kimi bulsa şalb eylerdi. Ben fülānam didüğine bakmazdı. Ve'l-hāşıl (2) Mışrı bir mertebe zabt itdi ki gicelerde¹²⁹² her kişi dükkānın açık koyup giderdi. Bir kimsenüñ (3) bir habbesi gitmezdi ve

¹²⁶⁷ bâcdârdur: bâcdârdır MK

¹²⁶⁸ diyüp emr itdi: didi emr itdi ki MK

¹²⁶⁹ didi. Varup: -SK

¹²⁷⁰ Sulţān: Sulţān hitāb idüp MK

¹²⁷¹ kimsin kim benüm emrüsüz: kimsin ki ben saña emr itmeyince MK // * Kelime AL nüshasında امر نسنه şeklinde SK nüshasında ise امرنسى şeklinde yazılmıştır. Anlam ve ifade bütünlüğü gözetilerek çeviri yazıda “emrüsüz” olarak okunmuştur.

¹²⁷² idersin: idersin didi MK

¹²⁷³ kimsenüñ kimseden: kimesnenüñ kimesneden SK

¹²⁷⁴ iderem işte bu deñlü māl cem‘ itdüm: bu kadar māl ve haz̄ine cem‘ eyledi MK

¹²⁷⁵ siz: sizler MK

¹²⁷⁶ cem‘ itdüğü mālı getürüp: Mālūñ SK

¹²⁷⁷ cem‘ itdüğü mālı getürüp on bölüğünden bir bölüğünü getürüp sulţān haz̄inesine: mālūñ on bölüğünden bir bölüğün sulţān haz̄ine SK

¹²⁷⁸ aduñ: adın MK

¹²⁷⁹ soñra: girü SK, MK

¹²⁸⁰ hizmetimüzde: hıdmetimüzde AL

¹²⁸¹ hizmete: hıdmete AL

¹²⁸² hizmete: hıdmet AL

¹²⁸³ dilersin: isterseñ MK

¹²⁸⁴ ‘asesbaşılığın dilerin: ‘asesbaşılık isterem MK

¹²⁸⁵ didi: -SK

¹²⁸⁶ sözin kabûl idüp: -SK

¹²⁸⁷ virdi: virdi ve MK

¹²⁸⁸ Eyle: Öyle MK

¹²⁸⁹ amān virmeyüp: -SK

¹²⁹⁰ yürüyüp şehri: şehri MK

¹²⁹¹ Gice: Giçe MK

¹²⁹² gicelerde: giçelerde ve MK

Fir^c avnuñ¹²⁹³ kırk hevādār yoldaşı¹²⁹⁴ var idi ki cümlesi pür-yarāk¹²⁹⁵ (4) Fir^c avn ile şöyle¹²⁹⁶ c ahd ü peymān etmişler idi ki kılı düşdüğü yerde başların vireler. (5) Meger bir gün sulṭān¹²⁹⁷ Mıṣruñ bu vechle emnin işitdi. Fir^c avn şehri kemāl mertebe¹²⁹⁸ (6) zabt eylemiş göreyin¹²⁹⁹ diyü bir gice sarāyından¹³⁰⁰ çıkup birkaç hizmetkār¹³⁰¹ ile şehri (7) seyrān¹³⁰² iderken¹³⁰³ Fir^c avna rāst geldi. Çünkü Fir^c avn pādīşāhı gördi (8) hemān tutdı.¹³⁰⁴ Bu kerre ben sulṭān-ı Mıṣrum¹³⁰⁵ diyü feryād ide gördi¹³⁰⁶ olmadı. Fir^c avn (9) eyitdi geç vaqt sulṭān sarāyından çıkmaz diyü şalb itdi¹³⁰⁷ Daḥı kırk yol(10)daşla¹³⁰⁸ sulṭanuñ sarāyına geldi daḥı gice ile ulu begleri sulṭān adına getürüp (11) başların kesdi. Şabāḥ ṭabl ü naḳḳāre çalup¹³⁰⁹ il vilāyet Fir^c avnuñdur diyü nidā itdürdi. (12) Muḥalefet idenleruñ ḥaḳḳından geldi, muṭī^c olanlara in^c āmlar¹³¹⁰ itdi.¹³¹¹ Daḥı tamām (13) Mıṣrı¹³¹² zabt itdi. Bir niçe¹³¹³ yıl pādīşāh olduḡdan soñra cehl ġalebe idüp (14) Tañrılıḳ da^c vāsın itdi.¹³¹⁴ Ve'l-ḥāşıl dört yüz yıl Mıṣrda¹³¹⁵ sulṭān olup (15) Tañrıyam didi.¹³¹⁶ Āḳıbet¹³¹⁷ Mūsā^c aleyhi's-selām¹³¹⁸ ḥazretlerinüñ nübüvvetin ve da^c vetin ḳabül [AL25b] (1) itmedi Ḳulender¹³¹⁹ Deryāsında¹³²⁰ ġarḳ olup ĩmānsuz cān virdi.

¹²⁹³ ve Fir^c avnuñ: Fir^c avn MK

¹²⁹⁴ yoldaşı: yoldaşları MK

¹²⁹⁵ yarāk: yarāk ve MK

¹²⁹⁶ şöyle: -SK

¹²⁹⁷ sulṭān -SK

¹²⁹⁸ işitdi Fir^c avn şehri kemāl mertebe: işidüp Fir^c avn şehri nice SK

¹²⁹⁹ göreyin: göreyüm MK

¹³⁰⁰ bir gice sarāyından: - MK

¹³⁰¹ hizmetkār: ḥıdmetkārılar AL

¹³⁰² seyrān: seyr AL

¹³⁰³ iderken: iderek MK

¹³⁰⁴ tutdı: dutdı MK

¹³⁰⁵ Mısrum: Mısrım MK

¹³⁰⁶ idegördi: itdi çäre olmadı MK

¹³⁰⁷ geç vāḳit sulṭān sarāyından çıkmaz diyü şalb itdi: sulṭān gice ile sarāyından çıkup taşrada gezmez diyü şalb eyledi ve MK

¹³⁰⁸ yoldaşla: yoldaş ile SK

¹³⁰⁹ ṭabl ü naḳḳāre çalup: ṭabl ü^c alem ve naḳḳāre MK

¹³¹⁰ in^c āmlar: in^c ām SK; in^c ām ve iḥsān MK

¹³¹¹ itdi ve MK

¹³¹² Mısrı: Mısr MK

¹³¹³ niçe: nice SK

¹³¹⁴ tañrılıḳ da^c vāsın itdi: tañrılıḳ da^c vāsına mübāşeret eyledi MK

¹³¹⁵ Mısrda: Mısrā MK

¹³¹⁶ didi: diyü da^c vā eyledi MK

¹³¹⁷ Āḳıbet: Āḳıbet Ḥazret-i MK

¹³¹⁸ aleyhi's-selām: c a. m. SK

¹³¹⁹ Kelime SK nüshasında قلندر AL nüshasında ise قلوندر şeklinde yazılmıştır.

¹³²⁰ itmedi Ḳulender Deryāsında: itmeyüp Ḳulzüm Deryāsına MK

Nazm

[Mefā' īlün/Mefā' īlün/Fa' ūlün]

Cehālet (2) gör ki Fir' avna ne itdi

İmānsuz cānını ŧamuya atdı¹³²¹

Bu vechle aẓar cāhil(3)ler ey yār

Cehāletden ŧaķın olmayasın¹³²² zār [SK20b]

Ne bilsün bāṭıl ile [MK31a] ḥaķķı cāhil

Ki (4) olmışdur hemīşe cehle māyil¹³²³

Kiŧide olmasa 'ilm ile taķvā

Ölödür cānı olmamışdur¹³²⁴ ihyā (5)

ŧu kim cāhildür ol ḥayvāna beñzer

Ceseddür kim yürür bī-cāna beñzer

Kimüñ kim 'ilmi vardur (6) ol diridür

Kimüñ kim cehli var ṭamu yiridür

Çü bildüñ cehlüñ aŧlın¹³²⁵ (7) ğāfil olma

Her ānda cehl işine māyil olma

Faşl-ı ŧāmin 'aŧer¹³²⁶

İmdi ey 'āķil! Bu (8) cehl bir zulemātdur. Anuñ¹³²⁷ def i 'ilmle olur. Zīrā bu 'ilm bir nürdür ki gönül 'ālemine ziyā (9) virüp münevver ider. Ol sebebden 'ulemānuñ göñli 'ilm nurı birle rüŧendür (10) ve esrār-ı ma'ni birle cānları gülŧendür ve kendüleri ma'ārif

¹³²¹ Cehālet gör ki Fir' avna ne itdi / İmānsuz cānını ŧamuya atdı: İmānsuz cānını ŧamuya atdı / Cehālet gör ki Fir' avna ne itdi SK

¹³²² olmayasın: olmayasun MK

¹³²³ māyil: māil MK

¹³²⁴ olmamışdur: olmamış MK

¹³²⁵ aŧlın: aŧlñ MK

¹³²⁶ Faşl-ı ŧāmin 'aŧer: Faşlü'ŧ-ŧāmin 'aŧer SK

¹³²⁷ Anuñ: -MK

gülistânının bülbül-i güyâlarıdır (11) ve ma'ânî maḥabbetinüñ¹³²⁸ 'aşık-ı şeydâlarıdır. Şöyle kim bir ḥarfün taḥtında niçe biñ ma'nî (12) şukûfesin müşâhede idüp ḥâlîk-ı 'âleme ḥamd ü şenâ iderler.

Hikâyet

Nitekim (13) bir gün Ḥazret-i Resûlu'llah te'âlâ¹³²⁹ aleyhi ve sellem¹³³⁰ mübârek dehenin açup elfâz-ı (14) dürrer-bârlarından aşḥabuñ göñüllerine dürr-i cevâhir¹³³¹ nişâr iderken cümleden biri bu kim¹³³² (15) buyurdu:¹³³³ 'İlm öğrenün benüm ümmetimün 'ulemâsı Benî İsrâ'îl ḳavminün peygamberleri birle berâberdür.¹³³⁴ [AL26a] [MK31b] (1) didi.¹³³⁵ İttifâk¹³³⁶ bir gün bir ehl-i 'ilm eḥâdîs-i şerîfe mütâla'a iderken bu ḥadîs-i (2) şerîfi gördi¹³³⁷ eyitdi ki 'aceb bu ḥadîs¹³³⁸ girçek ol serverün ḥadîsi midür? Evvelâ¹³³⁹ (3) peygamber ile 'ulemâ niçe berâber ola¹³⁴⁰ dirken gözlerine uyhu ğalebe idüp¹³⁴¹ ol ḥâlde ḥûâba (4) vardı. Fi'l-ḥâl düşünde müşâhede iderken kim¹³⁴² ḥaşr olmuş ne deñlü müctehidîn imâmlar var-ısa (5) bi'l-cümle¹³⁴³ saf bağlamış ṭururlar. İmâm-ı A'zam¹³⁴⁴ önlerine gelüp ve ḳarşudan daḥı bir bölük¹³⁴⁵ (6) ḥalḳ gelürler. Önlerinde bir uzun boylu şarışın kimse¹³⁴⁶ gelür. Bu ehl-i 'ilm şordı kim¹³⁴⁷ (7) ol gelenler kimlerdür? Eyitdiler¹³⁴⁸ bu gelenler Benî İsrâ'îl [SK21a] ḳavminün peygamberleridür kim¹³⁴⁹ ümmet-i Muḥammed (8) 'âleyhi's-selâmuñ¹³⁵⁰ 'ulemâsı ile 'ilmden baḥş itseler gerekdür didiler. Çünki imâmlar ḳarşu dur(9)dılar. İmâm-ı A'zam ḥazretleri¹³⁵¹ Faḥr-i Râziye işâret eyledi. Ol dem Faḥr-i Râzi ḥazretleri (10) ilerü¹³⁵²

¹³²⁸ maḥabbetinün: şöḥbetinün SK

¹³²⁹ te'âlâ: şalla'llâhu MK

¹³³⁰ Ḥazret-i Resûlu'llah te'âlâ 'aleyhi ve sellem: Resûlu'llah ḥazretleri 'a. m. SK

¹³³¹ dürr-i cevâhir: dürr-i cevâhir ile müzeyyen idüp MK

¹³³² bu kim: budur ki MK

¹³³³ cümleden biri bu kim buyurdu: buyurdu kim SK

¹³³⁴ peygamberleri birle berâberdür: peygamberleri gibidür anlarla berâberdür MK

¹³³⁵ didi: diyü ḥadîs-i şerîf buyurdılar MK

¹³³⁶ İttifâk: -SK

¹³³⁷ gördi: gördi ve MK

¹³³⁸ ḥadîs: ḥadîs-i şerîf MK

¹³³⁹ Evvelâ: -MK

¹³⁴⁰ peygamber ile 'ulemâ niçe berâber ola: peygamberler ile 'ulemâ nice berâber olurlar diyü SK; peygamberler ile 'ulemâ nice berâber olurlar MK

¹³⁴¹ idüp: eylemiş idi MK

¹³⁴² Fi'l-ḥâl düşünde müşâhede ider kim: Gördi kim SK // ider kim: iderken MK

¹³⁴³ bi'l-cümle: -SK

¹³⁴⁴ İmâm-ı A'zam: İmâm-ı A'zam raḥmetu'llâh MK

¹³⁴⁵ daḥı bir bölük: bir bölük daḥı SK

¹³⁴⁶ şarışın kimse: şarışın kimesne SK; şaruşın diyü kimesne MK

¹³⁴⁷ kim: ki MK

¹³⁴⁸ Eyitdiler: Eyitdi ki MK

¹³⁴⁹ kim: ki MK

¹³⁵⁰ Muḥammed 'âleyhi's-selâmuñ: Muḥammedün SK // 'âleyhi's-selâmuñ: 'âleyhi's-selâm MK

¹³⁵¹ ḥazretleri: -SK

¹³⁵² ilerü: illerü SK

gelüp peygamber ile ʿilmden bahş şol kadar eylediler kim ʿulemā-i dīn¹³⁵³ Benī İsrāʿīl (11) enbiyāsına bāhişde ğalebe itdiler.¹³⁵⁴ Dağı bir kezden e'ş-şalātü ve's-selām ʿaleyke yā Resūlu'llāh diyü [MK32a] (12) çağrışdılar. Bu ehl-i ʿilm bunlar ile¹³⁵⁵ ma'ān¹³⁵⁶ çağırup uyğudan¹³⁵⁷ uyandı. Bu hadīş-i (13) şerīfi taşdıķ idüp kitabında işāret eyledi.¹³⁵⁸

Nazm

[Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fa' ulün]

Cihānda öğrenürseñ (14) ʿilmi öğren

Du ʿālemde olasın tā ki aḥsen

ʿİlimden yig eger bir kār olaydı (15)

Cemī' ān enbiyā anı kılaydı

ʿİlim bir gülsitāndur¹³⁵⁹ taze ḥurrem

İçine kim ki girdi [AL26b] (1) oldı bī-ğam

Ḥurūf¹³⁶⁰ altında ma' nāya nazar kııl

Oķı ḥarfini ma' nādan ḥaber bil

Şular kim (2) ma' rifetden oldı āğāh

Sen ü ben idelüm kim raḥmetu'llāh

Ola kim ʿālem olmazsaķ (3) da bāri

Hemān anlarla tek ḥaşr ide Bāri¹³⁶¹

¹³⁵³ şol kadar eylediler kim ʿulemā-i dīn: itmege meşğül oldılar şol mertebe bahş eylediler ki ʿulemā-i dīn raḥmetu'llāhı ʿaleyhim ecma'īn MK

¹³⁵⁴ itdiler: eylediler ve MK

¹³⁵⁵ bunlar ile: bunlarla MK

¹³⁵⁶ ma' ān: bile SK

¹³⁵⁷ uyğudan: uyğudan MK

¹³⁵⁸ eyledi: itdi MK

¹³⁵⁹ Kelime vezin gereği “gülsitān” şeklinde okunmuştur.

¹³⁶⁰ Ḥurūf: Ḥurūf SK

¹³⁶¹ Hemān anlarla tek ḥaşr ide bāri: Eyleye ḥaşr anlarıñla bāri bāri AL; Anlarıñla ḥaşr ide bāri bāri SK

Olaruñ¹³⁶² hürmetine Hâk¹³⁶³ te' alâ
İde göñlü(4)müzüñ gözin¹³⁶⁴ mücellâ

Cehâlet zûlmetinden kurtulup cân
Olavuz küy-ı vaḥdet (5) içre mihmân

Hudâ ' aşkı gelüp maḥv ide ' aklı
Bu ' aqluñ cümleten¹³⁶⁵ sehv ola naḳlı (6)

Ki ya' ni kâli ḥâle eyleyüp ḳalb
Göre didâr-ı yâri her nazâr-ı ḳalb

Faşl-ı tâsi' ' aşer¹³⁶⁶

(7) Ba' dehu ey ' azîz-i men! Ol nefis-i emmâreden zuhûr iden nâ-ma' ḳûl şıfatlaruñ (8)
birisi daḳı galebe-i şehvetdür ki¹³⁶⁷ âdemi azdurup zinâ itdürür.

Hikâyet

Nitekim bir kimesne zinâ (9) yolında baş virdi. Anuñ hikâyeti budur ki Harûnü'r-Reşîd [MK32b] bir gice¹³⁶⁸ sarâyından (10) taşra çıkup Bağdâd içinde [SK21b] her tarafı cüst ü cû iderken murâd¹³⁶⁹ bu idi kim¹³⁷⁰ kendünüñ (11) ḳapusu¹³⁷¹ ḥalkından şehirlüye kimesne¹³⁷² zulm ider mi diyü muḳayed idi. İttifâḳ bir mescid öñine (12) geldi gördi kim¹³⁷³ bir kimesne mescidüñ eşigine yüzini¹³⁷⁴ ḳomış daḳı cân u gönülden (13) tazarru' idüp aḳlar [ve eydür]¹³⁷⁵ ki yâ ḳâḍiye'l-ḥâcât baña Harûnü'r-Reşîdüñ¹³⁷⁶ oḳlı baña zulm (14) itdi. Beni evümden çıkarup ' avratımı elümden aldı. Ḥalîfenüñ ḳapusına vardum¹³⁷⁷ (15) bevâblarına ḥâlümi ' arz itdüm ki ḥalîfeye bildüreler ki¹³⁷⁸ oḳlınuñ ḥaḳından gele. Zîrâ

¹³⁶² Olaruñ: Anlaruñ SK; Hem anlar MK

¹³⁶³ Hâk: Bârî MK

¹³⁶⁴ gözin: nûrın MK

¹³⁶⁵ cümleten: cümle AL

¹³⁶⁶ Faşl-ı tâsi' ' aşer: Faşlü't-tâsi' ' aşer SK

¹³⁶⁷ ki: -MK

¹³⁶⁸ gice: giçe MK

¹³⁶⁹ murâd: murâdı AL

¹³⁷⁰ kim: ki MK

¹³⁷¹ ḳapusu: ḳapu MK

¹³⁷² kimesne:-MK

¹³⁷³ kim: ki MK

¹³⁷⁴ yüzini: yüzünü MK

¹³⁷⁵ ve eydür: -AL

¹³⁷⁶ Harûnü'r-Reşîdüñ: Harûnü'r-Reşîd SK

¹³⁷⁷ vardum: vardım MK

¹³⁷⁸ bildüreler: bildüreler ki SK; bildüreler ola ki MK

bilürem [AL27a] (1) ol¹³⁷⁹ kimesnenün zulmına rāzı degüldür didüm. Bevvāblar beni¹³⁸⁰ maḥrūm sürüp ḳapudan giderdiler. (2) İmdi¹³⁸¹ yā Rabb senün ḳapuña geldüm kim¹³⁸² benüm ḫaḳḳımı Harūnū'r-Reṣīdün oğlından alıviresin (3) diyü zārı ḳılır.¹³⁸³ Çünki Harūnū'r-Reṣīd¹³⁸⁴ bu ḳiṣinün ḫāline vāḳıf oldı ve¹³⁸⁵ ol (4) ḳiṣiye eyitdi yā fülān ol senün evüne girüp zulm iden¹³⁸⁶ ḳandadır?¹³⁸⁷ Gel baña göster, ben anuñ (5) ḫaḳḳından geleyin¹³⁸⁸ didi. Ol kimesne gördi kim¹³⁸⁹ kendüye söyleyen Harūndur¹³⁹⁰ elinde ḳılıç. Hemān (6) ayağına düşdi ve¹³⁹¹ eyitdi sultānum senün oğluñdur ki baña zulm itdi.¹³⁹² Ḥalīfe [MK33a] (7) eyitdi her kim olursa baña göster. Ol ḳiṣi Harūnuñ önine düşdi¹³⁹³ evine getürdi. (8) Hemān Harūn ḳılıç 'uryān idüp ḳapuda durdı. Ol içerüdeki zānī ṭaşrada (9) birkaç ḳiṣi¹³⁹⁴ āvāzın işitdi ṣāyed beni¹³⁹⁵ ṭutalar diyü hemān ḳapuyı açup başını (10) ḳapudan ḳıḳardığı gibi ḫalīfe elindeki ḳılıç birle öyle ḳaldı kim¹³⁹⁶ ol ḫarīfün (11) başı fi'l-ḫāl¹³⁹⁷ önine düşdi. Ḥalīfe çerāḳ getürtdi gördi kim kendinün oğlu (12) degüldür.¹³⁹⁸ Ḥalīfe Ḥaḳḳa çok ṣükürler itdi¹³⁹⁹ ve ol ḫarīfün başına nazar eyledi. (13) Gördi kim meṣḫūr bir zānī ḫarīf idi. Niçe def a bunuñ gibi ef'āl-i ṣenī'c a ve ef'āl-i (14) ḳabīḫa¹⁴⁰⁰ ile önine getürmişlerdi.¹⁴⁰¹ 'Āḳıbet zinā yolında gitdi.

Nazm

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Şuda yiter 'āḳıbet (15) şulı¹⁴⁰² señek¹⁴⁰³

Top otından zāyi' olur top tüfenk

¹³⁷⁹ ol: ol devletlü MK; -SK

¹³⁸⁰ beni: beni maḫlūm ve SK

¹³⁸¹ İmdi: -SK

¹³⁸² kim: ki MK

¹³⁸³ zārılık ḳılır: zārılık ider MK

¹³⁸⁴ Harūnū'r-Reṣīd: Harūn SK

¹³⁸⁵ ve: daḫı SK; ve daḫı MK

¹³⁸⁶ iden ḳandadır: ṣimdi ḳandadır MK

¹³⁸⁷ ḳandadır: ḳandadır MK

¹³⁸⁸ geleyin: gelürem MK

¹³⁸⁹ kim: ki MK

¹³⁹⁰ Harūndur: Ḥalīfe Harūndur SK; Harūnū'r-Reṣīd imiş MK

¹³⁹¹ ve: -SK

¹³⁹² ki baña zulm itdi: baña zulm eyleyen MK

¹³⁹³ Harūnuñ önine düşdi: ḫalīfenün önine düşüp MK // önine düşdi: önince yürüyüp SK

¹³⁹⁴ ḳiṣi: kimesne SK

¹³⁹⁵ beni: -SK

¹³⁹⁶ ḳıḳardığı gibi ḫalīfe elindeki ḳılıç birle öyle ḳaldı kim: ḳıḳardığı birle ḫalīfe elindeki ḳılıç ile ḳaldı SK; ḳıḳardığı gibi ḫalīfe elindeki ḳılıç ile şöyle ḳaldı ki MK

¹³⁹⁷ fi'l-ḫāl: -SK

¹³⁹⁸ degüldür: degül MK

¹³⁹⁹ Ḥaḳḳa çok ṣükürler itdi: Ḥālīḳa ṣükür eyledi SK // ṣükürler itdi: ṣükür idüp MK

¹⁴⁰⁰ ef'āl-i ṣenī'c a ve ef'āl-i ḳabayih: ḫādişeler SK

¹⁴⁰¹ getürmişlerdi: getürmişler idi MK

¹⁴⁰² şulı:şulu AL; şoy MK

¹⁴⁰³ Señek: sinek MK

Ya' ni her kim eyleye dāyim zinā [AL27b] (1)

Ṭamu¹⁴⁰⁴ odında yaqar anı Ḥudā [SK22a]

Şol kişiler kim olur şehvet-perest

Bağlanur (2) maḥşerde gerdānında dest

Ḥalk içinde ol kişi rüsvāy olur

İşi güci (3) derd ü miḥnet vay olur

Eylemez anda nedāmet fā'ide

Çünkü şehvet zāyi' oldı (4) zā'ide

Cevherün qadrini bil şarrāf iseñ

Bu sözi fehm eylegil¹⁴⁰⁵ arrāf iseñ (5)

Merd iseñ gel bu hevādan vaz gel

Rāzı ol emr-i İläha¹⁴⁰⁶ her mahall

Faşl-ı 'işrün (6)

İmdi ey benüm¹⁴⁰⁷ 'azizüm! Kaçan kim nefis ğalebe idüp şehvet ıztırāb itse cehennem 'azābını (7) fikr idüp nefsün ğalebesin¹⁴⁰⁸ men' eyle. Merdānelik eyle kendüni şaqla pāk-dāmān (8) ol.¹⁴⁰⁹

Ḥikāyet

Nitekim Tatar ḥanlarından birisi zinā kārını¹⁴¹⁰ 'ādet edinmiş idi. (9) Anuñ ḥikāyeti budur ki Cengiz¹⁴¹¹ Ḥan neslinden bir ḥan her qanda kim bir maḥbūbe 'avrat (10) işitse elbette¹⁴¹² varup aña¹⁴¹³ zinā iderdı. Bir gün işitdi kim bir nökerinün bir cemile 'avratı (11) var imiş.

¹⁴⁰⁴ Ṭamu: Damu SK

¹⁴⁰⁵ Bu sözi fehm eylegil: Bu remzi fehm it MK

¹⁴⁰⁶ İläha: Hudāya MK

¹⁴⁰⁷ benüm: -MK

¹⁴⁰⁸ ğalebesin: ğalebesini AL

¹⁴⁰⁹ pāk-dāmān ol: pāk ide SK

¹⁴¹⁰ kārını: kārın MK

¹⁴¹¹ Cengiz: Çınqız SK

¹⁴¹² elbette: elbetde MK

¹⁴¹³ varup aña: aña varup MK

Kaşd itdi kim¹⁴¹⁴ aña vara. Nökerin¹⁴¹⁵ şehirden ırak bir hizmete¹⁴¹⁶ gönderdi. (12) Çünkü nöker gitdi. Ol gice han turup ol ‘avratı zinā kaşdına evine vardı ve¹⁴¹⁷ (13) içerü girdi. ‘Avrat eyitdi kimsin?¹⁴¹⁸ Han kendüyi bildürdi¹⁴¹⁹ ve eyitdi¹⁴²⁰ senün ile¹⁴²¹ (14) zevk u şafā itmege geldüm didi. ‘Avrat döşeginden turup¹⁴²² lerzeye¹⁴²³ başladı ve eyitdi (15) ey pādīşāh gel¹⁴²⁴ Allāh için olsun baña yapışma kim ‘ömrümde ben kimse [MK34a] ile zinā itmege¹⁴²⁵ rāzī [AL28a] (1) olmadum ve hālā daḥı¹⁴²⁶ degülem didi. Han eyitdi yok¹⁴²⁷ elbette¹⁴²⁸ ben senünle ‘ālem itmesem olmaz (2) didi. ‘Avrat gördi kim¹⁴²⁹ kırtulmaḡ mümkün degül ol dem¹⁴³⁰ eyitdi imdi sulṭānum¹⁴³¹ (3) siz bu döşekde¹⁴³² oturuñ ben qaravaşuñ¹⁴³³ şol eve girüp ğusl ideyin (4) andan geleyin¹⁴³⁴ didi. Han rızā virüp¹⁴³⁵ eyitdi var ammā tiz gel ki zirā¹⁴³⁶ şabrum (5) qararum yokdur didi. ‘Avrat ol eve girdi. Han ‘avratuñ döşegi üstinde¹⁴³⁷ (6) şoyunup ḥāzır olup¹⁴³⁸ oturdu. Çünkü ‘avrat ol eve girdi artuḡ çıkmadı. (7) Bu cānibde¹⁴³⁹[SK22b] han eyitdi ne ‘aceb bu ‘avrat eglenüp¹⁴⁴⁰ gelmedi diyü¹⁴⁴¹ ittifaḡ şabr idemeyüp¹⁴⁴² (8) vardı, ol evün¹⁴⁴³ penceresinden içerü¹⁴⁴⁴ nazar itdi. Gördi kim¹⁴⁴⁵ ol ‘avrat kıbleye qarşu (9) yüzün secdeye urmuş eydür ki¹⁴⁴⁶ ey ‘ālemlerün

¹⁴¹⁴ kim: ki MK

¹⁴¹⁵ Nügerin: Nügerini MK

¹⁴¹⁶ hizmete: hıdmete AL

¹⁴¹⁷ ve: -SK

¹⁴¹⁸ eyitdi kimsin: kimsin diyüp MK

¹⁴¹⁹ bildürdi: bildirdi MK

¹⁴²⁰ eyitdi: eyitdi ey ‘avrat MK

¹⁴²¹ senün ile:senünle AL

¹⁴²² turup: durup SK

¹⁴²³ turup lerzeye: durup niyāza MK

¹⁴²⁴ gel: gel kerem eyle MK

¹⁴²⁵ itmege: itmek SK

¹⁴²⁶ olmadum ve hālā daḥı: -SK

¹⁴²⁷ yok:baḡ AL

¹⁴²⁸ elbette: elbetde MK

¹⁴²⁹ gördi kim: gördi kim elinden MK

¹⁴³⁰ kırtulmaḡ mümkün degül ol dem: kırtılmaz SK // ol dem: ol dem ḥāna MK

¹⁴³¹ sulṭānum: -SK

¹⁴³² döşekde: döşekde bir mikdār MK

¹⁴³³ qaravaşuñ: -SK

¹⁴³⁴ ideyin andan geleyin: ideyüm andan geleyüm MK

¹⁴³⁵ rızā virüp: -SK

¹⁴³⁶ zirā: -SK

¹⁴³⁷ üstinde: üstüne MK

¹⁴³⁸ şoyunup ḥāzır olup: şoyundu ḥāzır SK; -MK

¹⁴³⁹ Bu cānibde: -SK

¹⁴⁴⁰ bu ‘avrat eglenüp: eğlendi SK // eglenüp: eğlendi MK

¹⁴⁴¹ diyü: -MK

¹⁴⁴² ittifaḡ şabr idemeyüp: -SK

¹⁴⁴³ evün: evin MK

¹⁴⁴⁴ içerü: içerüye MK; -SK

¹⁴⁴⁵ kim: ki MK

¹⁴⁴⁶ urmuş eydür ki: ḡomış daḥı zārī kırup dir ki MK

pâdişâhı ve ey¹⁴⁴⁷ maḥlûḳuñ Allâhı ben (10) ‘āciz ü bî-çāre¹⁴⁴⁸ za‘ife ḳaravaşuña¹⁴⁴⁹ zinâ itmek şimdiye degin şaḳladuñ.¹⁴⁵⁰ Ben daḥı¹⁴⁵¹ (11) itmege râzı olmadum. Şimdi daḥı rızâm yoḳdur.¹⁴⁵² Şimdi ḥan geldi baña güç birle¹⁴⁵³ zinâ (12) itmek diler. Benüm ḥālümü¹⁴⁵⁴ sen bilürsin ki¹⁴⁵⁵ ben ol işe râzı degülem. İmdi senden (13) recâ iderem ki ḥana inşâf vir veyâ baña ecel vir tâ ki ḳıyâmetde ḥazretüñe¹⁴⁵⁶ ol ‘aybla¹⁴⁵⁷ (14) varmayam [MK34b]diyü cân u gönülden Ḥaḳḳa nâliş¹⁴⁵⁸ idüp zârîlık ile¹⁴⁵⁹ tazarru‘ ider.¹⁴⁶⁰ (15) Çünki ḥan ol ḥâtunuñ bu ḥâline vâḳıf oldu ve eyitdi ki bu ‘avrat [AL28b] (1) ‘avratlığı¹⁴⁶¹ ile zinâ itmege¹⁴⁶² râzı olmayup kendünüñ ölmesin¹⁴⁶³ diler. İmdi eger ben (2) bu işden fâriğ olmasam¹⁴⁶⁴ ‘avrat benden yigdür. İmdi¹⁴⁶⁵ merdlik oldur ki kişi pāk-(3)dāmān ola. El-ḥāşıl¹⁴⁶⁶ ol işden rücū‘ itdi ve¹⁴⁶⁷ daḥı ‘avrata çağırup eyitdi ki (4) gel eviñe¹⁴⁶⁸ ol itdigüñ du‘ā ḳabül oldu diyüp çıḳdı¹⁴⁶⁹ gitdi. ‘Avrat bu ḥâle çoḳ (5) şükürler¹⁴⁷⁰ itdi.¹⁴⁷¹ Gelüp döşeginde yatdı. Ḥaḳdan ḥaceti yitdi.¹⁴⁷² Çünki şabâḥ oldu (6) ‘avratuñ eri geldi. İttifâḳ¹⁴⁷³ döşeginüñ¹⁴⁷⁴ yanında ḥanuñ¹⁴⁷⁵ dest-mâlin buldı.¹⁴⁷⁶ ‘Avratına eyitdi (7) yâ fülân bu dest-mâl pâdişâhuñ¹⁴⁷⁷ degül midür? ‘Avrat daḥı ḥan ile vâḳı‘ olan ḥâlini¹⁴⁷⁸ bir bir ḥikâyet (8) itdi. Lâkin eri ‘avrata¹⁴⁷⁹

¹⁴⁴⁷ ve ey: -SK // ey: ey cümle MK

¹⁴⁴⁸ bî- çāre: -MK

¹⁴⁴⁹ ḳaravaşuña: ḳaravaşuñı SK

¹⁴⁵⁰ zinâ itmek şimdiye degin şaḳladuñ: zinâ itmeği şimdiye dek şaḳıñduñ MK

¹⁴⁵¹ Ben daḥı: ve SK

¹⁴⁵² Ben daḥı itmege râzı olmadum. Şimdi daḥı rızâm yoḳdur: -MK

¹⁴⁵³ birle: ile MK

¹⁴⁵⁴ ḥālümü: ḥālüm SK

¹⁴⁵⁵ ki: -MK

¹⁴⁵⁶ ḥazretüñe: ḥazretine MK

¹⁴⁵⁷ ‘aybla: ‘ayb ile MK

¹⁴⁵⁸ Ḥaḳḳa nâliş: Ḥazret-i Ḥaḳḳa niyâz MK

¹⁴⁵⁹ zârîlık ile: zârî birle SK

¹⁴⁶⁰ ider: idüp MK

¹⁴⁶¹ ‘avratlığı: ‘avratligi AL

^{1462c} avratlığı ile zinâ itmege: ‘avratlığı birle zinâ itmek SK

¹⁴⁶³ ölmesin: öldügin SK; ecelin MK

¹⁴⁶⁴ olmasam: olmaz isem MK

¹⁴⁶⁵ İmdi: Aşlda SK

¹⁴⁶⁶ El-ḥāşıl: ve'l-ḥāşıl MK; -SK

¹⁴⁶⁷ ve: -SK

¹⁴⁶⁸ gel eviñe: evüñe gel SK // eviñe: yirine var MK

¹⁴⁶⁹ çıḳdı: çıḳup MK

¹⁴⁷⁰ çoḳ şükürler: şükür SK

¹⁴⁷¹ itdi: itdi ve daḥı MK

¹⁴⁷² Ḥaḳdan ḥaceti yitdi: Ḥaḳ ḥuzûrında ḥaceti ḳabül oldu MK

¹⁴⁷³ İttifâḳ: -SK

¹⁴⁷⁴ döşeginüñ: döşegüñ MK

¹⁴⁷⁵ ḥanuñ: ḥanın SK

¹⁴⁷⁶ buldı: buldı ve MK

¹⁴⁷⁷ pâdişâhuñ: şâhuñ MK

¹⁴⁷⁸ ḥâlini: ḥâli MK

¹⁴⁷⁹ ‘avrata: ‘avratına MK

inanmayup eyitdi ol bunda geldükden şöıra hiç seni boş mı (9) çomişdur diyüp¹⁴⁸⁰ ‘avratı atası evine gönderdi, qabül [MK35a] itmedi. Çünkü atası¹⁴⁸¹ kızınıñ hâline (10) vâkıf oldı. Fi'l-hâl¹⁴⁸² turup hanuñ¹⁴⁸³ qatına geldi ve¹⁴⁸⁴ eyitdi sulţanum bir kimesneye bir ekinlik (11) yir¹⁴⁸⁵ virüpdürdüm.¹⁴⁸⁶ Çok zamândan berü taşarruf iderdi.¹⁴⁸⁷ Şimdi ol¹⁴⁸⁸ ekinlikde arslan (12) izi bulmağ-ıla¹⁴⁸⁹ ‘ayıblu¹⁴⁹⁰ oldı diyü benüm üzerime birağmağ ister¹⁴⁹¹ didi. Hân aqvâli neydügin (13) fi'l-hâl idrâk idüp bildi kim¹⁴⁹² kendünüñ ser-güzeştidür. İttifâq nökerin getürdüp¹⁴⁹³ (14) eyitdi yâ fülân [SK23a] ol ekinlikde nişânuñ bulduğı arslan senüñ mülküne ziyân itmiş (15) degüldür. Var yine mülküñ taşarruf eyle kim ol bizüm tevbemüze sebep olmışdur ve ol benüm dünyâ vü âhiret [AL29a] (1) qarındaşumdur ve du‘âsı maqbül¹⁴⁹⁴ hâtündür, diyesiz ki beni du‘âdan ferâmüş itmesüñ diyüp (2) çok in‘âmlar¹⁴⁹⁵ ihsânlar itdi ve nökerüñ yıllıgın arturup ve hâtûna dağı ‘ulufe (3) ta‘yîn eyledi. İmdi benüm şâhum er oldur ki pāk-dāmān ola şehvet-perest (4) erden pāk-dāmān ‘avrat yigdür. İmdi zinhâr cevher-i nefsinı¹⁴⁹⁶ olur olmaz yirlere şarf (5) eyleme.¹⁴⁹⁷ [MK35b]

Nazm

[Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

Merd iseñ şehvet-perest olma şağın (6)

Kimsenüñ¹⁴⁹⁸ hağqına olmağıl yağın

Pāk-dāmān ol ki¹⁴⁹⁹ merdānlıq budur

Nefsünü zabt eyle (7) şulţānlıq budur

¹⁴⁸⁰ ‘Avrat dağı hân ile vâkı‘ olan hâlini bir bir hikâyet itdi. Lâkin eri ‘avrata inanmayup eyitdi ol bunda geldükden şöıra hiç seni boş mı çomişdur: ‘Avrat hâli hikâyet eyledi, er inanmadı eyitdi ol bunda geldükde seni boş mı qor SK

¹⁴⁸¹ atası: ata SK

¹⁴⁸² Fi'l-hâl: -SK

¹⁴⁸³ hanuñ: hân SK

¹⁴⁸⁴ ve: -SK

¹⁴⁸⁵ yir: -SK

¹⁴⁸⁶ virüpdürdüm: virmiş idüm MK

¹⁴⁸⁷ zamândan berü taşarruf iderdi: zamân taşarruf itdi SK

¹⁴⁸⁸ ol: -MK

¹⁴⁸⁹ bulmağ-ıla: bulmuş SK

¹⁴⁹⁰ ‘ayıblu: ‘ayıblı MK

¹⁴⁹¹ birağmağ ister: birağdı SK

¹⁴⁹² kim: ki MK

¹⁴⁹³ aqvâli neydügin fi'l-hâl idrâk idüp bildi kim kendünüñ sergüzeştidür. İttifâq nûgerin getürdüp: idrâk itdi kim kendünüñ hâlidür nûgerin getürüp SK

¹⁴⁹⁴ maqbül: maqbüle MK

¹⁴⁹⁵ in‘âmlar: in‘âmlar ve MK

¹⁴⁹⁶ nefsinı: nefsi MK

¹⁴⁹⁷ şarf eyleme: şarf eyleme. ‘Âkıbet beyyin olup merdâne depren MK

¹⁴⁹⁸ Kimsenüñ: Kimesnenüñ SK

¹⁴⁹⁹ ol ki: olğıl MK // ki: -SK

Kim mücerred pākdür ʿİsā gibi
ʿAql-ı pür-idrākdür¹⁵⁰⁰ Mūsā gibi

Nefse maḥkūm (8) olma ger merdān iseñ
Ḥākim ol üstine anuñ¹⁵⁰¹ ḥan iseñ

Mülk-i cismüñ olmasun (9) dirseñ ḥarāb
Uyma nefse tūt sözümler budur şevāb

Kimde kim olursa şehvānī (10) nazār
Yoḡdur anuñ göñli gözinde başār

Şehvete uyan kişi maʿyüb olur
Şehveti (11) terk eyleyen mergüb olur

Faşl-ı ihdā ve ʿiştirün¹⁵⁰²

Baʿdehu¹⁵⁰³ ey tālib-i rāh-ı ḥaḳīḳat ve (12) ey rāḡibān-ı sened-i ṭarīḳat! Nefs-i emmāreden peydā olan efʿāl-i ḳabāḥatüñ birisi daḡı¹⁵⁰⁴ (13) ḥubb-ı dünyādur ki¹⁵⁰⁵ bir ḥisābı yüz ḥicāb, her ḥicābı biñ ʿazāb olur ve bir (14) aḳçe eline girse on yirde bağlar ve zāʿid bir aḳçesi gitse ölince unutmaz. Mālī (15) cemʿ ider, ʿāḳıbet nā-murād gider.

Hikāyet

Nitekim Ḳārūn mālī cemʿ itdi¹⁵⁰⁶ baʿdehu¹⁵⁰⁷ dünyādān¹⁵⁰⁸ [AL29b] (1) nā-murād gitdi.¹⁵⁰⁹
Anuñ ḥikāyeti budur ki¹⁵¹⁰ [MK36a] Ḳārūn Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ¹⁵¹¹ [SK23b] kız

¹⁵⁰⁰ pür-idrākdür: birdür Ḥazret-i MK

¹⁵⁰¹ anuñ ḥān: biñ cān MK

¹⁵⁰² Faşl-ı ihdā ve ʿiştirün: Faşl-ı ihdā ve ʿaştirin SK

¹⁵⁰³ baʿdehu: -SK

¹⁵⁰⁴ daḡı: -AL

¹⁵⁰⁵ ḥubb-ı dünyādur ki: ḥubb-ı dünyādur ki bir kişiye Ḥaḳḳı unutdurur gice ve gündüz fikri ferāseti anuñ ḥisābında olur SK

¹⁵⁰⁶ itdi: idüp MK

¹⁵⁰⁷ Baʿdehu: şoñra SK

¹⁵⁰⁸ dünyādān: dünyāda MK

¹⁵⁰⁹ dünyādān nā-murād gitdi: nā-murād gitdi dünyādān SK

¹⁵¹⁰ ki: kim AL

¹⁵¹¹ Mūsā ʿaleyhi's-selāmuñ: Ḥazret-i Mūsā salavātu'llāh ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyh ḥazretlerinüñ MK; Mūsā ʿa. m. ḥazretlerinüñ SK

karındaşı oğlu (2) idi. Ammā gāyet¹⁵¹² efkar-ı nās idi. Şöyle kim¹⁵¹³ bugünden yarına niçe¹⁵¹⁴ muhtāc yalıñ u aç der-be-der (3) hāl¹⁵¹⁵ yürürdi. Bir gün Hāzret-i Mūsāya¹⁵¹⁶ gelüp fakırdan şikāyet eyledi¹⁵¹⁷ eyitdi yā Mūsā (4) senden dilerem ki baña ‘ilm-i kimyā ögredesin tāki kimseye¹⁵¹⁸ ihtiyāc göstermeyem didi. Mūsā (5) ‘aleyhi's-selām¹⁵¹⁹ eyitdi yā Qārūn saña ‘ilm-i kimyā öğretmek qolaydur lākin soñra mālā maħabbet (6) idüp zekātın¹⁵²⁰ virmezsin ‘āķıbet¹⁵²¹ ‘āşī olup emri terk idersin didi. Qārūn eyitdi (7) yā Mūsā eger baña anuñ gibi kerem idesin¹⁵²² ‘ahd olsun kim¹⁵²³ zekāt virdigümden ğayrı her zamānda (8) faķırlere in‘ām ü iħsān ideyin¹⁵²⁴ didi, tazarru‘ itdi.¹⁵²⁵ Mūsā¹⁵²⁶ ‘aleyhi's-selām¹⁵²⁷ Qārūnı esirgeyüp kimyā ‘ilmini (9) öğretti. Çünkü Qārūn kimyāyı öğrendi günden güne mālī ziyāde oldı. Şol kadar (10) māl cem‘ itdi kim yitmiş qatar deve hāzīne miftāhların götürürdi. Ammā bu cānibde¹⁵²⁸ mālī¹⁵²⁹ (11) ziyāde olduqça maħabbeti ziyāde olurdı, zekāt virmege [MK36b] kıyamazdı. Hāzret-i Mūsā ‘aleyhi's-selām¹⁵³⁰(12) niçe¹⁵³¹ def‘a zekāt vir diyü tenbīh itdi qābil olmadı,¹⁵³² virmege eli varmadı.¹⁵³³ ‘Āķıbet Mūsā (13) ‘aleyhi's-selām hāķını¹⁵³⁴ cem‘ itdi¹⁵³⁵ daħı Qārūnı çağırıp¹⁵³⁶ eyitdi yā Qārūn niçün zekāt (14) virmezsin?¹⁵³⁷ Qārūn Mūsāya incinüp eyitdi¹⁵³⁸ virmezsin niçe¹⁵³⁹ bir söylersin¹⁵⁴⁰ çıkarmazın¹⁵⁴¹ didi. (15) Hemān Mūsā¹⁵⁴² ‘aleyhi's-selām¹⁵⁴³ ğazaba gelüp eyitdi yā arz

¹⁵¹² gāyet: gāyet ile MK

¹⁵¹³ kim: ki MK

¹⁵¹⁴ niçe: nice MK; yiyecege SK

¹⁵¹⁵ muhtāc yalıñ u aç der-be-der hāl: aç ve muhtāc der-be-der MK

¹⁵¹⁶ Hāzret-i Mūsā'ya: Hāzret-i Mūsā ‘aleyhi's-selāma MK

¹⁵¹⁷ eyledi: eyledi ve MK

¹⁵¹⁸ kimseye: kimseye muhtāc olup MK

¹⁵¹⁹ ‘aleyhi's-selām: ‘aleyhi's-selām daħı MK; ‘a. m. SK

¹⁵²⁰ zekātın: zekātını MK

¹⁵²¹ ‘āķıbet: -SK

¹⁵²² anuñ gibi kerem idesin: anuñ gibi kimyāyı kerem idersen MK

¹⁵²³ ‘ahd olsun kim: ‘ahdum olsun ki MK

¹⁵²⁴ ideyin: ideyüm MK

¹⁵²⁵ ideyin didi: ideyüm didi ve daħı tazarru‘ idüp niyāz eyledi MK // didi: didi tazarru‘ itdi SK

¹⁵²⁶ Mūsā: Hāzret-i Mūsā MK

¹⁵²⁷ ‘aleyhi's-selām: ‘a. m. SK

¹⁵²⁸ bu cānibde: -SK, -MK

¹⁵²⁹ mālī: māl SK

¹⁵³⁰ ‘aleyhi's-selām: ‘a. m. SK

¹⁵³¹ niçe: nice MK

¹⁵³² olmadı: olmayup SK

¹⁵³³ olmadı virmege eli varmadı: olup zekāt virmege el virmedi MK

¹⁵³⁴ hāķını: hāķı SK; bir bölük hāķı MK

¹⁵³⁵ itdi: idüp MK

¹⁵³⁶ çağırıp: çağırdı ve MK

¹⁵³⁷ virmezsin: çıkarmazsın SK; çıkarup virmezsin MK

¹⁵³⁸ incindi: incinüp eyitdi MK, SK

¹⁵³⁹ niçe: nice SK

¹⁵⁴⁰ söylersin: söylersin çıkarmazın

¹⁵⁴¹ söylersin: söylersin çıkarmazın SK

¹⁵⁴² Hemān Mūsā: Hemān dem Hāzret-i Mūsā MK

Ḳārūnı tūt didükde¹⁵⁴⁴ ol dem [AL30a] (1) yir Ḳārūnı tıpuğınā degin¹⁵⁴⁵ tıtdı. Ḳārūn eyitdi yā Mūsā¹⁵⁴⁶ zekātum vireyin beni āzād (2) eyle! Mūsā ‘aleyhi's-selām¹⁵⁴⁷ anuñ sözine muḳayyed olmadı ba^c dehu¹⁵⁴⁸ tūt yā arz didi. (3) Yir Ḳārūnı dizine degin¹⁵⁴⁹ tıtdı.¹⁵⁵⁰ Ḳārūn girü yalvardı, Mūsā ‘aleyhi's-selām¹⁵⁵¹ anuñ recāsına iltifāt (4) itmeyüp bu kerre¹⁵⁵² yir Ḳārūnı biline varınca tıtdı. Ve'l-hāşıl Mūsā ‘aleyhi's-selām (5) yidi kerre yire emr eyledi¹⁵⁵³ ve Ḳārūn yidi kerre¹⁵⁵⁴ tazarru^c eyledi¹⁵⁵⁵ lâkin¹⁵⁵⁶ Mūsā ‘aleyhi's-selām¹⁵⁵⁷ bir vechle¹⁵⁵⁸ (6) ḳabūl itmedi.¹⁵⁵⁹ ‘Āḳıbet [MK37a] Ḳārūnı mālı birle¹⁵⁶⁰ yir yutdı. Ḥalḳ [SK24a] anı görüp [andan]¹⁵⁶¹ ‘ibret aldılar.

Nazm (7)

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Çün maḥabbet itdi Ḳārūn mālına

Gel nazār eyle anuñ aḥvāline

Çünkü mālun aşı (8) yirdendür şehā

Aşlını¹⁵⁶² pes ider aşlında ḥafā¹⁵⁶³

Ṭālib-i dünyā için eydür Resūl

Cīfe dünyā (9) [gelüp ṭālib eylemiş ol]¹⁵⁶⁴

¹⁵⁴³ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁵⁴⁴ didükde: -MK, -SK

¹⁵⁴⁵ degin: deg MK

¹⁵⁴⁶ eyitdi: eyitdi yā Mūsā MK, SK

¹⁵⁴⁷ zekātum vireyin beni āzād eyle! Mūsā ‘aleyhi's-selām: -MK // ‘aleyhi's-selām: -SK

¹⁵⁴⁸ ba^c dehu: -SK

¹⁵⁴⁹ degin: varınca MK, SK

¹⁵⁵⁰ tıtdı: tıtdı Ḳārūn girü SK

¹⁵⁵¹ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁵⁵² ricāsına iltifāt itmeyüp bu kerre: sözine muḳayyed olmadı SK

¹⁵⁵³ emr eyledi: emr itdi SK

¹⁵⁵⁴ [yidi kerre]: MK, SK; -AL

¹⁵⁵⁵ eyledi: idüp MK; itdi SK

¹⁵⁵⁶ lâkin: -SK

¹⁵⁵⁷ ‘aleyhi's-selām: ‘aleyhi's-selām ḥazretleri MK

¹⁵⁵⁸ bir vechle: -SK

¹⁵⁵⁹ itmedi: itmeyüp MK

¹⁵⁶⁰ birle: ile MK

¹⁵⁶¹ [andan]: MK, SK; -AL

¹⁵⁶² Aşlını: Ehlini SK

¹⁵⁶³ ḥafā: çefā MK

¹⁵⁶⁴ [gelüp ṭālib eylemiş ol]: SK; ṭālibi gelüp bilmiş ol MK; -AL

AL nüshasında beytin ikinci dizesi sonraki beytin ikinci dizesiyle karışmış olduğundan “Cīfe dünyā ehli olur ehl-i ḥ‘āb” şeklinde geçmektedir.

[Dünyâ leşdür olur¹⁵⁶⁵ ʔalıbi ğurâb]¹⁵⁶⁶

[Ya^cni]¹⁵⁶⁷ dünyâ ehli olur ehl-i ħ[~]âb

Ger helâl olsa olur biñ biñ su'âl

Ger ħarâm olsa n'olur (10) fikr eyle ħâl

İmdi sen aña maĥabbet eyleme

Mâl için cânuña¹⁵⁶⁸ miĥnet eyleme

Mâl şanma (11) mârdu¹⁵⁶⁹ dînâr u sîm

Genc şanma rencdür pür-ĥavf u bîm

Faşl-ı işnâ ve 'işrûn¹⁵⁷⁰

İmdi benüm (12) şâhum çünki bildüñ maĥabbet-i dünyâ Ķârûna n'eyledi. Nihâyeti¹⁵⁷¹ mâl cem^c idüp Ķârûn-ı (13)dehr olasn¹⁵⁷² İmdi dünyânuñ ħâlini fikr eyle. 'Aĥluñ var ise faĥrı ihtiyâr (14) eyle tâ kim Ĥazret-i 'İsâ¹⁵⁷³ gibi menzilüñ semâvât ola.

Ĥikâyet

Nitekim 'İsâ 'aleyhi's-(15)selâm¹⁵⁷⁴ ĥazretlerinüñ vâlidesi Meryem 'aleyhi's-selâm¹⁵⁷⁵ bir yetîme kızcugâz¹⁵⁷⁶ idi. Ĥazret-i [AL30b] (1) Zekeriyâ 'aleyhi's-selâmuñ¹⁵⁷⁷ kıız [MK37b] ĥarındaşı kıızı¹⁵⁷⁸ idi. Zekeriyâ 'aleyhi's-selâm¹⁵⁷⁹ anı evinde besledi ammâ (2) ğâyet

¹⁵⁶⁵ olur: anuñ MK

¹⁵⁶⁶ [Dünyâ leşdür olur ʔalıbi ğurâb]: SK; -AL

¹⁵⁶⁷ [Ya^cni]: MK, SK; -AL

¹⁵⁶⁸ cânuña: cânına MK

¹⁵⁶⁹ mardur: mardır MK

¹⁵⁷⁰ Faşl-ı işnâ ve 'işrûn: Faşl-ı şâni 'aşrîn MK; Faşluş-şâni ü 'aşrîn SK

¹⁵⁷¹ Nihâyeti: Nihâyet SK

¹⁵⁷² olasn: olasañ AL

¹⁵⁷³ Ĥazret-i 'İsâ: 'İsâ 'a. m. SK

¹⁵⁷⁴ 'aleyhi's-selâm: şalavâtu'llâhi 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyh MK, Ĥazret-i 'İsâ 'a. m. SK

¹⁵⁷⁵ Meryem 'aleyhi's-selâm: Ĥazret-i Meryem rağiya'llâhu 'anhâ MK // 'aleyhi's-selâm: 'a. m. SK

¹⁵⁷⁶ kızcugâz: kızcugâz SK

¹⁵⁷⁷ Ĥazret-i Zekeriyâ 'aleyhi's-selâmuñ: Ĥazret-i Zekeriyâ 'aleyhi's-selâmuñ 'ayâlinüñ MK; Ĥazret-i Zekeriyânuñ 'a. m. SK

¹⁵⁷⁸ kıızı: -SK

¹⁵⁷⁹ 'aleyhi's-selâm: 'a. m. SK

zâhide¹⁵⁸⁰ kız¹⁵⁸¹ idi. Dün ü gün ' ibâdetden hâli olmazdı. Hattâ Zekeriyâ (3) ' aleyhi's-selâm¹⁵⁸² Anıñçun bir mihrâb idivirmiş idi.¹⁵⁸³ Günden güne ' ibâdetin ziyâde (4) eyledi.¹⁵⁸⁴ Maḥabbetu'llâh gâlib [olup]¹⁵⁸⁵ bir gün tağa çıqdı, bir ḥalvet yirde ' ibâdete meşgûl oldı. (5) Ol hâlde Allâh te'âlânıñ¹⁵⁸⁶ emri ile¹⁵⁸⁷ Cebrâ'îl ' aleyhi's-selâm¹⁵⁸⁸ gelüp Meryemün yininden (6) nefḥ itdi. Ol dem Meryem ḥâmile¹⁵⁸⁹ oldı çünki şehre geldi. Halk Meryemün ḥamlin işidüp eyitdiler (7) var-ısa Meryem tağda bir kimse¹⁵⁹⁰ ile yatmışdur Anıñçun ḥâmile oldı didiler. (8) Çünki Zekeriyâ ' aleyhi's-selâm bu sözi¹⁵⁹¹ işitdi fi'l-hâl¹⁵⁹² gelüp Meryeme didi¹⁵⁹³ yâ Meryem (9) sen ḥod gâyet bir zâhide kız¹⁵⁹⁴ idün niçün bunuñ gibi kendüñe¹⁵⁹⁵ iş eyledün?¹⁵⁹⁶ Meryem (10) ' aleyhi's-selâm¹⁵⁹⁷ eyitdi yâ Zekeriyâ [SK24b] ol Tañrı bilür kim ben kimesne ile böyle ef'âl-i şeni' a (11) ihtiyâr¹⁵⁹⁸ itmedüm. Ammâ aḥvâlüm¹⁵⁹⁹ budur ki Cebrâ'îl ' aleyhi's-selâm¹⁶⁰⁰ gelüp benüm yinünden nefḥ itdi ben daḥı [MK38a] (12) ḥâmile ḳaldum ve inşâa'llâh te'âlâ¹⁶⁰¹ henüz¹⁶⁰² bākireyem didi. Çünki Zekeriyâ ' aleyhi's-selâm¹⁶⁰³ aḥvâle vâkıf (13) oldu daḥı tınmadı. Çünki Meryem ' aleyhi's-selâm Cebrâ'îl ' aleyhi's-selâm¹⁶⁰⁴ nefḥasından toğurdı.¹⁶⁰⁵ Bu maḥalde söz çoğdur ammâ (14) aşl maḳşûdı beyân idelüm. El-hâşıl-ı kelâm¹⁶⁰⁶ ' İsâ ' aleyhi's-selâm¹⁶⁰⁷ toğduğı gibi söyledi (15) eyitdi kim anam¹⁶⁰⁸ ḳarnında iken baña İncil geldi. Hâḳ te'âlâ beni halka nebî gönderdi¹⁶⁰⁹ [AL31a] (1) ve halkuñ kimi ikrâr ve kimi inkâr eyledi. Çünki ' İsâ ' aleyhi's-

¹⁵⁸⁰ zâhide: zâhide vü ' âbide MK

¹⁵⁸¹ kız: -SK

¹⁵⁸² Zekeriyâ ' aleyhi's-selâm: Ḥazret-i Zekeriyâ ' a. m. MK // ' aleyhi's-selâm: ' a. m. SK

¹⁵⁸³ idivirmiş idi: yapmış MK; idivirdi SK

¹⁵⁸⁴ ve perişân idi günden güne ibâdetin ziyâde eyledi: ibâdeti ziyâde iderdi MK

¹⁵⁸⁵ [olup]: SK, MK; -AL

¹⁵⁸⁶ te'âlânıñ: te'âlâ ḥazretlerinün MK

¹⁵⁸⁷ emri ile: emriyle SK

¹⁵⁸⁸ ' aleyhi's-selâm: -SK

¹⁵⁸⁹ ḥâmile: ḥâmil SK

¹⁵⁹⁰ kimse: kimesne SK

¹⁵⁹¹ bu sözi: -MK

¹⁵⁹² Çünki Zekeriyâ ' aleyhi's-selâm bu sözi işitdi fi'l-hâl: Bu sözi Zekeriyâ işitdi SK

¹⁵⁹³ didi: eyitdi MK

¹⁵⁹⁴ kız: -SK

¹⁵⁹⁵ kendüñe: -SK

¹⁵⁹⁶ eyledün: eyledün didi MK

¹⁵⁹⁷ ' aleyhi's-selâm: ' a. m. AL, SK; -MK

¹⁵⁹⁸ kimesne ile böyle ef'âl-i şeni' a ihtiyâr: bir kimesne zinâ SK

¹⁵⁹⁹ aḥvâlüm: aḥvâl SK

¹⁶⁰⁰ ' aleyhi's-selâm: -SK

¹⁶⁰¹ ḳaldum ve inşâa'llâh te'âlâ: oldum ve SK // te'âlâ: -MK

¹⁶⁰² henüz: daḥı MK

¹⁶⁰³ Çünki Zekeriyâ ' aleyhi's-selâm: Zekeriyâ SK

¹⁶⁰⁴ ' aleyhi's-selâm: ' a. m. SK

¹⁶⁰⁵ toğurdı: doğurdı SK

¹⁶⁰⁶ el-hâşıl-ı kelâm: ḥâşıl-ı kelâm MK, SK

¹⁶⁰⁷ ' aleyhi's-selâm: ' a. m. AL, SK

¹⁶⁰⁸ kim anam: ki ana MK

¹⁶⁰⁹ gönderdi: gönderdi didi MK

selām¹⁶¹⁰ ricāl-i kāmīl oldı. Aşlā dünyaya (2) maḥabbet itmedi, terk [ü] tecrīd oldı. İttifāk¹⁶¹¹ bir gün bir maldār ḥāce (3) gördi iki yanına altını yıgın itmiş oturur. ‘İsā ‘aleyhi's-selām¹⁶¹² ḥazretlerinüñ yārānı¹⁶¹³ anı görüp (4) eyitdiler bu ḥācenüñ ‘aceb ḥuzūrı var didiler. ‘İsā ‘aleyhi's-selām¹⁶¹⁴ yārānuñ¹⁶¹⁵ (5) mālā hırşın gördi eyitdi gelün¹⁶¹⁶ şehrden¹⁶¹⁷ çıçalum tā kim ‘acāyib göresiz (6) didi. Çünkü taşra çıkdılar şehre yakın dört kerpiç altın yatur gördiler.¹⁶¹⁸ (7) Ol altunuñ yanında üç kişi ölmüş¹⁶¹⁹ yatur.¹⁶²⁰ Bu kere¹⁶²¹ yārān [MK38b] ‘İsā ‘aleyhi's-selām¹⁶²² ḥazretlerinden (8) şordılar kim¹⁶²³ yā ‘İsā bu ne ḥaldur? ‘İsā ‘aleyhi's-selām¹⁶²⁴ eyitdi bunlar üç qarındaşlar (9) idi. Bu yirde bir altın¹⁶²⁵ buldılar daḥı üleşmek dilediler. Birisine eyitdiler var (10) şehrden ta‘ām getür, yiyelüm soñra bu altını¹⁶²⁶ pāy idelüm diyü birini¹⁶²⁷ şehre gönderdiler.¹⁶²⁸ (11) İkişi ḳavl eylediler ki bu dört kerpiç altını üç kişi üleşmek müşkildür. İmdi¹⁶²⁹ (12) şehre gideni öldürelüm¹⁶³⁰ ve bu kerpiçlerüñ ikisini sen¹⁶³¹ ve ikisin ben alayum diyü (13) sözi muḥkem itdiler¹⁶³² [ve ḳavli ḳavī ḳıldılar]¹⁶³³ Ammā bu cānibde¹⁶³⁴ ol şehre varan¹⁶³⁵ şöyle fıkr itdi ki bu ḳadar (14) altın bir daḥı ḳanda bulunur bu devlet ‘ömürde bir düşer. İmdi fırsatı ḡanīmet bilmek (15) gerek. Dört kerpicü üleşmek de¹⁶³⁶ güç görünür. İmdi¹⁶³⁷ anları öldüreyin¹⁶³⁸ ve cümle altını [AL31b] (1) ben alayın¹⁶³⁹ diyü getürdüğü ta‘āma zehr ḳatdı.¹⁶⁴⁰ Alup [SK25a]

¹⁶¹⁰ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁶¹¹ İttifāk: Ammā SK

¹⁶¹² ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL, SK

¹⁶¹³ yārānı: yārānları SK, MK

¹⁶¹⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁶¹⁵ yārānuñ: yārānınuñ MK

¹⁶¹⁶ gelün: gelin MK

¹⁶¹⁷ şehrden: şehrden taşra MK

¹⁶¹⁸ gördiler: gördiler ve MK

¹⁶¹⁹ ölmüş: ölmüş MK

¹⁶²⁰ yatur: yatur gördiler SK

¹⁶²¹ Bu kere: -SK

¹⁶²² ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL

¹⁶²³ kim: ki MK

¹⁶²⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

¹⁶²⁵ bir altın: bu altını SK; bu altınları MK

¹⁶²⁶ altını: altınları MK

¹⁶²⁷ birini: birin AL

¹⁶²⁸ gönderdiler: gönderdiler daḥı SK; gönderdiler bu cānibde ḳalan MK

¹⁶²⁹ İmdi: Ol SK

¹⁶³⁰ öldürelüm: ḳatlı idelüm MK

¹⁶³¹ sen: sen al MK

¹⁶³² itdiler: idüp MK

¹⁶³³ [ve ḳavli ḳavī ḳıldılar]: SK; ḳavl-i ḳavī itdiler MK; -AL

¹⁶³⁴ bu cānibde: -SK

¹⁶³⁵ varan: varan kişi MK

¹⁶³⁶ İmdi fırsatı ḡanīmet bilmek gerek dört kerpicü üleşmek de: fırsatdur dört kerpiçi üleşmek elbette SK

¹⁶³⁷ İmdi: -SK

¹⁶³⁸ öldüreyin: öldüreyüm MK

¹⁶³⁹ alayın: alayum MK

¹⁶⁴⁰ ḳatdı: ḳatup MK

gelürken¹⁶⁴¹ ol ikisi (2) bu ta^c am¹⁶⁴² getüreni¹⁶⁴³ karşıdan ok ile urup öldürdiler ve altunı [MK39a] üleşdiler (3) ve dağı eyitdiler¹⁶⁴⁴ bu hâzır gelen¹⁶⁴⁵ ta^c amı yiyelüm diyü aşı¹⁶⁴⁶ yidiler bunlar dağı öldiler. (4) Altunlar bu vechle anlardan kaldı, dilerseñüz bunları¹⁶⁴⁷ aluñ didi. Yanında olan (5) yārān¹⁶⁴⁸ eyitdiler yā Ğisā çünkü bu altun için üç kişi helāk (6) olmuş. Pes [bunuñ]¹⁶⁴⁹ bize [ne]¹⁶⁵⁰ fā'idesi olur diyüp aña bakmadılar.¹⁶⁵¹ Ve'l-hāşıl¹⁶⁵² andan geçüp gittiler. (7) Bu kerre Hâzret-i Ğisā aleyhi's-selām¹⁶⁵³ bi'l-külliyē dünyādan el çeküp iki akçe bir yire koymadı. (8) Bir gün Ğisā aleyhi's-selām bir mağāraya girdi ve anda¹⁶⁵⁴ Ğibādete¹⁶⁵⁵ meşğül oldu. Gördi kim¹⁶⁵⁶ (9) bir fāre bir delükden çıkup bir delüğe girdi. Ğisā¹⁶⁵⁷ aleyhi's-selām¹⁶⁵⁸ fıkır itdi ki benüm fāre kadar (10) ğayretüm yoğ-ımuş. Anuñ iki evi var, benüm bir dağı¹⁶⁵⁹ yok varup bir ev yapayum¹⁶⁶⁰ ve anda (11) Ğibādet ideyin diyü şehre revān oldu. Yolda giderken ayağı altından (12) bir taş koptı dağı bir taşa doķındı. Ol taş iki pāre oldu. Gördi¹⁶⁶¹ (13) anuñ içinde ak şakallu bir¹⁶⁶² nūrānī pīr namaz kıılır¹⁶⁶³ ve taş içinde bir şalkım üzüm [MK39b] (14) bitmiş taze тұrur. Bu pīr namāz¹⁶⁶⁴ kılınca¹⁶⁶⁵ Hâzret-i Ğisā aleyhi's-selām¹⁶⁶⁶ tevaķķuf eyledi. Çünkü pīr namāzdan (15) fāriğ oldu. Ğisā¹⁶⁶⁷ aleyhi's-selām¹⁶⁶⁸ pīre selām virdi. Pīr dağı Ğisā aleyhi's-selām¹⁶⁶⁹ hâzretlerinüñ¹⁶⁷⁰ selāmın [AL32a] (1) aldı.¹⁶⁷¹ Ğisā aleyhi's-selām¹⁶⁷² eyitdi yā pīr-i mübārek sen kimsin? Ol

¹⁶⁴¹ gelürken: gelir iken MK

¹⁶⁴² ta^c am: ta^c amı SK

¹⁶⁴³ getüreni: getüren karındaşını MK

¹⁶⁴⁴ ve dağı eyitdiler: ve eyitdiler ki MK

¹⁶⁴⁵ gelen: olan MK; -SK

¹⁶⁴⁶ diyü aşı: diyüp MK

¹⁶⁴⁷ Altunlar bu vechle anlardan kaldı dilerseñüz bunları: Altun kaldı dilerseñüz SK // bunları: -MK

¹⁶⁴⁸ yārān: yārānlar MK

¹⁶⁴⁹ [bunuñ]: MK, SK; -AL

¹⁶⁵⁰ [ne]: MK, SK; -AL

¹⁶⁵¹ diyüp aña bakmadılar: diyü almadılar MK

¹⁶⁵² ve'l-hāşıl: -SK

¹⁶⁵³ aleyhi's-selām: a. m. AL

¹⁶⁵⁴ anda: -SK

¹⁶⁵⁵ Ğibādete: Ğibādet itmege MK

¹⁶⁵⁶ kim: ki MK

¹⁶⁵⁷ Ğisā: Hâzret-i Ğisā MK

¹⁶⁵⁸ aleyhi's-selām: a. m. AL

¹⁶⁵⁹ bir dağı: biri dağı MK

¹⁶⁶⁰ yapayum: yapup SK

¹⁶⁶¹ gördi: gördi ki MK

¹⁶⁶² bir:- MK

¹⁶⁶³ kıılır: kıılar MK

¹⁶⁶⁴ namāz: namāzı SK

¹⁶⁶⁵ namāz kılınca: namāzdan fāriğ olunca MK

¹⁶⁶⁶ aleyhi's-selām: a. m. AL; -SK

¹⁶⁶⁷ Ğisā: Hâzret-i Ğisā MK

¹⁶⁶⁸ aleyhi's-selām: a. m. AL, SK

¹⁶⁶⁹ aleyhi's-selām: a. m. AL, SK

¹⁶⁷⁰ Ğisā aleyhi's-selām hâzretlerinüñ: -MK

¹⁶⁷¹ aldı: alup MK

ķadır-i pür-kemāl¹⁶⁷³ senüñ (2) rızķuñı taş içinde virüp seni ‘azîz itmiş? Ol pîr-i mübârek¹⁶⁷⁴ eyitdi yâ ‘İsâ (3) dört yüz yıldur ki ben bu¹⁶⁷⁵ taş içinde¹⁶⁷⁶ ‘ibâdet iderem.¹⁶⁷⁷ Hâlîķ-ı ‘âlem benüm için günde (4) bir şalkım üzüm bitirür yiyüp Allâh te‘âlâya¹⁶⁷⁸ şükr iderem. Çünkü dünyâ kârından (5) el çekdüm, ‘ibâdete başladum.¹⁶⁷⁹ Hâķ te‘âlâ daķı ğayb huzânesinden benüm rızķımı virüp (6) bu taş içini baña hâlvet-hâne eyledi. Zirâ halk kişünñ ‘ibâdetine mâni‘ olur didi. (7) Çünkü ‘İsâ ‘aleyhi's-selâm [SK25b] pîrden bu naşîhatı işitdi ev yapmaķdan fâriğ oldu ve¹⁶⁸⁰ taş (8) taş üzerine ķomadı ancak dünyâ metâ‘ından bir ignesi var-ıdı, hırķasın yamamaķ (9) için idi. Çünkü semâvâta ‘urüc itdi dördinci ķat gök melekleri (10) şaf şaf [MK40a] gelüp Hâzret-i ‘İsâyi¹⁶⁸¹ ziyâret itdiler, hırķası arasında ignesi bulundu.¹⁶⁸² (11) Eger¹⁶⁸³ ol igne mâni‘ olmasa mekânı tâ ‘arş olur idi.¹⁶⁸⁴

Nazm

[Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün]

Hâzret-i ‘İsâya çün¹⁶⁸⁵ bir igne (12) mâni‘ oldu bil

Sen daķı fikr eyle gör kim kendü hâlün n'ola bil

Terk [ü] tecrîd (13) olmayınca kimse Hâķķa irmedi

Şöyle bil kim ehl-i ‘irfân şöķbetine girmede¹⁶⁸⁶

Hubb-ı dünyâ (14) her kimün göñlinde dutmuşdur mekân

Çeşmine biñ biñ hicâb¹⁶⁸⁷ olmuşdur anuñ bî-gümân (15)

‘Âkil iseñ terk [ü] tecrîd ol ķoma taş üzere taş

Pehlevân ol ‘aşķ meydânında oyna [AL32b] (1) cân u¹⁶⁸⁸ baş

¹⁶⁷² ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL, SK

¹⁶⁷³ pür-kemâl: ber-kemâl SK

¹⁶⁷⁴ pîr-i mübârek: pîr SK

¹⁶⁷⁵ bu: -SK

¹⁶⁷⁶ içinde: içindeyem AL

¹⁶⁷⁷ iderem: iderim MK

¹⁶⁷⁸ Allâh te‘âlâya: Allâha MK

¹⁶⁷⁹ başladum: meşğül oldum MK

¹⁶⁸⁰ [ve]: MK, SK; -AL

¹⁶⁸¹ ‘İsâyi: ‘İsâ ‘aleyhi's-selâm MK

¹⁶⁸² ignesi bulundu: ignesin buldılar SK

¹⁶⁸³ Eger: -MK

¹⁶⁸⁴ olur idi: olurdı SK

¹⁶⁸⁵ çün: çünkü SK

¹⁶⁸⁶ girmede: irmedi AL

¹⁶⁸⁷ biñ biñ hicâb: peyk-i hicâb MK

Her kimüñ maqşüdi Haq oldu n'ider dünyâyı ol

Hubb-ı dünyâ çünki (2) olmışdur cehennem üzre yol

Faşl-ı şâliş ve 'işrûn

Ba' dehu ey yâr-ı nüktedân ol nefsi emmâreden (3) kıpan yaramaz şıfatlarıñ birisi dağı kıhrdur, ya' ni kıhhâr olmağıdur. İmdi anı (4) bil ki kıhhârlık ol pâdişâh-ı 'âleme lâyıkdur ki yidi deryâ kıhrı odından (5) hafv ider. Pes benî Âdeme kıhr şıfatı ile muttaşif olmağı lâyıq olmağa. Zîrâ kıhîr olan (6) âdem elbette kıhr içinde yiter.

Hikâyet

Nitekim Hürmüz-i tâcdâr kıhhâr idi. [MK40b] ' Âkıbet kendüsi (7) kıhrla¹⁶⁸⁹ helâk oldu. Anuñ hikâyeti budur ki Hürmüz Nüşîrevân oğıldur. Kıaçan kim¹⁶⁹⁰ (8) Hürmüz atasından şoñra pâdişâh oldu bir mertebede kıhîr idi kim¹⁶⁹¹ Hürmüzüñ kıhrından (9) vilâyet halkı emn bulmazdı.¹⁶⁹² İttifâk¹⁶⁹³ bir gün gördi bir at buğıday hâşılına¹⁶⁹⁴ girmiş. (10) Şordı kim¹⁶⁹⁵ ol at kimüñdür? Eyitdiler oğıluñ Hüsrevüñdür. Tîz atı getürüp¹⁶⁹⁶ aşdı (11) ve oğı Hüsrevi getürüp¹⁶⁹⁷ ellerin kıfâsına¹⁶⁹⁸ bend idüp öldürmek diledi.¹⁶⁹⁹ (12) Begler ayağı üzerine¹⁷⁰⁰ kılkup¹⁷⁰¹ dilek eylediler, biñ belâyla vaz geldi şoñra fikr (13) itdi kim¹⁷⁰² ben oğıluma bu kıadar kıhr [SK26a] itdüm¹⁷⁰³ eger öldürmezsem¹⁷⁰⁴ ' âkıbet ol¹⁷⁰⁵ baña kışd (14) ider diyü¹⁷⁰⁶ oğılını girü öldürmeğe kışd itdi. Çünki Hüsreğe begler atasınuñ kışd (15) itdügin¹⁷⁰⁷ bildürdiler.¹⁷⁰⁸ İttifâk seyr bahânesiyle çıkup Ermen vilâyetine geldi. Çok [AL33a] (1) zamân anda kırar eyledi.¹⁷⁰⁹ Ammâ bu cânibde¹⁷¹⁰ Hürmüzüñ [bir]¹⁷¹¹

¹⁶⁸⁸ u: -MK

¹⁶⁸⁹ kıhrla: kıhr içinde MK

¹⁶⁹⁰ kim: ki MK

¹⁶⁹¹ kim: ki MK

¹⁶⁹² emn bulmazdı: amân bulmazdı MK // bulmazdı: bulmaz idi SK

¹⁶⁹³ ittifâk: -SK

¹⁶⁹⁴ at buğıday hâşılına: buğıday hâşılına at SK // hâşılına: tarlasına MK

¹⁶⁹⁵ kim: ki MK

¹⁶⁹⁶ getürüp: getürdüp MK

¹⁶⁹⁷ getürüp: getürdüp MK

¹⁶⁹⁸ kıfâsına: kıfâsından AL

¹⁶⁹⁹ diledi: diledi lâkin MK

¹⁷⁰⁰ üzerine: üzere SK

¹⁷⁰¹ kılkup: kırup SK

¹⁷⁰² kim: ki MK; -SK

¹⁷⁰³ itdüm: itdim MK

¹⁷⁰⁴ öldürmezsem: öldürmez isem MK

¹⁷⁰⁵ ' âkıbet ol: şoñra SK

¹⁷⁰⁶ diyü: diyüb MK

¹⁷⁰⁷ itdügin: itdigin MK

¹⁷⁰⁸ bildürdiler: bildürdi AL

¹⁷⁰⁹ eyledi: itdi SK

¹⁷¹⁰ bu cânibde: -SK

¹⁷¹¹ [bir]: MK, SK; -AL

pehlevāni var idi, adına Behrām-ı Çüpīn¹⁷¹² dirlerdi. [Ġāyetle lāgar šāfī sinir ve kemük siyāh-çerde tavīlu'l-kāme er idi. Ana ‘asker koşup Tatar ‘askerine muqābeleye gönderdi. Çünkü Behrām]¹⁷¹³ (2) Tatar ‘askeri ile muqābil oldı ‘azīm¹⁷¹⁴ ceng idüp Tatar ‘askerini¹⁷¹⁵ şıdı.¹⁷¹⁶ Sulţāni (3) ve hanlarını öldürüp başlarını¹⁷¹⁷ Hürmüze gönderdi. Çünkü Hürmüz ol başları (4) gördi eyitdi bu Tatar hanlarınınun ħazīnesin Behrām kendüye almağ için (5) başların¹⁷¹⁸ [kesmiş]¹⁷¹⁹ ya^c ni dil kaţ^c olsun diyü. Bu kerre¹⁷²⁰ tiz bir qahrly nāme yazup¹⁷²¹ bir beşik ve bir (6) nezgeb ve bir çıkırığ gönderdi. Çünkü bu mezkūri Behrāma getürdiler. (7) Behrām mektūbı gördi ve nezgebi alup başına geydi ve çıkırığı ve beşigi öñine (8) koyup ‘amele getürdi ve divān idüp beglerini çağırdı. Çünkü begleri¹⁷²² bu ħāle (9) vaqıf oldılar ve eyitdiler ki¹⁷²³ çünkü Hürmüz senün gibi cihān pehlevānınınun ħadrin¹⁷²⁴ (10) bilmedi. Yā bununun şimden gerü¹⁷²⁵ kime vefāsı ola. İmdi¹⁷²⁶ şimden gerü¹⁷²⁷ andan yüz (11) dönderün pādīşāhlığa sizi¹⁷²⁸ qabul itduk ve Hürmüzün ħaqqından¹⁷²⁹ gelem (12) tā kim ħayrı pādīşāhlar dağı dilāver olan¹⁷³⁰ kullarınınun ħadrin¹⁷³¹ bileler diyü baş (13) kaldırdılar [MK41b] ve Hürmüzün üzerine hücum idüp yürüdiler ve gelüp¹⁷³² [muqābil oldılar].¹⁷³³ Hürmüz¹⁷³⁴ (14) yanında olan begler dağı bozulup Behrām yanına geldiler.¹⁷³⁵ Āħir Hürmüz gördi kim¹⁷³⁶ itdügi (15) qahr kendüye dönüp devrān yüz çevürdi¹⁷³⁷ dağı dönüp qaçdı.

¹⁷¹² Çüpīn: Çübīn MK

¹⁷¹³ [Ġāyetle lāgar šāfī sinir ve kemük siyāh-çerde topal-u'l-kāme er idi. Ana ‘askerkoşup Tatar ‘askerine muqābeleye gönderdi. Çünkü Behrām]: MK, SK; -AL

¹⁷¹⁴ ‘azīm: dağı SK

¹⁷¹⁵ ‘askerini: ‘askeri MK

¹⁷¹⁶ şıdı: şındı MK

¹⁷¹⁷ başlarını: başların SK

¹⁷¹⁸ başların: SK

¹⁷¹⁹ [kesmiş]: kesüp MK; -AL, -SK

¹⁷²⁰ Bu kerre: -SK

¹⁷²¹ yazup: düzüp MK

¹⁷²² begleri: begler SK; begler cem^c olup MK

¹⁷²³ ki: -SK, -MK

¹⁷²⁴ çünkü Hürmüz senün gibi cihān pehlevānınınun ħadrin: sen bir cihān pehlevāni iken Hürmüz çünkü senün ħadir kıymetin MK

¹⁷²⁵ Yā bununun şimdengerü: Bunun SK; Şimden sonra MK

¹⁷²⁶ İmdi: -SK

¹⁷²⁷ şimdengerü: şimdeñ sonra MK

¹⁷²⁸ pādīşāhlığa sizi: seni pādīşāhlığa SK

¹⁷²⁹ ħaqqından: ħaqqında SK

¹⁷³⁰ dilāver olan: dilāverān SK

¹⁷³¹ ħadrini: ħadrin SK; ħadir kıymetin MK

¹⁷³² gelüp: geldiler SK

¹⁷³³ [muqābil oldılar]: -AL

¹⁷³⁴ Hürmüz: Hürmüzün MK

¹⁷³⁵ geldiler: gelmediler SK

¹⁷³⁶ kim: ki MK

¹⁷³⁷ yüz çevürdi: yüz çevürdi ve dağı MK

Ardından [AL33b] (1) irüp¹⁷³⁸ tıtdılar haqāretle¹⁷³⁹ öldürdiler. Halka qahr iderken¹⁷⁴⁰ kendüsi qahr (2) elinde helāk oldu.

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Qāhir olan 'ākıbet maqhūr olur

Halk içinde (3) hūr u haqdan dūr olur [SK26b]

Qāhir olmaq ādeme lāyıq degül

Qāhiruñ (4) gönli gözi açuq degül

Qāhir oldur kim¹⁷⁴¹ özi qādir ola¹⁷⁴²

Aña inkār eyleyen (5) kāfir ola¹⁷⁴³

Qahrınıñ destinde 'ālem varı yoq

Kendüye qarşu durur¹⁷⁴⁴ aqyārı (6) yoq

Bir sözinden bunca 'ālem oldı var

Arz qāyim oldı gökler bī-qarar (7)

Qahr idüp bir kez diye yoq ol kamu

Yoğ olur maqlūq-ı 'ālem¹⁷⁴⁵ ey amū

Üşte¹⁷⁴⁶ pes aña yaraşur¹⁷⁴⁷ (8) qahhārılıq

Qudreti tahtında yoqlıq varlıq

---

¹⁷³⁸ irüp: irişüp MK

¹⁷³⁹ haqāretle: haqāret ile SK, MK

¹⁷⁴⁰ iderken: ider iken 'ākıbet MK

¹⁷⁴¹ kim: ki MK

¹⁷⁴² ola: olur MK

¹⁷⁴³ ola: olur MK

¹⁷⁴⁴ durur: tırur AL

¹⁷⁴⁵ maqlūq-ı 'ālem: maqlūq u 'ālem SK

¹⁷⁴⁶ Üşte: İşte MK

¹⁷⁴⁷ yaraşur: yarar AL

Faşl-ı rābi‘ ve ‘işrūn

İmdi pes (9) benüm ‘azîzüm. Âdem kâhîr olsa ‘âkıbeti hayr olmaz. İmdi kişiye lâyıķ olan oldur¹⁷⁴⁸ ki (10) kaçan nefis içinde kahr hüruc itse laṭifuñ luṭfını fikr eyleye. [MK42a] Zîrâ bir kişi kahr (11) maḥallinde luṭf eylese eger¹⁷⁴⁹ kâfir daḥı olursa Allâh te‘âlâ¹⁷⁵⁰ ‘âkıbet imân müyesser idüp (12) yarlıgar.

Hikâyet

Nitekim Nüşîrevân-ı ‘âdil kahr maḥallinde luṭf iderdi. Cümleden (13) biri oldur ki Nüşîrevân bir gün kelîsâya giderken nâ-gâh bir kimesne bir şoḳâḳdan¹⁷⁵¹ (14) mektûb şunmak için çıka geldi. Kaçan kim¹⁷⁵² Nüşîrevânun bindiği at ürkdi (15) hemân¹⁷⁵³ Nüşîrevânı¹⁷⁵⁴ yire urdı. Çünkü Nüşîrevân atdan düşdi, ‘aḳlı başından [AL34a] (1) gitdi. İttifâḳ¹⁷⁵⁵ ḳulları ol mektûb şunan âdemi tıutup şol ḳadar dögdiler kim¹⁷⁵⁶ (2) yüzi gözi belürsüz oldı ancak hemân¹⁷⁵⁷ cânı ḳaldı. Ba‘ de’z-zamân Nüşîrevânun (3) ‘aḳlı başına geldi ve mektûb şunanı getürün didi. Kaçan bî-çâreyi getürdiler (4) gördi kim¹⁷⁵⁸ muḳkem dögmüşler.¹⁷⁵⁹ Eyitdi ey miskîn, ḳullar benüm için seni dögmüşler,¹⁷⁶⁰ (5) imdi¹⁷⁶¹ kerem idüp¹⁷⁶² baña helâl eyle diyüp yalvardı ve buyurdi¹⁷⁶³ mektûbını getürün.¹⁷⁶⁴ (6) Getürdiler meşâliḥin murâdıncâ bitürdiler ve¹⁷⁶⁵ biñ dînar virdiler gitdi¹⁷⁶⁶ Ba‘ dehu (7) Nüşîrevân ata binmege ḳadir olmadı, şal ile¹⁷⁶⁷ getürdiler. Pes vilâyet ḥalkına bunuñ (8) gibi luṭflar ve keremler itdügiçün Ḥaḳ te‘âlâ aña cehennem [SK27a] odını ḥarâm eyledi (9) ve imâna gelmedügiçün¹⁷⁶⁸ cennete daḥı girmez. Mekânı a‘ râfdur. Var imdi [MK42b] ḳıyâs (10) eyle kim mü'min şâhib-i luṭf olsa aña Ḥaḳ te‘âlâ¹⁷⁶⁹ nenün gibi keremler ider.¹⁷⁷⁰(11)

¹⁷⁴⁸ kişiye lâyıķ olan oldur: evvelâ budur SK // oldur: budur MK

¹⁷⁴⁹ eger: -MK

¹⁷⁵⁰ te‘âlâ: te‘âlâ aña SK

¹⁷⁵¹ şoḳâḳdan: zuḳâḳdan AL

¹⁷⁵² kim: ki MK

¹⁷⁵³ bindiği at ürkdi hemân: bindügi atı anı görüp ürkdi hemân SK; bindiği atı görüp hemân dem ürküp MK

¹⁷⁵⁴ Nüşîrevânı: Nüşîrevân SK

¹⁷⁵⁵ ittifâḳ: -SK

¹⁷⁵⁶ kim: ki MK

¹⁷⁵⁷ hemân: -SK

¹⁷⁵⁸ kim: ki ḳulları MK

¹⁷⁵⁹ Kaçan bî-çâreyi getürdiler gördi kim muḳkem dögmüşler: Gördi ki bî-çâreyi ḳullar dögmüş SK

¹⁷⁶⁰ eyitdi ey miskîn ḳullar benüm için seni dögmüşler: -MK

¹⁷⁶¹ İmdi: -SK

¹⁷⁶² kerem idüp: luṭf idüp MK; -SK

¹⁷⁶³ buyurdi: buyurdi ki MK

¹⁷⁶⁴ getürün: -SK

¹⁷⁶⁵ ve: daḥı SK

¹⁷⁶⁶ getürün. Getürdiler meşâliḥin murâdıncâ bitürdiler ve biñ dînar virdiler gitdi: getürüp meşâliḥin murâdıncâ buyurdılar daḥı biñ dînar iḥsân eyledi ve şâd ḥurrem gönderdi MK

¹⁷⁶⁷ şal ile: şâl ile alup SK

¹⁷⁶⁸ gelmedügiçün: gelmedügiçün MK

¹⁷⁶⁹ te‘âlâ: te‘âlâ ḥazretleri SK

¹⁷⁷⁰ nenün gibi keremler ider: ne mertebe keremler itse gerek MK

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā'ilün]

Kāfire luṭf itdügiçün ol Hudā

Ṭamu odını harām itdi aña (12)

Mü'min iseñ luṭfi 'ādet eyle var

Kendüñe¹⁷⁷¹ luṭfi¹⁷⁷² 'ibādet eyle var (13)

Her kimün elṭāf-ı luṭfi var durur¹⁷⁷³

Luṭf-ı Mevlā anuñla yār durur¹⁷⁷⁴

Luṭfi 'ādet (14) eyleyen olur laṭīf

'Arifān içre olur adı zarīf

Ḳurtaram (15) dirseñ keşāfetden özüñ

Luṭf-maḥz¹⁷⁷⁵ olsun leṭāfetde¹⁷⁷⁶ sözüñ [AL34b] (1)

Bir şıfatdur luṭf Haḳḳuñ raḥmeti

Kim şıfatlansa virür Haḳ raḥmeti

Faşl-ı ḥāmis (2) ve 'iṣrūn

Ba' dehu ey 'azīz!¹⁷⁷⁷ Ol şıfat-ı ḳabāḥatūñ birisi daḳı zulmdür. Eger su'āl (3) olunursa ki¹⁷⁷⁸ yukarıda ḳahrı beyān itdük. Zulmla ḳahrūñ farḳı nedür? Cevāb budur ki (4) ba' zı kimesneler çoḳ günāh ider ḳahra müstaḥaḳ olur. Ammā zulm aña dirler ki bī-günāh (5)

¹⁷⁷¹ Kendüñe: Kendü SK; Kendinün MK

¹⁷⁷² luṭfi: luṭf ile MK

¹⁷⁷³ var durur: vardur AL

¹⁷⁷⁴ yār durur: yārdur AL

¹⁷⁷⁵ Luṭf-maḥz: Laṭīf- maḥz AL

¹⁷⁷⁶ leṭāfetde: leṭāfetden MK

¹⁷⁷⁷ 'azīz: 'azīz vefādārum MK

¹⁷⁷⁸ ki: -MK

mazlûm andan müteşekki olur. İmdi bilgil ki zulm bir zulemâtdur ki¹⁷⁷⁹ nefis içinden (6) çıkup gözlerine hicâb olur. İtdiği fesâduñ şoñını¹⁷⁸⁰ görmez olur. (7)

Hikâyet

Nitekim Yûsuf-ı Haccâc¹⁷⁸¹ zâlim idi. Zulm ğalebe itse ne itdügin [MK43a] bilmez idi.¹⁷⁸² (8) ‘Ākıbet itdügi zulm anuñ başına ecel mıhı oldu.¹⁷⁸³ Anuñ hikâyeti budur ki Yûsuf-ı (9) Haccâc İsfehân şehrinde begler begi idi. Mervânuñ taht-ı yedinde olurdu. (10) Hâzret-i ‘Alî radiya'llâhu te‘âlâ¹⁷⁸⁴ ‘anhu hâzretlerinüñ muhibblerine adū bi'zzât¹⁷⁸⁵ idi. (11) Her kanda muhibb-i hânedân işitse getürüp dürlü dürlü haķâretle öldürüp (12) mālını yağma itdürürdi.¹⁷⁸⁶ Anuñ zulmına nihâyet yoķdur ammâ¹⁷⁸⁷ cümleden biri oldur ki Hâzret-i (13) ‘Alînüñ yidi oğlı var idi. Birinüñ adına Hüseyn Aşğar dirler idi. Magrib (14) şâhı kıızı Müslimeden olmışdur.¹⁷⁸⁸ Ammâ¹⁷⁸⁹ Hasan rağiya'llâhu te‘âlâ¹⁷⁹⁰ ‘anhu ħalîfe iken¹⁷⁹¹ ol (15) Mağribe¹⁷⁹² şılâya gitmiş idi. Çünkü İmâmeynüñ¹⁷⁹³ [SK27b] şehid olduđın¹⁷⁹⁴ işitdi, tebdîl-i [AL35a] (1) şüret idüp diyâr-ı ‘Aceme revâne oldu varup Merv şehrine qarîb Mâhân¹⁷⁹⁵ (2) adlu bir kûyda mekân tutdı.¹⁷⁹⁶ Soñra Naşr-ı Seyyâr elinden şehid oldu. Cüneyd adlu (3) bir oğlı kaldı. Cüneydüñ dağı iki oğlı kaldı. Biri Es‘ad ve biri Sa‘id bu ikisi Naşr-ı (4) Seyyâr ħavfindan terk-i diyâr itdiler. Es‘aduñ¹⁷⁹⁷ bir ħâtünü var idi adına (5) Kelîme dilerdi. ‘Abdu'l-muţţâlib neslinden idi. Çünkü Es‘ad ve Sa‘id [MK43b] ve Kelîme gelüp (6) İsfehân şehriniñ önünde bir bînar¹⁷⁹⁸ kenârında ħondılar. İttifâķ bir bölük kârbân (7) gelüp anda ħondılar. Bunlar kârbân ħalkından şehrüñ ħaberin¹⁷⁹⁹ şordılar. Bunlar (8) eyitdiler kim¹⁸⁰⁰ behey¹⁸⁰¹ ğarîbler key¹⁸⁰² şaķınıñ. Haccâc¹⁸⁰³ zâlim kişidür¹⁸⁰⁴ ğarîblere¹⁸⁰⁵

¹⁷⁷⁹ ki: -MK

¹⁷⁸⁰ İt fesâduñ şoñını: itdügi fesâduñ sonıñ MK // şoñını: şoñı SK

¹⁷⁸¹ Yûsuf-ı Haccâc: Haccâc-ı Yûsuf AL

¹⁷⁸² itdügin bilmez idi: itdüğini bilmezdi MK

¹⁷⁸³ ecel mıhı oldu: geldi SK // oldu: oldu. İmdi MK

¹⁷⁸⁴ te‘âlâ: -MK

¹⁷⁸⁵ ‘adū bi'zzât: bi'zzât ‘adū MK

¹⁷⁸⁶ muhibb-i hânedân işitse getürüp dürlü dürlü haķâretle öldürüp mālını yağma itdürürdi: muhibblerini işitse getürüp öldürürdi MK

¹⁷⁸⁷ ammâ: -MK

¹⁷⁸⁸ olmışdur: olmuş SK

¹⁷⁸⁹ Ammâ: İmâm SK

¹⁷⁹⁰ te‘âlâ: -MK

¹⁷⁹¹ rağiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu ħalîfe iken: rağiya ħalîfe SK

¹⁷⁹² mağribe: mağrib AL

¹⁷⁹³ İmâmeynüñ: İmâmeyn AL

¹⁷⁹⁴ olduğın: olduğını MK

¹⁷⁹⁵ Mâhân: Bâhân AL

¹⁷⁹⁶ tutdı: dutdı SK

¹⁷⁹⁷ Es‘aduñ: Es‘adın MK

¹⁷⁹⁸ bînar: pînârı MK

¹⁷⁹⁹ ħaberin: ħaberiñ MK

¹⁸⁰⁰ Bunlar eyitdiler kim: Bunlara eyitdiler ki SK // kim: -MK

¹⁸⁰¹ behey: hey MK

¹⁸⁰² key: pek AL

¹⁸⁰³ Haccâc: Yûsuf-ı Haccâc MK

hiç (9) şefkati yokdur. Şehrūn kapusunda kan içici¹⁸⁰⁶ yigirmi ser-heng vardur.¹⁸⁰⁷ Şehre (10) gelüp gideni gâyet teftîş iderler. Sözüni¹⁸⁰⁸ az yañılsa tamâm haqqından (11) gelürler diyüp bunlara havf virdiler. Sa' id korqup kârbânla¹⁸⁰⁹ Başraya gitdi. (12) Es' ad hâtunı birle İsfehâna gitdi. Bunlar şehre gelürken kıble tarafından (13) yüzi niķāblu bir kişi gelüp bunlara bir du'ā¹⁸¹⁰ virdi ve eyitdi bu du'āyı (14) okuyı okuyı¹⁸¹¹ kapudan geçün didi. Bunlar dañı okuyaraq geçdiler gitdiler,¹⁸¹² varup bir (15) hâtunuñ¹⁸¹³ konuğı¹⁸¹⁴ oldılar. Pes Kays-ı vezir Es' adı kapucu başı idüp [AL35b] (1) ri' āyet eyledi. Ba' dehu Yūsuf-ı Haccāc vezirinden Es' adı alup kapucu başı (2) idindi. Ebū'l-Müslim anda¹⁸¹⁵ vücūda geldi. Bu maħalde söz çokdur. Beyān olunsa (3) maķşūd girü¹⁸¹⁶ qalur hem kitāb muṭavvel olur. İttifāķ [MK44a] Es' ad bir gice¹⁸¹⁷ düşinde (4) gördi kim¹⁸¹⁸ gâyet çok kelbler başına üşmiş¹⁸¹⁹ qačan kim uyandı fikr idüp eyitdi ki (5) inşāa'llāh te'ālā nefis kelbine zebūn olmayam didi¹⁸²⁰ ve ṭurup ḥammāma vardı. (6) Andan¹⁸²¹ divāna [SK28a] giderken¹⁸²² gördi, bir qaşşāb bir koyunı getürüp giderken ayağına (7) bir taş doķındı ve yıķıldı. Qaşşāb eyitdi n'olaydı benüm ayağıma doķunan (8) taş ' Alinün başına toķunaydı¹⁸²³ didi. Es' ad anı işidüp eyitdi taş (9) senün başına toķinsun¹⁸²⁴ Ḥazret-i ' Alī¹⁸²⁵ saña n'itdi¹⁸²⁶ kim aña sögersin didi. (10) Hemān dem¹⁸²⁷ qaşşāb feryād [idüp]¹⁸²⁸ fiğān eyledi ve¹⁸²⁹ eyitdi Mervānyān bu kişi (11) ' Alī muḥibbī imiş, komañ didi. İttifāķ ḥalk fi'l-ḥāl¹⁸³⁰ Es' aduñ başına üşdi. Es' ad dañı bir (12) miṭrāk birle¹⁸³¹ [niçe]¹⁸³² Mervāniyi ḥarca sürdi.¹⁸³³ Şoñra

¹⁸⁰⁴ kişidür: kişidir MK

¹⁸⁰⁵ ğariblere: -MK

¹⁸⁰⁶ kan içici: -SK

¹⁸⁰⁷ vardur: vardır MK

¹⁸⁰⁸ sözüni: sözüni SK

¹⁸⁰⁹ kârbânla: kârbân ile MK

¹⁸¹⁰ du'ā: du'āyı MK

¹⁸¹¹ okuyı okuyı: okuyup MK

¹⁸¹² gitdiler: -MK

¹⁸¹³ hâtunuñ: hâtunun MK

¹⁸¹⁴ hâtunuñ konuğı: hâtunuñ evinde konuķ SK

¹⁸¹⁵ anda: andan AL

¹⁸¹⁶ girü: geri MK

¹⁸¹⁷ gice: giçe MK

¹⁸¹⁸ kim: ki SK

¹⁸¹⁹ üşmiş: üşmüş MK

¹⁸²⁰ didi: diyüp MK

¹⁸²¹ andan: andan çıkup MK

¹⁸²² giderken: gider iken MK

¹⁸²³ toķınaydı: doķınaydı SK

¹⁸²⁴ toķinsun: doķinsun SK

¹⁸²⁵ Ḥazret-i ' Alī: Ḥazret-i ' Alī kerema'llāhu veche MK

¹⁸²⁶ n'itdi: ne itdi MK

¹⁸²⁷ Hemān dem: Hemān MK

¹⁸²⁸ [idüp]: MK, SK; -AL

¹⁸²⁹ fiğān eyledi ve: MK

¹⁸³⁰ İttifāķ ḥalk fi'l-ḥāl: Ḥalk SK

¹⁸³¹ birle: ile MK

¹⁸³² [niçe]: SK;-AL

Yūsuf-ı Haccāca haber virdiler ki (13) senüñ kaçucı başınuñ¹⁸³⁴ Ebū Turābī imiş Mervānīler ile ceng idüp niçesin helāk (14) eylemiş didiler. Eyle¹⁸³⁵ olıcağ¹⁸³⁶ Yūsuf-ı Haccāc kaçusı halkına eyitdi ki varuñ¹⁸³⁷ (15) tiz tutuñ¹⁸³⁸ getürün didi. Es' aduñ üstine¹⁸³⁹ [MK44b] otuz biñ kadar kişi cem' oldı. [AL36a] (1) 'Azīm ceng oldı el-hāşıl¹⁸⁴⁰ Es' aduñ eline bir pīl girdi ol pīl ile yidi yüz (2) hārici'yi helāk itdi.¹⁸⁴¹ 'Aķıbet¹⁸⁴² ayağı bir çıkura geçüp¹⁸⁴³ düşdi. Bu kerre¹⁸⁴⁴ hāriciler (3) Es' aduñ başına üşdiler ve tıtuñ¹⁸⁴⁵ Yūsuf-ı Haccāca getürdiler. Yūsuf-ı Haccāc (4) eyitdi yā Es' ad Ebū Turāba la' net eyle, seni āzad ideyin¹⁸⁴⁶ didi.¹⁸⁴⁷ Es' ad eyitdi (5) yā Yūsuf Ebū Turāba zevcü'l-betüle şāh-ı uşüle¹⁸⁴⁸ nāşır-ı dīn emirü'l-mü'minīn (6) 'Alī¹⁸⁴⁹ rağiya'llāhu te'ālā ' anhu evlādın¹⁸⁵⁰ aña ne¹⁸⁵¹ dil ile la' net ideyin.¹⁸⁵² Ammā la' net (7) Yezīde ve Mervāna ve saña ve sizlerüñ etbā' uñuza¹⁸⁵³ olsun didi. Yūsuf-ı Haccāc (8) ğāyet ' azaba geldi dağı emr itdi Es' adı ber-dār itdiler ve evini yağma (9) itdiler ve¹⁸⁵⁴ eyitdi varuñ ' avratın¹⁸⁵⁵ ve oğlanın getürün didi. Varup¹⁸⁵⁶ getürdiler (10) ol vaķt Ebu'l-Müslim üç yaşında idi ve Kelīme hāmile idi. Buyurdi kim¹⁸⁵⁷ (11) ol oğlanı öldürün ve ' avratuñ kaçını¹⁸⁵⁸ yaruñ, tā ki ol erün tahtı (12) cihān sarāyında¹⁸⁵⁹ kaçmasun didi. Kırk ser-heng üşdiler, Kelīmenüñ elinden (13) Ebu'l-Müslimi almadılar.¹⁸⁶⁰ Anası oğlını, oğlı anasını şöyle [SK28b] kaçakladı ana oğul (14) oğul ana¹⁸⁶¹ [MK45a] diyü

¹⁸³³ niçe Mervānīyi kaçra sürdi: Mervānīden niçesin helāk eyledi MK

¹⁸³⁴ başınuñ: başın MK

¹⁸³⁵ Eyle: Öyle MK

¹⁸³⁶ Eyle olıcağ: -SK

¹⁸³⁷ varuñ: varın MK

¹⁸³⁸ eyitdiki varuñ tiz tutuñ: emr itdi ki tiz dutuñ SK

¹⁸³⁹ üstine: üstüne MK

¹⁸⁴⁰ oldı el-hāşıl: itdiler SK; olup ve'l-hāşıl MK

¹⁸⁴¹ itdi: eyledi MK

¹⁸⁴² 'Aķıbet: şoñra SK

¹⁸⁴³ geçüp: geçdi SK

¹⁸⁴⁴ Bu kerre: -SK

¹⁸⁴⁵ ve tıtuñ: Es' adı dutdılar SK; tıtdılar MK

¹⁸⁴⁶ ideyin ideyüm

¹⁸⁴⁷ didi: -SK

¹⁸⁴⁸ Ebū Turāba zevc-i betüle şāh-ı uşüle: Ebū Turāb zevc-i betül şāh-ı uşül SK

¹⁸⁴⁹ 'Alī: 'Alī kerrema'llāhu veche MK

¹⁸⁵⁰ evlādın: ola ben SK; evlādlarına

¹⁸⁵¹ ne: -SK

¹⁸⁵² ideyin: ideyüm MK

¹⁸⁵³ sizlerüñ etbā' uñuza: sizüñ tevābi' iñuza SK; senüñ tevābi' ine MK

¹⁸⁵⁴ ve: Haccāc MK

¹⁸⁵⁵ ' avratın: ' avratıñ MK

¹⁸⁵⁶ didi. Varup: -SK

¹⁸⁵⁷ kim: ki MK

¹⁸⁵⁸ ' avratuñ kaçını: ' avratın kaçın MK

¹⁸⁵⁹ cihān sarāyında: cihān sarāyında bāķi MK

¹⁸⁶⁰ almadılar: alamadılar MK

¹⁸⁶¹ Anası oğlını oğlı anasını şöyle kaçakladı ana oğul oğul ana: Anası oğlın ve oğul anasın şöyle kaçakladı ol ana ve ol oğul SK; anası oğlın ve oğlı anasın şöyle kaçdı kim ol ana ve ol oğul MK

feryād iderlerdi. Bi'l-cümle¹⁸⁶² bunlaruñ figāni cigerler pärelerdi.¹⁸⁶³ Bunlaruñ (15) āvāzın işidenüñ gözleri yaş-ıla tolup¹⁸⁶⁴ teraḥḥum iderlerdi.¹⁸⁶⁵ Vezīrler [AL36b] (1) gördi kim¹⁸⁶⁶ Yūsuf-ı Haccāc hiç şefkat eylemez¹⁸⁶⁷ cümle¹⁸⁶⁸ ayak üzere tırdılar. (2) İttifāk¹⁸⁶⁹ kıys-ı vezīr eyitdi yā şāh günāh itdiyse bunuñ atası itdi. Yā bunuñ (3) ne günāhı¹⁸⁷⁰ vardır.¹⁸⁷¹ Kıyāmet güninde Allāh te'ālā atanuñ itdügin¹⁸⁷² oğlından (4) şormaz. İmdi bu gün siz buña zulm itseñüz yarın bunuñ için size (5) su'āl olur. Belki 'azāba müstaḥak olursız¹⁸⁷³ didi ve¹⁸⁷⁴ 'avratuñ elinden ne gelür ki (6) 'avrat bir aqarşu gibidür qaṅı yanı alçaq olsa ol¹⁸⁷⁵ tarafa aqar. İmdi ol 'avratuñ (7) ve ol oğlanuñ¹⁸⁷⁶ qaṅını sizden dilek iderüz¹⁸⁷⁷ didiler. Yūsuf-ı Haccāc eyitdi (8) imdi sizüñ ḥatırñuz için 'avratuñ ve oğlanuñ qaṅından geçdüm ammā (9) 'avratuñ gözlerine şiş şoqsunlar didi. Cellādlar Kelīmenüñ gözlerine mīl (10) çekdiler. Bu kerre Yūsuf-ı Haccāc ḥışm itdi ve¹⁸⁷⁸ eyitdi ben anuñ gözlerine (11) şiş şoq didüm sen¹⁸⁷⁹ mīl çekdüñ diyü cellādı qatlı itdürdi.¹⁸⁸⁰ Bu cānibde¹⁸⁸¹ Kelīmenüñ (12) gözlerine çünkü¹⁸⁸² mīl çekdiler 'aqlı başından gitdi.¹⁸⁸³ [Bir]¹⁸⁸⁴ zamāndan şoñra 'aqlı başına (13) geldükde¹⁸⁸⁵ [MK45b] gördi kim oğlı göğsinüñ üstinde kendüyi kucaqlamış emcegin¹⁸⁸⁶ emer. Ol (14) ḥālde Allāha¹⁸⁸⁷ çoq şükürler¹⁸⁸⁸ idüp ve çağırup didi¹⁸⁸⁹ ki yā Yūsuf-ı Haccāc (15) çünkü sen beni zulmla iki gözümde maḥrūm eyledüñ dilerem ki Allāh te'ālā¹⁸⁹⁰ seni imānuñdan [AL37a] (1) maḥrūm eylesün didi. Çünkü Yūsuf-ı Haccāc

¹⁸⁶² Bi'l-cümle: -SK

¹⁸⁶³ pärelerdi: päreledi AL

¹⁸⁶⁴ tolup: dolup MK

¹⁸⁶⁵ iderlerdi: iderdi MK

¹⁸⁶⁶ kim: ki MK

¹⁸⁶⁷ eylemez: itmez MK

¹⁸⁶⁸ cümle: cümlesi SK

¹⁸⁶⁹ İttifāk: -SK

¹⁸⁷⁰ günāhı: bunuñ AL

¹⁸⁷¹ ne günāhı vardır: günāhı nedür MK

¹⁸⁷² itdügin: itdügi günāhı MK

¹⁸⁷³ olursuz: olursıñuz MK

¹⁸⁷⁴ ve: ol SK; ve ol MK

¹⁸⁷⁵ ol: o MK

¹⁸⁷⁶ oğlanuñ: oğlanın MK

¹⁸⁷⁷ iderüz: idevüz SK

¹⁸⁷⁸ itdi ve: eyledi MK

¹⁸⁷⁹ şoq didüm sen: şoqulsın aña SK // sen: sen aña MK

¹⁸⁸⁰ itdürdi: itdiler AL; itdi SK

¹⁸⁸¹ Bu cānibde: Çünkü SK

¹⁸⁸² Kelīmenüñ gözlerine çünkü: Çünkü Kelīmenüñ gözlerine SK // çünkü: -MK

¹⁸⁸³ gitdi: gidüp AL

¹⁸⁸⁴ [Bir]: MK; -AL, -SK

¹⁸⁸⁵ 'aqlı başına geldükde: -SK // geldükde: geldi MK

¹⁸⁸⁶ emcegin: memetin MK

¹⁸⁸⁷ Allāha: Allāh te'ālāya MK

¹⁸⁸⁸ şükürler: şükür SK

¹⁸⁸⁹ çağırup didi: çağırdı SK

¹⁸⁹⁰ te'ālā: te'ālādan MK

Kelîmeden bu cevâbı işitdi fi'l-ḥâl (2) emr itdi ki¹⁸⁹¹ şu 'avratı sürüñ ve şehir içinde nidâ itdirüñ ki¹⁸⁹² bu 'avrata ve (3) oğlana her kim bir içim şu virürse şu gibi kanın yire dökeyin ve bir loğma etmek (4) virürse ḥânümânın ḥarâb ideyin¹⁸⁹³ didi ve hem eyle¹⁸⁹⁴ itdiler. Ve'l-ḥâşıl Kelîme üç (5) gün bu şehir içinde gezdi kanda varduğın bilmez idi. Açlıktan ve şusuzlıktan (6) Kelîme ziyâde zebûn oldı ve Ebû'l-Müslim etmek şu diyü isteyüp¹⁸⁹⁵ ağlardı.¹⁸⁹⁶ Ammâ bu (7) bu cānibde Yūsuf-ı Ḥaccācuñ¹⁸⁹⁷ [SK29a] qorḥusından kimesne¹⁸⁹⁸ bunlara nesne virmezdi¹⁸⁹⁹ (8) 'Aķıbet Kelîme ve Müslim bâzergānlar birle¹⁹⁰⁰ şehirden çıkup Merve şehrinüñ yanında (9) Māḥān¹⁹⁰¹ kūyına geldi. Ebû'l-Müslim anda yitişüp civān yigit¹⁹⁰² oldı ve şāḥib-i (10) Qur'ān 'ālim oldı.¹⁹⁰³ Şonra geldi¹⁹⁰⁴ Yūsuf-ı Ḥaccācı¹⁹⁰⁵ tutup başına on iki (11) miḥ toķıdı. Ve'l-ḥâşıl Yūsuf-ı Ḥaccācuñ yolına bu ḥāller gelüp helāk (12) oldı. [MK46a]

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Zālim idi Yūsuf-ı Ḥaccāc (13) çün

Başına toķındı miḥ oldı zebûn

İtmedi zūlmı aña ḥiç fāyide (14)

Ġaflet ile geçdi 'ömri zāyide

Ḥazz iderdi kimseye zūlm itse ol

Biñ naşīḥat itseñ (15) itmezdi qabûl

Ḥālk içinde zūmla çıkardı ad

'Aķıbet gitdi cihāndan nā-murād [AL37b] (1)

¹⁸⁹¹ Kelîmeden bu cevâbı işitdi fi'l-ḥâl emr itdi ki: emr itdi SK

¹⁸⁹² ki: -MK

¹⁸⁹³ ideyin: ideyüm MK

¹⁸⁹⁴ eyle: öyle MK

¹⁸⁹⁵ isteyüp: -SK

¹⁸⁹⁶ ağlardı: ağlar idi MK

¹⁸⁹⁷ Ḥaccācuñ: Ḥaccāc AL

¹⁸⁹⁸ kimse: kimesne AL

¹⁸⁹⁹ virmezdi: virmez idi MK; virmezdiler AL

¹⁹⁰⁰ birle: ile MK

¹⁹⁰¹ Māḥān: Bāḥān AL

¹⁹⁰² yitişüp civān yigit: yitişdi civān SK

¹⁹⁰³ oldı: olup SK

¹⁹⁰⁴ oldı. Şonra geldi: olup 'aķıbet MK

¹⁹⁰⁵ Yūsuf Ḥaccācı: Yūsuf Ḥaccāc SK

Kim ki mazlūma ider zūlm-ı şarīh
Āhiri hayr olmaz anuñ bil şaḥīh

Bir kıızı (2) var-ı mış evvel yoğ eri
Süde şu kıatar şatarmış ol kıarı

Cem' idüp (3) Ĥađ ol şuyı seyl eyledi
Şanki Şağ ırmağı yā Nīl eyledi

Şu içinden geldi (4) ol dem bir şadā
Heybet ile ' avrata itdi nidā

Didi benden kaçma kim ben ol şuyam (5)
Süde kıatarduñ beni dem-be-dem

Kıarı kaçmağ-ıla bulmadı necāt
Şuda ğarđ (6) oldı irişdi çün memāt

Zālim olan aña beñzer bī-gümān
Baħr-i zūlm içinde (7) ğarđ olur hemān

' Ākıil olanlara bu söz kār ider
Aħmađ olan ĥađ (8) söze inkār ider

' Ākıil iseñ tüt sözimi ey hümām
Bundan artuğ (9) bilmezem söz ve's-selām

Faşl-ı sâdis ve ‘ ‘ işrûn¹⁹⁰⁶

İmdi ey ‘ azîzüm zulmuñ (10) zıddı ‘ addur. Her kim zulmı¹⁹⁰⁷ terk idüp ‘ adli ihtiyâr eylese¹⁹⁰⁸ Hağ te‘ âlâ anı (11) iki ‘ âlemde bahtiyâr eyleye.¹⁹⁰⁹ [MK46b]

Hikâyet

Nitekim Hâzret-i ‘ Ömer rağiya'llâhu ‘ anhu ‘ âdil (12) idi. Hîç kimseye zulm itmiş degüldür. [SK29b] Anıñçun ‘ âlemde nâmi ‘ adl u dâd ile meşhûrdur. (13) Anuñ ‘ adli deñizinüñ kıatresin¹⁹¹⁰ ve güneşden zerresin¹⁹¹¹ beyân idelüm. ‘ Ağıl olan (14) behre ala.¹⁹¹²

Beyt

[Fâ‘ î lâ tün/Fâ ‘ î‘ lâ tün/Fâ‘ ilün]

Gülsitândan¹⁹¹³ ‘ ârife bir gül yiter

Zirâ bir gülden niçe ma‘ ni biter

(15) Cümleden birisi¹⁹¹⁴ oldur ki Şam halkı Hâzret-i ‘ Ömer’e¹⁹¹⁵ gâyet müştâk idi.¹⁹¹⁶ Ol [AL38a] (1) sebebden bir iştiyâk-nâme yazdılar didiler ki¹⁹¹⁷ yâ ‘ Ömer sizleri görmege Şam halkı gâyet (2) müştâkdur. Ba‘ zı faķır ü faķireler vardur ki nâr-ı iştiyâkuñuz cânlarına kâr itmişdür, (3) Medîne-i münevvereye varmağa kudretleri yokdur. İmdi sizlerden recâmuz budur ki (4) luğf-ı ‘ âlem ve kerem tâmm idüp bu diyârı kâdem-i mübâreküñüz¹⁹¹⁸ birle müşerref idesiz ki¹⁹¹⁹ (5) fûrkat-ı vuşlata¹⁹²⁰ mübeddel ola didiler. Çünki mektûb Hâzret-i ‘ Ömere¹⁹²¹ vâşıl oldı. (6) Ol dem Hâzret-i ‘ Ömer¹⁹²² gitmege yarâk eyledi. Bir devesi ve bir kulu var idi. Deveyi ve kulu (7) alup Medîneden çıkdı ve¹⁹²³ kulına eyitdi iki kişiyüz bir devemüz var eger bir gün sen ve (8) bir gün binmege râzı olursañ benüm ile¹⁹²⁴ gel gidelüm.¹⁹²⁵ Eger¹⁹²⁶ kâ'il (9) olmazsañ gelme¹⁹²⁷ didi. Gulâm eyitdi yâ ‘ Ömer¹⁹²⁸ ben

¹⁹⁰⁶ Faşl-ı sâdis ve ‘ işrûn: Faşl-ı sâdis ve ‘ işrîn AL; Faşlu's-sâdis ve ‘ aşrîn SK

¹⁹⁰⁷ zulmı: zulm SK

¹⁹⁰⁸ eylese: iderse MK

¹⁹⁰⁹ eyleye: ider MK

¹⁹¹⁰ kıatresin: kıatresini AL

¹⁹¹¹ zerresin: zerresini AL

¹⁹¹² olan behre ala: olan behre ola MK

¹⁹¹³ Kelime vezin gereği “Gülsitândan” şeklinde okunmuştur.

¹⁹¹⁴ birisi: biri MK

¹⁹¹⁵ Hâzret-i ‘ Ömere: Hâzret-i ‘ Ömer rağiya'llâhu te‘ âlâ ‘ anhuya MK

¹⁹¹⁶ idi: idiler ki MK

¹⁹¹⁷ Ol sebebden bir iştiyâk-nâme yazdılar didiler ki: -MK

¹⁹¹⁸ kâdem-i mübâreküñüz: kâdem-i şerîfüñüz SK

¹⁹¹⁹ ki: tâ ki MK

¹⁹²⁰ ki fûrkat-ı vuşlata: tâ kim fûrkat-ı vuşlat SK

¹⁹²¹ Hâzret-i ‘ Ömere: Hâzret-i ‘ Ömer rağiya'llâhu ‘ anhuya MK

¹⁹²² Hâzret-i ‘ Ömer: Hâzret-i ‘ Ömer rağiya'llâhu ‘ anhu MK

¹⁹²³ ve: gitdi SK

¹⁹²⁴ benüm ile: benümle MK

¹⁹²⁵ gidelüm: -MK

¹⁹²⁶ Eger: Eger ğod MK

¹⁹²⁷ gelme: gitme MK

piyâde giderin,¹⁹²⁹ sen deveye (10) bin. ‘Ömer¹⁹³⁰ [MK47a] eyitdi ben her gün binmege râzi degülem. Zirâ saña zulm itmiş oluram¹⁹³¹ (11) didi. Gulâm Hâzret-i ‘Ömerüñ¹⁹³² murâdınca oldı. Deveye bir gün gulâm ve bir gün (12) Hâzret-i ‘Ömer¹⁹³³ binerdi. Bu tariķle¹⁹³⁴ Şama varacak gün¹⁹³⁵ deveye binmek nevbeti¹⁹³⁶ (13) gulâmuñ¹⁹³⁷ idi. Ğulam eyitdi¹⁹³⁸ yâ halîfe bugün sen deveye bin ki Şam (14) halkı sizlere karşı gelürler. ‘Ömer¹⁹³⁹ eyitdi yâ gulâm ben haķķuma râziyam sen hużuruñda (15) ol diyü gulâmı deveye bindürdi.¹⁹⁴⁰ Kendüsi devenüñ başını alup yidüp gitdi. [AL38b] (1) Bu cânibde¹⁹⁴¹ Şam halkına halîfe geliyor diyü haber gelmiş idi. İşiden karşı çıkdılar gördiler kim¹⁹⁴² (2) iki kişi gelür. Deve üstindeki¹⁹⁴³ gulâma şordılar Hâzret-i ‘Ömer¹⁹⁴⁴ gelürmiş (3) gördüñüz mi? Ğulam eyitdi geliyorur.¹⁹⁴⁵ Halk anları geçüp ilerü yürüdiler. İttifâķ [SK30a] (4) deve yidene bir kişi nazar idüp¹⁹⁴⁶ gördi kim Hâzret-i ‘Ömer budur, fi'l-hâl¹⁹⁴⁷ halka haber virdiler.¹⁹⁴⁸ (5) İttifâķ¹⁹⁴⁹ gelüp ayağına düşdiler. Hâk pâyine yüz sürüp ‘Ömerüñ ‘adl ü dâdına ve (6) kerem ü luţfına inşâf idüp tahsîn eylediler.¹⁹⁵⁰

Nazm

[Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlün/Fa‘ülün]

Çıķardı ‘Ömer ‘adl ü dâd ile ad (7)

Aña ‘adli açdı haķıķat-i reşâd

Öz oğlını ‘adl ile kıatlı eyledi

Şeri‘ at (8) tariķinde ‘adl eyledi

¹⁹²⁸ yâ ‘Ömer: ‘Ömer: halîfe MK

¹⁹²⁹ giderin: giderim MK

¹⁹³⁰ ‘Ömer: ‘Ömer rağiya'llâhu ‘anhu MK

¹⁹³¹ oluram: olurun AL

¹⁹³² ‘Ömerüñ: ‘Ömerin MK

¹⁹³³ Hâzret-i ‘Ömer: Hâzret-i ‘Ömer rağiya'llâhu ‘anhu MK

¹⁹³⁴ tariķle: tariķ ile SK, MK

¹⁹³⁵ varacak gün: varıcaķ ol gün MK

¹⁹³⁶ deveye binmek nevbeti: nevbet MK

¹⁹³⁷ gulâmuñ: gulâmın MK

¹⁹³⁸ Ğulam eyitdi: -SK

¹⁹³⁹ ‘Ömer: Hâzret-i ‘Ömer rağiya'llâhu ‘anhu MK

¹⁹⁴⁰ bindürdi: bindirdi MK

¹⁹⁴¹ Bu cânibde: Meger SK

¹⁹⁴² kim: ki MK

¹⁹⁴³ Üstindeki: üstündeki MK

¹⁹⁴⁴ Hâzret-i ‘Ömer: Hâzret-i ‘Ömer rağiya'llâhu ‘anhu MK

¹⁹⁴⁵ geliyorur: geliyor SK

¹⁹⁴⁶ idüp: itdi SK

¹⁹⁴⁷ Fi'l-hâl: -SK

¹⁹⁴⁸ virdiler: virdi SK

¹⁹⁴⁹ ittifâķ: -MK

¹⁹⁵⁰ eylediler: itdiler MK

Didi bir gün aña Resûl-i Hudâ

Olurduñ Resûl (9) olmasam reh-nümâ

Anuñ 'adl ü dādına olmaz şümār [MK47b]

Semâ¹⁹⁵¹ üzre nice belki 'aded var (10)

Gel imdi ey birâder¹⁹⁵² sözimi işit

Aña göre sen dañı var¹⁹⁵³ bir iş it

Ki ya'ni (11) cihānda idüp 'adl ü dād

İt eylügeni da'im çıkar yañşı ad

'Adl (12) nūr-ı Hāğdur münevver şehā

Olur dil-i 'ādil anuñla ziyā¹⁹⁵⁴

Faşl-ı sābi' ve 'iştirün¹⁹⁵⁵

(13) İmdi ey mü'min¹⁹⁵⁶ nefsuñ şıfat-ı kabāhatinden birisi dañı kındür. Bu meşeldür kim¹⁹⁵⁷

(14) kın ile dīn bir yirde tırmaz.¹⁹⁵⁸ İmdi mü'mine lāyık degüldür ki dīn mevzū'ımı kın birle

(15) tıldura.¹⁹⁵⁹ Zirā kın ādemi belā-yı 'azīme mübtelā ider.

Hikāyet

Nitekim bir münāfık [AL39a] (1) her zamānda gönlinde¹⁹⁶⁰ kın dutardı. Anuñ hikāyeti

budur ki zamān-ı evvelde¹⁹⁶¹ (2) bir münāfık var-ıdı. Bir zāhid mü'mine kın iderdi.

Meger¹⁹⁶² bu münāfık bir gice¹⁹⁶³ (3) kaçd eyledi ki ol 'azizi helāk ide¹⁹⁶⁴ [öldüre].¹⁹⁶⁵

¹⁹⁵¹ Semā: Şümār MK

¹⁹⁵² birâder: bilâder MK

¹⁹⁵³ var: -MK

¹⁹⁵⁴ ziyā: şehā MK

¹⁹⁵⁵ Faşl-ı sābi' ve 'iştirün: Faşl-ı sābi' ve 'iştirün SK

¹⁹⁵⁶ mü'min: mü'min qarındaş MK

¹⁹⁵⁷ kim: ki MK

¹⁹⁵⁸ tırmaz: cem' olmaz MK

¹⁹⁵⁹ tıldura: doldura MK

¹⁹⁶⁰ her zamānda gönlinde: gönlinde her zamān AL

¹⁹⁶¹ zamān-ı evvelde: zamān-ı evā'ilde MK

¹⁹⁶² Meger: -SK

¹⁹⁶³ gice: giçe MK

¹⁹⁶⁴ ide: idüp MK

¹⁹⁶⁵ öldüre: -AL

Hemān nişfu'l-leyl olduğunda (4) tırdı, ol zāhidūn evine girdi.¹⁹⁶⁶ Zāhidi yirinde bulmadı. Yarın gice¹⁹⁶⁷ (5) gelüp öldüreyin diyü çıkup gitdi. Henüz¹⁹⁶⁸ evine (6) gelmedin şabāh oldı göz gözi gördi. Bu münāfiķ (7) gördi kim ardından bir heybetlü āvāz gelür. İşitdi¹⁹⁶⁹ daħı dönüp ardına nazar itdi (8) gördi kim bir qara deve ağızın açup ve köpüklerin saçup gelür kendünün (9) helākına 'azimet ü [SK30b] qaşd itmiş.¹⁹⁷⁰ Ol münāfiķuñ cānı başına şıçradı hemān¹⁹⁷¹ [MK48a] qaçdı. (10) Gördi kim¹⁹⁷² ol aralıķda şıgıncak¹⁹⁷³ yir yok lākin gördi kim¹⁹⁷⁴ yanında bir kıyu var¹⁹⁷⁵ cān (11) qorqusından kıyunuñ içinde bir aēaē kökine yapışup kıyuya şalındı. (12) Ol¹⁹⁷⁶ deve daħı gelüp kıyunuñ ağızında havāle olup¹⁹⁷⁷ durdı ve ol yapışdığı¹⁹⁷⁸ (13) aēaē kökin kıtca¹⁹⁷⁹ mı ola diyü baķdı. Ne görse ol köküñ¹⁹⁸⁰ dibinde iki kırtcağız¹⁹⁸¹ (14) biri aē ve biri qara tırmayup¹⁹⁸² köki yirler. Az qalmış ki keseler. Ah ne¹⁹⁸³ belāya uğramışam diyü kıyunuñ¹⁹⁸⁴ (15) dibine nazar itdi. Gördi kim kıyunuñ¹⁹⁸⁵ dibinde bir ejderhā kendüye hücum [AL39b] (1) itmiş, ağızından odlar saçılır. Ol münāfiķ kīn¹⁹⁸⁶ ucından bunuñ gibi belāya (2) uğradı. Ve'l-ħāşıl¹⁹⁸⁷ yuqaru¹⁹⁸⁸ çıkayın dise deve helāk ider, kıyu dibine inerse¹⁹⁸⁹ (3) ejderhā helāk ider ve köke yapışup durursa köki kırtlar¹⁹⁹⁰ yimiş az qalmış ki (4) düşe. Nifāķ u kīn uçından bunuñ gibi belālar ile¹⁹⁹¹ mübtelā oldı¹⁹⁹²

¹⁹⁶⁶ girdi: girdi kendüyi ya' ni SK

¹⁹⁶⁷ gice: giçe MK

¹⁹⁶⁸ Henüz: Henüz kendü SK

¹⁹⁶⁹ İşitdi: -MK

¹⁹⁷⁰ saçup gelür kendünün helākına 'azimet ü qaşd itmiş: saçup qaķ kendünün qaşdine 'azm idüp gelür SK; gelür qaķ kendi qaşdına 'azm ider MK

¹⁹⁷¹ hemān: hemān dem MK; -SK

¹⁹⁷² kim: -SK

¹⁹⁷³ şıgıncak: sıgıncak MK

¹⁹⁷⁴ gördi kim: -MK

¹⁹⁷⁵ lākin gördi kim yanında bir kıyu var: bir kıyu gördi SK

¹⁹⁷⁶ Ol: Ol qara SK

¹⁹⁷⁷ olup: -SK

¹⁹⁷⁸ yapışdığı: yapışduğı SK

¹⁹⁷⁹ kıtca: قَيْتِجَه AL; pek MK

¹⁹⁸⁰ köküñ: kök MK

¹⁹⁸¹ kırtcağız: kırdcağız MK; kırtcuğaz SK

¹⁹⁸² tırmayup: durmayup MK

¹⁹⁸³ ne: -SK

¹⁹⁸⁴ kıyunuñ: kuyunun MK

¹⁹⁸⁵ kıyunuñ: kıyu SK; kuyunun MK

¹⁹⁸⁶ kīn: kīni AL

¹⁹⁸⁷ Ve'l-ħāşıl: -SK

¹⁹⁸⁸ yuqaru: -MK

¹⁹⁸⁹ inerse: inse AL

¹⁹⁹⁰ kırtlar: kırdlar MK

¹⁹⁹¹ belālar ile: -SK

¹⁹⁹² oldı: olup qaldı MK

Nazm¹⁹⁹³

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Bir hikāyet¹⁹⁹⁴ kim (5) saña itdüm beyān

Ma' nīsi ḥavf içre olmışdur nihān

Cism olmışdur hikāyet ma' nī (6) rūḥ

Cismi bildüñ añla kimdür daḥı rūḥ

Saña mü'min didügümdür kār-ı dīn (7)

Ol münāfık nefisdür kīndār-ı dīn

Dīne kibr ü kīn ile қаşd eyler ol

Vay aña kim mülk-i (8) dīne¹⁹⁹⁵ bulsa yol

Ḥāne-i dīn içre kīn toğurmağıl

Kimseye kīn ile itme қāl u қıl (9)

Anı fikr it kim eceldür ol cemel

Қatluñ içün ḥamle eyler bir mahall

‘Ömrüñ ol kökdür ki (10) қurt¹⁹⁹⁶ eşer anı [MK48b]

Ya' ni ṭurmaz eksilür ‘ömrüñ günü

Gice¹⁹⁹⁷ gündüzdür iki қurt¹⁹⁹⁸ ey (11) hümām

Ṭurmaz anlar ‘ömrüñ olinca¹⁹⁹⁹ tamām

---

¹⁹⁹³ Nazm: -SK

¹⁹⁹⁴ hikāyet: hikāye SK

¹⁹⁹⁵ mülk-i dīne: mülk ü dīne MK

¹⁹⁹⁶ қurt: қurd AL

¹⁹⁹⁷ Gice: giçe MK

¹⁹⁹⁸ қurt: қurd AL

¹⁹⁹⁹ olinca: olduқça MK

Ꞑuyı ꞑabr olur ki menzildür saña
Çünkü (12) varursın aña gâh gâh aña

Ejderhâ tamudur andan key şağın
Ya' ni olma kîn kârına²⁰⁰⁰ (13) yağın [SK31a]

Dâyimâ havf üzre ol Hâğdan utan
Furşatı fevt itme²⁰⁰¹ şağın yâ²⁰⁰² fülân (14)

Çünkü 'ömrüñ tırmayup eksilmede
Tamu ol günde ecel hüd ensede

Pes nedür (15) bu nefse uyup azmalar
Dâ'imâ ' işyân işini qazmalar

Gel kerem it bu hevâdan [AL40a] (1) vaz gel
Kîni terk it dîni berk²⁰⁰³ it her mahall

Tut sözüñ var-ısa sende (2) ma' rifet
Fâ'ide itmez nedâmet ' âğıbet

Faşl-ı şâmin ve ' işrûn²⁰⁰⁴

Ey²⁰⁰⁵ benüm şâhum (3) kîn mü'mini kâfir ider. Ammâ dîn ve Hâğ qorqusı müselmân ider.

Hikâyet

Nitekim (4) Hâğ te'âlâ bir kâfire imân rûzî kıldı. Anuñ hikâyeti budur ki Bağdâd şehrinde bir (5) müna' am mâldâr kâfir var-ıdı. Hiç kimse için²⁰⁰⁶ qalbinde kibr ü kîn yoğ-ıdı. Meger (6) anuñ evi yanında tül bir mü'mine²⁰⁰⁷ ve şâliha²⁰⁰⁸ ehl-i hicâb hâtunuñ²⁰⁰⁹ evi var-ıdı. (7)

²⁰⁰⁰ olma kîn kârına: ol kîn karına olma MK

²⁰⁰¹ itme: eyleme AL

²⁰⁰² şağın yâ: şağın sen ey fülân MK

²⁰⁰³ berk: bir MK

²⁰⁰⁴ Faşl-ı şâmin ve ' işrûn: Faşlu's-şâmin ve'l-'aşrîn SK

²⁰⁰⁵ Ey: İmdi MK

²⁰⁰⁶ kimse için: anuñ için MK

²⁰⁰⁷ tül bir mü'mine: bir mü'mine tül AL

²⁰⁰⁸ şâliha: şâliha ve MK

Ammā gāyet faķire idi ve hem birkaç yetim oğlancuķları var-ıdı. Gāh olurdı kim²⁰¹⁰ (8) yimege ta'ām bulımazlardı.²⁰¹¹ Bunlar bu hāl üzre geķinürlerdi.²⁰¹² Ve'l-hāşıl²⁰¹³ bunlarıñ (9) hālını Allāhdan ğayrı kimse bilmezdi.²⁰¹⁴ İttifāk [MK49a] bu hātūn üç gün üç gice (10) oğlancuķları²⁰¹⁵ ile ta'ām yemediler. Nesnesi yoğ-ıdı ki yetimlerine vire. Üçinci gün (11) aħşama yakın oğlancuķlar²⁰¹⁶ açlıķdan gāyet zebūn oldılar daħı²⁰¹⁷ ağlaşup (12) eyitdiler kim²⁰¹⁸ yā ana eger bu gice²⁰¹⁹ bize ta'ām bulmazsañ biz ölürüz.²⁰²⁰ Bize meded bir dermān (13) eyle didiler. İttifāk²⁰²¹ hātūn çār u nā-çār olup tırdı.²⁰²² Eline bir pāre mūm dibçüği²⁰²³ (14) alup ol kāfir h̄ācenūñ evine vardı ve²⁰²⁴ selām virdi. H̄āce 'aleynūñ²⁰²⁵ (15) aldı daħı mūmı yaķdı lākin²⁰²⁶ ta'ām dilemege utandı taşra çıķup mūmı²⁰²⁷ [AL40b] (1) diñlendürdi.²⁰²⁸ Tā kim yine (2) iķerü mūm yaķmak bahānesiyle girüp ta'ām dileye bu kerre girü dönüp iķerü²⁰²⁹ girdi ve eyitdi mūmı²⁰³⁰ yıl diñlendürdi. H̄āce eyitdi 'aceb olmaz.²⁰³¹ (3) Hātūn mūmı²⁰³² tekrār²⁰³³ yaķup taşra çıķdı. Ta'ām iķün söylemege yine²⁰³⁴ (4) yüzi dutmadı. Tekrār mūmı²⁰³⁵ diñlendirüp yine iķerü girüp²⁰³⁶ çırağın yaķup taşra (5) çıķdı. Hālın söylemege [SK31b] hicāb itdi ve illā boşla²⁰³⁷ varup evine gitdi.²⁰³⁸ (6) Meger h̄ācenūñ evinde²⁰³⁹ bir ehl-i ferāset konuğı var idi. [Eyitdi]²⁰⁴⁰ ey h̄āce ol hātūn üç (7)

²⁰⁰⁹ hātūnuñ: hātūn MK

²⁰¹⁰ kim: ki MK

²⁰¹¹ bulımazlardı: bulamazlar idi MK

²⁰¹² geķinürlerdi: geķinürler idi MK

²⁰¹³ Ve'l-hāşıl: -SK

²⁰¹⁴ bilmezdi: bilmez idi MK

²⁰¹⁵ oğlancıķları: oğlancıķlar SK

²⁰¹⁶ oğlancıķlar: oğlancıķlar MK

²⁰¹⁷ daħı: ve daħı MK

²⁰¹⁸ kim: ki MK

²⁰¹⁹ gice: giçe MK

²⁰²⁰ ölürüz: helāk oluruz MK

²⁰²¹ İttifāk: İttifāk bu MK

²⁰²² İttifāk hātūn çār u nā-çār olup tırdı: Ol hātūn çār u nā-çār tırdı SK

²⁰²³ dibçüği: -MK

²⁰²⁴ ve: -SK

²⁰²⁵ h̄āce 'aleynūñ: h̄āce daħı 'aleyk diyüp MK // 'aleynūñ: 'aleyk SK

²⁰²⁶ lākin: -SK

²⁰²⁷ çıķup mūmı: çıķdı SK

²⁰²⁸ diñlendürdi: diñlendirdi MK

²⁰²⁹ girü dönüp iķerü: -MK

²⁰³⁰ Tā kim iķerü mūm yaķmak bahānesiyle girüp ta'ām dileye bu kerre girü dönüp iķerü girdi ve eyitdi mūmı: Girü döndi çerāğı SK

²⁰³¹ H̄āce eyitdi 'aceb olmaz: Anlar eyitdi 'aceb olmaz girü yaķ SK; H̄āce eyitdi 'aceb olmaya girü yaķ MK

²⁰³² mūmı: -MK

²⁰³³ mūmı tekrār: çerāğı SK

²⁰³⁴ ta'ām iķün söylemege yine: söylemege SK

²⁰³⁵ mūmı: -SK

²⁰³⁶ yine iķerü girüp: iķerü girdi SK // girüp: girdi MK

²⁰³⁷ ve illā boşla: -SK // boşla: boş MK

²⁰³⁸ gitdi: girdi MK

²⁰³⁹ evinde: -SK

kerre mûm yakmak için geldi.²⁰⁴¹ Zâhir anuñ sizden bir mühim hâceti var idi ammâ²⁰⁴² (8) söylemege utandı. [MK49b] Gel zaḥmeti ihtiyâr eyle.²⁰⁴³ Hâtunuñ ardınca var, gör murâdı ne (9) imiş. Hemân h̄âce ṭurup²⁰⁴⁴ avratuñ ardınca evine vardı ve evüñ²⁰⁴⁵ (10) taşrasından cevâb cevâb²⁰⁴⁶ dinledi. İçerüde²⁰⁴⁷ yetimler eyitdiler yâ ana ḳanı bize ta'âmıdan bir nesne (11) bulmaduñ?²⁰⁴⁸ Hâtün ah idüb eyitdi ey²⁰⁴⁹ oğullar h̄âcenüñ evine (12)üç def a mûm yakmağa girdüm,²⁰⁵⁰ yüzüm dutmadı ta'âm istemege. İmdi ey benüm (13) oğullarım²⁰⁵¹ bu gice²⁰⁵² şabr idebilirseñüz şabr idüñ. Ola kim şabâh Allâh te'âlâ bir yirden²⁰⁵³ (14) yitişdüre.²⁰⁵⁴ Oğlancuḳlar anasına eyitdiler yâ niçün bu ḳadar eglendüñ? Biz²⁰⁵⁵ seni ta'âm (15) getirür ümidile²⁰⁵⁶ gözlerimiz²⁰⁵⁷ yolda²⁰⁵⁸ ḳaldı diyü cümlesi²⁰⁵⁹ feryâdla ağlaşdılar.²⁰⁶⁰ [AL41a] (1) H̄âce çünki²⁰⁶¹ bu aḥvâle vâḳıf oldu. Evinde ne ḳadar pişmiş ta'âm var-ısa ol (2) hâtunuñ evine getirür ve eyitdi ey ḳonşu²⁰⁶² şimden girü²⁰⁶³ her zamânda gelüp bizden (3) etmek ve eşyâ aluñ²⁰⁶⁴ didi. Çünki bu ta'âmıla muḥtâcları ta'âmlandırdı.²⁰⁶⁵ Bunlar (4) daḫı ol hâlîḳ-ı 'âleme şükürler²⁰⁶⁶ itdiler. Çünki h̄âce h̄âba vardı ol gice (5) Hâbîbu'llâh ḫâzretlerini vâḳı'asında gördi. ḫâzret-i Resûl²⁰⁶⁷ eyitdi²⁰⁶⁸ ey h̄âce [MK50a] (6) çünki sen ol hâtünü ve ol yetimleri²⁰⁶⁹ ta'âmlandırduñ. Ol sebebden

²⁰⁴⁰ Eyitdi: MK, SK, -AL

²⁰⁴¹ yakmak için geldi: yakmağa vardı SK

²⁰⁴² hâceti var idi ammâ: maşlaḫatı vardur SK

²⁰⁴³ zaḥmeti ihtiyâr eyle: -SK

²⁰⁴⁴ ṭurup: durup MK

²⁰⁴⁵ evüñ: evin MK

²⁰⁴⁶ cevâb cevâb: cevâb MK; -SK

²⁰⁴⁷ İçerüde: Ol SK

²⁰⁴⁸ ta'âmıdan bir nesne bulmaduñ mı: ta'âm bulduñ mı SK

²⁰⁴⁹ ey: -MK

²⁰⁵⁰ def a mûm yakmağa girdüm: kerre girdüm mûm yakmak bahânesiyle MK

²⁰⁵¹ oğullarım: oğullarım her niçe ise MK

²⁰⁵² gice: giçe MK

²⁰⁵³ yirden: yirden rızḳıñuz MK

²⁰⁵⁴ yitişdüre: yitişdüre didi MK

²⁰⁵⁵ biz: bizler MK

²⁰⁵⁶ ümidiyle: ümiziyle MK

²⁰⁵⁷ gözlerimiz: gözümüz MK

²⁰⁵⁸ yolda: yolında MK

²⁰⁵⁹ cümlesi: cümlesi bir kezden SK

²⁰⁶⁰ feryâdla ağlaşdılar: feryâd idüp ağlaşmaya başladılar MK

²⁰⁶¹ H̄âce çünki: Çünki h̄âce SK; H̄âce MK

²⁰⁶² ḳonşu: ḳonşu MK

²⁰⁶³ girü: girü ve MK

²⁰⁶⁴ etmek ve eşyâ aluñ: etmek ve âş alup yiyüñ MK

²⁰⁶⁵ ta'âmlandırdı: ta'âmlandırdı MK

²⁰⁶⁶ şükürler: çok şükürler MK; şükür SK

²⁰⁶⁷ ḫâzret-i Resûl: -SK

²⁰⁶⁸ gice ḫâbîbu'llâh ḫâzretlerini vâḳı'asında gördi. ḫâzret-i Resûl eyitdi: giçe ḫâbîb-i ekrem şalla'llâhu

'aleyhi ve sellemi rü'yâda görüp buyurdu ki MK

²⁰⁶⁹ yetimleri: yetimi SK

Allāh te^cālā²⁰⁷⁰ seni (7) ĩmān hūnı²⁰⁷¹ birle ta^cāmlandurđı. Tamuyı saña harām idüp cennetde maķām (8) virdi ve bu kelime-i tevĥıdı²⁰⁷² telķın itdi. H^uāce cān u gönül birle eyitdi (9) *Eşhedü en lā ilāhe illā'llāh ve eşhedü enne Muĥammeden* ^cabduhü ve resūluhu diyüp uyandı. Yine kelime-i (10) tevĥıdı²⁰⁷³ dilinde tekrār eyledi ve²⁰⁷⁴ daĥı endişe kıldı ki ^caceb²⁰⁷⁵ kime varsam²⁰⁷⁶ baña (11) şerāyiĥ-i ĩmān u islām²⁰⁷⁷ telķın eyleye dirken taşradan bir kimesne çağırđı kim yā hā^uce (12) gel²⁰⁷⁸ taşra çık. H^uāce²⁰⁷⁹ taşra çıkđı görđi kim²⁰⁸⁰ bir ulu şeyĥ gelüp²⁰⁸¹ selām virdi (13) ve eyitdi ey h^uāce bu gice Resūlu'llāh ĥazretlerin²⁰⁸² [SK32a] düşümde görđüm baña didi ki²⁰⁸³ yā şeyĥ (14) var, fülān h^uāceye²⁰⁸⁴ İslām erkānını öğret ki biz anı ĩmāna getürđük didi. Çünki (15) h^uāce şeyĥden bu sözi işitdi şeyĥuñ ayağına düşdi²⁰⁸⁵ ve²⁰⁸⁶ daĥı cümle mālını [AL41b] (1) Ĥazret-i Ĥabıbu'llāh²⁰⁸⁷ maĥabbetine yağma itdürđi²⁰⁸⁸ ve ol şeyĥe mürıd olup²⁰⁸⁹ cümle murādın buldı.

(2) Nazm

[Fā^c ilātün/Fā^c ilātün/Fā^c ilün]

Kāfirüñ ger olmasa ĥalbinde kın

Göñlini rüşen ĥılur envār-ı dın

Dın-i İslām ile (3) her kim yārdur²⁰⁹⁰

Her nefes kārı anuñ iķrārdur²⁰⁹¹

²⁰⁷⁰ te^cālā: te^cālā ĥazretleri MK

²⁰⁷¹ hūnı: hūn MK

²⁰⁷² ve bu kelime-i tevĥıdı: kelime-i tevĥıd SK

²⁰⁷³ yine kelime-i tevĥıdı: kelime-i tevĥıd SK

²⁰⁷⁴ ve: -SK

²⁰⁷⁵ kıldı ki ^caceb: eyledi ki ^cacebā MK

²⁰⁷⁶ varsam: varsam ki MK

²⁰⁷⁷ şerāyiĥ-i ĩmān u islām: şerāyiĥ-i islām SK; şerāyiĥ-i islāmı MK

²⁰⁷⁸ taşradan bir kimesne çağırđı kim yā hā^uce gel: -MK

²⁰⁷⁹ H^uāce: H^uāce daĥı MK

²⁰⁸⁰ kim: ki MK

²⁰⁸¹ gelüp: gelmiş MK

²⁰⁸² gice Resūlu'llāh ĥazretlerin: giçe Resūlu'llāh ^caleyhi's-selām ĥazretlerini MK

²⁰⁸³ didi ki: buyurđı ki MK

²⁰⁸⁴ var fülān h^uāceye: fülān h^uāce MK

²⁰⁸⁵ düşdi: düşüp MK

²⁰⁸⁶ ve: -SK

²⁰⁸⁷ Ĥazret-i ĥabıbu'llāh: Resūlu'llāh ĥazretlerinüñ SK; ĥazret-i Resūlu'llāh MK

²⁰⁸⁸ itdürđi: itdirdi MK

²⁰⁸⁹ olup: oldı SK

²⁰⁹⁰ yārdur: yārdır MK

²⁰⁹¹ iķrārdur: iķrārdır MK

Çünkü aldun²⁰⁹² bu hikâyetden haber
Diñle [MK50b] (4) temsiller²⁰⁹³ nedür ey pür-hüner

Bir binâdur bu bunun²⁰⁹⁴ bünyâdı var
‘Aql-ı kül dirler (5) bunun üstâdı²⁰⁹⁵ var

Şüret eyler ‘amm²⁰⁹⁶ için bir hoş mişâl
Hâş için (6) nazm-ıla eyler biñ hayâl

Kimde kim var ma‘rifet idrâk ider
Jeng-i ğamdan ‘aql ü cānı (7) pāk ider

Oğuşa harfi bilür ma‘naları
Kaṭrelerden farq ider deryâları (8)

İşit imdi kimdür²⁰⁹⁷ ol kāfir şehâ
Nefsdür kim kīn olupdur māl aña

Dār-ı dünyâdur zen-i (9) pür-ġam didüm
Ehlidür evlâdı anuñ hem didüm

Ehl-i dünyâda olur çoq ihtiyâc (10)
Ne kadar toyarsa eydür karnum aç

Uydı nefis ‘aqla sözini²⁰⁹⁸ diñledi
Ehl-i (11) dünyānuñ işini añladı

---

²⁰⁹² aldın MK

²⁰⁹³ temsiller: temsil AL, SK

²⁰⁹⁴ bu bunun: bir büyük MK

²⁰⁹⁵ üstâdı: üstâd MK

²⁰⁹⁶ ‘amm: ‘âlem MK

²⁰⁹⁷ kimdür ol: kim durur MK

²⁰⁹⁸ sözini: sözün MK

Varını terk eyledi bir yâr için
‘Ahdını berk eyledi (12) dildâr için²⁰⁹⁹

Çünkü gördi düş içinde Aḥmedi
Anıñçun ğayra gönül (13) virmedi

Şeyḥi²¹⁰⁰ kim didüm anı irşād iden
‘Aşk-ı Hâḫdur ber-murād u şād iden (14)

Ey Nidāi şükr ü minnet ber-Ḥudā
Kendü ḫālün²¹⁰¹ remizle itdün nidā

Eyledün tek (15) durmaduñ²¹⁰² esrār-ı fāş
Yâr için imdi fedā it cān u baş

Tiz tamām eyle [AL42a] (1) kitābı yāre var
Tā ki keşf ola saña dīdār-ı yâr [SK32b]

Ḳāl u ḳīli ḫāle ḳalb dile (2) hemān
Ol ricālü'l-ġayb eyle²¹⁰³ gözden nihān

‘Ārif ol terk eyle aḳ u ḳarayı (3)
Kendüñe cem^c it dil-i şad-pāreyi

Özüñe her dem bülend it himmeti
Çünkü vāsi^c dür Ḥudānuñ (4) raḫmeti²¹⁰⁴

---

²⁰⁹⁹ ‘Ahdını berk eyledi dildâr için: -MK

²¹⁰⁰ Şeyḥi: Şeyḥ MK

²¹⁰¹ Kendü ḫālün: Kendi ḫālin MK

²¹⁰² durmaduñ: ṭurmaduñ AL

²¹⁰³ eyle: -MK

²¹⁰⁴ raḫmeti: ni^c meti MK

Dün-ı himmet olma ‘ aqluñ²¹⁰⁵ var ise

İki ‘ âlemde murâduñ yâr ise²¹⁰⁶

Ġaflet (5) itme²¹⁰⁷ fırsatı fevt eyleme

Saña tenbîh itdüm artuğ söyleme

Faşl-ı tâsi‘ ve ‘ işrûn²¹⁰⁸

Ba‘ dehu ey (6) ‘ azîz-i ‘ İsâ nefes! Ol nefis içinden zuhûr iden yaramaz şıfatların birisi dağı (7) riyâdur. Ehl-i tarîka bundan kabîh şıfat olmaz zîrâ tarîkat ehlinüñ itdüğü ‘ amel (8) hârmân gibidür ve bu âteş gibidür. İmdi âteş-i hürmen hâşılını tîz yağar. Eyle olsa (9) bir kişi ne deñlü tã‘ at ü ‘ ibâdet eylese nefis içinden peydâ olan riyâ âteşinüñ bir (10) şerârına döymez.

Hikâyet

Nitekim Barşîşâ adlu bir ulu şeyh benî İsrâ’îl zamanında (11) ehl-i riyâ idi. Anuñ hikâyeti budur ki zamân-ı mezkûrede Barşîşâ şöyle şeyh idi ki (12) mürîdleri bî-nihâye idi. Halk-ı ‘ âlem anı ‘ azîz dutarlardı.²¹⁰⁹ Hem ol (13) şeyh giceler²¹¹⁰ kâyim ve her gün şâyim idi. Zâhid bir ‘ âbid ü zâhid kimse idi (14) ve illâ hiç gönül gülistânın riyâ hârandan kırtarımazdı. Kendü²¹¹¹ dağı ‘ âciz idi (15) şöyle ki tenhâ olsa kendü²¹¹² nefisini öğütler idi. Eydürdi kim ey nefis-i şüm çünki [AL42b] (1) sen riyâ kârını ‘ âdet idindüñ. ‘ Âkıbet sen baña bir iş idersin diyü kendüyi²¹¹³ (2) naşîhatler idi²¹¹⁴ [MK51b] İttifâk ol eşnâda pâdişâhuñ bir mañbûbe kıızı var idi, (3) hasta oldu. Pâdişâh emr itdi kıızı alup şeyh katına iletdiler. Şeyhdür (4) aña du‘ â eyledi, kıız kemâ-kân şihhat buldı. Bu kerre kıızı alup girü götürdiler. Bir niçe günden (5) soñra kıız girü hasta oldu. Pes yine²¹¹⁵ pâdişâh emr itdi²¹¹⁶ kıızı şeyhüñ halvet-hânesine iletüñ ki²¹¹⁷ (6) ifâkat bulınca anda tursun²¹¹⁸ ve hem şeyhüñ [SK33a] naşîhatin²¹¹⁹ diñlesün didi. Hem eyle²¹²⁰ itdiler çünki (7) kıız şeyhüñ halvetine

²¹⁰⁵ aqluñ: aqlın MK

²¹⁰⁶ İki ‘ âlemde murâduñ yâr ise: İki rahmi nüsha-i ‘ âlemde murâduñ var ise MK

²¹⁰⁷ itme: eyle MK

²¹⁰⁸ Faşl-ı tâsi‘ ve ‘ işrûn: Faşl-ı tâsi‘ ve ‘ aşrîn AL; Faşlu't-tâsi‘ ve ‘ işrîn SK

²¹⁰⁹ dutarlardı: tutarlar idi MK

²¹¹⁰ giceler: giçeler MK

²¹¹¹ Kendü: Kendi MK

²¹¹² kendü: kendi MK

²¹¹³ kendüyi: kendüye MK

²¹¹⁴ diyü kendüyi naşîhatlerdi: dir idi SK

²¹¹⁵ Pâdişâh emr itdi kıızı alup şeyh katına iletdiler. Şeyhdür aña du‘ â eyledi, kıız şihhat buldı. Bir niçe günden soñra kıız girü haste oldu. Pes yine: -SK

²¹¹⁶ itdi: itdi kim SK

²¹¹⁷ ki: -SK

²¹¹⁸ tursun: dursun MK

²¹¹⁹ ve hem şeyhüñ naşîhatin: hem şeyhden naşîhat SK

geldi şeyh kıza be-her²¹²¹ gün du‘ā iderdi. Şeyhün du‘āsından kız yine kemā-kān (8) şıhhat buldı ve günden güne²¹²² hüsni ziyāde oldı. İttifāk²¹²³ şeyh bir gün kızuñ (9) hüsni cemāline²¹²⁴ nazar itdi. Gördi kim bir maḥbūbe-i cihān ve fitne-i zamāndur ki naḫş-ı taḥrīrinde naḫḫāşlar (10) ‘āciz ü fūrū-mānde²¹²⁵ ḳalur. Ḳaçan kim şeyh kızuñ cemāline nazar itdi²¹²⁶ fi'l-ḥāl²¹²⁷ nefis ḡalebe idüp²¹²⁸ (11) eyitdi ki bu kızuñ şafāsını ideyin şoñra istiḡfār u tevbe ideyüm²¹²⁹ diyü kıza el uzatdı. (12) Ḳız eyitdi yā şeyh niçün küstāhlıḳ idersin, bu itdigün iş saña lāyık mıdur didi. (13) Şeyh eyitdi yā nigār Ḥaḳ te‘ālā ḡaffārü'z-zünūbdur şoñra tevbe itsem²¹³⁰ afv ider diyüp (14) ve'l-ḥāşıl²¹³¹ kıza zinā itdi. Ba‘dehu itdügine pişmān oldı. İttifāk²¹³² fikr idüp (15) eyitdi ki ne ‘aceb [MK52a] ḳabāḥat itdüm. Eger kız bu ḳabāḥati ḥalḳa fāş iderse rüsvāy-i ‘ālem [AL43a] (1) olurın.²¹³³ Ḥalḳ benden nefret iderler bāri kıızı ḳatlı ideyin tā kim²¹³⁴ dil kesilsün (2) diyü bu²¹³⁵ fikr ile ‘āmil oldı ve daḫı²¹³⁶ kıızı ḳatlı itdi²¹³⁷ ve daḫı kimesne bilüp görmedin (3) ḥalvetinün yanında kıızı²¹³⁸ defn eyledi. Meger ol gün²¹³⁹ kıızı alup gitmek için ādemleri²¹⁴⁰ (4) geldi şeyhe eyitdiler yā şeyh pādīşāh size selām idüp biñ sikke filori gönderdi. (5) Ma‘zūr tutuñ ve hem kıızı virün²¹⁴¹ alup gidelüm. Şeyh dām-ı tezvīrle²¹⁴² cevāb virüp²¹⁴³ (6) eyitdi pādīşāh şaḡ olsun kızuñ²¹⁴⁴ eceli geldi öldi. Vaşiyet itmişdi²¹⁴⁵ ḥalvetüm yanında²¹⁴⁶ (7) defn itdüm ve²¹⁴⁷ her gün āna

²¹²⁰ eyle: öyle MK

²¹²¹ be-her: her SK

²¹²² günden güne: gün günden AL

²¹²³ İttifāk: ammā SK

²¹²⁴ kızuñ hüsni cemāline: kıza SK

²¹²⁵ ve fūrū-mānde: -SK

²¹²⁶ kızuñ cemāline nazar itdi: kızın cemāline ta‘alluḳ eyledi MK

²¹²⁷ fi'l-ḥāl: hemān SK

²¹²⁸ idüp: -MK

²¹²⁹ kızuñ şafāsını ideyin şoñra istiḡfār u tevbe ideyüm: kızın şafāsın ideyüm şoñra istiḡfār ve tevbe iderem MK // ideyüm: idem SK

²¹³⁰ itsem: iderim MK

²¹³¹ ve'l-ḥāşıl: ve dir dimeyüp SK; ve'l-ḥāşıl durmayup MK

²¹³² İttifāk: -SK

²¹³³ olurın: oluram MK

²¹³⁴ ideyin tā kim: ideyüm tā ki MK // tā kim: -SK

²¹³⁵ bu: -MK

²¹³⁶ bu fikr ile ‘āmil oldı ve daḫı: -SK // oldı ve daḫı: olup MK

²¹³⁷ itdi: eyledi MK

²¹³⁸ ve daḫı kimesne bilüp görmedin ḥalvetinün yanında kıızı: daḫı kimesne görmedin ḥalvetinün yanında kıızı SK; ve daḫı kimse görmeden ḥalvetinün yanına kıızı MK

²¹³⁹ Meger ol gün: İttifāk ol SK

²¹⁴⁰ ādemleri: ādemler MK

²¹⁴¹ virün: virin MK

²¹⁴² tezvīrle: tezvīr ile MK

²¹⁴³ dām-ı tezvīrle cevāb virüp: -SK

²¹⁴⁴ kızuñ: kıızı MK

²¹⁴⁵ itmişdi: itmiş idi MK

²¹⁴⁶ ḥalvetüm yanında: ḥalvet-ḥānede AL

²¹⁴⁷ ve: diyü MK

du^c ā iderem.²¹⁴⁸ İmdi ol²¹⁴⁹ gitdi pādīşāh²¹⁵⁰ (8) dünyā durduqça dursun²¹⁵¹ didi. İttifāk ol kız için²¹⁵² gelen ādemler bu haberi işidüp (9) şāha²¹⁵³ varup haber virdiler. Ammā bu cānibde²¹⁵⁴ kızuñ bir anası var-ıdı. Kızını ġāyet (10) severdi çünkü öldüğü haberin işitdi feryād u figān idüp ağladı ve eyitdi ki [SK33b] (11) çünkü kızum²¹⁵⁵ öldi ben anı anda kıomazın²¹⁵⁶ ġarībler gibi yata. Bunda niçe meyyitlerümüz var anı dağı (12) getirüñ bunda olsunlar²¹⁵⁷ didi. Meger kendü için bir ağı mermerden bir kāşānesi var idi. [MK52b] (13) Murād idindi ki getirüp anda kızın²¹⁵⁸ defn ide. Elbette²¹⁵⁹ meyyit anda tırmayup²¹⁶⁰ gelsün diyü emr itdi. (14) İttifāk cümle vilāyet halkı kızuñ meyyitin²¹⁶¹ almağa cem^c olmuş²¹⁶² vardılar.²¹⁶³ Bu cānibde²¹⁶⁴ şeyhuñ cānı (15) başına sıçradı. Çok iğdām itdi²¹⁶⁵ ki kıızı almayalar ammā çāre²¹⁶⁶ olmadı. Çünkü kızuñ²¹⁶⁷ [AL43b] (1) kabrin açdılar gördiler ki²¹⁶⁸ kıız kıızıl kıana ġarq olmuş.²¹⁶⁹ Hemān dem şeyhi^c azīm dutup (2) muğkem²¹⁷⁰ bend itdiler ve eyitdiler yā şeyh bu ne ġāldur ki sen bunu ihtiyār itmişsin?²¹⁷¹ Ma^c lūm (3) oldu ki sen ehl-i riyā münāfik zindīk zerrāk mel^c ün imişsin diyü biñ dürlü (4) ġāķāretler ile²¹⁷² şeyhi kıatlı itdiler.

²¹⁴⁸ iderem: iderim MK

²¹⁴⁹ ol: o MK

²¹⁵⁰ pādīşāh: pādīşāh sağ olsun dağı MK

²¹⁵¹ dursun: tırsun MK

²¹⁵² İttifāk ol kız için: Ol SK

²¹⁵³ şāha: pādīşāha MK

²¹⁵⁴ bu cānibde: -SK

²¹⁵⁵ kızum: kıızım MK

²¹⁵⁶ kıomazın: kıomazın ki SK

²¹⁵⁷ meyyitlerümüz var anı dağı getirüñ bunda olsunlar: meyyitlerimiz erlerimiz vardur anı dağı getirüñ bir yirde olsunlar MK; meyyitlerimiz var yanına gelsün SK

²¹⁵⁸ kıızın: -SK

²¹⁵⁹ Elbette: Elbetde MK

²¹⁶⁰ meyyit anda tırmayup: -SK

²¹⁶¹ kızuñ meyyitin: kıızın meyyitiñ MK

²¹⁶² cem^c olmuş: cem^c olup MK; -SK

²¹⁶³ halkı kızuñ meyyitin almağa cem^c olmuş vardılar: a^c yanı meyyiti almağa varup cem^c oldılar SK

²¹⁶⁴ Bu cānibde: -SK

²¹⁶⁵ Çok iğdām itdi: İbrām ve iğdām itdi SK, çok İbrām itdi MK

²¹⁶⁶ ammā çāre: didi SK

²¹⁶⁷ kızuñ: kıızın MK

²¹⁶⁸ gördiler ki: ne görseler AL

²¹⁶⁹ olmuş: olup AL

²¹⁷⁰ dutup muğkem: tıdup MK

²¹⁷¹ hemān dem şeyhi^c azīm dutup muğkem bend itdiler ve eyitdiler yā şeyh bu ne ġāldur ki sen bunu ihtiyār itmişsin: hemān şeyhi ġor ve ġāķāret ile tıtdılar ve eyitdiler yā şeyh bu ne ġāldur ki sen itmişsin SK // itmişsin: itdüñ MK

²¹⁷² ġāķāretler ile: ġāķāretle MK

Nazm

[Fā' ilâtün/ Fā' ilâtün/ Fā' ilün]

Kimde kim vardur²¹⁷³ riyā ol hāmdur

Nûrı zûlmet (5) gündüzi aḥşamdur

Bir kişi itse ' ibâdet rûz u şeb

Cân u dilden itse (6) maṭlûbı taleb²¹⁷⁴

Zerre deñlü olsa albinde riyā

İtdügi ā' at olur maḥv ü fenā

Kim ki (7) urtuldu riyādan oldu hāş

Dü cihānda buldu her amdan ḥalāş

İmdi gel şāhum (8) riyādan key şaın

Zirā olmuşdur saña senden yaın

[Gör ki Barşışāya n'ışledi riyā

' Āıbet İmānsuz gitdi şehā]²¹⁷⁵

Degme kimse bilmez anuñ ḥİlesin

Erlık (9) oldur kim anı sen bilesin

Fasl-ı şelāşün²¹⁷⁶

İmdi ey ' aziz-i pür-hüner! ünkü riyā arİat (10) ehlinüñ ' ibâdetini zāyi' ider.²¹⁷⁷ İmdi ehl-i arİa ihlāş gerek [MK53a] tā ki albini ıl u ışdan (11) ḥalāş idüp veliyy-i kāmil ola.

Hikāyet

Nitekim Hacı Bayrām addesa'llāhu rūḥahü'l-' aziz²¹⁷⁸ göñlini²¹⁷⁹ riyā (12) kemendinde müstemend itdi.²¹⁸⁰ Zirā her ḥāli ihlāş birle²¹⁸¹ olmağın anıñçun ' irfān içinde ḥāşu'l-ḥāş

²¹⁷³ vardur: var SK

²¹⁷⁴ maṭlûbı: maṭlûbm MK

²¹⁷⁵ Beyit: SK; -AL, -MK

²¹⁷⁶ Fasl-ı şelāşün: Fasl-ı şelāşin SK

²¹⁷⁷ ider: idivirür SK

²¹⁷⁸ rūḥe'l-' aziz: sırrehu'l ' aziz MK

(13) idi.²¹⁸² Anuñ hikāyeti budur ki Sulṭān Ḥacı Bayramuñ mevlidi²¹⁸³ Engüri idi ve atası gāyet (14) bir şālih ü mütedeyyin [SK34a] bāzergān kişi²¹⁸⁴ idi. Bu kerre²¹⁸⁵ bir oğlı vücūda geldi, adını Ḥacı (15) Bayrām didiler.²¹⁸⁶ Çünkü Ḥacı Bayrām dört yıl dört ay ve on günlük oldu [AL44a] (1) bir mübārek günde ‘ilm ta‘līmine virdiler. Ammā Ḥacı Bayrām bir mertebe zekī-ṭab‘ idi kim²¹⁸⁷ kendüye (2) bir kerre ta‘līm kifāyet iderdi. Ve'l-ḥāşıl²¹⁸⁸ tamām mevālī-yi ‘izāmndan oldu. Sulṭān Murād Ḥan (3) zamānında biş yüz aqçelik²¹⁸⁹ kādī idi. Mālī dahı bī-nihāye idi. İttifāk günlerde bir gün (4) Aksarāydan Şeyḥ Ḥamīd Sulṭān aleyhi'r-raḥmet ve'l-ḡufrān²¹⁹⁰ Engüriye geliyor diyü haber oldu. (5) Bu kerre şehriñ begi ve kādīsı ve ekābir ü a‘yāni ve pīr ü civāni ve ‘āmm u ḥāşşı²¹⁹¹ bi'l-cümle qarşu (6) çıkdılar ve istikbāl idüp içerü getürdiler ve aña²¹⁹² bir müferriḥ maqamda menzil (7) itdiler. Ammā Ḥacı Bayrām her gün şeyḥe gelür gider oldu. İttifāk²¹⁹³ bir gün eydür yā şeyḥ (8) sizün²¹⁹⁴ ṭariḳuñuz baña gāyet eyle²¹⁹⁵ hoş geldi. Ḥazretüñüzden²¹⁹⁶ dilerem ki du‘acıñuzı²¹⁹⁷ [MK53b] (9) ḥaḳīḳat ṭariḳinde mürīd idinüp irşāduñuz sebebi ile²¹⁹⁸ dāire-i ‘irfāna ḳadem başam. (10) Şeyḥ Ḥamīd eyitdi yā Ḥacı²¹⁹⁹ bu dervişlik güç olur, sen bunuñ gibi ‘örfi ve ‘unvāni (11) terk idemezsin. Ḥacı Bayram eyitdi yā şeyḥ gücün şoñi āsāndur. Zirā ḳavlehu te‘ālā (12) *inne me‘āl ‘usri yusren*²²⁰⁰ dür.

Beyt

[Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Ḳahrla dā‘im ḳayırmazam çün Mevlā²²⁰¹

Çünkü Ḳur‘ānda buyurdı (13) ba‘dehu ‘usri yüsra

²¹⁷⁹ gönlini: gönlin MK

²¹⁸⁰ itmedi: itdi AL

²¹⁸¹ birle: ile MK

²¹⁸² idi: oldu SK

²¹⁸³ mevlidi: mevlüdi MK

²¹⁸⁴ kişi: -MK, -SK

²¹⁸⁵ Bu kerre: -SK

²¹⁸⁶ Ḥacı Bayrām didiler: Bayrām ḳodılar MK

²¹⁸⁷ kim: ki MK

²¹⁸⁸ Ve'l-ḥāşıl: Ve'l-ḥāşıl-ı kelām MK

²¹⁸⁹ zamānında beş yüz aqçelik: zamān-ı devletlerinde beş yüz aqçelik MK

²¹⁹⁰ sulṭān aleyhi'r-raḥmete ve'l-ḡufrān: -SK

²¹⁹¹ ḥāşşı: ḥāşş SK

²¹⁹² bi'l-cümle qarşu çıkdılar ve istikbāl idüp içerü getürdiler ve aña: qarşu çıkdılar getürüp MK

²¹⁹³ İttifāk: -SK

²¹⁹⁴ gelür gider oldu. İttifāk bir gün eydür yā şeyḥ sizün: bu sizin MK

²¹⁹⁵ gāyet eyle: gāyetle SK

²¹⁹⁶ Ḥazretüñüzden: Ḥazretüñden MK; Sizlerden SK

²¹⁹⁷ du‘acıñuzı: bizi SK; dā‘iñuzi MK

²¹⁹⁸ ile: birle SK

²¹⁹⁹ Ḥacı: Ḥacı Bayrām SK

²²⁰⁰ “Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır.” (94/İnşirāh-5).

²²⁰¹ Bu dizede aruz kalıbının son tefilesi eksiktir.

İmdi benüm ‘azîzüm dervîşligüñ her zaḥmetini cān u dilden²²⁰² ihtiyār (14) itdüm tek²²⁰³ baña bir ḥizmet²²⁰⁴ buyuruñ didi. Şeyḥ eyitdi²²⁰⁵ imdi var dervîşlerüñ ayaḳ (15) yolını²²⁰⁶ her gün pāk eyle didi. Çünkü şeyḥ buña²²⁰⁷ ḥizmet²²⁰⁸ buyurdi. Ḥacı Bayrām daḥı [AL44b] (1) fi'l-ḥāl²²⁰⁹ dervîşāne libās²²¹⁰ geyüp eline bir kürek ve bir süpürge aldı ve her gün (2) ḥalāyı pāk itmege²²¹¹ başladı. Tamām kırık gün bu ḥizmeti²²¹² ifā itdi.²²¹³ Kırk birinci gün (3) Ḥacı Bayrāma şeyḥ eyitdi ḥizmetüñ²²¹⁴ tamām oldı gel şimden girü emāneti saña²²¹⁵ teslīm (4) idelüm diyüp Ḥacı Bayrāma du‘ā itdi. Ol dem Ḥacı Bayram velāyete ḳadem başdı. (5) Veliyy-i kāmil olup ḳuṭb-ı ‘ālem [SK34b] oldı. Şeyḥüñ dervîşleri eyitdiler yā şeyḥ her birimüz (6) ḥizmetinde²²¹⁶ otuz kırık yıl müdāvem²²¹⁷ itdük.²²¹⁸ Ḥacı Bayrāmuñ kırık [MK54a] günlük (7) ḥizmetinden ötüri²²¹⁹ ḳuṭblik virdüñ didiler. Şeyḥ eyitdi ey dervîşler Ḥacı (8) Bayrām ḳav u²²²⁰ ḳaçmaḳ getürdi ben de ḳaçdum eger sizüñ daḥı ḳav u²²²¹ ḳaçmaḡuñuz var-ısa (9) getürüñ ḳaçıvireyüm didi. İmdi²²²² şāhum dervîş olan ādem ḳalbini şöyle şaf (10) itmek gerekdür kim²²²³ şeyḥ ayaḡına gele daḥı nām-ı şerīfi Ḥacı Bayram gibi ‘āleme ṭoṭolu ola (11) ve zāhir ü bāṭında²²²⁴ riya rāyihāsı olmaya. Ḥālīşen muḥlişen şerī‘at ḳapısından girüp (12) ṭarīḳat rāhına düşüp ḥaḳīḳat menziline mihmān ola ḥatta nūru’llāh birle zātu’llāhı²²²⁵ (13) müşāhede idüp maḳbül-ı ḥazret²²²⁶ ola.

²²⁰² benüm ‘azîzüm dervîşligüñ her zaḥmetini cān u dilden: dervîşlik her zaḥmetini SK; dervîşlik her zaḥmetin MK

²²⁰³ tek: dek MK

²²⁰⁴ ḥizmet: ḥıdmet AL

²²⁰⁵ eyitdi imdi: buyurdi SK

²²⁰⁶ yolını: yolın MK

²²⁰⁷ buña: -SK

²²⁰⁸ ḥizmet: ḥıdmet AL

²²⁰⁹ daḥı fi'l-ḥāl: -SK

²²¹⁰ libās: libāslar MK

²²¹¹ ḥalāyı pāk itmege: ḳadem-ḥāneyi süpürmeye

²²¹² ḥizmeti: ḥıdmeti AL

²²¹³ ifā itdi: edā itdi SK; edā itdükden soñra MK

²²¹⁴ Ḥacı Bayrāma şeyḥ eyitdi ḥizmetüñ: Ḥacı Bayrām ḥazretlerine Şeyḥ Ḥamīd eyitdi ḥizmetüñ MK // ḥizmetüñ: ḥıdmetüñ AL

²²¹⁵ saña: -SK

²²¹⁶ ḥizmetinde: ḥıdmetünde AL

²²¹⁷ müdāvem: müdāvem idüp ḥizmet MK

²²¹⁸ itdük: itdük. Bu def‘ā MK

²²¹⁹ ḥizmetinden: ḥıdmetinden AL

²²²⁰ u: -SK

²²²¹ u: -SK

²²²² İmdi: İmdi benüm MK

²²²³ kim: ki MK

²²²⁴ bāṭında: bāṭınında SK

²²²⁵ zātu’llāhı: zātu’llāh AL, SK

²²²⁶ ḥazret: ḥazret-i Ḥaḳ SK

Nazm

[Fa' ūlün/Fa' ūlün/Fa' ūlün/Fa' ūl]

Çü²²²⁷ bildün bu remzi eyā ' aşk eri (14)

Gel imdi geçürme günün serseri[̄]

Riyā kārını²²²⁸ terk idüp hāliş ol

Ki tā²²²⁹ açıla (15) yāre varmağa²²³⁰ yol

Mücellā olur olsa²²³¹ mir' at-ı dil

Görür ten gözi birle o zāt-ı dil [AL45a] (1)

Geçersen eger nefs-i emmāreden

Gider cümle kalmaz hiçâb²²³² aradan

Eger eyleseñ (2) nefsin²²³³ merziyye sen

Olur rāzı Hāq senden olduñ ahsen

Şerī' at tarīkat hāqīkat (3) şehā

Üçi bir hidāyet yolıdur saña

Bu yoldan gelürseñ idün²²³⁴ ' aşkı yār (4)

Bu deñlü naşīhat yiter saña var

Faşl-ı hādī ve şelāşün²²³⁵

Ba' dehu benüm ruḥum. Nefs-i emmārenün (5) yaramaz şıfatlarından birisi daḥı ' ibādete kāhillikdür.²²³⁶ [MK54b] Zīrā kişi tā' at ü ' ibādet itmek (6) dilese nefis gāyet bi-huzūr olup

²²²⁷ Çü: Çünkü SK

²²²⁸ kārını: kārın MK

²²²⁹ Ki tā: Tā ki SK; Tā MK

²²³⁰ varmağa: varmak saña MK

²²³¹ olur olsa: olursa MK

²²³² kalmaz hiçâb: hiçâb kalmaz MK

²²³³ nefsin: nefis MK

²²³⁴ gelürseñ idün ' aşkı: gelürsen idün ' aşk SK; gelürsen eyā ' aşk MK

²²³⁵ Faşl-ı hādī ve şelāşün: Faşlu'l-hādī ve şelāşün MK; Faşl 31 SK

²²³⁶ kāhillikdür: kāhillikdür ya' ni tenbellikdür MK

eydür ki şabr eyle şimdi huzür vaqtidür şoñra ‘ibâdet (7) idesin²²³⁷ diyü bu tariķle gönli²²³⁸ ‘ibâdete varmaz olur. Cümle ferâyiz ü sünneti dağı terk (8) ider.²²³⁹ Sen²²⁴⁰ gel mescide gidelüm diyenüñ düşmâni [SK35a] olur.²²⁴¹ ‘Āķıbet ĩmânsuz gider. (9)

Hikâyet

Nitekim bir harif ‘ibâdete kâhil idi, şoñra ĩmânsuz gitdi. Anuñ hikâyeti budur ki (10) bir zâhid kişinüñ bir oğı var idi. Namâza ğâyet kâhil idi. Her zamânda atası eydürdi kim²²⁴² (11) ey oğul namâz kııl târik-i şalât olma. Zîrâ namâz bir nürdür ki âdemüñ kalbini rüşen ve (12) nazar-ğâhını gülşen ider. Hem Resûlullah²²⁴³ buyurmuşdur ki Ādem ‘aleyhi's-selâmuñ (13) mi‘râcı Ka‘betu’llâhdur. Nuh ‘aleyhi's-selâm hazretlerinüñ tufânda idi ve Yunus ‘aleyhi's-selâm (14) hazretlerinüñ balık karında idi ve Eyyub ‘aleyhi's-selâm hazretlerinüñ belâ içinde idi (15) ve ‘İsmâ‘il ‘aleyhi's-selâm²²⁴⁴ hazretlerinüñ Qurbân zamânında idi ve İbrâhîm ‘aleyhi's-selâm hazretlerinüñ nâr-ı Nemrûd [AL45b] (1) idi ve Mûsâ ‘aleyhi's-selâm hazretlerinüñ Tûr-ı Sînâda idi ve ‘İsâ ‘aleyhi's-selâm²²⁴⁵ hazretlerinüñ (2) dördinci kat gökde idi ve Muhammed Muşafâ ‘aleyhi's-selâtu ve's-selâm²²⁴⁶ [MK55a] hazretlerinüñ kâb-ı kavseyn (3) idi²²⁴⁷ ve ümmetinüñ mi‘râcı namâz içinde olur didi. İmdi²²⁴⁸ ey oğul sen de namâzı terk (4) idüp bî-namâz olma. Namâz hem dünyaya hem²²⁴⁹ âhirete²²⁵⁰ yarar. Huşuşen Resûl’llâh²²⁵¹ buyurmuşdur ki²²⁵² (5) yâ benüm aşhâbum dünyâda ay ile ve güneş ile yürüyesiz.²²⁵³ Aşhâb şordılar ki²²⁵⁴ buyurdığuñuz (6) ay nedür güneş nedür?²²⁵⁵ Buyurdılar kim²²⁵⁶ ay benüm sünnetümdür ve güneş Allâh te‘âlâ²²⁵⁷ emr itdüği farzdur. (7) Ya‘ni bir kişi biş vaķit namâzı edâ idüp ri‘âyet eylese kıyâmet karañulığında²²⁵⁸ ol (8) farz aña güneş²²⁵⁹ sünnet kamer ola ve anı²²⁶⁰ toğrı cennete

²²³⁷ idesin: idersin MK

²²³⁸ bu tariķle gönli: gönül MK

²²³⁹ ferâyiz ve sünneti dağı terk ider: ferâyizleri ve sünnetleri dağı terk idersin MK

²²⁴⁰ Sen: -SK

²²⁴¹ olur: olup MK

²²⁴² kim: ki MK

²²⁴³ Hem Resûl’llâh: Ve dağı Resûl-i Ekrem şallı ‘aleyhi ve sellem MK

²²⁴⁴ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL

²²⁴⁵ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL

²²⁴⁶ ‘aleyhi's-selâtu ve's-selâm: ‘aleyhi's-selâm SK

²²⁴⁷ Kâb-ı Kavseyn idi: Kâb-ı Kavseynde oldı SK

²²⁴⁸ İmdi: -SK

²²⁴⁹ hem: ve hem SK

²²⁵⁰ dünyaya hem âhirete: dünyâda ve hem âhiretde MK

²²⁵¹ Resûl’llâh : Resûl’llâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem MK

²²⁵² ki: -MK

²²⁵³ yürüyesiz: yürüyüñüz MK

²²⁵⁴ Aşhâb şordılar ki: Aşhâb-ı rıdvânu’llâh ‘aleyhim hazretleri su‘âl eylediler yâ Resûl’llâh MK

²²⁵⁵ ay nedür güneş: ay ve güneş nedür MK

²²⁵⁶ kim: ki MK

²²⁵⁷ te‘âlâ: te‘âlânuñ MK

²²⁵⁸ karañulığında: karañulığından MK; karañulıķda SK

²²⁵⁹ güneş: güneş ola MK

²²⁶⁰ ve: ve dağı MK

iletürler.²²⁶¹ Zirā cennet nürdandır (9) namāz daḡı nürdür. Elbette²²⁶² nür nūra çeker. Dünyāda anuñ mişāli oldurur ki kaçan kim²²⁶³ güneş (10) toġar ‘āleme²²⁶⁴ ziyā virür kaçan kim tolanısa nürü bile tolanur gider. Ammā bir kişi namāz kılmısa (11) kâhillik itse ol kişi²²⁶⁵ tamuya düşer. Zirā ‘ibādete [SK35b] kâhillik²²⁶⁶ bir zulemâtdur hem ‘araşāt²²⁶⁷ (12) zulemâtdur. Zirā²²⁶⁸ zulemât üzerine yaradılmışdur ve tamu daḡı zulemât olsa gerekdür. (13) Ve'l-ḡāşıl²²⁶⁹ namāz kılmayan kişi maḡşer²²⁷⁰ yirine²²⁷¹ varduġın bilmez. ‘Ākıbet ol kâhillik (14) zulemâtı anı tamuya iletür. Zirā *küllü şey’in yercı‘u ilā aşlihi*²²⁷² [MK55b] ḡadīşi²²⁷³ muşaddaḡdur diyüp zâhid (15) oġlına çok naşihatler itdi. Kâbil olup²²⁷⁴ atası sözünü²²⁷⁵ kabûl itmeyüp namāz kılmadı. [AL46a] (1) Her kim aña namāz kıldı aña ḡāyet düşmân olurdu. Bir gün zâhid āb-dest alurdu. (2) Oġlına eyitdi gel oġlum āb-dest al mescide bile²²⁷⁶ gidelüm. Oġlı atası sözüne muḡayyed olmadı. (3) Zâhid bu āyeti oġudu. Kavlēhu te‘ālā *yuḡricu'l-ḡayye mine'l meyyiti ve yuḡricu'l meyyite mine'l ḡayy*.²²⁷⁷ Çünki oġlan (4) atasından bu āyeti işitdi, eyitdi ey murāī câhil ya‘ni sen ‘ābid olmaġla ḡayy mı olduñ ve ben namāz (5) kılmamaġla meyyit mi oldum diyü bıçaġı²²⁷⁸ ‘uryān idüp eyitdi senüñ niçe bir ta‘nuñ işideyin (6) ḡayyla²²⁷⁹ meyyiti saña göstereyin diyü atasını kaşdı itdi kim öldüre. Oġlan atasınıñ (7) üzerine segirdüp²²⁸⁰ gelürken ayaġı sürçdi düşdi. Bıçaġ kendi yüregine şancıldı.²²⁸¹ (8) Fi'l-ḡāl cān virdi.

Nazm

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Ṭā‘ ate kâhil olanlar gör n'olur

Ḥaḡḡa ‘āşī bil ki imānsuz (9) olur

²²⁶¹ iletürler: alınlar MK

²²⁶² Elbette: Elbetde MK

²²⁶³ kim: -MK

²²⁶⁴ ‘āleme: ‘ālem AL

²²⁶⁵ namāz kılmısa kâhillik itse ol kişi: -MK

²²⁶⁶ kâhillik: kâhil SK

²²⁶⁷ ‘araşāt: ‘araşāt daḡı MK

²²⁶⁸ zirā: -MK

²²⁶⁹ Ve'l-ḡāşıl: Ve'l-ḡāşıl-ı kelām MK; -SK

²²⁷⁰ maḡşer: -SK

²²⁷¹ yirine: yirinde ḡanda SK

²²⁷² küllü şey’in yercı‘u ilā aşlihi: “Her şey aslına rücu eder.” Hadis-i şerif.

²²⁷³ ḡadīşi: ḡadīş-i şerifi MK

²²⁷⁴ olup: olmayup MK

²²⁷⁵ sözünü: sözün MK

²²⁷⁶ bile: -SK

²²⁷⁷ “O, ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır” (30/Rûm -19).

²²⁷⁸ bıçaġı: bıçaġını SK; buçaġı MK

²²⁷⁹ işideyin ḡayyla: işideyüm ḡayyla MK

²²⁸⁰ göstereyin diyü atasını kaşdı itdi kim öldüre. Oġlan atasınıñ üzerine segirdüp: göstereyüm diyü atası üzerine hücum idüp MK

²²⁸¹ kendi yüregine şancıldı: yüregine şancdı SK // şancıldı: şaplandı MK

Şāfi'î kavlince²²⁸² her târik-i şalât
Kâfir olur şamudan bulmaz necât

Kâfir (10) olmaz dir bizüm²²⁸³ imâmımız
Lîki 'aşîdür dimiş ol cânımız

Mü'min iseñ farz (11) sünnet kıl namâz
Bu şovuğ bu ıssı dime [MK56a] kış u yaz

Vaqt-i hams ey yâr çün mi' râcdur (12)
Sünneti hil' at ferâyiz tâcdur

Pes münâfiğdur şalâtı²²⁸⁴ terk iden
Mü'min ol hergiz anı (13) terk itme sen

Nefse uyma²²⁸⁵ 'aqla yâr ol dâ'imâ
Dü cihânda rahmet ide tâ Hudâ (14) [SK36a]

Faşlu's-şānī ve's-şelāsūn²²⁸⁶

İmdi²²⁸⁷ rūḥ-ı mā târik-i şalātuñ maḳāmı cehennemdür. Zîrâ pâdişāh (15) bir ḳulına bir ḥizmet²²⁸⁸ buyursa ol²²⁸⁹ pâdişāhuñ [AL46b] (1) emrini terk eylese elbette²²⁹⁰ ol ḳul pâdişāhuñ ḳahrına muḳārin olur. İmdi mü'mine (2) lâyıḳ olan²²⁹¹ budur ki Allāh te'ālānuñ emrini terk itmeye.²²⁹² Dün ü gün tã' at ü 'ibâdetde²²⁹³ ola (3) tâ kim²²⁹⁴ Şırât ḥavfindan ve şamu 'azâbindan emîn olup cennetde câvidân ola.

²²⁸² kavlince: ḳavlinçe MK

²²⁸³ bizüm: bizim MK

²²⁸⁴ şalâtı: şalavât MK

²²⁸⁵ Nefse uyma: Uyma nefse SK

²²⁸⁶ Faşlu' s-şānī şelāsūn MK: Faşlu 's-şānī ve's-şelāsūn AL; Faşl 32 SK

²²⁸⁷ İmdi: İmdi ey MK

²²⁸⁸ ḥizmet: ḥidmet AL

²²⁸⁹ ol: ol ḳul SK

²²⁹⁰ elbette: elbetde MK

²²⁹¹ mü'mine lâyıḳ olan: mü'min olana lâyıḳ SK

²²⁹² terk itmeye: emrini şutup terk itmeyüp MK

²²⁹³ 'ibâdetde: 'ibâdete meşğül MK

²²⁹⁴ kim: ki MK

Hikāyet

Nitekim (4) iki zāhid cennete dāhıl oldılar. Anuñ hikāyeti²²⁹⁵ budur ki bir ‘aşırda bir şehirde bir zāhid ü ‘ābid²²⁹⁶ (5) iki kiři var-ıdı. Ğāyet şalāh üzere idi. Biri ‘ālim ü ‘āmil ve bir ‘āmil-i maqbūl (6) ‘ālim²²⁹⁷ idi ve birisi ümmilerden idi. Bu hem gündüz şāyim ve gicesi²²⁹⁸ kıyım idi.²²⁹⁹ (7) İttifāk ikisi dağı bir gicede vefāt itdiler. Halk bunları ta‘zīm ü ikrām birle defn (8) itdiler. İttifāk ‘azizlerden birisi anları vākı‘asında görđi ki²³⁰⁰ bunlar ikisi dağı (9) cennet kıpusına geldiler. Ol zāhid-i ümmi eglenmedi geçüp²³⁰¹ gitdi vardı²³⁰² cennet içinde²³⁰³ (10) bir ‘ālī maqāmda sākın oldı ve ol ‘ālim [ü] ‘āmil biraz eglendi kıpuda.²³⁰⁴ Andan geçüp (11) ol dağı cennet içinde²³⁰⁵ bir la‘if²³⁰⁶ maqāmda [MK56b] sākın oldı. Bunları vākı‘asında²³⁰⁷ gören (12) ‘aziz ol ‘ālimüñ yanına varup eyitdi ki ey ‘ālim-i ‘āmil sen hem ‘ālim ve hem ‘āmil.²³⁰⁸ Bizüm (13) kıyāsumuz bu idi ki cennete sen evvel²³⁰⁹ giresin. Zira ol biri ancak ‘āmil idi. Bu ‘ālim (14) cevāb eyitdi ki²³¹⁰ ol ‘āmilüñ ancak bir gönlegi var idi, tüz cevāb virdi. Ben iki gönlege cevāb (15) virince birez eglenmek²³¹¹ lāzım geldi.

Nazm

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

Terk [ü] tecrid ol dilerseñ²³¹² cenneti [AL47a] (1)

Dü cihānda çekmeyesin zağmeti

Gönlegi bir olan aldı menzili

Cennet içinde döşendi (2) mağfili

²²⁹⁵ hikāyeti: -SK

²²⁹⁶ zāhid ü ‘ābid: ‘ābid ü zāhid AL

²²⁹⁷ ‘ālim: ‘ālim-i ‘aziz MK

²²⁹⁸ gicesi: gice SK

²²⁹⁹ ve birisi ümmilerden idi. Bu hem gündüz şā'im ve gicesi kı'im idi: -MK

²³⁰⁰ ki: -MK

²³⁰¹ eglenmedi geçüp: eglenmeyüp geçdi SK

²³⁰² vardı: varup MK

²³⁰³ içinde: içre MK

²³⁰⁴ biraz eglendi kıpuda: kıpuda biraz eglendi SK // kıpuda: -MK

²³⁰⁵ içinde: içre MK

²³⁰⁶ la‘if: ‘ālī MK

²³⁰⁷ Bunları vākı‘asında: Bunlarıñ vākı‘ada AL

²³⁰⁸ ‘āmil: ‘āmilisin MK

²³⁰⁹ sen evvel: evvel sen AL

²³¹⁰ ki: ki: kim MK

²³¹¹ birez eglenmek: eglemek MK

²³¹² dilerseñ: diler MK

İki gönlek egledi bir ʿālimi

Gözün ʿtoymaz cemʿ idüben²³¹³ ʿālemi [SK36b]

İster iseñ olmaya (3) hergiz suʿāl

Māla meyl itme ʿarām u ger²³¹⁴ ʿhelāl

Mālī cemʿ itme kifāyetden ziyād (4)

Tā olasin cennet içre ber-murād

Ger helāl ise olur biñ biñ suʿāl

Ger ʿarām ise (5) ʿazāb [ü]²³¹⁵ pür-melāl

Faşl-ı şelāşe ve şelāşün²³¹⁶

İmdi ey ʿazīzüm! Ol nefsi emareden ʿkopan (6) yaramaz şıfatlarıñ birisi daḥı²³¹⁷ ʿhırşdur. Bu ʿhırş ʿhod²³¹⁸ ādemi cehenneme lāyık ider.

Hikāyet (7)

Nitekim Ḥazret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām²³¹⁹ bir gün münācātta eyitdi²³²⁰ ki yā Rabb ehl-i cennet ʿkullarından (8) baña birini²³²¹ göster göreyüm didi. Ḥaḥ teʿālā eyitdi ki yā Kelīm yarın şabāḥ [MK57a] ʿkapuñdan (9) ʿçıkdıḡuñ²³²² gibi evvel her²³²³ kimi görürsen²³²⁴ ol eh-i cennetdür didi. Çünki ertesi şabāḥ²³²⁵ (10) ʿkapuyı açdı tā kim²³²⁶ mescide gide. Gördi ki bir ser-ḡoş ʿkara balçıḡa bulanmış²³²⁷ gāḥ düşer gāḥ (11) yıkılır gāḥ ʿkalḡar. Mūsā ʿaleyhi's-selām taʿaccüb itdi. Gine irtesi gün münācāta vardı (12) ve eyitdi ilāḥī bir cehennemlik ʿkuluñı daḥı²³²⁸ baña²³²⁹ göster, göreyüm didi. Ḥaḥ celle ve ʿalā (13) buyurdı kim²³³⁰ yā

²³¹³ Gözün ʿtoymaz cemʿ idüben: Göz doyamaz cemʿ idersin MK

²³¹⁴ ger: key MK

²³¹⁵ [ü]: MK, SK; -AL

²³¹⁶ Faşl-ı şelāşe ve şelāşün: Faşlu's-şelāşe ve's-şelāşün AL

²³¹⁷ daḥı: -SK

²³¹⁸ ʿhod: -MK

²³¹⁹ ʿaleyhi's-selām: şalavātu'llāhi ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyh MK; ʿa. m. AL

²³²⁰ münācātta eyitdi: münācāt idüp didi MK

²³²¹ baña birini: birin baña SK; birini baña MK

²³²² ʿkapuñdan ʿçıkdıḡuñ: ʿkapından ʿçıkdıḡın MK

²³²³ evvel her: gibi kimi SK // her: -MK

²³²⁴ şabāḥ ʿkapuñdan ʿçıkdıḡuñ gibi evvel her kimi görürsen: ʿkapuñdan ʿçıkdıḡda ʿkarşuña kim gelür SK

²³²⁵ ertesi şabāḥ: ale's-şabāḥ MK

²³²⁶ kim: ki MK

²³²⁷ bulanmış: bulaşmış MK

²³²⁸ bir cehennemlik ʿkuluñı daḥı: cehennemlik ʿkuluñı daḥı SK; bir ehl-i cehennem ʿkuluñı MK

²³²⁹ baña: -MK

²³³⁰ kim: ki MK

Kelīm şabāh kapuñdan çıkdıgıñ²³³¹ gibi evvel²³³² kimi görürseñ ol ehl-i (14) cehennemdir didi. Çün irtesi²³³³ oldı. Şabāh Hāzret-i Mūsā²³³⁴ ‘aleyhi's-selām²³³⁵ mescide gitmek (15) için taşra çıkdı gördi bir zāhid ki vilāyet hālkıñuñ maqbūli²³³⁶ başına and içerler. [AL47b] (1) Hāzret-i Mūsā ‘aleyhi's-selām²³³⁷ gāyet ta‘accüb itdi.²³³⁸ Tekrār münacāta varduğda eyitdi ki yā Rabb (2) evvel birini ehl-i cennet diyü gösterdüñ. Anuñ ‘ameli ehl-i cehennem ‘ameli ve ol bir kuluñ ki cehennem (3) ehlidür²³³⁹ diyü gösterdüñ. Anuñ ‘ameli cennet ehlinüñ²³⁴⁰ ‘ameli.²³⁴¹ İmdi yā Rabb²³⁴² bunlaruñ sırrını baña (4) keşf eyle diyü niyāz eyledi.²³⁴³ Zīrā bunlaruñ aḥvāli kıyāsa muḥālif.²³⁴⁴ Baña ‘aceb geldi (5) didi. Pes Hāḫ te‘ālā eyitdiki yā Mūsā evvel gördüğüñ fāsıḫ hergün niçe²³⁴⁵ kez kār-ı kesb²³⁴⁶ (6) iderse bir içer, yarına Allāh kefildür dir ve illā ol zāhide ben her günde iki ḥurmā [gönderürin²³⁴⁷ birini yir [SK37a] ve birini [MK57b] ardında bir ev²³⁴⁸ vardır anda birağur, yarın şāyed ki gelmeye dir. Ev²³⁴⁹ ḥurmā]²³⁵⁰ (7) ile ṭolmuşdur. Fuḫarāya²³⁵¹ virmez. İmdi yā Mūsā baña anuñ gibi ḥarīş zāhiddin bir ehl-i (8) ḫanā‘ at fāsıḫ yigdür yarını²³⁵² ḫayırmaz.

Nazm

[Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fa‘ ulün]

Hār-ı Deccāla beñzer ḫırşuñ ehli

Ki zīrā gālib (9) olmuş aña cehli

Çü zāhid yıgdi ḫurmā ḫirmen itdi

O bir ḫurmā için ṭamuya (10) gitdi

²³³¹ çıkdıgıñ: çıkdıgım MK

²³³² evvel: -MK

²³³³ irtesi: irte MK

²³³⁴ Hāzret-i Mūsā: Mūsā MK

²³³⁵ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL

²³³⁶ gördi bir zāhid ki vilāyet hālkıñuñ maqbūli: gördi ki bir zāhid kişi hālkıñuñ maqbūl ki MK

²³³⁷ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL

²³³⁸ itdi: idüp SK

²³³⁹ cehennem ehlidür: ehl-i cehennemdir MK

²³⁴⁰ cennet ehlinüñ: ehl-i cennet MK

²³⁴¹ cennet ehlinüñ ‘ameli: ehl-i cennet ‘amelidür SK

²³⁴² Rabb: Rabbü'l-‘izzet MK

²³⁴³ eyledi: itdi SK

²³⁴⁴ kıyāsa muḥālif: kıyāset-i muḥālif AL

²³⁴⁵ niçe: necü MK

²³⁴⁶ hergün niçe kez kār-ı kesb: her gününe miqdār kesb MK

²³⁴⁷ iḥsān iderin: gönderürin SK; gönderürim MK

²³⁴⁸ ev: oṭa MK

²³⁴⁹ Ev: Ol oṭa MK

²³⁵⁰ [gönderürin birini yir ve birini ardında bir ev vardır anda birağur yarın şāyed ki gelmeye dir. Ev ḫurmā]: MK, SK; -AL

²³⁵¹ Fuḫarāya: Fuḫarāya daḫı MK

²³⁵² yarın: yārınki günü MK

Çü uydu nefse hırşı pîşe kıldı²³⁵³

Anuñla tã' atı mülki yıķıldı

Çü bir hürmā (11) arada māni' oldı

Ꞑamu tã' at ' ibādet zāyi' oldı

Aña göre kıyās (12) it kendü hālün²³⁵⁴

Seni ne yire iletür bunca māluñ

Şunuñ kim ' aklı vardur nefse uymaz (13)

Şu kim hırş ehlidür hiç māla tıymaz²³⁵⁵

Yıĝar ' ālemde mālı zaħmet ile

Ecel irdükde gider (14) ğasret ile

Faşlu'r-rābi' ve's-şelāsün

İmdi²³⁵⁶ benüm şāhum! Hırş ehlinün derdine (15) dermān qanā' atdür. Qāle'n-nebiyyü şala'llāhu ' aleyhi ve sellem²³⁵⁷ *el qanā' atü kenzün lā-yefnā*²³⁵⁸ [AL48a] (1) ya' ni qanā' at bir ğazinedür ki fānī olmaz.

Hikāyet

Nitekim bir qanā' at ehli için (2) yitmiş biñ ğacınıñ ğaccı²³⁵⁹ qabül²³⁶⁰ oldı. Anuñ hikāyeti budur ki bir şālih kişi ğacca (3) vardı. Ka' betu'llāhdan Medīneye geldiler ve Ravza-i Mübārekeyi²³⁶¹ ziyāret idüp meger bir günlük²³⁶² yol (4) Medīne-i münevvereden²³⁶³ ayrılıp qondılar. Ol gice²³⁶⁴ ol şālih kişi yatup [MK58a] uyĝusu²³⁶⁵ henüz (5) gelmedin baqar ki

²³⁵³ Çü uydu nefse hırşı pîşe kıldı: Uyup nefsine hırşı pîşe itdi MK

²³⁵⁴ kendü hālün: kendi hālin MK

²³⁵⁵ tıymaz: doymaz MK

²³⁵⁶ İmdi: İmdi ey MK

²³⁵⁷ ' aleyhi ve sellem: ' aleyhi's-selām SK

²³⁵⁸ "Kanaat tükenmez bir hazinedir." (Hadis-i Şerif)

²³⁵⁹ ğacınıñ ğaccı: ğuccācuñ ğacları MK

²³⁶⁰ bir qanā' at ehli için yitmiş biñ ğacınıñ ğaccı qabül: qanā' at ehli ādemün ğürmetine yitmiş biñ ğacınıñ ğaccı mebrür MK

²³⁶¹ Ravza-i Mübārekeyi: Ravza-i bārekeyi MK

²³⁶² günlük: qonaqlıķ MK

²³⁶³ Medīne-i münevvereden: Medīneden MK

²³⁶⁴ Ol gice: -MK

²³⁶⁵ uyĝusu: uyķusu MK

sāyir²³⁶⁶ hacılar cümle ha'ba varmışlar. Bir kerrede²³⁶⁷ melekler gelüp hacıları (6) yazarlar. Çünkü bu şālīh kişiye geldiler eyitdiler (7) bunı daḥı yazalum mı? Ol emr iden eyitdi bunı yazmañ. Bunuñ haccı qabul olmadı didi. El-ḥāşıl hüccacūñ kimin yazdılar ve²³⁶⁸ (8) kimin²³⁶⁹ yazmadılar. Bu şālīh kişi kendünün haccı qabul olmaduḡın bilüp maḥzūn²³⁷⁰ evine (9) geldi ve illā²³⁷¹ bu sözi²³⁷² kimseye dimedi. Gelesi seneye²³⁷³ [SK37b] hacca niyet idüp çıḡdı gitdi (10) ve tamām hac şartlarını²³⁷⁴ yirine getirüp gine ol mevzi' ādaki²³⁷⁵ hüccacūñ yazıcıları haccın yazarlar (11) geldiler velākin²³⁷⁶ ol kimesne muntazır idi uyḡu uyumazdı.²³⁷⁷ Tamām nişfu'l-leyl olıcaḡ²³⁷⁸ (12) girü üslub-ı sābıḡ üzere ol melekler geldiler. Bu melekler ol emr iden melege eyitdiler hüccacūñ²³⁷⁹ (13) qanḡısın yazalum?²³⁸⁰ Bu kerre²³⁸¹ emr itdi ki ne qadar haccı²³⁸² var ise cümlesin yazuñ.²³⁸³ Zīrā Baḡdād (14) şehrinde bir pīr-i penbe-dūzuñ ḡürmetine Ḥaḡ te'ālā cümle hacıların²³⁸⁴ haccını qabul itdi²³⁸⁵ didi. (15) Ol dem cümle hacıları yazup gitdiler. Çünkü bu kişi kendünün haccı [qabul]²³⁸⁶ olduḡın bildi. [AL48b] (1) Secde-i şükür eyledi daḥı qaşd itdi kim²³⁸⁷ ol pīr-i penbe-dūzı varup ziyāret ide. (2) Dönüp Baḡdād hacıları [MK58b] ile Baḡdāda geldi.²³⁸⁸ Eskiciler bāzārına varup şordı kim (3) bunda pīr-i penbe-dūz²³⁸⁹ kimdür didi.²³⁹⁰ Eyitdiler şol pīrdür durup²³⁹¹ dükkānına vardı ve selām virüp (4) yanında oturdu ve eyitdi ki²³⁹² yā pīr sen ne 'amel işledüñ²³⁹³ ki bu yıl senün ḡürmetine yitmiş biñ hüccacūñ²³⁹⁴ (5) haccı qabul

²³⁶⁶ baḡar ki sāyir: baḡarken meger bāḡi MK

²³⁶⁷ Bir kerrede: Gördi ki bir kimse ki MK

²³⁶⁸ ve: -SK

²³⁶⁹ Ve'l-ḥāşıl hüccacın kimini yazdılar ve kimini MK

²³⁷⁰ maḥzūn: maḥzūn olup MK

²³⁷¹ ve illā: -SK

²³⁷² sözi: sırrı MK

²³⁷³ Bir şālīh kişi kendünün haccı qabul olmaduḡın bilüp maḥzūn evine geldi ve illā bu sözi kimseye dimedi. Gelesi seneye: İrtesi sene yine MK // seneye: sene gine SK

²³⁷⁴ şartlarını: şartımı SK; şartların MK

²³⁷⁵ gine ol mevzi' ādaki: yine ol mevzi' aki MK

²³⁷⁶ velākin: ve MK

²³⁷⁷ velākin ol kimesne muntazır idi uyḡu uyumazdı: girü ol kimesne uyḡuyı uyumadı SK; girü ol kimesne uyḡuyı uyumıyordu MK

²³⁷⁸ olıcaḡ: olıcaḡ MK

²³⁷⁹ hüccacūñ: -SK

²³⁸⁰ yazalum: yazalım MK

²³⁸¹ Bu kerre: -SK; Bu kerre ol melek MK

²³⁸² haccı: hacılar MK

²³⁸³ cümlesin yazuñ: cümlesini yazın MK

²³⁸⁴ hacıların: hacıları MK

²³⁸⁵ itdi: eyledi MK

²³⁸⁶ [qabul]: MK, SK; -AL

²³⁸⁷ kim: ki MK

²³⁸⁸ geldi: geldi. Bu ādem MK

²³⁸⁹ kim bunda pīr-i penbe-dūz: ki bunda bir penbe-dūz ādem MK

²³⁹⁰ pīr-i penbe-dūz kimdür didi: bir pīr eskici varmış qanḡısıdur MK

²³⁹¹ durup: dönüp MK

²³⁹² [ki]: MK, SK; -AL

²³⁹³ işledüñ: işlersin MK

oldı didi. Ol p̄ir eyitdi ki²³⁹⁵ yā hacı ben ol²³⁹⁶ sen didüğüñ²³⁹⁷ kişi degülem. (6) Ben ancak biş vakit namāzum²³⁹⁸ kıluram. Artuğ t̄a^c at ü^c ibādet²³⁹⁹ bende yok fak̄irānece²⁴⁰⁰ geçinürem (7) didi. Pes eyle²⁴⁰¹ olsa benüm H̄ağğa yarar ne^c amelüm²⁴⁰² var ki ben ol mertebeye lāyık olam²⁴⁰³ didi. Pes eyle (8) olsa bu kerre²⁴⁰⁴ bu kişi şühelenüp ol ben didüğüñ bu²⁴⁰⁵ degül ola diyü andan gitdi. [Cümle]²⁴⁰⁶ Bağdād (9) şehrini seyr idüp geşt itdi.²⁴⁰⁷ Ol [ziyāret itmege maq̄şūdı olan]²⁴⁰⁸ p̄iri bulımaduğına²⁴⁰⁹ ğāyet bī-huzūr²⁴¹⁰ olup (10) ol gice bir mescid öninde karar itdi ve fikri bu idi ki^c acebā ol p̄ir-i mübāreküñ yüzün görüp²⁴¹¹ (11) pāyine yüz sürmek müyesser ola mı diyü h̄āba vardı. İttifāğ vāqı^c asında ol iki (12) cihān fahri h̄ātemül-enbiyāyı ya^c ni Muḥammed Muştafayı²⁴¹² gördi. Ayağına yüz sürdi.²⁴¹³ Resūlu'llāh (13) ḥāzretleri şalla'llāhu²⁴¹⁴ ve sellem [SK38a] eyitdi ey tālib ol²⁴¹⁵ [MK59a] taleb itdiğıñ maṭlūb bu gün²⁴¹⁶ (14) dükkānına²⁴¹⁷ vardığıñ p̄irdür ki günde bir aq̄ce kār ider daḥı ol aq̄ceyi dört hişşe ider. (15) Bir bölügin²⁴¹⁸ kendüye kifāf-ı nefis için ta^c am ider²⁴¹⁹ ve üç bölügin²⁴²⁰ fuḥarāya bezl ider. [AL49a] (1) Ol sebebden H̄ağ te^c ālā yitmiş biñ ḥüccācuñ²⁴²¹ ḥaccını²⁴²² kabūl eyledi.²⁴²³ Çünkü bu şāliḥ kişi uyandı, (2) ṭurdi gördi. Ol mekān nūrla²⁴²⁴ ṭolmuş eṣ-salātü ve's-selam^c aleyke yā Resūlu'llāh diyüp (3) ol eskici p̄irüñ

2394 ḥüccācuñ: ḥaccınıñ SK

2395 ki: -MK

2396 ol: -SK

2397 didüğüñ: didügin MK

2398 namāzum: namāz SK; namāzı MK

2399 t̄a^c at u^c ibādet: ^c ibādet ü t̄a^c at AL

2400 fak̄irānece: fak̄irāne MK

2401 eyle: öyle MK

2402 ^c amelüm: ^c amelim MK

2403 olam: olayum MK

2404 Pes eyle olsa bu kerre: -SK

2405 Pes ol kişi şühelenüp ol ben didüğüñ bu: Bu kerre bu kişi şühelenüp ol ādem ben didüğüñ MK

2406 Cümle: MK, SK; -AL

2407 itdi: eyledi AL

2408 ziyāret itmege maq̄şūdı olan: MK, SK; -AL

2409 bulımaduğına: bulımadığına AL

2410 bī-huzūr: bī-huzūr ve muṣṭar SK

2411 mübāreküñ yüzün görüp: mübārek yüzini AL

2412 ya^c ni Muḥammed Muştafayı: Muḥammed Muştafayı ^c aleyhi's-selām SK; Muḥammed Muştafā şalla'llāhü ^c aleyhi ve sellem ḥāzretlerini MK

2413 gördi. Ayağına yüz sürdi: görüp ayağına yüz sürüpdü MK

2414 Resūlu'llāh ḥāzretleri şalla'llāhü: Muḥammed Muştafā şalla'llāhü ^c aleyhi MK

2415 ol: ol senüñ MK

2416 bugün: dünki gün MK

2417 dükkānına: dükkāna SK

2418 Bir bölügin: Birini AL

2419 ider: alur SK; alup MK

2420 bölügin: bölügin SK

2421 ḥüccācuñ: ḥaccınıñ SK; ḥüccācın MK

2422 ḥaccını: ḥacların MK

2423 eyledi: eyledi diyü buyurdu MK

2424 nūrla: nūr ile MK

dükkânına geldi. Dükkân komşularından²⁴²⁵ ol pîrûn hâlini²⁴²⁶ şordı. (4) Düşinde server-i enbiyâ nice²⁴²⁷ buyurdıysa anlar dağı eyle²⁴²⁸ didiler.²⁴²⁹ Bu kerre²⁴³⁰ bildi kim ol ziyâretine (5) geldiği pîr budur. Hemân gelüp ol pîrûn²⁴³¹ ayağına düşdi, murâdına irişdi. (6) Kendi dağı²⁴³² ehlu'llâhdan oldı.

Nazm

[Mefâ' ilün/Mefâ' iün/Fa' ülün]

Ķanâ' at itdi ol pîr-i mübârek

MuĶarreb itdi anı ĶaĶ (7) tebârek

Ķanâ' at pişesini kâr idindi

Özine hırş işin ağıyar idindi²⁴³³

Gel²⁴³⁴ imdi (8) sen dağı eyle Ķanâ' at

Ki tâ Mevlâ ide luĶ u²⁴³⁵ inâyet

Velî olur Ķanâ' at eyleyenler

Ki (9) faĶr ile faĶırlandı²⁴³⁶ peygamber

Er olan ol ki pek engûri²⁴³⁷ buldı

Yimedi yalıñuz kırĶ pâre (10) bölđi

Kayırmaz yarın için rızĶ u mâlı

Bu günü hoş görür çekmez melâli

²⁴²⁵ komşularından: komşularından MK

²⁴²⁶ hâlini: hâlin MK

²⁴²⁷ nice: niçe SK

²⁴²⁸ eyle: öyleçe MK

²⁴²⁹ didiler: haber virdiler MK

²⁴³⁰ Bu kerre: Ta' yin SK; Hemân dem bu kerre yaĶin MK

²⁴³¹ ol pîrûn: -SK

²⁴³² Kendi dağı: ve SK

²⁴³³ Özine hırş işin ağıyar idindi: -MK

²⁴³⁴ Gel: Pes MK

²⁴³⁵ u: -MK

²⁴³⁶ faĶırlandı: faĶr itdi MK

²⁴³⁷ pek engûri: bir nân MK

Eger itseñ bu (11) vechile [MK59b] kanā‘ at

Selām olsun saña olduñ selāmet

Faşl-ı hāmīs ve selāsūn²⁴³⁸ (12)

İmdi ey ‘azīz-i pür-hüner! Ol nefis-i emmārenüñ qabīh şıfatlarından birisi dağı uğurlıq (13) haramılıqdur²⁴³⁹ ki hiç ādeme bunuñ gibi qabāhat olmaya. Her kim ki uğurlıq kārına hāriş (14) oldu, ‘āqıbet ol yolda baş virdi.²⁴⁴⁰

Hikāyet

Nitekim bir hāriş²⁴⁴¹ şūfiyāne libās (15) geyüp uğurlıq haramılıq²⁴⁴² idüp kimesne bunuñ hāline vāqıf degüldür diyü hayāl iderdi. [AL49b] (1) ‘Āqıbet ol yolda cān virdi. Anuñ hikāyeti budur ki meger Sultān Mehemmed²⁴⁴³ zamānında bir küyda [SK38b] (2) bir Türküñ iki atı [var idi].²⁴⁴⁴ Hiç kimseye göstermezdi.²⁴⁴⁵ Gicelerde²⁴⁴⁶ pāsbanı ve gündüzlerde dīdebānı olmış (3) idi ve dağı²⁴⁴⁷ iki kelbi varıdı. Anları dağı ol atlardan ötüri dutup²⁴⁴⁸ çig koyun başıla²⁴⁴⁹ (4) beslerdi.²⁴⁵⁰ Bu kelbler şöyle yavuz oldılar²⁴⁵¹ ki atludan piyādeden evinüñ²⁴⁵² yanına aşlā²⁴⁵³ (5) kimesne²⁴⁵⁴ yürimezdi.²⁴⁵⁵ Aşşamdan şabāha degin²⁴⁵⁶ yatmazlardı etrāf u eknāf²⁴⁵⁷ tolanup (6) beklerlerdi.²⁴⁵⁸ Şabāh olsa²⁴⁵⁹ demür zencir ile bağlardı.²⁴⁶⁰ Ammā ol Türküñ evi küydan (7) bir mīl²⁴⁶¹ ıraç idi. Bir gün Sultān Mehemmede²⁴⁶² ol atları ta‘rif itdiler. Ol eelden²⁴⁶³ pādīşāh [MK60a] (8) ādemler gönderüp atları ihzār itdürdi ve²⁴⁶⁴ bahāsıla²⁴⁶⁵ alayın²⁴⁶⁶ didi. Bu kerre²⁴⁶⁷ pādīşāha (9) eyitdi devletlü

²⁴³⁸ Faşl-ı hāmīs ve selāsūn MK: Faşlü'l-hāmīs ve selāsūn AL; Faşl 35 SK

²⁴³⁹ haramılıqdur: haramılıkdür MK

²⁴⁴⁰ Her kim ki uğurlıq kārına hāriş oldu ‘āqıbet ol yolda baş virdi: -SK

²⁴⁴¹ hāriş: hāriş SK

²⁴⁴² haramılıq: haramılık MK

²⁴⁴³ Mehemmed: Mehemmed Hān SK; Mehemmed Hān rahmetu'llāhi ‘aleyh hāzretlerinüñ MK

²⁴⁴⁴ [var idi]: MK, SK; -AL

²⁴⁴⁵ göstermezdi: göstermez idi MK

²⁴⁴⁶ Gicelerde: Giçelerde MK

²⁴⁴⁷ dağı: -SK

²⁴⁴⁸ dutup: -SK

²⁴⁴⁹ çig koyun başıyla: -MK

²⁴⁵⁰ beslerdi: besledi SK

²⁴⁵¹ oldılar: idiler MK

²⁴⁵² piyādeden evinüñ: yayadan evüñ SK

²⁴⁵³ aşlā: aşlā bir SK

²⁴⁵⁴ kimesne: kimse MK

²⁴⁵⁵ yürimezdi: yürüyemezdi SK; gelemmezdi MK

²⁴⁵⁶ degin: dek MK

²⁴⁵⁷ eknāf: eknāfi MK

²⁴⁵⁸ etrāf u eknāf tolanup beklerlerdi: beklerdi SK // beklerlerdi: beklerler idi MK

²⁴⁵⁹ olsa: olduqda MK

²⁴⁶⁰ bağlardı: bağlar idi MK

²⁴⁶¹ küydan bir mīl: bir mīl küydan SK

²⁴⁶² Mehemmede: Mehemmed Hān hāzretlerine MK

²⁴⁶³ Ol eelden: -SK

²⁴⁶⁴ ve: -SK

pādişāh²⁴⁶⁸ ben uluñ lmedükçe²⁴⁶⁹ ol atlar şatılmaz diyüp atları²⁴⁷⁰ virmedi. El-asıl²⁴⁷¹ (10) ne adar idām ü ibrām itdiler çāre²⁴⁷² olmadı. Eyle olıca²⁴⁷³ pādişāh vazgelüp atları (11) zulmla almadı. Ve illā²⁴⁷⁴ iki sipāhī bu atlara cān u dil ile²⁴⁷⁵ ‘āşık²⁴⁷⁶ oldılar ve ol Türkūñ²⁴⁷⁷ (12) kūyına vardılar ve ol kūyda kendülere²⁴⁷⁸ bir dost dutup²⁴⁷⁹ anuñ evinde²⁴⁸⁰ bir ay onu (13) oldılar. Ola kim atları şikār idelerdi ve²⁴⁸¹ ok re'y ü tedbīr itdiler ve illā (14) bir vechle çāre idemediler.²⁴⁸² Zīrā²⁴⁸³ gūndūzin²⁴⁸⁴ Türk evinden bir yire gitmez giceler²⁴⁸⁵ de (15) kelbler yatmaz. Hi²⁴⁸⁶ ne çāre ideceklerin bilmediler bu uşūda²⁴⁸⁷ ser-gerdān oldılar.²⁴⁸⁸ [AL50a] (1) İttifā²⁴⁸⁹ ev issi bunlaruñ sırlarına²⁴⁹⁰ vāıf olup eyitdi ey yigitler sizūñ²⁴⁹¹ maşūduñuz (2) zann ile²⁴⁹² şöyle fehm itdüm ki siz ol Türkūñ atların şikār itmek dilersiz.²⁴⁹³ İmdi²⁴⁹⁴ itdigūñuz (3) fikr mūmkūn degūldür. Ammā size ol atları nie ele getürmek mūmkūn ve ābildür diyeyin.²⁴⁹⁵ Engūri²⁴⁹⁶ (4) şehrine varuñ²⁴⁹⁷ ve bit bāzārında²⁴⁹⁸ fūlān kūşede bir cihān-dīde pīr vardur şūfīyāne libās²⁴⁹⁹ (5) geymiş. Eger

²⁴⁶⁵ bahāsiyla: bahāsiyla şatun SK

²⁴⁶⁶ atları izār itdürdi ve bahāsiyla alaym: Türki izār itdiler Türk geldi pādişāha bulışdı. Pādişāh eyitdi behey ādem atlarını bahālarıyla şat alayum MK

²⁴⁶⁷ Bu kerre: Bu kerre Türk MK

²⁴⁶⁸ pādişāh: pādişāhum MK

²⁴⁶⁹ Bu kerre pādişāha eyitdi devletlü pādişāh ben uluñ lmedükçe: Türk eyitdi sulānum ben lmeyince SK // lmedükçe: lmeyince MK

²⁴⁷⁰ atları: -SK

²⁴⁷¹ El-asıl: Ve'l-asıl MK

²⁴⁷² El-asıl ne adar irām ü ibrām itdiler çāre: ok idām itdiler SK

²⁴⁷³ Eyle olıca: Öyle olıca MK; -SK

²⁴⁷⁴ Ve illā: Ammā SK

²⁴⁷⁵ cān u dil ile: cān u dilden MK

²⁴⁷⁶ ‘āşık: ‘āşık ve sergerdān SK

²⁴⁷⁷ Türkūñ: Türk MK

²⁴⁷⁸ kendülere: -SK

²⁴⁷⁹ dutup: dutınup MK

²⁴⁸⁰ evinde: ānesinde MK

²⁴⁸¹ idelerdi ve: itmek iin SK

²⁴⁸² ve illā bir vechile çāre idemediler: olmadı SK // idemediler: olmadı MK

²⁴⁸³ Zīrā: -SK

²⁴⁸⁴ gūndūzin: gūndūziñ MK

²⁴⁸⁵ giceler: gieler MK

²⁴⁸⁶ Hi: -SK

²⁴⁸⁷ uşūda: uşūda ayrān ve MK

²⁴⁸⁸ bu uşūda ser-gerdān oldılar: ser-gerdān yürüdiler SK

²⁴⁸⁹ İttifā: İttifā ol MK; İttifā bu SK

²⁴⁹⁰ İttifā ev issi bunlaruñ sırlarına: Bu ev issi bunlaruñ āline SK

²⁴⁹¹ sizūñ: sizin MK

²⁴⁹² zann ile: -MK

²⁴⁹³ dilersiz: dilersiñuz MK

²⁴⁹⁴ İmdi: Ol SK

²⁴⁹⁵ nie ele getürmek mūmkūn ve ābildür diyeyin: ele getürmek dilerseñuz SK // diyeyin: diyeyüm MK

²⁴⁹⁶ Engūri: -SK

²⁴⁹⁷ varuñ: varın MK

²⁴⁹⁸ bāzārında: pāzārında MK

sizüñ murādınıñuz hāşıl olursa²⁵⁰⁰ andan olur. [MK60b] Eger hōd²⁵⁰¹ olmazsa siz bu işden (6) el çeküñ²⁵⁰² didi. Çünki bunlar bu haberi iştdiler andan gidüp Engürkiye²⁵⁰³ vardular ve ol (7) şūfī hārifi arayup buldılar ve kendüye ziyāde tazarru^c idüp ‘azīm minnetler itdiler²⁵⁰⁴ ve (8) hāl ü hikāyeti bildürdiler.²⁵⁰⁵ Ve eyitdiler²⁵⁰⁶ eger²⁵⁰⁷ sen bize ol atları şikār idivirseñ²⁵⁰⁸ (9) üşde²⁵⁰⁹ saña kırk biñ aqçe virelüm [SK39a] didiler. Bu kerre şūfī-yi bī-inşāf²⁵¹⁰ eyitdi biz ol (10) maqūle²⁵¹¹ işden fariğ olmuş idük; ammā sizüñ hātırınıñuz için ol atları size şöyle²⁵¹² (11) şikār idivireyin²⁵¹³ ki dillerde dāstān ola²⁵¹⁴ didi. Ve'l-hāşıl ol Türküñ evin (12) ve küyuñ nişānlarını²⁵¹⁵ şordı. Bunlar dağı²⁵¹⁶ eyitdiler küydan irāq bir tenhā yirde olur. (13) Bu kerre²⁵¹⁷ şūfī eyitdi hiç²⁵¹⁸ evine yakın bitmiş ağaç var mıdur? Bunlar²⁵¹⁹ eyitdiler bir oq (14) atımı yirde bir ağaç vardır didiler.²⁵²⁰ Şūfī eyitdi imdi siz varuñ fülān yirde beni (15) bulasız diyüp fi'l-hāl tırup²⁵²¹ eline bir ‘aşā ve bir tesbīh aldı ve dağı²⁵²² boynına bir dāne²⁵²³ ridā [AL50b] (1) şalındurdu²⁵²⁴ dağı yola girüp revāne oldı. Günlerde bir gün bir degirmene irişdi. (2) Dermend²⁵²⁵ degirmenci anı görüp velīlerden şandı gelüp ayağına düşdi²⁵²⁶ elin öpüp²⁵²⁷ (3) yüzün yire qodı ve²⁵²⁸ eyitdi sulţānum baña Hāq te‘ālā ‘azīm ihsān idüp²⁵²⁹ rahmet (4) itnese sizüñ [MK61a] gibi ‘aziz²⁵³⁰ mihmān

2499 libās: -SK, -MK

2500 hāşıl olursa: -SK

2501 hōd: -SK

2502 el çeküñ: vaz gelin MK

2503 Engürkiye: Engüri şehrine MK; şehre SK

2504 ve kendüye ziyāde tazarru^c idüp ‘azīm minnetler itdiler: tazarru^c idüp yalvardılar SK

2505 hāl u hikāyeti bildürdiler: hālī hikāyet itdiler MK; hikāyeti bildürdiler SK

2506 eyitdiler: eyitdiler ki MK

2507 eger: eger ki SK

2508 idiverseñ: iderseñ MK

2509 idivirseñ üşde: idivürseñ SK

2510 şūfī-i bī-inşāf: şūfī SK

2511 maqūle: -SK

2512 şöyle: -SK

2513 idivireyin: ideyüm MK

2514 ki dillerde dāstān ola: -SK

2515 evin ve küyuñ nişānlarını: evi ve küyü nişānlarından SK // nişānlarını: nişānların MK

2516 Bunlar dağı: -SK

2517 Bu kerre: -SK

2518 hiç: hiç SK

2519 Bunlar: -SK

2520 didiler: -SK

2521 Şūfī eyitdi imdi siz varuñ fülān yirde beni bulasız diyüp fi'l-hāl tırup: Eyitdi beni fülān yirde bulasız diyüp durdı SK // tırup: durup MK

2522 dağı: -SK

2523 bir dāne: -SK

2524 şalındurdu: şalındurdu ve MK

2525 Dermend: -SK

2526 düşdi: düşdi ve MK

2527 öpüp: öpdü SK

2528 yüzün yire qodı ve: -SK

2529 ‘azīm ihsān idüp: -SK

2530 ‘aziz: ‘azizi bunda SK; ‘azizi bize MK

itmezdi. İmdi²⁵³¹ buyruñ mübârek hâtıruñuz (5) yimekten ve içmekden ne diler, kâdir olduqça ihzâr ideyin²⁵³² didi. Şüfî eyitdi ben kimsenüñ (6) nesnesin yimezem. Hemân baña bir aqçelik²⁵³³ un vir didi. Degirmenci fi'l-vâki²⁵³⁴ vâfir un (7) virüp getürdi.²⁵³⁵ Bu kerre şüfî un²⁵³⁶ aqçesin virmeyince unı almadı çünkü unı aldı. (8) Fi'l-hâl²⁵³⁷ hamîr itdi²⁵³⁸ dañı başından birkaç dâne şarılmış²⁵³⁹ kâğıd çıkardı ve ol kâğıd (9) içinde olan eczâyı hamîre katup yoğurdı ve bir dâne poğaca idüp bişürdi²⁵⁴⁰ (10) ve uvacuq²⁵⁴¹ toğrayup torvâsına koydı ve turup²⁵⁴² yola girdi. Ve'l-hâşıl bir gün (11) ikinci vaqtinde ol kûya vardı ve²⁵⁴³ ırakdan ol eve nazâr şaldı²⁵⁴⁴ ve aqşama degin (12) anda arâm eyledi. Hatta aqşam olduqda Türküñ 'âdet-i me'lûfesi üzere²⁵⁴⁵ itleri²⁵⁴⁶ (13) zencirden boşandurdi.²⁵⁴⁷ İtlerdür²⁵⁴⁸ ol dem hay huy idüp Türküñ evin birkaç (14) kerre²⁵⁴⁹ tolandılar. Ba' dehu²⁵⁵⁰ bir oq atımı yirden²⁵⁵¹ evi qorumağa²⁵⁵² başladılar. El-hâşıl²⁵⁵³ il yatınca (15) şüfî-i nebbâş tevaqquf idüp hemân ol uyhuda şüfî-i nebbâş²⁵⁵⁴ turup ol ağaca [AL51a] (1) geldi ve yuqaru²⁵⁵⁵ çıqdı ve sesledi. Bu kerre itlerdür şüfî-i nebbâşuñ²⁵⁵⁶ sesinden ve (2) qoñusından²⁵⁵⁷ ağaç dibine geldiler, şüfî-i nebbâşa²⁵⁵⁸ urmaga başladılar. Ol dem (3) şüfî-i nebbâş²⁵⁵⁹ poğaca²⁵⁶⁰

²⁵³¹ İmdi: İmdi sulţānum MK

²⁵³² ideyin: idelüm MK

²⁵³³ aqçelik: aqçelik MK

²⁵³⁴ fi'l-vâki': -SK

²⁵³⁵ fi'l-vâki' vâfir un virüp getürdi: vâfir un getürdi SK // virüp getürdi: virdi MK

²⁵³⁶ un: -SK

²⁵³⁷ fi'l-hâl: -SK

²⁵³⁸ itdi: itdi ve MK

²⁵³⁹ şarılmış: -SK

²⁵⁴⁰ bir dâne poğaca idüp bişürdi: bir boğaca itdi SK

²⁵⁴¹ uvacuq: uvancuk MK

²⁵⁴² torvâsına koydı ve turup: torbâsına qodı ve durup MK

²⁵⁴³ vardı ve: yitişdi SK

²⁵⁴⁴ şaldı: itdi MK

²⁵⁴⁵ ol eve nazâr şaldı ve aqşama degin anda arâm eyledi. Hatta aqşam olduqda Türküñ 'âdet-i me'lûfesi üzre: nazâr şaldı hatta aqşam oldı Türk SK

²⁵⁴⁶ itleri: kelpleri MK

²⁵⁴⁷ boşandurdi: boşaldup şalıvirdi MK

²⁵⁴⁸ itlerdür: -SK

²⁵⁴⁹ İtlerdür ol dem hay huy idüp Türküñ evin birkaç kerre: Kelpler dañı hav hav idüp Türküñ birkaç kerre evin MK // birkaç kerre: -SK

²⁵⁵⁰ Ba' dehu: -SK

²⁵⁵¹ yirden: yirdi SK

²⁵⁵² qorumağa: gözetmağa MK

²⁵⁵³ El-hâşıl: Ve'l-hâşıl MK

²⁵⁵⁴ El-hâşıl il yatınca şüfî-i nebbâş tevaqquf idüp hemân ol uyhuda şüfî-i nebbâş: İl yatınca harîf şabr itdi hemân evvel uyhuda harîf SK // uyhuda şüfî-i nebbâş: ev issi Türk uyquda iken şüfî MK

²⁵⁵⁵ yuqaru: yuqarı MK

²⁵⁵⁶ Bu kerre itlerdür şüfî-yi nebbâşuñ: İtler harîfüñ SK // itlerdür şüfî-yi nebbâşuñ: kelbler şüfîyi MK

²⁵⁵⁷ qoñusından: qoñusından duyup MK

²⁵⁵⁸ şüfî-i nebbâşa: harîfe SK; şüfiye MK

²⁵⁵⁹ şüfî-i nebbâş: harîf SK; şüfî MK

²⁵⁶⁰ poğaca: boğaca SK

pärelerin yuqarudan²⁵⁶¹ itlere²⁵⁶² aşığa²⁵⁶³ atmağa²⁵⁶⁴ başladı. Urayın didükçe (4) etmekden²⁵⁶⁵ atıverdi.²⁵⁶⁶ Bu kerre²⁵⁶⁷ itlerdür²⁵⁶⁸ poğaçayı yiyince bengi-i bî-maḥal [MK61b] [SK39b] yatdılar. Ve'l-ḥāşıl eve (5) biñ elemle²⁵⁶⁹ geldiler.²⁵⁷⁰ Ba^c dehu²⁵⁷¹ şūfî-i nebbāş²⁵⁷² ağaçdan inüp Türkün evinün eṭrafını ṭolanup gördi ki itler²⁵⁷³ (6) kendülerinden geçüp bî-hoş olmuş²⁵⁷⁴ yaturlar. Şūfî-i nebbāş²⁵⁷⁵ bir fındık kadarca taşla²⁵⁷⁶ (7) atup itün birini²⁵⁷⁷ urdı, hiç²⁵⁷⁸ deprenmedi. Bildi ki murād ḥāşıl olup maqşūdına (8) vāşıl olsa gerekdür.²⁵⁷⁹ Hemān dem²⁵⁸⁰ itleri²⁵⁸¹ iki at ṭorvāsına²⁵⁸² koyup²⁵⁸³ kendü āḥūrı²⁵⁸⁴ (9) ḳapusınıñ iki yanına bir çiviye²⁵⁸⁵ aşı ḳodı ve daḥı āḥūr ḳapusın²⁵⁸⁶ açup²⁵⁸⁷ iḳerü girdi ve (10) çakmağın çakup mūmı²⁵⁸⁸ yaḳdı. Gördi kim²⁵⁸⁹ iki at biri siyāh mişāl-i şebdiz²⁵⁹⁰ ve biri daḥı al [şebih-i gülgün]²⁵⁹¹ (11) Fi'l-ḥāl²⁵⁹² siyāhuñ bendin alup şaldı²⁵⁹³ ve daḥı alı alup āḥürdan taşra (12) çıḳdı.²⁵⁹⁴ Ammā atlar biri birinden ayrılmak ile kişneşdiler. Bu kerre²⁵⁹⁵

²⁵⁶¹ yuqarudan: -SK

²⁵⁶² itlere: kelblere MK

²⁵⁶³ aşığa: -MK, -SK

²⁵⁶⁴ atmağa: atıvirmege SK

²⁵⁶⁵ Urayın didükçe etmekden: Urduqça boğaçadan MK // etmekden: etmek SK

²⁵⁶⁶ atıverdi: virdi SK

²⁵⁶⁷ Bu kerre: -SK

²⁵⁶⁸ itlerdür: itler SK; -MK

²⁵⁶⁹ biñ elemle: güçle SK

²⁵⁷⁰ Ve'l-ḥāşıl eve biñ elemle geldiler: -MK

²⁵⁷¹ Ba^c dehu: -MK

²⁵⁷² şūfî-i nebbāş: şūfî MK

²⁵⁷³ itler: kelbler MK

²⁵⁷⁴ şūfî-yi nebbāş ağaçdan inüp Türkün evinün eṭrafını ṭolanup gördi ki itler kendülerinden geçüp bî-hoş olmuş: ḥarîf inüp gelüp itleri yoḳladı. Gördi kim itler Türkün damı ardında kendünden geçüp SK // olmuş: -MK

²⁵⁷⁵ Şūfî-yi nebbāş: Şūfî MK

²⁵⁷⁶ taşla: taş MK

²⁵⁷⁷ itün birini: kelbün birin MK // birini: burnı SK

²⁵⁷⁸ hiç: kelb yirinden MK

²⁵⁷⁹ Bildi ki murād ḥāşıl olup maqşūdına vāşıl olsa gerekdür: -SK

²⁵⁸⁰ Hemān dem: Hemān SK

²⁵⁸¹ itleri: kelbleri SK

²⁵⁸² ṭorvāsına: ṭorbāsına MK

²⁵⁸³ koyup: ḳoydı SK; ḳoyup kendü AL

²⁵⁸⁴ kendü: -MK, -SK

²⁵⁸⁵ āḥūrı ḳapusınıñ iki yanına bir çiviye: āḥūr ḳapusına SK; āḥūr ḳapusıñ yanına MK

²⁵⁸⁶ āḥūr ḳapusın: ḳapuyı SK; āḥūr ḳapusını MK

²⁵⁸⁷ açup: açdı MK

²⁵⁸⁸ ve çakmağın çakup mūmı: çakmak çakdı mūm SK

²⁵⁸⁹ kim: ki MK

²⁵⁹⁰ mişāl-i şebdiz: mişāl AL

²⁵⁹¹ şebih-i gülgün: -AL

²⁵⁹² Fi'l-ḥāl: -SK

²⁵⁹³ şaldı: şalıvirdi MK

²⁵⁹⁴ alup āḥürdan taşra çıḳdı: çözüp āḥürdan taşra çıḳardı MK

²⁵⁹⁵ Bu kerre: -SK

Türk atların (13) āvāzın işitdi. Tīz mūm yaqdı, taşra çıkınca şūfī²⁵⁹⁶ al atı alup²⁵⁹⁷ yürüyivirdi. (14) Ammā Türk itleri²⁵⁹⁸ şol kadar çağırdı ki şūfī aña dek²⁵⁹⁹ uzadı. Şoñra²⁶⁰⁰ āhūr (15) qapusına geldi ne gördi²⁶⁰¹ itler²⁶⁰² torba içinde bī-ħod aşılı tururlar.²⁶⁰³ Ah²⁶⁰⁴ idüp içerü [AL51b] (1) girdi, gördi kim²⁶⁰⁵ al at alınmış. Hemān dem²⁶⁰⁶ bir kılıç kuşānup siyāh ata süvār odı, uğrınıñ (2) ardına düşdi.²⁶⁰⁷ Şol kadar gitdi kim²⁶⁰⁸ şabāha yaqın anuñ ve şūfīnūñ qarasın görebildi.²⁶⁰⁹ Uğrı²⁶¹⁰ (3) dağı Türkūñ yitişdügin bildi dağı ol poğaça bişürdügi (4) degirmene irüp atı qapuya bağladı ve²⁶¹¹ içerü girdi [MK62a] gördi kim degirmenci degirmen dişer. (5) Eytidi ey²⁶¹² degirmenci²⁶¹³ hūnkār qulları beglik atları ile geliyorur.²⁶¹⁴ Bulduqları Türki²⁶¹⁵ at (6) yidmege²⁶¹⁶ tutarlar. Şimdi gelürler²⁶¹⁷ seni bulurlarsa²⁶¹⁸ tutarlar.²⁶¹⁹ Sen²⁶²⁰ kaç ben şeyħum beni esirgerler (7) didi. Derdmend degirmenci şeyħuñ sözi girçekdür diyü²⁶²¹ turup²⁶²² taşra çıqdı. (8) Gördi qapuda²⁶²³ bir at bağlu ve bir at o qarşudan çıkup²⁶²⁴ gelür. Ol atları yitdüren (9) budur diyü ħavfindan²⁶²⁵ ormana yüz tutdı. Şūfīdür²⁶²⁶ degirmen içinde kendüyi una (10) bulaşdurup²⁶²⁷ degirmenciyem diyü turup degirmen dişlemege²⁶²⁸ başladı. At issi²⁶²⁹ olan²⁶³⁰ Türk (11)

²⁵⁹⁶ şūfī: ħarīf SK

²⁵⁹⁷ alup: -SK

²⁵⁹⁸ itleri: kelbleri MK

²⁵⁹⁹ şūfī aña dek: ħarīf SK

²⁶⁰⁰ Şoñra: -MK, -SK

²⁶⁰¹ ne gördi: gördi kim SK

²⁶⁰² itler: kelbler MK

²⁶⁰³ tururlar: turur AL

²⁶⁰⁴ Āh: Bir āh MK

²⁶⁰⁵ kim: ki MK

²⁶⁰⁶ Hemān dem: Hemān ol dem SK

²⁶⁰⁷ düşdi: düşüp MK

²⁶⁰⁸ kim: ki MK

²⁶⁰⁹ şabāha yaqın anuñ ve şūfīnūñ qarasın görebildi: şabāha dek biñ belā ile şūfīnūñ izin gördi MK

²⁶¹⁰ Uğrı: -SK

²⁶¹¹ ve: -SK

²⁶¹² ey: ya SK

²⁶¹³ gördi kim degirmenci degirmen dişer eyitdi ey degirmenci: degirmenciye eyitdi MK

²⁶¹⁴ geliyorur: geliyor SK; geliyorlar MK

²⁶¹⁵ Türki: ādemi MK

²⁶¹⁶ yidmege: yitmege SK

²⁶¹⁷ gelürler: gelüp MK

²⁶¹⁸ gelürler seni bulurlarsa: gelüp seni bulsalar SK

²⁶¹⁹ tutarlar: alup giderler MK

²⁶²⁰ Sen: İmdi MK

²⁶²¹ Derd-mend degirmenci şeyħun sözi girçekdür diyü: Hemān degirmenci SK // diyü: diyüp MK

²⁶²² turup: durdı MK

²⁶²³ qapuda: -SK

²⁶²⁴ atlu qarşudan çıkup: atlu çapup SK

²⁶²⁵ ħavfindan: -SK

²⁶²⁶ Şūfīdür: ve ħarīf SK

²⁶²⁷ bulaşdurup: bulaşdırup MK

²⁶²⁸ turup degirmen dişlemege: turdı ħizmete MK

²⁶²⁹ issi: şāħibi MK

gelüp siyâh atı daħı²⁶³¹ aluñ²⁶³² yanına bağlayup degirmen içine girdi. Görđi²⁶³³ [SK40a] bir şüfî (12) degirmen dişer ve tırmaz²⁶³⁴ tevħid ider. Ala²⁶³⁵ at kapu öninde bağlu tırmaz. ²⁶³⁶ Türk (13) al atıñ gözlerin öpüp geldi²⁶³⁷ şüfiye eyitdi be²⁶³⁸ degirmenci bu atı²⁶³⁹ kim getürdi. (14) Şüfî eyitdi bir levend getürüp²⁶⁴⁰ bağladı ve kendüsi şol ormana kaçup gitdi²⁶⁴¹ didi. (15) Bu kerre²⁶⁴² Türk eyitdi imdi sen bu atları tırmaz kimseye virme didi. ²⁶⁴³ Şimdi ben [AL52a] (1) anuñ haqqından geleyin²⁶⁴⁴ didi ve kendi²⁶⁴⁵ ormana gitdi. Şüfidür²⁶⁴⁶ hemân fırsatı ğanîmet (2) bilüp ve²⁶⁴⁷ atıñ birine binüp ve birin daħı²⁶⁴⁸ kolına alup tırmayup²⁶⁴⁹ gitdi. Bu cânibden Türk ormanda²⁶⁵⁰ (3) miskîn degirmenciye tırmaz ve²⁶⁵¹ elin ardına bağlayup önine katup²⁶⁵² ben degirmenciye ol (4) sen²⁶⁵³ didigün şahş degülem didükçe [MK62b] urdı. ²⁶⁵⁴ Çünkü degirmene geldi, görđi kim²⁶⁵⁵ ne atlar²⁶⁵⁶ (5) ve ne şüfî var. Ğayrı neye uğradığını bilmedi. ²⁶⁵⁷ Hemân dem²⁶⁵⁸ ah idüp degirmenciye şalıvirdi ve (6) şüfî-i nebbâşuñ ardına düşüp²⁶⁵⁹ piyâdece revâne oldu. ²⁶⁶⁰ Ammâ bu cânibde²⁶⁶¹ ol (7) maķâm-ı mâ^c hûdede²⁶⁶² ol iki sipâhîye yitişdi. Anlar daħı atları görüp niçe ele

²⁶³⁰ olan: -SK

²⁶³¹ siyâh atı daħı: siyâhı SK

²⁶³² aluñ: al atıñ MK

²⁶³³ Görđi: -MK

²⁶³⁴ degirmen dişer ve tırmaz: durmayup MK // tırmaz: durmaz SK

²⁶³⁵ Ala: Ammâ SK, MK

²⁶³⁶ tırmaz: durur SK

²⁶³⁷ geldi: -MK

²⁶³⁸ be: a SK; bre MK

²⁶³⁹ atı: atı bunda SK

²⁶⁴⁰ getürüp: getirdi MK

²⁶⁴¹ kaçup gitdi: kadı SK

²⁶⁴² Bu kerre: Girü MK; -SK

²⁶⁴³ didi: -MK, -SK

²⁶⁴⁴ geleyin: geleyüm MK

²⁶⁴⁵ ve kendi: daħı MK; -SK

²⁶⁴⁶ Şüfidür: Şüfî MK

²⁶⁴⁷ ve: -MK

²⁶⁴⁸ daħı: -MK

²⁶⁴⁹ tırmayup: -MK

²⁶⁵⁰ ormanda: orman içinde MK

²⁶⁵¹ ve: -MK

²⁶⁵² katup: katup hay MK

²⁶⁵³ sen: senün MK

²⁶⁵⁴ Bu cânibden Türk ormanda miskîn degirmenciye tırmaz ve elin ardına bağlayup önine katup ben degirmenciye ol sen didigün şahş degülem didükçe urdı: Ammâ Türk orman içinde miskîn degirmenci bulup ve elin ardına bağlayup önine katdı. Degirmenci ben ol degilem didükçe urdı SK

²⁶⁵⁵ kim: ki MK

²⁶⁵⁶ atlar: atlar var MK

²⁶⁵⁷ Ğayrı neye uğradığını bilmedi: Artuķ bildi ki neye uğradı MK; -SK

²⁶⁵⁸ Hemân dem: -SK

²⁶⁵⁹ düşüp: -MK

²⁶⁶⁰ şüfî-i nebbâşuñ ardına düşüp piyâdece revâne oldu: şüfinün ardınca piyâdece düşdi SK

²⁶⁶¹ bu cânibde: -SK

²⁶⁶² mâ^c hûdede: mâ^c hûde MK

getürdigin²⁶⁶³ (8) tafşil üzere su'âl itdiler.²⁶⁶⁴ Bu kerre şüfî-i kallaş ef' âli kabâyihe ile vâkı' olan (9) ser-güzeştin bir bir hikâyet eyledükde anlar ki ta' accüb²⁶⁶⁵ ve şüfiye istihzâen taḥşin itdiler. (10) Ammâ taḥdîr-i ilâhî böyle olmuş²⁶⁶⁶ ki şüfî atları medḥ iderek²⁶⁶⁷ siyâh atunḥı kuyruḡına (11) yapışdı ki sığaya hemân sâ' at²⁶⁶⁸ siyâh at şufiye çiftiyi öyle yapışdurdı ki (12) yıkıldıḡı yirden ṭurmayup²⁶⁶⁹ cân teslîm eyledi. Bu kerre atlardur²⁶⁷⁰ bād-ı havâ ḡalup²⁶⁷¹ (13) sipâhîler alup götürdiler²⁶⁷² ve illâ girüden²⁶⁷³ derdmend Türk gelüp şüfînüñ²⁶⁷⁴ (14) ölüsin buldı ve atlarıñ²⁶⁷⁵ ḡanda gitdüḡin bilmedi. Cân acısından nice (15) idecegin bilmeyüp ol acı birle²⁶⁷⁶ ḡarîfüñ ayaḡına ip bağlayup²⁶⁷⁷ birez²⁶⁷⁸ aḡaḡı yuḡarı [AL52b] (1) sürdi. Anuñ ile ḡarâreti sâkin olup ḡodı evine²⁶⁷⁹ gitdi.

Nazm

[Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fa' ülün]

Görenler ol ḡarîfi (2) dirdi ṭoḡrı

Dimezdi kim görürse²⁶⁸⁰ anı uğrı

Libâsı²⁶⁸¹ şüfiyâne şekli zâhid

'Aḡâ (3) tesbîḡ ile ḡod iki şâhid

Şanurdı her gören şeyḡ-i mu' azzam

Ne bilsün ol fesâd ehlini (4) âdem [MK63a] [SK40b]

²⁶⁶³ getürdigin: getürdüḡin MK

²⁶⁶⁴ itdiler: eylediler MK

²⁶⁶⁵ Bu kerre şüfî-i kallaş ef' âli kabâyihe ile vâkı' olan ne ser-güzeştin bir bir hikâyet eyledükde anlar ki ta' accüb: ḡarîf hikâyet eyledi anlar ki ta' accüb itdiler SK

²⁶⁶⁶ olmuş: câri oldı MK

²⁶⁶⁷ iderek: iderken AL

²⁶⁶⁸ hemân sâ' at: hemân SK

²⁶⁶⁹ ṭurmayup: -MK

²⁶⁷⁰ atlardur: atlar MK

²⁶⁷¹ ḡalup: -MK

²⁶⁷² Bu kerre atlardur bād-ı havâ ḡalup sipâhîler alup götürdiler: Atları sipâhîler alup gıtdiler SK // götürdiler: gıtdiler MK

²⁶⁷³ girüden: -SK

²⁶⁷⁴ şüfînüñ: ḡarîfüñ SK

²⁶⁷⁵ atlarıñ: atları MK

²⁶⁷⁶ Cân acısından nice idecegin bilmeyüp ol acı birle: Hemân niḡe idecegin bilmeyüp ol acı ile MK; andan SK

²⁶⁷⁷ bağlayup: taḡup MK

²⁶⁷⁸ birez: -MK; biraz SK

²⁶⁷⁹ olup ḡodı: oldı ḡodı evine SK

²⁶⁸⁰ görürse: görse AL

²⁶⁸¹ libâsı: libâs MK

Ꞑamu ʻ ömrin uğurlıkda geçürmiş
Hevâya uymış dilemiş buyurmış

Girü ol yolda virdi (5) cān u başı
Ꞑamu ꞑana boyandı içi ꞑaşı

ʻ Aceb midür bu yolda virse ol ser (6)
Meşeldür şulı señek şuda yiter

Şu kim ʻ âdet idindi kār-ı düzdī
Çıꞑup endāzeden endāze (7) bozdı

Uğurlık ʻ ayb olur²⁶⁸² âdem olana
Yüri sen rāstlık²⁶⁸³ it²⁶⁸⁴ şādıkane (8)

Kişi uğrı olursa kārı miñnet
Muꞑarrer yigdür andan ꞑaħbe ʻ avrat

Uğurlık eyleyen (9) ħalkꞑa yaramaz
Yolında sedd olur Ħaꞑꞑa varamaz

Faşl-1 sitte şelāşün²⁶⁸⁵

İmdi benüm şāhum. Ādem oldur ki bu (10) şıfatdan şaꞑınup perhīz-kār olup rāstlık²⁶⁸⁶ eyleye. Tā ki Ħaꞑ teʻālānuñ maꞑbül ꞑullarından (11) ola.

Ħikāyet

Nitekim bir kimesne²⁶⁸⁷ uğurlık kārından fāriğ olup velīlerden oldı. Anuñ (12) hikāyeti budur ki Bağdād şehrinde bir uğrı var-ıdı. Dāʻimü'd-dehr²⁶⁸⁸ işi uğurlık (13) idi. Günlerde bir gün²⁶⁸⁹ bir derzī kişinüñ evine girdi ki²⁶⁹⁰ bulduğunu²⁶⁹¹ ala. İttifāꞑ²⁶⁹² şeb-i (14) revāne

²⁶⁸² olur: eṭvār AL

²⁶⁸³ rāstlık: dostlık MK

²⁶⁸⁴ it: -SK

²⁶⁸⁵ Faşl-1 sitte şelāşün: Faşl 36 AL, SK

²⁶⁸⁶ rāstlık: doğrılık MK

²⁶⁸⁷ kimesne: kimse MK

²⁶⁸⁸ Dāʻimü'd-dehr: Dāyimü'd-dehr AL

²⁶⁸⁹ Günlerde bir gün: Bir gün SK

libāsla²⁶⁹³ kapu ardından²⁶⁹⁴ kendüyi pinhān eyledi [ve illā]²⁶⁹⁵ Ol derzī²⁶⁹⁶ henüz yatmayup²⁶⁹⁷ nişfu'l-(15) leyl olunca 'ibādet eylemede idi.²⁶⁹⁸ İttifāk dūnūñ²⁶⁹⁹ yarusında kapu açıldı, otuz toköz kimesne²⁷⁰⁰ [AL53a] (1) kapudan içerü geldi²⁷⁰¹ ve²⁷⁰² ol derzī kişiye selām virdiler. Ol daḥı ta'zīm ile selāmın²⁷⁰³ (2) alup ve bunlara oturuñ didiler.²⁷⁰⁴ [MK63b] Cümlesi seccāde üzerine oturdılar.²⁷⁰⁵ Ammā bir seccāde boş (3) kaldı. Meger bunlar kırklar imiş. Ol ev issi derzī²⁷⁰⁶ kuṭb-ı 'ālem imiş. Bu kerre uğrı-yı derdmend (4) geldüğine pişmān olup tevbeler itdi kim²⁷⁰⁷ ayruḳ uğurlıḳ itmeye. Kapu ardından çıkayın²⁷⁰⁸ (5) dise görürler diyü qorqar yā Rabb beni sen²⁷⁰⁹ şaḳla diyü cān u gönülden Ḥaḳḳa tazarru' itmekde.²⁷¹⁰ (6) Bu cānibde²⁷¹¹ ol 'azizler söze geldiler. İttifāk²⁷¹² ev issine eyitdiler sultānum ol (7) seccādenūñ şāhibi vefāt itdi²⁷¹³ ve²⁷¹⁴ [ḥayli zamān oldı.]²⁷¹⁵ İmdi fülān vilāyetde bir zāhid kimesne vardur ol (8) seccādeye lāyıḳdur. [SK41a] Ve'l-ḥāşıl her biri birer zāhid²⁷¹⁶ añdılar. [Her biri bir kişiyi seccādeye lāyıḳdur diyü söylediler.]²⁷¹⁷ Ol dem şāhib-i ḥāne olan derzī²⁷¹⁸ (9) eyitdi şimdi²⁷¹⁹ hele anlar dursun bizüm aḥşamdan berü bir mülāzımumuz vardur diyüp eyitdi ey kapu (10) ardında²⁷²⁰ māl almağa gelen²⁷²¹ berü gel devlet-i ebedi al didi. Çünkü²⁷²² uğrı anı işitdi kapu (11) ardından ağlayu çıḳa geldi. Gördi

²⁶⁹⁰ girdi ki: girdi ki uğrnlık ide MK

²⁶⁹¹ bulduḡımı: bulduḡım SK

²⁶⁹² İttifāk: -SK

²⁶⁹³ libāsla: libās ile MK

²⁶⁹⁴ ardından: ardında MK

²⁶⁹⁵ [ve illā]: MK, SK; -AL

²⁶⁹⁶ derzī: derzī kişi SK

²⁶⁹⁷ yatmayup: yatmadım MK

²⁶⁹⁸ eylemede idi: eyledi SK

²⁶⁹⁹ dūnūñ: - SK

²⁷⁰⁰ kimesne: kişi MK

²⁷⁰¹ geldi: girdi MK

²⁷⁰² ve: -SK

²⁷⁰³ selāmın: selāmıñın MK

²⁷⁰⁴ ve bunlara oturuñ didiler: bunlar oturdılar SK // oturuñ didiler: oturuñ diyü emr eyledi MK

²⁷⁰⁵ Cümlesi seccāde üzerine oturdılar: -SK

²⁷⁰⁶ Ol ev issi derzī: Ev issi ol derzī kişi SK

²⁷⁰⁷ kim: ki MK

²⁷⁰⁸ çıkayın: çıkayım MK

²⁷⁰⁹ beni sen: sen beni MK

²⁷¹⁰ cān u gönülden Ḥaḳḳa tazarru' itmekde: ṭurmaḡda SK

²⁷¹¹ Bu cānibde: Ve illā SK

²⁷¹² geldiler. İttifāk: gelüp SK

²⁷¹³ vefāt itdi: vefāt ideli MK

²⁷¹⁴ ve: -MK

²⁷¹⁵ [ḥayli zamān oldı]: MK, SK; -AL

²⁷¹⁶ zāhid: zāhidi MK

²⁷¹⁷ Her biri bir kişiyi seccādeye lāyıḳdur diyü söylediler: SK; -AL // diyü söylediler: didiler MK

²⁷¹⁸ şāhib-ḥāne olan derzī: bu derzī kişi SK

²⁷¹⁹ şimdi: -SK

²⁷²⁰ ardında: ardında ṭurup MK

²⁷²¹ gelen: gelen ādem MK

²⁷²² Çünkü: Çünkü AL

kim²⁷²³ bir siyāh-pūş ḥarīf zārīlık birle²⁷²⁴ gelüp ve cümlesi-(12)nün ellerin²⁷²⁵ būs²⁷²⁶ idüp²⁷²⁷ bu²⁷²⁸ itdügi²⁷²⁹ ḳabāḥate cān u gönül birle nedāmet idüp (13) tevbe-i Naşūḥ²⁷³⁰ itdi. Cümle murādı ne ise yitdi. Kendü²⁷³¹ daḫı kırıklardan olup²⁷³² veliyy-i (14) kāmil oldı.

Nazm

[Me fā' ī lün/Me fā' ī lün/Fa' ū lün]

Uğurlık kārına çün tevbe itdi [MK64a]

Velī oldı ḳamu maḳşūdı (15) bitdi

Velī olmaḳ dilerseñ sen de ey yār

Hemīşe kendüñe it tevbeyi kār

Gider [AL53b] (1) gönlüñde var-ısa fesādāt

Nedāmet eyleyüp it kār-ı ḥayrāt

Sa' ādetdür kişi olursa ḫoḡrı (2)

İki ' ālemdede şıḡmaz egrī²⁷³³ uğrı

Cihān içinde²⁷³⁴ gerçi kim hüner çoḡ

Velīkin rastlıḡdan²⁷³⁵ (3) yigregi yoḡ

Şular kim ḫoḡrıdur²⁷³⁶ maḳbül-ı Ḥaḡdur

Şular kim egridür başı ayāḡdur

²⁷²³ gördi kim: gördi ki MK; gördiler kim SK

²⁷²⁴ birle: ile MK

²⁷²⁵ ellerin: elin SK

²⁷²⁶ būs: pūs MK

²⁷²⁷ idüp: eyledi MK

²⁷²⁸ bu: ve MK; ve daḫı SK

²⁷²⁹ itdügi: itdügi fesād ve SK

²⁷³⁰ tevbe-yi naşūḥ: tevbe SK

²⁷³¹ Kendü: Kendi MK

²⁷³² ne ise yitdi kendü daḫı kırıklardan olup: yitdi kırıklara ḳatılıp SK

²⁷³³ egrī: eger MK

²⁷³⁴ Cihān içinde: Cihānda AL

²⁷³⁵ rastlıḡdan: ḫoḡrılıḡdan MK

²⁷³⁶ ḫoḡrıdur: ḫoḡrıdur ol MK

Gel imdi (4) ʔođrılık [it]²⁷³⁷ Hakkā lāyık

Ki sen maħlūka ʕāşık ola Hālık

Gönülde var-ısa terk eyle ʕişyān (5)

Saňa raħmān ide tā fazl ü ihsān

Eger olmak dilersen yār ile²⁷³⁸ yār

Yağın ol (6) Hakkā ʔut²⁷³⁹ bu sözimi var

Faşl-ı sebʕ a ve şelāşūn²⁷⁴⁰

Baʕ deħü ey ʕaziz-i pür-hüner. Ol nefis-i emmāreden (7) ħurūc iden şıfat-ı kabāhatūñ birisi dađı buđldur. Bu buđl ādemi ʕākıbet ħor u ħaķır (8) ider.

Hikāyet

Nitekim üç üstād naķķāşlar²⁷⁴¹ Çin vilāyetinden gelen naķķāşlara²⁷⁴² buđl (9) idüp naķşların ayağa ururlardı. ʕākıbet kendüleri mađlūb oldılar. Anuñ (10) ħikāyeti budur ki Çin vilāyetinde bir pādişāh bir sarāy yapdurdı dağı naķķāşlara²⁷⁴³ [SK41b] emr itdi ki²⁷⁴⁴ (11) bu sarāyuñ²⁷⁴⁵ dört divārını dört üstād naķş itsün didi. Bu kerre²⁷⁴⁶ ol vilāyetde (12) üç [MK64b] üstād²⁷⁴⁷ var-ıdı kim²⁷⁴⁸ bunlaruñ²⁷⁴⁹ mişli vilāyetde yođ-ıdı. Bunlar ittifaķ eyitdiler ki (13) ğayrı yirden gelen naķķāşları²⁷⁵⁰ pādişāha zemm idüp ve sarāyı üçümüz (14) naķş idüp inʕāmı biz alalum²⁷⁵¹ didiler.²⁷⁵² Meger bunlar vezirūñ bāğında²⁷⁵³ bir taşvır (15) itdiler kim²⁷⁵⁴ her gören aķarşu şanurdı ve²⁷⁵⁵ her gelen naķķāşı²⁷⁵⁶ ol bāğda ziyāfet

²⁷³⁷ it: MK, SK; -AL

²⁷³⁸ yār ile: yār la AL

²⁷³⁹ ʔut: dut SK

²⁷⁴⁰ Faşl-ı sebʕ a ve şelāşūn: Faşl 37 AL, SK

²⁷⁴¹ naķķāşlar: naķķāş MK

²⁷⁴² naķķāşlara: naķķāşcılara SK

²⁷⁴³ naķķāşlara: naķķāşcılara SK

²⁷⁴⁴ itdi ki: itdi kim SK; eyledi ki MK

²⁷⁴⁵ sarāyuñ: sarāyımūñ MK

²⁷⁴⁶ Bu kerre: Ammā MK; -SK

²⁷⁴⁷ üstād: naķķāş MK

²⁷⁴⁸ kim: ki MK

²⁷⁴⁹ bunlaruñ: bularuñ SK

²⁷⁵⁰ ğayrı yirden gelen naķķāşları: ğayrı naķķāşcıları SK

²⁷⁵¹ alalum: alalım MK

²⁷⁵² didiler: didiler idi SK

²⁷⁵³ Meger bunlar vezirūñ bāğında: Bunlar baş vezirūñ bāğında meger SK

²⁷⁵⁴ itdiler kim: itmiş idiler ki MK

²⁷⁵⁵ ve: -SK

²⁷⁵⁶ naķķāşı: naķķāşcılara SK

iderlerdi. [AL54a] (1) Ba^c de't-^ta^c ^{am} eline bir sırça bardak²⁷⁵⁷ virürlerdi.²⁷⁵⁸ Şol²⁷⁵⁹ ağaç dibinde bınar (2) vardur andan şu getür dirlerdi.²⁷⁶⁰ Dağı ol naqqâş²⁷⁶¹ şu şanup bardağı bınarda²⁷⁶² (3) şındururdi. Andan hiçâb idüp giderdi.²⁷⁶³ Pâdişâha ^c arz idemezlerdi²⁷⁶⁴ (4) dağı pâdişâh eydürdi ki üstâdlar²⁷⁶⁵ tiz bir naqqâş-ı kâmil bulun dîvârları naqş itsün (5) didükçe²⁷⁶⁶ eydürlerdi ki²⁷⁶⁷ sultânüm dehrde bu aşr içinde bizüm²⁷⁶⁸ gibi üstâd²⁷⁶⁹ yokdur hemân (6) buyruñ²⁷⁷⁰ üçümüz naqş idelüm didükde²⁷⁷¹ pâdişâh eydürdi ki²⁷⁷² elbette naqqâş dört olmağ²⁷⁷³ (7) gerekdür dirdi. İttifağ ol eyyâmnda üstâd-ı naqqâş²⁷⁷⁴ Erjenk²⁷⁷⁵ şâkirdlerinden naqqâş [Mânî]²⁷⁷⁶ (8) adlu bir şâkird üstâdından²⁷⁷⁷ başka çıkup ol şehre geldi.²⁷⁷⁸ Ol naqqâşlar²⁷⁷⁹ gördiler ki (9) bir nemed-püş rind²⁷⁸⁰ harîf şehre müsâfir gelmiş.²⁷⁸¹ Meger bu naqqâşlar²⁷⁸² [MK65a] vezîrün bâğında kebâb (10) yimege gelmişler idi ve ol müsâfiri dağı çağırdılar geldi. Kebâb dağı bişüp ortaya (11) gelmiş idi. Eyitdiler ne aşı²⁷⁸³ âdemsin?²⁷⁸⁴ [Eyitdi]²⁷⁸⁵ naqqâşum.²⁷⁸⁶ Bunlar²⁷⁸⁷ eyitdiler bunda²⁷⁸⁸ senün gibi naqqâş (12) çok olur. Hele var şol²⁷⁸⁹ bınardan su getür diyü eline bir sırça²⁷⁹⁰ bardak²⁷⁹¹

²⁷⁵⁷ bardak: bartak SK

²⁷⁵⁸ virürlerdi: virürlerdi. Var MK

²⁷⁵⁹ şol: şu AL

²⁷⁶⁰ dirlerdi: diyü yolları MK

²⁷⁶¹ Dağı ol naqqâş: Ol naqqâşcılar SK; Ve dağı vezzân naqqâşlar MK

²⁷⁶² bardağı bınarda: bartığı bınarla SK // bınarda: -MK

²⁷⁶³ giderdi: giderlerdi MK

²⁷⁶⁴ Pâdişâha arz idemezlerdi: Pâdişâha hünerin arz idemezdi SK

²⁷⁶⁵ Pâdişâha arz idemezlerdi dağı pâdişâh eydürdi ki üstâdlar: Ve illâ pâdişâh ikdâm idüp elbette MK

²⁷⁶⁶ didükçe: didikçe AL; didüince MK

²⁷⁶⁷ ki: kimSK; -MK

²⁷⁶⁸ bizüm: bizim MK

²⁷⁶⁹ üstâd: ustâz MK

²⁷⁷⁰ buyruñ: buyur SK

²⁷⁷¹ idelüm didükde: idelim didüklerinde MK

²⁷⁷² ki: -MK

²⁷⁷³ olmağ: -SK

²⁷⁷⁴ eyyâmnda üstâd-ı naqqâş: zamânda naqqâş üstâd SK // üstâd-ı naqqâş: üstâz naqqâşı MK

²⁷⁷⁵ erjenk: erjek MK

²⁷⁷⁶ Mânî: MK, SK; -AL

²⁷⁷⁷ üstâdından: üstâzından SK, MK

²⁷⁷⁸ geldi: gelmiş idi MK

²⁷⁷⁹ naqqâşlar: naqqâşcılar SK

²⁷⁸⁰ nemed-püş rind: nemed-püşâne MK

²⁷⁸¹ harîf şehre müsâfir gelmiş: harîfdür SK

²⁷⁸² naqqâşlar: naqqâşcılar SK

²⁷⁸³ aşı: -MK

²⁷⁸⁴ âdemsin: âdemsin san^c atuñ nedür MK

²⁷⁸⁵ Eyitdi: MK, SK; -AL

²⁷⁸⁶ naqqâşum: naqqâşum didi MK

²⁷⁸⁷ Bunlar: Anlar MK

²⁷⁸⁸ bunda: -SK

²⁷⁸⁹ şol: şu MK

²⁷⁹⁰ sırça: sırca MK

²⁷⁹¹ bardak: bartak SK; bardağ MK

viridiler. Çünkü²⁷⁹² (13) Mānī ol bñara geldi, gördi kim²⁷⁹³ bñar degüldür. Hemān başından kalemin çıkarup ol (14) şekl bñaruñ içine bir it²⁷⁹⁴ ölüsün yazdı. Her gören [SK42a] qaraca başlu kırtcuğazları²⁷⁹⁵ (15) kımıldanur şanurdu.²⁷⁹⁶ Andan üstādlaruñ²⁷⁹⁷ kıtına geldi. Boş bardağı önlerine kıodı. (16) Eyitdiler kıanı şu? Mānī eyitdi vallah bñaruñ içine bir it²⁷⁹⁸ ölüsü düşmiş kıurtlanmış. İkrāh [AL54b] (1) idüp andan²⁷⁹⁹ almadum. Eger²⁸⁰⁰ bir ğayı yirde bñar var ise buyruñ varayın²⁸⁰¹ didi. Anlar (2) biri birine bakup kıurdılar.²⁸⁰² Ol resm olan²⁸⁰³ bñara vardılar, gördiler it ölüsün²⁸⁰⁴ (3) şöyle nakş itmiş²⁸⁰⁵ ki gören āferīn dir. Bu nakķāşlar dağı inşāf idüp eyitdiler bu harīf (4) bizi māt ider. Bunı bu²⁸⁰⁶ şehürden uşanduralum diyüp buña eyitdiler²⁸⁰⁷ ey civān (5) ğāyet üstād yigitsin ammā bu vilāyetde nakķāşlara ‘itibār yokdur. Bunda yok yire²⁸⁰⁸ (6) ‘ömrüñ zāyi‘ itme.²⁸⁰⁹ Ehl-i²⁸¹⁰ nakķāşuñ ‘unvān²⁸¹¹ ve ‘itibārı Bağdād şehrindedür ki senüñ (7) gibi üstāda günde²⁸¹² birer²⁸¹³ filori virürler diyü niçe²⁸¹⁴ bunuñ gibi sözler söylediler. ‘Ākıbet Māniyi şehre (8) girmeden bī-zār eylediler. Çünkü Mānī bunlarla ta‘āmlandı ba‘dehu²⁸¹⁵ Bağdāda revāne oldu.²⁸¹⁶ (9) Bu nakķāşlar dağı kıurup şehre geldiler. Meger bir ğün vezīr kendünüñ bāğçesine seyr için geldi.²⁸¹⁷ (10) İttifāk²⁸¹⁸ seyrān iderek ol bñara geldi, üstinde nakş olınmış it ölüsün²⁸¹⁹ (11) gördi,²⁸²⁰ ta‘accüb idüp²⁸²¹ bāğbāna su‘āl itdi.²⁸²² Bu nakşı bunda kim yazdı? Bāğbān

²⁷⁹² Çünkü: -MK

²⁷⁹³ kim: ki MK

²⁷⁹⁴ it: kelb MK

²⁷⁹⁵ kırtcuğazları: kırtcuğazlar MK

²⁷⁹⁶ şanurdu: şanurdu. Gören ādem MK

²⁷⁹⁷ üstādlaruñ: üstāzlaruñ MK

²⁷⁹⁸ it: kelb MK

²⁷⁹⁹ andan: andan şu MK

²⁸⁰⁰ Eger: -SK

²⁸⁰¹ varayın: varayum andan alayum MK

²⁸⁰² kıurdılar: durdılar SK; ittifāk MK

²⁸⁰³ olan: olınan MK

²⁸⁰⁴ ölüsün: ölüsini SK; ölüsü MK

²⁸⁰⁵ olınmış MK

²⁸⁰⁶ bu: -SK

²⁸⁰⁷ bu harīf bizi māt ider. Bunı bu şehürden uşanduralum diyüp buña eyitdiler: -MK // buña eyitdiler: eyitdiler ki SK

²⁸⁰⁸ yok yire: -SK

²⁸⁰⁹ itme: geçürme SK

²⁸¹⁰ Ehl-i: Aşl-ı SK

²⁸¹¹ ‘unvān: ‘unvānı MK

²⁸¹² günde: yevmiyye MK

²⁸¹³ birer: bir AL

²⁸¹⁴ niçe: nice MK

²⁸¹⁵ ba‘dehu: ba‘dehu kıurup MK

²⁸¹⁶ ba‘dehu Bağdāda revāne oldu: kıurup Bağdāda gitdi SK

²⁸¹⁷ seyr: seyrān için gelmiş idi MK

²⁸¹⁸ İttifāk: -SK

²⁸¹⁹ ölüsün: ölüsini SK

²⁸²⁰ gördi: görüp MK

²⁸²¹ gördi ta‘accüb idüp: gördükde hayrān olup

[Mānī]²⁸²³ yazduğın ve (12) naqqāşlarla vāqı²⁸²⁴ olan nezāketlerin ve kendüyi²⁸²⁵ girü Bağdāda²⁸²⁶ gıtdüğın tafşıl üzre (13) şerh eyledi. Vezir bu haberi işitdükden soñra pādişāha fi'l-hāl²⁸²⁷ arz eyledi. (14) Pādişāh²⁸²⁸ hāşşagilerinden bir iki ādem²⁸²⁹ gönderüp Māniyi i' zāz-ı tām ile yine²⁸³⁰ getürdiler.²⁸³¹ (15) Pādişāh eyitdi ey civān²⁸³² bir sarāy yapdurdum anuñ üç dīvārını senüñle şöbet iden [AL55a] (1) naqqāşlar yazsunlar²⁸³³ ammā²⁸³⁴ bir dīvārını²⁸³⁵ sen yaz didi. Mānī eyitdi n'ola sultānum kādır oldıgumca²⁸³⁶ (2) hizmet idelüm²⁸³⁷ didi. Andan Māniye [SK42b] bir mekān ta'yin itdiler²⁸³⁸ nafağa ve cümle levāzımın²⁸³⁹ gördiler. (3) Andan soñra emr oldı²⁸⁴⁰ ol üç naqqāş üç dīvāra perde çekdiler şol şartla²⁸⁴¹ (4) işlerin biri [MK66a]birine göstermeyeler. Çünkü naqşa başladılar. Māniye dağı²⁸⁴² eyitdiler sen de (5) işe başlasañ²⁸⁴³ olmaz mı didiler. Mānī eyitdi ben işüm tiz işlerem²⁸⁴⁴ didi.²⁸⁴⁵ Bunlaruñ (6) her birisi niçe zamān zaḥmet ü meşakḳat çekdiler tamām olmağa yaklaştı²⁸⁴⁶ on günlük (7) işleri kaldıkdā²⁸⁴⁷ Hemān dem Mānī kapulu²⁸⁴⁸ dīvāra perde çekdi. On gün diyince işin²⁸⁴⁹ (8) tamām eyledi.²⁸⁵⁰ Ol üç üstād²⁸⁵¹ eyitdiler bunuñ on günde işledüğü ne iş (9) ola²⁸⁵² diyüp maşhara iderlerdi. Aşl muşanna^c işler bizümdür ki bunca zamān (10) emek ve zaḥmet çekdük dirlerdi.²⁸⁵³ Āhir bunlar dağı²⁸⁵⁴ tamām itdiler

²⁸²² su'al itdi: şordı ki SK

²⁸²³ Mānī: MK, SK; -AL

²⁸²⁴ vāqı': -MK

²⁸²⁵ kendüyi: -SK

²⁸²⁶ Bağdāda: Bağdāda kandırıp MK

²⁸²⁷ tafşıl üzre şerh eyledi. Vezir bu haberi işitdükden soñra pādişāha fi'l-hāl: soñra pādişāha SK

²⁸²⁸ Pādişāh: Pādişāh dağı MK

²⁸²⁹ bir iki ādem: -SK

²⁸³⁰ i' zāz-ı tām ile yine: i' zāz u tām ile gine SK

²⁸³¹ getürdiler: getürdiler huzūr-ı pādişāha dāhil eylediler MK

²⁸³² civān: civān ben MK

²⁸³³ yazsunlar: yazsun SK

²⁸³⁴ ammā: -MK

²⁸³⁵ dīvārını: dīvārını dağı MK

²⁸³⁶ oldıgumca: oldukça SK

²⁸³⁷ hizmet: hıdmet AL

²⁸³⁸ itdiler: itdiler ve MK

²⁸³⁹ levāzımın: levāzımını MK

²⁸⁴⁰ emr oldı: emr olındı MK

²⁸⁴¹ şartla: şartla ki MK

²⁸⁴² dağı: -MK

²⁸⁴³ başlasañ: başlayasañ SK; başlasan MK

²⁸⁴⁴ işüm tiz işlerem: işimi tiz işlerim MK

²⁸⁴⁵ didi: -MK

²⁸⁴⁶ yaklaştı: yaklaştıdırıp MK; yaklaştıdırıp SK

²⁸⁴⁷ kaldıkdā: kaldı SK

²⁸⁴⁸ Mānī kapulu: -MK

²⁸⁴⁹ On gün diyince işin: On günde SK

²⁸⁵⁰ On gün diyince işin Tamām eyledi: On güne dek işin tamām itdi MK

²⁸⁵¹ üstād: üstāzlar MK

²⁸⁵² ne iş ola: ne işdür MK

²⁸⁵³ dirlerdi: didiler MK

²⁸⁵⁴ dağı: -MK

ve²⁸⁵⁵ pādişāha ‘ arz (11) itdiler ki sarāy tamām oldu diyü. Bir gün emr oldu²⁸⁵⁶ sarāyı döşediler,²⁸⁵⁷ (12) taht kırdılar.²⁸⁵⁸ Pādişāh sarāya gelüp²⁸⁵⁹ tahta geçüp oturdu. Vesā'ir a‘ yān-ı devlet ve (13) vüzerā-i bā-rif‘ at gelüp²⁸⁶⁰ her biri yırlü yirinde oturdılar.²⁸⁶¹ Ba‘ dehu²⁸⁶² pādişāh emr itdi, (14) perdenüñ birin getürdiler. Bārek Allāh²⁸⁶³ bir naķışdur ki mişli ve²⁸⁶⁴ mānendi olmaya. Eger (15) pādişāh vesā'ir a‘ yān-ı devlet hezār²⁸⁶⁵ āferin itdiler. Andan şoñra perdenüñ birin daħı [AL55b] (1) getürdiler. Gördiler kim ol evvelkiden kıalmaz bu daħı bir naķışdur kim şad āferin dinildi.²⁸⁶⁶ Ve²⁸⁶⁷ (2) üçinci perdeyi açdılar nev‘i diger naķışlar görüp şad āferin didiler. Bu bir naķş-ı (3) bükālemündür ki naziri olmaz. Bu kerre Māniye daħı işāret [MK66b] olındı kim perdeyi getüre.²⁸⁶⁸ (4) Kıaçan kim ol daħı perdeyi getürdi.²⁸⁶⁹ Gördiler Māni dīvāra muşayķal bir cilā virmiş ki ol üç (5) dīvāruñ naķşı cümle bu dīvāra mün‘akis olmuş. Ya‘ni üç dīvāruñ naķşı ayinede gibi göründi. (6) Cümle²⁸⁷⁰ begler ve erkān-ı dīvān²⁸⁷¹ ve pādişāh Māniye hezār şad hezār²⁸⁷² āferinler²⁸⁷³ idüp naķķāş (7) başılığın aña virdi ve²⁸⁷⁴ şol kıadar in‘ām u ihsānlar eyledi ki ‘add ü kıyāsa gelmez. Pes²⁸⁷⁵ ol (8) üç naķķāşuñ buħlı anlara fā'ide itmedi. Buħlları murādlarınca olmadı. Maħcüb u ħazin (9) cümlesi mülzem oldılar. [SK43a]

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Buħl-ıla maķşüda irmez ādemī

Ĥurrem olmaz yoķ yire artar ġamı (10)

²⁸⁵⁵ ve: -SK

²⁸⁵⁶ oldu: olındı MK

²⁸⁵⁷ döşediler: döşediler ve MK

²⁸⁵⁸ kırdılar: kırdılar ki çıķa otura MK

²⁸⁵⁹ gelüp: -SK

²⁸⁶⁰ Pādişāh sarāya gelüp tahta geçüp oturdu. Vesā'ir a‘ yān-ı devlet ve vüzerā gelüp: Pādişāh sarāya geldi MK

²⁸⁶¹ oturdılar: kırar itdi SK

²⁸⁶² Ba‘ dehu: Daħı SK

²⁸⁶³ Bārek Allāh: -SK; Bārek Allāh gördiler ki MK

²⁸⁶⁴ ve: -SK

²⁸⁶⁵ Eger pādişāh vesā'ir a‘ yān-ı devlet hezār: Pādişāh vesā'ir ħalk SK

²⁸⁶⁶ dinildi: didiler MK

²⁸⁶⁷ Ve: -MK

²⁸⁶⁸ kim perdeyi getüre: senün perdeyi getir MK

²⁸⁶⁹ Bu kerre Māniye daħı işāret olındı kim perdeyi getüre. Kıaçan kim ol daħı perdeyi getürdi: Māni daħı işāret oldı. Ol daħı perdeyi çeküp aldı SK

²⁸⁷⁰ Cümle: Cümleten MK

²⁸⁷¹ ve erkān-ı dīvān: vesā'ir ħalk SK

²⁸⁷² hezār şad hezār: -SK

²⁸⁷³ āferinler: āferin MK

²⁸⁷⁴ naķķāş başılığın aña virdi ve: naķķāş başı eyledi SK

²⁸⁷⁵ Pes: -MK

Evvelā buhl eyleyen Şeytān idi
Ol sebebden her işi noqşān idi

Ādeme buhl (11) eyledi oldu recīm
Şimdi merdūd oldu mel' ūn-ı le'īm

Kim ki buhl eyler anuñ yoldaşudur (12)
Yiri t̄amu zehr-i²⁸⁷⁶ zaqqūm aşıdır

Her kimūñ şeytān olursa rehberi
Qalbi buhlile t̄oludur²⁸⁷⁷ (13) serserī

Ādeme buhl eylemek lāyık degül
Kim baḥl̄ olsa bilūñ²⁸⁷⁸ fā'ik degül

Bu şıfat (14) var-ısa terk it ey kişi
Ḥaqqā lāyık eyle dāyım cünbişi

Var-ısa idrākdan sende eşer (15)
Bu kadar sözden nedür alduñ haber

Faşl ve şemān şelāşūn²⁸⁷⁹

İmdi benüm ' azizüm bildūñ ki buhl ef' āl-i qabāḥatdendür.²⁸⁸⁰ [AL56a] (1) İmdi [MK67a]
anuñ zıddı iḥşāndur ki ādemi iki ' ālemde baḥtiyār ider.

Ḥikāyet

Nitekim Brusada (2) Ḥāce Irgāndı ehl-i iḥsān idi. Anuñ hikāyeti oldur ki Ḥāce Irgāndı
Brusa (3) şehrinde idi. Da'imā kārı miskīnlere iḥsān idi. Her kişinūñ murāda irdügin²⁸⁸¹
isterdi. (4) Ziyāde²⁸⁸² bülend himmet idi. Günlerde bir gün bedestānda otururken²⁸⁸³ bir

²⁸⁷⁶ zehr-i: -MK

²⁸⁷⁷ t̄oludur: dolubdur MK

²⁸⁷⁸ bilūñ: bilin MK

²⁸⁷⁹ Faşl ve şemān şelāşūn: Faşl 38 AL, SK

²⁸⁸⁰ qabāḥatdendür: qabāḥatdūr AL

²⁸⁸¹ irdügin: irdüginini MK

²⁸⁸² ziyāde: -SK

²⁸⁸³ otururken: oturur iken MK

dervîş (5) geldi *şey'en li'llāh* didi. H̄āce elin cebine urdı²⁸⁸⁴ bir avuç aqçe var imiş cümlesin virdi (6) ki²⁸⁸⁵ ma' zür tüt²⁸⁸⁶ didi. İrtesi yine²⁸⁸⁷ geldi *şey'en li'llāh* didi. Bu kerre h̄āce minderin kaldırdı²⁸⁸⁸ (7) aqçeden²⁸⁸⁹ altundan her ne qadar bulındıysa cümlesin yine²⁸⁹⁰ dervîşe²⁸⁹¹ virdi yine ma' zür tüt²⁸⁹² (8) didi. İrtesi gün ol dervîş yine²⁸⁹³ geldi ve eyitdi²⁸⁹⁴ ey h̄āce şol dükkānuñ içinde (9) olan cümle kumāşın²⁸⁹⁵ Allāh için baña vir didi. H̄āce hemān²⁸⁹⁶ sâ'at dükkānından²⁸⁹⁷ aşığa (10) indi ve eyitdi ey dervîş imdi gel senüñle²⁸⁹⁸ qādiye varup sicil-i hüccet itdürelüm.²⁸⁹⁹ (11) Şoñra vārişlerüm seni incitmeyeler²⁹⁰⁰ didi. Dervîş eyitdi n'ola gāyet ma' kûl buyurdiñuz (12) [SK43b] yürü²⁹⁰¹ gidelüm diyü qādiye giderken tenhā şoqāq²⁹⁰² içine vardılar. Dervîş eyitdi (13) ey h̄āce tır benüm hācetüm māl degüldür hemān seni tecribe itmekdür²⁹⁰³ diyüp nemedi²⁹⁰⁴ altından (14) bir şem' dān çıkardı. Aña üç yirden fitil kōmlur. Bu²⁹⁰⁵ şem' dānı h̄āceye virdi (15) ve eyitdi yā h̄āce bu şem' dānuñ üç fitili vardır. Her gice²⁹⁰⁶ birin²⁹⁰⁷ yaq tā 'acāyib göresin [AL56b] (1) diyüp dervîş Hemān dem gā'ib²⁹⁰⁸ oldı. Çünkü H̄āce çerāğı evine getürdi bir hālvat yirde bir fitili²⁹⁰⁹ (2) yaqup h̄āce derhāl²⁹¹⁰ aqşam namāzına gitdi. Çünkü namāzdan geldi, gördi fitil²⁹¹¹ yan (3) çerāqdan şabāh olunca a' lā gümüş tamlamış²⁹¹² ve tamlayan²⁹¹³ gümüş²⁹¹⁴ çerāğıyla²⁹¹⁵ berāber olmuş (4) H̄āce fitili cerr idüp ol gümüşü cem' itdi.

2884 urdı: şoqdı MK

2885 virdi ve: virdi ki SK; virüp MK

2886 tüt: dut SK

2887 yine: gine SK

2888 kaldırdı: kaldırup MK

2889 aqçeden: aqçe AL

2890 yine: -MK

2891 cümlesin yine dervîşe: -SK

2892 yine ma' zür tüt: dervîşe ma' zür buyur SK; ma' zür tütüñ MK

2893 yine: gine SK

2894 ve eyitdi: -SK

2895 cümle kumāşın: kumāşuñ AL

2896 hemān: hemān ol MK

2897 dükkānından: dükkāndan tırup SK

2898 senüñle: -SK

2899 sicil-i hüccet itdürelüm: sicil-i hüccet yazdıralum MK

2900 incitmeyeler: rencide itmeyeler MK

2901 yürü: -MK

2902 şoqāq: zūqāq AL

2903 itmekdür: itmekdür benüm mālā ihtiyācum yoqdur SK

2904 nemedi: nemedi keçe MK, SK

2905 Bu: -SK

2906 gice: giçe MK

2907 birin: -MK

2908 gā'ib: gāyib AL

2909 fitili: fitilin SK

2910 h̄āce derhāl: -MK // derhāl: -SK

2911 fitil: fitili MK

2912 tamlamış: tamladı SK; dañlamış MK

2913 tamlayan: dañlayan MK

2914 ve tamlayan gümüş: -SK

Tamām²⁹¹⁶ bir et torbası²⁹¹⁷ külçe hâşıl olmuş.²⁹¹⁸ Ba^c dehu²⁹¹⁹ ol (5) gün geçdi girü aḥşam oldı. Ol şem^c dānuñ bir fitīlini ḥ[~]āce²⁹²⁰ daḥı yaḳdı ve²⁹²¹ namāza (6) gitdi ve²⁹²² geldi gördi²⁹²³ çerāḳdan altun ṭamlamış²⁹²⁴ tā şabāḥ olunca²⁹²⁵ çünki fitīli yine²⁹²⁶ (7) cerr itdi²⁹²⁷ altun oldı. Gine aḥşam olduḳda fitīlüñ birin daḥı yaḳdı. Şabāha degin (8) cevāhir ṭamladı,²⁹²⁸ şabāḥ olunca bī-şümār cevāhir hâşıl oldı.²⁹²⁹ Ve'l-hâşıl her gün (9) bu kārı ^cādet idindi. El-hâşıl²⁹³⁰ andan cem^c itdügi²⁹³¹ mālı ḥayrāta şarf iderdi²⁹³² ve cemī^c -i (10) ^cömrin ḥayr u iḥsān ile²⁹³³ geçürdi.

Nazm

[Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün]

Luṭf u iḥsān itmek ile bir kişi

Gör ki el (11) virdi aña devlet işi

Ruḥı cennetde vü cismi sīnededür

Gerçi ölmüş lākin ismi (12) zindedür

Çünki iḥsān-idi işi dā'imā

Tā kıyāmet ḥalḳ aña eyler du^c ā

Ger dilersenñ (13) sen daḥı bir yaḥşı ad

Cūd u iḥsān eyle olma nā-murād

²⁹¹⁵ çerāḳıyla: çerāḳ ile MK

²⁹¹⁶ Tamām: -SK

²⁹¹⁷ torbası: ṭorvası MK

²⁹¹⁸ külçe hâşıl olmuş: hâşıl oldı SK

²⁹¹⁹ Ba^c dehu: -SK

²⁹²⁰ ol şem^c dānuñ bir fitīlini ḥ[~]āce: bir fitīlini ḥ[~]āce: ḥ[~]āce bir fitīlin SK //ḥ[~]āce: -MK

²⁹²¹ ve: -SK

²⁹²² ve: -SK

²⁹²³ gördi: gördi ki MK

²⁹²⁴ ṭamlamış: dañlamış MK

²⁹²⁵ ṭamlamış tā şabāḥ olunca: ṭamlar SK

²⁹²⁶ yine: gine SK

²⁹²⁷ itdi: eyledi MK

²⁹²⁸ ṭamladı: dañladı MK

²⁹²⁹ hâşıl oldı: cem^c itdi SK

²⁹³⁰ El-hâşıl: Hâşıl-ı kelām MK

²⁹³¹ El-hâşıl andan cem^c itdügi: Hâşıl olan SK

²⁹³² iderdi: idüp MK

²⁹³³ iḥsān ile: iḥsānla AL

Ḥayr u iḥsān ehline yokdur zevāl (14)

Ḥayr u iḥsān idegör oldur kemāl

Dā'imā iḥsān iden maḵbūl olur

Ḥaḵ ḵatında (15) sevgülü²⁹³⁴ bir ḵul olur [SK44a]

Ḥaḵ ḵatında ḥāṣ olam²⁹³⁵ dirseñ şehā

Cūd²⁹³⁶ u iḥsān eyle al ḥalḵdan du'ā [AL57a] (1)

Faşl-ı tis' a ve şelāşūn²⁹³⁷

Ba' dehu ey yār-ı vefādār! Ol nefsi emmāre içinde zuhūra gelen yaramaz (2) şıfatlardan birisi daḥı fıṣḵdur. Ādem anı isti'māl itmekle adı fāsiḵ olup kendü²⁹³⁸ (3) daḥı ḥor u ḥaḵīr olur ve ḥalḵ ḵatında mezmūm u şūm olur. Ḥaḵ te'ālā ḵatında raḥmetden²⁹³⁹ (4) maḥrūm u dūr olur.

Ḥikāyet

Nitekim bir ḥ'ācenūñ oḡlı fāsiḵ idi. Fıṣḵ itmekden (5) der-be-der oldu. Anuñ ḥikāyeti oldur ki Brusa şehrinde bir ulu ḥ'āce var-ıdı. Mālınıñ (6) nihāyeti yoḡ-ıdı ve kendünūñ²⁹⁴⁰ bir tāze civān oḡlı var-ıdı.²⁹⁴¹ Ḥ'ācenūñ vefātı (7) yaḵın geldi²⁹⁴² oḡlını yanına getürdi dürlü²⁹⁴³ naşīḥat idüp²⁹⁴⁴ eyitdi ey²⁹⁴⁵ oḡlum bundan (8) böyle nihāyet yüz yıl 'ömürüñ ola²⁹⁴⁶ üşte her bir gününe biñer Oşmānī ḥarclıḵ²⁹⁴⁷ artuḵ²⁹⁴⁸ isrāf (9) eyleme. Eger ḥod bu māl bi'l-külliyeye ḥarc idüp der-be-der olursañ [MK68b] iki aḵçeye bir urḡān (10) al²⁹⁴⁹ evüñ²⁹⁵⁰

²⁹³⁴ sevgülü: sevgili MK

²⁹³⁵ olam: olan MK

²⁹³⁶ Cūd: Çūd MK

²⁹³⁷ Faşl-ı tis' a ve şelāşūn: Faşl 39 AL, SK

²⁹³⁸ olup kendü: olur kendi MK

²⁹³⁹ Ḥaḵ te'ālā ḵatında raḥmetden: Ḥaḵ te'ālānuñ raḥmetinden MK

²⁹⁴⁰ ve kendünūñ: -SK

²⁹⁴¹ ve kendünūñ bir tāze civān oḡlı var idi: oḡlı taze civān idi MK

²⁹⁴² Ḥ'ācenūñ vefātı yaḵın geldi: Ḥ'āce ölür oldu SK; Ḥ'ācenūñ 'ömri āḥire yitişdi MK

²⁹⁴³ dürlü: -SK

²⁹⁴⁴ getürdi dürlü naşīḥat idüp: getürüp envā' dürlü naşīḥat itdi MK

²⁹⁴⁵ ey: -SK

²⁹⁴⁶ ola: olsa MK

²⁹⁴⁷ gününe biñer Oşmānī ḥarclıḵ: günde biñ 'Oşmānī aḵçesin ḥarc it MK // ḥarclıḵ: aḵçe ḥarcan SK

²⁹⁴⁸ artuḵ: ziyāde AL

²⁹⁴⁹ al: alup SK

²⁹⁵⁰ evüñ: işbu evin MK

ortasındaki²⁹⁵¹ arķurı duran direge kendüni şalb idesin didi. (11) Oğul atasınuñ vaşiyetin kabül itdüm diyü du^c âlar eyledi.²⁹⁵² H[~]âce âhirete gitdi.²⁹⁵³ (12)

Beyt

[Mefâ^c îlün/ Mefâ^c iün/ Fa^c ülün]

Var iken oğlanuñ ata anası

Meşeldür yigdürür artar hevâsı²⁹⁵⁴

Çünkü (13) oğlanuñ atası âhirete intikâl itdi.²⁹⁵⁵ Oğlanuñ eline bî-şümâr mâl girdi. Dünyâ (14) benüm oldı maķâmına vardı daħı²⁹⁵⁶ yimege içmege²⁹⁵⁷ başladı. Levendler²⁹⁵⁸ yanına cem^c olup eytdiler (15) hay sulţānum gün bu gündür yarınuñ issi var. Yiyelüm içelüm devām-ı devletünde hoş geçelüm [AL57b] (1) diyüp taħrîk idivirdiler. Bu kerre bu h[~]âce-zāde her şoħbetde yüz biñ aķçedan (2) eksük ħarç itmezdi.²⁹⁵⁹ Farazā²⁹⁶⁰ ehl-i şoħbetüñ başına altun²⁹⁶¹ ve aķçeyi şol ķadar²⁹⁶² nişār iderdi ki (3) her biri²⁹⁶³ her gice²⁹⁶⁴ yigirmişer otuz biñ²⁹⁶⁵ aķçe cem^c iderlerdi ve altundan ve gümüşden²⁹⁶⁶ fındıķlar (4) düzdürmiş²⁹⁶⁷ idi. Gitdügi²⁹⁶⁸ yolda kemākān küre birle²⁹⁶⁹ altundan ve gümüşden²⁹⁷⁰ fındıķlar (5) atardı. Ve'l-ħāşıl birķaç [SK44b] yılıuñ²⁹⁷¹ içinde bunca mālı telef idüp bir yola muħtāc oldı. (6) Bu kerre yārānlaruñ her biri yanından çekildi ve²⁹⁷² her biri bunuñ mālı birle²⁹⁷³ bir (7) h[~]âcegi²⁹⁷⁴ oldı.²⁹⁷⁵ İttifāk²⁹⁷⁶ [MK69a] h[~]âce-zāde bunlaruñ herbirine varup kifāf-ı nefis

²⁹⁵¹ evüñ ortasındaki: iş bu ortasındağı SK

²⁹⁵² eyledi: eyledi çünkü MK

²⁹⁵³ gitdi: intikâl eyledi MK

²⁹⁵⁴ Beyit: -SK

²⁹⁵⁵ intikâl itdi: gitdi SK // itdi: idüp MK

²⁹⁵⁶ daħı: ve daħı MK

²⁹⁵⁷ eline bî-şümâr mâl girdi dünyâ benüm oldı maķâmına vardı daħı yimege içmege: bî-şümâr mâl eline girdi dünyâ benüm oldı şandı daħı yimege SK

²⁹⁵⁸ yimege içmege başladı. Levendler: ekl-i ^c işret bezm-i şoħbet itmege başladı. Levendât-ı dalķavaķ tã'ifesi MK // Levendler: Levendât SK

²⁹⁵⁹ eksik ħarç itmezdi: ziyāde eksik ħarcamazdı MK

²⁹⁶⁰ Farazā: -SK

²⁹⁶¹ altun: altunı SK

²⁹⁶² yüz biñ aķçedan eksik ħarç itmezdi: yüzbiñden az ħarcanmazdı SK

²⁹⁶³ her biri: -MK

²⁹⁶⁴ gice: giçe MK

²⁹⁶⁵ yigirmişer otuz biñ: otuz kırķ biñ SK

²⁹⁶⁶ ve gümüşden: -SK

²⁹⁶⁷ düzdürmiş: düzmiş MK

²⁹⁶⁸ Gitdügi: Gitdigi MK

²⁹⁶⁹ kemān-ı küre birle: bî-gümān MK

²⁹⁷⁰ altundan ve gümüşden: altun SK

²⁹⁷¹ yılıuñ: yıl SK

²⁹⁷² ve: ve gitdi MK

²⁹⁷³ birle: ile MK

²⁹⁷⁴ h[~]âcegi: h[~]âce MK

²⁹⁷⁵ Bu kerre yārānlaruñ her biri yanından çekildi ve her biri bunuñ mālı birle bir h[~]âcegi oldı: Yārānları her biri yanından çekildi her biri bir h[~]âce oldı SK // oldı: oldılar MK

içün (8) bir miqdâr nesnecük diledüğünde²⁹⁷⁷ eydürlerdi²⁹⁷⁸ yüri²⁹⁷⁹ hey oñmaduğ bizden ne istersin²⁹⁸⁰ (9) atañdan qalan bu qadar mālī²⁹⁸¹ isrāf u hebāya²⁹⁸² itmeyeydüñ²⁹⁸³ diyüp²⁹⁸⁴ yüzine baqmazlardı. (10) Günlerde bir gün bu ħarīflere bī-huzūr olup çarsūya varup²⁹⁸⁵ bir urğān aldı daħı²⁹⁸⁶ (11) ol babası²⁹⁸⁷ didügi²⁹⁸⁸ direge geldi ve ayağı altına bir iskemle getürüp qodı ve ol urğānı (12) ol direge atup baqladı.²⁹⁸⁹ Birez durup²⁹⁹⁰ aqladı daħı²⁹⁹¹ ayağı altından iskemleyi qaķı-(13)virdi gitdi.²⁹⁹² Urğāna²⁹⁹³ aşılnca meger ol diregüñ içi altunla māl-ā-māl tolu imiř.²⁹⁹⁴ (14) Hemān direk kırıldı, bu ħ-āce-zāde yire düşince yukarudan ařağa²⁹⁹⁵ başına (15) altun dökildi. Yigitdür altuna ġarķ oldıgımı gördi²⁹⁹⁶ boynından urğānı [AL58a] (1) indirüp çok şükürler idüp altun keselere tldurup yine kellevel (2) ħarcanmağa²⁹⁹⁷ baqladı. Ol evvelki yārānlara ħaberdār olup girü ħ-āce-zāde mālā mālīk olmiş (3) diyüp gelüñ sizüñle²⁹⁹⁸ varup řaķalına gülelüm mālın ħarcanmağa el²⁹⁹⁹ uralum³⁰⁰⁰ diyüp çelebenüñ yanına (4) cem' oldılar ve didiler ki elĥamdü li'llāh girü dünyāya³⁰⁰¹ mālīk olmiřsiz³⁰⁰² işidüp řād olduķ didiler.³⁰⁰³ (5) Bu kerre³⁰⁰⁴ ħ-āce-zāde eyitdi

²⁹⁷⁶ İttifāķ: Bu kerre SK

²⁹⁷⁷ diledüğünde: dilediginde AL; dilese SK

²⁹⁷⁸ eydürlerdi: eydürlerdi ki SK

²⁹⁷⁹ yüri: yüri var MK

²⁹⁸⁰ istersin: dilersin SK

²⁹⁸¹ māl: mālī MK

²⁹⁸² istersin atañdan qalan bu qadar malī isrāf ve hebāya ve hebāya: dilersin atañ mālını isrāf SK

²⁹⁸³ itmeyeydüñ: itmeyeydüñ MK

²⁹⁸⁴ diyüp: diyü MK

²⁹⁸⁵ Günlerde bir gün bu ħarīflere bī-huzūr olup çarsūya varup: Bir gün bunlara bī-huzūr olup çarsūya vardı SK

²⁹⁸⁶ daħı: ve daħı MK

²⁹⁸⁷ babası: atası MK

²⁹⁸⁸ didügi: didiği AL

²⁹⁸⁹ baqladı: baqladı andan MK

²⁹⁹⁰ iskemle getürüp qodı ve ol urğānı direge atup baqladı birez durup: iskemleyi aldı daħı urğānı ol direge atdı baqladı birez tırup SK

²⁹⁹¹ daħı: ve daħı MK

²⁹⁹² gitdi: -MK, -SK

²⁹⁹³ Urğāna: -SK

²⁹⁹⁴ altunla mālā māl tluymış: altun ile mālā māl tolu imiş SK; altun ile mālā māl tluymış imiş MK

²⁹⁹⁵ ħ-āce-zāde yire düşince yukarudan aşağa: ħ-āce-zādenüñ SK //aşağa: aşağı MK

²⁹⁹⁶ Yigitdür altuna ġarķ oldıgımı gördi: Yigit anı görüp SK; ħ-āce-zāde altuna ġarķ oldı MK

²⁹⁹⁷ indirüp çok şükürler idüp altun keselere tldurup yine kellevel ħarcanmağa: indürdi altunı kiselere tldurdu ħarcanmağa girü SK

²⁹⁹⁸ sizüñle: sizüñle ma'an MK

²⁹⁹⁹ el: dest MK

³⁰⁰⁰ uralum: uralım MK

³⁰⁰¹ Ol evvelki yārānlara ħaberdār olup girü ħ-āce-zāde mālā mālīk olmiş diyüp gelüñ sizüñle varup řaķalına gülelüm mālın ħarcanmağa el uralum diyüp çelebenüñ yanına cem' oldılar ve didiler ki el-ĥamdü li'llāh girü dünyāya: O evvelki yārān ħaberdār oldılar ki girü ħ-āce-zāde mālā mālīk olmiş. Gelüñ varup anı gine ħarcanalum diyüp geldiler eyitdiler el-ĥamdü li'llāh girü mālā SK

³⁰⁰² olmişsiz: olmiřsiñuz MK

³⁰⁰³ didiler: -MK

³⁰⁰⁴ Bu kerre: -SK

siz benüm [MK69b] mālum yoğ³⁰⁰⁵ iken yüzime bakmazdıñuz yā³⁰⁰⁶ şimdi ne yüzle³⁰⁰⁷ geldiñüz (6) diyüp bunları kıovdı³⁰⁰⁸ dañı ol mālı birkaç isteyüp diledügi kimesne³⁰⁰⁹ ile yiyüp içmege başladı. (7)

Beyt

[Mefā' ilün/Mefā' iün/Fa' ulün]

Meye öğrense kişi geçmez andan

Şeker şerbeti olsa içmez andan

Ĥ~āce-zāde yine³⁰¹⁰ (8) evvelki 'ādetini ele alup şol kıadar yiyüp içdi³⁰¹¹ ki ol altundan dañı bir ĥabbe kıalmadı (9) yine³⁰¹² bir tāne muĥtāc oldı. Bir gün Sultān Selīm bin³⁰¹³ Bāyezīd Ĥan 'aleyhi'r-raĥmet ve'l-ġufrān³⁰¹⁴ (10) ĥ~āce-zādenüñ bu evzā'ın³⁰¹⁵ işidüp³⁰¹⁶ getürdi ve eyitdi³⁰¹⁷ bre oñmaduĥ atañdan (11) bunca mālı bir uġurdan telef ideceġüñe bāb bāb³⁰¹⁸ ĥarcanup kimesneye³⁰¹⁹ muĥtāc olmasañ (12) olmaz mı idi? İmdi [SK45a] seni aşup vüçüduñı ĥāk itmeden³⁰²⁰ ġayrı nesneye yaramazsın. Varuñ şol (13) ĥarīfi hemān şalb idüñ buyurdı.³⁰²¹ Hemān dem³⁰²² ĥ~āce-zāde eyitdi devletlü pādişāhum³⁰²³ (14) merĥūm³⁰²⁴ atam vefātında³⁰²⁵ ben kıuluñı³⁰²⁶ mālā ıřmarladuġıçun³⁰²⁷ böyle oldum. Eger Allāh te'ālāya (15) tevĥīz itmiş olaydı³⁰²⁸ bu mertebe mālā muĥtāc olmaz idüm³⁰²⁹ didi. Pādişāha bu söz [AL58b] (1) ġāyet ĥoř gelmegin³⁰³⁰ beytü'l-māldan ĥā'ce-zādeye [günde]³⁰³¹ [MK70a]

³⁰⁰⁵ yoğ: yoğ SK

³⁰⁰⁶ yā: -SK, -MK

³⁰⁰⁷ yüzle: yüz ile MK

³⁰⁰⁸ kıovdı: kıovdı giderdi SK; kıovıvirdi MK

³⁰⁰⁹ isteyüp diledügi kimesne: istedügi kimesneler SK

³⁰¹⁰ yine: gine MK

³⁰¹¹ yiyüp içdi: oldı SK

³⁰¹² yine: -SK

³⁰¹³ bin: ibn MK; -AL

³⁰¹⁴ ve'l-ġufrān: ve'l-ġufrān ĥazretlerinüñ MK

³⁰¹⁵ evzā'ın: evzāyı' nı SK

³⁰¹⁶ işidüp: semi' -i ĥümāyünlarına ilķa olup MK

³⁰¹⁷ ve eyitdi: eyitdi ki bre oñmaduĥ sefih MK

³⁰¹⁸ bāb bāb: bāb bāb tedric ile MK

³⁰¹⁹ kimesneye: kimseye MK

³⁰²⁰ aşup vüçüduñı ĥāk itmeden: aşmaĥdan SK

³⁰²¹ şol ĥarīfi hemān şalb idüñ buyurdı: aşuñ didi SK

³⁰²² Hemān dem: Hemān dem ol MK

³⁰²³ devletlü pādişāhum: sultānum SK

³⁰²⁴ merĥūm: -SK

³⁰²⁵ vefātında: ĥin-i vefātında MK

³⁰²⁶ ben kıulını: beni MK

³⁰²⁷ ıřmarladuġıçun: ışmarladı anuñ için MK

³⁰²⁸ tevĥīz itmiş olaydı: ışmarlasa SK

³⁰²⁹ bu mertebe mālā muĥtāc olmaz idüm: böylece müflis mendebūr olmazdum MK; böyle olmazdum SK

³⁰³⁰ gelmegin: gelüp MK

³⁰³¹ günde: MK; -AL, -SK

birkaç aqçe ‘ulûfe ta‘yîn idüp (2) tâ ölince anuñ ile kifâflanup³⁰³² kimseye³⁰³³ muhtâc olmadı.

Nazm³⁰³⁴

[Mefâ‘îlün/Mefâ‘îlün/Fa‘ülün]

Cihânda fâsık oñmaz der-be-derdür (3)

Dükense aqçesi itden beterdür

Gider mey-hâneye halkdan utanmaz

Hudâdan korkup ol (4) işden uşanmaz

Nesi var-ısa harç eyler içer yir

Benüm nem var baña kim ta‘n ider dir (5)

İçer gidince ‘aqlı kendüzinden

Haberdâr olmaz oğlından kızından

Sürinür kara (6) balçıklarda ser-hoş

Özine hoş [gelür]³⁰³⁵ illere nâ-hoş

Ne söyler fehm idemez hiç sözünü (7)

Ne halkı teşhîş eyler ne özünü³⁰³⁶

Şarâb-ı nâb-ıla olur melâmet

Çeker maħmûr olup şoñra nedâmet (8)

Eger bir kişi eydürse gel içme

Daħı artar sanasın didi geçme

---

³⁰³² kifâflanup: kifâf-ı nefis idüp MK

³⁰³³ gâyet hoş gelmegin Beyitü'l-mâldan hâ‘ce-zâdeye birkaç aqçe ‘ulûfe ta‘yîn idüp tâ ölince anuñ ile kifâflanup kimseye: hoş gelüp birkaç aqçe ‘ulûfe ta‘yîn eyledi tâ ölince anuñ ile kifâf-ı nefis idinüp kimesneye SK

³⁰³⁴ Nazm: Beyt AL

³⁰³⁵ [gelür]: MK, SK; -AL

³⁰³⁶ hoş: söyler

Naşîhat eyleseñ düşmân olursın (9)

Ûoma cānum diseñ yārān olursın

Gel imdi olma sen fāsıqla yoldaş

Ki olmaya (10) ‘aybuñ ‘āleme fāş

Kişi içmekden olma Hāḫḫa yaḫın

İraq olur muḫarrer añla şaḫın (11)

Gel andan vaz gel yoḫdur şebātı

Hızır destinden iç ab-ı hayātı

Faşl ve erba‘in³⁰³⁷

(12) İmdi ey ‘azîz-i mâ!³⁰³⁸ Fışḫuñ zıddı zühd ü şalâḫdur. Her kim fışkı terk idüp zühdü ihtiyār (13) iderse dünyāda ehlu’llāh zümresinden³⁰³⁹ ve āḫiretde Hāḫ te‘ālānuñ emn ü emānında (14) olur.³⁰⁴⁰

Hikāyet [MK70b]

Nitekim Sulṭān Murād³⁰⁴¹ fışkı terk idüp velliyy-i kāmil oldı. Anuñ ḫikāyeti (15) budur ki Sulṭān Murād³⁰⁴² [SK45b] ḡāyet fāsıḫ idi, ḫiç bir ān şarābsuz olmazdı³⁰⁴³ [AL59a] (1) ammā göñli ‘ibādetde mā’il idi. Ol sebebden Brusa şehrinde ol Ulu Cami‘i binā eyledi. (2) Çünki cāmī‘ tamām oldı, evvel cum‘a güninde ne deñlü ‘ulemā var-ısa cem‘ oldı. Sulṭān (3) Murād ve müfti ve iki kâzı‘ asker³⁰⁴⁴ ve Brusa ḫāḫīsi ve müderrislerden ve ḫāḫīlerden ḫiç kimse (4) ḫalmadı illā anda cem‘ oldı. Cum‘a namāzı ḫılınup ḫalḫ muntazır oldılar kim³⁰⁴⁵ va‘z itmege³⁰⁴⁶ (5) ol dört uludan³⁰⁴⁷ ḫaḫḫısı çıḫa.³⁰⁴⁸ Nā-gāḫ bir ṭabla-keş derviş

³⁰³⁷ Faşl ve erba‘in: Faşl 40 AL, SK

³⁰³⁸ ‘azîz-i mâ: ‘azîz MK

³⁰³⁹ zümresinden: zümresinden olup MK

³⁰⁴⁰ olur: ola MK

³⁰⁴¹ Murād: Murād ḫudāvendiḡār raḫmetu’llāhi ‘aleyh MK

³⁰⁴² Murād: Murād raḫmetu’llāhi ‘aleyh MK

³⁰⁴³ olmazdı: olmaz idi SK

³⁰⁴⁴ kâzı‘ asker: kâzı‘ askerler MK

³⁰⁴⁵ kim: ki MK

³⁰⁴⁶ itmege: itmegi MK

³⁰⁴⁷ uludan: ululardan SK

³⁰⁴⁸ çıḫa: ider MK

etmegın şatmış tablacuđını³⁰⁴⁹ (6) ıoltuđına³⁰⁵⁰ almış gelüp minber ayağında tabla koyup hemān minbere³⁰⁵¹ ıııkđı. Mũezzinler men^c (7) itmek diledi.³⁰⁵² Mũfti eyitdi ıoñ gōrelũm³⁰⁵³ n'eyler. Eger liyākatı³⁰⁵⁴ olmasa anda ıııkmazdı didi. Meger ol (8) kiři Őeyđ Ħamĩd Sultān³⁰⁵⁵ idi. Rađmetu'llāhi ^caleyh lākin kendũyi pinhān dutardı.³⁰⁵⁶ Hemān ki (9) minbere³⁰⁵⁷ ıııkđı, la^c l-i bedehřānın aıup sōz yirine dũrr ũ cevāhir³⁰⁵⁸ şaıdı. Ol gũn sũre-yi (10) [MK71a] Fātiđatu'l-kitābi³⁰⁵⁹ yidi dũrlũ tefsĩr eyledi. Mũftiyũ'z-zamān eyitdi dōrdinci³⁰⁶⁰ tefsĩrine dek (11) ańladum ve biřincisin³⁰⁶¹ ba^c zısın ańladum andan řońra³⁰⁶² nesne idrāk idemedũm didi. ıũnki (12) va^c z u naşığatı tamām itdi dađı³⁰⁶³ du^c ā idũp³⁰⁶⁴ minberden³⁰⁶⁵ indi. Cemi^c ĥalk elini³⁰⁶⁶ ōpũp (13) ayağına dũřdi.³⁰⁶⁷ Mevālĩ-yi ^cizām olanlar elin eline alup Sultān Murād Ħazretlerinũ³⁰⁶⁸ yanına (14) geldi.³⁰⁶⁹ Pādiřāđ ayak³⁰⁷⁰ ũzre şurup elin eline aldı. ^cUlemāyi³⁰⁷¹ bir yanına Őeyđ Ħamĩd (15) Sultānı bir yanına aldı dađı³⁰⁷² oturdılar. Sultān Murād eyitdi cāmi^c yapduğ El-đamdũ li'llāh³⁰⁷³ [AL59b] (1) Ħađ te^c ālā³⁰⁷⁴ řeyđin dağı virdi³⁰⁷⁵ didi. Őeyđ eyitdi cāmi^c gāyet laşif gōkcek yapmıřsın³⁰⁷⁶ lākin³⁰⁷⁷ (2) bir ^caybı vardur. Pādiřāđ eyitdi yā řeyđ ^caybı ne yirdedũr? Őeyđ eyitdi bu cāmi^c inũ³⁰⁷⁸ dōrt (3) yanına [SK46a] dōrt ĥũrevānĩ kũb gerek idi ve ol kũplerũ ĩıi

³⁰⁴⁹ tablacuğını: tablasın MK

³⁰⁵⁰ ıoltuğına: ıoltuğı altına MK

³⁰⁵¹ minber ayağında tabla koyup hemān minbere: minber ayağında tablasın koyup kendisi minbere SK; kũrsi dibine tablasın koyup kũrsiye MK

³⁰⁵² diledi: dilediler MK

³⁰⁵³ gōrelũm: gōrelim MK

³⁰⁵⁴ liyākatı: liyākatı olursa ĥoř olur. Eger olmaz ise insin eger MK

³⁰⁵⁵ Ħamĩd Sultān: Ħamideddin Aıřsarāyi MK

³⁰⁵⁶ dutardı: dutar idi MK

³⁰⁵⁷ minbere: kũrsiye MK

³⁰⁵⁸ dũrr ũ cevāhir: cevāhir MK

³⁰⁵⁹ sũre-yi Fātiđatu'l-kitābi: sũre-i Fātiđayı MK

³⁰⁶⁰ dōrdinci: dōrdinci kerre MK

³⁰⁶¹ Mũftiyũ'z-zamān eyitdi dōrdinci tefsĩrine dek ańladum ve biřincisin: Mũfti eyitdi dōrdinci kerre tefsĩrine dek ańladum ve beřinci SK // beřincisin: beřincisinũn MK

³⁰⁶² andan řońra: řońra bir MK

³⁰⁶³ ve naşığatı Tamām itdi dağı: naşığatı Tamām itdi dağı: naşığat Tamām oldu ve dağı MK

³⁰⁶⁴ idũp: eyledi SK; eyleyũp MK

³⁰⁶⁵ minberden: kũrsiden MK

³⁰⁶⁶ elini: elin SK; mũbārek elin MK

³⁰⁶⁷ dũřdi: dũřdiler MK

³⁰⁶⁸ Ħazretlerinũ: -SK

³⁰⁶⁹ yanına geldi: ōńine geldiler // geldi: geldiler SK

³⁰⁷⁰ ayak:ayağa MK; -SK

³⁰⁷¹ ^cUlemāyi: ^cUlemā-yı ^cazām MK

³⁰⁷² dağı: ve dağı MK

³⁰⁷³ El-đamdũ li'llāh: El-đamdũ li'llāh te^c ālā MK

³⁰⁷⁴ Ħađ te^c ālā: te^c ālā Ħađ AL

³⁰⁷⁵ Ħađ te^c ālā řeyđin dağı: řeyđini dağı Allāh te^c ālā MK

³⁰⁷⁶ yapmışsın: yapdurmışsınuz MK

³⁰⁷⁷ lākin: lĩkin SK

³⁰⁷⁸ cāmi^c inũ: cāmi^c ũn MK

şarābla³⁰⁷⁹ tolu gerek idi (4) tā kim³⁰⁸⁰ gelen giden içeydi³⁰⁸¹ didi. Bu söz Sulţān Murāda ziyāde³⁰⁸² ağır geldi.³⁰⁸³ Eyitdi (5) yā şeyh ta' accüb³⁰⁸⁴ söz söyledinüz huşušen şer'-i şerīfe muhālīfdür. Şeyh eyitdi yā sulţān (6) Hağ te' ālānuñ³⁰⁸⁵ kudret elile yapduğı³⁰⁸⁶ cāmi' ki senüñ cismüñdür sen āña kendü³⁰⁸⁷ elüñ³⁰⁸⁸ ile (7) her gün şarāb taldurursın³⁰⁸⁹ ta' accüb dimez[MK71b]sin³⁰⁹⁰ bu hod kendü³⁰⁹¹ öz elüñ ile yapdıguñ³⁰⁹² eve (8) şarāb girmegi ba' id mi görürsün³⁰⁹³ dıcek hemān Sulţān Murād şeyhuñ elin³⁰⁹⁴ alup dest (9) būs³⁰⁹⁵ itdi ve³⁰⁹⁶ tevbe itdi ayruğ³⁰⁹⁷ fısq u fücūra meyl itmedi. Zühde 'azīm³⁰⁹⁸ bil bağlayup (10) günden güne 'ibādetin³⁰⁹⁹ ziyāde eyledi. Günlerde bir gün³¹⁰⁰ h̄'ācesine eyitdi (11) ey h̄'āce bu halk namāza tırıcak bir kerre Allāhu Ekber dimekle Ka'betu'llāhi³¹⁰¹ görürler mi? (12) Hele bu hağır³¹⁰² iki kerre dimeyince görmezın³¹⁰³ didi. H̄'āce³¹⁰⁴ bildi kim³¹⁰⁵ Sulţān Murād velāyete (13) kadem başmış. Bu kerre³¹⁰⁶ h̄'āce³¹⁰⁷ eyitdi sulţānum bu halk bir kerre Allāhu Ekber dimek ile³¹⁰⁸ görürler (14) zırā anlar³¹⁰⁹ kendü³¹¹⁰ h̄'āllerinde mazlūmdurlar³¹¹¹ ammā siz pādışāhsız zulm sizlere māni' olur (15) didi. Pādışāh eyitdi ben zālīm miyem? H̄'āce³¹¹²

³⁰⁷⁹ şarābla: şarāb ile MK

³⁰⁸⁰ kim: ki MK

³⁰⁸¹ içeydi: içeler idi MK

³⁰⁸² Murāda ziyāde: Murād h̄azretlerine gāyet eyle MK

³⁰⁸³ ziyāde ağır geldi: güç gelüp SK

³⁰⁸⁴ ta' accüb: ne 'aceb SK

³⁰⁸⁵ te' ālānuñ: te' ālā MK

³⁰⁸⁶ yapduğı: yapdığı AL, MK

³⁰⁸⁷ kendü: kendi MK

³⁰⁸⁸ elüñ: mālūñ MK

³⁰⁸⁹ taldurursın: taldurursun MK

³⁰⁹⁰ dimezsın: dimez SK

³⁰⁹¹ kendü: -SK

³⁰⁹² yapdıguñ: yapdırdıgım MK

³⁰⁹³ görürsın: görürsün MK

³⁰⁹⁴ elin: mübārek elin MK

³⁰⁹⁵ būs: pūs MK

³⁰⁹⁶ alup dest būs itdi ve: öpüp dest SK; idüp h̄ulūşla MK

³⁰⁹⁷ ayruğ: artuğ MK

³⁰⁹⁸ Zühde 'azīm: zāhid tağvāya MK; 'azīm: -SK

³⁰⁹⁹ 'ibādetin: 'ibādeti MK

³¹⁰⁰ Günlerde bir gün: Bir gün SK

³¹⁰¹ dimekle Kā'betu'llāhi: dimek ile Kā'betu'llāh SK

³¹⁰² bu hağır: ben SK

³¹⁰³ görmezın: görmezim MK

³¹⁰⁴ H̄'āce: H̄'ācesi MK

³¹⁰⁵ kim: ki MK

³¹⁰⁶ bu kerre: -SK

³¹⁰⁷ h̄'āce: h̄'ācesi MK

³¹⁰⁸ dimek ile: dimege MK

³¹⁰⁹ zırā anlar: -SK

³¹¹⁰ kendü: kendi MK

³¹¹¹ mazlūmdurlar: mazlūmlar dur MK

³¹¹² H̄'āce: H̄'ācesi MK

eyitdi eger sizüñ zulmuñuz olmasa [bir kerre]³¹¹³ tekb̄ir itmek [AL60a] (1) ile³¹¹⁴ Ka' betu'llāhı görürdiñüz didi. Andan soñra Sultān Murād 'adlin ve zühdin³¹¹⁵ ve taq̄vāsın (2) ziyāde eyledi veliyy-i kāmil ve keşf ü³¹¹⁶ kerāmet issi³¹¹⁷ oldu.

Nazm

[Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün]

Fısqı çün terk eyledi (3) Sultān Murād

Zühdi 'ādet eyleyüp buldı murād

Bir kuşa bir kerre itdi bed du' ā

Ol (4) du' ādan itdi ol³¹¹⁸ kuş cān fedā

Ol³¹¹⁹ 'imāretde qadīd [MK72a] olmuş t̄urur³¹²⁰

Ayağında aşılı varan (5) görür

Biz dahı gördük anı seyyāh iken

Aşlını bildük neden olmuş neden

Ol 'azīzi (6) hem ziyāret eyledük

Rūhına Qur'ān tilāvet eyledük

Devlet anuñ terk ide fısq u³¹²¹ fücūr (7)

Bulmaya hiç kimse zühdünde kuşūr [SK46b]

Halk anı dāyim³¹²² ziyāret (8) eyleye

Her belādan Hāq selāmet eyleye

³¹¹³ [bir kerre]: MK, SK; -AL

³¹¹⁴ itmek ile: itmekle MK

³¹¹⁵ 'adlin ve zühdin: 'adlini ve zühd AL

³¹¹⁶ ve: -MK

³¹¹⁷ eyledi veliyy-i kāmil ve keşf ve kerāmet issi: itdi veliyy-i kāmil SK

³¹¹⁸ itdi ol kuş: ol kuş oldu SK

³¹¹⁹ Ol: Bir MK

³¹²⁰ t̄urur: durur MK

³¹²¹ u: - MK

³¹²² dāyim: dā'im MK

Zühd ü taq̄vā eyleyen ʿāq̄il olur

Ḥalk-ı ʿālem hep aña māyil³¹²³ olur

ʿĀq̄il iseñ saña zühd olsun (9) ʿamel

Ḥaḫka ṭāʿ at eyle ṭurma her mahall

Faşl-ı ihdā ve erbaʿ in³¹²⁴

Baʿdehu ey yār-ı muvāfiḳ! Ol şıfat-ı (10) ḳabāhatün birisi daḫı fuḳarāya buḡz itmekdür. Bu daḫı ḡāyet yaramaz şıfatdur. Fuḳarāyı sevmemekden (11) niçe ḥānumānlar³¹²⁵ ḥarāb olmuşdur.

Ḥikāyet

Nitekim Ḳırım ḫalkı fuḳarāyı sevmez idi. Anlaruñ³¹²⁶ ḫikāyeti (12) oldur ki Ḳırım şehri ḡāyet muʿazzam şehir idi. Māldār ḫāceleri bī-nihāye idi. (13) Bir gün Sulṭān Şarı Şaltuḳ Baba birkaç dervişler birle³¹²⁷ gelüp şehre ḫavāle bir depenüñ (14) üstinde oturup dervişlerini³¹²⁸ şehre dervāze³¹²⁹ gönderdi. Dervişler gelüp şehrüñ bir (15) ḳapusından³¹³⁰ girüp ve bir ḳapusından³¹³¹ çıkdılar. Bunlara bir kimse Allāh için bir aḳçe ve keşret [AL60b] (1) etmek virmediler.³¹³² Dervişler tehi dest³¹³³ baba³¹³⁴ yanına [MK72b] gelüp eyitdiler sulṭānum bu şehirden (2) bereket götürilmiş. Şehrüñ bir yanından girüp ve³¹³⁵ bir yanından çıkdıḳ. Bir kimse bir aḳçe ve bir³¹³⁶ pāre (3) nān virmediler. Şöyle maʿlūm idindük ki³¹³⁷ her kişi māl arturmaḳ derdine düşüp fuḳarāya (4) kimesne bir ḫabbe virmezler³¹³⁸ diyü babaya şikāyet itdiler. Ol dem baba oturduḡı yirden durup³¹³⁹ (5)

³¹²³ māyil: mā'il MK

³¹²⁴ Faşl-ı ihdā ve ʿerbaʿ in: Faşl 41 AL, SK

³¹²⁵ ḥānumānlar: ḫanumān SK

³¹²⁶ Anlaruñ: Anların MK

³¹²⁷ birle: ile MK

³¹²⁸ dervişlerini: dervişlerini SK; dervişlerin MK

³¹²⁹ dervāze: dervāze MK

³¹³⁰ şehrüñ bir ḳapusından: bir ḳapusından şehrüñ MK

³¹³¹ ve bir ḳapusından: bir ḳapusında SK

³¹³² ve keşret etmek virmediler: virmedi MK

³¹³³ tehi dest: -SK

³¹³⁴ baba: babanuñ MK

³¹³⁵ ve: -SK

³¹³⁶ bir: bir ḫabbe ve yāḫud bir MK

³¹³⁷ Şöyle maʿlūm idindük ki: -SK

³¹³⁸ idindük ki her kişi māl arturmaḳ derdine düşüp fuḳarāya kimesne bir ḫabbe virmezler: oldı ki herkes māl arturmaḳda olup fuḳarāya kimse bir ḫabbe virmez MK

³¹³⁹ durup: ṭurup MK

dervişlere emr itdi ki her biriñüz bir süpürge bağlañ ve³¹⁴⁰ varuñ şehriñ bir çapısından girüp (6) ve bir çapısından çıkınca süpürüñ.³¹⁴¹ Dervişler emr-i babayı³¹⁴² yerine getirüp eyle³¹⁴³ itdiler. Bir çapudan (7) girüp ve birinden çıkınca süpürdiler. Şehirde görenler eyle şanurlardiki dervişler şokâkları (8) pāk itmek için iderler.³¹⁴⁴ Ammā bilmezlerdi şoñda hikmet ne olıcakdur.³¹⁴⁵ Süpürilmedük³¹⁴⁶ ancak (9) bir maħallesin³¹⁴⁷ [kalmış idi.³¹⁴⁸ Meger ol vilāyetde bir ‘aziz var idi. Adına Sulţān Ata Kemāl dirlerdi. Ol bu işden ħaberdār oldı.]³¹⁴⁹ Baba Şarı Şaltık Sulţāndan bir maħallesin recā³¹⁵⁰ eyledi. Şarı (10) Şaltık Sulţān³¹⁵¹ daħı dilegin qabūl idüp bir maħallesin³¹⁵² [aña bağışladı]³¹⁵³ idi. Andan şoñra (11) mābeyninde az zamān geçdi³¹⁵⁴ ol vāhidü'l-qaħhār³¹⁵⁵ [SK47a] ol şehre bir ulet virdi kim³¹⁵⁶ bir gicede³¹⁵⁷ (12) vebādan şehriñ toqsan biñ evini qapatdı.³¹⁵⁸ Ancak ol³¹⁵⁹ bir maħallesi qaldı. Şimdi (13) daħı ħalk ne qadar³¹⁶⁰ şehre³¹⁶¹ cem‘ olsa girü bir maħallesi miqđarı qalur. İmdi³¹⁶² fuqarāya teraħħum (14) itmeyüp şadaqa vü iħsān itmedükleri için bir şehri mu‘azzam ħarāb oldı. Alan (15) vīrāndur.

Nazm

[Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Fa‘ ulün]

Ĥaķāret göz ile baķma faķire

Özi ĥor ola kim anları yire [AL61a] (1)

³¹⁴⁰ bir süpürge bağlañ ve: bağlañ ve: bağlayın MK

³¹⁴¹ ve varuñ şehriñ bir çapısından girüp ve bir çapısından çıkınca süpürüñ: -SK // süpürün: süpürüñ diyü emr eyledi MK

³¹⁴² emr-i babayı: babanuñ nuţkıını MK

³¹⁴³ eyle: öylece MK

³¹⁴⁴ iderler: süpürürler MK

³¹⁴⁵ ne olıcakdur: nedür ancak SK

³¹⁴⁶ Süpürilmedük: -SK

³¹⁴⁷ maħallesin: maħallesi MK

³¹⁴⁸ kalmış idi: -AL

³¹⁴⁹ [Meger ol vilāyetde bir ‘aziz var idi. Adına Sulţān Ata Kemāl dirlerdi. Ol bu işden ħaber-dār oldı]: SK; Sebebi bu imiş ki meger ol vilāyetde bir ‘aziz var idi adına Kemāl Ümmī Ata dirlerdi. Velāyetle bu işden ħaberdār oldı MK; -AL

³¹⁵⁰ recā: dilek SK

³¹⁵¹ Şarı Şaltık Sulţān: Baba SK; Baba Şaltık Sulţān MK

³¹⁵² maħallesin: maħalleyi SK

³¹⁵³ [aña bağışladı]: MK, SK; -AL

³¹⁵⁴ geçdi: geçdi MK

³¹⁵⁵ vāhidü'l-qaħhār: vāhidü'l-qaħhār olan Allāhu ‘azimü’ş-şān MK

³¹⁵⁶ kim: ki MK

³¹⁵⁷ gicede: giçede MK

³¹⁵⁸ şehriñ toqsan biñ evini qapatdı: şehriñ içinde toqsan biñ ādem helāk olup evleri qapandı MK // evini qapatdı: evi qapandı SK

³¹⁵⁹ ol: -MK

³¹⁶⁰ ħalk ne qadar: ne qadar ħalk SK; her ne qadar ħalk MK

³¹⁶¹ şehre: -SK

³¹⁶² İmdi: Görüñ SK

Faḳīri ḥorlama ḥor olmayasın
Ḥudā atında maḳḥūr olmayasın

Faḳīri ḥorlamak erlik (2) degüldür
Cihān içinde serverlik degüldür

Resūlu'llāh buyurmuş faḳru faḥrī
Resūlu'llāh (3) severdi ehl-i faḳrı

Niḥūn sen buḡz idüp itmezsın ikrām
Meger var-ısa sen nā-puḥte(4)sın ḥām

ırım şehrin işitmedüñ³¹⁶³ mi n'oldı
Ḥarāb oldı içi büm-ıla oldı

Faḳīre (5) ḥalkı itmezdi ri' āyet
Anuñçun utdılar³¹⁶⁴ soñra nedāmet

Saḅa 'ibret yiter bu fikr iderseñ (6)
oyup ḡayrı ḥayāli fikr iderseñ

Dü 'ālemdede dilerseñ³¹⁶⁵ ger selāmet
Faḳīri anda görseñ (7) it ri' āyet

Faḣl-ı işnā ve erba' in³¹⁶⁶

İmdi³¹⁶⁷ fuḳarāya ḥaḳāretle naḡar [MK73b] idenlerüñ aḥvālini fehm eyledüñ. Fuḳarānuñ (8)
bed du'āsından Ḥaḳ te'ālā bir mu'azzam şehri ḥarāb itdi.³¹⁶⁸ İmdi ādem olana lāyıḳdur ki

---

³¹⁶³ işitmedüñ: işitmedin MK

³¹⁶⁴ utdılar: çekdiler MK

³¹⁶⁵ dilerseñ: dilersen MK

³¹⁶⁶ Faḣl-ı işnā ve erba' in: Faḣl 42 AL, SK

³¹⁶⁷ İmdi: İmdi çünki MK

³¹⁶⁸ itdi: eyledi MK

(9) anlara maḥabbeti revā görmeyesin.³¹⁶⁹ Zīrā³¹⁷⁰ sever-i enbiyā *el-faḫru faḫrī*³¹⁷¹ buyurmuşdur.³¹⁷²

Hikāyet

Nitekim Ḥaḫ te‘ ālā (10) kemāl-i ḳudretinden faḫrı ḫalk idüp cümle ‘āleme ‘arz eyledi. Pes evvel ‘arşa geldi. (11) ‘Arş eyitdi yā faḫr beni ḳabūl eyle. Faḫr eyitdi yā ‘arş sen meleklerle müzeyyen olmuşsın³¹⁷³ (12) ben seni ḳabūl itmezin³¹⁷⁴ didi. Andan kürsiye vardı, kürsi eyitdi yā faḫr beni ḳabūl eyle. Faḫr (13) eyitdi yā kürsi sen ervāḫla³¹⁷⁵ müzeyyen olmuşsın³¹⁷⁶ ben seni [SK47b] ḳabūl itmezin³¹⁷⁷ didi. Andan (14) levḫe vardı, levḫ eyitdi yā faḫr beni³¹⁷⁸ kendüñe yār eyle. Faḫr eyitdi yā levḫ sen nurdan ḫurūf ile³¹⁷⁹ (15) memlūsın ben³¹⁸⁰ seni ḳabūl itmezin³¹⁸¹ didi. Andan ḳaleme vardı. Ḳalem eyitdi yā faḫr gel³¹⁸² beni ḳabūl [AL61b] (1) eyle. Faḫr eyitdi yā ḳalem sen nūrla³¹⁸³ reng-ā-reng olmuşsın³¹⁸⁴ ben seni ḳabūl itmezem³¹⁸⁵ didi. (2) Andan cennete vardı, cennet³¹⁸⁶ eyitdi yā faḫr gel beni ḳabūl eyle didi.³¹⁸⁷ Faḫr eyitdi ben seni ḳabūl (3) itmezin zīrā sen ḫūr u ḡilmāndan ḫolmuşsın ve envā‘ı na‘īm birle arāste olmuşsın³¹⁸⁸ didi. (4) Andan semāvāta feleklere vardı. Anlar daḫı ḳabūl eyleye³¹⁸⁹ diyü³¹⁹⁰ teklif eylediler.³¹⁹¹ Faḫr eyitdi ben (5) sizi ḳabūl itmezin³¹⁹² [MK74a] zīrā siz nücūm ü şems [ḳamer]³¹⁹³ birle müzeyyen olmuşsınız³¹⁹⁴ didi.³¹⁹⁵ Andan yiryüzine (6) indi. Arz eyitdi yā faḫr beni ḳabūl eyle. Faḫr eyitdi yā arz senüñ

³¹⁶⁹ maḥabbeti revā görmeyesin: maḥabbet eyleye MK

³¹⁷⁰ zīrā: zīrā Ḥazret-i SK

³¹⁷¹ “Fakirlik benim iftiharımdır.” (Hadis-i Şerif)

³¹⁷² el-faḫru faḫrī buyurmuşdur: faḫrı faḫr idinmiş idi SK; şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem faḫrı faḫr idinmişdür MK

³¹⁷³ olmuşsın: olmuşsun MK

³¹⁷⁴ itmezin: itmezim MK

³¹⁷⁵ ervāḫla: ervāḫ ile MK

³¹⁷⁶ olmuşsın: olmuşsun MK

³¹⁷⁷ itmezin: itmem MK

³¹⁷⁸ beni: beni ḳabūl idüp MK

³¹⁷⁹ ḫurūf ile: ḫurūfla AL

³¹⁸⁰ ben: -MK

³¹⁸¹ itmezin: itmezem SK; itmem MK

³¹⁸² gel: -MK

³¹⁸³ nūrla: nūr ile MK

³¹⁸⁴ olmuşsın: olmuşsun MK

³¹⁸⁵ itmezem: itmem MK

³¹⁸⁶ vardı cennet: girdi cennete MK

³¹⁸⁷ didi: -SK

³¹⁸⁸ seni ḳabūl itmezin zīrā sen ḫūr u ḡilmāndan ḫolmuşsın ve envā‘ı na‘īm birle arāste olmuşsın: sen ḫūr u ḡilmān ile ḫolmuşsun ve envā‘ı na‘īm ile arāste olmuşsun MK

³¹⁸⁹ eyleye: eyle MK

³¹⁹⁰ diyü: -SK

³¹⁹¹ eylediler: itdiler SK, MK

³¹⁹² itmezin: itmezem SK, MK

³¹⁹³ [ḳamer]: MK, SK; -AL

³¹⁹⁴ birle müzeyyen olmuşsınız: ile müzeyyensünüz MK // müzeyyen olmuşsınız: müzeyyensiz SK

³¹⁹⁵ didi: -SK

şularuñ revān (7) ve ni' metüñ firāvān. Ben seni qabül itmezem didi. El-ḥāşıl³¹⁹⁶ faqr cümle eşyāya kendünü³¹⁹⁷ 'arz (8) eyledi. Her biri qabül eyle didiler.³¹⁹⁸ Aşlā birini³¹⁹⁹ qabül itmedi. 'Ākıbet gelüp Muḥammed Muştafā (9) 'āleyhi's-selām ḥazretlerini³²⁰⁰ gördi. Hemān dem ḥazret-i server-i enbiyāyı³²⁰¹ görünce cān u gönül birle (10) maḥabbet itdi ve³²⁰² eyitdi yā Resūlu'llāh gel sen beni qabül eyle didi. Ḥazret-i ḥabību'llāh (11) faqrı qabül idüp *el-faqrı faqrı* diyü buyurdu.³²⁰³ Pes Muḥammed Muştafā şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem³²⁰⁴ fuqarānuñ (12) serdārı oldı. İmdi benüm rüḥum³²⁰⁵ her kim serdār-ı faqr olan Muḥammed Muştafāya³²⁰⁶ maḥabbet (13) iderse faqırlere³²⁰⁷ daḡı maḥabbet idüp da'imā ri'āyet ü iḥsān eyleye. Zırā ḥazret-i server-i (14) enbiyā 'aleyhi's-selatü ve's-selām ḥazretleri³²⁰⁸ faqırleri³²⁰⁹ sevüp ziyādesiyle ri'āyet iderdi.³²¹⁰ (15) Ol sebebden cümle aşḥāb³²¹¹ dünyā qabül itmeyüp mällarını Ḥaḡ te'ālānuñ³²¹² yolına sebīl idüp faqrı [AL62a] (1) iḥtiyār itdiler. Anıñçun³²¹³ Ḥaḡ te'ālā ḥazretlerinüñ³²¹⁴ maqbūllarından oldılar.

Nazm

[Fa'ülün/Fa'ülün/Fa'ülün/Fa'ül]

Faqıri sevenler ġanı (2) oldılar

Ki zırā Ḥudā³²¹⁵ rahmetin buldılar [SK48a] [MK74b]

Maḥabbet iden ehl-i faqıre şehā

Muḡarrer bulur ḡavf u (3) bīmden rehā

³¹⁹⁶ El-ḥāşıl: Ve'l-ḥāşıl MK

³¹⁹⁷ kendünü: kendüyi MK

³¹⁹⁸ biri qabül eyle didiler: birisi bizi qabül eyle diyü söylediler MK

³¹⁹⁹ birini: birin MK; inibir AL

³²⁰⁰ ḥazretlerini: ḥazretini SK

³²⁰¹ ḥazret-i server-i enbiyāyı: ḥabību'llāh SK

³²⁰² 'āleyhi's-selām ḥazretlerini gördi. Hemān dem ḥazret-i server-i enbiyāyı görünce cān u gönül birle maḥabbet itdi ve: şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretlerine gelüp ve görüp hemān dem cān u dīl ile maḥabbet idüp MK // itdi ve: idüp SK

³²⁰³ diyü buyurdu: didi SK

³²⁰⁴ şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem: server-i enbiyā SK

³²⁰⁵ İmdi benüm rüḥum: -SK

³²⁰⁶ Muḥammed Muştafāya: Muḥammed Muştafā şalla'llāhü 'aleyhi ve sellem ḥazretlerine MK

³²⁰⁷ faqırlere: fakire MK

³²⁰⁸ 'aleyhi's-selatü ve's-selām ḥazretleri: -MK

³²⁰⁹ faqırleri: fakıri MK

³²¹⁰ ḥazret-i server-i enbiyā 'aleyhi's-selatü ve's-selām ḥazretleri faqırleri sevüp ziyādesiyle ri'āyet iderdi: Ḥazret-i Resūlu'llāh 'a. m. faqırleri severdi SK

³²¹¹ aşḥāb: aşḥāb-ı rıḡvānu'llāhi 'aleyhim ecma'in MK

³²¹² te'ālānuñ: -SK

³²¹³ Anıñçun: -SK

³²¹⁴ te'ālā ḥazretlerinüñ: te'ālānuñ MK

³²¹⁵ Ḥudā: Ḥudānuñ MK

Faķiri sever bil Ĥudā Ĥazreti
İk 'ālemde añā ider raķmeti (4)

Resūlūñ ĥadīşidür oñat işit
Sözi fehmi idüp añā göre iş³²¹⁶ it

Ķaçan (5) ehl-i cennet gire cennete
Varup Ķapusına ire raķmete

Yedi Ķapusından faķirler gire
Ĥaķuñ (6) bī-ķıyās ni' metine ire

Süleymān 'aleyhi's-selām ile tā
Ġaniler dura bir Ķapuda şehā

Ola tā ki³²¹⁷ (7) biş yüz yıl andan³²¹⁸ bular
Girüp cennet içine yir yir tolar³²¹⁹

Tamām girmeyince faķir u ĝarīb
Ķamu (8) bulmayınca na'im ü naşīb

Ġinā ehli girmez bilūñ³²²⁰ cennete
Elin şunmaz olan anda ni' mete

Görüñ (9) ehl-i faķra o perverdigār
Nenüñ gibi luţf idiser³²²¹ āşikār

---

³²¹⁶ iş: işüñ: MK

³²¹⁷ ki: kim SK

³²¹⁸ andan: anda MK

³²¹⁹ tolar: bular SK

³²²⁰ bilüñ: bilin MK

³²²¹ idiser: ider MK

Faḫīr ol yāḫud ehl-i fuḫrā (10) ṣehā
Maḫabbet idüp sev ide³²²² Ḥaḫ ' aṭā

Hîç olmasa³²²³ ol bâri dervîṣ nihād (11)
Dü ' âlemde ḫāşıl ola her murād

Faşl-ı şelāşe erba'în³²²⁴

Ba' dehu benüm şāhum. Ol nefis-i emmāre³²²⁵ içinden (12) ḫopan yaramaz şıfatlaruñ birisi daḫı ' ulemāya buğz itmekdür. Ya' ni ṭālib-i ' ilm olanı sevmeyüp (13) anlara gizlü āşikāre ' adāvet itmekdür.

Hikāyet

Nitekim Bağdād ḫalīfelerinden [MK75a] birisi (14) ' ulemāyı sevmez idi. ' Āḫıbet pādīşāhlıgından ayrılıp ḫaḫāret birle³²²⁶ helāk oldu. (15) Anuñ ḫikāyeti budur ki meger Kāv-ı Ṭūsī dirlerdi Bağdāduñ ' ālim ü fāzıl kimesnesi var [AL62b] (1) idi ki her ' ilmüñ ğavr-ı nihāyetine³²²⁷ irmiş ve derslerin³²²⁸ görmüş kimesne idi. Felekiyyāt (2) ' ilminde³²²⁹ bir kitāb te'līf idüp Bağdād ḫalīfesine getürdi. Ḥalīfe aña iltifāt itmeyüp (3) adımı şordı ve Mevlānā eyitdi adum³²³⁰ Kāv-ı Ṭūsīdür didi. Ḥalīfe eyitdi yā ḫanı boynuzun. [SK48b] Mevlānā (4) eyitdi ki getürdügümde göresin³²³¹ didi. Bu kerre ḫalīfe emr itdi ṭutuñ diyü³²³² ṭutdılar.³²³³ (5) Ḥalīfe eyitdi ' âlemde³²³⁴ gördüñ³²³⁵ mi seni n'eyleşem gerek didi. Mevlānā eyitdi ' ilm-i uşurlābda (6) görmüş idüm³²³⁶ beni ḫişārdan atarsın. Ḥalīfe su'āl itdi³²³⁷ ölür misin? Mevlānā (7) eyitdi inşāa'llāh ölmezsin³²³⁸ ammā bir ayağum şınur şoñra yine³²³⁹ eyü olur. Ḥalīfe eyitdi varuñ (8) şol³²⁴⁰ ḫarīfi ḫişārdan aşağā³²⁴¹ atuñ ol andan sağ olmaz didi.

³²²² idüp sev ide: idüben ide gör MK

³²²³ olmasa: olmazsa MK

³²²⁴ Faşl-ı şelāşe erba'în: Faşl 43 MK, SK

³²²⁵ emmāre: emmārenüñ MK

³²²⁶ ḫaḫāret birle: ḫaḫāretle MK

³²²⁷ ğavr-ı nihāyetine: ğavr u nihāyetine SK; ğavrına ve nihāyetine MK

³²²⁸ derslerin: dersin SK

³²²⁹ ' ilminde: ' ilminden MK, SK

³²³⁰ adum: adım MK

³²³¹ göresin: görürsen MK

³²³² Bu kerre ḫalīfe emr itdi ṭutuñ diyü: Ḥalīfe eyitdi ṭutuñ SK // ṭutuñ diyü: ṭutuñ şu ḫarīfi MK

³²³³ ṭutdılar: ṭutdılar yine MK

³²³⁴ ' âlemde: ' âlemünde SK

³²³⁵ gördüñ: gördün MK

³²³⁶ görmüş idüm: görmüş idüm ki MK

³²³⁷ su'āl itdi: eyitdi SK

³²³⁸ Mevlānā eyitdi inşāa'llāh ölmezsin: Yoğ ölmezem SK // ölmezsin: ölmem MK

³²³⁹ yine: gine SK

³²⁴⁰ şol: şu MK

³²⁴¹ şol ḫarīfi ḫişārdan aşağā: ḫişārdan SK

Vardılar, Mevlânâyı (9) hişârdan³²⁴² atdılar. Düşüp bir ayağı uvandı.³²⁴³ Andan sürinüp elem ile bir külhâna gelüp³²⁴⁴ (10) ayağı hoş olunca³²⁴⁵ külhânı kendüye mesken idindi. Ammâ ziyâde miñnet çeküp³²⁴⁶ ‘âkıbet (11) şıñhat buldı ve cümle pâdişâhlarıñ tãli‘ in [MK75b] tutdı.³²⁴⁷ Çengiz³²⁴⁸ Hanuñ tãli‘ in kuvvetde (12) buldı. Hemân dem³²⁴⁹ turup Çengiz³²⁵⁰ Han katına geldi ve³²⁵¹ eyitdi ey han gel saña (13) Bağdâd vilâyetin alıvireyin³²⁵² didi. Çengiz³²⁵³ Han eyitdi yâ mevlânâ sen baña Bağdâdı (14) nice alıvirürsin.³²⁵⁴ Anuñ halîfesi güçli kuvvetli³²⁵⁵ ‘askeri bî-nihâye.³²⁵⁶ Mevlânâ eyitdi inşâa'llâh (15) ben sizüñ ‘askeriñüzi bir³²⁵⁷ günde ve bir mübârek³²⁵⁸ sâ‘atde iletayin³²⁵⁹ ki eger³²⁶⁰ anuñ yüz biñ [AL63a] (1) ‘askeri dañı olsa³²⁶¹ sizüñ³²⁶² ‘askeriñüz gâlib gele didi. Han eyitdi yâ Mevlânâ (2) benüm bir ‘özüüm³²⁶³ vardır. ‘Ömrüm içinde topuğumdan yukarı şuya uğramağa³²⁶⁴ tãli‘ üm eyü getür-(3)memişdür didi. Mevlânâ eyitdi imdi oğullarıñdan birisine³²⁶⁵ ‘asker virüp baña koş, varup (4) inşâa'llâh te‘âlâ³²⁶⁶ Bağdâdı saña alıvireyin didi.³²⁶⁷ Han eyitdi on iki oğlum vardır, (5) birin³²⁶⁸ göndersem sâyirlerinüñ hâtırları³²⁶⁹ kalur. N’eylemek gerek didi.³²⁷⁰ Mevlânâ eyitdi oğullarıñı³²⁷¹ (6) bir yire cem‘ eyle ve³²⁷² eyit ki cümleñüzden biriñüzi ‘asker ile Bağdâda göndersem gerekdür.³²⁷³ İmdi³²⁷⁴ (7) hâzır oluñ her çanķıñuz

³²⁴² hişârdan: hişârdan aşığa MK

³²⁴³ uvandı: şındı MK

³²⁴⁴ gelüp: geldi SK

³²⁴⁵ olunca: olunca kadar MK

³²⁴⁶ külhânı kendüye mesken idindi. Ammâ ziyâde miñnet çeküp: ayağı hoş olunca çok miñnet çekdi SK

³²⁴⁷ tutdı: tutdı cümlesinden SK

³²⁴⁸ Çengiz: Cengiz MK; Çingiz SK

³²⁴⁹ Hemân dem: Andan SK

³²⁵⁰ Çengiz: Çingiz SK

³²⁵¹ ve: -SK

³²⁵² alıvireyin: alıvireyüm MK

³²⁵³ Çengiz: Çingiz SK

³²⁵⁴ alıvirürsin: alıvirürsin ki SK; alıvirürsin hâlbuki MK

³²⁵⁵ halîfesi güçli kuvvetli: halîfe güçli SK // güçli kuvvetli: güçlü kuvvetlü MK

³²⁵⁶ bî-nihâye: bî-nihâyedür MK

³²⁵⁷ bir: şunuñ gibi MK

³²⁵⁸ bir günde ve bir mübârek: şunuñ gibi günde ve SK

³²⁵⁹ iltayin: iletayüm MK

³²⁶⁰ eger: -SK

³²⁶¹ dañı olsa: olursa dañı MK

³²⁶² ‘askeri dañı olsa sizüñ: ‘askerine sizüñ on biñ SK // sizüñ: siziñ MK

³²⁶³ ‘özüüm: ‘özrim MK

³²⁶⁴ uğramağa: uğramağ MK

³²⁶⁵ birisine: birine MK

³²⁶⁶ inşâa'llâh te‘âlâ: inşâa'llâhu’r-râhmân MK; -SK

³²⁶⁷ alıvireyin didi: alıvireyüm MK

³²⁶⁸ birin: birini AL

³²⁶⁹ sâyirlerinüñ hâtırları: çalanınıñ baña hâtırı SK; çalanın hâtırı baña MK

³²⁷⁰ didi: -SK

³²⁷¹ oğullarıñı: oğullarını MK

³²⁷² ve: -SK

³²⁷³ gerekdür: gerek SK, MK

³²⁷⁴ İmdi: İmdi şabâh SK

güneşi evvel görürse³²⁷⁵ anı serdâr diküp³²⁷⁶ gönderem³²⁷⁷ didi. Bunlar (8) pâdişâhuñ emrine râzî olup³²⁷⁸ berâber tûrup³²⁷⁹ güneşi kıankısı³²⁸⁰ evvel görür benümle gönder didi. (9) Hân dağı [MK76a] öyle³²⁸¹ itdi. [SK49a] Cümle oğulların getürüp³²⁸² tenbîh itdi. Cümlesi bu kıavle râzî oldılar (10) dağı şabâha muntazır oldılar.³²⁸³ Çünkü mevlânâ bu tedbîri itdi³²⁸⁴ evine gelüp³²⁸⁵ cümlesinüñ tâlî³²⁸⁶ in (11) tûtup gördi kim³²⁸⁶ küçük³²⁸⁷ oğlunuñ³²⁸⁸ tâlî³²⁸⁶ i kıuvvetde Hemân dem aña³²⁸⁹ gizlüce bildürdi kim³²⁹⁰ (12) cümle kıarındaşlaruñ gün tûğusına nazâr itseler gerekdür.³²⁹¹ ammâ sen gün batısındağı³²⁹² tağa (13) nazâr eyle kim³²⁹³ evvel güneşi göresin diyü tenbîh itdi³²⁹⁴ ve ol dağı bu sözi kıabûl itdi. Çünkü (14) şabâh oldı,³²⁹⁵ hanuñ oğulları bir yire cem³²⁹⁶ oldılar. Halk bunları temâşa iderlerdi. (15) ‘Acebâ güneşi kıankısı evvel göre³²⁹⁷ dirler idi. Pes han-zâdelerüñ cümlesi maşrıka³²⁹⁸ nazâr idüp [AL63b] (1) küçügi mağribde olan tağ başına nazâr itdi. Ol dem güneş maṭla³²⁹⁹‘ından hurûc itdügi (2) gibi pertevi mağribdeki³²⁹⁹ tağ başına tûkındı. Hemân dem kıçi³³⁰⁰ oğlı³³⁰¹ eyitdi hâzâ şems! Halk (3) nazâr idüp güneşi gördiler³³⁰² devlet bunuñdur bu varmağ gerekdür.³³⁰³ Hân dağı³³⁰⁴ altmış biñ (4) er³³⁰⁵ virüp Mevlânâ ile gönderdi. Çünkü Bağdâda geldiler. Bu cânibde Hâlîfeye haber oldı ki (5) üzerine firâvân ‘asker cem³³⁰⁵‘ olmuş geliyor bu dağı

³²⁷⁵ görürse: görür ise MK

³²⁷⁶ serdâr diküp: -SK

³²⁷⁷ gönderem: gönderirem MK

³²⁷⁸ pâdişâhuñ emrine râzî olup: -SK

³²⁷⁹ tûrup: durup SK

³²⁸⁰ kıankısı: -MK

³²⁸¹ öyle: eyle SK

³²⁸² Cümle oğulların getürüp: Oğullarını getürdüp MK

³²⁸³ oldılar: olup SK

³²⁸⁴ itdi: itdi dağı MK

³²⁸⁵ evine gelüp: dağı SK

³²⁸⁶ kim: ki MK

³²⁸⁷ küçük: kıçi SK

³²⁸⁸ oğlunuñ: oğlunuñ MK

³²⁸⁹ aña: -MK

³²⁹⁰ Hemân dem aña gizlüce bildürdi kim: aña bildürdi ki gizlüce SK // kim: ki MK

³²⁹¹ itseler gerekdür: iderler SK; ideler MK

³²⁹² batısındağı: batısında olan MK

³²⁹³ kim: ki MK

³²⁹⁴ itdi: eyledi MK

³²⁹⁵ oldı: güneş kıulle-i kıafdan baş gösterdi MK

³²⁹⁶ oldılar: oldı SK; oldılar ve dâğı MK

³²⁹⁷ göre: görür MK

³²⁹⁸ maşrıka: maşrıq kıarafına MK

³²⁹⁹ mağribdeki: mağribde olan MK; -SK

³³⁰⁰ kıçi: küçük MK

³³⁰¹ Hemân dem kıçi oğlı: ol dem kıçi oğlan SK

³³⁰² gördiler: gördiler eyitdiler SK

³³⁰³ gerekdür: gerekdür didiler MK

³³⁰⁴ dağı: dağı aña MK

³³⁰⁵ er: kışiyi SK

mübālağa [MK76b] ‘ asker cem’ idüp ve muķābele olup (6) doķuşdılar.³³⁰⁶ Bu kerre Tatar ‘ askeri ġālib gelüp Baġdād ‘ askerin şıyup kaçırıldılar (7) ve ġalīfeyi dutup³³⁰⁷ bend itdiler ve Baġdādı daġı feth idüp³³⁰⁸ Çengiz Ĥan oġlı Baġdāda (8) ġalīfe oldu. Evvelki³³⁰⁹ ġalīfeyi gerden ü dest-beste siyāset meydānına getürdiler. (9) Bu kerre³³¹⁰ Mevlānā Tūsi³³¹¹ eyitdi yā ġalīfe işte³³¹² boynuzumu getürdüm, gör³³¹³ imdi didi. (10) Ĥalīfe baķdı ve neye uğraduġım bildi lākin³³¹⁴ nuķça ķadır olmadı. Hemān dem ķatlı (11) itdiler. İtdüġin buldı. Ĥan oġlı ġalīfe oldu.

Nazm

[Fā’ ilātün /Fā’ ilātün /Fā’ ilātün /Fā’ ilün]

Çünki buġz itdi ġalīfe (12) ehl-i ‘ ilme bī-gümān

Düşdi taġtından elinden çıķdı bunca ġānümān

Şehr-i Baġdādı (13) üzerine ķala şanurdı meger

Aldılar ķarb-ıla gerdānına urdılar teber

Çün ġaķāret gözi (14) birle baķdı ‘ ilmüñ ehline

‘ Āķıbet kendüsi ġor oldu naķar ķıl³³¹⁵ cehline³³¹⁶ [SK49b]

Pes bu ‘ ibretdür (15) naşıġatdür cihānuñ ġalķına

Pes bu ķudretdür vaşıyyetdür zamānuñ ġalķına³³¹⁷

Ehl-i ‘ ilme buġz iden [AL64a] (1) olur iki ‘ ālemde ‘ āş

Her belālardan³³¹⁸ ķazālardan muġāl olmaķ ġalāş

³³⁰⁶ Bu cānibde Ĥalīfeye ġaber oldıķı üzerine firāvān ‘ asker cem’ olmuş geliyor bu daġı mübālağa ‘ asker cem’ idüp ve muķābele olup doķuşdılar: Ĥalīfe düşmān ġaberin alup ‘ asker cem’ itdi muķābele olup urışdılar SK

³³⁰⁷ dutup: tıutup MK

³³⁰⁸ Bu kerre Tatar ‘ askeri ġālib gelüp Baġdād ‘ askerin şıyup kaçırıldılar ve ġalīfeyi dutup bend itdiler ve Baġdādı daġı feth idüp: Tatar ‘ askeri ġālib geldi, Baġdād ‘ askerin sıdı. Ĥalīfesini tıutup baġladılar, Baġdādı aldılar SK

³³⁰⁹ Evvelki: Evvel geķen macerā añılup MK

³³¹⁰ Bu kerre: -SK

³³¹¹ Tūsi: Kāv-ı Tūsi MK

³³¹² işte: üşte MK; -SK

³³¹³ gör: -MK

³³¹⁴ ve neye uğraduġım bildi lākin: ammā SK

³³¹⁵ ķıl: -SK

³³¹⁶ naķar ķıl cehline: ġalķına MK

³³¹⁷ Pes bu ‘ ibretdür naşıġatdür cihānuñ ġalķına: -MK

Küfr olur bunlara (2) buğz idüp ' adâvet eylemek

Sevmeyüp ardınca önince³³¹⁹ yaramaz söylemek

Ṭālibu'l-(3)' ilme³³²⁰ ri' âyet eyle devlet bulasın

Ḥazret-i Ḥaḫdan iki ' âlemde rahmet bulasın [MK77a]

Faşl-ı erba' a ve erba' in³³²¹

(4) İmdi ey ' âkil! Âdem olana lâyıḫ budur ki ' ulemāya maḫabbet ide zîrâ ḫadîş-i nübüvvedür (5) ' aleyhi's-selâm³³²² *El-'ulemā'u vereşetü'l-enbiyā'*³³²³ ' ulemāya ' adâvet itmek enbiyāya ' adâvet itmekdür. (6) Şadaḫa Resûlu'llāh ve şadaḫa Ḥabîbu'llāh.³³²⁴

Hikâyet

Nitekim ' ulemāya maḫabbet idenlerün birisi (7) İmām Muḫammedür ki pâdişāh nesli idi ve kendüsi ḫaḫılḫa³³²⁵ sultān³³²⁶ idi. Ammā ' ulemāyı (8) ḡâyet severdi. Ekşer muşāḫabeti ' ulemā ile idi. Bir gün nökerleri birle şikāra niyet idüp ata (9) sūvār oldu. İttifāḫ İmām-ı A'zam³³²⁷ ḫazretlerinün ders-ḫānesi önine uğradı. (10) Meger ol gün İmām-ı A'zam dānişmendlerine ders virürdi. İmāmuñ³³²⁸ āvāzın işitdi (11) nökerlerine eyitdi atum³³²⁹ dutuñ³³³⁰ ben İmām A'zamuñ yanına varup³³³¹ dîn bābindan bir mes'ele (12) öğreneyin³³³² diyüp atından indi. İmām³³³³ yanına vardı. İmām-ı A'zam³³³⁴ ta'zîm idüp (13) yanına aldı daḫı³³³⁵ dānişmendlerine ders virmege başladı. İttifāḫ İmām³³³⁶ bu meşe'le³³³⁷ idi kim³³³⁸ bir

³³¹⁸ belâlardan: belâlardan vü AL

³³¹⁹ önince: öninçe MK

³³²⁰ Ṭālibu'l-' ilme: Ṭālib-i ' ilme MK

³³²¹ Faşl-ı râbî' ve erba' in: Faşl 44 AL, SK

³³²² ḫadîş-i nübüvvedür ' aleyhi's-selâm: ḫadîş buyurur ' a. m. SK

³³²³ "Alimler peygamberlerin varisleridir." (Hadisi Şerif)

³³²⁴ ' ulemāya ' adâvet itmek enbiyāya ' adâvet itmekdür. Şadaḫa Resûlu'llāh ve şadaḫa Ḥabîbu'llāh: şadaḫa Resûlu'llāh ' ulemāya ' adâvet itmek enbiyāya ' adâvet itmek gibidür MK // ve şadaḫa ḫabîbu'llāh: -SK

³³²⁵ ḫaḫılḫa: -MK

³³²⁶ sultān: sultānı SK

³³²⁷ İmām-ı A'zam: İmām-ı A'zam rahmetullāhi ' aleyh MK

³³²⁸ İmāmuñ: İmām MK

³³²⁹ eyitdi atum: atum siz SK // atum: atımı sizMK

³³³⁰ dutun: tutuñ MK

³³³¹ varup: varayum MK

³³³² öğreneyin: öğreneyüm MK

³³³³ İmām: İmām-ı A'zam ḫazretlerinün MK

³³³⁴ İmām-ı A'zam: İmām-ı A'zam daḫı MK

³³³⁵ daḫı: ve daḫı MK

³³³⁶ İmām: İmām-ı A'zam MK

³³³⁷ meşe'le: mes'elede MK

³³³⁸ kim: ki MK

kimesne³³³⁹ (14) h̄acete otursa bir eli birle burnın³³⁴⁰ tuta z̄irā hem s̄unnetdür hem şevābdur. Çünkü (15) İmām Muḥammed bu meşeleyi dinledi daḥı durup atına bindi³³⁴¹ şaḥraya çıḡdı. Ol ḥ̄inde İmām [AL64b] (1) Muḥammedūñ efşānı [MK77b] geldi, bir tenhā yire çökdi. Meger nökerlerinūñ ikisi ardınca vardılar. (2) İmām³³⁴² atından inüp efşāna oturdı daḥı³³⁴³ ol meşe³³⁴⁴ ḥ̄atırına geldi, bir eliyle³³⁴⁵ burnını (3) tutdı. Meger ol iki nökerler imāma ḡaşd idüp yürürlerdi ammā fırsat bulımlardı.³³⁴⁶ (4) Çünkü³³⁴⁷ tenhā yirde İmām h̄acete oturdı hemān birisi imāmuñ boynına kemend [SK50a] atdı. (5) Ḳaçan kim³³⁴⁸ kemend imāmuñ boynına geḡdi, cān ḥavli birle³³⁴⁹ burnından elini serpi virdi. (6) Kemendi boynından çıḡardı. Andan t̄iḡin ‘üryān idüp nökerlerinūñ ḥaḡḡından geldi (7) daḥı³³⁵⁰ fikr eyledi kim³³⁵¹ ben ‘ilm-i d̄inden bir mes'ele³³⁵² öğrenmekle³³⁵³ bu def‘a ölümden ḥalāş oldum. Eger (8) bāḡī ‘ömrümi³³⁵⁴ ‘ilme şarf idersem üm̄iddür³³⁵⁵ ki d̄unyā vü āḥiret belāsından em̄in oluram³³⁵⁶ (9) diyü sulṡānlıḡı terk itdi. ‘İlmi cehdini³³⁵⁷ berk itdi. İmām-ı A‘ zam ḥazretlerinūñ şākirdlerinden (10) olup³³⁵⁸ şol-ḡadar ‘ālim oldı kim³³⁵⁹ ekşer³³⁶⁰ fetvālar³³⁶¹ İmām Muḥammed ḡavlıncedür.³³⁶²

Nazm

[Mef‘ ülü/Fā‘ ilātü/Mefā‘ ilü/Fā‘ ilün]

İmām Muḥammed (11) itdi maḥabbet şeri‘ ate

Girdi ṡariḡate vü irişdi ḥaḡiḡate

³³³⁹ kimesne: kişi SK

³³⁴⁰ birle burnın: ile burnını MK

³³⁴¹ daḥı durup atına bindi: ve daḥı t̄urup atına s̄vār olup MK

³³⁴² İmām: İmām Muḥammed MK

³³⁴³ daḥı: ve daḥı MK

³³⁴⁴ mes'ele: meşe AL

³³⁴⁵ bir eliyle: eli AL

³³⁴⁶ bulımlardı: bulamazlardı MK

³³⁴⁷ Çünkü: Ammā MK

³³⁴⁸ kim: ki MK

³³⁴⁹ ḥavli birle: ḥavliyle MK

³³⁵⁰ daḥı: ve daḥı MK

³³⁵¹ kim: ki MK

³³⁵² mes'ele: meşe AL

³³⁵³ öğrenmekle: öğrenmege MK

³³⁵⁴ ‘ömrümi: ‘ömrümi AL

³³⁵⁵ üm̄iddür: üm̄izdür SK

³³⁵⁶ oluram: olam MK

³³⁵⁷ cehdini: bendini MK

³³⁵⁸ ḥazretlerinūñ şākirdlerinden olup: ḥazretlerine şākird oldı SK

³³⁵⁹ kim: ki MK

³³⁶⁰ ekşer: şimdi SK

³³⁶¹ fetvālar: fetvālar İmām-ı A‘ zam MK

³³⁶² ḡavlıncedür: ḡavlıncedür raḥmetü'llāhi te‘ālā MK

Ġāyetde ehl-i ʿilmi severdi (12) o cān ile³³⁶³

Ġürmet ü riʿāyet iderdi sīm ü nān ile³³⁶⁴

Ġaḡ anıñçün eyledi ʿilmi aña naşīb³³⁶⁵ (13)

ʿİlm oldı cümle derdine [MK78a] dermān hem ṭabīb

ʿĀlemde adı ʿilmle meşhūr u müctehid

Ġaḡ³³⁶⁶ (14) luṭfi birle eyledi maġfūr hem saʿīd

ʿİlm ehline maḡabbet idenler saʿīd olur

Kim sevmez (15) ise bil ki Ĥudādān baʿīd olur

ʿİlm ehli ḡazīnedār-ı Ĥudādur riʿāyet it

Göñülerini [AL65a] (1) ḡalka yapup ʿimāret it

Ġaḡ bunlara riʿāyet ider biz de idelüm

Her ne yola giderlerse (2) biz de gidelüm

Faşl-ı ḡamse ve erbaʿīn³³⁶⁷

Baʿdehu ey birāder!³³⁶⁸ Ol nefsi emmārenün³³⁶⁹ ḡabīḡ şıfatlarından (3) birisi daḡı vefāsuzlıḡdur. Bu daḡı³³⁷⁰ yaramaz şıfatdur.³³⁷¹ Niçeler bu şıfat ile ḡalk içinde (4) [rūsvey]³³⁷² olmışdur.

Ġikāyet

Nitekim bir ʿāḡil kimesne āḡirete intiḡāl ider oldı. Oġlma vaşıyyet (5) itdi ki oġlum zinhār ʿavrata rāzuñı dime ve ʿavān³³⁷³ dostlıġına iʿtimād itme ve yeñiden (6) māl idinmişden³³⁷⁴

³³⁶³ cān ile: cānla AL

³³⁶⁴ nān ile: nānla MK

³³⁶⁵ Ġaḡ anıñçün eyledi ʿilmi aña naşīb: Pes anıñçün Ġaḡ teʿālā aña ʿilm eyledi naşīb MK, SK

³³⁶⁶ Ġaḡ: Ġaḡ teʿālā SK

³³⁶⁷ Faşl-ı ḡamse ve erbaʿīn: Faşl 45 AL, SK

³³⁶⁸ birāder: birāzer SK; birāder-i mā MK

³³⁶⁹ nefsi emmārenün: nefsi emmāre SK

³³⁷⁰ daḡı: daḡı ḡāyet SK

³³⁷¹ şıfatdur: şıfatdur ki MK

³³⁷² [rūsvey]: MK, SK; -AL

³³⁷³ oġlum zinhār ʿavrata rāzuñı dime ve ʿavān: oġul ʿavrata rāzuñı dime ve ʿavāmuñ MK

³³⁷⁴ idinmişden: issi olmışdan SK

karz alma. Zīrā³³⁷⁵ bunlardan vefā³³⁷⁶ gelmez didi. Çünkü ol yigidün atası (7) vefāt itdi. Bu yigit varup yeñiden māl issi olmuş yirden³³⁷⁷ ödünç³³⁷⁸ diyü bir miqdār (8) aqçe aldı ve dağı bir der-be-der ‘avān³³⁷⁹ varıdı. Anuñla ğāyet dost oldı ve kendünñ (9) havlısı içinde bir kirāsuz ev var-ıdı. [SK50b] Benüm yanumda ol hem³³⁸⁰ bizüm evden size ta‘ām (10) gelsün diyü kavlı eyledi³³⁸¹ ve bir gün ‘avratı [MK78b] hāmmāma gönderdi.³³⁸² ‘Avrat hāmmāma gelince bir (11) kuzuyı biryān itdürdi ve etmek içine şarup bir peştemāla bağladı dağı getürüp (12) evüñ bir bucağında yiri³³⁸³ kazup kuzuyı defn itdi³³⁸⁴ ve maqbere şūretini³³⁸⁵ düzdi. (13) İttifāq ‘avratı hāmmāmdan gelüp ol kazılmış toprağı gördi ve eyitdi ey kişi bu maqbere (14) üslūbı³³⁸⁶ toprak nedür didi. Bu kerre er eyitdi yā³³⁸⁷ helālüm hātūn³³⁸⁸ saña diyeyin³³⁸⁹ lākin bu sırrı (15) şaqla kimseye dime. Şöyle kim bu sırrı faş idesin³³⁹⁰ başum gitmek muqadderdür³³⁹¹ didi. ‘Avrat eyitdi [AL65b] (1) bu nedür ki bundan ötüri bu kadar³³⁹² korqarsın? Bu kerre³³⁹³ er eyitdi benüm bir düşmenüm³³⁹⁴ var-ıdı (2) bugün Allāh emrile eve³³⁹⁵ getürüp³³⁹⁶ katl eyledüm.³³⁹⁷ Senden ğayrı kimesne³³⁹⁸ bilmedi. İmdi³³⁹⁹ zinhar (3) ağızūndan³⁴⁰⁰ çıkmasun.³⁴⁰¹ ‘Avrat eyitdi eyü varmışsın,³⁴⁰² ben senüñ rāzuñı³⁴⁰³ kimseye dimem³⁴⁰⁴ delü mi (4) oldum. Her ne iderseñ sen bilürsün didi. Bir

3375 zīrā: ki SK

3376 vefā: -MK

3377 olmuş yirden: olmuşdan SK

3378 yirden ödünç: bir ādemden karz MK

3379 ‘avān: ‘avām MK

3380 hem: -MK

3381 eyledi: itdi AL

3382 gönderdi: gitdi MK

3383 yiri: yir SK

3384 itdi: eyledi MK

3385 şūretini: şūretin MK

3386 üslūbı: gibi duran SK

3387 yā: -MK

3388 hātūn: -MK

3389 diyeyin: diyeyüm MK

3390 kim: bil ki MK

3391 saña diyeyin lākin bu sırrı şaqla kimseye dime. Şöyle kim bu sırrı faş idesin başum gitmek muqadderdür: şağın bu sırrı kimseye dime yoğsa hemān benüm başum gider SK

3392 bu kadar: -SK

3393 Bu kerre: -SK

3394 düşmenüm: düşmānum MK

3395 eve: ele MK

3396 getürüp: gelüp AL

3397 katl eyledüm: öldürdüm SK

3398 kimesne: kimse MK

3399 İmdi: -SK, -MK

3400 ağızūndan: ağızından MK

3401 çıkmasun: çıkmasun didi MK

3402 varmışsın: işlemişsin MK

3403 rāzuñı: rāzımı MK

3404 dimem: dimek olur mı MK; dimek SK

lahzadan sonra³⁴⁰⁵ eyitdi bre ‘avrat (5) hāmmāma varduñ benüm esbābum niçün yumaduñ?³⁴⁰⁶ ‘Avrat eyitdi bu kerre³⁴⁰⁷ yumağ olmadı,³⁴⁰⁸ (6) bir günde dağı yuyam.³⁴⁰⁹ Şimdi yunmasa³⁴¹⁰ kıyāmet kōpmaz.³⁴¹¹ Bu kerre er³⁴¹² bī-ḥuzūr olup eyitdi (7) ölün kōri [MK79a] ‘Avrat³⁴¹³ ere muqābele idüp ve³⁴¹⁴ eyitdi bre ādem³⁴¹⁵ işüñ gör epsem (8) otur yoḥsa³⁴¹⁶ senün ḥaqqūndan gelürem. Hemān dem er³⁴¹⁷ bahāne idüp ‘avratın döğdi.³⁴¹⁸ (9) ‘Avrat feryād idüp eyitdi bre ḥün-ḥār³⁴¹⁹ bugün birini³⁴²⁰ öldürüp getürdüñ evde³⁴²¹ (10) göme kōduñ. Şimdi beni öldürmeği istersin³⁴²² diyüp³⁴²³ feryād itdi.³⁴²⁴ İttifağ ol kōnşı (11) olan ‘avān ‘avratın şedāsın³⁴²⁵ işidüp geldi ve eyitdi ol öldürdi didüğüñ (12) kimesnenün³⁴²⁶ aşlı var mıdur ve ölüsü kōnadur?³⁴²⁷ Hemān ‘avrat ol maqbere şuret³⁴²⁸ olan toprağı (13) ‘avāna³⁴²⁹ gösterdi. ‘Avān dağı ol civān yigidi³⁴³⁰ tutup başına birkaç³⁴³¹ yumruğ (14) urup dağı³⁴³² ellerin bağlayup sürüp şehrüñ kādīsine getürüp giderken³⁴³³ ol (15) aqçe karz alup viren³⁴³⁴ dağı işidüp geldi ve berk etegine yapışup eyitdi evvel [AL66a] (1) benüm aqçemi vir. Belki³⁴³⁵ seni³⁴³⁶ aşa kōyalar³⁴³⁷ benüm aqçem [SK51a] zāyi^c olur didi. Ḥalkdur bu

³⁴⁰⁵ sonra: sonra er SK

³⁴⁰⁶ yumaduñ: yumaduñ didi MK

³⁴⁰⁷ bu kerre: bu gün MK; -SK

³⁴⁰⁸ yumağ olmadı: yumadum SK

³⁴⁰⁹ yuyam: yuyayum MK

³⁴¹⁰ yunmasa: yunmadısa MK

³⁴¹¹ kıyāmet kōpmaz: kıyāmet mi kōpar SK

³⁴¹² er: eri MK

³⁴¹³ ‘Avrat: ‘Avrat dağı MK

³⁴¹⁴ ere muqābele idüp ve: -SK

³⁴¹⁵ ādem: -SK

³⁴¹⁶ yoḥsa: yoḥsa ben SK

³⁴¹⁷ er: eri MK

³⁴¹⁸ Hemān er bu bahāne birle ‘avratı dögmeye başladı SK // döğdi: dögmeye başladı MK

³⁴¹⁹ ḥün-ḥār: ḥün-ḥār ḥarīf MK

³⁴²⁰ birini: bunu SK; birin MK

³⁴²¹ evde: evümde MK

³⁴²² öldürmeği istersin: öldürmek mi istersin SK

³⁴²³ diyüp: diyüp çağırıldı SK; diyü MK

³⁴²⁴ itdi: eyledi MK

³⁴²⁵ ‘avān ‘avratın şedāsın: ‘avām-ı nā-dān ‘avratın sözün MK // şedāsın: sözün SK

³⁴²⁶ kimesnenün: -MK

³⁴²⁷ kimesne aşlı var mıdur ve ölüsü kōnadur: kimesnenün ölüsü kanı SK // kōnadur: kōnadur baña göster didi MK

³⁴²⁸ şuret: -MK

³⁴²⁹ ‘avāna: ‘avāma MK; -SK

³⁴³⁰ ‘Avān dağı ol civān yigidi: ‘Avām dağı ol civānı alup MK // civān yigidi: civānı SK

³⁴³¹ birkaç: bir niçe MK

³⁴³² urup dağı: urdı ve dağı MK; urdı ve SK

³⁴³³ giderken: gider iken MK

³⁴³⁴ bağlayup sürüp şehrüñ kādīsine getürüp giderken ol aqçe karz alup viren: bağladı dağı alup şehrüñ kādīsine giderken ol aqçe aldığı ḥarīf SK

³⁴³⁵ belki: ihtimāldür ki MK; yoḥsa SK

³⁴³⁶ seni: seni şimdi MK

³⁴³⁷ belki seni aşa kōyalar: yoḥsa seni şimdi aşarlar sonra SK

hengāmeye (2) temāşacı olur bu cefā ile ³⁴³⁸ kādīye varurlar. İttifāk³⁴³⁹ kādī su'āl eydür ki³⁴⁴⁰ yā (3) yigit niçün³⁴⁴¹ kan eyledün? Yigit eyitdi efendi evvel maqtūlı buluñ ba^c dehu³⁴⁴² kātla^c itāb (4) idüñ. Bu kerre³⁴⁴³ ^c avān³⁴⁴⁴ eyitdi sulţānum bir kimesneyi öldürmiş ve evünde defn eylemiş.³⁴⁴⁵ Ben kendüm³⁴⁴⁶ gördüm. (5) Kādī [MK79b] eyitdi varuñ,³⁴⁴⁷ görün. Ol ölen kimesne³⁴⁴⁸ kimdür?³⁴⁴⁹ Aña göre şer^c ile³⁴⁵⁰ ne iktizā iderse³⁴⁵¹ (6) ^c amel olına. Andan³⁴⁵² ol yigidüñ evine³⁴⁵³ vardılar ve³⁴⁵⁴ ol toprağı açup³⁴⁵⁵ içinde henüz sebzesi (7) döşinde³⁴⁵⁶ bir kuzu biryānı³⁴⁵⁷ çıkardılar. İttifāk halk³⁴⁵⁸ bu işe hayretde kalup ol biryānı (8) kādīye getürdiler. Kādī ol yigitden bu işüñ aşlın³⁴⁵⁹ şordı.³⁴⁶⁰ Yigit eyitdi³⁴⁶¹ efendi (9) babam³⁴⁶² baña vaşiyet itmiş idi³⁴⁶³ ki yeñiden māl idinmişden qarız alma ve ^c avrata inanma ve (10) ^c avānuñ³⁴⁶⁴ dostlığına tayanma dimişdi. Ben dağı babam³⁴⁶⁵ vaşiyetin tecribe için bu yeñi hūāceden (11) qarız aldum ve bu deni ^c avāna qardaş³⁴⁶⁶ didüm ve ^c avratuma bu biryānı ādem ölüsü diyü³⁴⁶⁷ bahāne (12) idüp ^c avratı dögdüm. Bu kerre³⁴⁶⁸ ^c avrat çağırup ādem öldürdi diyü feryād eyledi (13) ve bu baş dostum ^c avān³⁴⁶⁹ baña hürmet itmeyüp söge döge³⁴⁷⁰ bağladı ve³⁴⁷¹ ol hālde bu³⁴⁷² (14) hūāce-i teng-dil gelüp etegüme seng-i bī-vefā gibi

³⁴³⁸ bu hengāmeye temāşacı olur bu cefā ile: temāşā idüp böylece MK // olur bu cefā ile: hele SK

³⁴³⁹ İttifāk: -MK

³⁴⁴⁰ su'āl eydür ki: eydür SK

³⁴⁴¹ niçün: niçün nā-ħağ yire SK

³⁴⁴² ba^c dehu: -SK

³⁴⁴³ Bu kerre: -SK

³⁴⁴⁴ ^c avān: ^c avām MK

³⁴⁴⁵ defn eylemiş: göme qomış MK

³⁴⁴⁶ kendüm: -SK

³⁴⁴⁷ varuñ: varın MK

³⁴⁴⁸ kimesne: -SK, -MK

³⁴⁴⁹ kimdür: kimdür bilelim MK

³⁴⁵⁰ şer^c ile: şer^c ^c ilim MK

³⁴⁵¹ iderse: iderse aña göre MK

³⁴⁵² Andan: Pes MK

³⁴⁵³ aña göre şer^c ile ne iktizā iderse ^c amel olına. Andan ol yigidüñ evine: -SK

³⁴⁵⁴ ve: -SK, -MK

³⁴⁵⁵ açup: eşüp SK

³⁴⁵⁶ döşinde: üstinde MK

³⁴⁵⁷ biryānı: biryānı bulup MK

³⁴⁵⁸ İttifāk halk: -SK

³⁴⁵⁹ işüñ aşlın: ħadişenüñ aşlın SK; bunuñ aşlını MK

³⁴⁶⁰ şordı: su'āl eyledi MK

³⁴⁶¹ eyitdi: -MK

³⁴⁶² babam: pederüm AL

³⁴⁶³ itmiş idi: itmişdür SK

³⁴⁶⁴ ^c avānuñ: ^c avāmuñ MK

³⁴⁶⁵ babam: pederüm MK

³⁴⁶⁶ ^c avāna qardaş: ^c avāma qarındaş MK

³⁴⁶⁷ ve ^c avratuma bu biryānı ādem ölüsü diyü: -MK

³⁴⁶⁸ Bu kerre: -SK

³⁴⁶⁹ ^c avān: olan ^c avām MK

³⁴⁷⁰ söge döge: döge söge elimi MK

³⁴⁷¹ ve: -MK

yapışup aqçesi için cefâ itdi. İmdi (15) bildüm ki bu üç ʔâ'ifeden³⁴⁷³ hergiz vefâ ve³⁴⁷⁴ ھاqıqat gelmez ve bunlarda vefâ olmaz imiş.³⁴⁷⁵ Ƙâdî [AL66b] (1) ol yigide aferinler idüp³⁴⁷⁶ evine gönderdi.

Nazm

[Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fa' ulün]

Vefâsuzdur bilün üç dürlü maħlûk (2)

Bulardan kelb [MK80a] yigdür şübhemüz yok

Biri yeñi deginmiş ħânümâna

Biri ' avrat ki baqmaz (3) ھاqq u nâna

Birisi ehl-i ' örfün şol ' avânı³⁴⁷⁷

Dizindedür bularuñ ھاqq u nâni

Şu kim (4) evvel yürürdi der-be-der ħâl

Eline şoñradan girdi anuñ mâl

Şağın qarz-ı ħâsen (5) almağıl andan

Mağalsüz vaqıtde ister şoñra senden³⁴⁷⁸

Bir iki gün bize³⁴⁷⁹ şabr it (6) diseñ ger

Tağammül eylemez³⁴⁸⁰ ħabs itmek³⁴⁸¹ ister [SK51b]

Dağı ' avratlara sırr açma zinhâr

Buları (7) mağrem itme râzuña var

---

³⁴⁷² bu: -MK

³⁴⁷³ üç ʔâ'ifeden: üçünde MK

³⁴⁷⁴ vefâ ve: -SK

³⁴⁷⁵ ve bunlarda vefâ olmaz imiş: -MK

³⁴⁷⁶ idüp: idüp işine tağsîn idüp MK; diyüp SK

³⁴⁷⁷ ' avânı: ' avâmı MK

³⁴⁷⁸ Mağalsüz vaqıtde ister şoñra senden: Diler şoñra mağalsüz vaqıt senden MK

³⁴⁷⁹ bize: -MK

³⁴⁸⁰ eylemez: itmez MK

³⁴⁸¹ itmek: eylemek MK

Bular çün niçenüñ³⁴⁸² başma yitdi
Anuñçun H̄aḡ Resüli la' net (8) itdi

Zene sırrın diyen zenden beterdür
Dime rāzuñ bulara kim ḡaḡardur (9)

Bulardan iltimās itme vefāyı
Vefā yirine görürsin³⁴⁸³ cefāyı

‘Avān-ıla³⁴⁸⁴ daḡı itme (10) ‘alāḡa
Başuñda³⁴⁸⁵ çatlladur bir gün ḡarāḡa

Bulursa fırsatıñ³⁴⁸⁶ virmez amānı
Özi (11) zālīm yüzi şekl ziyānı

Vefāsuzdur bular her dem be-ḡāyet
H̄azer eyle dilersen³⁴⁸⁷ ger³⁴⁸⁸ selāmet (12)

Naḡīḡat bu ḡadar yiter ḡatarsañ
Vefā ehline birliğe³⁴⁸⁹ yiterseñ

Faḡl-ı sitte ve erba'ın³⁴⁹⁰

İmdi benüm ḡāhum (13) ma' lūmuñ olsun kim³⁴⁹¹ vefāsuz ādemden bir kelb yigdür.

---

³⁴⁸² niçenüñ: nice SK

³⁴⁸³ görürsin: görürsün MK

³⁴⁸⁴ ‘Avān-ıla: ‘Avān MK

³⁴⁸⁵ Başuñda: Başına MK

³⁴⁸⁶ fırsatıñ: fırsatıñ MK

³⁴⁸⁷ dilersen: dilersen MK

³⁴⁸⁸ ger: gel MK; -SK

³⁴⁸⁹ birliğe: birlik SK

³⁴⁹⁰ Faḡl-ı sitte ve erba'ın: Faḡl 46 AL, SK

³⁴⁹¹ kim: ki SK, MK

Hikâyet

Nitekim Qur'ân-ı 'azîm³⁴⁹² (14) içinde³⁴⁹³ Eshâb-ı Kehfün hikâyesi³⁴⁹⁴ [MK80b] meşhurdur. Anuñ hikâyeti³⁴⁹⁵ budur ki zamân-ı mâzîde (15) Taqyânûs dirler bir pâdişâh varmış.³⁴⁹⁶ Tûl 'ömrine ve keşret mālına ve 'azamet-i salţanatına [AL67a] (1) mağrûr olup Tañrılık da' vâsın eyledi. Darb u qahrla harb u cebirle³⁴⁹⁷ halkı (2) kendüye tapdurmuş idi. Meger hazînedârlarından üç maqbûl kulu³⁴⁹⁸ varıdı. Ol üçi³⁴⁹⁹ bir gün (3) bir yire cem' olup eyitdiler ki bu Taqyânûs Tañrılık da' vâsın³⁵⁰⁰ kıılır. Bu hod bizüm gibi (4) insândur, bunuñ Tañrılığa lâyıq nesi vardur? İmdi bu gâyet tãgîdür.³⁵⁰¹ Eger biz buña (5) tabi' iyyet idersevüz³⁵⁰² 'azâba müstaħağ oluruz. Tañrı oldur ki cümle 'âlemi ketm-i 'ademden (6) zâhir vücûda getürdi. İmdi gelüñ biz ol pâdişâh-ı 'âlem-penâha³⁵⁰³ isteyü gidelüm.³⁵⁰⁴ (7) İttifâkla³⁵⁰⁵ bir gice³⁵⁰⁶ çıqıp kaçdılar. Şabâh olunca gitdiler. Çünkü şabâh oldı, (8) gördiler ki kendülerinüñ bir kelbcügezi³⁵⁰⁷ var-ıdı. Ol dañı bunlarla bilece [yürimiş.]³⁵⁰⁸ Eyitdiler³⁵⁰⁹ (9) eger bu kelb bizümle bile olursa [urar]³⁵¹⁰ âvâzın işiden âdem gelür³⁵¹¹ [SK52a] bizi (10) dutarlar³⁵¹² diyüp o kelbi kıovdılar³⁵¹³ gitmedi. Âñir urup bir ayağın şıdılar (11) gine³⁵¹⁴ gitmedi. Bular kıanda gitse sürini sürini bilece varurdu.³⁵¹⁵ Gördiler olmaz âñir (12) öldür[MK81a]mege kıaşd itdiler. Hâk te'âlâ ol kelbe dil virdi ve el-hâşıl tekellüm (13) geldi³⁵¹⁶ eyitdi. Siz Tañrı isteyü gidersiz imdi³⁵¹⁷ ben dañı anı isterin³⁵¹⁸ didi. Yâ³⁵¹⁹ beni

³⁴⁹² Qur'ân-ı 'azîm: Qur'ân SK

³⁴⁹³ 'azîm içinde: 'azîmde MK

³⁴⁹⁴ hikâyesi: hikâyeti MK

³⁴⁹⁵ Anuñ hikâyeti: Rivâyeti MK

³⁴⁹⁶ varmış: var imiş MK, SK

³⁴⁹⁷ Darb ve qahrla harb ve cebirle: harb ve darb ile ve cebr ve qahr ile MK // qahrla harb ve cebirle: darbla ve cebr qahr ile SK

³⁴⁹⁸ üç maqbûl kulu: altı 'aded maqbûl kıulları MK

³⁴⁹⁹ üçi: altı kıulları MK

³⁵⁰⁰ da' vâsın: da' vası MK

³⁵⁰¹ tãgîdür: bãgîdür MK

³⁵⁰² idersevüz: idersek MK

³⁵⁰³ 'âlem-penâha: 'âlem-penâhı MK

³⁵⁰⁴ gidelüm: gidelüm diyüp SK

³⁵⁰⁵ gidelüm. İttifâkla: gidelüm diyüp ittifâk idüp MK // İttifâkla: İttifâk ile SK

³⁵⁰⁶ gice: giçe MK

³⁵⁰⁷ ki kendülerinüñ bir kelbcügezi: bir çobân ve bir kelbi MK // kelbcügezi: kelbcügezi SK

³⁵⁰⁸ bunlarla bilece yürimiş: bunlar ile yoldaş olup bileçe yürimiş idi MK // yürimiş: -AL

³⁵⁰⁹ Eyitdiler: Eyitdiler ki MK

³⁵¹⁰ [urar]: SK; -AL, -MK

³⁵¹¹ işiden âdem gelür: âdem işidür gelürler SK

³⁵¹² tutarlar: dutarlar AL

³⁵¹³ kıovdılar: kıovdılar sürdiler SK

³⁵¹⁴ yine: gine SK

³⁵¹⁵ gitse sürini sürini bilece varurdu: giderse sürünüp bileçe giderdi MK

³⁵¹⁶ ve el-hâşıl tekellüm geldi: tekellüme SK // tekellüm geldi: tekellüme gelüp MK

³⁵¹⁷ imdi: -SK

³⁵¹⁸ isterin: isterim MK

³⁵¹⁹ Yâ: -SK

(14) niçün öldürmek dilersiz³⁵²⁰ didi. Bu kez bular kelpçügezün³⁵²¹ ayağın şıduklarına (15) gâyet nâdim³⁵²² oldılar. Andan bular bilece yola revâne oldılar.³⁵²³ Bir gün bir şehre karîb³⁵²⁴ [AL67b] (1) yirde bir mağâraya girüp yatdılar ve³⁵²⁵ uyudılar. Bu kerre Hâk te³⁵²⁶ âlâ kemâl-i kudretinden anlara (2) anda üç yüz yıl uyhu³⁵²⁶ virdi. Her gün melekler bir yanından bir yanına dönderürlerdi .(3) Çünkü üç yüz yıl tamâm oldu bunlar uyandılar³⁵²⁷ gördiler kim³⁵²⁸ ol ayağı (4) şınuk itçügez³⁵²⁹ ayakları ucında oturur. Eyitdiler iki sâ³⁵³⁰ at uyuduğ³⁵³⁰ ola. İmdi (5) birimüz varup şehrden etmek³⁵³¹ alsun³⁵³² ba³⁵³² dehü gidelüm diyüp³⁵³³ birini şehre etmek (6) almağa şaldılar.³⁵³⁴ Çünkü ol yigit şehre geldi bir etmekciye³⁵³⁵ eyitdi ustâ etmegün nesi ne?³⁵³⁶ (7) Etmekci eyitdi dördü bir aqçe. Bu yigit dört etmek alup bir aqçe virdi. Etmekci gördi ki (8) bunun aqçesi Taqyânûsuñ³⁵³⁷ büyük aqçesindendir.³⁵³⁸ Bu yigide eyitdi behey âdem sen (9) bunun gibi [MK81b] aqçeyi kıanda bulduñ? Bu aqçe bizüm pâdişâhumuzun³⁵³⁹ aqçesi degüldür. Var-ısa sen (10) mâl bulmuşsın diyü³⁵⁴⁰ gavgâ vü galebe eyledi.³⁵⁴¹ Bu kerre³⁵⁴² halk bu yigidün başına üşdi (11) ve³⁵⁴³ tutup şehriñ begine iletdiler. Beg eyitdi yâ yigit sen bu Taqyânûs aqçesin kıanda bulduñ (12) didi. Yigit³⁵⁴⁴ eyitdi sulţânım bir³⁵⁴⁵ yirde bir mağâra vardur, anda bulduğ. Gelün bâkîsin (13) size³⁵⁴⁶ çıkarayın³⁵⁴⁷ didi. Bu yigidi³⁵⁴⁸ birkaç âdemler birle³⁵⁴⁹ ol mağâraya

³⁵²⁰ dilersiz: istersünüz MK

³⁵²¹ kelpçügezün: kelpcegin AL; kelbün MK

³⁵²² nâdim: nâdim ve pişmân SK

³⁵²³ kelpcegin ayağın şıduklarına gâyet nâdim oldılar. Andan bular bilece yola revâne oldılar: kelbin ayağın şındurduklarına nâdim oldılar. Andan bunlarla bileçe revân olup gitdiler MK // Andan bular bilece yola revâne oldılar: Hele SK

³⁵²⁴ karîb: yakın SK

³⁵²⁵ ve: -SK

³⁵²⁶ uyhu: uyku MK

³⁵²⁷ uyandılar: uyandı SK

³⁵²⁸ kim: ki MK

³⁵²⁹ itçügez: itçügez SK

³⁵³⁰ iki sâ³⁵³⁰ at uyuduğ: ³⁵³⁰ acebâ iki sâ³⁵³⁰ at miqdârı uyuduğ mı ola MK

³⁵³¹ etmek: nân MK

³⁵³² alsun: alsun yiyelüm MK

³⁵³³ diyüp: diyüp ayağdaşlarını MK

³⁵³⁴ almağa şaldılar: almağ için yolladılar MK

³⁵³⁵ etmekciye: etmekci dükkânına varup MK

³⁵³⁶ etmegün nesi ne: burada etmek nesi neye didi MK // ne: neye SK

³⁵³⁷ Taqyânûsuñ: Taqyânûs pâdişâhuñ MK

³⁵³⁸ Taqyânûsuñ büyük aqçesindendir: Taqyânûsî büyük aqçedür SK // aqçesindendir: aqçesindendir. Etmekci MK

³⁵³⁹ pâdişâhumuzun: pâdişâhımız SK

³⁵⁴⁰ bulmuşsın diyü: bulduñ diyüp MK

³⁵⁴¹ eyledi: eylediler MK

³⁵⁴² Bu kerre: -SK

³⁵⁴³ ve: -MK

³⁵⁴⁴ didi. Yigit: -SK

³⁵⁴⁵ bir: -fûlân SK

³⁵⁴⁶ bâkîsin size: size bu mâluñ bâkîsin SK

³⁵⁴⁷ çıkarayın: çıkarayım MK

gönderdiler. Çünkü (14) mağāra apusına geldiler, bu yigit alka eyitdi siz bunda apudan³⁵⁵⁰ uruñ³⁵⁵¹ ben girüp (15) size māl ıkarayın³⁵⁵² diyüp mağāraya girdi, ayruk³⁵⁵³ ıkmadı. Bu kerre³⁵⁵⁴ alk mağāraya [AL68a] [SK52b] (1) girüp³⁵⁵⁵ yigidi arayup bulmadılar. Ol mağāranuñ apusından ayrı igne (2) yurdusınca³⁵⁵⁶ delük yoğ-ıdı ki ıka gide.³⁵⁵⁷ Bu kerre alk bu işe ‘azīm hayretde alup girü (3) döndiler.³⁵⁵⁸ Ol ‘ālimü's-sırri ve'l-afıyyāt³⁵⁵⁹ anları alkuñ şerrinden emīn eyledi ve³⁵⁶⁰ ıfz u (4) emānında ıldı.³⁵⁶¹ alkuñ gözleri³⁵⁶² görmediler.

Nazm

[Mefā‘ İlün/Mefā‘ İlün/Fa‘ ülün]

Görüñ ol kelbi kim³⁵⁶³ şındı ayağı (5)

Girü almadı gezdi ağı aşı³⁵⁶⁴

Ferāmūş itmeyüp ol aqq-ı nānı

oyup gitmedi (6) issini gör anı [MK82a]

Çün oldu şāhibine ol vefādār

Bile girdi yola olmadı (7) ağıār

Uyup Aşhāb-ı Kehfe oldu maqbūl

Giriser cennete yarınki gün ol (8)

³⁵⁴⁸ yigidi: yigide AL, -SK

³⁵⁴⁹ birle: ile MK

³⁵⁵⁰ apuda apudan MK; -SK

³⁵⁵¹ uruñ: durun MK

³⁵⁵² ıkarayın: ıkarayum MK

³⁵⁵³ ayruk: artuq MK

³⁵⁵⁴ Bu kerre: -SK

³⁵⁵⁵ girüp: girdiler MK

³⁵⁵⁶ yurdusınca: yurdunca SK

³⁵⁵⁷ gide: gide diyeler MK

³⁵⁵⁸ döndiler: dönüp gitdiler MK

³⁵⁵⁹ ‘ālimü's-sır vel-afıyyāt: ‘ālemü's-sır vel-afıyyāt olan Allāh celle şānuhu MK

³⁵⁶⁰ eyledi ve: -SK

³⁵⁶¹ ıldı: oldu MK

³⁵⁶² gözleri: gözleri SK

³⁵⁶³ kim: ki MK

³⁵⁶⁴ ağı aşı: aşı u ağı MK

N'olaydı anda ol sen ben olaydum
Beḳā' kehfinde anlarla ḳalaydum

Muḳarrerdür ki benden (9) yegdür³⁵⁶⁵ ol kelb
Bilürem ḫälümi ben itmezem selb

Virür dāyim Ḥudā bunca na'îmi
Bilüp (10) yolında olan müstaḳîmi

Pes imdi eyleye benden köpek yig
Bir avuç un degül belki (11) kepek yig

Ki zîrâ Ḥaḳ ḳapusın itmedüm yād
Yürürem ḳanda olsa şanki āzad (12)

Ne ḫā' at ne 'ibādet itdüm aña
Bu ḫālıla nicesi³⁵⁶⁶ baḳa baña

Ve illā var ümidüm³⁵⁶⁷ ol (13) İläha
Kerem ḡanīdurur ḳalmaz günāha

Eger bir ḳatre olsa baḫr-i raḫmet
Yāḫud bir zerrece (14) bir şemme ḳudret

'İnāyet itse cümle ḫaḳ-ı 'ālem
Günāhından müberrā ola bî-ḡam

'Acībdür ki biz (15) aña oluruz 'āş
Derûn-ı ḳalbimüzde yoḳdur ihlāş

---

³⁵⁶⁵ benden yigdür: yigdür benden MK

³⁵⁶⁶ nicesi: niçesi SK

³⁵⁶⁷ var ümidüm: varamazam MK

Hemân luḡfına ƙalduƙ [AL68b] (1) ol Kerîmũn

Daḡı rā hā ve yā³⁵⁶⁸ birle mimũn

İlāhi ḡacetũm oldur du‘ āda

İde mü'minlere (2) raḡmet ziyāde

Bu ben miskîni daḡı hem o sultān

Müşerref ƙıla didār ile her ān (3) [SK53a]

Faşl-ı seb‘ a ve erba‘in³⁵⁶⁹

Ba‘ dehu ey yār-ı muvāfiƙ ve ey ḡaƙ yolında şādıƙ! Ol nefsi-ı emmārenũn (4) ƙabîḡ şıfatlarından birisi [MK82b] daḡı bî-ḡayālıƙdur ki ādemi Allāh te‘ ālā dergāhından dūr ve ḡaƙ (5) ƙatında maḡhūr ider.

Hikāyet

Nitekim Ādem şalla'llahu te‘ ālā ‘ aleyhi ve sellem³⁵⁷⁰ ḡazretlerinũn (6) oḡlı Ƙābil-i nā-ƙābil³⁵⁷¹ bî-ḡayālıƙ idüp idi, ḡadāba³⁵⁷² müstaḡaƙ oldı. Anuñ ḡikāyeti budur ki Ādem (7) ‘ aleyhi's-selām³⁵⁷³ her-bār ki ḡavvā anamuz birle³⁵⁷⁴ cem‘ olsa bir er ve bir ƙız ikiz ḡoḡurdu.³⁵⁷⁵ (8) Çünki Ƙābil³⁵⁷⁶ bir maḡbūbe ƙız birle ikiz ḡoḡdı. Şāniyen Hābil birle³⁵⁷⁷ bir çirƙin ƙız ḡoḡdı. (9) ḡaƙ te‘ ālā emr itdi ki Ƙābil ile ḡoḡan ƙızı Hābile ve Hābil ile ḡoḡan ƙızı Ƙābile (10) çift eyleyeler. Pes çünki Ƙābil bu ḡaberi bildi³⁵⁷⁸ eyitdi ben benüm ile³⁵⁷⁹ ḡoḡan ƙızı Hābile (11) niçün vireyin³⁵⁸⁰ yoḡsa³⁵⁸¹ ben Hābil³⁵⁸² ile ḡoḡan ƙızı ƙabūl itmezem didi. Ādem (12) ‘ aleyhi's-selām³⁵⁸³ eyitdi yā Ƙābil ḡaƙ te‘ ālānuñ³⁵⁸⁴ emridür. Muḡālefet

³⁵⁶⁸ eyle ya: raḡim MK; veyā SK

³⁵⁶⁹ Faşl-ı sabi‘ ve erba‘in: Faşl 47 AL, SK

³⁵⁷⁰ şalla'llahu te‘ ālā ‘ aleyhi ve sellem: şafiya'llāhu şalavātu'llāhi ‘ alā nebiyyinā ve ‘ aleyh MK

³⁵⁷¹ Ƙābil-i nā-ƙābil: Ƙābil AL

³⁵⁷² ‘ azāba: ‘ azāba MK

³⁵⁷³ ‘ aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

³⁵⁷⁴ anamuz birle: anamuzla MK

³⁵⁷⁵ ḡoḡurdu: ḡoḡurur idi MK

³⁵⁷⁶ Ƙābil: -MK

³⁵⁷⁷ birle: ile MK

³⁵⁷⁸ bildi: bildi ve MK

³⁵⁷⁹ benüm ile: benümle MK

³⁵⁸⁰ vireyin: vireyüm MK

³⁵⁸¹ yoḡsa: -SK

³⁵⁸² Hābil: Hābile MK

³⁵⁸³ ‘ aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

³⁵⁸⁴ te‘ ālānuñ: te‘ ālā ḡazretlerinũn MK

idüp ‘āşī olma ve edeb (13) terk itme.³⁵⁸⁵ Hâbil ile toğan kıızı qabûl eyle.³⁵⁸⁶ Zirâ senüñle toğan kıızı Hâq celle ve ‘alâ Hâbile (14) buyurdı didi. Bu kerre Qâbil Allâh te‘âlânuñ emrini ve şafiyu’llâh sözünü qabûl itmeyüp (15) Hâbili³⁵⁸⁷ bir tenhâ yire çıkarup dağı³⁵⁸⁸ urup öldürdi. Andan³⁵⁸⁹ eyitdi imdi göreyüm şimden girü³⁵⁹⁰ [AL69a] (1) ol kıızı benden³⁵⁹¹ kim alur. Girü ol kıız benümdür diyüp Hâbilüñ [MK83a] meyyitin niçe³⁵⁹² idecegin bilmedi. İttifâq [Âdem ‘aleyhi's-selâm³⁵⁹³ bu işden habîr oldı ise atamdur aña bî-ħuzûr olur diyü ol meyyiti]³⁵⁹⁴ üç gün götürdi. [Tağı taşı gezdi niçe idecegin bilmedi.]³⁵⁹⁵ (2) Âhir Allâh te‘âlânuñ emri ile iki melek qarğa şüretinde gelüp biri birini öldürdi (3) dağı³⁵⁹⁶ diri qalan³⁵⁹⁷ bir çıkar idüp içine³⁵⁹⁸ koyup üstünü topraqla³⁵⁹⁹ örtti. Çünkü Qâbil (4) anı gördi hemân³⁶⁰⁰ Hâbili ol dağı öylece³⁶⁰¹ defn idüp gitdi. Ammâ kudret-i ilâhî böyle (5) oldı ki ol qatldan soñra deryâlar acı oldı ve hayvânât azup [SK53b] biri birini³⁶⁰² (6) öldürmege ve helâk itmege başladı. Ve'l-ħaşıl³⁶⁰³ ol qatlı mebd-i fesâd oldı. Çünkü (7) ‘âlem zelzele [birle]³⁶⁰⁴ [toldı]³⁶⁰⁵ Âdem ‘aleyhi's-selâm³⁶⁰⁶ bu işden haberdâr oldı ve³⁶⁰⁷ Hâbilüñ öldüğünden (8) gâyet bî-ħuzûr olup³⁶⁰⁸ ağladı. Âdem ‘aleyhi's-selâm³⁶⁰⁹ Hâbili ziyâde³⁶¹⁰ severdi. Ol dem (9) Allâh te‘âlâ ħazretlerinden³⁶¹¹ ħitâb geldi ki yâ Âdem Hâbil için ağlama anuñ ħüsniñde³⁶¹² saña bir oğul (10) vireyin³⁶¹³ hem anı senden soñra peygamber

³⁵⁸⁵ Muħâlefet idüp ‘āşī olma ve edeb terk itme: Muħâlefet itme ve ‘âciz olma ve edeb terk eyleme MK // itme: eyleme SK

³⁵⁸⁶ eyle: it MK

³⁵⁸⁷ Hâbili: Hâbili âl ile MK; Hâbili âl ile alup SK

³⁵⁸⁸ dağı: ve dağı taşla MK

³⁵⁸⁹ Andan: Andan soñra MK; -SK

³⁵⁹⁰ göreyüm şimden girü: göreyin SK

³⁵⁹¹ benden: -SK

³⁵⁹² niçe: ne SK

³⁵⁹³ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. SK

³⁵⁹⁴ Âdem ‘aleyhi's-selâm bu işden habîr oldı ise atamdur aña bî-ħuzûr olur diyü ol meyyiti: SK; İttifâq Âdem ‘aleyhi's-selâm bu işden habîr olup atamdan baña bî-ħuzûr olur diyü Hâbilin meyyitin MK; -AL

³⁵⁹⁵ Tağı taşı gezdi niçe idecegin bilmedi: MK // niçe idecegin bilmedi: -SK

³⁵⁹⁶ dağı: ve dağı MK

³⁵⁹⁷ diri qalan: biri SK // qalan: qalan melek MK

³⁵⁹⁸ içine: ol biri birini ol çukura MK; ve yire SK

³⁵⁹⁹ topraqla: toprakla MK

³⁶⁰⁰ hemân: Hemân dem MK

³⁶⁰¹ ol dağı öylece: eylece SK

³⁶⁰² biri birini : birbirlerin MK

³⁶⁰³ Ve'l-ħaşıl: Ve'l-ħaşıl-ı kelâm MK

³⁶⁰⁴ birle:- AL

³⁶⁰⁵ toldı: -AL; doldı MK

³⁶⁰⁶ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. SK

³⁶⁰⁷ ve: -SK

³⁶⁰⁸ öldüğünden gâyet bî-ħuzûr olup: öldüğün işidüp bî-ħuzûr olup gâyet eyle MK; öldüğüne acıyup SK

³⁶⁰⁹ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. SK

³⁶¹⁰ ziyâde: gâyet SK

³⁶¹¹ te‘âlâ ħazretlerinden: te‘âlâdan MK

³⁶¹² ħüsniñde: ħüsniñden AL

³⁶¹³ vireyin: vireyüm MK

ideyüm³⁶¹⁴ ammā Qābil şimden girü saña³⁶¹⁵ rahmet itmezem. (11) Qıyāmet olunca dünyāda³⁶¹⁶ her kim qan eyleser bir ol qadar saña³⁶¹⁷ günāh yazdum.³⁶¹⁸ Qābil (12) eyitdi yā Rabb esmāñ³⁶¹⁹ içinden³⁶²⁰ rahmān rahīm isimlerin³⁶²¹ iħrāc eyle didi. Ol Vāhidül-qāhhār³⁶²² eyitdi (13) yā Qābil edeb terk idüp üç günāh eyledüñ. Biri benüm emrüm şıduñ ve biri (14) oldur ki ataña ‘aşı olduñ ve biri³⁶²³ budur ki nā-ħaq yire qan eyledüñ. Bu taqđırce (15) aşlā saña rahmetüm yoqdur didi.

Nazm

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/ Fā‘ ilün]

Çünkü itdi Qābil ol dem üç günāh

Aña rahmet [AL69b] (1) itmezem didi İlāh³⁶²⁴

Aña göre fikir it öz aħvālün³⁶²⁵

Bunca ‘işyān ile zıkr it ħālün³⁶²⁶

Sen (2) idersin günde biñ dürlü ħaḫā

Ne yüz ile andan umarsın ‘aḫā

Yoq mı³⁶²⁷ ħavfuñ³⁶²⁸ (3) Vāhidü'l-qāhhārdan

Hiç şaḫınmazsın ‘azāb-ı nārdan

Eylemezsin emr-i ħaḫqa intisāb (4)

Eylemezsin her ħaḫadan ictināb

³⁶¹⁴ ideyüm: ideyin SK

³⁶¹⁵ Qābil şimden girü saña: Qābile şimden şoñra MK

³⁶¹⁶ dünyāda: -SK

³⁶¹⁷ saña: aña MK

³⁶¹⁸ yazdum: yazdum didi MK

³⁶¹⁹ esmāñ: esmāñuñ MK

³⁶²⁰ içinden: içinde MK

³⁶²¹ isimlerin: isimlerini SK

³⁶²² Vāhidül-qāhhār: Vāhidül-qāhhār olan Allāh ‘azīmüş-şān celle celāluhu MK

³⁶²³ oldur ki ataña aşı olduñ ve biri: -MK

³⁶²⁴ İlāh: Allāh MK

³⁶²⁵ öz aħvālün: ħālün MK

³⁶²⁶ Bunca ‘işyānile zıkr it ħālün: -MK

³⁶²⁷ mı: -SK, -MK

³⁶²⁸ ħavfuñ: ħavfuñ ol MK

Nefsüne³⁶²⁹ uyup haṭadur itdügün
Kendüne³⁶³⁰ dāyim (5) cefadur itdigün

Āhîret³⁶³¹ hâlinde yokdur şâğışuñ
Haḫka lâyıḫ ola yokdur şağ (6) işüñ

Bî-hayālîḫdur işüñ her şubh u şām
Ah kim nâ-puḫtesin ‘ âlemde hām

Bu hevâdan (7) vaz geḫ inşâfa gel

Tâ ola her müşkilüñ ‘ âlemde ḫal

Faşl-ı şemân ve erba‘în³⁶³²

İmdi ey rûḫ-ı (8) mâ! Terk-i edeb idüp bî-hayālîḫ idenüñ aḫvâlini fehm eyledüñ ki maḫâmı caḫîm ve ta‘âmı (9) zaḫkûm u ḫamîm olup³⁶³³ pes âdem oldur ki [SK54a] ehl-i ḫayâ ola. Zîrâ ḫadîş-i şerîfdür (10) *el-hayâ ‘u mine’l-îmân*.³⁶³⁴ Çünki ḫayâ îmandandur anı kendüne ‘ âdet idin³⁶³⁵ tâ ki ‘ âlemde deryâ-yı (11) raḫmete ğarḫ olasin.

Hikâyet

Nitekim Ḥazret-i ‘ Oşmân (12) ehl-i ḫayâ idi raḫiya’llâhu te‘âlâ³⁶³⁶ ‘ anhu. İcmâlen anuñ ḫikâyeti budur ki Ḥazret-i ‘ Oşmân raḫiya’llâh ‘ anhu ehl-i ḫayâ olmağıla şöyle ki kendi kendiden ḫicâb iderdi. Aşḫâb içinde anuñ gibi ehl-i (13) ḫayâ yoğ-ıdı. Ol sebebden Resûlu’llâh Ḥazretleri³⁶³⁷ aña iki kerre³⁶³⁸ kızın virdi. Anıñçun³⁶³⁹ (14) laḫabı zî’n-nüreyñ oldı.³⁶⁴⁰ Çünki Ḥazret-i ‘ Oşmân³⁶⁴¹ ḫayâ tâcını mübârek başına urdı³⁶⁴² (15) lâ-cerem na‘leyñi ḫaşınuñ nûrı semâvâta zîyâ virürdi.³⁶⁴³ Bu sözün³⁶⁴⁴ aşlı budur ki Ḥabîbu’llâh³⁶⁴⁵

³⁶²⁹ Nefsüne: Nefsine MK

³⁶³⁰ kendüne: kendine MK

³⁶³¹ Āhîret: Āhîretüñ MK

³⁶³² Faşl-ı şemân ve erba‘în: Faşl 48 AL, SK

³⁶³³ ve ḫamîm olup: olur MK

³⁶³⁴ “Ḥaya imandandır.” (Hadisi Şerif) // ḫadîş-i şerîfdür el-hayâ-yi mine’l-îmân: eḫadîş-i Resûlu’llâh ‘ a. m. el-hayâ-yi mine’l-îmân diyü buyurmuşdur SK; zîrâ ḫadîş Resûlu’llâh şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur el-hayâ-yi mine’l-îmân şadaḫa Reşûlu’llâh MK

³⁶³⁵ idin: idiñ MK

³⁶³⁶ te‘âlâ: -MK

³⁶³⁷ Ḥazretleri: Resûlu’llâh salla’llâhu ‘aleyhi ve sellem MK

³⁶³⁸ kerre: -MK

³⁶³⁹ içün: -MK

³⁶⁴⁰ oldı: idi MK

³⁶⁴¹ ‘ Oşmân: ‘ Oşmân raḫiya’llâhu ‘ anhu MK

³⁶⁴² urdı: urındı SK

³⁶⁴³ virürdi: virdi MK

[AL70a] (1) Mi^c rāca giderken semāvāt içinde bir nūr peydā oldu yine³⁶⁴⁶ maḥv oldu ammā bir mertebede rūšen (2) idi kim³⁶⁴⁷ gözler ol nūrdan ḥıyrelenürdi. Ol nūra Resūlu'llāh taḥayyürde ḳalup³⁶⁴⁸ eyitdi (3) yā aḥī Cebrā'īl³⁶⁴⁹ ol nūr ne nūr idi kim semevātuñ nūrını tīre ḳıldı. Cebrā'īl-i³⁶⁵⁰ emīn eyitdi (4) yā ḳarındaşum Muḥammed³⁶⁵¹ ol nūr Ḥazret-i 'Oṣmānuñ na^c leyni ḳaşınıñ nūrıdur ki 'Oṣmān Ḥazretleri³⁶⁵² bir³⁶⁵³ ḥücreye (5) girince semevāt anuñ nūrıla münevver oldu³⁶⁵⁴ didi.³⁶⁵⁵

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Ḥazret-i 'Oṣmānı gör kim şan^c at olmışdı [MK84b] ḥayā (6)

Ol sebebden 'arşa virdi na^c leyni nūrı ziyā

Adı zī'n-nureyn olup oldu dü³⁶⁵⁶ nūruñ maḥremi

Ya^c ni oldu (7) iki nūruñ şāḥibi vü hem-demi

Cem^c idüp Ḳur'ānı oldu cāmi^c ü'l- Ḳur'ān ol (8)

Dü cihānda bulmasun mı derdine dermān ol

Dīni iḥyā eyledi oldu ḥalīfe ol (9) edīb

Çünkü evvelde işāret itmişdi ol ḥabīb

Ḥaḳ Resūline muşāhib yār idi (10) yoldaş idi

Ḥāline ḥaldaş idi her sırrına sırdaş idi

³⁶⁴⁴ sözüñ: sözlerüñ AL

³⁶⁴⁵ Ḥabību'llāh: Ḥabību'llāh salla'llāhu 'aleyhi ve sellem MK

³⁶⁴⁶ yine: gine AL

³⁶⁴⁷ kim: ki MK

³⁶⁴⁸ ḳalup: ḳalup ve MK

³⁶⁴⁹ Cebrā'īl: Cibrīl SK

³⁶⁵⁰ Cebrā'īl-i: Cibrīl-i AL

³⁶⁵¹ Muḥammed: Muḥammed 'aleyhi's-selām MK

³⁶⁵² 'Oṣmān Ḥazretleri: Ḥazret-i 'Oṣmān AL

³⁶⁵³ bir: bir ḥücreden aḥir ḥücreye SK

³⁶⁵⁴ oldu: olur AL

³⁶⁵⁵ didi: didi Cebrā'īl böyle diyince Ḥabību'llāh bildi SK

³⁶⁵⁶ dü: -MK

Başına urdı hayā (11) t̄acını oldı p̄adiṣāh
Taht-ı cennet üzre cāvīd itdi anı ol ilāh³⁶⁵⁷ [SK54b]

Kim ki anı (12) sevmese la' net aña miḥnet anuñ
Kim maḥabbet eylese raḥmet aña devlet anuñ

Çār-yār-ı ba-şafāyı (13) birbirinden ayıran
Yā Yezīdī yā Rāfīzi yig olardan қаһbe zen

Ḥamdü li'llāh қamusına (14) maḥabbet eyledük
Cümlesini sev diyü ḥalka naṣīḥat eyledük

Ol Resülün āline evlādına (15) aṣḥābına
Çoқ selām olsun қamu ezvācına aḥbābına³⁶⁵⁸

Birlige yitdi bular bir³⁶⁵⁹ oldılar [AL70b] (1) ol birle
Dīni iḥyā itdiler tedbīr idüp taқdīrile³⁶⁶⁰

Rāzı ola³⁶⁶¹ Ḥaқ bularuñ (2) cümlesinden her zamān
Nūr-ı raḥmet içre olsunlar hemiṣe cāvīdān

Faṣl-ı tis' a ve erba' in³⁶⁶²

Benüm rūḥum (3) ol nefsi [MK85a] emmārenün içinden ḥurūc iden ef' āl-i қabāyiḥuñ³⁶⁶³
birisi daḥı ḥaseddür ki (4) bu daḥı ḡāyet yaramaz şıfatlaruñ bir nev' idür.³⁶⁶⁴ Zīrā ḥased ile
niçe³⁶⁶⁵ kimesneler³⁶⁶⁶ helāk olmışdur.³⁶⁶⁷ (5)

³⁶⁵⁷ cāvīd itdi anı ol ilāh: cāvīdān itdi Allāh MK

³⁶⁵⁸ aḥbābına: ecdādına MK

³⁶⁵⁹ bir: pīr MK

³⁶⁶⁰ taқdīrle: taқdīr MK

³⁶⁶¹ ola: oldı AL

³⁶⁶² Faṣl-ı tasi' ve erba' in: Faṣl 49 AL, SK

³⁶⁶³ қabāyiḥuñ: қabāḥatūñ SK

³⁶⁶⁴ nev' i oldur: nev' idür MK

³⁶⁶⁵ niçe: bir niçe MK

³⁶⁶⁶ kimesneler: kimseler MK

³⁶⁶⁷ olmışdur: olmışlardur MK

Hikāyet

Nitekim cümleden biri oldur ki Sultān Maḥmūd-ı Ġazvīnī³⁶⁶⁸ çünki Ḥāş Ayāsı³⁶⁶⁹ (6) ḥāş idindi. Ḳapusı ḥalkı aña cümlesi ḥased itdiler. İttifāk³⁶⁷⁰ bir gün eyitdiler yā pādişāh Ayāsuñ bizden (7) artuḳ ne ma^c rifeti vardur ki anı bize taşaddur itdünüz.³⁶⁷¹ Sultān Maḥmūd anlara emr idüp eyitdi varuñ³⁶⁷² (8) ḥazīneden bir girān-māye cevher³⁶⁷³ taş getürüñ. Bu kerre³⁶⁷⁴ varup ḥazīnden ağır bahālu (9) yāḳūt getürdiler. Sultān Maḥmūd eyitdi yā begler bu taşı birüñüz aluñ şınduruñ³⁶⁷⁵ diyü cümlesine³⁶⁷⁶ (10) teklīf itdi.³⁶⁷⁷ Eyitdiler devletlü pādişāhumuz ol gūne taşı şındurmağa³⁶⁷⁸ bizüm elimüz varmaz³⁶⁷⁹ (11) didiler. Pādişāh buyurdı³⁶⁸⁰ Ayāsı³⁶⁸¹ çağıruñ gelsün³⁶⁸² didi.³⁶⁸³ Çağırdılar geldi. Pādişāh (12) eyitdi yā Ayās³⁶⁸⁴ bu taşı şındur³⁶⁸⁵ didi.³⁶⁸⁶ Ayās³⁶⁸⁷ aşlā tereddüd itmeyüp bir havāna ḳoyup şındurdu.³⁶⁸⁸ Bu kerre³⁶⁸⁹ (13) begler Ayāsa³⁶⁹⁰ eyitdiler³⁶⁹¹ ādem olan behey nā-dān³⁶⁹² bunuñ gibi taşı şındurur mı? Ayās³⁶⁹³ eyitdi (14) pādişāhuñ emri³⁶⁹⁴ aşl gevherdür [MK85b] anı şındurmaḳ bunuñ gibi niçe taş şınmaḳ yigdür (15) didi. Ol dem Sultān Maḥmūd Ayāsa³⁶⁹⁵ āferinler [SK55a] diyüp çoḳ in^c ām ü iḥsānlar itdi. [AL71a] (1) Ammā beglerüñ ḥasedi daḥı ziyāde oldı. Bir gün beglerden birisi pādişāha (2) eyitdi. Sultānum Ḥāş³⁶⁹⁶ Ayāsdan³⁶⁹⁷ işitdüm ki Sultān Maḥmūdun³⁶⁹⁸ aḡzı bir mertebe ḳoḳar ki (3) egilüp bir

³⁶⁶⁸ Ġazvīnī: Ġaznevī ‘aleyhi raḥmete'l-kavvī MK

³⁶⁶⁹ Ayās: Ayāz AL

³⁶⁷⁰ İttifāk: -SK; İttifāk idüp MK

³⁶⁷¹ bize taşaddur itdünüz: bizüm üst yanımıza şadr itdüresiz SK; bizim üst yanımıza şadr itdürürsin didiler MK

³⁶⁷² anlara emr idüp eyitdi varuñ: emr eyleyüp eyitdi ki varın MK

³⁶⁷³ cevher: çevher MK

³⁶⁷⁴ Bu kerre: -SK

³⁶⁷⁵ şınduruñ: kıruñ AL

³⁶⁷⁶ cümlesine: her birine SK

³⁶⁷⁷ teklīf itdi: teklif idüp MK

³⁶⁷⁸ Eyitdiler devletlü pādişāhumuz ol gūne taşı şındurmağa: Devletlü pādişāhum böyle zī-ḳıymet kāseyi ḳırmağa

³⁶⁷⁹ bizüm elimüz varmaz: bizim elimüz varamaz MK // varmaz: varımaz SK

³⁶⁸⁰ Pādişāh buyurdı: -SK

³⁶⁸¹ Ayāsı: Ayāzı AL

³⁶⁸² çağıruñ gelsün: çağırın gelsin MK

³⁶⁸³ didi: didi. Ol dem Ayāsı SK

³⁶⁸⁴ Ayās: Ayāz AL

³⁶⁸⁵ şındur: kıır AL

³⁶⁸⁶ didi: -MK

³⁶⁸⁷ Ayās: -SK

³⁶⁸⁸ şındurdu: kırdı AL

³⁶⁸⁹ Bu kerre: -SK

³⁶⁹⁰ Ayāsa: Ayāza MK, SK

³⁶⁹¹ eyitdiler: eyitdiler cümlesi SK

³⁶⁹² be hey nā-dān ādem olan: ādem olan be hey nā-dān MK, SK

³⁶⁹³ Ayās: Ayās anlara SK

³⁶⁹⁴ emri: -SK

³⁶⁹⁵ Ayāsa: Ayāza AL

³⁶⁹⁶ Sultānum Ḥāş: -SK

söz söyleyince cānum çıka yazdı.³⁶⁹⁹ Sultān³⁷⁰⁰ eyitdi girçek misin?³⁷⁰¹ Ol beg and (4) içüp eyitdi³⁷⁰² inanmazsañuz yarın tecribe idüñ.³⁷⁰³ Bu kerre pādīşāh³⁷⁰⁴ eyitdi hele (5) yarın göreyin³⁷⁰⁵ ammā gāyet bī-huzūr oldı ve eyitdi eger ol harif girçek (6) ise ben Ayāsuñ³⁷⁰⁶ haqqından emān virmeyüp geleyin³⁷⁰⁷ didi. Çünkü ol gün geçdi. (7) ‘Ale's-seher şarımşaklı tutmac ol beg³⁷⁰⁸ pişirüp Ayāsuñ³⁷⁰⁹ yolın bekleyüp tırdı.³⁷¹⁰ (8) İttifāk Ayās erkenden³⁷¹¹ atlanup dīvāna giderken³⁷¹² yolu ol³⁷¹³ (9) begüñ³⁷¹⁴ kapısı öñine uğradı.³⁷¹⁵ Beg kapuda durup³⁷¹⁶ Ayāsuñ³⁷¹⁷ licāmuñ alup eyitdi yā Ayās³⁷¹⁸ ta‘ām hazır itdüm. Luṭf idüp (10) atından in, ta‘āmı bilece³⁷¹⁹ yiyelüm, andan soñra dīvāna ma‘aca³⁷²⁰ gidelüm³⁷²¹ didi. Ayās³⁷²² anuñ sözini (11) qabül idüp³⁷²³ atından indi içerü girüp ol hazır itdügi³⁷²⁴ şarımşaklı³⁷²⁵ aş [MK86a] yidiler (12) andan soñra³⁷²⁶ dīvāna gitdiler. İttifāk³⁷²⁷ cümle begler³⁷²⁸ hazır olup dīvān qurıldı. İttifāk³⁷²⁹ (13) Sultān Maḥmūd Ayāsı³⁷³⁰ imtihān itmek için söz tanışur gibi Ayāsı³⁷³¹ yanına çağırdı. (14) Bu cānibde³⁷³² şarımşak qoşusı pādīşāhı

³⁶⁹⁷ Ayāsdan: Ayāzdan AL

³⁶⁹⁸ Maḥmūduñ: Maḥmūd ḥazretlerinüñ MK

³⁶⁹⁹ çıka yazdı: çıkayayur SK

³⁷⁰⁰ Sultān: Sultān Maḥmūd MK

³⁷⁰¹ girçek misin: girçek mi AL

³⁷⁰² and içüp eyitdi: eyitdi billāh girçekdür MK

³⁷⁰³ idüñ: idin MK

³⁷⁰⁴ Bu kerre pādīşāh: -SK

³⁷⁰⁵ göreyin: göreyüm didi MK

³⁷⁰⁶ Ayāsuñ: Ayāzuñ AL

³⁷⁰⁷ geleyin: öldürürem SK; işini bitüreyyüm MK

³⁷⁰⁸ şarımşaklı tutmac ol beg: bir tutmacı sarımşakla ol beg SK; ol beg şarımşaklı tutmac MK

³⁷⁰⁹ Ayāsuñ: Ayāsuñ AL

³⁷¹⁰ tırdı: durdı MK

³⁷¹¹ erkenden: -MK

³⁷¹² giderken: gider iken MK

³⁷¹³ giderken yolu ol: giderdi gelüp bu SK

³⁷¹⁴ begüñ: begin MK

³⁷¹⁵ uğradı: geldi MK

³⁷¹⁶ Beg kapuda durup: -SK // tırup MK

³⁷¹⁷ Ayāsuñ: Ayāzuñ MK, SK

³⁷¹⁸ Ayās: Ayāz AL

³⁷¹⁹ ta‘āmı bilece: ta‘ām bile SK

³⁷²⁰ dīvāna ma‘aca: bilece SK // ma‘aca: ma‘an MK

³⁷²¹ gidelüm: varalum MK

³⁷²² Ayās: Ayāz AL

³⁷²³ Ayās anuñ sözini qabül idüp: Ayās anuñ sözün şındurmayup SK

³⁷²⁴ itdügi: itdigi AL, MK

³⁷²⁵ hazır itdigi şarımşaklı: sarımşığı SK

³⁷²⁶ andan soñra: tırup SK

³⁷²⁷ İttifāk: -SK

³⁷²⁸ cümle begler: cümlesi MK

³⁷²⁹ İttifāk: -SK, -MK

³⁷³⁰ Ayāsı: Ayāzı AL

³⁷³¹ Ayāsı: Ayāzı AL

³⁷³² Bu cānibde: Ammā Ayās SK

bî-huzûr itmek için kaftânuñ yiñi birle kendü ağzını³⁷³³ (15) tıtdı. Hemân dem Sulţân Maĥmûd ol begüñ sözini taşdıķ idüp Ayâsı³⁷³⁴ öldürmege [AL71b] (1) kaşd eyledi ve eyitdi. Yâ Ayâs³⁷³⁵ fülân şehrden saña yüz biñ aķçe iĥsân itdüm var (2) al. Hem ol şehrüñ begine mühürlü bir mektûb gönderdim³⁷³⁶ yine anuñ³⁷³⁷ cevâbın³⁷³⁸ getür. Hemân (3) pâdişâha Ayâs du^c âlar³⁷³⁹ idüp varup yirinde³⁷⁴⁰ tırdı. Ol dem sulţân eline³⁷⁴¹ ĥâme-i (4) zer-feşânı alup bir nâme yazdı ki ĥâmil-i mektûb varduĝı³⁷⁴² gibi aşlâ te^c ĥîr itmeyüp (5) ber-dâr idesin ve pâdişâhdur³⁷⁴³ mektûbı³⁷⁴⁴ mühürleyüp Ayâsuñ³⁷⁴⁵ eline virdi ve zinhâr³⁷⁴⁶ açma (6) diyü tenbîh eyledi ve³⁷⁴⁷ [SK55b] saña itdügüm in^c âmı³⁷⁴⁸ içinde yazdum didi. Pes çünki³⁷⁴⁹ Ayâs³⁷⁵⁰ mektûbı (7) sulţân elinden alup³⁷⁵¹ taşra çıķdı. Meger ol Ayâsa³⁷⁵² şarımşaklı aş yidüren (8) beg taşrada³⁷⁵³ tırdı ki göre pâdişâh Ayâsa³⁷⁵⁴ ne vechle ^c itâb ider dirken gördi ki Ayâs³⁷⁵⁵ pâdişâh³⁷⁵⁶ (9) yanından şâdilıĝıla³⁷⁵⁷ çıķdı. Hemân beg [MK86b] Ayâsuñ³⁷⁵⁸ yanına gelüp eyitdi yâ Ayâs³⁷⁵⁹ (10) bugün pâdişâh saña ne didi, luţf eyle anı benden dirîĝ itme³⁷⁶⁰ didi.³⁷⁶¹ Muĥkem³⁷⁶² iķdâm (11) eyledi. Bu kerre Ayâs³⁷⁶³ inkâr itmeyüp³⁷⁶⁴ eyitdi sulţân³⁷⁶⁵ baña in^c âm ü iĥsân idüp fülân (12) şehrden almaĝa³⁷⁶⁶ yüz

³⁷³³ bî-huzûr itmek için kaftânuñ yiñi birle kendü ağzını: taciz itmesün diyü kaftânuñ yiñi ile kendi ağzın MK

³⁷³⁴ Ayâsı: Ayâzı AL

³⁷³⁵ Ayâs: Ayâz AL

³⁷³⁶ gönderdim: gönderürem SK; göndereyüm MK

³⁷³⁷ yine anuñ: anuñ daĥı SK

³⁷³⁸ cevâbın: cevâbını baña MK

³⁷³⁹ du^c â: du^c âlar AL

³⁷⁴⁰ yirinde: yirinden MK

³⁷⁴¹ eline: SK

³⁷⁴² varduĝı: vardıĝı AL, MK

³⁷⁴³ ve pâdişâhdur: diyü yazup MK

³⁷⁴⁴ pâdişâhdur mektûbı: pâdişâh mektûbı çarşlayup ve SK

³⁷⁴⁵ Ayâsuñ: Ayâzuñ AL

³⁷⁴⁶ zinhâr: zinhâr şaķın MK

³⁷⁴⁷ diyü tenbîh eyledi ve: didi SK

³⁷⁴⁸ in^c âmı: in^c âmı daĥı SK

³⁷⁴⁹ çünki: -MK

³⁷⁵⁰ Ayâs: Ayâz AL

³⁷⁵¹ alup: aldı MK

³⁷⁵² Ayâsa: Ayâza AL

³⁷⁵³ taşrada: muntazır SK

³⁷⁵⁴ pâdişâh Ayâsa: Ayâza pâdişâh MK

³⁷⁵⁵ Ayâs: Ayâz AL

³⁷⁵⁶ pâdişâh: pâdişâhuñ MK

³⁷⁵⁷ şâdilıĝ-ıla: şazılıĝla MK

³⁷⁵⁸ Ayâsuñ: Ayâzuñ AL

³⁷⁵⁹ Ayâs: Ayâz AL

³⁷⁶⁰ dirîĝ itme: yaşurma SK

³⁷⁶¹ didi: diyü MK

³⁷⁶² Muĥkem: -SK

³⁷⁶³ Ayâs: Ayâz AL

³⁷⁶⁴ Bu kerre Ayâs inkâr itmeyüp: Andan Ayâz SK // itmeyüp: eylemeyüp MK

³⁷⁶⁵ sulţân: sulţânım Maĥmûd MK

biñ aqçe emr eyledi. Şimdi aña³⁷⁶⁷ varsam gerek didi. Ol beg eyitdi (13) yā Ayās³⁷⁶⁸ imdi luṭf³⁷⁶⁹ eyle ol mektūbı baña vir zīrā benüm anda gāyet mühim işüm var³⁷⁷⁰ hem (14) ḥıdmete ben varmış olayın³⁷⁷¹ didi ve hem senün aqçeñi alup getüreyin³⁷⁷² didi. Ayās³⁷⁷³ (15) daḥı anuñ sözini red itmeyüp³⁷⁷⁴ mektūbı aña virdi ve kendüsi evine vardı. İttifāk³⁷⁷⁵ ol [AL72a] (1) beg mektūbı alup yola girdi³⁷⁷⁶ ve eydürdi ki Sulṭān Maḥmūd benüm Ayās³⁷⁷⁷ içün söyledigüm (2) sözi elbette ferāmūş itmez beher-ḥāl ben gelince aña bir iş ider diyü gönlin egleyüp³⁷⁷⁸ giderdi. (3) İttifāk ol şehre varup getürdigi³⁷⁷⁹ çarşlı mühür mektūbı³⁷⁸⁰ şundi. Ol beg daḥı mektūbı açup gördi ki hemān vardıḡı sa‘āt ḥāmil-i mektūbı şalb idesin dimiş. (5) Emān virmeyüp ol³⁷⁸¹ begi şalb itdiler.³⁷⁸² Ammā bu tarafda iki günden şoñra Ayās³⁷⁸³ dīvāna (6) gelüp sulṭān Ayāsı³⁷⁸⁴ saḡ u selāmet dīvānda³⁷⁸⁵ görüp eyitdi yā Ayās³⁷⁸⁶ [MK87a] seni ol (7) şehre göndermişdüm³⁷⁸⁷ varmaduñ³⁷⁸⁸ mı? Ayās³⁷⁸⁹ eyitdi yā pādīşāhum fülān beg ḡuluñuz tazarru‘ u niyāz eyledi.³⁷⁹⁰ (8) Ol şehirde mühim bir maşlahatum var mektūbı baña vir ben ileteyüm³⁷⁹¹ didi. Bu ḡuluñ (9) daḥı aña³⁷⁹² virdüm, ol gitdi didi. Bu kerre³⁷⁹³ Sulṭān Maḥmūd fikr itdi kim³⁷⁹⁴ Ayāsı baña ol (10) beg ḡamz

³⁷⁶⁶ almaḡa: -MK

³⁷⁶⁷ aña: bu ḥıdmete MK

³⁷⁶⁸ Ayās: Ayāz AL

³⁷⁶⁹ yā Ayās imdi luṭf: imdi yā Ayāz luṭf ve iḥsān SK

³⁷⁷⁰ var: vardur MK

³⁷⁷¹ ḥıdmete ben varmış olayın: ḥıdmete varmış oluram MK // olayın: olayum SK

³⁷⁷² aqçeñi alup getüreyin: aqçeñi alup getüreyüm MK // getüreyin: getüreyüm SK

³⁷⁷³ Ayās: Ay[āz] AL

³⁷⁷⁴ itmeyüp: itmedi SK

³⁷⁷⁵ İttifāk: -SK

³⁷⁷⁶ girdi: revān oldı MK

³⁷⁷⁷ Ayās: Ayāz AL

³⁷⁷⁸ gönlin egleyüp: eglenüp SK

³⁷⁷⁹ getürdüḡi: -SK

³⁷⁸⁰ çarşlı mühür mektūbı: mühürlü mektūbı ol beḡe MK

³⁷⁸¹ ol: ol gelen MK

³⁷⁸² Ol beg daḥı mektūbı açup gördi ki hemān vardıḡı sa‘āt ḥāmil-i mektūbı şalb idesin dimiş. Emān virmeyüp ol begi şalb itdiler: Beg ol mektūbı görüp açdı içinde yazılmış hemān vardıḡı gibi mektūbı şalb idesin dimiş. Ol dem gelen begi aşdılar SK

³⁷⁸³ Ayās: Ayāz AL

³⁷⁸⁴ Ayāsı: Ayāzı AL

³⁷⁸⁵ saḡ ve selāmet dīvānda: dīvānda saḡ ve şālim MK // dīvānda: -SK

³⁷⁸⁶ Ayās: Ayāz AL

³⁷⁸⁷ Ayās seni ol şehre göndermişdüm: Ayāz sen ol şehre varmaduñ mı SK // göndermişdüm: göndermiş idüm MK

³⁷⁸⁸ varmaduñ: varduñ MK

³⁷⁸⁹ Ayās: Ayāz AL

³⁷⁹⁰ Ayās eyitdi yā pādīşāhum fülān beg ḡuluñuz tazarru‘ ve niyāz eyledi: Hemān Ayāz eyitdi sulṭānum fülān beg tazarru‘ itdi SK

³⁷⁹¹ baña vir ben ileteyüm: ol şehre ben ileteyüm diyü vir SK

³⁷⁹² Bu ḡuluñ daḥı aña: -SK

³⁷⁹³ Bu kerre: -SK

³⁷⁹⁴ kim: ki MK

itmişdi.³⁷⁹⁵ Meger varısa Ayās bī-günāh idi.³⁷⁹⁶ Anıñçun Hāḡ te'ālā helāklığı aña (11) virdi diyüp Ayāsa³⁷⁹⁷ eyitdi yā Ayās sen³⁷⁹⁸ benümçün³⁷⁹⁹ ağızı ıoıar diyü niçün didüñ? (12) Ayās³⁸⁰⁰ eyitdi ḡāṣā sulṡānum³⁸⁰¹ ben ḡuluñ³⁸⁰² anuñ gibi [SK56a] kelimāt idem.³⁸⁰³ Yā ḡiç pādiṣāhuñ (13) ağızında³⁸⁰⁴ bed rāyiḡa var mıdur? Ben ḡuluñ öyle cevāb itmekle ḡābil ola. Eger ḡod olsa daḡı (14) 'āḡīl olan böyle söz mi söyler didi.³⁸⁰⁵ Pādiṣāh eyitdi fülān³⁸⁰⁶ ḡün baña yaḡın (15) geldigüñde³⁸⁰⁷ niçün ḡaftānuñ yiñile ağızuñ³⁸⁰⁸ ṡıtuñ idi.³⁸⁰⁹ Ayās³⁸¹⁰ eyitdi sulṡānum ol ḡün [AL72b] (1) mektüb ḡötüren beg evinde beni ṡarımṡaḡlı aṡ³⁸¹¹ ile ḡonuḡladı.³⁸¹² ṡarımṡaḡ ḡoḡusu³⁸¹³ pādiṣāhı (2) bī-huzūr eylemeye diyüp³⁸¹⁴ itdüm didi. Pādiṣāh eyitdi imdi³⁸¹⁵ yā Ayās senüñ ṡıdḡuñ bereḡātında (3) Hāḡ te'ālā seni ölümden ḡalāṡ eyledi. Anuñ ḡasedi anuñ helāklığıne sebeb oldı. El-hamdü li'llāh³⁸¹⁶ (4) helāk [MK87b] olmaduñ didi.³⁸¹⁷

Nazm

[Mefā' İlün/Mefā' İlün/Fa' ūlün]

ḡasūduñ ḡāli budur çün hemiṡe

ḡased kārını var idinme³⁸¹⁸ piṡe (5)

ḡasedden kimse ber-ḡūrdār olmaz³⁸¹⁹

İki 'ālemde maḡṡūdını bulmaz³⁸²⁰

³⁷⁹⁵ itmişdi: itdi SK, eyledi MK

³⁷⁹⁶ Ayās bī-günāh idi: Ayās bī-günāhdur SK

³⁷⁹⁷ Ayāsa: Ayāza AL

³⁷⁹⁸ yā Ayās sen: sen ol beḡe SK

³⁷⁹⁹ Ayāsa eyitdi yā Ayās sen benümçün: eyitdi yā Ayās ol beḡe benüm için SK

³⁸⁰⁰ Ayās: Bu kerre Ayās MK

³⁸⁰¹ sulṡānum: pādiṣāhum MK

³⁸⁰² ḡuluñ: -SK

³⁸⁰³ idem: itmedi MK

³⁸⁰⁴ pādiṣāhuñ ağızında: sizüñ ağızıñuzda SK

³⁸⁰⁵ Ben ḡuluñ öyle cevāb itmekle ḡābil ola. Eger ḡod olsa daḡı 'āḡīl olan böyle sözi söyler didi: yāḡud ol daḡı 'āḡīl olan söyler miydi SK

³⁸⁰⁶ fülān: yā Ayās ol mektübü virdigüm MK

³⁸⁰⁷ geldigüñde: gelüp SK

³⁸⁰⁸ ḡaftānuñ yiñiyle ağızuñ: ḡaftānıñ yiñi ile ağızıñ MK

³⁸⁰⁹ ağızuñ ṡıtuñ idi: ağızuñı ṡıtuñ SK

³⁸¹⁰ Ayās: Ayāz AL

³⁸¹¹ ṡa'ām: āṡ MK

³⁸¹² ol beg o ḡün beni evinde ṡarımṡaḡlı āṡ ile ḡonuḡladı SK // ḡonuḡladı: ḡonuḡladı idi MK

³⁸¹³ ḡoḡusu: ḡoḡusu MK

³⁸¹⁴ eylemeye diyüp: itmesüñ diyü MK

³⁸¹⁵ imdi: -MK

³⁸¹⁶ El-hamdü li'llāh: El-hamdü li'llāh yoḡ yire SK

³⁸¹⁷ didi: diyü buyurdı MK

³⁸¹⁸ var idinme: pes var itme SK; imdi itme MK

³⁸¹⁹ olmaz: olamaz MK

Ḥasedkârı ḥasedden çıkmayacağı³⁸²¹ (6)

Görünmez zâhir ü bâtın saña³⁸²² Ḥağ

Ḥased eyler gönül mir'âtını pas

Ḥararur ol anuñçun cān ider (7) yas

Ger ıslâh itmeseñ nefsi cesedde³⁸²³

Olur dâyim anuñ fikri ḥasedde³⁸²⁴

Ḥased eyler (8) ḥasûda olma yoldaş

Bularuñ ḥayrı şerdür gizlü ger fâş

Güle bağıduğına aldanma (9) zinhâr

Ki zirâ ağladur ön şoñ ol ağyâr

Faşl-ı ḥamsin³⁸²⁵

İmdi benüm cānum, eger nefsün³⁸²⁶ bir kimseye (10) ḥased itmek kaçd eylese âhîret ḥâlin fikr eyleyüp nefsüni naşîhat-ı 'ulemâ ile ıslâh (11) eyle. Her kim nefsini ḥasedden ıslâh idüp müberrâ eyler,³⁸²⁷ ol³⁸²⁸ kimse³⁸²⁹ 'azîz ü muḥterem olur. (12)

Ḥikâyet

Nitekim Seyyid Aḥmed-i Bedevî³⁸³⁰ ve hem Sittî-i Nefîse raḥimehumu'llâh te'âlâ nefslerin ıslâh idüp (13) kerâmete³⁸³¹ ḳadem başdılar. Anuñ³⁸³² ḥikâyeti budur ki Seyyid Aḥmed-i Bedevî³⁸³³ Mısr vilâyetinde ḥased ile (14) ma' rûf u meşhûr³⁸³⁴ olup bâzergânlaruñ mâlı

³⁸²⁰ maḳşûdını bulamaz: maḳşûdın bulmaz MK

³⁸²¹ çıkmayacağı: çıkmaya ḥağ SK

³⁸²² saña: aña MK

³⁸²³ cesedde: ḥasedden SK, MK

³⁸²⁴ ḥasedde: cesedde AL, fesaddan MK

³⁸²⁵ Faşl-ı ḥamsin: Faşl 50 AL, SK

³⁸²⁶ nefsün: nefis MK

³⁸²⁷ eyler: eylese SK

³⁸²⁸ ol: o MK

³⁸²⁹ kimse: kimesne SK

³⁸³⁰ Bedevî: El-Bedevî MK

³⁸³¹ kerâmete: velâyete SK

³⁸³² Anuñ: Anlaruñ SK

³⁸³³ Bedevî: El-Bedevî MK

³⁸³⁴ ma' rûf ve meşhûr: meşhûr ve ma' rûf MK

artduğun dilemezdi.³⁸³⁵ Āhir ol³⁸³⁶ (15) sebebden meşhūr ḥarāmī oldu. Hem³⁸³⁷ ḡāyet bahādır u dilāver yigit idi ve her neye kaşd eylese elinden kurtulmazdı.³⁸³⁸ [AL73a] (1) Bir gün Mışırda³⁸³⁹ [MK88a] bir maḥbūbe ‘avrat³⁸⁴⁰ gördi adına Sitti-i Nefīse dirlerdi.³⁸⁴¹ Buña³⁸⁴² cān u gönül birle³⁸⁴³ (2) ‘aşıq oldu. Bu kerre³⁸⁴⁴ eyitdi yā Sitti gel seni ḥātūnlığa alayın³⁸⁴⁵ didi. Beni erlige³⁸⁴⁶ kabūl eyle.³⁸⁴⁷ Sitti³⁸⁴⁸ (3) eyitdi yā Seyyid Aḥmed eger sen ḥarāmīlik itmekden fāriḡ olursañ seni³⁸⁴⁹ kabūl ideyin³⁸⁵⁰ didi. (4) Seyyid Aḥmed³⁸⁵¹ bu sözi kabūl idüp maḥkeme-i şerīfe varup bilā ittifaḡ³⁸⁵² nikāḥ itdiler daḡı (5) el tuṭuşup böylece³⁸⁵³ ‘ahd itdiler ki dünyā-yı fānīyi³⁸⁵⁴ āḥiret beḡāsına tebdīl ü ihtiyār (6) idüp gündüzleri şā’im ve giceleri³⁸⁵⁵ kâ’im olup ṭarīḡ-i Ḥaḡḡa sülūk itdiler ve ‘ahd u³⁸⁵⁶ yemīn (7) itdiler ki şimden girü Aḥmed-i Bedevī ḥarāmīlik ve Sitti-i Nefīse³⁸⁵⁷ zinākārлық³⁸⁵⁸ itmeyeler. Andan (8) Seyyid El-Bedevī Sitti-i Nefīseyi Allāhuñ buyruḡıla³⁸⁵⁹ alup³⁸⁶⁰ ikisi daḡı nefslerin ḥarāmdan men‘ idüp (9) ḡalblerini³⁸⁶¹ ıslāḡ eylediler daḡı³⁸⁶² ikisi bile ‘azizlerden oldılar. Meger Seyyid Aḥmed El-Bedevīnün (10) mevlidi Mışır ḡaryesinde³⁸⁶³ idi ve ol ḡaryenün adı Bedv idi. Sitti Nefīseyi alup anda vardı.³⁸⁶⁴ (11) İttifaḡ³⁸⁶⁵ kūy ḡalḡı bir yire cem‘ olup eyitdiler biz sizi kabūl itmezüz³⁸⁶⁶ zirā biriñüz (12) ḥarām ve biriñüz ḥarāmīdür daḡı

3835 artduğun dilemezdi: artduğımı istemezdi MK

3836 ol: o MK

3837 hem: ve hem MK

3838 kurtulmaz idi: kurtulmazdı AL

3839 Mışırda: Mışır içinde SK

3840 ‘avrat: ḡātūn SK

3841 dirlerdi: dirler idi SK

3842 Buña: Hemān SK

3843 birle: birle aña SK

3844 Bu kerre: -SK

3845 alayın: alayum MK

3846 didi. Beni erlige: beni SK

3847 eyle: eyle didi MK

3848 Sitti: Sitti-i Nefīse MK

3849 seni: seni erlige MK

3850 ideyin: ideyüm MK

3851 Seyyid Aḥmed: Seyyid Aḥmed daḡı MK

3852 maḥkeme-i şerīfe varup bilā ittifaḡ: varup SK

3853 böylece: -SK

3854 dünyā-yı fānīyi: fānī dünyāyı SK

3855 gündüzleri şā’im ve giceleri: gündüz şā’im ve gice SK // giceleri: giçeleri MK

3856 u: -MK

3857 Sitti-i Nefīse: Sitti SK

3858 Aḥmed Bedevī ḥarāmīlık ve Sitti-i Nefīse zinākārлық: Aḥmed El- Bedevī ḥarāmīlik ve Sitti-i Nefīse fāḡişelik MK

3859 buyruḡ-ıla: buyurduḡ-ıla MK

3860 Allāhuñ buyruḡ-ıla alup: çiftlendi SK

3861 ḡalblerini: ḡalblerin MK

3862 daḡı: -MK, -SK

3863 ḡarinde: yanında SK

3864 vardı: varup SK

3865 İttifaḡ: ittifaḡ idüp MK

3866 itmezüz: itmeyüz MK

niçedür³⁸⁶⁷ ne bilelüm. İmdi hemān kūydan ırağ oluñ diyü ğavġā vü (13) ğalebe itdiler.³⁸⁶⁸ [MK88b] Seyyid Aḥmed eyitdi³⁸⁶⁹ yā qavim biz ol qabāhatden ferāġat itdük, űimdi³⁸⁷⁰ ol sebebden (14) bunda³⁸⁷¹ geldük ki bir yire oturup Ḥaqqā³⁸⁷² ‘ibādet idelüm. İmdi³⁸⁷³ luḥf idüp bizi incitmeñ (15) didiler.³⁸⁷⁴ Anlar bir vechle³⁸⁷⁵ qabül itmediler. Hemān bunda durmañuz diyü redd itdiler.³⁸⁷⁶ Ol dem [AL73b] (1) Seyyid Aḥmed-i el-Bedevī³⁸⁷⁷ ve Sittī Nefīse el qaldırup³⁸⁷⁸ kūy ḥalqına bed-du‘ā idüp didiler ki Allāh (2) yā Rabb³⁸⁷⁹ bunlar bizi qabül itmediler.³⁸⁸⁰ Bizüm daḥı³⁸⁸¹ ḥācetümüz oldur ki bunlaruñ ölüsin daḥı qabül (3) eylemeyesin.³⁸⁸² Qaçan kim bunlar kūy ḥalqına bed-du‘ā eylediler. Ol dem ol Qaḥḥār-ı ‘ālem³⁸⁸³ Kūy ḥalqınuñ (4) ölülerini yir yüzine çıkardı. Kūy ḥalqı anı görüp bildiler ki³⁸⁸⁴ anlaruñ bed-du‘āsından (5) ölülerini³⁸⁸⁵ yir qabül eylemedi. Ol dem kūy ḥalqı³⁸⁸⁶ gelüp anlaruñ ayaġına düşdiler ‘özü (6) itdiler.³⁸⁸⁷ Ammā rivāyet budur ki Seyyid Aḥmed-i [SK57a] el-Bedevī ve Sittī Nefīse kūydan gitmişler idi. Bu kez (7) kūy ḥalqı anları üç günden űoñra buldılar ve³⁸⁸⁸ bunlaruñ ayaġına düşdiler³⁸⁸⁹ çoġ ‘özü³⁸⁹⁰ (8) dilediler. Anlar daḥı bunlaruñ³⁸⁹¹ günāhından³⁸⁹² geçüp³⁸⁹³ ḥayır du‘ā itdiler.³⁸⁹⁴ Ḥaqq te‘ālā du‘āların (9) qabül idüp³⁸⁹⁵ girü ol meyyitler³⁸⁹⁶ ikindi zamānında yire indiler.³⁸⁹⁷ Tā ol zamāndan berü

³⁸⁶⁷ ḥarām ve biriñüz ḥarāmīdür daḥı niçedür: bellü ḥarāmī biriñüz daḥı nedür SK; bellü başlu ḥarāmī ve biriñüz niçedür MK

³⁸⁶⁸ itdiler: eylediler MK

³⁸⁶⁹ eyitdi: -MK

³⁸⁷⁰ űimdi: -SK

³⁸⁷¹ bunda: buraya MK

³⁸⁷² yire oturup Ḥaqqā: yirçügezde oturup SK

³⁸⁷³ İmdi: -SK

³⁸⁷⁴ didiler: didi SK

³⁸⁷⁵ bir vechle: -SK // vechle: vechle bunları MK

³⁸⁷⁶ durmañuz diyü redd itdiler: turmañuz didiler SK

³⁸⁷⁷ el-Bedevī: -MK

³⁸⁷⁸ qaldırup: getirüp SK

³⁸⁷⁹ Allāh yā Rabb:İlāhī SK; İlāhī yā Rabb MK

³⁸⁸⁰ itmediler: eylemediler AL

³⁸⁸¹ bizüm daḥı: -SK

³⁸⁸² daḥı ölüsin qabül eylesün SK

³⁸⁸³ Qaḥḥār-ı ‘ālem: Qaḥḥār-ı ‘ālem olan Allāh celle celāluhu MK

³⁸⁸⁴ ki: -SK

³⁸⁸⁵ ölülerini: ölülerin SK

³⁸⁸⁶ kūy ḥalqı: ḥalq SK

³⁸⁸⁷ ‘özü itdiler: ‘özü dilediler MK

³⁸⁸⁸ ve: gelüp SK

³⁸⁸⁹ bunlaruñ ayaġına düşdiler: bunlardan MK

³⁸⁹⁰ ‘özü: ‘özrler SK

³⁸⁹¹ bunlaruñ: -MK

³⁸⁹² günāhından: günāhlarından MK

³⁸⁹³ geçüp: geçüp gine MK

³⁸⁹⁴ itdiler: eylediler MK

³⁸⁹⁵ Ḥaqq te‘ālā du‘āların qabül idüp: ve SK

³⁸⁹⁶ meyyitler: meyyitleri MK

³⁸⁹⁷ indiler: indürdi MK

yılda bir kerre ol (10) kũyuñ³⁸⁹⁸ meyyitleri yir yüzinde üç gün ıurup³⁸⁹⁹ andan yire inerler. El'ân halk ıurbân ve (11) ıerâğla³⁹⁰⁰ varup ol [MK89a] 'azizleri ziyâret idüp ol meyyitleri temâşa iderler.³⁹⁰¹

Nazm³⁹⁰² (12)

[Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün]

Nefsini işlâh idenler oldı³⁹⁰³ maıbül-ı cihân

Gözlerine âşikâre oldı³⁹⁰⁴ ser-cümle nihân (13)

Bed du' âsından bu deñlü meyyit oldı âşikâr

Hayretile oldı ol ıavm ü ıabile şermsâr (14)

Hayırla bir daıı itdiler şoñında³⁹⁰⁵ bir du' â

Cümle meyyitler nihân oldı yine fi'l-ıabrihâ

Ol sebebden (15) ıavm-i Mışr³⁹⁰⁶ olmişdur anlara ğulâm

Ya' ni itmişdür maıabbet bunlara anlar tamâm

Çünkü Aımedle Nefise [AL74a] (1) ıalbin işlâh itdiler

Terk idüp cümle ıarâmi³⁹⁰⁷ Haı yolına gitdiler

Pes 'aceb görme (2) du' âsın³⁹⁰⁸ bunlaruñ olsa ıabül

Cân u dilden Haııa döndiler dutup ıavl-i Resül (3)

³⁸⁹⁸ kũyuñ: kũyuñ halkı MK

³⁸⁹⁹ ıurup: durup MK

³⁹⁰⁰ ıerâğla: ıerâğ ile MK

³⁹⁰¹ temâşa iderler: temâşa iderler gine dönüp giderler SK

³⁹⁰² Nazm: -SK

³⁹⁰³ idenler oldı: itdiler oldılar MK

³⁹⁰⁴ oldı: oldılar MK

³⁹⁰⁵ itdiler şoñında: şoñında itdiler MK

³⁹⁰⁶ ıavm-i Mışr: Mışr ıavmi SK

³⁹⁰⁷ ıarâmi: ıarâmlık SK

³⁹⁰⁸ du' âsın: du' âsı MK

Sen daḥı çoḡdur günāhum diyü Ḥaḡdan kaçma gel
Ḳapusunda yüz sürüp eyle tazarru^ç her mahall

Tā ki (4) maḡfūr eyleye maḡbūl ola itseñ du^ç ā
Vāşıl-ı Ḥaḡ olasin ḡaḡ eyleye senden recā

Ġāfil olma (5) ^ç ömriñi³⁹⁰⁹ zāyi^ç geçürme bir nefes
Ṭut sözimi mürġ-ı cān uçup uvatmadın³⁹¹⁰ ḡafes (6)

Faşl-ı iḡdā ḡamsin³⁹¹¹

Ba^ç dehu ey yār-ı pür-hüner! Ol nefis-i emmāreden ḡopan yaramaz şıfatlaruñ (7) birisi daḡı kendü ^ç aybın bilmeyüp lec eylemekdür. Bu daḡı ḡāyet nā-ma^ç ḡūl şıfatdur. Zīrā bir kimesne (8) kendü³⁹¹² ^ç aybın bilmese şoñra şermsār olur.

Ḥikāyet [MK89b]

Nitekim Ḥāş Ayās ^ç aybın bilmeyüp Sultān (9) Maḡmūd-ı Ġazvini³⁹¹³ meclisinde şermsār oldu. Anuñ ḡikāyeti budur ki bir gün Ḥāş Ayās³⁹¹⁴ Sultān (10) Maḡmūd öninde zerafetle³⁹¹⁵ kendüyi medḡ idüp³⁹¹⁶ eyitdi ki³⁹¹⁷ yarın ḡıyāmet güninde Ḥaḡ te^ç ālā (11) ḡullarınuñ aşlına [SK57b] i^ç tibār eylemez. Her ḡişinüñ mertebesini ḡābiliyyetine göre virür. Dimez ki bunuñ (12) atası fülān idi. Hemān ḡābiliyyet ḡişinüñ ḡaddizātında³⁹¹⁸ olsun ta^ç līme muḡārin olsa (13) kāmil olur didi. Ol dem Sultān Maḡmūd eyitdi yā Ayās³⁹¹⁹ eyü dirsın aḡiretde öyledür³⁹²⁰ (14) ammā *ḡüllü şeyin yerci^ç u ilā aşlıhr³⁹²¹* dür. Pes öyle³⁹²² olsa her nesne aşlına çeker. Eger bir ḡişi bed-aşl (15) olsa ne deñlü³⁹²³ ḡābil-i vücūd olursa elbette [aşlımı]³⁹²⁴ bildürür. Ya^ç ni bir fi^ç linde aşlını³⁹²⁵ izḡār itdürür didi. [AL74b] (1) Ol gün Ḥāş Ayās³⁹²⁶

³⁹⁰⁹ ^ç ömriñi: ^ç ömrüñi SK

³⁹¹⁰ uvatmadın: çıḡmadañ MK

³⁹¹¹ Faşl-ı iḡdā ḡamsin: Faşl 51 AL, SK

³⁹¹² kimesne kendü: kimse kendi MK

³⁹¹³ Ġazvini: Ġaznevī MK

³⁹¹⁴ Ayās: Ayāz AL

³⁹¹⁵ zerafetle: zerafetle içmezdi SK

³⁹¹⁶ idüp: eyleyüp AL

³⁹¹⁷ eyitdiki: didi ki MK

³⁹¹⁸ ḡaddizātında: zātında SK

³⁹¹⁹ Ayās: Ayāz AL

³⁹²⁰ öyledür: eyledür SK

³⁹²¹ “Her şey aşlına rücu eder.” Hadis-i Şerif.

³⁹²² öyle: eyle SK

³⁹²³ her nesne aşlına çeker. Eger bir ḡişi bed aşl olsa ne deñlü: ne ḡadar MK

³⁹²⁴ [aşlımı]: MK, SK; -AL

³⁹²⁵ bir fi^ç linde aşlını: -MK

³⁹²⁶ Ayās: Ayāz AL

Sulṭān Maḥmūd öñinde ṭurup ve t̄iz evinden bir kedi yavrusın³⁹²⁷ (2) getirüp³⁹²⁸ aña m̄m ṭutmaḅ ta^cl̄im eyledi. Kediye tamām ta^cl̄im itdükden soñra³⁹²⁹ Sulṭān Maḥmūdñ (3) soḅbetine eyleyüp³⁹³⁰ meclis içinde³⁹³¹ m̄m dutdurdı ve³⁹³² eyitdi sulṭānum hiç³⁹³³ kedinñ aşlında m̄m (4) ṭutmaḅ var mıdur?³⁹³⁴ Pādişāh eyitdi yoḅdur. Ayās³⁹³⁵ eyitdi imdi sulṭānum gördüm ki³⁹³⁶ bu kedide (5) ḅābiliyyet var ben daḅı³⁹³⁷ m̄m ṭutmaḅ ta^cl̄im eyledüm. Soḅbet āḅir olunca m̄mı ṭutar. Eyle³⁹³⁸ olsa (6) bundan añlanan budur ki aşlā i^c tibār olinmaz³⁹³⁹ imiş. Kişiyē ḅābiliyyet gerek imiş [MK90a] didi. (7) Ba^c dehu Sulṭān Maḥmūd soḅbetinden ṭaşra çıḅup ol dem bir şıçanı bulup yiñi içinde (8) gizledi. İçerü girüp soḅbetñ³⁹⁴⁰ ortasına ḅoyu virdi. Hemān dem kedi ihmāl itmeyüp³⁹⁴¹ m̄mı bıraḅup (9) şıçana yapışdı. Bu kerre³⁹⁴² m̄m piş-ḡir üzerine düşüp piş-ḡiri yaḅ eyledi.³⁹⁴³ Ol dem (10) Sulṭān Maḥmūd eyitdi yā Ayās³⁹⁴⁴ gördñ mi kedi m̄mı bıraḅup³⁹⁴⁵ şıçana yapışdı. Ol (11) ḅābiliyyete terbiyet³⁹⁴⁶ fā'ide itmedi. Zirā anuñ aşlında m̄m ṭutmaḅ yoḅdur ammā şıçan³⁹⁴⁷ (12) avlamaḅ vardur. Anıñçun aşlına çekmeyince olmaz.³⁹⁴⁸ Bu kerre³⁹⁴⁹ Ayās³⁹⁵⁰ mülzem olup³⁹⁵¹ utandı. (13)

³⁹²⁷ yavrusın: yavrusını SK

³⁹²⁸ ṭurup ve t̄iz evinden bir kedi yavrusın getirüp: evine vardı ve bir kedi yavrusın bulup MK

³⁹²⁹ soñra: soñra kediye SK

³⁹³⁰ eyleyüp: alup SK, getirüp MK

³⁹³¹ meclis içinde: -MK

³⁹³² dutdurdı ve: ṭutdurdı SK

³⁹³³ hiç: hiç gördñ mi MK

³⁹³⁴ var mıdur: ola MK

³⁹³⁵ Ayās: Ayāz AL

³⁹³⁶ gördüm ki: -MK

³⁹³⁷ var ben daḅı: oldıḅından MK

³⁹³⁸ eyle: öyle MK

³⁹³⁹ olinmaz: olmaz SK

³⁹⁴⁰ ol dem bir şıçanı bulup yiñi içinde gizledi. İçerü girüp: bir fāre bulup yiñi içinden meclis MK

³⁹⁴¹ bulup yiñi içinde gizledi. İçerü girüp soḅbetñ ortasına ḅoyuvirdi. Hemān dem kedi: ṭutdurup ḅaftānıñ yiñine ḅoyup gerü soḅbete girüp oturur. Hemān sıçanı ḅaftānı yiñinden soḅbetñ ortasına ḅoyu virdi. Hemān kedi ihmāl itmeyüp SK

³⁹⁴² Bu kerre: -SK

³⁹⁴³ piş-ḡiri yaḅ eyledi: piş-ḡir yaḅ bulaşdı SK // yaḅ eyledi: yaḅladı MK

³⁹⁴⁴ Ayās: Ayāz AL

³⁹⁴⁵ yā Ayās gördñ mi kedi m̄mı bıraḅup: yā Ayās gördñ mi bunca biñ akçalık piş-ḡiri n'eyledi m̄mı şalup SK

³⁹⁴⁶ terbiyet: -MK

³⁹⁴⁷ şıçan: fāre MK

³⁹⁴⁸ olmaz: olmaz didi SK

³⁹⁴⁹ Bu kerre: -SK

³⁹⁵⁰ Ayās: Ayāz AL

³⁹⁵¹ olup: olup ḅayli SK

Nazm [SK58a]

[Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün]

Ḥāş Ayāsı gör ki ‘aybın bilmedi

Ḥayli utandı didügi olmadı

‘Ayıbdur³⁹⁵² kim (14) kişi ‘aybın bilmeye³⁹⁵³

Bilmeyen ‘aybın murādın bulmaya

Her kim³⁹⁵⁴ ‘aybın bilmez olur şermsār

Ḥāce vü kıl (15) bay u yoḥsul şehriyār

Kendü³⁹⁵⁵ ‘aybın bilmeşe pes bir kişi

Zendür ol merdāne olmaz cünbişi [AL75a] (1)

‘Ayıbsuz ‘ālem içinde kimse yok

[Her kişide vardur elbet az çok]³⁹⁵⁶

‘Aybı yok ancak Ḥudādur ber-kemāl

Evvel oldur āḥir yine (2) yok zevāl

Pes bizüm her işimüz³⁹⁵⁷ noḫşāndurur

İtdügümüz cürümle ‘işyāndurur

Biz siz (3) diyü ne eylerseñ kamu

‘Ayb-ıla nuḫsān durur bil ey ‘amū

---

³⁹⁵² ‘Aybdur kim: ‘Aybdurur MK

³⁹⁵³ Bilmeyen: Bilmeye AL

³⁹⁵⁴ kim: kişi MK

³⁹⁵⁵ kendü: kendi AL, MK

³⁹⁵⁶ [Her kişide vardur elbet az çok]: MK, SK; -AL

³⁹⁵⁷ işimüz: işümüz SK

‘Ayb imiş çünkü bizüm her kârumuz³⁹⁵⁸ (4)

Pes neden kim olmaya ikrârumuz

Kişiye ‘aybını bilmekdür hüner

‘Aybını bilen cihânda erdür er (5)

Faşl-ı işnâ hamsîn³⁹⁵⁹ [MK90b]

İmdi benüm şâhum! Kişi ‘aybını bilmemekden bilmek yigdür. Her kim kendü³⁹⁶⁰ ‘aybını (6) bildi veliyy-i kâmil oldu.

Hikâyet

Nitekim Sultân Şeyh Hâbîb rahmetu'llâhi ‘aleyh³⁹⁶¹ (7) kendü ‘aybını³⁹⁶² idrâk eyleyüp ehlu'llâhdan³⁹⁶³ oldu. Anuñ hikâyeti budur ki Şeyh (8) Hâbîb gâyet ‘âlim ü fâzıl ve ‘âbid-i kâmil ve ehl-i taqvâ kimesne³⁹⁶⁴ idi. Kendü³⁹⁶⁵ ‘âşırında akranı (9) yoğidi. Anaçolı memleketinüñ ve Karaman vilâyetünün halkı mürîdi ve muhibbî idi. Halk (10) yüzün görüp naşîhatin işitmege bir iki aylık yoldan gelürler idi.³⁹⁶⁶ Niçeler³⁹⁶⁷ andan (11) murâdın bulup mürîdi olurlardı. Ve'l-hâşıl mürşid-i kâmil idi. İttifâk bir gün (12) va‘z iderdi. Meger Akşemseddîn oğullarından³⁹⁶⁸ Yâfisi Muhyiddîn ol meclisde (13) hâzır idi. Ammâ Şeyh Hâbîb va‘z iderken bir mağallinde hařa eyledi. Ol dem Yâfisi³⁹⁶⁹ eyitdi (14) yâ şeyh kâfir olduñ kürsiden in didi. Hemân dem³⁹⁷⁰ Şeyh Hâbîb kendü kendüye eyitdi (15) yâ nefis ben saña [SK58b] eydürdüm ki sen henüz işlâh olup müselmân olmaduñ. Sen baña [AL75b] (1) eydürdüñ ki ki ben işlâh oldum,³⁹⁷¹ imâna geldüm; cümle ‘ayıbdan müberrâ oldum dirdüñ.³⁹⁷² Ma‘lûm (2) oldu ki sen beni aldarmışsın. Huşuşen Muhyiddîn halîfe gibi ‘âlim [MK91a] kimesne [senün]³⁹⁷³ küfrüne şehâdet (3) eyledi diyü çığırdı ve³⁹⁷⁴ kendüyü kürsiden aşığı³⁹⁷⁵ per-tâb eyledi. Ol dem cemi‘an mescid içindeki (4) halk bölük bölük

³⁹⁵⁸ kârumuz: kârımız AL

³⁹⁵⁹ Faşl-ı işnâ hamsîn: Faşl 52 AL, SK

³⁹⁶⁰ kendü: kendi MK

³⁹⁶¹ rahmetu'llâhi ‘aleyh: kıddesa'llâhu sırrahu MK

³⁹⁶² kendü ‘aybını: kendi ‘aybın MK; kendi ‘aybını SK

³⁹⁶³ ehlu'llâhdan: evliyâu'llâhdan MK

³⁹⁶⁴ kimesne: kimse MK

³⁹⁶⁵ Kendü: Kendi MK

³⁹⁶⁶ gelürler idi: gelürlerdi MK

³⁹⁶⁷ Niçeler: Niceler MK

³⁹⁶⁸ oğullarından: evlâdlarından MK

³⁹⁶⁹ Yâfisi: Yâfisi Muhyiddîn MK

³⁹⁷⁰ Hemân dem: Hemân SK

³⁹⁷¹ oldum: olup MK

³⁹⁷² dirdüñ: dir idüñ MK

³⁹⁷³ senün: -AL

³⁹⁷⁴ çığırdı ve: çıkırırıp ve MK; haykırdı SK

³⁹⁷⁵ aşığı: aşığa atıp MK

olup halka-yı zikre turdılar.³⁹⁷⁶ Ol gün bir g̃riv zārī birle zevk (5) u şevk oldı ki cāmī' ũñ içi ādemden mā'-adā meleklerle³⁹⁷⁷ māl-ā-māl oldı. Çünkü Yāfisi (6) Muhyiddin Şeyh Habīb Sulţānuñ³⁹⁷⁸ kendü nefesine teşnī' idüp ve kendünden bī-hoş olduğın³⁹⁷⁹ (7) görüp söyledüğine pişmān oldı. Ol dem Şeyhün elin alup 'özr diledi. Şeyh (8) eyitdi yā Muhyiddin ol sözi bize sen söylemedün³⁹⁸⁰ bize Cenāb-ı Haq'dan geldi. Bizüm saña (9) gönlümüz hoşdur diyüp hātırın ri' āyet eyledi.

Nazm

[Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün]

Şeyh Habīb itdi çü 'aybına (10) nazār

Oldı 'ālemde anuñçun mu' teber

Nefsine teşnī' idüp kıldı 'itāb (11)

Aña ecr için Hudā virdi şevāb

['Aybı çün nefesine isnād eyledi]³⁹⁸¹

Rahmet aña kim eyü ad eyledi (12)

Āferin kim 'aybını itdi hüner

Erdür o er erdür o er erdür er³⁹⁸² (13)

Er dimek olur anı mürşiddür

Alnı ay anuñ yüzi hürşiddür³⁹⁸³ (14)

Sen dağı ersen³⁹⁸⁴ bilürsin³⁹⁸⁵ 'aybuñı

Kendü nefsünde bulursın 'aybuñı (15)

³⁹⁷⁶ turdılar: durdılar MK

³⁹⁷⁷ mā'-adā meleklerle: ve meleklerden AL

³⁹⁷⁸ Sulţānuñ:Sulţān AL

³⁹⁷⁹ olduğın: oldığın AL, MK

³⁹⁸⁰ söylemedün: söyledün AL; söylemedün lākin MK

³⁹⁸¹ ['Aybı çün nefesine isnād eyledi]: MK, SK; -AL

³⁹⁸² Beyit: -MK // Erdür o er erdür o er erdür er: Erdür erdür erdür erdür erdür er SK

³⁹⁸³ SK'de dizeler yer değıştirmiştir: Alnı ay anuñ yüzi hürşiddür / Er dimek olur anı mürşiddür SK

³⁹⁸⁴ ersen: dirsın MK

³⁹⁸⁵ dağı ersen bilürsin: ersen bilürsin dağı SK

‘Aybına her kim muķır oldu Őehā

İtdi göñlin ğuşŞa-i ğamdan rehā [AL76a] (1)

Ādem iseñ ğayret eyle kāmīl ol

‘Aybuñı fehm it bu söze kābil³⁹⁸⁶ ol (2)

Faşl-ı ŐelāŐe ve ğamsīn³⁹⁸⁷ [MK91b]

Ba‘ dehu ey³⁹⁸⁸ maĥzūn-i ma‘ rifet ve ey kān-ı ma‘ delet ol (3) nefis-i emmāre içinden zūhūr iden Őıfat-ı nedāmetūñ birisi daĥı ĥiledür. Ol daĥı [SK59a] (4) ğāyet yaramaz Őıfatdur. Zīrā niçeler ĥīlekār olup ol yolda cān (5) u baŐ³⁹⁸⁹ virüp āĥiretde ‘azāba müŐtaĥaķ olur.³⁹⁹⁰

Ĥikāyet

Nitekim Yezīd³⁹⁹¹ ĥīlekār (6) idi. Anuñ ĥikāyeti budur ki Yezīd Ĥazret-i Mu‘ āviye oĥlıdur ammā Yezīd aĥulu (7) Őehvetden ĥāŐıl olmuŐdur. Eger tafŐıl idersevüz³⁹⁹² muĥavvel olur. Bizüm murādımız (8) anuñ ĥīle-bāz³⁹⁹³ olduĥıdır ki ne vechle³⁹⁹⁴ iderdi.³⁹⁹⁵ İmām Ĥasan rağiya'llāhu ‘ anhu (9) ĥazretlerinūñ ĥātūnına³⁹⁹⁶ ĥaber gönderdi ki eyitdi İmām Ĥasana³⁹⁹⁷ aĥu virüp helāk eyle. (10) Seni kendü ulu ĥātūnum idineyüm.³⁹⁹⁸ Hem³⁹⁹⁹ ol diyāruñ ‘ imāretin saña vireyin⁴⁰⁰⁰ (11) didi. Çünki ol nāķıŐātü'l-‘ aķl bu ĥaberi iŐitdi inandı ve⁴⁰⁰¹ İmām⁴⁰⁰² Ĥasana aĥu (12) virüp Őehīd eyledi. Andan durup⁴⁰⁰³ Yezīd yanına vardı.⁴⁰⁰⁴ Yezīd ol ‘ avrata eyitdi (13) senūñ İmām Ĥasan gibi servere vefān olmayup⁴⁰⁰⁵ helāk eyledüñ daĥı baña ne vefā (14) itseñ gerek diyüp⁴⁰⁰⁶ ol ‘ avratı ķatlı itdi.⁴⁰⁰⁷ Andan Őoñra İmām Ĥüseyne

³⁹⁸⁶ kābil: ķā'il MK

³⁹⁸⁷ Faşl-ı ŐelāŐe ve ğamsīn: Faşl 53 AL, SK

³⁹⁸⁸ ey: ey kān-ı MK

³⁹⁸⁹ ve baş: -SK

³⁹⁹⁰ olur: olmuşdur MK

³⁹⁹¹ Yezīd: Yezīd ‘ anīd-i murdār-ı belīd MK

³⁹⁹² idersevüz: olnursa söz MK

³⁹⁹³ ĥīle-bāz: ĥīlekār MK

³⁹⁹⁴ vechle: vechle ĥīle MK

³⁹⁹⁵ iderdi: iderdi. Pes cümleden bir oldur ki MK

³⁹⁹⁶ İmām Ĥasan rađiya'llāhu ‘ anhu ĥazretlerinūñ ĥātūnına: İmām Ĥasanuñ rađiya'llāhu ‘ anhu ‘ avratına SK; İmām Ĥasan rađiya'llāhu ‘ anhuñ ‘ avreatına MK

³⁹⁹⁷ Ĥasana: Ĥasan MK

³⁹⁹⁸ kendü ulu ĥātūnum idineyüm: kendüm alup ulu ĥātūnum idineyin SK; alup ulu ĥātūn idineyüm MK

³⁹⁹⁹ Hem: ve hem MK

⁴⁰⁰⁰ imāretin saña vireyin: imāretini saña vireyüm MK

⁴⁰⁰¹ inandı ve: inanup MK

⁴⁰⁰² İmām: İmām Ĥazret-i SK

⁴⁰⁰³ durup: Őurup SK

⁴⁰⁰⁴ vardı: gelmeyüp MK

⁴⁰⁰⁵ İmām Ĥasan gibi servere vefān olmayup: İmām Ĥasana vefān gelmeyüp SK

⁴⁰⁰⁶ diyüp: diyü AL

⁴⁰⁰⁷ itdi: eyledi MK

nâme gönderdi. (15) Mefhūmı budur⁴⁰⁰⁸ ki yâ İmām lâıyık degüldür ki sen anda olup biz bunda pâdişâhlık [AL76b] (1) işine meşğül [MK92a] olalum.⁴⁰⁰⁹ İmdi luţf idüp sen gelesin⁴⁰¹⁰ pâdişâhlık erkânın senüñle bilece (2) görevüz⁴⁰¹¹ diyüp niçe temellük u iltiyâm eyler. Çünkü nâme İmām Hüseıyne vâşıl olur mührin (3) görüp mefhūmın bildi. Ol nâmenüñ kavlini girçek şandı. Andan yarâķ idüp⁴⁰¹² (4) yitmiş iki şaķâbe-zâde birle⁴⁰¹³ Kerbelâya geldi. Çünkü Yezîd İmām Hüseıynüñ geldüġin⁴⁰¹⁴ işidüp (5) aña ķarşu ‘ asker gönderdi. Ol ‘ askerüñ başı ‘ Amr-ı naķs ve şîr-i la‘î in idi. İmām Hüseıyne (6) ķarşu gelüp yitmiş biñ Yezîdî ‘ askeri yitmiş iki şaķâbe-zâde birle⁴⁰¹⁵ ceng idüp âķir İmām Hüseıyn (7) Hâzretleri⁴⁰¹⁶ ile cümlesin⁴⁰¹⁷ şehîd itdiler. İmām Hüseıynüñ başını Yezîde getürdiler. [SK59b] (8) Yezîd⁴⁰¹⁸ anı görüp haylî şâd oldı⁴⁰¹⁹ İmām Hüseıynüñ oġlı Zeyne'l-‘ Abidîn Hâzretlerini (9) der-zindân eyledi. Tamâm kırķ yıldan soñra müsebbeb İbn Muķtâr ġurüc idüp gelüp (10) Yezîdüñ başını kesdi ve Zeyne'l-‘ Abidîn zindândan çıkarup Şamda ġalîfe (11) eyledi. Yezîdüñ itdüġi⁴⁰²⁰ ġîleler ‘ âķıbet başına geldi.⁴⁰²¹ Âķir nâ-murâd gidüp ġalk-ı ‘ âlemüñ⁴⁰²² (12) ekşeri aña la‘ net itdi.

Nazm

[Mefâ‘ İlün/Mef‘ İlün/ Fa‘ ülün]

Yezîdüñ idelüm cânına la‘ net

Ki zîrâ eylemez Hâķ aña raķmet

Birine aġu (13) yidürdi İmâmuñ

Birin ķatl itdi şusuz ol hümâmuñ

Cihânda ġîlelerle⁴⁰²³ (14) dirlik itdi

Anuñçun yine⁴⁰²⁴ öz başına yitdi

⁴⁰⁰⁸ İmām Hüseıyne nâme gönderdi. Mefhūmı budur: İmām Hüseıyn anhuya nâme yazup mefhūmı bu idi MK

⁴⁰⁰⁹ olalum: olalım MK

⁴⁰¹⁰ idüp sen gelesin: idüp bu cânibe gelesiz MK

⁴⁰¹¹ senüñle bilece görevüz: sizin ile bilece görelim MK

⁴⁰¹² idüp: görüp AL

⁴⁰¹³ yitmiş iki şaķâbe-zâde birle: yitmiş iki şaķâbe-zâdeler ile MK

⁴⁰¹⁴ geldüġin: gele ġurduġın SK

⁴⁰¹⁵ şaķâbe-zâde birle: şaķâbe-zâdeler ile MK

⁴⁰¹⁶ Hâzretleri: -SK, -MK

⁴⁰¹⁷ cümlesin: cümlesini MK

⁴⁰¹⁸ Yezîd: -MK

⁴⁰¹⁹ şâd oldı: şâz oldı ve MK

⁴⁰²⁰ itdüġi: itdigi AL

⁴⁰²¹ başına geldi: yitdi SK

⁴⁰²² ġalk-ı ‘ âlemüñ: ġalk ve âlemüñ SK

⁴⁰²³ ġîlelerle: ġîle ile MK

⁴⁰²⁴ ġîlelerle: ġîle ile MK

Şular kim h̄ile [MK92b] kıılır fırsat ile ⁴⁰²⁵

Meşeldür kim virür (15) cān⁴⁰²⁶ miñnet ile

Dirilen h̄ile birle⁴⁰²⁷ er degülgür

Meger ‘ avratdur ol server degüldür

Er olan [AL77a] (1) h̄ileyi şan‘ at ider mi

Ƙoyup toğrı yolu egri gider mi

Eger var-ısa sende h̄ile kārı (2)

Ƙamu terk eyle añ⁴⁰²⁸ perverdigārı

ŞaƘın ‘ ālemde h̄ileyle dirilme

Yaman ad ile añılup (3) yirilme

Bu iş mü'minlere lāyık degüldür

Bu işi işleyen şādık degüldür

Faşl-ı erba‘ a h̄amsin⁴⁰²⁹

İmdi ey (4) mü'min Ƙarındaş! Ƙünkü h̄ilekār h̄ile birle dirilüp miñnetle cān virür. Pes öyle⁴⁰³⁰ olsa⁴⁰³¹ sünni (5) müselmān olana lāyık olan oldur⁴⁰³² ki h̄ile kārını terk idüp her işi şādıkane işleye. (6)

Hikāyet

Nitekim H̄azret-i Yūsuf ‘ aleyhi's-selām tođrılıƘ idüp şādıkane dirildi. Anuñ hikāyeti (7) çoƘdur eger tafşil üzere dinürse⁴⁰³³ kitāb⁴⁰³⁴ muţavvel olur. Hemān⁴⁰³⁵ icmālen anuñ şıdƘı

⁴⁰²⁵ fırsat ile SK: ferhat ile AL; fırsatla MK

⁴⁰²⁶ kim virür cān: ki cāmı virür MK

⁴⁰²⁷ birle: ile MK

⁴⁰²⁸ añ: anuñ MK

⁴⁰²⁹ Faşl-ı erba‘ a h̄amsin: Faşl 54 AL, SK

⁴⁰³⁰ Öyle: eyle SK

⁴⁰³¹ Pes öyle olsa: H̄ile-kār olan pes öyle oldıysa MK

⁴⁰³² lāyık olan oldur: lāzım ve lāyık olan budur SK // oldur: budur MK

(8) beyânıdır.⁴⁰³⁶ İmdi ma' lûmdur ki Yûsuf 'aleyhi's-selâm⁴⁰³⁷ Hâzret-i Ya' kûb 'aleyhi's-selâm⁴⁰³⁸ oğlıdır. Çünkü Yûsufi⁴⁰³⁹ (9) qarındaşları kârbân [SK60a] hâlkına şatdılar, on sekiz Mısrî aqçesi⁴⁰⁴⁰ aldılar. Yûsufi⁴⁰⁴¹ alan (10) h̄~ace Mışra gelüp yine⁴⁰⁴² 'azîz-i Mışra şatdılar.⁴⁰⁴³ 'Azîz dağı Yûsufa⁴⁰⁴⁴ oğlı gibi ri'âyet eyledi. (11) Ammâ 'azîz-i Mışruñ [MK93a] bir 'avratı varıdı,⁴⁰⁴⁵ adına Zelîhâ dirlerdi.⁴⁰⁴⁶ Aşlında Zelîhâ Mağrib pâdişâhunuñ (12) kıızı idi. yidi yaşında iken Yûsufi⁴⁰⁴⁷ düşinde görüp⁴⁰⁴⁸ aña 'aşık olup Mışra Yûsuf⁴⁰⁴⁹ (13) için gelmiş idi. Çünkü Zelîhâ Yûsufi⁴⁰⁵⁰ buldı 'âlem kendinüñ oldı. Dilerdi kim Yûsufi⁴⁰⁵¹ (14) mâlikâne taşarruf ideydi. Ammâ Yûsuf Zelîhâya gönül virmedi. Âhîr Zelîhâ Yûsuf⁴⁰⁵² derdinden bî-(15)qarar olup 'aşık-ı zâr oldı. Şol mertebe⁴⁰⁵³ 'aşk galebe itdi ki Zelîhâ hâlkun diline düşdi. [AL77b] (1) Bir gün birkaç ekâbire hâtunları⁴⁰⁵⁴ Zelîhâya eyitdiler yâ Zelîhâ saña lâyıq mıdır ki bir (2) gulâma gönül virüp 'âlem hâlkına rüsvây olasın? Zelîhâ eyitdi ey nigârlar baña ta'ân (3) eylemeñ ki⁴⁰⁵⁵ ol insân degüldür gılmândur. Evvel anı görüñ soñra baña levm⁴⁰⁵⁶ ü teñi^c (4) idüñ⁴⁰⁵⁷ diyüp her birinüñ eline bir bıçaq ile⁴⁰⁵⁸ bir turunc virüp eyitdi siz⁴⁰⁵⁹ bu (5) turuncları keser gibi oluñ ben ol gulâmı bunda⁴⁰⁶⁰ çağırayın⁴⁰⁶¹ didi. Bu hâtunlar çünkü (6) bıçağıla⁴⁰⁶² turucları ellerine aldılar. Zelîhâ Yûsufi⁴⁰⁶³ yanına çağırdı ve⁴⁰⁶⁴ eyitdi yâ Yûsuf ibrik, (7) legen getür. Ol dem⁴⁰⁶⁵ Yûsuf

⁴⁰³³ üzere dinürse: olinursa MK

⁴⁰³⁴ üzere dinürse kitâb: üzerine dinürse kelâm SK

⁴⁰³⁵ Hemân: Hele SK

⁴⁰³⁶ şıdkı beyânıdır: şıdkımı beyândur MK

⁴⁰³⁷ 'aleyhi's-selâm: ' a. m. SK

⁴⁰³⁸ 'aleyhi's-selâm: ' a. m. SK; 'aleyhi's-selâmuñ MK

⁴⁰³⁹ Yûsufi: Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

⁴⁰⁴⁰ aqçesi: aqçe MK

⁴⁰⁴¹ Yûsufi: Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

⁴⁰⁴² yine: gine SK

⁴⁰⁴³ yine 'azîz-i Mışra şatdılar: 'azîz-i Mışr olan zâta şatdı MK

⁴⁰⁴⁴ 'Azîz dağı Yûsufa: 'Azîz-i Mışr dağı Yûsuf 'aleyhi's-selâma MK // Yûsufa: Yûsufi SK

⁴⁰⁴⁵ idi: idi ki MK

⁴⁰⁴⁶ dirlerdi: dirler idi SK

⁴⁰⁴⁷ Yûsufi: Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

⁴⁰⁴⁸ görüp: görüp ve MK

⁴⁰⁴⁹ Yûsuf: Yûsuf 'aleyhi's-selâm MK

⁴⁰⁵⁰ Yûsufi: Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

⁴⁰⁵¹ kim Yûsufi: ki Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

⁴⁰⁵² Yûsuf: Yûsuf 'aleyhi's-selâmuñ MK

⁴⁰⁵³ mertebe: mertebede SK

⁴⁰⁵⁴ hâtunları: 'avratları MK

⁴⁰⁵⁵ ki: zîrâ MK

⁴⁰⁵⁶ levm: ta'ân MK

⁴⁰⁵⁷ idüñ: idesiz SK; ideñüz MK

⁴⁰⁵⁸ bıçaq ile: bıçağıla SK // ile: ve MK

⁴⁰⁵⁹ siz: sizler MK

⁴⁰⁶⁰ bunda: -MK

⁴⁰⁶¹ çağırayın: çağırayum MK

⁴⁰⁶² bıçağ-ıla: bıçaq ile MK

⁴⁰⁶³ Yûsufi: Yûsuf 'aleyhi's-selâmı MK

‘aleyhi's-selām⁴⁰⁶⁶ bir⁴⁰⁶⁷ altun legen ve⁴⁰⁶⁸ altun ibrik getürdi. Çünkü⁴⁰⁶⁹ (8) hātūnlar Yūsuf ‘aleyhi's-selām hāzretlerini⁴⁰⁷⁰ gördiler ki maḥbūb civāndur ki kām̄eti nihāl-i serve ve (9) kākūlleri [MK93b] sūnbül ü⁴⁰⁷¹ reyḥāna ve yüzindeki ḥāl-i siyāhı āb-ı (10) ḥayāta üstinde fūlful-i ḥayvānı hindūya⁴⁰⁷² ve gülşen ḥüsninde iki ‘arızı cennette bitmiş lāle vü şakāyika ve lebi aḳ (11) gül üstinde ḳonılmış al kirasa ve enfi ṭomar zenbaḳ⁴⁰⁷³ ve ḳulaḳları ḳatmer⁴⁰⁷⁴ ḳaranfile zenaḥdānı (12) almaya ve ḡabḡabı turunca ve yaḳasından [SK60b] yuḳarı⁴⁰⁷⁵ gerdānı nūrdan mināreye ve iki ebrūsı (13) ḳible ehline iki miḥrāba ve muşḥaf-ı ḥüsninde nergisi çēşminūñ müjḡanı i‘rāb olunmuş⁴⁰⁷⁶ kitāba (14) beñzer. Ve'l-ḥāşıl bir mertebede⁴⁰⁷⁷ ḥüsndür ki mişli mānendi cihāna gelmiş degül ve⁴⁰⁷⁸ gelmeye.⁴⁰⁷⁹ (15) Çünkü ol hātūnlar Yūsufi⁴⁰⁸⁰ bu şüretde gördiler bu kerre kendülerin unıtdılar⁴⁰⁸¹ [AL78a] (1) turunc yirine ellerin bıçaḡ-ıla⁴⁰⁸² kesdiler. Ammā bu cānibde⁴⁰⁸³ Ḥāzret-i Yūsuf ‘aleyhi's-selām⁴⁰⁸⁴ bunlaruñ⁴⁰⁸⁵ yüzine (2) baḳmadı ve ḥizmetin⁴⁰⁸⁶ ifā⁴⁰⁸⁷ idüp ṭaşra ḳıḳdı. Bu kerre⁴⁰⁸⁸ Zelīḥā bu hātūnlara eyitdi ey nigārlar her (3) biriñüz ḥüsnle bir maḥbūbe-i ‘ālem iken Yūsufi görüp kendüñüzden vardıñuz ve⁴⁰⁸⁹ turunç yirine elleriñüz (4) kesdiñüz. Pes ben Yūsuf ‘aleyhi's-selāmuñ⁴⁰⁹⁰ ‘aşḳına mübtelā olup şūrīde vü şeydā olam ‘aceb midür?⁴⁰⁹¹ İttifāḳ⁴⁰⁹² (5) bunlar eyitdiler yā Zelīḥā şimden girü⁴⁰⁹³ ṭa‘n itmezüz⁴⁰⁹⁴ aḥvālūñ⁴⁰⁹⁵ bildük.

⁴⁰⁶⁴ ve: -SK

⁴⁰⁶⁵ Ol dem: -MK

⁴⁰⁶⁶ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁴⁰⁶⁷ bir: -MK

⁴⁰⁶⁸ ve: birle SK

⁴⁰⁶⁹ Çünkü: Çünkü ol SK

⁴⁰⁷⁰ Yūsuf ‘aleyhi's-selām hāzretlerini: Yūsuf ‘aleyhi's-selāmı MK; Yūsuf ‘ a. m. hāzretlerine nazār itdiler SK

⁴⁰⁷¹ ve: -MK

⁴⁰⁷² fūlful-i ḥayvānı Hindūya: fūlful-i Hindūya SK

⁴⁰⁷³ ve enfi ṭomar zenbaḳ: -MK

⁴⁰⁷⁴ ḳatmer: ḳaṭar MK

⁴⁰⁷⁵ yaḳasından yuḳarı: -MK

⁴⁰⁷⁶ olunmuş: ḳonılmış AL

⁴⁰⁷⁷ mertebede: mertebede şāḥib-i MK

⁴⁰⁷⁸ gelmiş degül ve: -SK

⁴⁰⁷⁹ gelmeye: gelmiş degüldür MK

⁴⁰⁸⁰ Yūsufi: Yūsuf ‘aleyhi's-selāmı MK

⁴⁰⁸¹ kendülerin unıtdılar: kendüleriñ unıdup MK

⁴⁰⁸² bıçaḡ-ıla: -MK

⁴⁰⁸³ bu cānibde: -SK

⁴⁰⁸⁴ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL

⁴⁰⁸⁵ bunlaruñ: bunlaruñ biriñüz MK

⁴⁰⁸⁶ ḥizmetin: ḥıdmetin AL

⁴⁰⁸⁷ ve ḥizmetin ifā: hemān ḥizmetin edā: MK // ifā: edā SK

⁴⁰⁸⁸ Bu kerre: -SK

⁴⁰⁸⁹ vardıñuz ve: geçüp MK

⁴⁰⁹⁰ Yūsufuñ: Yūsuf ‘aleyhi's-selāmuñ AL

⁴⁰⁹¹ olam ‘aceb midür: olmaḳ ‘aceb midür diyince MK

⁴⁰⁹² İttifāḳ: -SK

⁴⁰⁹³ girü: şoñra saña MK

Beyt⁴⁰⁹⁶

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

‘Āşık olmayan ne bilsün (6) yâ Zeliḥâ ḥālünî⁴⁰⁹⁷

Çünkü biz de ‘āşık olduk aḥvālünî⁴⁰⁹⁸ [MK94a]

Pes çünkü ol ḥātūnlar Yūsufuñ⁴⁰⁹⁹ (7) ḥayâli birle⁴¹⁰⁰ ṭurup gitdiler ve Zeliḥâ kendi sarâyı⁴¹⁰¹ içinde kaldı ve sarây içinde yidi ḳapudan (8) iĉerü bir sarây yapırdı. Ol sarâyıñ zemîn ü zamânında ve der ü dīvârında Yūsuf⁴¹⁰² şüreti (9) birle kendü⁴¹⁰³ şüretin naĉş itdürdi. Ya ni Yūsuf⁴¹⁰⁴ Zeliḥâyı görüp meyl eyleye dirdi. (10) Zîrâ Ḥazret-i Yūsuf hiĉ⁴¹⁰⁵ Zeliḥânuñ yüzine baĉmış degül idi. Çünkü sarây tamâm oldu, (11) Zeliḥâ eyitdi yâ Yūsuf ben ‘acâyib sarây yapırdum, gel anı saña temâşâ itdüreyin⁴¹⁰⁶ (12) didi ve⁴¹⁰⁷ iĉdâm ü ibrâmla Yūsufi⁴¹⁰⁸ alup ol sarâyâ vardı. Yūsuf⁴¹⁰⁹ öñince her ḳapudan⁴¹¹⁰ girse Zeliḥâ (13) ardınca girüp⁴¹¹¹ ḳapuları muḥkem kilidlerdi.⁴¹¹² Ḳaçan kim⁴¹¹³ Yūsuf ‘aleyhi's-selâm⁴¹¹⁴ ol sarâyâ nazâr eyledi, her ne (14) ṭarafa baĉsa (15) Zeliḥâ ile kendüyü munaĉkaş görürdi. Utandığından⁴¹¹⁵ yüzini ḥumret başardı.⁴¹¹⁶ Zeliḥâ eyitdi yâ Yūsuf niĉün [SK61a] benden ḳaçarsın? Bunca zamândan berü⁴¹¹⁷ senüñ derdünden [AL78b] (1) rüsvây-i ‘âlem olup ‘âr ü nâmûsı terk itdüm.⁴¹¹⁸ Senüñ gibi seng-dil⁴¹¹⁹ görmedüm. Bu ḳadar zamândan berü⁴¹²⁰ (2) bir kerre baña meyl ü maḥabbet itmiş degülsin. İmdi elbette bu gün senüñle cem‘ olup ber-

⁴⁰⁹⁴ ṭa‘n itmezüz: ṭa‘n ve teşnî‘ itmezüz zîrâ MK

⁴⁰⁹⁵ aḥvālün: aḥvālünî SK

⁴⁰⁹⁶ Beyt: Müfred SK

⁴⁰⁹⁷ ḥālünî: ḥālîni AL, MK

⁴⁰⁹⁸ aḥvālünî: aḥvālîni MK

⁴⁰⁹⁹ Yūsufuñ: Yūsuf ‘aleyhi's-selâmuñ MK

⁴¹⁰⁰ birle: ile MK

⁴¹⁰¹ kendi sarâyı: sarây MK

⁴¹⁰² Yūsuf: Yūsufuñ SK; Yūsuf ‘aleyhi's-selâmuñ MK

⁴¹⁰³ birle kendü: ile kendi MK

⁴¹⁰⁴ Yūsuf: Yūsuf ‘aleyhi's-selâm MK

⁴¹⁰⁵ hiĉ: -MK

⁴¹⁰⁶ itdüreyin: itdüreyüm MK

⁴¹⁰⁷ didi ve: diyüp SK

⁴¹⁰⁸ iĉdâm ve ibrâmla Yūsufi: iĉdâm idüp Yūsuf ‘aleyhi's-selâmı MK

⁴¹⁰⁹ Yūsuf: Yūsuf ‘aleyhi's-selâm MK

⁴¹¹⁰ ḳapudan: ḳapuyı ki SK

⁴¹¹¹ girüp: varup MK

⁴¹¹² kilidlerdi: ḳapardı MK

⁴¹¹³ Ḳaçan kim: Ḳaçan kim iĉerü girdiler SK // kim: ki MK

⁴¹¹⁴ ‘aleyhi's-selâm: ‘a. m. SK

⁴¹¹⁵ Utandığından: Utandığından AL

⁴¹¹⁶ başardı: başdı SK

⁴¹¹⁷ berü: berü ben SK

⁴¹¹⁸ ‘âr ve nâmûsı terk itdüm: nâm u nengi ve ar nâmûsımı yile virdüm SK; nâm u nengi ve ar ve nâmûsı yile virdüm MK

⁴¹¹⁹ seng-dil: sengin dil MK

⁴¹²⁰ Senüñ gibi sengin dil görmedüm. Bu ḳadar zamândan berü: Pes nenüñ gibi sengin dilsin kim SK

murād (3) olsam gerekdür [MK94b] didi. İmdi elbette⁴¹²¹ bu def a⁴¹²² benüm sözümnden çıkma diyüp⁴¹²³ tazarru^c eyledi. Bu kerre⁴¹²⁴ (4) Yūsuf ‘aleyhi's-selām⁴¹²⁵ eyitdi yā Zeliḥā ben ‘aziz-i Mıṣruñ nān u⁴¹²⁶ ni^c metin yidüm. Ol sebebden anuñ ehl-i beytine (5) ḥıyānet eylemezem. Baña anuñ gibi söz söyleme didi. Zeliḥā eyitdi yā Yūsuf ben henüz (6) bākire kız oğlanum. ‘Aziz-i Mıṣr benüm yanuma gelmiş degüldür. İki ‘ālemde benüm maḥṣūdum sensin diyüp (7) Yūsufa şarıldı. Yūsuf⁴¹²⁷ gördi ki kırtulmaz,⁴¹²⁸ eyitdi⁴¹²⁹ imdi yā Zeliḥā beni⁴¹³⁰ koyu(8)vir ki senüñ murāduñca olayın⁴¹³¹ didi. Bu kerre⁴¹³² Zeliḥā inanup Yūsufi şalıvirdi. (9) Fe-emmā Yūsuf ‘aleyhi's-selām⁴¹³³ evüñ bir bucağında Ḥazret-i Ya^c kûb ‘aleyhi's-selāmı (10) gördi. Şaḳın oğul⁴¹³⁴ diyü işāret eyledi. Hemān dem Yūsuf ‘aleyhi's-selām kapuya toğrı (11) kaçdı.⁴¹³⁵ Zeliḥā daḥı ardına düşüp⁴¹³⁶ Allāh te^c ālānuñ ‘avni birle⁴¹³⁷ kapular kendüleri⁴¹³⁸ (12) açılırdı.⁴¹³⁹ Zeliḥā Yūsufa⁴¹⁴⁰ eñ⁴¹⁴¹ taşradağı kapuda irişdi ve ard eteginden tütüdü. (13) Etegi⁴¹⁴² yırtıldı.⁴¹⁴³ Zeliḥānuñ elinde ḳaldı. Meger ‘aziz-i Mıṣr bāğçeye çıkmışdı.⁴¹⁴⁴ Gördi kim bir sarāydan (14) Yūsuf⁴¹⁴⁵ çıḳup gitdi, Zeliḥā daḥı ardınca çıḳıldı.⁴¹⁴⁶ Ol dem Yūsufi⁴¹⁴⁷ ‘aziz-i [MK95a] Mıṣr [çağırdı kim⁴¹⁴⁸ yā Yūsuf] (15) bu ne işdür kim⁴¹⁴⁹ sen işlersin? Yūsuf⁴¹⁵⁰ eyitdi [yā ‘aziz Zeliḥādan istiḥbār]⁴¹⁵¹ eyle. ‘Aziz

⁴¹²¹ elbette: -MK

⁴¹²² İmdi elbette bu def ā: -SK

⁴¹²³ diyüp: diyü AL

⁴¹²⁴ Bu kerre: -SK

⁴¹²⁵ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. AL, SK

⁴¹²⁶ u: -MK

⁴¹²⁷ Yūsuf: Yūsuf ‘aleyhi's-selām MK

⁴¹²⁸ kırtulmaz: kırtulmaz SK; kırtulamaz MK

⁴¹²⁹ eyitdi: -MK

⁴¹³⁰ beni: -SK

⁴¹³¹ murāduñca olayın: murāduñca olayum MK

⁴¹³² Bu kerre: -SK

⁴¹³³ ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

⁴¹³⁴ Şaḳın: Şaḳın oğul MK

⁴¹³⁵ kaçdı: kaçup MK

⁴¹³⁶ daḥı ardına düşüp: ardına düşdi SK

⁴¹³⁷ ‘avni birle: ‘avn ü ‘ināyetile MK

⁴¹³⁸ kendüleri: kendüler AL

⁴¹³⁹ açılırdı: açılıp Yūsuf ‘aleyhi's-selām çıḳardı MK

⁴¹⁴⁰ Yūsufa: Yūsuf ‘aleyhi's-selāma MK

⁴¹⁴¹ eñ: -MK

⁴¹⁴² Etegi: Etek SK

⁴¹⁴³ yırtıldı: yırtıldı Bu kerre Yūsuf ‘aleyhi's-selāmuñ etegi yırtılıp MK; yırtıldı. Yūsufuñ etegi SK

⁴¹⁴⁴ çıkmışdı: çıkmış idi MK

⁴¹⁴⁵ Yūsuf: Yūsuf ‘aleyhi's-selām MK

⁴¹⁴⁶ Yūsuf çıḳup gitdi Zeliḥā daḥı ardınca çıḳıldı: Yūsuf kaçup çıḳdı. Zeliḥā ardınca bile ḳovalar çıḳdı SK; Yūsuf ‘aleyhi's-selām kaçup çıḳdı. Zeliḥā ardınca bile ḳovalayı çıḳdı MK

⁴¹⁴⁷ Yūsufi: Yūsuf ‘aleyhi's-selāma MK

⁴¹⁴⁸ çağırdı kim: çağırdı ve eyitdi MK

⁴¹⁴⁹ kim: ki MK

⁴¹⁵⁰ Yūsuf: Yūsuf ‘aleyhi's-selām MK

⁴¹⁵¹ [yā ‘aziz Zeliḥādan istiḥbār]: SK, MK; -AL

Zelîhâya eyitdi yâ Zelîhâ ben [AL79a] (1) seni cânımdan artuğ [severin.⁴¹⁵² Sen niçün]⁴¹⁵³ bunuñ gibi nâ-ma'kül fi'l idersin. Zelîhâ eyitdi (2) yâ 'azîz hiç benüm günâhum yoğdur. Yūsuf baña yapışdı ben rāzı olmayup Anıñçun⁴¹⁵⁴ Yūsufi (3) kıovaladum.⁴¹⁵⁵ Yūsuf kaçdı. İnanmazsañ⁴¹⁵⁶ Yūsufuñ⁴¹⁵⁷ ard etegin tıutup yırtıdum üşte⁴¹⁵⁸ (4) pāresi⁴¹⁵⁹ didi. Bu kerre⁴¹⁶⁰ 'azîz eyitdi yâ Yūsuf cümle hāzīnem virüp [SK61b] seni şatun aldum,⁴¹⁶¹ oğul (5) idindüm. Şimdi⁴¹⁶² revā mıdur ki benüm hānedānuma el uzadasın didi. Yūsuf⁴¹⁶³ eyitdi yâ 'azîz (6) ol beşik birle⁴¹⁶⁴ bir oğlan vardır getürüñ⁴¹⁶⁵ andan su'āl eyle eger günāhı baña isnād iderse (7) suç benüm olsun didi. 'Azîz emr itdi, ol ma'şümü getürdiler ki altı aylık oğlan idi.⁴¹⁶⁶ 'Azîz eyitdi yâ veled suç kıanķısınuñdur? Bu kerre⁴¹⁶⁷ Hāķ te'ālā kemāl-i (8) kıudretinden oğlana tekellüm virüp söyletdi ve⁴¹⁶⁸ eyitdi yâ 'azîz Yūsufuñ ön etegi (9) yırtuğ ise günāh Yūsufuñdur eger⁴¹⁶⁹ ard etegi yırtuğ ise günāh Zelîhānuñdur. Çünkü 'azîz (10) bildi günāh Zelîhānuñdur.⁴¹⁷⁰ Yūsufa 'özr eyleyüp Zelîhâya ta'ān emrinde kelimāt itdi. (11) Ammā 'azîz Zelîhâyı gāyet severdi. [MK95b] Ol sebebden redd idemedi ve illā Yūsuf 'aleyhi's-selām⁴¹⁷¹ (12) tıoğrılık berekātında 'azîz olup Mışra sultān ve hem peyğamber oldı.

Nazm

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Yūsufi (13) gör tıoğrılıkıdan irdi āhir devlete

İki 'ālemde anuñçun lāyık oldı 'izzete⁴¹⁷²

Evvelā (14) kıardeşleri şatdı bahāsın bilmedi

Kıadrini fehm itmeyüp devlet hümāsın bilmedi (15)

⁴¹⁵² severin: severüm MK

⁴¹⁵³ [severin sen niçün]: SK; -AL

⁴¹⁵⁴ anuñ için: -SK

⁴¹⁵⁵ kıovaladum: kıovalarım MK

⁴¹⁵⁶ İnanmazsañ: İnanmaz iseñ MK

⁴¹⁵⁷ Yūsufuñ: -SK

⁴¹⁵⁸ üşte: üşde SK; işte MK

⁴¹⁵⁹ pāresi: parçesi MK

⁴¹⁶⁰ Bu kerre: -SK

⁴¹⁶¹ aldum: aldum ve MK

⁴¹⁶² Şimdi: -SK

⁴¹⁶³ Yūsuf: Yūsuf 'aleyhi's-selām MK

⁴¹⁶⁴ birle: ile MK

⁴¹⁶⁵ Yūsuf eyitdi ol beşik birle bir oğlan vardır getürüñ: Yūsuf 'a. m. eyitdi yâ 'azîz ol evde beşik içinde bir oğlan vardır ki getürüp SK // getürüñ: getür MK

⁴¹⁶⁶ ['Azîz emr itdi ol ma'şümü getürdiler ki altı aylık oğlan idi]: MK, SK; -AL

⁴¹⁶⁷ Bu kerre: -SK

⁴¹⁶⁸ ve: oğlan SK

⁴¹⁶⁹ eger: eger hōd MK

⁴¹⁷⁰ Çünkü 'azîz bildi günāh Zelîhānuñdur: -MK

⁴¹⁷¹ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁴¹⁷² 'izzete: ref'ete MK

Sāniyen cümle bilüp⁴¹⁷³ sultān görüp bilişdiler
‘Özr idüp olan günāhi ayağına düşdiler [AL79b] (1)

Çünkü⁴¹⁷⁴ bühtān eyledi aña Zelīhā bī-gümān
Pes kamu çıkdı elinden māl ü mülk-i hānümān (2)

İtmeyince āteş içre ‘aşkla⁴¹⁷⁵ qalbini qāl
Olmadı aña müyesser hūsn-i Yūsufdan vişāl

Mısr (3) içinde Yūsufu Hāq itmesün mi pādişāh
Hāq-ı nānı ol ferāmūş itmedi bī-iştibāh (4)

Doğrılık itdi ‘azīze oldı⁴¹⁷⁶ anuñçun ‘aziz
Āferin kim tazelikte eyledi nefsin temiz (5)

Hūsnine bakup Zelīhānuñ hıyānet itmedi
Nefsine fırsat⁴¹⁷⁷ virüp kendin melāmet itmedi (6)

Ādem oldur kim cihānda şādıqane geçine⁴¹⁷⁸
Hālīka ide maḥabbet ‘āşıkāne hoş geçe⁴¹⁷⁹ (7)

Uymaya nefsi hevāsına hebādur çün hevā
Uymadı zīrā hevāya enbiyā vü evliyā

Reh-nümāsı (8) nefsine uyanların Şeytān olur

---

⁴¹⁷³ bilüp: gelüp SK

⁴¹⁷⁴ Çünkü: Aña MK, SK

⁴¹⁷⁵ ‘aşkla: ‘aşkla ol SK

⁴¹⁷⁶ oldı: -SK

⁴¹⁷⁷ fırsat: fırsat MK

⁴¹⁷⁸ geçine: hoş geçe SK; geçine MK

⁴¹⁷⁹ hoş geçe: geçine MK

Yiri ʃamu yidügi zaḳḳūmla⁴¹⁸⁰ ʃatrān olur [SK62a]

Nefsine (9) her kim ki uymadı mücerred pākdür⁴¹⁸¹

‘İsā ibn-i Meryem gibi anuñ yiri eflākdür⁴¹⁸²

Eğri olma [yay]⁴¹⁸³ (10) gibi⁴¹⁸⁴ oḳ gibi ʃođrı ol ki tā

Menzile irüp murāduñ ḥāşıl ola ey fenā

Ya‘ ni yirüñ (11) cennet ola gördüğüñ⁴¹⁸⁵ dīdār-ı Ḥaḳ

Tā ebed iki cihānda olasın bīdār-ı Ḥaḳ

Ger tutarsañ (12) bu naşīḥat sözlerini yā fülān

Cānuñi cānān ile⁴¹⁸⁶ birlikde bil hem cismi cān

Birile birlik idenler (13) irdi gökcek dirlige

İkilikden geḳ birāder nesne yitmez birliğe

Faşl-ı ḥamse ve ḥamsīn⁴¹⁸⁷

Ba‘ dehu ey ‘azīz-i (14) ‘İsā nefes.⁴¹⁸⁸ Ol nefis-i emmāreden⁴¹⁸⁹ ʃopan ʃabīḥ şıfatlaruñ birisi dağı tevekkül itmeyüp (15) vehmnāk olmaḳdur. Bu ḥod meşhūr meşeldür elbette kişi ʃorḳduđına uğrar. İmdi [AL80a] (1) bir kişinüñ tevekküli olmayup vehmnāk olmaḳ Allāh te‘ālā ḥazretlerinden i‘timādı muḥkem olmadığındandır. (2)

Ḥikāyet

Nitekim bir ḥarīf ğāyet vehmnāk idi. Āḥir vehm itdügi nesneden helāk oldu. Anuñ ḥikāyeti oldur ki bir şehrde bir mālđār bir⁴¹⁹⁰ ḥarīf varıdı ve ʃā‘ūndan (3) ğāyet ḥavf iderdi. İttifāḳ ol şehre⁴¹⁹¹ ʃā‘ūn düşdi.⁴¹⁹² Hemān ol ḥarīf (4) cemi‘an tevābi‘ini alup şehr içinden

⁴¹⁸⁰ zaḳḳūmla: zaḳḳūm ile MK

⁴¹⁸¹ pākdür: pāk olur SK

⁴¹⁸² eflākdür: eflāk olur SK

⁴¹⁸³ yay: ya AL

⁴¹⁸⁴ gibi:-AL, SK

⁴¹⁸⁵ gördüğüñ: baḳdığüñ AL

⁴¹⁸⁶ cānān ile: cānānla SK

⁴¹⁸⁷ Faşl-ı ḥamse ve ḥamsīn: Faşl 55 AL, SK

⁴¹⁸⁸ ‘azīz-i ‘İsā nefes: ‘azīz ey SK; ‘azīz MK

⁴¹⁸⁹ emmāreden: emmāre içinden SK

⁴¹⁹⁰ bir: -MK, -SK

⁴¹⁹¹ şehre: şehirde AL

kaçup⁴¹⁹³ bir tenhâ küşâde⁴¹⁹⁴ yaylağa iletdi.⁴¹⁹⁵ Bir nice⁴¹⁹⁶ zamân (5) anda tırdı tâ ki şeh̄r tâ'undan ayırtlanup⁴¹⁹⁷ pāk oldı.⁴¹⁹⁸ Birkaç zamāndan şȫra⁴¹⁹⁹ [MK96b] (6) şeh̄rden bir kimesne geldi. İrağdan durup⁴²⁰⁰ andan şeh̄rũn aḥvālını⁴²⁰¹ şȫrdı. Ol kimesne eyitdi⁴²⁰² şeh̄rde tâ'ün kalmadı. Elḥamdü li'llāh kimesnenũn ŗimdi⁴²⁰³ burnı kınamaz, ḥalk alup (8) virmekde ucuzlık⁴²⁰⁴ ğanılık⁴²⁰⁵ ŗimdi şeh̄r içinde. Ol sen⁴²⁰⁶ ḥayāl itdigũn nesne yokdur (9) didi gitdi. Andan şȫra bu ḥarīf yaylakda uç dōrt ay daḥı karar itdi (10) tâ kim⁴²⁰⁷ şeh̄r evkāt⁴²⁰⁸ artsun didi. Ol kadar gũn hederinden⁴²⁰⁹ şȫra yine⁴²¹⁰ kendũnũn (11) ta'alluḳatı birle⁴²¹¹ göçüp şeh̄re geldi evlerinde karar itdi.⁴²¹² Çünkü aḥşam oldı (12) ta'am yidiler, şofrayı göturdiler. Nā-gāḥ taşradan bir āvāz geldi kim⁴²¹³ adıla yā fũlān (13) diyũ⁴²¹⁴ çağırđı. Bu ḥarīf āvāz virũp⁴²¹⁵ sen kimsin [didi.]⁴²¹⁶ Ol [āvāz viren]⁴²¹⁷ eyitdi bi'l-cümle⁴²¹⁸ geldiñüz mi? Ol (14) ḥarīf [SK62b] eyitdi belĩ geldük.⁴²¹⁹ Meger ol āvāz viren tâ'ün melekleri idi. Ol gice⁴²²⁰ (15) anları tamām eyledi. Oğulları kızları ve kulları ve cāriyeleri ve 'avratı [AL80b] (1) ve kendũ⁴²²¹ şabāḥa çıkmayup cümlesi⁴²²² helāk oldılar.

⁴¹⁹² düşdi: ulaşdı MK

⁴¹⁹³ kaçup: kaçdı SK

⁴¹⁹⁴ küşâde: -MK

⁴¹⁹⁵ iletdi: vardı MK

⁴¹⁹⁶ nice: niçe SK

⁴¹⁹⁷ ayırtlanup: ayırtlandı SK, MK

⁴¹⁹⁸ oldı: ola MK

⁴¹⁹⁹ Birkaç zamāndan şȫra: İttifāk SK

⁴²⁰⁰ durup: tırup SK

⁴²⁰¹ aḥvālın: aḥvālını AL

⁴²⁰² Ol kimesne eyitdi: Eyitdi ol kimesne AL

⁴²⁰³ ŗimdi: -SK

⁴²⁰⁴ ucuzlık: uçuzlık MK

⁴²⁰⁵ ğanılık: ğanilik MK

⁴²⁰⁶ ol sen: olasın MK

⁴²⁰⁷ kim: ki MK

⁴²⁰⁸ evkāt: Tamām MK

⁴²⁰⁹ Ol kadar gũn hederinden: Niçe gũn ... itdükden şȫra MK; Andan SK

⁴²¹⁰ yine: -SK

⁴²¹¹ birle: ile MK

⁴²¹² itdi: ider eğledi MK

⁴²¹³ geldi kim: gelüp MK

⁴²¹⁴ diyũ: -SK

⁴²¹⁵ āvāz virũp: eyitdi SK

⁴²¹⁶ [didi]: SK, MK; -AL

⁴²¹⁷ [āvāz viren]: MK, SK; -AL

⁴²¹⁸ bi'l-cümle: ki SK

⁴²¹⁹ geldük: geldük. Āvāz viren eyitdi ki üşde biz daḥı geldük SK

⁴²²⁰ gice: giçe MK

⁴²²¹ kendũ: kendüsi SK; kendi MK

⁴²²² cümlesi: cümle AL

Nazm

[Mefā' īlün/ Mefā' īlün/Fa' ūlün]

Neden qorqar-ısa⁴²²³ uğradı aña (2)

Naşihat oldu kârı saña baña

Şu kim taqdir olupdur ana redd yok

Bilürsin girü (3) dönmez atılan [MK97a] oğ

Gör anı qurtulam dirdi ecelden

Gözetdi şehri birkaç ay⁴²²⁴ cebelden (4)

Qaçan kim geldi şehre virdi cānı

Döküldi qaldı cümle⁴²²⁵ hānümānı

Ecellü⁴²²⁶ (5) gider vü qalur ecelsüz

Ölüm gelmez kişiye hiç maħalsüz

Tevekkül olmasa ādemde⁴²²⁷ ey yār (6)

Qurı vehm ile olur dā'imā⁴²²⁸ zār

Gerekse qorq gerek qorqma qazādan

Kişi qurtulmaz (7) gelmiş belādan

Tevekkül eyle sen dāyim⁴²²⁹ Hudāyā

Ki uğramayasın⁴²³⁰ hergiz belāya

---

⁴²²³ qorqar-ısa: qorqarsa SK; qorqdisa MK

⁴²²⁴ ay: gün AL

⁴²²⁵ cümle: -MK

⁴²²⁶ Ecellü: Ecellüsü MK

⁴²²⁷ ādemde: ādem vāh MK

⁴²²⁸ dā'imā: dāyima AL

⁴²²⁹ dāyim: dā'im MK

⁴²³⁰ uğramayasın: uğratmaya SK

Tevekkül (8) apusunda ol mülâzım

Anı gör saña Ha ne itdi⁴²³¹ lâzım

İş Allâhuñ senüñ neñ (9) var arada

amu tedbîr anuñ a⁴²³² u arada

ul iseñ sen var hemân⁴²³³ ulluuñ it (10)

Ne bulduñ⁴²³⁴ kim⁴²³⁵ didi ol yol ile⁴²³⁶ git

Özi bilür işini yo şerîki

Ne kim emr eyleye bir⁴²³⁷ (11) olmaz iki

Faşl-ı sitte amsîn⁴²³⁸

İmdi ey azîz! ünkü kişi vehm idüp vaidü'l-aharuñ (12) ışmından urtulmaz.⁴²³⁹ Pes eyle⁴²⁴⁰ olsa mü'minlere lâyı olan budur ki Ha te âlâya⁴²⁴¹ tevekkül (13) idüp andan gelen belâya şabr eyleye. Şafâ ile⁴²⁴² ve Ha yolında yanar oddan yüz döndürmeye (14) tâ kim Ha te âlâ anı ıfz-ı emânında⁴²⁴³ utup âteş-i süzânı aña gülîstân⁴²⁴⁴ eyleye.

Hikâyet

Nitekim (15) İbrâhîm Halîlu'llâh Hazretleri⁴²⁴⁵ Ha yolında nâr-ı Nemrûddan yüz döndürmeyüp tevekkül ehlinüñ [AL81a] (1) serdârı [MK97b] ve ser-tâcı oldu. [SK63a] Anuñ hikâyeti çodur ammâ biz itişâr üzre beyân (2) idelüm.⁴²⁴⁶ Zîrâ⁴²⁴⁷ murâd olan anuñ tevekkülün ilâm itmekdür. Kühn birle hikâyeti⁴²⁴⁸ kışaş-ı enbiyâda ve (3) tevârîde

⁴²³¹ ne itdi: n'itdi MK

⁴²³² a: a MK

⁴²³³ ul iseñ sen var hemân: Yüri ulsañ hemân sen MK

⁴²³⁴ bulduñ: yoldan SK

⁴²³⁵ kim: ki MK

⁴²³⁶ yol ile: yolla AL, SK

⁴²³⁷ bir: -SK

⁴²³⁸ Faşl-ı sitte ve amsîn: Faşl 56 AL, SK

⁴²³⁹ urtulmaz: urtulmaz SK

⁴²⁴⁰ Pes eyle: Öyle MK

⁴²⁴¹ te âlâya: te âlâ azretlerine MK

⁴²⁴² Şafâ ile: -MK

⁴²⁴³ ıfz-ı emânında: ıfz u emânında SK

⁴²⁴⁴ gülîstân: gülşen AL

⁴²⁴⁵ alîlu'llâh azretleri: Halîlu'llâh şalavâtu'llâh alâ nebiyyinâ ve aleyh azretleri MK

⁴²⁴⁶ beyân idelüm: biraz beyân eyleyelüm SK

⁴²⁴⁷ çodur ammâ biz itişâr üzre beyân idelüm zîrâ: budur ki hemân MK

⁴²⁴⁸ hikâyeti: hikâyesi SK

meşûrdur.⁴²⁴⁹ Çünkü⁴²⁵⁰ İbrâhîm ‘aleyhi's-selâm⁴²⁵¹ kırk yaşına irdi. Hâk te‘âlâ aña nübüvvet (4) virüp da‘vet için Nemrûd-ı la‘îne gönderdi. Zîrâ Nemrûd⁴²⁵² mâl çoğluğundan (5) cehl galebe idüp Tañrılık da‘vâsın idüp⁴²⁵³ tamâm biñ yıl pâdişâh oldı.⁴²⁵⁴ (6) Râbi‘ meskûna hüküm itmişdi.⁴²⁵⁵ ‘Ömrini bâkî şanup hayâl-ı fânî iderdi. Kaçan kim İbrâhîm (7) ‘aleyhi's-selâm⁴²⁵⁶ Nemrûdî dîne da‘vet itdi,⁴²⁵⁷ Nemrûd İbrâhîm ‘aleyhi's-selâmı⁴²⁵⁸ tutup⁴²⁵⁹ zindâna şaldı. Emr itdi ki (8) İbrâhîmi oda kıoysam gerek. Emr itdi, odun cem‘ idüñ.⁴²⁶⁰ Ol dem halk odun cem‘ itmege⁴²⁶¹ (9) her hayvânâtı sürdiler hiç birisi varmadı⁴²⁶² illâ kaçırdı. Ol sebebden Hâk te‘âlâ (10) kaçırlara kırsırlık virdi. Anıñçun kaçırdan döl⁴²⁶³ gelmez.⁴²⁶⁴ Pes kaçırlar ile⁴²⁶⁵ (11) şol kadar odun cem‘ itdiler ki bir ulu şahrâyı odun ile mâl-â-mâl töldurdılar. (12) Her taraftan od virdiler. Şol kadar yandı ki yidi günlük yirden ol odun⁴²⁶⁶ (13) yanına kimse varımazdı.⁴²⁶⁷ Çünkü âteş gâyetle germ⁴²⁶⁸ oldı. Ol dem⁴²⁶⁹ Nemrûd-ı nâ-merd⁴²⁷⁰ (14) İbrahim ‘aleyhi's-selâm⁴²⁷¹ hazretlerini zindândan çıkarup yanına getürdi ve ol yanmış [MK98a] âteşi (15) kendüye⁴²⁷² gösterdi ve eyitdi yâ İbrahim saña sefâhat galebe etmiş. Anıñçun benüm gibi [AL81b] (1) tañrıya inkâr idüp beni ğayrı tañrıya⁴²⁷³ da‘vet idersin. İmdi gel bu sözden vaz geç. (2) Baña ikrâr it senüñ günâhuñdan geçüp âzad ideyin yoğsa⁴²⁷⁴ seni şol (3) oda atup helâk iderin.⁴²⁷⁵ Ol dem İbrâhîm ‘aleyhi's-selâm⁴²⁷⁶ eyitdi yâ câhil-i nâ-dân⁴²⁷⁷ cümle qavlüñ (4) yalan, şeklüñ

⁴²⁴⁹ Künh birle hikâyeti Kışaş-ı Enbiyâda ve tevârihde meşûrdur: -MK

⁴²⁵⁰ Çünkü: Ma‘lüm ol ki MK

⁴²⁵¹ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL, SK

⁴²⁵² Nemrûd: Nemrûd-ı la‘în MK

⁴²⁵³ idüp: eyledi MK

⁴²⁵⁴ oldı: oldı külliye MK

⁴²⁵⁵ İtmış idi: itmişdi AL

⁴²⁵⁶ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL, SK

⁴²⁵⁷ itdi: eyledi MK

⁴²⁵⁸ ‘aleyhi's-selâmı: ‘ a. m. AL, SK

⁴²⁵⁹ dutup: tutup SK

⁴²⁶⁰ emr itdi ki İbrâhîmi oda yaqsam gerek. Emr itdi odun cem‘ idüñ: ve dağı emr itdi ki İbrâhîmi oda yaqsam gerekdir yaqmak için odun cem‘ idüñ SK; ve dağı emr itdi ki İbrâhîmi oda yaqsam gerek didi. İmdi oda yaqmak için odun cem‘ idüñ didi MK

⁴²⁶¹ itmege: itmekçün AL

⁴²⁶² varmadı: varamadı SK

⁴²⁶³ döl: töl SK

⁴²⁶⁴ Anuñ için kaçırdan döl gelmez: -MK

⁴²⁶⁵ kaçırlar ile: kaçırla AL

⁴²⁶⁶ oduñ: od MK

⁴²⁶⁷ varımazdı: varamazdı MK

⁴²⁶⁸ germ: şedid MK

⁴²⁶⁹ dem: -MK, -SK

⁴²⁷⁰ Nemrûd-ı nâ-merd: Nemrûd-ı merdud MK

⁴²⁷¹ ‘aleyhi's-selâm: ‘ a. m. AL, SK

⁴²⁷² kendüye: -SK

⁴²⁷³ ğayrı tañrıya: ğayrıya MK

⁴²⁷⁴ ideyin yoğsa: ideyüm ve illâ MK

⁴²⁷⁵ iderin: iderin didi SK; iderim MK

⁴²⁷⁶ ‘aleyhi's-selâmı: ‘ a. m. AL, SK

insān fi^c lūñ hayvān. Eger ĩmāna gelmezseñ yirūñ⁴²⁷⁸ tamu ta^c āmuñ zaqqūm u (5) ka^catrān ve sen beni oda atarsañ⁴²⁷⁹ od senūñ i^cün hāzır olmışdur⁴²⁸⁰ nīrān-ı ca^cīm. Ammā (6) benüm sōzüm ha^cqđur i^cinde yalan yo^cqđur. Benüm peyğamberli^cğuma⁴²⁸¹ cümle e^cyā [SK63b] şāhiddür.⁴²⁸² Bu⁴²⁸³ sevdādan (7) fāriğ ol Ha^ckuñ ra^chmeti ka^cpusı a^cı^cqđur. İmdi⁴²⁸⁴ yā Nemrūd bunı böyle bil ki Allāh (8) birdür şerīki yo^cqđur mişli ve nazīri yo^cqđur.⁴²⁸⁵ Bir yār-ı bī-zevāl zū'l-celāl-i⁴²⁸⁶ lā-yezāl-i ber-kemāl (9) pādīşāh-ı kevn ü⁴²⁸⁷ mekāndur. Cümle⁴²⁸⁸ ketm-i ^cademden⁴²⁸⁹ vü^cda getürdi. Her e^cyā Ha^c te^c ālānuñ (10) ma^chlūqıdır.⁴²⁹⁰ Eger dilerse bir kulını devlete irdürüp⁴²⁹¹ pādīşāh eyler,⁴²⁹² dilemezse mi^chnetle tebāh eyler.⁴²⁹³ (11) İmdi sen Ta^cnırılığa lāyık degülsin. Bir ^cāciz ü nā-^car fūrū-mānde ^cā^cī ve gūnāhkār (12) kul^csın.⁴²⁹⁴ Bu itdigūñ da^c vā cāhiller işidür, āqiller işi degüldür. İmdi gel bu enāniyyeti (13) terk idüp Allāh [MK98b] te^c ālāyı⁴²⁹⁵ bir bil⁴²⁹⁶ tā kim⁴²⁹⁷ ^cazāba müsta^cha^cq olmayasın ve ^cazāb-ı elīm ile tā ebed (14) mu^c a^czzeb olmayasın didi. Nemrūd⁴²⁹⁸ anı işidüp gāyet gāzaba gelüp⁴²⁹⁹ emr itdi ki (15) İbrāhīm ^caleyhi's-selām⁴³⁰⁰ oda atalar. Ammā⁴³⁰¹ oduñ yanına kimse varımazdı.⁴³⁰² İbrāhīmi⁴³⁰³ ne vechle ataca^ckların [AL82a] (1) bilmezler idi.⁴³⁰⁴ Ol dem Şeytān ^caleyhü'l-la^c ne bir şeyh şüretinde gelüp mancılık te'līf⁴³⁰⁵ eyledi. (2)

⁴²⁷⁷ yā cāhil-i nā-dān: ey cāhil ü nā-dān MK

⁴²⁷⁸ gelmezseñ yirūñ: gelmez isen yirin MK

⁴²⁷⁹ atarsañ: atarsan MK

⁴²⁸⁰ hāzır olmışdur: hāzırlandı^c MK

⁴²⁸¹ peyğamberli^cğuma: peyğamberli^cğüme AL

⁴²⁸² şāhiddür: ta^cnı^cqđur SK

⁴²⁸³ Bu: -SK

⁴²⁸⁴ İmdi: -SK

⁴²⁸⁵ şerīki yo^cqđur mişli ve nazīri yo^cqđur: şerīki yo^cq vezīri yo^cq mişli ve nazīri yo^cq SK; şerīki yo^cq vezīri yo^cq mişli yo^cq nazīri yo^cq MK

⁴²⁸⁶ zūlcelāl-ı: -MK

⁴²⁸⁷ ve: -SK

⁴²⁸⁸ Cümle: Cümleyi MK; Cümle ^cālem: SK

⁴²⁸⁹ ^cademden: ^cademden şāhrā-i MK

⁴²⁹⁰ Her e^cyā Ha^c te^c ālānuñ ma^chlūqıdır: Her e^cyā ma^chlūqđur Ha^c te^c ālā hālı^cqđur MK; Her e^cyā ma^chlūq Ha^c te^c ālā hālı^cqđur SK

⁴²⁹¹ devlete irdürüp: devletle SK

⁴²⁹² eyler: ider MK

⁴²⁹³ eyler: ider MK

⁴²⁹⁴ kul^csın: kul^csun MK

⁴²⁹⁵ te^c ālāyı: te^c ālā hāzretini MK

⁴²⁹⁶ bir bil: birle SK

⁴²⁹⁷ kim: ki MK

⁴²⁹⁸ Nemrūd: Nemrūd-ı merdūd MK

⁴²⁹⁹ gelüp: geldi ve MK

⁴³⁰⁰ İbrāhīm ^caleyhi's-selām: ^ca. m. AL, SK

⁴³⁰¹ Ammā: -SK

⁴³⁰² kimse varımazdı: kimesne varamazdı MK

⁴³⁰³ İbrāhīmi: -MK

⁴³⁰⁴ bilmezlerdi: bilmezler idi AL

⁴³⁰⁵ mancılık te'līf: mancınık ta^c līm AL

İbrāhīm⁴³⁰⁶ ol mancılık ile⁴³⁰⁷ bağlayup oda atdılar. Zīrā cehennemde görmüş idi. İbrāhīm ‘aleyhi's-selām⁴³⁰⁸ (3) havādan süzilüp āteşe inerken Cebrā'īl ‘aleyhi's-selām gelüp eyitdi yā İbrāhīm saña yardıma⁴³⁰⁹ (4) geldüm. Seni havāda dutup⁴³¹⁰ oda indürmeyeyin⁴³¹¹ didi. İbrāhīm ‘aleyhi's-selām⁴³¹² eyitdi yā Cebrā'īl (5) benüm saña ihtiyacum yokdur. Tevekkülüm Allāh te‘ālāyadur her ne⁴³¹³ iderse⁴³¹⁴ kendü⁴³¹⁵ bilür. Ben kendümi aña (6) teslīm eyledüm didi. Sen aradan çık diyüp Cebrā'īl⁴³¹⁶ ihtiyāc⁴³¹⁷ göstermedi. Ol sebebden Hāq (7) te‘ālā oda hitāb idüp buyurdu.⁴³¹⁸ *Qavlehu te‘ālā **Qulnā yā nāru kūni berden selāmen ‘alā İbrāhīm.***⁴³¹⁹ Çünkü (8) bunda selām selāmet ma‘nāsınadır. Eger⁴³²⁰ Hāq te‘ālā *berden* buyurup *ve selāmen* lafzı⁴³²¹ buyrılmaya⁴³²² Hāzret-i [MK99a] (9) İbrāhīm şovuqdan helāk olaydı dimişlerdür. Çünkü Bārī te‘ālā İbrāhīme⁴³²³ odı (10) gülistān eyledi. Hāzret-i İbrāhīm⁴³²⁴ od içinde nurdan bir taht üzerine indiki etrāfında (11) āb revān⁴³²⁵ olup bülbül dāstān-serā olmuş idi. Zīrā [SK64a] İbrāhīm'i⁴³²⁶ oda atdukları vaqt⁴³²⁷ (12) murğ-ı bülbül⁴³²⁸ terahhūmen Hāzret-i İbrāhīm⁴³²⁹ ile āteşe bile inüp⁴³³⁰ düşmüş idi. Hāq te‘ālā kerem ü⁴³³¹ luftından (13) ol bülbüle Cebrā'īl ‘aleyhi's-selāmı gönderdi⁴³³² eyitdi yā⁴³³³ bülbül benüm İbrāhīm hālilūme terahhūm idüp⁴³³⁴ (14) cānından geçüp od içine bilece⁴³³⁵ düşdi. İmdi⁴³³⁶ benden murādın dilesün vireyin.⁴³³⁷ (15) Ben⁴³³⁸ kullarımıñ murādın virici

4306 İbrāhīmi: İbrāhīm ‘aleyhi's-selāmı MK

4307 mancılık ile: mancılık birle AL

4308 İbrāhīm: İbrāhīm ‘aleyhi's-selām // ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

4309 yardıma: yardım SK

4310 dutup: tutup MK

4311 indürmeyeyin: indürmeyeyüm MK

4312 ‘aleyhi's-selām: ‘ a. m. SK

4313 ne: ne emr MK

4314 iderse: eylerse SK

4315 kendü: kendi MK

4316 Cebrā'īl: Cebrā'īl ‘aleyhi's-selāma MK

4317 ihtiyāc: -SK

4318 buyurdu: buyurdu ki SK

4319 “Ey ateş! İbrahim’e karşı serin ve esenlik ol” dedik. (21/ Enbiyā-69)

4320 Eger: ki MK

4321 lafzı: lafz SK

4322 buyrılmaya: buyrılmasa MK

4323 İbrāhīme: İbrāhīm AL

4324 Hāzret-i İbrāhīm: Hāzret-i İbrāhīm ‘aleyhi's-selām MK

4325 revān: revān cārī MK

4326 İbrāhīmi: İbrāhīm SK

4327 atdukları vaqt: atduklarında MK

4328 murğ-ı bülbül: ‘ andelīb-i şeydā AL

4329 Hāzret-i İbrāhīm: Hāzret-i İbrāhīm ‘aleyhi's-selām MK

4330 inüp: -SK

4331 ü: -MK, -SK

4332 gönderdi: gönderüp MK

4333 yā: -MK

4334 terahhūm idüp: merhamet AL

4335 bilece: bile MK

4336 İmdi: -SK

kağiyü'l-hacātum didi. Pes Cebrā'īl 'aleyhi's-selām⁴³³⁹ gelüp [AL82b] (1) bülbüle⁴³⁴⁰ Hāḡḡuñ kelāmın bildürdi. Bülbül eyitdi benüm Hāḡ te'ālā dergāhından maḡşūdum oldur ki (2) Bārī te'ālā benüm ḡāḡıruma⁴³⁴¹ biñ bir ismini⁴³⁴² ta'īm eyleye tā ki her seherde anı zıkr eyleyem⁴³⁴³ didi. Hāḡ te'ālā [celle]⁴³⁴⁴ (3) ve 'ālā anuñ ḡacetin ḡabül eyledi. Anıñcun bülbül seher⁴³⁴⁵ vaḡtinde Allāh te'ālānuñ biñ bir ismini zıkr⁴³⁴⁶ idüp ḡalḡ (4) içinde adı⁴³⁴⁷ hezār dāstān⁴³⁴⁸ oldı. Ammā ḡāzret-i İbrāhīm⁴³⁴⁹ tevekkül tācını başına geyüp od (5) içinde selāmet taḡtı⁴³⁵⁰ üzerinde sa'ādeti irdi. Şoñra Nemrūd-ı nā-merd 'avn-i [MK99b] ilāhī birle (6) helāk oldı.⁴³⁵¹ Ol vilāyetden Sāre ḡātūn anamız birle⁴³⁵² selāmet ḡıḡup murādına (7) irdi⁴³⁵³ ve oḡlı İsmā'īl 'aleyhi's-selām⁴³⁵⁴ ḡāzretlerini⁴³⁵⁵ ḡurbān⁴³⁵⁶ yirine ḡoḡ fıdye gelüp Ka'betu'llāh⁴³⁵⁷ (8) bünyād idüp murād u maḡşūdına yitişdi.

Nazm

[Mefā'īlün/Mefā'īlün/Fa'ūlün]

Tevekkül itdi İbrāhīm ḡudāya

Beḡāyet (9) müstaḡaḡ oldı 'aḡāya

Aña Nemrūd nārın itdi ḡülşen

Semā vü arz ehli ḡördi⁴³⁵⁸ (10) rüşen

Helāk itdürdi Nemrūdı zübāba

Ki zirā müstaḡaḡ idi⁴³⁵⁹ 'azāba

⁴³³⁷ vireyin: vireyin ki SK; vireyüm MK

⁴³³⁸ Ben: Pes MK

⁴³³⁹ 'aleyhi's-selām: 'a. m. SK

⁴³⁴⁰ bülbüle: bülbül MK

⁴³⁴¹ ḡāḡıruma: ḡāḡırıma MK; ḡalbüme AL

⁴³⁴² ismini: ismi MK

⁴³⁴³ tā ki her seherde anı zıkr eyleyem: her seḡer anı zıkr idem SK

⁴³⁴⁴ celle: MK, SK; -AL

⁴³⁴⁵ seher: seḡer MK

⁴³⁴⁶ yād: zıkr AL

⁴³⁴⁷ adı: -MK

⁴³⁴⁸ hezār dāstān: dāstān-ı hezār AL

⁴³⁴⁹ ḡāzret-i İbrāhīm: ḡāzret-i İbrāhīm'aleyhi's-selām MK

⁴³⁵⁰ taḡtı: -MK

⁴³⁵¹ oldı: idüp SK

⁴³⁵² anamız birle: validemüz ile MK

⁴³⁵³ irdi: yitdi SK

⁴³⁵⁴ 'aleyhi's-selām: 'a. s. SK

⁴³⁵⁵ ḡāzretlerini: ḡāzretlerine MK

⁴³⁵⁶ ḡurbān: ḡurbān idüp SK

⁴³⁵⁷ Kā'betu'llāh: Kā'betu'llāhı MK

⁴³⁵⁸ ḡördi: ḡördi anı AL

Mışır sultānı kimdür bildi (11) ol cān
Görüp mu^ç ciz getürdi aña ĩmān

Ƙızın virdi didi Ƙırnağũ olsun
Size her (12) dün ü gün ĥizmetde⁴³⁶⁰ olsun

Odur Hācer kim ĩsmā^ç ĩl (13) anası
Hem ĩsmā^ç ĩlũ ĩbrāhĩm atası

Tevekkũl Hāğ idüp ŝoñ itdi Ƙurbān
Yirine geldi Ƙoç⁴³⁶¹ bā-emr-i⁴³⁶² yezdān

Her işine (14) tevekkũl ehlinũñ Hāğ⁴³⁶³
Mu^ç āvindür muğarrer bil muğāğğāğ [SK64b]

Tevekkũl it ki Hāğ olsun penāhuñ (15)
Mu^ç ĩnũñ ola her yirde ilāhuñ

Fağl-ı seb^ç a ĥamsĩn⁴³⁶⁴

Ba^ç dehu ey ^ç āŝığ-ı ŝādığ! Ol nefsi emmāre [AL83a] (1) içinden⁴³⁶⁵ peydā olan ef^ç āl-i
ğabāğatũñ birisi dağı dün-himmet olmağdur. Bu dağı (2) ĝāyet yaramaz şıfatdur. Bu şıfatla
mevşũf olanlarũñ niçeleri⁴³⁶⁶ rũsvāy-i ^ç ālem oldılar.

Hĩkāyet [MK100a] (3)

Nitekim cümleden biri ĩbrāhĩm Pāğā-yı Türkdür⁴³⁶⁷ ki kendüye dün-himmet⁴³⁶⁸ olup
devletden ve sa^ç ādetden (4) ayrılıp miğnet ve ĥakāretle cān virdi. Anũñ ĥikāyeti oldur

⁴³⁵⁹ idi: oldı SK

⁴³⁶⁰ ĥizmetde: ĥıdmetde AL

⁴³⁶¹ geldi Ƙoç: Ƙoç kesildi MK

⁴³⁶² bā-emr-i: emr-i MK

⁴³⁶³ Her işine tevekkũl ehlinũñ Hāğ: Her işde bil tevekkũl ehline Hāğ AL

⁴³⁶⁴ Fağl-ı sabi^ç ve ĥamsĩn: Fağl 57

⁴³⁶⁵ içinden: içinde MK

⁴³⁶⁶ niçeleri: nicesi SK

⁴³⁶⁷ Pāğā-yı Türkdür: Pāğādur MK

⁴³⁶⁸ dün-himmet: dün AL

ki⁴³⁶⁹ Sulṭān Süleymān⁴³⁷⁰ pādīṣāh (5) olmadın⁴³⁷¹ İbrāhīmi pīṣ-keṣ getürmişler idi.⁴³⁷² Bir gülce oğlan idi ammā (6) zātında qābiliyyet var idi.⁴³⁷³ Ğāyet⁴³⁷⁴ nedīm idi ve her dürlü sāzı çalar idi.⁴³⁷⁵ (7) Sulṭāna bunuñ her fi'li hoş gelürdi. Tamām muqarrebī idi. Bir gün İbrāhīm Pāṣā (8) eyitdi sulṭānum vāqı' amda gördüm ki⁴³⁷⁶ göbegümden bir ağaç bitüp sāyesi 'ālemi (9) tütmiş didi. Hünkār eyitdi yā İbrāhīm Haq te'ālā beni⁴³⁷⁷ devlete irgürüp⁴³⁷⁸ ben pādīṣāh (10) olursam sen benüm vezīrüm olup 'āleme hüküm idersin didi. Bunuñ üzerine bir⁴³⁷⁹ [niçe]⁴³⁸⁰ (11) zamān geçdi. Bir gün Hünkār elindeki dest-mālī İbrāhīmün üstine atup ucını dutdı.⁴³⁸¹ (12) Dest-mālūñ bir ucu İbrāhīmün eline girdi gördi kim⁴³⁸² bir ucu Hünkāruñ barmağında (13) bağılu. Ol dem dest-mālī koyu virdi. Hemān⁴³⁸³ Hünkār eyitdi yā İbrāhīm bu dest-mālī (14) böyle itdigümden⁴³⁸⁴ ne añladuñ? Ol dem İbrāhīm eyitdi ki⁴³⁸⁵ sulṭānum siz itdüñüz kim⁴³⁸⁶ eger (15) İbrāhīm dest-mālūñ bir ucın dutsa⁴³⁸⁷ [MK100b] ben pādīṣāh oldıgum vaqtin⁴³⁸⁸ İbrāhīmi vezīr-i [AL83b] (1) a'zam idineyüm⁴³⁸⁹ umūr salṭanatı bilece⁴³⁹⁰ görelüm didüñüz idi. Hünkār eyitdi yā İbrāhīm (2) āferīn fehm ü idrāküñe tamām⁴³⁹¹ benüm re'yüm üzerine cevāb virdüñ.⁴³⁹² İnşā'llāh te'ālā⁴³⁹³ (3) devlete irürsem eyle⁴³⁹⁴ olsun didi. Seni vezīr-i a'zam idinüp sensüz bir iş görmeyem (4) didi. Hem 'ahdine tūrup eyle⁴³⁹⁵ itdi. İbrāhīm Pāṣādan başqa iş [SK65a] görilmez idi. (5) Ve'l-hāşıl⁴³⁹⁶ buña olan ri'āyet hiç kimseye olmuş degül idi. Dīn-i islām şerefine bir (6) 'unvān bağlamış idi kim⁴³⁹⁷ gayrı pāşālar çākerleri gibi hizmet⁴³⁹⁸ iderlerdi. Ammā ba'zılar (7) anuñ

4369 ki: ki şāhib-i MK

4370 Süleymān: Süleymān 'aleyhi'r-raḥmete ve'l-ğufrān ḥāzretleri MK

4371 olmadın: olmadan evvel MK

4372 idi: idi lākin MK

4373 var idi: vardı SK

4374 Ğāyet: ol sebebden MK

4375 çalar idi: çalardı MK

4376 [ki]: MK, SK; -AL

4377 beni: -SK

4378 irgürüp: irgüp SK

4379 bir: -SK

4380 [niçe]: -AL

4381 dutdı: tüttdi MK

4382 kim: ki MK

4383 Hemān: -MK

4384 itdüğümden: AL

4385 ki: -MK

4386 kim: ki MK

4387 dutsa: tütarsa MK

4388 vaqtin: vaqt MK

4389 idineyüm: idüneyin SK

4390 bilece: bileçe MK

4391 Tamām: -SK

4392 cevāb virdüñ: söyledüñ SK

4393 te'ālā: te'ālā Cenāb-ı Haq müyesser idüp MK

4394 eyle: öyle MK

4395 tūrup: durup öyle MK

4396 Ve'l-hāşıl: -SK

4397 kim: ki MK

hakkında⁴³⁹⁹ uğurlayın⁴⁴⁰⁰ ahir dîn tutar⁴⁴⁰¹ dirlerdi. Zîrâ anası adına sarây (8) içinde kelisâ yapdurmış idi dirler ve temâşâdur diyüp At Meydânında bütler diktürmüş (9) idi ve cümleden biri hünkârı öldürüp yirine pâdişâh olmak diledi didiler. (10) Ammâ gayrı kapu⁴⁴⁰² halkı hâsed birle⁴⁴⁰³ bühtânlar itdi didiler.⁴⁴⁰⁴ Hatta hünkâra⁴⁴⁰⁵ ğamz idüp (11) ulu bayrâmda pâdişâhı oğulları ile katl idüp kapu halkını ziyâdesi birle ri'âyet [MK101a] idüp⁴⁴⁰⁶ (12) pâdişâh olmak diler didiler. Tamâm hünkârı inandurdılar. Ammâ benüm anlayışum (13) budur ki hâsed birle⁴⁴⁰⁷ isnâd itdiler zîrâ anuñ gibi benüm dañı sergüzeştüm olmışdur.⁴⁴⁰⁸ Hâkîkat (14) budur ki ol pâdişâha taqarrüb hâşıl itdükçe anlaruñ hâsedini ziyâde olmışdur.⁴⁴⁰⁹ Ve'l-hâşıl (15) pâdişâha anı katl itdirmek için olur olmaz bühtân-ı 'azîmler⁴⁴¹⁰ çok idüp hünkârıñ⁴⁴¹¹ [AL84a] (1) yüzün döndürdiler. Çünkü bunu pâdişâha hâyin bildürdiler. Bir gün pâdişâh (2) bir mektûb⁴⁴¹² yazup bir al dest-mâla koyup mühürleyüp⁴⁴¹³ kapucı ile gönderdi. Çünkü mektûb (3) İbrâhîm Pâşâ'ya⁴⁴¹⁴ vâşl oldı mührin getirüp⁴⁴¹⁵ mefhûmına nazar kıldı. Dimiş ki [yâ İbrâhîm]⁴⁴¹⁶ (4) tîz gelesin, senüñle bir mühim⁴⁴¹⁷ maşlahatum vardur. Bu kerre İbrâhîm⁴⁴¹⁸ ğâyet hafından cevâb virdi⁴⁴¹⁹ [ki başum pek aĝrur varmaĝa mecâlüm yokdur diyü kapucı başı gelüp öyle cevâb virdi.]⁴⁴²⁰ (5) Pes⁴⁴²¹ hünkâr bir mektûb dañı yazup bir mâ'î dest-mâla koyup mühürleyüp girü⁴⁴²² gönderdi. (6) İbrâhîm⁴⁴²³ yine⁴⁴²⁴ 'özür beyân itdi. Kapucı girüp⁴⁴²⁵ cevâb virdi.⁴⁴²⁶ Bu kerre

⁴³⁹⁸ hizmet: hıdmet AL

⁴³⁹⁹ hakkında: hakkında söylediler SK

⁴⁴⁰⁰ uğurlayın: gizlüçe MK

⁴⁴⁰¹ tutar: dutar AL

⁴⁴⁰² kapu: kapusı MK

⁴⁴⁰³ birle: ile AL

⁴⁴⁰⁴ itdi didiler: itdiler MK

⁴⁴⁰⁵ hünkâra: pâdişâha MK

⁴⁴⁰⁶ kapu halkını ziyâdesi birle ri'âyet idüp: kapusı halkına ziyâdesi ile ri'âyet idüp kendi MK

⁴⁴⁰⁷ hâsed birle: hâsedle SK

⁴⁴⁰⁸ Ammâ benüm anlayışum budur ki hâsed birle isnâd itdiler zîrâ anuñ gibi benüm dañı sergüzeştüm olmışdur: -MK

⁴⁴⁰⁹ olmışdur: olurdu SK; oldı MK

⁴⁴¹⁰ bühtân-ı 'azîmler: bühtânlar MK

⁴⁴¹¹ hünkârıñ: hünkârın AL

⁴⁴¹² mektûb: tezkire MK

⁴⁴¹³ mühürleyüp: mühürledi SK

⁴⁴¹⁴ İbrâhîm Pâşâya: İbrâhîme SK

⁴⁴¹⁵ getirüp: görüp SK

⁴⁴¹⁶ yâ İbrâhîm: MK, SK; -AL

⁴⁴¹⁷ bir mühim: -SK

⁴⁴¹⁸ İbrâhîm: İbrâhîm Pâşâ MK

⁴⁴¹⁹ Bu kerre İbrâhîm ğâyet hafından: Ammâ İbrâhîm ğâyet korĝdı SK

⁴⁴²⁰ ki başum pek aĝrur varmaĝa mecâlüm yokdur diyü kapucı başı gelüp öyle cevâb virdi: MK; ki başum uğrar varıamazam mecâlüm yokdur diyü kapucı gelüp eyle cevâb virdi SK

⁴⁴²¹ Pes: -MK

⁴⁴²² girü: yine AL

⁴⁴²³ İbrâhîm: İbrâhîm Pâşâ MK

⁴⁴²⁴ yine: gine SK

⁴⁴²⁵ girüp: girü gelüp SK

hünkār gāyet (7) bī-huzūr olup bir mü'ekked mektüb⁴⁴²⁷ yazup ve bir siyāh dest-māla koyup mühürleyüp gönderdi. (8) Çünkü mektüb İbrāhīm⁴⁴²⁸ vāşıl oldı⁴⁴²⁹ mü'tāla' a idüp gördi. [MK101b] Eytmiş ki [SK65b] yā İbrāhīm (9) ihmāl idüp gelmemekden murāduñ [nedür yoħsa]⁴⁴³⁰ benüm elümden ħalāş olmağa⁴⁴³¹ mümkün degüldür.⁴⁴³² (10) Meger gelüp boynuna dest-māl taçup küstāhlıġuñ dileyessin. Bu kerre İbrāhīm⁴⁴³³ çār (11) u nā-çār hünkāruñ sarāyına gelüp⁴⁴³⁴ pādişāhla bulışdı. Hünkār eyitdi yā İbrāhīm (12) ben seni küçükden berü nāz u na' imle besleyüp bu deñlü⁴⁴³⁵ ādem eyledüm. Yā⁴⁴³⁶ saña lāyık mıdur ki (13) baña kaşd eyleyesin. İbrāhīm⁴⁴³⁷ eyitdi sulţānum siz beni⁴⁴³⁸ muşarreb vezīr itdügüñüze (14) ħalk ħased idüp götürmediler.⁴⁴³⁹ Ol sebebden beni sulţānuma ġamz idüp helāk (15) itdüriyorlar⁴⁴⁴⁰ didi. Hünkār eyitdi yā İbrāhīm ya bu⁴⁴⁴¹ kāfir beglerine [AL84b] (1) gönderdigüñ 'ahd-nāmeler nedür, daġı niçe⁴⁴⁴² bunuñ gibi ħādişeleriñe vaķıf (2) olmışamdur⁴⁴⁴³ biri birinden beter.⁴⁴⁴⁴ Niçün böyle⁴⁴⁴⁵ itdün?⁴⁴⁴⁶ İbrāhīm⁴⁴⁴⁷ eyitdi⁴⁴⁴⁸ sulţānum⁴⁴⁴⁹ benüm şol (3) isnād itdükleri nesnelerden aşlā ħaberüm⁴⁴⁵⁰ yoķdur diyü kaşem⁴⁴⁵¹ itdi.⁴⁴⁵² Hünkār daġı (4) eyitdi yā İbrāhīm cümle ġünāhlaruñdan vaz geldüm⁴⁴⁵³ diyüp muşāħabete meşġül oldılar. [Bir]⁴⁴⁵⁴ (5) zamāndan şoñra İbrāhīm⁴⁴⁵⁵ ŧurup bir

4426 virdi: virüp ve MK

4427 mektüb: tezkire MK

4428 İbrāhīm: İbrāhīme SK; İbrāhīm Pāşaya MK

4429 oldı: olup MK

4430 nedür yoħsa: MK; -AL

4431 olmağa: olmağ ise SK

4432 mümkün degüldür: imkān yoķdur AL

4433 İbrāhīm: İbrāhīm Pāşā MK

4434 gelüp: geldi SK

4435 deñlü: miķdār MK

4436 Yā: -SK

4437 İbrāhīm: İbrāhīm Pāşā MK

4438 beni: pizi MK

4439 götürmediler: götürimediler SK; -MK

4440 helāk itdüriyorlar: helāküme kaşd itmişlerdür MK

4441 İbrāhīm ya bu: -MK

4442 daġı niçe: diyince SK // niçe: -MK

4443 vaķıf olmışamdur: vaki' olmışdur MK

4444 beter: beterdür SK

4445 böyle: -SK

4446 itdün: idersin diyü söyledi MK

4447 İbrāhīm: İbrāhīm Pāşā MK

4448 eyitdi: eyitdi Vallāh SK

4449 sulţānum: pādişāhum MK

4450 benüm şol isnād itdükleri nesnelerden aşlā ħaberüm: baña şol isnād itdükleri nesnelerden benüm aşlā ħaberim MK

4451 kaşem: kaşem yād SK

4452 itdi: eyledi MK

4453 ġünāhlaruñdan vaz geldüm: ġünāhlarından vaz geldüm seni 'avf itdüm MK

4454 Bir: -AL, -SK

4455 İbrāhīm: İbrāhīm Pāşā MK; -SK

odaya⁴⁴⁵⁶ girüp yatdı. Pâdişâh⁴⁴⁵⁷ cellâd [MK102a] (6) gönderüp katlı itdürdi. İbrâhîm Pâşâ haddinden ziyâde işlere şuru' idüp (7) ayağın yorğanından ziyâde uzatduğıçun yok yire helâk oldu ve illâ (8) dirler ki⁴⁴⁵⁸ Âl-i 'Osmâna anuñ gibi müdebbir vezîr gelmemişdür ammâ⁴⁴⁵⁹ ne fâ'ide kendü⁴⁴⁶⁰ hakkında lâzım (9) olan tedbiri itmeyüp dünyâ murâdınca olmadı.⁴⁴⁶¹

Nazm

[Mefâ'îlün/Mefâ'îün/Fe'ûlün]

Kişiyê⁴⁴⁶² haddini bilmek revâdur (10)

Ġulâm u ħ̄'âce ger şâh u gedâdur

Uzat yorğanuña⁴⁴⁶³ göre ayağuñ

Eger dirseñ (11) şöyünmeye çerâguñ⁴⁴⁶⁴

Uluñı bil uluyı kıalmayasın

Belâyı tâ ki şatun almayasın (12)

Dimişler devlet olmayınca başda

Dutılmazmış anuñ raşduğı kaşda

Ķarıncanuñ (13) kıanadıdur zevâli

Uran issine⁴⁴⁶⁵ itüñ n'ola ħâli

Gerekmez ola kişi dün-himmet (14)

Bülend it himmetüñi⁴⁴⁶⁶ çekme miñnet [SK66a]

⁴⁴⁵⁶ turup bir odaya: durup bir oḡaya MK

⁴⁴⁵⁷ Pâdişâh: Ħünkâr SK

⁴⁴⁵⁸ dirler ki: ki böyle rivâyet iderler ki devlet-i MK

⁴⁴⁵⁹ ammâ: ve illâ SK

⁴⁴⁶⁰ kendü: kendi MK

⁴⁴⁶¹ olmadı: -SK

⁴⁴⁶² Kişiyê: Kişi MK

⁴⁴⁶³ yorğanuña: yorğanına MK; ayağuñ: ayağın MK

⁴⁴⁶⁴ çerâguñ: çerâğın MK

⁴⁴⁶⁵ Uran issine: İssine uran MK, SK

⁴⁴⁶⁶ ħimmetüñi: himmetüni MK

Şular kim dūn-himmetdür cihānda
Olur bī-fā'ide kārı her (15) zamānda

Kişinūñ himmeti 'ālī gerekdür
Bülend-himmet olan ādem melekdür

Şaķın kim [AL85a] (1) himmet olma ādem iseñ

Tutarsın sözümi 'İsā-dem iseñ⁴⁴⁶⁷

Faşl-ı şemāniye ve ħamsīn⁴⁴⁶⁸ (2)

İmdi benüm 'azīzüm! Ādem oldur ki kendü ħaddini bilüp ħaddinden [ziyāde]⁴⁴⁶⁹ tecāvüz
itmeye ve bülend-himmet ola. Ammā (3) bülend-himmet oldur ki [MK102b] şerī'ate tābi'
olup tariķat içinde (4) ħaķıķat-ı Ĥaķ ola. Vaĥdet meydānıñ çāpük süvārı ola.

Ĥikāyet

Nitekim Sultān (5) Ĥacı Bektāş raĥmetu'llāhi 'aleyh⁴⁴⁷⁰ bülend-himmet idi. Şöyle kim⁴⁴⁷¹
velāyeti kuvveti birle⁴⁴⁷² cānsuz (6) dīvārı yürütdi. Anuñ ĥikāyeti oldur⁴⁴⁷³ ki Ĥaraca⁴⁴⁷⁴
Aĥmed Sultān ħaddesa'llāhu sırrahu Sivri(7)ĥişār⁴⁴⁷⁵ yanında olurdu.⁴⁴⁷⁶ Bir şāĥib-i
velāyet⁴⁴⁷⁷ 'azīz idi. Ĥalk-ı 'ālem du'āsına muĥtāc (8) idi. Ammā büdelā⁴⁴⁷⁸ ħısmından idi.
Her ħavli ve her fi'li Ĥaķ dergāhında maĥbūl idi. (9) Bir gün Ĥaraca Aĥmed Sultān⁴⁴⁷⁹
eyitdi ki⁴⁴⁸⁰ 'aceb⁴⁴⁸¹ 'Acem vilāyetinde göze görünür er kim (10) vardur⁴⁴⁸² ola bir tecrube
ideyin⁴⁴⁸³ diyüp bir gögercin oldı⁴⁴⁸⁴ daĥı ħanat⁴⁴⁸⁵ açup pervāz urdu.⁴⁴⁸⁶ (11) Evliyāu'llāha

⁴⁴⁶⁷ 'İsā-dem: 'İsā ādem MK

⁴⁴⁶⁸ Faşl-ı şemāniye ve ħamsīn: Faşl 58 AL, SK

⁴⁴⁶⁹ ziyāde: -AL, -SK

⁴⁴⁷⁰ raĥmetu'llāhi 'aleyh: raĥmetu'llāhi 'aleyh ĥazretleri MK

⁴⁴⁷¹ kim: ki MK

⁴⁴⁷² kuvveti birle: kuvveti ile MK

⁴⁴⁷³ oldur: budur MK

⁴⁴⁷⁴ Ĥaraca: Ĥara AL

⁴⁴⁷⁵ Sivriĥişār: Süvriĥişārı SK

⁴⁴⁷⁶ olurdu: olur idi SK

⁴⁴⁷⁷ velāyet: kerāmet AL

⁴⁴⁷⁸ büdelā: deli MK

⁴⁴⁷⁹ Ĥaraca Aĥmed Sultān: Sultān Ĥaraca Aĥmed SK

⁴⁴⁸⁰ ki: -MK

⁴⁴⁸¹ 'aceb: 'acebā MK

⁴⁴⁸² kim vardur: var mıdur MK

⁴⁴⁸³ ideyin: ideyüm MK

⁴⁴⁸⁴ oldı: oldı ve MK

⁴⁴⁸⁵ ħanat: perr SK; berr MK

⁴⁴⁸⁶ pervāz urdu: uçdı AL

menzil olmaz, ⁴⁴⁸⁷ Acem vilâyetine vardı. Ol dem Hacı Bektâş-ı Velî Sultân⁴⁴⁸⁷ (12) bu sırta vaqıf oldu.⁴⁴⁸⁸ Bir şâhin olup⁴⁴⁸⁹ Karaca Aḥmedüñ üzerine hücum itdi. (13) Karaca Aḥmed anı görüp kaçdı. Hacı Bektâş⁴⁴⁹⁰ ardına düşdi tâ Kıırım şehrine yakın (14) şâhin çalup gögercini⁴⁴⁹¹ alımadı.⁴⁴⁹² Ol arada konup oturdu ve şekl-i insâna girüp⁴⁴⁹³ (15) yanına müridler düzdi. ⁴⁴⁹⁴ Ālem halkı anuñ velâyetin⁴⁴⁹⁴ görüp herkes yolına cân u baş virdi. [AL85b] (1) Ol yirde Hacı Bektâş⁴⁴⁹⁵ [MK103a] velâyet ve⁴⁴⁹⁶ kerâmetle meşhür oldu. Karaca Aḥmed⁴⁴⁹⁷ anı işidüp bir (2) aslana süvâr olup⁴⁴⁹⁸ ve bir yılını tâziyâne idindi ve müridlerini⁴⁴⁹⁹ önine katdı. (3) Hacı Bektâş⁴⁵⁰⁰ ziyârete geldi. [SK66b] Hacı Bektâş⁴⁵⁰¹ bir vîrâne eski⁴⁵⁰² dîvâra arḳasın virüp oturdu. (4) Dervîşleri⁴⁵⁰³ eyitdi Karaca Aḥmed size ziyârete geliyor.⁴⁵⁰⁴ Hacı Bektâş⁴⁵⁰⁵ eyitdi neye binmiş? Eyitdiler (5) bir arslana binmiş ve bir yılını kâncı idinmiş didiler. Hacı Bektâş Sultân⁴⁵⁰⁶ daḫı eyitdi (6) ol⁴⁵⁰⁷ cânluğa bindi ise biz⁴⁵⁰⁸ cânısuza binelüm⁴⁵⁰⁹ diyüp seccâdesini⁴⁵¹⁰ ol eski dîvâr⁴⁵¹¹ (7) üzerine koyup dîvâra bindi ve hâzır olan dervîşler⁴⁵¹² önine düşdiler ve⁴⁵¹³ Sultân (8) Hacı Bektâş dîvâra işâret itdi. Ol dem dîvâr⁴⁵¹⁴ yürüdi ve Karaca Aḥmed görüp (9) barmaḳ ışırup⁴⁵¹⁴ arslandan indi. Hacı Bektâş Sultâna⁴⁵¹⁵ karşı geldi. Ol dem Hacı Bektâş dîvârdan (10) inmek diledi.

⁴⁴⁸⁷ Hacı Bektâş-ı Velî Sultân: Hacı Bekdâş Şultân SK; Şultân Hacı Bektâş-ı Velî MK

⁴⁴⁸⁸ oldu: olup SK

⁴⁴⁸⁹ olup: oldu SK

⁴⁴⁹⁰ Hacı Bektâş: Sultân Hacı Bekdâş SK; Hacı Bektâş-ı Velî MK

⁴⁴⁹¹ gögercin: gögercini SK

⁴⁴⁹² Kıırım şehrine yakın şâhin çalup gögercin alımadı: Kıır şehrine varınca çok gögercini alamadı MK

⁴⁴⁹³ girüp: girüp ve MK

⁴⁴⁹⁴ velâyetin: velâyetini MK

⁴⁴⁹⁵ Hacı Bektâş: Hacı Bekdâş SK

⁴⁴⁹⁶ ve: -SK

⁴⁴⁹⁷ Karaca Aḥmed: Karaça Aḥmed Sultân MK

⁴⁴⁹⁸ olup: oldu SK

⁴⁴⁹⁹ müridlerini: müridlerin MK

⁴⁵⁰⁰ Hacı Bektâş: Hacı Bektâş MK; Hacı Bekdâşa SK

⁴⁵⁰¹ Hacı Bektâş: Hacı Bekdâş SK

⁴⁵⁰² eski: -MK

⁴⁵⁰³ Dervîşleri: Dervîşler SK

⁴⁵⁰⁴ geliyor: geliyorur SK

⁴⁵⁰⁵ Hacı Bektâş: Hacı Bekdâş SK

⁴⁵⁰⁶ Sultân: -MK

⁴⁵⁰⁷ ol: ol bir MK

⁴⁵⁰⁸ biz: biz bir MK

⁴⁵⁰⁹ binelüm: binelim MK

⁴⁵¹⁰ seccâdesini: seccâdesin MK

⁴⁵¹¹ dervîşler: dervîşleri MK

⁴⁵¹² ve: -MK

⁴⁵¹³ dîvâr: divârı AL

⁴⁵¹⁴ barmaḳ ışırup: ser-engüşt ber-dehân idüp SK ser-engüşt dehân idüp MK

⁴⁵¹⁵ Hacı Bektâş Sultâna: Sultân Hacı Bektâş Velîye MK

Ḳudret-i ilāhī birle dīvār bir yanına egildi, Ḥacı Bektāş⁴⁵¹⁶ dīvārdan indi. (11) Henūz ol dīvār bir yanına egilmiş ṭurur⁴⁵¹⁷ ve varanlar anı görür.⁴⁵¹⁸

Nazm

[Mefā' īlün/ Mefā' īlün/ Fa' ūlün]

Erenler arasında Ḥacı Bektāş (12)

Beğāyet gürbüz erdür gizlü ger fāş

Yürütüdi cānsuz dīvārı [MK103b] ol şāh

Aña ḥadsüz kerāmet (13) virmiş⁴⁵¹⁹ Allāh

Du' āsından anuñ bu nesl-i ' Oşmān

Bu deñlü devlete irişdi ey cān (14)

Yeñiçeri yiñinden tāc dikdi

Mürīd olup ' ālem sancağ çekdi⁴⁵²⁰

Anuñçun onlaruñ gürdür (15) ocağı

Aña fırsat bulımaz yād u bāği

Er olanuñ mūcīb olur du' āsı

Ki zīrā [AL86a] (1) ' aşğ-ı Ḥaḳdur reh-nümāsı

Bülend-himmet olur cümle velīler

Anuñçun ḥalkā eylerler du' ālar (2)

Du' āsıyla ṭurur⁴⁵²¹ ' ālem bularuñ

Du' āsıyla yürür ādem bularuñ⁴⁵²²

⁴⁵¹⁶ Ḥacı Bektāş: Ḥacı Bekdāş SK; Ḥacı Bektāş-ı Velī MK

⁴⁵¹⁷ ṭurur: duruyor MK

⁴⁵¹⁸ ve erenler anı görür: -MK // görür: görürler SK

⁴⁵¹⁹ virmiş: virdi MK

⁴⁵²⁰ çekdi: cekdi MK

⁴⁵²¹ ṭurur: durur MK

Cihān bir cism olur (3) bular⁴⁵²³ aña cān

Ne cān belki⁴⁵²⁴ felek tahtında sulṭān

Bulara qorḡu yoḡdur dū⁴⁵²⁵ cihānda (4)

Oḡı bu āyeti bil anı sen de

*Elā inne evlīyāallāhi lā ḡavfun ‘aleyhim ve lā hum yaḡzenūn.*⁴⁵²⁶ [SK67a] (5)

Faşl-ı tis‘a ḡamsīn⁴⁵²⁷

Ba‘dehu ey ṭarīḡat rāhınuñ sālīki ve ey ḡaḡīḡat sarāyınuñ mālīki! (6) Ol nefsi emmāre içinde zuhūra gelen şıfat-ı ḡabāḡatūñ birisi daḡı hevā vü⁴⁵²⁸ hevesdür ki (7) ādemi ḡaḡ dergāhından dūr⁴⁵²⁹ ve ḡaḡ arasında maḡḡūr ider. Pes ehl-i hevā ḡaḡ (8) arasında mezmūm ve kendü⁴⁵³⁰ nefsinde şūm u ḡümā geḡinüp büm⁴⁵³¹ olur.

ḡikāyet⁴⁵³²

Cümleden biri kendü⁴⁵³³ (9) aḡvālümdür ki hevā vü [MK104a] heves birle⁴⁵³⁴ mübtelā oldum. Aşl-ı ḡikāyetüm budur ki ben miskīn; bir ulu (10) pādīşāhuñ⁴⁵³⁵ ‘āciz ü nā-ḡār ḡulu idüm. Bir ḡün ol pādīşāḡ bu bī-ḡārenüñ ḡālīne (11) naḡar idüp terāḡḡumen⁴⁵³⁶ eyitdi. Yā ḡulām şehir içinde fülān yirde benüm bir sarāyum vardur. Eṭrāfi (12) ḡiṡār gibi bārūdur. İçi yir yir köşḡler ve şeh-niṡinler ve bir ṭarafı ḡülīstān ve⁴⁵³⁷ bāḡla bustān ve (13) şaḡāyıḡ-ı nu‘mān ve sünbül [ü] reyḡān ve nergis-i ḡaymerān ve ḡaranfil-i mestān⁴⁵³⁸ ve benefşe-i perīşān ve mīr-i (14) ‘āşıḡān birle zeyn olmuşdur. Var⁴⁵³⁹ bugünden ol sarāyımūñ sarāydarı olup (15) ol ḡülīstāna ṭīmār eyle.⁴⁵⁴⁰ Ol⁴⁵⁴¹ maḡām benüm seyrāḡāḡumdur. ḡāḡ ḡāḡ ben

⁴⁵²² bularuñ: bunlaruñ AL

⁴⁵²³ bular: bunlar MK

⁴⁵²⁴ belki: bilme ki MK

⁴⁵²⁵ Bulara qorḡu yoḡdur dū: Bunlara qorḡu yoḡdur bu MK

⁴⁵²⁶ “Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzölmeyeceklerdir de.” (10/Yūnus-62)

⁴⁵²⁷ Faşl-ı tisa‘ ḡamsīn: Faşl 59 AL, SK

⁴⁵²⁸ ve: -AL, -SK

⁴⁵²⁹ dūr: dūr ider MK

⁴⁵³⁰ kendü: kendi MK

⁴⁵³¹ ve ḡümā geḡinüp büm: -MK

⁴⁵³² ḡikāyet: -SK

⁴⁵³³ kendü: kendi MK

⁴⁵³⁴ birle: ile MK

⁴⁵³⁵ pādīşāhuñ: pādīşāḡın MK

⁴⁵³⁶ naḡar idüp terāḡḡumen: naḡar eyleyüp terāḡḡum idüp SK; naḡar eyleyüp terāḡḡum birle MK

⁴⁵³⁷ ve: -SK, -MK

⁴⁵³⁸ ve ḡaranfil-i mestān: -MK

⁴⁵³⁹ Var: Var imdi MK

⁴⁵⁴⁰ ṭīmār eyle: ta‘ mīr eyle ki MK; ṭīmār eyle ammā başiret üzere olup ol sarāyı ta‘ mīr eyle ki SK

⁴⁵⁴¹ Ol: O MK

anda varup [AL86b] (1) temāšā iderin.⁴⁵⁴² Eger ol gülşeni⁴⁵⁴³ tīmār idüp abādān-ı müşerref⁴⁵⁴⁴ iderseñ seni muqarreb qullarumdan (2) idüp her hācetüni revā idüp her⁴⁵⁴⁵ murādını edā iderin⁴⁵⁴⁶ diyüp ol sarāyı baña teslīm (3) eyledi. Ben bī-çāre dağı ol sarāyı [görüp]⁴⁵⁴⁷ gözedüp ol gülistāna tīmār itmege başladum. Ammā (4) benüm dört nefer⁴⁵⁴⁸ yoldaşum var idi ki her biri hālūme hāldaş ve sırruma⁴⁵⁴⁹ sırdaş (5) idi. Benüm ile sarāy içinde bilece olurlardı.⁴⁵⁵⁰ Bir gün yārāndan biri taşra çıqup (6) girü içerü⁴⁵⁵¹ girdi⁴⁵⁵² ve eyitdi [MK104b] be⁴⁵⁵³ yārān sizden⁴⁵⁵⁴ bir⁴⁵⁵⁵ murādum vardır. Luṭf (7) idüp beni bermurād eyleñ didi. Biz eyitdük söyle maqşūduñ bilelüm.⁴⁵⁵⁶ Ol eyitdi ben şimdi [SK67b] (8) qapudan taşra çıkdum ki şehri seyrān idem. İttifaq qapu öñinde bir bölük maḥbūbe zenler (9) gördüm ki her birinüñ hüsni⁴⁵⁵⁷ Ğālem-ārāya ta' n ider ve hālleri encümi perīşān eylemiş ve (10) qaşları qavs-i qūzaḥa müjgān oqların⁴⁵⁵⁸ per-tāb itmiş ve zülfleri kehkeşāna ziyā-(11)nümā olmuş ve gözleri qatlı-i Mirriḥ için cellād olmuş ve pişānileri⁴⁵⁵⁹ bedr-i tamāma⁴⁵⁶⁰ muqābil sīmīn (12) tāsā beñzer. Ve'l-hāşıl biri birinden hūb müsteşnā nigārlardur ki sözleri āb-ı ḥayāt (13) ya dem-i Ğīsā gibi mürdeye cān⁴⁵⁶¹ bağışlar. Qaçan kim⁴⁵⁶² bunlar beni gördiler tazarru' ile yalvarup (14) didiler ki ey civān gel luṭf u iḥsān⁴⁵⁶³ eyle varup yoldaşlarıña bizden selām eyle (15) mürüvvet idüp māni' olmasunlar.⁴⁵⁶⁴ Girüp sarāyları temāšā idüp gülistānı⁴⁵⁶⁵ seyrān idelüm [AL87a] (1) didiler. İmdi kerem⁴⁵⁶⁶ idüp māni' olmañuz,⁴⁵⁶⁷ anlar bunda gelüp qalır kimesneler (2) degüldür. Hemān girüp⁴⁵⁶⁸ bāğçeyi seyrān itsünler. Biz anlaruñ hüsni⁴⁵⁶⁹ müşāhede idelüm didi. Ben (3) eyitdüm ey

⁴⁵⁴² iderin: iderim MK

⁴⁵⁴³ Eger ol gülşeni: Ol köşkleri MK // gülşeni: gülşen SK

⁴⁵⁴⁴ ve müşerref: -MK

⁴⁵⁴⁵ idüp: iderim ve MK

⁴⁵⁴⁶ ideyin: iderim MK

⁴⁵⁴⁷ görüp: -AL

⁴⁵⁴⁸ nefer: nefes SK

⁴⁵⁴⁹ sırruma: sırrıma MK

⁴⁵⁵⁰ olurlardı: olurlar idi MK

⁴⁵⁵¹ içerü: içeri AL

⁴⁵⁵² girdi: geldi SK

⁴⁵⁵³ be: bre MK

⁴⁵⁵⁴ sizden: sizlerden MK

⁴⁵⁵⁵ bir: -SK

⁴⁵⁵⁶ maqşūduñ bilelüm: maqşudımı bilelim MK

⁴⁵⁵⁷ hüsni: hüsni āfitāb-ı Ğālem-ārā SK

⁴⁵⁵⁸ oqların: oqlarımı AL

⁴⁵⁵⁹ pişānileri: bişānları MK; alınları AL

⁴⁵⁶⁰ Tamāma: temār (?) MK

⁴⁵⁶¹ cān: cānlar MK

⁴⁵⁶² kim: ki MK

⁴⁵⁶³ ve iḥsān: -MK

⁴⁵⁶⁴ olmasunlar: olmasunlar ki MK

⁴⁵⁶⁵ gülistānı: gülistān MK

⁴⁵⁶⁶ kerem: luṭf MK

⁴⁵⁶⁷ olmañuz: olmayıñuz MK

⁴⁵⁶⁸ girüp: gezüp SK

⁴⁵⁶⁹ hüsni: hüsni MK

yār-ı [MK105a] vefādār bu maḳām pādīşāhuñ seyrāngāhıdır, anuñ gibi kimesneler⁴⁵⁷⁰ (4) bunda⁴⁵⁷¹ girmek revā degüldür. Anuñ gibi nesneyi benden dilek itme⁴⁵⁷² didüm. Ol dem⁴⁵⁷³ yārāndan (5) biri anuñ iltimāsına taḳviyyet idüp⁴⁵⁷⁴ eyitdi sözüñ gāyet ma^c ḳüldür. Bunuñ gibi (6) maḳāma yād ayak başmaḳ revā degüldür. Fe-emmā bunuñ didüğü bir laḫzalıḳ⁴⁵⁷⁵ işdür. (7) Luṭf eyle⁴⁵⁷⁶ māni^c olma bir ān seyrān idüp çıḳsunlar murād-baḫş oluñ diyüp ol (8) iki yārānlar ḫīle vü iḳdām u⁴⁵⁷⁷ ibrām eylediler. Ben daḫı çār nā-çār rızā virdüm. (9) Ol dem bunlar varup ol nigārları da^c vet idüp içerü getürdiler. Çünki (10) bu zenler gülistāna girdiler cümlemüz bunlara nazār şalduḳ.⁴⁵⁷⁸ Gördük ki bunlaruñ baḳışı ādem⁴⁵⁷⁹ (11) öldürür. Bir mertebede merḡüb⁴⁵⁸⁰ maḫbūbelerdür ki her birinüñ mişl ü mānendi cihān sarāyına (12) gelmiş degüldür. Ol dem her birimiz bularuñ birerine [SK68a] ^c āşık olup bunları yanumuza da^c vet (13) itdük.⁴⁵⁸¹ Bunlar daḫı hezār ^c izz ü nāz ile⁴⁵⁸² ṭāvūsveş cevelān iderek ḫırāmān yanumuza geldiler. (14) Ol dem şöḫbet⁴⁵⁸³ yarağın görüp ^c ayş ü işrete bünyād urduḳ. Şol ḳadar zevḳ (15) u şafā⁴⁵⁸⁴ itdük ki ^c ayş u şafāyla kendimiz⁴⁵⁸⁵ ferāmüş itdük. Bu mābeynde niçe [MK105b] rüzgār geçdi⁴⁵⁸⁶ ḫiç [AL87b] (1) itdigümüz ḳabāḫatden ḫaberimiz yok. Ol laṭif sarāylar vīrān olmuş ve ol bāğ u bustān (2) gül ü gülistān⁴⁵⁸⁷ ḫarāba teveccüh itmiş. İttifāḳ bir gün pādīşāhdan⁴⁵⁸⁸ çavuş gelüp ve bizüm aḫvālümüze (3) vāḳıf olup didi kim⁴⁵⁸⁹ ey cāhil ü⁴⁵⁹⁰ nā-dānlar ve ey insān şüretinde⁴⁵⁹¹ ḫayvānlar pādīşāh (4) size didi mi⁴⁵⁹² ki ^c ayş u hevā ile ser-ḫoş olup şarāb-ı nāb ile⁴⁵⁹³ bī-ḫoş olasız ve bunuñ gibi (5) laṭif maḳāmlar ḫarāb olup ve bunuñ gibi şerīf-i gülistān mekān ḡurāb ola. Siz gice⁴⁵⁹⁴ ve gündüz (6) hevā vü⁴⁵⁹⁵ heves birle emr-i pādīşāhı ferāmüş eyleyüp

4570 kimesneler: kimesne AL

4571 bunda: buraya MK

4572 itme: eyleme MK

4573 Ol dem: -MK

4574 idüp: virüp MK

4575 laḫzalıḳ: laḫzalıḳ AL

4576 eyle: idüp MK

4577 yārānlar ḫīle vü iḳdām ve: yārān-ı nā-yārılar ḫīle vü iḳdām SK

4578 şalduḳ: idüp MK

4579 ādem: ādemi MK

4580 merḡüb: merḡübe MK

4581 da^c vet itdük: alduḳ SK; da^c vet eyledük MK

4582 ^c izz ü nāz ile: ^c izz ü nāzla SK

4583 şöḫbet: maḫabbet SK

4584 zevḳ ü şafā: zevḳ şevḳ SK

4585 ^c ayş u şafāyla kendimiz: ^c ayş u şafā ile kendümüzi MK

4586 geçdi: geçmiş SK; geçüp MK

4587 gül ü gülistān: gül ü reyḫān MK

4588 pādīşāhdan: pādīşāhdan bir MK

4589 kim: ki MK

4590 ü: -AL, -SK

4591 şüretinde: şüretinde olan MK

4592 didi mi: eyitdi mi SK; böyle mi emr itdi MK

4593 şarāb-nāb ile: şarāb-nābla SK

4594 gice: giçe MK

4595 ve: -SK

rızā-yı Hakkā muhālif ef⁴⁵⁹⁶ āl⁴⁵⁹⁶ eylesiz. (7) Vay sizūñ hālūñūze ve sizūñ işiñūze. Sizūñ⁴⁵⁹⁷ ‘aqlūñuz başuñuzdan gitmiş ve cehlūñūz⁴⁵⁹⁸ ğalebe (8) itmiş. Hayfā ki bunlar ile⁴⁵⁹⁹ cennet mişāl⁴⁶⁰⁰ [maḳām]⁴⁶⁰¹ sizūñ gibi nā-dānlarūñ⁴⁶⁰² eline düşmiş. Eger pādişāh sizūñ⁴⁶⁰³ aḥvālūñūze (9) vāḳıf olursa göresiz hālūñūzi⁴⁶⁰⁴ diyüp nice⁴⁶⁰⁵ bunuñ gibi serzenişler eyledi. Ol dem kendümüzi (10) cem⁴⁶⁰⁶ idüp aḥvālūñūze nazar eyleyüp⁴⁶⁰⁶ gördük ki hāl bir dürlü olmuş. Pes ol zenlere icāzet (11) virüp ah u feryāda başladuḳ. Eyitdük ki (12) eger mülk şāhibi mülkinūñ⁴⁶⁰⁷ ḥarāb [MK106a] olduḡın görüp bize ‘azāb⁴⁶⁰⁸ iderse vay bizüm hālūñūze (13) diyüp itdigimüz⁴⁶⁰⁹ ḥatālara pişmān olup ğayret kemendin⁴⁶¹⁰ meyānumuza muḥkem bend idüp ol (14) maḳamuñ⁴⁶¹¹ ta⁴⁶¹¹ mirine cehd itdük. Rūz u şeb ḥizmete⁴⁶¹² bil baḡlayup ümīddür⁴⁶¹³ ki pādişāh⁴⁶¹⁴ itdigümüz⁴⁶¹⁵ (15) ‘işyānı ‘afv idüp ḥatālarımız için bize ‘itāb itmeye. Āmīn.⁴⁶¹⁶ *Bihürmeti seyyide'l-mürselīn.*

Nazm [AL88a] [SK68b] (1)

[Mefā‘ İlün/Mefā‘ İlün/Fa‘ ūlün]

Bu bir remzdür ki yazdum kitāba

Beyān itdüm işidüp⁴⁶¹⁷ gir şevāba

Bu sözden saña şāhum⁴⁶¹⁸ ḥişşe (2) vardur

Dime kim⁴⁶¹⁹ kışşadur bu⁴⁶²⁰ ğuşşa vardur

⁴⁵⁹⁶ ef⁴⁵⁹⁶ āl: ef⁴⁵⁹⁶ āl-i ḳabīhe MK

⁴⁵⁹⁷ ve sizūñ işiñūze. Sizūñ: Sizūñ işiñūz bitmiş ve SK

⁴⁵⁹⁸ ve sizūñ işiñūze. Sizūñ ‘aqlūñuz başuñuzdan gitmiş ve cehlūñūz: -MK

⁴⁵⁹⁹ böyle: bunlar ile AL

⁴⁶⁰⁰ mişāl: mişāli MK

⁴⁶⁰¹ maḳām: -AL

⁴⁶⁰² sizūñ gibi nā-dānlarūñ: siziñ gibi nā-dānlar MK

⁴⁶⁰³ sizūñ: siziñ MK

⁴⁶⁰⁴ göresiz hālūñūzi: göresüñüz ḥāllerüñūzi MK

⁴⁶⁰⁵ nice: niçe SK

⁴⁶⁰⁶ eyleyüp: eyledük MK

⁴⁶⁰⁷ mülkinūñ: mülkinūñ böyle MK

⁴⁶⁰⁸ ‘azāb: ‘itāb SK

⁴⁶⁰⁹ İtdigimüz: itdügümüz SK

⁴⁶¹⁰ kemendin: kemerin SK

⁴⁶¹¹ maḳamuñ: maḳamın AL

⁴⁶¹² ḥizmete: ḥıdmete AL

⁴⁶¹³ baḡlayup ümīddür: baḡladuḳ ümīzdür SK

⁴⁶¹⁴ pādişāh: pādişāh ḥazretleri MK

⁴⁶¹⁵ itdigimüz: itdügümüz SK

⁴⁶¹⁶ Āmīn: Āmīn yā mu‘īn SK

⁴⁶¹⁷ idüp işidüp: itdüm işidüp SK; idem işidüp MK

⁴⁶¹⁸ saña şāhum: şāhum saña SK

⁴⁶¹⁹ kim: ki MK

⁴⁶²⁰ bu: bir MK

Ma' arif gencidür küllî bu esrâr
Gönüller maḥzenidür (3) bunuñ ey yâr

Gel imdi gör kim ol sulṭān⁴⁶²¹ kimdür
Sarây u yâr ile mihmānı kimdür (4)

Ḳamusını ideyin⁴⁶²² saña ta' bîr
Muvâfîḳ olsa ger tedbîre taḳdîr

Eyitdüm kim ḡulāmum var şāhum (5)
Benüm Allāhdurur⁴⁶²³ ol pādişāhum

Aḥaddur yoḳ şerîki vü mişâli
Kemâli çoḳdurur yoḳdur zevâli⁴⁶²⁴ (6)

İki ḥarf ile var itdi cihānı⁴⁶²⁵
Zemîni vü zamānı ins ü cānı

Ḳamu maḥlûḳdur eşyâ o ḥālîḳ (7)
Anuñ her emri taḳdîre muvâfîḳ

O şehri kim⁴⁶²⁶ didüm işbu cihāndur
Na' îmi cümle ḥalka (8) râyegāndur

Beyân itmiş idüm hem ol sarâyı
Benüm cismüm ki muḥlişdür Nidâî

---

⁴⁶²¹ sulṭānı: sulṭān MK

⁴⁶²² ideyin: ideyüm MK

⁴⁶²³ Allāh durur: Allāhdur MK

⁴⁶²⁴ Kemâli çoḳ durur yoḳdur zevâli: -MK

⁴⁶²⁵ İki ḥarf ile var itdi cihānı: -MK

⁴⁶²⁶ kim: ki MK

Dağı (9) didüm ki dört yâr-ı vefâdar

Dil ü cân ‘aqlıla hem nefs-i emmār

Didüm bir niçe⁴⁶²⁷ (10) zenler geldi bâğa

Kim anlaruñla⁴⁶²⁸ katduķ balı yağa

Sebeb oldı [MK106b] gönül nefis ile aña (11)

Belâlar itdiler eñ soñra baña

Hevâ ile hevesdür pes o zenler

Buları⁴⁶²⁹ meclise cem‘ [itdi]⁴⁶³⁰ (12) anlar

Ki ya‘ni ‘ömrümi virdüm hebâya

Gönül virdüm heves birle⁴⁶³¹ hevâya

Sarây-ı (13) cismümi virâne itdüm

Ɔamu varımı⁴⁶³² yâbâna atdum

Şu kim emr-i Ğudâdur itmedüm⁴⁶³³ hiç (14)

Yürüdüm ğaflet ile ir eger geç⁴⁶³⁴

‘Amel hiç itmedüm ben Ğaķķa lâyıķ

Degüldür ķavlüme fi‘lüme muvâfiķ⁴⁶³⁵ (15)

---

⁴⁶²⁷ niçe: nice MK

⁴⁶²⁸ anlaruñla: anlarla MK

⁴⁶²⁹ Buları: Bunları MK

⁴⁶³⁰ [itdi]: MK, SK; -AL

⁴⁶³¹ birle: ile MK

⁴⁶³² Ɔamu varımı: Hemân varımı MK// varımı: varımı SK

⁴⁶³³ itmedüm: itmedi SK, almadum MK

⁴⁶³⁴ geç: geç SK

⁴⁶³⁵ Beyit SK’de: Bir ‘amel itmedüm hiç Ğaķķa lâyıķ / Degüldür ķavlüme fi‘lüm muvâfiķ Őelinde geçmektedir.

Meger ol pādişāh ide ʿ aṭālar
Bağışlaya ne kim itdüm ḥaṭālar

Hem ol çavuş ki⁴⁶³⁶ [AL88b] (1) İlāhum Ḥudādur
Kamu mü'minlere Ḥaḫdan ʿ aṭādur [SK69a]

Gelüp pes baña daḥı itdi pendı (2)
Anuñçun dil hevālardan uşandı

Biḥamdi'llāh ki istiġfār itdüm
Özüme nefis işin (3) aġyār itdüm

Ümīdüm oldurur Vehhāb Allāh
İde tevbem ḳabül Tevvāb Allāh

Ümīdüm aña hem maḳşūdum (4) oldur
Ezelden āḫire maʿ būdum oldur

Faşl-ı sittin⁴⁶³⁷

İmdi benüm ʿ azizüm bil ve āgāh olġıl ki⁴⁶³⁸ (5) kişi hevā vü heves birle mübtelā olmaḫdan
ʿ aşḳ-ı Mevlā birle⁴⁶³⁹ şūrīde vü şeydā olmaḫ efḫaldür. (6) Zīrā ʿ aşḳuñ memātı ḫayātdur.
Zīrā ʿ āşıḳlar maḫabbet meydānında ʿ aşḳ cevġānına başını⁴⁶⁴⁰ ṭop idüp (7) cānını terk
itmekle ʿ ömr-i⁴⁶⁴¹ cāvidānı bulup bil ki vaḫdet meydānında [MK107a] dīdār-ı Ḥaḫla⁴⁶⁴²
dāyim⁴⁶⁴³ (8) müşerref olurlar.

Ḥikāyet

Nitekim Üveys⁴⁶⁴⁴ el-Ḳarānī Ḥazretleri raḫmetu'llāhi te'ālā ʿ aleyhi raḫmeten vāşi'aten⁴⁶⁴⁵
(9) ʿ aşḳ meydānınuñ çāpük süvārı olup menzili vaḫdet maḫāmı oldı. Anuñ (10) ḫikāyeti

⁴⁶³⁶ ki: -SK; pes MK

⁴⁶³⁷ Faşl-ı sittin: Faşl 60 AL, SK

⁴⁶³⁸ olġıl ki: ol ki MK

⁴⁶³⁹ birle: ile MK

⁴⁶⁴⁰ başını: -SK

⁴⁶⁴¹ ʿ ömr-i: -MK

⁴⁶⁴² meydānında dīdār-ı Ḥaḫla: maḫāmında dīzār-ı Ḥaḫla SK

⁴⁶⁴³ dāyim: dā'im MK

⁴⁶⁴⁴ Üveys: Veys AL

⁴⁶⁴⁵ te'ālā ʿ aleyhi raḫmeten vāşi'aten: ʿ aleyh raḫme vasi'e MK

budur ki kaçan kim⁴⁶⁴⁶ Muḥammed Muşţafā şalla'llahu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretleri⁴⁶⁴⁷ Mi' rāc itdi⁴⁶⁴⁸ ḳābe (11) ḳavseyne yitdi⁴⁶⁴⁹ lā şekke fīhi ve lā şubhe Ḥaḳ te'ālā ḥazretlerini⁴⁶⁵⁰ müşāhede ile gördi⁴⁶⁵¹ (12) toḳsan biñ kelimāt⁴⁶⁵² idüp girü döndi. Ḥatta na' leyni⁴⁶⁵³ ḳoduğı⁴⁶⁵⁴ yire geldi. Ol dem ğāyibden⁴⁶⁵⁵ (13) bir el⁴⁶⁵⁶ Resūlu'llāhuñ na' leynini öñine ḳodı ammā ol⁴⁶⁵⁷ el şāḥibi görünmedi⁴⁶⁵⁸ ve ol (14) elüñ avucı içinde bir filori miḳdārı aḳ beñ var-ıdı.⁴⁶⁵⁹ Ol dem Ḥabību'llāh eyitdi yā Rabb (15) ol elüñ şāḥibi kimdür ki benüm öñümde na' leynüm⁴⁶⁶⁰ ḳodı. Ḥaḳ te'ālā eyitdi yā Muḥammed ol elüñ [AL89a] (1) şāḥibi bizüm ev oğlanı⁴⁶⁶¹ Üveys el-Ḳarānīdür⁴⁶⁶² didi. Ol sebebden Resūlu'llāh ḥazretleri (2) dār-ı fenādan dār-ı beḳāya⁴⁶⁶³ rıḥlet iderken tācını ve ḥırḳasını Üveys el-Ḳarāniye⁴⁶⁶⁴ vaşıyyet (3) eyledi. Zīrā Resūlu'llāh ḥazretlerine Üveys ḥazretleri⁴⁶⁶⁵ ziyārete gelmiş degül idi. Mani' ⁴⁶⁶⁶ var idi. Anuñ (4) mani' ol idi kim [SK69b] Üveys Sultānuñ bir zāhide ve 'ābide anası⁴⁶⁶⁷ var-ıdı.⁴⁶⁶⁸ Üveysden (5) mā-'ada oğlu ve kıızı [MK107b] yoğ-ıdı. Tā' atten ve⁴⁶⁶⁹ 'ibādetten eli degmez⁴⁶⁷⁰ ve iş işlemezdı. (6) Ammā Üveys ḥalḳuñ devesin⁴⁶⁷¹ güderdi ḥizmeti⁴⁶⁷² ücretini anasına getürüp kifāf-ı nefis (7) idünürlerdi. Kaçan kim⁴⁶⁷³ Üveysüñ Resūlu'llāh ḥazretlerine iştiyāḳı ğālib oldı⁴⁶⁷⁴ ziyāretine (8) varmaḳ dilese anası rızā virmeyüp eydürdi ki oğlum benüm kifāf-ı nefsüme

⁴⁶⁴⁶ kaçan kim: sultān-ı enbiyā sertāc-ı evliyā MK

⁴⁶⁴⁷ şalla'llahu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥazretleri: ' a. m. SK // ḥazretleri: -MK

⁴⁶⁴⁸ Mi' rāc itdi: Mi' rāca 'urūc eyleyüp MK

⁴⁶⁴⁹ ḳab-ı ḳavseyne yitdi: ḳab-ı ḳavsey-i ev ednāya varup MK

⁴⁶⁵⁰ ḥazretlerini: ḥazretini SK

⁴⁶⁵¹ ile gördi: idüp MK

⁴⁶⁵² kelimāt: kelām MK

⁴⁶⁵³ na' leyni: na' leynini MK

⁴⁶⁵⁴ ḳoduğı: ḳoduğı MK

⁴⁶⁵⁵ ğāyibden: ğā'ibden MK

⁴⁶⁵⁶ el: el gelüp MK

⁴⁶⁵⁷ ol: -SK

⁴⁶⁵⁸ şāḥibi görünmedi: şāḥibin görmedi MK

⁴⁶⁵⁹ var-ıdı: var idi MK

⁴⁶⁶⁰ na' leynüm: na' leynümi MK

⁴⁶⁶¹ oğlanı: oğlanımız MK

⁴⁶⁶² Üveys: Veys AL

⁴⁶⁶³ dār-ı beḳāya: dārü'l-beḳāya ŞK

⁴⁶⁶⁴ Üveys: Veys AL

⁴⁶⁶⁵ ḥazretleri: -SK

⁴⁶⁶⁶ Mani': Mani' anası MK

⁴⁶⁶⁷ anası: vālidesi SK

⁴⁶⁶⁸ Anuñ mani' ol idi kim Üveys Sultānuñ bir zāhide ve 'ābide anası var idi: -MK

⁴⁶⁶⁹ ve: -SK

⁴⁶⁷⁰ degmez: degmez idi MK

⁴⁶⁷¹ devesin: develerin MK

⁴⁶⁷² ḥizmeti: ḥıdmeti AL

⁴⁶⁷³ kim: ki MK

⁴⁶⁷⁴ oldı: olup MK

Ḥaḡ te'ālā (9) seni sebep virmiş.⁴⁶⁷⁵ Eger sen giderseñ⁴⁶⁷⁶ benüm ḥālüm mükedder olur gitme dirdi. Ḥazret-i (10) Üveys daḡı anasınũ rızāsından⁴⁶⁷⁷ çıkmayup Resũlu'llāh ḥazretlerini ziyāret idemedi. (11) Çünkim server-i enbiyā dünyā sarāyından⁴⁶⁷⁸ āḡiret mülkine rıḡlet⁴⁶⁷⁹ eyledi. Tācını⁴⁶⁸⁰ ve ḡırḡasını(12) Ḥazret-i 'Ömer ile Ḥazret-i 'Alī raḡiya'llāh 'anhumā getirüp⁴⁶⁸¹ Ḳaran vilāyetine geldiler ve ḡalkdan (13) šordılar ki⁴⁶⁸² bu ḡavim içinde 'azizlerden Üveys nām kimesne var mıdır? Eyitdiler siz (14) didigũñüz⁴⁶⁸³ gibi 'aziz bu vilāyetde yoḡdur ve biz anuñ gibi kimesneyi⁴⁶⁸⁴ bilmezüz didiler. Āḡir bunlar (15) eyitdiler hiç Üveys adlu kimse⁴⁶⁸⁵ yoḡ mıdır? Anlar eyitdiler bunda bir olduḡca kimesne vardur lākin [AL89b] (1) fũlān [MK108a] vādide develer güder ve anuñ adına Üveys dirler. Ammā kimseye ašlā⁴⁶⁸⁶ ḡarıšmaz ve kimse aña i'tibār (2) itmez.⁴⁶⁸⁷ Andan ḡayrı Üveys nām⁴⁶⁸⁸ kimesne⁴⁶⁸⁹ yoḡdur didiler. Bunlar daḡı eyitdiler bizüm daḡı⁴⁶⁹⁰ istedigũmüz⁴⁶⁹¹ (3) oldur diyüp Üveysũñ develer⁴⁶⁹² güdüḡi dereye geldiler. Üveysi görüp selām virdiler. (4) Üveys bunlarũñ selāmın aldı ve eyitdi siz kimlersiz?⁴⁶⁹³ Bunlar eyitdiler birimüz 'Ömer ve birimüz (5) 'Alī İbn-i Ebi Ṭalibdür⁴⁶⁹⁴ didiler.⁴⁶⁹⁵ Üveys eyitdi aḡzıñuz⁴⁶⁹⁶ aḡuñ⁴⁶⁹⁷ göreyüm. Bunlar⁴⁶⁹⁸ mübārek aḡızların⁴⁶⁹⁹ (6) aḡdılar ve⁴⁷⁰⁰ gösterdiler. Üveys bunlarũñ dišlerin tamām gördi ve⁴⁷⁰¹ eyitdi yā ašḡāb-ı Resũlu'llāh (7) siz Muḡammedũñ nice⁴⁷⁰² sevgũli yārisiz⁴⁷⁰³ Uḡud Ġazāsında Resũlu'llāhuñ iki mübārek

⁴⁶⁷⁵ eydürdi kim oḡlum benüm kifāf-ı nefšüme Ḥaḡ te'ālā seni sebep virmiş: dirdi ki ey oḡul Ḥaḡ te'ālā seni benüm kifāf-ı nefšüme sebep virmişdür MK

⁴⁶⁷⁶ giderseñ: gidersen MK, SK

⁴⁶⁷⁷ rızāsından: rızāsından ṡašra MK

⁴⁶⁷⁸ sarāyından: mülkinden MK

⁴⁶⁷⁹ rıḡlet: intiḡāl MK

⁴⁶⁸⁰ Tācını: Tācın MK

⁴⁶⁸¹ getirüp: götüreüp AL

⁴⁶⁸² šordılar ki: šordılar kim SK

⁴⁶⁸³ didigũñüz: didigũñüz AL

⁴⁶⁸⁴ kimesneyi: kimseyi SK

⁴⁶⁸⁵ kimesne: kimse AL

⁴⁶⁸⁶ Ammā kimseye ašlā: kimseye SK

⁴⁶⁸⁷ kimse aña i'tibār itmez: kimesne anı i'tibāra almaz SK; kimse de anı i'tibāra almaz MK

⁴⁶⁸⁸ nām: nāmında MK

⁴⁶⁸⁹ kimesne: kimse AL

⁴⁶⁹⁰ daḡı: -SK

⁴⁶⁹¹ istedigũmüz: istedigũmüz ancak MK

⁴⁶⁹² develer: deve MK

⁴⁶⁹³ kimlersiz: kimlersũñüz ve ne mešāliḡine geldũñüz MK MK

⁴⁶⁹⁴ 'Ömer ve birimüz 'Alī İbn-i Ebi Ṭalibdür: 'Ömer bin Ḥaṡṡāb ve birimüz 'Alī İbn-i Ebi Ṭalibiz raḡiya'llāhu 'anhumā MK

⁴⁶⁹⁵ didiler: -SK

⁴⁶⁹⁶ aḡzıñuz: aḡzũñuz SK

⁴⁶⁹⁷ aḡzıñuz aḡuñ: aḡzıñuzı aḡın MK

⁴⁶⁹⁸ Bunlar: Bunlar daḡı MK

⁴⁶⁹⁹ aḡızların: aḡızlarıñ SK

⁴⁷⁰⁰ ve: MK, SK

⁴⁷⁰¹ gördi ve: görüp MK

⁴⁷⁰² nice: niç SK

dişleri şehîd (8) olmuş⁴⁷⁰⁴ [SK70a] henüz sizün⁴⁷⁰⁵ dişleriñüz⁴⁷⁰⁶ tamām yirinde тұrur diyüp Üveys hazretleri⁴⁷⁰⁷ ağızın açup gösterdi. (9) Meger Resūlu'llāh hazretelerinüñ iki mübārek dişi şehîd olmuş diyü cümle dişlerin⁴⁷⁰⁸ çekdürmiş⁴⁷⁰⁹ (10) idi. Çünki bunlar Üveysün⁴⁷¹⁰ 'aşk tarīkinde bu hāletini görüp⁴⁷¹¹ tahsīn [MK108b] itdiler. Ba' dehu eyitdiler ki (11) yā Üveys Resūlu'llāh hazreti⁴⁷¹² saña selām idüp tacinı ve hırkasını vaşiyet idüp (12) saña gönderdi. Alup gey⁴⁷¹³ ki Muḥammed Muşafānuñ⁴⁷¹⁴ vaşiyeti yirin bulsun qabūl itdün⁴⁷¹⁵ (13) didiler. [Pes]⁴⁷¹⁶ Üveys eyitdi⁴⁷¹⁷ baña göndermemişdür⁴⁷¹⁸ yañlış hayāl eylemeñ. Anlar eyitdiler mübārek⁴⁷¹⁹ (14) sađ elüñi⁴⁷²⁰ aç görelüm. Üveys mübārek elin açup gösterdi. Bunlar Üveysün ayāsındaki⁴⁷²¹ (15) aq beñi görüp eyitdiler yā Üveys ol nişān kim⁴⁷²² server-i enbiyā⁴⁷²³ buyurmışdur sende gördük. Resūlu'llāh [AL90a] (1) didügi sensin⁴⁷²⁴ hemān tacinı ve hırkasını⁴⁷²⁵ alup geyün didiler. Üveys eyitdi ben taca ve (2) hırkaya lāyiq degülem. Pes ben anı niçe alup⁴⁷²⁶ geyem⁴⁷²⁷ didi. Anlar Üveys hazretlerine tekrār⁴⁷²⁸ (3) ikdām⁴⁷²⁹ itdiler. Pes⁴⁷³⁰ Üveys eyitdi⁴⁷³¹ bir miqdār şabr idün ki şol derede⁴⁷³² bir miqdār işüm (4) vardur şoñra gelüp bu teberrükleri geyem⁴⁷³³ didi. Anlar rāzı olup Üveys⁴⁷³⁴ ol

⁴⁷⁰³ aşhāb-ı Resūlu'llāh siz Muḥammedün niçe sevgüli yārisiz: aşhāb siz Muḥammed 'aleyhi's-selām hazretlerinüñ nice sevgüli yārisinüz MK // yārisiz: yārisiz ki SK

⁴⁷⁰⁴ olmuş: olmuş idi MK

⁴⁷⁰⁵ sizün: siziñ MK

⁴⁷⁰⁶ dişleriñüz: dişleriñüz SK

⁴⁷⁰⁷ hazretleri: hazretleri kendi MK

⁴⁷⁰⁸ dişlerin: dişlerini MK

⁴⁷⁰⁹ çekdürmiş: çıkartmış MK; uvatmış SK

⁴⁷¹⁰ Üveysün: Veysün AL

⁴⁷¹¹ görüp: görüp āferin idüp MK; görüp āferin ve SK

⁴⁷¹² hazreti: şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem MK

⁴⁷¹³ gey: geyin MK

⁴⁷¹⁴ ki Muḥammed Muşafānuñ: Muḥammed Muşafā şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemün MK

⁴⁷¹⁵ itdün: buyruñ MK

⁴⁷¹⁶ [Pes]: MK, SK; -AL

⁴⁷¹⁷ eyitdi: eyitdi belki MK

⁴⁷¹⁸ göndermemişdür: günde[r]ilmemişdür SK

⁴⁷¹⁹ mübārek: -SK

⁴⁷²⁰ elüñi: elini MK

⁴⁷²¹ ayāsındaki: ayāsındağı SK

⁴⁷²² kim: ki MK

⁴⁷²³ server-i enbiyā: Muḥammed Muşafā SK

⁴⁷²⁴ didügi sensin: Üveys Hazretündür SK

⁴⁷²⁵ tacinı ve hırkasını: tAc u hırkayı AL

⁴⁷²⁶ Pes ben anı niçe alup: Anları alup nice AL

⁴⁷²⁷ geyem: geyeyüm MK

⁴⁷²⁸ Üveys hazretlerine tekrār: Üveys olan hazretlerine SK

⁴⁷²⁹ ikdām: ikdām ve ibrām MK

⁴⁷³⁰ Pes: Ol dem MK

⁴⁷³¹ eyitdi: eyitdi imdi SK

⁴⁷³² derede: dere içinde SK; dereye inüp MK

⁴⁷³³ geyem: geyeyüm MK

⁴⁷³⁴ Üveys: Üveysdür AL

derenüñ (5) içine girdi ve⁴⁷³⁵ anlardan nihân oldu. Ol dem pāk ṭahâret idüp iki rek' at ḥâcet (6) namâzın kıldı. Ba' dehu el açup ol kâğiyyü'l-ḥâcâta münâcât eyledi. Eyitdi ki yâ Rabbî⁴⁷³⁶ (7) çünki [MK109a] ḥabîbüñ Muḥammed Muştafâ⁴⁷³⁷ tâcı birle ḥırkasını⁴⁷³⁸ baña⁴⁷³⁹ gönderdi. İmdi anuñ (8) ḥürmetine cümle ümmet-i Muḥammedüñ günâhların⁴⁷⁴⁰ baña bağışlayup ṭamudan âzad eylemezseñ ben (9) tâcla⁴⁷⁴¹ ḥırkayı geymezen didi. Ol⁴⁷⁴² Ḥâzret-i 'İzzetden ḥiṭâb geldi ki yâ Üveys günâhkâr (10) ümmetüñ nişfî günâhların⁴⁷⁴³ bağışladum. Üveys eyitdi⁴⁷⁴⁴ yâ Rabbî hep bağışla! Ḥiṭâb-ı 'izzet (11) geldi ki⁴⁷⁴⁵ üç [SK70b] bölüğinden ikisin⁴⁷⁴⁶ bağışladum. Yine⁴⁷⁴⁷ Üveys eyitdi yâ Rabbî cümlesin⁴⁷⁴⁸ (12) bağışla! Yine⁴⁷⁴⁹ Ḥâḡ te' âlâ ḥiṭâb itdi vilâyeti ḥayvânâtunuñ tüyi sağışınca⁴⁷⁵⁰ günâhlarını (13) saña bağışladum. Yine⁴⁷⁵¹ Üveys eyitdi yâ Rabb cümlesin bağışla didi.⁴⁷⁵² Henüz ḥâtıfdan ḥiṭâb (14) gelmedin⁴⁷⁵³ Ḥâzret-i 'Ömer ile Ḥâzret-i 'Alî⁴⁷⁵⁴ [şabr idemeyüp]⁴⁷⁵⁵ ol Üveysüñ münâcât itdüğü⁴⁷⁵⁶ yire geldiler. Çünki Üveys (15) anlaruñ geldügin gördi⁴⁷⁵⁷ du'âdan fariğ oldu ve eyitdi yâ aşḥâb-ı Resülü'llâh eger [AL90b] (1) birez daḡı⁴⁷⁵⁸ şabr idüp gelmeseñüz Ḥâḡ te' âlâ ümmet-i Muḥammedüñ küllîsini⁴⁷⁵⁹ ṭamu odından âzad iderdi. (2) Hele elḥamdü'llâh ki Ḳaran vilâyetinüñ ṭavarlarınıñ⁴⁷⁶⁰ tüyi 'adedince 'aşîleri âzad kıldı⁴⁷⁶¹ diyüp ol (3) mübârek tâcı başına ve ḥırkayı [MK109b] arḡasına geydi. Andan soñra meşḥür 'âlim olup ḥalk içinde (4) nâmi mezkûrdur ki Ḥâḡ te' âlâ aña şol kadar luṭf u

⁴⁷³⁵ ve: -SK

⁴⁷³⁶ ḥâcet namâzın kıldı. Ba' dehu el açup ol kâğiyye'l-ḥâcâta münâcât eyledi. Eyitdi ki yâ Rabbî: namâz kılıp ḥâcet diledi. Ol kâğiyye'l-ḥâcât ḥâzretine münâcât idüp didi ki yâ Rabb MK

⁴⁷³⁷ Muḥammed Muştafâ: Muḥammed Resülü'llâh SK

⁴⁷³⁸ ḥırkasını: ḥırkasın SK

⁴⁷³⁹ Muḥammed Muştafâ tâcı birle ḥırkasını baña: Muḥammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ḥâzretlerinüñ tâcını ve ḥırkasını baña vaşiiyet idüp MK

⁴⁷⁴⁰ günâhların: günâhlarını AL

⁴⁷⁴¹ eylemezseñ ben tâcla: eylemezsen ben tâc ile MK

⁴⁷⁴² Ol: Ol dem SK

⁴⁷⁴³ günâhların: günâhların 'afv idüp SK; günâhın MK

⁴⁷⁴⁴ eyitdi: -SK

⁴⁷⁴⁵ geldi ki: yâ Üveys SK

⁴⁷⁴⁶ ikisin: iki bölüğün MK, SK

⁴⁷⁴⁷ yine: gine SK

⁴⁷⁴⁸ Rabbî cümlesin: Rabb cümlesini MK

⁴⁷⁴⁹ Yine: gine SK

⁴⁷⁵⁰ sağışınca: 'adedince ḥalkuñ MK

⁴⁷⁵¹ Yine: Gine SK

⁴⁷⁵² didi: -MK

⁴⁷⁵³ ḥiṭâb gelmedin: nidâ gelmedeñ MK

⁴⁷⁵⁴ Ḥâzret-i 'Alî: Ḥâzret-i 'Alî rağiya'llâhu 'anhumâ MK

⁴⁷⁵⁵ şabr idemeyüp: -AL

⁴⁷⁵⁶ itdüğü: itdigi MK

⁴⁷⁵⁷ geldügin gördi: geldigini görüp MK

⁴⁷⁵⁸ birez daḡı: bir miḡdâr daḡı MK; daḡı bir miḡdâr SK

⁴⁷⁵⁹ küllîsini: küllîsin MK

⁴⁷⁶⁰ ṭavarlarınıñ: ṭavarınıñ SK

⁴⁷⁶¹ kıldı: eyledi MK

ihsân eyledi ki⁴⁷⁶² toğsan biñ⁴⁷⁶³ vilâyete qadem (5) başmış⁴⁷⁶⁴ şâhib-i kerâmet mürîdi var idi. Ümmet-i Muhammed ‘azîzlerinden evvellâ⁴⁷⁶⁵ Üveys Hâzretleri (6) kûtbü'l-aqtâb oldu. İmdi Hâzret-i Üveys [el-Şarani]⁴⁷⁶⁶ ser-çeşme-i aqtâb olup ser-tâc-ı evliyâ (7) oldu.

Nazm

[Fa‘ülün/Fa‘ülün/Fa‘ülün/Fa‘ül]

Çü Veys el-Şaran ‘aşka başdı qadem

Pes oldu muşarreb anuñçun ne ğam

Aña (8) oldu vahdet maqâmı mekân

Şamu ‘ayân oldu aña⁴⁷⁶⁷ her nihân

Ev oğlandıür didi (9) çünki Hudâ

Var anı kıyâs eyle kimdür şehâ⁴⁷⁶⁸

Şamu halka irşâd idüp haq yolu

Mürîdi (10) olan oldu girçek velî

Aña tâbi‘ olmışdı ğaybu'r-ricâl

Ki kûtb oldu zîrâ o⁴⁷⁶⁹ (11) şâhib-vişâl

Eger bir kişi ahsıra nâ-gehân

İza câ okuya anuñçun revân (12)

Ki tâ yarın aña şefâ‘ at ide

Şamu havf u bîmden selâmet ide⁴⁷⁷⁰

---

⁴⁷⁶² ki: kim SK

⁴⁷⁶³ toğsan biñ: toğsan biñer MK

⁴⁷⁶⁴ başmış: basdı ve ol kadar MK

⁴⁷⁶⁵ evvellâ: ibtidâ AL

⁴⁷⁶⁶ [el-Şarani]: -AL

⁴⁷⁶⁷ ‘ayân oldu aña: oldu aña ‘ayân AL

⁴⁷⁶⁸ Beyit: -SK

⁴⁷⁶⁹ kûtb oldu zîrâ o: zîrâ kûtb oldu ol MK; zîrâ kûtb oldu SK

⁴⁷⁷⁰ Ki tâ: Tâ ki MK

Naşîhat saña benden (13) ey meh-cebîn
Vaşîyyet idüpdür unutma⁴⁷⁷¹ şaşkın [SK71a]

Eger sende var-ısa ‘aşk-ı İlâh⁴⁷⁷²
Velîsin (14) muğarrer ki⁴⁷⁷³ yok iştibâh

Kime kim ola ‘aşk-ı Haq reh-nümâ
Mağâmı⁴⁷⁷⁴ olur [MK110a] cây-ı vaḥdet⁴⁷⁷⁵ şehâ (15)

Hevâdan geçüp ‘aşka başar kadem
Görünür saña cümle ‘âlem ‘adem

Ki ya‘ ni ne yire bakarsañ⁴⁷⁷⁶ hemân [AL91a] (1)
Görürsin cemâl-i Ḥudâyı ‘ayân⁴⁷⁷⁷

Göñül gözgüsi⁴⁷⁷⁸ pes mücellâ gerek
Ḳamu jeng ü ğamdan (2) musaffâ gerek

Ki tâ görine her nazarda İlâh⁴⁷⁷⁹
Göñül mülki içinden açıla⁴⁷⁸⁰ râh⁴⁷⁸¹

Dilersen (3) bu zevk u⁴⁷⁸² hevâdan kesil
Ecel yitmedin gel Ḥaqqı sen de bil

---

⁴⁷⁷¹ Vaşîyyet idüpdür unutma: Unutma vaşîyyet idüpdür MK

⁴⁷⁷² İlâh: Allâh MK

⁴⁷⁷³ ki: hiç MK, SK

⁴⁷⁷⁴ Mağâmı: Mağâm SK

⁴⁷⁷⁵ Mağâmı olur cây-ı vaḥdet: Olur cây-ı vaḥdet mağâmı AL

⁴⁷⁷⁶ bakarsañ: bakarsın MK

⁴⁷⁷⁷ Beyit: -SK

⁴⁷⁷⁸ gözgüsi: gözi küllisi MK

⁴⁷⁷⁹ ilâh: Allâh MK

⁴⁷⁸⁰ içinden açıla: içinde açılısu[n] MK

⁴⁷⁸¹ Beyit: -SK

⁴⁷⁸² bu zevk u: yüzünü SK

Faşl-ı ihdā ve sittin⁴⁷⁸³

Ba^c dehu ey yār-ı pür-zevķ ve ey yārān-ı pür-şevķ!⁴⁷⁸⁴ (4) Bilgil ki ol nefsi emmāre içinden zuhūra gelen nuķşānuñ birisi daħı ğafletdür ki (5) ādemi ğāfil idüp menāzil-i dünyeviye ve uķreviyeden girü⁴⁷⁸⁵ ķor. Pes bu şıfatla mevşuf (6) olanların ğafleti kendüyi mertebeden girü ķor. Zīrā fırsat zamānında gözi h̄āb-ı (7) ğafletde bulunur.

Hikāyet

Nitekim bir tāze civān ğafletle menzilinden girü düşdi. Anuñ (8) hikāyeti budur ki Mışr şehrinde bir şālih yigit var idi. yidi yaşından berü ^cibādete meşğul (9) olmuş idi.⁴⁷⁸⁶ Ammā her gün Haķ⁴⁷⁸⁷ dergāhından hācet dilerdi kim⁴⁷⁸⁸ ricālül-ğayb zümresine (10) lāyık ola. Bu⁴⁷⁸⁹ mābeynde on biş yıl geķer. Bir gün şabāh namāzın kılup evrādın tamām (11) itdükden soñra nā-gāh dīvār yarılıp beni Ādemden iki kişi iķerü girüp [MK110b] selām virdiler. (12) Hemān dem bu yigit yirinden ũrup⁴⁷⁹⁰ ta^c zīmle bularuñ⁴⁷⁹¹ selāmın alur. Anlar daħı⁴⁷⁹² eyitdi ki⁴⁷⁹³ ey (13) civān on biş yıldur ki Haķ te^c ālādan hācet dilersin. Ricālül-l-ğaybı göreyüm⁴⁷⁹⁴ dirsın. (14) İmdi⁴⁷⁹⁵ Bārī te^c ālāya hāmd eyle ki ol maķşuda [SK71b] irdüñ diyüp her birisi⁴⁷⁹⁶ civānuñ bir elin alup (15) yum gözüñi⁴⁷⁹⁷ didiler. Bu civān daħı⁴⁷⁹⁸ gözlerin yumup açınca⁴⁷⁹⁹ kendüyi bir deryā kenārında [AL91b] (1) gördi. Ol dem ķarşusına nazar itdi gördi kim⁴⁸⁰⁰ kırķ nefer ^cazizler⁴⁸⁰¹ deryāya teveccüh idüp baķışurlar. (2) Bu yigit daħı ta^c accüb idüp⁴⁸⁰² ^cacebā bular⁴⁸⁰³ deryāya niye baķarlar diyüp nazar itdi gördi kim⁴⁸⁰⁴ iki (3) gemi biribirine çatmış⁴⁸⁰⁵ birinüñ hāķı kāfir ve birinüñ hāķı müselmān ũrmayup⁴⁸⁰⁶ biribirile cenk (4) iderler. Şol ķadar cenk itdiler ki kāfirler

⁴⁷⁸³ Faşl-ı ihdā ve sittin: Faşl 61 AL, SK

⁴⁷⁸⁴ [ve ey yārān-ı pür şevķ]:MK, SK; -AL

⁴⁷⁸⁵ girü: giri AL

⁴⁷⁸⁶ meşğul olmuş idi: mu^c tād olmuşdı SK

⁴⁷⁸⁷ Haķ: Hażret-i Haķ celle ve ^calā MK; Hażret-i celle ve ^calā SK

⁴⁷⁸⁸ kim: ki MK

⁴⁷⁸⁹ Bu: -MK

⁴⁷⁹⁰ ũrup: durup AL

⁴⁷⁹¹ ta^c zīmle bularuñ: ta^c zīm ile bunlaruñ MK

⁴⁷⁹² daħı: -SK

⁴⁷⁹³ eyitdiki: eyitdiler MK

⁴⁷⁹⁴ göreyüm: göreyin SK

⁴⁷⁹⁵ İmdi: -SK

⁴⁷⁹⁶ birisi: biri MK

⁴⁷⁹⁷ gözüñi: gözüni MK

⁴⁷⁹⁸ daħı: -SK

⁴⁷⁹⁹ açınca: açınça MK

⁴⁸⁰⁰ kim: ki MK

⁴⁸⁰¹ ^cazizler: ^cazizlerdür MK

⁴⁸⁰² ta^c accüb idüp: -SK

⁴⁸⁰³ bular: bunlar MK

⁴⁸⁰⁴ kim: ki MK

⁴⁸⁰⁵ çatmış: çatılmış MK

⁴⁸⁰⁶ durmayup: ũrmayup MK, SK

müselmānlara ğālib oldılar. Ol dem bu civān yigit⁴⁸⁰⁷ (5) derūn-ı dilden⁴⁸⁰⁸ tazarru^c idüp eyitdiki⁴⁸⁰⁹ yā Rabb müselmānlara⁴⁸¹⁰ fırsat⁴⁸¹¹ ve nuşret vir didiği⁴⁸¹² (6) birle⁴⁸¹³ ol kırıklardan biri kendüyi getüren ^cazizlerūn birini çağırup eyitdi ki yā fülān. (7) Bu ^caziz eyitdi lebbeyk. Ol çağırın eyitdi ki⁴⁸¹⁴ ol getürdigūn şahşı mekānına ilet ki ol (8) bu mertebeye⁴⁸¹⁵ lāyık degüldür diyüp kırıklardur⁴⁸¹⁶ ğāyib⁴⁸¹⁷ oldılar.⁴⁸¹⁸ Hemān dem⁴⁸¹⁹ kendüyi [MK111a] getüren (9) ^cazizler eyitdiler ki behey ğāfil niçün ğaflet idüp ol gemi ehline du^cā itdūn? Sen kadar (10) ol ^cazizlerūn Hāḫ te^cālāya nāz u⁴⁸²⁰ niyāzı geçmez miydi? Çünki fırsat⁴⁸²¹ maḥallinde kendüne taḫşirāt (11) itdūn ğaflet eyledūn. İmdi yum gözlerini⁴⁸²² diyüp göz yumup açınca kendü⁴⁸²³ maḫamında⁴⁸²⁴ nā-murād (12) zārla⁴⁸²⁵ ḳaldı.⁴⁸²⁶

Nazm

[Fā^c ilātūn/Fā^c ilātūn/ Fā^c ilūn]

Ġaflet itdi ğafil oldı ol civān

Ḳıldı ah u nāle⁴⁸²⁷ feryād (13) u fiġān

Çün maḥalli ğaflet ile itdi fevt

Pes ḫayātından anuñ yeg oldı⁴⁸²⁸ mevt

⁴⁸⁰⁷ yigit: -SK

⁴⁸⁰⁸ derūn-ı dilden: cān u dilden MK

⁴⁸⁰⁹ eyitdi ki: didi ki MK

⁴⁸¹⁰ müselmānlara: müselmānlara sen SK

⁴⁸¹¹ fırsat: fırsat MK

⁴⁸¹² vir didiği: virdüğü SK

⁴⁸¹³ birle: gibi MK

⁴⁸¹⁴ yā fülān. Bu ^caziz eyitdi lebbeyk. Ol çağırın eyitdi ki: -MK

⁴⁸¹⁵ getürdigūn şahşı mekānına ilet ki ol bu mertebeye: -SK

⁴⁸¹⁶ kırıklardur: kırıklar SK

⁴⁸¹⁷ ğāyib: ğā'ib MK

⁴⁸¹⁸ oldılar: oldı SK

⁴⁸¹⁹ Hemān dem: Ol dem SK

⁴⁸²⁰ Sen kadar ol ^cazizlerūn Hāḫ te^cālāya nāz u: Senūn kadar ^cazizlerūn Hāḫ te^cālāya MK

⁴⁸²¹ fırsat: fırsat MK

⁴⁸²² gözlerini: gözlerini SK; gözlerini MK

⁴⁸²³ kendü: kendi MK; kendüyi SK

⁴⁸²⁴ maḫamında: maḫamında buldı SK

⁴⁸²⁵ zārla: zār ile MK

⁴⁸²⁶ ḳaldı: ḳaldı ve's-selām SK

⁴⁸²⁷ ah u nāle: nāle vü ah MK

⁴⁸²⁸ anuñ yeg oldı: yeg oldı anuñ AL

Anuñ (14) aḥvālin⁴⁸²⁹ şorandan dinledüñ
Acıyup ḥāline cāndan añladuñ

Didi kim beñzi şararmış āh ile (15)
Fikri yoḡ ġayrı hemīn⁴⁸³⁰ Allāh ile

Gice gündüz uyḥu⁴⁸³¹ gelmez gözine
Hem riyāzet şan^ç at [AL92a] (1) olmış özine

Ehl-i ġaflet ^ç āķıbet feryād ider
Nār-ı hicrān⁴⁸³² kendüyi mu^ç tād ider (2) [SK72a]

İmdi gel sen ḥ^çāb-ı ġafletden uyān
Tā saña rūşen ġörine her mekān

Ġaflet ile⁴⁸³³ menzil (3) almaz yol eri
Miḥnet ile⁴⁸³⁴ ^ç ömri geġer⁴⁸³⁵ ser-serī

Ġāfil olma ġaflet itme menzil al
Tā cihānda ola-(4)sın ehl-i vişāl

Çünki bildüñ ġaflet ehli ḥām imiş
Puḥte ol kim puḥteler nīk-nām (5) imiş

Bu kadar sözden münebbih olmayan
Şekli insānda ḥayvāndur⁴⁸³⁶ bī-ġümān

---

⁴⁸²⁹ aḥvālin: aḥvālini AL

⁴⁸³⁰ hemīn: hemān MK

⁴⁸³¹ uyḥu: uyḡu MK

⁴⁸³² Nār-ı hicrān: Nār-ı hie SK

⁴⁸³³ Ġaflet ile: Ġafletle SK

⁴⁸³⁴ miḥnet ile: miḥnetle SK

⁴⁸³⁵ geġer: gicer MK

Faşl-ı işnâ ve sittin⁴⁸³⁷

İmdi (6) benüm ‘azîzüm [MK111b] gözüni ğaflet uyhusından aç. Gönlüne rahmet nûrından saç. Gönlünden (7) ğafleti⁴⁸³⁸ ref idüp⁴⁸³⁹ her zamânda nefsüne⁴⁸⁴⁰ tenbîh idüp kırbet-i Hâk hâşıl eyle.⁴⁸⁴¹

Hikâyet

[Nitekim Bağdâd halîfelerinden birinün oğlu dâ'imâ nefsine tenbîh idüp kırbet-i Hâk hâşıl eyledi.]⁴⁸⁴² (8) Anuñ hikâyeti budur ki⁴⁸⁴³ Bağdâd içinde bir şâlih mütedeyyin kişi evlerin⁴⁸⁴⁴ yapmağ için ırğad (9) pâzârına vardı, gördi kim bir tâze civân ırğad bâzârında turur.⁴⁸⁴⁵ Bu şâlih kişi⁴⁸⁴⁶ eyitdi (10) yâ yigit ırğadlık ider misin? Civân eyitdi belî.⁴⁸⁴⁷ Şâlih⁴⁸⁴⁸ eyitdi gel imdi saña iki aqçe (11) vireyin⁴⁸⁴⁹ evümde ırğadlık eyle didi. Civân n'ola didi. Ammâ benüm üç ‘özrüm vardır (12) kabûl iderseñ varayum didi. Şâlih eyitdi ‘özürlerini⁴⁸⁵⁰ beyân eyle bileyin.⁴⁸⁵¹ Civân eyitdi (13) biri oldur ki⁴⁸⁵² namâz vaqtinde namâzımı murâdumca⁴⁸⁵³ kılmağa mâni‘ olmâyasın ve biri dağı hizmetüm⁴⁸⁵⁴ edâ (14) itdükden soñra haqqımı virüp yarın girü gel dimeyesin ve biri dağı budur ki⁴⁸⁵⁵ haqqımı helâl (15) mâluñdan viresin şühelüden virmeyesin. Bu kerre⁴⁸⁵⁶ ‘özürleriyle şâlih⁴⁸⁵⁷ kabûl idüp civânı [AL92b] (1) alup gitdi. Ol gün civân üç dört ırğadca⁴⁸⁵⁸ işledi. Çünkü aḥşam yaqın (2) geldi⁴⁸⁵⁹ bu civân hizmetin⁴⁸⁶⁰ edâ idüp haqqın taleb eyledi.⁴⁸⁶¹ Şâlih⁴⁸⁶² eyitdi yâ

⁴⁸³⁶ Şekli insânda hayvândur: Şekl insân ise hayvân MK

⁴⁸³⁷ Faşl-ı işnâ ve sittin: Faşl 62 AL, SK

⁴⁸³⁸ ğaflet: ğafleti MK

⁴⁸³⁹ idüp: olup SK

⁴⁸⁴⁰ nefsüne: nefsine MK

⁴⁸⁴¹ kırbet-i Hâk hâşıl eyledi: Haqqla taqarrüb hâşıl eyle SK // eyle: eyledi AL

⁴⁸⁴² [Nitekim Bağdâd halîfelerinden birinün oğlu dâ'imâ nefsine tenbîh idüp kırbet-i Hâk hâşıl eyledi]: SK; -AL, -MK

⁴⁸⁴³ Anuñ hikâyeti budur ki: -MK

⁴⁸⁴⁴ kişi evlerin: kişi var idi evin MK

⁴⁸⁴⁵ durur: turur SK

⁴⁸⁴⁶ kişi: -SK

⁴⁸⁴⁷ belî: belî iderem MK

⁴⁸⁴⁸ Şâlih: Şâlih kişi MK

⁴⁸⁴⁹ iki aqçe vireyin: üçret vireyüm MK

⁴⁸⁵⁰ ‘özürlerini: ‘özürlerin MK

⁴⁸⁵¹ bileyin: bileyüm MK

⁴⁸⁵² oldur ki: -MK

⁴⁸⁵³ murâdumca: muradınca MK

⁴⁸⁵⁴ hizmetüm: hıdmetüm AL

⁴⁸⁵⁵ budur ki: -SK

⁴⁸⁵⁶ Bu kerre: -SK

⁴⁸⁵⁷ ‘özürleriyle şâlih: Şâlih ‘özürleriyle SK; cümle ‘ ‘özürlerin ol şâlih kişi kabûl idüp MK

⁴⁸⁵⁸ ırğadca: ırğadça iş SK

⁴⁸⁵⁹ geldi: oldı SK

⁴⁸⁶⁰ hizmetin: hıdmetin AL

⁴⁸⁶¹ yaqın oldı bu civân hizmetin edâ idüp haqqın taleb itdi SK

⁴⁸⁶² Şâlih: Şâlih kişi MK

civān ben hiç⁴⁸⁶³ (3) senüñ [MK112a] gibi⁴⁸⁶⁴ [SK72b] emegin bezl ider taşarruf itmez ırğad görmedüm. Luṭf eyle yarın girü⁴⁸⁶⁵ gel didi. Pes ol⁴⁸⁶⁶ (4) civān eyitdi yarınuñ⁴⁸⁶⁷ issi var Allāh bilür mürüvvet eylesesin⁴⁸⁶⁸ bu günki ḥaḳḳımı helāl māluñdan⁴⁸⁶⁹ (5) vir ki ben giderem diyüp ol şālih⁴⁸⁷⁰ kişiden ḥaḳḳını alup gitdi. Bunuñ üzerine birkaç (6) gün geçdi ammā bu şālih ol civānuñ maḳāmın⁴⁸⁷¹ şormaduğına⁴⁸⁷² pişmān oldı ve⁴⁸⁷³ eyitdi (7) ol civān ğaribe beñzerdi ve⁴⁸⁷⁴ hem şālih civān idi kāşki mālımuñ zekātından bir miḳdār (8) nesne vireydüm diyüp birkaç⁴⁸⁷⁵ aḳçe alup⁴⁸⁷⁶ ırğad pāzārına gitdi.⁴⁸⁷⁷ ırğadlardan ol (9) civānı şordı. ırğaduñ⁴⁸⁷⁸ biri eyitdi ki⁴⁸⁷⁹ ol sen⁴⁸⁸⁰ didüğüñ⁴⁸⁸¹ yigit şehrden çıḳup şol (10) vīrānelik⁴⁸⁸² tarafına gitdi. Ammā maḳāmın⁴⁸⁸³ ḳanda olur bilemez⁴⁸⁸⁴ didi. Pes ol şālih (11) vīrānelik⁴⁸⁸⁵ ḫarafa ‘azm idüp bir vīrānede⁴⁸⁸⁶ ol yigidi buldı. Gördi kim⁴⁸⁸⁷ bir mertebede (12) ḫaşte olmış kim⁴⁸⁸⁸ ölmege az⁴⁸⁸⁹ ḳalmış. Yanına gelüp eyitdi yā civān ḫālün⁴⁸⁹⁰ nedür? Civān eyitdi⁴⁸⁹¹ (13) elḫamdüli'llāh diyüp⁴⁸⁹² gözlerin açup gördi kim⁴⁸⁹³ ol evinde ırğadlıḳ itdügi şālih⁴⁸⁹⁴ kişidür. Şālih eyitdi (14) ey civān gel seni evüme⁴⁸⁹⁵ alup gideyüm ve⁴⁸⁹⁶ saña Allāh iḳün tīmār ideyin⁴⁸⁹⁷ didi. Civān (15) eyitdi luṭf eyle beni

4863 hiç: -MK

4864 gibi: -SK

4865 girü: yine AL

4866 [pes ol]: MK, SK; -AL

4867 yarınuñ: yārınki günün MK

4868 eylesesin: eylesin MK

4869 helāl māluñdan: helālden SK

4870 ol şālih: o SK

4871 şālih ol civānuñ maḳāmın: şālih kişi bu civānuñ gitdügi maḳāmı MK

4872 şormaduğına: şormadığına AL

4873 ve: -SK

4874 ve: -SK

4875 birkaç: bir miḳdār MK; biraz SK

4876 alup: getirüp SK

4877 gitdi: gitdi ve MK

4878 ırğaduñ: ırğadın MK

4879 ırğaduñ biri eyitdi ki: Bir ırğad eyitdi SK // ki: -MK

4880 sen: senüñ MK

4881 didüğüñ: didigün AL

4882 vīrānelik: virānlıḳ SK

4883 maḳāmın: maḳām SK

4884 bilmez: bilmezem SK

4885 vīrānelik: virāneliḳ SK

4886 vīrānede: virāne ḫāne dānede SK

4887 kim: ki MK

4888 kim: ki MK

4889 az: az vaḳit MK

4890 ḫālün: ḫālin MK

4891 eyitdi: -MK

4892 diyüp: diyüp ve MK

4893 kim: ki MK

4894 itdügi şālih: iden AL

4895 evüme: evime MK

4896 ve: ve hem MK

huzūrumdan ayırma.⁴⁸⁹⁸ Şālih eyitdi imdi baña söyle⁴⁸⁹⁹ gönlün ne [AL93a] (1) ister.⁴⁹⁰⁰ Civān eyitdi gönlüm enār ister.⁴⁹⁰¹ Şālih eyitdi varup enār getüreyin.⁴⁹⁰² Civān eyitdi ammā (2) enāri helälce⁴⁹⁰³ aqçe ile al getür⁴⁹⁰⁴ didi. Ol şālih kişi olsun diyüp gitdi. Fikr itdi ki⁴⁹⁰⁵ (3) bu civān haram yimez aña şübhelü aqçeden⁴⁹⁰⁶ şübhesüz aqçe⁴⁹⁰⁷ gerekdür diyüp ‘aceb niçe eyleyem⁴⁹⁰⁸ şübhesüz hod māl olmaz (4) bāri varup tağdan⁴⁹⁰⁹ arqamla odundan getürüp şatayın enāri anuñ aqçesiyle (5) alayın⁴⁹¹⁰ diyüp evine varup bir balta aldı⁴⁹¹¹ tağa varup⁴⁹¹² biraz⁴⁹¹³ odundan kesüp taħammül itdügi⁴⁹¹⁴ [SK73a] (6) kadar yüklendi alup şehre geldi ve ol odunu bir aqçeye⁴⁹¹⁵ şatup aqçesiyle⁴⁹¹⁶ enār alup ol hasta (7) civānuñ önüne getürüp eyitdi. Ey merd-i ğarīb işte⁴⁹¹⁷ saña enār getürdüm, alup yi didi. Civān (8) eyitdi ‘acebā bu enāri⁴⁹¹⁸ ne aşl aqçe ile alduñ ola didi. Ol⁴⁹¹⁹ Şālih eyitdi arqamla⁴⁹²⁰ tağdan⁴⁹²¹ odun (9) getürüp şatdum anuñ aqçesiyle aldim didi. Ol civān eyitdi ‘acebā ne ile kesdün? Merd-i şālih⁴⁹²² (10) balta ile kesdüm didi.⁴⁹²³ Ol⁴⁹²⁴ civān eyitdi ol baltayı ne aşl aqçe ile alduñ ola didi. Merd-i (11) şālih⁴⁹²⁵ eyitdi [MK113a] hātırında degüldür. Ol⁴⁹²⁶ civān eyitdi imdi⁴⁹²⁷ baña hātırıñ qalması ben ol enārdan (12) yimezin⁴⁹²⁸ didi. Ammā saña bir vaşıyyetüm vardur⁴⁹²⁹ qabül iderseñ. Pes merd-i şālih⁴⁹³⁰ eyitdi buyur her ne (13)

⁴⁸⁹⁷ ideyin: ideyüm MK

⁴⁸⁹⁸ huzūrumdan ayırma: bī-huzūr itme MK

⁴⁸⁹⁹ Şālih eyitdi imdi baña söyle: Şālih kişi eyitdi bārī baña di MK // söyle: eydivir ki SK

⁴⁹⁰⁰ ister: diler SK; ister. Pes MK

⁴⁹⁰¹ ister: diler SK // ister: ister pes SK

⁴⁹⁰² varup enār getüreyin: varayum getüreyüm MK

⁴⁹⁰³ helälce: helāl AL

⁴⁹⁰⁴ getür: -MK

⁴⁹⁰⁵ olsun diyüp gitdi. Fikr itdi ki: eyitdi ki MK

⁴⁹⁰⁶ aña şübhelü aqçeden: -MK

⁴⁹⁰⁷ şübhelü aqçeden şübhesüz aqçe: bir şübhesüz aqçeden almak SK

⁴⁹⁰⁸ niçe eyleyem: nice eyleyeyüm MK

⁴⁹⁰⁹ tağdan: dağdan odun keseyüm MK

⁴⁹¹⁰ şatayın enāri anuñ aqçesiyle alayın: şatayum bāresiyle enāri alayum MK

⁴⁹¹¹ aldı: aldı ve MK

⁴⁹¹² varup: gidüp AL

⁴⁹¹³ biraz: -MK

⁴⁹¹⁴ itdügi: itdigi AL

⁴⁹¹⁵ aqçeye: -SK

⁴⁹¹⁶ aqçesiyle: aqçesine AL

⁴⁹¹⁷ işte: üşte SK

⁴⁹¹⁸ enāri: enārumı AL

⁴⁹¹⁹ didi. Ol: diyüp AL

⁴⁹²⁰ arqamla: arqamla SK

⁴⁹²¹ tağdan: dağdan AL

⁴⁹²² Merd-i şālih: Merd-i şālih eyitdi MK

⁴⁹²³ didi: -MK

⁴⁹²⁴ Ol: -AL

⁴⁹²⁵ Merd-i şālih: Ol şālih AL

⁴⁹²⁶ Ol: -AL

⁴⁹²⁷ imdi: -AL

⁴⁹²⁸ yimezem: yimezin AL

⁴⁹²⁹ vardur: var MK

dirseñ inşā'illāh te^c ālā⁴⁹³¹ kudretüm oldukça yirine koyam⁴⁹³² didi. Ol civān eyitdi (14) iki sâ^c atden şoñra ben āhirete intikāl itsem gerek.⁴⁹³³ Ol dem üç kişi gelüp birisi bir (15) Qurān getürür şu ısıdur ve anlaruñ birisi dañı⁴⁹³⁴ yusa gerekdür. Ammā [sen]⁴⁹³⁵ şu koyasın [AL93b] (1) ve bir aq kefen getürüp baña şaralar dañı meyyitümi dördüñüz getürüp taşra çıkaruñ. (2) Ol dem bir bölük cemā^c at gelüp benüm namāzumı kılup⁴⁹³⁶ meyyitümi alup gideler.⁴⁹³⁷ Sen benüm başum (3) ucındağı Qurān-ı Şerīf⁴⁹³⁸ ve seccādeyi alup Bağdād halīfesine ilet ve benden selām (4) eyle ve eyit⁴⁹³⁹ [ki bu Qurānla seccādeyi size gönderen dār-ı bekāya rihlet idüp eyitdi ki]⁴⁹⁴⁰ ki şimden gerü ħ[~]āb-ı ğafletden uyanup nefesine tenbīh eylesün⁴⁹⁴¹ ki bir gün peyk-i (5) ecel irişüp ol ^c izz ü nāzla⁴⁹⁴² beslediği cismi mūr u mār tār-mār ider.⁴⁹⁴³ İşte⁴⁹⁴⁴ biz gitdük (6) nevbet saña qaldı.⁴⁹⁴⁵ Merd-i şālih ile⁴⁹⁴⁶ helālleşüp kendü⁴⁹⁴⁷ için Yāsīn-i şerīf⁴⁹⁴⁸ okıyup imān (7) ve şehādet ile⁴⁹⁴⁹ cān teslīm eyledi. Hemān üç nefer-ı ħüb şüretler⁴⁹⁵⁰ [nūrānī]⁴⁹⁵¹ [MK113b] [SK73b] kişiler içerü gelüp [merd-i]⁴⁹⁵² (8) şālihe selām virdiler. Dañı od yaqup şu ısıtdılar tiz⁴⁹⁵³ bu civāni kendüñüñ vaşiyeti (9) mücibince⁴⁹⁵⁴ yuyup kefenlediler. Andan⁴⁹⁵⁵ çıkarup taşra getürdiler. Bir şaħra yirde [meyyitini]⁴⁹⁵⁶ bir yüksek (10) taş üzerine qodılar. Nā-ğāh kıble tarafından bir bölük cemā^c at gelüp meyyit namāzına (11) hāzır oldılar. Bir aq şağallu uzun boylu ħüb şüretlü laṭif qoħulu⁴⁹⁵⁷ (12) kimesne ilerü gelüp imāmet eyledi. Bākıyyesi aña iktidā idüp⁴⁹⁵⁸ merd-i

⁴⁹³⁰ Pes merd-i: - AL

⁴⁹³¹ te^c ālā: -MK

⁴⁹³² koyam: koyayum SK; getüreyüm MK

⁴⁹³³ gerek: gerekdür SK

⁴⁹³⁴ getürür şu ısıdur ve anlaruñ birisi dañı: getürüp şu ısıdurler anlaruñ birisi beni SK

⁴⁹³⁵ [sen]: MK, SK; -AL

⁴⁹³⁶ namāzumı kılup: namāzımı kılarlar MK

⁴⁹³⁷ gideler: gideler. Ba^c dehu SK; giderler MK

⁴⁹³⁸ Qurān-ı Şerīf: Kelāmu'llāhı ki Qurān-ı Şerīfdür MK; Qur'an SK

⁴⁹³⁹ eyle ve eyit: it SK

⁴⁹⁴⁰ [ki bu Qurānla seccādeyi size gönderen dār-ı bekāya rihlet idüp eyitdi ki]: SK; -AL, -MK

⁴⁹⁴¹ eylesün: eylesin MK

⁴⁹⁴² nāzla: nāz ile MK

⁴⁹⁴³ tār-mār ider: -MK

⁴⁹⁴⁴ İşte: Üşte SK

⁴⁹⁴⁵ qaldı: geldi AL; qaldı diyessin diyüp MK

⁴⁹⁴⁶ ile: ile vedağ ile MK

⁴⁹⁴⁷ kendü: kendi MK

⁴⁹⁴⁸ helālleşüp kendü için Yāsīn-i şerīf: veda^c ve helālleşüp kendü için Yāsīn SK

⁴⁹⁴⁹ şehādet ile: şehādet-i imān ile MK

⁴⁹⁵⁰ şüretler: şüretlü MK

⁴⁹⁵¹ [nūrānī]: MK, SK; -AL,

⁴⁹⁵² [merd-i]: MK, SK; -AL

⁴⁹⁵³ [tiz]: tiz tiz MK; -AL

⁴⁹⁵⁴ mücibince: üzere MK

⁴⁹⁵⁵ Andan: -SK

⁴⁹⁵⁶ [meyyitini]: meyyiti MK; -AL

⁴⁹⁵⁷ qoħulu: qoħulu MK

⁴⁹⁵⁸ idüp: idüp ve SK eyledi MK

şâlih bilece civānuñ⁴⁹⁵⁹ (13) namāzın kıldılar.⁴⁹⁶⁰ [Ammā]⁴⁹⁶¹ merd-i şâlih yanında tūran
 ‘azīze şordı ki siz kimlersiz⁴⁹⁶² (14) ve ol imām olan kişi kimdür? Ol ‘aziz⁴⁹⁶³ cevāb virüp
 eyitdi,⁴⁹⁶⁴ biz ricālū'l-(15)ğayb erenleriyüz⁴⁹⁶⁵ ve⁴⁹⁶⁶ ol [imām]⁴⁹⁶⁷ olan hāzret-i server-i
 enbiyā ‘aleyhi's-selāmdur⁴⁹⁶⁸ didi. Çünkü namāzın [AL94a] (1) kıldılar. [Pes]⁴⁹⁶⁹ imām
 olan⁴⁹⁷⁰ merd-i şâlihe [hīṭāb idüp]⁴⁹⁷¹ eyitdi yā fūlān bu civānuñ vaşiyetin yirine getür
 diyüp ol meyyiti (2) alup kıble tarafına teveccüh idüp gāyib⁴⁹⁷² oldılar. Ol dem merd-i şâlih
 ağlayu ağlayu (3) Kelāmu'llāhı [MK114a] ve ol seccādeyi götürüp hālīfe kâpusına geldi.
 Meger ol gün hālīfe şikāra çıkmışdı. (4) Geldi⁴⁹⁷³ merd-i şâlih daḥı kelām-ı kâdīmī seccāde
 üzerine koyup başı üzerine (5) kâldırup [hemān]⁴⁹⁷⁴ ırâqdan [tūrup]⁴⁹⁷⁵ çağırdı⁴⁹⁷⁶ yā hālīfe
 bu Qurānla⁴⁹⁷⁷ seccādeyi size⁴⁹⁷⁸ emānet gönderdiler didi. Pes hālīfe (6) ol kişiye⁴⁹⁷⁹ nāzar
 idüp şu⁴⁹⁸⁰ kişinūñ başındaḡın aluñ diyü emr itdi.⁴⁹⁸¹ Kâpucılar⁴⁹⁸² alup (7) hālīfeye
 virdiler.⁴⁹⁸³ Hālvetine varup ol kişinūñ başındaḡı ne idi getürūñ didi. (8) Getürdiler gördi⁴⁹⁸⁴
 kim biri bir⁴⁹⁸⁵ eski seccāde ve biri cildlü bir köhne Qur'āndur.⁴⁹⁸⁶ Çünkü hālīfe Qur'ānı⁴⁹⁸⁷
 (9) eline aldı⁴⁹⁸⁸ açup baḡdı⁴⁹⁸⁹ daḥı āh idüp ‘aḡlı gitdi. Pes kullar yanına gelüp⁴⁹⁹⁰ yüzüne

⁴⁹⁵⁹ civānuñ: bu zātın MK

⁴⁹⁶⁰ kıldılar: kılup MK

⁴⁹⁶¹ Ammā: MK, SK; -AL

⁴⁹⁶² kimlersiz: kimlersinüz MK

⁴⁹⁶³ Ol ‘aziz: Ol ‘aziz daḥı MK

⁴⁹⁶⁴ virüp eyitdi: virdi ki MK

⁴⁹⁶⁵ ricālū'l- ğayb erenleriyüz: ricālū'l- ğaybuz AL

⁴⁹⁶⁶ ve: -MK

⁴⁹⁶⁷ imām: MK, SK; -AL

⁴⁹⁶⁸ hāzret-i server-i enbiyā ‘aleyhi's-selāmdur : Hāzret-i Muḥammed Muşṭafā ‘aleyhi's-selāmdur SK; zāt
 hāzret-i server-i enbiyā Muḥammed Muşṭafā şalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem hāzretleridür MK

⁴⁹⁶⁹ Pes: MK, SK; -AL

⁴⁹⁷⁰ olan: olan zāt-ı şerīf MK

⁴⁹⁷¹ hīṭāb idüp: MK, SK; -AL

⁴⁹⁷² gāyib: gā'ib MK

⁴⁹⁷³ şikāra çıkmışdı. Geldi: şikārdan gelüp MK

⁴⁹⁷⁴ hemān: Hemān dem SK; -AL

⁴⁹⁷⁵ tūrup: MK, SK; -AL

⁴⁹⁷⁶ çağırdı: çağırdı ki SK

⁴⁹⁷⁷ hālīfe bu Qurānla: emirū'l-mü' minin yā hālīfe-i rabbū'l-‘ālemīn bu Qur'ān-ı Şerīf ile MK

⁴⁹⁷⁸ size: saña AL

⁴⁹⁷⁹ Pes hālīfe ol kişiye: Ol hālīfe MK

⁴⁹⁸⁰ ol: şu AL

⁴⁹⁸¹ kişinūñ başındaḡın aluñ diyü emr itdi: ādemūñ başında olan şeyleri alın diyü emr eyledi MK

⁴⁹⁸² Kâpucılar: Kâpuçılar MK

⁴⁹⁸³ virdiler: virdiler. Hālīfe MK

⁴⁹⁸⁴ gördi: -AL

⁴⁹⁸⁵ bir: -MK, -SK

⁴⁹⁸⁶ Hālvetine varup ol kişinūñ başındaḡı ne idi getürūñ didi. Getürdiler gördi kim biri eski seccāde ve biri
 cildlü bir köhne Qur'āndur: Hālvete varup gördi ki bir eski seccāde ve bir cildlü köhnelenmiş Qur'ān-ı
 ‘azimū's-şān MK

⁴⁹⁸⁷ Qur'ānı: Kelāmu'llāhı MK

⁴⁹⁸⁸ aldı: aldı ve MK

⁴⁹⁸⁹ baḡdı: baḡdı ve MK

(10) gül-âb saçup ellerin ayakların ovdılar.⁴⁹⁹¹ [SK74a] ‘ Aklı başına geldi eyitdi varuñ⁴⁹⁹² bunları (11) getüren kişiyi bunda⁴⁹⁹³ getirüñ didi. Vardılar merd-i şālîhi ħalîfe öñine getürdiler. Ħalîfe (12) eyitdi ey ‘ azîz bu esbâbi⁴⁹⁹⁴ saña viren⁴⁹⁹⁵ ħandadır ki ol benüm oğlumdur. On altı (13) yıldur ki ġâyib⁴⁹⁹⁶ oldu ölüsin dirisin kimse bilmedi.⁴⁹⁹⁷ Bu Ķur’ânı⁴⁹⁹⁸ ben anıñçun kendü (14) elümle⁴⁹⁹⁹ yazmış idüm. İmdi luţf eyle ol⁵⁰⁰⁰ ne yirdedür bize anuñ ħaberin vir didi. [MK114b] [Pes]⁵⁰⁰¹ (15) merd-i şālîh ol civānuñ bir bir ħikāyetin söyledi⁵⁰⁰² ve⁵⁰⁰³ vaşiyetin didi. Ol dem ħalîfe oğlu [AL94b] (1) içün biraz āh ü vāh⁵⁰⁰⁴ idüp ağladı.⁵⁰⁰⁵ Merd-i şālîhe ħayli in‘ām u iĥsān eyleyüp evine⁵⁰⁰⁶ gönderdi⁵⁰⁰⁷ daĥı (2) oğlunuñ vaşiyeti⁵⁰⁰⁸ sözleri⁵⁰⁰⁹ cānına kār itdi ve zūlmı⁵⁰¹⁰ terk idüp⁵⁰¹¹ ‘ adl u dādı⁵⁰¹² her zamān ziyāde ider⁵⁰¹³ oldu. (3) Andan⁵⁰¹⁴ āĥirete naĥl itdi.⁵⁰¹⁵

Nazm

[Mef’ ūlü/Fā’ ilā tü/Mefā’ ilü/Fā’ ilün]

Terk itdi māsivāyı henüz ol civān iken⁵⁰¹⁶

Baġdād (4) içinde atası⁵⁰¹⁷ ħükm issi ħān iken⁵⁰¹⁸

⁴⁹⁹⁰ yanına gelüp: -SK

⁴⁹⁹¹ ovdılar: ovdılar tā ki MK

⁴⁹⁹² varuñ: varın MK

⁴⁹⁹³ bunda: -AL; baña MK

⁴⁹⁹⁴ esbābi: eşyaları MK

⁴⁹⁹⁵ saña viren: viren saña AL

⁴⁹⁹⁶ ġâyib: ġā’ib MK

⁴⁹⁹⁷ bilmedi: bilmez MK

⁴⁹⁹⁸ Ķur’ânı: muşĥafı MK

⁴⁹⁹⁹ kendü elümle: kendi elüm ile MK

⁵⁰⁰⁰ luţf eyle ol: -SK

⁵⁰⁰¹ Pes: MK, SK; -AL

⁵⁰⁰² söyledi: eyidivirdi SK; ħaber virüp MK

⁵⁰⁰³ ve: -MK

⁵⁰⁰⁴ vāh: zār MK

⁵⁰⁰⁵ ağladı: ağladı inledi ve SK

⁵⁰⁰⁶ in‘ām u iĥsān eyleyüp evine: iĥsān idüp AL; iĥsān eyleyüp evine MK

⁵⁰⁰⁷ gönderdi: gönderdi ve MK

⁵⁰⁰⁸ vaşiyeti: vaşiyet MK

⁵⁰⁰⁹ sözleri: MK, SK; -AL

⁵⁰¹⁰ zūlmı: zūlm SK

⁵⁰¹¹ idüp: ve AL

⁵⁰¹² ‘ adl u dādı: ‘ adli MK

⁵⁰¹³ ider: -SK

⁵⁰¹⁴ Andan: O daĥı birkaç zamān şoñra MK

⁵⁰¹⁵ naĥl itdi: intikāl eyledi MK

⁵⁰¹⁶ civān iken: civānken SK

⁵⁰¹⁷ Baġdād içinde atası: Atası Baġdād içinde AL

⁵⁰¹⁸ ħān iken: cān iken AL; sultān iken SK

ıldı anuñ namāzını ğāyib erenleri
Ĝarĝ oldu nūr-ı rahmete (5) cennetdūr yiri⁵⁰¹⁹

İtdi vaşıyyet atasına Hāĝ tarīķini
Tıtdı atası hem⁵⁰²⁰ anuñ el-ħaĝĝ⁵⁰²¹ tarīķini

Dirlik (6) oldur ki ğāyib⁵⁰²² erenler muĉ ĩn ola
İki cihānda Şems Şıfat meh cebĭn ola

Terk itmeyince salţanat-ı mŭlk-i (7) fānĭyi
Ārāyiş-i cihānı ve bu naĝş-ı Mānĭyi

Fehm eyledŭnse⁵⁰²³ remzi rumŭzı mŭnebbih ol
Tā cŭmle ĥacetŭnĭ⁵⁰²⁴ Ĥudā (8) eyleye ħabŭl

Tenbĭh iderse nefse eger⁵⁰²⁵ dā'imā kişi
Merdāne ola cŭnbişi pes bite her işi

Dŭnyāya ğurre (9) olma fenādur beķāsı yoĝ
İşi belā vŭ cevır ũ cefādur Őafāsı yoĝ

Biş gŭn olur nihāyeti⁵⁰²⁶ (10) ĉ ōmrŭn Őaķın Őaķın⁵⁰²⁷
Ōlmem dime ecel ũ⁵⁰²⁸ ħıyāmet yaķın yaķın⁵⁰²⁹

⁵⁰¹⁹ MK nŭshasında beyitin dizeleri yer deĝiştirmiştir: Ĝarĝ oldu nūr-ı rahmete cennetdūr yiri / ıldı anuñ namāzını ğā'ib erenleri MK

⁵⁰²⁰ hem: -AL, -MK

⁵⁰²¹ anuñ elħaĝ: elħaĝ anuñ MK

⁵⁰²² ğāyib: ğā'ib MK

⁵⁰²³ eyledŭnse: eyledinse MK

⁵⁰²⁴ ĥacetŭnĭ: ĥacetini MK

⁵⁰²⁵ eger: her SK; -MK

⁵⁰²⁶ olur nihāyeti: gŭn olur nihāyet MK

⁵⁰²⁷ Őaķın: -AL, -MK

⁵⁰²⁸ ũ: -AL, -MK

⁵⁰²⁹ yaķın yaķın: yaķındur yaķın MK

Her ne ki eyledünse ‘amel [MK115a] ol alur saa

Çünkü (11) bilürsin anı ayırlu e saa [SK74b]

Terk it hevā-yı nefsi ‘ibādetde ol müdām

Āhır sözüm (12) budur ki didüm saa ve's-selam⁵⁰³⁰

Faşl-ı şelāse ve sittin⁵⁰³¹

Ba‘dehu ey arīat sālīki⁵⁰³² ve ey aīat mālīki!⁵⁰³³ (13) Çünkü nefsün ef‘āl-i abāhatinden saa otuz biş⁵⁰³⁴ fi‘lini tarīr idüp her birinün (14) muābelesinde münāsebet⁵⁰³⁵ ile birer ikāye⁵⁰³⁶ ta‘bir⁵⁰³⁷ itdüm ve otuz biş⁵⁰³⁸ abī fi‘lün muābelesinde (15) otuz biş⁵⁰³⁹ aşlet beyān idüp her aşletün⁵⁰⁴⁰ maalli birle⁵⁰⁴¹ birer ikāyetin⁵⁰⁴² ‘ayān eyledüm. [AL95a] (1) Cümlesi yitmiş⁵⁰⁴³ ikāyet-i pür-naşīat olur⁵⁰⁴⁴ ki gāfil gönüllere⁵⁰⁴⁵ tenbī ola. Her kim bu kitābı oıyup (2) naşīatlarından mütenebbih olursa ve küllī⁵⁰⁴⁶ ‘işıyān işine tevbe idüp adan gelene rāzı (3) olub ni‘metlerine şükr idüp belālarına şabr iderse belki belāyı ni‘met bilürse ümīddür ki (4) Ġaffārū‘z-zünüb⁵⁰⁴⁷ anu günāhlarını⁵⁰⁴⁸ ‘afv idüp gönlünü rahmeti⁵⁰⁴⁹ nūrı birle⁵⁰⁵⁰ münevver eyleyüp (5) cennetde dīdārı⁵⁰⁵¹ birle müşerref eyleye. Zīrā mü‘min olana cennet iki ademdür. Biri günāhlarına (6) tevbe [itmekdür]⁵⁰⁵² ve biri daı belāya şabr idüp şükr itmekdür. Ammā şol kimesne kim günāhlarına⁵⁰⁵³ tevbe idüp (7) belālara şabr eylese taı ol kişı cennet içindedür.⁵⁰⁵⁴

⁵⁰³⁰ hevā-yı nefsi: hevā-yı nefsi AL, MK

⁵⁰³¹ Faşl-ı şelāse ve sittin: Faşl 63 AL,SK

⁵⁰³² sālīki: sālīk MK

⁵⁰³³ mālīki: mālīk MK

⁵⁰³⁴ otuz beş: otuz bir MK

⁵⁰³⁵ münāsebet: münāsebeti AL

⁵⁰³⁶ ikāye: ikāyet MK

⁵⁰³⁷ ta‘bir: tefsīr AL

⁵⁰³⁸ ve otuz beş: ve ol otuz bir MK

⁵⁰³⁹ otuz beş: otuz bir MK

⁵⁰⁴⁰ aşletün: faşlu AL

⁵⁰⁴¹ birle: ile MK

⁵⁰⁴² ikāyetin: ikāyet MK

⁵⁰⁴³ yitmiş: altmış iki MK

⁵⁰⁴⁴ naşīat olur: naşīatdür MK

⁵⁰⁴⁵ gāfil gönüllere: gāfillere MK

⁵⁰⁴⁶ Her kim bu kitābı oıyup naşīatlarından mütenebbih olursa ve küllī: ve itdüğü MK

⁵⁰⁴⁷ Ġaffār-uz-zunüb: Ġaffār-uz-zunüb olan Allāh celle celaluhu MK

⁵⁰⁴⁸ günāhlarını: günāhını MK

⁵⁰⁴⁹ rahmeti: rahmetinün SK

⁵⁰⁵⁰ nūrı birle: nūr-ıla MK

⁵⁰⁵¹ dīdārı: dīdār SK

⁵⁰⁵² [itmekdür]: MK, SK; -AL

⁵⁰⁵³ tevbe itmekdür ve biri daı belāya şabr idüp şükr itmekdür. Ammā şol kimesne kim günāhlarına: -MK

⁵⁰⁵⁴ cennet içindedür: cennetdedür AL; cennet içindedür biri daı ni‘mete şükr itmekdür MK

[MK115b] Zīrā Ḥaḡ te‘ālā ḥazretlerinüñ raḥmeti deryāsı (8) vāsı‘dür Ammā şol kimesneler ki nefsüñ murādında olup naşīḥat sözleri⁵⁰⁵⁵ gönline kār (9) itmese⁵⁰⁵⁶ anuñ maḡāmı ŧamudur. Zīrā⁵⁰⁵⁷ cehennem kişıye üç ḡademdür. Birisi günāḥ-ı şaḡāyirdür, (10) ikincisi⁵⁰⁵⁸ günāḥ-ı kebāyirdür üçüncüsü⁵⁰⁵⁹ ḡüfrdür. Pes şol kimesneler ki günāḥ-ı şaḡāyiri işlemek (11) birle⁵⁰⁶⁰ nefsinı mu‘tād eyledi. Günāḥ-ı⁵⁰⁶¹ kebāyirden⁵⁰⁶² daḡı ictināb itmez olur ve günāḥ-ı kebāyirüñ⁵⁰⁶³ (12) nihāyeti küfrdür. Eyle olsa taḡḡıḡ-ı günāḥlardan perḡızkār olmayanuñ yiri ḡaḡım ve ḡıdāsı zaḡḡüm u (13) ḡamımdür. Ġāfil mebaş.

[Ḥatimetü'l-kitāb]⁵⁰⁶⁴

Nazm⁵⁰⁶⁵

[Mefā‘ İlün/Mefā‘ İlün/Fa‘ ülün]

Naşīḥat birle ḡatm itdüm⁵⁰⁶⁶ kitābı

Oḡıyup dinle kim⁵⁰⁶⁷ ḡoḡdur (14) şevābı [SK75a]

Ḥoḡuz yüz elli iki tāriḡinde

Tamām itdüm receb ayı içinde

Kitābuñ adı (15) Tenbīḥ-nāme oldı

Ḥurūfı cümle ma‘nā birle ḡoldı

Ḥudā gönlüme her ne itdi ilḡām

Bu evrāk [AL95b] (1) üzre oldur yazduḡum⁵⁰⁶⁸ kām

Naşīḡatdür ḡamusı ‘āşıḡāne

Vaşıyyetdür kim⁵⁰⁶⁹ itdüm şādıḡane (2)

---

⁵⁰⁵⁵ sözleri: sözlerin MK

⁵⁰⁵⁶ itmese: itmeye MK

⁵⁰⁵⁷ Zīrā: -SK

⁵⁰⁵⁸ ikinci: ikincisi AL

⁵⁰⁵⁹ üçüncüsü: üçüncü el-‘iyāzu bi’llāḡ MK

⁵⁰⁶⁰ birle: bile MK

⁵⁰⁶¹ Günāḡ-ı: -MK

⁵⁰⁶² kebāyirden: kebā’irden MK

⁵⁰⁶³ kebāyirüñ: kebā’irüñ MK

⁵⁰⁶⁴ Ḥatimetü'l-kitāb: -AL

⁵⁰⁶⁵ Nazm: -MK

⁵⁰⁶⁶ itdüm: itdük MK

⁵⁰⁶⁷ kim: ki MK

⁵⁰⁶⁸ yazduḡum: yazdıḡım AL

Sebeb bu oldu te'lîf kitāba
Meger bir gice çeşmüm vardı h̄vāba

Göründi vāqı'ām içinde (3) bir pîr
Yüzi nūrānî özi⁵⁰⁷⁰ ehl-i tedbîr

Didi ey⁵⁰⁷¹ nefis elinde zār u giryān
Şarāb (4) u beng ile h̄umār u [MK116a] hayrān

Niçe⁵⁰⁷² bir geçe 'ömrüñ bu hevāda
Muķīm ola mı dirsın bu yuvada (5)

Niçün nefsüñe itmezsin naşîhat
Niçün şüretde ķalduñ⁵⁰⁷³ ķamı sîret

Meger var ise sen dîvāne (6) olduñ
Anuñçun bu hevā ķarında ķalduñ

Қo şimden girü bu olmaz hevāyı
Dil ü cān ile (7) yād eyle H̄udāyı

H̄udā 'aşķını yolda reh-nümā it
Revān menzil alup maķşūduña (8) yit⁵⁰⁷⁴

Didükden soñra bu deñlü cevābı
Çıķarup virdi⁵⁰⁷⁵ bu⁵⁰⁷⁶ ra'na kitābı

---

⁵⁰⁶⁹ kim: ki MK

⁵⁰⁷⁰ özi: yüzi AL

⁵⁰⁷¹ ey: ki MK

⁵⁰⁷² Niçe: Nice MK

⁵⁰⁷³ ķalduñ: ķaldın MK

⁵⁰⁷⁴ yit: git MK

Didi (9) emr-i Hudâdur bilmiş ol var
Yazup söyle bunu olsun saña kâr

Uyandum (10) h̄vâbdan bildüm ki h̄azret
Baña emreyledi bir yahşısı hizmet⁵⁰⁷⁷

Çalem çekdüm o⁵⁰⁷⁸ dem iş bu (11) kitâba
Gönül virmedüm ayruğ⁵⁰⁷⁹ ıztırâba⁵⁰⁸⁰

Tamâm itdüm bunu şehrinde H̄hanuñ
Adı Bâğçe Sarâydur (12) o mekânun

Dime kim⁵⁰⁸¹ bu kitâbı⁵⁰⁸² h̄hana⁵⁰⁸³ yazmış
Ya beg ya⁵⁰⁸⁴ mîre⁵⁰⁸⁵ ya sulţana yazmış (13)

Buña Allâh için çekdüm emekler
Ki hep andan biter cümle dilekler

Olursam da ne deñlü (14) yalıñ u aç
Bihamdi'llâh degülem ğayra muhtâc

---

⁵⁰⁷⁵ virdi: dağı AL

⁵⁰⁷⁶ bu: bir SK

⁵⁰⁷⁷ hizmet: hıdmet AL

⁵⁰⁷⁸ o: ol MK

⁵⁰⁷⁹ ayruğ: -AL

⁵⁰⁸⁰ virmedüm ayruğ ıztırâba: virmedim bir demde h̄vâba MK

⁵⁰⁸¹ kim: ki MK

⁵⁰⁸² kitâbı: kitâbı çün MK

⁵⁰⁸³ h̄hana: câna AL

⁵⁰⁸⁴ beg ya: bege AL

⁵⁰⁸⁵ mîre ya: Mîrze MK

Gel imdi tut⁵⁰⁸⁶ sözüm ey yār-ı şādık (15)

Hevādan geçüp ol Allāha ‘āşık [SK75b]

Bizi daħı du‘ādan şalma⁵⁰⁸⁷ ey yār

Ki bir üftādeyem [AL96a] (1) gāyet de nā-çār [MK116b]

Ĥudā atında o ‘ayb ü günāhum

Ne kim itdüm bilür cümle İlāhum (2)

Ve illā sen benüm gibi iŖ itme

Revān ol orı yola egri⁵⁰⁸⁸ gitme

Günāha tevbe eyle (3) cān iinden⁵⁰⁸⁹

Gider inkārı⁵⁰⁹⁰ it irār iinden⁵⁰⁹¹

ün itdüm bu adar pend ü naŖıat (4)

Olur anlayana bu cümle ‘ibret

Yidi yüz elli beyti var tamāmet

NaŖıatdür utan⁵⁰⁹² (5) olur selāmet

Oıyup dinleyen iŖbu kitābı

Ĥudā atında bulsun o Ŗevābı⁵⁰⁹³ (6)

Yazanuñ yazduranuñ her aāsın

Ĥudā ‘afv eyleyüp vire ‘aāsın⁵⁰⁹⁴

---

⁵⁰⁸⁶ tut: dut MK

⁵⁰⁸⁷ Ŗalma: unıtma MK

⁵⁰⁸⁸ egri: egriye MK

⁵⁰⁸⁹ iinden: iinde MK

⁵⁰⁹⁰ inkārı: irārı MK

⁵⁰⁹¹ iinden: iinde MK

⁵⁰⁹² utan: dutan

⁵⁰⁹³ Beyit: -SK

İlahî (7) bu du'âmı⁵⁰⁹⁵ Hâzret-i Hâk
Kâbûl ide ümîdüm oldur ancak⁵⁰⁹⁶

Sözi hayr ile hatm it (8) ey Nidâî
Giderme fikr ü zikründen Hudâyî⁵⁰⁹⁷

Bilürsin bî-vefâdur 'ömr-i dünyâ
Gelür (9) bir demde gider dîmedin hâ⁵⁰⁹⁸

Otuz biş yıl geçüp bir demde anı
Kâmusın görmedün (10) bir günce kânı⁵⁰⁹⁹

Ne bilürsin ki şimden girü ey yâr (11)
Ne deñlü 'ömrün ola n'ola şoñ kâr⁵¹⁰⁰

Bu deñlü 'ömrî harc itdün hevâyâ
'Amel bir itmedün lâyıķ Hudâyâ⁵¹⁰¹

Meger şimden girü (12) idüp nedâmet
Dün ü gün idesin Hâķķa 'ibâdet⁵¹⁰²

Dutasın dâmen-i 'aşķı (13) elünde
Hâķķuñ ismi ola dâ'im dilünde⁵¹⁰³

---

⁵⁰⁹⁴ Beyit: -SK

⁵⁰⁹⁵ du'âmı: du'âyı MK

⁵⁰⁹⁶ Beyit: -SK

⁵⁰⁹⁷ Beyit: -SK

⁵⁰⁹⁸ Beyit: -SK

⁵⁰⁹⁹ Beyit: -SK

⁵¹⁰⁰ Beyit: -SK

⁵¹⁰¹ Beyit: -SK

⁵¹⁰² Beyit: -SK

⁵¹⁰³ Beyit: -SK

Göñülde Hâkdan ayru olmaya ferd (14)

Diye tâ adnî⁵¹⁰⁴ merdâneler merd⁵¹⁰⁵

Bu sözümi⁵¹⁰⁶ ferâmûş itme zinhâr

Görem dirseñ (15) iki ʿ âlemde dîdâr⁵¹⁰⁷

---

⁵¹⁰⁴ adnî: adını MK

⁵¹⁰⁵ Beyit: -SK

⁵¹⁰⁶ sözümi: sözimi AL

⁵¹⁰⁷ Beyit: -SK

BÖLÜM 6

6. DİZİN

-A-

āb Far. Su

ā. 82a/11

ā.-1 hayāt 86b/12

ā.-1 hayāta 77b/09

ā.-1 hayātı 58b/11

ā.-1 istiğfârla 14b/05

‘abā Ar. Yükler, ağırlıklar; sorumluluklar.

‘a.+ larını 7b/10

abādān Far. Bayındır, mâmur, âbat, şen

a.-1 müşerref 86b/01

‘abd Ar.1. Kul, köle,bende.2. (Allah’ın kulu olması sebebiyle) İnsan.

‘a.-i şabūr 6a/01

‘a.+ ini 1b/07

abdāl Ar. Anadolu’da göçebe bir halkın adı ve bu halktan olan kimse.

a. 21a/10, 21a/14, 21a/15

a.+ dan 21b/02

āb-dest Far. Namaz kılmak, Kur’ân-ı Kerim okumak gibi ibâdetleri yerine getirebilmek için dînin şart koştuğu şekilde niyet ederek el, ağız, burun, yüz, kol ve ayakları yıkamak; baş, kulaklar ve boynun iki yanını meshetmek sûretiyle temizlenme ve bu şekilde yapılan temizlik.

ā.- al 46a/02

ā. alup 14b/12

ā. alurdı 46a/01

‘Abdu’l-muṭṭalib Ar. Özel isim. Hz. Muhammed’in dedesi.

‘A. 35a/05

‘ābid Ar. İbâdet eden, kulluk eden kimse.

‘ā. 42a/13, 46a/04, 46b/04, 75a/08

‘ābide Ar. İbadet eden kadın.

‘ā. 89a/04

‘acāyib Ar. Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik

‘a. 31a/05, 56a/15, 78a/11

‘aceb Ar. Çok (daha, en, pek) garip ve tuhaf olan.

‘a. 14b/13, 17a/02, 1b/12, 26a/02, 28a/07, 31a/04, 40b/02, 41a/10, 42b/15, 47b/04, 74a/01, 85a/09, 93a/03

‘a.+ dür 14b/09, 68a/14

‘a.+ midür 20b/02, 52b/05, 78a/04

‘acebā Ar. Merak, şüphe ve tereddüt bildiren soru zarfı.

‘a. 48b/10, 63a/15, 91b/02, 93a/08, 93a/09

‘Acem Ar. Arap ırkından olmayan (kimse).

‘A. 85a/09, 85a/11

‘A.+ de (diyār-ı ‘A.) 22b/15

‘A.+ den 21a/10

‘A.+ e (diyār-ı ‘A.) 35a/01

acı Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan:

a. 21a/14, 52a/15, 69a/05

a.+ sını 18b/12, 19a/14

a.+ sından 52a/14

acı- (Vücudun bir yeri) Ağrılı olmak, ağrılamak, sızlamak.

a.- yup 91b/14

‘**acīb** Ar. Çok acayip, çok tuhaf.
 ‘a.+ dūr 68a/14

‘**aciz** Ar. Güçsüz, kudretsiz, zayıf kimse.
 ‘ā. 18a/07, 20a/15, 28a/10, 42a/14, 81b/11, 86a/10
 ‘ā. alup 24a/13, 7b/13
 ‘ā. ü fūrū-mānde aldı 9a/09
 ‘ā. ü fūrū-mānde alur 42b/10

aç Yemek yeme isteği ve ihtiyācı duyan.
 a. 29b/02, 41b/10, 92a/06, 95b/14

aç- (Bir şeyi) Kapalı, örtölü, kilitli veya bağlı durumdan ıkarmak.
 a. 23b/01, 89b/14
 a.- dı 23b/01, 38b/07, 3b/13, 47a/10
 a.- dılar 43b/01, 55b/02, 89b/06
 a.- ık 25a/02
 a.- inca 20a/14, 91a/15, 91b/11
 a.- ma 71b/05
 a.- ma (sırr aç-) 66b/06
 a.- miş 20a/10
 a.- uñ 89b/05
 a.-up 19a/04, 25b/13, 27a/09, 39a/08, 3b/07, 3b/10, 51a/09, 59a/09, 66a/06, 72a/04, 85a/10, 89b/08, 89b/14, 92b/13, 94a/09
 a.- up (el al-) 90a/06

açıl- Kapalı, örtölü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan ıkarılmak, açık hāle getirilmek.
 a.- a 44b/14, 91a/02
 a.- dı 52b/16
 a.- madı 2a/01
 a.- urdı 78b/12

açlık Aç olma, acıkma durumu
 a. 18a/04
 a.+ dan 37a/05, 40a/11
 a.+ a (açlığa) 18a/05

açuk Kapalı, örtölü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış
 a. 22a/08, 33b/04
 a.+ dur 81b/07

ad Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim
 a. 37a/15, 38b/06, 38b/11, 56b/13, 75b/11, 77a/02,
 a.+ı 11a/05, 17a/04, 34a/14, 57a/02, 5a/14, 5b/06, 64b/13, 70a/06, 73a/10, 82b/04, 95a/14, 95b/11
 a.+ ıla 80a/12
 a.+ ımı 9b/03
 a.+ ina 10a/07, 10a/09, 25a/10, 33a/01, 34b/13, 35a/04, 5a/09, 60b/09, 73a/01, 77a/11, 83b/07, 89b/01, 8b/05
 a.+ ımı 24b/09, 43b/14, 62b/03
 a.+ inı 96a/14
 a.+ lu 35a/02, 42a/10, 54a/08, 5a/15
 a.+ um 62b/03
 a.+ uñ 24b/09

‘**adāvet** Ar. Düşmanlık, hasımlık, husūmet.
 ‘a. eylemek 64a/02
 ‘a. itmek 64a/05
 ‘a. itmekdür 62a/13, 64a/05

‘**add** Ar. Sayma, sayı, adet.
 ‘a. 55b/07
 ‘a.-ı lā-yuħşā 1b/04

‘**aded** Ar. Sayı
 ‘a. 38b/09

‘**adedince** Ar. Sayısı kadar.
 ‘a. 90b/02

‘**adem** Ar. Var olmama, bulunmama, yokluk.
 ‘a. 90b/15
 ‘a.+ den 1b/05, 1b/08
 ‘a.+ den (ketm-i ‘a.) 67a/05, 81b/09

Ādem Ar. Özel isim. Hz. Ādem. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.
 Ā. 45a/12, 4a/12, 68b/05, 68b/06, 68b/11, 69a/01, 69a/07, 69a/08, 69a/09
 A. (Hāzret-i Ā.) 11b/10
 Ā.+ de (beni Ā.) 12a/07

Ā.+ den (beni Ā.) 91a/11
 Ā.+ dür (beni Ā.) 2a/06
 Ā.+ e 55b/10, 55b/13
 Ā.+ e (beni Ā.) 2a/15, 32b/05
 Ā.+sin (mağşūd-ı beni Ā.) 18a/07
ādem Ar. İnsan
 ā. 13b/10, 14a/05, 16a/13, 2b/03, 32b/06, 33b/09, 44b/09, 4a/10, 52b/04, 52b/07, 52b/10, 54b/14, 57a/02, 61a/08, 64a/04, 65b/07, 66a/11, 66a/12, 67a/09, 67b/08, 69b/09, 6a/01, 70b/13, 76a/01, 79b/06, 84a/12, 84b/15, 85a/01, 85a/02, 86a/02, 87a/10
 ā.+ de 80b/05
 ā.+ den 66b/13, 75b/05
 ā.+ e 2b/07, 33b/03, 49a/13, 4a/11, 7b/06
 ā.+ i 13b/08, 23b/10, 26b/08, 2b/10, 34a/01, 38b/15, 47a/06, 53b/07, 56a/01, 68b/04, 86a/07, 8a/14, 91a/05
 ā.+ ler 43a/08, 49b/08, 67b/13
 ā.+ leri 43a/03
 ā.+ sin 54a/11
 ā.+ üñ 12a/03, 45a/11, 5b/06
ādemi Ar. İnsana, insan oğluna âit, insanla ilgili.
 ā. 55b/09
‘ādet Ar. Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek
 ‘ā.-i me'lûfesi 4b/04, 50b/12
 ‘ā. eyle 34a/12
 ‘ā. eyleyen 34a/13
 ‘ā. eyleyüp 60a/03
 ‘ā. idin 69b/10
 ‘ā. idindi 52b/06, 56b/09
 ‘ā. idindüñ 42b/01
 ‘ā. idinmiş 27b/08
 ‘ā.+ ini 58a/08
‘ādil Ar. Adaletli olan.
 ‘ā. 37b/11
 dil-i ‘ā. 38b/12
 Nüşirevân-ı ‘ā. 33b/12

‘adl Ar. Adâlet, hakkâniyet, doğruluk, tarafsızlık
 ‘a. 37b/12, 38b/05, 38b/06, 38b/07, 38b/09, 38b/11, 94b/02
 ‘a.+ dur 37b/10
 ‘a. eyledi 38b/08
 ‘a.+ i 37b/10, 37b/13, 38b/07
 ‘a.+ in 17b/01
 ‘a.+ ini 60a/01
 ‘a. u dâd itdi 7a/15
adlu İsimli, adlı.
 a. 89a/15
adū Ar. Düşman.
 a. 34b/10
āferīn Far. Beğenme, takdir, teşvik duygularını anlatmak için kullanılır.
 ā. 54b/03, 55b/01, 55b/02, 75b/12, 79b/04, 83b/02
 ā. itdiler 55a/15
 ā.+ ler 70b/15
 ā.+ ler idüp 55b/06, 66b/01
‘afv Ar. “Af” kelimesinin asıl şekli.
 ‘a. eyle 13a/09
 ‘a. eyleyüp 96a/06
 ‘a. ider 3a/13, 42b/13
 ‘a. idüp 15b/07, 87b/15, 95a/04
ağ Ak, beyaz Krş. aq
 a. 80b/09
ağaç Ağaç.
 a. 39a/11, 39a/13, 50a/13, 50a/14, 51a/02, 54a/01, 83a/08
 a.+ a (ağaca) 50b/15
 a.+ dan 51a/05
 a.+ uñ 19a/08, 19a/09
āgāh Far. Haberi olan, haberli, haberdar.
 ā. 26b/02, 88b/04
ağır Tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan.
 a. 70b/08
 a. geldi 59b/04
ağız Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya

yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ ların 89b/05

a.+ ı (ağzı) 21a/13, 71a/02, 72a/11

a.+ ın (ağzın) 39a/08, 89b/08

a.+ ında (ağzında) 17b/07, 39a/12, 72a/13

a.+ ından (ağzından) 39b/01

a.+ ını (ağzını) 20a/10, 71a/14

a.+ ınız (ağzunuz) 89b/05

a.+ uñ (ağzuñ) 72a/15

a.+ uñdan (ağzuñdan) çıkmazın 65b/03

ağla- Acı, keder, pişmanlık ve bâzen de sevinçten göz yaşı dökmek

a.- dı 23a/12, 43a/10, 57b/12, 69a/08, 7b/11, 94b/01

a.- duñ 10b/01

a.- ma 69a/09

a.- mağdan 15b/06

a.- r 26b/13

a.- rdı 10a/01, 37a/06

a.- yu 53a/11, 94a/02

ağlat- Birisinin ağlamasına sebep olmak, ağlatmak.

a.- ur (ağladur) 72b/09

ağlaş- Birlikte, karşılıklı ağlamak.

a.- dılar 40b/15

a.- up 40a/11

ağrı- Ağrılı olmak, insana ızdırıp ve acı vermek.

a.- dı 13a/06

ağru- Ağrılı olmak, insana ızdırıp ve acı vermek. Krş. ağrı-

a.- r 84a/04

ağu Far. Zehir.

a. 76a/09, 76a/11, 76b/12

a.+ lu 76a/06

ağyār Ar. Gayrılar, başkaları.

a. 68a/07, 72b/09

a.+ ı 33b/05

a. idindi 49a/07

a. idinmiş 18a/12

a. itdüm 88b/03

a.+ uñ 19b/07

āh Ar. Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya mânevî bir acıyı, ağrı, ızdırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifâde eder.

a. 10a/10, 20a/12, 2b/12, 39a/14, 69b/06, 87b/11

a. u feryâdla 23a/02

a.+ ıla 91b/14

a. idüb 10b/10, 51a/15, 40b/11, 52a/05, 94a/09

a. u feryâda düşdi 15b/04

a. (kıldı â. u nâle) 91b/12

a. u vâh idüp 94b/01

Aḥad Ar. “Tek, bir” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden) biri.

A.+ dur 1b/04

A.+ dur 88a/05

aḥbâb Ar. (ḥabib “sevgili, dost”un çoğul şekli aḥbâb). Dost, bildik, tanıdık; sevilen kimseler, dostlar.

a.-ı şafâ 3a/09

a.+ ina 70a/15

‘**ahd** Ar. Yemin, ant.

‘a.-nâmeler 84b/01

‘a.+ ını 41b/11

‘a.+ ine 83b/04

‘a.+ ine vefâ itmeyüp 3b/12

‘a. itdiler 73a/05

‘a. olsun 29b/07

‘a. ü yemîn 73a/06

‘a. ü peymân itmişler 25a/04

‘**ahd-nâme** Ar.+Far. Anlaşmanın şartlarını ve anlaşmayı yapanların imzalarını taşıyan kağıt.

‘a + ler 84b/01

aḥî Ar. Erkek kardeş.

a. 14b/01, 70a/03

āḥir Ar. Son, sonuncu, en sonra olan.

ā. 20b/12, 33a/14, 55a/10,
67a/10, 67a/11, 69a/02, 72b/14, 74b/05,
75a/01,
76b/06, 76b/11, 77a/14, 79a/13, 80a/02,
83b/07, 89a/14, 8a/12, 94b/11, 9a/06

ā.+ e 88b/04

ā.+ i 37b/01

ā.+ inde 3a/07

āhiret Ar. Ölümden sonra gidilecek olan
âlem, öbür dünya, bekâ âlemi.

ā. 23b/03, 28b/15, 64b/08,
69b/05, 72b/10, 73a/05, 89a/11

ā.+ de 58b/13, 74a/13, 76a/05

ā.+ e 45b/04, 57a/11, 57a/13,
65a/04, 93a/14, 94b/03

aħmak Ar. Akıllı kıt, anlayışsız, kalın
kafalı (kimse), beyinsiz, bön, budala.

a. 12b/07, 37b/07

Aħmed Ar. (ħamd “övmek”ten aħmed).
Hazret-i Muhammed’in isimlerindedir.
Pek çok methedilmiş, övülmüş kimse.

A.+ i 41b/12

A.+ üñ 20b/14

Aħmed Ar. Özel isim.

A.+ le 73b/15

A.-i Bedevî

A. 73a/07

aħsen Ar. Çok (daha, en, pek) güzel.

a. 26a/14, 2a/08, 45a/02

aħşır- Hapşırılmak.

a.- a 90b/11

aħşam Güneşin batma zamânı, günün
sonu. Krş. aħşam

a. 50b/12, 56b/02, 56b/05,
56b/07, 80a/11, 92b/01

a.+ a 40a/11, 50b/11

a.+ dan 49b/05, 53a/09

a.+ dur 43b/05

āħūr Far. Aħır.

ā. 51a/09, 51a/14

ā.+ dan 51a/11

ā.+ ı 51a/08

aħvāl Ar. Haller.

a.-ı her 7b/14

a.-ı sergüzeşt 5b/09

a.+ e 30b/12, 41a/01, 6b/07

a.+ i 28b/12, 47b/04

a.+ in 91b/14

a.+ inden 10a/03, 10a/06

a.+ ine 30a/07

a.+ ini 61a/07, 69b/08, 80a/06

a.+ üm 30b/11

a.+ ümdür 86a/09

a.+ ümüze 87b/02, 87b/10

a.+ üñ 78a/05

a.+ üñi 69b/01, 78a/06

a.+ üñüze 87b/08

aķ Kar renginde olan rengin adı.

a. 17b/06, 31b/13, 39a/14,
42a/02, 43a/12, 5a/14, 77b/10, 88b/14,
89b/15, 93b/01, 93b/11

aķ- Sıvılar veya ufak tâneli maddeler
için) Bulunduğu yerden daha alçak bir
yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya
doğru düşmek

a.- ar 10a/14, 36b/06

a.- ardı 10a/01

aķarşu Nehir, dere, çay, ırmak gibi
devamlı akıp giden su.

a. 36b/06, 53b/15

aķçe Selçuklular ve Osmanlılarda para
birimi olarak kullanılan gümüş sikke.

a. 13a/07, 29a/14, 31b/07,
48b/14, 4a/05, 50a/09, 56a/05, 57b/03,
58b/01, 60a/15, 60b/02, 65a/08, 65b/15,
67b/07, 67b/09, 71b/01, 71b/12, 92a/10,
92b/08, 93a/02, 93a/03, 93a/08, 93a/10

a.+ den 56a/07, 57b/01, 93a/03

a.+ lik 44a/03, 50b/06

a.+ m 66a/01

a.+ mi 66a/01

a.+ ñi 71b/14

a.+ si 29a/14, 58b/03, 66a/14,
67b/08, 67b/09, 77a/09

a.+ sin 50b/07, 67b/11

a.+ sindendür 67b/08

a.+ sine 93a/06
a.+ siyle 93a/04, 93a/09
a.+ ye 57a/09, 93a/06
a.+ yi 48b/14, 57b/02, 67b/09
‘ākıbet Ar. Son, nihâyet, encam; gelecek, istikbal
‘ā. 9a/09, 11a/02, 15b/07, 16b/04, 16b/10, 19b/14, 20b/12, 23b/13, 25a/15, 27a/14, 29a/15, 29b/06, 29b/12, 30a/06, 32b/06, 32b/13, 33b/02, 33b/11, 34b/08, 36a/02, 37a/08, 37a/15, 40a/02, 42b/01, 43b/08, 45a/08, 45b/13, 49a/14, 49b/01, 53b/07, 53b/09, 54b/07, 5b/14, 61b/08, 62a/14, 62b/10, 63b/14, 76b/11, 7b/13, 8a/15, 8b/15, 92a/01
‘ā.+ i 33b/09
‘akıl Ar. Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi.
‘a. 20a/01
‘a.+ la 88a/09
‘ākıl Ar. Akıllı (kimse)
‘ā. 16b/09, 16b/10, 25b/07, 37b/07, 37b/08, 37b/13, 60a/08, 64a/04, 65a/04, 72a/14
‘ā. 32a/15
‘ā.+ ler 81b/12
‘ā. olur 60a/08
‘ākile Ar. Âkıl kelimesinin kadını ifade eden ve kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.
‘a. 6b/05
‘akıl Ar. Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi.
Krş. ‘akıl
‘a. 2a/10, 41b/06
‘a.-ı kül 41b/04
‘a.-ı pür 29a/07
‘a.+ a 16b/09, 16b/11, 16b/12, 41b/10, 46a/13
‘a.+ ı 1b/12, 26b/05, 2b/06, 2b/07, 2b/08, 47b/12, 58b/05
‘a.+ ı başına geldi 34a/03, 94a/10

‘a.+ ı başına geldükde 36b/12
‘a.+ ı başından gitdi 33b/15, 36b/12
‘a.+ ı gitdi 22b/06, 94a/09
‘a.+ uñ 26b/05, 2a/12, 30a/13, 3b/01, 42a/04
‘a.+ uñuz 87b/07
akran Ar. Yaşıt, aynı yaşta olan.
a.+ ı 75a/08
Aksarāy Bölge ismi.
A.+ dan 44a/04
Akşemseddīn Özel isim. Fatih Sultan Mehmed'in hocası, ünlü İslam büyüğü.
A. 75a/12
akṭāb Ar. Kutuplar, dünyânın ortasından kuzey-güney yönünde geçtiği farzedilen eksenin iki uç noktası.
a. (ser-çeşme-i a.) 90b/06
al- (Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmamak
a.- 10b/03, 19a/11, 53a/10, 56b/15, 57a/10, 71b/02, 93a/02
a.- (āb-dest al-) 46a/02
a.- (menzil al-) 92a/03
a.- a 37b/14, 4a/02, 52b/14
a.- alıdan 7b/12
a.- alum 53b/14
a.- an 24a/05, 77a/09, 7b/12
a.- anuñ 24a/05
a.- asın (behre al-) 22a/10
a.- ayın 19a/11, 31b/01, 49b/08, 73a/02, 93a/05
a.- ayum 31a/12
a.- dı 15a/13, 23b/01, 26b/14, 32a/01, 40a/15, 44b/01, 47a/01, 50a/15, 50b/07, 57b/10, 59a/14, 59a/15, 64a/13, 65a/08, 89b/04, 93a/05, 94a/09
a.- dılar 63b/13, 77a/09, 77b/06
a.- dılar (‘ibret al-) 30a/06
a.- dum 93a/09
a.- dum (karz al-) 66a/11
a.- dum (şatun al-) 79a/04

a.- duñ 10b/15, 41b/03, 4a/05, 55b/15, 93a/08, 93a/10
a.- ı 56b/10, 62b/13, 62b/14, 63a/04
a.- imadı 85a/14
a.- imadılar 36a/13
a.-ıviresin 27a/02
a.- ma 65a/06
a.- ma (karz al-) 66a/09
a.- madı 49b/11, 50b/07
a.- madum 54b/01
a.- mağa 43a/14, 53a/10, 67b/06, 71b/12
a.- mağa (bâc al-) 24b/06
a.- mağa (cânın al-) 18b/13
a.- mağıl 66b/05
a.- mağ 33a/04, 9a/05
a.- mağ (elümden al-) 15b/01
a.- mayalar 43a/15
a.- mayasın (şatun al-) 84b/11
a.- mayınca 24a/12
a.- maz (menzil al-) 92a/03
a.- miş 59a/06
a.- sun 67b/05
a.- uñ 31b/04, 41a/03, 51b/11, 70b/09, 94a/06
a.- up 10b/04, 10b/06, 12b/13, 15a/12, 20b/08, 22a/07, 22a/08, 22b/04, 22b/08, 23a/15, 24a/02, 31b/01, 33a/07, 35b/01, 38a/07, 38a/15, 3b/11, 40a/14, 42b/03, 42b/04, 43a/03, 43a/05, 51a/11, 51a/13, 52a/02, 52a/13, 53a/02, 59a/13, 59b/08, 67b/07, 6b/04, 6b/06, 71a/09, 71b/07, 71b/14, 72a/01, 73a/08, 73a/10, 75b/07, 78a/12, 7b/08, 80a/04, 80a/07, 89b/12, 90a/01, 90a/02, 91a/14, 92b/01, 92b/08, 92b/14, 93a/06, 93a/07, 93b/02, 93b/03, 94a/02, 94a/06, 95b/07
a.- up (âbdest al-) 14b/12
a.- up (ele al-) 58a/08
a.- up (haqqını al-) 92b/05
a.- up 71b/04
a.- up (karz al-) 65b/15

a.- ur 69a/01, 91a/12
a.- urdı 24a/08
a.- urdı (âb-dest al-) 46a/01
al Renk ismi.
a. 51a/10, 51a/13, 51b/01, 51b/13, 77b/11, 84a/02
a.+ ı 51a/11
âl Pembeye kaçan parlak kırmızı renk.
â.+ ine 70a/14
âl Ar. Âile, evlât, ahfat.
â.-i ‘Oşmâna 84b/08
a’lâ Ar. Daha yüksek, en yüksek, pek yüce
a. 56b/03
a.+ dur 1b/03
‘alâ Ar. Yükseklik, yücelik, şan ve şeref.
‘a. 47a/12, 4b/10, 82b/03
‘a. (celle ve ‘a.) 10b/07, 11a/10, 68b/13
ala Karışık renkli, alaca, benekli renk.
a. 51b/12
‘alâka Ar. İstek, meyil, arzu.
‘a. 66b/10
‘alâmet Ar. İşâret, belirti, nişan, emâre, alem, araz
‘a. 17a/02
alan Düz ve açık yer.
a. 60b/14
âlây Far. Üç dört tabur, piyade veya beş bölük süvari askerinden mürekkep kuvvet.
â. 5a/15
alçak Yerden mesâfesi az, yere yakın, basık.
a. 36b/06
alda- Aldatmak, kandırmak.
a.- rmişsin 75b/02
aldan- Bir yalana, bir hîleye, güvene lâyıkmayan birine kanmak, kapılmak; oyuna gelmek.
a.- ma 72b/08
‘âlem Ar. Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren

‘ā. 13a/14, 14b/06, 1b/08, 26b/02, 28a/01, 33b/05, 33b/06, 45b/10, 69a/07,
 75a/01, 77a/13, 77b/02, 85a/15, 85b/14, 86a/02, 90b/15
 ‘ā. (ḥālīk-ı ‘ā.) 32a/03
 ‘ā. (ḥalk-ı ‘ā.) 42a/12, 60a/08, 68a/14, 85a/07
 ‘ā. (ḥallāk-ı ‘ā.) 18a/01
 ‘ā. (ḳahhār-ı ‘ā.) 73b/03
 ‘ā. (ḳutb-ı ‘ā.) 13a/14, 44b/05, 53a/03
 ‘ā. (luṭf-ı ‘ā.) 38a/04
 ‘ā. (maḥbūbe-i ‘ā.) 78a/03
 ‘ā. (maḥlūk-ı ‘ā.) 33b/07
 ‘ā. (pādişāh-ı ‘ā.) 13a/15
 ‘ā. (tedbīr-ı ‘ā.) 13b/14
 ‘ā.-ārāya 86b/09
 ‘ā.+ de 6a/05, 10b/11, 23b/04, 26a/14, 37b/11, 37b/12, 42a/04, 47b/13, 53b/02, 56a/01, 61a/06, 62a/03, 62a/11, 62b/05, 64a/01, 64a/03, 64b/13, 69b/06, 69b/07, 69b/10, 72b/05, 75b/10, 77a/02, 78b/06, 79a/13, 96a/15
 ‘ā.+ e 23b/04, 44b/10, 58b/10, 61a/10, 83a/10
 ‘ā.+ e (ḥālīk-ı ‘ā.) 25b/12, 41a/04
 ‘ā.+ e (ḥalk-ı ‘ā.) 6a/07
 ‘ā.+ e (pādişāh-ı ‘ā.) 32b/04
 ‘ā.+ i 12b/03, 14b/06, 1b/05, 1b/06, 20a/02, 21a/11, 23a/03, 47a/02, 67a/05, 83a/08
 ‘ā.+ in itnese 4b/03
 ‘ā.+ inde 24a/04
 ‘ā.+ ine 25b/08
 ‘ā.+ lerüñ 28a/09
 ‘ā. (rüs vāy-ı ‘ā. oldılar) 83a/02
 ‘ā. (rüs vāy-ı ‘ā. olup) 78b/01
 ‘ā. (rüs vā-yı ‘ā. olurun) 42b/15
 ‘ā.+ sin 18a/06
 ‘ā.+ üñ 11b/01
 ‘ā.+ üñ (ḥalk-ı ‘ā.) 76b/11

‘ālem-penāh Ar. Sığınacak yer, melce.

‘ā.+ a (pādişāh-ı ‘ā.) 67a/06

‘ale's-seḥer Ar. Seher vaktinde.

‘a.-seḥer 71a/07

‘aleyh Ar. Üzere, üzerine, onun üzerine

‘a. 59a/08, 85a/05

‘a. (raḥmetu'llāh-ı ‘a.) 21a/07

‘a. (raḥmetu'llāh-ı te'ālā ‘a.)

12a/15

‘aleyhi Ar. Onun üzerine, onun üzerine olsun

‘a. 19b/11, 15b/09, 25b/13,

47b/15, 61b/11, 68b/05, 88b/08, 88b/10

‘aleyhi'l-la'ne: Ar. Allah'ın laneti üzerine olsun.

‘a. 11a/03

‘aleyhi'r-raḥmete ve'l-gufrān Ar. Allah ona rahmet ve mağfiret etsin.

a. 44a/04, 58a/09

‘aleyhi's-selatü ve's-selām Ar. Allah'ın selamı üzerine olsun.

‘a. 61b/14, 45b/02

‘aleyhi's-selām: Ar. Allah'ın selamı üzerine olsun.

‘a. 5b/09, , 8b/01, 8b/03, 9a/09, 9b/03, 9b/15, 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/04, 10a/05, 10a/06, 10a/09, 10a/11, 10a/12, 10b/04, 10b/09, 10b/10, 13b/09, 13b/10, 14a/01, 14b/07, 14b/10, 14b/11, 14b/14, 14b/15, 15a/02, 15a/05, 15a/08, 15a/10, 15a/13, 15a/14, 15b/01, 15b/04, 16a/06, 16a/10, 16a/11, 18b/02, 18b/03, 18b/07, 18b/08, 18b/09, 18b/11, 18b/13, 19a/01, 19a/06, 19a/09, 19a/11, 19a/12, 25a/15, 29b/05, 29b/08, 29b/11, 29b/13, 29b/15, 30a/02, 30a/03, 30a/04, 30a/05, 30a/14, 30a/15, 30b/01, 30b/03, 30b/05, 30b/08, 30b/10, 30b/11, 30b/12, 30b/13, 30b/14, 31a/01, 31a/03, 31a/04, 31a/07, 31a/08, 31b/07, 31b/08, 31b/09, 31b/14, 31b/15, 32a/01, 32a/07, 45a/13, 45a/14, 45a/15, 45b/01, 47a/07, 47a/11, 47a/14,

47b/01, 61b/09, 62a/06, 64a/05, 68b/07, 68b/12, 69a/01, 69a/07, 69a/08, 77a/06, 77a/08, 77b/07, 77b/08, 78a/01, 78a/13, 78b/04, 78b/09, 78b/10, 79a/11, 81a/03, 81a/07, 81a/14, 81b/03, 81b/15, 82a/02, 82a/03, 82a/04, 82a/15, 82b/07

‘a.+ a 15b/08

‘a.+ dur 14a/01, 93b/15

‘a.+ ı 19a/04, 78b/09, 81a/07, 82a/13

‘a.+ uñ 18b/15, 26a/08, 29b/01, 30b/01, 45a/12, 78a/04

‘aleyke Ar. Senin üzerine, sana.

‘a. (e’s-şālatü ve’s-selām ‘a.) 26a/11

‘a. (eş-salatü ve’s-selam ‘a.) 49a/02

alm- (Bir sözden, bir davranıştan) Kendine göre anlam çıkararak incinmek, gücenmek, darılmak.

a.- mış 51b/01

‘alī Ar. Yüksek, yüce, büyük, ulu.

‘ā. 46b/10, 84b/15

‘ā.+ sinde (dergāh-ı ‘ā.) 4a/09

‘Alī Ar. Özel isim. Ali bin Ebî Tâlib. Dört büyük halifenin sonuncusu.

‘A. 35b/11, 36a/06

‘A. (Hâzret-i ‘A.) 17b/02, 34b/10, 35b/09, 90a/14

‘A. İbn-i 89b/05

‘A.+ nün 35b/08

‘A.+ nün (Hâzret-i ‘A.) 34b/13

‘A.+ ye (Hâzret-i ‘A.) 89a/12

‘âlim Ar. Çok bilen (kimse), bilici

‘ā. 11a/14, 37a/10, 46b/05, 46b/06, 46b/10, 46b/12, 46b/13, 62a/15, 64b/10,

75a/08, 75b/02, 90b/03

‘ā.-i ‘âmil 46b/12

‘ā.+ i 47a/02

‘ā.+ uñ 46b/12

‘âlimü’s-sırri ve'l-ḥafıyyât: Ar. Sır ve gizli şeyleri bilen.

‘ā. 11b/02, 68a/03

Allāh Ar. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.

A. 7a/11, 11a/15, 13a/15, 15b/07, 17a/15, 18b/10, 18b/13, 19a/07, 20b/02, 20b/03, 27b/15, 30b/05, 32a/04, 33b/11, 36b/03, 36b/15, 40b/13, 41a/06, 45b/06, 46b/02, 47b/06, 55a/14, 56a/09, 58a/14, 60a/15, 65b/02, 68b/04, 68b/14, 69a/02, 69a/09, 73b/01, 78b/11, 80a/01, 81b/07, 81b/13, 82a/05, 82b/03, 85b/13, 88b/03, 91b/15, 92b/04, 92b/14, 95b/13, 9b/11, 9b/15.

A.+ a 36b/14, 4a/10, 95b/15

A.+ dan 40a/09

A.+ durur 88a/05

A.+ ı 28a/09

A.+ uñ 6b/08, 80b/08

A.+ uñ 73a/08

Allāhu’ş-şamed Ar. Allah eşi benzeri olmayan tek varlıktır.

A. 14a/12

Allāhu ekber Ar. “Allah en büyüktür” anlamında olup Allah’ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın ve kâmetin de ilk cümlesini teşkil eden söz, tekbir

A. 59b/11, 59b/13

alma: Bir tür meyve, elma.

a.+ ya 77b/12

alm Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısım.

a.+ ı 11a/10, 75b/13

alt Bir şeyin yere bakan yüzü.

a.+ ina 57b/11

a.+ inda 26b/01

a.+ indan 31b/11, 56a/13, 57b/12

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. 79a/07

on a. 18b/05, 94a/12

otuz a. 23a/12

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. 16a/13, 63b/03

altun Sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyâsı yapımında, elektrik ve ısıyı çok iyi ilettiğinden hassas ve kıymetli makine ve cihaz yapımında kullanılan, yoğunluğu 19,26, erime derecesi 1063°C, atom ağırlığı 197,2, atom numarası 79, sembolü Au olan kıymetli element, zer.

a. 31a/06, 31a/09, 31a/14, 31b/05, 4b/06, 56b/06, 56b/07, 57b/02, 57b/15,

58a/01, 77b/07

a.+ a 57b/15

a.+ dan 56a/07, 57b/03, 57b/04, 58a/08

a.+ ı 31a/03, 31a/10, 31a/11, 31a/15, 31b/02

a.+ la 57b/13

a.+ lar 31b/04

a.+ lı 12b/11

a.+ uñ 31a/07

‘**âm** Ar. Herkese âit, umûma mahsus.

‘â.+ dur 17b/04

amân Yardım isteme, imdat dileme.

a. 72a/05

a.+ ı 66b/10

a. u zamân virmeyüp 6b/11

a. virmeyüp geleyin 71a/06

a. virmeyüp 24b/14, 6b/14

‘**amel** Ar. Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.

‘a. 42a/07, 60a/09, 88a/14, 94b/10, 96a/11

‘a.+ i 47b/02, 47b/03

‘a. işledüñ 48b/04

‘a. olına 66a/06

‘a.+ üm 48b/07

‘**amele** Ar. Beden gücünü kullanarak gündelikle çalışan kimse, işçi, ırgat.

‘a. 33a/08

‘**âmil** Ar. Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse.

‘â. 43a/02, 46b/05, 46b/10, 46b/12, 46b/13

‘â. (‘âlim-i ‘â.) 46b/12

‘â.-i maqbûl 46b/05

‘â.+ üñ 46b/14

âmîn Ar. Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz.

â. 87b/15

‘**âmm** Ar. Amca.

‘â. 41b/05, 44a/05

ammâ Ar. Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin.

a. 7a/01, 9b/12, 11a/14, 11b/07, 12a/13, 13a/12, 16a/10, 16b/03, 18b/10, 18b/11, 19a/09, 22b/10, 22b/12, 24b/10, 28a/04, 29b/02, 29b/10, 2a/05, 2a/10, 30b/01, 30b/11, 30b/13, 31a/13, 33a/01, 34b/04, 34b/12, 34b/14, 36a/06, 36b/08, 37a/06, 3a/09, 3b/05, 40a/03, 40a/07, 40b/07, 43a/09, 43a/15, 44a/01, 44a/07, 45b/10, 49b/06, 4b/01, 50a/03, 50a/10, 51a/12, 51a/14, 52a/06, 52a/10, 53a/02, 54b/05, 55a/01, 59a/01, 59b/14, 5b/02, 60b/08, 62b/07, 62b/10, 63a/12, 64a/07, 64b/03, 69a/04, 69a/10, 6a/13, 70a/01, 71a/01, 71a/05, 72a/05, 73b/06, 74a/14, 74b/11, 75a/13, 76a/06, 77a/11, 77a/14, 78a/01, 79a/11, 81a/01, 81b/05, 81b/15, 82b/04, 83a/05, 83b/06, 83b/10, 83b/12, 84b/08, 85a/02, 85a/08, 86b/03, 88b/13, 89a/06, 89b/01, 91a/09, 92a/11, 92b/06, 92b/10, 93a/01, 93a/12, 93a/15, 93b/13, 95a/06, 95a/08

ammâ ba‘d Ar. Bundan sonra, asıl meseleye gelince mânâsında; söz başı, besmele, hamdele ve duadan sonra söylenen söz.

a. 2a/05
‘**amū** Ar. Amca
‘a. 33b/07, 75a/03
ān Ar. Zamânın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem.
ā. 58b/15
ā.+ da 10a/05
añ- Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek
a. 77a/02, 94b/11
a.- dılar 53a/08
a.- mazsa 15b/12
ān O.
ā. 68b/02, 87a/07
ā.+ da 25b/07
aña Ona.
a. 13b/06, 14a/06, 14a/13, 19b/05, 1b/04, 1b/05, 1b/10, 22a/09, 23a/07, 27b/10, 27b/11, 2b/08, 2b/09, 30a/10, 31b/06, 33b/04, 33b/07, 34a/08, 34a/10, 34a/11, 34b/04, 35b/09, 36a/06, 37a/13, 37b/06, 38b/07, 38b/08, 38b/10, 39b/07, 39b/12, 41b/08, 42b/04, 43a/07, 44a/06, 45b/08, 46a/01, 47b/09, 47b/11, 4a/13, 51a/14, 55b/07, 56a/14, 56b/11, 56b/12, 59b/06, 5a/02, 60a/08, 60b/10, 62a/03, 62a/04, 62b/02, 63a/11, 64b/12, 66a/05, 68a/12, 68a/15, 69a/01, 69a/15, 69b/01, 69b/13, 70a/12, 70b/06, 71b/12, 71b/15, 72a/02, 72a/09, 72a/10, 74b/02, 75b/11, 76b/05, 76b/12, 77a/12, 79b/01, 79b/02, 7b/13, 80b/01, 80b/14, 81a/03, 82a/05, 82b/09, 82b/11, 85b/1, 85b/12, 86a/03, 88a/10, 88b/03, 89b/01, 8a/12, 8b/15, 90b/04, 90b/07, 90b/08, 90b/10, 90b/12, 93a/03, 93b/12, 62a/03
ana Çocuk doğurmuş olan kadın, ana, vâlide, mâder
a. 10a/15, 1b/08, 21a/11, 33a/01, 40a/12, 80b/02, a. 36a/13, 36a/14, 40b/10
a.+ m 30b/15
a.+ muz 68b/07, 82b/06

a.+ nuñ 10b/01
a.+ sı 10b/02, 10b/04, 23b/14, 23b/15, 36a/13, 43a/09, 57a/12, 82b/13, 83b/07, 89a/04, 89a/08
a.+ sıdur 13b/13
a.+ sina 40b/14, 89a/06
a.+ sından 23b/15
a.+ sını 36a/13
a.+ sinuñ 89a/10
analık Anne olma durumu ve sıfatı, annelik, vâlidelik.
a. 10b/02
Anatolı Özel isim, Anadolu.
A. 75a/09
ancağ Yalnız, sâdece.
a. 11b/09, 15a/15, 20b/11, 32a/08, 34a/02, 46b/13, 46b/14, 48b/06, 4b/07, 60b/08, 60b/12, 75a/01, 96a/07
and Yemin.
a. 19a/13
a. içdi 5a/12
a. (başına a. içerler) 47a/15
a. içüp 71a/03
a. itdi 19a/09
a. itdün 19a/12
anda 1. Onda.
a. 21a/04, 4b/12
2. Orada.
a. 10a/02, 10a/03, 11a/11, 19a/10, 21a/15, 21b/01, 27b/03, 31b/08, 31b/10, 33a/01, 35b/02, 35a/07, 37a/09, 42b/06, 43a/11, 43a/13, 47b/06, 50b/12, 59a/04, 62a/08, 67b/02, 67b/12, 68a/08, 6b/02, 71b/13, 76a/15, 7a/03, 80a/05
3. Oraya
a. 59a/07, 73a/10, 86a/15
andan 1. Ondan.
a. 11a/13, 21a/13, 2a/15, 30a/06, 33a/10, 34b/05, 39b/12, 46b/10, 50a/05, 52b/08, 54a/02, 54a/03, 54b/01, 58a/07, 58b/11, 56b/09, 61a/13, 61a/15, 61b/02, 62b/08, 66b/05, 69b/02, 6a/07, 71a/10, 71a/12, 75a/10, 76a/14, 79a/06, 7a/15,

7b/15, 80a/06, 80b/13, 89b/02, 90b/03, 95b/13

2. Oradan

a. 11a/12, 12b/13, 15a/01, 19a/03, 24a/03, 24b/15, 31b/06, 35b/06, 48b/08, 50a/06, 54a/15, 61a/12, 61b/04, 61b/05, 62b/09, 67a/15, 73b/10, 76a/12, 93b/09, 9a/04

3. Ondan sonra.

a. 14b/12, 28a/04, 55a/02, 62a/07, 64b/06, 66a/06, 68b/15, 73a/07, 76b/03, 94b/03

4. Ondan sonra (a+şoñra)

a. 19a/05, 55a/03, 55a/15, 59a/11, 60a/01, 60b/10, 80a/09

‘**andelīb** Ar. Būlbūl.

‘a.-i şeydā 82a/11

anı Onu.

a. 6b/12, 10a/09, 10a/12, 11b/03, 11b/06, 12a/11, 12b/07, 13a/07, 14a/04, 14a/11, 18b/01, 19b/06, 1b/14, 20b/12, 22b/14, 23b/07, 23b/15, 24a/02, 24b/03, 26a/15, 27b/01, 2b/02, 30a/06, 30b/01, 31a/03, 32b/03, 33b/14, 35b/08, 37b/10, 39b/09, 39b/10, 41a/14, 41b/13, 42a/12, 43a/11, 43b/09, 45b/08, 45b/14, 46a/12, 49a/06, 4b/02, 50b/02, 52b/02, 53a/10, 57a/02, 5b/12, 60a/05, 60a/07, 63a/07, 67a/13, 68a/06, 69a/04, 69a/10, 69b/10, 6b/11, 70a/11, 70b/07, 70b/14, 71b/10, 73b/04, 75b/13, 76b/08, 77b/03, 78a/11, 7a/06, 80b/03, 80b/08, 80b/14, 81b/14, 82b/02, 83b/15, 85a/13, 85b/01, 85b/11, 86a/04, 90b/09, 94b/11, 96a/09, 9a/14, 9b/12

añıl- Hatırlanmak, yâdedilmek.

a.- up 77a/02

anıñçun Onun için.

a. 14a/05, 15b/09, 18a/15, 30b/03, 30b/07, 37b/12, 3a/13, 41b/12, 43b/12, 62a/01, 72a/10, 74b/12, 79a/02, 81a/10, 81a/15, 82b/03, 94a/13

añla- Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek.

a. 39b/06, 58b/10

a.- dı 41b/11

a.- duķ 78a/06

a.- dum 59a/11

a.- duñ 83a/14, 91b/14

a.- ma 21a/02

a.- nan 74b/06

a.- yana 96a/04

anlar Onlar.

a. 14b/01, 39b/11, 49a/04, 52a/07, 52a/09, 53a/09, 54b/01, 59b/14, 61b/04, 73a/15, 73b/08, 73b/15, 87a/01, 88a/12, 89a/15, 89b/13, 8b/12, 90a/02, 90a/04, 91a/12, 9a/06

a.+ a 55b/08, 61a/09, 62a/13, 67b/01, 70b/07, 73b/15

a.+ dan 11a/05, 31b/04, 3a/03, 3a/10, 7b/07, 90a/05

a.+ ı 11b/14, 12a/01, 23b/08, 23b/09, 31a/15, 38b/03, 46b/08, 49b/03, 60b/15, 68a/03, 73b/07, 80a/15, 90a/02

a.+ la 68a/08

a.+ uñ 11a/05, 11a/06, 60a/11, 73b/04, 73b/05, 83b/14, 87a/02, 90a/15, 93a/15

a.+ uñla 26b/03, 88a/10

anlayış Anlamak işi, akıl erdirme, kavrayış, idrak, fehim, şuur.

a.+ um 83b/12

anuç Onun.

a. 9a/13, 9b/01, 9b/02, 9b/11, 11a/04, 12a/15, 12b/13, 13a/04, 14b/07, 15a/08, 15a/13, 15b/12, 16a/04, 16b/06, 16b/14, 17a/04, 17a/15, 18a/01, 18a/10, 18b/03, 19b/02, 19b/12, 1b/12, 21a/06, 21a/10, 23b/05, 23b/13, 25b/08, 26b/09, 27a/04, 27b/09, 29a/08, 29a/10, 29b/01, 29b/07, 30a/02, 30a/03, 30a/07, 31b/10, 31b/13, 32a/14, 32b/07, 34b/08, 34b/12, 36b/10, 37b/01, 37b/13, 38b/09, 39a/01, 3b/04, 3b/06, 3b/07, 3b/13,

40a/04, 40a/06, 40b/07, 41b/03, 41b/09, 42a/11, 43b/08, 43b/13, 45a/09, 45b/09, 46b/04, 47b/02, 47b/03, 47b/07, 48a/02, 49b/01, 49b/12, 4a/08, 4b/13, 4b/14, 51b/02, 52a/01, 52b/01, 52b/12, 53b/09, 54b/15, 55b/11, 56a/01, 56a/02, 57a/05, 58b/02, 58b/14, 5a/01, 5a/08, 60a/06, 62a/15, 62b/14, 62b/15, 66b/04, 66b/14, 68b/06, 69a/09, 69b/12, 69b/13, 70a/05, 70a/12, 71a/10, 71b/02, 71b/15, 72a/12, 72b/03, 72b/07, 72b/13, 74a/09, 74b/11, 75a/07, 75b/13, 76a/06, 76a/08, 77a/06, 77a/07, 78b/04, 78b/05, 79b/09, 80a/02, 80b/09, 81a/01, 81a/02, 82b/03, 83a/04, 83b/07, 83b/13, 84b/08, 84b/12, 85a/06, 85a/15, 85b/13, 87a/03, 87a/04, 87a/05, 88a/07, 88b/09, 89a/03, 89a/14, 89b/01, 8b/01, 90a/07, 91a/07, 91b/13, 92a/08, 93a/04, 93a/09, 94a/14, 94b/04, 94b/05, 95a/04, 95a/09

a.+ dur 1b/03, 1b/09

a.+ ıla 34a/13

a.+ la 2b/01, 38b/12, 47b/10,

65a/08

anuñçun Onun için. Krş. anuñçun

a. 1b/08, 12a/09, 1b/09, 4a/13, 61a/05, 64b/12, 66b/07, 72b/06, 75b/10, 76b/14, 79a/13, 79b/04, 85b/14, 86a/01, 88b/02, 90b/07, 90b/11, 95b/06

‘**ār** Ar. Utanma, utanç, hayâ, hicap.

‘ā. 78b/01

ara- Bir şeyi bulmaya çalışmak, taharrî etmek.

a.- dılar 4b/06, 4b/07

a.- duğların 4b/07

a.- rın 12b/07

a.- yup 10a/13,6 8a/01

a.- yup buldılar 50a/07

ara İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe.

a.+ da 19b/03, 47b/11, 80b/09, 85a/14

a.+ dan 45a/01, 82a/06, 8a/09

a.+ sında 32a/10, 85b/11, 86a/07, 86a/08

‘**Arab** Ar. Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sâmi bir kavmin adı.

‘A.+ a 23a/04

‘A.+ da (diyâr-ı ‘A.) 22b/15

a‘râf Ar. Âhirette günahla sevâbı denk olanların kalacakları cennetle cehennem arasındaki yer.

a.+ dur 34a/09

aralık Birbirine bitişmeyen iki şey arasında kalan mesâfe, iki şey arasındaki açıklık.

a.+ da 39a/10

ārām Far. Durma, dinlenme

ā. eyledi 50b/12

‘**araşât** Ar. Mahşer yeri, bütün ölülerin kıyâmet günü dirilip toplanacağı meydan, haşir ve neşir meydanı

‘a. 45b/11

arâste Far. Süslü, süslenmiş, bezenmiş

a. olmuşsın 61b/03

ārâyiş Far. Süs, zînet, bezek

ā.-i cihâmı 94b/07

ard Sonrası.

a. 78b/12, 79a/03, 79a/09

a.+ ina 20a/07, 39a/07, 51b/02, 52a/03, 52a/06, 78b/11

a.+ ina düşdi 85a/13

a.+ ina düşdiler 10a/12

a.+ ina düşüp 22b/07

a.+ ında 47b/06, 53a/10

a.+ ından 33a/15, 39a/07, 52b/15, 53a/04, 53a/11

a.+ larınca 8b/02

a.+ uña 20a/06

a.+ uñdan 20b/05

ardınca Arkasından, ardı sıra.

a. 10a/15, 15a/01, 15a/02, 24a/01, 40b/08, 40b/09, 64a/02, 64b/01, 78a/13, 78b/14

‘**arız** Ar. Yanak.

‘ā.+ ı 77b/10

‘**arîf** Ar. İrfan sâhibi olan (kimse), bilici.
 ‘â.+ e 37b/14
 ‘â. ol 42a/02

‘**arifân** Ar. Arifler
 ‘a. 34a/14

arğa Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf.
 a.+ mla 93a/04, 93a/08
 a.+ sını 85b/03
 a.+ sına 22a/08, 90b/03

arğuri Yanlamasına, çapraz, eğri.
 a. 57a/10

arpa Buğdaygillerden, tâneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen bir tahıl cinsi.
 a. 10b/03

arrâf Ar. Gâipten haber veren kimse
 a. 27b/04

arşlan Afrika ve Batı Asya’da yaşayan, dört ayaklı, yırtıcı, çok kuvvetli, kedi cinsinden memeli hayvan
 a. 28b/11, 28b/14
 a.+ a 85b/02, 85b/05
 a.+ dan 85b/09

‘**arş** Ar. İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta
 ‘a. 11b/04, 32a/11, 61a/11
 ‘a.+ a 11a/13, 61a/10, 70a/06
 ‘a.+ uñ 11b/02

art- Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak, tezâyüt etmek
 a.- ar 55b/09, 57a/12, 58b/08
 a.- duğın 72b/14
 a.- sun 80a/10

artuğ 1. Bundan sonra 2. Fazla çok
 a. 4b/12, 28a/06, 37b/08, 42a/05, 48b/06, 70b/07, 79a/01

artur- Miktârını çoğaltmak, fazlalaştırmak.
 a.- mağ 60b/03
 a.- up 29a/02

‘**arż** Ar. 1. Sunma, bir büyüğe takdim etme, sunu, 2. Saygı ile anlatma, ifâde etme
 ‘a. 54a/03, 55a/10
 ‘a. eyledi 54b/13, 61a/10, 61b/07
 ‘a. itdüm 26b/15
 ‘a. itsem 24b/07

arż Ar. Yeryüzü, dünya.
 a. 29b/15, 30a/02, 33b/06, 61b/06, 82b/09

aş- Bir şeyi yüksek bir yere iliştip sarkıtmak, tâlik etmek.
 a.- a 51a/09, 66a/01
 a.- arsam 7a/02
 a.- dı 32b/10
 a.- up 58a/12

‘**âş** Ar. Baş kaldıran, isyan eden kimse, isyankâr.
 ‘â. 16b/11, 64a/01, 68a/15

‘**aşâ** Ar. Uzun sopa, değnek, baston.
 ‘a. 50a/15, 52b/02

asân Far. Kolay.
 a. 19b/05
 a.+ dur 44a/11

‘**asesbaş** Osmanlı Devleti’nde şehrin âsâyîşiyle görevli olan teşkilâtın başı
 ‘a.+ lığın 24b/11

aşhâb Ar. 1. Sahipler. 2. Hz. Muhammed zamânında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunma şerefine ermiş kimseler, sahâbe.
 a. 17b/03, 45b/05, 61b/15, 69b/12
 a.-ı fîl 5a/07
 a.-ı fîle 5b/14
 a.-ı kehf 68a/07
 a.-ı kehfün 66b/14
 a.-ı resûlu’llâh 89b/06, 90a/15
 a.-ı vefâ 3a/09
 a.+ ina 70a/15
 a.+ um 45b/05
 a.+ uñ 25b/14

aşl Ar. Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe

a. 2b/07, 30b/14, 55a/09, 70b/14, 74a/14, 86a/09

ne a. 24b/02, 54a/11, 93a/08, 93a/10

a.+ ı 23b/11, 30a/07, 65b/12, 69b/15

a.+ ın 25b/06, 66a/08

a.+ ına 74a/11, 74a/14, 74b/12

a.+ ına çeker 23b/12

a.+ ında 30a/08, 74b/03, 74b/11, 77a/11

a.+ ını 30a/08, 60a/05, 74a/15

a.+ ıyuz 1b/10

a.+ ıñ 12a/08, 1b/10, 1b/11

aşıl- Yüksek bir yere iliştilirip sarkıtılmak, sallandırılmak.

a.- ı 51a/15

a.- ınca 57b/13

aşılı Bir yere takılmış veya asılarak sarkıtılmış olan, asılmış.

a. 60a/04

‘aşr Ar. Zaman, devir, çağ

‘a. 54a/05, 8b/09

‘a.+ da 46b/04

‘ā.+ ında 75a/08

‘āşī Ar. Baş kaldıran, isyan eden (kimse), isyankâr.

‘ā. 46a/08, 81b/11

‘ā.+ dür 46a/10

‘ā.+ leri 90b/02

‘ā. olduñ 69a/14

‘ā. olma 68b/12

‘ā. olup 29b/06

‘ā. olur 17b/13

āsītāne Ar. Bir tarikatın merkezi durumunda olan ve içinde kurucularının türbesi bulunan dergâh.

ā. 21a/15

ā.-i sa‘ ādetüñüze 7b/03

‘asker Ar. Ordunun her kademesinde görevli subay, assubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker.

‘a. 15a/10, 20b/05, 33a/01, 5a/13, 5a/15, 63a/03, 63a/06, 63b/05, 76b/05, 9a/02

‘a.+ de 5a/13

‘a.+ i 15a/11, 33a/02, 62b/14, 63a/01, 63b/06, 76b/06

‘a.+ in 63b/06

‘a.+ ine 33a/01

‘a.+ ini 33a/02

‘a.+ iñüz 63a/01

‘a.+ iñüzi 62b/15

‘a.+ üñ 15a/11, 15a/12, 5b/01, 5b/07, 76b/05

aşlā Ar. Hiçbir vakit, hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle, kat’iyen

a. 13b/04, 31a/01, 3a/10, 49b/04, 61b/08, 69a/15, 6b/11, 6b/14, 70b/12, 71b/04, 74b/06, 84b/03, 89b/01

aşşı Fayda, kâr, menfaat.

a.+ lu 16b/07

aş Yenilmek üzere pişirilmiş yiyecek, yemek, taam

a. 71b/07, 72b/01

a.+ ı 31b/03, 71a/11

a.+ ıdur 55b/12

aşağa Aşağıya Krş. aşağı

a. 20a/11, 51a/03, 56a/09, 57b/14, 62b/08

aşağı Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.

a. 52a/15, 75b/03

a.+ dan 20b/08

‘aşer Ar. On (sayısı), 10.

‘a. 16a/01, 18a/14, 19b/09, 21a/03, 23b/09, 25b/07, 16b/12, 26b/06, 17b/14.

‘aşk Ar. Aşk kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

‘a. 32a/15, 44b/13, 4a/15, 77a/15, 88b/06, 88b/09, 89b/10

āteş-i ‘a. 15a/06

mest-i ‘a. 22b/09

ʿa.-ı Hâk 90b/14
 ʿa.-ı Hâkdur 86a/01
 ʿa.-ı ilâh 90b/13
 hâret-i ʿa.-ı ilahî 22b/12
 ʿa.-ı Mevlâ 88b/05
 ʿa.+ a 90b/07, 90b/15
 ʿa.+ dur (naʿîm-i ʿa.) 2a/12
 ʿa.+ ı 13b/03, 15a/07, 26b/05,
 45a/03
 ʿa.+ ı (dâmen-i ʿa.) 96a/12
 ʿa.+ ina 78a/04
 ʿa.+ ını 95b/07
 ʿa.+ la 79b/02
 ʿa.+ uñ 1b/14, 88b/06
ʿâşık Ar. Bir şeye veya birine karşı aşırı
 sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.
 ʿâ. 15a/07, 21a/08, 21a/10, 8a/09,
 53b/04, 95b/15
 a.+a (ʿâşığa) 22b/01
 ʿâ.-ı şâdık 82b/15
 ʿâ.-ı şeydâlarıdır 25b/11
 ʿâ.-ı zâr 77a/15
 ʿâ.+ lar 88b/06
 ʿâ.+ ları 21a/07
 ʿâ. oldu 73a/02
 ʿâ. oldılar 49b/11
 ʿâ. oldu 78a/06
 ʿâ. olmayan 78a/05
 ʿâ. olup 15a/08, 77a/12, 87a/12
 ʿâ.- ı 8a/11
ʿâşıkân Ar. Âşıklar.
 ʿâ. (mîr-i ʿâ.) 86a/14
ʿâşıkâne Ar. Âşık olana yakışacak
 şekilde, âşıkça, âşıkçasına
 ʿâ. 79b/06, 95b/01
âşikâr Far. Açık, meydanda, gözle
 görülebilen, belli, ayan, vâzıh, bâriz
 â. 3a/01, 3a/04, 62a/09, 73b/13
âşikâre Far. Açıkça, açık bir şekilde.
 â. 62a/13
 â. oldu 73b/12
ʿâşir Ar. Onuncu
 faşl-ı ʿâ. 14b/04

ʿâşrîn Ar. Yirminci.
 ʿa. 37b/09
aşüfte Far. Baştan çıkmış, hafifmeşrep,
 ahlâksız kadın.
 a. 23a/01
at Binme, yük çekme ve taşıma
 hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya
 menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.
 a. 32b/09, 32b/10, 51a/10,
 51b/01, 51b/05, 51b/08, 51b/10, 51b/12,
 52a/11
 a.+ a 13a/09, 34a/07, 51b/01,
 64a/08
 a.+ dan 33b/15
 a.+ ı 32b/10, 33b/14, 49b/02,
 51a/13, 51b/04, 51b/11, 51b/13
 a.+ ina 5b/11, 64a/15
 a.+ ından 13a/08, 64a/12, 64b/02,
 71a/10, 71a/11
 a.+ lar 49b/09, 51a/12, 52a/04
 a.+ lara 49b/11
 a.+ lardan 49b/03
 a.+ lardur 52a/12
 a.+ ları 49b/07, 49b/08, 49b/09,
 49b/10, 49b/13, 50a/03, 50a/08, 50a/10,
 51b/05, 51b/08, 51b/15, 52a/07, 52a/10
 a.+ ların 50a/02
 a.+ laruñ 51a/12, 52a/14
 a. meydânında 83b/08
 a.+ um 64a/11
 a.+ uñ 51b/13, 52a/02, 52a/10
at- Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa
 doğru fırlatmak.
 a.- acağların 81b/15
 a.- alar 81b/15
 a.- ardı 57b/05
 a.- arlardı 22b/14
 a.- arsañ 81b/05
 a.- arsın 62b/06
 a.- dı 25b/02, 64b/04
 a.- dılar 62b/09, 82a/02
 a.- duğları 82a/11

a.- dum (yābāna at-) 88a/13
a.- ı 51a/04
a.- ımı 50a/14, 50b/14
a.- mağa 51a/03
a.- uñ 62b/08
a.- up 51a/07, 57b/12, 81b/03,
83a/11

‘**atā** Ar. Bağışlama, af.

‘a. 5a/04, 62a/10, 69b/02

‘a.+ dur 88b/01

‘a.+ lar 88a/15

‘a.+ sın 96a/06

‘a.+ ya 82b/09

ata 1. Cet, dede, büyük baba ve aynı soydan daha önce yaşamış olan kimse.
2. Eski Türklerde yaşlı, saygı değer ve hakîm kimse.

a. 10a/15, 57a/12

a.+ ları 16a/04, 16a/05

a.+ m 58a/14

a.+ mdur 69a/01

a.+ ña 22a/15, 69a/14

a.+ ñdan 57b/09, 58a/10

a.+ nuñ 10b/01, 36b/03

a.+ sı 10b/04, 10b/06, 28b/09,
36b/02, 43b/13, 45a/10, 45b/15, 46a/02,
57a/13, 65a/06, 74a/12, 82b/13, 94b/04,
94b/05

a.+ sına 94b/05

a.+ sından 32b/08, 46a/04

a.+ sını 46a/06

a.+ sınıñ 22b/06, 32b/14, 46a/06,
57a/11

Ata Kemāl Özel İsim.

A. (Sultān A.) 60b/09

āteş Far. Odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ışık

ā. 20b/05, 42a/08, 79b/02, 81a/13

ā.-i ‘aşk 15a/06

ā.-i hırmen 42a/08

ā.-i sūzānı 80b/14

ā.+ e 82a/03, 82a/12

ā.+ inde 23a/01, 23a/04

ā.+ inüñ 42a/09

ā.+ i 81a/14

atıl- Bir şey bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatılmak.

a.- an 80b/03

atlan- Ata binmek.

a.- up 71a/08

atlu Ata binmiş olan (kimse), süvâri

a.+ dan 49b/04

‘**avān** Ar. Yardımcılar, arka çıkanlar.

‘a. 65a/05, 65a/08, 65b/11,
65b/13, 66a/04, 66a/13, 65a/08

‘a.+ a 65b/13, 66a/11

‘a.+ ı 66b/03

‘a.+ la 66b/09

‘a.+ uñ 66a/10

āvāz Ar. 1. Ses, sedâ, 2. Yüksek sesle bağırma, feryat, nâra.

ā. 12b/06, 39a/07, 80a/12,
80a/13, 80a/14, 9a/12

ā.+ ın 27a/09, 36a/15, 51a/13,
64a/10, 67a/09

avla- Bir av hayvanını ölü veya diri olarak ele geçirmek, yakalamak

a.- mağ 74b/12

‘**avn** Ar. Yardım etme, yardım

‘a.-i ilāhî 82b/05

‘a.+ i 78b/11

‘**avrat** Ar. Zevce, karı, kadın.

‘a. 15a/03, 23b/14, 27b/09,
27b/13, 27b/14, 28a/02, 28a/05, 28a/06,
28a/07, 28a/08, 28a/15, 28b/02, 28b/04,
28b/07, 29a/04, 36b/06, 4b/01, 4b/07,
52b/08, 65a/10, 65a/15, 65b/03, 65b/04,
65b/05, 65b/07, 65b/09, 65b/12, 66a/12,
66b/02, 6b/03, 73a/01, 7b/07, 7b/08,
7b/10, 7b/15, 9a/03

‘a.+ a 15a/06, 15a/08, 27b/12,
28b/03, 28b/08, 37a/02, 37b/04, 65a/05,
66a/09, 7b/05

‘a.+ dan 15a/13

‘a.+ dur 76b/15

‘a.+ e 76a/12

‘a.+ ı 14b/08, 27b/10, 28b/09, 37a/02, 4b/02, 4b/11, 65a/10, 65a/13, 66a/12, 76a/14, 77a/11, 7b/05, 80a/15, 8a/03

‘a.+ ıdur 14a/03

‘a.+ ın 15a/13, 36a/09, 65b/11, 6b/04

‘a.+ ına 15b/03, 28b/06

‘a.+ ından 7b/01

‘a.+ ınıñ 4b/06, 9a/06

‘a.+ in 65b/08

‘a.+ lar 4b/02

‘a.+ lara 66b/06

‘a.+ laruñ 4b/03, 4b/07

‘a.+ ligi 28b/01

‘a.+ um 7b/02

‘a.+ uma 66a/11

‘a.+ umı 26b/14

‘a.+ uñ 15a/09, 15b/03, 28b/06, 36a/11, 36b/05, 36b/06, 36b/08, 36b/09, 40b/09

‘a.+ un 28a/05

avuç Elin iç kısmı

a. 12a/08, 56a/05, 68a/10, 9b/08

a.+ ı 88b/14

ay Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.

a. 16a/15, 17a/01, 43b/15, 45b/05, 45b/06, 49b/12, 75b/13, 80a/09

a.+ a 16a/15

a.+ da 7a/03

a.+ ı 95a/14

a.+ uñ 15a/03, 16a/13, 6a/13

aya Elin iç tarafında bilekle parmaklar arasında kalan düz kısım, avuç içi

a.+ sındağı 89b/14

ayağ Vücûdun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem

a. 22a/08, 23a/14, 36b/01, 59a/14, 87a/06

a.+ dur 53b/03

a.+ ları 67b/04

a.+ ların 94a/10

a.+ larında 5b/04

a.+ larınuñ 18b/06

a. yolını 44a/14

a. 32b/12

a.+ a (ayağa) ururlardı 53b/09

a.+ ı (ayağı) 23a/15, 31b/11, 36a/02, 4a/02, 57b/11, 57b/12, 62b/09, 62b/10, 67b/03, 68a/04

a.+ ı (ayağı) sürçdi 46a/07, 6b/14

a.+ ın (ayağın) 12b/05, 23a/15, 4a/03, 67a/10, 67a/14, 84b/07

a.+ ın (ayağın) 18b/05

a.+ ına (ayağına) 35b/06, 48b/12, 52a/15, 73b/05, 73b/07, 79a/15

a.+ ına (ayağına) düşdi 13a/08, 27a/06, 41a/15, 49a/05, 50b/02, 59a/13

a.+ ına (ayağına) düşdiler 38b/05, 7a/13, 8b/08

a.+ ına (ayağına) düşüp 22a/04, 7b/11

a.+ ına (ayağına) gele 44b/10

a.+ ına (ayağına) düş-di 17a/13

a.+ ında(ayağında) 11b/03, 59a/06, 60a/04

a.+ um (ayağum) 62b/07

a.+ uma (ayağuma) 35b/07

a.+ uñ (ayağıña) 84b/10

ayağla- Bir şeye ya da yere ayakla vurmak.

a.- mağa 21b/13

ayağ yolu Abdesthâne, helâ, kademhâne, tuvalet, yüznumara.

a.+ nı 44a/14

a’yân Ar. Bir şehrin ileri gelenleri, eşraf.

a.-ı devlet 55a/12, 55a/15

a.+ ı 44a/05

‘ayân Ar. Açık, âşikâr, gözle görülür, belli

‘a. 90b/08, 91a/01

‘a. eyledüm 94b/15

Ayās Özel isim.

A. 70b/12, 70b/13, 71a/08, 71a/09, 71a/10, 71b/01, 71b/03, 71b/06, 71b/08, 71b/09, 71b/11, 71b/13, 71b/14, 72a/01, 72a/05, 72a/06, 72a/07, 72a/10, 72a/11, 72a/12, 72a/15, 72b/02, 74a/08, 74a/09, 74a/13, 74b/01, 74b/04, 74b/10, 74b/12

A.+ a 70b/13, 70b/15, 71b/07, 71b/08, 72a/11

A.+ dan (Hâş A.) 71a/02

A.+ ı 70b/11, 71a/13, 71a/15, 72a/06, 72a/09, 74b/13

A.+ ı (Hâş A.) 70b/05

A.+ uñ 70b/06, 71a/06, 71a/07, 71a/09, 71b/05, 71b/09

‘ayb Ar. Utanılacak hal ve davranış. 2. Noksan, kusur, eksiklik.

‘a. 75a/03, 96a/01

‘a.+ dan 75b/01

‘a.+ ı 59b/02, 75a/01, 75b/11

‘a.+ ıla 75a/03

‘a.+ ın 74a/07, 74a/08, 74b/13, 74b/14, 74b/15

‘a.+ ına 75b/09, 75b/15

‘a.+ ını 75a/04, 75a/05, 75a/07, 75b/12, 75b/14

‘a. olur 52b/07

‘a.+ umı 4b/08

‘a.+ uñ 58b/10

‘a.+ uñı 16b/05, 75b/14, 76a/01

‘ayet Ar. Kur’ân-ı Kerim’deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.

‘a.+ i 46a/03, 46a/04, 86a/04

‘ayıb Ar. Utanılacak hal ve davranış.

‘a.+ dur 74b/13

‘a.+ la 28a/13

‘a.+ lu 28b/12

‘ayıbsuz Ar. Utanılacak hal ve davranışı olmayan.

‘a. 75a/01

ayır- Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek.

a.- an 70a/13

a.- ma 92b/15

ayırılan- Ayıklanmak, temizlenmek [Bu anlamda günümüzde halk ağzında ayıtlamak şeklinde kullanılmaktadır].

a.- up 80a/05

ayine Far. Ayna.

a.+ de 55b/05

a.+ si 14b/05

aylık Bir ay süreli, bir ayda olan, yapılan veya bir ay süren.

a. 75a/10, 79a/07

ayru Uzak , ayrı.

a. 96a/13

a. düşeli 7b/11

ayrıl- (Bir yer, şey veya kimseden) Uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.

a.- dı 13a/12

a.- mağ 51a/12

a.- up 48a/04, 62a/14, 83a/04

ayruğ Bir daha, bundan sonra, başka, diğer.

a. 19a/11, 51b/15, 53a/04, 59b/09, 67b/15, 8a/04, 95b/11

‘ayş Ar. Hayâtın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk u safâ.

‘a. 87a/14, 87a/15, 87b/04

az- Davranışlarında çok ileri gitmek, aşırı derecede taşkınlık göstermek, azıtmak.

a.- ar 25b/02

a.- dı 18b/03

a.- durup 26b/08

a.- malar 39b/15

a.- up 69a/05

az Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

a. 2b/12

a. 20a/09, 35a/10, 60b/11, 75a/01

a. kalmış 39a/14, 39b/03, 92b/12

‘azāb Ar. Pişmanlık, çâresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder.

- ‘a. 29a/13, 47a/05
- ‘a.-ı elīm 81b/13
- ‘a.-ı nārdan 18a/11, 69b/03
- ‘a.+ a 36b/05, 67a/05, 68b/06, 76a/05, 81b/13, 82b/10
- ‘a.+ a geldi 36a/08
- ‘a. çekdi 18a/07
- ‘a. çeksün 7a/03
- ‘a.+ ı 18a/13
- ‘a.+ ından 46b/03
- ‘a.+ ını 27b/06
- ‘a. iderse 87b/12
- ‘a. itdiler 18a/03, 18a/04

āzād Far. Serbest bırakma, serbestlik.

- ā. 30a/01, 68a/11
- ā. eylemezseñ 90a/08
- ā. iderdi 90b/01
- ā. ideyin 36a/04, 81b/02
- ā. kıldı 90b/02
- ā. ol 13a/12

a‘zām Ar. Daha, çok, en, pek büyük.

- a. (vezir-i a.) 83b/01, 83b/03

‘azāmet Ar. Büyüklük, ululuk, yücelik, celāl.

- ‘a.-i salṭanatına 66b/15

‘Azāzīl Ar. Şeytan’ın Allah’a isyan etmeden önceki adı.

- ‘A. 11a/06, 11a/09, 11b/15, 12a/01
- ‘A.+ i 11a/07

azdur- Baştan çıkarılmak.

- a.- up 2a/14

‘azīm Ar. 1. (Maddî bakımdan) Büyük 2. (Mânevî bakımdan) Büyük, ulu, haşmetli 3. Çok şiddetli.

- ‘a. 21b/02, 33a/02, 36a/01, 43b/01, 50a/07, 50b/03, 59b/09, 68a/02, 9a/06
- ‘a. (Kur’ân-ı ‘a.) 4a/10, 66b/13
- ‘a. (şikâyet-i ‘a.) 7b/01

- ‘a.+ de (Kur’ân-ı ‘a.) 3b/03

‘a.+ de (Kur’ân-ı ‘a.) 3a/13, 4b/14

- ‘a.+ e (belâ-yı ‘a.) 38b/15

- ‘a.+ ler (bühtân-ı ‘a.) 83b/15

‘azimet Ar. Sebat, kararlılık.

- ‘a. ü kaşd itmiş 39a/09

‘aziz Ar. Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes, muazzez.

- ‘a. 34b/02, 46b/12, 50b/04, 60b/09, 77a/10, 78b/15, 79a/02, 79a/04, 79a/05, 79a/07, 79a/08, 79a/09, 79a/11, 79a/12, 79b/04, 80b/11, 85a/07, 89a/14, 91b/07, 93b/14, 94a/12

- ‘a. 78b/15

- ‘a.-i ‘İsā 42a/06, 79b/14

- ‘a.-i mā 58b/12

‘a.-i men 14b/04, 17b/14, 26b/07, 6a/01, 9b/11

- ‘a.-i Mısr 78b/06

- ‘a.-i Mısr 78b/13, 78b/14

- ‘a.-i Mışra 77a/10

- ‘a.-i Mışruñ 77a/11, 78b/04

- ‘a.-i pür 43b/09, 49a/12, 53b/06

- ‘a. dutarlardı 42a/12

- ‘a.+ e 93b/13

- ‘a.+ i 39a/03, 60a/05

- ‘a. itmiş 32a/02

- ‘a.+ ler 53a/06, 91b/01, 91b/09

- ‘a.+ lerdan 46b/08, 73a/09, 89a/13

- ‘a.+ leri 73b/11

- ‘a.+ lerinden 90b/05

- ‘a.+ lerüñ 91b/06, 91b/10

‘a.+ üm 23b/09, 27b/06, 33b/09, 37b/09, 44a/13, 47a/05, 55b/15, 85a/02, 88b/04, 92a/06

- ‘a. ü muhterem olur 72b/11

‘azize Ar. Ermiş kadın.

- ‘a. 79b/04

‘azm Ar. Karar, niyet, azim.

- ‘a. idüp 92b/11

- ‘a. itmişdi 8b/05

‘**Azrā’īl** Ar. Özel isim. İslami inanişaya göre Allah’ın buyruğıyla insanların canını almakla görevli melek.

‘A. 18b/07, 18b/15, 18b/08, 18b/09, 18b/11, 18b/12

‘A.+ i 18b/14

-B-

bā-rif’at Rifatli, yüce.

b. (vüzerā-i b.) 55a/13

b.-emr-i yezdān Allah’ın emri ile.

b. 82b/13

bā-şafā Far. Safālı dostlar.

b.+ yı 70a/12

bāb Ar. Kapı.

bāb b. 58a/11

b.-ı tevekkülde 6a/14

b. bāb 58a/11

b.+ ından 64a/11

baba Bir çocuğun dünyaya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder.

b. 60b/01, 60b/04

Sultān Şarı Şaltık B. 60a/13

b.+ m 66a/10

B. Şarı Sâltık 60b/09

b.+ sı 57b/11

b.+ ya 60b/04

emr-i b.+ yı 60b/06

bāc Far. Vergi.

b. 24a/08, 24a/10

b. almağa 24b/06

bācdār Far. Vergi alan kimse.

b.+ dur 24a/14, 24b/02

b.+ ı 24a/13, 24b/03

b.+ ınuz 24a/15

bācdārlik Far. Vergicilik.

b. 24a/06, 24b/04, 24b/06

bād-ı havā Far. Karşılıksız, parasız, meccânen, bedâva

b. 52a/12

ba’de Ar. Sonra.

b. 44a/13

ba’dehu Ar. Sonra.

b. 11a/02, 12a/01, 12b/13, 13a/14, 13b/08, 14b/12, 16a/02, 17b/14, 19a/01, 19a/10, 19b/09, 22a/13, 23b/09, 26b/07, 29a/11, 29a/15, 30a/02, 32b/02, 34a/06, 34b/02, 35b/01, 3b/14, 42a/05, 42b/14, 45a/04, 4a/02, 50b/14, 51a/05, 53b/06, 54b/08, 55a/13, 56b/04, 57a/01, 5a/05, 60a/09, 62a/11, 65a/02, 66a/03, 67b/05, 68b/03, 6b/04, 74a/06, 74b/07, 76a/02, 79b/14, 82b/15, 86a/05, 89b/10, 8a/13, 90a/06, 91a/03, 94b/12

ba’de’t-ta’ām Yemekten sonra.

b. 54a/01

ba’de’z-zamān Bir zaman sonra

b. 34a/02

bāğ Fars. Üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm yetiştirilen yer.

b. 87b/01

b.+ a 88a/10

b.+ da 17b/07, 53b/15

b.+ ında 53b/14, 54a/09

b.+ la 86a/12

bāğbān Fars. Bağ bekçisi, bahçıvan

b. 54b/11

b.+ a 54b/11

bāğçe Fars. Çiçek, sebze veya meyve ağacı yetiştirilen toprak parçası.

b.+ sine 54b/09

b.+ ye 78b/13

b.+ yi 87a/02

Bāğçe Sarāy Kırım’da bulunan bir yer adı.

B. + dur 95b/11

Bāgdād Ar. Irak’ın başşehri.

B. 26b/10, 3b/06, 40a/04, 48a/13, 48b/02, 48b/08, 52b/13, 54b/06, 62a/13, 62b/02, 62b/13, 63b/06, 92a/07, 92a/08, 93b/03, 94b/03

B.+ a 48b/02, 54b/08, 54b/12, 63a/06, 63b/04, 63b/07

B.+ ı 62b/13, 63a/04, 63b/07

B.+ ı (şehr-i B.) 63b/12

B.+ uñ 62a/15
bağışla- 1. Affetmek, bağışlamak. 2. Bir şeyi yarar gözetmeden karşılıksız olarak vermek, hibe etmek, teberru etmek.
b. 13a/09, 90a/10, 90a/12, 90a/13
b.- dı 60b/10
b.- dum 90a/10, 90a/11, 90a/13
b.- r 86b/13
b.- ya 88a/15
b.- yup 90a/08
bāği Ar. bağı “haddi aşmak, azgınlık”tan bāği. Doğru ve hak olan yoldan ayrılan kimse, serkeş, âsî, şakî.
b. 85b/1
bağla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.
b.- dı 51b/04, 51b/14, 57b/12, 65a/11, 66a/13
b.- duğında 5a/15
b.- miş 83b/06
b.- miş (şâf bağla-) 26a/05
b.- ñ 60b/05
b.- r 29a/14
b.- rdı 49b/06
b.- yup 51b/11, 52a/03, 52a/15, 65b/14, 7a/11, 82a/02
b.- yup (bel bağla-) 59b/09, 87b/14
bağlan- İp, bağ gibi bir vâsıta ile bir şeye, bir yere tutturulmuş olmak, bağlı bulunmak.
b.- dı 4b/05
b.- mağa 9a/12
b.- ur 27b/01
bağlu İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan.
b. 51b/08, 51b/12, 83a/13
bahâ Fars. Paha kelimesinin eski ve asıl şekli.
b.+ sı 15b/14, 4a/05
b.+ sıla 49b/08

b.+ sını 3b/11, 79a/14
b.+ sını 3b/10
bahâdır Fars. Usta savaşçı, cengâver, yiğit, kahraman, cesur.
b. 72b/15
bahâlu Fars. Pahalı.
b. 70b/08
bahâne Fars. Bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçekle ilgisi olmayan sahte özür ve mâzere
b. 19b/03, 66a/11
b. idüp 65b/08
b.+ siyle 32b/15, 40b/02
bağîl Far. Eli sıkı (kimse), hasis, cimri, pinti, nekes.
b. 55b/13
bâhiş Ar. Bir şeyden bahseden, bir meseleye dâir bilgi ve açıklamaları ihtivâ eden, o meseleyle ilgili.
b.+ de 26a/11
b. 26a/10
b. itseler 26a/08
bağr Ar. Deniz, deryâ.
b.-i rahmet 68a/13
b.-i zulm 37b/06
b.+ i 1b/07
bağş Far. Sonuna geldiği kelimelere “ihşan eden, veren” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.
b. (murâd b. olun) 87a/07
baht Far. Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans
b. 20b/14
bahtiyâr Far. Tâlihli, mesut, mutlu
b. eyleye 37b/11
b. ider 56a/01
ba‘îd Ar. Uzak, irak.
b. 59b/08
b. olur 64b/15
bağ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.
b. 20a/06, 20a/10, 28a/01
b.- a 68a/12

b.- an 23b/09
b.- ar 48a/05
b.- arlar 91b/02
b.- arsañ 90b/15
b.- dı 13a/07, 20a/07, 20a/09,
39a/13, 63b/10, 63b/14, 94a/09
b.- duğın 79b/11
b.- duğına 72b/08
b.- ma 60b/15
b.- madı 78a/02
b.- madılar 31b/06
b.- maz 66b/02
b.- mazdı 25a/01
b.- mazdıñuz 58a/05
b.- mazlardı 57b/09
b.- mış 78a/10
b.- sa 78a/14
b.- up 20a/10, 54b/02, 79b/05
baķış Bakma tarzı, bakma biçimi.
b.+ ı 87a/10
baķış- Karşılıklı birbirine bakmak.
b.- urlar 91b/01
bāķıyye Ar. 1. Geri kalan, artan kısım,
artık
b.+ si 93b/12
bāķī Ar. Ebedī, ölümsüz, kalımlı. Karşıtı
b. 64b/08, 81a/06
b.+ sin 67b/12
bāķire Ar. El değmemiş, dokunulmamış,
temiz, saf, pāk.
b. 78b/06
b.+ yem 30b/12
bāl Ar. Kol, kanat, gönül.
b. 10b/12
bal Arıların çiçeklerden topladıkları
bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi
beyazdan esmere kadar değışen, koyu
kıvamda tatlı madde, asel.
b.+ ı (ķatduķ b.+ ı yağa) 88a/10
bālā Far. Bir şeyin yüksek yeri, yukarı,
üst
b. 1b/03

balçık Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan
çamur.
b.+ dan 5b/05
b.+ larda 58b/06
b.+ a 47a/10
baldır Bacağın diz kapağında ayak
bileğine kadar olan kısmı.
b.+ larına 21a/12
bālık Su içinde yaşayıp solungaçla nefes
alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde
üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.
b. 45a/14
balta Odun yarmaya, ağaç kesmeye ve
yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden
kesici âlet, nacak.
b. 93a/05, 93a/10
b.+ yı 93a/10
baña Ben zamirinin yönelme hâli.
b. 12b/12, 13a/03, 13a/06,
13a/09, 14b/13, 15b/01, 19a/07, 21b/04,
21b/06, 22a/05, 22a/07, 24b/15, 26b/13,
27a/04, 27a/06, 27a/07, 27b/15, 28a/11,
28a/13, 29b/04, 29b/07, 30b/15, 32a/06,
32b/13, 34a/05, 41a/10, 41a/13, 42b/01,
44a/08, 44a/14, 47a/08, 47a/12, 47b/03,
47b/04, 47b/07, 50b/03, 50b/06, 56a/09,
58b/04, 62b/13, 63a/03, 66a/09, 66a/13,
68a/12, 71b/11, 71b/13, 72a/08, 72a/09,
72a/14, 75a/15, 76a/13, 77b/02, 77b/03,
78b/02, 78b/05, 79a/02, 79a/06, 7b/02,
7b/04, 80b/02, 81b/02, 84a/13, 86b/02,
88a/11, 88b/01, 89b/13, 90a/07, 90a/08,
92b/15, 93a/11, 93b/01, 95b/10
bâr var
b. (pādişāh-ı bīr ü b.) 14a/15
bārān Fars. Yağmur.
b.-ı bī-ħesāb 5b/07
bardaķ Su veya sulu şeyleri içmek için
kullanılan, genellikle camdan yapılmış
kap. 54a/01, 54a/12, 7a/03
b. +ı 54a/02, 54a/15

Bârek Ar. Beğenilen, takdir edilen bir şey karşısında kullanılan “mâşallah, âferin, ne güzel” anlamında övgü sözü.

B. 55a/14

Bârî Ar. Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.

B. 18a/05, 82a/09, 82b/02, 91a/14

B. (Hâzret-i B.) 9a/09

bâri Fars. Hiç olmazsa.

b. 21b/15, 26b/03, 43a/01, 62a/10, 93a/04

barmağ İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri. Krş. parmağ

b.+ ıla (barmağıla) 6b/06

b.+ ında (barmağında) 83a/12

Barşîşâ Ar. İsrailoğulları zamanında yaşadığı rivayet edilen bir rahibin adı.

B. 42a/10, 42a/11

B.+ ya 43b/08

bârû Far. Kale duvarı, hisar burcu, sur.

b.+ dur 86a/12

baş- Ayağı, üzerine vücûdun veya bacağın ağırlığını verecek şekilde zemîne yâhut herhangi bir yere koymak.

b.- am (kadem baş-) 44a/09

b.- ar 90b/15

b.- ardı (hûmret baş-) 78a/15

b.- dı 90b/07

b.- dı (kadem baş-) 44b/04

b.- dılar (kadem baş-) 72b/13

b.- mağ 87a/06

b.- mayalar (kadem baş-) 9a/06

b.- miş (kadem baş-) 59b/13,

90b/05

baş- Kaplamak, bürümek.

b.- miş 20a/07

başar Ar. Görme, görme hassası.

b. 29a/10

Başra Ar. Özel isim.

B.+ ya 35a/11

baş İnsan vücûdunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücûdunun en ön kısmı, kafa, ser.

b. 10a/05, 11b/15, 21b/10, 22a/08, 22b/04, 32b/01, 41b/15, 66a/13

b. (cân u b.) 76a/05

b.+ da 84b/12

b. dikdi 15a/11

b. diküp 11a/07

b.+ ı 13a/05, 15a/07, 22b/03, 27a/11, 52b/05, 53b/03, 76b/05, 94a/04

b.+ ıla 49b/03

b.+ ına 27a/12, 33a/07, 34b/08, 35b/08, 35b/09, 37a/10, 37a/13, 57b/02, 57b/14, 5b/14, 63b/01, 63b/02, 65b/13, 66b/07, 69b/14, 70a/10, 76b/14, 82b/04, 90b/03.

b.+ ına and içerler 47a/15

b.+ ına geldi 76b/11

b.+ına (‘ aklı b.+ ına geldi) 34a/03, 94a/10

b.+ına (‘ aklı b.+ına geldükde) 36b/12

b.+ına (câni b.+ına şıçradı) 39a/09, 43a/15

b.+ ına üşdi 35b/11, 67b/10

b.+ ına üşdiler 36a/03

b.+ ına üşmiş 35b/04

b.+ ındağı 94a/07

b.+ ındağın 94a/06

b.+ ından 13a/13, 50b/08, 54a/13

b.+ından (‘ aklı b.+ından gitdi) 33b/15, 36b/12

b.+ ını 22b/03, 22b/10, 22b/11, 27a/09, 38a/15, 76b/07, 76b/10, 88b/06

b. kıldırdılar 33a/12

b.+ ları 33a/03

b.+ ların 25a/11, 33a/05

b.+ ların vireler 25a/04

b.+ larını 33a/03

b.+ um 65a/15, 84a/04, 93b/02

b.+ umuza 6a/09
b.+ uñda 66b/10
b.+ uñuzdan 87b/07
b. virdi 26b/09, 49a/14
cân u b. virdi 85a/15
başar- Bir işi istenilen şekilde sonuçlandırmak, muvaffak olmak, üstesinden gelmek.
b.- urdum 11b/01
başka Bilinenden gayri, diğer, sâir.
b. 54a/08, 83b/04
başla- Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek.
b.- dı 10b/10, 18b/04, 21b/13, 22b/09, 25a/01, 27b/14, 3b/13, 44b/02, 51a/03,
51b/10, 57a/14, 58a/02, 58a/06, 64a/13, 69a/06
b.- dılar 50b/14, 51a/02, 55a/04
b.- duğ 87b/11
b.- dum 24b/06, 32a/05, 86b/03
b.- sañ 55a/05
başlu Başlı olan, çıkıntılı bir tepe kısmı bulunan. Krş. başlı.
b. 54a/14
başsuz Başlı olmayan.
b. 21b/05
bâtlı Ar. Doğru ve sahih olmayan, gerçeğe ilgisi bulunmayan (şey).
b. 21a/01, 25b/03
b.+ ı 21a/01, 21a/02
bâtin Ar. “Görünmeyen, gizli olan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.
b. 72b/06
b.+ da 44b/11
b.+ uñı 2a/10
batur - Sivri bir şeyi yumuşak bir şeye saptamak.
b.- sañ 17b/06
bây Far. Zengin
b. 74b/15
Bâyezîd Özel isim.

B.-i vaqt 8b/06
Sultân Selîm B. Hân 58a/09
Bayrâm 1. Özel İsim.
Hacı B. 43b/11, 43b/15, 44a/01, 44a/07, 44a/15, 44b/08
Hacı B.+ a 44b/03, 44b/04
Hacı B.+ uñ 44b/06
Hacı B. 44a/11, 44b/04, 44b/10
Sultân Hacı B.+ uñ 43b/13
bayrâm Milletçe sevinç içinde kutlanan, dînî veya millî bir anlam taşıyan kutsal gün.
ulu b.+ da 83b/11
bâzâr Fars. Pazar kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli, çarşı, alış veriş yeri
b. eyledi 16b/08
bit b.+ ında 50a/04
eskiciler b.+ ına 48b/02
ırğad b.+ ında 92a/09
bâzergân Fars. Bezirgân kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.
b. 43b/14
b.+ lar 37a/08
b.+ laruñ 72b/14
ba‘ zı Fars. Birtakım, bir kısım.
b. 16a/02, 34b/04, 38a/02
b.+ lar 4b/01, 83b/06
b.+ sın 59a/11
be Fars. Kelime başına getirilerek zarflar teşkil eden “ile, için, -e kadar, -e göre” anlamında ön ek.
b.-her gün 42b/07
b.-herhâl 3b/09
b.-nâm 8a/09
be Teklifsiz konuşmada birine seslenmek, dikkati çekmek, söze kuvvet vermek için kullanılan bre, ey, behey, yâhu gibi bir ünlem.
b. 51b/13, 86b/06
bed Far. Kötü.
b. 72a/13, 74a/14
b.+ idür 20b/15
b.+ uñ 20b/15

beddu‘ā Far. Bir kimseye kötülük dilemek için edilen dua.

b. 60a/03

b. eylediler 73b/03

b. idüp 73b/01

b.+ sından 61a/08, 73b/04, 73b/13

beden Ar. Vücut, gövde.

b.+ i 2b/08

bedestān Far. İçinde kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı.

b.+ da 56a/04

bedeḥṣān Far. Bedaḥṣan şehrinde işlenen çok değerli yakut.

la‘ l-i b.+ m 59a/09

bedī Ar. Benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş, ender, yeni (şey)

b.+ dür 20b/15

bedr Ar. Ayın en parlak olduğu hali.

b. 8a/08

b.-i tamāma 86b/11

Bedū Ar. Özel isim, yer adı.

B. 73a/10

beg İleri gelen nüfuzlu kimse, eşraf

b. 4b/05, 67b/11, 71a/03, 71a/07, 71a/09, 71b/08, 71b/09, 71b/12, 72a/01, 72a/03, 72a/07, 72a/10, 72b/01, 95b/12

b.+ i 44a/05, 5a/08, 72a/05

b.+ ine 67b/11, 71b/02

b.+ ler 32b/12, 32b/14, 33a/14, 55b/06, 70b/09, 70b/13, 71a/12

b.+ lerden 71a/01

b.+ leri 16a/04, 25a/10, 33a/08,

7a/12

b.+ lerine 84a/15

b.+ lerini 33a/08

b.+ lerüñ 71a/01

b.+ üñ 71a/09, 71a/15

begāyet Far. Son derece, pek çok, fazlasıyla

b. 66b/11, 82b/08, 85b/12

begen- İyi ve güzel bulmak, takdir etmek.

b.- se 4b/02

begler begi Osmanlı Devleti’nde eyâletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir

b. 34b/09

beglik Bey olma durumu.

b. 51b/05

beher Far. Her bir.

b. 24b/05, 42b/07

b.-hāl 3b/09, 72a/02

behey Be, ey, hey ünlemlerinin genellikle hiddet, öfke, azarlama ifâde eden veya teklifsiz konuşmada kullanılan değişik bir şekli.

b. 12a/10, 12b/07, 35a/08, 67b/08, 70b/13, 91b/09

Behrām Far. Özel İsim.

B. 33a/01, 33a/04, 33a/07, 33a/14

B.-ı Çüp̄in 33a/01

B.+ a 33a/06

bahre Far. Pay, hisse.

b. 37b/14

b. alasin 22a/10

bahremend Far. Nasibi olan, hissedar.

b. olduñsa 13b/07

beḳā Ar. Ölmezlik, ölümsüzlük, ebediyet, ebedîlik, bâkîlik.

b. 68a/08

b.+ sı 94b/09

b.+ sına 73a/05

dār-ı b.+ ya 89a/02, 93b/04

bekle - (Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) Gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek.

b.- rlerdi 49b/06

b.- yüp 71a/07

Bektāş Özel isim.

Hacı B. 85a/05, 85b/01

B.-ı Velî 85a/11

belā Ar. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder.

b. 14b/09, 14b/13, 45a/14, 6a/09, 94b/09

b.-yı ʿ aẓīme 38b/15

b.+ dan 12a/11, 60a/08, 80b/07

b.+ dur 20a/06

b.+ lar 39b/04

b.+ lar itdiler 88a/11

b.+ lara 95a/07

b.+ lardan 64a/01

b.+ larına 95a/03

b.+ sından 64b/08

b.+ ya 14b/09, 14b/11, 18a/08, 2a/14, 6a/05, 6a/07, 80b/07, 80b/13, 95a/06

b.+ ya uğradı 39b/01

b.+ ya uğramışam 39a/14

b.+ yı 84b/11, 95a/03

b.+ yla 32b/12

Belʿam Ar. Hz. Musa (A.S.) hakkında yalan ve fena söz söyleyerek Beni- İsrail halkını kandıran kişi.

B. 9a/04

B.-ı Bāʿūr 8a/15, 9a/13, 9b/05

B.-ı Bāʿūrı 9b/01, 9b/04

B. Bāʿūrā 8b/05

Belḡ Far. Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeri.

B. 12b/01

B.+ e 13a/09

belī Ar. Evet, hay hay, peki.

b. 80a/14, 92a/10

belki Ar. Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen.

b. 23b/11, 36b/05, 38b/09, 66a/01, 68a/10, 86a/03, 8a/14, 95a/03

belür- Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezâhür etmek.

yüzi gözi b.- süz oldu 34a/02

ben Tekil birinci şahsı gösterir.

b. 11b/01, 11b/08, 12a/07, 13a/04, 14b/09, 18a/02, 18a/03, 18a/04,

18a/06, 18a/07, 18b/13, 19a/14, 19b/01, 21b/05, 22a/05, 24b/01, 24b/03, 24b/05, 24b/07, 24b/13, 25a/01, 25a/08, 26b/02, 27a/04, 27b/15, 28a/01, 28a/03, 28a/09, 28a/10, 28a/12, 28b/01, 30b/10, 30b/11, 31a/12, 31b/01, 32a/03, 32b/13, 36b/10, 37b/04, 38a/09, 38a/10, 38a/14, 3b/09, 43a/11, 44b/08, 46a/04, 46b/14, 47b/06, 48b/05, 48b/06, 48b/07, 48b/08, 49b/09, 50b/05, 51b/06, 51b/15, 52a/03, 55a/05, 58a/14, 59b/15, 61a/12, 61a/13, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/04, 61b/07, 62b/15, 64a/11, 64b/07, 65b/03, 66a/04, 66a/10, 67a/13, 67b/14, 68a/08, 68a/09, 68b/02, 68b/10, 68b/11, 6b/01, 71a/06, 71b/14, 72a/02, 72a/08, 72a/12, 72a/13, 74b/05, 75a/15, 75b/01, 77b/05, 78a/04, 78a/11, 78b/04, 78b/05, 78b/15, 79a/02, 82a/05, 82a/15, 83a/09, 83a/15, 84a/12, 86a/09, 86a/15, 86b/03, 86b/07, 87a/02, 87a/08, 88a/14, 90a/01, 90a/08, 92b/02, 92b/05, 93a/11, 93a/14, 94a/13

b.+ de 48b/06

b.+ den 13a/12, 28b/02, 37b/04, 43a/01, 68a/08, 68a/10, 69a/01, 71b/10, 78a/15, 7b/13, 82a/14, 87a/04, 90b/12, 93b/03

b.+ em 18a/03, 18a/04

b.+ i 22b/04, 23a/09, 24b/14, 26b/14, 27a/01, 27a/09, 29a/01, 30a/01, 30b/15, 36b/15, 37b/05, 4a/06, 50a/14, 51b/06, 53a/05, 61a/11, 61a/12, 61a/14, 61a/15, 61b/02, 61b/06, 61b/10, 62b/06, 65b/10, 67a/13, 6b/06, 72b/01, 73a/02, 75b/02, 78b/07, 7b/12, 81b/01, 81b/05, 83a/09, 84a/13, 84a/14, 86b/07, 86b/13, 92b/15

b.+ üm 10b/05, 10b/08, 11b/08, 12b/03, 12b/11, 15a/15, 15b/08, 16b/12, 18a/14, 20a/13, 20a/15, 20b/11, 22a/04, 23b/09, 24b/04, 25b/15, 27a/02, 27b/06, 28a/12, 28b/12, 28b/15, 29a/03, 30a/11, 30b/11, 31b/09, 31b/10, 32a/03, 32a/05,

33b/09, 34a/04, 35b/07, 38a/08, 3b/09, 3b/10, 40a/02, 40b/12, 44a/13, 45a/04, 45b/05, 45b/06, 47b/14, 48b/07, 4a/05, 4b/08, 52b/10, 55b/15, 56a/13, 57a/14, 58a/05, 58b/04, 61b/12, 62a/11, 63a/02, 65a/09, 65b/01, 65b/05, 66a/01, 66b/12, 68b/10, 69a/13, 70b/02, 71b/13, 72a/01, 72b/09, 75a/05, 78b/03, 78b/06, 79a/02, 79a/05, 79a/07, 7b/14, 81a/15, 81b/06, 82a/05, 82a/13, 82b/01, 82b/02, 83a/10, 83b/02, 83b/12, 83b/13, 84a/09, 84b/02, 85a/02, 86a/11, 86a/15, 86b/04, 86b/05, 88a/05, 88a/08, 88b/04, 88b/15, 89a/08, 89a/09, 8b/09, 92a/06, 92a/11, 93b/02, 94a/12, 96a/02, 9b/01, 9b/02, 9b/03

b.+ ümçün 72a/11

b.+ ümdür 69a/01

b.+ ümle 63a/08

beñ Deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekeler, kabartılara verilen isim, benek

b. 88b/14

b.+ i 89b/15

benām Far. Adlı, isimli, adlandırılmış.

b. 8a/09

bend Fars. Bağlama, bağlanma.

b. idüp 32b/11, 87b/13

b.+ in 51a/11

b. itdiler 43b/02, 63b/07

bende-hāne Far. Bağlanılan yer.

b.+ ye 22a/05

benefşe Far. Menekşe kelimesinin eski ve asıl şekli

b.-i perīşān 86a/13

beng Far. Ban otu denen bitki ve bunun afyon gibi uyuşturucu, keyif verici tohumu.

b. 95b/04

bengī Fars. Beng içmeye alışmış olan kimse, esrarkeş.

b.-i bī-maḥal 51a/04

benī Ar. Oğullar.

b. 26a/07

b. Ādemde 12a/07

b. Ādemdür 2a/06

b. Ādeme 2a/15, 32b/05

maḫşūd-ı b. Ādemsin 18a/07

b. İsrā'īl 8b/01

b. İsrā'īl 26a/10

b. İsrā'īl 42a/10

b. İsrā'īl 25b/15

benlik Kişiliği, ferdiyeti meydana getiren şey, insanın öz varlığı.

b. 12a/07

b. itmek 12a/09

beñiz Yüz, yüzün rengi.

b.+ i (beñzi) 91b/14

benze- Birbirine uygun ve ortak tarafları olmak.

b.- r 15a/03, 25b/05, 37b/06, 47b/08, 77b/14, 86b/12

b.- rdi 23a/04, 6a/14, 92b/07

ber-dār Far. Darağacına çekilmiş, asılmış.

b. idesin 71b/05

b. itdiler 36a/08

ber-hürdār Tuttuğu işten semere gören, feyizlenen, mesu

b. olmaz 72b/05

ber-kemāl Far+Ar. Tam ve yolunda, mükemmel.

b. 75a/01

b. (lā-yezāl-i b.-kemāl) 81b/08

ḳādīr-i b.-kemāl 32a/01

ber-murād Far+Ar. Murâdına eren, isteğine, arzusuna kavuşan.

b. eyleñ 86b/07

b. 41b/13, 47a/04

b. olsam 78b/02

berāber Fars. Birlikte.

b. 26a/03, 56b/03, 63a/08

b.+ dür 25b/15

berd Ar. Soğuk.

b. (şiddet-i b. 8a/10)

berekāt Ar. bereket'in çoğul eki -āt almış şekli berekāt) Bereketler.

b. ında 72b/02, 79a/12, 8a/03

bereket Ar. Allah'tan gelen hayrın bir nesnede görünmesi ve devam etmesi, artıp çoğalması, Tanrı ihsânı, nîmet.

b. 60b/02

berk Sağlam, kuvvetli.

b. 65b/15

b. 64b/09

b. eyledi 41b/11

b. it 40a/01

b. itdiler 4b/07

berü Ayrılma hâinden sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir, bir işin başlangıç yerini ve zamânını gösterir.

b. 28b/11, 53a/09, 73b/09, 78a/15, 78b/01, 7b/13, 84a/12, 91a/08

berü Öte

b.53a/10

besle- Yedirip içirmek, karnını doyurmak.

b.- di 24a/02, 30b/01

b.- digi 93b/05

b.- rdi 49b/04

b.- yüp 84a/12

beşik Bebeklerin içine yatırılıp uyutulduğu, tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük sallanır karyola, beşik

b. 33a/05, 79a/06

b. + i 33a/07

beter Çok fenâ, daha fenâ, çok kötü.b. 84b/02

b.+ dür 58b/03, 66b/08

bevvâb Ar. Kapıcı, Mahalle mekteplerinde çocukları evlerine götürüp getiren hademe.

b.+ lar 27a/01

b.+ larına 26b/15

beyân Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.

b. 17b/09, 35b/02, 81a/01

itdüm b. 39b/05

b. buyuruñ 8a/01

b. eyle 92a/12

b. eyledi 4a/10

b.+ ıdur 77a/08

b. idelüm 2b/11, 30b/14, 37b/13

b. iderdi 10a/04

b. idüp 10a/06, 88a/01, 94b/15

b. itdi 21b/01, 84a/06

b. itdük 34b/03

b. itmiş 88a/08

b. olınmışdur 3a/06

beyn Ar. Ara

b.+ inde 10b/14, 14b/01

beyt Ar. Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısırâdan ibâret nazım parçası.

b. 15a/07, 2b/02, 37b/14, 3a/08, 44a/12, 57a/12, 58a/07, 78a/05

b.+ i 96a/04

beyt Ar. Ev, mesken, hâne.

ehl-i b.+ ine 78b/04

beytü'l-mâl Ar. Devlet hazinesi.

b.+ dan 58b/01

bez Herhangi bir cins pamuklu dokuma.

b. 17b/06

b.+ i 17b/06

bezl Ar. Esirgemedi bol bol verme, sarfetme, harcama.

b. ider 48b/15, 92b/03

bezm Far. Topluluk, meclis.

b.-i vişâl 13b/01

bıçak Bir sap ve kesici bir mâdenî kısımdan meydana gelen kesme âleti.

b. 46a/07, 77b/04

b. + ı 46a/05

b.+ ıla 78a/01

b.+ la 77b/06

bıñar Yerden kaynararak çıkan su, kaynarca.(Bknz. pınar)

b. 35a/06, 54a/01, 54a/13, 54b/01

b.+ a 54a/13, 54b/02, 54b/10

b.+ da 54a/02

b.+ dan 54a/12

b.+ uñ 54a/14, 54a/16
bırak- Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.
 b.- mağ 28b/12
 b.- up 74b/08, 74b/10
 b.- ur 47b/06
bī-^caded Far. Sayısız.
 b. 5a/15
bī-cān Fars. Cansız.
 b.+ a beñzer 25b/05
bī-çāre Far. Çaresiz.
 b. 86b/03 20a/15, 18a/07, 28a/10
 b.+ nüñ 86a/10
 b.+ yi 34a/03
bī-çün Far. 1. Emsalsiz, eşsiz. 2. “Kendisine soru sorulamayan” anlamında olup sâdece Allah için kullanılır.
 b.+ ı 1b/04
bī-dād Far. Adaletsiz 9b/08
bī-fā'ide Far. Faydasız 84b/14
bī-gam Far. Gamsız 26b/0, 68a/14
bī-gümān Far. Şüphesiz
 b. 14a/12, 17b/13, 32a/14, 37b/06, 63b/12, 79b/01, 92a/05
bī-günāh Far. Suçsuz, günahsız.
 b. 34b/04, 72a/10
bī-hayā Far. Hayasızlık
 b.10b/14
bī-hayālīk Hayasızlık
 b. 3a/01
 b. idenüñ 69b/08
 b. idüp 68b/06
bī-hemtā Far. Eşi bulunmaz, eşsiz, benzersiz.
 b. 1b/07
bī-hisāb Far. Sayısız, hesapsız, pek çok.
 bārān-ı b. 5b/07
bī-hod Far. Kendinden geçmiş, medhuş
 b. 51a/15
bī-hoş Hoş olmayan, tuhaf, değişik.
 b. olası 87b/04
 b. oldığın 75b/06
 b. olmuş 51a/06

bī-huzūr Ar+Far. Huzursuz olmak, huzursuzluk.
 b. eylemeye 72b/02
 b. itmemek 71a/14
 b. oldı 71a/05
 b.olup 45a/06, 48b/09, 4b/08, 57b/10, 65b/06, 69a/08, 84a/07
 b. olur 69a/01
bī-inşāf İnsafsız.
 şūfī-yi b. 50a/09
bī-iştibāh Ar.+Far. Şüphesiz.
 b. 79b/03
bī-karār Far.+Ar. Kararsız.
 b. 23a/03, 33b/06, 77a/14
bī-kıyās Far.+Ar. Mukayesesiz.
 b. 62a/06
bī-maḥal Far+Ar. Yersiz.
 b. (bengī-i b.) 51a/04
bī-miṣl Far.+Ar. Eşsiz, benzersiz.
 b. 1b/03
bī-namāz Far. +Ar. Namaz kılmayan (kimse), beynamaz.
 b. 45b/04
bī-nihāye Far.+Ar. Sonsuz, bitmez, tükenmez.
 b. 42a/12, 44a/03, 60a/12, 62b/14
bī-şümār Far.+Ar. Sayısız.
 b. 14a/14, 56b/08, 57a/13
bī-vefā Far.+Ar. Vefasız.
 b. (seng-i b.) 66a/14
 b.+ dur 96a/08
bī-zevāl Far.+Ar. Sonu olmayan, sona ermez.
 b. (yār-ı b. 81b/08)
bī-ḥayālīk Far. +Ar. Utanmazlık, arsızlık.
 b.+ dur 68b/04, 69b/06
bīdār Far. Uyanık.
 b.-ı Hıç 79b/11
bid' at Ar. Sonradan türeyen şey, yeni âdet.
 b. 24b/05
bīhamdi'llāh ve'n-ni' emā
 b. ve'n-ni' emā 1b/10

biḥamdi'llāh Ar. Allah'a hamd olsun.

b. 88b/02, b. 95b/14

biḥürmete seyyide'l-mürselin

b. 87b/15

bil İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer, bel.

b.+ine 4b/5, 7a/11

b. bağlayup 59b/09, 87b/14

bil- Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.

b. 10b/15, 12a/11, 14a/11, 14b/03, 17b/13, 1b/09, 20b/15, 21a/01, 23b/07, 26b/01, 27b/04, 32a/12, 32a/13, 32b/04, 37b/01, 46a/08, 5a/07, 62a/03, 64b/15, 75a/03, 79b/12, 81b/07, 81b/13, 82b/14, 84b/11, 86a/04, 88b/04, 88b/07, 91a/03

b.- di 14b/02, 22a/03, 28b/13, 48a/15, 49a/04, 51a/07, 51b/02, 51b/03, 59b/12, 63b/10, 68b/10, 75a/06, 76b/03, 79a/10, 7b/06, 82b/10

b.- diler 73b/04

b.- dük 60a/05, 78a/05

b.- düm 66a/15, 95b/10

b.- düñ 14b/03, 16b/11, 25b/06, 30a/12, 39b/06, 44b/13, 55b/15, 92a/04

b.- dürdi 18b/09

ḳadrin b.- eler 33a/12

b.- elüm 73a/12, 86b/07

b.- em 18b/12

b.- emezin 92b/10

b.- en 75a/04

b.- esin 43b/09

b.- eyin 92a/12

b.- gil 16b/12, 2a/06, 34b/05, 91a/04

b.- medi 14a/14, 33a/10, 52a/14, 65b/02, 69a/01, 6b/05, 74b/13, 79a/14, 94a/13

b.- medi 52a/05

b.- mediler 49b/15

b.- medüñ 23b/07

b.- mek 18a/10, 75a/05, 31a/14, 84b/09

b.- mekdür 75a/04

b.- memekden 75a/05

b.- mese 74a/08, 74b/15

b.- meseñ 10b/13

b.- meye 74b/14

b.- meyüp 52a/15, 74a/07, 74a/08

b.- mez 34b/07, 37a/05, 43b/08, 45b/13, 5a/06, 74b/14

b.- mezdi 40a/09

b.- mezem 13a/04, 24b/03, 37b/09

b.- mezler 14a/08, 82a/01

b.- mezlerdi 60b/08

b.- mezüz 89a/14

b.- miş 95b/09

b.- se (kendüyi bil-) 17b/09

b.- sün 25b/03, 52b/03, 78a/05

b.- üñ 16b/08, 23b/04, 55b/13, 62a/08, 66b/01

b.- üp 2a/08, 43a/02, 48a/08, 4a/07, 68a/09, 79a/15

b.- üp (furuṣatı ḡanimet bil-) 52a/02

b.- üp (ḥaddini bil-) 85a/02

b.- ür 11b/09, 30b/10, 41b/07, 80b/10, 82a/05, 92b/04, 96a/01

b.- ürdi 3b/07

b.- ürem 26b/15, 68a/09

b.- ür misin 1b/12

b.- ürse 95a/03

b.- ürsin 28a/12, 65b/04, 75b/14, 80b/02, 94b/11, 96a/08, 96a/10

bi'l-cümle Ar. Hep, bütün, toplam

b. 9a/01, 26a/05, 36a/14, 44a/05, 80a/13

bi'l-küllü Ar. Tamâmen, büsbütün.

b. 31b/07

b. 57a/09

bilâ Ar. Dilimizdeki “-siz, -meksizin, -meden” eklerinin anlamını karşılayan ve genellikle Arapça kelimelerin başına gelerek zarflar teşkil eden ön ek

b. tevaḳḳuf 7a/13
b. ittifaḳ 73a/04
bildür- Bilinir duruma koymak, açıklamak, anlatmak, îlân etmek, tefhim etmek.
b.- di 8a/03, 24b/09, 27b/13, 63a/11, 82b/01
b.- diler 32b/15, 50a/08, 84a/01
b.- eler 26b/15
b.- ür 74a/15
bile İle, beraber, birlikte.
b. 45b/10, 46a/02, 67a/09, 68a/06, 73a/09, 7a/07, 82a/12
b.+ ce 71a/10, 82a/14, 83b/01, 86b/05, 67a/08, 67a/11, 67a/15, 76b/01, 93b/12
biliş- Birbirini bilmek, tanımak, tanışmak, dostluk kurmak.
b.- diler 79a/15
bi'llâh Ar. "Allah için, Allah hakkı için" anlamında bir yemin sözü
b. (e'l-^ç iyâzu b.) 14a/08
bîm Far. Korku.
b. 30a/11
b.+ den 62a/03, 90b/12
biñ Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.
b. 11a/09, 11a/11, 11a/12, 18a/03, 18a/04, 18a/07, 1b/06, 1b/08, 20a/02, 24a/12, 24a/13, 24b/01, 25b/11, 29a/13, 30a/09, 32a/14, 32b/12, 34a/06, 37a/14, 41b/06, 43a/04, 43b/03, 47a/04, 51a/05, 63b/03, 69b/02, 81a/05, 8a/05
biñbir Binbir (sayı ismi)
b. 82b/02, 82b/03
bin- (Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp) Ayakları sarkıtarak oturmak.
b. 13a/09, 38a/10, 38a/13
b.- di 64a/15, 85b/06, 85b/07
b.- digi 33b/14
b.- elüm 85b/06
b.- erdi 38a/12
b.- mege 34a/07, 38a/08, 38a/10

b.- mek 38a/12
b.- miş 85b/04, 85b/05
b.- üp 52a/02, 5b/11
binâ Ar. 1. Barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış her türlü mîmârî eser, yapı. 2. Yapı yapma, kurma, inşâ etme; yapıma, inşâ edilme.
b.+ dur 41b/04
b. eyledi 59a/01
bindür- (Birini bir şey üzerine) Çıkarmak, çıkarıp oturtmak.
b.- di 38a/15
biñer Bin sayısının her birine bin veya her defasında bin tâne anlamına gelen üleştirme şekli.
b. 57a/08
bir Sayıların ilkinin adı.
b. 2a/01, 2a/15, 2b/01, 2b/03, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/13, 6a/15, 6b/01, 6b/08, 6b/09, 6b/11, 6b/13, 7a/03, 7a/07, 9a/05, 9b/08, 9b/11, 9b/12, 10a/04, 10a/05, 10a/07, 10a/08, 10a/13, 10b/12, 11a/15, 11b/14, 12a/08, 12b/03, 12b/04, 12b/05, 12b/10, 13a/01, 13a/05, 13b/02, 13b/10, 13b/13, 13b/14, 14a/03, 14a/14, 14a/15, 14b/03, 14b/08, 14b/09, 14b/14, 15a/01, 15a/03, 15a/14, 15a/15, 15b/01, 16a/01, 16a/08, 16b/02, 16b/15, 17a/04, 17b/05, 17b/06, 18a/01, 18a/14, 18b/07, 19a/09, 19b/05, 19b/11, 19b/12, 19b/15, 1b/07, 20a/09, 20a/10, 20a/12, 20a/15, 20b/11, 21a/03, 21a/07, 21a/09, 21a/10, 21a/15, 21b/11, 22a/08, 22a/09, 22b/01, 22b/14, 23a/05, 23a/06, 23a/08, 23b/06, 23b/14, 23b/15, 24a/01, 24a/03, 24a/04, 24a/05, 24a/09, 24a/15, 24b/08, 24b/10, 24b/13, 25a/02, 25a/03, 25a/05, 25a/06, 25a/13, 25b/08, 25b/11, 25b/13, 25a/02, 26a/01, 26a/01, 26a/05, 26a/06, 26a/11, 26a/14, 26a/15, 26b/08, 26b/09, 26b/11, 26b/12, 27a/13, 27b/09, 27b/10, 27b/11, 28b/10, 29a/13, 29a/14, 29b/03, 29b/14,

30a/05, 30a/15, 30b/03, 30b/04, 30b/07,
30b/09, 31a/02, 31a/09, 31a/14, 31b/07,
31b/08, 31b/09, 31b/10, 31b/12, 31b/13,
32a/04, 32a/08, 32a/11, 32b/08, 32b/09,
33a/01, 33a/05, 33a/06, 33b/06, 33b/07,
33b/10, 33b/13, 34b/01, 34b/05, 35a/02,
35a/03, 35a/04, 35a/06, 35a/13, 35b/03,
35b/06, 35b/07, 35b/11, 36a/01, 36a/02,
36b/06, 37a/03, 37b/01, 37b/04, 37b/14,
38a/01, 38a/06, 38a/07, 38b/04, 38b/08,
38b/10, 38b/14, 38b/15, 39a/02, 39a/07,
39a/08, 39a/10, 39a/11, 39a/15, 39b/04,
39b/09, 3a/06, 3b/08, 3b/14, 40a/04,
40a/06, 40a/12, 40a/13, 40b/06, 40b/07,
40b/10, 40b/13, 41a/11, 41a/12, 41b/05,
41b/11, 41b/14, 42a/09, 42a/10, 42a/13,
42b/01, 42b/02, 42b/04, 42b/08, 42b/09,
43a/09, 43a/12, 43b/05, 43b/14, 44a/01,
44a/02, 44a/03, 44a/06, 44a/07, 44a/14,
44b/01, 45a/03, 45a/09, 45a/10, 45a/11,
45b/07, 45b/10, 45b/11, 46a/01, 46a/05,
46a/15, 46b/04, 46b/07, 46b/10, 46b/11,
46b/14, 47a/01, 47a/02, 47a/07, 47a/10,
47a/12, 47a/15, 47b/02, 47b/06, 47b/07,
47b/09, 47b/10, 48a/01, 48a/02, 48a/03,
48a/05, 48a/14, 48b/10, 48b/14, 48b/15,
49a/14, 49b/01, 49b/02, 49b/07, 49b/12,
49b/14, 4a/01, 4a/08, 4b/04, 4b/05, 4b/07,
4b/09, 4b/13, 50a/04, 50a/12, 50a/13,
50a/14, 50a/15, 50b/01, 50b/06, 50b/09,
50b/14, 51a/06, 51a/09, 51b/01, 51b/08,
51b/11, 51b/14, 52a/09, 52b/12, 52b/13,
52b/14, 53a/02, 53a/07, 53a/08, 53a/09,
53a/11, 53b/10, 53b/14, 54a/01, 54a/04,
54a/08, 54a/09, 54a/12, 54a/14, 54a/16,
54b/01, 54b/07, 54b/09, 54b/14, 54b/15,
55a/01, 55a/02, 55a/14, 55b/01, 55b/02,
55b/04, 56a/04, 38a/11, 56a/05, 56a/14,
56b/01, 56b/04, 56b/05, 56b/10, 56b/13,
56b/15, 57a/04, 57a/05, 57a/06, 57a/08,
57a/09, 57b/05, 57b/06, 57b/08, 57b/10,
57b/11, 58a/08, 58a/09, 58a/11, 58b/08,
58b/15, 59a/05, 59a/14, 59a/15, 59b/02,

59b/10, 59b/11, 59b/13, 59b/15, 5a/05,
5a/08, 5a/10, 5a/13, 5b/08, 60a/03,
60a/13, 60a/14, 60a/15, 60b/02, 60b/04,
60b/05, 60b/06, 60b/09, 60b/10, 60b/11,
60b/12, 60b/13, 60b/14, 61a/08, 62a/06,
62b/02, 62b/07, 62b/09, 62b/15, 63a/02,
63a/06, 63a/14, 64a/11, 64a/13, 64a/14,
64b/01, 64b/02, 64b/07, 65a/04, 65a/07,
65a/08, 65a/09, 65a/10, 65a/11, 65a/12,
65b/01, 65b/04, 65b/06, 66a/04, 66a/07,
66b/05, 66b/10, 66b/13, 66b/15, 67a/02,
67a/03, 67a/07, 67a/08, 67a/10, 67a/15,
67b/01, 67b/02, 67b/06, 67b/07, 67b/12,
68a/10, 68a/13, 68a/14, 68b/07, 68b/08,
69a/03, 69a/09, 69a/11, 70a/01, 70a/04,
70a/15, 70b/04, 70b/06, 70b/08, 70b/12,
71a/01, 71a/02, 71a/03, 71b/04, 72a/02,
72a/08, 72b/09, 73a/01, 73a/11, 73a/14,
73a/15, 73b/09, 73b/14, 74a/05, 74a/07,
74a/09, 74a/14, 74a/15, 74b/01, 74b/07,
74b/15, 75a/10, 75a/13, 75b/04, 77a/11,
77b/01, 77b/04, 77b/07, 77b/14, 78a/03,
78a/08, 78b/02, 78b/09, 78b/13, 79a/06,
7a/04, 7a/05, 7a/15, 7b/01, 7b/02, 7b/09,
80a/01, 80a/02, 80a/04, 80a/06, 80a/12,
80b/10, 81a/11, 81b/10, 81b/13, 82a/01,
82a/10, 83a/05, 83a/07, 83a/08, 83a/10,
83a/11, 83a/12, 83a/15, 83b/03, 83b/05,
84a/01, 84a/02, 84a/04, 84a/05, 84a/07,
84b/05, 85a/09, 85a/10, 85a/12, 85b/01,
85b/02, 85b/03, 85b/05, 85b/10, 85b/11,
86a/02, 86a/09, 86a/10, 86a/11, 86a/12,
86b/05, 86b/06, 86b/08, 87a/06, 87a/07,
87a/11, 87b/02, 87b/10, 88a/01, 88a/09,
88b/13, 88b/14, 89a/04, 89a/15, 8a/07,
8a/11, 8b/05, 8b/07, 8b/13, 8b/14, 8b/15,
90a/03, 90b/11, 91a/07, 91a/08, 91a/10,
91a/14, 91a/15, 92a/08, 92a/09, 92b/07,
92b/11, 93a/05, 93a/06, 93a/12, 93a/14,
93b/01, 93b/02, 93b/04, 93b/09, 93b/10,
93b/11, 94a/08, 94a/15, 95b/02, 95b/03,
95b/04, 95b/10, 95b/15, 96a/09, 96a/10,
96a/11, 36b/12, 35a/14, 41b/04, 55a/11,

60a/13, 64a/08, 67a/15, 68b/15, 6a/06,
75a/11, 81b/08, 81b/11, 84b/04, 85a/07,
38a/06, 38a/07, 38a/08, 71b/02
b. (pâdişâh-ı b. ü bar) 14a/15
biñ b. 82b/02, 82b/03
bir b. 28b/07
b. bir 28b/07
b.+ dür 14a/03, 14a/11, 14a/15,
81b/08
b.+ i 16b/01, 21b/08, 25b/14,
2b/12, 33b/13, 34b/12, 35a/03, 39a/14,
3a/07, 46b/05, 46b/13, 51a/10, 53a/08,
55a/13, 57b/03, 57b/06, 61b/08, 66b/02,
69a/13, 69a/14, 70b/05, 83a/03, 83b/09,
86a/08, 86b/04, 86b/05, 87a/05, 8b/06,
91b/06, 92a/13, 92a/14, 92b/09, 94a/08,
95a/05, 95a/06
b.+ imüz 44b/05, 67b/05, 87a/12,
89b/04
b.+ in 31a/10, 52a/02, 55a/14,
55a/15, 56a/15, 56b/07, 6b/15, 76b/13
b.+ inden 23a/07, 60b/07
b.+ ine 52a/02, 57b/07, 76b/12
b.+ ini 17b/06, 47a/08, 47b/02,
47b/06, 51a/07, 61b/08, 63a/05, 65b/09,
67b/05, 91b/06
b.+ inüñ 3a/06, 17b/05, 34b/13,
5b/04, 5b/05, 77b/04, 86b/09, 87a/11,
91b/03, 92a/07, 94b/13
b.+ inüz 60b/05, 73a/11, 73a/12,
78a/03
b.+ inüzi 63a/06
b.+ isi 11a/03, 13b/08, 13b/13,
13b/15, 14a/01, 15a/14, 17b/15, 19b/09,
20a/14, 21b/13, 23b/10, 26b/08, 27b/08,
29a/12, 32b/03, 34b/02, 37b/15, 38b/13,
42a/06, 45a/05, 46b/06, 46b/08, 47a/06,
49a/12, 53b/07, 55a/06, 57a/02, 5a/06,
60a/10, 62a/12, 62a/13, 64a/06, 64b/04,
65a/03, 66b/03, 68b/04, 70b/03, 71a/01,
74a/07, 76a/03, 79b/14, 81a/09, 83a/01,
86a/06, 8a/14, 91a/04, 91a/14, 93a/14,
93a/15, 95a/09

b.+ isin 11b/05
b.+ isine 31a/09, 63a/03
b.+ lik 79b/12
b.+ ünüz 70b/09

birâder Far. Erkek kardeş.

b. 38b/10, 65a/02, 79b/13

birbiri İki veya daha fazla şey yâhut
kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer.

b.+ le 91b/03

b.+ nden 51a/12, 70a/13

b.+ ne 91b/03

birer Bir sayısının, her birine bir veya
her defasında bir tâne anlamına gelen
üleştirme şekli.

b. 3a/06, 4b/07, 24a/07, 53a/08,
5b/04, 94b/14, 94b/15

b.+ ine 87a/12

birez Biraz, bir parça, azıcık.

b. 46b/10, 46b/15, 52a/15,
57b/12, 6b/01, 90b/01, 93a/05, 94b/01

biri Bir kimse, herhangi bir şahıs.

b. 54b/02, 55a/04

ve'l-ḥâşıl b. 86b/12

b. birinden 84b/02

b. birini 69a/02, 69a/05

b.+ nden 86b/12

biri b.+ nden 84b/02

b.+ ne 54b/02, 55a/04

biri b.+ ni 69a/02, 69a/05

biricük Tek, bir tâne, yegâne.

b. 18b/11

birinci Bir sayısının sıra sıfatı, sırada
yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk.

kırk b. 44b/02

birkaç Ne kadar olduğu kesin olarak
bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek
için kullanılır, üç beş tâne kadar, az
sayıda.

b. 10b/03, 13a/07, 19a/02,
25a/06, 27a/09, 40a/07, 50b/08, 50b/13,
57b/05, 58a/06, 58b/01, 60a/13, 65b/13,
67b/13, 77b/01, 80a/05, 80b/03, 8b/10,
92b/05, 92b/08

birle İle, birlikte, beraber.

b. 10a/12, 13b/01, 13b/03, 15b/07, 16a/15, 18a/09, 21a/14, 22b/03, 23b/03, 25b/09, 25b/10, 25b/15, 27a/10, 28a/11, 2a/10, 30a/06, 35a/12, 35b/12, 37a/08, 38a/04, 38b/14, 3b/02, 41a/07, 41a/08, 43b/12, 44b/12, 44b/15, 46b/07, 4a/02, 52a/15, 53a/11, 53a/12, 57b/04, 57b/06, 60a/13, 61b/03, 61b/05, 61b/09, 62a/14, 63b/14, 64a/08, 64a/14, 64b/05, 64b/14, 67b/13, 68b/01, 68b/07, 68b/08, 69a/07, 70b/01, 71a/14, 73a/01, 75b/04, 76b/04, 76b/06, 76b/15, 77a/04, 78a/07, 78a/09, 78b/11, 79a/06, 79b/12, 7a/13, 80a/11, 81a/02, 82a/02, 82b/05, 82b/06, 83b/10, 83b/11, 83b/13, 85a/05, 85b/10, 86a/09, 86a/14, 87b/06, 88a/12, 88b/05, 8b/01, 90a/07, 91b/06, 94b/15, 95a/04, 95a/05, 95a/11, 95a/13, 95a/15, 9a/05, 9a/08

birlik Bir ve tek olma durumu, vahdâniyet, ahadiyet

b.+ de 79b/12

b.+ dedür 14b/01

b.+ e 66b/12, 70a/15, 79b/13

biryân Far. Kebap, püryan.

b. 12b/15, 23a/01, 65a/11

b.+ ı 66a/07, 66a/11

biş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı, beş.

b. 23a/01, 45b/07, 48b/06, 94b/09, 94b/13, 94b/14

bişer Beş sayısının her birine beş veya her defasında beş tâne anlamına gelen üleştirme şekli.

b.+ er 24a/07

bişinci Beş sayısının sıra sıfatı, sırada yeri dördüncüden sonra, altıncıdan önce olan.

b.+ sin 59a/11

biş- (Yiyecekler) Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek.

b.- üp 54a/10

bişür- Isıda tutarak yenecek duruma getirmek.

b.- di 50b/09

b.- dügi 51b/03

bit- Yetişmek.

b.- di 15b/06

b.- er 37b/14

b.- miş 31b/14, 50a/13

b.- üp 83a/08

bit bâzârı Bit pazarı.

b.+nda 50a/04

bit- Sona ermek, tamamlanmak.

b.- di 53a/15

b.- e 94b/08

b.- er 95b/13

b.- miş 77b/10

bitir- (Tohum için)Yeşertmek.

b.- ür 32a/04

bitür- Sona erdirmek, tamamlamak.

b.- diler 34a/06

biz Çoğul birinci şahsı gösterir.

b. 13a/10, 40a/12, 40b/14, 41a/14, 50a/09, 53b/14, 60a/05, 65a/01, 65a/02, 67a/04, 67a/06, 68a/14, 73a/11, 73a/13, 75a/02, 76a/15, 78a/06, 81a/01, 85b/06, 86b/07, 87a/02, 89a/14, 93b/05, 93b/14

b.+ den 41a/02, 57b/08, 70b/06, 86b/14

b.+ e 13b/11, 13b/14, 14a/01, 18a/09, 1b/09, 31b/06, 40a/12, 40b/10, 50a/08, 66b/05, 6a/10, 70b/07, 75b/08, 87b/12, 87b/15, 94a/14

b.+ i 54b/04, 67a/09, 73a/14, 73b/02, 95b/15

b.+ üm 24b/10, 28b/15, 46a/10, 46b/12, 53a/09, 54a/05, 65a/09, 67a/03, 67b/09, 6a/11, 70b/10, 73b/02, 75a/02, 75a/03, 75b/08, 76a/07, 87b/02, 87b/12, 89a/01, 89b/02

b.+ ümdür 55a/09

b.+ ümle 67a/09

bîzâr Far. Bezmiş, usanmış.
b. eylediler 54b/08

bi'zzât Ar. Kendisi, kendi, şahsen, doğrudan doğruya.
b. 34b/10

boş İçinde yâhut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan, hâlf.
b. 28b/08, 53a/02, 54a/15
b.+ la 40b/05

boşandur- Serbest bırakma.
b.- dı 50b/13

boy Bir şeyin iki ucu arasındaki uzunlamasına mesâfe, uzunluk
b.+ lu 26a/06, 93b/11

boya Üzerine sürüldüğü, içine katıldığı şeye renk veren ve bu maksatla kullanılan mâdenî, bitkisel veya sentetik madde.
b.+ cı 17b/05

boyan - Üzerine boya sürülmek, boya ile renklendirilmek.
b.- dı 52b/05

boyun Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı
b.+ ina 50a/15, 64b/04, 64b/05
b.+ ndan 57b/15, 64b/06
b.+ una 84a/10

boynuz Bâzı hayvanların başında bulunan, saldırma ve korunma silâhı olarak kullandıkları, tırnak gibi bir maddeden, sert, sivri, kıvrık, bâzan da çatallı çıkıntı.
b.+ umı 63b/09
b.+ un 62b/03

boyundurık 1. Araba çeken veya çift süren öküz ve mandaların boyunlarına geçirilen ağaç
b.+ a (boyundurığa) 21a/08

boz- Bir şeyi işlemez hale getirmek.
b.- dı 52b/07
b.- mağ 3b/03

bozdoğan Ateşli silâhın icâdından önce sapından tutulup düşmana vurulmak sûretiyle kullanılan, demir, bakır ve

ağaçtan yapılan, baş kısmı doğan kuşu biçiminde, yuvarlak veya altı dilimli bir savaş âleti, gürz, topuz, şeşper.
b.+ ın 13a/02
b.+ la 13a/05

bozıl- İşlemez, işe yaramaz duruma gelmek, ârızalanmak.
b.- up 33a/14

böl- İki veya daha fazla parçaya ayırmak.
b.- di 49a/10

bölük Bölünmüş bir bütünün parçası, parça, kısım.
b. 11b/14, 26a/05, 35a/06, 5b/06, 75b/04, 86b/08, 93b/02, 93b/10
b. + i 13b/10, 13b/13, 13b/14, 14a/02, 14a/03
b.+ in 24b/08, 48b/15
b.+ inden 24b/08, 90a/11

böyle Bunun gibi olan.
b. 21b/14, 2b/09, 30b/10, 52a/10, 57a/08, 58a/14, 69a/04, 72a/14, 81b/07, 83a/14, 84b/02
b.+ ce 73a/05, 9a/11
b.+ dür 24a/05
b.+ ce 4a/06, 7b/14

bre Ey, hey, be anlamında ünlem sözcüğü.
b. 13a/03, 58a/10, 65b/04, 65b/07, 65b/09

Brusa Özel isim, Bursa.
B. 56a/02, 57a/05, 59a/01, 59a/03
B.+ da 56a/01

bu En yakında olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir.
b. 10b/03, 10b/05, 11b/02, 11b/07, 11b/08, 11b/09, 12a/05, 12a/06, 12a/07, 12a/09, 12a/11, 12a/12, 12b/04, 12b/09, 12b/11, 13b/11, 13b/12, 14a/02, 14a/10, 14b/09, 14b/13, 15a/11, 15a/14, 15b/04, 15b/12, 16a/01, 16b/03, 17a/02, 17a/03, 17a/10, 17a/12, 17a/13, 17b/08, 17b/10, 17b/11, 17b/12, 18a/05, 18a/06, 18a/08,

18a/14, 18a/15, 19a/02, 19a/05, 19b/04, 19b/06, 19b/09, 19b/10, 1b/09, 20a/01, 20a/06, 20b/10, 20b/11, 21b/03, 22a/03, 22b/01, 22b/06, 22b/10, 22b/12, 23a/01, 23a/06, 23a/08, 23b/03, 23b/11, 24a/01, 24a/08, 24a/12, 24a/14, 24b/02, 24b/05, 24b/06, 24b/07, 24b/12, 25a/05, 25a/08, 25b/02, 25b/07, 25b/08, 25b/14, 26a/01, 26a/02, 26a/06, 26a/07, 26a/12, 26b/05, 26b/10, 27a/03, 27b/04, 27b/05, 28a/03, 28a/07, 28a/15, 28b/02, 28b/04, 28b/07, 29b/10, 2a/02, 2a/14, 30a/04, 30b/08, 30b/13, 31a/04, 31a/07, 31a/08, 31a/09, 31a/10, 31a/11, 31a/12, 31a/13, 31a/14, 31b/02, 31b/03, 31b/04, 31b/05, 31b/07, 31b/14, 32a/03, 32a/06, 32a/07, 32b/13, 33a/01, 33a/04, 33a/05, 33a/06, 33a/08, 35a/03, 35a/13, 35b/02, 35b/10, 36a/02, 36b/04, 36b/10, 36b/11, 37a/01, 37a/02, 37a/05, 37a/06, 37a/07, 37a/11, 37b/07, 38a/04, 38a/12, 38b/01, 38b/13, 39a/02, 39a/06, 39b/15, 3a/03, 3a/04, 3a/05, 3b/07, 40a/08, 40a/09, 40a/12, 40b/02, 40b/13, 40b/14, 41a/01, 41a/03, 41a/08, 41a/13, 41a/15, 41b/03, 41b/04, 42a/08, 42b/04, 42b/11, 42b/12, 42b/15, 43a/02, 43a/08, 43a/09, 43a/14, 43b/02, 43b/14, 44a/05, 44a/10, 44b/02, 44b/13, 45a/03, 45a/04, 45a/07, 46a/03, 46a/04, 46a/11, 46b/06, 46b/13, 47a/06, 48a/06, 48a/08, 48a/09, 48a/12, 48a/13, 48a/15, 48b/04, 48b/08, 48b/10, 48b/13, 49a/01, 49a/04, 49a/10, 49b/04, 49b/08, 49b/11, 49b/15, 4a/02, 4a/05, 4a/07, 4b/01, 4b/07, 4b/08, 50a/05, 50a/06, 50a/09, 50a/13, 50b/07, 51a/01, 51a/04, 51a/12, 51b/13, 51b/15, 52a/02, 52a/06, 52a/08, 52a/12, 52b/05, 52b/10, 53a/03, 53a/06, 53a/12, 53b/06, 53b/07, 53b/11, 54a/05, 54a/09, 54b/03, 54b/04, 54b/05, 54b/09, 54b/11, 54b/13, 55b/01, 55b/02, 55b/03, 55b/05, 55b/13, 55b/15, 56a/06, 56a/14, 56a/15, 56b/09, 57a/09, 57a/15, 57b/01, 57b/06, 57b/09,

57b/10, 57b/14, 58a/05, 58a/10, 58a/15, 59b/02, 59b/04, 59b/07, 59b/11, 59b/12, 59b/13, 5a/04, 5a/10, 5a/11, 5b/09, 60a/10, 60b/01, 60b/09, 61a/05, 62b/04, 63a/09, 63a/10, 63a/13, 63b/03, 63b/04, 63b/05, 63b/06, 63b/09, 63b/14, 63b/15, 64a/13, 64a/15, 64b/07, 65a/03, 65a/07, 65a/13, 65a/14, 65a/15, 65b/01, 65b/05, 65b/06, 66a/01, 66a/02, 66a/04, 66a/07, 66a/08, 66a/10, 66a/11, 66a/12, 66a/13, 66a/15, 66b/12, 67a/03, 67a/04, 67a/09, 67a/14, 67b/01, 67b/07, 67b/08, 67b/09, 67b/10, 67b/11, 67b/13, 67b/14, 67b/15, 68a/02, 68a/12, 68b/02, 68b/10, 68b/14, 69a/01, 69a/07, 69a/14, 69b/06, 69b/15, 6a/15, 6b/01, 6b/03, 6b/07, 6b/09, 6b/12, 70b/04, 70b/08, 70b/09, 70b/12, 71a/04, 71a/14, 71b/11, 72a/05, 72a/08, 72a/09, 73a/02, 73a/04, 73b/06, 73b/13, 74a/07, 74b/04, 74b/09, 74b/12, 76a/01, 76a/11, 77a/03, 77b/04, 77b/05, 77b/15, 78a/01, 78a/02, 78b/01, 78b/02, 78b/03, 78b/08, 78b/15, 79a/04, 79a/07, 79b/12, 79b/15, 7a/01, 7a/02, 7a/05, 7a/10, 7b/07, 80a/09, 80a/13, 81b/01, 81b/06, 81b/12, 83a/01, 83a/02, 83a/13, 84a/04, 84a/06, 84a/10, 84a/12, 84a/15, 85a/12, 85b/13, 86a/04, 86a/10, 87a/03, 87a/10, 87a/15, 88a/01, 88a/02, 89a/13, 89a/14, 89b/10, 8a/01, 8b/08, 8b/09, 8b/12, 90a/04, 91a/03, 91a/05, 91a/10, 91a/12, 91a/15, 91b/02, 91b/04, 91b/07, 91b/08, 92a/05, 92a/09, 92a/15, 92b/02, 92b/06, 93a/03, 93a/08, 93b/04, 93b/08, 94a/01, 94a/05, 94a/12, 94a/13, 94b/07, 95a/01, 95a/15, 95b/02, 95b/04, 95b/06, 95b/08, 95b/10, 95b/12, 96a/04, 96a/07, 96a/11, 96a/14, 9a/02, 9a/05, 9a/06, 9a/11, 9b/11

b.+ dur 11a/04, 12a/14, 12a/15, 14b/07, 16a/04, 16b/12, 17b/14, 18a/01, 18b/03, 21a/07, 23b/13, 26b/09, 27b/09, 29a/06, 29a/07, 29a/09, 29b/01, 2b/05, 30b/11, 32b/07, 34b/03, 34b/08, 38a/03,

38b/04, 39a/01, 3b/04, 40a/04, 42a/11, 43b/13, 45a/09, 46b/02, 46b/04, 48a/02, 49a/05, 49b/01, 51b/09, 52b/13, 53b/10, 58b/15, 5a/08, 62a/15, 64a/04, 66b/14, 68b/06, 69a/14, 69b/12, 69b/15, 6a/04, 72b/04, 72b/13, 73b/06, 74a/09, 74b/06, 75a/07, 76a/06, 76a/15, 7b/04, 80b/12, 83b/13, 83b/14, 86a/09, 88b/10, 8b/13, 91a/08, 92a/08, 92a/14, 94b/12, 96a/03

b.+ ña 23a/06, 23a/07, 36b/04, 44a/15, 54b/04, 67a/04, 73a/01, 83b/05, 95b/13

b.+ ndan 17b/09, 19a/02, 24a/12, 37b/08, 42a/07, 57a/07, 5a/14, 65b/01, 74b/06, 7a/05

b.+ nı 12a/13, 2a/06, 43b/02, 48a/07, 54b/04, 7a/02, 81b/07, 84a/01, 8b/15, 95b/09, 95b/11

b.+ nuñ 11b/09, 15a/15, 27a/13, 30b/09, 31b/06, 33a/10, 34a/07, 36b/02, 36b/04, 39b/01, 39b/04, 3b/03, 41b/04, 41b/05, 44a/10, 48a/07, 49a/13, 49a/15, 4b/09, 54b/07, 55a/08, 57b/06, 67a/04, 67b/08, 67b/09, 70b/13, 70b/14, 74a/11, 79a/01, 83a/07, 83a/10, 84b/01, 87a/05, 87a/06, 87b/04, 87b/05, 87b/09, 88a/03, 92b/05

b.+ nuñla 7a/07

b.+ nda “buraya” 28b/08, 54b/11, 73a/14, 77b/05, 87a/04, 94a/11, 9a/03

b.+ nda “burada” 43a/11, 43a/12, 48b/03, 54a/11, 54b/05, 67b/14, 73a/15, 76a/15, 82a/08, 87a/01, 89a/15

bucağ (Eski Türkçe <buçğak) Köşe, kenar.

b.+ da 10a/05

b.+ ında 65a/12, 78b/09

buğday Tâneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdâsını teşkil eden bitki.

b. 32b/09

bugün İçinde bulunulan gün.

b. 22a/04, 24a/15, 38a/13, 65b/09, 65b/02, 71b/10

b.+ den 29b/02, 86a/14

b.+ ki 92b/04

b.+ üñ 5a/04

buğz Ar. Kin, nefret, düşmanlık.

b. 63b/15

b. idüp 61a/03, 64a/02

b. itdi 63b/11

buğl Ar. Hasislik, pintilik

b. 2b/13, 53b/07, 55b/15

b.+ dur 53b/07

b. eyledi 55b/10

b. eylemek 55b/13

b. eyler 55b/11

b. eyleyen 55b/10

b.+ ı 55b/08

b.+ ıla 55b/09

b.+ i 17b/04

b. idüp 53b/08

b.+ ile 55b/12

b.+ ları 55b/08

bükâlemün Far. Sıcak ülkelerde yaşayan, buldukları yere göre renk değiştirmeleriyle meşhur, her iki gözlerini ayrı ayrı hareket ettirebilen, avlarını hem uzun dillerini fırlatarak, hem de ayaklarındaki beşer parmağı kısaç gibi kullanarak yakalayan, böcek yiyici, kertenkeleyle benzer sürüngenlerin ortak adı, kaya keleri

b.+ dur (nağş-ı b.) 55b/03

bul- (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.

b. 18a/13

b.- asın 22b/04, 64a/03

b.- asız 50a/15

b.- dı 13b/03, 16b/08, 28b/06, 41b/01, 43b/07, 49a/09, 52a/14, 60a/03, 62b/12, 63b/11, 77a/13, 92b/11

b.- dı (halâş bul-) 4b/12

b.- dı (kemâ-kân şihhat bul-) 42b/04

b.- dı (şihhāt bul-) 42b/08, 62b/11
b.- dılar 31a/09, 4b/12, 62a/02,
73b/07
b.- dılar (arayup bul-) 50a/07
b.- duğını 52b/14
b.- duđuñ 28b/14
b.- duğ 67b/12
b.- duğları 51b/05
b.- duñ 10b/08, 10b/09, 67b/09,
67b/11, 80b/10
b.- imaduğına 48b/09
b.- imaz (furuşat bul-) 85b/1
b.- imazdı (emn b.- imazdı)
32b/09
b.- imazlardı 40a/08
b.- imazlardı (furuşat bul-) 64b/03
b.- inca (ifākat bul-) 42b/06
b.- inur 31a/14
b.- madı 37b/05, 39a/04, 6b/05
b.- madılar 68a/01
b.- maduñ 40b/11
b.- mağla 28b/12
b.- masunmı 70a/08
b.- maya 60a/07, 74b/14
b.- mayınca 62a/08
b.- mayup (selāmet bul-) 12a/07
b.- mayup (yol bul-) 9a/14
b.- maz 46a/09, 72b/05
b.- mazsañ 40a/12
b.- mışsın 67b/10
b.- sa 14a/10, 25a/01, 39b/08
b.- salar 6b/10
b.- sun 96a/05
b.- sun (yirin bul-) 89b/12
b.- uñ 54a/04, 66a/03
b.- up 74b/07, 75a/11, 88b/07
b.- up (yol bul-) 9a/08
b.- ur 17b/05, 17b/12, 19b/04,
23b/08, 62a/02, 8a/11
b.- urlarsa 51b/06
b.- ursa 66b/10
b.- ursañ 24b/14
b.- ursın 75b/14

bulan- Üstü bir şeyle kaplanmak, bir şeye batmış, üstüne bir şey sürülmüş olmak, belenmek.

b.- ık 20b/06

b.- mış 47a/10

bular Bunlar.

b. 14b/02, 3a/04, 62a/07, 66b/07, 66b/11, 67a/11, 67a/14, 67a/15, 70a/15, 86a/03, 91b/02

b.+ a 66b/08, 86a/03

b.+ dan 14b/03, 66b/02, 66b/09

b.+ ı 66b/06, 88a/11

b.+ uñ 66b/03, 70b/01, 72b/08,

86a/02, 87a/12, 91a/12

bulaşdur- Sürmek, sıvaştırmak, sıvaşıp yapışmasına sebep olmak.

b.- up 51b/10

bulm- Hazır veya var olmasını sağlamak, hazır etmek.

b.- dı 32a/10

b.- dıysa 56a/07

b.- madı 4b/06

b.- maz 1b/06

b.- ur 91a/07

buluş- Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak.

b.- dı 84a/11

büm Ar. Baykuş.

b.+ ıla 61a/04

b. olur 86a/08

bunca Bu kadar, çok.

b. 13b/03, 1b/08, 20a/02, 20a/15, 20b/02, 24b/06, 33b/06, 47b/12, 55a/09, 57b/05, 58a/11, 63b/12, 68a/09, 69b/01, 78a/15, 8a/07

bunda Buraya.

b. 8b/12

bunlar Bunlar

b. 13b/05, 20a/13, 26a/12, 31a/08, 31b/03, 35a/07, 35a/12, 35a/14, 40a/08, 41a/03, 46b/08, 50a/06, 50a/12, 50a/13, 53a/03, 53b/12, 53b/14, 54a/11, 55a/10, 63a/07, 67b/03, 73b/02, 73b/03,

78a/05, 86b/13, 87a/09, 87a/13, 89a/14, 89b/02, 89b/04, 89b/05, 89b/10, 89b/14
b.+ a 35a/11, 35a/13, 37a/07, 53a/02, 60a/15, 64a/01, 65a/01, 73b/15, 87a/10

b.+ da 66a/15

b.+ dan 65a/06

b.+ ı 22a/06, 31b/04, 46b/07, 46b/11, 58a/06, 63a/14, 87a/12, 94a/10

b.+ ıla 87b/08

b.+ la 54b/08, 67a/08

b.+ uñ 3a/05, 14b/01, 36a/14, 40a/08, 47b/03, 47b/04, 50a/01, 53b/12, 55a/05, 57b/07, 73b/02, 73b/07, 73b/08, 74a/02, 78a/01, 87a/10, 89b/04, 89b/06, 8b/08, 8b/14, 9a/03

burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı

b.+ ı (burnı) 80a/07

b.+ ın (burnın) 64a/14

b.+ ında (burnında) 5b/04

b.+ ından (burnından) 21a/13, 64b/05

b.+ ını (burnını) 64b/02

būs Fars. Öpme, öpüş.

b. idüp 53a/12, 8b/07

b. (dest b. itdi) 59b/09

bustān Far. Çiçek bahçesi, güzel kokulu çiçeklerle dolu yer, bostan

b. 86a/12, 87b/01

b.+ da 17b/07

buğz

b. 60a/10, 62a/12

buyur - Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.

b.- uñ

buyrıl - (Saygılı ifâdede) “Edilmek, olunmak, yapılmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır.

b.- maya 82a/08

buyruk Buyurulan, emredilen şey, emir, hüküm.

b.+ ıla (buyruğıla) 73a/08

buyur - Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.

b. 93a/12

b.- dı 18a/03, 18a/04, 19a/03, 25b/15, 2a/09, 2a/11, 34a/05, 36a/10, 44a/12, 44a/15, 47a/13, 58a/13, 61b/11, 68b/14, 70b/11, 82a/07

b.- dıguñuz 45b/05

b.- dılar 45b/06

b.- dıñuz 56a/11

b.- dıysa 49a/04

b.- mış 52b/04, 61a/02

b.- mışdur 2b/02, 45a/12, 45b/04, 61a/09, 89b/15

b.- sa 46a/15

b.- uñ 7b/15, 44a/14, 50b/04, 54a/06, 54b/01

b.- uñ (beyān buyur-) 8a/01

b.- up 82a/08

b.- ur 3a/13, 3b/03, 6a/03

b.- ursañ 22a/06

b.- ursız 24a/14

buyurık Buyruk, emir.

b.+ ıdur (buyurıgıdur) 7a/04

büdelā Ar. Allah tarafından âlemi mânen yönetmekle görevlendirilmiş ve kendilerine olaylara hükmetme izni verilmiş olan velilerin belli bir mertebede olanları

b. 85a/08

bühtān Ar. Bir kimseyi yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla itham etme, iftirâ.

b.-ı ‘azımler 83b/15

b. eyledi 79b/01

b.+ lar itdi 83b/10

bülbül Fr. Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.

b. 82a/11, 82a/13, 82b/01, 82b/03

b.-i güyālarıdur 25b/10

b.+ e 82a/13, 82b/01

bülend Far. Yüksek, yüce, ulu.

b. it 42a/03

bülend-himmet Fars. Gayretli, çalışkan.

b. 19b/15, 84b/148, 5a/05

b. olan 84b/15

b. olur 86a/01

b. 56a/04, 85a/03

b. ola 85a/02

bünyād Fars. Esas, temel

b. 87a/14

b.+ ı 41b/04

b. idüp 82b/08

büt Fars. Put.

b.+ ler 83b/08

büyücek Oldukça büyük, büyükçe.

b. 5b/05

büyük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan, azîm, cesim, kebir.

b. 24a/02, 67b/08

-C-

cāhil Ar. Tahsil görmemiş, bilgisiz (kimse).

c. 23b/13, 25b/03, 46a/04, 87b/03

c.-i nā-dān 81b/03

c.+ dür 25b/05

c.+ i 23b/12

c.+ ler 25b/02, 81b/12

cahīm Ar. Cehennem.

c. 69b/08, 95a/12

c. (nirān-ı c.) 81b/05

cām Far. Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi.

c.+ ıdın 1b/14

cāmi' Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibâdet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minâreli binâ, büyük mescit

c. (Ulu cāmi') 59a/01

c. 59a/02, 59a/15, 59b/01, 59b/06

c.+ uñ 75b/05

c.+ nüñ 59b/02

cāmi' ü'l-**Ḳur'**ān Ar. Kur'anı toplayan.

c. 70a/07

cān Far. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh.

c. 4a/08, 4b/10, 14a/04, 15a/07, 16b/04, 17a/13, 17b/13, 19b/06, 20b/04, 25b/01, 26b/04, 26b/12, 28a/14, 2a/10, 32b/01, 39a/10, 41a/08, 41b/15, 43b/05, 44a/13, 49b/11, 52a/12, 52a/14, 52b/05, 53a/05, 53a/12, 60a/04, 61b/09, 64b/05, 72b/06, 73a/01, 74a/02, 76b/15, 79b/12, 82b/11, 85b/13, 86a/03, 86b/13, 88a/09, 95b/06, 96a/03, 9b/09.

c. (murg-ı cān) 74a/05

c. cehenneme ışmarladı 20b/12

c.+ dan 91b/14

c.+ dur 11a/01

c.+ ı 25b/04, 2b/06, 2b/07, 2b/08,

41b/06, 80b/04, 88a/06

c.+ ı başına şıçradı 39a/09, 43a/14

c.+ ı kaldı 34a/02

c.+ ıdur 14a/05

c.+ ın almağa 18b/13

c.+ ına 76b/12

c.+ ına kār itdi 94b/02

c.+ ından geçüp 82a/14

c.+ ını 25b/02, 88b/07

c.+ la 64b/12

c.+ ları 25b/10

c.+ larına kār itmişdür 38a/02

c.+ luya 85b/06

c. olasın 7a/10

c. olur 17b/10

c. teslim eyledi 93b/07

c.+ um 58b/09, 71a/03, 72b/09

c.+ umdan 79a/01

c.+ umuz 46a/10

c.+ uñ 2a/11

c.+ uña 1b/13, 30a/10

c.+ uñı 79b/12

c. ve baş virdi 85a/15

c. ve baş 76a/04

c. virdi 46a/08, 49b/01, 83a/04, 9b/08

c. virür 77a/04

cânâ Fars. Ey sevgili, ey cânım.

c. 1b/12

cânân Fars. Sevgili, sevilen kadın.

c. 79b/12

câni̇b Ar. Yan, taraf, yön, cihet.

c.+ de 11b/07, 22b/10, 28a/07, 29b/10, 31a/13, 33a/01, 36b/11, 37a/07, 38b/01, 43a/09, 43a/14, 52a/06, 53a/06, 63b/04, 6b/03, 71a/14, 78a/01.

c.+ den 52a/02

c.+ e 5b/02

c.+ ine 20a/05

cânsuz Cansız

c. 85a/05, 85b/12

c.+ a 85b/06

câriye Ar. Para ile alınıp satılan, üzerinde sâhibinin her türlü hakka sâhip bulunduğu kız, halayık.

c.+ leri 80a/15

câvîd (Fars. câvid- câvid) Sonsuz, ebedî, kalıcı, bâki.

c. 70a/11

câvidân Far. Ebedi, Sonsuz

c. 46b/03, 70b/02

‘ömr-i c.+ 1 88b/07

cây Far. Yer, toprak

c.-1 vaḥdet 90b/14

ceb Ar. (<ceyb) Üstte taşınması istenen öte beriyi koymak için elbisenin üzerine veya iç kısmına dikilen kese biçimindeki ilâve.

c.+ ine 56a/05

cebel Ar. Dağ.

c.+ den 80b/03

cebîn Ar. Alın.

c. 90b/13, 94b/06

cebir Ar. (<cebr) Zorlama, zor kullanma, zor.

c.+ le 67a/01

Cebrâ’îl Ar. Dört büyük melekten biri, Allah’ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek.

C. 14b/10, 30b/05, 30b/11, 30b/13, 70a/03, 82a/03, 82a/04, 82a/06, 82a/13, 82a/15

C.+ dür 13b/15

cefâ Ar. Eziyet, sıkıntı, ezâ, cevr.

c. 66a/02

c.+ dur 69b/05, 94b/09

c. itdi 66a/14

c.+ yı 66b/09

cehâlet Ar. Bilgisizlik, bilmezlik, habersizlik, câhillik, cehil.

c. 25b/01, 26b/04

c.+ den 25b/03

c.+ üñ 23b/11

cehd Ar. Çaba, gayret.

c.+ ini berk 64b/09

c. itdük 87b/14

cehennem Ar. Günahkârların öldükten sonra âhirette azap görecekleri, cezâlarını çekecekleri yer, tamu, dûzah.

c. 10a/03, 10a/06, 11a/04, 27b/06, 32b/02, 34a/08, 47b/02, 95a/09

ehl-i c. 23b/13, 47b/02

c.+ de 82a/02

c.+ dür 46a/14

c.+dür (ehl-i c.)47a/14

c.+ e 16b/04, 19a/14, 19b/01, 47a/06

c.+e (cân c.+ e işmarladı) 20b/12

c.+ i 19a/04

c.+ lik 47a/12

cehl Ar. Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet.

c. 2b/13, 25a/13, 25b/07, 25b/08, 81a/05

c.+ dür 23b/10

c.+ e 25b/04

c.+ i 25b/06, 47b/09

c.+ ine 63b/14

c.+ üñ 25b/06

c.+ üñüz 87b/07
cellād Ar. İdam hükmünü yerine getirmekle görevli kimse.
c. 84b/05, 86b/11
c.+ ı 36b/11
c.+ lar 36b/09
celle Ar. Allah lafzından sonra kullanılan ve “şâni, celâli yüce olsun” anlamına gelen dua sözcüğü.
c. 47a/12, 4b/10
c. ve ‘alâ 10b/07, 11a/10, 68b/13
cem‘ Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.
c. 47a/02, 56b/09
c. eyle 63a/06
c. ider 29a/15
c. iderlerdi 57b/03
c. idüñ 81a/08
c. idüp 11b/04, 30a/12, 37b/02, 63b/05, 70a/07, 87b/10
c. it 42a/03
c. itdi 24a/09, 29a/15, 29b/10, 29b/13, 56b/04, 88a/11
c. itdiler 81a/11
c. itdüğü 24b/08
c. itdüm 24b/07
c. itme 47a/03
c. itmekçün 81a/08
c. oldu 16a/13, 35b/15, 59a/02, 59a/04
c. oldılar 58a/04, 63a/14
c. olmuş 43a/14, 63b/05
c. olsa 60b/13, 68b/07
c. olup 57a/14, 67a/03, 73a/11, 78b/02
cemâ‘at Ar. Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü.
c. 93b/02, 93b/10
cemâl Ar. Allah’ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellisi. 2. Yüz güzelliği, güzel yüz.
c.-i Hudâyı 91a/01

c.+ ine 42b/10
c.+ ine (hüsn-i c.) 42b/09
cemel Ar. Erkek deve.
c. 39b/09
cemî‘c Ar. Bütün, hep, cümle.
c. 4b/07, 59a/12
c.-i ‘ömrin 56b/09
c.-i halk 16b/02, 19a/14
c.-i zamânda 7b/04
c. olmuş 16a/12
cemî‘ân Ar. Bütün, hep.
c. 9b/14, 26a/15, 75b/03, 80a/04.
cemîle Ar. Güzel.
c. 15a/03, 27b/10, 6a/13, 8b/15
Cenâb Ar. Allah, peygamber ve bâzı tarikat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek “hazret” mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü.
C.-ı Hâğdan 75b/08
ceng Far. Silâhlı çatışma, savaş, harp, muhârebe, kıtal. Krş. cenk
c. 15a/12, 36a/01
c. idüp 33a/02, 35b/13, 76b/06
cenk Far. Silâhlı çatışma, savaş, harp, muhârebe, kıtal Krş. ceng
c. iderler 91b/03
c. itdiler 91b/04
cennet Ar. İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer.
c. 16b/10, 19a/06, 45b/08, 46b/09, 46b/11, 47a/01, 47a/04, 47b/03, 61b/02, 62a/07, 79b/11, 87b/08, 95a/05, 95a/07, 9b/07
c. (ehl-i c.) 47a/07, 47b/02, 62a/05
c. (Taht-ı c.) 70a/11
c.+ de 41a/07, 46b/03, 56b/11, 77b/10, 95a/05
c.+ den 19b/02, 4a/12
c.+ dür 19b/03, 94b/05

ehl-i c.+ dür 47a/09
c.+ e 19a/07, 19a/09, 19b/01,
34a/09, 45b/08, 46b/04, 46b/13, 61b/02,
62a/05, 62a/08, 68a/07
c.+ i 10a/03, 19a/05, 19a/06,
46b/15
c.+ üm 10b/08
cerr Ar. Sürükleme, çekme.
c. idüp 56b/04
c. itdi 56b/07
cesed Ar. 1. Rûhun içine girmiş olduğu
cisim kalıbı, beden. 2. Cansız, ölü vücut,
naaş.
c.+ de 72b/07
c.+ dür 25b/05
cevâb Ar. Bir soruya, bir söz veya
yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı
veya başka bir ifâde yoluyla verilen
karşılık, yanıt.
c. 34b/03, 40b/10, 46b/14, 84a/06
c. eyitdi 46b/14
c.+ ı 37a/01, 95b/08
c.+ in 71b/02
c. itmekle 72a/13
c. virdi 46b/14, 84a/04
c. virdün 83b/02
c. virüp 18a/02, 43a/05, 7b/06,
93b/14
c. virürdi 6a/08
cevâhir Ar. Cevherler.
c. 56b/08, 59a/09
dürr-i c. 25b/14
cevelân Ar. Dolaşma, gidip gelme,
deveran.
c. iderek 87a/13
cevgân Far. Değnek, ucu eğri sopa.
c.+ ina 88b/06
cevher Ar. Var olan bir şeyin özü, esâsı,
varlığındaki maya, gevher.
c. 70b/08
c.-i nefsinin 29a/04
c.-i pâkden 18a/01
c.+ dür 1b/12

c.+ ün 27b/04
cevr Ar. Haksızlık edip incitme, eziyet,
cefâ, gadr, zulüm.
c. 94b/09
cezâ Ar. Suç işleyen bir kimseye
suçunun derecesine göre verilen acı
karşılık
c.+ sîn 7a/02
Cibrîl Ar. Cebrâil.
C.-i emîn 70a/03
cîfe Ar. Kokmuş ceset, leş.
c. 30a/08
ciger Far. Bağır, iç
c. 10b/01
c.+ ler 36a/14
cigerdâr Far. Yürekli, cesur.
c. 15a/09
cihân Far. Dünya, yeryüzü.
c. 20b/01, 33a/09, 36a/12,
48b/12, 53b/02, 5a/04, 61a/02, 7a/15,
86a/02,
87a/11
c. (maḥbûbe-i c.) 42b/09
c. (maḥbûl-ı c.) 73b/12
c.-dîde 50a/04
c.+ a 77b/14
c.+ da 13b/04, 26a/13, 38b/11,
43b/07, 46a/13, 47a/01, 4a/14, 58b/02,
70a/08, 75a/04, 76b/13, 79b/06, 79b/11,
86a/03, 92a/03, 94b/06
c.+ da 84b/14
c.+ dan 37a/15
c.+ dur 88a/07
c.+ ı 88a/06
c.+ ı (ârâyiş-i c.) 94b/07
c.+ ün 63b/15
cilâ Ar. Bir şeyin üzerine parlaklık
vermek için sürülen madde, açkı, perdah.
c. 55b/04
cild Ar. Mukavvadan yapılıp üstüne
deri, bez, plastik veya kâğıt kaplanan ve
yıpranmaması için dikilmek veya

yapıştırılmak sûretiyle kitabın üzerine geçirilen kap.

c.+ lü 94a/08

cinān Ar. Cennetin çoğulu, cennetler.

c.+ a 19b/03

cinnī Ar. Cin taifesinden olan.

c.+ ler 11a/08

cism Ar. Beden, vücut.

c. 2b/05, 39b/05, 86a/02

c.-i insānī 2a/08

c.+ i 39b/06, 56b/11, 79b/12, 93b/05

c.+ ine 7a/10

c.+ üm 88a/08

c.+ ümī (sarāy-ı c.) 88a/13

c.+ üñ 11a/01, 2a/10

c.+ üñ (mülk-i c.) 29a/08

c.+ üñdür 59b/06

civān Far. Genç, yakışıklı, boyu posu yerinde erkek veya kadın.

c. 37a/09, 4b/03, 54b/04, 54b/15, 57a/06, 65b/13, 7b/12, 86b/14, 91a/07, 91a/13, 91a/15, 91b/04, 91b/12, 92a/09, 92a/10, 92a/11, 92a/12, 92b/01, 92b/02, 92b/04, 92b/07, 92b/12, 92b/14, 93a/01, 93a/03, 93a/07, 93a/09, 93a/10, 93a/11, 93a/13, 94b/03

c.+ dur 77b/08

c.+ ı 44a/05, 92a/15, 92b/09, 93b/08

c.+ uñ 91a/14, 92b/06, 93a/07, 93b/12, 94a/01, 94a/15

cūd Ar. İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.

c. u ihsān eyle 56b/13, 56b/15

cum'a Ar. 1. Perşembe ile cumartesi arasındaki günün adı, haftanın altıncı günü. 2. Cuma namazı.

c. 59a/02

c. 59a/04

cüdā Far. Ayır düşmüş, uzak kalmış, ayrı, uzak.

c. 10b/14

cümle Ar. Bütün, hep.

c. 1b/05, 2a/07, 3a/03, 11b/04, 12b/03, 14a/13, 14b/01, 14b/06, 14b/09, 16b/05, 18b/06, 26b/05, 31a/15, 36b/01, 41a/15, 41b/01, 43a/14, 45a/01, 45a/07, 48a/05, 48a/14, 48a/15, 48b/08, 53a/13, 55a/02, 55b/05, 55b/06, 61a/10, 61b/07, 61b/15, 62b/11, 63a/09, 63a/12, 64b/13, 67a/05, 68a/14, 71a/12, 73b/14, 74a/01, 75b/01, 79a/04, 79a/15, 80b/01, 81b/03, 80b/04, 81b/06, 81b/09, 84b/04, 86a/01, 88a/07, 89b/09, 90a/08, 90b/15, 94b/07, 95a/15, 95b/13, 96a/01, 96a/04.

c.+ den 14a/13, 25b/14, 33b/12, 34b/12, 37b/15, 70b/05, 83a/03, 83b/09, 86a/08

c.+ müz 87a/10

c.+ nüzden 63a/06

c.+ si 11b/06, 14a/07, 16a/05, 25a/03, 40b/15, 53a/02, 55b/09, 63a/09, 63a/15, 70b/06, 95a/01

c.+ sin 48a/13, 56a/05, 56a/07, 76b/07, 90a/11, 90a/13

c.+ sinden 70b/02

c.+ sine 14b/08, 70b/09

c.+ sini 70a/14

c.+ sinüñ 53a/11, 63a/10

cünbiş Far. Eğlence, oyun.

c.+ i 17b/10, 55b/14, 74b/15, 94b/08

cünd Ar. Asker

c.-şiken 15a/10

Cüneyd Ar. Özel İsim

C. 35a/02

C.+ üñ 35a/03

cünün Ar. Cinnet, delilik, delirme, çıldırma.

c. 17a/07

cür'a Ar. İçki kabının dibinde kalan son yudum.

c.+ dan 22b/08

c.+ sı 22b/07

cürüm Ar. (<curm) Suç, kabahat.
ç.+ le 75a/02

cüst ü cü: Far. Aramak, araştırmak.
a. iderken 26b/10

-Ç-

çâbük-süvâr Far. Ata iyi binen.
ç. + ı 85a/04, 88b/09

çağır- Bir kimseye gelmesi için seslenmek, bağırarak.
ç.- an 91b/07
ç.- ayın 77b/05
ç.- dı 33a/08, 41a/11, 51a/14, 71a/13, 77b/06, 78b/14, 80a/13, 94a/05
ç.- dılar 54a/10, 70b/11
ç.- uñ 70b/11
ç.- up 26a/12, 28b/03, 29b/13, 36b/14, 66a/12, 7a/08, 91b/06

çağırış- Hep bir ağızdan bağırarak, haykırmak, yaygara koparmak.
ç.- dılar 26a/12

çâh Far. Kuyu, çukur
ç.-ı siyâha 7a/02

çâk Far. Yırtık, yarık.
ç. 23a/02

çaķ- Üstüne vura vura bir yere sokup yerleştirmek
ç.- dum 44b/08
ç.- ıvireyüm 44b/09
ç.- up 51a/10

çâker Far. Kul, köle, bende.
ç.+ leri 83b/06

çaķmaķ Vurma, sürtme, elektrik akımı veya gaz sıkıştırması gibi yollarla çıkarılan kıvılcım veya alev aracılığıyla istenilen şeyi tutuşturmaya yarayan küçük âlet. Krş. çakmağ
ç. 44b/08
ç.+ ın (çakmağın) 51a/10
ç.+ unuz (çakmağunuz) 44b/08

çal- (Bir çalgıyı, bir mûsikî âletini) Seslendirmeyi bilmek.
ç.- ar (sâzı çal-) 83a/06
ç.- dı 22b/03, 27a/10

ç.- up 25a/11, 85a/14

çâr Far. Dört sayısı.
ç.-yâr-ı ba-şafâyı 70a/12

çâr- nâ-çâr Far. Çâresiz, ister istemez
ç. nâ-çâr 87a/08
ç. u nâ-çâr 40a/13, 84a/10

çâre Far. İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol.
ç. 49b/15
ç. idemediler 49b/14
ç. olmadı 43a/15, 49b/10

çarsü Far. Çarşı kelimesinin eski metinlerde rastlanan bir şekli.
ç.+ ya 57b/10

çiriş Far. Bir tür yapışkanlı macun, tutkal.
ç.+ li 72a/03

çat- Çarpmak, birbirine vurmak.
ç.- mış 91b/03

çatlat- Parçaları ayrılmayacak şekilde bir yarık meydana getirmek, çatlamasına sebep olmak.
ç.- ur (çatladur) 66b/10

çavuş Eski Türk devletlerinde de mevcut olup Osmanlılar'ın ilk zamanlarında elçilik, siyâsî haberleşme, idârî işler gibi önemli hususlarla görevli iken gittikçe iş alanları daralan ve sonraları görevleri dîvân-ı hümâyunda hizmet etmek, pâdişâhın yanında ve hizmetinde bulunmak olan kimselere verilen isim; pâdişâha ve paşalara bir nevi yâverlik yapan kimse.
ç. 87b/02, 88a/15

çek- 1. Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak 2. (Bir şeyi veya bir kimseyi hareket ettirerek bulunduğu yerden) Başka bir yere doğru götürmek, hareket ettirip sürüklemek, 3. (Acı, eziyet, sıkıntı) duymak, hissetmek.
ç.- di 4a/01, 4a/02, 55a/07, 85b/14
ç.- di (‘ azâb çek-) 18a/08

ç.- diler 55a/03
ç.- diler (meşakkat çek-) 55a/06
ç.- diler (mîl çek-) 36b/10, 36b/12
ç.- dük (zahmet çek-) 55a/10
ç.- düm (el çek-) 32a/05
ç.- düm (kalem çek-) 95b/10
ç.- düm emekler 95b/13
ç.- düñ (mîl çek-) 36b/11
ç.- er 23b/12, 45b/09, 74a/14
ç.- er (aşlına çek-) 23b/12
ç.- er (melâmet çek-) 58b/07
ç.- me miñnet 84b/14
ç.- meyesin 47a/01
ç.- meyince 74b/12
ç.- mez 49a/10
ç.- sün (' azâb çek-) 7a/03
ç.- üñ (el çek-) 50a/06
ç.- üp 10a/05, 3b/13
ç.- üp (el çek-) 31b/07
ç.- üp (miñnet çek-) 62b/10
çekdir- Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında bırakmak.
riyâzet ç.- üp 18a/10
çekdür- Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında bırakmak.
ç.- miş 89b/09
çekil- Dağılmak, ayrılmak.
ç.- di 57b/06
Çengiz Tarihte Büyük Moğol İmparatorluğu'nu kuran Türk hükümdarı.
Ç. 62b/11, 62b/12, 62b/13, 63b/07
çerâk Far. Yağ kandili ve genellikle mum, meş'ale gibi ışık veren şey.
ç. 27a/11
ç.+ dan 56b/03, 56b/06
ç.+ ı 56b/01
ç.+ ıyla 56b/03
ç.+ la 73b/11
ç.+ m 40b/04
ç.+ uñ 84b/11
çeşm Far. Göz.
ç.-i dilden 14b/06, 15a/07

ç.+ inden (eşk-i ç.) 15b/06
ç.+ ine 32a/14
ç.+ inüñ 77b/13
ç.+ üm 95b/02
çıbuğ Mâden veya herhangi sert bir maddeden sopa biçiminde dar, ince ve düz parça.
ç. 21a/12
çığır- Çağırarak, bağırarak, seslenmek.
ç.- dı 75b/03
çık- Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç. 19a/11, 41a/12, 7a/09, 82a/06
ç.- a 33b/14, 53a/11, 59a/05, 68a/02, 71a/03
ç.- lum 31a/05
ç.- amadı 9a/09
ç.- an 11a/02
ç.- ân 22a/02
ç.- ar 38b/11
ç.- ardı 24a/06
ç.- arın 19a/12
ç.- ayın 19a/08, 19a/13, 39b/02, 53a/04
ç.- dı 10a/04, 11a/12, 11a/13, 12b/10, 16b/02, 19a/10, 22a/03, 28b/04, 30b/04, 38a/07, 40b/03, 40b/05, 41a/12, 47a/15, 48a/09, 4a/12, 51a/01, 51a/12, 51b/07, 59a/06, 59a/09, 63b/12, 64a/15, 71b/07, 71b/09, 78a/02, 79b/01, 8b/07
ç.- dıguñ 47a/09
ç.- dıguñ 47a/13
ç.- dılar 31a/06, 60a/15, 38b/01, 44a/06
ç.- duğ 60b/02
ç.- dum 19a/13, 86b/08
ç.- inca 51a/13, 60b/06, 60b/07
ç.- ma 78b/03
ç.- madı 19a/11, 28a/06, 67b/15
ç.- madı (sözünden çık-) 9a/07
ç.- mağa 24a/15
ç.- masun (ağzuñdan çık-) 65b/03

ç.- mayacak 72b/05
 ç.- mayup 80b/01, 89a/10
 ç.- maz 19b/01, 25a/09
 ç.- mazdı 59a/07
 ç.- mazın 19a/11, 19b/01
 ç.- mazsın 19a/09
 ç.- mışdı 78b/13, 94a/03
 ç.- sunlar 87a/07
 ç.- up 5a/13, 5b/08, 10a/11,
 16a/14, 20a/12, 21b/13, 22b/05, 22b/12,
 25a/06, 26b/10, 31b/09, 32b/15, 34b/06,
 37a/08, 39a/05, 40a/15, 4b/12, 51b/08,
 52b/06, 54a/08, 67a/07, 74b/07, 78b/14,
 82b/06, 86b/05, 8b/02, 92b/09
çıkār - (Bulunduğu yerden) Dışarı
 çıkmasını sağlamak.
 ç.- asın 9b/03
 ç.- ayın 67b/13, 67b/15
 ç.- dı 10b/05, 11a/11, 22a/01,
 37a/15, 38b/06, 50b/08, 56a/14, 64b/06,
 73b/04
 ç.- dılar 4b/07, 66a/07, 7a/11
 ç.- duğı 27a/10
 ç.- mazın 29b/14
 ç.- uñ 93b/01
 ç.- up 10b/04, 12b/12, 13a/02,
 26b/14, 54a/13, 68b/15, 76b/10, 81a/14,
 93b/09,
 95b/08
çıkıl- Çıkmak işi yapılmak.
 ç. 78b/14
çıkırık
 ç. 33a/06
 ç.+ ı 33a/07
çıkur Kökü belli değildir. Belli bir
 maksatla kazılmış veya oyulmuş yer.
 ç. 69a/03
 ç.+ a 36a/02
çıplak Üzerinde gerekli olan veya
 bulunması bir güzellik verecek olan
 şeyden bulunmayan, giyecek, örtecek,
 koruyacak, süsleyecek vb. bir şeyi
 mevcut olmayan, üryan.

ç. 21a/12
çerag Far. Mum, meş'ale gibi ışık veren
 şey.
 ç.+ ın (çırağın) 40b/04
çift Far. İki, tek olmayan.
 ç.+ e 21a/08, 21a/12
 ç. eyleyeler 68b/10
çifte Far. At, katır ve eşeğin arka
 ayaklarını hızla savurmak sûretiyle attığı
 tekme.
 ç.+ yi 52a/11
çig Pişirilmemiş, herhangi bir
 pişirilme işine tâbi tutulmamış.
 ç. 49b/03
Çin Ülke adı, Çin
 Ç. 53b/08, 53b/10
çirk Far. Kir, pas, pislik
 ç.+ ini 14b/05
çirkin Far. Göze ve kulağa hoş
 gelmeyen, bet, kabih.
 ç. 68b/08
çivi Kökü belli değildir. Bir şeyi diğer
 bir şeye tutturmak için mâden veya
 ağaçtan bir ucu sivri, diğer ucu başlı
 olarak yapılmış ufak çubuk, mih.
 ç.+ ye 51a/09
çoban Koyun, keçi, manda, sığır gibi
 ehli hayvan sürülerini güdüp otlatan
 kimse.
 ç. 10a/13, 10a/14, 12b/10,
 12b/11, 12b/12, 13a/03
 ç.+ a 10a/13
çoğal- Fazlalaşmak, artmak, az iken çok
 olmak, ziyâdeleşmek, taaddüt etmek,
 tekessür etmek.
 ç.- dı 11a/06
çok Miktârı, derecesi ve niteliği belli
 bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan,
 fazla, ziyâde.
 ç. 5a/03, 11a/05, 11a/08, 18a/14,
 24a/09, 24b/05, 27a/12, 28b/04, 28b/11,
 29a/02, 2b/12, 32b/15, 34b/04, 35b/04,
 36b/14, 41b/09, 43a/15, 45b/15, 49b/13,

53b/02, 54a/12, 58a/01, 70a/15, 70b/15, 73b/07, 75a/01, 83b/15, 96a/01, 96a/05

ç.+ dur 24b/13, 30b/13, 35b/02, 74a/03, 77a/07, 81a/01, 95a/13

ç.+ durur 88a/05

ç. görüp 15b/01

çoğluk Çok olma durumu, fazlalık, bolluk, kesret.

ç.+ indan (çoğluğundan) 81a/04

çök- Birdenbire yığılır gibi kendini bırakıp oturmak.

ç.- di 64b/01

çör çöp Çalı çırpı, çöp parçaları, süprüntü hâlindeki gereksiz öteberi, döküntü.

ç. çöp 17b/08

çūşa getir- Far+T. Coşmak galeyana gelmek.

ç.-di 15a/06

çü Far. Çünkü, mademki.

ç. 12a/08, 18a/08, 18a/11, 25b/06, 44b/13, 47b/09, 47b/10, 4a/13, 75b/09,

90b/07, 9b/07

çün Far. Çünkü, mademki.

ç. 1b/11, 14a/10, 15b/11, 15b/13, 17a/05, 19b/03, 1b/14, 23b/06, 30a/07, 32a/11, 37a/13, 37b/06, 44a/12, 46a/11, 47a/14, 53a/14, 60a/02, 63b/13, 66b/07, 68a/06, 72b/04, 75b/11, 79b/07, 8a/11, 91b/13, 96a/03, 9a/03, 9b/05, 9b/08.

çünki Far. Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ.

ç. 10a/09, 10a/11, 11b/01, 12a/12, 12b/09, 14a/12, 14b/03, 15a/08, 15b/04, 16a/06, 17a/03, 17a/12, 17b/08, 19b/01, 19b/15, 20b/09, 20b/13, 21b/02, 21b/14, 22a/14, 22b/01, 22b/03, 23a/04, 23a/13, 23b/14, 24a/02, 24b/02, 24b/15, 25a/07, 26a/08, 27a/03, 27b/03, 27b/12, 28a/06, 28a/15, 28b/05, 28b/09, 29b/09, 2b/01, 30a/07, 30a/12, 30b/06, 30b/08, 30b/12, 30b/13, 31a/01, 31a/06, 31b/05,

31b/14, 32a/04, 32a/07, 32a/09, 32b/01, 32b/14, 33a/01, 33a/03, 33a/06, 33a/08, 33a/09, 33b/15, 34b/15, 35a/05, 36b/12, 36b/15, 37a/01, 38a/05, 39b/11, 39b/14, 41a/01, 41a/03, 41a/04, 41a/06, 41a/14, 41b/03, 41b/12, 42a/03, 42a/15, 42b/06, 43a/10, 43a/11, 43a/15, 43b/09, 43b/15, 44a/12, 44a/15, 46a/03, 47a/09, 48a/06, 48a/15, 49a/01, 4a/08, 4a/12, 50a/06, 50b/07, 52a/04, 54a/12, 54b/08, 55a/04, 56b/01, 56b/02, 56b/06, 56b/12, 57a/12, 59a/02, 59a/11, 5a/03, 5b/06, 63a/10, 63a/13, 63b/04, 63b/11, 64a/14, 64b/04, 65a/06, 67a/07, 67b/03, 67b/06, 67b/13, 68b/08, 68b/10, 69a/03, 69a/06, 69a/15, 69b/10, 69b/14, 6a/12, 70a/09, 70b/05, 71a/06, 71b/06, 73b/15, 75a/03, 75b/05, 76a/11, 76b/02, 76b/04, 77a/04, 77a/08, 77a/13, 77b/05, 77b/07, 77b/15, 78a/06, 78a/10, 79a/09, 79b/01, 7b/10, 80a/11, 80b/11, 81a/03, 81a/13, 82a/07, 82a/09, 84a/01, 84a/02, 84a/08, 87a/09, 89b/10, 90a/07, 90a/14, 90b/09, 91b/10, 92a/04, 92b/01, 93b/15, 94a/08, 94b/10, 94b/13, 9a/14, 9b/03

çünkim Far. +T. Çünkü.

ç. 4b/06, 53a/10, 6a/03, 6b/07, 89a/11, 8a/07

-D-

da Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimedenden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, “dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta” vb. mânâlara gelen, kelimedenden ayrı yazılan takı.

d. 26b/03, 95b/13

dād Far. Adâlet, doğruluk.

d. 37b/12, 38b/06, 38b/11

d.+ ı 94b/02

d.+ ma 38b/05, 38b/09

d. (‘ adl u d. itdi) 7a/15
dad- : tatmak
d.- a (dada) 18b/14
dağ Dağ.
d.+ dan 93a/08
dahı Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.
d. 4a/01, 4a/03, 4a/08, 4a/09, 4b/03, 4b/09, 4b/12, 4b/13, 5a/06, 5a/12, 5a/14, 6a/12, 6a/14, 6b/02, 6b/03, 6b/08, 6b/12, 7a/08, 7a/10, 7a/11, 7a/12, 7a/13, 7b/08, 7b/09, 8a/02, 8a/03, 8a/06, 8a/14, 9a/04, 9a/06, 9b/02, 10a/04, 10a/10, 10b/04, 10b/09, 11a/03, 11a/05, 11a/09, 11a/11, 11b/04, 11b/14, 12b/12, 13a/02, 13b/08, 14a/02, 14a/15, 15a/01, 15b/01, 15b/04, 16a/15, 17a/02, 17a/14, 17b/15, 18a/04, 18b/04, 18b/06, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/09, 19a/10, 19a/12, 19b/01, 19b/09, 19b/10, 1b/13, 20b/03, 20b/04, 20b/10, 21a/08, 21a/09, 21b/06, 21b/10, 21b/13, 22a/09, 22b/05, 22b/06, 22b/09, 23a/07, 23a/14, 23a/15, 23b/01, 23b/03, 23b/10, 23b/11, 24b/12, 24b/14, 25a/09, 25a/10, 25a/12, 26a/05, 26a/11, 26b/08, 26b/12, 28a/01, 28a/10, 28a/11, 28b/03, 28b/07, 29a/02, 29b/13, 2b/10, 30b/11, 30b/13, 31a/09, 31a/14, 31b/03, 31b/10, 31b/12, 31b/15, 32a/05, 32a/12, 32b/03, 33a/12, 33a/14, 33a/15, 33b/11, 34a/09, 34b/02, 35a/03, 35a/14, 35b/11, 36a/08, 38b/10, 38b/13, 39a/07, 39a/12, 39b/06, 3b/13, 3b/14, 40a/11, 40a/15, 41a/04, 41a/10, 41a/15, 42a/06, 42a/14, 43a/02, 43a/11, 44a/03, 44a/15, 44b/08, 44b/10, 45a/05, 45a/07, 45b/09, 45b/12, 46b/07, 46b/08, 46b/11, 47a/06, 47a/12, 48a/07, 48b/01, 48b/14, 49a/04, 49a/06, 49a/08, 49a/12, 49b/03, , 50a/12, 50a/15, 50b/01, 50b/08, 51a/09, 51a/10, 51a/11, 51b/03, 51b/11, 52a/02, 52a/07, 53a/01, 53a/13, 53b/07, 53b/10, 54a/02, 54a/04, 54a/10,

54b/03, 54b/09, 55a/04, 55a/10, 55a/15, 55b/01, 55b/03, 55b/04, 56b/05, 56b/07, 56b/13, 57a/02, 57a/03, 57a/14, 57b/10, 57b/12, 58a/06, 58a/08, 58b/08, 59a/12, 59a/15, 59b/01, , 60a/05, 60a/10, 60b/10, 60b/13, 61b/04, 61b/13, 62a/12, 63a/01, 63a/09, 63a/10, 63a/13, 63b/03, 63b/05, 63b/07, 64a/13, 64a/15, 64b/02, 64b/07, 65a/03, 65a/08, 65a/11, 65b/06, 65b/13, 65b/14, 65b/15, 66a/10, 66b/06, 66b/09, 67a/08, 67a/13, 68b/01, 68b/02, 68b/04, 68b/15, 69a/03, 69a/04, 70b/03, 70b/04, 71a/01, 71b/15, 72a/03, 72a/09, 72a/13, 73a/04, 73a/08, 73a/09, 73a/12, 73b/02, 73b/08, 73b/14, 74a/03, 74a/07, 74b/05, 75b/14, 76a/03, 76a/13, 77a/10, 78b/11, 78b/14, 79b/14, 80a/09, 83a/01, 83b/13, 84a/05, 84b/01, 84b/03, 85a/10, 85b/05, 86a/06, 86b/03, 87a/08, 87a/13, 88a/08, 88b/01, 89a/10, 89b/02, 90b/01, 91a/04, 91a/12, 91a/15, 91b/02, 92a/13, 92a/14, 93a/15, 93b/01, 93b/08, 94a/04, 94a/09, 94b/01, 95a/06, 95a/11, 95b/15.

dâhil Ar. İçinde, içinde bulunan (kimse veya şey)

d. oldılar 46b/04

dâ'im Ar. Her zaman, sürekli olarak, dâima. Krş. dâ'im

d. 27a/15, 38b/11, 44a/12, d. 72b/07, 69b/04, 96a/13

dâ'imâ Ar. Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli. Krş. dâ'imâ

d. 9b/13, 16b/05, 39b/13, 39b/15, 46a/13, 56a/03, 56b/12, 56b/14, 61b/13, 92a/07, 94b/08

dâire Ar. Çember biçimindeki şekil.

d.-i ‘ irfâna 44a/09

dalâlet Ar. Doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıtma, sapıklık.

d. 16b/04

d.+de (râh-ı d.)2a/14

dam Bir binânın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, çatı.

d.+ mda 12b/05

dām Far. Tuzak.

d.-i tezvire 43a/05

dāmen Far. Etek, uç, kenar.

d.-i 'aşkı 96a/12

dānā Far. Âlim, bilgin, bilgili, bilen kimse.

d. 16b/09

dāne Far. Tohum, habbe.

d. 10b/03, 50a/15, 50b/08, 50b/09, 6b/14, 7a/03

d.-i gündüm 4a/12

dāniş - Bir konu hakkında birine fikir sormak, baş vurup görüşünü almak, tavsiyesini öğrenmek, istişâre etmek.

d.- ma 24b/15

dānişmend Far. Medrese talebesi.

d.+ lerine 64a/10, 64a/13

dār Ar. Birkaç bölümden ibâret mesken, ev, konak.

d.-i beḳāya 89a/02, 93b/04

d.-i dīn 39b/07

d.-i dünyā 13b/06

d.-i dünyādūr 41b/08

d.-i fenādan 89a/02

ḍarb Ar. Vurma, vuruş

ḍ. 67a/01

dāstān Far. Milletlerin eski çağlardaki din, fazîlet ve millî kahramanlık mâcerâlarını, başlarından geçenleri dile getiren büyük manzum hikâye, dâsitan, epepe.

d. 82b/04

d.-serā 82a/11

d. (dillerde d. ola) 50a/11

da'vā Ar. Doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine uğraşılan görüş, ülkü, ideal.

d. 81b/12

d.+ sını 17a/07, 25a/14, 67a/01

d.+ sını idüp 81a/05

d.+ sını kıılır 67a/03

da'vet Ar. Çağırma, gelmesini isteme, çağrı.

d. 81a/04

d. eyledi 18b/04

d. idersin 81b/01

d. idüp 87a/09

d.+ in 25a/15

d. itdi 81a/07

d. itdük 87a/12

Dāvūd Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir.

D. 14b/06, 14b/07, 14b/10, 14b/11, 14b/14, 14b/15, 15a/02, 15a/05, 15a/08, 15a/10, 15a/13, 15a/14, 15b/01, 15b/04, 15b/08

dāyim Ar. Her zaman, sürekli olarak, dâima. Krş. dāyim

d. 14a/12, 55b/14, 60a/07, 68a/09, 80b/07, 88b/07

dāyimā Ar. Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli. Krş. dāimā

d. 14b/07, 15b/11, 2b/03, 80b/06

dāyimü'd-dehr Ar. Kesintisiz olarak, devamlı, her zaman.

d. 52b/13

de Ar. "Dahi, bile, üstelik, hatta" vb. manalara gelen, kelimedden ayrı yazılan takı.

d. 19b/05, 24b/05, 31a/15, 44b/08, 45b/03, 49b/14, 53a/15, 65a/01, 65a/02, 78a/06, 86a/04, 91a/03, 96a/01

Deccāl Ar. Kıyamet alametlerinden olarak kıyâmete yakın zamanda insanları kandırmak, halkı azdırmak için ortaya çıkacağı haber verilen, çok kötü, fesatçı ve yalancı kimse.

D.+a (ḥar-ı D.) 47b/08

decirmenci Un değirmeni işleten kimse

d.+ yi 52a/05

def Ar. Savma, savuşturma, kovma.

d.+ i 25b/08
d. ola 19b/07

def a Ar. Kere, kez, sefer.
d. 27a/13, 29b/12, 40b/12, 4b/08, 64b/07, 78b/03, 7a/02

defn Ar. Gömme, gömülme.
d. eyledi 43a/03
d. eylemiş 66a/04
d. ide 43a/13
d. idüp 69a/04
d. itdi 65a/12
d. itdiler 46b/07
d. itdüm 43a/07

defter Ar. Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi.
d.+ inden 9b/03

deg- 1. Aralık kalmayacak kadar yaklaşıp dokunmak, temas etmek. 2. Erişmek, isâbet etmek.
d.- di 22a/14
d.- mez 89a/05

degin (Eski Türk. tegi [teg-mek'ten zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla] > *degi'den araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla degi+n) Bir işin sona erdiği zamânı ve yeri gösterir.
d. 12b/10, 28a/10, 30a/01, 30a/03, 49b/05, 50b/11, 56b/07

degin- (Eski Türk. tegin-mek "gelmek istemek" < teg-i-n-mek). Bir konudan kısaca bahsetmek, bir husûsa temas etmek.
d.- miş 66b/02

degirmen İçinde öğütme işi yapılan böyle bir düzeneğin bulunduğu yer.
d. 51b/04, 51b/09, 51b/10, 51b/11, 51b/12
d.+ e 50b/01, 51b/04, 52a/04

degirmenci Un değirmeni işleten kimse..
d. 50b/02, 50b/06, 51b/04, 51b/05, 51b/07, 51b/13
d.+ yem 51b/10, 52a/03
d.+ yi 52a/03, 52a/05

degül (< degül < Orta Türk. [Oğuzca] tegül < dâğ ol "yok, değil") -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime.

d. 11a/15, 22b/08, 24a/04, 28a/02, 33b/03, 33b/04, 48b/08, 55b/13, 68a/10, 77b/14, 78a/10, 83b/05, 89a/03, 8b/14

d.+ dür 11b/08, 14a/09, 17a/08, 18a/15, 20b/13, 22a/03, 27a/01, 27a/12, 28b/15, 2b/07, 37b/12, 38b/14, 49a/15, 50a/03, 54a/13, 56a/13, 61a/02, 67b/09, 76a/15, 76b/15, 77a/03, 77b/03, 78b/06, 81b/12, 87a/02, 87a/04, 87a/06, 87a/12, 88a/14, 91b/08, 93a/11.

d.+ em 18b/13, 28a/01, 28a/12, 38a/10, 48b/05, 52a/04, 90a/02, 95b/14

d.+ gür 76b/15

d.+ midür 28b/07

d.+ sin 22a/06, 78b/02, 81b/11

dehân Far. Ağız.

d. 15a/05

dehen Far. Ağız Krş. dehân

d.+ in 25b/13

dehr Ar. Zaman, kesintisiz zaman, devir.

d. (Kârun-ı d.) 30a/13

d.+ de 54a/05

dek (Eski Türk. tegi [teg-mek + zarf-fiil eki] > *degi > dek) [Sondaki sesli düşünce kökteki sessiz de sertleşmiştir.] Bir işin sona erdiği yeri veya zamânı gösterir, -e kadar, -e değin.

d. 51a/14, 59a/10

delîl Ar. Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, burhan, kanıt, beyyine.

d. karar 3a/14

delü Aklî dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, intibâkını yitirmiş,

aklını kaçırmış, çıldırmış, mecnun, dîvâne.

d. 65b/03

delük (Eski Türk. telik [< tel-i-k] > delük > delik). Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık.

d. 68a/02

d. (delük d.) 18b/06

d. delük 18b/06

d.+ den 31b/09

d.+ e (delüğe) 31b/09

dem Far. Nefes, soluk.

d. 10b/09, 11b/14, 16a/15, 17a/13, 19b/02, 19b/06, 19b/07, 21b/07, 21b/11, 23a/12, 23a/14, 28a/02, 37b/04, 42a/03, 43b/01, 44b/04, 48a/15, 4a/03, 4a/07, 4a/12, 50b/13, 60b/04, 74b/07, 78b/14, 7a/10, 81a/08, 83a/14, 85b/08, 85b/09, 90a/05, 93a/14, 93b/02, 94a/02, 94a/15, 95b/10

d.-i 'İsā 86b/13

d.+ de 20a/15, 96a/09

dem-be-dem Far. Dâima, demâdem

d.37b/05

demür (Eski Türk. temür > demür > demir) Demir.

d. 49b/06

dendân Far. Diş

d. 15a/04

denî Ar. Alçak, soysuz, bayağı, aşağılık

d. 66a/11

deñiz (Eski Türk. tengiz < teng “göl, bataklık”) Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütleli, bahir, deryâ.

d.+ den 5b/03

d.+ inüñ 37b/13

deñlü (Eski Türk. teng “ölçü”den deñ+lü > denli) Kadar.

d. 18a/08, 24b/06, 26a/04, 42a/09, 43b/06, 45a/04, 59a/02, 73b/13,

74a/15, 84a/12, 85b/13, 95b/08, 95b/13, 96a/11

depe (Eski Türk. töpü > *töpe > tepe; kökü belli değildir) Etrâfındaki arâziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ.

d. 10a/12

d.+ lerinden 5b/08

d.+ nüñ 60a/13

depren- (Eski Türk. tepren-mek < tepre-mek) Harekete gelmek, kıvıldamak.

d.- medi 51a/07

der Far. Başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapar.

d.-zindân eyledi 76b/09

der-de-der Far. Dağınık, perîşan

d. 29b/02, 65a/08, 66b/04, 78a/08

d.+ dür 58b/02

d.-be-der oldı 57a/05

d.-be-der olursañ 57a/09

derd Far. İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.

d. 27b/03

d.+ e 9b/12

d.+ inden 77a/14

d.+ ine 47b/14, 60b/03, 64b/13,

70a/08

d.+ inüñ 16b/13

d.+ düñ 15b/13

d.+ ünden 78a/15

d.+ üñe 8a/08

derdmend Far. Dertli

d. 50b/02, 51b/07, 52a/13

d. (uğrı-yı d.) 53a/03

dere Far. (<derre) Genellikle kışın akan küçük akar su.

d. 10a/12

d.+ de 10a/15, 90a/03

d.+ nüñ 90a/04

d.+ ye 10a/14, 89b/03

dergâh Far. 1.Tarîkatlarda dervişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarîkatın

gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke. 2. Bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzûru, eşîği.

d.-ı ʿālîsinde 4a/09

d.-ı ʿizzetünden 9b/01

d.-ı Hâkdan 12a/01

d.+ dan 9b/09

d.+ nda 85a/08, 9b/04

d.+ ndan 68b/04, 82b/01, 86a/07,

91a/09

der-hâl Far. O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen.

d. 56b/02

deri (< teri) İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.

d.+ si 18b/06

dermân Far. İlaç, şifa, deva, çare.

d. 47b/15, 64b/13, 70a/08

d. eyle 40a/12

d.+ ı 16b/13, 18a/10

d. olur 8a/08

ders Ar. Bir öğreticinin belli bir konuda öğrencilere verdiği bilgi.

d. 21b/08, 64a/10, 64a/13

d.+ lerin 62b/01

ders-hâne (Ar. ders ve Fars. hâne “ev, yer” ile ders-hâne) Öğrencilerin bir öğretim kurumunda ders okudukları yer, derslik, sınıf.

d.+ sine 21b/07

d.+ si 64a/09

derûn Far. 1. İç, iç taraf, dâhil. 2. Kalp, yürek, iç, bân.

d.-ı dilden 4b/08, 4b/10, 91b/05

d.-ı ı kalbimizde 68a/15

dervāze Far. Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı.

d.+ ye 60a/14

dervîş Far. Tarîkata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslâh eden, varlık

iddiâsından geçip Allah’ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk’a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarîkat müntesibi.

d. 21b/14, 21b/15, 23a/08, 44b/09, 56a/04, 56a/08, 56a/10, 56a/11, 56a/12, 56b/01, 59a/05, 62a/10, 8b/07, 8b/10

d.+ e 56a/07

d.+ i 8b/06

d.+ ler 44b/07, 60a/13, 60a/14, 60b/01, 60b/06, 60b/07, 85b/07, 8b/11

d.+ lere 12b/01, 21b/01, 60b/05

d.+ leri 44b/05, 85b/04

d.+ lerine 21b/03

d.+ lerini 60a/14

d.+ lerün 44a/14

d.+ ün 20a/15

dervîşâne Far. Dervîşçe, dervîş tarzında.

d. 44b/01

dervîşlik Dervîş olma işi.

d. 44a/10

d.+ ün 44a/13

deryâ Far. Deniz.

d. 1b/08, 32b/04, 91a/15

d.-yı dili 15a/06

d.-yı hayretde 22b/06

d.-yı Kûlenderi 8b/02

d.-yı rahmete 69b/10

d.+ dur 21a/04

d.+ lar 69a/05

d.+ ları 41b/07

d.+ nün 21a/05

d.+ sı 95a/07

d.+ sında 25b/01

d.+ ya 91b/01, 91b/02

derzî Far. Terzi kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

d. 52b/14, 52b/15, 53a/01, 53a/03, 53a/08

dest Far. El.

d. 27b/02

d.-beste 63b/08

d. būs itdi 59b/08
d.+ inde 33b/05
d.+ inden 4a/13, 58b/11
destī Far. Gövdesi geniş, boğazı dar, kulplu, emzikli veya emziksiz, topraktan yapılp fırında pişirilmiş su kabı.
d. 22a/08
d.+ den 22a/11
dest-māl Far. El ve yüz silmeye yarayan mendil, peşkir, yağlık vb. şeyler.
d. 28b/07, 84a/10
d.+ a 84a/02, 84a/05, 84a/07
d.+ ı 83a/11, 83a/13
d.+ ın 28b/06
d.+ uñ 83a/12, 83a/15
destūr Far. İzin, ruhsat, müsâade.
d. virdi 19a/09, 21b/06
devā Ar. İlaç, derman, şifa.
d.+ sı 15b/14
devām Ar. Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme.
d.-ı devletünde 57a/15
deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.
d. 12b/08, 29b/10, 38b/02, 38b/04, 39a/08, 39a/12, 39b/02
d.+ ler 89b/01, 89b/03
d.+ mi 12b/07
d.+ müz 38a/07
d.+ nüñ 38a/15
d.+ si 38a/06
d.+ sin 89a/06
d.+ ye 38a/09, 38a/11, 38a/12, 38a/13, 38a/15
d.+ yi 38a/06
devlet Ar. 1. Belli bir toprakta bir hükümet idâresi altında teşkilâtlanmış bulunan bağımsız siyasi topluluk, milletin hukûkî şahsiyet kazanmış şekli. 2. Ululuk, büyüklük, büyük rütbe, büyük mevki ve makam.

d. 15b/12, 31a/14, 4b/14, 56b/11, 60a/06, 63b/03, 64a/03, 70a/12, 79a/14, 7b/04, 7b/15, 84b/12
d. (a' yān-ı d.) 55a/12, 55a/15
d.-i ebedi 53a/10
d.+ de 8a/07
d.+ den 83a/03
d.+ e 79a/13, 81b/10, 83a/09, 83b/03, 85b/13, 8a/01
d. (' izzet ü d.+ e irişdi) 8a/07
d.+ e ve sa' âdete irişe 6a/05
d.+ i 13b/03
d.+ lü 49b/09
devām-ı d.+ ünde 57a/15
devletlü Nîmet ve mutluluğa ermiş ulu.
d. 58a/13, 70b/10, 7b/02
devletsüz Nîmet ve mutluluğa erememiş kimse.
d. 7a/01
devrân Ar. Zaman, çağ.
d. 33a/15
di- Demek.
d.- cek 59b/08
d.- di 7b/02, 8a/02, 8b/09, 8b/10, 9a/12, 9a/14, 9a/15, 9b/03, 9b/06, 10a/09, 10a/15, 10b/09, 11a/04, 11b/04, 12b/07, 12b/08, 12b/09, 12b/12, 13a/04, 13a/06, 13a/10, 13a/11, 13a/12, 14b/11, 14b/13, 15b/01, 15b/02, 15b/04, 16a/08, 16a/10, 17a/03, 17a/09, 17a/11, 17a/12, 18a/03, 18a/07, 18b/09, 18b/13, 19a/08, 19a/09, 19a/11, 19a/13, 19b/02, 19b/14, 20a/02, 20a/13, 20b/02, 20b/11, 21b/05, 21b/06, 21b/10, 21b/15, 22a/01, 22a/05, 22a/06, 22a/07, 23b/01, 24a/12, 24b/02, 24b/03, 24b/11, 24b/14, 24b/15, 25a/15, 26a/01, 27a/05, 27b/14, 28a/01, 28a/02, 28a/04, 28a/05, 28b/12, 29b/04, 29b/06, 29b/08, 29b/14, 30a/02, 30b/08, 30b/12, 31a/06, 31b/04, 32a/06, 34a/03, 35a/14, 35b/05, 35b/08, 35b/09, 35b/11, 35b/15, 36a/04, 36a/07, 36a/09, 36a/12, 36b/05, 36b/09, 36b/14, 37a/01, 37a/04, 37b/04, 38a/09,

38a/11, 38b/08, 3b/10, 41a/03, 41a/13, 41a/14, 42b/06, 42b/12, 43a/08, 43a/12, 44a/14, 44a/15, 44b/09, 45b/03, 47a/08, 47a/09, 47a/12, 47a/14, 47b/05, 48a/07, 48a/14, 48b/03, 48b/05, 48b/07, 49b/08, 4a/07, 50a/06, 50a/11, 50b/05, 50b/06, 51b/07, 51b/14, 51b/15, 52a/01, 53a/10, 53b/11, 54b/01, 55a/01, 55a/02, 55a/05, 56a/05, 56a/06, 56a/08, 56a/09, 56a/11, 57a/10, 58a/15, 58b/08, 59a/07, 59a/11, 59b/01, 59b/04, 59b/12, 59b/15, 5a/09, 60a/01, 61a/12, 61a/13, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/03, 61b/05, 61b/07, 61b/10, 62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/08, 62b/13, 63a/01, 63a/03, 63a/04, 63a/05, 63a/07, 63a/08, 63b/09, 65a/06, 65a/14, 65a/15, 65b/04, 66a/01, 67a/13, 67a/14, 67b/12, 67b/13, 68b/11, 68b/14, 69a/12, 69a/15, 69b/01, 6b/02, 70a/05, 70b/11, 70b/12, 70b/15, 71a/06, 71a/10, 71b/06, 71b/10, 71b/12, 71b/14, 72a/08, 72a/09, 72a/14, 72b/02, 72b/04, 73a/02, 73a/03, 74a/13, 74a/15, 74b/06, 75a/14, 76a/11, 77b/05, 78a/12, 78b/03, 78b/05, 78b/08, 79a/04, 79a/05, 79a/07, 7a/04, 7b/04, 7b/08, 7b/10, 80a/09, 80a/10, 80a/13, 80b/10, 81b/14, 82a/04, 82a/06, 82a/15, 82b/02, 82b/11, 83a/09, 83a/10, 83b/03, 83b/04, 84a/15, 86b/07, 87a/02, 87b/03, 90a/02, 89a/01, 90a/04, 90a/09, 90a/13, 90b/08, 91b/14, 92a/11, 92a/12, 92b/03, 92b/10, 92b/14, 93a/02, 93a/07, 93a/09, 93a/10, 93a/12, 93a/13, 93b/15, 94a/05, 94a/07, 94a/11, 94a/14, 94a/15, 95b/03, 95b/08.
d.- digi 57b/11, 91b/05
d.- digün 52a/04, 92b/09
d.- digünüz 10a/14, 89a/14
d.- diler 7a/10, 9a/03, 13b/14, 14a/02, 14a/03, 14a/06, 17a/06, 17a/08, 24a/14, 26a/08, 30b/07, 31a/04, 35b/14, 36b/07, 38a/01, 38a/05, 40a/13, 43b/15, 44b/07, 49a/04, 50a/09, 50a/14, 53a/02, 53b/14, 55a/05, 55b/02, 58a/04, 61b/08,

70b/11, 73a/15, 73b/01, 83b/09, 83b/10, 83b/12, 85b/05, 86b/14, 87a/01, 89a/14, 89b/02, 89b/05, 89b/13, 8b/14, 90a/01, 91a/15
d.- dimi 87b/04
d.- dügi 74b/13, 87a/06, 90a/01
d.- dügine 13a/04, 25a/01
d.- dügüm 48b/08
d.- dügümdür 39b/06
d.- dügün 48b/05, 65b/11
d.- dükçe 51a/03, 52a/04, 54a/05
d.- dükde 21b/04, 29b/15, 54a/06
d.- dükden 95b/08
d.- düm 27a/01, 36b/11, 41b/09, 41b/13, 66a/11, 87a/04, 88a/07, 88a/09, 94b/12
d.- dün 72a/11
d.- dünüz 83b/01
d.- me 43b/08, 46a/11, 65a/05, 65a/15, 66b/08, 88a/02, 94b/10, 95b/12
d.- medi 48a/09
d.- medin 96a/09
d.- mege 21b/13
d.- mek 11b/01, 3a/09, 59b/13, 75b/13
d.- mekdür 11a/03
d.- mekle 59b/11
d.- mem 65b/03
d.- meyesin 92a/14
d.- meyinçe 59b/12
d.- meyüp 6b/10
d.- mez 74a/11
d.- mezdi 52b/02
d.- mezsın 59b/07
d.- miş 46a/10, 72a/04, 84a/03
d.- mişdi 66a/10
d.- mişler 4b/01, 84b/12
d.- mişlerdür 82a/09
d.- mişsin 17a/09
d.- nildi 55b/01
d.- r 11b/08, 15b/10, 21a/10, 46a/10, 47b/06, 54b/03, 58b/04

d.- rdi 52b/02, 54a/07, 78a/09, 80b/03, 89a/09
d.- rdüñ 75b/01
d.-rken 14b/10, 26a/03, 41a/11, 71b/08
d.-rler 10a/07, 10a/09, 21a/15, 23a/06, 23a/07, 34b/04, 34b/13, 3b/03, 41b/04, 63a/15, 66b/15, 83b/08, 84b/08, 89b/01
d.-rlerdi 6a/06, 8b/06, 33a/01, 35a/05, 54a/02, 55a/10, 60b/09, 62a/15, 73a/01, 77a/11, 83b/07
d.- rler-idi 15a/09
d.-rseñ 10b/11, 29a/09, 34a/15, 4a/14, 56b/15, 84b/10, 93a/13, 96a/14
d.- rsin 6a/10, 74a/13, 91a/13, 95b/04
d.- se 39b/02, 46a/01, 53a/05
d.- señ 58b/09, 66b/06
d.- ye 20a/02, 33b/07, 96a/14
d.- yen 66b/08
d.- yenüñ 45a/08
d.- yesin 15b/15
d.- yesiz 29a/01
d.- yeyin 50a/03, 65a/14
d.- yince 20a/06, 20a/08, 20a/10, 20a/13, 55a/07
d.- yü 6a/08, 6b/08, 8b/04, 10a/10, 10b/02, 13a/07, 13b/12, 19a/12, 20a/11, 21a/11, 22b/04, 24a/07, 24b/13, 25a/06, 25a/08, 25a/09, 25a/11, 26a/11, 26b/11, 27a/03, 27a/09, 28a/07, 28a/14, 28b/12, 29b/12, 2a/09, 2a/11, 31a/10, 31a/12, 31b/01, 31b/03, 31b/11, 32b/14, 33a/05, 33a/12, 36a/14, 36b/11, 37a/06, 38a/15, 38b/01, 39a/05, 39a/13, 39a/14, 40b/15, 42b/01, 42b/11, 43a/02, 43a/13, 43b/03, 44a/04, 45a/07, 46a/05, 46a/06, 47b/02, 47b/03, 47b/04, 48b/08, 48b/11, 49a/15, 4a/05, 51b/07, 51b/09, 51b/10, 53a/05, 53a/08, 54a/12, 54b/07, 55a/11, 56a/12, 57a/11, 60b/04, 61b/04, 61b/11, 62b/04, 63a/13, 64b/09, 65a/07, 65a/10, 66a/11,

66a/12, 67b/10, 69a/01, 70a/14, 70b/09, 71b/06, 72a/02, 72a/11, 73a/12, 73a/15, 74a/03, 75a/03, 75b/03, 76a/14, 78b/10, 7a/12, 7b/14, 80a/13, 84a/04, 84b/03, 89b/09, 94a/06
d.- yüp 9a/06, 10b/03, 10b/05, 11b/06, 15a/11, 17a/08, 20b/09, 24a/14, 24b/03, 24b/08, 28b/04, 28b/09, 29a/01, 31b/06, 34a/05, 35a/11, 3a/14, 3b/11, 41a/09, 42b/13, 44b/04, 45b/14, 49a/02, 49b/09, 4b/10, 50a/15, 53a/09, 54b/04, 55a/09, 56a/13, 56b/01, 57b/01, 57b/09, 58a/03, 58a/06, 64a/12, 65b/10, 67a/10, 67b/05, 67b/15, 69a/01, 70b/15, 72a/11, 72b/02, 75b/09, 76b/02, 77b/04, 78b/03, 78b/06, 7a/04, 82a/06, 83b/08, 84b/04, 85a/10, 85b/06, 86b/02, 87a/07, 87b/09, 87b/13, 89b/03, 89b/08, 90b/02, 91a/14, 91b/02, 91b/08, 91b/11, 92b/05, 92b/08, 92b/13, 93a/02, 93a/03, 93a/05, 93a/08, 94a/01.
dīb (<tüp-tüb) 1. Çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü. 2. Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.
d.+ inde 10a/06, 10a/08, 19a/08, 19a/10, 39a/13, 39a/15, 54a/01
d.+ ine 39a/15, 39b/02, 51a/02
dīdār Far. 1. Yüz, güzel yüz, çehre. 2. Görünüş, tecelli.
d. 68b/02, 96a/15
d.-ı Hâk 79b/11
d.-ı Hâkkla 88b/07
d.-ı yâr 42a/01, 8a/12
d.-ı yâri 26b/06
d.+ a 2a/02
d.+ dan 16b/10
d.+ ı 95a/05
dīde Far. Göz
d. 12b/15, 23a/01, 23a/02
dīdebān Far. Gözcü, gözleyici, bekçi.
d.+ ı 49b/02
diger Far. Başka, öteki, öbür, sâir.

d. 55b/02
temsîl-i d. 17b/06
menem d. nîst 11a/03
dik- (Eski Türk. tik-mek) Bir şeyi İğne
iplikle kumaş, deri vb. şeyler üzerine
tutturmak veya kumaş, deri vb. şeylerin
parçalarını, sökülük, yırtık yerlerini
birbirine eklemek.
d.- di 85b/14
dik- (Bir kimseyi) Beklemesi, göz kulak
olması için bir şeyin başına koymak.
d.- di (baş dik-) 15a/11
d.- üp (serdâr dik-) 63a/07
d.- üp (baş dik-) 11a/07
dikdür- (Bir şeyi) Dikine duracak şekilde
yere kodurup yerleştirmek.
d.- miş 83b/08
dil Far. Gönül, yürek
d. 36a/06, 49b/11, 67a/12,
78b/01, 88a/09, 88b/02, 95b/06
d. (mir'ât-ı d.) 44b/15
d. (zât-ı d.) 44b/15
d.-i 'âdil 38b/12
d.-i maḥzûn 23a/02
d.-i şad 42a/03
d.+ den 43b/05, 44a/13, 74a/02
d.+den (çeşm-i d.) 14b/06, 15a/07
d.+ den (derûn-ı d.) 4b/08, 4b/10,
91b/05
d.+ e 42a/01
d. (deryâ-yı d.) 15a/06
d.+ inde 41a/10
d.+ler (ehl-i d.)23b/06
d.+ ünde 96a/13
dil 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat
duymaya, besinleri ağız içinde evirip
çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya
yarayan etli, uzun ve hareketli organ
d.+ lerde dâstân ola 50a/11
d.+ ünden gitmesün 15b/13
d.+ ünden kıoma 15b/11
d. kaç' olsun 33a/05
d. kesilsün 43a/01

d.+ lerinden 15b/11
dilâver Far. Yürekli, cesur, yiğit,
kahraman kimse.
d. 15a/09, 33a/12, 72b/15
dildâr Far. Gönlü kendine bağlamış olan
kimse, sevgili.
d. 41b/12
dile- (<tile-mek "aramak, istemek")
Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını
istemek, ummak, temennî etmek, niyaz
etmek.
d.- di 14b/15, 32b/11, 59a/07,
5a/09, 83b/09, 85b/10
'özü d.- di 75b/07
d.- diginde 57b/08
d.- diler 31a/09
d.- diler ('özü dile-) 73b/08
d.- dügi 58a/06
d.- düñ 14b/11
d.- mege 40a/15
d.- mezdi 72b/14
d.- mezse 81b/10
d.- miş 52b/04
d.- r 16a/07, 20b/06, 20b/07,
20b/08, 20b/09, 24b/01, 28a/12, 28b/01,
50b/05,
83b/12
d.- rdi 77a/13, 91a/09
d.- rem 18b/11, 29b/04, 36b/15,
44a/08, 9a/11, 9b/01
d.- rin 24b/11
d.- rse 81b/10
d.- rseñ 11a/02, 19b/08, 21a/05,
46b/15, 53a/15, 56b/12, 61a/06, 66b/11,
91a/02
d.- rsen 53b/05
d.- rseñüz 31b/04
d.- rsin 15b/02, 24b/10, 91a/13
d.- rsiz 50a/02, 67a/14
d.- se 10a/02, 45a/06, 89a/08
d.- sün 82a/14
d.- ye 40b/02
d.- yesin 84a/10

dilek Olması istenen şey, istek, arzu, talep, ricâ, temenni.

d. 36b/07

d. eylediler 32b/12

d.+ in (dilegin) 60b/10

d. itme 87a/04

d.+ ler 95b/13

dîn Ar. İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d. 14a/01, 14a/10, 16b/12, 38b/14, 40a/03, 64a/11, 83b/07

d. (‘ulemâ-i d.) 26a/10

d. (dâr-ı d.) 39b/07

d. (envâr-ı d.) 41b/02

d. (hâne-i d.) 39b/08

d. (kâr-ı d.) 39b/06

d. (nâşir-i d.) 36a/05

d. (d.-i islâm) 41b/02, 83b/05

d.+ den (‘ilm-i d.) 64b/07

d.+ e 39b/07, 81a/07

d.+ e (mülk-i d.) 39b/08

d.+ i 40a/01, 70a/08, 70b/01

diñ- (Eski Türk. tın-mak) Sona ermek, kesilmek, durmak, devam etmemek.

d.- medi 15b/05

din- Denmek, denilmek.

d.- ürse 77a/07

dîñâr Ar. Altın liranın dörtte biri değerinde olan eski bir para.

d. 30a/11, 34a/06, 8a/05

dinil- Denilmek, söylenmek.

d.- mişdür 3a/07

dinle- (Eski Türk. tıngla-mak [$<$ tıng+la-mak] $>$ diñle-mek) İştirmek için kulak vermek, isteyerek duymak.

d. 3a/04, 41b/03, 95a/13

d.- di 40b/10, 41b/10, 64a/15

d.- dūñ 91b/14

d.- sūn 42b/06

d.- yen 96a/05

diñlendir- (Işık, ocak, ateş vb. şeyleri) Söndürmek.

d.- di 40b/01, 40b/02

d.- üp 40b/04

diñme- (Eski Türk. tın-mak). Sona ermek, kesilmek, durmak, devam etmemek.

d.-mişdür (gözimūñ yaş d.-mişdür) 7b/12

dipçüg (Mum) Dip parça .

d.+ i 40a/13

direk Destek veya taşıma vazîfesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun ve kalın ağaç, demir vb.

d.+ e 57a/10, 57b/11, 57b/12

d.+ üñ 57b/13

diri (tirig $<$ *tir-mek “yaşamak”) Canlı, yaşamakta olan (kimse), sağ, berhayat.

d. 69a/03

d.+ dür 25b/06

d. kılasın 18b/12

d.+ sin 94a/13

dirig Far. Esirgeme, kıyamama.

d. itme 71b/10

diril- Canlanmak, hayat kazanmak, yaşar duruma gelmek.

d.- di 77a/06

d.- en 76b/15

d.- me 77a/02

d.- üp 77a/04

dirlik Bir tedirginliği, üzüntü ve sıkıntısı olmama durumu, huzur, rahat, iyi geçim.

d. 94b/05

d.+ dedür 14b/02

d.+ e 79b/13

d. itdi 76b/14

diş Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye

yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.

d.+ i 89b/09

d.+ leri 89b/07

d.+ lerin 89b/06, 89b/09

d.+ leriñüz 89b/08

dişe- (Değirmen taşı vb. üzerine) Dişler açmak.

d.- r 51b/04, 51b/12

dişi Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi.

d. 23b/15

dişle - (Değirmen taşı vb. üzerine) Dişler açmak.

d.- mege 51b/10

dīv Far.(<dīv) Çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi.

d. 20a/10, 20b/07

dīvān Far. Büyük meclis, yüksek meclis.

d. 71a/12

d. (erkān-ı d.) 55b/06

d.+a 35b/06, 71a/10, 71a/08, 71a/12, 72a/05

d.+ da 72a/06

d. idüp 33a/08

dīvāne Far. Çılgın, deli, mecnun.

d. olduñ 95b/05

dīvār Far. Duvar kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

d. 15a/01, 85b/08, 85b/10, 85b/11, 91a/11

d.+ a 55a/03, 55a/07, 55b/04, 55b/05, 85b/03, 85b/07, 85b/08

d.+ dan 85b/09, 85b/10

d.+ ı 85a/06, 85b/12

d.+ ında 78a/08

d.+ ını 53b/11, 54b/15, 55a/01

d.+ ları 54a/04

d.+ uñ 15a/03, 55b/05, 85b/06

divşür- Toplamak.

d.- üp 21b/12

diyār Ar. Memleket, ülke, belde, el.

d. 38a/04, 7a/12

d.-ı ‘Acemde 22b/15

d.-ı ‘Aceme 35a/01

d.-ı ‘Arabda 22b/15

d.-ı Hindüstānda 22b/15

d.-ı Rūmda 22b/15

d.+ da 6a/06

d.+ ına 21a/10

d.+ ında 5a/08

d. (terk-i d. itdiler) 35a/04

d.+ uñ 76a/10

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.

d.+ indedür 66b/03

d.+ ine 14b/14, 30a/03

d.+ leri 18b/06

doğrı Yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek.

d. 53b/01

doğın- (Eski Türk. tokın-mak “duvara çarpmak; dayak yemek; (kılıç) dövülmek” < tokı-mak)

d.- an 35b/07

d.- dı 31b/12, 35b/07

doğuş- (Eski Türk. tokış-mak “savaşmak” < tokı-mak “vurmak”)

Çarpışmak.

d.- dılar 63b/06

dost Far. Birini riyâsız ve samîmî duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse, enis.

d. 65a/08

d. dutup 49b/12

d.+ um 66a/13

dostlık Far. Birine veya bir şeye karşı duyulan riyâsız, samîmî ve güvenilir sevgi, böyle bir sevgi duyma, dost olma durumu.

d.+ ına 65a/05, 66a/10

doy- 1. İhtiyâcı yeterince karşılanmış olmak, arzu ve istekleri giderilmiş olmak, kanmak, tatmin olmak. 2. Dayanamamak.

d.- maz (gözüñ doy-) 47a/02
dög- Far. Üst üste vurmak, dayak atmak, darbetmek.
d.- di 13a/05, 13a/13, 65b/08
d.- diler 34a/01
d.- düğine 13a/07
d.- düm 66a/12
d.- e söge 66a/13
d.- mişler 34a/04
dök- Akıtmak, dökmek.
d.- di 21b/12
d.- eyin 37a/03
dökil- Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. Karş dökül-
d.- di 57b/15
dökül- Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. Krş. dökil-
d.- di 80b/04
döl Canlıların üremesi sonunda ortaya çıkan canlı veya canlıların bütünü, soy, nesil, zürriyet, sulp.
d. 81a/10
dön- Dönmek, geri gelmek.
d.- di 88b/12
d.- diler 68a/03, 74a/02
d.- e döne 22b/11
d.- er 17b/06
d.- mez 80b/03
d.-üp 33a/15, 39a/07, 40b/02, 48b/02, 8b/03
dönder- Döndürmek, çevirmek.
d.- üñ 33a/11
d.- ürlərđi 67b/02
döndür- Döndürmek, çevirmek.
d.- diler 84a/01
d.- diler (yüz döndür-) 6a/12
d.- e 5a/09
d.- ediler 5b/02
d.- meye (yüz döndür-) 80b/13
d.- meyüp (yüz döndür-) 80b/15
d.- seler 5b/02
dört Dört sayısı.

d. 31a/06, 31a/11, 31a/15, 43b/15, 48b/14, 53b/11, 54a/06, 59a/05, 59b/02, 59b/03, 67b/07, 80a/09, 86b/04, 88a/09, 92b/01
d.+ i (dördi) 67b/07
on d.+ i (dördi) 16a/13
d.+ inci (dördinci) 32a/09, 45b/02, 59a/10
d.+ ine (dördine) 15a/03
on d.+ ine (dördine) 6a/13
d.+ ünüz (dördünüz) 93b/01
dört yüz Dört yüz (sayı ismi).
d. yüz 25a/14, 32a/03
döş Göğüs, bağır.
d.+ inde 66a/07
döşe- Döşemek, yerleştirmek
d.- diler 55a/11
döşek Yatak.
d.+ de 28a/03
d.+ i (döşegi) 28a/05
d.+ inde (döşeginde) 28b/05
d.+ inden (döşeginden) 27b/14
d.+ inüñ (döşeginüñ) 28b/06
döşen- Döşeme işi yapılmak.
d.- di 47a/01
döy- Dayanmak
d.- maz 42a/10
draht Far. Ağaç.
d.+ ını 15a/06
du'ā Ar. Allah'a yalvarma, niyaz.
d. 28b/04, 35a/13, 56b/15, 73b/14
d. 56b/12, 74a/04
d.+ da 68b/01
d.+ dan 29a/01, 60a/04, 90a/15, 95b/15
d. eyledi 42b/04
d. iderdi 42b/07
d. iderem 43a/07
d. idüñ 8b/13
d. idüp 59a/12
d. it 9a/05
d. itdi 23a/13, 44b/04, 9a/07, 9a/13

d. itdiler 73b/08
d. itdükden 2a/06
d. itdüh 91b/09
d.+ lar 57a/11, 71b/03, 86a/01
d.+ ların 73b/08
d.+ mı 96a/07, 9b/02
d.+ sı 29a/01, 85b/1
d.+sın 18b/14, 19a/03, 74a/02,
9a/07, 9a/13, 9b/01, 9b/03
d.+ sina 85a/07
d.+ sından 42b/07, 85b/13
d.+ sıyla 86a/02
d.+ ya 9a/15
d.+ yı 35a/13
du‘âcı Ar. Dua eden, niyazda bulunan.
d.+ ñuzı 44a/08
dün-himmet Far. Gayreti az olan,
isteksiz.
d. 84b/13
d. olmakdur 83a/01
d. olup 83a/03
d. 42a/04
d.+ dür 84b/14
dür Far. Uzak
d. 16b/06, 17b/11, 2b/10, 68b/04,
86a/07, 9b/09
d. olur 2b/04, 33b/03
d. (mahrûm u d. olur) 57a/04
d. u mahcür ider 8a/15
dur- Hareketsiz durumda olmak.
d.- a 62a/06
d.- an 57a/10
d.- dı 27a/08, 39a/12
d.- (karşu d.- dılar) 26a/08
d.- duğça 43a/08
d.-maduñ 41b/15
d.- mañuz 73a/15
d.- sun 43a/08, 53a/09
d.- up 57b/12, 60b/04, 64a/15,
71a/09, 80a/06
d.- ur 15a/03
d.- urdı 7a/06
d.- ursa 39b/03

dur- : kalkmak
d.- up 48b/03, 76a/12, 91a/12
dut - Tutmak.
d.- amazları 3b/08
d.- an 96a/04
d.- ar 83b/07
d.- (kîn d.- ardı) 39a/01
d.- ardı (pinhân dut-) 59a/08
d.- arlar 67a/10
d.- arlardı (‘azîz dut-) 42a/12
d.- asın 96a/12
d.- dı 4a/01, 83a/11
d.- dılar 21a/12
d.- madı (yüzi dut-) 40b/04
d.- madı (yüzüm dut-) 40b/12
d.- mişdur 32a/14
d.- sa 83a/15
d.- sam 24b/13
d.- uñ 21a/11, 64a/11
d.- up 21a/08, 43b/01, 49b/03,
63b/07, 74a/02, 82a/04
d.- up (dost dut-) 49b/12
dutdur- Tutturmak.
d.- dı 74b/03
dutıl- Tutulmak.
d.- mazmış 84b/12
dü Far. İki
d. 13b/04, 26a/14, 43b/07,
46a/13, 47a/01, 61a/06, 62a/11, 70a/06,
70a/08,
86a/03
dübür Ar. Kıç, makat.
d.+ lerinden 5b/08
düken- Tükenmek.
d.- se 58b/03
dükkân Ar. İçinde perâkende öteberi
satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri.
d. 49a/03
d.+ ın 25a/02
d.+ ina 48b/03, 48b/14, 49a/03
d.+ ında 17b/05
d.+ ından 56a/09
d.+ uñ 56a/08

dün Bugünden bir önceki gün.
d. 18b/05, 30b/02, 46b/02,
82b/12, 96a/12
d.+ üñ 52b/16

dünyâ Ar. Dünya, alem.
d. 23b/03, 28b/15, 30a/08,
30a/09, 32a/04, 32a/08, 43a/08, 57a/13,
61b/15,
64b/08, 84b/09, 89a/11
d. (‘ömr-i d.) 96a/08
d. (dâr-ı d.) 13b/06
d. (hubb-ı d.) 32a/13, 32b/01
d. (maḥabbet-i d.) 30a/12
d. (ṭâlib-i d.) 30a/08
d.-yî fânîyi 73a/05
d.+da 45b/05, 45b/09, 58b/13,
69a/11
d.+da (ehl-i d.) 41b/09
d.+ dan 29a/15, 31b/07
d.+ dur (dâr-ı d.) 41b/08
d.+ dur (hubb-ı d.) 29a/13
d.+ nuñ 30a/13
d.+ nuñ (ehl-i d.) 41b/11
d.+ ya 31a/01, 45b/04, 58a/04,
5b/09, 94b/08
d.+ yî 32b/01

dünyevîyye Ar. Dünyaya mensup,
dünyaya ait.
d. (menâzil-i d.) 91a/05

dürer-bâr Far. İnciler yağdıran, inci gibi
söz söyleyen.
d.+ larından (elfâz-ı d.) 25b/14

dürlü T. Çeşitli, muhtelif.
d. 17b/06, 2b/10, 34b/11, 3b/01,
3b/02, 43b/03, 57a/07, 59a/10, 5a/07,
66b/01, 69b/02, 6a/02, 6a/07,
83a/06, 87b/10

dürr Ar. İnci.
d. 17b/07, 59a/09, 8a/11
d.-i bî-hemtâ 1b/07
d.-i cevâhir 25b/14

düş- Düşmek

d.- di 22b/03, 27a/07, 27a/11,
33b/15, 36a/02, 46a/07, 51b/02, 6b/14,
80a/03,
82a/14

d.- di 63b/12
d.- di (ah u feryâda düş-) 15b/05
d.- di (ardına düş-) 85a/13
d.- di (ayağına düş-) 13a/08,
17a/13, 27a/06, 41a/15, 49a/05, 50b/02,
59a/13
d.- di (diline düş-) 77a/15
d.- di (girü düş-) 91a/07
d.- diler 73b/05, 73b/07, 79a/15,
85b/07
d.- diler (ardına düş-) 10a/12
d.- diler (ayağına düş-) 38b/05,
7a/13, 8b/08
d.- dügi 25a/04
d.- e 39b/04
ayrı d.- eli 7b/11
d.- er 31a/14, 45b/11, 47a/10
d.- ince 57b/14
d.- mez 23b/04, 4a/12
d.- miş 54a/16, 82a/12
d.- miş (eline düş-) 87b/08
d.- miş (od düş-) 20a/09
d.- üp 44b/12, 52a/06, 60b/03,
62b/09, 74b/09, 78b/11
d.- üp (ardına düş-) 22b/07
d.- üp (ayağına düş-) 22a/04,
7b/11
d.- üp (öñine düş-) 23a/10

düş Düş, rüya.
d. 17a/10, 41b/12
d.+ i 17a/03
d.+ inde 26a/04, 35b/03, 49a/04,
77a/12
d.+ ümde 41a/13

düşmân Far. İyi duygular beslemeyen,
kötülük etmek için fırsat kollayan kimse,
yağı, hasım, adû.
d. 15a/10, 20a/05, 2a/15, 2b/01
d.+ a 15a/12

d.+ ı 12a/03
d.+ ı olur 45a/08
d. olurdu 46a/01
d. olursın 58b/08
d.+ um 65b/01
düşvār Far. Güç, zor.
d. olur 19b/05
düz- Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
d.- di 65a/12, 85a/15
düzdi Far. Hırsızlık, sirkat.
d. (kār-ı d. 52b/06)
düzdür- T. Dizdirmek
d.- miş 57b/04
-E-
Ebābekr Ar. Hz. Muhammed'in dört halifesiden birincisinin adı. Bkz. Hz. Ebūbekr
E. 17a/03, 17a/05, 17a/06, 17a/10
ebābīl Ar. Kur'an-ı Kerim'in 105. Fil sûresinde, "Ebrehe'nin ordusunu attıkları taşlarla mahveden kuş sürüsü" mânâsı ile geçen kelime.
e. 5b/03
ebed Ar. Sonu olmayan gelecek zaman.
e. 79b/11, 81b/13
e. (devlet-i e.+ i) 53a/10
ebr Far. Bulut
e.-i nīsān 17b/07, 8a/10
Ebrehe Kur'an-ı Kerim'de Fil Suresi'nde adı geçmekte olan Yemen ve Habeshistan valisi.
E. 5a/08, 5a/10, 5a/12
ebrū Far. Kaş
e.+ sı 77b/12
Ebū Cehl Ar. Asıl adı Ebû'l-Hakem Amr b. Hişām b. Mûgîre el-Kureyşî el Mahzûmî'dir. "Cehaletin babası" anlamına gelen bu lakap ona Hz. Muhammed tarafından takılmıştır.
E. 16a/06, 16a/08, 16b/03

E. + üñ 16a/03, 16a/04
Ebū Turāb Ar. Hz. alinin künyelerinden.
E. + a 36a/04, 36a/05
E. Turābī 35b/13
Ebūbekr Ar. Hz. Muhammed'in dört halifesiden birincisinin adı.
E. 17a/08, 17a/12, 17b/01
E. (Hāzret-i E.) 16b/14, 16b/15
E.-i Şiddīk 16b/13
E.+ e 17a/06
Ebū'l-Müslim Ar. Özel İsim.
E. 35b/02, 36a/10, 36a/13, 37a/06, 37a/09
E.+ i
ebyāt Ar. İkişer mısradan ibâret manzum sözler, beyitler.
e. 22b/09
ecel Ar. Ömrün sonu.
e. 28a/13, 34b/08, 39b/14, 47b/13, 5a/05, 7a/07, 91a/03, 94b/10
e. (peyk-i e.) 93b/05
e.+den 21b/03, 49b/07, 5a/11, 80b/03
e.+ dür 39b/09
e.+ i geldi 43a/06
e.+ lü 80b/04
e.+ süz 80b/05
ecr Ar. Bir iş, hizmet karşılığında verilen şey.
e. 75b/11
eczā Ar. Parçalar, kısımlar.
e.+ yı 50b/09
edā Ar. Pek aşağı, bayağı, çok alçak.
e. 92a/13
e. iderin 86b/02
e. idüp 45b/07, 92b/02
edeb Ar. İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet.
e. 68b/12, 69a/13

e. (terk-i e. idüp) 69b/08

edīb Ar. Edebî yazılar yazan kimse, edebî nesir yazarı.
b. 70a/09

ednā Ar. Pek aşağı, bayağı, çok alçak
c. 1b/11

ef'āl Ar. İşler, ameller.
e.- i 52a/08
e.-i kabāhatdendür 55b/15
e.-i kabāhatinden 94b/13
e.-i kabāhatün 29a/12, 83a/01
e.-i kabāyihe 3a/10
e.-i kabāyiḥuñ 70b/03
e.-i kabīḥa 27a/13
e.-i şeni' a 27a/13, 30b/10
e. eylesiz 87b/06

efđal Ar. En faziletli en değerli.
e.+ dūr 88b/05

efendi Yun. Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse.
e. 66a/03, 66a/08

efkār Ar. Düşünceler
e.+ la 12b/04

eflāk Ar. Semalar, felekler, gökler.
e.+ dūr 79b/09

efsür Far. Donmuş, donuk.
e.+ de 1b/11

efşān Far. Sonuna geldiği kelimelere “saçan, dağıtan, serpen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.
e.+ a 64b/02
e.+ ı 64b/01

eger Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şayet.
e. 6b/10, 8b/12, 10a/02, 10a/03, 11a/15, 12a/05, 15b/15, 16a/09, 21a/04, 21b/05, 24b/14, 26a/14, 28b/01, 29b/07, 2a/13, 2b/03, 2b/09, 32a/11, 32b/13, 33b/11, 34b/02, 38a/07, 38a/08, 3b/01, 3b/09, 40a/12, 42b/15, 44b/08, 45a/01, 49a/10, 50a/05, 50a/08, 53b/05, 54b/01, 55a/14, 57a/09, 58a/14, 58b/08, 59a/07, 59b/15,

62b/15, 64b/07, 67a/04, 67a/09, 68a/13, 6b/10, 6b/15, 71a/05, 72a/13, 72b/09, 73a/03, 74a/14, 76a/07, 77a/01, 77a/07, 79a/06, 79a/09, 7a/02, 7b/04, 81b/04, 81b/10, 82a/08, 83a/14, 84b/10, 86b/01, 87b/08, 87b/12, 88a/14, 89a/09, 8a/12, 90a/15, 90b/11, 90b/13, 94b/08, 9b/02, 9b/12.

egil- Vücûdunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek.
e.- di 85b/10
e.- miş 85b/11
e.- üp 22a/01, 71a/03

egle- 1. Alıkoymak, geciktirmek, vakit geçirtmek, durdurmak 2. Avutmak, oyalamak.
e.- di 47a/02
e.- yüp (gönlin egle-) 72a/02

eglen- Oyalanmak, durmak, eğlenmek, beklemek, kalmak.
e.- di 46b/10
e.- dūñ 40b/14
e.- medi 46b/09
e.- üp 28a/07

egri Eğri, çarpık, doğru karşıtı.
e. 23b/05, 53b/02, 77a/01, 79b/09, 96a/02
e.+ dūr 53b/03

ehādīs Ar. Hadisler, Hz. Muhammed'in sözleri.
e.-i şerīfe 26a/01

ehl Ar. Sahip, malik.
e.-i 'ilm 26a/01, 26a/06, 26a/12
e.-i 'ilme 63b/12, 63b/15
e.-i 'ilmi 64b/11
e.-i 'irfāna 17b/10
e.-i 'örfün 66b/03
e.-i beytine 78b/04
e.-i cehennem 23b/13, 47b/02
e.-i cehennemdür 47a/13
e.-i cennet 47a/07, 47b/02, 62a/05
e.-i cennetdür 47a/09
e.-i diller 23b/06

e.-i dünyāda 41b/09
e.-i dünyānuñ 41b/10
e.-i faķire 62a/02
e.-i faķra 62a/09
e.-i faķrı 61a/03
e.-i ferāset 40b/06
e.-i fuķarā 62a/09
e.-i ğaflet 92a/01
e.-i ğayā 69b/09, 69b/12
e.-i hevā 86a/07
e.-i ğıccāb 40a/06
e.-i Ğudā 23b/08
e.-i ħ̣āb 30a/09
e.-i iĥsān 56a/02
e.-i imān 9b/09
e.-i imānuñ 16b/14
e.-i irfān 32a/13
e.-i kañā'at 47b/07
e.-i naķķāşuñ 54b/06
e.-i nifaķa 17b/11
e.-i riyā 42a/11, 43b/03
e.-i sekiz 1b/06
e.-i şoĥbetüñ 57b/02
e.-i şirk 14a/08
e.-i taķvā 75a/08
e.-i tarıķa 42a/07, 43b/10
e.-i tarıkat 18a/10
e.-i tedbır 95b/03
e.-i vişāl 92a/04
e.+ i 13b/05, 30a/09, 47b/08,
48a/01, 62a/08, 64b/15, 82b/09, 92a/04
e.+ idür 41b/09, 47b/03, 47b/13
e.+ine 10b/13, 13b/04, 13b/05,
15b/14, 19b/04, 23a/10, 56b/13, 63b/14,
64b/14, 66b/12, 77b/13, 82b/14, 91b/09,
9b/10
e.+ ini 52b/03
e.+ inüñ 42a/07, 43b/10, 47b/03,
47b/14, 80b/15
ehlu'llāh Ar. Allah adamı, velî, evliyâ.
e. 22a/10, 23a/05, 58b/13
e.+ dan 49a/06, 75a/07
e.+ ı 21b/03

ejderhā Far. Büyük yılan.
e. 20a/12, 20b/08, 39a/15, 39b/03
e. 39b/12
ekābir Ar. Rütbece, görgü ve faziletçe
büyük olanlar.
e. 44a/05
ekābire
e. 77b/01
ekin Ekin.
e.+ lik 28b/10
e.+ likde 28b/11, 28b/14
eknāf Ar. Yanlar, taraflar.
e. 49b/05
Ekrem Ar. Çok (daha, en, pek) kerim,
cömert, lutuf ve kerem sâhibi.
E.+ e (Resül-i E.) 2a/05
ekşer Ar. En çok, daha ziyade.
e. 64a/08, 64b/10
e.+ i 16b/03, 76b/12
eksil- Eksilmek, azalmak.
e.- mede 39b/14
e.- ür 39b/10
eksük Tam olmayan eksik.
e. 57b/02
el Kolun, bilek mafsalsından itibâren avuç
ve parmakları içine alan ve iş görmeye,
tutmaya yarayan kısmı .
e. 88b/13
e. açup 90a/06
e.+ çekizüñ 13a/06
e. çekdüm 32a/05
e. çekün 50a/06
e. çeküp 31b/07
e.+ e alup 58a/08
e.+ e getürdigin 52a/07
e.+ e getürmek 50a/03
e. götürüp 23a/13
e.+ i 64a/14, 89a/05
e.+ i varmadı 29b/12
e.+ ile 3b/14, 59b/06
e.+ imüz 70b/10
e.+ imüzden 9a/05

e.+ in 23a/15, 3b/14, 4a/01, 50b/02, 52a/03, 56a/05, 59a/13, 59a/14, 59b/08, 62a/08, 75b/07, 7a/12, 89b/14, 91a/14

e.+inde 22a/14, 22b/10, 22b/11, 27a/05, 33b/02, 78b/13, 95b/03

e.+indeki 13a/04, 22b/03, 27a/10, 83a/11

e.+inden 35a/02, 36a/12, 36b/05, 63b/12, 71b/07, 72b/15, 79b/01

e.+ine 22a/02, 22b/04, 23a/15, 36a/01, 40a/13, 44b/01, 50a/15, 54a/01, 54a/12, 57a/13, 59a/13, 59a/14, 66b/04, 71b/03, 71b/05, 77b/04, 83a/12, 94a/09

e.+ ine düşmüş 87b/08

e.+ ine girse 29a/14

e.+ ini 59a/12, 64b/05, 8b/07

e.+ inün 16a/14

e.+ iyle 22a/12, 4a/01, 64b/02

e. kaldırıp 73b/01

e.+ lerin 32b/11, 53a/12, 65b/14, 78a/01, 94a/10

e.+ lerine 77b/06

e.+ leriñüz 78a/03

e. tuşuşup 73a/05

e. uralum 58a/03

e. uzadasın 79a/05

e. uzatdı 42b/11

e.+ ümden 26b/14, 84a/09

e.+ ümden almak 15b/01

e.+ ümle 94a/14

e.+üñ 59b/06, 59b/07, 88b/14, 88b/15

e.+ üñde 96a/13

e.+ üñi 89b/14

e. götürmek 9a/15

el'ân Ar. Şimdi, şu anda.

e. 73b/10

elbet Ar. Şüphesiz, muhakkak, mutlaka. Krş. elbette.

e. 75a/01

elbette Ar. Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.

e. 5a/12, 13a/11, 23b/12, 27b/10, 28a/01, 32b/06, 43a/13, 45b/09, 46b/01, 54a/06, 72a/02, 74a/15, 78b/02, 78b/03, 79b/15, 9a/01.

elem Ar. Maddi ve manevi ızdırıp.

e.+ ile 62b/09

e.+ le 51a/05

Elem Tere Keyfe

E. 5b/11

e'l-ıyâzü bi'llâh Ar. Sığınma, ilticâ Allah'adır; Allah korusun, Allah esirgesin.

e.14a/08

elfâz Ar. Lafızlar, sözler.

e.-ı durer-bârlarından 25b/13

el-hakk Ar. Hakkın ta kendisi, tam doğrusu.

d. 94b/05

elhamdüli'llâh Ar. Allaha hamdolsun.

e. 7b/14, 58a/04, 59a/15, 70a/13, 72b/03, 80a/07, 90b/02, 92b/13

el-hâşıl Ar. Sözüñ kısası, hâsılı, velhâsıl.

e. 5b/08, 7a/14, 8a/07, 28b/03, 30b/14, 36a/01, 48a/07, 49b/09, 50b/14, 56b/09, 61b/07, 67a/12

elîm Ar. Çok dert ve keder veren, acıklı.

ıazâb-ı e. 81b/13

elîf Ar. İyilikler, faydalar.

e.-ı luţfi 34a/13

em- 1. (Bir şeyi) Dudak, dil ve nefes yardımı ile içine çekmek.

e.- di 24a/01

e.- er 36b/13

emân Ar. eminlik, korkusuzluk.

e.+ ında (hıfz u e.) 80b/14

e.+ ında (hıfz u e.+ ında kıldı)

68a/04

e.+ ında (emn ü e.+ ında ola)

58b/13

emânet Ar. Emanet.

e. 94a/05

e.+ i 44b/03
emcek T. Meme
e.+ in (emcegin) 36b/13
emek Emek
e. 55a/10
e.+ in 92b/03
e.+ ler (çekdüm e.+ ler) 95b/13
em̄in Ar. Güvenilir, inanılır, itimat edilir (kimse).
e. (Cibril-i e.) 70a/03
e. eyledi 68a/03
e. ider 9b/14
e. olası 21a/05
e. olmağ 11a/01
e. olmazları 11b/07
e. olup 46b/03
e. oluram 64b/08
emirü'l-mü'minîn Ar. Müminlerin Emiri
e. 'Alî 36a/05
emmār Ar. Emreden, emredici Krş.
emmāre
nefs-i e. 88a/09
emmāre Ar. Emreden, emredici.
e. (nefs-i e.) 2b/11, 16a/02, 1b/11, 2a/14, 3a/10, 57a/01, 62a/11, 76a/03, 82b/15, 86a/06, 91a/04
e.+den (nefs-i e.) 13b/08, 23b/10, 26b/07, 29a/12, 32b/02, 45a/01, 47a/05, 53b/06, 74a/06, 79b/14
e.+nüñ (nefs-i e.) 12a/03, 12a/13, 19b/09, 20b/08, 45a/04, 49a/12, 65a/02, 68b/03, 70b/03
emn Ar. Emniyet, korkusuzluk, güven, huzur.
e.-i Hâğ 10b/15
e. bulımazdı 32b/09
e.+ in 25a/05
e. ü emānında ola 58b/13
emr Ar. İş buyurma, buyruk.
e. 6b/08, 18b/13, 30a/05, 37a/02, 42b/03, 42b/05, 48a/12, 55a/11, 70b/07
e.-i babayı 60b/06
e.-i Hâğka 69b/03

e.-i Hudādur 88a/13, 95b/09
e.-i İläha 27b/05
e.-i pâdişâhı 87b/06
e. eyledi 71b/12, 95b/10
e. eyleñ 21b/06
e. eyleye 80b/10
e.+ i 29b/06, 30b/05, 69a/02, 70b/14, 88a/07
e. iden 48a/07
e. idüp 5b/03
e.+ idür 24a/06, 68b/12
e.+ ile 18b/10
e.+ ince 79a/10
e.+ ine 63a/08
e.+ ini 46b/01, 46b/02, 68b/14
e. itdi 19a/06, 21a/12, 24b/03, 36a/08, 43a/13, 48a/13, 53b/10, 55a/13, 60b/05, 62b/04, 68b/09, 79a/07, 81a/07, 81a/08, 81b/14, 94a/06.
e. itdüğü 45b/06
e.+ iyle 65b/02
e. oldı 55a/03
e.+ üm 69a/13
e.+ ümsüz 24b/04
emzir- Emzirmek.
e.- ürdi 23b/15
eñ Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifâde ettiği anlamın en üstün derecesinde olduğunu belirtir.
e. 78b/12, 88a/11
enâniyet Ar. Kendini beğenme, bencillik.
e. 12a/05, 12a/10, 2b/14
e.+ dür 11a/03
e.+ i 81b/12
e. idüp 12a/04
e.+ le 12a/11
enār Far. Nar kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.
e. 93a/01, 93a/06, 93a/07
e.+ dan 93a/11
e.+ ı 93a/02, 93a/04
e.+ umı 93a/08
enbiyâ Ar. Nebiler, peygamberler, elçiler.

e. 14b/09, 21a/02, 26a/15, 79b/07
e. (server-i e.) 49a/04, 5b/09, 61a/09, 89a/11, 89b/15
e. (hazret-i server-i e.) 61b/14
e.+ da (kışaş-ı e.) 81a/02
e.+dur (hâtemü'l- e.) 20b/01
e.+ sı 14b/01
e.+ sına 26a/11
e.+ ya 64a/05
e.+ yı (Hazret-i server-i enbiyâ) 16b/15, 61b/09
encüm Ar. Yıldızlar.
e.+ i 86b/09
endâze Far. Ölçü, derece, meretebe.
e. 52b/06
e.+ den 52b/06
endîşe Far. Düşünce, vesvese, merak, kaygı.
e. iderdi 12b/04
e. kıldı 41a/10
enf Ar. Burun
e.+ i 77b/11
engür Far. Üzüm
e.+i 49a/09
Engüri Ankara ismini eski metinlerde geçen şekli.
E. 43b/13, 50a/03
E.+ ye 50a/06, 44a/04
ense Boynun arka kısmı, ense.
e.+ de 39b/14
envâc Ar. Çeşitliler, türlüler.
e. + ı 61b/03
envâr Ar. Işıklar, parlaklıklar.
e.-ı dîn 41b/02
epsem Çağatayca (<ebsim) Sessiz, susmuş, suskun.
e. 65b/07
er Erkek.
e. 29a/03, 33a/01, 49a/09, 63b/04, 65a/14, 65b/01, 65b/06, 65b/08, 68b/07, 75a/04, 75b/12, 75b/13, 76b/15, 85a/09, 85b/1, 8b/04, 8b/11
e.+ den 29a/04

e.+ dür 75a/04, 75b/12, 85b/12
e.+ e 65b/07
e.+ i 28b/06, 28b/08, 37b/02, 44b/13, 7b/10, 92a/03
e.+ ine 15a/09
e.+ lik 61a/01
e.+ sen 75b/14
e.+ üñ 36a/11
erba' a Ar. Dört, dördüncü.
e. (faşl-ı erba' a hamsin) 77a/03
e. (faşl-ı erba' a ve erba' in) 64a/03
erba' in Ar. Kırk, kırkınıc
e. 58b/11
e. (faşl-ı erba' a ve e.) 64a/03
e. (faşl-ı hamse ve e.) 65a/02
e. (faşl-ı ihdâ ve e.) 60a/09
e. (faşl-ı işnâ ve e.) 61a/07
e. (faşl-ı seb' a ve e.) 68b/03
e. (faşl-ı şelâse e.) 62a/11
e. (faşl-ı şemân ve e.) 69b/07
e. (faşl-ı sitte ve e.) 66b/12
e. (faşl-ı tis' a ve e.) 70b/02
eren Evliya, veli.
e.+ ler 85b/11, 94b/06
e.+ leri 23a/09, 94b/04
e.+ leriüz 93b/15
Erjeng Far. Meşhur ressam Mani'nin resimlerini topladığı koleksiyonun adı.
E. 54a/07
erkân Ar. Esaslar, destekler.
e.-ı dîvân 55b/06
e.+ ın 76b/01
e.+ ını 41a/14
erken Alışılmış veya kararlaştırılmış belli bir zamandan önce, er.
e.+ den 71a/08
erlik Erkeklik, yiğitlik.
e. 43b/08
e.+ e 73a/02
Ermen Özel isim, yer adı.
E. 32b/15
ertesî Bir sonraki
e. 47a/09, 47a/11

ervāh Ar. Ruhlar.
e.+ la 61a/13

esbāb Ar. Sebepler.
e.+ ı 94a/12
e.+ um 12b/11, 65b/05

Es'ad Ar. Özel isim.
E. 35a/03, 35a/05, 35a/12,
35b/03, 35b/08, 35b/11, 36a/04
E.+ i 35a/15, 35b/01, 36a/08
E.+ üñ 6a/01, 35a/04, 35b/11,
35b/15, 36a/033

eşer Ar. Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt.
e. 23b/06, 55b/14

esirge- Korumak, himaye etmek.
e.- rler 51b/06
e.- yüp 29b/08

eski Eski, yeni karşıtı.
e. 85b/03, 85b/06, 94a/08
e.+ ci 49a/03
e.+ ciler 48b/02

esmā Ar. Adlar.
e.+ ñ 69a/12

eşnā Ar. Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.
e.+ da 42b/02, 8b/10

esrār Ar. Sırlar.
e. 88a/02
e.-ı fāş 41b/15
e.-ı keşf 1b/08
e.-ı ma' nī 25b/10

estağfiru'llāh Ar. Allah'tan af ve mağfiret dilerim” anlamında duâ sözü.
e. 15b/15, 4b/09

eş- Çok derine gitmeden kazmak.
e.- er 39b/10

eş'ār Ar. Şiirler.
e. 22b/09

eşik kapı boşluğunun alt tarafına gelen kısım ve buraya soğuktan, dış etkilerden korunmak için kapı eni uzunluğunda

yerleştirilen taş veya tahtadan, yüksekliği çok az çıkıntı.
e.+ ine 26b/12

eşk Far. Gözyaşı.
e.-i çeşminden 15b/06

eşref Ar. En şerefli.
e.-i mahlūka 2a/06

eşyā Ar. Nesnelere, mevcut olan şeyler.
e. 2a/07, 41a/03, 81b/06, 81b/09,
88a/06
e. (hālīk-ı e.) 2a/01
e.+ ya 61b/07

et Et.
e. 51a/08, 56b/04

etbā' Ar. Birinin işine, sözüne, mesleğine uyanlar.
e.+ uñuza 36a/07

etek Giysinin belden aşağıda kalan bölümü.
e.+ i 78b/13, 79a/08, 79a/09
e.+ in 79a/03
e.+ inden 78b/12
e.+ ine 17a/02, 65b/15
e.+ üme 66a/14

etmek : Ekmek.
e. 37a/03, 37a/06, 41a/03,
60b/01, 65a/11, 67b/05, 67b/07, 7a/03
e.+ den 51a/04
e.+ üñ 67b/06
e.+ in 59a/05

etmekci Fırıncı, ekmek satan kimse.
e. 67b/07
e.+ ye 67b/06

etrāf Ar. Taraflar, yönler, cihetler.
e. 49b/05
e.+ ı 86a/11
e.+ in 19b/15
e.+ ında 22b/10, 82a/10
e.+ ını 51a/05

ev Ev.
e. 31b/10, 32a/07, 47b/06,
50a/01, 53a/03, 53a/06, 65a/09, 89a/01,
90b/08

e.+ de 65b/09
e.+ den 65a/09
e.+ e 10b/02, 10b/06, 28a/03,
28a/05, 28a/06, 50b/11, 51a/04, 59b/07,
65b/02
e.+ i 31b/10, 40a/06, 49b/06,
50b/14
e.+ in 50a/11, 50b/13
e.+ inde 22a/07, 30b/01, 40b/06,
41a/01, 49b/12, 72b/01, 92b/13
e.+ inden 49b/14, 74b/01
e.+ iñe 28b/04, 7b/06
e.+ ine 24a/02, 27a/07, 27b/12,
28b/09, 39a/04, 39a/05, 40a/14, 40b/05,
40b/09, 40b/11, 41a/02, 48a/08, 50a/13,
52b/01, 52b/14, 56b/01, 63a/10, 66a/06,
66b/01, 71b/15, 93a/05, 94b/01
e.+ ini 36a/08, 60b/12
e.+ inüñ 49b/04, 51a/05
e.+ lerin 92a/08
e.+ lerinde 80a/11
e.+ mi 10b/09
e.+ ümde 92a/11
e.+ ümden 10b/08, 26b/14
e.+ üme 92b/14
e.+ üñ 28a/08, 40b/09, 57a/10,
65a/12, 78b/09
e.+ üñde 66a/04
e.+ üñe 27a/04
evkât Ar. Vakitler, zamanlar.
e. 80a/10
evlâd Ar. Çocuklar.
e.+ ı 41b/09
e. + ın 36a/06
e.+ ına 70a/14
evliyâ Ar. Allah'ın sevgilisi olan, hâli,
davranışları, çok üstün vasıfları ve
gösterdiği kerâmetler sebebiyle bu husus
halk tarafından da kabul edilmiş bulunan
seçkin ve has kul (kullar), ermiş,
ermişler, velîler.
e. 14b/01, 14b/09, 21a/02, 79b/07
e. (ser-tâc-ı e.) 90b/06

e.+ dur (ser-tâc-ı e.) 20b/01
e. (sultân-ı e.) 13b/02
evliyâu'llâh Ar. Evliyâ, ehlullah.
e. 22b/14
e.+ a 21b/06, 85a/11
evrâd Ar. Okunması âdet edinilmiş olan
belli âyet, sûre ve duâlar.
e.+ ın 91a/10
evrâk Ar. Yapraklar, kağıtlar.
e. 95a/15
evvel Ar. İlk, birinci, önce.
e. 24b/07, 37b/02, 3b/04, 46b/13,
47a/09, 47a/13, 47b/02, 47b/05, 59a/02,
61a/10, 63a/07, 63a/08, 63a/13, 63a/15,
65b/15, 66a/03, 66b/04, 75a/01, 77b/03
e. (faşl-ı e.) 3a/09
e.+ de 70a/09
e.+ de (zamân-ı e.) 39a/01
e.+ dür (mahlûk-ı e.) 1b/09
e.+ ki 11a/11, 58a/02, 58a/08,
63b/08, 7b/09
e.+ kiden 55b/01
evvelâ Ar. Birinci olarak
e. 26a/02, 55b/10, 79a/13
evzâ' Ar. Haller, vaziyetler.
e.+ ın 58a/10
ey Seslenme sözü, hitap edilen
kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı
güçlendirmek için kullanılır.
e. 3a/09, 5a/04, 9b/09, 9b/11,
10b/01, 10b/02, 10b/05, 12a/08, 13b/08,
14b/04, 17b/11, 17b/13, 17b/14, 18a/10,
19b/05, 19b/06, 19b/09, 1b/14, 20b/15,
21a/01, 21a/03, 23b/09, 25b/03, 25b/07,
26b/07, 27b/06, 27b/15, 28a/09, 29a/11,
29a/12, 32b/02, 33b/07, 34a/04, 34b/02,
37b/08, 37b/09, 38b/10, 38b/13, 39b/10,
40a/02, 40b/06, 40b/11, 40b/12, 41a/02,
41a/05, 41a/13, 41b/04, 41b/14, 42a/05,
42a/15, 43b/09, 44b/07, 45a/11, 45b/03,
46a/04, 46a/11, 46b/12, 47a/05, 48b/13,
49a/12, 50a/01, 51b/05, 53a/09, 53a/15,
53b/06, 54b/04, 54b/15, 55b/14, 56a/08,

56a/10, 56a/13, 57a/01, 57a/07, 58b/11, 59b/11, 60a/09, 62b/12, 64a/04, 65a/02, 65a/13, 68b/03, 69b/08, 74a/06, 75a/03, 76a/02, 77a/03, 77b/02, 78a/02, 79b/10, 79b/14, 80b/05, 80b/11, 82b/15, 85b/13, 86a/05, 86b/14, 87a/03, 87b/03, 88a/03, 90b/13, 91a/03, 91a/12, 92b/14, 93a/07, 94a/12, 94b/12, 95b/03, 95b/14, 95b/15, 96a/08, 96a/10

eyā Far. Ey, hey.

e. 44b/13

eyit - Söylemek, demek.

e. 63a/06, 93b/04

e.- di 4a/04, 4b/08, 6a/15, 6b/15, 7b/06, 7b/11, 7b/15, 9a/04, 9a/10, 10a/06, 10a/14, 10b/02, 10b/05, 10b/07, 11a/15, 12b/05, 12b/07, 12b/08, 12b/11, 13a/03, 13a/06, 13a/09, 13a/10, 14b/10, 15a/11, 15a/14, 15b/02, 16a/07, 16a/09, 16a/10, 17a/02, 17a/03, 17a/08, 17a/09, 17a/10, 17a/11, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/06, 18b/08, 18b/09, 18b/10, 18b/11, 18b/13, 19a/07, 19a/09, 19a/10, 19a/11, 19a/12, 19b/13, 20a/01, 20a/03, 20a/04, 20a/06, 20a/08, 20a/10, 20a/11, 20a/13, 20a/14, 20b/03, 20b/10, 21b/04, 21b/05, 21b/06, 21b/09, 21b/10, 21b/15, 22a/04, 22a/05, 22a/06, 22a/09, 22b/04, 23a/06, 23a/07, 23a/08, 23a/12, 24a/11, 24a/14, 24a/15, 24b/02, 24b/04, 24b/09, 24b/11, 24b/12, 24b/14, 25a/09, 26a/02, 27a/04, 27a/06, 27a/07, 27b/13, 27b/14, 28a/01, 28a/02, 28a/04, 28a/07, 28a/15, 28b/03, 28b/06, 28b/08, 28b/10, 28b/14, 29b/03, 29b/05, 29b/06, 29b/13, 29b/14, 29b/15, 30a/01, 30b/10, 30b/15, 31a/05, 31a/08, 32a/01, 32a/02, 33a/04, 34a/04, 35a/13, 35b/04, 35b/07, 35b/08, 35b/10, 35b/14, 36a/04, 36a/09, 36b/02, 36b/07, 36b/10, 38a/07, 38a/09, 38a/10, 38a/13, 38a/14, 38b/03, 3b/08, 3b/10, 40b/02, 40b/06, 40b/11, 41a/02, 41a/05, 41a/08, 41a/13, 42b/11, 42b/12, 42b/13, 42b/15, 43a/06, 43a/10,

44a/10, 44a/11, 44a/14, 44b/03, 44b/07, 46a/02, 46a/04, 46a/05, 46b/12, 47a/07, 47a/08, 47a/12, 47b/01, 47b/05, 48a/07, 48b/04, 48b/05, 48b/13, 49b/09, 50a/01, 50a/09, 50a/13, 50a/14, 50b/03, 50b/05, 51b/05, 51b/13, 51b/14, 51b/15, 53a/09, 54a/11, 54a/16, 54b/15, 55a/01, 55a/05, 56a/08, 56a/10, 56a/11, 56a/12, 56a/15, 57a/07, 58a/05, 58a/10, 58a/13, 59a/07, 59a/10, 59a/15, 59b/01, 59b/02, 59b/04, 59b/05, 59b/10, 59b/13, 59b/15, 5a/11, 61a/11, 61a/12, 61a/13, 61a/14, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/04, 61b/06, 61b/10, 62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/07, 62b/12, 62b/13, 62b/14, 63a/01, 63a/03, 63a/04, 63a/05, 63b/02, 63b/09, 64a/11, 65a/13, 65a/14, 65a/15, 65b/01, 65b/03, 65b/04, 65b/05, 65b/06, 65b/07, 65b/09, 65b/11, 65b/15, 66a/03, 66a/04, 66a/05, 66a/08, 67a/13, 67b/06, 67b/07, 67b/08, 67b/11, 67b/12, 67b/14, 68b/10, 68b/12, 68b/15, 69a/12, 70a/02, 70a/03, 70b/07, 70b/09, 70b/12, 70b/13, 71a/02, 71a/03, 71a/04, 71a/05, 71a/09, 71b/01, 71b/09, 71b/11, 71b/12, 72a/06, 72a/07, 72a/11, 72a/12, 72a/14, 72a/15, 72b/02, 73a/02, 73a/03, 73a/13, 74a/10, 74a/13, 74b/03, 74b/04, 74b/10, 75a/13, 75a/14, 75b/08, 76a/09, 76a/12, 77b/02, 77b/04, 77b/06, 78a/02, 78a/11, 78a/15, 78b/04, 78b/05, 78b/07, 78b/15, 79a/01, 79a/04, 79a/05, 79a/07, 79a/08, 80a/06, 80a/13, 80a/14, 81a/15, 81b/03, 82a/03, 82a/04, 82a/13, 82b/01, 83a/08, 83a/09, 83a/13, 83a/14, 83b/01, 84a/11, 84a/13, 84a/15, 84b/02, 84b/04, 85a/09, 85b/04, 85b/05, 86a/11, 86b/06, 86b/07, 87a/05, 88b/14, 88b/15, 89b/04, 89b/05, 89b/06, 89b/13, 90a/01, 90a/03, 90a/06, 90a/10, 90a/11, 90a/13, 90a/15, 91a/12, 91b/05, 91b/06, 91b/07, 92a/09, 92a/10, 92a/12, 92b/02, 92b/04, 92b/06, 92b/09, 92b/12, 92b/13, 92b/15, 93a/01, 93a/07, 93a/08, 93a/09, 93a/10, 93a/11,

93a/12, 93a/13, 93b/04, 93b/14, 94a/01,
94a/10, 94a/12

e.- di (cevāb eyit-) 46b/14

e.- diler 10b/01, 13b/10, 13b/13,
13b/15, 14a/02, 14a/03, 22a/15, 26a/07,
30b/06, 31a/04, 31a/09, 31b/03, 31b/05,
32b/10, 33a/09, 35a/08, 40a/12, 40b/10,
40b/14, 43a/04, 43b/02, 44b/05, 48a/06,
48a/12, 48b/03, 50a/08, 50a/12, 50a/13,
53a/06, 53b/12, 54a/11, 54a/16, 54b/03,
54b/04, 55a/04, 55a/08, 57a/14, 60b/01,
67a/03, 67a/08, 67b/04, 6a/09, 70b/06,
70b/10, 70b/13, 73a/11, 77b/01, 78a/05,
7a/09, 85b/04, 89a/13, 89a/15, 89b/02,
89b/04, 89b/10, 89b/13, 89b/15, 8b/11,
91b/09

e.- dük 86b/07, 87b/11

e.- düm 87a/03, 88a/04

e.- miş 84a/08

e.- ür (eydür) 26b/13, 28a/09,
30a/08, 3a/11, 41b/10, 44a/07, 45a/06,
66a/02

e.- ürdi (eydürdi) 12b/02, 21a/09,
42a/15, 45a/10, 54a/04, 54a/06, 72a/01,
89a/08

e.- ürdüm (eydürdüm) 75a/15

e.- ürdüñ (eydürdüñ) 75b/01

e.- ürlendi (eydürlerdi) 54a/05,
57b/08

e.- ürse (eydürse) 58b/08

eyle- Etmek, yapmak analında
yardımcı fiil.

e. 16a/09, 19b/08, 27b/07,
29a/06, 30a/02, 42a/02, 49a/08, 55b/14,
66b/11, 68b/01, 78b/15, 79a/06, 92a/11,
93b/04

e.- (‘ādet eyle-) 34a/12

e.- (‘afv eyle-) 13a/09

e.- (‘ibādet eyle-) 34a/12

e.- (beyān eyle-) 92a/12

e.- (cem‘ eyle-) 63a/06

e.- (cūd u ihsān eyle-) 56b/13,
56b/15

e.- (dermān eyle-) 40a/13

e.- (fıkr eyle-) 30a/10, 30a/13,
32a/12

e.- (ğayret eyle-) 76a/01

e.- (ḥamd eyle-) 91a/14

e.- (ḥāşıl eyle-) 92a/07

e.- (ḥavf eyle-) 10b/11

e.- (helāk eyle-) 13a/06, 34a/05,
76a/09

e.- (işlāḥ eyle-) 72b/11

e.- (iḥrāc eyle-) 69a/12

e.- (iḥtiyār eyle-) 30a/14, 40b/08

e.- (ḳabūl eyle-) 61a/11, 61a/12,
61b/01, 61b/02, 61b/06, 61b/08, 61b/10,
68b/13, 73a/02

e.- (keşf eyle-) 47b/04

e.- (ḳıyās eyle-) 34a/10, 90b/09

e.- (la‘ net eyle-) 36a/04

e.- (luṭf eyle-) 19a/07, 71b/10,
71b/13, 87a/07, 92b/03, 92b/15, 94a/14

e.- (luṭf u ihsān eyle-) 86b/14

e.- (men‘ eyle-) 27b/07

e.- (naẓar eyle-) 20a/03, 20a/05,
20a/08, 20a/11, 30a/07, 63a/13

e.- (pāk eyle-) 44a/15

e.- (ri‘āyet eyle-) 64a/03

e.- (ricālū'l-ğayb eyle-) 42a/02

e.- (şabr eyle-) 45a/06, 7b/07

e. (şalb eyle-) 24b/14

e. (selām eyle-) 86b/14

e. (setr eyle-) 4b/09

e. (tā‘at eyle-) 60a/09

e.- (taḥammül eyle) 5b/15

e.- (tamām eyle-) 41b/15

e.- (taşarruf eyle-) 28b/15

e.- (tenāvül eyle-) 10b/03

e.- (terk eyle-) 53b/04, 77a/02

e.- (tevbe eyle-) 5a/05, 96a/02

e.- (tevaḳḳuf eyle-) 6b/01

e.- (tevekkül eyle-) 80b/07

e.- (tīmār eyle-) 86a/15

e.- (yād eyle-) 95b/07

e.- (yār eyle-) 61a/14

e.-di 1b/10, 7b/01, 11a/09, 15b/06, 19a/02, 26a/09, 30a/05, 32a/06 34a/08, 37b/03, 57a/11, 59b/10, 64b/12, 64b/14, 67a/01, 74b/09, 75a/13, 75b/09, 75b/11, 76b/11, 79b/04, 82a/01, 82a/10, 89a/11, 92a/07

e.-di (‘ adl eyle-) 38b/08

e.-di (‘ arz eyle-) 61a/10, 61b/08

e.-di (‘ ibâdet eyle-) 11a/09, 11a/11, 11a/12, 18b/05, 18b/07

e.-di (ārām eyle-) 50b/12

e.-di (bāzār eyle-)16b/08

e.-di (berk eyle-)41b/11

e.-di (beyān eyle-)4a/10

e.-di (binā eyle-)59a/01

e.-di (buḥl eyle-)55b/11

e.-di (bühtān eyle-)79b/01

e.-di (cān teslīm eyle-)93b/07

e.-di (da‘ vet eyle-)18b/04

e.-di (defn eyle-)43a/03

e.-di (der-zindān eyle-)76b/09

e.-di (du‘ ā eyle-)42b/04

e.-di (vaşıyyet eyle-)89a/03

e.-di (emīn eyle-)68a/03

e.-di (emr eyle-)71b/12, 95b/10

e.-di (feryād eyle-)20a/11, 66a/12

e.-di (feryād fiġān eyle-)35b/10

e.-di (fıkr eyle-)14b/09, 15a/09, 20b/10, 64b/07

e.-di (‘ arz eyle-)54b/13

e.-di (ġarķ eyle-)9b/07

e.-di (ġavġā ve ġalebe eyle-)67b/10

e.-di (ġalāş eyle-)72b/03

e.-di (ġālīş eyle-)23a/04

e.-di (ġāşu’l-ġāş eyle-)13b/01

e.-di (ġelāl eyle-)15b/08

e.-di (hicret eyle-)6a/13

e.-di (ışlāĥ eyle-)16b/08

e.-di (icmāl-ı taķrīr eyle-)8a/02

e.-di (idrāk eyle-)12b/09

e.-di (ihyā eyle-)70a/08

e.-di (iķdām eyle-)71b/11

e.-di (imāmet eyle-)93b/12

e.-di (in‘ām u iĥsānlar eyle-)55b/07

e.-di (inkār eyle-)16b/03, 20b/14, 31a/01

e.-di (isnād eyle-)75b/11

e.-di (işāret eyle-)16a/15, 23a/14, 26a/13, 78b/10

e.-di (ķabūl eyle-)18b/14, 19a/03, 49a/01, 82b/03

e.-di (münācāt eyle-)90a/06

e.-di (ķarār eyle-)6b/02, 33a/01

e.-di (ķaşd eyle-)39a/03, 71b/01

e.-di (ķatlı eyle-)38b/07

e.-di (luţf u iĥsān eyle-)90b/04

e.-di (mu‘tād eyle-)95a/11

e.-di (musallaţ eyle-)11a/08

e.-di (münācāt eyle-)9a/10

e.-di (nażar eyle-)20a/05, 27a/12, 78a/13

e.-di (niyāz eyle-)19a/03, 47b/04

e.-di (pinhān eyle-)52b/15

e.-di (per-tāb eyle-)75b/03

e.-di (recā eyle-)60b/09

e.-di (riĥlet eyle-)89a/11

e.-di (ri‘āyet eyle-)35b/01, 77a/10

e.-di (şabr eyle-)6b/08

e.-di (secde-i şükr eyle-)48b/01

e.-di (er-zenişler eyle-)87b/09

e.-di (şehādet eyle-)75b/03

e.-di (şehīd eyle-)76a/12

e.-di (şerĥ eyle-)54b/13

e.-di (şikāyet eyle-)21b/02, 29b/03

e.-di (şükr eyle-)7b/15

e.-di (ta‘accüb eyle-)20a/04

e.-di (ta‘līm eyle-)74b/02

e.-di (ta‘yīn eyle-)29a/03

e.-di (taleb eyle-)92b/02

e.-di (tamām eyle-)55a/08, 80a/15

e.-di (tażarru‘ eyle-)18b/14, 30a/05, 78b/03

e.-di (tażarru‘ u niyāz eyle-)72a/07

e.-di (tefsīr eyle-)59a/10
e.-di (tekrār eyle-)41a/10
e.-di (tenbīh eyle-)71b/06
e.-di (terk eyle-)41b/11, 60a/02
e.-di (teslīm eyle-)52a/12, 86b/03
e.-di (tevaḳḳuf eyle-)31b/14
e.-di (tezyīn eyle-)2a/10
e.-di (var eyle-)12b/03
e.-di (yār eyle-)16b/07
e.-di (yaraḳ eyle-)38a/06
e.-di (ziyāde eyle-)30b/04, 60a/02
e.-di (iẓhār eyle-) 1b/08
e.-diler (beddu‘ ā eyle-) 73b/03
e.-diler (bī-zār eyle-) 54b/08
e.-diler (dilek eyle-) 32b/12
e.-diler (iḳdām ü ibrām eyle-)
87a/08
e.-diler (iṣlāḥ eyle-) 73a/09
e.-diler (ḳavl eyle-) 31a/11
e.-diler (recā eyle-) 9a/01
e.-diler (taḥsīn eyle-) 38b/06
e.-diler (teklīf eyle-) 61b/04
e.-dük (maḥabbet eyle-) 70a/14
e.-dük (naṣīḥat eyle-) 70a/14
e.-dük (tilāvet eyle-) 60a/06
e.-dük (ziyāret eyle-) 60a/06
e.- dükde 52a/09
e.- düm 84a/12
e.-düm (‘ ayān eyle-) 94b/15
e.-düm (ḳatlı eyle-) 65b/02
e.- düm (ta‘ līm eyle-) 74b/05
e.- düm (teslīm eyle-)82a/06
e.- düñ 41b/14
e.- düñ (fehm eyle-) 61a/07,
69b/08
e.- düñ (ḡaflet eyle-) 91b/11
e.- düñ (günāh eyle-) 69a/13
e.- düñ (helāk eyle-) 76a/13
e.- düñ (iṣ eyle-) 30b/09
e.- düñ (ḳan eyle-)66a/03, 69a/14
e.- düñ (maḥrüm eyle) 36b/15
e.- düñse 94b/10
e.- düñse (fehm eyle-) 94b/07

e.- gil (fehm eyle) 27b/04
e.- me 5a/02
e.- me (furṣatı fevt eyle-) 42a/05
e.- me (isrāf eyle-) 57a/09
e.- me (maḥabbet eyle-) 30a/10
e.- me (miḥnet eyle-) 30a/10
e.- me (ṣarf eyle-) 29a/05
e.- mede (‘ ibādet eyle-) 52b/16
e.-mede (ḳabūl eyle-) 73b/05
e.-mede (ḳabūl eyle-) 73b/02
e.-mek (‘ adāvet eyle-) 64a/02
e.-mek (buḥl eyle-) 55b/13
e.-mek (inkār eyle-) 20b/13
e.-mek (maḥv eyle-) 1b/05
e.-mek (riyāzet eyle-) 19b/05
e.-mek (tekrār eyle-) 20b/14
e.- mekdür 74a/07
e.- mekdür (iḳrār eyle-) 2a/08
e.- mekdür (inkār eyle-) 19b/10
e.- meñ (ḥayāl eyle-)89b/13
e.- meñ (ta‘ ān eyle-) 77b/03
e.- meye (bī-ḥuzūr eyle-) 72b/02
e.- meyesin (ḳabūl eyle-) 73b/03
e.- meyüp (muḥālefet eyle-) 6a/12
e.- mez 27b/03, 76b/12
e.- mez (i‘ tibār eyle-) 74a/11
e.- mez (ṣefḳat eyle-) 36b/01
e.- mez (taḥammül eyle-) 66b/06
e.- mezem (ḥiyānet eyle-) 78b/05
e.- mezseñ (āzad eyle-) 90a/08
e.- mezsın 69b/03, 69b/04
e.- miş (defn eyle-) 66a/04
e.- miş (helāk eyle-) 35b/14
e.- miş (hücüm eyle-)ş 20a/12
e.- miş (perişān eyle-) 86b/09
e.- miş (ṭalīb eyle-) 30a/09
e.- miş (zabt eyle-) 25a/06
e.- mişdür 13b/06
e.- ñ (ber-murād eyle-) 86b/07
e.- ñ (emr eyle-) 21b/06
e.- ñ (tevbe eyle-) 3b/04
e.- r 15b/12, 81b/10
e.- r (buḥl eyle-) 55b/11

e.- r (fedā eyle-) 15a/08
e.- r (ḥamle eyle-) 39b/09
e.- r (ḥarç eyle-) 58b/04
e.- r (ḥased eyle-) 72b/06, 72b/07
e.- r (kaşd eyle-) 39b/07
e.- r (müberrā eyle-) 72b/11
e.- r (naẓm ile eyle-) 41b/06
e.- r (raḥmet eyle-) 10b/12
e.- r (şūret eyle-) 41b/05
e.- r (tebāh eyle-) 81b/10
e.- r (temelluḡ u iltiyām eyle-)
76b/02
e.- r (teşhīş eyle-) 58b/07
e.- r (eyle- du‘ ā) 56b/12
e.- rdi (şalb eyle-) 25a/01
e.- rler 86a/01
e.- rse (қан eyle-) 69a/11
e.- rseñ 75a/03
e.- se 42a/09, 45b/07
e.- se (iḥtiyār eyle-) 37b/10
e.- se (kaşd eyle-) 72b/10, 72b/15
e.- se (luṭf eyle-) 33b/11
e.- se (maḥabbet eyle-) 70a/12
e.- se (şabr eyle-) 95a/07
e.- se (terk eyle-) 46b/01
e.- señ 45a/01, 58b/08
e.- sün (maḥrūm eyle-) 37a/01
e.- sün (tenbīh eyle-) 93b/04
e. tazarru‘ 74a/03
e.- ye 26b/03, 27a/15, 52b/11,
5a/03, 61b/13, 68a/10, 74a/04, 80b/14
e.- ye (baḥtiyār eyle-) 37b/11
e.- ye (emr eyle-) 80b/10
e.- ye (fıkr eyle-) 33b/10
e.- ye (hidāyet eyle-) 2a/01
e.- ye (kaḅul eyle-) 61b/04
e.- ye (lāyık eyle-) 2a/02
e.- ye (maḡfūr eyle-) 74a/04
e.- ye (medḡ eyle-) 5a/01
e.- ye (meyl eyle-) 78a/09
e.- ye (müşerref eyle-) 95a/05
e.- ye (şabr eyle-) 80b/13
e.- ye (selāmet eyle-) 60a/08

e.- ye (ta‘ līm eyle-) 82b/02
e.- ye (telḡin eyle-) 41a/11
e.- ye (zebūn eyle-) 18b/02
e.- ye (ziyāret eyle-) 60a/08
e.- ye (eyle- kaḅul) 94b/08
çift e.- yeler 68b/10
e.-yem 93a/03
e.-yem (zıkr eyle-) 82b/02
e.-yen 21a/01
e.-yen (‘ ādet eyle-) 34a/14
e.-yen (buḡl eyle-) 55b/10
e.-yen (inkār eyle-) 20b/15,
33b/04
e.-yen (riyāzet eyle-) 19b/04
e.-yen (terk eyle-) 29a/11
e.-yen (uḡurlıḡ eyle-) 52b/08
e.-yen (zūhd ü taḡvā eyle-) 60a/08
e.-yenler (kaḅul at eyle-) 49a/08
e.-yesin 92b/04
e.-yesin (kaḅul eyle-) 9b/02
e.-yesin (kaşd eyle-) 84a/13
e.-yesiz (e‘ āl eyle-) 87b/06
e.-yüp 18b/04, 26b/06, 74a/10,
74b/03
e.- yüp (‘ ādet eyle-) 60a/03
e.-yüp (‘ afv eyle-) 96a/06
e.-yüp (‘ özr eyle-) 79a/10
e.-yüp (ferāmūş eyle-) 87b/06
e.-yüp (fıkr eyle-) 72b/10
e.-yüp (idrāk eyle-) 75a/07
e.-yüp (in‘ ām eyle-) 8a/05
e.-yüp (in‘ ām ve iḡsān eyle-)
94b/01
e.-yüp (kaḅul eyle-) 4b/14
e.-yüp (kaḅul eyle-) 4a/05
e.-yüp (münevver eyle-) 95a/04
e.-yüp (nā-çarı teraḡḡum eyle-)
2a/02
e.-yüp (naẓar eyle-) 87b/10
e.-yüp (nedāmet eyle-) 53b/01
e.-yüp (riyāzet eyle-) 18a/13
eyle Öyle, o şekilde

e. 5a/09, 5b/03, 9a/01, 10a/12, 18a/05, 22b/06, 24b/13, 35b/14, 37a/04, 42a/08, 42b/06, 44a/08, 48b/07, 49a/04, 49b/10, 60b/06, 60b/07, 74b/05, 80b/12, 83b/03, 83b/04, 95a/12.

eylik İyilik Krş. eylük
e.+ in 5a/01

eylük İyilik
e.+ i 38b/11

eyü İyi.
e. 10b/08, 10b/09, 63a/02, 65b/03, 74a/13, 75b/11
e. olur 62b/07

Eyyüb Ar. Özel isim. Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ın soyundan gelen, hastalık ve sıkıntılara karşı sabır timsali olarak gösterilen bir peygamberdir.
E. 45a/14

eyyâm Ar. Günler, gündüzler.
e.+ da 54a/07

ezân Ar. Müslümanlara namaz vaktini bildirmek ve namaza çağırmak için müezzin tarafından genellikle minâreden yüksek sesle yapılan dâvet.
e. 21b/11

ezel Ar. Başlangıççı olmayan, geçmiş zaman, öncesizlik.
rûz-ı e.+ de 1b/14
e.+ den 88b/04

ezvâc Ar. Eşler.
e.+ ina 70a/15

e't-tahmîd Ar. Eskiden kitapların başında Allah'a hamd ifâde eden sözlerin bulunduğu kısım.
e. 2a/05 2a/03

eglen- Oyalanmak, durmak, eğlenmek, beklemek, kalmak.
e.- mek 46b/15

-F-

fahişe Ar. Kötü kadın, genel kadın, hayat kadını, orospu, kaşpe.
f. 23b/14

fağır Ar. Kıymetli, değerli

f. 7a/13

fağır Far. Büyüklük, ululuk.
f.+ i 20b/01, 48b/12

Fağır-i Râzi Özel İsim
F. 26a/09
F.+ e 26a/09

fağrî Ar. Bir ücret karşılığı olmadan, sırf şeref ve iftihar vesilesi olmak üzere verilen (pâye), onursal.
f. 61a/02

fağırlan- İftihar duymak.
f.- dı 49a/09

fâ'ide Ar. Fayda, kâr, kazanç.
f. 27b/03, 84b/08
f. itmedi 55b/08, 74b/11
f. itmez 40a/02
f.+ si olur 31b/06

fâ'ik Ar. Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte, müreccah.
f. 55b/13

fağır Ar. Zavallı, biçare.
f. 2a/02, 38a/02, 62a/07, 62a/09
f.+ e 60b/15, 61a/04
f.+ e (ehl-i f.) 62a/02
f.+ i 61a/01, 61a/06, 62a/01, 62a/03
f.+ ler 62a/05
f.+ lere 29b/08, 61b/13
f.+ leri 61b/14

fağırâne Ar. Fakir bir kimseye yakışacak surette. Fakircesine
f.+ ce 48b/06

fağire Ar. Yoksul, fakir bayan
f. 40a/07
f.+ ler 38a/02

fağır Ar. Yoksulluk, fukaralık.
f. 2b/15, 49a/09, 61b/07, 61a/11, 61a/12, 61a/14, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/04, 61b/06
f. (serdâr-ı f.) 61b/12
fağır-ı nâs 29b/02
f.+ a (ehl-i f.) 62a/09

f.+ ı 30a/13, 61a/10, 61b/11,
61b/15
f.+ ı (ehl-i f.) 61a/03
f.+ ından 29b/03
fakru Ar. Fakirlik
f. 61a/02
fānī Ar. Geçici.
f. (ḥayāl-ı f.) 81a/06
f. olmaz 48a/01
f.+ yi (dünyā-yı f.) 73a/05
f.+ yi (mülk-i f.) 94b/07
farazā Ar. Farzedelim ki, tutalım ki,
diyelim ki, söz gelişi, bilfarz.
f. 57b/02
fāre Ar. Sıçangillerden, kemirici,
memeli hayvan.
f. 31b/09
fāriğ Ar. Vazgeçmiş, çekilmiş.
f. ol 81b/07
f. oldu 31b/15, 32a/07, 90a/15
f. olmasam 28b/02
f. olmuş 50a/10
f. olup 52b/12
f. olursañ 73a/03
Fārisī Ar. Farsça.
F.+ den 21b/08
Fark Ar. İki şeyin birbirinden
ayrılmasını sağlayan değişik taraf,
başkalık, farklılık.
f. 14b/01
f.+ ı 34b/03
f. ider 41b/07
farz Ar. Farz.
f. 45b/08, 46a/10
f.+ dur 45b/06
fāsık Ar. Allah'ın emirlerini tanımayan,
günah işleyen.
f. 47b/05, 47b/08, 57a/02, 57a/04,
58b/15
f.-1 oñmaz 58b/02
f.+ la 58b/09
fāsīd Ar. Münafık.
f. 20b/05

fikr-i f. 2b/13
faşl Ar. Bölüm, kısım; devre.
f. 58b/11
f.-1 'āşir 14b/04
f.-1 'iştirün 27b/05
f.-1 erba' a ḥamsin 77a/03
f.-1 erba' a ve erba' in 64a/03
f.-1 evvel 3a/09
f.-1 ḥadī ve şelāşün 45a/04
f.-1 ḥādiye 'aşer 16a/01
f.-1 ḥāmis ve 'iştirün 34b/01
f.-1 ḥāmis ve şelāşün 49a/11
f.-1 ḥāmis 19b/08, 8a/13
f.-1 ḥāmse ve erba' in 65a/02
f.-1 ḥāmse ve ḥamsin 79b/13
f.-1 ḥamsin 72b/09
f.-1 ihdā ḥamsin 74a/06
f.-1 ihdā ve 'iştirün 29a/11
f.-1 ihdā ve erba' in 60a/09
f.-1 ihdā ve sittin 91a/03
f.-1 işnā ḥamsin 75a/05
f.-1 işnā ve 'iştirün 30a/11
f.-1 işnā ve erba' in 61a/07
f.-1 işnā ve sittin 92a/05
f.-1 rābi' ve 'iştirün 33b/08
f.-1 rābi' 18a/14, 5b/15
f.-1 sābi' 'aşer 23b/09
f.-1 sābi' ve 'iştirün 38b/12
f.-1 sābi' 11a/02
f.-1 sādis 'aşer 21a/03
f.-1 sādis ve 'aşrın 37b/09
f.-1 sādis 9b/10
f.-1 şāliş ve 'iştirün 32b/02
f.-1 şāliş 5a/05
f.-1 şālişe 'aşer 17b/14
f.-1 şāmin 'aşer 25b/07
f.-1 şāmin ve 'iştirün 40a/02
f.-1 şāmin 12a/12
f.-1 şānī 4b/01
f.-1 şāniye 'aşer 16b/12
f.-1 seb' a ḥamsin 82b/15
f.-1 seb' a ve erba' in 68b/03
f.-1 seb' a ve şelāşün 53b/06

f.-1 şelāse erba' in 62a/11
f.-1 şelāse ve hamsin 76a/02
f.-1 şelāse ve sittin 94b/12
f.-1 şelāsün 43b/09
f.-1 şemān ve erba' in 69b/07
f.-1 şemāniye ve hamsin 85a/02
f.-1 sitte hamsin 80b/11
f.-1 sitte şelāsün 52b/09
f.-1 sitte ve erba' in 66b/12
f.-1 sittin 88b/04
f.-1 tāsi' aşer 26b/06
f.-1 tāsi' ve işrün 42a/05
f.-1 tāsi' 13b/07
f.-1 tis' a hamsin 86a/05
f.-1 tis' a ve erba' in 70b/02
f.-1 tis' a ve şelāsün 57a/01
f.-1 ve şemān şelāsün 55b/15
f.-rābi' ve's-şelāsün 47b/14
f.-şāni' ve's-şelāsün 46a/14
f.-şelāse ve's-şelāsün 47a/05

fāş Far. Meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş.
f. 58b/10, 72b/08, 85b/12
f. (esrār-ı f.) 41b/15
f. iderse 42b/15
f. idesin 65a/15

Fātiḥatu'l-kitāb Ar. Kitabın başlangıcı, Kur'ân-ı Kerim'in ilk sûresinin adı.
F.+ 1 (sûre-yi F.) 59a/10

fāzl Ar. İyilik, fazilet.
f. 53b/05, 62a/15, 75a/08
f.+ ından 10b/12

fā'ide Ar. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi.
f. 37a/13

fe-emmā Ar. Kaldı ki, fakat, ona gelince.
f. 78b/09, 87a/06

fedā Ar. Gözden çıkarma, uğruna verme.
f. 60a/04
f. eyler 15a/08

f. it 41b/15

feh̄m Ar. Anlama, anlayış.
f. 83b/02
f. eyledün 61a/07, 69b/08
f. eyledünse 94b/07
f. eylegil 27b/04
f. idemedi 11b/03
f. idemez 58b/06
f. idüp 62a/04
f. it 76a/01
f. itdi 15b/04
f. itdüm 50a/02
f. itmeyüp 79a/14
f. itmez 17b/11

felek Ar. Gökyüzü, sema.
f. 86a/03
f.+ lere 61b/04

Felekiyyāt Ar. Özel İsim. Eser adı.
F. 62b/01

fenā Ar. Yok olma, yokluk, geçip gitme.
f. 43b/06, 79b/10
dār-ı f.+ dan 89a/02
f.+ dur 94b/09

fer' Ar. Bir şeyin sonucu, neticesi.
f.+ iyüz 1b/10

ferāgat Ar. Hakkından kendi isteğiyle vazgeçme.
f. itdük 73a/13
f. itmemek 2b/15
f. itmeseñ 12a/11

ferāmūş Far. Unutma, hatırdan çıkma.
f. eyleyüp 87b/06
f. itdük 87a/15
f. itme 96a/14
f. itmedi 79b/03
f. itmesün 29a/01
f. itmeyüp 68a/05
f. itmez 72a/02

ferāset Ar. Anlayışlılık, çabuk sezış.
ehl-i f. 40b/06

ferāyīz Ar. Farzlar, farz olan şeyler.

f. 45a/07, 46a/12
ferc Ar. Dişilerde üreme organının dış kısmı, vulva.
f.+ lerin 4b/07
ferd Ar. Tek, yalnız olan şey.
f. 96a/13
f. (kâdir-i f.) 9b/07
ferdâ Far. Gelecek, gelecek zaman.
f. 1b/04, 2a/02
ferhat Ar. Neşe, sevinç.
f.+ ıla 76b/14
ferişte Far. Melek
f. 11a/14
f.+ lerde 11a/13
f.+ lerinden 11b/05
fermân Far. emir, buyruk.
f.-ber ide 2b/06
feryâd Far. Yardım istemek için çıkarılan yüksek ses, bağışma, çağırışma.
f. 10b/10
f.+ a 87b/11
ah u f.+ a düşdi 15b/04
f. eyledi 20a/11, 66a/12
f. figân eyledi 35b/10
f. ide 25a/08
f. ider 92a/01
f. iderlerdi 36a/14
f. idüp 21b/02, 65b/09
f. itdi 65b/10
f.+ la 40b/15
ah-ı f.+ la 23a/02
kıldı ah u nâle f. u figân 91b/12
f. ü figân idüp 43a/10
fesâd Ar. Bozukluk.
f. 2b/14, 52b/03
mebde-i f. 69a/06
f. ider 5a/07
f.+ uñ 34b/06
fesâdât Ar. Bozulmalar, bozukluklar.
f. 53b/01
feth Ar. Açma, açılma.
f. idüp 63b/07

fetvâ Ar. Bir mesele hakkında şeriatın hükmünü anlamak için sorulan soruya müftü tarafından muhâtap zikredilmeden verilen cevap, sorunun şer'î cevâbı.
f.+ lar 64b/10
fevt Ar. Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.
f. 91b/13
f. (furşatı f. eyleme) 42a/05
f. itme 39b/13
f. oldı 7a/09
findık Far. 1. Bu ağacın sert bir kabuk içindeki yağlı, nişastalı, yuvarlak veya beyzî meyvesi 2. Tüfek ve top mermisi.
f. 51a/06
f.+ lar 57b/03, 57b/04
fırka Ar. İnsan topluluğu, bölük, cemâat, tâife.
f. f. oldı 13b/10
fışk Ar. Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allah'a isyan etme.
f. 2b/14, 57a/04, 59b/09, 60a/06
f.+ dur 57a/02
f.+ ı 58b/12, 58b/14, 60a/02
f.+ uñ 58b/12
fidye Ar. Kurtulmalık.
f. 82b/07
figân Ar. Izdırap ile bağııp çağırma.
f. (kıldı ah u nâle feryâd u f.)
91b/13
f.+ a 10b/10
f. (feryâd u f. eyledi) 35b/10
f.+ ı 36a/14
f. (feryâd ü f. idüp) 43a/10
fikr Ar. 1. Fikir, düşünce.
f. 43a/02, 50a/03, 96a/08
f.-i fâsid 2b/13
f. eyle 30a/10, 30a/13, 32a/12
f. eyledi 14b/09, 15a/09, 20b/10,
64b/07
f. eyleye 33b/10
f. eyleyüp 72b/10
f.+ i 48b/10, 72b/07, 91b/15

f. iderseñ 61a/05, 61a/06
f. idüp 17a/02, 27b/07, 35b/04,
3b/01, 42b/14
f. it 39b/09, 69b/01
f. itdi 11b/02, 31a/13, 31b/09,
32b/12, 72a/09, 93a/02
f. itdiler 8b/15
fîl Far. Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, kolayca evcilleşen, yaşamakta olan kara hayvanlarının en irisi, hortumlu, kalın derili, memeli hayvan.
f. 5a/14
f. (Aşhâb-ı f.) 5a/07
f.+ e (Aşhâb-ı f.) 5b/14
f.+ i 5a/15
f.+ ler 5a/15
f.+ üñ 5a/14
fî'l-ḥâl Ar. Bu halde, hemen, şimdi.
f. 6b/12, 7b/11, 9a/15, 26a/04,
27a/11, 28b/10, 28b/13, 30b/08, 35b/11,
37a/01, 38b/04, 42b/10, 44b/01, 46a/08,
50a/15, 50b/08, 51a/11.54b/13
fî'l-ḥâşıl Ar. Sonuç olarak.
f. 7a/01
fî-ḳabrihâ: Ar. Kabrinin içinde.
f. 73b/14
fî'l-vâḳi' Ar. Hakikaten, gerçekten.
f. 50b/06
fî'1 Ar. İş, kâr, amel.
nâ-ma'ḳûl f. 79a/01
f.+ i 83a/07, 85a/08
f.+ inde 74a/15
f.+ ini 3b/07, 94b/13
f.+ üme 88a/14
f.+ üñ 81b/04, 94b/14
filori İtal. İlk olarak Floransa'da basılan, sonradan Avrupa'da ve Osmanlı ülkesinde kullanılan, üzeri zambak çiçekli altın para.
f. 24a/07, 24a/11, 24a/12, 24a/13,
24b/01, 43a/04, 54b/07, 88b/14
f.+ yi 24b/01

firāk Ar. Ayrılık, ayrılma.
f.+ iñuzdan 13a/10
firāvān Far. Çok, bol, fazla, aşırı.
f. 61b/07, 63b/05
Fir'avn Ar. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan.
F. 8b/02, 23b/13, 23b/15, 24a/01,
24a/03, 24a/05, 24a/09, 24a/10, 24b/04,
24b/09, 24b/11, 24b/12, 24b/15, 25a/04,
25a/05, 25a/07, 25a/08.
F.-ı nâ-merd 9b/06
F.+ a 25a/07, 25b/02
F.+ ı 23b/14, 24a/02
F.+ uñ 23b/14, 25a/03
F.+ uñdur 25a/11
fürḳat Ar. Dostlardan ayrılık.
f. 23a/04, 8a/10
f.-ı vuşlata 38a/05
f.+de (râh-ı f.) 23a/03
fitîl Ar. Mum, kandil ve lambalarda içtiği yağ veya gazın yanmasıyla aydınlanmayı, çakmaklarda benzinin yanması sûretiyle bir şeyi yakmayı sağlayan bükülmüş, dokunmuş pamuk ip veya şerit.
f. 56a/14, 56b/02
f.+ i 56a/15, 56b/01, 56b/04,
56b/06
f.+ ini 56b/05
f.+ üñ 56b/07
fitne Ar. Bela, mihnet, sıkıntı.
f.-i zamāndur 42b/09
fuḳarā Ar. Fakirler, yoksullar
f. (ehl-i f.) 62a/09
f.+ nuñ 61a/07, 61b/11
f.+ ya 47b/07, 48b/15, 60a/10,
60b/03, 60b/13, 61a/07
f.+ yı 60a/10, 60a/11
furşat Ar. Bir şeyin yapılması için uygun düşen, elden kaçırılmayacak durum ve zaman, vesîle.
f. 91a/06, 91b/10
f. bulmaz 85b/1

f. bulmazlardı 64b/03
 f.+ ı 39b/13, 52a/01
 f.+ ı fevt eyleme 42a/05
 f.+ ı ğanımet bilmek 31a/14
 f.+ uñ 66b/10
 f. ve nuşret 91b/05
 f. virüp 79b/05

fūta Far. Peştamal.
 f. 4b/05

fūcūr Ar. İşret, günahkârlık, ahlâka aykırı durum.
 f. 60a/06
 f.+ a 59b/09

fūlân Ar. Herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey.
 f. 13a/10, 24b/04, 27a/04, 28b/07, 28b/14, 39b/13, 41a/14, 50a/04, 50a/14, 53a/07, 5a/04, 71b/01, 71b/11, 72a/07, 72a/14, 74a/12, 79b/12, 80a/12, 86a/11, 89b/01, 91b/06, 94a/01
 f.+ am 25a/01
 f.+ ıyam 24b/13

fūlfül Ar. Karabiber
 f.-i hayvânı 77b/10

fūrū-mānde Far. Âciz, ezilmiş, zayıf
 f. 81b/11
 f.-mānde kaldı 9a/09
 f.-mānde çalır 42b/10

-G-

ġabġab Ar. Çenenin alt kısmı, çene altındaki ikinci gerdan.
 ġ.+ ı 77b/12

ġaffār Ar. Kulların günahlarını affeden, Allah.
 ġ.+ dan 18a/11

ġaffārū'z-zünüb Ar. Kullarının günahlarını affeden, bağışlayan.
 ġ + 95a/04
 ġ.+ dur 3a/12, 42b/13

ġāfil Ar. Gafil, gaflette bulunan.
 ġ. 11b/05, 12a/10, 24a/04, 91b/09, 92a/03, 95a/01

ġ. idüp 91a/05
 ġ. oldu 91b/12
 ġ. olma 15b/13, 25b/07, 5a/02, 74a/04

ġāfil mebāş Far. “Gafil olma” anlamında uyarı ifadesi.
 ġ. 95a/13

ġāflet Ar. Gafillik, boş bulunma.
 ġ. 88a/14, 91b/13, 92a/03, 92a/04, 92a/06
 ġ. (ehl-i ġ.) 92a/01
 ġ.+ de (ġ~āb-ı ġ.) 91a/07
 ġ.+ den (ġ~āb-ı ġ.) 2a/01, 92a/02, 93b/04
 ġ.+ dür 91a/04
 ġ. eyledüñ 91b/11
 ġ.+ i 91a/06, 92a/07
 ġ. idüp 91b/09
 ġ.+ ile 5a/03, 37a/14, 92a/02
 ġ. itdi 91b/12
 ġ. itme 42a/04
 ġ. itmek 3a/01
 ġ.+ le 91a/07

ġāh Far. Ara sıra, kimi zaman.
 g. 11a/14, 11b/07, 22b/14, 22b/15, 39b/12, 3b/02, 3b/03, 40a/07, 47a/10, 47a/11
 ġāh g. 86a/15
 g. ġāh 86a/15

ġā'ib Ar. Gözle görünmeyen âlem.
 ġ. 12b/08
 ġ. oldu 14a/02

ġālebe Ar. Üstün gelme, üstün olma, bastırma.
 ġ.-i şehvetdür 26b/08
 ġ. (ġavġā vü ġ. eyledi) 67b/10
 ġ. idüp 17a/07, 25a/13, 26a/03, 27b/06, 42b/10, 81a/05
 ġ. itdi 11a/15
 ġ. itdi 77a/15
 ġ. itdiler 26a/11
 ġavġā vü ġ. itdiler 73a/13
 ġ. itmiş 22b/01, 81a/15, 87b/07

ğ. itse 34b/07
ğ.+ sin 27b/07
ğālib Ar. Üstün gelen, yenen, galebe çalan (kimse).
ğ. 63b/06
ğ. gele 63a/01
ğ. oldu 89a/07
ğ. oldılar 91b/04
ğ. olmuş 47b/08
ğ. olup 30b/04
ğam Ar. Keder, tasa, kaygı, dert
ğ. 19b/07, 41b/09, 90b/07
ğ.+ a 23b/04, 4a/12
ğ.+ dan 16b/11, 43b/07, 91a/01
ğ.+ dan (ğuşşa-i ğ.) 75b/15
ğ.+ dan (jeng-i ğ.) 14b/05, 41b/06
ğ.+ ı 55b/09
ğ. yime 3a/13
ğamgīn Far. Gamlı, kaygılı.
ğ.+ lerdür 13a/10
ğam mehor Far. “Gamlanma, gamlı olma” anlamında Farsça ifade.
ğ. 23a/13,
ğamnāk Far. Kederli, üzgün.
ğ. 23a/02
ğamz Ar. Gammazlık, münafıklık.
ğ. idüp 83b/10, 84a/14
ğ. itmişdi 72a/10
ğanī Ar. Zengin, varlıklı, bol, doygun.
ğ. 62a/01
ğ.+ durur 68a/13
ğ.+ ler 62a/06
ğanīlık Ar. Zenginlik.
ğ. 80a/08
ğanīmet Ar. Beklenmedik zamanda ve şekilde ele geçen şey veya fırsat, emeksiz ve bedâvadan elde edilen menfaat.
ğ. (furuşatı ğ. bilmek) 31a/14
ğ. bilüp 52a/01
ğarīb Ar. Kimsesiz, zavallı.
ğ. 62a/07
ğ. (merd-i ğ.) 93a/07
ğ.+ e 92b/07

ğ.+ ler 35a/08, 43a/11
ğ.+ lere 35a/08
ğarķ Ar. Boğulma, boğma.
ğ. eyledi 9b/07
ğ. itmek 20b/07
ğ. olasin 69b/11
ğ. oldu 37b/05, 94b/04
ğ. oldığımı 57b/15
ğ. olduklarında 8b/03
ğ. olmuş 43b/01
ğ. olmuşdur 21a/04
ğ. olup 25b/01
ğ. olur 37b/07
ğavğā Far. Kavga kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli.
ğ. vü galebe eyledi 67b/10
ğ. vü galebe itdiler 73a/12
ğavr Ar. En dipteki yer, dip.
ğ.-ı nihāyetine 62b/01
ğayb Ar. Belirsiz, bilinmeyen şeyler.
ğ. 20b/09, 32a/05
ğ. (ricālū'l- ğ.) 93b/15
ğaybu'r-ricāl Ar. Halk arasında “uçler, yediler, kırklar” olarak bilinen “Gayb Erenleri”
ğ. 90b/10
ğāyet Ar. Gayet
ğ. 4b/07, 11a/06, 12a/06, 12b/01, 14a/03, 15a/09, 16b/14, 16b/15, 18a/05, 19b/05, 24a/09, 29b/02, 30b/02, 30b/09, 35a/10, 35b/04, 36a/08, 37b/15, 38a/01, 40a/07, 40a/11, 43a/09, 43b/13, 44a/08, 45a/06, 45a/10, 46a/01, 46b/05, 47b/01, 48b/09, 54b/05, 56a/11, 58b/01, 58b/15, 59b/01, 60a/10, 60a/12, 64a/08, 65a/08, 67a/04, 67a/15, 69a/08, 70b/04, 71a/05, 71b/13, 72b/15, 74a/07, 75a/08, 76a/04, 79a/11, 7a/06, 80a/02, 80a/03, 81b/14, 83a/02, 83a/06, 84a/04, 84a/06, 87a/05, 96a/01, 9b/15
ğ.+ de 64b/11
ğ.+ le 33a/01, 81a/13

ğāyib Ar. (< ġā'ib) Gözle görünmeyen âlem.

ğ. 91b/08, 94b/04, 94b/06

ğ.+ den 88b/12

ğ. oldı 15b/04, 56b/01, 94a/13

ğ. oldılar 94a/02

ğayr Ar. Başka bir kimse, başkası.

ğ. 12a/10

ğ.+ a 41b/12, 95b/14

ğ.+ ı 29b/07, 33a/12, 40a/09, 52a/05, 53b/13, 54b/01, 58a/12, 5b/02, 61a/06, 65b/02, 68a/01, 81b/01, 83b/06, 83b/10, 89b/02, 91b/15

ğayret Ar. Başka kimse, başkası.

ğ. 87b/13

ğ. eyle 76a/01

ğ.+ üm 31b/10

ğazā Ar. Din uğruna savaş.

ğ.+ lar itdükden 11a/08

ğ.+ sında (Uḥud ġ.) 89b/07

ğazab Ar. Öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak.

ğ. 2b/14, 5b/11, 5b/12, 5b/14, 5b/15

ğ.+ a 29b/15

ğ.+ a gelüp 5a/11, 81b/14

ğ.+ da (ḥin-i ġ.) 6a/01

ğ.+ dur 5a/06

ğ.+ la 5a/01, 5a/06

ğazabī Ar. Gazapla ilgili.

ğ. 3b/01

ğazbān Ar. Gazaplı, öfkeli, hiddetli, kızgın.

ğ. 10a/09

geç (Eski Türk<kīç) Belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra.

g. g. 12b/06, 25a/09, 88a/14

geç- (Eski Türk. keç-mek) 1. Bir yerden başka bir yere gitmek. 2.

g. 12a/08, 79b/13

g. (vaz g.) 69b/07, 81b/01

g.- di 11b/09, 37a/14, 56b/05, 60b/11, 64b/05, 71a/06, 83a/11, 87a/15, 92b/06

g.- diler 35a/14

g.- düm 36b/08

g.- e 20a/02, 79b/06, 95b/04

g.- elüm 57a/15

g.- er 91a/10, 92a/03

g.- ersen 45a/01

g.- me 58b/08

g.- mez 58a/07

g.- mez miydi 91b/10

g.- üñ 35a/14

g.- üp 36a/02, 38b/03, 46b/09, 46b/10, 55a/12, 73b/08, 81b/02, 8b/02, 95b/15, 96a/09

g.- üp (cānından geç-) 82a/14

g.- üp (hevādan geç-) 90b/15

g.- üp (kendülerinden geç-) 51a/06

g.- üp gittiler 31b/06

geçin- Yaşamak için gerekli şeyleri sağlayıp hayâtını sürdürmek, taayyüş etmek.

g.- e 79b/06

g.- üp 86a/08

g.- ürem 48b/06

g.- ürlerdi 40a/08

geçür- 1. Yaşayıp tüketmek 2. Belli bir yerde yer almasını sağlamak.

g.- di 56b/10

g.- me 44b/14, 74a/05

g.- miş 52b/04, 7a/02

g.- di 22a/08

g.- diler 5b/01, 7a/14

gedā Far. Dilenci, yoksul.

g. 12b/03, 13b/02, 8a/07

g.+ dur 84b/10

g.+ lığa 13a/11

gel- Bir yere gitmek, ulaşmak, varmak.

g. 3b/09, 10b/01, 13a/03, 18a/12, 19a/07, 19a/11, 22a/10, 27a/04, 27b/05,

27b/15, 28b/04, 28a/04, 30a/07, 38a/08, 38b/10, 39b/15, , 40b/08, 41a/12, 43b/07, 44b/03, 44b/14, 45a/08, 46a/02, 49a/07, 53a/10, 53b/03, 56a/10, 58b/08, 58b/09, 58b/11, 61a/15, 61b/02, 61b/10, 62b/12, 69b/07, 73a/02, 74a/03, 78a/11, 7a/09, 81b/01, 81b/12, 86b/14, 88a/03, 91a/03, 92a/02, 92a/10, 92a/14, 92b/03, 92b/14, 95b/14

g. (vaz g.) 27b/05, 40a/01, 58b/11

g.+ e 14b/13

g.- di 9a/04, 9a/12, 10b/06, 12b/06, 13b/14, 14b/10, 15a/14, 16a/08, 16b/01, 17a/05, 17a/09, 19a/06, 19b/02, 19b/13, 20a/01, 21b/14, 22b/02, 23a/05, 23b/04, 24a/03, 25a/10, 26b/12, 28a/11, 28b/06, 28b/10, 30b/06, 30b/15, 32b/15, 33b/14, 37a/09, 37a/10, 37b/03, 40b/07, 42b/07, 43a/04, 46b/15, 47b/04, 48a/09, 48b/02, 49a/03, 51a/01, 51a/15, 51b/13, 52a/04, 53a/01, 53a/11, 54a/08, 54a/10, 54a/13, 54a/15, 54b/09, 54b/10, 56a/05, 56a/06, 56a/08, 56b/02, 56b/06, 57a/07, 57b/11, 59a/14, 61a/10, 62b/12, 64b/01, 64b/02, 65b/11, 65b/15, 67a/13, 67b/06, 69a/09, 6b/08, 70b/11, 75b/08, 76b/04, 80a/06, 80a/11, 80a/12, 80b/04, 82b/13, 85b/03, 85b/09, 88a/10, 88b/12, 90a/09, 90a/11, 92b/02, 93a/06, 94a/03, 94a/04

g.- di (‘aqlı başına gel-) 34a/03, 94a/10

g.- di (‘azāba gel-) 36a/08

g.- di (ağır gel-) 59b/04

g.- di (başına gel-) 76b/11

g.- di (eceli gel-) 43a/06

g.- di (haqqından gel-) 25a/12, 64b/06

g.- di (hoş gel-) 44a/08

g.- di (īmāna gel-) 16b/03, 17a/13

g.- di (rāst gel-) 13a/02, 21a/11, 25a/07

g.- di (üzerine gel-) 13a/03

g.- di (vaz gel-) 32b/12

g.- di (vücūda gel-) 35b/02, 43b/14

g.- di (yirine gel-) 19a/13

g.- di (zuhūra gel-) 14a/05

g.- diginde 5b/10

g.- digün 23a/08

g.- digünde 72a/15

g.- diler 33a/14, 46b/09, 48a/03, 48a/06, 48a/11, 48a/12, 51a/02, 51a/05, 54b/09, 63b/04, 67b/14, 87a/13, 89a/12, 89b/03, 90a/14

söze g.- diler 53a/06

g.- diñüz 58a/05, 80a/13

g.- dügi 49a/05, 5b/10

g.- dügin 6b/12, 76b/04, 90a/15

g.- dügine 53a/04

g.- dük 73a/14, 80a/14

g.- dükde (‘aqlı başına gel-) 36b/13

g.- dükden 28b/08

g.- düm 18b/10, 27a/02, 27b/14, 82a/04

g.- düm (īmāna gel-) 75b/01

g.- düm (vaz gel-) 84b/04

g.- düñ 18b/09, 23a/13

g.- e 26b/15

g.- e (ayağına gel-) 44b/10

g.- e (gālib gel-) 63a/01

g.- elüm 33a/11

g.- em 65b/08

g.- en 20b/05, 20b/06, 20b/07, 20b/08, 23a/11, 31b/03, 43a/08, 53a/10, 53b/08, 53b/13, 53b/15, 57a/01, 59b/04, 7b/06, 80b/13, 86a/06

g.- en (zuhūra gel-) 91a/04

g.- ene 95a/02

g.- enler 26a/07

g.- esi 48a/09

g.- esin 76b/01, 84a/04

g.- eyin 28a/04, 52a/01, 71a/06

g.- eyin (haqqından gel-) 27a/05

g.- ince 65a/10, 72a/02

g.- iyor 38b/01, 44a/04, 63b/05, 85b/04
g.- iyorur 38b/03, 51b/05
g.- me 38a/09
g.- medi 28a/07, 8b/04
g.- medin 39a/06, 48a/05, 90a/14
g.- medügiçün (îmāna gel-) 34a/09
g.- megin 58b/01
g.- memekden 84a/09
g.- memişdür 84b/08
g.- meseñüz 90b/01
g.- mesün 6b/01
g.- meye 47b/06, 77b/14, 8b/13, 9a/02, 9a/03
g.- mez 55b/07, 65a/06, 66a/15, 80b/05, 81a/10
g.- mez (uyğu g.- mez gözine) 91b/15
g.- mezden 24b/07
g.- mezdi 21a/10
g.- mezseñ (îmāna gel-) 81b/04
g.- miş 20a/04, 54a/09, 54a/11, 77a/13, 77b/14, 78b/06, 80b/07, 87a/12, 89a/03
g.- miş (haber gel-) 38b/01
g.- mişdi 17a/06
g.- mişler 16a/05, 54a/10
g.- se 14b/03, 22b/14, 6a/09
g.- sün 43a/13, 65a/10
g.- süñ 70b/11
g.- üñ 22a/05, 31a/05, 58a/03, 67a/06, 67b/12
g.- üp 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6b/04, 6b/06, 7b/01, 8b/09, 9a/01, 9a/05, 10a/10, 11a/08, 11b/14, 11b/15, 13b/11, 13b/15, 14a/04, 14b/14, 17a/02, 17a/06, 18b/08, 18b/15, 20a/07, 21b/04, 21b/07, 21b/09, 22a/10, 22b/03, 23a/08, 23a/15, 24a/10, 24b/05, 24b/07, 26a/05, 26a/10, 26b/05, 28b/05, 29b/03, 29b/15, 30a/09, 30b/05, 30b/08, 30b/11, 32a/10, 33a/13, 35a/05, 35a/07, 35a/10, 35a/13, 37a/11, 38b/05,

39a/05, 39a/12, 41a/02, 41a/12, 48a/05, 49a/05, 50b/02, 51b/11, 52a/13, 53a/11, 55a/12, 55a/13, 59a/06, 5b/07, 60a/13, 60a/14, 60b/01, 61b/08, 62b/09, 63a/10, 63b/06, 65a/13, 66a/14, 69a/02, 71b/09, 72a/06, 73b/05, 76b/06, 76b/09, 77a/10, 82a/01, 82a/03, 82a/15, 82b/07, 84a/04, 84a/10, 84a/11, 87a/01, 87b/02, 88b/01, 8b/03, 8b/11, 8b/15, 90a/04, 92b/12, 93a/14, 93b/02, 93b/07, 93b/10, 93b/12, 94a/09.
g.- üp (ğazaba gel-) 5a/11, 81b/14
g.- üp (râst gel-) 10a/13
g.- üp (söze gel-) 20a/01
g.- üp (vaz gel-) 49b/10
g.- ür 20a/09, 26a/06, 36b/05, 38b/02, 39a/07, 39a/08, 51b/08, 67a/09, 96a/08
g.- ür (güç gel-) 19b/04, 19b/06
g.- ür (hoş gel-) 58b/06
g.- ür gider oldı 44a/07
g.- ür-imiş eger 8b/12
g.- ürdi (hoş gel-) 83a/07
g.- ürken 31b/01, 35a/12, 46a/07
g.- ürler 26a/06, 51b/06, 75a/10
g.- ürler (haqqından gel-) 35a/11
g.- ürler (karşu gel- “karşilamak”) 38a/14
g.- ürmüş 38b/02
g.- ürse 8b/12
g.- ürseñ 45a/03
g.- ürsin 21b/05
gemi Gemi.
g. 91b/03, 91b/09
g.+ sine 21a/05
genc Far. Hazine, define.
g. 30a/11
g.+ idür 88a/02
gendüm Far. Buğday.
g. (dâne-i g.) 4a/12
ger Far. Eğer
g. 5a/02, 10b/14, 11a/01, 12a/11, 13b/07, 14a/15, 29a/08, 30a/09, 41b/02,

47a/03, 47a/04, 56b/12, 61a/06, 66b/06, 66b/11, 72b/07, 72b/08, 79b/11, 84b/10, 85b/12, 88a/04

gerçi Far. Aslına bakılırsa, aslında, filvaki.

g. 53b/02, 56b/11

gerdân Far. Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan kısmı.

g.+ ı 77b/12

g.+ ina 63b/13

g.+ ında 27b/02

gerden Far. Gerdan kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli. Krş. gerdân

g. ü dest-beste 63b/08

gerek Gerek, lazım.

g. 22a/05, 22a/06, 24b/07, 31a/15, 43b/10, 59b/03, 62b/05, 63a/05, 71b/12, 74b/06, 76a/14, 80b/06, 81a/08, 91a/01, 91a/02, 93a/14

g.+ dür 11b/05, 18b/01, 26a/08, 2b/01, 44b/10, 45b/12, 51a/08, 63a/06, 63a/12, 63b/03, 78b/03, 84b/15, 93a/03, 93a/15

g.+ se 80b/06

gerek - Gerekmek, gerek olmak.

g.- dür 54a/07

g.- mez 84b/13, 9b/09

germ Far. Sıcak.

g. 81a/13

gerü Geri.

g. 33a/10, 93b/04

geşt Far. Gezme, geçme, seyretme.

g. ıderken 21a/11

g. itdi 23a/03, 48b/09

getür- Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletme, nakletme 2. Ulaşmak, erişmek.

g. 31a/10, 54a/02, 54a/12, 71b/02, 77b/07, 93a/02, 94a/01

g.- di 11a/05, 14a/01, 22a/09, 27a/07, 33a/08, 41a/02, 44b/08, 50b/07, 51b/13, 55b/04, 56b/01, 57a/07, 58a/10,

62b/02, 77b/07, 7b/13, 81a/14, 81b/09, 82b/11

g.- di (çūşa getür-) 15a/06

g.- di (vücûda getür-) 67a/06

g.- digi 22a/12, 72a/03

g.- digin (ele gel-) 52a/07

g.- digün 91b/07

g.- diler 24b/03, 33a/06, 34a/03, 34a/06, 34a/07, 36a/03, 36a/09, 44a/06, 54b/14, 55a/14, 55b/01, 63b/08, 66a/08, 6b/15, 70b/09, 76b/07, 79a/07, 87a/09, 93b/09, 94a/08, 94a/11

g.- dügi 31b/01

g.- dügümde 62b/04

g.- dük 41a/14

g.- düm 63b/09, 7b/03, 93a/07

g.- düñ 65b/09

g.- düñüz 24b/07

g.- düp 28b/13

g.- e 55b/03

g.- en 91b/06, 91b/08, 94a/11

g.- eni 31b/02

g.- eyin 6b/02, 71b/14, 93a/01

g.- imedi (tâkat getür-) 18a/05

g.- ince 6b/03

g.- mek (ele getür-) 50a/03

g.- memişdür 63a/02

g.- mişler 83a/05

g.- mişlerdi 27a/14

g.- tdi 27a/11

g.- ün 24b/03, 34a/03, 34a/05, 36a/09, 43a/12, 44b/09, 70b/08, 79a/06, 7b/10, 94a/07, 94a/11

g.- ün 35b/15

g.- üp 7a/14, 10b/03, 11a/05, 18a/03, 18a/06, 24b/08, 25a/10, 32b/10, 32b/11, 34b/11, 35b/06, 43a/13, 51b/14, 57b/11, 60b/06, 63a/09, 65a/11, 65b/02, 65b/14, 74b/02, 89a/06, 89a/12, 8a/04, 93a/04, 93a/07, 93a/09, 93b/01

g.- üp (yirine getür-) 48a/10

g.- ür 40b/15, 93a/15

gevher Far. Cevher, mücevher, elmas, inci.

g.+ dür 70b/14

gey- Giymek

g. 10b/05, 89b/12

g.- di 10b/06, 12b/13, 33a/07, 4a/13, 90b/03

g.- em 90a/02, 90a/04

g.- mezem 90a/09

g.- miş 50a/05

g.- üñ 90a/01

g.- üp 44b/01, 49a/15, 7a/11, 7b/10, 82b/04

geydir- Giydirmek.

g.- üp 7a/14

gez- Gezme.

g.- di 12b/14, 37a/05, 68a/05

g.- di (tağı taşı gez-) 69a/01

g.- diñüz 9a/14

g.- üp 9a/12

ğidā Ar. Gıda, besi.

ğ.-yı rūḥ 3a/08

ğ.-yı rūḥdur 3a/07

ğ.+ sı 2a/11, 2a/12, 2a/13, 3a/08, 95a/12

ğ.+ sını 2a/11

ğidālan- Gıda almak, beslenmek.

ğ.- up 2b/10

ğill Ar. Gizli kin ve garez, düşmanlık.

ğ. u ğalişden 43b/10

ğ. u ğalişden 23a/04

ğilmān Ar. Cennette hizmet eden delikanlılar.

ğ.+ dan 61b/03

ğ.+ dur 77b/03

ğinā Ar. Zenginlik, bolluk.

ğ. 62a/08

ğurre Ar. Gururlu, kibirli, mağrur.

ğ. olma 94b/08

gibi Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen.

g. 3b/03, 3b/04, 5b/07, 6b/12, 14a/08, 4b/04, 0b/11, 12b/03, 14b/01,

14b/13, 15a/04, 20a/15, 27a/10, 27a/13, 29a/07, 29b/07, 30a/14, 30b/14, 33a/09, 34a/08, 34a/10, 37a/03, 39b/01, 39b/04, 43a/11, 44a/10, 44b/10, 47a/09, 47a/13, 47b/07, 49a/13, 4b/09, 50b/04, 54a/05, 54a/11, 54b/07, 55b/05, 62a/09, 63b/02, 66a/14, 67a/03, 67b/09, 69b/12, 70b/13, 70b/14, 71a/13, 71b/04, 72a/12, 75b/02, 76a/13, 77a/10, 77b/05, 78b/01, 78b/05, 79a/01, 79b/09, 79b/10, 81a/15, 83b/06, 83b/13, 84b/01, 84b/08, 86a/12, 86b/13, 87a/03, 87a/04, 87a/05, 87b/04, 87b/05, 87b/08, 87b/09, 89a/14, 8b/09, 92b/03, 96a/02, 9b/14

g.+ dür 36b/06, 42a/08

gice Gece, gündüz karşıtı.

g. 14b/08, 25a/01, 25a/06, 25a/10, 26b/09, 27b/12, 35b/03, 39a/02, 39a/04,

39b/10, 3b/06, 3b/12, 40a/09, 40a/12, 40b/13, 41a/04, 41a/13, 48a/04, 48b/10,

56a/15, 57b/03, 67a/07, 80a/14, 87b/05, 91b/15, 95b/02

g.+ de 46b/07, 60b/11

g.+ ler 42a/13, 49b/14, 8a/09

g.+ lerde 25a/02, 49b/02

g.+ leri 73a/06

g.+ si 46b/06

giçe Gece, gündüz karşıtı. Krş. gice

g. 12b/04

git- Gitmek.

g.- e 47a/10, 68a/02

g.- eler 93b/02

g.- elüm 10b/02, 38a/08, 43a/05, 45a/08, 46a/02, 56a/12, 65a/02, 67a/06, 67b/05, 71a/10

g.- en 59b/04

g.- eni 31a/12, 35a/10

g.- er 45a/01, 45a/08, 45b/10, 47b/13, 58b/03, 80b/05, 8a/10, 96a/09, 9b/09

nā-murād g.- er 29a/15

gelür g.- er oldı 44a/07
g.- erdi 25a/02, 54a/03, 5b/03,
72a/02
g.- erem 92b/05
g.- erin 38a/09
g.- erken 17a/01, 17a/10, 31b/11,
33b/13, 35b/06, 56a/12, 65b/14, 70a/01,
71a/08
g.- erler 6a/14
g.- erlerse 65a/01
g.- ermi 77a/01
g.- erseñ 89a/09
g.- ersiz 67a/13
g.- eyin 19a/08
g.- eyüm 92b/14
g.- ince 58b/05
g.- üp 12b/14, 22b/13, 24a/03,
50a/06, 93a/05
nā-murād g.- üp 76b/11
gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek.
g. 53a/15
g.- diler 27a/01
g.- me 96a/08
g. 96a/03
gine Yine, tekrar.
g. 47a/11, 48a/10, 56b/07, 67a/11
gir- 1. Dışarıdan içeriye geçmek. 2.
Kendini (bir topluluğa, bir kuruluşa)
katmak, katılmak, bir topluluk içinde yer
almak, intisap etmek. 3. Dönüşmek,
inkılâp etmek.
g. 21a/05
g.- di 7b/09, 17a/02, 19a/11,
26a/15, 27b/13, 28a/05, 28a/06, 31b/08,
31b/09, 36a/01, 39a/04, 40b/02, 51a/09,
51b/01, 51b/04, 51b/11, 52b/14, 57a/13,
64b/11, 66b/04, 67b/15, 68a/06, 83a/12,
86b/06, 90a/05
yola g.- di 50b/10, 72a/01
g.- diler 87a/10
g.- düm 19a/13, 19b/01, 40b/12
g.- e 62a/05
g.- en 19b/01

g.- ersin 19a/09
g.- esin 46b/13
g.- ince 70a/05
g.- iser 68a/07
g.- meden 54b/08
g.- medin 9b/08
g.- megi 59b/08
g.- mek 87a/04
g.- meyince 62a/07
g.- mez 34a/09, 62a/08
g.- miş 20a/07, 32b/09
g.- se 78a/12
g.- se (eline gir-) 29a/14
g. şevāba 88a/01
g.- üp 16b/01, 19a/08, 19a/09,
19b/01, 19b/12, 22b/02, 27a/04, 28a/03,
40b/02, 40b/04, 44b/11, 4b/02, 4b/05,
60a/15, 60b/02, 60b/05, 60b/07, 62a/07,
67b/01, 67b/14, 68a/01, 71a/11, 74b/08,
78a/13, 7b/09, 84a/06, 84b/05, 85a/14,
86b/15, 87a/02, 91a/11
g.- üp (yola gir-) 50b/01
g.- ür (her şekle gir-) 23b/08
girān Far. Kıymeti fazla, değeri çok
olan.
g.-māye 70b/08
girçek Gerçek
g. 16a/09, 21a/01, 26a/02,
71a/05, 76b/03, 90b/10
g.+ dür 51b/07
g.+ misin 71a/03
giriv Far. Bağırma, bağrışma, feryat,
figan.
g. 75b/04
girü Geri, ileri karşıtı.
g. 1b/05, 4a/01, 4a/02, 4a/06,
14a/02, 16b/03, 18a/04, 18a/05, 19a/08,
30a/03, 32b/14, 40b/02, 42b/04, 42b/05,
48a/12, 52b/04, 54b/12, 56b/05, 58a/02,
58a/04, 60b/13, 68a/02, 69a/01, 69a/10,
73b/09, 78a/05, 80b/02, 86b/06, 88b/12,
g. 91a/05, 91a/06, 92a/14, 92b/03,
95b/06, 96a/10, 96a/11

g.+ den 52a/13
g. düşdi 91a/07
g. kalmadı 68a/05
g. kalur 35b/03
g.+ lerden 21b/13

giryān Far. Ağlayıcı, ağlayan.

g. 12b/15, 23a/01, 95b/03

git- 1. Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesâfe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek. 2. Bulunduğu yerden ayrılmak. 3. Yok olmak, eser kalmamak.

g. 80b/10

g.- di 9b/05, 12b/10, 17a/01, 21b/11, 22b/05, 22b/07, 22b/12, 22b/13, 27a/14, 27b/12, 28b/04, 34a/06, 35a/11, 35a/12, 37a/15, 38a/15, 39a/05, 40b/05, 43a/07, 43b/08, 45a/09, 46b/09, 47b/10, 48a/09, 48b/08, 51b/02, 51b/14, 52a/01, 52a/02, 52b/01, 56b/02, 56b/06, 57a/11, 57b/13, 69a/04, 72a/09, 78b/14, 80a/09, 92b/01, 92b/05, 92b/08, 92b/10, 93a/02

g.-di (‘ aklı başından git-) 34a/01, 36b/12

g.-di (‘ aklı git-) 22b/06, 94a/09

g.-di (îmânsuz git-) 8a/15

g.-di (işine git-) 7b/08

g.-di (nâ-murâd git-) 29b/01

g.-di (yolına git-) 6b/08

g.- diler 35a/14, 48a/15, 67a/07, 71a/12, 74a/01, 78a/07

g.- diler (geçüp git-) 31b/06

g.- dügi 57b/04

g.- dügin 52a/14, 54b/12, 6b/05

g.- dük 93b/05

g.- me 89a/09, 8b/03, 96a/02

g.- medi 67a/10, 67a/11, 68a/05

g.- mege 38a/06

g.- mek 43a/03, 47a/14, 65a/15

g.- mesün 17b/09

g.- mesün (dilünden git-) 15b/13

g.- mez 49b/14

g.- mezdi 15b/11, 25a/03, 5b/02

g.- miş 34b/15, 87b/07

g.- mişler 73b/06

g.- se 29a/14, 67a/11

gizle- Gizlemek, saklamak.

g.- di 74b/08

gizlü Gizli, saklı.

g. 62a/13, 72b/08, 85b/12

gizlüce Gizlice, gizliden.

g. 63a/11

ğonce Far. Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk.

ğ. 15a/04

göbek Göbek.

g.+ ümden 83a/08

göç- Bulunduğu yerden ayrılıp yerleşmek üzere başka yere gitmek, yurt değiştirmek, göç etmek, hicret etmek.

g.- üp 80a/11

gögercin Güvercin.

g. 14b/14, 14b/15, 15a/01, 15a/02, 85a/10

g.+ i 85a/14

gögüs Bağır, döş, sine

g.+ inüñ (gögsinüñ) 36b/13

gök Gökyüzü, asuman.

g. 32a/09

g.+ de 11a/12, 45b/02

g.+ den 17a/01

g.+ e 11a/11, 11a/12

g.+ ler 33b/06

gökcek Güzel, sevimli, hoş.

g. 59b/01, 79b/13

göm- Yerin altına koyarak üstünü toprakla örtmek.

g.- e 65b/10

gönder- Göndermek, yollamak.

g. 63a/08

g.- di 5b/11, 5b/04, 9b/04, 15a/11, 18b/15, 20b/13, 27b/11, 28b/09, 30b/15, 33a/01, 33a/03, 33a/06, 43a/04, , 60a/14, 63b/04, 65a/10, 66b/01, 76a/14, 76b/05,

81a/04, 82a/13, 84a/02, 84a/05, 84a/07,
89b/12, 8a/05, 90a/07, 94b/01

g.- di (haber gön-) 76a/09

g.- digün 84b/01

g.- diler 23a/09, 31a/10, 67b/13,
94a/05

g.- dim 71b/02

g.- em 63a/07

g.- en 93b/04

g.- esin 9b/01

g.- memişdür 89b/13

g.- mişdüm 72a/07

g.- sem 63a/05, 63a/06

g.- üp 49b/08, 54b/14, 84b/06

g.- ürin 47b/06

gönlek Gömlek.

g. 47a/02

g.+ e 46b/14

g.+ i 46b/14, 47a/01

gönül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil.

g. 25b/08, 2a/10, 41a/08, 42a/14,
53a/12, 61b/09, 72b/06, 73a/01, 88a/10,
91a/01, 91a/02

g.+ de 16a/01, 53b/04, 96a/13

g.+ den 17a/13, 20b/04, 26b/12,
28a/14, 4a/08, 4b/10, 53a/05

g.+ i 16a/03, 22b/09, 25b/09, 29a/10,
33b/04, 45a/07, 59a/01

g.+ in 75b/15

g.+ in egleyüp 72a/02

g.+ inde 12a/06, 32a/14, 39a/01,
9b/12

g.+ inden 11a/14

g.+ ine 22a/13, 8b/09, 95a/08

g.+ ini 16a/02, 41b/02, 43b/11,
95a/04

g.+ ler 88a/02

g.+ lerden 23b/06

g.+ lere 95a/01

g.+ leri 14a/07

g.+ lerine 25b/14

g.+ lerini 64b/15

g.+ üm 93a/01

g.+ üme 95a/15

g.+ ümüz 75b/09

g.+ ümüzün 26b/03

g.+ ün 2a/12, 92b/15

g.+ ünde 53b/01

g.+ ünden 92a/06

g.+ üne 14a/10, 14b/03, 1b/13,
92a/06

g. virdüm 88a/12

g. virmedi 41b/12, 77a/14

g. virmedüm 95b/11

g. virmez 7b/03

g. virüp 77b/02

gör- Görmek.

g. 6b/13, 25b/02, 32a/12, 40b/08,
43b/08, 46a/08, 56b/10, 56b/14, 5b/14,
63b/09, 65b/07, 68a/06, 70a/05, 74b/13,
79a/13, 80b/03, 80b/08, 88a/03

g.- di 10a/12, 10b/07, 11b/03,
12b/10, 13a/07, 15a/02, 15a/05, 17a/01,
20a/03, 20a/05, 20a/07, 20a/09, 20a/10,
20a/12, 20a/14, 21b/07, 22a/02, 22a/12,
22b/07, 22b/08, 23a/08, 23a/11, 24a/03,
24a/05, 25a/07, 25a/08, 26a/02, 26b/12,
27a/05, 27a/11, 27a/13, 28a/02, 28a/08,
31a/03, 31a/05, 31b/08, 31b/12, 32b/09,
33a/04, 33a/07, 33a/14, 34a/04, 35b/04,
35b/06, 36b/01, 36b/13, 38b/04, 39a/07,
39a/08, 39a/10, 39a/15, 41a/05, 41a/12,
41b/12, 42b/09, 46b/08, 47a/10, 47a/15,
48b/12, 49a/02, 51a/05, 51a/10, 51a/15,
51b/01, 51b/04, 51b/08, 51b/11, 52a/04,
53a/11, 54a/13, 54b/11, 56b/02, 56b/06,
57b/15, 61b/09, 63a/11, 65a/13, 67b/07,
69a/04, 71b/08, 72a/04, 73a/01, 78b/07,
78b/10, 78b/13, 7a/06, 7b/10, 82b/09,
83a/12, 84a/08, 88b/11, 89b/06, 90a/15,
91b/01, 91b/02, 92a/09, 92b/11, 92b/13,
94a/08

g.- di (göz gözi gör-) 39a/06

g.- diler 10a/15, 11b/15, 22b/11, 31a/06, 38b/01, 54a/08, 54b/02, 55a/02, 55b/01,
55b/04, 63b/03, 67a/08, 67a/11, 67b/03, 6a/15, 77b/08, 77b/15, 86b/13, 8b/14
g.- düğün 47b/05
g.- dük 60a/05, 87a/10, 87b/10, 89b/15
g.- dükçe 11b/07, 17a/14
g.- dükleri 6b/12
g.- düm 19a/14, 19b/01, 24b/05, 41a/13, 66a/04, 74b/04, 83a/08, 86b/09
g.- dün 17a/10
g.- dün 10a/14, 62b/05, 74b/10
g.- düñüz 38b/03
g.- e 19a/02, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 26b/06, 51b/02, 63a/15, 71b/08
g.- elüm 59a/07, 83b/01, 89b/14
g.- em 96a/14
g.- en 23b/09, 46b/11, 52b/03, 53b/15, 54a/14, 54b/03
g.- enler 52b/01, 60b/07
g.- esin 56a/15, 62b/04, 63a/13
g.- esiz 31a/05, 87b/09
g.- evüz 76b/02
g.- eyin 25a/06, 71a/05
g.-eyüm 47a/08, 47a/12, 68b/15, 89b/05, 91a/13
g.- ilmez (iş gör-) 83b/04
g.- ince 61b/09
g.- ine 14b/06, 91a/02
g.- me 74a/01
g.- medi 10a/05
g.- mediler 68a/04
g.- medin 43a/02
g.- medüm 78b/01, 92b/03
g.- medün 96a/09
g.- mege 38a/01
g.- mek 16a/12, 8a/12
g.- meyem 83b/03
g.- meyesin (revā gör-) 61a/09
g.- mez 13b/04, 23b/08

g.- mez (şoñını g.- mez olur) 34b/06
g.- mezin 59b/12
g.- miş 62b/01, 62b/06, 82a/02
g.- se 10a/02, 15a/07, 21a/08, 39a/13, 7b/05
g.- seler 43b/01
g.- señ 61a/06
g.- ün 62a/08, 66a/05, 68a/04, 77b/03
g.- ündi 55b/05
g.- ünmez 72b/06
g.- üp 11b/06, 16b/03, 17a/05, 20b/10, 22b/15, 23b/02, 24a/02, 30a/06, 31a/03, 33b/14, 48b/10, 50b/02, 52a/07, 55b/02, 72a/06, 73b/04, 75a/10, 75b/07, 76b/03, 76b/08, 77a/12, 78a/03, 78a/09, 79a/15, 82b/11, 85a/13, 85a/15, 85b/08, 87b/12, 89b/03, 89b/10, 89b/15, 8b/08
g.- üp (çok gör-) 15b/01
g.- üp (yarağ gör-) 5a/13
g.- üp (yarağın gör-) 87a/14
g.- üp gözedüp 86b/03
g.- ür 23b/09, 44b/15, 60a/05, 63a/08, 85b/11
g.- ür (hoş gör-) 49a/10
g.- ürdi 78a/15
g.- ürdiñüz 60a/01
g.- ürler 53a/05, 59b/13
g.- ürler mi 59b/11
g.- ürse 52b/02, 63a/07
g.- ürşen 47a/09
g.- ürseñ 47a/13
g.- ürsin 59b/08, 66b/09, 91a/01
göre Göre, gereğince.
g. 17b/05, 24a/08, 24b/06, 38b/10, 47b/11, 62a/04, 66a/05, 69b/01, 74a/11, 84b/10
görin- Görünmek.
g.- di 14a/05, 95b/02
g.- e 92a/02
g.- en 20b/03
g.- medi 88b/13

g.- ür 21a/02, 31a/15, 90b/15
g.- ür (göze görün-) 85a/09
göster- Görülmesini sağlamak.
g. 27a/04, 27a/07, 47a/08, 47a/12
g. (yol göster-) 13a/03
g.- di 11b/06, 14a/02, 65b/13,
81a/15, 89b/08, 89b/14
yol g.- di 13b/11, 13b/14
g.- diler 89b/06
g.- dün 47b/02, 47b/03
g.- eyin 46a/06
g.- medi (ihtiyâc göster-) 82a/06
g.- meyeler 55a/04
g.- meyem (ihtiyâc göster-)
29b/04
g.- mezdi 49b/02
g.- se 16b/04
götür- Götürmek.
g.- di 69a/01, 6b/04, 6b/07
g.- diler 42b/04, 52a/13, 80a/12
g.- en 72b/01
g.- me 13b/07
g.- mediler 84a/14
g.- üp 22b/14, 24a/02, 84a/03,
94a/03, 9a/15
g.- üp (el götür-) 23a/13
g.- ürdi 29b/10
götüril- Götürülmek.
g.- miş 60b/02
göz Görme organı, göz.
g. 91b/11
g.+ den 42a/02
g.+ e görünür 85a/09
g. gözi gördi 39a/06
g.+ i 33b/04, 44b/15, 63b/13,
91a/06
g.+ i (yüzi g.+ i belürsüz) 34a/02
g.+ i (göz g.+ i gördi) 39a/06
g.+ imüñ yaş diñmemişdür 7b/12
g.+ in 20a/14, 26b/04
g.+ inde 29a/10
g.+ inden 10a/14
g.+ ine 14b/06, 16a/03, 22a/13

g.+ ine (uyhu gelmez g.+ ine)
91b/15
g.+ iñi 23b/01
g.+ le 60b/15
g.+ ler 70a/02
g.+ leri 36a/15, 68a/04, 86b/11
g.+ lerimüz yolda kaldı 40b/15
g.+ lerin 51b/13, 91a/15, 92b/13
g.+ lerinden 10a/01, 9b/13
g.+ lerine 26a/03, 34b/06, 36b/09,
36b/10, 36b/12, 73b/12
g.+ leriñi 91b/11
g.+ lerinüñ 15b/05
g.+ lerün 23b/01
g.+ üm 10b/02
g.+ ümden 36b/15
g.+ ün 2a/01
g.+ ün doymaz 47a/02
g.+ ünde 12a/10
g.+ ünü 91a/15, 92a/06
gözet- Korumak, bakmak.
g.- di 80b/03
g.- üp 86b/03
gözü Ayna.
g.+ si 91a/01
ğulām Ar. Köle, esir.
ğ. 38a/09, 38a/11, 38a/13,
38a/14, 38b/03, 73b/15, 84b/10, 86a/11
ğ.+ a 38b/02, 77b/02
ğ.+ ı 38a/15, 77b/05
ğ.+ um 88a/04
ğ.+ uñ 38a/13
ğüne Far. Tür, nevi, çeşit, tarz.
g. 70b/10
ğurāb Ar. Karga
ğ. 30a/09
ğ. ola 87b/05
ğurūr Ar. Gurur, kibir.
ğ. 9b/10, 9b/11, 9b/12
ğ.+ dur 8a/14
ğ. gelüp 8b/09
ğ.+ ıdur 20b/07
ğ.+ ıla 9b/05, 9b/06, 9b/09

ğ. itdi 8a/15
ğ. itdügiçün 9b/06
ğ. itme 9b/10
ğusl Ar. Yıkanma.
ğ. ideyin 28a/03
ğuşsa Ar. Keder, kaygı.
ğ. 88a/02
ğ.-i ğamdan 75b/15
ğüç Yapılması zor, kolay karşıtı.
g. 19b/05, 28a/11, 31a/15
g.+ i 27b/02
g.+ ün 44a/11
g. gelür 19b/04, 19b/06
g. olur 44a/10
ğüçli Güçlü, kuvvetli.
g. 62b/14
ğüt- Önüne katıp sürmek ve otlatmak
g.- er 89b/01
g.- erdi 89a/06
ğül Gülgillerin örnek bitkisi.
g. 37b/14, 77b/11, 87b/02
g.-âb saçup 94a/10
g.+ den 37b/14
ğül- Gülmek.
g.- e 72b/08
g.- elüm 58a/03
ğülce Güzel, yakışıklı.
g. 83a/05
ğülgün Far. Gül renkli, pembe.
şebih-i g. 51a/10
ğülistân Far. Gül bahçesi, gülü çok
olan yer, gülşen, gülzar.
g. 82a/10, 86a/12, 87b/02
şerif-i g. 87b/05
g.+ a 86a/15, 86b/03, 87a/10
g.+ dan 37b/14
g.+ dur 26a/15
g.+ i 86b/15
g.+ m 42a/14
g.+ muñ 25b/10
ğülşen Far. Gül bahçesi, gülistan, gülzar.
g. 45a/12, 77b/10, 80b/14, 82b/09
g.-i ħüsni 15a/04

g.+ dür 25b/10
g.+ i 86b/01
ğümân Far. Zan, sanma, sezme.
g. 14a/09
ğümrah Far. Yolunu kaybetmiş,
yolunu şaşırmiş olmak.
g. 12a/05, 9b/10
ğümüş Gümüş.
g. 56b/03
g.+ den 57b/03, 57b/04
g.+ i 56b/04
ğün 1. Gün. 2. Güneşin doğuşu ile
batışı arasındaki zaman parçası, gündüz.
3. Güneş.
g. 4b/04, 6a/08, 6b/08, 6b/13,
7a/05, 7a/07, 7a/08, 10a/04, 11a/15,
13a/01, 14b/09, 14b/14, 15a/14, 15b/09,
16a/08, 16b/15, 18b/05, 18b/07, 19b/12,
19b/15, 21a/10, 23a/05, 24a/09, 25a/05,
25b/13, 26a/01, 27b/10, 29b/03, 2a/01,
30b/02, 30b/04, 31a/02, 31b/08, 32b/09,
33b/13, 36b/04, 37a/05, 38a/07, 38a/08,
38a/10, 38a/11, 38a/12, 38b/08, 3b/08,
40a/09, 40a/10, 42a/13, 42b/07, 42b/08,
43a/03, 43a/07, 44a/03, 44a/07, 44a/15,
44b/01, 44b/02, 46a/01, 46b/02, 47a/07,
47a/11, 47b/05, 48b/13, 49b/07, 50b/01,
50b/10, 52b/14, 54b/09, 55a/07, 55a/11,
56a/04, 56a/08, 56b/05, 56b/08, 57a/15,
57b/10, 58a/09, 59a/09, 59b/07, 59b/10,
5a/05, 60a/13, 63a/12, 64a/08, 64a/10,
65a/10, 66b/05, 66b/10, 67a/02, 67a/15,
67b/02, 68a/07, 69a/01, 70b/06, 71a/01,
71a/06, 72a/14, 72a/15, 73a/01, 73b/10,
74a/09, 74b/01, 75a/11, 75b/04, 77b/01,
78b/02, 7b/01, 80a/10, 80b/03, 82b/12,
83a/07, 83a/11, 84a/01, 85a/09, 86a/10,
86b/05, 87b/02, 8b/07, 91a/09, 91a/10,
92b/01, 92b/06, 93b/04, 94a/03, 94b/09,
96a/12
g. (pâdişâh-ı g.) 81b/09
g. batısındağı 63a/12

g.+ de 21a/12, 32a/03, 39b/14, 44a/01, 47b/06, 48b/14, 54b/07, 55a/08, 58b/01, 62b/15, 65b/06, 69b/02

g.+ den 29b/09, 42b/04, 59b/10, 72a/05, 73b/07

g.+ den (gün g.+ den) 42b/08

g.+ den güne 30b/03

g.+ dür 57a/15

g.+ e 24b/10, 29b/09, 59b/10

g.+ e (günden g.+ e) 30b/03

g. günden 42b/08

g.+ i 39b/10, 49a/10

g.+ inde 13b/11, 15a/12, 36b/03, 59a/02, 74a/10

g.+ lerde 10a/04, 44a/03, 50b/01, 52b/14, 56a/04, 57b/10, 59b/10, 7b/01

g.+ lik 44b/06

g.+ üñ 44b/14

g.+ üñe 57a/08

günāh Far. Günah dini suç.

g. 2b/12, 5a/02, 69a/11, 69a/15, 79a/09, 79a/10

g.-ı kebâyirden 95a/11

g.-ı kebâyirdür 95a/10

g.-ı kebâyirün 95a/11

g.-ı şağâyirdür 95a/09

g.-ı şağâyiri 95a/10

g.+ a 4b/13, 68a/13, 96a/02

g. eyledün 69a/13

g.+ ı 36b/03, 79a/06, 79a/15

g.+ ından 68a/14, 73b/08

g.+ ını 3a/12

g. ider 34b/04

g. itdiyse 36b/02

g. itmekle 3a/11

g. itseñ 5a/02

g.+ lardan (taḥkīk-i g.) 95a/12

g.+ ların 90a/08, 90a/10

g.+ larına 95a/05, 95a/06

g.+ larını 90a/12, 95a/04

g.+ laruñdan 84b/04

g.+ um 74a/03, 79a/02, 96a/01

g.+ umı 13a/09

g.+ uñdan 81b/02

günāhkār Far. Günahlı, günah işleyen.

g. 23b/10, 81b/11, 90a/09

g. ola 2b/12

günce Gün kadar.

g. 96a/10

gündüz Gündüz, gece karşıtı.

g. 46b/06, 87b/05, 91b/15

g.+ dür 39b/10

g.+ i 43b/05

g.+ in 49b/14

g.+ lerde 49b/02

g.+ leri 73a/06

güneş Güneş.

g. 45b/05, 45b/06, 45b/08, 45b/09, 63b/01

g.+ den 37b/13

g.+ i 63a/07, 63a/08, 63a/13, 63a/15, 63b/03

günlük Günlük, o günkü.

g. 43b/15, 48a/03, 55a/06, 81a/12

gür Çok bol olan, kuvvetli.

g.+ dür 85b/14

gürbüz Far. İyi gelişmiş, serpilmiş, sağlam bir bünyeye sâhip.

g. 85b/12

güşvār Far. Dikkatle dinleme, kulakta küpe etme.

g. it 16a/01

güt- (Bir veya birçok hayvanı) Önüne katıp sürmek ve otlatmak.

g.- dügi 89b/03

güyā Far. Söyleyen, söyleyici.

g.+ larıdur (bülbul-i g.) 25b/10

güzin Far. Seçkin, seçilmiş.

şahābe-i g. 17a/11

-H-

hā İhtar, ikaz ve tembih bildirir.

h. 96a/09

hāb Far. Uyku.

h.+ a vardı 26a/03

hābbe Ar. En ufak şey, zerre.

h. 58a/08, 60b/04
h.+ si 25a/03
haber Ar. Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.
h. 10b/15, 14a/08, 26b/01, 41b/03, 55b/15, 63b/04
h. gelmiş 38b/01
h. gönderdi 76a/09
h.+ i 24a/04, 24b/05, 43a/08, 4a/07, 50a/06, 54b/13, 68b/10, 76a/11, 7a/10
h.+ imüz 87b/01
h.+ in 35a/07, 43a/10, 94a/14
h. itdiler 21b/14
h. oldu 44a/04
h.+ üm 84b/03
h. virdiler 35b/12, 38b/04, 43a/09
haberdâr Ar. Haberi olan, haberli, vâkıf
h. 23b/06, 58a/02, 58b/05
h. oldu 60b/09, 69a/07
Habîb Ar. Özel İsim.
Şeyh H 75a/07, 75a/13, 75a/14, 75b/06, 75b/09
Sultân Şeyh H. 75a/06
Habîbu'llâh Ar. Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed.
H. 19b/13, 41a/05, 64a/06, 69b/15, 70a/09, 88b/14
H. (Hâzret-i H.) 2a/02, 16a/08, 41b/01
H. (Hâzret-i H.) 61b/10
H.+ a (Hâzret-i H.) 5b/10
H.+ üñ 90a/07
Hâbil Ar. Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı, Kabil'in kardeşi.
H. 68b/08, 68b/09, 68b/11, 68b/13, 69a/09
H.+ e 68b/09, 68b/10, 68b/13
H.+ i 68b/15, 69a/04, 69a/08
H.+ üñ 69a/01, 69a/07
habîr Ar. Haberi olan, haberli, haberdar, vâkıf.

h. oldu 69a/01
habs Ar. Hapis, dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma.
h. idüp 7a/05
h. itmek 66b/06
hâcât Ar. İstekler, dilekler.
h.+ uñı 94b/07
hacc Ar. İslâm dîninde şer'an zengin sayılan her müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usûllere göre Kâbe'yi ziyâret etmesi şeklindeki farz ibâdet.
h. 48a/10
h.+ a 48a/02, 48a/09
h.+ ı 48a/02, 48a/07, 48a/08, 48a/15, 48b/05
h.+ m 48a/10
h.+ mı 48a/14, 49a/01
Haccâc Ar. Irak valisi olup, Hz. Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyet eden Yusuf bin Sakafi'nin ünvanı.
H. 34b/09, 35a/08, 35b/01, 35b/14, 36a/03, 36a/07, 36b/01, 36b/07, 36b/10,
36b/14, 37a/01, 37a/12
H.-ı Yûsuf 34b/07
H.+ a 35b/12, 36a/03
H.+ ı 37a/10
H.+ uñ 37a/07, 37a/11
Hâcer Ar. Özel isim.
İslamiyet ve Musevilik kaynaklarına göre Hz. İbrahim'in ikinci karısı, Hz. İsmail'in annesidir.
H. 82b/12
hâcet Ar. İhtiyaç, gereklilik, muhtaçlık.
h. 90a/05, 91a/09, 91a/13
h.+ e 64a/14, 64b/04
h.+ i 28b/05, 40b/07
h.+ in 82b/03
h.+ ine oturdu 5a/10
h.+ üm 56a/13, 68b/01
h.+ ümüz 73b/02
h.+ üñi 86b/02

hacı Ar. (<hâcc) Hacı olmuş kimse.
h. 44a/10, 48a/13, 48b/05
h.+ lar 48a/05
h.+ ları 48a/05, 48a/15, 48b/02,
5a/09
h.+ laruñ 48a/14
h.+ nuñ 48a/02

Hacı Bayrām

H. 43b/11, 43b/14, 43b/15,
44a/01, 44b/04, 44a/07, 44a/11, 44a/15,
44b/07, 44b/08, 44b/10 H. + a
44b/03, 44b/04
H. + uñ 43b/11,44b/06
Sultān H. + uñ 43b/13

Hacı Bektāş Hacı Bektaş Veli. Türk
sofisi. Bektaşilik tarikatının piri (1210-
1271).

H. 85a/05, 85a/13, 85b/01,
85b/03, 85b/04, 85b/05, 85b/08, 85b/09,
85b/10, 85b/11
H. -ı Velī 85a/11

hadd Ar. Yanak.

h. 15a/04
h.+ inden 84b/06

hadd Ar. Sınır, hudut.

h.+ inden 85a/02
h.+ ini 84b/09
h.+ ini bilüp 85a/02

h.+ süz 85b/12

haddizātında Ar. Aslında, esâsen

h. 74a/12

hadī Ar. Sırada ilk, birinci.

h. (faşl-ı h. ° aşer) 16a/01
h. (faşl-ı h. ve şelâşün) 45a/04

hadīs Ar. Hadis.

h. 26a/02
h.-i nübüvvedür 64a/04
h.-i şerīfdür 69b/09
h.-i şerīfi 26a/01, 26a/12
h.+ i 45b/14
h.+ idür 62a/04
h.+ imidür 26a/02

hādise Ar. Olan, ortaya çıkan, vukū
bulan her türlü hal, keyfiyet ve oluş,
vak'a, olay.

h.+ leriñe 84b/01

hāfā Ar. Gizlilik.

h. 23b/08, 30a/08

hafv Ar. Korku

h. 10b/13, 9b/12
h. ider 32b/05

Hak Ar. (<Hakḳ) 1. Allah, Cenâbıhak,
Tanrı, Hudâ 2. Doğru, gerçek. 3. Dine,
kanunlara, adalete, vicdana uygun olan.
4. Hukûkun veya geleneğin bir kimseye
tanıdığı şey, hisse, pay.

H. 1b/12, 2a/05, 2a/07, 2b/04,
3a/12, 3a/13, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 3a/12,
3a/13, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 5b/03, 5b/11,
9a/07, 9b/04, 9b/14, 10b/07, 11a/04,
11a/07, 11a/10, 11b/05, 11b/10, 12a/02,
12a/04, 13b/04, 14b/02, 14b/03, 17b/04,
18a/03, 18a/04, 18a/09, 18a/15, 18b/03,
18b/14, 19a/01, 19a/03, 19a/05, 20b/15,
26b/03, 2a/05, 2a/07, 2b/04, 30b/15,
32a/05, 32b/01, 34a/08, 34a/10, 34b/01,
37b/03, 37b/10, 40a/03, 40a/04, 42b/13,
45a/02, 47a/08, 47a/12, 47b/05, 48a/14,
49a/01, 49a/06, 4a/03, 4a/09, 4a/13,
4b/10, 4b/14, 50b/03, 52b/11, 56b/14,
56b/15, 57a/03, 58b/13, 59b/01, 59b/06,
60a/08, 61a/08, 61a/09, 61b/15, 62a/01,
62a/10, 64b/12, 64b/13, 65a/01, 66b/07,
67a/12, 67b/01, 68a/11, 68b/03, 68b/09,
68b/12, 68b/13, 6a/03, 6a/04, 70a/09,
70b/01, 72a/10, 72b/03, 72b/06, 73b/08,
74a/01, 74a/10, 76b/12, 79a/07, 79b/03,
80b/08, 80b/12, 80b/13, 80b/14, 80b/15,
81a/03, 81a/09, 81b/09, 82a/06, 82a/08,
82a/12, 82b/01, 82b/02, 82b/14, 83a/09,
85a/08, 86a/07, 88b/11, 88b/15, 89a/08,
90a/12, 90b/01, 90b/04, 90b/09, 91a/09,
91a/13, 91b/10, 94b/05, 95a/07

h. 17a/08, 19b/09, 21a/01,
21a/02, 37b/07, 66b/03, 68a/05

H. (‘aşk-ı H.) 90b/14
 H. (bîdâr-ı H.) 79b/11
 H. (dîdâr-ı H.) 79b/11
 H. (emn-i H.) 10b/15
 H. (hâkîkat-ı H.) 85a/04
 H. (Hâzret-i H.) 10b/07, 11b/09, 96a/07
 H. (kurbet-i H.) 92a/07
 H. (vâşıl-ı H.) 74a/04
 H.+ dan (Hâkından) 10b/14, 28b/05, 2b/10, 33b/03, 39b/13, 3a/03, 74a/03, 88b/01, 95a/02, 96a/13
 H.+ dan (Cenâb-ı H.) 75b/08
 H.+ dan (dergâh-ı H.) 12a/01
 H.+ dan (Hâzret-i H.) 64a/03
 h.+ dur 81b/06
 H.+ dur (‘aşk-ı H.) 41b/13, 86a/01
 H.+ dur (maqbûl-ı H.) 53b/03
 H.+ dur (nûr-ı H.) 38b/12
 H (tevekkül-i H.) 82b/13
 H.+ a (Hâkka) 15a/05, 18a/09, 18a/14, 19a/03, 20b/04, 20b/13, 27a/12, 28a/14, 32a/13, 46a/08, 48b/07, 52b/09, 53a/05, 53b/04, 53b/06, 55b/14, 58b/10, 60a/09, 69b/05, 96a/12.
 73a/14, 74a/02, 88a/14
 H.+ a (Hâkka) (emr-i H.) 69b/03
 H.+ a (Hâkka) (Hâzret-i H.) 7b/14
 H.+ a (Hâkka) (rızâ-yı H.) 87b/06
 H.+ a (Hâkka) (tarîk-i H.) 73a/06
 H.+ ı 14b/02, 21a/01, 25b/03, 91a/03
 H.-ı nânı 79b/03
 H.+ ıla 16b/07
 h.+ ın (hâkkin) 10b/02, 92b/02
 h.+ ma (hâkkinâ) 29a/06
 h.+ ında (hâkkinde) 83b/07, 84b/08
 h.+ ından (hâkkinde) 26b/15, 33a/11, 52a/01, 71a/06
 h.+ ından geldi 25a/12
 h.+ ından geldi 64b/06
 h.+ ından geleysin 27a/05

h.+ ından gelirler 35a/10
 h.+ ını 15b/08
 h.+ ını alup 92b/05
 H.+ la (dîdâr-ı H.) 88b/07
 h.+ uma 38a/14
 h.+ umı 27a/02, 92a/14, 92b/04
 H.+ uñ 13b/03, 13b/06, 18a/13, 34b/01, 62a/05, 81b/07, 82b/01, 96a/13
 h.+ uñdan 65b/08
hâkkinde Üzerine, için, husûsunda, dâir, müteallik.
 h.+ ında 83b/07
 h.+ ında 84b/08
hâk Far. Toprak
 h.-i pâyine 38b/05, 8b/10
 h.+ den 13b/07
 h. idüp 23a/03
 h.+ sin 9b/08
 h. itmeden 58a/12
hâkâret Ar. Küçük düşürme, horlama; küçük düşürücü söz veya davranış.
 h. 60b/15, 62a/14, 63b/13
 h.+ le 33b/01, 34b/11, 4a/06, 61a/07, 83a/04
 h.+ ler 43b/04
hâkîkat Ar. Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl, künh.
 h. 15b/14, 18a/10, 44a/09, 44b/12, 45a/02, 66a/15, 83b/13, 86a/05, 94b/12
 h. (tâlib-i râh-ı h.) 21a/03, 29a/11
 h.-ı Hâk 85a/04
 h.-i reşâd 38b/07
 h.+ de 4b/01
 h.+ den 10b/15
 h.+ e 64b/11
hâkim Ar. Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen.
 h. 29a/08
hâkîr Ar. Değersiz, îtibarsız, küçük.
 h. 59b/12
 h. ider 53b/07
 hor ve h. olup 2b/04

hor ve h. olur 57a/03

hāl Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

h. 6a/07, 13b/06, 17b/10, 21b/14, 24a/05, 29b/03, 30a/10, 40a/08, 50a/08, 66b/04, 87b/10

h. (münāsib-i h.) 3a/07

h.-i hayātda 4a/04

h.+ de 26a/03, 30b/05, 36b/14, 66a/13

h.+ dur 31a/08, 43b/02

h.+ e 26b/06, 28b/04, 33a/08, 42a/01, 5a/10, 6a/10

h.+ ıla 12a/09, 68a/12

h.+ i 22a/03, 30b/02, 43b/12, 72b/04, 84b/13

h.+ in 40b/05, 72b/10

h.+ inde 4b/13, 69b/05

h.+ ine 24a/08, 24b/06, 27a/03, 28a/15, 28b/09, 49a/15, 70a/10, 86a/10, 91b/14

h.+ ini 28b/07, 30a/13, 40a/09, 49a/03

h.+ ler 37a/11

h.+ lerinde 59b/14

h. oldun 1b/11

h.+ üm 89a/09

h.+ üme 86b/04

h.+ ümi 26b/15, 28a/12, 68a/09

h.+ ümüze 87b/12

h.+ üñ 32a/12, 41b/14, 47b/12, 92b/12

h.+ üñi 69b/01, 78a/06

h.+ üñüze 87b/07

h.+ üñüzi 87b/09

hāl Ar. Vücuttaki küçük esmer benek, ben.

h.-i siyāhı 77b/09

h.+ leri 86b/09

hālā Ar. Bu zamāna kadar, daha, henüz, şimdi bile, hālen.

h. 28a/01

hālā Ar. Ayakyolu, abdesthâne.

h.+ yı 44b/02

hālās Ar. Kurtulma, kurtuluş.

h. 16b/11, 43b/07, 64a/01, 84a/09

h. buldı 4b/12

h. eyledi 72b/03

h. idüp 43b/11

h. oldum 64b/07

hāldaş Ar. Aynı halde bulunan, aynı halde olanlardan her biri.

h. 70a/10, 86b/04

hālet Ar. Hal, nitelik, keyfiyet

h. 23a/01

h.+ ini 89b/10

hālī Yere veya mobilya üzerine serilmek, duvara süs olarak gerilmek üzere yün veya iplikten dokunmuş kısa tüylü yaygı.

h. 21b/11

Hālīk Ar. Yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdandır.

h. 53b/04

h. 88a/06

h.-i ‘âlem 32a/03

h.-i ‘âleme 25b/12, 41a/04

h.-i eşyâ 2a/01

h.-i lâ-yezâl Hâk 11b/09

h.+ a 79b/06

hālīfe Ar. 1. Hz. Muhammed’den sonra onun vekîli olarak din ve dünya işlerinde bütün müslümanların önderi, aynı zamanda devletin reisi olan kişi. 2. Birinin yerine geçen kimse, vekil.

h. 27a/06, 27a/10, 27a/11, 27a/12, 34b/14, 38a/13, 38b/01, 62b/02, 62b/03,

62b/04, 62b/05, 62b/06, 62b/07, 63b/08, 63b/09, 63b/10, 63b/11, 70a/08, 75b/02,

76b/10, 94a/03, 94a/05, 94a/08, 94a/11, 94a/15

h.+ lerinden 62a/13, 92a/07

h.+ nüñ 26b/14

h.+ si 62b/14

h.+ sine 62b/02, 93b/03
h.+ ye 26b/15, 63b/04, 94a/07
h.+ yi 63b/07, 63b/08
ḥalīfetu'llāh Ar. Allah'ın halifesi.
h. 15a/14, 15b/03
ḥalīl Ar. Sâdık ve gerçek dost.
h.+ üme 82a/13
ḥalīlu'llāh Ar. Allah'ın sadık dostu. Hz. İbrahim'e verilen san.
h. 80b/15
h. 40b/05
ḥālīş Ar. Karışksız, katksız.
h. 1b/07
h. eyledi 23a/04
h. ol 44b/14
ḥālīşen Ar. Hâlis olarak, temiz kalplilikle, samîmiyetle, hâlisâne.
h. 44b/11
ḥalḳ Ar. Yaratma, yok iken var etme.
h. idüp 11a/04, 2a/08
h. olınmışdur 2a/07
ḥalḳ Ar. İnsanlar, insan topluluğu.
h. 13b/13, 16a/11, 18b/03, 20b/15, 26a/06, 27b/02, 2b/04, 2b/10, 30a/06, 30b/06, 32a/06, 33b/02, 35b/11, 37a/15, 38b/03, 3b/07, 43a/01, 46b/07, 56b/12, 57a/03, 59a/04, 59a/12, 59b/11, 59b/13, 60a/07, 60b/13, 63a/14, 63b/02, 65a/03, 66a/07, 67b/10, 67b/15, 68a/02, 68b/04, 6a/09, 6a/12, 73b/10, 74a/04, 75a/09, 75b/04, 80a/07, 81a/08, 82b/03, 84a/14, 86a/07, 90b/03
cemî^c-i h. 16b/02, 19a/14
h.-i 'âlem 42a/12, 60a/08, 68a/14, 85a/07
h.-i 'âleme 6a/07
h.-i 'âlemüñ 76b/11
h.+ a 10a/02, 10a/04, 16b/05, 18a/15, 30b/15, 33b/01, 38b/04, 42b/15, 52b/09, 65a/01, 67b/14, 70a/14, 86a/01, 88a/07, 90b/09

h.+ dan 12b/14, 13b/11, 23b/08, 56b/15, 58b/03, 89a/12
h.+ dur 66a/01
h.+ ı 7a/15, 13a/10, 16a/07, 17a/06, 18b/04, 24a/12, 32b/09, 37b/15, 38a/01, 38a/14, 43a/14, 58b/07, 60a/11, 61a/05, 67a/01, 70b/06, 73a/11, 73b/04, 73b/05, 73b/07, 75a/09, 83b/10, 85a/15, 91b/03
h.+ ma 34a/07, 35b/14, 38b/01, 63b/15, 73b/01, 73b/03, 77a/09, 77b/02.
h.+ ından 26b/11, 35a/07
h.+ ını 29b/13, 83b/11
h.+ inüñ 47a/15, 73b/03
h. idüp 61a/10
h.+ la 18a/11
h.+ uñ 17b/04, 18b/07, 31a/01, 68a/03, 68a/04, 77a/15, 89a/06
ḥalḳa Ar. Çember biçimindeki insan dizisi.
h.-yı zikre 75b/04
ḥal Ar. (<ḥall) Bağlı bir şeyi, bir düğümü açma.
h. 69b/07
Ḥallāḳ Ar. Yaratma gücü sınırsız olan, Allah.
h.-i 'âlem 18a/01
ḥalvet Ar. Yalnız kalma, tenhaya çekilme.
h. 30b/04, 56b/01, 7b/09
h.+ den 8b/07
h.+ e 4b/05
h.+ ine 42b/07, 94a/07
h.+ inüñ 43a/03
ḥalvet-ḥāne Ar+Far. Başka hiç kimsenin giremediği baş başa kalınan yer.
h. 32a/06
h.+ de 43a/06
h.+ sine 42b/05
ḥām Far. Yeterince olgunlaşmamış.
h. 61a/04, 69b/06, 92a/04
nā-puḥtesin h.
h.+ dur 43b/04

ḥamākāt Ar. Ahmaklık, budalalık, humk.

ḥ. 3a/02

ḥamd Ar. Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsânı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

ḥ. 25b/12, 2a/05, 70a/13

ḥ. eyle 91a/14

Ḥamdü'lillâh Allah'a hamdolsun, elhamdülillâh.

H. 70a/13

ḥāme Far. Kalem.

ḥ.-i zer-feşânı alup 71b/03

Ḥamīd Ar. Özel isim.

H. (Şeyḥ H.) 44a/10

H. (Şeyḥ H. Sultân) 44a/04, 59a/08

H. (Şeyḥ H. Sultânı) 59a/14

ḥāmil Ar. Kendinde bulunduran, sâhip olan, yüklenmiş olan, hâiz.

ḥ.-i mektûb 71b/04

ḥ.-i mektûbî 72a/04

ḥāmīle Ar. Karnında yavru bulunan (kadın), gebe, iki canlı, yüklü.

ḥ. 36a/10

ḥ. ḳaldum 30b/12

ḥ. oldı 30b/06, 30b/07

ḥamīm Ar. Çok sıcak, çok kızgın nesne, özellikle su.

ḥ. 69b/09

ḥ.+ dür 95a/13

ḥamīr Ar. Hamur, maya.

ḥ. 50b/08

ḥ.+ e 50b/09

ḥāmīs Ar. Beşinci.

faşl-ı ḥ. 19b/08, 8a/13

faşl-ı ḥ. ve ʿ işrûn 34b/01

faşl-ı ḥ. ve şelâşûn 49a/11

ḥaml Ar. Gebelik.

ḥ.+ in 30b/06

ḥamle Ar. Saldırma hücum.

ḥ. eyler 39b/09

ḥammām Ar. Hamam.

ḥ.+ a 35b/05, 4b/04, 65a/10, 65b/05, 7a/13

ḥ.+ dan 4b/12, 65a/13

ḥ.+ ina 4b/02

ḥams Ar. Beş.

vaḳt-i ḥ. 46a/11

ḥamse Ar. Beş.

faşl-ı ḥ. ve erbaʿ in 65a/02

faşl-ı ḥ. ve ḥamsin 79b/13

ḥamsin Ar. Elli, ellinci.

ḥ. (faşl-ı erbaʿ a ḥ.) 77a/03

ḥ. (faşl-ı ḥ.) 72b/09

ḥ. (faşl-ı ḥamse ve ḥ.) 79b/13

ḥ. (faşl-ı ihdâ ḥ.) 74a/06

ḥ. (faşl-ı işnâ ḥ.) 75a/05

ḥ. (faşl-ı sebʿ a ḥ.) 82b/15

ḥ. (faşl-ı şelâşe ve ḥ.) 76a/02

ḥ. (faşl-ı semâniye ve ḥ.) 85a/02

ḥ. (faşl-ı sitte ḥ.) 80b/11

ḥ. (faşl-ı tisʿ a ḥ.) 86a/05

ḥan Osmanlı pâdişahlarının ve Türk beylerinin isimlerinin sonuna getirilen unvan.

ḥ. 27b/09, 27b/12, 27b/13, 28a/01, 28a/04, 28a/05, 28a/07, 28a/11, 28a/15,

28b/07, 28b/12, 29a/08, 62b/12, 63a/01, 63a/04, 63a/09, 63b/03, 63b/07, 63b/11,

94b/04

ḥ. 62b/12, 62b/13

ḥ. (Sultân Murâd H.) 44a/02

ḥ. (Sultân Selim Bâyezid H.) 58a/09

ḥ.+ a 28a/13, 95b/12

ḥ.+ larından 27b/08

ḥ.+ larını 33a/03

ḥ.+ larınıñ 33a/04

ḥ.+ uñ 28b/06, 28b/10, 63a/14, 95b/11

ḥ.+ uñ 62b/11

ḥan-zâde Tr+Far. Han oğlu.

h.+ lerüñ cümlesi 63a/15
hāndan Far. Gülen, şen, neşeli.
h. 15a/04
hāne Far. Ev, hane, mesken.
h (şāhib-i h.) 53a/08
h.-i dīn 39b/08
hānedān Far. Hanedan, soylu ve büyük aile.
muḥibb-i h. 34b/11
h.+ uma 79a/05
hānümān Far. Ev, bark, yuva, aile.
h. 63b/12
h. (mülk-i h.) 79b/01
h.+ a 66b/02
h.+ ı 80b/04
h.+ ın 37a/04
h.+ lar 60a/11
hār Far. Diken.
h.+ ından 42a/14
hār Far. Eşek.
h.-ı Deccāla 47b/08
hārāb Ar. Yıkık, dökük, viran, kötü durumda, perişan.
h. 29a/09, 4a/15
h.+ a 87b/02
h. ideyin 37a/04
h. itdi 61a/08
h. oldı 60b/14, 61a/04
h. olduğımı 87b/12
h. olmuşdur 60a/11
h. olup 87b/05
hārām Ar. Yapılması dince yasak olan, helal olmayan.
h. 30a/09, 34a/08, 47a/03, 47a/04, 73a/12
h.+ dan 73a/08
h.+ ı 74a/01
h. idüp 41a/07
h. itdi 34a/11
h. yimez 93a/03
hārāmī Ar. Haydut, yol kesen kimse.
h. 24b/13, 6b/04, 6b/06, 72b/15
h.+ dür 73a/12, 7b/12

h.+ lik 73a/07
h.+ si 24b/12
h.+ yi 8a/04
hārāmīlık Haydutluk, eşkıyalık.
h. 8a/04
h.+ dur 49a/13
h. idüp 49a/15
hārāmīlik Haydutluk, eşkıyalık. Krş.
hārāmīlık.
h. 73a/03
hārāret Ar. Sıcaklık
h.-i ‘aşk-ı ilahī 22b/12
h.+ i 52b/01
hārb Ar. Harp, savaş.
h. 67a/01
h.+ ıla 63b/13
hārc Ar. Gider, bir iş kullanılan madde.
h. eyler 58b/04
h. idüp 57a/09
h. itdün 96a/11
h. itmezdi 57b/02
h. + a sürdi 35b/12
hārcan- Harcanmak, sarf edilmek.
h.- mağa 58a/02, 58a/03
h.- up 58a/11
hārchık Ufak tefek masraflar ve şahsî ihtiyaçlar için harcanacak para.
h. 57a/08
Harem Ar. Kâbe’ye olan taraf. 2. Kabe ve civarı.
H. 16a/08
H.+ den 5b/01
hārf Ar. Söz, lâf.
h. 88a/06
h.+ ıla 1b/05
h.+ i 41b/07
h.+ ini 26b/01
h.+ ün 25b/11
hāricī Ar. Sıffin savaşı esnâsında hakem tâyinine karşı çıkararak Hz. Ali’ye isyan edenlerden her biri.
h.+ ler 36a/02
h.+ yi 36a/02

ḥarīf Ar. Adam
ḥ. 27a/13, 45a/09, 49a/14,
53a/11, 54a/09, 54b/03, 71a/05, 80a/02,
80a/03, 80a/09, 80a/13, 80a/14

ḥ.+ i 50a/07, 52b/01, 58a/13,
62b/08

ḥ.+ lere 57b/10

ḥ.+ üñ 27a/10, 27a/12, 52a/15

ḥarīṣ Ar. Bir şeyi elde etmek husûsunda
aşırı derecede istekli olan, hırslı.

ḥ. 47b/07

ḥ. oldı 49a/13

ḥarmān Far. Dövülmek için
hazırlanmış ekin yığını.

ḥ. 42a/08

Hārūn Ar. Harun Reşit.

H. 27a/08

H.+ dur 27a/05

H.+ uñ 27a/07

Hārūnū'r-Reşīd Ar. Abbasi
halifelerinden en meşhur olanıdır (766-
809).

H. 26b/09

H. 27a/03

H.+ üñ 26b/13, 27a/02

ḥāṣ Ar. (<ḥāṣṣ) Özel hususi.

ḥ. 13b/01, 41b/05, 43b/07,

56b/15, 70b/06

Ḥasan Ar. Özel İsim. Peygamber
efendimizin büyük torunu.

Ḥ. 34b/14

Ḥ. (İmām Ḥ.) 76a/08, 76a/13

Ḥ.+a (İmām Ḥ.) 76a/09, 76a/11

ḥased Başkasında olan bir nimeti
çekememe, kendisine faydası olmadığı
halde kıskançlık sebebiyle
karşısındakinin sâhip olduğu nimetten
mahrum kalmasını isteme, çekememe.

ḥ. 3a/02, 70b/04, 72b/04, 72b/13,
83b/10, 83b/13

ḥ.+ de 72b/07

ḥ.+ den 72b/05, 72b/11

ḥ.+ dür 70b/03

ḥ. eyler 72b/06, 72b/07

ḥ.+ i 71a/01, 72b/03, 83b/14

ḥ. idüp 84a/14

ḥ. itdiler 70b/06

ḥ. itmek 72b/10

ḥasedkār Ar. +Far. Haset eden, hasetçi.

ḥ.+ ı 72b/05

ḥasen Ar. Güzel

ḥarż-ı ḥ. 66b/04

ḥāşıl Ar. Olan, ortaya çıkan, görünen.

ḥ. 83b/14, 92a/07

ḥ. eyle 92a/07

ḥ. itdi 11a/13

ḥ. itmiş 23b/14

ḥ. ola 62a/11, 79b/10

ḥ. oldı 56b/08

ḥ. olmuş 56b/04

ḥ. olmuşdur 76a/07

ḥ. olup 51a/07

ḥ. olur 6a/02

ḥ. olursa 50a/05

ḥāşıl Tarla.

ḥ.+ ina 32b/09

ḥ.+ ını 42a/08

ḥaşlet Ar. Yaratılıştan gelen özellik, huy,
tabiat.

ḥ. 94b/15

ḥ.+ üñ 94b/15

ḥaşret Ar. Ayrı kalınan veya elden
kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek,
tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş,
özlem, iştiyak.

ḥ. 47b/14

ḥāşş Ar. Seçkin, temâyüz etmiş (kimse,
sınıf, topluluk)

ḥ.+ ı 44a/05

ḥāşşagī Ar. Osmanlı Devleti'nde
pâdişâhın hizmetine tahsis edilmiş olan
bostancı ocağı mensuplarına ve
yeniçerilere verilen isim, pâdişâhın ve

sarayın iç hizmetlerini gören sınıfa mensup kimse.

h.+ lerinden 54b/14

hasta Far. (<haste) Hasta.

h. 42b/03, 42b/05, 93a/06

h. olmuş 92b/12

h.+ sına 14b/04

hāşu'l-hāş Ar. Özün özü, hasın hası.

h.-hāş eyledi 13b/01

h.-hāş idi 43b/12

hasūd Ar. Çok kıskanç, haset eden, kıskanan kimse.

h.+ a 72b/08

h.+ uñ 72b/04

hāşā Ar. Bir kimsenin kabul edemeyeceği, mümkün görmediği bir şeyden bahsederken “asla, kat’iyen, hiçbir şekilde” anlamında kullandığı ret sözü.

h. 13b/13, 72a/12

haşr Ar. Cenâbıhakk’ın kıyâmet gününde, dünya hayâtında işlediklerinin hesâbını sormak üzere ölüleri diriltip bir araya toplaması.

h. 26b/03

h. olmuş 26a/04

haţā Ar. Yanlışlık, hata.

h. 5a/03, 69b/02, 75a/13

h. +dan 69b/04

h.+ dur 69b/04

h.+ lar 88a/15

h.+ lara 87b/13

h.+ larımız 87b/15

h.+ sın 4a/07, 96a/06

haţāen Ar. Yanlış olarak, yanlışlıkla.

h. 6b/11

haţar Ar. Tehlike, güvensizlik.

h.+ dur 66b/08

hâtemü'l-enbiyâ Ar. Peygamberlerin sonuncusu" anlamında Resûl-i Ekrem Efendimizin vasıflarından biri.

h.+ dur 20b/01

h.+ yı 48b/12

hâtır Ar. Düşünme, akılda tutma gücü, zihin.

h. 21a/02, 8a/05

h.+ için 10b/04, 10b/06

h.+ ın 75b/09

h.+ ınā 6a/15

h.+ ina 64b/02

h.+ ınuz 36b/08, 50a/10

h.+ ları 63a/05

h.+ larıçun 10b/06

h.+ um 10b/05

h.+ umda 93a/11

h.+ uñ 93a/11

h.+ uñdan 17b/09

h.+ uñuz 50b/04

hâţif Ar. Gaybdan seslenir gibi haber veren melek.

h.+ den 9a/12, 90a/13.

haţimetü'l-kitâb Ar. Kitabın sonu.

h. 95a/13

haţm Ar. Bitirme, sona erdirmeye, tamamlama.

h. it 96a/07

h. itdüm 95a/13

haţta Ar. “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.

h. 23a/05, 30b/02, 44b/12,

50b/12, 83b/10, 88b/12

hâţūn Far. Kadın.

h. 6b/02, 6b/05, 6a/15, 22a/10,

22a/13, 40a/09, 40a/13, 40b/03, 40b/06,

40b/11, 65a/14, 82b/06

h.+ a 29a/02

h.+ dur 29a/01

h.+ ı 16a/13, 7b/10, 8a/04,

8b/150a/12, 15a/05, 22a/09, 35a/04,

35a/12, 41a/06,

h.+ ın 6b/05

h.+ ina 6a/15, 76a/09, 9a/01

h.+ lar 77b/05, 77b/08, 77b/15,

78a/06

h.+ lara 78a/02

h. + ları 77b/01
h. + lığa 73a/02
h. + um 76a/10
h. + uñ 28a/15, 35a/15, 40a/06,
40b/08, 41a/02
havā Ar. Hava.
h. 8a/10
h. (bād-ı h.) 52a/12
h. + da 82a/04
h. + dan 82a/03
havāle Ar. Gönderme.
h. 60a/13
h. olup 39a/12
havān Far. Toz hâline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya mâdenden çukur kap.
h. + a 70b/12
havf Ar. Korku.
h. 9b/12, 9b/13, 10b/12, 10b/13,
10b/14, 10b/15, 11b/06, 30a/11, 39b/05,
39b/13, 62a/02, 90b/12
h. + dan 11b/07
h. eyle 10b/11
h. + ından 21a/10, 35a/04, 46b/03,
51b/09, 84a/04
h. ider 32b/05
h. iderdi 80a/03
h. idüp 9b/15
h. itmez 18a/11
h. + la 18b/12
h. + larından 12a/01, 9b/14
h. + uñ 69b/02
h. virdiler 35a/11
havl Ar. Etraf, çevre.
h. + ında 15a/03
h. + ısı 65a/09
h. + i 64b/05
Havvā İlk insan ve ilk peygamber Hz.
Adem'in eşi.
H. 68b/07
hay Aman, eyvah, medet.

h. 20a/06, 20a/08, 20a/09,
21b/14, 57a/15
hayā Ar. Ar, namus, edep.
h. 10b/13, 69b/10, 69b/14,
70a/05, 70a/10
ehl-i h. 69b/09, 69b/12, 69b/13
h. + sını 17b/02
hayāl Ar. Aslı olmadığı halde zihinde
kurulan şey, düş.
h. 41b/06, 80a/08
h. -ı fānī 81a/06
h. eylemeñ 89b/13
h. + i 61a/06, 78a/07
h. iderdi 49a/15
hayālāt Ar. Hayaller, tasarlanan ve
zihinde canlandırılan şeyler.
h. -ı hevā 2b/13
h. + ıdur 20b/05
h. + um 20b/11
hayāt Ar. Organların canlılığının varlığını
devam ettirecek şekilde işlemesi ve
canlıların, organlarının gösterdiği faaliyet
sonucunda varlıklarını sürdürmesi
durumu, sürüp giden yaşama, canlı olma,
dirilik.
āb-ı h. 86b/12
āb-ı h. + a 77b/10
hāl-i h. + da 4a/04
h. + dur 88b/06
h. + ı (āb-ı h.) 58b/11
h. + ından 91b/13
h. virdi 15b/08, 19a/01
hayfā Ar. Yazık.
h. 87b/08
hayır Ar. (<hayr) İyilik, iyi iş.
h. 2a/06, 56b/10, 56b/13,
73b/08, 96a/07
h. + la 73/14
h. + lu 94b/11
h. + ı 72b/08
h. olmaz 33b/09, 37b/01
h. u ihsān 56b/14

ḥāyin Ar. (<ḥa'in) Hıyânet eden, sadâkat göstermeyen, güveni kötüye kullanan (kimse).

ḥ. 84a/01

ḥaylî Far. Oldukça fazla, çokça, epey.

ḥ. 53a/07, 74b/13, 76b/08, 94b/01

ḥayrân Ar. Şaşkın, şaşırıp kalmış kimse.

ḥ. 12b/15, 95b/04

ḥayrât Ar. İyilikler, hayırlı işler.

kâr-ı ḥ. 53b/01

ḥ.+ a 56b/09

ḥayret Ar. Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

ḥ.+ de ḳaldı 14b/11

ḥ.+ de (deryâ-yı ḥ.+ de ḳaldı)

22b/06

ḥ.+ de ḳalup 66a/07, 68a/02

ḥ.+ ile 73b/13

ḥayvân Ar. (<ḥayevân) Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan canlı yaratık.

ḥ. 81b/04

ḥ.+ a 25b/05

ḥ.+ dur 92a/05

ḥ.+ ı (fûl-fûl-i ḥ.) 77b/10

ḥ.+ lar 87b/03

ḥayvânât Ar. Hayvanlar

ḥ. 69a/05

ḥ.+ ı 81a/09

ḥ.+ unuñ 90a/12

ḥayy Ar. Diri, canlı.

ḥ.+ ıla 46a/06

ḥ.+ mı 46a/04

Hazâ Ar. Bu, şu, o.

H. 1b/01

h. 63b/02

ḥazer Ar. Sakınma, çekinme.

ḥ. 66b/11

ḥ. ḳıl 9b/10

ḥâzır Ar. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.

ḥ. 16a/11, 31b/03, 75a/13, 85b/07

ḥ. ideyin 22a/07

ḥ. idüp 15a/10

ḥ. itdigi 71a/11

ḥ. itdüm 71a/09

ḥ. ol 14b/11

ḥ. oldılar 93b/11

ḥ. olmuşdur 81b/05

ḥ. oluñ 63a/07

ḥ. olup 28a/06, 71a/12

ḥazîn Ar. Hüzünlü, kederli, mahzun, gamlı.

ḥ. 55b/08

ḥazîne Ar. Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.

ḥ. 24a/09, 29b/10

ḥ.+ den 70b/08

ḥ.+ dür 48a/01

ḥ.+ m 79a/04

ḥ.+ sin 33a/04

ḥ.+ sinden 32a/05

ḥ.+ sine 24b/08

ḥazînedâr Ar+Far. Bir hazîneyi korumak ve yönetmekle görevli kimse.

ḥ.-ı Ḥudâdur 64b/15

ḥ.+ larından 67a/02

Ḥazret Ar. Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder.

ḥ. 95b/10

ḥ (maḳbûl-ı ḥ.) 44b/13

Ḥ.-i 'Alî 17b/02, 34b/10, 35b/09, 90a/14

Ḥ.-i 'Alînuñ 34b/12

Ḥ.-i 'Alîye 89a/12

Ḥ.-i 'İsâ 14a/01, 30a/14, 31b/07,

31b/14

ḥ.-i 'İsâya 32a/11

Ḥ.-i 'İsâyı 32a/10

Ḥ.-i 'İzzetden 90a/09

H.-i 'Osmān 17b/01, 69b/11,
 69b/12, 69b/14, 70a/04
 H.-i 'Osmānı 70a/05
 H.-i 'Osmānuñ 70a/04
 H.-i 'Ömer 17b/01, 37b/11,
 38a/06, 38a/12, 38b/02, 38b/04, 89a/12,
 90a/14
 H.-i 'Ömere 37b/15, 38a/05
 H.-i 'Ömerüñ 38a/11
 H.-i Ādem 11b/10
 H.-i Bārī 9a/09
 H.-i Ebūbekr 16b/14, 16b/15
 H.-i Ḥabību'llāh 16a/08, 41b/01
 H.-i ḥabību'llāh 61b/10
 H.-i Ḥabību'llāha 5b/10
 H.-i Ḥaḫ 10b/07, 11b/09, 96a/07
 H.-i Ḥaḫdan 64a/03
 H.-i Ḥaḫka 7b/14
 H.-i İbrāhīm 82a/08, 82a/10,
 82a/12, 82b/04
 H.-i İdrīse 18b/07
 H.-i İsmā'īl 16a/06
 H.-i Mevlānā 21b/08, 22b/12,
 22b/14
 H.-i Mevlānānuñ 21b/09, 22a/15
 H.-i Molla 21a/06
 H.-i Mu'āviye 76a/06
 H.-i Muḥammed 93b/15
 H.-i Mūsā 29b/11, 47a/07, 47a/14,
 47b/01, 8b/01, 8b/12, 9a/04, 9a/07, 9a/09,
 9a/14
 H.-i Mūsāya 29b/03
 H.-i Resūl 41a/05
 H.-i Resūlu'llāh 25b/13
 H.-i Resūlu'llāhuñ 16b/01
 H.-i server-i enbiyā 61b/13
 H.-i server-i enbiyāyı 16b/15,
 61b/09
 H.-i Şems 22b/11
 H.-i Şems-i Tebrīzī 22a/10
 H.-i Şemse 22a/14
 H.-i Üveys 89a/09, 90b/06
 H.-i Ya'qūb 77a/08, 78b/09

H.-i Yahyā 10b/10, 10b/11
 H.-i Yūsuf 77a/06, 78a/01, 78a/10
 H.-i Zekerıyyā 30a/15
 H.+ i 1b/12, 62a/03
 h.+ i 89b/11
 h.+ inden 18b/03
 h.+ iñüz 18b/08
 h.+ leri 3b/03, 4a/03,
 6a/03, 11a/04, 11a/07, 11a/11, 14b/10,
 21a/11, 26a/09, 48b/13, 76b/07, 88b/10,
 89a/01, 89a/03, 89b/08
 H.+ leri 12b/13, 22b/07, 61b/14,
 69b/13, 80b/15, 90b/05
 H.+ leri (Üveys el-Ḳarānī H.)
 88b/08
 h.+ lerin 41a/13
 h.+ lerinden 31a/07, 69a/09,
 80a/01
 h.+ lerine 13b/12, 14a/06, 17a/08,
 4b/10, 7a/11, 89a/03, 89a/07, 8b/03,
 90a/02
 H.+ lerine 13a/02, 13a/13
 h.+ lerini 10a/02, 10b/07, 41a/05,
 61b/09, 77b/08, 81a/14, 82b/07, 88b/11,
 89a/10
 H.+ lerini 13a/12
 H.+ lerini (Zeyne'l-'Abidīn H.+
 lerini) 76b/08
 h.+ lerinüñ 10a/12, 14b/08,
 16a/05, 16a/06, 16a/12, 19b/11, 19b/13,
 22a/04, 25a/15, 30a/15, 31a/03, 31b/15,
 34b/10, 45a/13, 45a/14, 45a/15, 45b/01,
 45b/02, 59a/13, 62a/01, 64a/09, 64b/09,
 68b/05, 76a/09, 89b/09, 95a/07
 h.+ lerinüñ
 h.+ üñden 9a/11
 h.+ üñe 28a/13, 7b/13
 h.+ üñüzden 44a/08
ḥazz Ar. Hoşlanma, zevk alma.
 h. iderdi 37a/14
ḥā~b Far. Uyku.
 h.+ a 41a/04
 h.+ a varmışlar 48a/05

hā~ce Far. Hoca, ağa, efendi, çelebi, sahip, muallim, molla.

h. 41a/11

hebā Ar. Boşa gitme, ziyan olma.

h.+ dur 79b/07

h.+ ya 88a/12

h.+ ya itmeyedyün 57b/09

heder Ar. Boşa gitme, yok yere harcanma, ziyan olma.

h.+ inden 80a/10

helāk Ar. Ölme, mahvolma, yok olma.

h. 82a/09, 84a/14

h. eyle 76a/09

h. eyledün 76a/13

h. eylemiş 35b/13

h.+ ina 39a/09

h. ide 39a/03

h. ider 39b/02, 39b/03

h. iderin 81b/03

h.+ ine 5a/07

h. itdi 36a/02

h. itdürdi 82b/10

h. itmege 69a/06

h. oldı 32b/07, 33b/02, 37a/11, 62a/14, 80a/02, 82b/06, 84b/07

h. oldılar 5b/08, 80b/01

h. olmaduñ 72b/04

h. olmuş 31b/05

h. olmuşdur 70b/04

helāklik Helak olma durumu.

h.+ i 72a/10

h.+ ine 72b/03

helāl Ar. Dinin yasaklamadığı hareket, davranış, durum.

h. 30a/09, 47a/03, 47a/04, 92a/14, 92b/04, 93a/02

h. eyle 13a/06, 34a/05

h. eyledi 15b/08

h.+ üm 65a/14

helālleş- Karşılıklı olarak haklarını birbirine bağışlamak, helāl etmek.

h.- üp 93b/06

hele Far. Bari, hiç olmazsa.

h. 53a/09, 54a/12, 59b/12, 71a/04, 90b/02

hem Far. Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.

h. 1b/03, 1b/08, 1b/10, 1b/13, 2b/13, 2b/14, 2b/15, 8a/05, 9a/01, 11a/05, 13a/09, 13a/11, 14a/13, 15b/14, 18b/10, 35b/03, 37a/04, 3a/01, 3a/02, 40a/07, 41b/09, 42a/12, 42b/06, 43a/05, 45a/12, 45b/04, 45b/11, 46b/06, 46b/12, 4a/06, 60a/06, 64a/14, 64b/13, 64b/14, 65a/09, 68b/02, 69a/10, 71b/02, 71b/13, 71b/14, 72b/12, 72b/15, 76a/10, 79a/12, 79b/12, 82b/13, 83b/04, 88a/08, 88a/09, 88a/15, 88b/03, 91b/15, 92b/07, 94b/05

hem-dem Far. Birlikte bulunan, samimi, canciğer arkadaş, dost.

h. 70a/07

hemān Far. Hemen, derhal, o anda, çarçabuk.

h. 10a/09, 10b/09, 11b/14, 12b/09, 13a/04, 14a/09, 14a/11, 14b/02, 15a/05, 15a/08, 16a/15, 17b/09, 21b/04, 21b/09, 22a/01, 22b/02, 22b/03, 23a/12, 23b/07, 25a/08, 27a/05, 27a/08, 27a/09, 29b/15, 33b/15, 34a/02, 37b/07, 39a/03, 39a/09, 40b/09, 42a/02, 43b/01, 49a/05, 50b/06, 50b/15, 52a/01, 52a/11, 54a/05, 54a/13, 56a/09, 56a/13, 57b/14, 58a/13, 59a/06, 59a/08, 59b/08, 64b/04, 65b/12, 68a/15, 69a/04, 71b/02, 71b/09, 72a/04, 73a/12, 73a/15, 74a/12, 77a/07, 80a/03, 80b/09, 83a/13, 87a/02, 90a/01, 90b/15, 93b/07, 94a/05.

hemān dem Far. Hemen, çabucak, o anda.

h. 21b/12, 22a/03, 35b/10, 51a/08, 51b/01, 52a/05, 55a/07, 56b/01, 58a/13,

61b/09, 62b/12, 63a/11, 63b/02, 63b/10, 65b/08, 71a/15, 74b/08, 75a/14, 78b/10,

91a/12, 91b/08

hemîn Far. “Yerine göre, ancak, hemen, her zaman” vb. anlamlar ifade eden bir çeşit doldurma kelime.

h. 18a/13, 19b/07, 91b/15

hemîşe Far. Daima, her zaman.

h. 18a/12, 25b/04, 53a/15, 70b/02, 72b/04

hem-râh Far. Yoldaş, yol arkadaşı.

h. 15b/15

hemtâ Far. Eş, denk, benzer.

h.+ dur 1b/03

hengâme Far. Seslerin birbirine karışmasından çıkan gürültü. Kavga, gürültü. Şamata.

h.+ ye 66a/01

henûz Far. Şimdiye kadar, bu ana dek.

h. 30b/12, 39a/05, 48a/04, 52b/15, 66a/06, 75a/15, 78b/05, 85b/11, 89b/08,

90a/13, 94b/03

hep Far. Bütün.

h. 14b/01, 60a/08, 90a/10, 95b/13

her Far. Hepsi, bütün, cümle.

h. , 5a/05, 5b/04, 5b/05, 5b/08, 6a/02, 6a/05, 6a/07, 6b/10, 7b/14, 11a/14, 11a/12, 11b/07, 12b/02, 12b/04, 14a/10, 14b/03, 15b/09, 16b/03, 16b/07, 16b/11, 17b/05, 17b/06, 17b/10, 17b/12, 18b/01, 19b/05, 19b/06, 19b/07, 21a/07, 21b/08, 22a/06, 22b/11, 22b/13, 23b/02, 23b/07, 23b/08, 23b/12, 24a/06, 24a/08, 25a/01, 25a/02, 25b/07, 26b/06, 26b/10, 27a/07, 27a/15, 27b/05, 27b/09, 29a/13, 29b/07, 32a/14, 32b/01, 34a/13, 34b/11, 37a/03, 37b/10, 38a/10, 39a/01, 3a/06, 3a/07, 40a/01, 41a/02, 41b/03, 42a/03, 42a/13, 43a/07, 43b/07, 43b/12, 44a/07, 44a/13, 44a/15, 44b/01, 44b/05, 45a/10, 46a/01, 46a/09, 47a/09, 47b/05, 47b/06, 49a/13, 4b/02, 52b/03, 53a/08, 53b/15, 54a/14, 55a/06, 55a/13, 55b/10, 55b/12, 56a/03, 56a/07, 56a/15, 56b/08, 57a/08, 57b/01, 57b/03, 57b/06, 57b/07, 58b/12,

59b/07, 60a/08, 60a/09, 60b/03, 60b/05, 61b/08, 61b/12, 62a/11, 62b/01, 63a/07, 64a/01, 65a/01, 65b/04, 67b/02, 68b/02, 69a/11, 69b/04, 69b/06, 69b/07, 70a/10, 70b/02, 72b/11, 72b/15, 74a/03, 74a/11, 74a/14, 74b/14, 75a/01, 75a/02, 75a/03, 75a/05, 75b/15, 77a/05, 77b/04, 78a/02, 78a/12, 78a/13, 79b/09, 81a/09, 81a/12, 81b/09, 82a/05, 82b/02, 82b/11, 82b/13, 82b/15, 83a/06, 83a/07, 84b/14, 85a/08, 86b/02, 86b/04, 86b/09, 87a/11, 87a/12, 88a/07, 8b/06, 90b/08, 91a/02, 91a/09, 91a/14, 92a/02, 92a/07, 93a/12, 94b/02, 94b/08, 94b/10, 94b/13, 94b/15, 95a/01, 95a/15, 96a/06

her-bâr Her defa, daima.

h. 5b/01, 68b/07

herbir Tek tek ayrı ayrı.

h. 19b/05, 3a/06, 57a/08, 5b/08

h.+ i 21b/08, 3a/07, 53a/08, 55a/13, 57b/03, 57b/06, 61b/08, 86b/04, 8b/06

h.+ imüz 44b/05, 87a/12

h.+ ine 57b/07

h.+ ini 17b/06

h.+ inüñ 3a/06, 17b/05, 5b/04, 5b/05, 77b/04, 86b/09, 87a/11, 94b/13

h.+ inüz 60b/05

h.+ isi 55a/06, 91a/14

herdem Far. Her dakika, her zaman, daima.

h. 66b/11

hergiz Far. Asla, hiçbir zaman, hiçbir şekilde.

h. 11a/01, 15b/13, 17b/09, 23b/05, 2a/01, 46a/12, 47a/03, 5a/02, 66a/15,

80b/07

herkes Far. Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.

h. 85a/15

hevâ Ar. İstek, arzu, heves, meyil.

h. 79b/07, 86a/06, 86a/09, 87b/04, 87b/06, 88a/11, 88b/05, 95b/06
ehl-i h. 86a/07
hayâlât-ı h. 2b/13
h.-yı nefsi 94b/11
h.-yı nefisle 5b/12
h.+ da 95b/04
h.+ dan 12a/07, 12a/11, 27b/05, 39b/15, 69b/06, 90b/15, 95b/15
h.+ dan (zevķ-ı h.)91a/03
lezzet-i h.+ dur 2a/13
h.+ lardan 88b/02
h.+ sı 57a/12
h.+ sına 79b/07
h.+ ya 79b/07, 88a/12, 96a/11
h.+ ya uymış 52b/04
h.+ yı 95b/06
lezzet-i h.+ yla 2b/09
hevâdâr Ar. + Far. Hevesli, meyilli (kimse), âşık, tutkun.
h. 25a/03
heves Ar. İstek, arzu, meyil.
h. 86a/09, 87b/06, 88a/12, 88b/05
h.+ dür 86a/06, 88a/11
hey Ünl. Seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır.
h. 57b/08
heybet Ar. İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili görünüş, ululuk, azamet.
h.+ le 37b/04
h.+ lü 39a/07
hezâr Far. Bin sayısı.
h. 55a/15, 55b/06, 87a/13
hezâr-dâstân Far. Bülbül
h. 82b/04
hıfz Ar. Koruma, saklama, muhâfaza etme
h.-ı emânında 68a/03, 80b/14
hırâmân Far. Salına salına, naz ile, edâ ile yürüyen.
h. 87a/13

hırķa Ar. Özellikle elbise üstüne giyilen, ceket boyunda, yün veya pamukludan yapılmış, önden açık, kollu giyecek.
h.+ sı 32a/10
h.+ sını 32a/08
h.+ sını 10b/06, 89a/02, 89a/11, 89b/11, 90a/07
h.+ ya 10a/05, 90a/02
h.+ yı 10b/05, 90a/01, 90a/09, 90b/03
hırmen Far. Harman yığın.
âteş-i h. 42a/08
h. itdi 47b/09
hırş Ar. Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne geçilmez derecede kuvvetli istek.
h. 3a/02, 47a/06, 47b/13, 47b/14, 49a/07
h.+ dur 47a/06
h.+ ı 47b/10
h.+ ın 31a/05
h.+ uñ 47b/08
hışm Ar. Öfke, kızgınlık.
h.+ ından 80b/12
h. itdi 36b/10
hıyânet Ar. Güveni kötüye kullanma, hayınlık.
h. eylemezem 78b/05
h. itmedi 79b/05
hıyrelen- Far. (<hıre) Kamaşmak, donuk, fersiz.
h.- ürdi 70a/02
Hızır Ar. Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.
H. 23b/07, 58b/11
hicâb Ar. Utanma, sıkılma.
h. 29a/13, 32a/14, 40b/05, 45a/01
ehl-i h. 40a/06
h.+ ı 29a/13

h. iderdi 69b/12
h. idüp 54a/03
h. olmuşdı 16a/03
h. olur 34b/06
hicrân Ar. Ayrılık acısı, ayrılık.
h. 23a/01
nâr-ı h. 92a/01
hicret Ar. Bir yerden başka bir yere göç etme.
h. eyledi 6a/13
hiç Far. Yok denecek kadar az olan, yok olan.
h. 2a/15, 6a/10, 6a/11, 7b/02, 10a/13, 11b/08, 12a/07, 14a/13, 15b/13, 17a/14, 17b/04, 20a/14, 21a/14, 24b/15, 28b/08, 35a/08, 36b/01, 37a/13, 37b/12, 40a/05, 42a/14, 47b/13, 49a/13, 49b/02, 49b/15, 50a/13, 51a/07, 58b/06, 58b/15, 59a/03, 60a/07, 62a/10, 69b/03, 72a/12, 74b/03, 78a/10, 79a/02, 80b/05, 81a/09, 83b/05, 87a/15, 88a/13, 88a/14, 89a/15, 92b/02.
hiçbir Far.+T. Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz.
h. 12b/15
hidâyet Ar. Doğru yol, hak yolu.
h. 45a/03
h. eyleye 2a/01
hiddet Ar. Öfke kızgınlık.
h.+ idür 20b/06
h.+ ile 5b/13
hikâye Ar. Hikaye.
h. 94b/14
h.+ si 66b/14
hikâyet Ar. Hikaye.
h. 46b/03, 8a/15, 9b/14, 11a/03, 12a/14, 13b/09, 14b/06, 16a/03, 16b/13, 18a/01, 18b/02, 19b/10, 21a/05, 23b/13, 25b/12, 26b/08, 27b/08, 29a/15, 30a/14, 32b/06, 33b/12, 34b/07, 37b/11, 38b/15, 39b/04, 39b/05, 40a/03, 42a/10, 43b/11,

45a/09, 47a/06, 48a/01, 49a/14, 52a/09, 52b/12, 53b/08, 56a/01, 57a/04, 58b/14, 5a/08, 60a/11, 61a/09, 62a/13, 64a/06, 65a/04, 66b/13, 68b/05, 69b/11, 6a/06, 70b/05, 72b/12, 74a/08, 75a/06, 76a/05, 77a/06, 80a/02, 80b/14, 83a/02, 85a/04, 86a/08, 88b/08, 91a/07, 92a/07.
h.-i pür naşihat 3a/06, 95a/01
h.+ den 41b/03
h.+ i 3b/04, 5a/08, 40a/04, 11a/04, 12a/15, 14b/07, 16a/04, 16b/14, 18a/01, 18b/03, 21a/06, 23b/13, 26b/09, 27b/09, 29b/01, 32b/07, 34b/08, 39a/01, 42a/11, 43b/13, 45a/09, 46b/04, 48a/02, 49b/01, 50a/08, 52b/13, 53b/10, 56a/02, 57a/05, 58b/14, 60a/11, 62a/15, 66b/14, 68b/06, 69b/12, 72b/13, 74a/09, 75a/07, 76a/06, 77a/06, 80a/02, 81a/01, 81a/02, 83a/04, 85a/06, 88b/10, 8b/01, 91a/08, 92a/08
h.+ in 94a/15, 94b/15
h. itdi 28b/07
h.+ üm 86a/09
h.+ üñ 3a/06
hikmet Ar. Gizli, ne olduğu anlaşılmas hakikat.
h. 11b/03, 1b/13, 60b/08
hil'at Ar. Kaftan.
h. 46a/12
h.+ ı 4a/13
h.+ mi 10b/08
hile Ar. Hile, tertip düzen.
h. 76b/15, 77a/01, 77a/04, 77a/05
h.-bâz olduğudur 76a/08
h.+ dür 76a/03
h. kıılır 76b/14
h.+ ler 3b/02, 76b/11
h.+ lerle 76b/13
h.+ sin 43b/08
h. ve ikdâm ve ibrâm eylediler 87a/08
h.+ yi 77a/01
h.+ yle 77a/02
hilekâr Far. Hile yapan, hileci.

h. 76a/05, 77a/04
h. olup 76a/04
himmet Ar. Yardım, ihsan.
h. 85a/01
dün-ı h. 42a/04
h.+ i 42a/03, 84b/15
h. idüñ 21b/04
h.+ üñi 84b/14
hîn Ar. Zaman, vakit.
h.-i ğazabda 6a/01
h.+ de 4b/11, 64a/15
Hindî Ar. Hintli.
H. 23a/03
hindû Far. Hintli.
h.+ ya 77b/10
Hindüstân Hindistan.
diyâr-ı H.+ da 22b/15
hisâb Ar. Hesap
h.+ ı 29a/13
hişâr Ar. Bir yerin korunması için
yapılan yüksek duvarlı, kuleli, bâzan
etrâfı hendeklerle çevrili küçük kale,
kerman.
h. 86a/12
h.+ dan 62b/06, 62b/08, 62b/09
hişşe Ar. Hisse, pay.
h. 48b/14, 88a/01
hiţâb Ar. Konuşma, seslenme, söz
söyleme.
h. 69a/09, 82a/07, 90a/09, 90a/13
h.-ı izzet 19b/02, 8b/04, 90a/10
h. idüp 94a/01
h. itdi 90a/12
hizmet Far. Hizmet
h. 24b/10, 44a/14, 44a/15, 95b/10
h. buyursa 46a/15
h.+ de 82b/12
h.+ e 21b/03, 24b/10, 27b/11,
71b/14
h.+ e bil bağlayup 87b/14
h.+ i 44b/02, 89a/06
h. idelüm 55a/02
h. iderlerdi 83b/06

h.+ imüzde 24b/10
h.+ in 78a/02, 92b/02
h.+ inden 44b/07
h.+ üm 92a/13
h.+ üñ 44b/03
h.+ üñde 44b/06
hizmetkâr Far. Hizmet eden, hizmetçi.
h.+ lar 25a/06
hod Far. Kendi, bizzat, de, dahi.
h. 19a/13, 19a/14, 30b/09,
39b/14, 47a/06, 50a/05, 52b/03, 57a/09,
59b/07,
67a/03, 72a/13, 79b/15, 93a/03
hor Far. (h̄ār) Değersiz, bayağı,
hakir.
h. 33b/03, 4a/14, 53b/07, 60b/15,
63b/14
h. ider 2b/11
h. olmayasın 61a/01
h. ve haķir olup 2b/04
h. ve haķir olur 57a/03
h. ve maķhūr ider 8a/14
horla- Değer vermeyip küçük düşürmek,
küçük görmek.
h.- ma 61a/01
h.- maķ 61a/01
hoş Far. İyi güzel.
h. 18b/11, 41b/05, 57a/15,
58b/01, 79b/06, 8a/10
h.+ dur 19b/04, 75b/09
h. geldi 44a/08
h. gelür 58b/06
h. gelürdi 83a/07
h. görür 49a/10
h. olunca 62b/10
h. olsun 3b/11
hüb Far. Güzel.
h. 86b/12, 93b/11
nefer-ı h. 93b/07
hubb Ar. Sevgi, tutku.
h.-ı dünyâ 32a/13, 32b/01
h.-ı dünyâdur 29a/13

Ḥudā Far. Allah, Tanrı, Cenâbihak.
Ḥ. 1b/03, 5a/01, 10b/12, 12a/06,
14a/11, 19b/03, 26b/05, 27b/01, 34a/11,
41b/14, 46a/13, 61a/01, 62a/02, 62a/03,
68a/09, 75b/11, 90b/09, 94b/07, 95a/15,
95b/07, 96a/05, 96a/06.
ehl-i Ḥ. 23b/08
nā-çār Ḥ. 96a/01
Resûl-i Ḥ. 38b/08
Ḥ.+ dan 11a/01, 58b/03, 64b/15
Ḥ.+ dur 75a/01, 88b/01
emr-i Ḥ.+ dur 88a/13, 95b/09
ḥazînedâr-ı Ḥ.+ dur 64b/15
Ḥ.+ nuñ 42a/03
Ḥ.+ yâ 80b/07
Ḥ.+ ya 82b/08, 96a/11
Ḥ.+ yam 9b/06
Ḥ.+ yı 14b/03, 95b/07, 96a/08
cemâl-i Ḥ.+ yı 91a/01
ḥulle Ar. Cennette giyilecek elbise.
ḥ.+ lerümden 10b/08
ḥumâr Ar. İçkiden sonra gelen baş ağrısı
ve sersemlik.
ḥ. 95b/04
ḥumret Ar. Kırmızılık, kızılılık.
ḥ. başardı 78a/15
ḥûn Far. Kan.
ḥ.+ ı 13b/01, 41a/07
ḥûn-ḥâr Far. Kan dökücü
ḥ. 65b/09
ḥûr Ar. Cennet kızı, çok güzel kız
veya kadın, hûri.
ḥ. 61b/03
ḥurmâ Far. Hurma ağacının tatlı,
besleyici, etli meyvesi.
ḥ. 47b/06, 47b/09, 47b/10
ḥurrem Far. Sevinçli, şen, gönül açıcı.
ḥ. 26a/15, 55b/09
ḥurşîd Far. Güneş.
ḥ.+ dür 75b/13
ḥurûc Ar. Dışarı çıkma, çıkış
ḥ. iden 53b/07, 70b/03
ḥ. idüp 76b/09

ḥ. itdügi 63b/01
ḥ. itse 33b/10
ḥurûf Ar. Harfler
bî-ğam ḥ. 26b/01
ḥ.+ ı 95a/15
ḥ.+ la 61a/14
ḥuşûs Ar. Konu, iş, keyfiyet, madde.
ḥ.+ da 49b/15
ḥuşûşen Ar. Husûsî olarak, bilhassa,
özellikle, husûsiyle.
ḥ. 45b/04, 59b/05, 75b/02
ḥuṭûr Ar. Hatıra gelme, zihne doğma.
ḥ.+ ından 21a/05
ḥuzûr Ar. İç rahatlığı, hâlimden memnun
olup gönlünde rahatlık duyma, kendini
rahat ve memnun hissetme durumu.
ḥ. 45a/06
ḥ.+ ı 31a/04
ḥ. idersin 10b/09
ḥ.+ umdan 92b/15
ḥ.+ uñda 13a/11
ḥ.+ uñda ol 38a/14
ḥüccâc Ar. Hacılar.
ḥ.+ uñ 49a/01
ḥ.+ üñ 48a/10, 48a/12, 48b/04
el-ḥâşıl ḥ.+ üñ 48a/07
ḥüccet Ar. Delil, vesîka, senet, belge.
sicil-i ḥ. 56a/10
ḥücre Ar. Oda, odacık.
h.+ ye 70a/04
ḥücûm Ar. Saldırma, saldıriş, hücum.
h. eylemiş 20a/12
h. idüp 33a/13
h. itdi 85a/12
h. itmiş 39a/15
ḥükm Ar. Emir, buyruk, hüküm.
ḥ. 94b/04
ḥ. idersin 83a/10
ḥ.+ ine 2b/06
ḥ. itmişdi 81a/06
ḥümâ Far. Kafdağı'nda ve dâimî karlar
bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz
renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin

bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsânevî kuş.

h. 86a/08

h.+ sını 79a/14

hümām Ar. Bir işe iyice sarılıp o işi başarmak için çaba gösteren, himmeti çok, gayretli kimse.

h. 17b/12, 37b/08, 39b/11

h.+ uñ 76b/13

hüner Far. Beceriklilik, hüner.

h. 41b/04, 43b/09, 49a/12, 53b/02, 53b/06, 74a/06, 75a/04, 75b/12

hünkār Far. “Sultan, hükümdar” anlamında olup Osmanlı pâdişahları için kullanılırdı.

h. 21a/07, 21a/11, 51b/05, 83a/09, 83a/11, 83a/13, 83b/01, 84a/05, 84a/06, 84a/11, 84a/15, 84b/03

h.+ a 83b/10

h.+ dan 21b/02

h.+ ı 83b/09, 83b/12

h.+ uñ 21b/03, 83a/12, 83b/15,

84a/11

hürmet Far. Saygı.

h. 64b/12

h.+ ine 26b/03, 2a/02, 48b/04, 48a/14, 90a/08

h. itmeyüp 66a/13

Hürmüz Far. Zerdüştler’in iki tanrısından iyiliği temsil eden.

H. 32b/07, 32b/08, 33a/03, 33a/09, 33a/13, 33a/14

H.-i tâcdâr 32b/06

H.+ e 33a/03

H.+ uñ 32b/08, 33a/01, 33a/11, 33a/13

Hüseyn Ar. Hz. Muhammed’in torunu ve Hz. Ali’nin küçük oğlu.

İmām H. 76b/06

H. Aşğar 34b/13

İmām H.+ e 76a/14, 76b/02, 76b/05

İmām h.+ uñ 76b/04

İmām H.+ uñ 76b/07, 76b/08

hüsñ Ar. Güzellik, iyilik, güzel, iyi.

h.-i cemâline 42b/09

h.-i yâri 15a/07

h.-i Yüsufdan 79b/02

h.+ dür 77b/14

h.+ i 42b/08, 86b/09

gülşen-i h.+ i 15a/04

h.+ in 87a/02

h.+ inde 69a/09, 77b/10

muşhaf-ı h.+ inde 77b/13

h.+ ine 79b/05

h.+ le 78a/03

Hüsrev Far. Özel İsim.

H.+ e 32b/14

H.+ i 32b/11

H.+ üñdür 32b/10

hüsrevânî Far. Sultani küp, çok büyük şarap küpü.

hüsndâr Far. Güzел, hüsündar.

h. 4b/03

h. 59b/03

h~âb Far. Uyku.

ehl-i h. 30a/09

h.-ı ğafletde 91a/06

h.-ı ğafletden 2a/01, 92a/02, 93b/04

h.+ a 48b/11, 95b/02

h.+ a vardı 26a/03

h.+ dan 95b/10

h~âce Far. Dînî hizmetlerde görevli kimse, hoca, molla.

h. 16b/15, 31a/02, 40a/14, 40b/06, 40b/09, 41a/01, 41a/04, 41a/05, 41a/08, 41a/12, 41a/13, 41a/15, 56a/06, 56a/08, 56a/13, 56a/15, 56b/01, 56b/02, 56b/05, 57a/05, 57a/11, 59b/11, 59b/12, 59b/13, 59b/15, 74b/14, 77a/10, 84b/10

H. 40b/02, 56a/05, 56a/09, 56b/04

h.-i teng-dil 66a/14

ḥ.-zāde 57b/01, 57b/07, 57b/14,
58a/02, 58a/05, 58a/07, 58a/13

ḥ.+ .-zādenüñ 58a/10

ḥ.+ den 66a/10

Ḥ. Irgāndı 56a/02

ḥ.+ leri 60a/12

ḥ.+ nüñ 31a/04, 40a/14, 40b/06,
40b/11, 57a/04, 57a/06

ḥ.+ sine 59b/10

ḥ.+ ye 41a/14, 56a/14

ḥ>ācegi Far. Bedesten üccarı, tâcir.

-I-

ḥ. 57b/07

ıraq Uzak.

1. 6a/15, 27b/11, 49b/07, 50a/12,
58b/10, 73a/12.

1.+ dan 50b/11, 80a/06, 94a/05

ırgad Yun. (<ergates)Toprak işlerinde ve yapılarda en basit ve ağır işleri yapan işçi, amele, rençber.

1. 92a/08, 92a/09, 92b/03, 92b/08

1.+ lardan 92b/08

1.+ uñ 92b/09

ırgadca Irgat kadar.

üç dört 1. 92b/01

ırgadlık Irgatlık, rençberlik.

1.+ a koşdılar 6b/13

1. 92a/11

1. iden 92b/13

1. idermisin 92a/10

Irgāndı Özel İsim.

Ḥ>āce I. 56a/02

ıрмаk Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.

1.+ ı 37b/03

ıtır- Dişler arasına alıp sıkamak, dişlemek.

1.- up 85b/09

ısıt- Isıtmak.

1.- dılar 93b/08

1.- ur 93a/15

ıslâh Ar. İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

1. eyle 72b/10

1. eyledi 16b/08

1. eylediler 73a/09

1. ide 2b/02

1. idenler 73b/12

1. idüp 72b/11

1. itdiler 74a/01

1. itmeseñ 72b/07

1. oldum 75b/01

1. olup 75a/15

1. idüp 72b/12

ışmarla- Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipâriş etmek.

1.- dı 16b/04

cân cehennem 1.- dı 20b/12

1.- duğıçun 58a/14

ıssı Sıcaklık, hararet.

1. 21a/12, 46a/11

ızırâb Ar. Maddî veya mânevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.

1. 27b/06

1.+ a 95b/11

-İ-

i- Günümüzde yalnız idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan cevher fiili.

i.- di 3b/05, 3b/06, 5a/14, 5b/05,
5b/06, 6a/06, 8b/04, 8b/06, 8b/07, 8b/15,
11a/06, 11a/07, 11b/08, 12b/01, 14a/04,
15a/10, 15b/10, 16a/05, 16a/12, 16b/15,
19a/12, 21a/10, 21a/14, 22a/09, 23b/13,
23b/14, 24b/07, 25a/03, 25a/04, 26b/10,
26b/11, 27a/13, 27b/08, 29b/02, 30a/15,
30b/01, 30b/02, 30b/03, 31a/09, 32a/09,
32a/11, 32b/06, 32b/08, 33a/01, 34b/07,
34b/09, 34b/10, 34b/13, 34b/15, 35a/04,
35a/05, 36a/10, 37a/05, 37a/12, 37b/12,
37b/15, 38a/06, 38a/13, 38b/01, 40a/07,
40b/06, 40b/07, 42a/11, 42a/12, 42a/13,
42a/14, 42a/15, 42b/02, 43a/12, 43b/13,
43b/14, 44a/01, 44a/03, 45a/09, 45a/10,
45a/13, 45a/14, 45a/15, 45b/01, 45b/02,
45b/03, 46b/05, 46b/06, 46b/13, 46b/14,

48a/11, 48b/10, 49b/02, 49b/03, 49b/07, 4a/12, 4b/03, 52b/14, 52b/16, 54a/10, 54a/11, 55b/10, 56a/02, 56a/03, 56a/04, 57a/04, 57b/04, 58a/12, 58b/15, 59a/01, 59a/08, 59b/03, 60a/11, 60a/12, 60b/09, 60b/10, 62a/14, 62b/01, 63a/15, 64a/07, 64a/08, 64a/13, 66a/09, 67a/02, 68b/06, 69b/12, 70a/02, 70a/03, 70a/09, 70a/10, 72a/10, 72a/15, 72b/15, 73a/10, 73b/06, 74a/12, 75a/08, 75a/09, 75a/10, 75a/11, 75a/13, 76a/06, 76b/05, 77a/12, 77a/13, 78a/10, 79a/07, 80a/02, 80a/14, 82a/01, 82a/02, 82a/11, 82a/12, 82b/10, 83a/05, 83a/06, 83a/07, 83b/01, 83b/04, 83b/05, 83b/06, 83b/08, 83b/09, 85a/05, 85a/07, 85a/08, 86b/04, 86b/05, 89a/03, 89a/04, 89b/10, 90b/05, 91a/08, 91a/09, 92b/07, 94a/07

i.- düğün 11b/03, 7b/05

i.- dük 50a/10

i.- düm 62b/06, 88a/08, 94a/14

i.- düñ 30b/09

i.- ken 11b/08, 12a/15, 13a/15, 14b/13, 15b/03, 16a/13, 30b/15, 34b/14, 4a/05,

57a/12, 60a/05, 6a/14, 77a/12, 78a/03, 8a/10, 94b/03, 94b/04

i.- miş 27b/11, 35b/11, 35b/13, 40b/09, 53a/03, 56a/05, 57b/13, 66a/15, 74b/06, 75a/03, 92a/04, 92a/05, 9a/05

i.- mişse 11a/15

i.- mişsin 43b/03

i.- se 16a/11, 24a/04, 30a/13, 47a/04, 48a/13, 54b/01, 5b/12, 64b/15, 69a/01,

71a/06, 79a/09, 85b/06, 95b/05

i.- señ 16a/09, 16b/09, 16b/10, 27b/04, 27b/05, 29a/05, 29a/08, 32a/15, 34a/12,

37b/08, 46a/10, 47a/02, 60a/08, 76a/01, 80b/09, 85a/01

i.- señ 16b/09, 85a/01

‘**ibādet** Ar. Kulluk vaziflerini yerine getirme, tapma, tapınma.

‘i. 4a/11, 15b/11, 42a/09, 43b/05, 47b/11, 48b/06, 96a/12

‘i.+ de 46b/02, 94b/11

‘i.+ den 30b/02

‘i.+ dür 15b/09

‘i.+ e 30b/04, 31b/08, 32a/05, 45a/05, 45a/07, 45a/09, 45b/11, 59a/01, 91a/08

‘i. eyle 34a/12

‘i. eyledi 11a/09, 11a/11, 11a/12, 18b/05, 18b/07

‘i. eylemede 52b/16

‘i.+ i 11a/10, 18b/12, 19a/02

‘i. idelüm 73a/14

‘i. iderem 32a/03

‘i. idesin 45a/06

‘i. ideyin 31b/11

‘i.+ in 11a/09, 30b/03, 59b/10

‘i.+ ince 18b/07

‘i.+ ine 32a/06

‘i.+ ini 43b/10

ne tã‘at ne ‘i. itdüm 68a/12

‘i. itmek 45a/05

‘i.+ ten 89a/05

ibn Ar. Oğul.

i.-i Ebi Tãlibdür 89b/05

i.-i Meryem 79b/09

i. Muhtâr 76b/09

İbrāhīm Hz. İbrahim.

İ. 13a/13, 45a/15, 80b/15, 81a/03, 81a/06, 81a/07, 81a/14, 81a/15, 81b/03, 81b/15, 82a/02, 82a/03, 82a/04, 82a/13, 82b/08, 82b/13, 83a/03, 83a/15, 83b/01, 84a/03, 84a/04, 84a/15, 84b/02, 84b/04

Hãzet-i İ. 82a/09, 82a/10, 82a/12, 82b/04

İ.+ i 81a/08, 81b/15, 82a/11

İbrāhīm İbrahim Paşa; Kanuni Sultan Süleyman dönemi veziri azamlarındır.

İ. 83a/09, 83a/13, 83a/14, 84a/06,
84a/08, 84a/10, 84a/11, 84a/13, 84b/05

İ.+ i 82a/02, 83a/05, 83a/15

İ.+ e 82a/09

İ. Pâşâ 83a/07, 84b/06

İ. Pâşâdan 83b/04

İ.+ üñ 83a/11, 83a/12

İbrahîm Edhem Ar. Özel İsim. Tâbînin meşhûr âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden olup ismi, İbrâhim bin Edhem bin Mansûr, künyesi Ebû İshâk'tır.

İ. 12a/15, 12b/01, 12b/05,
12b/07, 12b/13, 13a/02,13a/03, 13a/06,
13a/10, 13a/12

İ. + e 12b/12

İbrahîm bin Edhem Krş. İbrâhîm Edhem

İ. 12a/14

İ+e 12b/12

ibrâm Ar. Zorlama, ısrar etme.

ikdâm ve i. eylediler 87a/08

ikdâm ü i. itdiler 49b/10

i.+ la 78a/12

‘ibret Ar. Bir olay ya da durumdan çıkarılan ders.

‘i. 14b/06, 61a/05, 96a/04

‘i.-nümâ kıldı 1b/12

‘i. aldılar 30a/06

‘i.+ dür 63b/14

ibrîk Far. Kulplu, emzikli, karınlı ve ince boyunlu su kabı.

i. 77b/06, 77b/07

ibtidâ Ar. Başlama, başlangıç.

i. 90b/05

icâzet Ar. İzin, müsâade, ruhsat.

i. vir 19a/07

i. virüp 87b/10

icmâl Ar. Kısaltma, özetleme, ihtisar etme.

i.-ı takrîr eyledi 8a/02

icmâlen Ar. Kısaca.

i. 69b/12, 77a/07

ictinâb Ar. Kaçınma, sakınma, çekinme.

i. 69b/04

i. itmez 3a/11, 95a/11

iç İç, içeri

i.+ i 14a/09, 52b/05, 57b/13,
59b/03, 61a/04, 75b/05, 86a/12

i.+ im 37a/03

i.+ inde , 3a/10, 3b/06, 10b/15,
11a/01, 12b/06, 13b/01, 14a/07, 16a/08,
16a/11, 17b/05, 17b/06, 17b/10, 20b/11,
24a/05, 26b/10, 27b/02, 2b/04, 2b/05,
31b/13, 32a/02, 32b/06, 33b/02, 33b/10,
37a/02, 37a/05, 37a/15, 37b/06,
39a/1141b/12, 43b/12, 45a/14, 45b/03,
46b/09, 46b/11, 47a/01, 4a/10, 50b/09,
51a/15, 51b/09, 53b/02, 54a/05, 56a/08,
57a/01, 57b/05, 5a/01, 5a/06, 5a/10,
5b/15, 61a/02, 63a/02, 65a/03, 65a/09,
66a/06, 66b/14, 69b/12, 70a/01, 71b/06,
74b/03, 74b/07, 75a/01, 78a/07, 79b/03,
7a/05, 7a/07, 80a/08, 81b/06, 82a/10,
82b/04, 82b/05, 83b/08, 85a/03, 86a/06,
86a/11, 86b/05, 88b/14, 89a/13, 8b/09,
90b/03, 92a/08, 94b/04, 95a/14, 95b/02

i.+ inde 20b/04

i.+ indedür 95a/07

i.+ indeki 75b/03

i.+ inden 11a/02, 34b/05, 37b/03,
42a/06, 42a/09, 62a/11, 69a/12, 70b/03,
76a/03,

80a/04, 83a/01, 91a/02, 91a/04,
96a/03

i.+ indeyem 32a/03

i.+ ine 19a/04, 26a/15, 51b/11,
54a/14, 54a/16, 56a/12, 62a/07, 65a/11,
69a/03,

7a/08, 82a/14, 90a/05, 9b/07

i.+ ini 32a/06

i.+ üñ 12a/10

i.+ ün 56a/09

iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak

i. 4a/14, 58b/11

i. -ici 35a/09

i.- di 22a/13, 22b/08, 58a/08

and i.- di 5a/12
i.- elüm 57a/15
i.- er 47b/06, 58b/04, 58b/05
başına and i.- erler 47a/15
i.- eydi 59b/04
i.- me 58b/08
i.- medi 18b/05
i.- mege 57a/14, 58a/06
i.- mek 3a/08
i.- mekden 50b/05, 58b/10
i.- mez 58a/07
and i.- üp 71a/04
içeri İç taraf, iç tarafa doğru.
i. 86b/06
içerü İç taraf, iç tarafa doğru. Krş. içeri
i. 19a/11, 27b/13, 28a/08, 40b/02,
40b/04, 44a/06, 51a/09, 51a/15, 51b/04,
53a/01, 71a/11, 74b/08, 78a/08,
87a/09, 91a/11, 93b/07
i.+ de 40b/10
i.+ deki 27a/08
içre İçinde, arasında.
i. 20b/15, 26b/05, 34a/14, 39b/05,
39b/08, 47a/04, 70b/02, 79b/02
içün
i. 4a/05, 4b/13, 6b/02, 10b/05,
11b/08, 15a/10, 16a/12, 17a/15, 19a/07,
1b/06, 27b/15, 2a/07, 30a/08, 30a/10,
31b/05, 32a/03, 32a/09, 33a/04, 33b/14,
34a/04, 36b/04, 36b/08, 39b/09, 40a/05,
40b/03, 40b/07, 41b/05, 41b/11, 41b/12,
41b/15, 43a/03, 43a/08, 43a/12, 47a/15,
47b/09, 48a/01, 48b/15, 49a/10, 50a/10,
54b/09, 57b/07, 60a/15, 60b/08, 60b/14,
66a/10, 66a/14, 69a/09, 69b/1371a/13,
71a/14, 72a/01, 75b/11, 77a/13, 81a/04,
81b/05, 86b/11, 87b/15, 8a/04, 92a/08,
92b/14, 93b/06, 94b/01, 95b/13.
idin - Kendini bir şeyin sâhibi ve mâliki
kılmak, sâhibi olmak
‘âdet i. 69b/10
i.- di 35b/02, 43a/13, 70b/06,
85b/02

‘âdet i.- di 52b/06, 56b/09
ağyâr i.- di 49a/07
kâr i.- di 49a/07
mesken i.- di 62b/10
murâd i.- di 19a/02, 19a/05
i.- dük 60b/03
i.- düm 79a/05
‘âdet i.- düñ 42b/01
i.- eyüm 76a/10, 83b/01
i.- me 72b/04
i.- miş 85b/05
‘âdet i.- miş 27b/08
ağyâr i.- miş 18a/12
kâr i.- miş 18a/12
i.- mişden 65a/06, 66a/09
i.- üp 44a/09, 83b/03
i.- ürlerdi 89a/07
idrâk Ar. Anlama yeteneği, akıl
erdirme, anlayış
i.+ den 13b/07, 55b/14
i.+ dür 29a/07
i. eyledi 12b/09
i. eyleyüp 75a/07
i. idemedüm 59a/11
i. ider 41b/06
i. idüp 28b/13
i.+ üñe 83b/02
İdrîs Hz. İdris. Kur'an'da adı geçen
peygamberlerden biri ve Hz. Şit'in
oğlunun oğludur.
İ. 18b/02, 18b/08, 18b/09,
18b/11, 18b/13, 18b/15, 19a/01, 19a/04,
19a/06, 19a/09, 19a/11, 19a/12
Hâzret-i İ.+ e 18b/08
İ.+ i 18b/03, 19b/02, 19b/03
ifâ Ar. Bir işi yapma, yerine getirme,
iş hâline koyma, icrâ.
i. idüp 78a/02
i. itdi 44b/02
ifâkat Ar. Hastalıktan kalkma, sağlığın
kavuşma, iyileşme.
i. bulınca 42b/06

igne Dikiş dikmekte, nakış işlemekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik âlet.

i. 32a/11, 68a/01
i.+ si 32a/08, 32a/10

iḥdā Ar. Bir sayısının müennesi.

i. (faşl-ı i. ḥamsîn) 74a/06
i. (faşl-ı i. ve ʿiṣrūn) 29a/11
i. (faşl-ı i. ve erbaʿîn) 60a/09
i. (faşl-ı i. ve sittin) 91a/03

iḥlāş Ar. Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk.

i. 43b/10, 43b/12, 68a/15
i.+ ıla 14a/11

iḥmāl Ar. Önem vermeme, gereken ilgiyi göstermeme.

i. idüp 84a/09
i. itmeyüp 74b/08

iḥrâc Ar. Dışarıya çıkarma.

i. eyle 69a/12

iḥsân Ar. Bağışlanan şey, bahşiş, atıye.

i. 53b/05, 56a/03, 56b/13
ehl-i i. 56a/02
ḥayr u i. 56b/14
riʿâyet ve i. 61b/13
i.+ dur 56a/01
cūd u i. eyle 56b/13, 56b/15
luṭf ve i. eyle 86b/14
luṭf u i. eyledi 90b/04
inʿâm ve i. eyleyüp 94b/01
i.+ ıdı 56b/12
i. iden 56b/14
inʿâm ve i. iderdi 12b/02
i. idesiz 24b/01
inʿâm ve i. ideyin 29b/08
i. idüp 50b/03
inʿâm ve i. idüp 71b/11
luṭf u i. idüp 8a/01
i. itdüm 71b/01
şadağa ve i. itmedükleri 60b/14
luṭf u i. itmek 56b/10

i.+ la 56b/10

inʿâm ve i.+ lar eyledi 55b/07

inʿâm ve i.+ lar itdi 70b/15

inʿâmlar i.+ lar itdi 29a/02

iḥtimāl Ar. Mümkün olma, imkân dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık
i.+ i 8b/13

iḥtişâr Ar. Kısaltma, anlama zarar vermeden açıklama ve ayrıntıları çıkararak maksadı daha kısa ifâde etme.

i. 81a/01

iḥtiyâc Ar. Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma.

i. 41b/09
i. göstermedi 82a/06
i. göstermeyem 29b/04
i.+ imuz 6a/11
i.+ um 82a/05

iḥtiyâr Ar. Seçme, intihap etme, tercih etme.

i. eyle 30a/13, 40b/08
i. eylese 37b/10
i. ide 12b/04
i. iderse 58b/12
meskenet i. idüp 12a/14
tebdîl ve i. idüp 73a/05
i. itdi 12a/15, 13a/15
i. itdiler 62a/01
i. itdüm 44a/13
i. itmedüm 30b/11
i. itmişsin 43b/02

iḥyâ Ar. Diriltme, canlandırma.

i. 25b/04
i. eyledi 70a/08
i. itdiler 70b/01

iḥzâr Ar. Hazır etme, hazır bulundurma, hazırlama.

i. ideyin 50b/05
i. itdürdi 49b/08

iḥdām Ar. Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

i. 78a/12

i. eyledi 71b/10
i. itdi 43a/15, 9a/06
i. itdiler 90a/03
i. ü ibrām itdiler 49b/10
i. (h̄ile vü i. u ibrām eylediler)
87a/08
iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.
i. 10b/11, 15a/14, 16a/09, 16a/15, 18a/07, 19a/08, 19a/10, 1b/05, 20a/02, 20b/01, 20b/02, 23b/04, 31a/03, 31b/07, 31b/10, 31b/12, 35a/03, 36b/15, 37b/11, 38a/07, 38b/02, 39a/13, 39b/10, 3b/05, 42a/04, 46b/04, 46b/05, 46b/14, 47a/02, 47b/06, 48b/11, 49b/02, 49b/03, 49b/11, 4a/02, 4a/03, 51a/08, 51a/09, 51a/10, 52a/07, 52b/03, 53b/02, 54b/14, 56a/01, 57a/09, 59a/03, 59b/12, 62a/03, 63a/04, 64a/01, 64a/03, 64b/03, 66b/05, 67b/04, 69a/02, 69b/13, 6a/05, 6b/14, 70a/07, 72a/05, 72b/05, 75a/10, 77b/10, 77b/12, 77b/13, 78b/06, 79a/13, 79b/11, 80b/11, 87a/08, 88a/06, 89b/07, 89b/09, 90a/05, 91a/11, 91b/02, 92a/10, 93a/14, 94b/06, 95a/05, 96a/15
on i. 37a/10
toğuz yüz elli i. 95a/14
yitmiş i. 76b/04, 76b/06
i.+ dür 13b/13
i.+ si 16a/15, 16b/02, 31a/11, 31b/01, 35a/03, 46b/07, 46b/08, 64b/01, 6a/14,
73a/08, 73a/09
i.+ sin 31a/12, 7a/01, 90a/11
i.+ sini 31a/12
i. yüz 24a/11
ikilik Görüş ve düşünce bakımından ikiye ayrılma, anlaşmazlık, bölünme.
i.+ den 79b/13
ikinci İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan.
i. 11a/12, 95a/10
ikindi Öğle ile akşam arasındaki zaman.

i. 50b/11, 73b/09
ikiz Bir seferde doğan iki kardeş.
i. 68b/07, 68b/08
ikrāh Ar. İğrenme, tikslenme.
i. idüp 54a/16
ikrām
i. 46b/07, 7a/14
itmezsın i. 61a/03
ikrār Ar. Kabul etme, tasdik etme.
i. 18a/09, 21a/05, 31a/01
it i. 96a/03
i.+ dur 41b/03
i. eylemekdür 2a/08
i.+ ı 20b/14, 23b/05
i.+ ıla 23b/04
i. idevüz 16a/09
i. it 81b/02
i. itsün 18a/10
i.+ la 21a/06, 23a/13, 23b/09
i.+ umuz 75a/04
iktidā Ar. Birini örnek alıp ona uyma, örnek tutma, tâbi olma.
i. 2a/06
i. idüp 93b/12
iktizā Ar. Gerekme, gerektirme.
i. ider 12a/13
i. iderse 66a/05
i. itdi 1b/07
il Ülke, yurt, memleket, diyar.
i. 7a/09, 7a/12, 13a/01, 25a/11, 50b/14
i.+ inde 8b/05
il Yabancı, başkası.
i.+ lere 58b/06
ilāh Ar. Allah, Tanrı.
i. 69b/01, 70a/11, 91a/02
i. (‘aşq-ı i.) 90b/13
i.+ a 68a/13
i.+ a (emr-i i.) 27b/05
i.+ um 88b/01
i.+ um 96a/01
i.+ uñ 82b/15

ilāhī Ar. Allah'la ilgili, Allah'a âit, Allah'a has, Allah'tan gelen, Tanrısal.

i. 47a/12, 68b/01, 96a/06

i. (ḥarāret-i 'aşq-ı i.) 22b/12

i. ('avn-i i. 82b/05)

i. (ḳudret-i i.) 69a/04, 85b/10

i. (taḳdīr-i i.) 52a/10

ī'lām Ar. Bildirme, anlatma.

i. itdiler 24a/13

i. itmekdür 81a/02

ile İle, birlikte.

i. 5a/13, 5b/05, 6a/02, 7a/14, 7b/04, 7b/13, 7b/15, 10b/14, 9a/02, 9a/03, 11a/10, 14b/09, 15b/07, 16b/04, 16b/12, 18a/03, 18a/04, 18a/06, 18a/08, 18b/10, 21a/12, 22b/09, 22b/12, 23a/01, 23a/12, 25a/01, 25a/04, 25a/06, 25a/10, 25b/03, 26a/03, 26a/08, 26a/10, 26a/12, 27a/14, 27b/15, 28a/14, 28b/01, 28b/07, 2b/10, 30b/05, 30b/07, 30b/10, 31b/02, 32b/05, 33a/02, 34a/07, 35b/13, 36a/01, 36a/06, 37b/12, 38a/08, 38b/06, 38b/07, 38b/14, 39b/04, 39b/07, 39b/08, 40a/10, 43a/02, 43b/04, 44a/09, 45b/05, 47b/07, 47b/13, 47b/14, 48b/02, 49a/09, 49b/06, 49b/11, 4a/05, 50a/02, 51a/12, 51b/05, 52a/08, 52b/01, 52b/03, 53a/01, 53b/05, 54b/14, 56b/10, 58a/06, 58b/02, 59b/06, 59b/07, 59b/13, 60a/01, 62a/06, 63a/06, 63b/04, 64a/08, 65a/03, 66a/02, 68b/02, 68b/09, 68b/10, 68b/11, 68b/13, 69a/02, 70b/04, 72b/01, 72b/10, 72b/13, 76b/07, 77a/02, 77b/04, 78a/15, 79b/12, 80b/13, 81a/10, 81a/11, 81b/13, 82a/12, 83b/11, 84a/02, 86b/05, 86b/13, 87a/13, 87b/04, 88a/03, 88a/06, 88a/11, 88a/14, 88b/11, 89a/12, 8a/05, 8a/10, 8b/02, 8b/05, 8b/11, 90a/14, 91b/13, 91b/15, 93a/02, 93a/08, 93a/09, 93a/10, 93b/06, 93b/07, 94b/14, 95b/04, 95b/06, 96a/07

ilerü İleri.

i. 10b/02, 26a/10, 38b/03, 5b/01, 8b/11, 93b/12

ilet- İletmek, ulaştırmak, erişirmek.

i. 91b/07, 93b/03

i.- di 80a/04

i.- diler 42b/03, 67b/11

i.- e 23a/14

i.- eyin 62b/15

i.- eyüm 72a/08

i.- üñ 42b/05

i.- üp 7a/13

i.- ür 45b/14, 47b/12

i.- ürler 45b/08

ilhām Ar. Ruhta meydana gelen ve yaratıcılığa iten coşku, içe doğma, esin.

i. 95a/15

illā Ar. Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille

i. 5a/11, 11a/06, 24a/03, 2a/12, 40b/05, 42a/14, 47b/06, 48a/09, 49b/11, 49b/13, 52a/13, 59a/04, 68a/12 79a/11, 81a/09, 84b/07, 96a/02

'ilm Ar. Bilme, biliş.

'i. 25b/08, 25b/09, 25b/15, 26a/15, 2a/12, 44a/01, 64b/12, 64b/13, 64b/14, 64b/15

ehl-i 'i. 26a/01, 26a/06, 26a/12

ṭālib-i 'i. 62a/12

'i.-i dīnden 64b/07

'i.-i kimyā 29b/04, 29b/05

'i.-i uşṭurlābda 62b/05

'i. ile taḳvā 25b/04

'i.+ den 26a/08, 26a/10, 26a/14

'i.+ e 64b/08

'i.+ e (ehl-i 'i.) 63b/12, 63b/15

'i.+ e (ṭālibu'l- 'i.) 64a/02

'i.+ i 25b/05, 26a/14, 64b/09

'i.+ i (ehl-i 'i.) 64b/11

'i.+ ile 1b/08

'i.+ in 17b/03

'i.+ inde 62b/02

'i.+ ini 29b/08

'i.+ le 25b/08, 64b/13

'i.+ üñ 62b/01, 63b/14

iltifat Ar. Sevgi gösterme, iyilikle davranma, değer verme.

i. 30a/03

i. itmeyüp 62b/02

iltimās Ar. Birine herhangi bir konuda öncelik ve ayrıcalık tanıma.

i.+ ma 87a/05

i. itme 66b/09

iltiyām Ar. Kapanmak, iyileşmek.

temelluḡ ve i. eyler 76b/02

imām Ar. 1. İslām dîninde görüş ve fikirleriyle bir mezhebe öncülük etmiş olan kimse 2. Cemâatle kılınan namazlarda en önde duran ve namaz kılınırken kendisine uyulan kimse.

i. 64a/12, 64a/13, 64b/02, 64b/04, 76a/15, 93b/14, 93b/15, 94a/01

İ.-ı A' zām 26a/05, 26a/09, 64a/09, 64a/12, 64b/09, 64a/10

İ.-ı A' zamuñ 64a/11

i.+ a 64b/03

İ. Ḥasan 76a/08, 76a/13

İ. Ḥasana 76a/09, 76a/11

İ. Ḥüseyin 76b/06

İ. Ḥüseyne 76a/14, 76b/02, 76b/05

İ. ḥüseynüñ 76b/04

İ. Ḥüseynüñ 76b/07, 76b/08

i.+ imuz 46a/10

i.+ lar 26a/04, 26a/08

İ. Muḥammed 64a/15, 64b/10

İ. Muḥammedür 64a/07

İ. Muḥammedüñ 64a/15

i.+ uñ 64a/10, 64b/04, 64b/05, 76b/13

imāmet Ar. İmam olma durumu.

i. eyledi 93b/12

İmāmeyn İki imam, Hz. İmam-ı Hasan ile Hz. İmam-ı Hüseyin.

İ. 34b/15

imān Ar. Allah'a inanma, dînî inanç.

İ. 16b/12, 17b/11, 33b/11, 41a/07, 82b/11, 93b/06, 9b/09

İ. (ehl-i İ.) 9b/09

İ. (şerāyiṭ-i İ.) 41a/11

İ.+ a 41a/14

İ.+ a geldi 16b/03, 17a/13

İ.+ a geldüm 75b/01

İ.+ a gelmedügiçün 34a/09

İ.+ a gelmezseñ 81b/04

İ.+ dan 8a/14

İ.+ dandur 69b/10

İ.+ dur 16b/13

İ.+ ı 17a/15

İ.+ ında 17b/12

İ. ruzı kıldı 40a/04

İ.+ uñ 16b/06, 20b/08

İ.+ uñ (ehl-i İ.) 16b/14

İ.+ uñdan 36b/15

imānsuz Ar. 1. İnancı olmayan (kimse), dinsiz. 2. Allah'a inanmadan kâfir olarak ölmek.

İ. 20b/12, 25b/01, 25b/02, 43b/08, 45a/08, 45a/09, 46a/08, 9b/01, 9b/04

İ. gitdi 8a/15

imāret Ar. Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık.

İ.+ de 60a/04

İ.+ in 76a/10

İ. it 65a/01

imdi Eski Türk. amtı – amdı > emdi > imdi) Şimdi.

i. 3a/05, 6a/01, 6a/04, 6a/11, 9a/05, 9b/11, 12a/12, 13b/08, 14a/05, 14b/04, 15b/08, 16b/12, 18a/12, 18a/14, 21a/03, 23b/07, 23b/12, 24b/01, 25b/07, 27a/02, 27b/06, 28a/02, 28a/12, 28b/01, 28b/02, 29a/03, 29a/04, 2b/06, 2b/11, 30a/10, 30a/11, 30a/13, 31a/11, 31a/14, 31a/15, 32b/03, 33a/10, 33b/08, 33b/09, 34a/05, 34a/09, 34b/05, 36b/04, 36b/06, 36b/08, 37b/09, 38a/03, 38b/10, 38b/13, 38b/14, 40b/12, 41b/08, 41b/15, 42a/08, 43a/07, 43b/07, 43b/09, 43b/10, 44a/13, 44a/14, 44b/09, 44b/14, 45b/03, 46a/14, 46b/01, 47a/05, 47b/03, 47b/07, 47b/14,

49a/07, 49a/12, 50a/02, 50a/14, 50b/04, 51b/15, 52b/10, 53a/07, 53b/03, 55b/15, 56a/01, 56a/10, 58a/12, 58b/09, 58b/11, 60b/13, 61a/07, 61a/08, 61b/12, 63a/03, 63a/06, 63b/09, 64a/04, 65b/02, 66a/14, 66b/12, 67a/04, 67a/06, 67a/13, 67b/04, 68a/10, 68b/15, 69b/08, 6a/01, 6a/04, 6a/11, 71b/13, 72b/02, 72b/09, 73a/12, 73a/14, 74b/04, 75a/05, 76b/01, 77a/03, 77a/08, 78b/02, 78b/03, 78b/07, 79b/15, 7a/02, 80b/11, 81b/01, 81b/07, 81b/11, 81b/12, 82a/14, 85a/02, 87a/01, 88a/03, 88b/04, 8a/08, 90a/07, 90b/06, 91a/14, 91b/11, 92a/02, 92a/05, 92a/10, 92b/15, 93a/11, 94a/14, 95b/14

imkān Ar. Faydalanılabilecek, kullanılabilir uygun şart.

i. 84a/09

imtihān Ar. Tecrübe etme, tecrübeden geçirme, sınama, deneme.

i. itmek 71a/13

in- Aşağıya doğru gelmek.

i. 71a/10, 75a/14

i.- di 10a/15, 56a/10, 59a/12, 61b/06, 64a/12, 71a/11, 82a/10, 85b/09, 85b/10

i.- diler 73b/09

i.- dükde 7a/06

i.- erken 82a/03

i.- erler 73b/10

i.- mek 85b/10

i.- se 39b/02

i.- üp 13a/08, 17a/02, 51a/05, 64b/02, 7b/09, 82a/12

‘inād Ar. Dediğinden vazgeçmeme, ayak direme, direnme.

‘i. 18a/11, 18a/12, 18a/14, 18a/15, 18b/01, 18b/02, 2b/14

‘i.+ dur 17b/15

‘i.+ ı 17b/15, 18a/07, 18a/08, 18a/09

‘i. itme 18a/13

‘i. itmek 19b/07

in‘ām Ar. Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.

i. eyleyüp 8a/05

i.+ ı 53b/14, 71b/06

i.+ lar ihsānlar itdi 29a/02

i.+ lar itdi 25a/12

i. u ihsān ideyin 29b/08

i. u ihsānlar itdi 70b/15

i. u ihsān eyleyüp 94b/01

i. u ihsān iderdi 12b/02

i. u ihsān idüp 71b/11

i. u ihsānlar eyledi 55b/07

inan- İnanmak, doğru olarak kabul etmek.

i.- dı 76a/11

i.- ma 66a/09

i.- madı 13a/04, 23a/07, 23a/08

i.- mayup 28b/08

i.- mazsañ 79a/03

i.- mazsañuz 71a/04

i.- up 78b/08

inandur- İnandırmak, ikna etmek.

i.- dılar 83b/12

i.- mağ 16a/07

‘ināyet Ar. Lutuf, ihsan, iyilik.

‘i. 49a/08

‘i.+ ile 20b/02

‘i. itse 68a/14

İncİL Ar. Dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni.

İ. 30b/15

incin- Gönlü kırılmak, gücüne gidip üzülme.

i.- üp 29b/14

incit- Gönlünü kırmak, gücendirip üzülmesine sebep olmak.

i.- meñ 73a/14

i.- meyeler 56a/11

indir- Bir şeyin yukarıdan aşağıya doğru gelmesini, inmesini sağlamak.

i.- üp 58a/01

indür- Bir şeyin yukarıdan aşağıya doğru gelmesini, inmesini sağlamak. Krş. indir-

i.- meyeyin 82a/04

iniş İnmek işi ve tarzı.

i.+ i 10a/07

inkār Ar. Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

i. 19b/14, 20b/12, 21a/01, 21a/03, 81b/01

i.-ı yār 3a/01

i. eyledi 16b/03, 20b/14, 31a/01

i. eylemek 20b/13

i. eylemekdür 19b/10

i. eyleyen 20b/15, 33b/04

i.+ ı 23b/05, 96a/03

i.+ ıdur 20b/07

i.+ ın 21b/03

i.+ ma 19b/12

i. ider 37b/08

i. idersin 19b/14

i. itdi 19b/11

i. itmeyüp 71b/11

i.+ la 20b/12, 23b/09

ins Ar. İnsan.

i. 88a/06

inşāf Ar. Hakka ve adâlete uygun davranış, nefse değil vicdâna uyarak adâletle hareket etme, merhametli davranma.

i. 28a/13

i.+ a 69b/07

i. idüp 38b/06, 54b/03

i.+ uñ 15b/02, 4a/04

inşāfsuz İnsafı olmayan, gaddar, merhametsiz.

i. 24a/14

insān Ar. İnsan.

i. 1b/06, 2a/07, 77b/03, 81b/04, 87b/03

i.+ a (şekl-i i.) 85a/14

i.+ da 92a/05

i.+ dan 2a/07

i.+ dur 67a/04

i.+ ı (cism-i i.) 2a/08

inşāa'llāh Ar. "Allah isterse."

i. 17a/04, 30b/12, 35b/05, 62b/07, 62b/14, 63a/04, 83b/02, 93a/13

intiḳāl Ar. Ebedi aleme göçme, ölme.

i. ider 65a/04

i. itdi 57a/13

i. itsem 93a/14

intisāb Ar. Mensup olma, bağlanma.

i. 69b/03

ip İp

i. 52a/15, 7a/08

i.+ i 7a/11

ir - Erişmek, ulaşmak, vasıl olmak.

i.- di 79a/13, 79b/13, 81a/03

i.- di (murādına ir-) 82b/07

i.- di (sa' adete ir-) 82b/05

i.- dügin 56a/03

i.- dükde 47b/13

i.- dūñ 91a/14

i.- e 62a/05, 62a/06

i.- er 8a/09

i.- medi 32a/13

i.- mek 21a/04

i.- mez 55b/09

i.- miş 20a/05, 62b/01

i.- üp 33b/01, 51b/04, 79b/10

i.- ürsem 83b/03

ir Erken.

i. 88a/14

i' rāb Ar. Arapça kelimelerin sonunda bulunan hareketlerin ve bâzı harflerin cümledeki durumlarına göre değişikliğe uğraması.

i. 77b/13

irādet Ar. İrâde.

i. 1b/07

irdür- Ermesini sağlamak, ermiş, erişmiş duruma getirmek.

i.- üp 81b/10

'irfān Ar. Bilme, anlama, biliş, anlayış.

'i. 43b/12

'i.+a (dāire-i 'i.) 44a/09

'i.+a (ehl-i 'i.) 17b/10, 32a/13

irgür- Ulaştırmak, erdirmek.

i.- üp 83a/09
iriş- Erişmek, ulaşmak.
i.- di 37b/06, 50b/01, 64b/11, 78b/12, 85b/13
i.-di (‘ izzet ü devlete i.) 8a/07
i. –di (murādına i.-) 49a/05
i. –di (sa‘ ādetine i.-) 23b/03
i.- dügin (‘ izzet ü sa‘ ādete i.- dügin) 8a/03
i.- düñ 8a/01
i.- e (devlete ve sa‘ ādete iriše) 6a/06
i.- medin 5a/05
i.- se 2b/15
i.- üp 7a/07, 93b/05
i.- ür 20b/04
irişdür- Eriştirmek, ulaştırmak.
i.- di 23a/10
irşād Ar. Doğru yolu gösterme.
i. iden‘ aşk-ı 41b/13
i. idüp 90b/09
i.+ uñuz 44a/09
irtesi Bir sonraki.
i. 47a/09, 47a/14, 56a/06, 56a/08
irüş- Erişmek.
i.- ürdi 14b/08
‘İsā Hazreti İsa. Dört büyük peygamberden biri olup, kendine İncil nazil olmuştur.
‘İ. 13b/09, 13b/10, 13b/13, 14a/03, 14a/05, 14a/15, 29a/07, 30a/14, 30b/14, 31a/01, 31a/03, 31a/04, 31a/07, 31a/08, 31b/05, 31b/08, 31b/09, 31b/15, 32a/01, 32a/02, 32a/07, 45b/01, 79b/09
‘İ. (‘ aziz-i ‘İ.) 42a/06, 79b/14
‘İ. (dem-i ‘İ.) 86b/13
‘İ. (Hāzret-i ‘İ.) 14a/01, 30a/14, 31b/07, 31b/14
‘İ.-dem iseñ 85a/01
‘İ.+ ya (Hāzret-i ‘İ.) 32a/11
‘İ.+ y1 (Hāzret-i ‘İ.) 32a/10
İsfahān İran’da bulunan bir şehir.
İ. 34b/09, 35a/06

İ.+ a 35a/12
iskemle Yun. Arkalıksız, üstü tahta veya hasır, dört ayaklı sandalye.
i. 57b/11
i.+ yi 57b/12
İslām Ar. Allah’ın Kur’an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din.
i. 41a/11
İ. 41a/14
dīn-i i. 83b/05
dīn-i i. ile 41b/02
isim Ar. Ad.
i.+ lerin 69a/12
i.+ i 56b/11, 96a/13
i.+ in 14a/11
i.+ ini 82b/02, 82b/03
İsmā‘īl Hz. İbrahim’in oğlu.
İ. 45a/15, 82b/07, 82b/12
Hāzret-i İ. 16a/06
İ.+ üñ 82b/13
işnā Ar. İki, ikinci.
i. 30a/11, 61a/07, 75a/05, 92a/05
isnād Ar. Haksız yere yakıştırma, iftirâ.
i. eyledi 75b/11
i. iderse 79a/06
i. itdiler 13b/12, 14a/07, 83b/13
i. itdükleri 84b/03
isrāf Ar. Gereksiz yere harcama, boşuna sarfetme, lüzûmundan fazla harcama, savurganlık.
i. 57b/09
i. eyleme 57a/08
issi Sâhip.
i. 13a/11, 50a/01, 51b/10, 53a/03, 57a/15, 60a/02, 65a/07, 92b/04, 94b/04
i.+ ne 53a/06, 84b/13
i.+ ni 68a/06
iste- Bir şeye karşı istek duymak, bir şeyi arzulamak.
i.- digümüz 89b/02
i.- mege 40b/12

i.- r 15b/01, 24a/14, 28b/12,
47a/02, 66b/05, 66b/06, 93a/01

i.- rdi 56a/03

i.- rin 67a/13

i.- rler 9a/05

i.- rse 1b/05

i.- rseñ 22b/04, 8a/12

i.- rsin 57b/08, 65b/10

i.- sevüz 6a/10

i.- yü 67a/06, 67a/13

i.- yüp 37a/06, 58a/06

istiğfār Ar. Allah'tan günahlarının
bağışlanmasını isteme, tövbe etme.

i. 15b/08, 15b/09

i.+ dur 14b/04, 15b/11

i.+ durur 15b/13

i.+ ı 15b/07

i. iderdi 14b/07, 15b/07

i. iderse 15b/12

i. idüp 14b/12

i. itdüm 88b/02

i. kı 14b/04

i.+ la (āb-ı i istiğfār) 14b/05

i. u tevbe ideyüm 42b/11

istiḥbār Ar. Haber alma, duyma.

i. 78b/15

istihzāen Ar. Alay edercesine.

i. 52a/09

istikbāl Ar. Gelecek, gelecek zaman, âtî.

i. 44a/06

isti' lā Ar. Yücelme, yüksek mertebelere
çıkma.

ḳadr-i i. 1b/09

istimā' Ar. Kulak verme, dinleme.

i. olındı 8b/11

isti' māl Ar. Kullanma.

i. itmekle 57a/02

'iṣyān Ar. Karşı gelme, itâatsizlik etme,
baş kaldırma.

'i. 39b/15, 53b/04, 95a/02

'i.+ durur 75a/02

'i.+ ı 87b/15

'i.+ ıla 69b/01

'i.+ lar 3a/02

iş Bir maksatla yapılan faâliyet,
çalışma, amel.

i. 11b/08, 19b/06, 20b/11,
38b/10, 42b/12, 55a/08, 62a/04, 77a/03,
80b/08, 83b/03, 8b/14, 95b/10

i.+ de 82b/13

i.+ den 28b/02, 28b/03, 50a/05,
50a/10, 58b/04, 60b/09, 69a/01, 69a/07

i.+ dür 78b/15, 87a/06

i.+ e 22b/06, 28a/12, 55a/05,
66a/07, 68a/02

i. eyledüñ 30b/09

i. görülmez 83b/04

i.+ i 5a/11, 16b/11, 27b/02,
52b/13, 55b/10, 56b/11, 56b/12, 77a/03,
77a/05, 81b/12, 94b/08, 94b/09

i. ider 72a/02

i. idersin 42b/01

i.+ idür 81b/12

i.+ imüz 75a/02

i.+ in 11b/01, 18a/11, 49a/07,
55a/07, 88b/02

i.+ ine 7b/08, 22b/05, 25b/07,
76b/01, 95a/02

i.+ ini 39b/15, 41b/11, 80b/10

i.+ inüze 87b/07

i. işledürlerdi 6b/10

i. işlemeyeyin 4b/09

i. işlemezdı 89a/05

i. itme 96a/02

i. itmeye 4a/08

i.+ ler 55a/09

i.+ lere 84b/06

i.+ leri 55a/07

i.+ lerin 55a/04

i.+ üm 55a/05, 71b/13, 90a/03

i.+ üñ 19b/05, 65b/07, 66a/08,
69b/06

işâret Ar. Bir şeyi, anlatılmak istenen bir
mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile
gösterme. 2. İşâretlemek.

i. 26a/09, 55b/03

i. eyledi 16a/15, 23a/14, 26a/13, 78b/10

i. itdi 85b/08

i. itmişdi 70a/09

işbu Bu işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.

i. 88a/07, 96a/05

işde Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.

i. 16b/11

işit- Kulakla algılamak, duymak.

i. 38b/10, 41b/08, 62a/04

i.- di 4a/07, 7a/10, 9a/14, 10a/09, 16a/07, 17a/13, 20b/10, 21b/03, 22b/02, 24b/02, 25a/05, 27a/09, 27b/10, 30b/08, 32a/07, 34b/15, 37a/01, 39a/07, 41a/15, 43a/10, 46a/04, 51a/13, 53a/10, 64a/10, 76a/11

i.- diler 50a/06

i.- dükten 54b/13

i.- düm 71a/02, 9a/04

i.- en 38b/01, 67a/09

i.- enüñ 36a/15

i.- eyin 46a/05

i.- medüñ 61a/04

i.- mege 75a/10

i.- mek 3a/09

i.- se 27b/10, 34b/11

i.- üp 7b/07, 30b/06, 35b/08, 43a/08, 58a/04, 58a/10, 65b/11, 65b/15, 76b/04, 81b/14, 85b/01, 88a/01

işle- Etmek, yapmak, çalışmak.

i. 19b/06, 55a/05

i.- di 92b/01

i.- dügi 55a/08

‘amel i.- düñ 48b/04

i.- mek 95a/10

iş i.- meyeyin 4b/09

iş i.- mezdi 89a/05

i.- rsin 78b/15

i.- ye 77a/05

i.- yen 77a/03

işlet- Yaptırmak.

i.-ürlerdi (işledürlerdi) (iş işlet-)

6b/10

işret Ar. İçki içme, içki

i.+ e 87a/14

‘iştirün Ar. Yirmi, yirminci.

‘i. 27b/05, 29a/11, 30a/11,

32b/02, 33b/08, 34b/02, 38b/12, 40a/02, 42a/05

işte Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık. Krş. işde.

i. 63b/09, 79a/03, 7b/14, 93a/07, 93b/05

iştibâh Ar. Şüphe etme, şüphelenme.

i. 90b/14

iştıyâk Ar. Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş.

i.-nâme 38a/01

i.+ ı 89a/07

i. + uñuz (nâr-ı i.) 38a/02

it- Türkçe’de birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.

i. 38b/10, 38b/11, 53a/15, 53b/01, 62a/04, 66b/05, 80b/09, 84b/14, 8a/13.

i.- (‘imâret it-) 65a/01

i.- (berk it-) 40a/01

i.- (bülend it-) 42a/03

i.- (cem‘ it-) 42a/03

i.- (du‘ â it-) 9a/05

i.- (fedâ it-) 41b/15

i.- (fehmi it-) 76a/01

i.- (fıkr it-) 39b/09, 69b/01

i.- (güşvâr it-) 16a/01

i.- (hâtm it-) 96a/07

i.- (iķrâr it-) 81b/02

i.- (ķarâr it-) 16a/01

i.- (kerem it-) 39b/15

i.- (kıyâs it-) 47b/12

i.- (râstlık it-) 52b/07

i.- (reh-nümā it-) 95b/07
 i.- (ri'āyet it-) 64b/15
 i.- (şabr it-) 8a/08
 i.- (terk it-) 40a/01, 55b/14,
 5b/12, 5b/13, 94b/11
 i.- (tevbe it-) 5a/03
 i.- (tevekkül it-) 82b/14
 i.- (toğrılıq it-) 53b/04
 i.- (zıkr it-) 69b/01
 i.- di 5a/08, 5a/12, 17a/07, 18a/01,
 18a/08, 18a/09, 19b/11, 24a/06, 25a/14,
 25b/02, 36b/02, 37a/02, 37b/04, 40b/05,
 42b/03, 42b/05, 46a/06, 49a/06, 4a/13,
 50b/08, 53a/13, 60a/04, 63a/09, 63a/10,
 64b/09, 69a/15, 70a/11, 75b/09, 75b/12,
 75b/15, 79a/10, 79b/04, 80b/08, 82b/09,
 82b/13, 83b/04, 88b/01, 88b/10, 8a/04,
 91b/13, 94b/03, 94b/05, 95a/15.
 i.-di (‘urūc it-) 32a/09
 i.-di (and it-) 19a/09
 i.-di (beyān it-) 21b/01, 84a/06
 i.-di (buğz it-) 63b/11
 i.-di (bühtānlar it-) 83b/10
 i.-di (cāmna kār it-) 94b/02
 i.-di (cefā it-) 66a/14
 i.-di (cem' it-) 24a/09, 29a/15,
 29b/10, 29b/13, 56b/04, 88a/11
 i.-di (cerr it-) 56b/07
 i.-di (da' vet it-) 81a/07
 i.-di (defn it-) 65a/12
 i.-di (dest būs it-) 59b/09
 i.-di (dirlik it-) 76b/14
 i.-di (du'ā it-) 23a/14, 44b/04,
 9a/07, 9a/13
 i.-di (emr it-) 19a/06, 21a/12,
 24b/03, 36a/08, 43a/13, 48a/13, 53b/10,
 55a/13, 60b/05, 62b/04, 68b/09, 79a/07,
 81a/07, 81a/08, 81b/14, 94a/06
 i.-di (esrār-ı keşf it-) 1b/08
 i.-di (fehm it-) 15b/04
 i.-di (feryād it-) 65b/10
 i.-di (fıkr it-) 11b/02, 31a/13,
 31b/09, 32b/13, 72a/09, 93a/02

i.-di (ğaflet it-) 91b/12
 i.-di (ğalebe it-) 11a/15, 77a/15
 i.-di (geşt it-) 23a/03, 48b/09
 i.-di (ğurūr it-) 8a/15
 i.-di (hārāb it-) 61a/08
 i.-di (hārām it-) 34a/11
 i.-di (hāşıl it-) 11a/13
 i.-di (helāk it-) 36a/02
 i.-di (hışm it-) 36b/10
 i.-di (hikāyet it-) 28b/08
 i.-di (hirmen it-) 47b/09
 i.-di (hiṭāb it-) 90a/12
 i.-di (hücüm it-) 85a/12
 i.-di (ifā it-) 44b/02
 i.-di (ihtiyār it-) 12a/15, 13a/15
 i.-di (iḳdām it-) 43a/15, 9a/06
 i.-di (iḳtizā it-) 1b/07
 i.-di (in'ām ü iḫsānlar it-) 70b/15
 i.-di (in'āmlar it-) 25a/12
 i.-di (in'āmlar iḫsānlar it-) 29a/02
 i.-di (inkār it-) 19b/11
 i.-di (intiḳāl it-) 57a/13
 i.-di (işāret it-) 85b/08
 i.-di (ḳabūl it-) 22a/07, 48a/14,
 63a/13, 9a/03, 9a/07
 i.-di (ḳabz it-) 19a/01
 i.-di (ḳanā'at it-) 49a/06
 i.-di (ḳarār it-) 16b/02, 48b/10,
 80a/09, 80a/11
 i.-di (ḳaşd it-) 27b/11, 32b/14,
 48b/01
 i.-di (ḳasem it-) 84b/03
 i.-di (ḳatıl it-) 43a/02, 76a/14,
 76b/13
 i.-di (ḳavl it-) 65a/10
 i.-di (la'net it-) 66b/08, 76b/12
 i.-di (maḥabbet it-) 30a/07, 61b/10
 i.-di (mertebe 'adl u dād it-) 7a/15
 i.-di (müstemend it-) 43b/12
 i.-di (naşīhatlar it-) 45b/15
 i.-di (naẓar it-) 15a/02, 20a/03,
 20a/12, 23a/11, 28a/08, 39a/07, 39a/15,

42b/09, 42b/10, 63b/01, 7b/05, 91b/01, 91b/02.

i.-di (nef̄ it-) 13b/15, 30b/06, 30b/11

i.-di (riyāzet it-) 18b/02

i.-di (rücū^c it-) 28b/03

i.-di (şabr it-) 6b/13

i.-di (şalb it-) 25a/09

i.-di (su'āl it-) 54b/11, 62b/06

i.-di (şükürler it-) 27a/12, 28b/05

i.-di (ta^c accüb it-) 47a/11, 47b/01

i.-di (ṭaleb it-) 24a/10

i.-di (tamām it-) 59a/12

i.-di (tażarru^c it-) 29b/08

i.-di (teklīf it-) 70b/10

i.-di (telķīn it-) 41a/08

i.-di (tenbīh it-) 29b/12, 63a/09,

63a/13

i.-di (teraḥḥum it-) 24a/02

i.-di (terk it-) 64b/09, 94b/03

i.-di (teslīm it-) 24b/09

i.-di (tevbe it-) 4a/08, 53a/14,

59b/09

i.-di (tevbeler it-) 53a/04

i.-di (tevekkül it-) 82b/08

i.-di (va^c z u naşīḥat it-) 11b/04

i.-di (var it-) 1b/05, 88a/06

i.-di (vaşıyyet it-) 65a/05

i.-di (vefāt it-) 53a/07, 65a/07,

7a/08

i.-di (zabṭ it-) 25a/02, 25a/13

i.-di (zinā it-) 42b/14

i.-di (zūlm it-) 26b/14, 27a/06

i.-digi 34b/06

i.-digi (taḥammül it-) 93a/05

i.-digimüz 87b/13

i.-digüm 13a/09

i.-digümden 83a/14

i.-digümüz 87b/01, 87b/14

i.-digüñ 28b/04, 42b/12, 69b/05,

80a/08, 81b/12

i.-digüñ (ṭaleb it-) 48b/13

i.-digüñüz 50a/02

i.-diler 37a/04, 42b/06, 53b/15, 55a/11, 60b/06, 73b/14, 7a/15, 9a/01

i.-diler (‘ ahd it-) 73a/05

i.-diler (‘ azāb it-) 18a/03, 18a/05

i.-diler (‘ özr it-) 73b/06

i.-diler (āferīn it-) 55a/15

i.-diler (belālar it-) 88a/11

i.-diler (bend it-) 43b/02, 63b/07

i.-diler (ber-dār it-) 36a/08

i.-diler (berk it-) 4b/07

i.-diler (cem^c it-) 81a/11

i.-diler (cenk it-) 91b/04

i.-diler (defn it-) 46b/08

i.-diler (du^c ā it-) 73b/08

i.-diler (fikr it-) 8b/15

i.-diler (ğalebe it-) 26a/11

i.-diler (ğavğā vü ğalebe it-)

73a/13

i.-diler (ḥaber it-) 21b/14

i.-diler (ḥased it-) 70b/06

i.-diler (iṣlāḥ it-) 74a/01

i.-diler (i^c lām it-) 24a/13

i.-diler (iḥtiyār it-) 62a/01

i.-diler (iḥyā it-) 70b/01

i.-diler (iḳdām it-) 90a/03

i.-diler (iḳdām ü ibrām it-) 49b/10

i.-diler (isnād it-) 13b/12, 14a/07,

83b/13

i.-diler (kaşd it-) 67a/12

i.-diler (kaṭl it-) 43b/04, 63b/11

i.-diler (menzil it-) 44a/07

i.-diler (minnetler it-) 50a/07

i.-diler (nażar it-) 11b/15

i.-diler (nikāḥ it-) 73a/04

i.-diler (re'y ü tedbīr it-) 49b/13

i.-diler (redd it-) 73a/15

i.-diler (şalb it-) 72a/05

i.-diler (secde it-) 12a/01

i.-diler (sözi muḥkem it-) 31a/13

i.-diler (su'āl it-) 10a/13, 52a/08

i.-diler (sülūk it-) 73a/06

i.-diler (şehīd it-) 76b/07

i.-diler (şikāyet it-) 60b/04
 i.-diler (şükürler it-) 41a/04
 i.-diler (ta^ʿ rīf it-) 49b/07
 i.-diler (ta^ʿ yīn it-) 55a/02
 i.-diler (taḥsīn it-) 52a/09, 89b/10
 i.-diler (tamām it-) 55a/10
 i.-diler (terk-i diyār it-) 35a/04
 i.-diler (vefāt it-) 46b/07
 i.-diler (yağma it-) 36a/09
 i.-diler (ziyāret it-) 32a/10
 i.-diler (ʿ ahd u yemīn it-) 73a/07
 i.- diyse (günāh it-) 36b/02
 i.- dügi 22b/05, 22b/06, 33a/14,
 34b/08, 42a/07, 43b/06, 53a/12, 56b/09,
 76b/11, 80a/02
 i.- dügi (cem^ʿ it-) 24b/08
 i.- dügi (emr it-) 45b/06
 i.- dügi (ḥāzır it-) 71a/11
 i.- dügi (ḥurūc it-) 63b/01
 i.- dügi (münācāt it-) 90a/14
 i.- dügi (zānn it-) 22b/08
 i.- dügiçün (ğurūr it-) 9b/06
 i.- dügiçün (keremler it-) 34a/08
 i.- dügiçün (luḫf it-) 34a/11
 i.- dügidür (teşnī it-) 10b/11
 i.- dügin 34b/07, 36b/03, 5a/06,
 63b/11
 i.- dügin (kaşd it-) 32b/15
 i.- dügine 42b/14
 i.- dügüm 71b/06
 i.- dügümüz 75a/02
 i.- dügüñ 69b/04
 i.- dügüñüze 84a/13
 i.-dük (beyān it-) 34b/03
 i.-dük (cehd it-) 87b/14
 i.-dük (da^ʿ vet it-) 87a/13
 i.-dük (ferāgat it-) 73a/13
 i.-dük (ferāmūş it-) 87a/15
 i.-dük (ḳabūl it-) 33a/11
 i.-dük (müdāvemmet it-) 44b/06
 i.-dük (şafā it-) 87a/15
 i.-dük (tebdīl it-) 13a/11
 i.-dükçe 83b/14

i.-dükden 91a/11, 92a/14
 i.-dükden (ʿ urūc it-) 13b/09
 i.-dükden (du^ʿ ā it-) 2a/06
 i.-dükden (ğazālar it-) 11a/08
 i.-dükden (ta^ʿ līm it-) 74b/02
 i.-dükleri (isnād it-) 84b/03
 i.- düm 17b/09, 72b/02, 88a/15,
 95b/01, 96a/01
 i.-düm (ʿ arz it-) 26b/15
 i.-düm (ağyār it-) 88b/03
 i.-düm (cem^ʿ it-) 24b/07
 i.-düm (fehmi it-) 50a/02
 i.-düm (defn it-) 43a/07
 i.-düm (ḫatm it-) 95a/13
 i.-düm (ḫāzır it-) 71a/09
 i.-düm (iḥsān it-) 71b/01
 i.-düm (iḫtiyār it-) 44a/14
 i.-düm (istiğfār it-) 88b/02
 i.-düm (ḳabāḫat it-) 42b/15
 i.-düm (ḳabūl it-) 18b/11, 21b/06,
 57a/11, 9a/13
 i.-düm (i.-düm (ḳahr it-) 32b/13
 i.-düm (ne ḫā^ʿ at ne ʿ ibādet it-) 68a/12
 i.-düm (seyr it-) 20a/02
 i.-düm (ta^ʿ bīr it-) 94b/14
 i.-düm (tamām it-) 95a/14, 95b/11
 i.-düm (tenbīh it-) 42a/05
 i.-düm (terk it-) 78b/01
 i.-düm (vīrāne it-) 88a/13
 i.-düm (it- beyān) 39b/05
 i.-düm (it- bu ḳadar pend ü
 naşīḫat) 96a/03
 i.- düñ 41b/14, 5a/03, 84b/02
 i.-düñ (and it-) 19a/12
 i.-düñ (du^ʿ ā it-) 91b/09
 i.-düñ (ḫarc it-) 96a/11
 i.-düñ (ḳabūl it-) 89b/12, 9b/02
 i.-düñ (müşāhede it-) 20b/01
 i.-düñ (taḳşirāt it-) 91b/11
 i.-düñ (ḫama^ʿ it-) 15b/03
 i.- düñüz 70b/07, 83a/14
 i.- dürdi (ḳatlı it-) 36b/11

i.-dürür (zinā it-) 26b/08
 i.- dürürdi (yağma it-)34b/12
 i.- e 16b/11, 53b/05, 56b/14,
 68b/01, 88a/15
 i.-e (ide) (fermān-ber it-) 2b/06
 i.-e (ide) (feryād it-) 25a/08
 i.-e (ide) (ışlāḥ it-) 2b/02
 i.-e (ide) (ḳabūl it-) 96a/07
 i.-e (ide) (ḳabẓ it-) 18b/15
 i.-e (ide) (maḥabbet it-) 64a/04
 i.-e (ide) (maḥv it-) 26b/05
 i.-e (ide) (mu' tād it-) 5a/02
 i.-e (ide) (naşihāt it-) 20a/01
 i.-e (ide) (şabr it-) 6a/05
 i.-e (ide) (selāmet it-) 90b/12
 i.-e (ide) (şefā' at it-) 90b/12
 i.-e (ide) (terk it-) 60a/06
 i.-e (ide) (it- tevbem ḳabūl)
 88b/03
 i.- ecegin (idecegin) 69a/01
 i.- eceğüne (ideceğüne) (telef it-)
 58a/11
 i.- elerdi (iderlerdi) (şikār it-)
 49b/13
 i.- elüm 65a/01
 i.-elüm (idelüm) ('ibādet it-
)73a/14
 i.-elüm (idelüm) (beyān it-)2b/11,
 30b/14, 81a/02
 i.-elüm (idelüm) (müşāhede it-
)87a/02
 i.-elüm (idelüm) (naḳş it-)54a/06
 i.-elüm (idelüm) (pāy it-)31a/10
 i.-elüm (idelüm) (seyrān it-
)86b/15
 i.-elüm (idelüm) (it- cānina la'net)
 76b/12
 i.- em (idem) 72a/12, 86b/08
 i.-em (idem) (keşf it-) 3a/04
 i.-em (idem) (ziyāret it-) 18b/10
 i.- emedi (idemedi) 79a/11
 i.- emedi (idemedi) (fehm it-)
 11b/04

i.- emedi (idemedi) (ziyāret it-
)89a/10
 i.- emedüm (idemedüm) (idrāk it-)
 59a/11
 i.- emeyüp (idemedüm) (şabr it-)
 28a/07, 90a/14
 i.- emez (idemez) (fehm it-)
 58b/06
 i.- emezlerdi (idemezlerdi) ('arz
 it-) 54a/03
 i.-en (iden) 41b/13, 63b/15,
 76a/03
 i.-en (iden) (emr it-) 48a/07,
 48a/12
 i.-en (iden) (ḥurūc it-) 53b/07,
 70b/03
 i.-en (iden) (ırğadlık it-) 92b/13
 i.-en (iden) (iḥsān it-) 56b/14
 i.-en (iden) (kāfir it-) 16b/06
 i.-en (iden) (maḥabbet it-) 62a/02
 i.-en (iden) (naẓar it-) 61a/07
 i.-en (iden) (şabr it-) 6a/04
 i.-en (iden) (şoḥbet it-) 54b/15
 i.-en (iden) (şād it-) 41b/13
 i.-en (iden) (terk it-) 46a/12
 i.-en (iden) (zāhir it-) 16b/07
 i.-en (iden) (zuhūr it-) 26b/07,
 3a/10, 42a/06, 5a/06
 i.-en (iden) (zūlm it-) 27a/04
 i.-ene (iden) (su'al it-) 6a/08
 i.-enler (idenler) 79b/12
 i.-enler (idenler) (ışlāḥ it-) 73b/12
 i.-enler (idenler) (maḥabbeti it-)
 64b/14
 i.-enler (idenlerüñ) (maḥabbet it-)
 64a/06
 i.-enler (idenlerüñ) (muḥālefet it-)
 25a/12
 i.- enüñ (idenüñ) (bī-ḥayālīk it-)
 69b/08
 i.-er (ider) 32b/01, 94b/02
 i.-er (ider) ('afv it-) 3a/13
 i.-er (ider) (ta' ān it-) 86b/09

i.-er (ider) (aṅa it-) 62a/03
 i.-er (ider) (baḥṭiyār it-) 56a/01
 i.-er (ider) (bezl it-) 92b/03
 i.-er (ider) (cem^c it-) 29a/15
 i.-er (ider) (dūr ve maḥcūr it-)
 8a/15
 i.-er (ider) (emīn it-) 9b/14
 i.-er (ider) (feryād it-) 92a/01
 i.-er (ider) (fesād it-) 5a/07
 i.-er (ider) (günāh it-) 34b/04
 i.-er (ider) (ḥavf it-) 32b/05
 i.-er (ider) (ḥor it-) 2b/11
 i.-er (ider) (ḥor u ḥaḳīr it-) 53b/08
 i.-er (ider) (ḥor u maḳhūr it-)
 8a/14
 i.-er (ider) (iḳtizā it-) 12a/13
 i.-er (ider) (intikāl it-) 65a/04
 i.-er (ider) (iṣ it-) 72a/02
 i.-er (ider) (ḳabūl it-) 20a/02
 i.-er (ider) (kāfir it-) 13b/09,
 16b/05, 19b/14, 23b/11
 i.-er (ider) (kāfir-i maḥẓ it-)
 16a/02
 i.-er (ider) (ḳaşd it-) 20b/05,
 32b/14
 i.-er (ider) (keremler it-) 34a/10
 i.-er (ider) (maḳhūr it-) 68b/05,
 86a/07
 i.-er (ider) (māt it-) 54b/04
 i.-er (ider) (mu^c tād it-) 92a/01
 i.-er (ider) (mübtelā it-) 2a/14,
 9b/12
 i.-er (ider) (münevver it-) 25b/09
 i.-er (ider) (müzākere it-) 21b/08
 i.-er (ider) (pes it-) 30a/08
 i.-er (ider) (pīşe it-) 18a/01
 i.-er (ider) (ri^c āyet it-) 65a/01
 i.-er (ider) (ṭa^c n it-) 58b/04
 i.-er (ider) (tārumār it-) 93b/05
 i.-er (ider) (taẓarru^c it-) 28a/14
 i.-er (ider) (ẓabṭ it-) 13a/11
 i.-er (ider) (ẓāhir it-) 16b/05
 i.-er (ider) (ẓulm it-) 26b/11

i.-er (ider) (it- yas) 72b/06
 i.-erdi (iderdi) 76a/08, 81a/06
 i.-er (iderdi) (āzād it-) 90b/01
 i.-er (iderdi) (beyān it-) 10a/04
 i.-er (iderdi) (endīşe it-) 12b/04
 i.-er (iderdi) (ḥavf it-) 80a/03
 i.-er (iderdi) (ḥicāb it-) 69b/12
 i.-er (iderdi) (in^c ām ü iḥsān it-)
 12b/02
 i.-er (iderdi) (istiġfār it-) 14b/07,
 15b/07
 i.-er (iderdi) (luṭf it-) 33b/12
 i.-er (iderdi) (mülāḥaza it-) 14b/13
 i.-er (iderdi) (naṣīḥat it-) 16a/08
 i.-er (iderdi) (naẓar it-) 10a/02
 i.-er (iderdi) (nişār it-) 57b/02
 i.-er (iderdi) (ri^c āyet it-) 61b/14,
 64b/12
 i.-er (iderdi) (şabr it-)
 6a/07, 56b/09
 i.-er (iderdi) (seyr it-) 19b/15
 i.-er (iderdi) (taşarruf it-) 28b/11
 i.-er (iderdi) (va^c z it-) 75a/12
 i.-er (iderdi) (va^c z u naṣīḥat it-)
 11a/14
 i.-er (iderdi) (vaşf it-) 10a/03
 i.-er (iderdi) (zinā it-) 27b/10
 i.-erdüm (iderdüm) (şalb it-) 7a/01
 i.-erdüm (iderdüm) (Tañrılık it-)
 11b/01
 i.-erek (iderek) (cevelān it-)
 87a/13
 i.-erek (iderek) (medḥ it-) 52a/10
 i.-erek (iderek) (semā^c it-) 22b/11
 i.-erek (iderek) (seyrān it-) 54b/10
 i.-erem (iderem) (‘ ibādet it-)
 32a/03
 i.-erem (iderem) (bācdārılık it-)
 24b/06
 i.-erem (iderem) (recā i it-) 28a/13
 i.-erem (iderem) (şükr it-) 32a/04
 i.-erin (iderin) (edā it-) 86b/02
 i.-erin (iderin) (helāk it-) 81b/03

i.-erin (iderin) (temāšā it-) 86b/01
i.-erken (iderken) (cüst ü cū i it-)
26b/10
i.-erken (iderken) (geşt it-) 21a/11
i.-erken (iderken) (ķahr it-) 33b/01
i.-erken (iderken) (mūšāhade it-)
26a/04
i.-erken (iderken) (mütāla‘ a i it-)
26a/01
i.-erken (iderken) (nişār it-)
25b/14
i.-erken (iderken) (riħlet i it-)
89a/02
i.-erken (iderken) (seyr it-) 4b/05
i.-erken (iderken) (seyrān it-)
25a/07
i.-erken (iderken) (va‘ z it-) 75a/13
i.-erler (iderler) (cenk it-) 91b/04
i.-erler (iderler) (şenā it-) 25b/12
i.-erler (iderler) (şoħbet it- 22b/01
i.-erler (iderler) (teftiş it-) 35a/10
i.-erler (iderler) (temāša it-)
73b/11
i.-erler (iderlerdi) (cem‘ it-)
57b/03
i.-erler (iderlerdi) (maşhara it-)
55a/09
i.-erler (iderlerdi) (su‘āl it-) 6a/08
i.-erler (iderlerdi) (temāša i.-
erlerdi 63a/14
i.-erler (iderlerdi) (ziyāfet it-)
53b/15
i.-er misin (ider misin) (irġadlık
it-) 92a/10
i.-erse (iderse) 82a/05
i.-erse (iderse) (‘ azāb it-) 87b/12
i.-erse (iderse) (iħtiyār it-) 58b/13
i.-erse (iderse) (iktizā it-) 66a/05
i.-erse (iderse) (isnād it-) 79a/06
i.-erse (iderse) (istiġfār it-) 15b/12
i.-erse (iderse) (maħabbet it-)
61b/13
i.-erse (iderse) (şabr it-) 95a/03

i.-erse (iderse) (tenbīh it-) 94b/08
i.- ersem (idersem) (şarf it-)
64b/08
i.-ersen (iderseñ) 65b/04
i.-ersen (iderseñ) (abādān-ı
mūşerref it-) 86b/01
i.-ersen (iderseñ) (fıkr it-) 61a/06
i.-ersen (iderseñ) (ķabūl it-)
92a/12, 93a/12
i.-ersevüz (idersevüz) (tabi‘ iyyet
it-) 67a/05
i.-ersevüz (idersevüz) (tafşil it-)
76a/07
i.-ersin (idersin) 69b/02
i.-ersin (idersin) (bācdārlik it-)
24b/04
i.-ersin (idersin) (da‘ vet it-)
81b/01
i.-ersin (idersin) (ħuzūr it-) 10b/09
i.-ersin (idersin) (ħük m it-) 83a/10
i.-ersin (idersin) (inkār it-) 19b/14
i.-ersin (idersin) (nā-ma‘ kūl fı‘ l it-
) 79a/01
i.-ersin (idersin) (terk it-) 29b/06
i.-esin (idesin) 1b/11, 72a/04
i.-esin (idesin) (ber-dār it-) 71b/05
i.-esin (idesin) (fāş it-) 65a/15
i.-esin (idesin) (kerem it-) 29b/07
i.-esin (idesin) (maħkūm it-) 2b/09
i.-esin (idesin) (şalb it-) 57a/10
i.-esin (idesin) (tevbe it-) 3a/12
i.-esin (idesin) (zebūn it-) 2b/07
i.-esin (idesin) (it- Ĥaķķa ‘ ibādet)
96a/12
i.- esiz (idesiz) (iħsān it-) 24b/02
i.- evüz (idevüz) (iķrār it-) 16a/09
i.- eydi (ideydi) 77a/14
i.- eyin (ideyin) 7a/01
i.- eyin (ideyin) (‘ ibādet it-)
31b/11
i.- eyin (ideyin) (āzad it-) 36a/04,
81b/02
i.- eyin (ideyin) (ġusl it-) 28a/03

i.- eyin (ideyin) (ḥarāb it-) 37a/04
i.- eyin (ideyin) (ḥāzır it-) 22a/07
i.- eyin (ideyin) (iḥzār it-) 50b/05
i.- eyin (ideyin) (in^ç ām ü iḥsān it-)
29b/08
i.- eyin (ideyin) (ḫabūl it-) 73a/03
i.- eyin (ideyin) (ḫatlı it-) 43a/01
i.- eyin (ideyin) (la^ç net it-) 36a/06
i.- eyin (ideyin) (tecribe it-)
85a/10
i.- eyin (ideyin) (tīmār it-) 92b/14
i.- eyin (ideyin) (it- saña ta^ç bīr)
88a/04
i.- eyüm (ideyüm) 69a/10
i.- (it- iḫrār) 96a/03
i.- iser (idiser) (luṭf it-) 62a/09
i.- ivireyin (idivireyin) (şikār it-)
50a/11
i.- ivireyin (idivireyin) (şikār it-)
50a/08
i.- ivirdiler (idivirdiler) (taḥrīk it-)
57b/01
i.-me 11a/01, 18a/12, 23b/05,
39b/08, 54b/06, 92a/03
i.-me (ç inād it-) 18a/13
i.-me (cem^ç it-) 47a/03
i.-me (dilek it-) 87a/04
i.-me (dirīg it-) 71b/10
i.-me (ferāmūş it-) 96a/14
i.-me (fevt it-) 39b/13
i.-me (ġaflet it-) 42a/05
i.-me (ġurūr it-) 9b/10
i.-me (i^ç timād it-) 65a/05
i.-me (iltimās it-) 66b/09
i.-me (iş it-) 96a/02
i.-me (maḥrem it-) 66b/07
i.-me (men^ç it-) 19b/02
i.-me (meyl it-) 47a/03
i.-me (müft-ḫ^ç arlık it-) 21a/09
i.-me (terk it-) 46a/13, 68b/13
i.-me (tizlik it-) 5b/11
i.-me (it-) ç alāḫa 66b/09
i.-meden (ḫāk it-) 58a/12

i.-medi 37a/13, 5a/11, 61b/08
i.-medi (fā'ide it-) 55b/08, 74b/11
i.-medi (ferāmūş it-) 79b/03
i.-medi (ḫıyānet it-) 79b/05
i.-medi (ḫabūl it-) 24a/11, 25b/01,
28b/09, 30a/06
i.-medi (maḫabbet it-) 31a/02
i.-medi (melāmet it-) 79b/05
i.-medi (meyl it-) 59b/09
i.-medi (tereddüd it-) 17a/14
i.-mediler (ḫabūl it-) 73a/15
i.-mediler (secde it-) 11b/14
i.-medükleri (şadaḫa vü iḥsān it-)
60b/14
i.-medüm 68a/11, 88a/13, 88a/14
i.-medüm (iḫtiyār it-) 30b/11
i.-medüm (yaḫınlık it-) 7b/13
i.-medüñ 96a/11
i.-medüñ (nüş it-) 1b/14
i.-mege 18b/02, 22a/06, 27b/15,
28a/11, 28b/01
i.-mege (helāk it-) 69a/06
i.-mege (pāk it-) 44b/02
i.-mege (tīmār it-) 86b/03
i.-mege (va^ç z it-) 59a/04
i.-mege (zabṭ it-) 25a/01
i.-mege (zevḫ u şafā it-) 27b/14
i.-mege (ziyāret it-) 48b/09
i.-mege (ḫabz-ı rüḫ it-) 18b/09
i.-mek 28a/12
i.-mek (ç adāvet it-) 64a/05
i.-mek (ç ibādet it-) 45a/05
i.-mek (ç inād it-) 19b/07
i.-mek (benlik it-) 12a/09
i.-mek (ġaflet it-) 3a/01
i.-mek (ġarḫ it-) 20b/07
i.-mek (ḫabs it-) 66b/06
i.-mek (ḫased it-) 72b/10
i.-mek (imtihān it-) 71a/13
i.-mek (kāfir it-) 20b/08
i.-mek (ḫat^ç it-) 20b/02
i.-mek (luṭf u iḥsān it-) 56b/10
i.-mek (men^ç it-) 59a/07

i.-mek (pāk it-) 60b/08
 i.-mek (şaf it-) 44b/10
 i.-mek (şenlik it-) 12a/09
 i.-mek (şikār it-) 50a/02
 i.-mek (tekbīr it-) 59b/15
 i.-mek (va^ç z it-) 10a/02
 i.-mek (zebūn it-) 19b/08
 i.-mek (zinā it-) 28a/10
 i.-mek (zūlm it-) 15b/02
 i.-mekçün (cem^ç it-) 81a/08
 i.-mekde (tažarru^ç it-) 53a/05
 i.-mekden 57a/04, 73a/03
 i.-mekdür (‘ adāvet it-) 62a/13,
 64a/05
 i.-mekdür (buğz it-) 60a/10,
 62a/12
 i.-mekdür (i’ lām it-) 81a/02
 i.-mekdür (şükr it-) 95a/06
 i.-mekdür (tecribe it-) 56a/13
 i.-mekdür (tevbe it-) 95a/06
 i.-mekle 23b/11
 i.-mekle (seyāhat it-) 23a/03
 i.-mekle (cevāb it-) 72a/13
 i.-mekle (günāh it-) 3a/11
 i.-mekle (isti^ç māl it-) 57a/02
 i.-mekle (terk it-) 88b/07
 i.-memek 8a/04
 i.-memek (bī-ḥuzūr it-) 71a/14
 i.-memek (ferāğat it-) 2b/15
 i.-memek (ḳanā^ç at it-) 2b/15
 i.- mese 2b/09
 i.- mese (‘ ālemin it-) 4b/03
 i.- mese (kār it-) 95a/09
 i.- mese (raḥmet it-) 50b/04
 i.- mesem 28a/01
 i.- meseñ (ferāğat it-) 12a/11
 i.- meseñ (iṣlāḥ it-) 72b/07
 i.- meseñ (müstemende it-) 2a/13
 i.- mesün 79b/03
 i.- mesün (ferāmūş it-) 29a/01
 i.-meye (‘ itāb it-) 87b/15
 i.-meye (iş it-) 4a/08
 i.-meye (tecāvüz it-) 85a/02

i.-meye (terk it-) 46b/02
 i.-meye (uğurlıq it-) 53a/04
 i.-meyeler (zinākārlıq it-) 73a/07
 i.-meyeydūn (hebāya it-) 57b/09
 i.- meyince 79b/02, 94b/06
 i.-meyüp 30a/04
 i.-meyüp (‘ ahdine vefā it-) 3b/12
 i.-meyüp (fehmi it-) 79a/14
 i.-meyüp (ferāmūş it-) 68a/05
 i.-meyüp (hürmet it-) 66a/13
 i.-meyüp (ihmāl it-) 74b/08
 i.-meyüp (iltifāt it-) 62b/02
 i.-meyüp (inkār it-) 71b/11
 i.-meyüp (ḳabūl it-) 45b/15,
 61b/15, 68b/14
 i.-meyüp (redd it-) 71b/15
 i.-meyüp (te^ç ḥīr it-) 71b/04
 i.-meyüp (tedbiri it-) 84b/09
 i.-meyüp (eraḥḥüm it-) 60b/14
 i.-meyüp (tereddüd it-) 70b/12
 i.-meyüp (tevekkül it-) 79b/14
 i.-mez (fā’ide it-) 40a/02
 i.-mez (fehmi it-) 17b/11
 i.-mez (ferāmūş it-) 72a/02
 i.-mez (ḥavf it-) 18a/11
 i.-mez (i’ tibār it-) 89b/02
 ictināb it-) 3a/11, 95a/11
 i.-mez (redd it-) 9a/02
 i.-mez (taşarruf it-) 92b/03
 i.- mezdi 50b/04
 i.- mezdi (ḥarç it-) 57b/02
 i.- mezdi (it- ḳabūl) 37a/15
 i.- mezdi (it- ri^ç āyet) 61a/05
 i.- mezem 68a/09, 69a/10
 i.- mezem (ḳabūl it-) 61b/01,
 61b/07, 68b/11
 i.- mezem (raḥmet it-) 69b/01
 i.- mezin (ḳabūl it-) 61a/12,
 61a/13, 61a/15, 61b/03, 61b/05
 i.- mezseñ 9b/02
 i.- mezsini 95b/05
 i.- mezsini (it- ikrām) 61a/03
 i.- mezüz (ḳabūl it-) 73a/11

i.- mezüz (ta^ç ān it-) 78a/05
 i.-miş (‘ ādet it-) 27b/08
 i.-miş (‘ azimet ve ƙaşd it-) 39a/09
 i.-miş (‘ azīz it-) 32a/02
 i.-miş (beyān it-) 88a/08
 i.-miş (ġalebe it-) 22b/01, 81a/15,
 87b/08
 i.-miş (hāşıl it-) 23b/14
 i.-miş (hücūm it-) 39b/01
 i.-miş (meyl ü maḥabbet it-)
 78b/02
 i.-miş (naqş it-) 54b/03
 i.-miş (per-tāb it-) 86b/10
 i.-miş (teveccüh it-) 87b/02
 i.-miş (tevfīz it-) 58a/15
 i.-miş (vaşıyyet it-) 66a/09
 i.-miş (yıġın it-) 31a/03
 i.-miş (ziyān it-) 28b/14
 i.-miş (zūlm it-) 37b/12, 38a/10
 i.- mişdi 43a/06
 i.- mişdi (‘ azm it-) 8b/05
 i.- mişdi (ġamz it-) 72a/10
 i.- mişdi (hük m it-) 81a/06
 i.- mişdi (işāret it-) 70a/09
 i.- mişdür 73b/15
 i.- mişdür (cānlarına kār it-)
 38a/02
 i.- mişler (‘ ahd ü peymān it-)
 25a/04
 i.- mişsin (iḥtiyār it-) 43b/02
 i.- (it- ri^ç āyet) 61a/07
 i.-se 13b/06, 27b/06, 43b/05,
 8a/11, 9b/14
 i.-se (‘ ināyet it-) 68a/14
 i.-se (ġalebe it-) 34b/07
 i.-se (ḥurūc it-) 33b/10
 i.-se (kāhillik it-) 45b/11
 i.-se (la^ç net it-) 11b/05
 i.-se (şabr it-) 8a/11
 i.-se (teveccüh it-) 20b/04
 i.-se (zūlm it-) 37a/14
 i.- seler (baḥş it-) 26a/08
 i.- seler (naẓar it-) 63a/12

i.- sem 42b/13
 i.- sem (‘ arz it-) 24b/07
 i.- sem (intiḳāl it-) 93a/14
 i.- señ 37a/14, 49a/10
 i.-señ (ġünāh it-) 5a/02
 i.-señ (naẓar it-) 23b/07
 i.-señ (tevbe it-) 3b/01
 i.-señ (vefā it-) 76a/14
 i.-señ (it- du^ç ā) 74a/04
 i.- señüz (zūlm it-) 36b/04
 i.-sün (iḳrār it-) 18a/10
 i.-sün (naqş it-) 53b/11, 54a/04
 i.-süñler (seyrān it-) 87a/02
 i.-üm 86a/10
 i.-üñ (idüñ) 77b/04
 i.-üñ (idüñ) (‘ itāb it-) 66a/04
 i.-üñ (idüñ) (cem^ç it-) 81a/08
 i.-üñ (idüñ) (du^ç ā it-) 8b/13
 i.-üñ (idüñ) (himmet it-) 21b/04
 i.-üñ (idüñ) (recā it-) 9a/02
 i.-üñ (idüñ) (şabr it-) 6a/08, 6a/10,
 90a/03
 i.-üñ (idüñ) (şalb it-) 58a/13
 i.-üñ (idüñ) (tebdīl-i mekān it-)
 6a/11
 i.-üñ (idüñ) (tecribe it-) 71a/04
 it-) 2b/08, 2b/09, 15b/09, 17b/06,
 21a/01, 2a/11, 35a/01, 35a/15, 38b/11,
 50b/09, 50b/13, 64b/06, 66a/12, 69a/03,
 75b/10, 83b/15, 86b/02, 86b/07, 88b/06,
 96a/12
 i.-üp (idüp) (‘ afv it-) 15b/07,
 87b/15, 95a/04
 i.-üp (idüp) (‘ azm it-) 92b/11
 i.-üp (idüp) (‘ özr it-) 79a/15
 i.-üp (idüp) (‘ üryān it-) 22b/02,
 46a/05
 i.-üp (idüp) (āferīnler it-) 55b/06,
 66b/01
 i.-üp (idüp) (ah it-) 10b/10,
 51a/15, 52a/05, 94a/09
 i.-üp (idüp) (ah u vah it-) 94b/01
 i.-üp (idüp) (bahāne it-) 65b/08

i.-üp (idüp) (beddu^ç ā it-) 73b/01
i.-üp (idüp) (bend it-) 32b/11,
87b/13
i.-üp (idüp) (beyān it-) 10a/06,
88a/01, 94b/15
i.-üp (idüp) (bi'l-küllīye ḥarc it-)
57a/09
i.-üp (idüp) (bi-ḥayālīk it-) 68b/06
i.-üp (idüp) (buğz it-) 61a/03,
64a/02
i.-üp (idüp) (buḥl it-) 53b/09
i.-üp (idüp) (būs it-) 53a/12, 8b/07
i.-üp (idüp) (bünyād it-) 82b/08
i.-üp (idüp) (cem^ç it-) 11b/04,
30a/12, 37b/02, 63b/05, 87b/10
i.-üp (idüp) (cenk it-) 33a/02,
35b/13, 76b/06
i.-üp (idüp) (cerr it-) 56b/04
i.-üp (idüp) (da^ç vāsın it-) 81a/05
i.-üp (idüp) (da^ç vet it-) 87a/09
i.-üp (idüp) (defn it-) 69a/04
i.-üp (idüp) (dīvān it-) 33a/08
i.-üp (idüp) (du^ç ā it-) 59a/12
i.-üp (idüp) (du^ç ālar it-) 71b/03
i.-üp (idüp) (edā it-) 45b/07,
92b/02
i.-üp (idüp) (emr it-) 5b/03,
70b/07
i.-üp (idüp) (enāniyet it-) 12a/04
i.-üp (idüp) (fehm it-) 62a/04
i.-üp (idüp) (feryād it-) 21b/02,
65b/09
i.-üp (idüp) (feryād ü fiğān it-)
43a/10
i.-üp (idüp) (fetḥ it-) 63b/07

i.-üp (idüp) (fıkr it-) 17a/02,
27b/07, 35b/04, 3b/01, 42b/14
i.-üp (idüp) (ğāfil it-) 91a/05
i.-üp (idüp) (ğaflet it-) 91b/09
i.-üp (idüp) (ğalebe it-) 25a/13,
26a/03, 27b/06, 42b/10, 81a/05

i.-üp (idüp) (ğamz it-) 83b/10,
84a/14
i.-üp (idüp) (ḥabs it-) 7a/06
i.-üp (idüp) (ḥalāş it-) 43b/11
i.-üp (idüp) (ḥalk it-) 11a/05,
2a/08, 61a/10
i.-üp (idüp) (ḥarām it-) 41a/07
i.-üp (idüp) (ḥarāmīlık it-) 49a/15
i.-üp (idüp) (ḥased it-) 84a/14
i.-üp (idüp) (ḥavf it-) 9b/15
i.-üp (idüp) (ḥāzır it-) 15a/10
i.-üp (idüp) (cem^ç it-) 70a/07
i.-üp (idüp) (ḥicāb it-) 54a/03
i.-üp (idüp) (ḥiṭāb it-) 82a/07,
94a/01
i.-üp (idüp) (ḥurūc it-) 76b/09
i.-üp (idüp) (hücūm it-) 33a/13
i.-üp (idüp) (işlāḥ it-) 72b/11,
72b/12
i.-üp (idüp) (idrāk it-) 28b/13
i.-üp (idüp) (ifā it-) 78a/02
i.-üp (idüp) (ihmāl it-) 84a/09
i.-üp (idüp) (iḥsān it-) 50b/03
i.-üp (idüp) (ikrāḥ it-) 54b/01
i.-üp (idüp) (iḳtidā it-) 93b/12
i.-üp (idüp) (in^ç ām ve iḥsān it-)
71b/11
i.-üp (idüp) (inkār it-) 81b/01
i.-üp (idüp) (inşāf it-) 38b/06,
54b/03
i.-üp (idüp) (irşād it-) 90b/09
i.-üp (idüp) (istiğfār it-) 14b/12
i.-üp (idüp) (istiḳbāl it-) 44a/06
i.-üp (idüp) (işlere it-) 84b/06
i.-üp (idüp) (ḳabūl it-) 19a/06,
24b/12, 60b/10, 61b/11, 71a/11, 73a/04,
73b/09, 92a/15, 9b/04
i.-üp (idüp) (ḳabz it-) 18b/12
i.-üp (idüp) (ḳahr it-) 33b/07
i.-üp (idüp) (ḳaşd it-) 64b/03
i.-üp (idüp) (ḳatlı it-) 83b/11
i.-üp (idüp) (kelimāt it-) 88b/12

i.-üp (idüp) (kerem it-) 34a/05,
87a/01
i.-üp (idüp) (kılıç uryân it-)
27a/08
i.-üp (idüp) (luṭf it-) 6a/11,
71a/09, 73a/14, 76b/01, 9a/05
i.-üp (idüp) (luṭf u iḥsân it-) 8a/01
i.-üp (idüp) (maḥabbet it-) 29b/06,
61b/13, 62a/10
i.-üp (idüp) (men' it-) 73a/08
i.-üp (idüp) (merdūd it-) 11b/05
i.-üp (idüp) (meskenet ihtiyâr it-)
12a/14
i.-üp (idüp) (minnet it-) 8b/15
i.-üp (idüp) (muḥâlefet it-) 68b/12
i.-üp (idüp) (muḫâbele it-) 65b/07
i.-üp (idüp) (muṭâla' a it-) 84a/08
i.-üp (idüp) (müdârâ it-) 2b/01
i.-üp (idüp) (mürüvvet it-) 86b/15
i.-üp (idüp) (müşâhade it-) 25b/12
i.-üp (idüp) (müşâhede it-) 44b/13
i.-üp (idüp) (müyesser it-) 33b/11
i.-üp (idüp) (naḫl it-) 10a/03
i.-üp (idüp) (naḫş it-) 53b/14
i.-üp (idüp) (nâliş it-) 28a/14
i.-üp (idüp) (naşîhat it-) 57a/07
i.-üp (idüp) (nazar it-) 10a/05,
20a/06, 21b/03, 38b/04, 63a/15, 63b/03,
86a/11, 94a/06
i.-üp (idüp) (nedâmet it-) 53a/12
i.-üp (idüp) (niyet it-) 48a/09,
64a/08
i.-üp (idüp) (pinhân it-) 12b/14
i.-üp (idüp) (ref' it-) 92a/07
i.-üp (idüp) (revâ it-) 86b/02
i.-üp (idüp) (rıḫlet it-) 93b/04
i.-üp (idüp) (ri' âyet it-) 83b/11
i.-üp (idüp) (şabr it-) 6a/01, 6a/05,
90b/01, 95a/06
i.-üp (idüp) (sebîl it-) 61b/15
i.-üp (idüp) (selâm it-) 43a/04,
89b/11
i.-üp (idüp) (semâ' it-) 22b/05

i.-üp (idüp) (seyâhat it-) 21a/11
i.-üp (idüp) (seyr it-) 48b/09
i.-üp (idüp) (seyrân it-) 87a/07
i.-üp (idüp) (şikâr it-) 4b/02
i.-üp (idüp) (şikâyet it-) 7b/06
i.-üp (idüp) (şükr it-) 95a/03
i.-üp (idüp) (şükürler it-) 36b/14,
58a/01
i.-üp (idüp) (ta' accüb it-) 54b/11,
91b/02
i.-üp (idüp) (ta' bîr it-) 17a/11
i.-üp (idüp) (ta' yîn it-) 58b/01
i.-üp (idüp) (ta' zîm it-) 64a/12
i.-üp (idüp) (ṭahâret it-) 90a/05
i.-üp (idüp) (taḫrîr it-) 94b/13
i.-üp (idüp) (taḫviyyet it-) 87a/05
i.-üp (idüp) (tâmm it-) 38a/04
i.-üp (idüp) (taşdîḫ it-) 26a/13
i.-üp (idüp) (taşdîk it-) 71a/15
i.-üp (idüp) (tazarru' it-) 26b/13,
50a/07, 91b/05
i.-üp (idüp) (te'lîf it-) 62b/02
i.-üp (idüp) (tebdîl ü ihtiyâr it-)
73a/06
i.-üp (idüp) (tedârik it-) 6b/03
i.-üp (idüp) (tedbîr it-) 70b/01
i.-üp (idüp) (telef it-) 57b/05
i.-üp (idüp) (temâşâ it-) 14b/06,
86b/15
i.-üp (idüp) (tenbîh it-) 92a/07
i.-üp (idüp) (terahḫum it-) 82a/13
i.-üp (idüp) (terk it-) 12a/05,
37b/10, 44b/14, 45b/04, 58b/12, 58b/14,
69a/13, 74a/01, 77a/05, 81b/13, 94b/02
i.-üp (idüp) (terk-i edeb it-)
69b/08
i.-üp (idüp) (teşnî' it-) 75b/06
i.-üp (idüp) (tevaḫḫuf it-) 50b/15
i.-üp (idüp) (tevbe it-) 3b/02,
4b/10, 95a/02, 95a/06
i.-üp (idüp) (teveccüh it-) 91b/01,
94a/02

i.-üp (idüp) (tevekkül it-) 7a/11, 80b/13
i.-üp (idüp) (tevekkül-i Hâk it-) 82b/13
i.-üp (idüp) (tīmār it-) 86b/01
i.-üp (idüp) (toğrılık it-) 77a/06
i.-üp (idüp) (vaşiyet it-) 89b/11, 90b/13
i.-üp (idüp) (vefāt it-) 24a/10
i.-üp (idüp) (vehm it-) 80b/11
i.-üp (idüp) (yād it-) 4a/10
i.-üp (idüp) (yüzini hāk it-) 23a/03
i.-üp (idüp) (zebūn it-) 2b/06
i.-üp (idüp) (zemm it-) 53b/13
i.-üp (idüp) (zıkr it-) 82b/03
i.-üp (idüp) (ziyāret it-) 48a/03, 73b/11
i.-ürdi 65a/11
it İt, köpek.
i. 54a/14, 54a/16, 54b/02, 54b/10
i.+ cügez 67b/04
i.+ den 58b/03
i.+ ler 51a/05, 51a/15
i.+ lerdür 50b/13, 51a/01, 51a/04
i.+ lere 51a/03
i.+ leri 50b/12, 51a/08, 51a/14
i.+ üñ 51a/07, 84b/13
‘itāb Ar. Azarlama, paylama.
kıldı ‘i. 75b/10
‘i. ider 71b/08
‘i. idüñ 66a/03
‘i. itmeye 87b/15
itdür- Başkası aracılığıyla yapmak veya başkasının yapmasını sağlamak.
i.- üñ (nidā itdür-) 37a/02
itdür- Başkası aracılığıyla yapmak veya başkasının yapmasını sağlamak. Krş. itdir-
i.- di (helāk itdür-) 82b/10
i.- di (ihzār itdür-) 49b/08
i.- di (katl itdür-) 84b/06
i.- di (naqş itdür-) 78a/09
i.- di (nidā itdür-) 25a/11
i.- di (seyr itdür-) 19a/05

i.- di (ta‘bīr itdür-) 17a/03
i.- di (tevbe itdür-) 8a/05
i.- di (yağma itdür-) 41b/01
i.- elüm 56a/10
i.- eyin (temāşā itdür-) 78a/11
i.- iyorlar 84a/15
i.- mek için (katl itdür-) 83b/15
i.- ür (izhār itdür-) 74a/15
i.- ürdi (şalb itdür-) 6b/12
ī‘tibār Ar. Önem verme, önem verilme, dikkate alma, dikkate alınma.
i. 54b/05, 74b/06
i. eylemez 74a/11
i.+ ı 54b/06
i. itmez 89b/01
ī‘tikād Ar. İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç, inan.
i.+ ların 17b/03
ī‘timād Ar. Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet.
i.+ ı 80a/01
i. itme 65a/05
ittifāq Ar. Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma.
i. 4b/05, 4b/07, 6a/14, 6b/08, 6b/12, 7a/07, 7a/08, 8b/07, 10a/13, 10b/01, 13a/01, 14b/14, 17a/06, 19b/12, 21a/11, 21b/11, 23a/05, 24a/15, 26a/01, 26b/11, 28a/07, 28b/06, 28b/13, 31a/02, 32b/09, 32b/15, 34a/01, 35a/06, 35b/03, 35b/11, 36b/02, 38b/03, 38b/05, 3b/08, 3b/12, 40a/09, 40a/13, 42b/02, 42b/08, 42b/14, 43a/08, 43a/14, 44a/03, 44a/07, 46b/07, 46b/08, 48b/11, 50a/01, 52b/14, 52b/16, 53a/06, 53b/12, 54a/07, 54b/10, 57b/07, 64a/09, 64a/13, 65a/13, 65b/10, 66a/02, 66a/07, 69a/01, 70b/06, 71a/08, 71a/12, 71b/15, 72a/03, 73a/04, 73a/11, 75a/11, 78a/04, 80a/03, 86b/08, 87b/02
i.+ la 67a/07, 6a/09
iz Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti.
i.+ i 28b/12

ıza cāe Ar. Nasr Suresi'nin halk arasında telaffuz edilen diğer ismi.

i. 90b/11

‘izām Ar. Büyükler, ulular, seçkin kimseler.

‘i. (mevālī-yi ‘i.) 59a/13

‘i. ‘i.+ dan (mevālī-yi ‘i.) 44a/02

i‘zāz Ar. Ağırılama, ikram etme, saygı gösterme.

i. 7a/14

i.-ı tām 54b/14

izhār Ar. Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme.

i. (eyle- i.) 1b/08

i. itdürür 74a/15

‘izz Ar. Yücelik, ululuk, şeref, değer, itibar.

‘i. 87a/13, 93b/05

‘izzet Ar. Kıymet, itibar, büyüklük, yücelik.

‘i. 1b/09

‘i. (hiṭāb-ı ‘i.) 19b/02, 8b/04,

90a/10

‘i.+ den (Ḥazret-i ‘i.) 90a/09

‘i.+ e 79a/13

‘i.+ ünden (dergāh-ı ‘i.) 9b/01

‘i. ü devlete 8a/07

‘i. ü sa‘ādete 8a/03

-J-

jeng Far. Pas, küf, zeng.

j. 91a/01

j.-i ğamdan 14b/05, 41b/06

-K-

ḳāb-ı ḳavseyn Ar. İki kavis mesafesi.

ḳ.-ı ḳavseyn 45b/02

ḳ.-ı ḳavseyne 88b/10

ḳabāhat Ar. Suç, kusur.

ḳ. 12a/06, 49a/13

ḳ.+ den 73a/13, 87b/01

ef‘āl-i ḳ.+ dendür 55b/15

ḳ.+ e 53a/12

ḳ.+ i 42b/15

ḳ.+ inden (ef‘āl-i ḳ.) 94b/13

ḳ.+ inden (şıfat-ı ḳ.) 38b/13

ḳ. itdüm 42b/15

ḳ.+ le (şıfat-ı ḳ.) 2a/15

ḳ.+ üñ 5a/06

ḳ.+ üñ (ef‘āl-i ḳ.) 29a/12, 83a/01

ḳ.+ üñ (şıfat-ı ḳ.) 34b/02, 3a/05,

53b/07, 60a/10, 86a/06

ḳabāyih (Ar. ḳabiha'nın çoğul şekli ḳabā'iḥ) Kabahatler, uygunsuz ve kötü davranışlar, kusurlar, suçlar.

ḳ.+ uñ (ef‘āl-i ḳ.) 70b/03

ḳabāyih Ar. Kabahatler, uygunsuz ve kötü davranışlar, kusurlar, suçlar. Krş. ḳabāyih

ḳ. 52a/08

ḳ. (ef‘āl-i ḳ.) 3a/10

Kā‘be Ar. Bütün müslümanların kiblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah

K.-yi şerif 5a/12

Kā‘betu’llāh Ar. Bütün müslümanların kiblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah.

K. 16a/10, 20a/03, 20b/03,

82b/07

K.+ a 17a/05

K.+ dan 48a/03

K.+ dur 45a/13

K.+ ı 59b/11, 60a/01

K.+ uñ 16a/04

ḳabiḥ Ar. Çirkin, yakışsız, kötü ayıp.

ḳ. 18a/14, 19b/09, 42a/07,

49a/12, 65a/02, 68b/04, 79b/14, 94b/14

ḳ. (şıfat-ı ḳ.) 2b/10

ḳabiha Ar. Kabih kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

ḳ. (ef‘āl-i ḳ.) 27a/14

ḳ.+ nuñ (şıfat-ı ḳ.) 13b/08

ḳābil Ar. Kabul eden, alan, alıcı.

ḳ. 45b/15

ķ.-i vüçüd 74a/15

ķ.+ dür 50a/03

k. ol 76a/01

ķ. ola 72a/13

ķ. olmadı 29b/12

ķābil Ar. Hz. Adem'in oğullarındandır. Kardeşi Habil'i öldürmüştür.

ķ. 68b/06, 68b/08, 68b/09, 68b/12, 68b/14, 69a/03, 69a/10, 69a/11, 69a/13, 69a/15, 68b/10

ķ.+ e 68b/09

ķābile Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy.

ķ. 16a/12, 73b/13

ķ.+ si 11a/06

ķābiliyyet Ar. Herhangi bir Şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istidat.

ķ. 74a/12, 74b/05, 74b/06, 83a/06

ķ.+ e 74b/11

ķ.+ ine 17b/05, 74a/11

ķabr Ar. Mezar.

ķ. 39b/11

ķ.+ in 43b/01

ķ.+ ini 3b/06, 3b/13

ķ.+ üm 3b/10

ķabül Ar. Bir Şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvafakat etme.

ķ. 61b/08, 74a/02, 88b/03

ķ. (eyleye ķ.) 94b/08

ķ. (itmezdi ķ.) 37a/15

ķ. eyle 61a/11, 61a/12, 61a/15, 61b/02, 61b/06, 61b/08, 61b/10, 68b/13, 73a/02

ķ. eyledi 18b/14, 19a/03, 49a/01, 82b/03

ķ. eylemedi 73b/05

ķ. eylemediler 73b/02

ķ. eylemeyesin 73b/02

ķ. eyleye 61b/04

ķ. eyleyesin 9b/02

ķ. eyleyüp 4b/14

ķ. ide 96a/07

ķ. ider 20a/01

ķ. iderseñ 92a/12, 93a/12

ķ. ideyin 73a/03

ķ. idüp 19a/05, 24b/11, 60b/10, 61b/11, 71a/11, 73a/04, 73b/09, 92a/15, 9b/04

ķ. itdi 22a/07, 48a/14, 63a/13, 9a/03, 9a/07

ķ. itdük 33a/11

ķ. itdüm 18b/11, 21b/06, 57a/11, 9a/13

ķ. itdün 89b/12, 9b/02

ķ. itmedi 24a/11, 25a/15, 28b/09, 30a/06

ķ. itmediler 73a/15

ķ. itmeyüp 45b/15, 61b/15, 68b/14

ķ. itmezem 61b/01, 61b/07, 68b/11

ķ. itmezin 61a/12, 61a/13, 61a/15, 61b/02, 61b/05

ķ. itmezüz 73a/11

ķ. oldu 28b/04, 48a/02, 48b/05

ķ. olduğın 48a/15

ķ. olmadı 48a/07

ķ. olmaduğın 48a/08

ķ. olmaz 3b/03

ķ. olup 4a/09

ķabz Ar. Bir kimsenin ruhunu teslim alma.

ķ.-ı rüh itmegemi 18b/09

ķ. ide 18b/15

ķ. idüp 18b/12

ķ. itdi 19a/01

ķaç- Birinden veya bir Şeyden kurtulmak için süratle uzaklaşmak.

ķ.- arsın 78a/15

ķ.- dı 33a/15, 39a/09, 78b/11, 79a/03, 85a/13

ķ.- dılar 67a/07

ķ.- ma 37b/04, 74a/03

ķ.- mağıla 37b/05

ķ.- up 51b/14, 80a/04
ķaç Bir Şeyin niceliğini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice.
ķ. 51b/06
ķaçan Ne vakit, ne zaman ki.
ķ. 4a/07, 12a/08, 13a/12, 14a/10, 15a/05, 16b/03, 18a/01, 18b/03, 22a/12, 22b/13, 23a/10, 27b/06, 32b/07, 33b/10, 33b/14, 34a/03, 35b/04, 42b/10, 45b/09, 45b/10, 55b/04, 62a/04, 64b/05, 73b/03, 78a/13, 80b/04, 81a/06, 86b/13, 88b/10, 89a/07
ķaçır- Kaçmak zorunda bırakmak, kaçmaya mecbur etmek.
ķ.- dılar 63b/06
ķadar Ar. Bir Şeyin, kıyaslandığı diğer bir Şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.
ķ. 8b/08, 10a/01, 11a/13, 11a/14, 11b/08, 11b/09, 13a/05, 16a/11, 18b/04, 18b/07, 20b/11, 23b/03, 26a/10, 29b/09, 31a/13, 31b/09, 32b/13, 34a/01, 35b/15, 3b/06, 40b/14, 41a/01, 41b/10, 48a/13, 49b/10, 4a/05, 51a/14, 51b/02, 55b/07, 55b/15, 56a/07, 57b/02, 57b/09, 58a/08, 60b/13, 64b/10, 65b/01, 66b/12, 69a/11, 78b/01, 80a/10, 81a/11, 81a/12, 87a/14, 90b/04, 91b/04, 91b/09, 92a/05, 96a/03, 93a/06
ķadarca Ölçüsünde, derecesinde olduğu kadar.
ķ. 51a/06
ķaddesa'llāhu rūḫahū'l-ʿaziz Allah aziz ruhunu tasdik etsin.
ķ. 43b/11
ķaddesa'llāhu sırrahu Allah aziz ruhunu tasdik etsin. Burada geçen sır kelimesi de rūḫ anlamındadır. Krş. ķaddesa'llāhu rūḫahū'l-ʿaziz.
ķ. 85a/06
ķadeḫ Ar. İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyale.
ķ. 22a/14

ķ.+ de 22b/07
ķ.+ e 22a/11
ķ.+ i 22a/11, 22a/14
ķ. sürdürüp 22b/01
ķadem Ar. Ayak.
ķ. 90b/07, 90b/15
ķ.-i mübârekünüz 38a/04
ķ. başam 44a/09
ķ. başdı 44b/04
ķ. başdılar 72b/13
ķ. başmayalar 9a/06
ķ. başmış 59b/13, 90b/04
ķ.+ dür 95a/05, 95a/09
ķādī Ar. Kadı.
ķ. 44a/03, 66a/02, 66a/05, 66a/08, 66a/15
ķ.+ ler 16a/05
ķ.+ lerden 59a/03
ķ.+ si 44a/05, 59a/03
ķ.+ sine 65b/14
ķ.+ ye 56a/10, 56a/12, 66a/02, 66a/08
ķādīd Ar. Çok zayıf, iskelet gibi kalmış, kurumuş kalmış.
ķ. 60a/04
ķādīm Ar. Geçmişi uzun zamâna dayanan, eski.
ķ.+ i (kelâm-ı ķ.) 94a/04
ķādīr Ar. Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan kimse, muktedir.
ķ. 18b/13, 22a/06, 33b/04, 50b/05, 55a/01
ķ.-i ferd 9b/07
ķ. olmadı 21b/10, 21b/13, 34a/07, 63b/10
ķ.-i pür-kemâl 32a/01
ķādīyü'l-ḫacât Ar. İhtiyaçları halk eden, ihtiyaçlara cevap veren.
ķ. 26b/13
ķ.+ a 90a/06
ķ.+ um 82a/15
ķadr Ar. Değer, kıymet.

. 8a/09
 .-i isti‘ l  1b/09
 .+ in 1b/12, 33a/09
 .+ in bileler 33a/12
 .+ ini 27b/04, 79a/14
af  Ar. Baş. .+ sından 32b/11
afes Far. Kaçmalarını önlemek için hayvanların içine kapatıldığı, aralıklı olarak yapılmış mahfaza. . 74a/05 .-i Tebrizde 22b/04
afir Ar. Allah’ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed’in peygamberliğine ve Allah’tan getirdiklerine inanmayan y hut bunlardan birini ink r eden kimse. k. 33b/11, 40a/05, 40a/14, 41b/08, 84a/15, 91b/03 .-i maħz 16a/02 .+ d r 17b/13 .+ e 34a/11, 40a/04 . iden 16b/06 . ider 13b/09, 16b/05, 19b/14, 23b/11, 40a/03 . itmek 20b/08 .+ ler 91b/04 .+ leri 16b/06 . ola 33b/05 . oldılar 13b/13, 14a/07 . olduņ 75a/14 . olmaz 3a/11, 46a/09 . olur 46a/09 .+ uņ 41b/02
afiri Ar. Nimeti inkar eden. k. 11a/07
aft n Far. Ekserisi süslü ve kıymetli kumaştan, boyu diz kapağına veya topuklara kadar inen,  nden açık, bazısının kolları yarıya kadar yırtmaçlı, astarsız hafif üst giyeceği. .+ uņ 71a/14, 72a/15
ağıd Far. Kağıt. k. 50b/08

ađılđa Veliht. . 64a/07
ahbe Ar. N mussuz kadın, orospu. . 52b/08, 70a/13
ahh r Ar. “Kendisine karşı çıkanları, tanrılık iddiasında bulunanları yok eden, kahreden” anlamında olup esm -i h sn dandır. 2. Çok kahreden, ezen, mahveden, yok eden. . 32b/06 .-ı ‘ lem 73b/03 . olmağdur 32b/03 .+ uņ 9b/13
ahh rlik Kahredici olmak durumu. . 32b/04, 33b/08
ahr Ar. Galip gelip ezme, perişan etme, mahv ve helak etme. . 2b/13, 32b/05, 32b/06, 33a/15, 33b/01, 33b/10, 33b/12 .+ a 34b/04 .+ dur 32b/03 .+ ı 32b/04, 34b/03 .+ ina 46b/01 .+ indan 4a/06, 9b/13, 32b/08 .+ inuņ 33b/05 . iderken 33b/01 . id p 33b/07 . itd m 32b/13 .+ la 32b/07, 44a/12, 67a/01 .+ lu 33a/05 .+ uņ (ahruņ) 34b/03
ahil Ar. Gayretsiz, tembel kimse. k. 45a/09, 45a/10, 46a/08 .+ lik 45b/11, 45b/13 .+ likd r 45a/05
ahillik Kahil olma durumu, tembellik. k. itse 45b/11
ahir Ar. Kahreden, mahveden, yok eden. . 32b/05, 32b/08, 33b/02, 33b/04 . olmağ 33b/03 . olsa 33b/09 .+ uņ 33b/03

kaht Ar. Kıtılık, açlık.
k. 8b/12

kā'il Ar. İnanmış, kabul etmiş.
k. olmaz 17b/15
k. olmazsañ 38a/08

kā'im Ar. Devam eden, sürüp giden, var olan.
k. 73a/06

kağ- El veya ayakla itmek, ittirmek, itip dürtmek, vurmak.
k.- a yürüdi 12b/05
k.- ıverdi 57b/12

kākül Far. Alna düşen kısa saç demeti.
k.+ leri 77b/09

kal- Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.
k.- a 63b/13
k.- an 57b/09, 69a/03
k.- aydum 68a/08
k.- dı 31b/04, 35a/03, 53a/03, 60b/12, 78a/07, 78b/13, 80b/04, 91b/12, 93b/06, 9a/08.
k.- dı ('āciz ü fūrū-mānde kal-) 9a/09
k.- dı (cānı kal-)34a/02
k.- dı (deryā-yı hayretde kal-) 22b/06
k.- dı (gözlerimiz yolda kal-) 40b/15
k.- dı (hayretde kal-) 14b/11
k.- duk 68a/15
k.- duğda 55a/07
k.- dum (hāmile kal-) 30b/12
k.- duñ 95b/05, 95b/06
k.- madı 11a/10, 58a/08, 59a/04, 80a/07
k.- madı (girü kal-) 68a/05
k.- masun 36a/12, 93a/11
k.- mayasın 84b/11
k.- maz 45a/01, 55b/01, 5a/04, 68a/13
k.- miş 20a/09, 22b/08, 60b/09

k.- miş (az kal-) 39a/14, 39b/03, 92b/12

k.- mişdı 4b/07
k.- up 52a/12
k.- up ('āciz kal-) 24a/13, 7b/13
k.- up (hayretde kal-) 66a/07, 68a/02
k.- up (tahayyürde kal-) 70a/02
k.- ur 60b/13, 63a/05, 80b/05, 87a/01, 94b/10
k.- ur ('āciz ü fūrū-mānde kal-) 42b/10
k.- ur (girü kal-) 35b/03

kāl Ar. Söz, lâf.
k. 13b/05, 39b/08, 42a/01, 79b/02
k.+ i 13b/06, 26b/06

kal'a Ar. Kale.
k.+ sinda 2b/08

kalb Ar. Kalp, yürek.
k. 17b/10, 26b/06, 42a/01
k. (nazar-ı k.) 26b/06
k.+ i 55b/12
k.+ imüzde (derün-ı k.) 68a/15
k.+ in 74a/01
k.+ inde 40a/05, 41b/02, 43b/06
k.+ ini 16a/03, 23a/04, 43b/10, 44b/09, 45a/11, 79b/02
k.+ lerini 73a/09
k.+ üm (server-i k.) 10b/05
k.+ üme 82b/02
k.+ üñ 14b/05, 4a/15
k.+ üñden 16b/06

kaldir- 1. Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek. 2.Yukarı doğru hareket ettirmek.
k.- dılar (baş kal-) 33a/13
k.- up 11b/15, 94a/05
k.- up (el kaldir-) 73b/01

kaldur- 1. Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek. 2.Yukarı doğru hareket ettirmek Krş. kaldir -
k.- dı 56a/06
k.- dılar 4b/11

ķ.- up 21b/10
ķalem Ar. Kalem.
ķ. 61a/15, 61b/01
ķ.-i ķudretle 11b/03
ķ. ķekdüm 95b/10
ķ.+ e 61a/15
ķ.+ in 54a/13
ķalk- Ayağa kalkmak.
ķ.- ar 47a/11
ķ.- up 32b/12
ķallāş Far. Kalleş sözünün eski ve asıl şekli.
şüfi-i ķ. 52a/08
ķalpāk Pöstekiden veya buna benzer çuha vb. kumaştan yapılmış baş giyeceği.
ķ.+ in 12b/12
ķām Far. Arzu, meram, maksat.
k. 95b/01
ķamçı Ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibaret vurma aleti, kırbaç, taziyane.
ķ. 85b/05
ķamer Ar. Ay.
ķ. 45b/08, 61b/05
ķ.+ i 16a/09
ķāmet Ar. Boy, endam.
ķ.+ i 77b/08
ķāmīl Ar. 1. Tam, bütün. 2. İlim fazilet ve hüner sahibi.
k. 21a/06, 75a/08
k. (naķķāş-ı k.) 54a/04
k. (ricāl-i k.) 31a/01
k. (mürşid-i k.) 75a/11
k. (veliyy-i k.) 13a/14, 23b/03, 43b/11, 44b/05, 53a/14, 58b/14, 60a/02, 75a/06
k. ol 76a/01
k. olur 74a/13
ķamu Bir memleketteki halkın bütünü, amme.
ķ. 13b/05, 1b/03, 33b/07, 47b/11, 52b/05, 53a/14, 5b/14, 62a/07, 70a/15, 75a/03, 77a/02, 79b/01, 80b/09, 88a/06,

88a/13, 88b/01, 90b/08, 90b/09, 90b/12, 91a/01
ķ.+ sı 95b/01
ķ.+ sını 12a/05, 96a/09
ķ.+ sına 70a/13
ķ.+ sını 88a/04
ķ.+ sinuñ 5b/14
ķan Kan.
ķ. 10a/01, 10a/14, 13a/13, 21a/13, 35a/09
ķ.+ a 43b/01, 52b/05
ķ. eyledüñ 66a/03, 69a/14
ķ. eylerse 69a/11
ķ.+ ın 37a/03
ķ.+ ından 36b/08
ķ.+ ını 36b/07
ķ.+ lu 15b/05
ķ. revān oldu 13a/05
ķān Far. Bir şeyin çok bol bulunduğu yer veya kimse, kaynak, memba.
k.-ı ma' delet 76a/02
ķana- Vücutun herhangi bir yerinden dışarıya kan akmak.
ķ.- maz 80a/07
ķanā'at Ar. Az şeyle yetinme, iktisatlı davranma.
ķ. 48a/01, 49a/07, 49a/08, 49a/11
ķ. (ehl-i ķ.) 47b/08
ķ.+ dür 47b/15
ķ. eyleyenler 49a/08
ķ. itdi 49a/06
ķ. itmemek 2b/15
ķanat Kanat, uçmaya yarayan organ.
ķ. 85a/10
ķ.+ ıdur (ķanadıdur) 84b/13
ķanda Nerede, nereye.
ķ. 21a/07, 24a/01, 27b/09, 31a/14, 34b/11, 37a/05, 52a/14, 61a/06, 67a/11, 67b/09, 67b/11, 68a/11, 6b/05, 92b/10
ķ.+ dur 27a/04, 65b/12, 94a/12
ķangı Hangi Krş. ķanķı
ķ. 36b/06, 4b/02

ķ.+ sı 59a/05
ķ.+ sın 48a/13
ķanı Hani.
ķ. 15b/02, 17a/09, 40b/10, 4a/04,
54a/16, 62b/03, 95b/05, 96a/10
ķankı Hangi Kırş. ķangı
ķ.+ ñuz 21b/04, 63a/07
ķ.+ sı 63a/08, 63a/15
ķ.+ sınıñdur 79a/07
ķanlı Kanlı, içinde veya üstünde kan
bulunan.
ķ. 9b/13
ķap- Yakalayıp tutmak.
ķ.- a 20a/11
ķapat- Kapatmak, örtmek.
ķ.- dı 60b/12
ķapla - Kaplamak, örtmek.
ķ.- r 16a/02
ķapu 1. Kapı. 2. Hizmetçi, uşak, ahçı
vb.nin çalıştığı ev.
ķ. 51b/12, 52b/15, 52b/16,
53a/04, 53a/09, 53a/10, 7a/05, 7a/08,
83b/10, 83b/11, 86b/08
ķ.+ da 22b/11, 24a/05, 24b/05,
27a/08, 46b/10, 51b/08, 62a/06, 71a/09,
78b/12
ķ.+ dan 24a/06, 24a/15, 27a/01,
27a/10, 35a/14, 53a/01, 60b/06, 67b/14,
78a/07,
78a/12, 86b/08
ķ.+ lar 78b/11
ķ.+ ları 4b/07, 78a/13
ķ.+ lu 55a/07
ķ.+ ña 27a/02
ķ.+ ñdan 47a/08, 47a/13
ķ.+ nuñ 7a/07
ķ.+ sı 22b/10, 26b/11, 35b/14,
70b/06, 71a/09, 81b/07
ķ.+ sın 51a/09, 68a/11
ķ.+ sına 19a/06, 26b/14, 46b/09,
51a/15, 62a/05, 67b/14, 7a/04, 94a/03
ķ.+ sında 35a/09, 74a/03, 80b/08

ķ.+ sından 44b/11, 60a/15,
60b/05, 60b/06, 62a/05, 68a/01
ķ.+ sınıñ 51a/09
ķ.+ ya 24a/10, 51b/04, 78b/10,
7a/06
ķ.+ yā 19a/09
ķ.+ yı 27a/09, 47a/10
ķapucı Devlet teşkilatında saray
kapılarını bekleyen görevli sınıfı.
ķ. 84a/02, 84a/06
ķ.+ lar 94a/06
ķapucı başı Devlet teşkilatında saraydaki
kapıcıların âmiri durumunda olan kimse.
ķ. 35a/15, 35b/01, 84a/04
ķ. + nuñ 35b/13
ķār Far. İş, fiil, amel.
k. 26a/14, 2b/14, 53a/15, 8a/13,
84b/14, 95b/09, 96a/11
k.-ı dīn 39b/06
k.-ı düzdī 52b/06
k.-ı ĥayrāt 53b/01
k.-ı kesb 47b/05
k.-ı şirk 14a/09
ķ.+ ı 2b/12, 3b/05, 41b/03,
52b/08, 56a/03, 56b/09, 77a/01, 80b/02
ķ.+ imuz 75a/03
ķ.+ ina 39b/12, 49a/13, 53a/14
ķ.+ ında 11a/15, 95b/06
ķ.+ ından 32a/04, 52b/12
ķ.+ ımı 18a/12, 27b/08, 42b/01,
44b/14, 72b/04, 77a/05
k. ider 37b/07, 48b/14
k. idindi 49a/07
k. idinmiş 18a/12
k. (cānna k. itdi) 94b/02
k. itmese 95a/08
k. (cānlarına k. itmişdür) 38a/02
ķ.+ uñ 19b/07
ķara Siyah, beyaz karşıtı.
ķ. 39a/08, 39a/14, 47a/10, 58b/05
ķ.+ da 80b/09
ķ.+ sın 51b/02
ķ.+ yı 42a/02

karaca Rengi karaya yakın olan.
k. 54a/14

Karaca Ahmed Özel isim. Anadolu erenlerinden olup 14. yüzyılda yaşamış ve Hacı Bektaş-ı Veli ve Hoca Ahmet Yesevi gibi kişilerin takipçisi olmuştur.
K. 85a/06, 85a/09, 85a/13, 85b/01, 85b/04, 85b/08
K.+ üñ 85a/12

Karaman Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.
K. 75a/09

Karan Veysel Karani Hazretlerinin doğduğu ve yaşadığı yerin adı.
K. 89a/12, 90b/02

karanfil İtal. Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi
k.-i mestân 86a/13
k.+ e 77b/11

karañulık Karanlık.
k.+ ında (karañulığımda) 45b/07

karār Ar. 1. Durmak 2. Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm.
k. eyledi 33a/01, 6b/02
k. it 16a/01
k. itdi 16b/02, 48b/10, 80a/09, 80a/11
k. oldı 8a/07
k.+ um 28a/05

karar- Kara bir renk almak, rengi koyulaşp siyahlaşmak.
k.- ur 72b/06

karavaş Cârîye, halayık.
k.+ uñ 28a/03
k.+ uña 28a/10

kārbān Far. Kervan.
k. 35a/06, 35a/07, 77a/09
k.+ la 35a/11

kardeş Kardeş. Krş. kardeş
k. 66a/11

kardeş Kardeş. Krş. kardeş
k.+ leri 79a/14

karğa Karga.

k. 69a/02

karı Kadın.
k. 37b/02, 37b/05

karınca Karınca.
k.+ nuñ 84b/12

karındaş Kardeş. Krş. kardeş, kardeş.
k. 18b/10, 3b/05, 77a/04
k.+ ı 29b/01, 30b/01, 7a/09
k.+ ıdur 7a/08, 7a/12
k.+ ını 7a/05
k.+ lar 31a/08
k.+ ları 77a/09
k.+ laruñ 63a/12
k.+ um 70a/04
k.+ umdur 15a/15, 29a/01
k.+ uña 15b/02

karış- Müdahale etmek.
k.- maz 89b/01

karīb Ar. Yakın.
k. 19a/09, 35a/01, 67a/15

karın Karın
k.+ ına 14a/04
k.+ ında 30b/15, 45a/14
k.+ ını 36a/11
k.+ um 41b/10

karşu Karşı, ön, kat, huzur.
k. 15a/12, 28a/08, 33b/05, 76b/05, 76b/06, 85b/09
k. çıkdılar 38b/01, 44a/05
k.+ dan 20b/03, 23a/08, 26a/05, 31b/02, 51b/08
k. durdılar 26a/08
k. gelürler 38a/14
k.+ ña 20a/03
k.+ sına 21b/09, 91b/01

Kārun Ar. Kur'an'da kendisinden çok zengin olarak söz edilen ve bütün mal varlığı bir anda yok olan kişi.
K. 29a/15, 29b/01, 29b/05, 29b/06, 29b/09, 29b/13, 29b/14, 30a/01, 30a/03,
30a/05, 30a/07

Ḳ.-ı dehr 30a/12
Ḳ.+ a 30a/12
Ḳ.+ ı 29b/08, 29b/13, 29b/15,
30a/01, 30a/03, 30a/04, 30a/06
ḳarye Ar. Köy.
ḳ.+ nüñ 73a/10
ḳ.+ sinde 73a/10
ḳarz Ar. Ödünç
ḳ. 65a/06
ḳ.-ı ḥasen 66b/04
ḳ. aldum 66a/11
ḳ. alma 66a/09
ḳ. alup 65b/15
ḳaşd Ar. Öldürme, yaralama veya zarar
vermeye teşebbüs etme.
ḳ. 46a/06
ḳ. eyledi 39a/03, 71b/01
ḳ. eyler 39b/07
ḳ. eylese 72b/10, 72b/15
ḳ. eyleyesin 84a/13
ḳ.+ ina 27b/12
ḳ. ider 20b/05, 32b/13
ḳ. idüp 64b/03
ḳ. itdi 27b/11, 32b/14, 48b/01
ḳ. itdiler 67a/12
ḳ. itdügin 32b/14
ḳ. itmiş 39a/09
ḳasem Ar. Yemin, ant.
ḳ. itdi 84b/03
ḳaşşāb Ar. Kasap.
ḳ. 35b/06, 35b/07, 35b/10
ḳaş Gözlerin üzerinde kemerli birer
çizgi oluşturan kısa kıllar.
ḳ.+ da 84b/12
ḳ.+ inuñ 69b/15, 70a/04
ḳ.+ ları 86b/10
ḳāşāne Far. Büyük, süslü köşk, mükellef
ev.
ḳ.+ si 43a/12
ḳāşki Far. Keşke.
ḳ. 92b/07
ḳat Ar. Huzur, ön.
ḳ. 32a/09, 45b/02

ḳ.+ ina 19b/12, 28b/10, 42b/03,
54a/15, 62b/12, 7b/07, 9a/04
ḳ.+ ında 12a/06, 2b/11, 56b/14,
56b/15, 57a/03, 61a/01, 68b/05, 96a/01,
96a/05
ḳ.+ ından 12a/04, 2b/04
ḳ.+ uñda 1b/13
ḳatʿ Kesmek.
ḳ. itmek 20b/02
ḳat- Koymak, ilave etmek, eklemek.
ḳ.- ar 37b/02
ḳ.- arduñ 37b/05
ḳ.- dı 31b/01, 85b/02
ḳ.- duḳ 88a/10
ḳ.- up 50b/09, 52a/03
ḳatʿ Ar. Kesme, kesilme, biçme,
biçilme.
dil ḳ. olsun 33a/05
ḳatʿ ā Ar. Asla, hiçbir zaman, kat'iyen.
ḳ. 1b/05
ḳatar Ar. Birbiri arkasına sıralanmış
hayvan veya taşıt dizisi.
ḳ. 29b/10
ḳatır Katır.
ḳ. 81a/09
ḳ.+ dan 81a/10
ḳ.+ lar 81a/10
ḳ.+ lara 81a/10
ḳātil Ar. Cana kıyan, birini öldüren
kimse.
zehr-i ḳ.+ dūr 3a/04
ḳatl Ar. Öldürme, öldürülme. Krş.
ḳātil
ḳ. 69a/06
ḳ.-i Mirriḥ 86b/11
ḳ.+ a 66a/03
ḳ.+ dan 69a/05
ḳ. eyledi 38b/07
ḳ. eyledüm 65b/02
ḳ. ideyin 43a/01
ḳ. idüp 83b/11
ḳ. itdi 43a/02, 76a/14, 76b/13
ḳ. itdiler 43b/04, 63b/10

ķ. itdürdi 36b/11, 84b/06
ķ. itdürmek 83b/15
ķ.+ uñ 39b/09
ķatmer Bir Şeyi oluşturan katlardan her biri.
ķ. 77b/11
ķatrān Ar. Kōmür ve yeryağından ısıl iŐlemler sonucu elde edilen kara kahve renkli, koyu bir madde.
ķ. 79b/08, 81b/05
ķatre Ar. Damla.
ķ. 12a/08, 68a/13
ķ.+ lerden 41b/07
ķ.+ sini 37b/13
ķav Ağaçların gövdesinde veya dallarında yetiŐen bir tür mantardan elde edilen ve çabuk tutuŐan, süngerimsi madde.
ķ. 44b/08
ķāv-ı Tūsi Özel isim.
K. 62a/15, 62b/03
ķavi Ar. Kuvvetli, sağlam, güçlü.
ķavli ķ. ķıldılar 31a/13
ķavl Ar. Sōz, lakırdı; sōzleŐme anlaŐma.
ķ. 14a/13
ķ.-i Resūl 74a/02
ķ.+ e 63a/09
ķ. eylediler 31a/11
ķ. eyleyüp 4a/05
ķ.+ i 15b/12, 16a/01, 85a/08
ķ.+ i ķavi ķıldılar 31a/13
ķ.+ ince 46a/09
ķ.+ incedür 64b/10
ķ.+ ini 76b/03
ķ. itdi 65a/10
ķ.+ üme 88a/14
ķ.+ uñ 81b/03
ķavlehu Ar. Onun sōzü
ķ. 44a/11, 46a/03, 82a/07
ķavm Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.
ķ. 11a/06, 73a/13, 73b/13, 89a/13

ķ.-i Mışır 73b/15
ķ.-i NaŐārā 13b/10
ķ.+ i 5a/12, 8b/01, 9a/03, 9a/04, 9a/08
ķ.+ ine 11a/07, 11b/15
ķ.+ inüñ 25b/15, 26a/07
ķavs-i ķuzah Gök kuŐađı, alāim-i semā, ebem kuŐađı.
ķ.+a 86b/10
ķayır- İlgilenip korumak, gözetmek, himāye etmek
ķ.- maz 22a/01, 47b/08, 49a/10
ķ.- mazam 44a/12
ķāyim Ar.(<ķā'im) Ayakta duran, ayağa kalkmıŐ olan.
ķ. 42a/13, 46b/06
ķ. oldı 33b/06
ķays
ķ.-ı vezir 35a/15, 36b/02
ķaz- 1.Toprağı herhangi bir Şeyle yarıp eŐerek yerinden çıkarmak. 2.Oymak, hakketmek.
ķ.- malar 39b/15
ķ.- up 65a/12
ķazā 1. Kader 2. Kimsenin kastı olmadan ortaya çıkan olay. 3. Kōtü hal, durum; tehlike.
ķ. 13b/12
ķ.-yi nā-gehāni 6b/13
ķ.+ dan 80b/06
ķ.+ lardan 64a/01
ķāzi' asker Ar. Eskiden ilmiye sınıfının en yüksek rütbelerinden biri.
k. 59a/03
ķazıl - Toprak eŐilip çıkarılmak sūretiyle meydana getirilmek.
ķ. 65a/13
ķebāb Ar. Kebap.
k. 54a/09, 54a/10
ķebāyir Ar. (<ķebā'ir) Hakkında açık hüküm bulunan büyük günahlar, kebareler.
ķ.+ den (günāh-ı k.) 95a/11
ķ.+ dür (günāh-ı k.)95a/10

k.+ üñ (günâh-ı k.) 95a/11
kebîr Ar. Büyük, ulu.
k. (şeyh-i k.) 8b/09
keçe Dokuma yoluyla değil yapağıyı dövmek veya ayakla tepmek sûretiyle yapılan kaba kumaş.
k. 56a/13
keci Kedi.
k. 74b/01, 74b/08, 74b/10
k.+ de 74b/04
k.+ nüñ 74b/03
k.+ yi 74b/02
kefen Ar. Ölüünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez.
k. 3b/05, 3b/09, 3b/11, 93b/01
k.+ in 3b/13, 3b/14, 4a/01, 4a/02
k.+ ini 3b/07
k.+ üm 3b/09, 3b/10, 4a/05
kefenle- Kefen giydirmek, sarmak.
k.- diler 93b/09
kefil Ar. Bir kimsenin borcunu ödememesi durumunda ödemeyi veya yapması gereken şeyi yerine getirmediği takdirde yapmayı üzerine alan kimse.
k.+ dür 47b/06
kehf Ar. Mağara, in.
K.+ e (Aşhâb-ı K.) 68a/07
k.+ inde 68a/08
K.+ üñ (Aşhâb-ı K.) 66b/14
kehkeşân Far. Samanyolu.
k.+ a 86b/10
kelâm Ar. Söz konuşma.
k. 17b/11
k. (el-hâşıl-ı k.) 30b/14, 5b/08
k.-ı qadîmi 94a/04
k.+ in 82b/01
Kelâmu'llâh Ar. Kur'ân-ı Kerim.
K.+ ı 94a/03
kelb Ar. Köpek.
k. 23b/15, 24a/01, 66b/02, 66b/13, 67a/09, 68a/09
k.+ cügezi 67a/08
k.+ e 67a/12

k.+ i 24a/01, 49b/03, 67a/10, 68a/04
k.+ ine 35b/05
k.+ ler 35b/04, 49b/04, 49b/15
kelevvel Ar. Evveki gibi.
k. 58a/01
Kelîm Ar. Kendisine söz söylenen, hitap edilen kimse. [Tur dağında Cenâbıhakk'ın kendisine hitap etmiş olması sebebiyle Hz. Mûsâ'ya lakap olmuştur.]
K. 47a/08, 47a/13
kelimât Ar. Kelimeler, sözler.
k. 72a/12, 79a/10
k. idüp 88b/12
Kelîme Ar. Özel isim. Horasanlı Ebül-müslim'in annesi.
K. 35a/05, 36a/10, 37a/04, 37a/06, 37a/08
K.+ den 37a/01
K.+ nüñ 36a/12, 36b/09, 36b/11
kelime Ar. Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, sözcük.
k.-i tevḥîdi 41a/08, 41a/09
kenîsâ Ar. Kilise Kar. kelîsâ
k. 5a/08
k.+ nuñ 5a/10
k.+ ya 5a/09
kelîsâ Far. Kilise Kar. kenîsâ
k. 83b/08
k.+ ya 33b/13
kelp Ar. Köpek.
k.+ cügezin 67a/14
kemâ-kân Ar. Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi, evvelki gibi.
k. 42b/04
kemâl Ar. En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk.
k. 25a/05, 56b/14, 7a/15
Sulḫân Ata K. 60b/09
k.-i qudretinden 4a/03, 61a/10, 67b/01, 79a/07

k.+ i 88a/05
kemân Far. Yay
k.-ı küre 57b/04
kemend Far. Uzaktaki bir kimseyi
veya şeyi çekip yakına getirmek için
atılan ucu ilmikli ip.
k. 64b/04, 64b/05
k.+ i 64b/06
k.+ in 87b/13
k.+ inde 2a/13, 43b/12
kemer Far. Kavis
k. 16b/01
kemük Kemik
k. 33a/01
kenâr Far. Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş
yeri, uçta kalan kısmı.
k.+ nda 35a/06, 91a/15
kendi Kişinin öz varlığı, zatı. Krş.
kendü
k. 12b/11, 12b/13, 22b/08,
22b/10, 46a/07, 49a/06, 52a/01, 69b/12,
74b/15,
78a/07, 8a/03
k.+ den 69b/12
k.+ müz 87a/15
k.+ n 79b/05
k.+ nün 27a/11, 77a/13
kendü Kişinin öz varlığı, zatı. Krş.
kendi.
k. 2b/01, 6a/04, 8a/02, 11a/07,
15a/12, 18b/01, 21b/09, 22a/12, 24a/04,
32a/12, 41b/14, 42a/14, 42a/15, 43a/12,
47b/12, 4b/13, 51a/08, 53a/13, 57a/02,
59b/06, 59b/07, 59b/14, 6a/01, 71a/14,
74a/07, 74a/08, 75a/05, 75a/07, 75a/08,
75a/14, 75b/06, 75b/14, 76a/10, 78a/09,
80b/01, 82a/05, 84b/08, 85a/02, 86a/08,
91b/11, 93b/06, 94a/13
k.+ den 23a/11
k.+ ler 78b/11
k.+ lere 49b/12
k.+ leri 25b/10, 53b/09
k.+ lerin 77b/15

k.+ lerinden geçüp 51a/06
k.+ lerinün 67a/08
k.+ m 66a/04
k.+ mi 82a/05
k.+ müzi 87b/09
k.+ ñ 5b/12,14b/11
k.+ nden 75b/06
k.+ ñe 30b/09, 34a/12, 42a/03,
53a/15, 61a/14, 69b/04, 69b/10, 91b/10
k.+ ñi 1b/11, 20a/11, 27b/07,
57a/10
k.+ nü 61b/07
k.+ nün 2b/06, 10b/05, 11b/10,
13a/15, 23a/15, 23b/02, 26b/10, 28b/01,
28b/13, 39a/08, 48a/08, 48a/15, 54b/09,
57a/06, 5a/07, 65a/08, 7b/05, 80a/10,
93b/08
k.+ nüzden vardıñuz 78a/03
k.+ si 18b/04, 22a/08, 32b/06,
33b/01, 38a/15, 4b/03, 51b/14, 63b/14,
64a/07, 71b/15, 8a/06
k.+ ye 8a/05, 8b/08, 10b/10,
16a/07, 16b/07, 17b/15, 20a/01, 20a/12,
23a/11, 27a/05, 33a/04, 33a/15, 33b/05,
39a/15, 44a/01, 48b/15, 50a/07, 62b/10,
67a/02, 75a/14, 81a/15, 83a/03
k.+ yi 12b/14, 18b/08, 22b/14,
27b/13, 36b/13, 3b/08, 42b/01, 51b/09,
52b/15, 54b/12, 59a/08, 74a/10, 91a/06,
91a/15, 91b/06, 91b/08, 92a/01
k.+ yi bilse 17b/09
k.+ yü 23b/02, 75b/03, 78a/15
kendüz “Kendi” dönüşlülük zamirinin
eski metinlerde geçen bir şekli.
k.+ inden 58b/05
kepek Öğütülüp elenen tahıl
tânelerinden eleğin üstünde kalan kabuk
kırıntıları.
k. 68a/11
kerâmet Ar. Bir ermişin, Allah’ın
kendisine yakın kullarına lutfettiği
olağanüstü şeyler yapma gücü ile ortaya

koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiat üstü iş, hârikulâde hal.

- k. 23b/03, 60a/02, 85b/12
şâhib-i k. 19b/12, 85a/07, 90b/05
şâhib-i k.+ dūr 22a/03
k.+ e 72b/13
k.+ i 20b/10
k.+ in 20a/15
k.+ inden 12b/14
k.+ le 85b/01

Kerbelâ Özel i. Bağdat civârında Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismi olup mecâzen "mâtem yeri" mânâsına gelir.

- K.+ ya 76b/04

kerem Ar. Cömertlik, âlicenaplık, merhamet, ihsan.

- k. 38a/04, 38b/06, 68a/13, 82a/12, 87a/01, 9b/14
k. idesin 29b/07
k. idüp 34a/05
k. it 39b/15
k.+ ler ider 34a/10
k.+ ler itdügiçün 34a/08

keremid Yun. (<keramida) Binaların çatılarına döşenen, kızıl toprak renginde ve aynı büyüklükte parçalar hâlindeki pişmiş balçık.

- k. 6b/11, 6b/14
k.+ üñ 6b/15

kerim Ar. Kerem sahibi cömert, alicenap.

- k.+ üñ 68b/01

kerpiç Küp.

- k. 31a/06, 31a/11
k.+ i 31a/15
k.+ lerüñ 31a/12

kerre Ar. Defa, kez, sefer.

- k. 18a/05, 18a/06, 19a/02, 22a/03, 24a/12, 25a/08, 30a/04, 30a/05, 31a/07, 31b/07, 33a/05, 36a/02, 36b/10, 40b/02, 40b/07, 42b/04, 43b/14, 44a/02, 44a/05, 48a/13, 48b/08, 49a/04, 49b/08,

- 4a/02, 4b/07, 50a/09, 50a/13, 50b/07, 50b/14, 51a/01, 51a/04, 51a/12, 51b/15, 52a/08, 52a/12, 53a/03, 53b/11, 55b/03, 56a/06, 57b/01, 57b/06, 58a/05, 59b/11, 59b/12, 59b/13, 59b/15, 60a/03, 62b/04, 63b/06, 63b/09, 65a/14, 65b/01, 65b/05, 65b/06, 66a/04, 66a/12, 67b/01, 67b/10, 67b/15, 68a/02, 68b/14, 69b/13, 6a/15, 70b/08, 70b/12, 71a/04, 71b/11, 72a/09, 73a/02, 73b/09, 74b/09, 74b/12, 77b/15, 78a/02, 78b/02, 78b/03, 78b/08, 79a/04, 79a/07, 84a/04, 84a/06, 84a/10, 92a/15

- k.+ de 48a/05

kes- Bıçak, makas, balta vb. bir aletle ikiye ayırmak, kesmek.

- k.- di 25a/11, 3b/14, 4a/01, 4a/03, 76b/10

- k.- diler 78a/01
k.- diñüz 78a/04
k.- düm 93a/10
k.- dñ 93a/09
k.- eler 39a/14
k.- er 77b/05
k.- miş 33a/05
k.- üp 93a/05

keşâfet Ar. Bulanıklık, duru olmama.

- k.+ den 34a/15

kesb Ar. Kazanma, çalışarak kazanma.
kâr-ı k. iderse 47b/05

kesil- 1. Vazgeçmek, bitirmek, 2. Susturmak.

- k. 91a/03
k.- sün (dil kesil-) 43a/01

keşret Ar. Çokluk, bolluk, fazlalık, ziyâdelik.

- k. 60a/15, 66b/15

keşf Ar. Tanınmayan veya bilinmeyen bir şeyi anlama, tanıma, öğrenme, ne olduğunu anlayıp bilme.

- k. 12b/14, 42a/01, 60a/02
k. eyle 47b/04
k. idem 3a/04
esrâr-ı k. itdi 1b/08

k. oldu 13a/14
k. olur 8a/12
ketm-i 'adem Hilkat ve zuhurdan evvelki izafi yokluk.
k. + den 67a/05, 81b/09
key Çok, fazla.
k. 39b/12, 43b/08
kez Defa, kere, sefer.
k. 33b/07, 47b/05, 67a/14, 73b/06
k.+ den 26a/11
ķible Ar. Müslümanların namazda yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe'nin bulunduğu yön.
ķ. 35a/12, 77b/13, 94a/02, 93b/10
ķ.+ ye 28a/08
ķıl- Etmek, eylemek, yapmak.
ķ. 12a/05, 46a/11
ķ.- (hâzer ķıl-) 9b/10
ķ.- (istiğfâr ķıl-) 14b/04
ķ.- (namâz ķıl-) 45a/11, 46a/01
ķ.- (nazar ķıl-) 26b/01, 63b/14
ķ.- a 68b/02
ķ.- asın (diri ķıl-) 18b/12
ķ.- aydı 26a/15
ķ.- ayın (namâz ķıl-) 19a/08
ķ.-dı 90a/06, 94b/04
ķ.-dı ('ibret-nümâ ķıl-) 1b/12
ķ.-dı (âzad ķıl-) 90b/02
ķ.-dı (endişe ķıl-) 41a/10
ķ.-dı (hıfz u emânında ķıl-) 68a/04
ķ.-dı (îmân rûzî ķıl-) 40a/04
ķ.-dı (namâz ķıl-) 19a/10
ķ.-dı (nazar ķıl-) 84a/03
ķ.-dı (pîşe ķıl-) 47b/10
ķ.-dı (tîre ķıl-) 70a/03
ķ.-dı (yâd ķıl-) 4b/14
ķ.-dı (zârî ķıl-) 4b/11
ķ.-dı (ķıl-) 'itâb 75b/10
ķ.-dı (ķıl- ah u nâle feryâd u fiğân) 91b/12
ķ.- dılar 94a/01
ķ.- dılar (ķavli ķavî ķıl-) 31a/13
ķ.- dılar (namâzın ķıl-) 93b/13

ķ.- inca 31b/14
ķ.- madı (namâz ķıl-) 45b/15
ķ.- mağa 92a/13
ķ.- mamağla 46a/05
ķ.- masa (namâz ķıl-) 45b/10
ķ.- mayan 45b/13
ķ.- up 1b/08, 91a/10
ķ.- up (namâzumı ķıl-) 93b/02
ķ.- up (zârî ķıl-) 10b/01
ķ.- ur (da' vâsın ķıl-) 67a/03
ķ.- ur (hîle ķıl-) 76b/14
ķ.- ur (namâz ķıl-) 31b/13
ķ.- ur (rüşen ķıl-) 41b/02
ķ.- ur (zârî ķıl-) 27a/03
ķ.- uram 48b/06
ķıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy.
ķ. 25a/04
ķılıç Kılıç Krş. Kılıc
ķ. 22b/02, 22b/03, 27a/05, 27a/08, 27a/10, 51b/01
ķılm- Edilmek, yapılmak.
ķ.- up 59a/04
ķımıldan- Hareket etmek, kıınıldamak.
ķ.- ur 54a/15
ķıptî Ar. Eski Mısır halkına verilen ad.
ķ.+ ler 8b/02
ķır- Sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet tatbik ederek parçalamak.
ķ. 70b/12
ķ.- ıldı 57b/14
ķ.- uñ 70b/09
ķırım Özel i. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan tarihi yarımadaya verilen ad.
ķ. 60a/11, 60a/12, 61a/04, 85a/13
ķırķ Kırk (sayı ismi).
ķ. 7a/05, 17b/05, 17b/06, 25a/03, 25a/09, 36a/12, 44b/02, 44b/06, 49a/09, 76b/09,
81a/03, 91b/01, 9a/08
ķırķ biñ Kırk bin sayısı, 40. 000
ķ. biñ 50a/09, 8b/04, 8b/11

kırk birinci Kırk birinci (sıra sayı sıfatı).
 kırk birinci 44b/02

kırklar Alemlerin manen idarecisi durumunda olan kırk ermiş kişi.
 kırk. 53a/03
 kırk. + dan 53a/13, 91b/06
 kırk. + dur 91b/08

kırnak Cârîye, halayık
 kırk. + uñ 82b/11

kırş Ar. Kıssalar, hikayeler, rivayetler.
 kırk. -ı enbiyâda 81a/02

kırırlık Kısır olma durumu, akâmet
 kırk. 81a/10

kısım Ar. Bir bütünün bir bölümü.
 kırk. + ndan 85a/08

kırş Ar. Kısa hikaye, ibretli hikaye, fıkra, rivâyet.
 kırk. + dur 88a/02

kırş Kırş
 kırk. 46a/11

kırıy- Acımadan vermek, gözden çıkarmak, esirgememek.
 kırk. - amazdı 29b/11

kırıyâmet Ar. Dünyanın sonu, bütün ölümlerin dirilip bir araya toplandığı zaman.
 kırk. 13b/11, 36b/03, 45b/07, 56b/12, 69a/11, 74a/10, 94b/10
 kırk. + de 28a/13
 kırk. kırılmaz 65b/06

kırıyâs Ar. Bir şeyi diğer bir şeye göre değerlendirme, başka bir şeye benzeterek hakkında hüküm verme, karşılaştırma, mukâyese etme.
 kırk. + a 47b/04, 55b/07
 kırk. eyle 34a/09, 90b/09
 kırk. it 47b/11
 kırk. + umuz 46b/13

kırız Dişi cinsten olan evlat.
 kırk. 29b/01, 30b/01, 30b/02, 30b/09, 42b/04, 42b/05, 42b/07, 42b/12, 42b/15, 43a/08, 43b/01, 68b/07, 68b/08, 69a/01, 78b/06

kırk. + a 42b/07, 42b/1, 42b/14
 kırk. + cuğaz 30a/15
 kırk. + ı 24a/09, 30b/01, 34b/14, 37b/01, 42b/02, 42b/03, 42b/04, 42b/05, 43a/01, 43a/02, 43a/03, 43a/05, 43a/15, 68b/09, 68b/10, 68b/11, 68b/13, 69a/01, 77a/12, 89a/05
 kırk. + ıdur 24a/12
 kırk. + ın 43a/13, 69b/13, 82b/11
 kırk. + ından 58b/05
 kırk. + ını 43a/09
 kırk. + ınıñ 28b/09
 kırk. + lar 7b/07
 kırk. + ları 80a/15
 kırk. + um 24a/15, 43a/11
 kırk. + uñ 42b/08, 42b/10, 42b/11, 43a/06, 43a/09, 43a/14, 43a/15

kırızıl Kırmızı, al.
 kırk. 21a/13, 43b/01

ki ki (Bağlaç)
 kırk. 4a/02, 4a/04, 4a/08, 4a/15, 4b/01, 4b/05, 4b/08, 5b/01, 6a/01, 6a/04, 6a/13, 6b/06, 6b/13, 8a/06, 8a/14, 8b/01, 8b/06, 8b/13, 9a/04, 9a/10, 9a/11, 9b/01, 9b/08, 10a/06, 10a/15, 11a/04, 12a/05, 12a/12, 12a/14, 12a/15, 12b/02, 12b/03, 12b/06, 12b/07, 13a/05, 13a/09, 13b/08, 13b/10, 13b/13, 13b/15, 14a/01, 14a/02, 14b/07, 14b/09, 15a/11, 15b/10, 15b/15, 16a/04, 16a/09, 16b/08, 17a/03, 17b/12, 17b/13, 17b/15, 18a/03, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18b/01, 18b/03, 18b/10, 18b/11, 19a/07, 1b/06, 20a/02, 20a/09, 20b/03, 20b/05, 20b/09, 20b/14, 21a/04, 21a/07, 21b/09, 22a/04, 22a/09, 22a/10, 22b/08, 22b/10, 22b/11, 23a/03, 23a/05, 23a/09, 23a/13, 23b/04, 23b/10, 23b/13, 24a/06, 24b/01, 24b/02, 25a/02, 25a/03, 25a/04, 25b/02, 25b/03, 25b/08, 26a/02, 26a/14, 26a/15, 26b/06, 26b/08, 26b/09, 26b/13, 26b/15, 27a/06, 27b/09, 28a/04, 28a/09, 28a/12, 28a/13, 28a/15, 28b/02, 28b/03, 29a/01, 29a/03, 29a/06, 29a/13, 29b/04,

2b/01, 2b/02, 2b/05, 2b/07, 2b/08,
30b/11, 31a/11, 31a/13, 31b/09, 32a/03,
32b/04, 32b/07, 33a/09, 33b/09, 33b/13,
34b/03, 34b/04, 34b/05, 34b/08, 34b/12,
35b/04, 35b/12, 35b/14, 36a/11, 36b/05,
36b/14, 36b/15, 37a/02, 37b/01, 37b/15,
38a/01, 38a/02, 38a/03, 38a/04, 38a/13,
38b/10, 38b/14, 39a/01, 39a/03, 39a/14,
39b/03, 39b/09, 39b/11, 3a/03, 3a/07,
3a/11, 3a/12, 3a/13, 3b/03, 3b/04, 3b/06,
3b/10, 40a/04, 40a/10, 41a/10, 41a/13,
41a/14, 42a/01, 42a/11, 42a/15, 42b/05,
42b/09, 42b/11, 42b/15, 43a/10, 43a/13,
43a/15, 43b/02, 43b/03, 43b/06, 43b/08,
43b/10, 43b/13, 44a/08, 44b/14, 45a/06,
45a/09, 45a/11, 45a/12, 45b/04, 45b/05,
45b/09, 46a/08, 46b/02, 46b/04, 46b/08,
46b/12, 46b/13, 46b/14, 47a/07, 47a/08,
47a/10, 47a/15, 47b/01, 47b/02, 47b/05,
47b/06, 47b/08, 48a/01, 48a/02, 48a/05,
48b/04, 48b/07, 48b/10, 48b/14, 49a/08,
49a/09, 49a/13, 49b/01, 49b/04, 50a/02,
50a/11, 51a/05, 51a/07, 51a/14, 52a/09,
52a/10, 52a/11, 52b/10, 52b/11, 52b/13,
52b/14, 53b/04, 53b/10, 53b/12, 54a/04,
54a/05, 54a/06, 54a/08, 54b/03, 54b/06,
55a/09, 55a/11, 55a/14, 55b/03, 55b/04,
55b/07, 55b/11, 55b/15, 56a/01, 56a/02,
56a/06, 56b/10, 57a/05, 57b/02, 58a/04,
58a/08, 58b/09, 58b/15, 59a/08, 59b/06,
5a/06, 5a/07, 5a/08, 5a/11, 5a/12, 5b/14,
60a/12, 60b/03, 60b/07, 61a/08, 62a/02,
62a/06, 62a/15, 62b/01, 62b/04, 62b/15,
63a/06, 63b/04, 64a/04, 64a/07, 64b/08,
64b/15, 65a/05, 65b/01, 66a/02, 66a/09,
66a/15, 66b/02, 66b/14, 67a/03, 67a/05,
67a/08, 67b/07, 68a/02, 68a/08, 68a/11,
68a/14, 68b/04, 68b/06, 68b/07, 68b/09,
69a/05, 69a/09, 69a/14, 69b/08, 69b/09,
69b/10, 69b/12, 69b/15, 70a/04, 70a/11,
70b/03, 70b/05, 70b/07, 71a/02, 71b/04,
71b/08, 72a/01, 72a/04, 72b/09, 72b/13,
73a/05, 73a/14, 73b/01, 73b/02, 73b/04,

73b/06, 74a/03, 74a/09, 74a/10, 74a/11,
74b/04, 74b/06, 74b/13, 75a/07, 75a/15,
75b/01, 75b/02, 75b/05, 76a/06, 76a/08,
76a/09, 76a/15, 76b/12, 77a/05, 77a/08,
77b/01, 77b/03, 77b/08, 77b/14, 78b/07,
78b/08, 79a/05, 79b/06, 79b/09, 79b/10,
7a/01, 7b/04, 80a/02, 80a/05, 80b/07,
80b/12, 81a/07, 81a/11, 81a/12, 81b/07,
81b/14, 82a/10, 82b/01, 82b/02, 82b/10,
82b/14, 83a/03, 83a/04, 83a/14, 83b/13,
83b/14, 84a/03, 84a/04, 84a/08, 84a/12,
84b/08, 84b/11, 85a/02, 85a/03, 85a/06,
85a/09, 85b/1, 86a/06, 86a/09, 86b/04,
86b/08, 86b/09, 86b/12, 86b/14, 87a/10,
87a/11, 87a/15, 87b/04, 87b/08, 87b/10,
87b/11, 87b/14, 88a/01, 88a/04, 88a/08,
88a/09, 88a/12, 88a/15, 88b/02, 88b/04,
88b/07, 88b/10, 88b/15, 89a/08, 89a/13,
89b/10, 89b/12, 90a/03, 90a/06, 90a/09,
90a/11, 90b/02, 90b/04, 90b/10, 90b/12,
90b/14, 90b/15, 91a/02, 91a/04, 91a/08,
91a/13, 91a/14, 91b/04, 91b/05, 91b/06,
91b/07, 91b/09, 92a/08, 92a/13, 92a/14,
92b/05, 93a/02, 93b/04, 93b/13, 94a/12,
94a/13, 94b/06, 94b/10, 94b/12, 95a/01,
95a/03, 95a/08, 95a/10, 95b/10, 95b/13,
95b/15, 96a/10

kibr Ar. Büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü.

k. . 39b/07, 40a/05

k.+ le 2b/15

kiçi Küçük.

k. 63b/02

küçük Küçük.

k. 63a/11

k.+ i 63b/01

kifâf Ar. Yaşamaya yetecek kadar rızık.

k.-ı nefis 48b/15, 57b/07, 6b/01, 89a/06

k.-ı nefsüme 89a/08

kifâflan- Elde olanla karın doyurmak, asgarî rızıkla yetinmek.

k.- up 58b/02

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kafi olma.

k.+ den 47a/03

k. iderdi 44a/02

ķil Ar. Söz kelam

ķ. 13b/05, 39b/08

ķ.+ i 42a/01

ķilidle- Kilidi anahtarla kapamak.

k.- rdi 78a/13

ķim 1. ķim (bağlama edatı)

k. 3b/10, 5a/01, 5a/02, 5a/03, 5a/09, 5b/01, 5b/13, 5b/15, 6a/05, 6a/11, 6b/01, 6b/11, 7a/03, 7a/09, 7a/15, 7b/07, 8b/09, 8b/10, 8b/11, 8b/13, 8b/14, 8b/15, 9a/02, 9a/05, 9a/12, 9a/15, 9b/12, 10a/01, 10b/07, 10b/13, 11a/10, 11a/13, 11a/15, 11b/04, 11b/15, 12b/02, 12b/06, 13a/07, 13a/09, 13a/12, 14a/10, 14a/11, 14b/05, 14b/11, 14b/13, 15a/02, 15a/03, 15a/04, 15a/05, 15b/11, 15b/14, 16b/03, 16b/05, 16b/08, 16b/11, 16b/12, 16b/14, 17a/01, 17a/02, 17a/04, 17a/06, 17a/10, 17a/11, 18a/01, 18a/02, 18a/06, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 18b/07, 18b/12, 18b/14, 18b/15, 19a/02, 19a/03, 19a/05, 19a/06, 19b/02, 19b/06, 20a/01, 20a/03, 20a/05, 20a/07, 20a/09, 20a/10, 20a/12, 20a/13, 20a/14, 20b/01, 20b/03, 20b/06, 20b/07, 20b/14, 21a/02, 21a/05, 21a/09, 21b/07, 21b/10, 21b/15, 22a/02, 22a/03, 22a/12, 22a/15, 22b/07, 22b/13, 23a/06, 23a/08, 23a/10, 23a/11, 23a/14, 23b/04, 23b/05, 24a/03, 24a/05, 24b/04, 24b/06, 25b/05, 25b/06, 25b/11, 25b/14, 26a/04, 26a/06, 26a/07, 26a/10, 26b/01, 26b/02, 26b/10, 26b/12, 27a/02, 27a/05, 27a/10, 27a/11, 27a/13, 27b/01, 27b/06, 27b/09, 27b/10, 27b/11, 27b/15, 28a/02, 28a/08, 28b/13, 28b/15, 29a/07, 29a/09, 29b/01, 29b/02, 29b/07, 29b/10, 2a/06, 30a/14, 30b/10, 30b/15, 31a/05, 31a/08, 31b/08, 32a/12, 32a/13, 32b/07, 32b/08, 32b/10, 32b/13, 33a/12, 33a/14, 33b/04, 33b/14, 34a/01, 34a/04,

34a/10, 35a/08, 35b/04, 35b/09, 36a/10, 36b/01, 36b/13, 37b/04, 38b/01, 38b/04, 38b/13, 39a/07, 39a/08, 39a/10, 39a/15, 39b/04, 39b/07, 39b/09, 40a/07, 40a/12, 40b/01, 40b/13, 41a/11, 41a/12, 41b/06, 41b/08, 41b/13, 42a/15, 42b/09, 42b/10, 43a/01, 43b/04, 43b/06, 43b/09, 44a/01, 44b/10, 45a/10, 45b/06, 45b/09, 45b/10, 46a/06, 46b/03, 47a/10, 47a/13, 47b/12, 47b/13, 48b/01, 48b/02, 49a/04, 49b/13, 4a/07, 4b/14, 51a/10, 51b/01, 51b/02, 51b/04, 52a/04, 52b/06, 53a/11, 53b/02, 53b/03, 53b/12, 53b/15, 54a/13, 55b/01, 55b/03, 55b/04, 59a/04, 59b/04, 59b/12, 60b/11, 60b/15, 63a/11, 63a/13, 64a/13, 64b/05, 64b/07, 64b/10, 65a/15, 66b/03, 66b/08, 66b/13, 67b/03, 68a/04, 69a/11, 69b/06, 70a/02, 70a/03, 70a/05, 73b/03, 74b/13, 75a/04, 75b/11, 75b/12, 76b/14, 77a/13, 78a/13, 78b/13, 78b/14, 78b/15, 79b/04, 80a/10, 80a/12, 80b/02, 80b/04, 80b/10, 80b/14, 81a/06, 81b/13, 82b/12, 83a/12, 83a/14, 83b/06, 84b/14, 84b/15, 85a/05, 86b/13, 87b/03, 88a/02, 88a/03, 88a/07, 88a/10, 88a/13, 88a/15, 88b/10, 89a/04, 89a/07, 89b/15, 90b/14, 91a/09, 91b/01, 91b/02, 91b/14, 92a/04, 92a/09, 92b/11, 92b/12, 92b/13, 94a/08, 95a/06, 95a/13, 95b/01, 95b/12, 96a/01

2. ķim (belgisiz zamir).

k. 15b/12, 16b/07, 17b/12, 26a/15, 27a/07, 27a/15, 2b/12, 34b/01, 37a/03, 37b/01, 37b/10, 3a/03, 41b/03, 46a/01, 49a/13, 52b/02, 55b/11, 55b/13, 58b/12, 61b/12, 64b/14, 70a/11, 70a/12, 72b/11, 74b/14, 75a/05, 75b/15, 79b/09, 95a/01

k.+ de 10b/13, 29a/09, 41b/06, 43b/04

k.+ e 21a/02

3 ķim (soru zamiri)

k. 51b/13, 54b/11, 58b/04, 69a/01, 85a/09, 9a/12

k.+ dūr 12b/06, 18b/08, 23b/06, 39b/06, 41b/08, 48b/03, 66a/05, 82b/10, 88a/03, 88b/15, 90b/09, 93b/14

k.+ e 33a/10, 41a/10, 90b/14

k.+ em 18a/02, 18a/04, 18a/06

k.+ i 25a/01, 47a/09, 6b/10

k.+ in 48a/07, 48a/08

k.+ lerdūr 26a/07

k.+ lersiz 89b/04, 93b/13

k.+ sin 18a/02, 18a/03, 18a/06, 24b/04, 27b/13, 32a/01, 80a/13

k.+ ūñ 12a/06, 25b/05, 25b/06, 32a/14, 32b/01, 34a/13, 55b/12

k.+ ūñdūr 32b/10

kimesne Kimse, kişi.

k. 6b/11, 10a/14, 12b/05, 12b/08, 23a/06, 24a/01, 24a/04, 26b/08, 26b/11, 26b/12, 27a/05, 30b/10, 33b/13, 37a/07, 41a/11, 43a/02, 48a/11, 49a/15, 49b/05, 52b/12, 52b/16, 53a/07, 58a/06, 5a/11, 60b/04, 62b/01, 64a/13, 65a/04, 65b/02, 66a/05, 74a/07, 75a/08, 75b/02, 80a/06, 80a/07, 89a/13, 89a/15, 93b/12, 95a/06

k.+ den 23a/06

k.+ ler 34b/04, 70b/04, 87a/01, 87a/03, 95a/08, 95a/10

k.+ leri 16a/02

k.+ nūñ 18b/13, 24a/04, 27a/01, 65b/12, 80a/07

k.+ si 62a/15

k.+ ye 17b/04, 28b/10, 58a/11

k.+ yi 66a/04, 89a/14

kimi Kimi, kimisi

k. 21b/08, 31a/01, 47a/13

k.+ nden 24a/07, 24a/08

kimse Kimse kişi.

k. 14a/13, 14a/14, 26a/06, 27b/15, 30b/07, 32a/13, 40a/05, 40a/09, 42a/13, 43b/08, 59a/03, 5a/10, 60a/07, 60a/15, 60b/02, 72b/05, 72b/11, 75a/01, 81a/13, 81b/15, 89a/15, 89b/01, 89b/02, 94a/13

k.+ den 24a/04, 24b/05

k.+ nūñ 24b/05, 25a/02, 29a/06, 50b/05

k.+ ye 5a/04, 23b/05, 29b/04, 37a/14, 37b/12, 39b/08, 48a/09, 49b/02, 51b/15, 58b/02,

65a/15, 65b/03, 72b/09, 83b/05, 89b/01

kimyā Ar. Kimya ilmi.

k. 29b/08

k. ('ilm-i k.) 29b/04, 29b/05

k.+ yı 29b/09

kīn Far. Kendisine yapılan bir řeyi hazmedememekten dođan devamlı ve gizli dūřmanlık, garaz, buđz.

k. 38b/14, 38b/15, 39b/04, 39b/07, 39b/08, 39b/12, 40a/03, 40a/05, 41b/02, 41b/08

k.+ den 2b/15

k. dutardı 39a/01

k.+ dūr 38b/13

k.+ i 39b/01, 40a/01

k. iderdi 39a/02

kiras Yun. (<kerasi) Kiraz.

k.+ a 77b/11

kirāsuz Ar. Kiralama ücreti olmadan.

k. 65a/09

kīse Far. Para, tütün, mühür, saat vb. cepte taşınan şeyleri koymaya mahsus kumaş, örgü, deri veya boncuktan ufak torba.

k.+ lere 58a/01

kişi İnsan, kimse.

k. 3a/11, 3b/08, 3b/12, 4a/12, 5a/06, 6a/02, 6a/06, 15a/14, 15a/15, 15b/02, 17b/05, 17b/09, 20b/03, 22a/03, 23a/12, 25a/02, 27a/07, 27a/09, 27b/02, 28b/02, 29a/10, 31a/07, 31a/11, 31b/05, 33b/10, 35a/13, 35b/10, 35b/15, 38b/02, 38b/04, 42a/09, 43b/05, 43b/14, 45a/05, 45b/07, 45b/10, 45b/11, 45b/13, 46b/05, 48a/02, 48a/04, 48a/08, 48a/15, 48b/05, 48b/08, 49a/01, 52b/08, 53b/01, 55b/14,

56b/10, 58a/07, 58b/08, 58b/10, 59a/08, 60b/03, 65a/13, , 74a/14, 74b/14, 74b/15, 75a/05, 79b/15, 7b/01, 80b/06, 80b/11, 84b/13, 88b/05, 8a/11, 90b/11, 91a/11, 92a/08, 92a/09, 93a/02, 93a/14, 93b/14, 94b/08, 95a/07

k.+ de 25b/04, 75a/01

k.+ den 23a/11, 3b/11, 92b/05

k.+ dür 35a/08, 92b/13

k.+ ler 27b/01, 93b/07

k.+ nüñ 27a/03, 2b/01, 32a/06, 45a/10, 52b/14, 56a/03, 74a/11, 74a/12, 80a/01, 84b/15, 94a/06, 94a/07, 9b/12

k.+ ye 27a/04, 33b/09, 48a/06, 53a/01, 6a/04, 74b/06, 75a/04, 80b/05, 84b/09, 94a/06, 95a/09

k.+ yi 53a/08, 94a/11

k.+ yüz 38a/07

kişneş- Atların birlikte ya da karşılıklı kişnemesi.

k.- diler 51a/12

kitāb Ar. Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün.

k. 21b/08, 35b/03, 62b/02, 77a/07

k.+ a 77b/13, 88a/01, 95b/02, 95b/11

k.+ ı 42a/01, 95a/01, 95a/13, 95b/08, 95b/12, 96a/05

k.+ ında 26a/13

k.+ ların 21b/12

k.+ u 1b/01

k.+ uñ 22a/02, 95a/14

ko- Koymak, bırakmak

ķ. 95b/06

ķ.- dı 50b/03, 51a/09, 52b/01, 54a/15, 57b/11, 88b/13, 88b/15

ķ.- dığı 88b/12

ķ.- dılar 93b/10

ķ.- duñ 65b/10

ķ.- ma 32a/15, 58b/09

ķ.- ma (dilüñden ķo-) 15b/11

ķ.- madı (taşı taş üzerine ķo-) 32a/08

ķ.- mañ 35b/11

ķ.- maz 3b/09, 23b/11

ķ.- mazın 43a/11

ķ.- mış 26b/12

ķ.- mışdur 28b/09

ķ.- ñ 59a/07

ķ.- r 91a/05, 91a/06

ķ.- yalar 66a/01

ķ.- yalum 24b/10

ķ.- yam 93a/13

ķ.- asın 93a/15

ķ.- ydı 14a/04, 19b/03, 50b/10

ķ.- ymadı 31b/07

ķ.- ysam 81a/08

ķ.-yu 21a/09, 21a/14, 74b/08, 78b/07, 83a/13

ķ.-yup 15b/06, 19a/04, 19a/10, 23a/12, 25a/02, 33a/08, 51a/08, 59a/06 61a/06, 68a/05, 69a/03, 70b/12, 77a/01 84a/02, 84a/05, 84a/07, 85b/07, 94a/04 .

koç Damızlık erkek koyun.

ķ. 82b/07, 82b/13

koķu Koku.

ķ.+ lu 93b/11

ķ.+ sı 71a/14, 72b/01

ķ.+ sından 51a/02

koķ- Koku çıkarmak, koku yaymak.

ķ.- ar 71a/02, 72a/11

kol İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı.

ķ.+ ma 52a/02

kolay Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüğü olmayan.

ķ.+ dur 29b/05

koľtuķ Vücutta omuz başının altında kolun gövde ile birleştıği yer.

ķ.+ ma 59a/06

kon- 1. Uçmasına son verip bir yerde durmak 2. Yolculuk sırasında bir yerde konaklamak, geceyi geçirmek.

ķ.- dı 14b/14, 14b/15, 15a/01

ķ.- dılar 35a/06, 35a/07, 48a/04
ķ.- duğı 15a/02
ķ.- up 85a/14
ķonıl- Koymak işi yapılmak, konmak.
ķ.- mış 77b/11, 77b/13
ķ.- ur 56a/14
ķoñşı Evleri birbirine yakın veya bitişik olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad.
ķ. 41a/02, 65b/10
ķ.+ larından 49a/03
ķonuk Bir eve, bir yere geçici olarak kalmak üzere gelen kimse, misafir.
ķ.+ ı 35a/15, 40b/06
ķ.+ umsin 22a/04
ķ. ol 22a/07
ķ. oldılar 49b/12
ķ. olmazın 22a/05
ķonukla- Konuk olarak alıkoymak, misâfir edip ağırlamak.
ķ.- dı 72b/01
ķonya Özel isim. Konya şehri.
ķ. 21a/10
ķ.+ da 21b/07, 23b/02
ķ.+ nuñ 22b/10
ķop- 1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak. 2. Ortaya çıkmak, zuhur etmek, meydana gelmek.
ķ.- an 13b/08, 23b/10, 32b/03, 47a/05, 62a/12, 74a/06, 79b/14, 8a/13
ķ.- ar 19b/10, 3a/03
ķ.- dı 31b/12
ķ.- maz (ķiyâmet ķop-) 65b/06
ķ.- sa 18b/01
ķorđu Korku. Krş. ķorđu
ķ. 86a/03
ķ.+ sından 37a/07
ķorķ- Korkmak.
ķ. 11a/01, 80b/06
ķ.- ar 3a/03, 53a/05
ķ.- arın 19a/09
ķ.- arısa 80b/01
ķ.- arsın 65b/01

ķ.- duğına 79b/15
ķ.- ma 20a/13, 80b/06
ķ.- mağdur 9b/11
ķ.- mazmısın 4a/06
ķ.- up 35a/11, 58b/03, 9b/13
ķorkıt - Korkutmak.
ķ.- mazsañuz 7b/04
ķorku Korku Krş. ķorđu
ķ.+ sı 10a/06, 40a/03
ķ.+ sından 39a/11
ķ.+ sundan 9b/15
ķoru- Dış tehlikelerden esirgemek, muhâfaza etmek.
ķ.- mağa 50b/14
ķoş- 1. Çekeceği şeye bağlamak 2. Bir şeyle görevlendirmek, bir işte kullanmak 3. Ortak tanımak.
ķ. 63a/03
ķ.- dılar 6b/13, 21a/12
ķ.- dururdı 21a/08
ķ.- up 13b/12, 33a/01
ķov- Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek.
ķ.- dı 58a/06
ķ.- dılar 67a/10
ķovala- Kaçanın arkasından koşmak, yakalamaya çalışmak.
ķ.- dum 79a/03
ķoyun Koyun. (Evcil ve memeli bir hayvan)
ķ. 49b/03
ķ.+ ı 15a/15, 15b/01, 35b/06
ķ.+ um 15a/15
ķöhne Far. Eskimiş, yıpranmış, eski.
k. 94a/08
ķök Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı.
k.+ dür 39b/09
k.+ e 39b/03
k.+ i 39a/14, 39b/03
k.+ in 39a/13

k.+ ine 39a/11
k.+ üñ 39a/13
köpek Köpek, it.
k. 68a/10
köpük İnsanların ve hayvanların ağızında görülen salyamsı kabarcıklar.
k.+ lerin 39a/08
köpüklen- Üzerinde köpük oluşmak.
k.- di 21a/13
köşe Far. (<kūşe)İki duvarın birleştiği yer.
k.+ de 50a/04
k.+ si 10b/01
köşk Far. (<kūşk) Bahçe içindeki büyük süslü ev, kasır
k.+ de 19b/15
k.+ ler 86a/12
kucaqla- Kollarının arasına almak, sarılmak.
k.- dı 36a/13
k.- mış 36b/13
k.- yup 21b/12
kuddise sırruh Ar. "Sırrı takdis olunsun, mukaddes olsun" anlamında dua sözü.
k. 21a/06
kudret Ar. Güç, kuvvet
k. 12a/09, 1b/13, 59b/06, 68a/14
k.-i ilāhī 69a/04, 85b/10
k.-i vaşlā 1b/13
k.+ dür 63b/15
k.+ i 18b/02, 33b/08
k.+ in 2a/07
k.+ inden (kemāl-i k.) 4a/04, 61a/10, 67b/01, 79a/08
k.+ le (kalem-i k.) 11b/03
k.+ le (yed-i k.) 2a/09
k.+ leri 38a/03
k.+ üm 93a/13
kul 1. İnsan, abd 2. Köle
k. 46b/01, 56b/15, 74b/14, 80b/09
k.+ ı 38a/06, 67a/02,86a/10
k.+ idur 14a/15
k.+ ina 38a/07, 46a/15

k.+ mı 81b/10
k.+ lar 34a/04, 94a/09
k.+ ları 13b/01, 34a/01, 51b/05, 80a/15
k.+ larımuñ 82a/15
k.+ ların 6a/04
k.+ larından 47a/07, 52b/11
k.+ larını 6a/03
k.+ larımuñ 3a/12, 33a/12, 74a/11
k.+ larumdan 86b/01
k.+ sın 81b/12
k.+ uñ 47b/02, 49b/09, 72a/08, 72a/12, 72a/13
k.+ uña 24b/01
k.+ uñı 47a/12, 58a/14
k.+ uñum 18a/07
k.+ uñuz 72a/07
kulağ İşitme organı, kulak.
k.+ ları 77b/11
k.+ uñda 16a/01
Qulender Kızıldeniz
K. 25b/01
Qulleys Özel i. Yemen beyi Ebrehe'nin San'a' da yaptırdığı büyük kilisenin adı.
K. 5a/09
kuulluğ Abidlik, kulluk.
k.+ uñ 80b/09
kuulzüm Özel i. Kızıldeniz
deryā-yı K.+ i 8b/02
kuumāş Ar. İpek, yün, pamuk vb. malzemeden makine veya tezgâhlarda dokunmuş her türlü dokuma.
k.+ uñı 56a/09
kur- Tertip etmek, düzenlemek.
delīl k.- ar 3b/01
k.- dılar 55a/12
Qur'ān Ar. Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslām dîninin temel kitabı.
K. 5a/01, 60a/06, 93a/15
K. (cāmi' ü'l- K.) 70a/07
K. (şāhib-i K.) 37a/10
K.-ı 'azīm 4a/09, 66b/13

Ḳ.-ı ‘azīmde 3a/13, 3b/03, 4b/14
Ḳ.-ı Şerīfi 93b/03
Ḳ.+ da 44a/12
Ḳ.+ dur 94a/08
Ḳ.+ ı 70a/07, 94a/08, 94a/13
Ḳ.+ la 93b/04, 94a/05
ḳurbān Ar. Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.
ḳ. 45a/15, 73b/10, 82b/07, 82b/13
ḳurbet Ar. Yakınlık, Allah’a yakınlık.
ḳ.-i Ḥaḳ 92a/07
ḳurd Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan, kurt. Krş. ḳurt
ḳ. 39b/10
Ḳureyş Özel i. Kabile adı.
Ḳ. 5a/11
ḳurı Islak olmayan, kuru.
ḳ. 80b/06
ḳurş Ar. Çörek, ekmek.
ḳ.+ lar 10b/03
ḳurt Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan, kurt. Krş. ḳurd
ḳ.+ cağız 39a/13
ḳ.+ lar 39b/03
ḳurtar- Kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek.
ḳ.- am 34a/14
ḳ.- imazdı 42a/14
ḳurtcuğaz Kurtcuk
ḳ.+ ları 54a/14
ḳurtlan- İçinde veya üzerinde kurt oluşmak, kurt üremek.
ḳ.- miş 54a/16
ḳurtul- Bir tehlikeden ya da sıkıntılı bir durumdan sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak.
ḳ.- am 80b/03

ḳ.- dı 43b/07
ḳ.- imaz 80b/06
ḳ.- maḳ 28a/02
ḳ.- maz 78b/07, 80b/12
ḳ.- mazdı 72b/15
ḳ.- up 26b/04
ḳ.- ur 24b/13
ḳurtuluş Kurtulmak işi, kurtulma.
ḳ. 12a/11
ḳurul- Toplanmak
dīvān ḳ.- dı 71a/12
ḳuşūr Ar. Eksiklik, noksan.
ḳ. 60a/07
ḳuş Kuş.
ḳ. 60a/04
ḳ.+ a 60a/03
ḳ.+ lar 5b/06
ḳ.+ ların 5b/03
ḳuşān- Beline bağlamak.
ḳ.- up 51b/01
ḳuṭb Ar. Bir konuda elde edilebilecek bütün bilgilere sâhip olan, aynı grupta bulunanların başı durumundaki kimse.
ḳ. 90b/10
ḳ.+ lik 44b/07
ḳ.-ı ‘âlem 13a/14, 44b/05, 53a/03
ḳuṭbü'l-aḳṭāb Ar. Kutbun büyüklüğünü ifade etmek için kullanılan “kutupların kutbu” anlamında saygı sözü.
ḳ. 90b/06
ḳıtca Sağlam.
ḳ. 39a/13
ḳuvve Ar. Kuvvet.
ḳ.-i tāmmedür 20b/09
ḳuvvet Ar. Güç, kuvvet.
ḳ. 12a/09
ḳ.+ de 62b/11, 63a/11
ḳ.+ i 85a/05
ḳ.+ idür 20a/13
ḳuvvetli Güçlü, kuvvetli
ḳ. 62b/14
ḳūy Far. Köy.

k. 6a/15, 73a/11, 73b/01, 73b/03,
73b/04, 73b/05, 73b/07
k.-ı vahdet 26b/04
k.+ a 50b/11, 6b/03
k.+ da 35a/02, 49b/01, 49b/12
k.+ dan 49b/06, 50a/12, 6b/01,
73a/12, 73b/06
k.+ ina 37a/09, 49b/12
k.+ ında 21a/04
k.+ uñ 50a/12, 73b/10
kuyu Kuyu Krş. kuyu
k. 39b/11
kuyruk Kuyruk.
k.+ ina 52a/10
kuyu Far. Köy, mahalle, semt.
k. 10a/08, 39a/10
k.+ nuñ 10a/08, 39a/11, 39a/12,
39a/14, 39a/15
k.+ ya 39a/11
kuyu T. Kuyu Krş. kuyu
k. 39b/02
kuzı Kuzu, koyunun yavrusu. Krş.
kuzu
k. 66a/07
kuzu Kuzu, koyunun yavrusu. Krş.
kuzı
k.+ yı 65a/11, 65a/12
küçük Büyük olmayan, küçük.
k.+ den 84a/12
küçük Daha küçük.
k. 5b/04
küfr Ar. Dinin esaslarına inanmama.
k. 16a/02, 16a/03, 16b/04,
16b/12, 16b/13, 2b/14, 64a/01
k.+ dür 95a/10, 95a/12
k.+ i 16a/04, 16b/04
k.+ inden 17b/12
k.+ üñe 75b/02
kül Ar. Bir şeyin tamâmı, bütünü,
hepsi, bütün, tamam.
‘aql-ı k. 41b/04
külçe Yıgın durumundaki tasfiye
edilmemiş mâden.

k. 56b/04
külhân Far. Hamam ocağı.
k.+ a 62b/09
k.+ ı 62b/10
küllî Ar. Bütün, hep.
k. 88a/02, 95a/02
k.+ sini 90b/01
künh Ar. Bir şeyin aslı, özü, gerçeği.
k. 81a/02
küp İçine su, yağ, pekmez gibi sıvılar
ve buğday, un vb. erzak konan, karnı
geniş, dibi dar toprak kap.
k. 17b/05, 59b/03
k.+ e 17b/06
k.+ lerüñ 59b/03
k.+ üñ 17b/06
küre Far. Küre.
k. 57b/04
kürek Kürek
k. 44b/01
kürsi Ar. 1. Kürsü, taht. 2. Dokuzuncu
kat gök olup sekizinci göğü kaplar ve
Atlas feleği olarak adlandırılmıştır.
k. 61a/12, 61a/13
k.+ den 75a/14, 75b/03
k.+ sinde 13b/12
k.+ ye 61a/12
küstâh Far. (<gustâh) Haddini bilmez,
saygısız, utanmaz kimse.
k. 12b/06
k.+ lıgı 13a/09
küstâhlık Saygısızlık, utanmazlık, haddini
bilmezlik.
k. idersin 42b/12
k.+ uñ 84a/10
küşâde Far. Açık, ferah, şen.
-L-
k. 80a/04
lâ-cerem Ar. Şüphesiz, kuşkusuz.
l. 17a/14
l. 69b/15
lâ-yezâl Ar. Zâil olmaz, zevalsiz, ebedî,
sermedi.

l. (hâlik-ı l.) 11b/10
l.-yezâl-i pür-kemâl 81b/08
lâ-yuhsa Ar. Sayılamaz, sayılamıyacak kadar çok, pek çok.
l. (‘add-ı l.) 1b/04
lâ şekke fîhi ve lâ şubhe Ar. Onun hakkında şek ve şüphe yoktur.
l. 88b/11
lafz Ar. Ağızdan çıkan veya yazılan söz, lafız.
l. 82a/08
lâğar Far. Zayıf, etsiz, arık.
l. 33a/01
lahza Ar. Zamânın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an.
l.+ dan 65b/04
l.+ nuñ 20b/11
lahzalı Anlık.
l. 87a/06
la’în Ar. Lanetlenmiş.
Şîr-i l. 76b/05
Nemrûd-ı l.+ e 81a/04
lağab Ar. Takma ad.
l.+ ı 69b/14
lâkin Ar. Ama, fakat, ancak.
l. 11b/03, 12b/01, 14a/14, 28b/08, 29b/05, 30a/05, 39a/10, 40a/15, 56b/11, 59a/08, 59b/01, 63b/10, 65a/14, 89a/15
la’l Ar. Parlak kırmızı renkli kıymetli taş.
l.-i bedehşânın 59a/09
lâle Far. Lale çiçeği.
l. 77b/10
lâle-ğad Far. + Ar. Lale yanaklı, yanakları lâle gibi pembe olan.
l. 15a/04
la’net Ar. Allah’ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.
l. 11b/02, 36a/06, 70a/12, 76b/12
l. eyle 36a/04
l. ideyin 36a/06
l. itdi 66b/07, 76b/12

l. itse 11b/05
lañif Ar. Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.
l. 14b/14, 34a/14, 34a/15, 46b/11, 59b/01, 87b/01, 87b/05, 93b/11
l.+ uñ 33b/10
lâyık Ar. Uygun, yaraşır, münasip.
l. 12a/13, 14a/09, 18a/15, 20b/13, 2b/07, 33b/03, 38b/14, 47a/06, 53b/04, 55b/13, 55b/14, 64a/04, 67a/04, 76a/15, 77a/03, 80b/12, 81b/11, 88a/14, 90a/02, 91b/08, 96a/11
l.+ dur 12b/02, 32b/04, 53a/08, 61a/08
l. eyleye 2a/02
l.+ mıdur 42b/12, 77b/01, 84a/12
l. ola 4a/10, 69b/05, 91a/10
l. olam 48b/07
l. olan 33b/09, 46b/02, 6a/04, 77a/05
l. oldı 23a/05, 79a/13
l. olmaya 32b/05
lâzım Ar. Gerekli, lüzumlu.
l. 20b/13, 2b/07, 46b/15, 80b/08, 84b/08
le’im Ar. Alçak, aşağılık kimse, şey.
l. (mel’ün-ı l.) 55b/11
leb Far. Dudak
l. 15a/04
l.+ i 77b/10
lebbeyk Ar. Buyrunuz, ne emrettiniz efendim.
l. 91b/07
lecc Far. Ayak direme, inat, çekişme.
l. 74a/07
legen Far. İçinde öteberi yıkanan veya çeşitli işlerde kullanılan yayvan kap.
l. 77b/07
lerze Far. Titreme, titreyiş.
l.+ ye 27b/14
leş Far. (lâşe) Kokmuş hayvan ölüsü.
l.+ dür 30a/09

leşker Far. Asker.
l.+ i 20a/05

leţâfet Ar. Hoşluk, güzellik, incelik.
l.+ de 34a/15

levâzım Ar. Lazım olan gerekli şeyler.
l.+ m 55a/02

levend Far. İri yapılı, boylu poslu,
kuvvetli, yakışıklı kimse.
l. 51b/14
l.+ ler 57a/14

levh Ar. Yaratılmışlar hakkındaki bütün
bilgiyi kapsayan kitâb-ı mübin,
levhimahfuz.
l. 61a/14
l.+ e 61a/14

levm Ar. Çekiştirme, kınama,
aşağılama, zemmetme.
l. ü teşnîc 77b/03

lezzet Ar. Tat, lezzet; arzu.
l. 1b/13
l.-i hevâdur 2a/13
l.-i hevâyla 2b/09
l.+ in 18b/14

libâs Ar. Elbise, giyecek şey.
l. 44b/01, 49a/14, 50a/04
l.+ ı 52b/02
l.+ m 12b/13
l.+ mı 7a/11
l.+ la 52b/15
l.+ lar 7a/14
l.+ uñ 12b/12

licâm Ar. Atın ağzına vurulan gem,
dizgin.
l.+ uñ 71a/09

lîki Ar. Ama, fakat, lakin.
l. 46a/10

liyâkat Ar. Layık olan, değerlilik,
yararlılık.
l.+ ı 59a/07

lokma Ar. Bir defada ağza götürülen
yiyecek parçası, bir seferde yutulacak
miktarındaki yiyecek.
l. 37a/03

luţf Ar. Bağış, bağışlama, ihsan,
kerem, cömertlik.
l. 10b/12, 34b/01, 49a/08, 62a/09,
86b/06
l. (şâhib-i l.) 34a/10
l.-ı ʿ âlem 38a/04
l.-ı Mevlâ 34a/13
l. eyle 19a/07, 71b/10, 71b/13,
87a/07, 92b/03, 92b/15, 94a/14
l. eylese 33b/11
l.+ ı 34a/12, 34a/13, 64b/14
l. +ı (elţâf-ı l.) 34a/13
l.+ lar 34a/08
l.+ ma 38b/06, 68a/15
l.+ ndan 82a/12
l.+ mı 33b/10
l. iderdi 33b/12
l. idüp 6a/11, 71a/09, 73a/14,
76b/01, 9a/05
l. itdügiçün 34a/11
l. u ihsân eyledi 90b/04
l. u ihsân idüp 8a/01
l. u ihsân itmek 56b/10
l.+ undan 9b/14
l.+ uñdan 13a/06
l. u ihsân eyle 86b/14

lü'lü' Ar. İnci.
l. 15a/04

-M-

mâ Far. Biz.
m. (ʿ azîz-i m.) 58b/12
m. (rûh-ı m.) 12a/12, 46a/14,
69b/08
m. (şâh-ı m.) 13b/08

ma'aca Birlikte.
m. 71a/10

ma'adâ Ar. Başka, gayrı.
m. 5a/14, 89a/05

ma'an Ar. Beraber, birlikte.
m. 26a/12

ma'âni Ar. Manalar.
m. 25b/11

ma'ārif Ar. Eğitim ve öğretim sistemi.

m. 25b/10, 88a/02

mābeyn Ar. İki şeyin arası, ara.

m.+ de 87a/15, 91a/10

m.+ inde 60b/11

ma'būd Ar. Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye lâyık olan, kendisine ibâdet olunan varlık, ilâh, Allah.

m.+ um 88b/04

mādam Ar. Çünkü, değil mi ki, -diği için, mâdem.

m. 8a/06

ma' delet Ar. Adâletli ve insafılı olma, adâlet, hakkaniyet.

m. (kân-ı m.) 76a/02

mağāra Ar. Dağ, tepe vs. içindeki ağız dar, arkası geniş ve bazıları pek büyük olan oyuk.

m. 67b/12, 67b/14

m.+ nuñ 68a/01

m.+ ya 31b/08, 67b/01, 67b/13,

67b/15

mağfūr Ar. Allah tarafından günahları affedilmiş.

m. 64b/14

m. eyleye 74a/04

mağlūb Ar. Yenik düşmüş, yenilmiş.

m. oldılar 53b/09

mağrib Ar. Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp.

m. 34b/13, 34b/15, 77a/11

m.+ de 63b/01

m.+ deki 63b/02

mağrūr Ar. Kendini beğenen, böbürlenmiş, kibirli, gururlu.

m. 9b/05, 9b/08

m. oldı 8b/09, 9b/07

m. olup 67a/01

ma' zūb Ar. Kendisine gazap edilmiş, kızılmış olan.

m. 5b/14

māh Far. Ay, kamer.

m.-ı nev 8a/08

maḥabbet Ar. Sevgi.

m. 1b/07, 1b/14, 64a/04, 73b/15, 79b/06, 88b/06

m. (itdi m.) 64b/11

m. (şarşar-ı m.) 15a/05

m.-i dünyā 30a/12

m. eyledük 70a/14

m. eyleme 30a/10

m. eylese 70a/12

m.+ i 29b/11, 61a/09

m. iden 62a/02

m. idenler 64b/14

m. idenlerüñ 64a/06

m. iderse 61b/12

m. idüp 29b/05, 61b/13, 62a/10

m.+ ine 41b/01

m.+ inüñ 25b/11

m. itdi 30a/07, 61b/10

m. itmedi 31a/02

m. (meyl ü m.) 78b/02

maḥabbetu'llāh Ar. Allah sevgisi.

m. 30b/04

m.+ dur 2a/11

maḥal Ar. Yer, mahal.

m. . 5a/05, 27b/05, 39b/09, 40a/01, 60a/09, 64a/01, 74a/03.

m.+ de 30b/13, 35b/02

m.-i mezbüre 6b/04

m.-i mezbürede 6b/06

m.+ i 91b/13, 94b/15

m.+ inde 33b/11, 33b/12, 75a/13,

91b/10

maḥalle Ar. Bir şehir ve kasabanın bölündüğü parçaların her biri.

m.+ si 60b/12, 60b/13

m.+ sin 60b/09, 60b/10

maḥalsüz Yeri olmayan, yersiz, uygunsuz.

m. 66b/05, 80b/05

Māḥān Ar. Özel isim. Yer adı.

M. 35a/01, 37a/09

maḥbūb Ar. Sevilen kimse, sevgili.

m. 22a/06, 77b/08
maḥbūbe Ar. Sevilen kadın, kadın sevgili, maşuka.
m. 27b/09, 42b/02, 4b/05, 68b/08, 73a/01, 86b/08
m.-i ‘ālem 78a/03
m.-i cihān 42b/09
m.+ dūr 15a/04
m.+ lerdür 87a/11
maḥcūb Ar. Utanmış, sıkılmış, hicap etmiş kimse.
m. 55b/08
maḥcūr Ar. Kendi malını dilediği gibi kullanmaktan kânūnen menedilmiş, hacir altına alınmış kimse.
dūr ve m. ider 8a/15
maḥfil Ar. Konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alış verişinde bulunmak vb. amaçlar için bir araya gelinen yer, toplantı yeri.
m.+ i 47a/02
maḥkeme Ar. Davaların görülüp hükme bağlandığı yer.
m.-i şerīfe 73a/04
maḥkūm Ar. Bir şey yapmaya mecbur olan, mecbur.
m. idesin 2b/09
m. olma 29a/07
maḥlūk Ar. Yaratılmış şey, insan, hayvan, yaratık.
m. 1b/03, 66b/01
m.-i ‘ālem 33b/07
m.-i evveldür 1b/09
m.+ a 53b/04
m.+ dur 88a/06
m.+ ıdur 81b/10
m.+ uñ 28a/09
maḥlūka Ar. Mahluklar.
eşref-i m. 2a/06
Maḥmūd Özel isim. Gazneli devletinin en büyük hükümdarı. Gazneli Mahmud ya da Mahmud Gaznevi.

M. (Sultān M.) 70b/07, 70b/09, 70b/15, 71a/13, 71a/15, 72a/01, 72a/09, 74a/10, 74a/13, 74b/01, 74b/10
M.-ı Ġazvīnī 70b/05
M. (Sultān M. Ġazvīnī) 74a/09
M.+ uñ (Sultān M.) 71a/02, 74b/02
Maḥmūde Özel i. Ar. Ebrehe'nin Kabe'yi yıkmak için hazırladığı orduda yer alan ak renkli filin adı.
M. 5a/14, 5a/15
maḥmūr Ar. İçkiden sersemlemiş, kendinden geçecek duruma gelmiş (kimse).
m. 4a/15
m. olup 58b/07
maḥrem Ar. Haram, şer'an doğru görülmeyen şey.
m.+ i 70a/06
m. itme 66b/07
maḥrūm Ar. Yoksun.
m. 27a/01
m. eyledūñ 36b/15
m. eylesün 37a/01
m. olur 16b/10
m. ve dūr olur 57a/04
maḥşer Ar. Ölülerin dirilip ayağa kalkacakları yer ve zaman.
m. 45b/13
m.+ de 27b/02, 5b/14
mā'hūde Ar. Belli olan, mezkur, sözü geçen.
m.+ de (maḥām-ı m.) 52a/07
maḥv Ar. Harab olma, yıkılma, yok olma.
m. 26b/05, 43b/06
m. eylemek 1b/05
m. oldu 70a/01
maḥz Ar. Saf, sırf, halis.
m. 34a/15
m. (kāfir-i m.) 16a/02
maḥzen Ar. Yer altı deposu, depo, ambar.
m.+ idür 88a/02

maḥzūn Ar. Üzüntülü, gamlı, kederli, hüznü.

m. 48a/08
dil-i m. 23a/02
m.-ı ma^c rifet 76a/02
m.+ dı 9b/15

mā'ī Ar. Su renginde, mavi.
m. 84a/05

mā'il Ar. İstekli, hevesli, arzulu.
m. 59a/01
m. olma 15b/13, 25b/07

maḳām Ar. Durulacak yer, durak, mekan, mahal.

m. 21a/15, 41a/07, 86a/15, 87a/03, 87b/08
m.-ı mā^c hūdede 52a/07
m.+ a 23a/10, 87a/06
m.+ da 44a/06, 46b/10, 46b/11
m.+ ı 46a/14, 69b/08, 88b/09, 90b/08, 90b/14, 95a/09
m.+ ın 87b/14, 92b/06, 92b/10
m.+ ina 21a/04, 57a/14
m.+ ında 91b/11
m.+ ınuñ 23a/09
m.+ lar 87b/05
m.+ uñ 23a/10

maḳbere Ar. Mezar, kabir.
m. 65a/12, 65a/13, 65b/12

maḳbūl Ar. Kabul edilen, reddedilmeyen.
2. Beğenilen, hoş giden.

m. 29a/01, 52b/11, 67a/02, 68a/07, 85a/08
m. (° āmil-i m.) 46b/05
m.-ı cihān 73b/12
m.-ı Ḥaḳdur 53b/03
m.-ı ḥazret 44b/13
m.+ i 47a/15
m.+ larından 62a/01
m. ola 74a/04
m. olur 56b/14

maḳhūr Ar. Yenilgiye, bozguna uğramış, mağlup.
m. ider 68b/05, 86a/07

m. (ḥor u m.) 8a/14
m. olmayasın 61a/01
m. olur 33b/02

maḳşūd Ar. İstenilen şey, amaç, gaye, maksat.

m. 35b/03
m.-ı benī Ādemsin 18a/07
m.+ a 55b/09, 91a/14
m.+ ı 30b/14, 32b/01, 48b/09, 53a/14, 6a/02
m.+ ın 8a/11
m.+ ina 51a/07
m.+ ina yitişdi 82b/08
m.+ ını 72b/05
m.+ um 78b/06, 82b/01, 88b/03
m.+ uñ 86b/07
m.+ uña 95b/07
m.+ uñuz 50a/01

maḳtūl Ar. Öldürülmüş, katledilmiş kimse.

m.+ ı 66a/03

ma'ḳūl Ar. Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıklı.

m. 56a/11
m.+ dur 87a/05
m.+ e 17b/15

maḳūle Ar. Cins, tür, takım, çeşit, nevi.
m. 50a/10

māl Ar. Sahip olunan her çeşit şey, servet, varlık.

m. 24b/07, 29b/10, 30a/10, 30a/12, 41b/08, 53a/10, 56a/13, 57a/13, 60b/03, 65a/06, 65a/07, 66a/09, 66b/04, 67b/10, 67b/15, 79b/01, 81a/04, 93a/03
m.+ a 29b/05, 31a/05, 47a/03, 47b/13, 58a/02, 58a/14, 58a/15
m.+ ı 24b/08, 29a/14, 29a/15, 29b/09, 29b/10, 30a/06, 44a/03, 47a/03, 47b/13,
49a/10, 56b/09, 57a/09, 57b/05, 57b/06, 57b/09, 58a/06, 58a/11, 72b/14
m.+ ımuñ 92b/07
m.+ ın 58a/03

m.+ ma 30a/07, 66b/15
m.+ mı 34b/12, 41a/15
m.+ muñ 57a/05
m.+ larını 61b/15
m.+ um 58a/05
m.+ uñ 30a/07, 47b/12
m.+ uñdan 92a/15, 92b/04

māl-ā-māl Far. Ağzına kadar dolu, dopdolu, lebalep.

m. 57b/13, 81a/11
m. oldı 75b/05

māldār Ar+Far Mal sâhibi, varlıklı kimse, zengin.

m. 16b/14, 31a/02, 40a/05, 60a/12, 80a/02

Mâlik Ar. Özel isim. İslam inancına göre cehennemın yöneticisi olan melek.

M. 19a/04

mâlik Ar. Sahip.

m.+ i 86a/05, 94b/12
m. olmış 58a/02
m. olmıssız 58a/04

mâlikâne Memur, asker vb. kimselerden bâzılarına, satmamaları ve miras bırakmamaları şartıyla, hayatları boyunca kendi mülkleri imiş gibi kullanmaları ve gelirinden faydalanmaları için verilen, mülkiyeti devlete âit beylik arâzi, çiftlik vb.

m. 77a/14

ma' lûm Ar. Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan.

m. 60b/03, 75b/01
m.+ dur 10b/13, 3a/12, 77a/08
m. oldı 43b/02
m.+ uñ 6b/07
m.+ uñ olsun 66b/13

ma' nâ Ar. Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam.

m. 95a/15
m.+ dan 26b/01

m.+ ları 41b/07
m.+ sınadur 82a/08
m.+ ya 26b/01

mancılık (<mencenîk) Ar. İri taşları uzağa atabilecek şekilde yapılmış ve kale duvarlarını dövmek için kullanılmış olan eski bir savaş aleti.

m. 82a/01, 82a/02

ma' nen Ar. Mânâ yönünden, mânâca, delâlet ettiği mânâ bakımından.

m. 1b/10

mânend Far. Benzer, eş, misil, nazir, menend.

m.+ i 55a/14, 77b/14, 87a/11

mâni' Ar. Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel.

m. 1b/05, 86b/15, 89a/03, 89a/04
m. oldı 32a/12, 47b/11
m. olma 87a/07
m. olmañuz 87a/01
m. olmasa 32a/11
m. olmâyasın 92a/13
m. olur 32a/06, 59b/14

ma' nî Ar. "Mânâ" kelimesinin eski şiiirlerde geçen şekli.

m. 25b/11, 37b/14, 39b/05
m. (esrâr-ı m.) 25b/10
m. (tâlib-i m.) 16b/09
m.+ si 39b/05

Mâni Özel i. Ünlü Çinli nakkaş ve ressam.

M. 54a/07, 54a/13, 54a/16, 54b/08, 54b/11, 55a/01, 55a/05, 55a/07, 55b/04

M.+ ye 55a/02, 55a/04, 55b/03, 55b/06

M.+ yi 54b/07, 54b/14
M.+ yi (nağş-ı M.) 94b/07

mâr Far. Yılan.

mûr u m. 93b/05
m.+ dur 30a/11

mâric Ar. Dumansız ateş, alev.

m. 11a/04

mārice Ar. Dumansız ateş, alev. Krş.
māric

m.+ yi 11a/04

ma'rifet Ar. İş yapma hususundaki
ustalık, beceriklilik, hüner, maharet.

m. 40a/02, 41b/06

m. (maḥzūn-i m.) 76a/02

m.+ den 26b/02

m.+ dūr 2a/12

m.+ i 70b/07

ma' ruf Ar. Bilinen, belli, malum.

m. 72b/14

maḥara Ar. Maskara.

m. iderlerdi 55a/09

māsivā Ar. Allah'ın zâtı dışındaki bütün
varlıklar.

m.+ yı 94b/03

ma' şiyet Ar. Günah, asilik, itaatsizlik.

m. 11a/01

m.+ dūr 12a/06

maḥlahat Ar. İyi olan ve iyiliğe yol açan,
hayır getiren, fayda sağlayan şey.

m.+ um 72a/08, 84a/04

ma' şüm Ar. Suçsuz, günahsız.

m.+ ı 79a/07

maḥriḥ Ar. Güneşin doğduğu yer veya
yön, gün doğusu, doğu, şark.

m.+ a 63a/15

ma' şūk Ar. Aşkla sevilen, âşık
olunan kimse.

m.+ ma 8a/09

māt Ar. Yenmek, mağlup etmek.

m. ider 54b/04

Maḥku't-ḥayr Özel i. İranlı şair Attar'ın
ünlü eseri.

M.+ ı çıkardı 22a/01

M.+ um zāyi' olmasa 22a/01

maḥla' Ar. Güneş, ay ve yıldızların
doğması.

m.+ ından 63b/01

maḥlūb Ar. İstenilen, aranan, istek ve
arzu duyulan, talep edilen şey.

m. 21a/04, 48b/13

m.+ ı 43b/06

māyil Ar. (<ma'il) İstekli, hevesli,
arzulu.

m. 25b/04

m. olur 60a/08

ma' yūb Ar. Ayıplanan,
ayıplanmış, kınanmış.

m. 5b/13

m. olur 29a/10

māzī Ar. Geçmiş, geride kalmış,
yaşamı bitmiş.

m.+ de (zamān-ı m.) 66b/14

maḥlūm Ar. Haksızlığa uğramış, zulüm
görmüş (kimse)

m. 34b/05

m.+ a 37b/01

m.+ durlar 59b/14

ma' zūr Ar. Mazereti, özrü olan.

m. tūt 56a/06, 56a/07

m. tūtūñ 43a/05

mebde Ar. Başlangıç.

m.-i fesād 69a/06

mecāl Ar. Güç, kuvvet, derman, tâkat.

m.+ üm 84a/04

meclis Ar. Sohbet etmek, eğlenmek
amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş
topluluğu.

m. 74b/03

m.+ de 10a/05, 75a/12

m.+ e 88a/11

m.+ inde 74a/09

mecnūn Ar. Çıldırmış, deli, divane.

m. 17a/08

m. olmuşdur 17a/07

meded Ar. Yardım et, imdat eyle, yetiş,
aman, eyvah.

m. 20a/08, 20a/09, 20a/11,
20a/13, 40a/12

medḥ Ar. Övme, övgü.

m. 74a/10

m. eyleye 5a/01

m. iderek 52a/10

medīd Ar. Uzayıp giden, çok süren.

m. 22b/13

Medīne Özel i. Medine şehri.

M.-i münevvereden 48a/04

M.-i münevvereye 38a/03

M.+ den 38a/07

M.+ ye 48a/03

medrese Ar. Ders okutulan, İslâm dîninin koyduğu esaslara uygun olarak eğitim öğretim yapılan yer, okul.

m.+ si 23b/02

mefhûm Ar. Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mânâ, anlam, kavram.

m.+ ı 76a/15

m.+ m 76b/03

m.+ ma 84a/03

meger Far. “Ancak, yalnız, fakat, şu kadar ki, illâ” gibi anlamlarla istisnâ belirtir.

m. 2a/01, 7a/05, 7a/07, 15a/09, 19a/02, 19b/14, 1b/14, 21a/14, 22a/15, 24a/09, 25a/05, 39a/02, 40a/05, 40b/06, 43a/03, 43a/12, 48a/03, 49b/01, 53a/03, 53b/14, 54a/09, 54b/09, 57b/13, 59a/07, 60b/09, 61a/03, 62a/15, 63b/13, 64a/10, 64b/01, 64b/03, 67a/02, 6b/09, 71b/07, 72a/10, 73a/09, 75a/12, 76b/15, 78b/13, 80a/14, 84a/10, 88a/15, 89b/09, 94a/03, 95b/02, 95b/05, 96a/11

meh Ar. Ay.

m. 90b/13, 94b/06

Mehemmed Özel i. Mehmet adının eski şekli.

M. (Sultân M.) 49b/01

M.+ e (Sultân M.+ e 49b/07)

mekân Durulan, oturulan, bulunulan yer.

m. 32a/14, 49a/02, 55a/02, 87b/05, 90b/08, 92a/02

m.+ dur 81b/09

m.+ dur (tayy-i m.) 21a/02

m.+ ı 19b/03, 32a/11, 34a/09

m.+ ma 23a/14, 91b/07

m. (tebdîl-i m.) 6a/11

m. tıtdı 35a/02

m.+ uñ 95b/12

Mekke Özel isim. Arabistan’da Hz. Muhammed’in doğduğu ve içinde müslümanların kiblesi olan Kâbe’nin bulunduğu şehrin adı.

M. 17a/06

mektûb Ar. Mektup, name.

m. 33b/14, 34a/01, 34a/03, 38a/05, 71b/02, 72b/01, 84a/02, 84a/05, 84a/07,

84a/08

m. (hâmil-i m.) 71b/04

m.+ ı 33a/07, 71b/05, 71b/06, 71b/13, 71b/15, 72a/01, 72a/03, 72a/04, 72a/08

m. (hâmil-i m.) 72a/04

m.+ mı 34a/05

melâl Ar. Hüzün, keder.

m. 47a/05

m.+ i 49a/10

m.+ üm 7b/14

melâmet Ar. Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş.

m. 12a/07

m. çeker 58b/07

m. itmedi 79b/05

melek Ar. Allah ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık.

m. 69a/02

m.+ dür 84b/15

m.+ e 48a/12

m.+ ler 11b/14, 11b/15, 48a/05, 48a/12, 67b/02

m.+ lerden 75b/05

m.+ lere 11a/14, 11b/06

m.+ leri 32a/09, 80a/14

m.+ lerin 11b/04

m.+ lerle 61a/11

me'lûfe Ar. Ülfet edinilmiş, alışkanlık edinilmiş, alışılmış.

m.+ si (‘âdet-i m.) 4b/04, 50b/12

mel'ūn Ar. Allah'ın lanetine uğramış, rahmetinden mahrum kalmış, lanetlenmiş, lanetli.

m. 43b/03

m.-ı le'īm 55b/11

memāt Ar. Ölüm, mevt.

m. 37b/06

m.+ ı 88b/06

memleket Ar. Ülke, memleket.

m. 24b/13

m.+ inüñ 75a/09

memlū Ar. Dolmuş, dolu.

m.+ sını 61a/15

men Ben.

‘aziz-i m. 6a/01, 9b/11,14b/04, 17b/14, 26b/07

men' Ar. Yasaklama, önleme, engelleme.

m. eyle 27b/07

m. idüp 73a/08

m. itme 19b/02

m. itmek 59a/06

menāzil Ar. Menziller.

m.-i dünyeviyye 91a/05

m.+ i 20b/02

menem Ben kişi zamirinin ekfiil almış hali.

m. diger nīst 11a/03

menfa'at Ar. Fayda, yarar, çıkar, kâr.

m.+ üñ toqınmaz 6a/10

mengüş Far. Küpe.

m.+ ı 4b/11

m.+ ıdur 4b/06

m.+ ın 4b/06

menī Ar. Neslin devamını sağlayan erkeklik suyu, bel suyu, sperma.

m.+ dür 12a/08

mūna'am Ar. Nimete erişmiş olan.

m. 16b/14

menzil Ar. Varılacak yer.

m. 21b/07, 85a/11, 95b/07

m. al 92a/03

m. almaz 92a/02

m.+ dür 39b/11

m.+ e 79b/10

m.+ i 47a/01, 88b/09

m.+ inde 44b/12

m.+ inden 91a/07

m. itdiler 44a/06

m.+ üñ 30a/14

mercimek Ar. Baklagillerden, ufak boylu, beyaz çiçekli ve pek çok türü olan bir tarım bitkisi.

m.+ den 5b/05

merd Far. Yiğit, cesur kimse, bahadır, kahraman.

m. 27b/05, 29a/05, 96a/14

m.-efken 15a/09

m.-i ğarīb 93a/07

m.-i şālih 93a/09, 93a/10, 93a/12, 93b/06, 93b/12, 93b/13, 94a/02, 94a/04

m.-i şālih 94a/15

m.-i şālihe 93b/07, 94a/01, 94b/01

m.-i şālihi 94a/11

m.+ lik 28b/02

merdān Far. Mert insanlar, mertler, yiğitler.

m. 29a/08

merdāne Far. Mert bir insana yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe.

m. 74b/15, 94b/08

m.+ ler 96a/14

m.+ lik 27b/07

merdānlık Yiğitlik, cesurluk.

m. 29a/06

merdūd Ar. Kovulmuş, defedilmiş.

m. 55b/11, 9b/06

m. idüp 11b/05

m. oldı 12a/02

mergüb Ar. İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen kimse veya şey.

m. 87a/11

m. olur 29a/11

merḥamet Ar. Acıma, esirgeme, sevgi gösterme, yardım etme.

m.+ inden 12a/02
merhūm Ar. Ölmüş müslüman erkek.
m. 58a/14
mermer Yun. (<marmaro) Mermer.
m.+ den 43a/12
mertebe Ar. Kademe, derece, basamak,
sıra .
m. 27a/15, 5a/02, 25a/05, 44a/01,
58a/15, 71a/02, 77a/15, 7a/15
m.+ de 32b/08, 70a/01, 77b/14,
87a/11, 92b/11
m.+ den 91a/06
m.+ sini 74a/11
m.+ ye 48b/07, 91b/08
Mervān Özel isim. Mervān bin Hakem.
Emevilerin dördüncü halifesi.
M.+ a 36a/07
M.+ uñ 34b/09
Mervānī Mervanilerden olan.
M.+ ler 35b/13
M.+ yi 35b/12
Mervānyān Mervan taraftarı.
M. 35b/10
Merv Özel isim. Yer adı.
M. 35a/01, 37a/08
Meryem Ar. Özel i. Ar. Hz. İsa'nın
annesi.
M. 14a/03, 30a/15, 30b/06,
30b/07, 30b/08, 30b/09, 30b/13
ibn-i M. 79b/09
M.+ den 14a/04
M.+ dür 13b/15
M.+ e 13b/15, 30b/08
M.+ uñ 14a/04, 30b/05, 30b/06
merziyye Ar. Beğenilen, uygun bulunan,
hoşnut olunan, rızâ gösterilen.
m. 45a/02
meşāhat Ar. Arâzi, arsa, ev vb. yerleri
alan ölçüleriyle ölçme.
m.+ ine 23a/05
meşālih Ar. İşler.
m.+ in 17a/05, 34a/06

mescid Ar. Müslümanların vakit
namazlarını kılmaları ve ibâdetlerini
yerine getirmeleri için yapılan, içinde
cuma ve bayram namazları kılınmayan
minâresiz, minbersiz küçük câmi.
m. 26b/11, 48b/10, 75b/03
m.+ de 10a/01, 14b/12
m.+ den 10a/11
m.+ e 14b/12, 45a/08, 46a/02,
47a/10, 47a/14
m.+ uñ 14b/15, 26b/12
meşel Ar. Atasözü.
m.+ dür 38b/13, 52b/06, 57a/12,
5a/04, 76b/14, 79b/15
mes'ele Ar. Çözümüne kavuşturulması, bir
sonuca bağlanması gereken durum, sorun.
m. 64a/11, 64a/13, 64b/02,
64b/07
m.+ yi 64a/15
mesken Ar. Oturulan, ikamet edilen yer,
ev, hane.
m. idindi 62b/10
meskenet Ar. Allah karşısında aczini,
yokluğunu bilme, gerçek zengininin Allah
olduğunun ve kulun O'na karşı mutlak
bir ihtiyaç içinde bulunduğu şuûrunda
olma.
m. 12b/03, 13a/15, 13b/04,
13b/05, 13b/06, 13b/07
m.+ den 13b/03
m. ihtiyār idüp 12a/14
m.+ ler 12a/05
meskūn Ar. İçinde oturanları olan yer.
m.+ a 81a/06
mest Ar. İçki vb. sarhoşluk veren bir
şeyin etkisiyle şuûru zayıflamış,
kendinden geçmiş kimse, sarhoş.
m.-i 'aşk 22b/08
mestān Far. Sarhoşlar.
m. (karanfil-i m.) 86a/13
mestāne Far. Sarhoş olan bir kimseye
yakıştır tarzda, mest olup kendinden
geçmişçesine, sarhoşçasına.

m. 13a/02
meşūr Ar. Örtülü, gizli saklı.
m.+ dur 66b/14, 81a/03
meşakkat Ar. Güçlük, zorluk, sıkıntı,
eziyet, zahmet.
m. çekdiler 55a/06
meşgūl Ar. Bir şeyle uğraşan, bir iş
yapmakta olan.
m. olalum 76b/01
m. oldu 22a/14, 30b/04, 31b/08
m. oldılar 84b/04
m. olmuş 91a/08
meşhūr Ar. Herkesçe bilinen, adı sanı her
tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.
m. 27a/13, 64b/13, 72b/14,
72b/15, 79b/15, 90b/03
m.+ dur 37b/12
m. oldu 85b/01
metā^c Ar. Herhangi bir şekilde
kendisinden faydalanılan eşyâ, mal.
m.+ ından 32a/08
mevālī Ar. Mevleviyyet payesine
ulaşmış olan alimler.
m.-yi ^c izām 59a/13
m.-yi ^c izāmdan 44a/02
mevc Ar. Dalga.
m. 1b/07
Mevlā Ar. Allah.
M. 1b/03, 44a/12, 49a/08, 5a/03
M. (aşk-ı M.) 88b/05
M. (luṭf-ı M.) 34a/13
M.+ ya 12b/02
Mevlānā Ar. Mevlevî tarikatının
kurucusu, büyük Türk mutasavvıf ve şâiri
Mevlānā Celāleddīn-ı Rūmī hazretleri.
M. 21b/09, 21b/10, 21b/11,
21b/14, 21b/15, 22a/02, 22a/03, 22a/04,
22a/06, 22a/07, 22a/12, 22b/04, 22b/06,
23a/05, 23a/06, 23a/10, 23a/13
M. (Hāzret-i M.) 21b/08, 22b/12,
22b/14

M.+ nuñ 21b/12, 22a/02, 23a/09,
23a/15
M.+ nuñ (Hāzret-i M.) 21b/09,
22a/15
M.+ ya 21b/14, 22a/11
M.+ yı 23a/14
mevlānā Bazı din ve ilim adamları ya da
şeyhler için kullanılan bir lakap.
m. 62b/03, 62b/05, 62b/06, 62b/13,
63a/01, 63a/03, 63a/05, 63a/10, 63b/04,
63b/09, 62b/14
m.+ yı 62b/08
mevlid Ar. Doğma, doğuş.
m.+ i 43b/13, 73a/10
mevşūf Ar. Bir nitelikle nitelendirilmiş,
kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik
kazanmış, nitelenmiş.
m. 83a/02, 91a/05
mevt Ar. Ölüm
m. 91b/13
mevzi^c ā Ar. Yerler.
m.+ daki 48a/10
mevzū^c Ar. Konu.
m.+ ını 38b/14
mey Far. Şarap, bâde.
m.+ e 58a/07
meyān Far. Ara, mâbeyn.
m.+ umuza 87b/13
meydān Ar. Meydan, alan.
m.+ ına 63b/08
m.+ ında 32a/15, 88b/06, 88b/07
M.+ ında (At M.) 83b/08
m.+ inuñ 85a/04, 88b/09
mey-hāne Far. İçinde şarap vb. içkiler
içilen ve satılan yer.
m.+ den 22a/09
m.+ ye 58b/03
meyl Ar. Eğilim, yönelme, arzu etme.
m. eyleye 78a/09
m. itme 47a/03
m. itmedi 59b/09
m. ü maḥabbet 78b/02
meyyit Ar. Ölmüş insan, ölü.

m. 24a/06, 24a/12, 3b/06, 3b/14,
43a/13, 4a/01, 4a/02, 73b/13, 93b/10
m.+ den 24a/13, 24b/06, 4a/07
m.+ i 46a/06, 4a/04, 69a/01,
94a/01
m.+ in 43a/14, 69a/01
m.+ ini 24a/10, 93b/09
m.+ ler 73b/09, 73b/14
m.+ leri 73b/10, 73b/11
m.+ lerümüz 43a/11
m.+ mi 46a/05
m.+ ümi 93b/01, 93b/02
m.+ üñ 24a/08
mezbûre Ar. Adı geçen, yukarıda
söylenmiş olan.
m. (maḥall-ı m.) 6b/04
m.+ de (maḥall-i m.) 6b/06
mezkûr Ar. Zikr olunmuş, anılmış
olan. Krş.mezkûre
m.+ dur 90b/04
m.+ ı 33a/06
mezkûre Ar. Zikr olunmuş, anılmış olan.
Krş.mezkûr
zamân-ı m.+ de 42a/11
mezmûm Ar. Zemm olunmuş, yerilmiş.
m. 86a/08
m. olur 16b/10
m. ve şûm olur 57a/03
mih Far. Çivi, büyükçe çivi.
m. 37a/11, 37a/13
m.+ ı 34b/08
Mısr Özel i. Mısır ülkesi.
M. 19b/10, 19b/12, 24a/03,
72b/13, 73a/10, 79b/02, 82b/10, 91a/08
M. (‘Azîz-i M.) 78b/06
M. (‘azîz-i M.) 78b/13, 78b/14
M. (ḳavm-i M.) 73b/15
M. (sulṭân-ı M.) 19b/14
M.+ a 24a/03, 77a/10, 77a/12,
79a/12, 8b/03
M.+ a (‘azîz-i M.) 77a/10
M.+ da 25a/14, 73a/01
M.+ dan 8b/01

M.+ ı 25a/13
M.+ ı 25a/02
M.+ um (sulṭân-ı M.) 25a/08
M.+ uñ 19b/15, 25a/05
M.+ uñ (‘azîz-i M.) 77a/11,
78b/04
Mısrî Ar. Mısır ülkesine âit, Mısır’la
ilgili.
M. 77a/09
mıtrāk Ar. Talim yapan askerlerin silâh
gibi kullandıkları, baş tarafı armut
biçiminde kalın değnek, tokmak, matrak.
m. 35b/12
miftâh Ar. Anahtar.
m.+ ların 29b/10
mihmân Far. Misafir, konuk.
m. 26b/05, 50b/04
m.+ ı 88a/03
m. ola 44b/12
mihnet Ar. Sıkıntı, zorluk, eziyet,
zahmet, meşakkat.
m. 15b/12, 27b/03, 52b/08, 5a/01,
70a/12, 83a/04
m. (çekme m.) 84b/14
m. çeküp 62b/10
m. eyleme 30a/10
m.+ i 13b/04
m.+ ile 76b/15, 92a/03
m.+ le 77a/04, 81b/10
mihrâb Ar. Câmî, mescit gibi ibâdet
yerlerinde kible duvarında bulunan,
zeminden biraz yüksek girintili yer.
m. 30b/03
m.+ a 77b/13
miqdâr Ar. Değer, kıymet, derece,
seviye.
m. 57b/08, 65a/07, 90a/03,
92b/07
m.+ ı 60b/13, 88b/14
mîl Ar. Uzunluğu ülkeden ülkeye değişen
bir uzaklık ölçüsü birimi.
m. 49b/07

mîl Far. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metal çubukların ortak adı.

m. çekdiler 36b/09, 36b/12

m. çekdüñ 36b/11

mim Ar. Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfinin adı.

m.+ üñ 68b/01

mināre Ar. Minare.

m.+ ye 77b/12

min-ba‘d Ar. Bundan sonra, bundan böyle.

m. ba‘ ad 4a/08

minber Ar. Câmi içinde genellikle mihrâbın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatîbin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

m. 59a/06

m.+ den 59a/12

m.+ e 10a/04, 59a/06, 59a/09

minder Minder, silte, döşek.

m.+ in 56a/06

mine‘l-ğazbān “Gazban” yüzünden.

m. 10a/10

mine‘s-sekrān “Sekran” yüzünden.

m. 10a/10

minnet Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu hissetme.

m. 41b/14

m. idüp 8b/15

m.+ ler itdiler 50a/07

mîr Far. Baş, başkan, reis, âmir, emîr, bey.

m.-i ‘ aşıkān 86a/13

m.+ e 95b/12

mi‘rāc Ar. İslâm inancına göre Hz. Muhammed’in, Cenabıhakk’ın dâveti üzerine yedi kat semayı aşp Allah’ın huzuruna yükselerek O’nunla görüşmesi mucizesi.

m. 88b/10

m.+ a 70a/01

m.+ dur 46a/11

m.+ ı 45a/13, 45b/03

m.+ ina 19b/11

m.+ ina 19b/13

m.+ inı 20b/14

mir‘āt Ar. Ayna, gözgü.

m.-ı dil 44b/15

m.+ inı 72b/06

Mirriḥ Ar. Merih kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

ḫatlı-i M. 86b/11

mişāl Ar. Gibi, benzer.

m. 41b/05, 87b/08

m.-i şebdîz 51a/10

m.+ i 45b/09, 88a/05

miskîn Ar. Âciz, zavallı.

m. 12b/03, 34a/04, 52a/03,

86a/09

m.+ i 68b/02

m.+ lere 56a/03

m.+ leri 12b/01

m.+ lik 13a/15

m. ola 12a/14

miskînlik Acizlik, zavallılık.

m. 12a/15

mişl Ar. Eş, benzer, mânend.

m. 87a/11

m.+ i 53b/12, 55a/14, 77b/14,

81b/08

molla Ar. Büyük kadı, büyük alim.

M. 21a/11

M. (Ḥazret-i M.) 21a/06

monlā Ar. “Molla” kelimesinin eski metinlerde geçen şekli.

M. 21a/07, 21b/02, 21b/07

mu‘abbir Ar. Rüya tabir eden kimse.

m. 17a/03, 17a/11

m.+ e 17a/03

mu‘annid Ar. İnatçı.

m. 18a/06

m.+ dür 18a/08

mu‘āvin Ar. Yardım eden, yardımda bulunan, yardımcı.

m.+ dūr 82b/14
Mu'āviye Ar. Emevi devletinin ilk hüümdarı olup VII. Yüzyılda Mekke'de doğmuştur. Hz. Peygamberin kayın biraderi ve vahiy katibidir.
M. (Hāzret-i M.) 76a/06
mu'azzam Ar. Çok büyük, çok iri, pek kocaman.
m. 24a/03, 60a/12, 61a/08
m. (şehir-i m.) 60b/14
m. (şeyh-i m.) 52b/03
mu'azzeb Ar. Acı, eziyet ve sıkıntı içinde kıvranan, azap çeken.
m. 18a/09
m. olmayasın 81b/14
mūcīb Sebep olan, gerektiren
m. olur 85b/1
m.+ ince 93b/09
mu'ciz Ar. Benzerini yapmak veya taklit etmek isteyen herkesi acze düşüren, âciz bırakan, kimsenin yapamayacağı şekilde ola.
m. 82b/11
mu'cizāt Ar. Mucizeler.
m. 17a/14
m. gösterse 16b/04
m.+ ı 16b/03, 17a/15
m.+ mı 16a/12
m.+ uñ 17a/09
mu'cize Ar. Peygamberlerin Allah'ın izniyle peygamberliklerini ispat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş, halkı hayrette bırakan ve ancak ilâhî müdâhaleyle açıklanan hârikulâde hal ve davranış.
m. 17a/10, 17a/12
muḥakkak Ar. Doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek.
m. 82b/14
muḥālefet Ar. Karşı olma, karşı çıkma, aksini savunma.

m. 25a/12
m. eylemeyüp 6a/12
m. idüp 68b/12
m.+ ünden 19b/10
muḥālif Ar. Karşı çıkan, karşı koyan (kimse).
m. 47b/04, 87b/06
m.+ dūr 59b/05
muḥalled Ar. Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.
m.+ dūr 19b/01
Muḥammed Ar. Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adıdır.
M. 16a/07, 16a/09, 16a/10, 16a/11, 17a/05, 17a/07, 17a/08, 17a/09, 45b/02, 48b/12, 61b/08, 61b/11, 61b/12, 70a/04, 88b/10, 88b/15, 90a/07
M. (Hāzret-i M.) 93b/15
M. (İmām M.) 64a/15, 64b/10
M. (ümme-i M.) 26a/07
M. (Ümme-i M.) 90b/05
M. +dūr (İmām M.) 64a/07
M. Muḥafānuñ 89b/12
M.+ uñ 17a/11, 89b/07
M.+ uñ (İmām M.) 64b/01
ümme-i M.+ uñ 90a/08, 90b/01
muḥaṣṣal Ar. Elde edilen, sonuç olarak ortaya çıkarılan, üretilen, kazanılan.
m. 11a/13
muḥibb Ar. Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven (kimse).
m.+ lerine 34b/10
m.-i ḥānedan 34b/11
muḥibbī Ar. Muhibbe ait, muhibbe ilgili.
m. 35b/11, 75a/09
muḥkem Ar. Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli, metin.
m. 34a/04, 43b/02, 71b/10, 78a/13, 80a/01, 87b/13
sözi m. itdiler 31a/13

muḥliş Ar. İki yüzlü olmayan, dostluğu içten ve samimi olan kimse.

m.+ dūr 88a/08

muḥlişen Ar. Samimi olarak, içten gelerek.

m. 44b/11

muḥtâc Ar. Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan.

m. 29b/02, 85a/07, 95b/14

m.+ ları 41a/03

m. oldı 57b/05, 58a/09

m. olmadı 58b/02

m. olmasañ 58a/11

m. olmaz 58a/15

Muḥtâr Ar. Özel İsim.

İbn M. 76b/09

muḥterem Ar. Saygı gösterilen, saygıya lâyık olan, saygı değer.

m. olur 72b/11

Muḥyiddîn Ar. Özel isim.

M. 75b/02, 75b/06, 75b/08

mu'în Ar. Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse.

m. 94b/06

m.+ üñ 82b/15

muḥâbele Ar. Bir işin, davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, karşılık.

m. 63b/05

m. idüp 65b/07

m.+ sinde 3a/06, 94b/14

m.+ ye 33a/01

muḥâbil Ar. Karşı.

m. 86b/11

m. oldı 33a/02

m. oldılar 33a/13

muḥaddem Ar. Önde olan, önden giden, ileride bulunan .

m. 7a/05

muḥadder Ar. Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan şey.

m.+ dūr 65a/15

muḥârin Ar. Bir yerde, bir arada bulunan, birlikte olan, bitişik, yakın.

m. olsa 74a/12

m. olur 46b/01

muḥarreb Ar. Yaklaşmış, dost kabul edilmiş (kimse), yakın.

m. 11a/13, 11b/05, 11b/08, 49a/06, 84a/13, 86b/01, 90b/07

m.+ i 83a/07

muḥarrer Ar. Kararlaştırılmış olan.

m. 52b/08, 58b/10, 62a/02, 82b/14, 90b/14

m.+ dūr 19a/14, 68a/08

m. oldı 75b/15

muḥayyed Ar. Bağlı, kayıtlı.

m. 26b/11

m. olmadı 11b/08, 30a/02, 46a/02, 8b/14

muḥîm Ar. Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikâmet eden (kimse).

m. olamı 95b/04

muḥtezâsınca Gerektiği gibi, gereğince.

m. 12a/13

mûm Far. Mum.

m. 40a/13, 40b/02, 40b/07, 40b/12, 51a/13, 74b/02, 74b/03, 74b/05, 74b/09,

74b/11

m.+ ı 19b/08, 40a/15, 40b/02, 40b/03, 40b/04, 51a/10, 74b/05, 74b/08, 74b/10

muntazır Ar. Bekleyen, gözleyen, intizar eden.

m. 48a/11

m. oldılar 59a/04, 63a/10

mûr Far. Karınca.

m. u mâr 93b/05

Murâd Osmanlı sultanlarından I. Murad. M. (Sulṭân M.) 58b/14, 58b/15, 59a/03, 59a/13, 59a/15, 59b/08, 59b/12, 60a/01, 60a/03

M.+ a (Sulṭân M.) 59b/04

M. (Sultān M. Han) 44a/02
murād Ar. Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç
m. 2a/07, 43a/13, 51a/07, 60a/03, 62a/11, 81a/02 m.-ı nefse 15b/13
m.+ a 56a/03
m. baħş oluñ 87a/07
m.+ ı 23b/02, 26b/10, 2b/05, 40b/08, 53a/13
m.+ ımuz 76a/07
m.+ ın 41b/01, 74b/14, 75a/11, 82a/14, 82a/15
m.+ ina 6a/02
m.+ ina irdi 82b/06
m.+ ina irişdi 49a/05
m.+ inca 16b/06, 2b/04
m.+ ında 95a/08
m.+ ıñı 86b/02
m.+ ıñuz 50a/05
m. idindi 19a/02, 19a/05
m.+ larınca 55b/08
m.+ um 7b/04, 86b/06
m.+ umca 92a/13
m.+ uñ 42a/04, 79b/10, 84a/09
m.+ uñca 78b/08
m. u maħşūdına yitişdi 82b/08
murād-baħş Ar+Far. Murad veren.
m. baħş oluñ 87a/07
murādāt Muradlar, istekler.
m. 23a/13
murādınca İsteddiği, dilediği gibi, isteğince.
m. 34a/06, 38a/11, 84b/09
murāī Ar. Saygılı olan, saygı ile uyan, riâyet eden, gözeten.
m. 46a/04
mürğ Far. Kuş.
m.-ı cān 74a/05
Mūsā Ar. Özel isim. Hz. Musa. Sina Yarımadası'nda Eymen Vadisi'nde bulunan Tur Dağı'nda Allah'ın lütfuna mazhar olan peygamber.

M. 8b/03, 9a/02, 9a/03, 9a/13, 9b/03, 14a/15, 25a/15, 29a/07, 29b/01, 29b/03, 29b/04, 29b/07, 29b/08, 29b/12, 29b/15, 30a/01, 30a/02, 30a/03, 30a/04, 30a/05, 45b/01, 47a/11, 47b/05, 47b/07.
M. (Hāzret-i M.) 8b/01, 8b/12, 9a/04, 9a/07, 9a/09, 9a/14, 29b/11, 47a/07, 47a/14, 47b/01.
M.+ ya 29b/14
M.+ ya (Hāzret-i M.) 29b/03
Muşaddaħ Ar. Doğru ve gerçek olduğundan kimsenin şüphesi kalmamış, doğrulanmış, tasdik edilmiş, onaylı.
m.+ dur 45b/14
musaffā Ar. Yabancı maddelerden temizlenmiş, arı duru ve saf duruma getirilmiş, arıtılmış, tasfiye edilmiş.
m. 91a/02
muşāhabet Ar. Karşılıklı konuşma, sohbet.
m.+ e 22a/14, 84b/04
m.+ i 64a/08
muşāhib Ar. Biriyle karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı olan kimse.
m. 70a/09
musallaħ Ar. Bir kimsenin bıktırarak şekilde üzerine düşen.
m. eyledi 11a/08
muşanna' Ar. Sanatla yapılmış, bir usta elinden çıkmış, sanatlı.
m. 55a/09
muşaykal Ar. Cilalı, parlak.
m. 55b/04
muşhaf Ar. sahife, kitap, Kurân.
m.-ı hüsünde 77b/13
Muṣtafa Ar. Kelime Hz. Muhammed'in hem sıfatı hem ismi olarak kullanılmıştır.
M. 16a/11, 45b/02, 61b/08, 61b/11, 88b/10, 90a/07, 93b/15
M.+ nuñ (Muḥammed M.) 89b/12
M.+ ya 61b/12
M.+ yı 48b/12

mu' tād Ar. Alışkanlık hâline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış.

m. eyledi 95a/11

m. ide 5a/02

m. ider 92a/01

muṭavvel Ar. Uzun uzadıya anlatılmış, uzun.

m. olur 35b/03, 76a/07, 77a/07

mu' teber Ar. Saygı gören, hatırı sayılır, saygın, itibarlı.

m. 75b/10

mu' tedil Ar. Düşünce ve davranışlarında aşırı kaçmayan, ölçülü, ılımlı olan.

m. olur 8a/10

muṭī' Ar. Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan.

m.olanlara 25a/12

muṭlak Ar. Herhangi bir şart ve kayıtle sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.

m. 1b/06

muṭṭali' Ar. Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.

m. olup 6b/07

muṭtaşif Ar. Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.

m. 18a/15, 2a/15

m. olmak 32b/05

muṭvāfık Ar. Uygun, münasip.

m. 88a/07, 88a/14

m. (yâr-ı m.) 60a/09, 68b/03

m. olsa 88a/04

mübālağa Ar. Abartma, abartı.

m. 63b/05

mübārek Ar. Kutlu, uğurlu, kutsal. Krş. mübāreke.

m. 15b/11, 16b/02, 23a/10, 25b/13, 44a/01, 50b/04, 62b/15, 69b/14, 89b/05, 89b/07, 89b/09, 89b/13, 89b/14, 90b/03

m. (pîr-i m.) 32a/01, 32a/02, 49a/06

m.+ üñ (pîr-i m.) 48b/10

m.+ üñüz (ḳadem-i m.) 38a/04

mübāreke Ar. Mübarek, kutlu. Krş. mübāreke

m.+ de (sene-i m.) 5b/10

m.+ yi (Ravza-i m.) 48a/03

Mübeddel Ar. Tebdil edilmiş, değiştirilmiş, değişmiş.

m. 38a/05

müberrā Ar. İlgisi, alâkası kalmamış, arınmış, arındırılmış.

m. eyler 72b/11

m. ola 68a/14

m. oldu 23a/04

m. oldum 75b/01

mübtelā Ar. Bir şeye kendini kaptırılmış olan, tutulmuş, düşkün.

m. 13b/03

m. ider 2a/14, 38b/15, 9b/12

m. oldu 14b/09, 15a/07, 39b/04

m. oldum 86a/09

m. olmadum 14b/10

m. olmaḳdan 88b/05

m. olup 78a/04

mücāvîr Ar. Komşu.

m. 6b/10

mücellā Ar. Cilalanmış, parlatılmış, parlak.

m. 14b/05, 26b/04, 91a/01

m. olur 44b/15

mücerred Ar. Mücerret şeyler, soyut kavramlar.

m. 79b/09

m.-i pākdür 29a/07

müctehid Ar. Ayet ve hadislerden şerî hükümler çıkaran din allâmesi.

m. 64b/13

müçtehidin Ar. Müçtehitler.

m. 26a/04

müdām Ar. Devamlı, sürekli.

m. 94b/11

müdārā Ar. Dost gibi davranma, iyi geçinme.

m. idüp 2b/01
müdâvemet Ar. Devamlı yapma, ara vermeden, yılmadan sürekli çalışma.
m. itdük 44b/06
müddet Ar. Süre, zaman, vakit.
m. 22b/13
müdebbir Ar. Tedbirli, ihtiyatlı.
m. 84b/08
müderris Ar. Medrese ve büyük câmilerde yüksek seviyede ders okutan icâzetli âlim, medrese hocası.
m.+ lerden 59a/03
mü'ekked Ar. Sağlam ve kuvvetli bir duruma getirilmiş, kuvvetlendirilmiş.
m. 84a/07
mü'ezzîn Ar. Ezan okumakla görevli kimse.
m.+ ler 59a/06
müferrih Ar. Ferahlık veren, ferahlatıcı, iç açıcı.
m. 44a/06
müft-ḥ̄ar Far. Bedava yiyen, bedavacı.
m.-i ḥ̄arlık 21a/09
müfti Ar. Müftü.
m. 59a/03, 59a/07
müftiyü'z-zamân Ar. Zamanın müftüsü.
m. 59a/10
mühim Ar. Ehemmiyetli, önemli.
m. 40b/07, 71b/13, 72a/08, 84a/04
mühr Ar. Mühür.
m.-i nübüvvet 5b/10
m.+ in 76b/02, 84a/03
mühür Ar. Mühür. Karş mühür.
m. 72a/03
m.+ leyüp 71b/05
mühürle- Mühürlemek, mühür basmak.
m.- yüp 84a/02, 84a/05, 84a/07
mühürlü Mühürlenmiş, mühür basılmış olan.

m. 71b/02
müjde Far. Sevinmeye yol açan, sevindirici haber, muştı.
m. 17a/04
müjdegānī Far. Müjde verene, müjde getirene verilen armağan, bahşiş, müjdelik .
m. 7a/09
müjgān Far. Kirpikler, kirpik.
m. 86b/10
m.+ ı 77b/13
mükedder Ar. Kederli, gamlı, üzgün, mahzun.
m. olur 89a/09
mülâḥaza Ar. Etraflıca ve iyice düşünme.
m.+ da 14b/13
m. iderdi 14b/13
mülâyim Ar. Yumuşak huylu, yumuşak, uysal, halim selim.
m. ol 5b/12
mülâzım Ar. Bir işe girmek için bir süre parasız gidip gelen.
m. 80b/08
m.+ umuz 53a/09
mülk Ar. Mal varlığı, sahip olunan şey.
m. 13a/11, 87b/12
m.-i cismüñ 29a/08
m.-i dīne 39b/07
m.-i fānīyi 94b/06
m.-i ḥānmān 79b/01
m.+ i 47b/10, 91a/02
m.+ in 13a/11
m.+ ine 89a/11
m.+ ini 14a/10
m.+ inüñ 87b/12
m.+ üñ 28b/15
m.+ üñe 28b/14
mülükāne Padişahlara yakışır bir surette.
m. 7a/13
mülzem Ar. Bir tartışma, münâzara vb.nde yenilip konuşamaz, cevap

veremez duruma getirilmiş, susturulmuş.

m. oldılar 55b/09

m. olup 74b/12

mü'min Ar. İman etmiş, İslam dinine inanmış, müslüman.

m. 12a/13,18b/01, 23b/05, 34a/10, 34a/12, 38b/13, 39b/06, 46a/10, 46a/12, 77a/04, 95a/05.

m.+ e 14a/09, 18a/15, 20b/13, 46b/01

m.+ lere 68b/01, 77a/03, 80b/12, 88b/01

m.+ leri 16b/07

m.+ i 40a/03

mü'mine Ar. İman etmiş, İslam dinine inanmış kadın.

m. 20b/13, 38b/14, 39a/02, 40a/06

mümkün Ar. Olması, gerçekleşmesi muhtemel olan.

m. 24a/04, 50a/03

müna'am Ar. Nimetlendirilmiş, feraha ulaşmış.

m. 40a/05

münacât Ar. Allah'a yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma.

m.+ a 47b/01

m.+ a vardı 47a/11

m.+ da 47a/07

m. eyledi 9a/10, 90a/06

m. itdüğü 90a/14

münâfık Ar. Allah'a, Peygamber'e ve diğer îman esaslarına inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve öyle davranan kimse.

m. 38b/15, 39a/02, 39a/06, 39b/01, 39b/07, 43b/03

m.+ dur 46a/12

m.+ lar 3b/03

m.+ laruñ 17b/03

m.+ uñ 39a/09

mün'akis Ar. Parlak bir cisme vurup yansıyan, yansımış (ışık, ses).

m. 55b/05

münakkaş Ar. Nakşedilmiş.

m. 78a/15

münasebet Ar. Yakınlık, ilgi, ilişki, alaka.

m.+ i 94b/14

münāsib Ar. Uygun, yerinde.

m. 6a/10

m.-i hâl 3a/07

münebbih Ar. Tenbih eden, uykudan uyandıran.

m. ol 94b/07

m. olmayan 92a/05

münevver Ar. Aydınlatılmış, ışıklı, nurlu.

m. 38b/12

m. eyleyüp 95a/04

m. ider 25b/09

m. oldı 70a/05

münevvere Ar. Aydınlatılmış, ışıklı, nurlu. Krş. münevver.

m.+ den (Medīne-i m.) 48a/04

m.+ den (Medīne-i m.) 38a/03

münezzeh Ar. Tenzih edilmiş, temiz, arı.

m. 14a/13

münker Ar. Şeriatçe yapılması uygun görülmeyen.

m. 23b/05

mürde Far. Ölü, ölmüş (kimse).

m.+ ye 86b/13

mürîd Ar. Bir şeyhe bağlı olan kimse.

m. 41b/01, 44a/09

m.+ i 75a/09, 75a/11, 90b/05, 90b/09

m.+ ler 85a/15

m.+ leri 42a/12

m.+ lerini 85b/02

m. olup 85b/14

mürşid Ar. İrşad eden, doğru yolu gösteren, kılavuz.

m.-i kâmil 75a/11

m.+ dūr 75b/13
mürüvvet Ar. İnsaniyet, mertlik, yiğitlik.

m. 92b/04

m. idüp 86b/15

müsāfir Ar. Misafir, yoldan gelen yolcu.

m. 54a/09, 6b/10

m.+ i 54a/10

müsebbēb Ar. Sebep olunarak meydana getirilen.

m. 76b/09

müsellem Ar. Doğrulğu, gerçekliğı ispatlanmış olan, gerçekliğı herkesçe kabul edilmiş olan.

m. olup 2b/05

Müselmān Ar. Müslüman.

m. 91b/03

m. ider 40a/03

m.+ lara 91b/04, 91b/05

m. olana 77a/05

m. olmaduñ 75a/15

Müslim Ar. Özel isim. Bkz. Ebū'l-Müslim.

M. 37a/08

Müslime Ar. Özel isim.

M.+ den 34b/14

müstağni Ar. Gönlü tok, doygun.

m. olup 13b/02

müstaḥaḳ Ar. Hak etmiş, hak kazanmış, layık.

m. 81b/13, 82b/10

m. oldı 68b/06, 82b/09

m. olur 34b/04, 76a/05

m. olursız 36b/05

m. oluruz 67a/05

müstaḳīm Ar. Doğru yolda olan, doğru, dürüst, nâmuslu.

m.+ e (ṭarīk-ı m.) 18b/04

m.+ i 68a/10

müstemend Ar. Biçare, zavallı.

m. itdi 43b/12

müstemend Ar. Biçare, zavallı. Krş. müstemend.

m. itmeseñ 2a/13

müsteşnā Ar. Üstün.

m. 86b/12

müşābih Ar. Benzeyen, benzer.

m. olmadı 14a/14

müşāhade Ar. Bir şeyi gözle görme.

m. 88b/11

m. idelüm 87a/02

m. iderken 26a/04

m. idüp 25b/12, 44b/13

m. itdüñ 20b/01

müşerref Ar. Şerefli, şereflendirilmiş.

m. 68b/02

m. eyleye 95a/05

m. (abādān-ı m.) 86b/01

m. idesiz 38a/04

m. olurlar 88b/08

müşkil Ar. Zor, güç, çetin.

m.+ dūr 31a/11

m.+ üñ 69b/07

müşṭāk Ar. Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.

m. 37b/15

m.+ dur 38a/02

m.+ durur 13b/04

müşṭala' a Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik.

m. iderken 26a/01

m. idüp 84a/08

mütedeyyin Ar. Dine bağlı.

m. 43b/14, 92a/08

mütenebbih Ar. İntiah eden, uyanan, uyanık, uslanan, aklını başına toplayan.

m. olursa 95a/02

müteşekki Ar. Şikâyet eden, sızlanan.

m. olur 34b/05

müyesser Ar. Kolay gelen, kolaylıkla olan.

m. 23a/13, 79b/02

m. idüp 33b/11

m. olamı 48b/11

m. oldı 23b/02
müzākere Ar. Bir iş hakkında konuşma danışma.
 m. ider 21b/08
müzeyyen Ar. Süslenmiş, bezenmiş, süslü, zinetli.
 m. 2a/10
 m. olmuşsın 61a/11, 61a/13
 m. olmuşsuz 61b/05
 -N-
nāb Far. Hâlis, katıksız, sâfi.
 n. (şarāb-ı n.) 87b/04
 n.+ la (şarāb-ı n.) 58b/07
nā-çār Far. Çaresiz, zavallı, zorunda kalmış.
 n. 6b/13, 40a/13, 81b/11, 84a/11, 86a/10, 87a/08, 96a/01
 n.+ ı 2a/02
nā-dān Far. Bilmez, cahil
 n. 70b/13
 n. (cāhil-i n.) 81b/03
 n.+ lar ve 87b/03
 n.+ laruñ 87b/08
nā-gāh Far. Vakitsiz.
 n. 12a/04, 33b/13, 59a/05, 80a/12, 91a/11, 93b/10
nā-gehān Far. Ansızın, birdenbire.
 n. 5a/04, 15a/07, 90b/11
 n.+ ı (każā-yi n.) 6b/13
nā.-haḫ Far. Haksız, bîhude, boş.
 n. yire 69a/14
nā-hoş Far. Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen.
 n. 58b/06
nā-ma'kūl Far+Ar. Makul olmayan, uygun görülmeyen.
 n. fi'1 79a/01
 n. şıfatdur 74a/07
 n. şıfatlaruñ 26b/07
nā-merd Far. Mert olmayan, alçak, korkak.
 n. (Nemrūd-ı n.) 81a/13, 82b/05
 n. (Fir'avn-ı n.) 9b/06

nā-murād Far+Ar. Muradına erememiş.
 n. 37a/15, 56b/13, 91b/11
 n.+ ı 18a/09
 n. gider 29a/15
 n. gidüp 76b/11
 n. gitdi 29b/01
nā-puhte Far. Tecrübesiz, acemi.
 n.+ sin 61a/03, 69b/06
nādım Ar. Pişman olan, nedâmet getiren (kimse).
 n. oldılar 67a/15
nafaḫa Ar. Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve bunun için sarfedilen para.
 n. 55a/02, 6b/03
naḫif Ar. Zayıf, çelimsiz.
 n. 7a/06
na'im Ar. Nîmet, bolluk, refah içinde yaşama.
 n. 61b/03, 62a/08
 n.-i 'aşḫdur 2a/12
 n.+ i 68a/09, 88a/07
 n.+ le 84a/12
nāḫṣātü'l-'aḫl Ar. Eksik akıllı, akli tam olmayan.
 n. 76a/11
naḫış Ar. Duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyla yapılan şekil veya resim.
 n.+ dur 55a/14, 55b/01
 n.+ lar 55b/02
 n.+ ların 53b/09
naḫḫāre Ar. Dümbelek.
 n. (ṭabl ü n.) 25a/11
naḫḫāş Ar. Renkli resim ve tezyînat yapan sanatkâr, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mîmârî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb.lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası.
 n. 54a/02, 54a/06, 54a/07, 54a/11, 55a/03
 n. (üstād-ı n.) 54a/07

n.-i kâmil 54a/04
n. başılığın 55b/06
n.+ ı 53b/15
n.+ lar 42b/09, 53b/08, 54a/08,
54a/09, 54b/03, 55a/01
n.+ lara 53b/08, 53b/10, 54b/05
n.+ ları 53b/13
n.+ larla 54b/12
n.+ um 54a/11
ehl-i n.+ uñ 54b/06

nakkâş Ar. Duvar nakışları yapan
usta. Süsleme sanatkarı.
n.+ lar 54b/09
n.+ uñ 55b/08

naql Ar. Anlatmak, duyduğu bir şeyi
başkasına hikâye etmek, rivâyet etmek.
n. 94b/03
n.+ ı 26b/05
n. idüp 10a/03

naqş Ar. 1. Resim 2. Duvarlara yapılan
yağlı veya sulu boya resim, süsleme
sanatı.
n. 54b/10
n.-ı bükâlemündür 55b/02
n.-i Mânîyi 94b/07
n.-i taħrîrinde 42b/09
n.+ a 55a/04
n.+ ı 54b/11, 55b/05
n. idelüm 54a/06
n. idüp 53b/14
n. itdürdi 78a/09
n. itmiş 54b/03
n. itsün 53b/11, 54a/04

nâlân Far. İnleyen.
n. 12b/15, 23a/02

nâle Far. İnleme, inilti.
n. (ah u n.) 91b/12

na'leyn Ar. Bir çift ayakkabı, nalın.
n.+ i 69b/15, 70a/04, 70a/06,
88b/12
n.+ ini 88b/13
n.+ üm 88b/15

nâliş Far. İnleme, inilti, inleyiş.

n. idüp 28a/14

nâm Far. 1. İsim, ad 2. Ün lakap.
n. 23b/03, 89a/13, 89b/02, 92a/04
n.-i şerîfi 44b/10
n.+ ı 37b/12, 90b/04

namâz Far. Namaz.
n. 31b/14, 45a/11, 45b/03,
45b/04, 45b/09, 45b/13, 46a/04, 46a/11,
92a/13
n.+ a 21b/11, 45a/10, 56b/05,
59b/11
n.+ dan 31b/14, 56b/02
n.+ ı 45b/03, 45b/07, 59a/04
n.+ ımı 92a/13
n.+ ın 90a/06, 91a/10, 93b/15
n.+ ın kıldılar 93b/13
n.+ ina 56b/02, 93b/10
n.+ ımı 94b/04
n. kııl 45a/11, 46a/01
n. kılayın 19a/08
n. kııldı 19a/10
n. kılmadı 45b/15
n. kılmasa 45b/10
n. kıılır 31b/13
n.+ um 48b/06
n.+ umı kıılup 93b/02

nâm-dâr Far. Namlı, meşhur.
n. oldı 23b/04

nâme Far. Mektup.
n. 33a/05, 71b/04, 76a/14, 76b/02
n.+ nüñ 76b/03

nâmûs Ar. Irz, iffet, edeb, haya.
n.+ ı 78b/01

nân Far. Ekmek.
n. 10b/03, 60b/03, 78b/04
n.+ a 66b/03
n.+ ı 66b/03, 68a/05
n.+ ı (Haqq-ı n.) 79b/03
n.+ la 64b/12

nâr Ar. Ateş, od.
n. 21a/01
n.-i hicrân 92a/01
n.-i iştiyâķuñuz 38a/02

n.-ı Nemrūd 45a/15
n.-ı Nemrūddan 80b/15
n.-ı şirk 14a/10
n.+ dan (‘azāb-ı n.) 18a/11,
69b/03
n.+ ın 82b/09
n.+ la 5a/02
na‘ra Ar. Duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırma.
n. urdı 10a/10
Naşārā Ar. Hıristiyanlar, Nasraniler.
N. (kavm-i N.) 13b/10
N.+ dur 14a/08
naşīb Ar. Allah’ın kısmet ettiği şey.
n. 62a/08, 64b/12
naşīhat Ar. Öğüt.
n. 37a/14, 3a/06, 3a/07, 45a/04,
58b/08, 66b/12, 6a/10, 79b/12, 7b/07,
80b/02, 90b/12, 95a/01, 95a/08, 95a/13,
95b/05
itdüm bu kadar pend ü n. 96a/03
n.-ı ‘ulemā 72b/10
n.+ dür 16a/01, 63b/15,
96a/04,95b/01
n. eyledük 70a/14
n.+ ı 32a/07, 59a/12
n. ide 20a/01
n. iderdi 16a/08
n. (va‘z u n. iderdi) 11a/14
n. idüp 57a/07
n.+ in 42b/06, 75a/10
n.+ ler iderdi 42b/02
n.+ ler itdi 45b/15
n.+ lerinden 95a/02
nāşır Ar. Yardımcı, yardım eden.
n.-i dīn 36a/05
Naşr-ı Seyyār Özel İsim. Asıl adı Ebü’l-
Leys Nasr b. Seyyār b. Râfi‘ el-Kinânî el-
Leysî. Emevilerin son Horasan valisi.
N. 35a/02, 35a/03
Naşūh Ar. “Halis, samimi” anlamındaki
kelime dilimizde “kesinlikle

bozulmaması gereken tövbe”
anlamındaki Nasuh tövbesi (Tevbe-i
nasuh) söyleyişinde geçer.
N. 3b/04, 3b/05, 3b/08, 3b/10,
3b/12, 3b/14, 4a/01, 4a/03, 4a/04,
4a/07, 4b/01, 4b/12
N. (tevbe-i N.) 53a/13
N.+ a 3b/08
N.+ la 4b/07
N.+ uñ 3b/05
N.+ un 4b/11
nāz Far. İşve, cilve, naz.
n. 84a/12, 87a/13, 91b/10
n.+ la 93b/05
nażar Ar. Bakma, göz atma.
n. 21a/01, 23b/06, 29a/10, 75b/10
n.-ı kalb 26b/06
n.+ da 91a/02
n. eyle 20a/03, 20a/05, 20a/08,
20a/11, 30a/07, 63a/13
n. eyledi 20a/05, 27a/12, 78a/13
n. eyleyüp 87b/10
n. idenlerüñ 61a/07
n. iderdi 10a/02
n. idüp 10a/04, 20a/06, 21b/03,
38b/04, 63a/15, 63b/03, 86a/11, 94a/06
n. itdi 15a/02, 20a/03, 20a/11,
23a/11, 28a/08, 39a/07, 39a/15, 42b/09,
42b/10, 63b/01, 7b/05, 91b/01, 91b/02
n. itdiler 11b/15
n. itseler 63a/12
n. itseñ 23b/07
n. kıl 26b/01, 63b/14
n. kıldı 84a/03
n. şaldı 50b/11
n. şalduk 87a/10
nażar-gāh Ar.+Far. Nazar edilen bakılan
veya bakılacak yer.
n.+ ını 45a/12
nażır Ar. Benzer, eş.
n.+ i 1b/04,55b/03, 81b/08
nażm Ar. Vezinli, kafiyeli söz.

n. 4a/10, 4b/14, 9b/04, 10b/11, 12a/04, 13b/02, 14a/08, 15b/11, 16b/04, 17b/08, 18a/08, 19b/03, 20b/13, 23b/04, 25b/01, 26a/13, 27a/14, 29a/05, 2b/12, 30a/06, 32a/11, 33b/02, 34a/11, 37a/12, 38b/06, 39b/04, 41b/02, 41b/06, 43b/04, 44b/13, 46a/08, 46b/15, 47b/08, 52b/01, 53a/14, 55b/09, 56b/10, 58b/02, 5b/11, 60a/02, 60b/15, 62a/01, 63b/11, 64b/10, 66b/01, 68a/04, 69a/15, 70a/05, 72b/04, 73b/11, 74b/13, 75b/09, 76b/12, 79a/12, 80b/01, 82b/08, 84b/09, 85b/11, 8a/07, 87b/15, 90b/07, 91b/12, 94b/03, 95a/13

ne Ne, hangi şey.

n. 11b/03, 12a/09, 12a/10, 16a/11, 17a/02, 17b/06, 17b/10, 18a/14, 1b/12, 20a/06, 22a/06, 23a/06, 24a/14, 24b/10, 25b/02, 25b/03, 26a/04, 28a/07, 31a/08, 31b/06, 34b/07, 36a/06, 36b/03, 36b/05, 39a/13, 39a/14, 3b/06, 40b/08, 41a/01, 41b/10, 42a/09, 42b/15, 43b/01, 43b/02, 47b/12, 48a/13, 48b/04, 48b/07, 49b/10, 49b/15, 50b/05, 51a/15, 52a/04, 52a/05, 52b/03, 53a/13, 55a/08, 56a/07, 57b/08, 58a/05, 58b/06, 58b/07, 59a/02, 59b/02, 60b/08, 60b/13, 65a/01, 65b/04, 66a/05, 67b/06, 69b/02, 70a/03, 70b/07, 71b/08, 71b/10, 73a/12, 74a/15, 75a/03, 76a/08, 76a/13, 78a/05, 78a/13, 78b/15, 7b/05, 80b/08, 80b/10, 81b/15, 82a/05, 83a/14, 84b/08, 86a/03, 88a/15, 90b/07, 90b/15, 92b/15, 93a/09, 93a/12, 94a/07, 94a/14, 94b/10, 95a/15, 95b/13, 96a/01, 96a/10, 96a/11

n. aşl 24b/02, 54a/11, 93a/08, 93a/10

n.+ dür 12a/09, 24b/09, 34b/03, 39b/14, 41b/04, 45b/06, 55b/15, 65a/14, 65b/01, 84a/09, 84b/01, 92b/12

n.+ e uğradığını bilmedi 52a/05

n.+ m 58b/04

n.+ ñ 80b/08

n.+ nüñ 14b/13, 34a/10, 62a/09

n.+ si 58b/04, 67a/04, 67b/06

n.+ ydügin 28b/12

n.+ ye 63b/10, 72b/15, 85b/04

n.+ yün 20b/14, 92a/04

ne .. ne Bağlaç.

n. tã' at n. 'ibâdet 68a/12.

nebbâş Ar. Mezar açarak kefen soyan kimse, kefen soyucu.

şüfî-i n. 50b/15, 51a/03, 51a/05, 51a/06

şüfî-i n.+ a 51a/02

şüfî-i n.+ uñ 51a/01, 52a/06

nebi Ar. Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.

n. 30b/15

necât Ar. Kurtulma, kurtuluş.

n. 37b/05, 46a/09

nedâmet Ar. Pişmanlık.

n. 27b/03, 40a/02, 58b/07, 61a/05, 96a/12

n. eyleyüp 53b/01

n. idüp 53a/12

n.+ üñ (şıfat-ı n.) 76a/03

neden Neden, sebep, niçin

n. 60a/05, 75a/04, 80b/01

nedim Ar. Sohbet arkadaşı, meclis arkadaşı.

n. 83a/06

nefer Ar. Kişi, kimse, fert, şahıs.

n. 86b/04, 91b/01

n.-ı hûb 93b/07

nefes Ar. Soluk.

n. 41b/03, 42a/06, 74a/05, 79b/14

neflî Ar. Üfürme.

n. itdi 13b/15, 30b/06, 30b/11

nefha Ar. Üfürük, nefes, üfürme.

n.+ dan 14a/01

n.+ sından 30b/13

nefis Ar. Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.

n.+ lerin 72b/12, 73a/08

Nefise Ar. Özel isim, kişi adı.

N. 73b/06, 73b/15
 N. (Sittî-i N.) 72b/12, 73a/01, 73a/07
 N.+ yi 73a/08, 73a/10
nefret Ar. Tiksinme, iğrenme.
 n. iderler 43a/01
nefs Ar. Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği. Krş. nefis.
 n. 3a/10, 5a/06, 11a/02, 17b/12, 18a/01, 18a/02, 18a/04, 18a/05, 18a/06, 18a/08, 18a/09, 27b/06, 2a/10, 33b/10, 34b/05, 35b/05, 41b/10, 42a/06, 42a/09, 42b/10, 45a/06, 75a/15, 88b/02, 95b/03
 n. (kifâf-ı n.) 48b/15, 57b/07, 6b/01, 89a/06
 n.-i emmâr 88a/09
 n.-i emmâre 16a/02, 1b/11, 2a/14, 3a/09, 57a/01, 62a/11, 76a/03, 82b/15, 86a/06,
 91a/04
 n.-i (şıfat-ı n.-i emmâre) 2b/11
 n.-i emmâreden 13b/08, 23b/10, 26b/07, 29a/12, 32b/02, 45a/01, 47a/05, 53b/06, 74a/06, 79b/14
 n.-i emmârenün 12a/03, 12a/12, 19b/09, 20b/08, 45a/04, 49a/12, 65a/02, 68b/03, 70b/03
 n.-i şüm 42a/15
 n.-i şümü 19b/08
 n.+ den 8a/13
 n.+ dür 16b/06, 16b/07, 39b/07, 41b/08
 n.+ e 2b/07, 16b/05, 16b/09, 16b/10, 17b/12, 19b/04, 19b/06, 20b/15, 29a/07, 29a/09, 39b/15, 46a/13, 47b/10, 94b/08
 n.+ üñ (murâd-ı n.) 15b/13
 n.+ e uymaz 47b/12
 n.+ i 18a/01, 18a/05, 2a/13, 2b/01, 2b/09, 72b/07, 79b/07
 n.+ i (hevâ-yı n.) 94b/11
 n.+ ile 88a/10
 n.+ in 16b/07, 16b/08, 79b/04

n.+ inde 86a/08
 n.+ inden 18b/01
 n.+ ine 6a/01, 6a/05, 75b/06, 75b/10, 75b/11, 79b/05, 79b/08, 92a/07, 93b/04
 n.+ ini 42a/15, 45a/02, 72b/11, 73b/12, 95a/11
 n.+ ini (cevher-i n.) 29a/04
 n.+ le (hevâ-yı n.) 5b/12
 n.+ üme (kifâf-ı n.) 89a/08
 n.+ üñ 2a/13, 2b/03, 2b/05, 16b/11, 17b/13, 19b/10, 20b/05, 20b/06, 20b/07, 27b/07,
 3a/08, 5b/15, 38b/13, 72b/09, 94b/13, 95a/08
 n.+ üñde 75b/14
 n.+ üñden 3a/03
 n.+ üñe 1b/13, 92a/07, 95b/05
 n.+ üñe uyup 69b/04
 n.+ üñi 2b/09, 29a/06, 72b/10
nemed Far. Keçe.
 n.+i 56a/13
nemed-püş Far. Keçe veya kepe giyen derviş.
 n.- rind 54a/09
Nemrüd Ar. Özel isim. Babil'in kurucusu denilen büyük hükümdar olup Hz. İbrahim'i ateşe attırıştır.
 N. 81a/04, 81a/07, 81b/07, 81b/14, 82b/09, 9b/06
 N. (nâr-ı N.) 45a/15
 N.-ı la'îne 81a/04
 N.-ı nâ-merd 81a/13
 N.-ı nâmerd 82b/05
 N.+ dan (nâr-ı N.) 80b/15
 N.+ ı 81a/07, 82b/10
nerdübân Far. Merdiven.
 n.+ dan 20a/12
nergis Far. Nergis çiçeği.
 n.-i daymîrân 86a/13
 n.+i 77b/13
nesl Ar. Nesil, kuşak.
 n.-i 'Oşmân 85b/13

n.+ i 64a/07
n.+ idür 16a/06
n.+ inden 27b/09, 35a/05
n.+ üñ 1b/10
nesne Şey, nesne.
n. 12b/15, 23b/12, 37a/07, 40b/10, 59a/11, 6b/01, 74a/14, 79b/13, 80a/08, 92b/08
n.+ den 80a/02
n.+ lerden 84b/03
n.+ si 40a/10
n.+ sin 50b/06
n.+ ye 19b/10, 58a/12
n.+ yi 87a/04
nesnecük Nesnecik.
n. 57b/08
nesr Ar. Manzum olmayan söz.
n. 2b/03
ne'uzu bi'llāhi min kavli ehli'n-nār Ar. Cehennem ehlinin sözlerinden Allah'a sığınırım.
n. 14a/06
nev Far. Yeni.
n. (māh-ı n.) 8a/08
nev' Ar. Cins, tür.
n. +i 55b/02
n.+ idür 70b/04
nevbet Far. Nöbet.
n. 93b/06
n'eyle- (<ne+eyle-) Soru sözü.
n.- di 30a/12
n.- mek 63a/05
n.- r 12b/08, 59a/07
n.- rsin 21b/13
n.- sem 62b/05
n.- sün 6b/13
nezāket Ar. Naziklik, zariflik, incelik.
n.+ lerin 54b/12
nezgeb Kadınların başlarına taktıkları üstü işlemeli ve altınlı başlık.
n. 33a/06

n.+ i 33a/07
nışfī
n. 90a/10
nışfu'l-leyl Ar. Gece yarısı.
n. 39a/03, 48a/11, 52b/15
nice Nice, nasıl Krş. niçe.
n. 8a/01, 20a/01, 38b/09, 49a/04, 52a/14, 62b/14, 80a/04, 87b/09, 89b/07, 90a/02
n.+ dür 8a/01
n.+ si 68a/12
niçe Nice, nasıl Krş. nice
n. 13a/05, 16a/12, 18a/10, 22b/13, 25a/13, 25b/11, 26a/03, 27a/13, 29b/02, 29b/12, 29b/14, 2b/10, 35b/12, 37b/14, 42b/04, 43a/11, 46a/05, 47b/05, 50a/03, 52a/07, 54b/07, 55a/06, 5a/07, 60a/11, 69a/01, 70b/04, 70b/14, 76b/02, 7a/07, 83a/10, 84b/01, 87a/15, 88a/09, 93a/03, 95b/04
n.+ dür 14a/14, 73a/12
n.+ ler 21a/04, 65a/03, 75a/10, 76a/04, 9b/05
n.+ leri 83a/02
n.+ nüñ 66b/07
n.+ sin 35b/13
n'içün Niçin.
n. 15b/02, 15b/03, 19a/13, 19b/13, 1b/11, 29b/13, 30b/09, 40b/14, 42b/12, 61a/03, 65b/05, 66a/03, 67a/14, 68b/11, 72a/11, 72a/15, 78a/15, 79a/01, 84b/02, 91b/09, 95b/05
n'it- (<ne+ it-) Soru sözü.
n.- er (n'ider) 32b/01
n.- eyin (n'ideyin) 7a/01
nidā Ar. Bağırma, çağırma, seslenme.
n. 37b/04, 41b/14
n. itdirün 37a/02
n. itdürdi 25a/11
Nidāī Ar. Özel isim.
N. 2a/01, 41b/14, 88a/08, 96a/08
nifāk Ar. Bölücülük, bozgunculuk.
n. 39b/04, 3a/01

n.+ a (ehl-i n.) 17b/11
n.+ larını 17b/03
niğār Far. Güzel, resim gibi güzel sevgili.
n. 42b/13
n.+ lar 77b/02, 78a/02
n.+ lardur 86b/12
n.+ ları 87a/09
nihād Far. Huy, yaratılış, tabiat.
n. 62a/10
nihāl Far. Fidan.
n.-i serve 77b/08
nihān Far. Gizli, saklı.
n. 23b/07, 39b/05, 42a/02,
73b/12, 73b/14, 90b/08
n.+ dur 21a/03
n. oldı 90a/05
nihāyet Ar. Son, bitim.
n. 34b/12, 3a/11, 57a/08
n.+ i 30a/12, 57a/06, 94b/09,
95a/12
n.+ ine (ğavr-ı n.) 62b/01
niķāb Far. Yüz örtüsü, peçe.
n.+ lu 35a/13
nikāh Ar. Nikah akdi, evlenme, evlilik.
n. itdiler 73a/04
Nīl Ar. Özel isim. Nil Nehri.
N. 20a/07, 37b/03
Ni‘met Ar. İyilik , bağış, lütuf.
n. 10b/08, 95a/03
n.+ e 62a/08
n.+ in 78b/04
n.+ inden 10b/08
n.+ ine 62a/06
n.+ lerine 95a/03
n.+ uñ 61b/07
nīrān Ar. 1. Ateş 2. Cehennem.
n.-ı caķīm 81b/05
n.+ ı 5b/13
nīsān Nisan ayı.
ebr-i n. 17b/07, 8a/10
nişār Ar. Saçma, serpmeye.
n. iderdı 57b/02

n. iderken 25b/14
nişān Far. Nişan, iz, belirti.
n. 89b/15
n.+ larını 50a/12
n.+ uñ 28b/14
n’işle - (<ne+ işle-) Ne yapmak anlamında soru sözü.
n.- di 43b/08
n’it - Ne yapmak anlamında soru sözü.
n.- di 35b/09, 5b/14
nitekim Gerçekten, hakikaten.
n. 6a/03, 6a/06, 9b/01, 9b/15,
11a/01, 11a/03, 12a/14, 14b/06, 16a/03,
16b/13, 18a/01, 18b/02, 19b/06, 19b/10,
21a/06, 23b/13, 25b/12, 26b/08, 27b/08,
29a/15, 30a/14, 32b/06, 33b/12, 34b/07,
37b/11, 38b/15, 40a/03, 42a/10, 43b/11,
45a/09, 46b/03, 47a/07, 48a/01, 49a/14,
52b/12, 53b/08, 56a/01, 57a/04, 58b/14,
5a/07, 60a/11, 61a/09, 62a/13, 64a/06,
65a/04, 66b/13, 68b/05, 69b/11, 70b/05,
72b/12, 74a/08, 75a/06, 76a/05, 77a/06,
80a/02, 80b/14, 83a/03, 85a/04, 88b/08,
8a/15, 91a/07, 92a/07
niyāz Far. Yalvarma, yakarma, dua.
n. eyledi 19a/03, 47b/04
n. (tażārru‘ u n.) 72a/07
n.+ ı 91b/10
n.+ ın 19a/05
niye Niçin, neden, niye
n. 91b/02
niyet Ar. Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat.
n. idüp 48a/09, 64a/08
noħūd Far. Nohut.
n.+ dan 5b/04
noķsā Ar. Eksik, eksiklik, kusur. Krş.
noķsān
n. 1b/06
noķsān Ar. Eksik, eksiklik.
n. 55b/10
n.+ durur 75a/02, 75a/03
n.+ ını 15b/07

n.+ lar 3a/02
n.+ uñ 91a/04
n'ol- Ne olmak anlamında soru sözü.
n.- a 16a/10, 32a/12, 3b/11,
55a/01, 56a/11, 84b/13, 92a/11, 96a/11
n.- aydı 35b/07, 68a/08
n.- dı 61a/04
n.- ur 30a/09, 46a/08
nöker Far. Köle, kul.
n. 27b/12
n.+ in 27b/11, 28b/13
n.+ inüñ 27b/10
n.+ ler 64b/03
n.+ leri 64a/08
n.+ lerine 64a/11
n.+ lerinüñ 64b/01, 64b/06
n.+ üñ 29a/02
Nüh Özel İsim. Hz. Nuh.
N. 45a/13
nu‘mān Ar. Gelincik çiçeği.
şaķâyık-ı n. 86a/13
nūr Ar. Gözle görülen aydınlık, maddi
şeyleri görmeye yarayan ışık, ziya.
n. 22a/13, 45b/09, 70a/01,
70a/03, 70a/04
n.-ı Hāķdur 38b/12
n.-ı raķmet 70b/02
n.-ı raķmete 94b/04
n.+ a 45b/09
n.+ a 70a/02
n.+ dan 61a/14, 70a/02, 77b/12,
82a/10
n.+ dandur 45b/08
n.+ dur 25b/08, 45a/11,
45b/09, 70a/06
n.+ ı 10b/02, 25b/09, 43b/04,
45b/10, 69b/15, 95a/04
n.+ ıdur 70a/04
n.+ ıla 70a/05
n.+ ımdan 92a/06
n.+ ını 70a/03
n.+ la 49a/02, 61b/01
n.+ uñ 70a/06, 70a/07

nūrānī Ar. Işıklı.
n. 31b/13, 93b/07, 95b/03
nūrāniyyet Ar. Nurlu olma durumu, ışıklı
olma, parlaklık, mübareklik.
n.+ den 14a/08
nūru‘llāh Ar. Allah’ın nuru.
n. 44b/12
nuşha Ar. Bir yazıdan çıkarılan sūret,
yazılı bir şeyin benzeri, eşi, tıpkısı.
n.+ sını 11b/02
n.+ yı 11b/06
nuşret Ar. Allah’ın yardımı.
n. (fursat u n.) 91b/05
nūş Far. İçme, içiş.
n. itmedüñ 1b/14
Nūşirevān Özel İsim.
N. 32b/07, 33b/13, 33b/15,
34a/07
N.-ı ‘ādil 33b/12
N.+ ı 33b/15
N.+ uñ 33b/14, 34a/02
nuţķ Ar. Söz, konuşma, kelam.
n.+ a 63b/10
nübüvvet Ar. Peygamberlik, nebilik.
n. 17a/06, 81a/03
n. (mühr-i n.) 5b/10
n.+ in 25a/15
nübüvvete Ar. Peygamberlik, nebilik.
Krş. nübüvvet
ħadīş-i n.+ dūr 64a/04
nücūm Ar. Yıldızlar.
n. 61b/05
nüktedān Ar.+Far. Nükteli söz söyleyen,
nükte yapmakta mâhir olan (kimse),
nükteci.
yār-ı n. 32b/02
o Kişi zamiri “o”
o. 1b/10, 44b/15, 47b/09, 4a/12,
51b/08, 62a/09, 64b/12, 67a/10, 68b/02,
75b/12, 88a/06, 88a/07, 88a/11, 90b/10,
95b/10, 95b/12
o.+ dur 82b/12
o İşaret Sıfatı.

o. 28a/05, 28b/14, 39a/10, 3a/09, 46b/10, 49a/01, 49b/01, 72b/11

ocak (<oçak Eski Türkçe) Ateş yakılan yer.

o.+ ı 85b/1

od Ateş.

o. 11b/14, 11b/15, 18a/03, 5b/05, 81a/12, 81b/05, 82a/10, 82a/14, 82b/04, 93b/08

o.+ a 81a/08, 81b/03, 81b/05, 81b/15, 82a/02, 82a/04, 82a/07, 82a/11

o.+ a yakdı 15a/06

o.+ dan 10a/06, 10a/08, 80b/13

o. düşmüş 20a/09

o.+ ı 82a/09

o.+ ında 27b/01

o.+ ından 11a/04, 32b/04, 90b/01

o.+ ını 34a/08, 34a/11

o.+ lar 39b/01

o.+ uñ 81b/15

o.+ undan 16b/08

oda Bir yapının, özellikle bir evin, oturmak, çalışmak, yatmak gibi eylemlere yarayan gözelerinden her biri.

o.+ ya 84b/05

odun Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.

o. 81a/08, 81a/11, 81a/12, 93a/08

o.+ dan 93a/04, 93a/05

o.+ ı 93a/06

oğıl Cinsiyeti erkek olan evlat. Krş. oğul.

o. 36a/13, 36a/14

o.+ ı 22a/15, 27a/11, 29b/01, 32b/11, 36a/13, 43b/14, 46a/02, 57a/04, 57a/06, 63b/02, 63b/07, 63b/11, 68b/06, 76b/08, 77a/10, 82b/07, 92a/07, 94a/15

o.+ ı 26b/13, 34b/13, 35a/03, 36b/13, 45a/10, 89a/05

o.+ ıdur 14a/03, 32b/07, 76a/06, 77a/08

o.+ ına 45b/15, 46a/02, 65a/04

o.+ ından 27a/02, 36b/03, 58b/05

o.+ ını 32b/14, 36a/13, 38b/07, 57a/07

o.+ inuñ 10a/15, 26b/15, 63a/11, 94b/02

o.+ um 46a/02, 57a/07, 63a/04, 65a/05, 89a/08

o.+ uma 32b/13

o.+ umdur 94a/12

o.+ uñ 32b/10

o.+ uñdur 27a/06

oğlan Erkek çocuk

o. 46a/03, 46a/06, 79a/06, 79a/07, 83a/05

o.+ a 37a/03, 79a/08

o.+ ı 36a/11, 89a/01

o.+ ıdür 90b/08

o.+ ın 36a/09

o.+ um 78b/06

o.+ uñ 36b/07, 36b/08, 57a/12, 57a/13

oğlancuq Çocuk, küçük oğlan.

o.+ lar 40a/11, 40b/14

o.+ ları 40a/07, 40a/10

oğul Cinsiyeti erkek olan evlat. Krş. oğıl.

o. 45a/11, 45b/03, 57a/11, 69a/09, 78b/10, 79a/04

o.+ lar 40b/11

o.+ ları 63a/14, 80a/15, 83b/11

o.+ ların 63a/09

o.+ larından 75a/12

o.+ larum 40b/13

o.+ laruñdan 63a/03

o.+ laruñı 63a/05

oq Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa çubuk.

o. 31b/02, 50a/13, 50b/14, 79b/10, 80b/03

o.+ ların 86b/10

oqı- Bir yazıda ne yazıldığını gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.Krş. oqu.

o. 26b/01, 86a/04

o.- ndı 21b/11
o.- yup 93b/06, 95a/01, 95a/13,
96a/05

oku- Bir yazıda ne yazıldığını gözle
veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.
Krş. okı.

o. 14a/10
o.- dı 46a/03
o.- r 21b/08
o.- şa 41b/07
o.- ya 90b/11
o.- yarak 35a/14
o.- yı 35a/14

ol 1. O (İşaret ve kişi zamiri.)

o. 5a/09, 5a/11, 5b/13, 9b/07,
10b/13, 13a/13, 14a/01, 14a/13, 14a/15,
15a/11, 15a/13, 16a/10, 16b/09, 17b/06,
17b/12, 18a/09, 18a/11, 20b/01, 21a/05,
22b/02, 23a/07, 24b/02, 25b/05, 25b/06,
27a/04, 28b/08, 28b/15, 30a/09, 32b/01,
32b/13, 36a/01, 36b/06, 36b/07, 37a/14,
37b/04, 37b/15, 39b/07, 43a/07, 43b/04,
46a/10, 46b/11, 47a/09, 47a/13, 48a/04,
48b/05, 48b/08, 49a/09, 49b/06, 50a/09,
50b/08, 50b/15, 52b/05, 53a/01, 53a/06,
54a/13, 55b/01, 55b/04, 57b/12, 58a/06,
58b/03, 59a/01, 59a/07, 59b/03, 60a/03,
60b/12, 61b/15, 62a/09, 62a/10, 62a/11,
62b/08, 63a/13, 64b/02, 66a/07, 67a/08,
68a/07, 68a/08, 69a/01, 69a/04, 69a/05,
69a/11, 69b/13, 6a/12, 70a/07, 70a/08,
70a/09, 70a/14, 71b/15, 72a/09, 72b/06,
73b/03, 74b/15, 76a/03, 78a/06, 79b/03,
80a/03, 83b/14, 85a/14, 85b/01, 85b/06,
85b/09, 86b/07, 87b/01, 89a/04, 8b/07,
91b/07, 92a/04, 94a/02, 94a/14, 94b/10,
96a/02

o.+ a 33a/10

o.+ dur 16b/14, 17b/13, 18b/01,
23b/05, 28b/02, 29a/03, 2b/08, 33b/04,
33b/09, 33b/13, 34b/12, 37b/15, 3b/03,
43b/09, 4a/10, 4b/01, 52b/10, 56a/02,
57a/05, 60a/12, 67a/05, 68b/01, 69a/14,

69b/09, 6a/01, 70b/05, 73b/02, 75a/01,
77a/05, 79b/06, 80a/02, 82b/01, 83a/04,
85a/02, 85a/03, 85a/06, 88b/04, 89b/03,
8b/01, 92a/13, 94b/06, 95b/01, 96a/07

o.+ durur 45b/09, 88b/03

2. O (İşaret sıfatı)

o. 5a/05, 5a/10, 5a/13, 5a/14,
5a/15, 5b/06, 5b/07, 8a/04, 8a/13, 8b/04,
8b/05, 8b/10, 9a/13, 10a/05, 10a/08,
10a/14, 10a/15, 11a/02, 11a/07, 11b/02,
11b/06, 11b/09, 12a/03, 12b/05, 12b/08,
12b/14, 13a/15, 13b/08, 14a/04, 14a/11,
15a/05, 15a/06, 15a/08, 15a/09, 15b/01,
15b/02, 15b/04, 15b/15, 16a/02, 17a/06,
17a/13, 17b/14, 18b/12, 19b/02, 19b/14,
1b/04, 1b/09, 1b/10, 20b/03, 20b/07,
20b/08, 20b/12, 20b/14, 20b/15, 21a/14,
21a/15, 21b/03, 21b/07, 21b/11, 22a/11,
22a/12, 22a/15, 22b/08, 23a/06, 23a/10,
23a/12, 23a/14, 23b/10, 24a/01, 24b/03,
24b/05, 25b/09, 26a/02, 26a/03, 26a/07,
26a/09, 26b/07, 27a/01, 27a/03, 27a/05,
27a/07, 27a/08, 27a/10, 27a/12, 27b/02,
27b/12, 28a/02, 28a/06, 28a/08, 28a/12,
28a/13, 28a/15, 28b/03, 28b/04, 28b/11,
28b/15, 29b/15, 2a/01, 2b/11, 2b/12,
30b/05, 30b/06, 30b/10, 31a/07, 31a/13,
31b/01, 31b/12, 32a/01, 32a/02, 32a/11,
32b/02, 32b/04, 32b/10, 33a/03, 34a/01,
34a/11, 34b/02, 34b/14, 36a/10, 36a/11,
36b/06, 36b/13, 37b/02, 37b/03, 37b/04,
38a/06, 39a/03, 39a/04, 39a/09, 39a/12,
39a/13, 39b/01, 39b/09, 39b/14, 3b/11,
3b/12, 3b/13, 40a/14, 40b/06, 41a/01,
41a/04, 41a/06, 41b/01, 41b/08, 42a/06,
42a/12, 42b/02, 43a/03, 43a/08, 44b/04,
45b/07, 45b/11, 45b/13, 46a/15, 46b/01,
46b/09, 46b/12, 46b/13, 46b/14, 47a/05,
47b/02, 47b/06, 48a/04, 48a/07, 48a/10,
48a/11, 48a/12, 48a/15, 48b/01, 48b/05,
48b/07, 48b/09, 48b/10, 48b/11, 48b/13,
48b/14, 49a/02, 49a/03, 49a/04, 49a/05,
49a/06, 49a/12, 49a/14, 49b/03, 49b/07,

49b/09, 49b/11, 49b/12, 4a/03, 4a/06,
4a/07, 4b/11, 4b/13, 50a/02, 50a/03,
50a/06, 50a/08, 50a/10, 50a/11, 50b/11,
50b/13, 50b/15, 51a/02, 51b/03, 51b/08,
52a/03, 52a/06, 52a/07, 52a/15, 52b/01,
52b/03, 52b/04, 52b/15, 53a/01, 53a/03,
53a/06, 53a/07, 53a/08, 53b/06, 53b/11,
53b/15, 54a/02, 54a/07, 54a/08, 54a/10,
54a/13, 54b/02, 54b/10, 55a/03, 55a/08,
55b/04, 55b/07, 55b/10, 56a/08, 56b/04,
56b/05, 57a/01, 57b/11, 57b/13, 58a/02,
58a/08, 59a/01, 59a/05, 59a/09, 60a/04,
60a/05, 60a/09, 60b/04, 60b/09, 60b/11,
63b/01, 64a/10, 64a/15, 64b/03, 65a/02,
65a/06, 65a/09, 65a/13, 65b/10, 65b/11,
65b/12, 65b/13, 65b/14, 66a/05, 66a/06,
66a/08, 66a/13, 66b/01, 67a/02, 67a/06,
67a/12, 67b/03, 67b/06, 67b/13, 68a/01,
68a/03, 68a/04, 68a/05, 68a/06, 68a/09,
68a/12, 68b/01, 68b/03, 69a/01, 69a/06,
69a/08, 69a/12, 69a/15, 70a/02, 70a/03,
70a/04, 70a/06, 70a/08, 70a/11, 70b/01,
70b/03, 70b/10, 70b/15, 71a/03, 71a/05,
71a/06, 71a/07, 71a/08, 71a/11, 71a/15,
71b/02, 71b/03, 71b/07, 71b/12, 71b/13,
72a/03, 72a/05, 72a/06, 72a/08, 72a/09,
72a/15, 72b/09, 72b/14, 73a/10, 73a/13,
73a/15, 73b/03, 73b/05, 73b/09, 73b/11,
73b/13, 73b/14, 74a/06, 74a/13, 74b/01,
74b/07, 74b/09, 74b/10, 75a/12, 75a/13,
75b/03, 75b/04, 75b/07, 75b/08, 76a/02,
76a/04, 76a/10, 76a/11, 76a/12, 76a/14,
76b/03, 76b/05, 76b/13, 76b/15, 77b/03,
77b/05, 77b/07, 77b/15, 78a/08, 78a/12,
78a/13, 78b/04, 78b/14, 79a/06, 79a/07,
79a/11, 79b/14, 7a/08, 7a/10, 7b/10,
7b/12, 80a/03, 80a/06, 80a/08, 80a/10,
80a/13, 80a/14, 80b/08, 80b/10, 81a/08,
81a/09, 81a/12, 81a/13, 81a/14, 81b/03,
82a/01, 82a/02, 82a/06, 82a/13, 82b/06,
82b/11, 82b/15, 83a/13, 83a/14, 84a/14,
84b/14, 85a/11, 85b/08, 85b/11, 85b/12,
86a/06, 86a/10, 86a/14, 86a/15, 86b/01,

86b/02, 86b/03, 87a/04, 87a/07, 87a/09,
87a/12, 87a/14, 87b/01, 87b/09, 87b/10,
87b/13, 88a/03, 88a/05, 88a/08, 88a/15,
88b/12, 88b/13, 88b/15, 89a/01, 89b/15,
90a/04, 90a/05, 90a/06, 90a/09, 90a/14,
90b/02, 91a/04, 91a/14, 91b/01, 91b/04,
91b/06, 91b/07, 91b/09, 91b/10, 91b/12,
92b/01, 92b/03, 92b/05, 92b/06, 92b/07,
92b/08, 92b/09, 92b/10, 92b/11, 92b/13,
93a/02, 93a/06, 93a/09, 93a/10, 93a/11,
93a/13, 93a/14, 93b/02, 93b/05, 93b/14,
93b/15, 94a/01, 94a/03, 94a/06, 94a/07,
94a/12, 94a/15, 94b/03, 95a/07

ol- Olmak.

o. 13a/11, 14a/11, 24b/10,
32a/15, 46a/12, 46a/13, 4a/14, 94b/11,
95b/09

o.- (‘ārif ol-) 42a/02

o.- (āzād ol-) 13a/12

o.- (fāriğ o. 81b/07

o.- (hāliş ol-) 44b/14

o.- (hāzır ol-) 14b/11

o.- (huzūrunda ol-) 38a/15

o.- (kābil ol-) 76a/01

o.- (kāmīl ol-) 76a/01

o.- (konuğ ol-) 22a/07

o.- (mülāyim ol-) 5b/13

o.- (münebbih ol-) 94b/07

o.- (pāk-dāmān ol-) 27b/08,
29a/06

o.- (rāzı ol-) 27b/05

o.- (terk tecrīd ol-) 32a/15

o.- (terk-i tecrīd ol-) 46b/15

o.- (tevbekār ol-) 4a/13, 5a/05

o.- (toğrı ol-) 79b/10

o.- (yoğ ol-) 33b/07

o.-a 2b/01, 6a/02, 6b/07, 15b/15,
16a/05, 17a/03, 17a/05, 18b/01, 23b/05,
23b/06, 23b/07, 26a/03, 26b/02, 26b/05,
2b/06, 30a/14, 33b/04, 38a/05, 39a/13,
40b/13, 42a/01, 43b/11, 44b/10, 44b/13,
45b/08, 46b/02, 46b/03, 48b/08, 49b/13,
52b/12, 53b/04, 55a/09, 57a/08, 5b/15,

60b/15, 62a/06, 67b/04, 69b/07, 69b/09,
70b/01, 79b/11, 82b/15, 84b/13, 85a/04,
85a/10, 8b/13, 90b/14, 93a/08, 93a/10,
94b/06, 94b/08, 95a/01, 96a/11, 96a/13,
9a/02

o.-a (bülend-himmet ol-) 85a/02

o.-a (def^ç ol-) 19b/07

o.-a (dillerde dāstān ol-) 50a/11

o.-a (emn ü emānında ol-) 58b/14

o.-a (ğurāb ol-) 87b/05

o.-a (günāhkār ol-) 2b/12

o.-a (hāşıl ol-) 62a/11, 79b/10

o.-a (kābil ol-) 72a/13

o.-a (kāfir ol-) 33b/05

o.-a (lāyık ol-) 4a/10, 69b/05,
91a/10

o.-a (maḳbūl ol-) 74a/04

o.-a (mihmān ol-) 44b/12

o.-a (miskīn ol-) 12a/14

o.- a (muḳīm ol-) 95b/04

o.-a (müberrā ol-) 68a/14

o.- a (müyesser ol-) 48b/11

o.-a (pāk- dāmān ol-)
28b/03,29a/03

o.-a (şādıḳ ol-) 4a/11

o.-alum (meşğūl ol-) 76b/01

o.- am 18b/11, 56b/15, 78a/04

o.- am (lāyık ol-) 48b/07

o.- amı 10b/09

o.- an 11b/14, 12a/13, 14a/08,
28b/07, 2b/08, 31b/04, 32b/05, 33a/12,
33a/14, 33b/02, 37b/06, 37b/07, 37b/13,
44b/09, 47a/01, 48b/09, 49a/09, 4a/11,
50b/09, 51b/10, 52a/08, 53a/08, 54b/02,
54b/12, 56a/09, 61b/12, 62a/08, 63b/01,
65b/11, 65b/12, 68a/10, 70b/13, 72a/14,
76b/15, 79a/15, 80b/12, 81a/02, 83b/05,
84b/09, 85b/07, 8a/02, 90b/10, 93b/14,
93b/15, 94a/01

o.- an (bī-ḥayā ol-) 10b/14

o.- an (bülend-himmet ol-) 84b/15

o.- an (lāyık ol-) 33b/09, 46b/02,
6a/04, 77a/05

o.- an (peydā ol-) 29a/12, 42a/09,
83a/01

o.- ana (ol-) 12a/13, 52b/07,
61a/08, 64a/04, 95a/05

o.- ana (müselmān ol-) 77a/05

o.- anı 62a/12

o.- anlar 46a/08, 59a/13

o.- anlara 37b/07

o.- anları 18a/15

o.- anların 91a/06

o.- anlarıñ 83a/02

o.- anuñ 85b/1

o.- asın 26a/14, 30a/13, 47a/04,
74a/04, 79b/11, 92a/03

o.- asın (cān ol-) 7a/10

o.- asın (emīn ol-) 21a/05

o.- asın (ğarḳ ol-) 69b/11

o.- asın (rüsvey ol-) 77b/02

o.- asız (bī-ḥoş ol-) 87b/04

o.- avuz 26b/04

o.- aydı 26a/14, 58a/15, 82a/09

o.- aydum 68a/08

o.- ayın 71b/14, 78b/08

o.- dı 8a/07, 9b/06, 12a/03,
12a/04, 12b/08, 13b/02, 13b/03, 14a/12,
16a/15, 17a/14, 18b/04, 18b/07, 19b/03,
1b/09, 20b/09, 21a/06, 21b/14, 23b/03,
23b/13, 24a/03, 26b/01, 26b/02, 28b/05,
28b/12, 29b/09, 31a/01, 31b/12, 32b/01,
33b/06, 34b/08, 36a/01, 37a/09, 37a/10,
37a/13, 38a/11, 39a/06, 3b/12, 42b/03,
42b/05, 42b/08, 43b/07, 43b/15, 44a/02,
44b/05, 47a/14, 49a/06, 4a/09, 4b/13,
52b/12, 53a/07, 53a/14, 55a/11, 55b/11,
56b/05, 56b/07, 57a/14, 57b/07, 58b/14,
5b/13, 60a/02, 61b/12, 63a/14, 63b/04,
63b/08, 63b/11, 63b/14, 64a/09, 64b/10,
64b/13, 65a/04, 65a/08, 68a/06, 68a/07,
69a/05, 69a/06, 69b/14, 70a/06, 70a/07,
70a/08, 70a/11, 72b/15, 73b/12, 73b/13,
73b/14, 75a/06, 75a/07, 75b/02, 75b/05,

75b/07, 75b/10, 77a/13, 77a/15, 79a/12,
79b/04, 7a/07, 80a/11, 80b/02, 81a/01,
81a/05, 81a/13, 82b/04, 85a/10, 88b/09,
90b/07, 90b/08, 90b/10, 91b/13, 94b/02,
95b/02,95a/15
o.-dı (‘āmil ol-) 43a/02
o.-dı (‘āşık ol-) 73a/02
o.-dı (āşikāre ol-) 73b/12
o.-dı (bī-ḥuzūr ol-) 71a/05
o.-dı (cem^c ol-) 16a/13, 35b/15,
59a/02, 59a/04
o.-dı (der-be-der ol-) 57a/05
o.-dı (emr ol-) 55a/03
o.-dı (fāriğ ol-) 31b/15, 32a/07,
90a/15
o.-dı (fevt ol-) 7a/09
o.-dı (firça firça ol-) 13b/10
o.-dı (ğā'ib ol-) 14a/02
o.-dı (ğāfil ol-) 91b/12
o.-dı (ğālib ol-) 89a/07
o.-dı (ğarq ol-) 37b/06, 94b/04
o.-dı (ğāyib ol-) 15b/04, 56b/01,
94a/13
o.-dı (gelür gider ol-) 44a/07
o.-dı (ḥaber ol-) 44a/04
o.-dı (ḥaberdār ol-) 60b/09,
69a/07
o.-dı (ḥabīr ol-) 69a/01
o.-dı (ḥāmīle ol-) 30b/06, 30b/07
o.-dı (ḥarāb ol-) 60b/14, 61a/04
o.-dı (ḥarīş ol-) 49a/14
o.-dı (ḥāşıl ol-) 56b/08
o.-dı (helāk ol-) 32b/07, 33b/02,
37a/12, 62a/14, 80a/02, 82b/06, 84b/07
o.-dı (ḫabūl ol-) 28b/04, 48a/02,
48b/05
o.-dı (ḫan revān ol-) 13a/05
o.-dı (ḫarār ol-) 8a/07
o.-dı (ḫāyim ol-) 33b/06
o.-dı (keşf ol-) 13a/14
o.-dı (ḫuṭbu'l-aḫtāb ol-) 90b/06
o.-dı (lāyık ol-) 23a/05, 79a/13
o.-dı (ma^c lūm ol-) 43b/03

o.-dı (mağrūr ol-) 8b/09, 9b/07
o.-dı (maḥv ol-) 70a/01
o.-dı (māl-ā-māl ol-) 75b/05
o.-dı (māni^c ol-) 32a/12, 47b/11
o.-dı (merdūd ol-) 12a/02
o.-dı (meşğul ol-) 22a/15, 30b/04,
31b/08
o.-dı (meşhūr ol-) 85b/01
o.-dı (muḥtāc ol-) 57b/05, 58a/09
o.-dı (muḫābil ol-) 33a/02
o.-dı (muḫarrer ol-) 75b/15
o.-dı (müberrā ol-) 23a/04
o.-dı (mübtelā ol-) 14b/09, 15a/07,
39b/04
o.-dı (münevver ol-) 70a/05
o.-dı (müstehāq ol-) 68b/06,
82b/09
o.-dı (müyesser ol-) 23b/02
o.-dı (nāmdār ol-) 23b/04
o.-dı (nihān ol-) 90a/05
o.-dı (pādişāh ol-) 32b/08
o.-dı (pāk ol-) 80a/05
o.-dı (peydā ol-) 70a/01
o.-dı (pişmān ol-) 13a/07, 42b/14,
92b/06
o.-dı (recīm ol-) 12a/02
o.-dı (revān ol-) 10a/11, 12b/09,
13a/13, 21a/13, 31b/11
o.-dı (revāne ol-) 35a/01, 50b/01,
52a/06, 54b/08
o.-dı (şabāḥ ol-) 67a/07
o.-dı (sākin ol-) 46b/10, 46b/11
o.-dı (sebeb ol-) 72b/03, 88a/10,
9a/12
o.-dı (ser-pāsbān ol-) 24b/15
o.-dı (sulṭān-ı evliyā ol-) 13b/02
o.-dı (süvār ol-) 51b/01
şād ol-) 76b/08
o.-dı (şehīd ol-) 15a/12, 35a/02
o.-dı (şermsār ol-) 74a/09
o.-dı (tamām ol-) 44b/03, 59a/02,
67b/03, 78a/10

o.-dı (terk [ü] tecrīd ol-) 31a/02
o.-dı (vākıf ol-) 19b/12, 27a/03,
28a/15, 28b/10, 30b/13, 41a/01, 5a/11,
85a/12
o.-dı (vāşıl ol-) 38a/05, 84a/03,
84a/08
o.-dı (yüzi gözi belürsüz ol-)
34a/02
o.-dı (zāyi^ç ol-) 27b/03, 47b/11
o.-dı (zebün ol-) 18a/05, 37a/06
o.-dı (ziyāde ol-) 71a/01
o.-dı (ol-) recīm 55b/11
o.-dılar (helāk ol-) 5b/09
o.- dıgın 16a/07
o.-dıgın (bī-hoş ol-) 75b/06
o.- dıgını (ğarķ ol-) 57b/15
o.- dıgum 83a/15
o.- dıgumca 55a/01
o.- dılar 11b/07, 21a/13, 35a/15,
49b/04, 62a/01, 62a/02, 70a/15, 73a/09,
91b/08
o.-dılar (‘āşık ol-) 49b/11
o.-dılar (cem^ç ol-) 58a/04, 63a/14
o.-dılar (dāhil ol-) 46b/04
o.-dılar (ğālīb ol-) 91b/04
o.-dılar (ğāyib ol-) 94a/02
o.-dılar (hāzır ol-) 93b/11
o.-dılar (helāk ol-) 80b/01
o.-dılar (kāfir ol-) 13b/13, 14a/07
o.-dılar (ķonuk ol-) 49b/13
o.-dılar (mağlūb ol-) 53b/09
o.-dılar (meşğūl ol-) 84b/04
o.-dılar (muķābil ol-) 33a/13
o.-dılar (muntazır ol-) 59a/04,
63a/10
o.-dılar (mülzem ol-) 55b/09
o.-dılar (nādīm ol-) 67a/15
o.-dılar (rāzı ol-) 63a/09
o.-dılar (rāzı ve şākır ol-) 7b/01
o.-dılar (revāne ol-) 5a/13, 67a/15
o.-dılar (rüs vāy-ı ‘ālem ol-)
83a/02
o.-dılar (ser-gerdān ol-) 49b/15

o.-dılar (vākıf ol-) 33a/09
o.-dılar (zebün ol-) 40a/11
o.- duğıçun 9b/05
o.-duğıdur (hīle-bāz ol-) 76a/08
o.-duğın 34b/15
o.-duğın (ķabūl ol-) 48a/15
o.- duğında 39a/03
o.- duğını (harāb ol-) 87b/12
o.- duğ (‘āşık ol-) 78a/06
o.- duğ (şād o-) 58a/04
o.- duğça 29b/11, 50b/05, 89a/15,
93a/13
o.- duğda 50b/12, 56b/07
o.- duğdan 25a/13
o.- duğlarında (ğarķ ol-) 8b/03
o.- dum 46a/05, 58a/14, 65b/04
o.- dum (halāş ol-) 64b/07
o.- dum (müberrā ol-) 75b/01
o.- dum (mübtelā ol-) 86a/09
o.- duñ 45a/02, 46a/04, 49a/11
o.-duñ (‘āşı ol-) 69a/14
o.-duñ (dīvāne ol-) 95b/06
o.-duñ (hāl o-) 1b/11
o.-duñ (kāfir ol-) 75a/14
o.- duñsa (behremend ol-) 13b/07
o.- ğıl 88b/04
o.- ıcaķ 35b/14, 48a/11
o.- ıcakdur 60b/08
o.- ınca 39b/11, 56b/03, 56b/06,
56b/08, 69a/11, 74b/05
o.- ınca (hoş ol-) 62b/10
o.- ma 9b/08, 9b/10, 16b/11,
39b/12, 42a/04, 45a/11, 56b/13, 58b/09,
58b/10, 72b/08, 79b/09, 85a/01, 92a/03
‘āşı o.- ma 68b/12
o.-ma (bī-namāz ol-) 45b/04
o.-ma (ğāfil ol-) 15b/13, 25b/07,
5a/02, 74a/04
o.-ma (ğirre ol-) 94b/09
o.-ma (mā'il ol-) 15b/13
o.-ma (mā' il ol-) 25b/07
o.-ma (maħkūm ol-) 29a/08
o.-ma (māni^ç ol-) 87a/07

o.-ma (şehvet-perest ol-) 29a/05
o.-madı 20b/14, 24a/11, 25a/08, 55b/08, 65b/05, 68a/06, 74b/13, 79b/02, 84b/09
o.-madı (çâre ol-) 43a/15, 49b/10
o.-madı (kâbil ol-) 29b/12
o.-madı (kabûl ol-) 48a/07
o.-madı (kâdir ol-) 21b/10, 21b/13, 34a/07, 63b/10
o.-madı (muhtâc ol-) 58b/02
o.-madı (muqayyed ol-) 11b/08, 30a/02, 46a/02, 8b/14
o.-madı (müşâbih ol-) 14a/14
o.-madı (yaqın ol-) 4b/13
o.-madı (zâhir ol-) 12b/15
o.- madıgındandır 80a/01
o.- madın 83a/05
o.- maduğın (kabûl ol-) 48a/08
o.- madum 28a/01, 28a/11
o.- madum (mübtelâ ol-) 14b/10
o.- maduñ (helâk ol-) 72b/04
o.- maduñ (müselmân ol-) 75a/15
o.- mağa 55a/06, 84a/09
o.- mağıl 29a/06
o.- mağın 43b/12, 6b/06
o.- mağla 46a/04, 69b/12
o.- mağ 53a/15, 53b/05, 54a/06, 64a/01, 83b/09, 83b/12, 88b/05, 8b/12
o.-mağ (emîn ol-) 11a/01
o.-mağ (kâhir ol-) 33b/03
o.-mağ (muttaşif ol-) 32b/05
o.-mağ (ser-keş ol-) 3a/01
o.-mağ (vehmnâk ol-) 80a/01
o.-mağdan (mübtelâ ol-) 88b/05
o.-mağdur (dün-himmet ol-) 83a/01
o.-mağdur (kahhâr ol-) 32b/03
o.-mağdur (vehmnâk ol-) 79b/15
o.- mamışdur 25b/04
o.- mañ 11b/06
o.- mañuz (mâni^c ol-) 87a/01

o.- masa 10a/03, 10b/13, 25b/04, 41b/02, 59a/07, 59b/15, 62a/10, 80b/05, 9b/12
o.- masa (mâni^c ol-) 32a/11
o.- masa (zâyi^c ol-) 22a/01
o.- masam 38b/09
o.- masam (fâriğ ol-) 28b/02
o.- masañ (muhtâc ol-) 58a/11
o.- masun 29a/08
o.- masunlar 86b/15
o.- maya 18b/02, 44b/11, 47a/02, 49a/13, 4a/15, 55a/14, 58b/09, 75a/04, 96a/13
o.- maya (lâyık ol-) 32b/05
o.- mayam 10b/11, 35b/05
o.- mayam (tevbekâr ol-) 4a/14
o.- mayan (‘âşık ol-) 78a/05
o.- mayan (münebbih ol-) 92a/05
o.- mayanuñ (perhizkâr ol-) 95a/12
o.- mayasın 25b/03, 81b/13, 9b/08
o.- mayasın (hor ol-) 61a/01
o.- mayasın (mağhûr ol-) 61a/01
o.- mayasın (mâni^c ol-) 92a/13
o.- mayasın (mu^cazzeb ol-) 81b/14
o.- mayınca 18b/13, 32a/13, 84b/12
o.- mayup 76a/13, 80a/01
râzı o.- mayup 28b/01, 79a/02
o.- maz 14b/01, 16a/10, 24a/12, 28a/01, 38b/09, 40b/02, 42a/07, 4b/03, 55b/03, 55b/09, 58b/05, 62b/08, 66a/15, 67a/11, 74b/12, 74b/15, 80b/11, 83b/15, 85a/11, 93a/03, 95b/06, 9b/10
o.-maz (ber-hürdâr ol-) 72b/05
o.-maz (fânî ol-) 48a/01
o.-maz (hayr ol-) 33b/09, 37b/01
o.-maz (kâ’il ol-) 17b/15
o.-maz (kabûl ol-) 3b/03
o.-maz (kâfir ol-) 3a/11, 46a/10
o.-maz (muhtâc ol-) 58a/15
o.-maz (olur ol-) 29a/04

o.-maz (rām ol-) 7b/02, 7b/04
 o.-maz (şerik ol-) 1b/04
 o.-mazdı 30b/02, 58b/15
 o.- mazdı (rāhat ol-) 3b/07
 o.- mazın (konuq ol-) 22a/05
 o.- mazlardı (emīn ol-) 11b/07
 o.- maz 55a/05, 58a/12
 o.- mazsa 50a/05
 o.- mazsaq 26b/02
 o.- mazsañ (kâ'il ol-) 38a/09
 o.- mış 12a/10, 22a/12, 23b/07, 24a/05, 49b/02, 52a/10, 55b/05, 56b/03, 58a/02, 60a/04, 60a/05, 65a/07, 7a/06, 83b/05, 86b/11, 87b/10, 89b/09, 92a/01
 o.-miş (bī-hoş ol-) 51a/06
 o.-miş (cem^c ol-) 43a/14, 63b/05
 o.-miş (cemī^c ol-) 16a/12
 o.-miş (dāstān-serā ol-) 82a/11
 o.-miş (fāriğ ol-) 50a/10
 o.-miş (ğālib ol-) 47b/09
 o.-miş (ğarq ol-) 43b/01
 o.-miş (hāşıl ol-) 56b/04
 o.-miş (hasta ol-) 92b/12
 o.-miş (haşr ol-) 26a/04
 o.-miş (helāk ol-) 31b/06
 o.-miş (meşğul ol-) 91a/09
 o.-miş (şehid ol-) 89b/08
 o.-miş (virān ol-) 87b/01
 o.-miş (ziyā-nümā ol-) 86b/11
 o.- mişamdur 84b/02
 o.- mişdı 70a/05
 o.- mişdı (hicāb ol-) 16a/03
 o.- mişdı (tābi^c ol-) 90b/10
 o.- mişdur 14a/08, 25b/04, 32a/14, 32b/02, 34b/14, 39b/05, 43b/08, 73b/15, 83b/13, 86a/14
 ğarq o.- mişdur 21a/04
 o.-mişdur (harāb ol-) 60a/11
 o.-mişdur (hāşıl ol-) 76a/07
 o.-mişdur (hāzır ol-) 81b/05
 o.-mişdur (helāk ol-) 70b/04
 o.-mişdur (mecnūn ol-) 17a/07
 o.-mişdur (rüsvey ol-) 65a/04

o.-mişdur (sebeb ol-) 28b/15
 o.-mişdur (ziyāde ol-) 83b/14
 o.- mişdı 13a/14, 18b/06
 o.- mişsın (arāste ol-) 61b/03
 o.- mişsın (müzeyyen ol-) 61a/11, 61a/13
 o.- mişsın (rengārenk ol-) 61b/01
 o.- mişsız (mālik ol-) 58a/04
 o.- mişsız (müzeyyen ol-) 61b/05
 o.- sa 10b/12, 17b/05, 17b/06, 22b/06, 24b/13, 2b/04, 30a/09, 34a/10, 36b/06, 42a/08, 42a/15, 43b/06, 44b/15, 45b/12, 48b/07, 48b/08, 49b/06, 51a/08, 55b/13, 58a/07, 5a/09, 5b/03, 63a/01, 68a/11, 68a/13, 72a/13, 74a/02, 74a/14, 74a/15, 74b/05, 77a/04, 80b/12, 95a/12, 9b/13
 o.-sa (cem^c ol-) 60b/13, 68b/07
 o.-sa (kāhir ol-) 33b/09
 o.-sa (muqārin ol-) 74a/12
 o.-sa (muvāfiq ol-) 88a/04
 o.-sa (vāqi^c ol-) 6a/07
 o.-sa (zebūn ol-) 21a/09
 o.-sa (ol- peydā) 5b/15
 o.- sam (ber-murād ol-) 78b/03
 o.- sañ 10b/14, 16b/05
 o.- sun 12b/11, 14a/12, 16a/10, 17a/04, 19b/07, 19b/08, 27b/15, 34a/15, 36a/07, 43a/06, 4b/09, 60a/08, 74a/12, 79a/07, 7a/09, 82b/11, 82b/12, 82b/14, 83b/03, 93a/02, 95b/09
 o.-sun (^c ahd ol-) 29b/07
 o.-sun (dil qat^c ol-) 33a/05
 o.-sun (hoş ol-) 3b/11
 o.-sun (ma^c lūmuñ ol-) 66b/13
 o.-sun (rām ol-) 7b/08
 o.-sun (rāzi ol-) 14b/02
 o.-sun (selām ol-) 49a/11, 70a/15
 o.- sunlar 43a/12, 70b/02
 o.- uñ 73a/12, 77b/05
 o.- uñ (hāzır ol-) 63a/07
 o.- uñ (murād bahş ol-) 87a/07
 o.- unsa 35b/02

o.- unursa 34b/03
o.- up 6a/14, 6b/05, 13a/05, 13a/14, 14b/05, 16a/13, 16b/01, 16b/02, 17b/07, 22b/09, 23a/02, 25a/14, 41b/01, 44b/05, 45b/15, 52b/01, 53a/13, 57a/02, 58a/02, 63b/05, 64b/10, 69b/09, 70a/06, 72b/14, 73a/06, 75b/04, 76a/15, 79a/12, 82a/11, 83a/10, 85a/12, 86a/14, 88b/09, 90b/03, 90b/06, 95a/08
o.-up (‘āṣī ol-) 29b/06
o.-up (‘āṣīḳ ol-) 15a/08, 77a/12, 87a/12
o.-up (bī-ḳarār ol-) 77a/15
o.-up (bī-ḥuzūr ol-) 45a/06, 48b/09, 4b/08, 57b/10, 65b/06, 69a/08, 84a/07
o.-up (cem^c ol-) 57a/14, 67a/03, 73a/11, 78b/02
o.-up (dūn-himmet ol-) 83a/03
o.-up (emīn ol-) 46b/03
o.-up (fāriḡ ol-) 52b/12
o.-up (ḡālib ol-) 30b/04
o.-up (ḡarḳ ol-) 25b/01
o.-up (ḥarāb ol-) 87b/05
o.-up (ḥāşıl ol-) 51a/07
o.-up (ḥavāle ol-) 39a/12
o.-up (ḥāzır ol-) 28a/06
o.-up (ḥazır ol-) 71a/12
o.-up (ḥīlekār ol-) 76a/04
o.-up (ḥor u ḥaḳır ol-) 2b/04
o.-up (ıṣlāḥ ol-) 75a/15
o.-up (ḳabūl ol-) 4a/09
o.-up (maḡrūr ol-) 67a/01
o.-up (maḥmūr ol-) 58b/07
o.-up (muṭṭali^c ol-) 6b/07
o.-up (mūbtelā ol-) 78a/04
o.-up (mūlzem ol-) 74b/12
o.-up (mūrīd ol-) 85b/14
mūsellem ol-) 2b/05
o.-up (mūstaḡni ol-) 13b/02
o.-up (nā-ḳār ol-) 40a/13
o.-up (perhīz-kār ol-) 52b/11

pişmān ol-) 22b/05, 53a/04, 87b/13
o.-up (rāzı ol-) 63a/08, 90a/04, 95a/03
o.-up (revān ol-) 22b/13
o.-up (rūsvey-ı ‘ālem ol-) 78b/01
o.-up (ser-ḥoş ol-) 87b/04
o.-up (ser-gerdān ol-) 9a/08, 9a/14
o.-up (sūvār ol-) 85b/02
o.-up (ṭābī^c ol-) 85a/03
o.-up (vāḳıf ol-) 50a/01, 87b/03
o.- updur 41b/08
o.- updur (taḳdīr ol-) 80b/02
o.- ur 7a/02, 8a/08, 8a/09, 8a/11, 8b/14, 10b/14, 11b/01, 12a/07, 13b/06, 16b/12, 17b/07, 17b/08, 17b/09, 17b/11, 19b/06, 20b/11, 25b/08, 27b/01, 27b/03, 29a/13, 2b/12, 30a/09, 32a/11, 34a/14, 36b/05, 38b/12, 39b/11, 3a/08, 41b/09, 43b/06, 45a/02, 45a/07, 45b/03, 46a/09, 47a/04, 4a/15, 50a/05, 50a/12, 54a/12, 56b/15, 58b/07, 58b/10, 5b/13, 64a/01, 64b/14, 72b/07, 74b/14, 75b/13, 79b/08, , 80b/06, 83b/15, 84b/14, 86a/02, 92b/10, 94b/09, 95a/01, 95a/11, 96a/04, 96a/05
o.-ur (‘āḳil ol-) 60a/08
o.-ur (‘ayb ol-) 52b/07
o.-ur (‘azīz ü muḥterem ol-) 72b/11
o.-ur (ba^cīd ol-) 64b/15
o.-ur (bī-gümān ‘āşī ol-) 17b/13
o.-ur (bī-ḥuzūr ol-) 69a/01
o.-ur (būm ol-) 86a/08
o.-ur (cān ol-) 17b/10
o.-ur (dermān ol-) 8a/08
o.-ur (dūr ol-) 2b/04, 33b/03
o.-ur (düşmānı ol-) 45a/08
o.-ur (düşvār ol-) 19b/05
o.-ur (eyü ol-) 62b/07
o.-ur (fā’idesi ol-) 31b/06
o.-ur (ḡarḳ ol-) 37b/07
o.-ur (güç ol-) 44a/10
o.-ur (ḥāşıl ol-) 6a/02

o.-ur (ḥicāb ol-) 34b/06
o.-ur (ḥor u ḥaḳīr ol-) 57a/03
o.-ur (kāfir ol-) 46a/09
o.-ur (kāmil ol-) 74a/13
o.-ur (ma' yūb ol-) 29a/10
o.-ur (maḥrūm ol-) 16b/10
o.-ur (maḥrūm u dūr ol-) 57a/04
o.-ur (maḳbūl ol-) 56b/14
o.-ur (maḳhūr ol-) 33b/02
o.-ur (māni' ol-) 32a/06, 59b/14
o.-ur (māyil ol-) 60a/08
o.-ur (mergūb ol-) 29a/11
o.-ur (mezmūm ol-) 16b/10
o.-ur (mezmūm u şūm ol-) 57a/03
o.-ur (mu' tedil ol-) 8a/10
o.-ur (mucīb ol-) 85b/1
o.-ur (muḳārin ol-) 46b/01
o.-ur (muṭavvel ol-) 35b/03,
76a/07, 77a/07
o.-ur (mücellā ol-) 44b/15
o.-ur (mükedder ol-) 89a/09
o.-ur (müsteḥaḳ ol-) 34b/04,
76a/05
o.-ur (müteşekki ol-) 34b/05
o.-ur (bülend-himmet ol-) 86a/01
o.-ur (rüsvey ol-) 27b/02
o.-ur (şabır-kār keşf ol-) 8a/12
o.-ur (sebeb ol-) 5a/07
o.-ur (sedd ol-) 52b/09
o.-ur (şoñını görmez ol-) 34b/06
o.-ur (sulṭān ol-) 8a/08
o.-ur (şermsār ol-) 74a/08
o.-ur (temāşācı ol-) 66a/02
o.-ur (vāşıl ol-) 76b/02
o.-ur (velī ol-) 49a/08
o.-ur (yoğ ol-) 33b/07
o.-ur (zāyi' ol-) 27a/15, 66a/01
o.-ur olmaz 29a/04
o.- uram (emīn ol-) 64b/08
o.- urdı 16a/04, 16b/04, 17a/15,
29b/11, 34b/09, 40a/07, 85a/07
o.- urdı (düşmān ol-) 46a/01
o.- urduñ 38b/08

o.- urın 38a/10
o.- urın (rüsvey-yı 'ālem ol-)
43a/01
o.- urlar (müşerref ol-) 88b/08
o.- urlardı 75a/11, 86b/05
o.- urşa 17b/06, 27a/07, 29a/09,
33b/11, 4a/15, 52b/08, 53b/01, 55b/12,
67a/09, 74a/15
o.- urşa (ḥāşıl ol-) 50a/05
o.- urşa (mütenebbih ol-) 95a/02
o.- urşa (vāḳıf ol-) 87b/09
o.- ursam 83a/10, 95b/13
o.- ursañ (der-be-der ol-) 57a/09
o.- ursañ (fāriğ ol-) 73a/03
o.- ursañ (rāzı ol-) 38a/08
o.- ursın 17a/04, 17a/11, 58b/09,
5a/03
o.- ursın (düşmān ol-) 58b/08
o.- ursız (müsteḥaḳ ol-) 36b/05
o.- uruz 68a/15
o.- uruz (müsteḥaḳ ol-) 67a/05
olar Onlar (Çokluk III. şahıs kişi zamiri)
o.+ dan 70a/13
o.+ uñ 26b/03
olın- Ar. Etmek yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren ve eskiden daha çok kullanılıp şimdi kullanılma alanı daralmış bulunan yardımcı fiil.
'amel o.- a 66a/06
o.- dı 55b/03
o.- dı (istimā' ol-) 8b/11
o.- maz 74b/06
zabṭ o.- maz 24b/14
o.- miş 54b/10
beyān o.- mişdur 3a/06
ḥalḳ o.- mişdur 2a/07
recā o.- ur 24b/01
on On (sayı ismi)
o. 15a/03, 24b/08, 29a/14,
43b/15, 55a/06, 55a/07, 55a/08, 63a/04,
77a/09

onar Onar (Üleştirme sayı sıfatı)
o. 24a/07, 3a/07

on altı On altı (sayı ismi)
o. altı 18b/05, 94a/12

on beş On beş (sayı ismi)
o. 3a/07, 91a/10, 91a/13
o. +er 3a/07

on dörd on dört (sayı ismi)
o. dördü 16a/13
o. dördüne 6a/13

on iki on iki (sayı ismi)
o. iki 37a/10

on sekiz on sekiz (sayı ismi)
o. 77a/09

on sekiz biñ on sekiz bin (sayı ismi)
o. 13a/14, 20a/02

oñat Doğru, uygun, muvafık.
o. 62a/04

onlar Onlar (kişi zamiri)
o.+ uñ 85b/14

oñmaduñ Tâlihsiz
o. 57b/08, 58a/10

oñmaz İyileşmez, şifâ bulmaz, onulmaz.
o. (fâsık-ı o.) 58b/02

orman Orman, ağaçlarla kaplı geniş alan.
o.+ a 51b/09, 51b/14, 52a/01
o.+ da 52a/02

orta Orta.
o.+ sına 74b/08
o.+ sındaki 57a/10
o.+ ya 54a/10

‘Oşmân Ar. Özel İsim. Hz. Osman (ra). Dört Büyük Halife'den üçüncüsüdür.
‘O. (Hâzret-i ‘O.) 17b/01, 69b/11, 69b/12, 69b/14, 70a/04
‘O.+ ı (Hâzret-i ‘O.) 70a/05
‘O.+ uñ (Hâzret-i ‘O.) 70a/04

‘Oşmân Ar. Osmanlı.
‘O. (nesl-i ‘O.) 85b/13
‘O.+ a (âl-i ‘O.) 84b/08

Oşmânî II. Osman zamânında basılan gümüş Osmanlı parasına sonradan verilen bir isim.

O. harçlık 57a/08

ot Küçük bitkilerin ortak adı, ot.
o.+ ından 27a/15
o.+ lar 15b/06

otur- Vücudun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek.
o. 65b/08
o.- dı 21b/11, 28a/06, 48b/04, 55a/12, 64b/02, 64b/04, 85a/14, 85b/03
hâcetine o.- dı 5a/10
o.- dılar 53a/02, 55a/13, 59a/15
o.- duğı 60b/04
o.- mış 21b/08
o.- sa 64a/14
o.- uñ 28a/03, 53a/02
o.- up 14b/13, 19b/15, 60a/14, 73a/14
o.- ur 13b/12, 23a/11, 31a/03, 67b/04
o.- urdu 10a/05, 15a/14
o.- urken 56a/04

otuz Otuz (sayı ismi)
o. 15b/05, 44b/06, 94b/13, 94b/14

otuz altı Otuz altı (sayı ismi)
o. 23a/12

otuz biñ Otuz biñ (sayı ismi)
o. 35b/15, 57b/03

otuz beş Otuz beş (sayı ismi)
o. 2a/14, 3a/05, 94b/15, 96a/09

otuz toñuz Otuz dokuz (sayı ismi)
o. toñuz 52b/16

ov- Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek.
o.- dılar 94a/10

oyna- Oynamak.
o. 32a/15

-Ö-

ödünç Geri verilmek veya alınmak şartıyla verilen veya alınan.
ö. 65a/07

öğred - Öğretmek, bilgi sahibi etmek.

Krş. öğret-

ö.- esin 29b/04

öğren - Öğrenmek.

ö. 21a/09, 26a/14

ö.- di 29b/09

ö.- eyin 64a/12

ö.- mekle 64b/07

ö.- se 58a/07

ö.- üñ 25b/15

ö.- ürseñ 26a/13

öğret- Öğretmek, bilgi sahibi etmek. Krş.

öğred-

ö. 41a/14

ö.- di 29b/09

ö.- mek 29b/05

öğütle- Öğüt vermek, nasihat etmek.

ö.- r 42a/15

öküz Çift sürmek, araba çekmek gibi hizmetlerde kullanılan erkek sığır.

ö. 21a/08

öl- Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek.

ö.- di 23b/15, 43a/06, 43a/11

ö.- diler 31b/03

ö.- dügi 3b/06, 3b/12, 43a/10

ö.- düğünden 69a/07

ö.- dürüp 34b/11

ö.- en 66a/05

ö.- ince 27a/03, 9a/14, 58b/02

ö.- medi 14a/05

ö.- medükçe 49b/09

ö.- mege 92b/12

ö.- mem 94b/10

ö.- mesin 28b/01

ö.- mezin 62b/07

ö.- miş 31a/07, 56b/11

ö.- mişdi 24a/15

ö.- se 3b/06

ö.- señ 12a/08

ö.- üm 18b/12, 18b/14, 19a/14,

80b/05

ö.- ümden 72b/03

ö.- ürmisin 62b/06

ö.- ürsem 3b/09

ö.- ürüz 40a/12

öldür- Herhangi bir canlının hayatını sonlandırmak.

ö.- di 65b/11, 66a/12, 68b/15, 69a/02

ö.- diler 31b/02, 33b/01

ö.- e 39a/03, 46a/06

ö.- elüm 31a/12

ö.- eyin 31a/15, 39a/05

ö.- mege 32b/14, 67a/12, 69a/06,

71a/15

ö.- megi 65b/10

ö.- mek 32b/11, 67a/14

ö.- mezsem 32b/13

ö.- miş 66a/04

ö.- üñ 36a/11

ö.- üp 33a/03, 65b/09, 83b/09

ö.- ür 87a/11

öli Hayatı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan. Krş. ölü

ö.+ nüñ 7a/10

ölü Hayatı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan. Krş. öli

ö.+ dür 25b/04

ö.+ lerini 73b/04, 73b/05

ö.+ si 54a/16, 65b/12, 66a/11

ö.+ sin 52a/14, 54a/14, 54b/02,

54b/10, 73b/02, 94a/13

ölüm Hayatın sona ermesi, mevt, vefat.

ö.+ den 64b/07

ölümlü Ölmesi mukadder olan, kalıcı olmayan, fani.

ö. 7a/06

ölün köri Günümüzde “elinin körü” şeklinde kullanılan deyim.

ö. 65b/07

‘**Ömer** Özel isim.

‘Ö. 38a/01, 38a/09, 38a/10, 38a/14, 38b/06, 89b/04

‘Ö. (Hâzret-i ‘Ö.) 17b/01, 37b/11, 38a/06, 38a/12, 38b/02, 38b/04, 89a/12, 90a/14
‘Ö.+e (Hâzret-i ‘Ö.) 37b/15, 38a/05
‘Ö.+ üñ 38b/05
‘Ö.+ üñ (Hâzret-i ‘Ö.) 38a/11
‘ömr Ar. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.
‘ö.-i cāvidāmi 88b/07
‘ö.-i dünyā 96a/08
‘ö.+ i 37a/14, 92a/03, 96a/11
‘ö.+ imi 64b/08
‘ö.+ in 52b/04
‘ö.+ in (cemī‘-i ‘ö.) 56b/10
‘ö.+ ine 66b/15
‘ö.+ inî 74a/05
‘ö.+ ini 81a/06
‘ö.+ üm 63a/02
‘ö.+ ümde 27b/15, 4b/09
‘ö.+ ümi 88a/12
‘ö.+ üñ 19b/06, 39b/09, 39b/10, 39b/11, 39b/14, 54b/06, 57a/08, 94b/10, 95b/04, 96a/11
‘ömr Ar. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat. Krş.
‘ömr
‘ö.+ de 31a/14
öñ Ön.
ö. 72b/09, 79a/08
ö.+ ince 78a/12
ö.+ inde 21b/01, 22a/11, 23b/02, 35a/06, 48b/10, 51b/12, 74a/10, 74b/01, 86b/08
ö.+ ine 20a/04, 26b/11, 27a/14, 33a/07, 52a/03, 5b/01, 64a/09, 71a/09, 85b/02, 88b/13, 93a/07, 94a/11
ö. + ine düşdi 22b/03, 27a/07, 27a/11
ö. + ine düşdiler 85b/07,
ö.+ ine düşüp 23a/09
ö.+ lerinde 26a/06
ö.+ lerine 26a/05, 54a/15
ö.+ ümde 88b/15

öñince Önünden, önü sıra.
ö. 15a/11, 15a/12, 64a/02
öp- Öpmek.
ö.- üp 50b/02, 51b/13, 59a/12, 7a/12
‘örf Ar. (<‘urf) Yasalarla belirlenmediği halde halkın kendiliğinden uyduğu âdet, gelenek.
‘ö.+ i 44a/10
ehl-i ‘ö.+ üñ 66b/03
ört- Ar. Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek.
ö.- di 69a/03
ö.- üp 16a/03
ötürü Dolaylı, yüzünden.
ö. 44b/07, 49b/03, 65b/01
öyle Öyle, o şekilde.
ö. 27a/10, 52a/11, 63a/09, 72a/13, 74a/14, 77a/04, 84a/04
ö.+ ce 69a/04
ö.+ dür 74a/13
öz Benlik, nefis.
ö. 38b/07, 59b/07, 69b/01, 76b/14
ö.+ i 23a/02, 33b/04, 60b/15, 66b/10, 80b/10, 95b/03, 9b/05
ö.+ ine 58b/06, 92a/01
ö.+ ini 58b/07
ö.+ üme 88b/02
ö.+ üñ 34a/15
ö.+ ünde 12a/10
ö.+ üñde 12a/10
ö.+ üñe 42a/03
‘özr Ar. Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme veya bu kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret. Krş. ‘özür
‘ö. diledi 75b/07
‘ö. dilediler 73b/07
‘ö. eyleyüp 79a/10
‘ö. idüp 79a/15
‘ö. itdiler 73b/05
‘ö.+ üm 63a/02, 92a/11

‘**özür** Ar. Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme veya bu kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret. Krş. ‘özr

‘ö. diledi 75b/07

‘ö. 84a/06

‘ö.+ leriñi 92a/12

‘ö.+ leriyle 92a/15

-P-

pādişāh Far. Padişah, hükümdar.

p. 7a/04, 7a/05, 7a/09, 7a/15, 7b/05, 7b/09, 12a/15, 25a/13, 27b/15, 2b/08, 42b/03, 42b/05, 43a/04, 43a/06, 43a/07, 46a/14, 49b/07, 49b/09, 49b/10, 53b/10, 54a/04, 54a/06, 54b/14, 54b/15, 55a/12, 55a/13, 55a/15, 55b/06, 59a/14, 59b/02, 59b/15, 64a/07, 66b/15, 6b/15, 70a/11, 70b/06, 70b/11, 71a/04, 71b/08, 71b/10, 72a/14, 72b/02, 74b/04, 79b/03, 81a/05, 81b/10, 83a/04, 83a/09, 83a/15, 83b/09, 83b/12, 84a/01, 84b/05, 86a/10, 87b/03, 87b/08, 87b/14, 88a/15

p.-i ‘ālem 13a/14

p.-i ‘ālem-penāha 67a/06

p.-i ‘āleme 32b/04

p.-i bir ü bar 14a/15

p.-i gün 81b/09

p.+ a 2a/06, 49b/08, 53b/13, 54a/03, 54b/13, 55a/10, 58a/15, 6b/15, 71a/01, 71b/03, 83b/14, 83b/15, 84a/01

p.+ dan 12b/03, 7b/03, 87b/02

p.+ dur 71b/05

p.+ ı 12b/01, 25a/07, 28a/09, 6b/09, 71a/14, 72b/01, 83b/11

emr-i p.+ ı 87b/06

p.+ la 84a/11

p.+ lar 33a/12

p.+ laruñ 62b/11

p.+ liğa 33a/11

p.+ lıǵı 13a/10

p. oldı 32b/08

p.+ sız 59b/14

p.+ um 13a/09, 58a/13, 72a/07, 7b/02, 88a/05

p.+ umuz 70b/10

p.+ umuzuñ 67b/09

p.+ uñ 7a/12, 28b/07, 42b/02, 46a/15, 46b/01, 63a/08, 70b/14, 72a/12, 7a/08, 7a/09, 86a/10, 87a/03

p.+ unuñ 77a/11

pādişāhlık Saltanat, padişahlık, hükümdarlık.

p. 12b/02, 76a/15, 76b/01

p.+ ından 62a/14

pāk Far. Temiz, arık, pāk.

p. 90a/05

p.+ den (cevher-i p.) 18a/02

p.+ dür 79b/09

p.+ dür (mücerred-i p.)29a/07

p. eyle 44a/15

p. ider 41b/07

p. itmege 44b/02

p. itmek 60b/08

p. oldı 80a/05

pāk-dāmān Far. “Eteği temiz”, namuslu, iffetli.

p. ol 27b/07, 29a/06

p. ola 28b/02, 29a/03

p. ‘avrat 29a/04

pāre Far. Parça.

p. 16a/09, 17b/06, 31b/12, 40a/13, 49a/09, 60b/02

p.+ lerin 51a/03

p.+ si 79a/04

p.+ yi 10b/03, 42a/03

pārele- Parçalamak.

p.- di 36a/14

parmağ Parmak

p. 85b/08

p.+ ı (parmağı) 16a/14

pas Su içinde ve nemli havada metallerin, özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda oluşan madde.

p. 72b/06

pāsbān Far. Gece bekçisi

p.+ ı 49b/02
Pāṣā Osmanlı Devleti'nde mirlivâ (tuğgeneral)lara ve daha yüksek rütbedeki askerlerle yüksek rütbeli sivil memurlara verilen resmi unvan.
P. (İbrâhîm P.) 83a/07, 84b/06
P.-y1 (İbrâhîm P.-y1 Türkdür) 83a/03
P.+ dan (İbrâhîm P.) 83b/04
p.+ lar 83b/06
P.+ ya 84a/03
pāy Far. Hisse.
p. 31a/10
ḥāk-i p.+ ine 38b/05, 8b/10
p.+ ine yüz sürmek 48b/11
pāzār Far. (<bāzār) Belli bir şeyin satıldığı yer.
p.+ ina 92a/09, 92b/08
peder Far. Baba.
p.+ üm 66a/09
pehlevān Far. Güreşçi, pehlivan, güçlü, yiğit kimse.
p. 15a/10, 32a/15
p.+ ı 33a/01
p.+ inuñ 33a/09
pek Çok, fazla, ziyâde
p. 35a/08, 49a/09, 84a/04
penāh Far. Sığınacak yer, melce.
p.+ uñ 82b/14
penbe-dūz Far. Pamuk (Pamuklu) diken.
p. 48b/03
p.+ ı 48b/01
p.+ uñ (pīr-i p.) 48a/14
pencere Far. Pencere
p.+ sinden 28a/08
p.+ sine 14b/15
pend Far. Ögüt, nasihat.
p.+ i 20b/10, 88b/01
p. ü naṣīhat 96a/03
per Far. Kanat.
p. 10b/12
perde Far. Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek

veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb.
p. 12a/10, 55a/03, 55a/07
p.+ nüñ 55a/14, 55a/15
p.+ yi 55b/02, 55b/03, 55b/04
perhizkār Far. Mahrem olan şeylerden kaçınan sofu.
p. olup 52b/11
p. olmayanuñ 95a/12
perişān Far. Acınacak durumda, zavallı, kederli, muztarip.
p. 15a/04
benefşe-i p. 86a/13
p. eylemiş 86b/09
per-tāb Far. Atma, atılma.
p. eyledi 75b/03
p. itmiş 86b/10
pertev Far. Işık, parlaklık.
p.+ i 63b/02
perverdigār Far. Besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı.
p. 62a/09
p.+ ı 77a/02
pes Far. Öyle ise, şimdi, sonuç olarak.
p. 3b/02, 12a/09, 12b/07, 14a/06, 18a/15, 18b/13, 19b/05, 1b/09, 2b/05, 30a/08, 31b/06, 32b/05, 33b/07, 33b/08, 34a/07, 35a/15, 39b/14, 42b/05, 46a/12, 47b/05, 48b/07, 55b/07, 61a/10, 61b/11, 63a/15, 63b/14, 63b/15, 64b/12, 68a/10, 68b/10, 69b/09, 71b/06, 74a/01, 74a/14, 74b/15, 75a/02, 75a/04, 77a/04, 78a/04, 78a/06, 79b/01, 80b/12, 81a/10, 82a/15, 84a/05, 86a/07, 87b/10, 88a/11, 88b/01, 89b/13, 90a/03, 90b/07, 91a/01, 91a/05, 91b/13, 92b/03, 92b/10, 93a/12, 94a/01, 94a/05, 94a/09, 94a/14, 94b/08, 95a/10
peştemāl Far. (<pūšt-māl) "Arka örten şey", peştamal.
p.+ a 65a/11
peydā Far. Meydanda, açıkta.
p. (olsa p.) 5b/15
p. olan 29a/12, 42a/09, 83a/01

p. oldı 70a/01
peygamber Far. Peygamber, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren, nebi, resul.
p. 16a/06, 16a/09, 18b/03, 26a/03, 26a/10, 49a/09, 69a/10, 79a/12
p.+ dür 17a/08
p.+ e 17a/04
p.+ em 17a/09
p.+ leri 25b/15
p.+ leridür 26a/07
p.+ lik 17a/07
peygamberlik Peygamber olma durumu.
p. 9b/03
p.+ üme 81b/06
peyk Far. Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci.
p.-i ecel 93b/04
peymān Far. Ant, yemin.
p. (‘ ahd ü p. itmişler) 25a/04
peymāne Far. İçki kadehi, özellikle şarap kadehi
p.+ sinden 4a/14
pīl Far. Fil.
p. 36a/01
pinhān Far. Gizli.
p.+ dur 10b/15
p. dutardı 59a/08
p. eyledi 52b/15
p. idüp 12b/14
pīr Far. 1.Yaşlı, ihtiyar kimse
p. 31b/13, 31b/14, 31b/15, 44a/05, 48b/04, 48b/05, 49a/05, 95b/03
p. (cihān-dīde p.) 50a/04
p.-i mübārek 32a/01, 32a/02, 49a/06
p.-i mübāreküñ 48b/10
p.-i penbe-düz 48b/03
p.-i penbe-düzü 48b/01
p.-i penbe-düzüñ 48a/14
p.+ den 32a/07
p.+ dür 48b/03, 48b/14
p.+ e 31b/15

p.+ i 48b/09
p.+ üñ 49a/03, 49a/05
piş- Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek.
p.- miş 10b/03, 41a/01, 5b/05
pīşānī Far. Alın
p.+ leri 86b/11
pīşe Far. 1. Sanat, meslek. 2. Huy, tabiat, alışkanlık.
p. 18a/13, 72b/04
p. ider 17b/15
p. kıldı 47b/10
p.+ sini 49a/07
piş-gīr Far. Havlu, peşkir.
p. 74b/09
p. + i 74b/09
pişir- Isıda tutarak yenecek duruma getirmek.
p.- üp 71a/07
pīškeş Ar. Peşkeş, hediye, armağan.
p. 83a/05
pīşmān Far. Yaptığına üzümlüp hayıflanan, esef eden, nâdim.
p. 75b/07
p. oldı 13a/07, 42b/14, 92b/06
p. olup 22b/05, 53a/04, 87b/13
piyāde Far. Yaya.
p. 38a/09
p.+ den 49b/04
piyādece Yaya olarak.
p. 52a/06, 6a/14
poğaça Slav. (pogaça < İtal. fogaccia) İçine peynir, kıyma, patates vb. konularak yapılan bir çeşit çörek.
p. 50b/09
p. 51a/03, 51b/03
p.+ yı 51a/04
puhte Far. Olgun, kâmil.
p. 92a/04
p.+ ler 92a/04
pūr Far. Dolu.
p. 25a/03, 30a/11, 41b/04, 41b/09, 47a/05

p. (‘aql-ı p.) 29a/07
p. (‘azîz-i p.) 43b/09, 49a/12,
53b/06

p. (hikâyet-i p.) 3a/06, 95a/01
p. yâr-ı p. 74a/06, 91a/03

-R-

Rabb Ar. Allah.

R. 18a/06, 27a/02, 47a/07, 47b/01,
47b/03, 53a/05, 69a/12, 73b/02, 88b/14,
90a/13, 91b/05

Rabbî Ar. Rabbim.

R. 90a/06, 90a/10, 90a/11

râbi‘ Ar. Dördüncü.

r. 81a/06

faşl-ı r. 18a/14, 5b/15

faşl-ı r. ve ‘işrûn 33b/08

rağiya'llâhu ‘anhu “Allah ondan razı olsun” anlamında dua ve saygı sözü.

r. 69b/12, 76a/08

rağiya'llâhu ‘anhumâ “Allah o ikisinden razı olsun”

r. 89a/12

rağiya'llâhu te‘âlâ ‘anhu “Yüce Allah ondan razı olsun”

r. 16b/13, 34b/10, 36a/06, 37b/11,
69b/12

Râfizi Ar. Râfızîlik fırkasından olan, râfızîlik görüşünü benimsemiş kimse.

R. 70a/13

rağbân Ar. İstekliler, rağbet edenler.

r.-ı sened-i țariķât 29a/12

râh Far. Yol.

r. 91a/02

r.-ı dâlâletde 2a/14

r.-ı fûrkatde 23a/03

r.-ı hâķiķat 21a/03, 29a/11

r.+ ina 44b/12

r.+ inuñ 86a/05

r.+ uñda 15b/15

râha

r. 68b/01

râhat Ar. Üzüntüsüz, tasasız, kedersiz bir halde bulunma.

r. olmazdı 3b/07

rahîm Ar. Merhabetli, esirgeyen koruyan, acıyan.

r. 69a/12

rahimehumu'llâh Ar. “Allah ona rahmet eylesin” mânâsına gelen; duâ, hürmet ve saygı ifâdesi.

r. 72b/12

Rahmân Ar. Dünyada her canlıya mümin kafir ayırdetmeksizin herkese merhamet eden Allah.

r. 53b/05, 69a/12

rahmet Ar. Acıma, esirgeme.

r. 13b/01, 46a/13, 64a/03, 68b/02,
69a/10, 70a/12, 75b/11, 76b/12, 92a/06

r. (bağr-i r.) 68a/13

r. (nür-ı r.) 70b/02

r.+ den 57a/03

r.+ e 62a/05

r.+ e (deryâ-yı r.) 69b/11

r.+ e (nür-ı r.) 94b/04

r. eyler 10b/12

r.+ i 13b/06, 17b/04, 34b/01,
42a/04, 4a/13, 62a/03, 81b/07, 95a/04,
95a/07

r.+ idür 17a/15, 20b/03

r.+ in 62a/02

r. itmese 50b/03

r. itmezem 69a/15

r.+ üm 69a/15

rahmetu'llâh Ar. Allah'ın rahmeti.

r. 9b/10, 26b/02

rahmetu'llâhi ‘aleyh Ar. Allah ona rahmet etsin.

r. 21a/07, 59a/08, r. 75a/06, 85a/05

rahmetu'llâhi te‘âlâ ‘aleyh: Ar. Yüce Allah ona rahmet etsin.

r. 12a/14

rahmetu'llâhi ‘aleyhi rahmeten vâşi‘aten Allah'ın geniş olan rahmeti onun üzerine

olsun. Ar. Allah'ın geniş olan rahmeti onun üzerine olsun.

r. 21a/07

rahmetu'llâhi te'âlâ 'aleyhi rahmeten vâşi'aten Yüce Allah'ın geniş olan rahmeti onun üzerine olsun.

r. 88b/08

rām Far. Boyun eğme, itaat

r. olmaz 7b/02, 7b/04

r. olsun 7b/08

ra'na Ar. Güzel, hoş.

r. 95b/08

raşad Ar. Gözetleme, tarassut etme.

r. 7a/04

raşduķ Far. Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya.

r.+ ı 84b/12

rāst Far. Rastlama, tesadüf.

r. geldi 13a/02, 21a/11, 25a/07

r. gelüp 10a/13

rāstlık Doğruluk, doğru sözlü olmak.

r. 52b/11

r.+ dan 53b/02

r. it 52b/07

Ravza Çayır çimeni bol olan yer, bahçe.

R.-i Mübârekeyi 48a/03

rāyegān Far. Karşılıksız, bedelsiz, bedava.

r.+ dur 88a/08

rāyihā Ar. Koku

r. 72a/13

r.+ sı 44b/11

rāz Far. Gizlenen şey, sır.

r.+ uñ 66b/08

r.+ uña 66b/07

r.+ uñı 65a/05, 65b/03

rāzı Kabul eden, uygun bulup benimseyen, olana boyun eğip rızâ gösteren.

r. 27a/01, 27b/15, 28a/11, 28a/12, 38a/10, 45a/02, 70b/01

r. ol 27b/05

r. oldılar 63a/09

r. olmayup 28b/01, 79a/02

r. olsun 14b/02

r. olup 63a/08, 90a/04, 95a/02

r. olursañ 38a/08

r. vü şâkir oldılar 7b/01

r.+ yam 38a/14

recā Ar. Dilek, istek.

r. 10b/12, 10b/14

senden r. 74a/04

r. eyledi 60b/09

r. eylediler 9a/01

r. iderem 28a/13

r. idüñ 9a/02

r.+ ların 9a/03

r.+ muz 38a/03, 8b/13

r. olunur 24b/01

r.+ sına 30a/03

receb Ar. Arabî ayların cemâziyelâhir ile şâban arasında kalan yedincisi, üç ayların ilki.

r. 95a/14

recim Lanetlenmiş, mel'un.

oldı r. 55b/11

r. oldu 12a/02

redd Geri döndürme, kabul etmeme.

r. 79a/11, 80b/02

r. itdiler 73a/15

r. itmeyüp 71b/15

r. itmez 9a/02

ref' Ar. Yukarı kaldırma, yükseltme.

r. idüp 92a/07

refiķ Ar. Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

r. 4a/15

reh-nümā Far. Yol gösteren, kılavuz.

r. 38b/09, 90b/14, 95b/07

r.+ dur 15b/14

r.+ sı 79b/07, 86a/01

rehā Far. Bolluk, genişlik.

r. 16b/08, 17b/12, 62a/03, 75b/15

rehber Far. Yol gösteren, kılavuz.

r.+ i 55b/12

rek'ât Ar. Namazda kıyam, rükû ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm.

r. 19a/08, 19a/10, 90a/05

remz Ar. Gizli ve kapalı bir surette söyleme.

r.+ le 41b/14

r.+ dür 88a/01

r.+ i 12b/09, 15b/04, 17b/08, 17b/11, 3a/04, 44b/13, 94b/07

renc Far. Zahmet, eziyet, ıztırap.

r.+ dür 30a/11

reng-â-reng Far. Çeşit çeşit renkli, renk renk.

r. olmuşsın 61b/01

renk Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum, renk.

r. 17b/06

r.+ e 17b/06

resm Ar. Yazma, çizme, desen.

r. 54b/02

Resûl Ar. Peygamber, yalvaç.

R. 30a/08, 38b/08

Hzret-i R. 41a/05

ğavl-i R. 74a/02

R.-i Ekreme 2a/05

R.-i Hudâ 38b/08

R.+ i 66b/07

R.+ ine 70a/09

R.+ üñ 62a/04, 70a/14

Resûlu'llâh Ar. Hz. Muhammed.

R. 15b/09, 16a/05, 16a/06, 16a/14, 16b/03, 17a/08, 17a/09, 19b/11, 26a/11, 41a/13, 45a/12, 45b/04, 48b/12, 49a/02, 61a/02, 61b/10, 64a/06, 69b/13, 70a/02, 89a/01, 89a/03, 89a/07, 89a/10, 89b/09, 89b/11, 89b/15

aşhâb-ı R. 89b/06, 90a/15

Hzret-i R. 25b/13

R.+ a 17a/06

R.+ dan 17a/12

R.+ uñ 17a/15, 88b/13, 89b/07

Hzret-i R.+ uñ 16b/01

reşâd Ar. Hak yolunda yürüme.

ğakikat-i r. 38b/07

revâ Far. Layık, uygun.

r. 86b/02, 87a/04, 87a/06

r.+ dur 84b/09

r. görmeyesin 61a/09

r.+ mıdur 79a/05

revân Far. 1. Yürüyen, giden 2. Akan.

r. 5b/13, 61b/06, 82a/11, 90b/11, 95b/07

r. ol 96a/02

r. oldı 10a/11, 12b/09, 13a/13, 21a/13, 31b/11

ğan r. oldı 13a/05

r. olup 22b/13

revâne Far. Giden, yürüyen.

şeb-i r. 52b/15

r. oldı 35a/01, 50b/01, 52a/06, 54b/08

r. oldılar 5a/13, 67a/15

re'y Ar. Fikir görüş düşünce.

r. 2b/05

r. ü tedbîr itdiler 49b/13

r.+ üm 83b/02

reyhân Ar. Fesleğen.

r. 17b/08, 86a/13

r.+ a 77b/09

Rıdvan Ar. Özel İsim. Cennetin kapıcısı olan melek.

R. 19a/07, 19a/09, 19a/10, 19a/11, 19a/12, 19b/02

R.+ a 19a/07

rihlet Ar. Dünyâdan âhirete göçme, ölme, vefat.

r. eyledi 89a/11

r. iderken 89a/02

r. idüp 93b/04

riżâ Ar. Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk.

r.-yı Hakkâ 87b/06

r.+ m 28a/11

r.+ sından 89a/10

nâ-çâr r. virdüm 87a/08

r. virmeyüp 89a/08

r. virüp 28a/04, 6b/02
rızk Ar. Allah tarafından herkese takdir edilen nîmet.
r. 49a/10
r.+ umı 32a/05
r.+ uñı 32a/02
ri'âyet Ar. Saygı, sayma, îtibar.
r. 45b/07, 75b/09, 83b/05, 83b/11
r. (it r.) 61a/07
r. (itmezdi r.) 61a/05
r. eyle 64a/03
r. eyledi 35b/01, 77a/10
r. ider 65a/01
r. iderdi 61b/14, 64b/12
r. it 64b/15
r. ü ihsân 61b/13
ricâl Ar. Belli bir mevkiye erişmiş kişiler, ulular.
r.-i kâmil 31a/01
ricâlül'- ğayb Gayb erenleri.
r.- ğayb 42a/02, 91a/09, 93b/14
r.+ ı 91a/13
ridâ Ar. Dervişlerin omuzlarına attıkları, gereğinde seccâde veya yorgan gibi kullandıkları yün örtü.
r. 50a/15
rind Far. Kalender. Aldırışsız, dünya işlerini hoş gören.
r. 54a/09
rivâyet Ar. Anlatma, nakletme, aktarma, söylenti.
r. 73b/06
riyâ Ar. Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük.
r. 2b/13, 42a/09, 42a/14, 42b/01, 43b/04, 43b/06, 43b/08, 43b/09, 43b/11, 44b/11, 44b/14
r.. (ehl-i r.) 42a/11, 43b/03
r.+ dan 43b/07, 43b/08
r.+ dur 42a/07
riyâzet Ar. Az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin

aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak sûretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme.
r. 18a/12, 18a/13, 19b/03, 19b/04, 19b/07, 19b/08, 2a/13, 91b/15
r. çekdirüp 18a/10
r.+ e 18b/04
r. eylemek 19b/05
r. eyleyen 19b/04
r. eyleyüp 18a/13
r. itdi 18b/02
r.+ le 18b/01
rûh Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan, ona hayat gücü, hayat cevheri, can.
r. 39b/06
r. (ğidâ-yı r.) 3a/08
r.-ı mâ 12a/12, 46a/14, 69b/08
r.+ dur (ğidâ-yı r.+ dur) 3a/08
r.+ ı 56b/11
r.+ ma 60a/06
r.+ mı 18b/15, 19a/01
r. (kabz-ı r.) 18b/09
r.+ um 18a/14, 45a/04, 61b/12, 70b/02
r.+ umı 18b/11
ruḡṡat Ar. İzin, müsaade.
r. 17b/13
rûhu'llâh Ar. Allah'ın ruhu.
r. 14a/06
Rûm Ar. Anadolu
R.+ da (diyâr-ı R.+ da) 22b/15
rumûz Ar. Remizler, işaretler, gizli anlamları olan imalı sözler.
r.+ ı 94b/07
rû-siyâh Far. Yüzü kara, ayıbı oaln.
r.-siyâh 5a/03
rûşen Far. Parlak, aydınlık, aydın.
r. 45a/11, 70a/01, 82b/10, 92a/02.
r.+ dür 25b/09
r. kıılır 41b/02
rûz Far. Gün, gündüz.
r. 15b/06, 43b/05, 87b/14

rūzī r.-ı ezelde 1b/14
Far. Nasip, kader, kısmet.
r. kıldı 40a/04

rūcū' Ar. Dönme, geri dönme.
r. itdi 28b/03

rūsvāy Far. Rezil, haysiyetsiz, itibarsız.
r.-i 'ālem oldılar 83a/02
r.-i 'ālem olup 78b/01
r.-i 'ālem olurun 42b/15
r. olasin 77b/02
r. olmışdur 65a/04
r. olur 27b/02

rū'yā Ar. Düş.
r.+ sında 17a/01

rūzgār Far. Zaman, devir.
r. 87a/15

-S-

sa' ādet Ar. Mutluluk.
s.+ de 8a/07
s.+ den 83a/03
s.+ dür 53b/01
s.+ e irdi 82b/05
'izzet ve s.+ e irişdügin 8a/03
devlete ve s.+ e irişe 6a/05
s.+ ine irişdi 23b/03
āsitāne-i s.+ üñüze 7b/03

sa' ādetlü Mutlu.
s. 7b/03

sā' at Ar. Vakit, zaman, an, saat.
s. 52a/11, 56a/09, 67b/04, 72a/04
s.+ de 20a/02, 20b/02, 62b/15
s.+ den 93a/14

şabāḥ Ar. Sabah vakti, sabah.
ş. 12b/10, 25a/11, 28b/05, 39a/06,
40b/13, 47a/08, 47a/09, 47a/13, 47a/14,
49b/06, 56b/03, 56b/06, 56b/08, 63a/14,
67a/07, 91a/10
ş.+ a 12b/10, 49b/05, 51b/02,
56b/07, 63a/10, 80b/01
ş. oldı 67a/07

sābıḳ Ar. Geçen, geçmiş, eski.
s. (üslüb-ı s.) 48a/12

şabr Ar. Sabır.

ş. 6a/02
ş.-kār 8a/12
ş.+ la 8a/07, 8a/09, 8a/10, 8a/11

sābi'
s. (faşl-ı s.) 11a/02
s. (faşl-ı s. 'aşer) 23b/09
s. (faşl-ı s. ve 'işrūn) 38b/12

şabr Ar. Sabır. Krş. şabır.
ş. 8a/07, 15a/06, 66b/05
ş. eyle 45a/06, 7b/07
ş. eyledi 6b/08
ş. eylese 95a/07
ş. eyleye 80b/13
ş.+ ı 8a/02, 8a/13
ş.+ ıla 8a/08, 8a/09
ş. ide 6a/05
ş. idebilürseñüz 40b/13
ş. idemeyüp 28a/07, 90a/14
ş. iden 6a/04
ş. iderdi 6a/07
ş. iderse 95a/03
ş. idüñ 40b/13, 6a/08, 6a/10,
90a/03
ş. idüp 6a/01, 6a/05, 90b/01,
95a/06
ş. it 8a/08
ş. itdi 6b/13
ş. itse 8a/11
ş.+ um 28a/04

şabūr Ar. Sabrı çok olan, çok sabırlı
(kimse)
ş. 6a/03
'abd-i ş. 6a/01

Şabūr Ar. Özel İsim.
Ş. 6a/06, 6b/07, 7b/05, 7b/11,
7b/15
Ş.+ a 7b/15
Ş.+ ı 7b/10
Ş.+ uñ 7a/12

şaç Saç.
ş. 92a/06
ş.+ ı 4b/04

şaç- Saçmak, dökmek.

ş.- dı 59a/09
 ş.- up 39a/08, 94a/10
şaçıl- Saçılmak, dağılmak.
 ş.- ur 39b/01
şad Far. Yüz sayısı, 100.
 ş. 55b/01, 55b/02, 55b/06
 ş. (dil-i ş. pâreyi) 42a/03
şadâ Far. Ses, âvaz.
 ş. 37b/04
 ş.+ sını 65b/11
şadaka Ar. Sadaka, bağış.
 ş. 64a/06
 ş. vü ihsân 60b/14
şadef Ar. Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı.
 ş. 17b/07
şadık Ar. Sadakati ve bağlılığı olan.
 ş. 68b/03, 77a/03
 ş. (‘ âşık-ı ş.) 82b/15
 ş. (yâr-ı ş.) 95b/14
 ş.+ dur 17b/12
 ş. ola 4a/11
şadıkâne Ar. Sadık olana yaraşır şekilde.
 ş. 52b/07, 77a/05, 77a/06,
 79b/06, 95b/01
şadis Ar. Altıncı.
 s. (faşl-ı s.) 9b/10
 s. (faşl-ı s. Êaşer) 21a/03
 s. (faşl-ı s. ve ‘aşrîn) 37b/09
şadr Ar. Bir şeyin başı, baş tarafı, en yüksek yeri.
 ş.+ a 22a/08
şaf Ar. Sıra, saf.
 ş. ş. 32a/10
 ş. bağlamış 26a/05
şâf Ar. Temiz, saf, halis.
 ş. itmek 44b/09
şafâ Ar. Gönül şenliği, kedersizlik, zevk, eğlence.
 ş. 22b/09, 80b/13
 ş. (ahbâb-ı ş.) 3a/09
 ş.+ dur 15b/15
 ş. itdük 87a/15

ş. (zevk u ş. itmege) 27b/14
 ş.+ sı 94b/09
 ş.+ sını 42b/11
 ş.+ yla 87a/15
şâfi Ar. Temiz, hâlis, saf.
 ş. 33a/01
şafiyu'llâh Hz. Adem.
 ş. 68b/14
şâğ T. Solun zıddı, sağ.
 ş. 16a/14, 16b/01, 20a/08,
 20b/06, 23a/15, 89b/14
şâğ 1. Yaşamakta olan, hayatta bulunan, diri, canlı olan 2. Sağlam, sağlıklı, sıhhatli.
 ş. 43a/06, 62b/08, 69b/05,
 72a/06,
şâğâyir Ar. (<şâğâ'ir) Hakkında açık hüküm bulunmayan küçük günahlar.
 ş.+ dür (günâh-ı ş.) 95a/09
 ş.+ i (günâh-ı ş.) 95a/10
şâğış Sayı, miktar, adet.
 ş.+ uñ 69b/05
şâğışınca Sayısı kadar, sayısınca.
 ş. 90a/12
şâhâbe Ar. Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan müslümanlar, sahâbiler.
 ş.-i güzîn 17a/11
 ş.-zâde 76b/04, 76b/06
şâhib Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.
 ş.-i hâne 53a/08
 ş.-i kerâmet 19b/11, 85a/07,
 90b/05
 ş.-i kerâmetdür 22a/03
 ş.-i Qur'an 37a/09
 ş.-i luğf 34a/10
 ş.-i vişâl 90b/11
 ş.+ i 53a/07, 70a/07, 87b/12,
 88b/13, 88b/15, 89a/01
 ş.+ ine 68a/06

şahîh Ar. Yalan veya hayal ürünü olmayan, gerçek, doğru.

ş. 37b/01

şahrâ Ar. Çöl.

ş. 93b/09

ş.+ da 9a/11

ş.+ sında 9a/08

ş.+ sından 8b/04

ş.+ ya 64a/15

ş.+ yı 10a/13, 81a/11

Sa'îd Ar. Özel isim.

S. 35a/03, 35a/05, 35a/11

sa'îd Ar. Kutlu, uğurlu, mübârek.

s. 64b/14

şâ'im Ar. Oruç tutan, oruçlu.

ş. 73a/06

şakal Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü.

ş.+ ina 58a/03

ş.+ lu 31b/13, 93b/11

şakın- Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.

ş. 25b/03, 43b/08

ş.- mazsın 69b/03

ş.- uñ 35a/08

ş.- up 52b/11

şakın Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü.

ş. 29a/05, 39b/12, 39b/13, 58b/10, 66b/04, 77a/02, 78b/10, 84b/15, 90b/13, 94b/10

sâki Ar. İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.

s. 1b/14

sâkin Ar. Yerinde duran, hareketsiz.

s. 52b/01, 5b/15

s. oldı 46b/10, 46b/11

şakla- Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak.

ş. 27b/07, 53a/05, 65a/15

ş.- duñ 28a/10

şal- Koymak, bırakmak

ş.- dı 13b/02, 19a/10, 51a/11

nażar ş.- dı 50b/11

zindâna ş.- dı 81a/07

ş.- dılar 67b/06, 7a/04

nażar ş.- duğ 87a/10

ş.- ı 52a/05, 78b/08

ş.- ıvirdiler 7a/08

ş.- ma 5a/04, 95b/15

ş.- uñ 7a/03

şal Yük veya insan taşımaya mahsus bir taşıma aracı.

ş. 34a/07

şalâ Ar. Namaz.

ş.+ ya 34b/15

şalâh Ar. İyi duruma gelme, düzelme, iyileşme, iyi olma.

ş. 46b/05

ş.+ dur 58b/12

şalât Ar. Namaz.

târik-i ş. 45a/11, 46a/09

ş.+ ı 46a/12

târik-i ş.+ uñ 46a/14

şalb Ar. Asmak, darağacına çekmek.

ş. 72a/04

ş. eyle 24b/14

ş. eylerdi 25a/01

ş. iderdüm 7a/01

ş. idesin 57a/10

ş. idüñ 58a/13

ş. itdi 25a/09

ş. itdiler 72a/05

ş. itdürürdi 6b/11

şalın- Sallanmak, sarkmak, uazanmak.

ş.- dı 39a/11

şalındur- Sallandırmak.

ş.- dı 50b/01

şâlih Ar. Dînin emrettiği hususlara uygun davranan, iyi amel sâhibi, günah işlemekten kaçınan (kimse).

ş. 43b/14, 48a/02, 48a/04, 48a/06, 48a/08, 49a/01, 91a/08, 92a/08, 92a/09, 92a/10, 92a/12, 92a/15, 92b/02, 92b/05,

92b/06, 92b/07, 92b/10, 92b/13, 92b/15,
93a/01, 93a/02, 93a/08

ş.(merd-i ş.) 93a/09, 93a/11,
93a/12, 93b/06, 93b/12, 93b/13, 94a/02,
94a/04, 94a/15

ş.+e (merd-i ş.+e) 93b/08, 94a/01,
94b/01

ş.+ i (merd-i ş.+ i) 94a/11

şâliha Ar. Sâlih kelimesinin kadını ifade eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

ş. 40a/06, 6b/05

sâlik Ar. Bir tarîkata girmiş, bir mürşide bağlanarak mânevî yolculuğa çıkmış olan kimse.

s.+ i 86a/05, 94b/12

şâliş Ar. Üçüncü

faşl-ı ş. 5a/05

faşl-ı ş. ve ‘işrûn 32b/02

faşl-ı ş. ‘aşer 17b/14

şalkım Bir sap üzerinde aşağıya doğru sarkmış biçimde toplu halde bulunan üzüm tanelerinin meydana getirdiği bütün.

ş. 31b/13, 32a/04

şalla’llâhu

ş. 19b/11, 47b/15, 48b/13

ş. ‘aleyhi ve sellem 61b/11

ş. te‘âlâ ‘aleyhi ve se’llem 15b/09

ş. te‘âlâ ‘aleyhi’sselâm 5b/09

ş. te‘âlâ ‘aleyhi ve se’llem 68b/05

ş. te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem 88b/10

salţanat Ar. Hükümdarlık, saltanat.

s. 94b/06

s.+ ı 83b/01

s.+ ina (‘azamet-i s.) 66b/15

sâmin Ar. Sekizinci.

ş. (faşl-ı ş.) 12a/12

ş. (faşl-ı ş. ‘aşer) 25b/07

ş. (faşl-ı ş. ve ‘işrûn) 40a/02

şan- Zannetmek, saymak, farz etmek, adetmek, düşünmek, tahmin etmek.

ş.- asın 58b/08

ş.- dı 50b/02, 76b/03

ş.- ma 30a/10, 30a/11

ş.- up 54a/02, 81a/06

ş.- urdı 52b/03, 53b/15, 54a/15,
63b/13

ş.- urlardı 60b/07

saña Sana (“sen” zamirinin yönelme durumu hali).

s. 7b/08, 10b/12, 16a/09, 17a/04,
17a/12, 17b/08, 1b/12, 20b/05, 22a/05,
29b/05, 35b/09, 36a/07, 38a/10, 39b/05,
39b/06, 39b/11, 3a/11, 3b/09, 41a/07,
42a/01, 42a/05, 42b/12, 43b/08, 44b/03,
45a/03, 45a/04, 46a/06, 49a/11, 50a/09,
53b/05, 60a/08, 61a/05, 62b/12, 63a/04,
65a/14, 69a/09, 69a/10, 69a/11, 69a/15,
6a/11, 71b/01, 71b/06, 71b/10, 72b/06,
75a/15, 75b/08, 76a/10, 77b/01, 78a/11,
80b/02, 80b/08, 81a/15, 82a/03, 82a/05,
84a/12, 88a/01, 88a/04, 89b/11, 89b/12,
90a/13, 90b/12, 90b/15, 92a/02, 92a/10,
92b/14, 93a/07, 93a/12, 93b/06, 94a/12,
94b/10, 94b/11, 94b/12, 94b/13, 95b/09.

Şan‘â Özel İsim.

Ş. 5a/08

şan‘at Ar. Hüner, marifet, sanat, iş.

ş. 21a/09, 70a/05, 77a/01, 91b/15

sancaç Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak.

s. 85b/14

şancıl -Saplanmak, batmak.

ş.- dı 46a/07

şâni‘ Ar. “Yaratan, halkeden” anlamında Allah için kullanılır.

ş. 1b/06

şâni Ar. İkinci.

ş. (faşl-ı ş.) 4b/01

ş. (faşl-ı ş. ‘aşer) 16b/12

şâniyen Ar. İkinci olarak.

ş. 68b/08, 79a/15

şanki Far. Farz edelim ki, güya, sanki.

ş. 37b/03, 68a/11
şap- Yön değiştirmek.
ş.- ar 3a/03
şar- Bir şeyi üzerine başka bir şey dolayarak onunla kaplamak, içine almak, örtmek.
ş.- alar 93b/01
ş.- up 65a/11
şarar- Rengi sarıya dönmek.
ş.- mış 91b/14
sarāy Far. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli binâ.
s. 12b/05, 12b/07, 53b/10, 54b/15, 55a/11, 78a/07, 78a/08, 78a/10, 78a/11, 83b/07, 86b/05, 88a/03
s.-ı cismümi 88a/12
s.+ a 55a/12, 78a/12, 78a/13, 7b/07, 7b/08, 7b/09
s.+ dan 78b/13
s.+ ı 53b/13, 55a/11, 78a/07, 86b/02, 86b/03, 88a/08
s.+ imuñ 86a/14
s.+ ina 20a/05, 20a/07, 25a/10, 7a/14, 84a/11, 87a/11
s.+ ında 36a/12
s.+ ından 12b/10, 25a/06, 25a/09, 26b/09, 89a/11
s.+ ımı 20a/09
s.+ imuñ 86a/05, 8a/03
s.+ lar 6b/09, 87b/01
s.+ ları 86b/15
s.+ um 12b/06, 86a/11
s.+ uñ 20a/03, 53b/11, 78a/08
sarāydār Far. Büyük konak vb. yerlerde sofraya, alışveriş ve mutfak işlerine yardım eden, şamdanları, mangalları hazırlayan vb. işler yapan uşak, ayvaz.
s.+ ı 86a/14
Säre Ar. Özel isim.
S. Hātūn 82b/06
şarf Ar. Harcama, masraf etme.
ş. eyleme 29a/04

ş. iderdi 56b/09
ş. idersem 64b/08
Şarı Şaltık Özel İsim.
S. (Sultān Ş. Baba) 60a/13
Ş. Sultān 60b/09
S. (Baba Ş.) 60b/09
şarıl- Kucaklamak.
ş.- dı 78b/07
ş.- mış 50b/08
şarımsak Zambakgillerden, 25-100 cm yükseklikte, yapraklarında, saplarında ve toprak altındaki soğanında kokulu yağ bulunan bir kültür bitkisi.
ş. 71a/14, 72b/01
şarımsaklı İçine sarımsak katılmış olan, sarımsaklı.
ş. ş.+ lı 71a/07, 71a/11, 71b/07, 72b/01
şarışın Sarı saçlı ve beyaz tenli kimse.
ş. 26a/06
şarîh Ar. Açık, aşikar.
ş. (zūlm-ı ş.) 37b/01
şarrāf Ar. Altın, madeni ve kağıt paraları birbiriyle değiştirmeyi, bozmayı, tahvil alışverişi yapmayı meslek edinmiş kimse.
ş. 27b/04
şarşar Ar. Şiddetli ve soğuk esen rüzgar.
ş.-ı maḥabbet 15a/05
şat- Bir mal ya da mülkü para karşılığında vermek, satmak.
ş.- armış 37b/02
ş.- ayın 93a/04
ş.- dı 79a/14
ş.- dılar 77a/09, 77a/10
ş.- dum 93a/09
ş.- mış 59a/05
ş.- up 93a/06
şatıl- Satılmak.
ş.- maz 49b/09
şatun “Bedelini ödeyerek bir şey almak” anlamına gelen “satın almak” birleşik eyleminde geçen söz.
ş. aldum 79a/04

ş. almayasın 84b/11

sāye Far. Gölge.
s.+ si 83a/08

şāyim Ar. (<şāl'im) Oruçlu.
ş. 42a/13, 46b/06

sāyir Ar. (sā'ir) Başka, diğer, öteki, öbür.
s. 17b/03, 48a/05
s.+ lerinūñ 63a/05

sāz Far. Çalgı.
s.+ ı çalar 83a/06

seb'a Ar. Yedinci.
s. (faşl-ı s. ḥamsīn) 82b/15
s. (faşl-ı s. ve erba'īn) 68b/03
s. (faşl-ı s. ve şelāşūn) 53b/06

sebāt Ar. Sözünden ve kararından dönmeme.
ş.+ ı 58b/11

sebeb Ar. Sebep, neden.
s. 89a/09, 95b/02
s.+ den 11a/07, 12a/03, 13a/15, 25b/09, 38a/01, 41a/06, 49a/01, 55b/10, 59a/01,
61b/15, 69b/13, 70a/06, 72b/15, 73a/13, 73b/14, 78b/04, 79a/11, 81a/09, 82a/06,
84a/14, 89a/01, 8b/04, 9a/13
s.+ i 11a/10, 15b/07, 18a/08, 44a/09
s.+ inden 18a/07
s. oldı 72b/03, 88a/10, 9a/12
s. olmuşdur 28b/15
s. olur 5a/07

sebīl Ar. Bolluğundan dolayı herkese su gibi bedāva dağıtılan veya çok ucuza satılan şeyler için kullanılır.
s. idüp 61b/15

sebze Far. Kök, sap, yaprak ve çiçeklerinden çeşitli yemekler yapılan veya çiğ olarak yenen yeşil bitki ve otlara verilen ortak ad, zerzevat.
s. 17b/07
s.+ si 66a/06

seccāde Ar. Üzerinde namaz kılınan küçük halı.
s. 53a/02, 94a/04, 94a/08
s.-nişīn 8b/06
s.+ mi 19a/10
s.+ nūñ 53a/07
s.+ sin 19a/10
s.+ sini 85b/06
s.+ ye 53a/08
s.+ yi 93b/03, 93b/04, 94a/03, 94a/05

secde Ar. Secde.
s.-i şükr eyledi 48b/01
s.+ de 11b/14
s.+ den 11b/15
s. itdiler 12a/01
s. itmediler 11b/14
s.+ ye 28a/09

sedd Ar. Geçmeyi ve aşmayı önlemek için boyuna çekilmiş duvar, engel.
s. olur 52b/09

sefāhat Ar. Aşırı derecede zevk ve eğlenceye düşkün olma.
s. 22a/15, 81a/15

segirt- Ar. Koşmak.
s.- üp 21b/14, 46a/07

seḫāvet Ar. Cömertlik, el açıklığı.
s.+ in 17b/02

seher Ar. Tan yerinin ağarmasından az önceki zaman, tan vakti.
s. 13a/01, 82b/03
s.+ de 82b/02

seḫḫār Ar. Büyücü, sihirbaz.
s.+ dur 16a/07

sehv Ar. Kasten yapılmayan, yanılıyla yapılan.
s. 26b/05

sekiz biñ Sekiz bin, 8000 (sayı ismi)
ehl-i s. 1b/06

Sekrān Özel isim.
S. 10a/07

selām Ar. Selam.
s. 48b/03, 82a/08, 93b/03

s. eyle 86b/14
s.+ ın 31b/15, 53a/01, 89b/04,
91a/12
s. idüp 43a/04, 89b/11
s. olsun 49a/11, 70a/15
s. virdi 18b/08, 23a/08, 31b/15,
40a/14, 41a/12
s. virdiler 53a/01, 89b/03, 91a/11,
93b/08
selâmen Ar. Selamet, zararsız.
s. 82a/08
selâmet Ar. Esenlik.
s. 15b/12, 19b/04, 49a/11,
61a/06, 66b/11, 72a/06, 82a/08, 82b/05,
82b/06,
8b/02, 96a/05
s. bulmayup 12a/07
s. eyleye 60a/08
s. ide 90b/12
s. virüp 19b/13
şelâşe Ar. Üç (sayı ismi).
ş. (faşl-ı ş. 'erba'în) 62a/11
ş. (faşl-ı ş. ve hamsin) 76a/02
ş. (faşl-ı ş. ve sittin) 94b/12
şelâşün Ar. Otuz, otuzuncu (sayı ismi)
ş. (faşl-ı ve şemân ş.) 55b/15
ş. (faşl-ı hadî ve ş.) 45a/04
ş. (faşl-ı hâmis ve ş.) 49a/11
ş. (faşl-ı ş.) 43b/09
ş. (faşl-ı seb'a ve ş.) 53b/06
ş. (faşl-ı sitte ş.) 52b/09
ş. (faşl-ı tis'a ve ş.) 57a/01
selb Ar. Ortadan kaldırma, yok etme,
yok edilme
s. 68a/09
Selîm
Sultân S. Bâyezîd Han 58a/09
sellem : Ar. Selam.
s. 19b/11, 25b/13, 47b/15, 48b/13
şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve s.
15b/09
şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve s.
68b/05

şalla'llâhu 'aleyhi ve s. 61b/11
şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve s.
88b/10
selv Ar. Bir acıyı unutup rahatlamak,
avunmak.
s.+ uñ 19b/04
semâ' Ar. Mevlevilerin zikir esnasındaki
dönüşleri.
s. 22b/05, 82b/09
s. iderek 22b/11
semâ Ar. Gökyüzü.
s. 38b/09
şemân sekiz (sayı ismi).
ş. (faşl-ı ve ş. şelâşün) 55b/15
ş. (faşl-ı ş. ve erba'în) 69b/07
şemâniye Ar. Sekiz (sayı ismi).
ş. (faşl-ı ş. ve hamsin) 85a/02
semâvât Ar. Gökler, gök katları.
s. 30a/14, 61b/04, 70a/01, 70a/05
s.+ a 13b/09, 32a/09, 69b/15
s.+ dan 17b/06
s.+ uñ 70a/03
semir- Besili ve semiz duruma gelmek,
yağ bağlamak.
s.- ür 2b/10
sen Sen (Teklik II. kişi zamiri).
s. 6b/01, 12a/07, 12b/11, 13a/11,
15a/11, 15b/15, 17a/04, 17a/11, 18a/02,
18a/03, 18a/04, 18a/06, 18a/12, 19b/06,
21b/05, 22a/06, 22a/07, 24b/04, 26b/02,
28a/12, 30a/10, 30b/09, 31a/12, 32a/01,
32a/12, 36b/11, 36b/15, 38a/07, 38a/09,
38a/13, 38a/14, 38b/10, 3a/13, 41a/06,
42b/01, 43b/02, 43b/03, 43b/09, 44a/10,
45a/02, 45a/08, 45b/03, 46a/04, 46a/13,
46b/12, 46b/13, 48b/04, 48b/05, 49a/08,
50a/08, 51b/06, 51b/15, 52a/04, 52b/07,
53a/05, 53a/15, 53b/04, 55a/01, 55a/04,
56b/13, 58b/09, 59b/06, 61a/03, 61a/11,
61a/13, 61a/14, 61b/01, 61b/03, 61b/10,
62b/13, 63a/12, 65b/04, 67b/08, 67b/09,
67b/11, 68a/08, 69b/01, 72a/11, 73a/03,
74a/03, 75a/15, 75b/02, 75b/08, 75b/14,

76a/15, 76b/01, 78b/15, 79a/01, 7b/06, 80a/08, 80a/13, 80b/07, 80b/09, 81b/05, 81b/11, 82a/06, 83a/10, 86a/04, 89a/09, 91a/03, 91b/09, 92a/02, 92b/09, 93a/15, 93b/02, 95b/05, 96a/02

s.+ de 12a/05, 18a/13, 40a/01, 55b/14, 5b/12, 77a/01, 89b/15, 90b/13

s.+ den 6a/09, 7b/11, 18b/11, 28a/12, 29b/04, 43b/08, 45a/02, 65b/02, 66b/05, 69a/10

s.+ den recā 74a/04

s.+ i 16b/05, 18b/10, 19b/14, 20b/06, 20b/07, 20b/08, 20b/09, 20b/15, 24b/10, 28b/08, 2a/14, 32a/02, 34a/04, 36a/04, 36b/15, 3b/02, 40b/14, 41a/06, 47b/12, 51b/06, 56a/11, 56a/13, 58a/12, 61a/12, 61a/13, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/07, 62b/05, 66a/01, 72a/06, 72b/03, 73a/02, 73a/03, 76a/10, 79a/01, 79a/04, 81b/02, 82a/04, 83b/03, 84a/12, 86b/01, 89a/09, 92b/14

s.+ sin 18a/02, 18a/04, 78b/06, 90a/01

s.+ süz 83b/03

s.+ üñ 12b/11, 15b/03, 16b/06, 18b/10, 19b/07, 27a/02, 27a/04, 27a/06, 28b/14, 32a/01, 33a/09, 35b/09, 35b/13, 46a/05, 48b/04, 54a/11, 54b/06, 59b/06, 61b/06, 65b/03, 65b/08, 71b/14, 72b/02, 75b/02, 76a/13, 78a/15, 78b/01, 78b/08, 80b/08, 81b/02, 81b/05, 92b/03

s.+ üñle 27b/13, 28a/01, 54b/15, 56a/10, 68b/13, 76b/01, 78b/02, 84a/04

şenā Ar. Övme, övüş.

ş. 2a/05

ş. iderler 25b/12

sene Ar. Sene, yıl.

s.-i mübārekede 5b/10

s.+ ye 48a/09

sened Ar. Tapu.

s. 13b/06

rağībān-ı s.-i ʔarīkāt 29a/12

señek Çam ağacından veya topraktan yapılmış su kabı, su testisi.

s. 27a/15, 52b/06

seng Far. Taş.

s. 78b/01

s.-i bī-vefā 66a/14

ser Far. Baş, kafa.

s. 52b/05

ser-cümle Far+Ar. Hepsisi, tamamı.

s.-cümle 73b/12

ser-çeşme Far. Çeşme başı, su başı, pınar, kaynak.

s.-çeşme-i aqtāb 90b/06

ser-pāsbān Far. Bekçi başı.

s.-pāsbān 24b/15

ser-tāc Far. Baş tacı, çok sayılan, sevilen kimse.

s.-tāc-ı evliyā 90b/06

s.-tāc-ı evliyādur 20b/01

serd Far. Soğuk.

s. 8a/10

serdār Far. Kumandan, bir topluluğun başı.

s. 63a/07

s.-ı faqr 61b/12

s.+ ı 61b/12, 81a/01

s.+ ıdur 16b/14

ser-encām Bir iş, bir durum veya olayın iyi veya kötü sonu, âkıbeti.

s.+ ın 21b/01

ser-gerdān Ar. Başı dönen sersemlemiş, şaşırılmış.

s. 12b/14, 13a/01, 23a/01, 9a/12

s. olup 9a/08, 9a/14

s. oldılar 49b/15

ser-güzeşt Far. Macera, serüven.

s. (aḥvāl-ı s.) 5b/09

s.+ idür 28b/13

s.+ in 8a/02, 52a/09

s.+ iñüz 8a/01

s.+ üm 7b/14, 83b/13

ser-heng Far. Bekçi, yasakçı.

s. 35a/09, 36a/12

serhoş Far. Sarhoş.
s. 47a/10, 58b/06

s. olup 87b/04

seri^ç Ar. Hızlı, çabuk, sür'atli.
s. 11a/15

ser-keş Far. Dik başlı, dik kafalı, inatçı, itâatsiz (kimse), isyankâr.
s. olmak 3a/01

sermâye Far. Ana para.
s. 15b/14
s.+ dür 10b/12

serp- Saçmak, atmak, dökmek.
s.- i 64b/05

serseri Far. Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başıboş, âvâre.
s. 44b/14, 55b/13, 92a/03

serv Far. Servi ağacı, sevgilinin boyu.
s.+ e (nihâl-i s.) 77b/08

server Far. Bir topluluğun en ileri geleni, başkanı.
s. 76b/15
hâzret-i s.-i enbiyâ 61b/13
s.-i enbiyâ 49a/04, 5b/09, 61a/09, 89a/11, 89b/15
hâzret-i s.-i enbiyâyı 16b/15, 61b/09
s.-i kalbüm 10b/05
s.+ e 76a/13
s.+ lik 61a/02
s.+ üñ 26a/02

ser-zeniş Far. Başa kakma, sitem.
s.+ ler 87b/09

ses Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim.
s.+ inden 51a/01

sesle- Seslenmek, çağırarak.
s.- di 51a/01

setr Ar. Gizlenme, örtünme, kapanma.
s. eyle 4b/09

settâru'l- 'uyüb Ar. Ayıpları, kusurları örten.
s. 'uyüb 4b/08

sev- Sevmek, muhabbet duymak.

s. 62a/10, 70a/14
s.- di 14a/04
s.- er 62a/03, 6a/03, 6a/04
s.- erdi 12b/01, 16b/15, 43a/10, 61a/03, 64a/08, 64b/11, 69a/08, 79a/11
s.- erin 79a/01
s.- memekden 60a/10
s.- mese 70a/12
s.- meyüp 62a/12, 64a/02
s.- mez 18a/15, 60a/11, 62a/14, 64b/14
s.- mezdi 21a/07
s.- üp 1b/07, 61b/14

sevâb Ar. Hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükafat.
ş. 17b/14, 29a/09, 75b/11
ş.+ a (gir ş.) 88a/01
ş.+ dur 64a/14
ş.+ ı 18a/14, 95a/14, 96a/05

sevdâ Ar. Kuvvetli istek, arzu, heves.
s.+ dan 81b/06

seven Sevgi duyan kimse.
s.+ ler 62a/01

sevgülü Sevgi ve bağlılık duyulan. Krş. sevgülü
s. 89b/07

sevgülü Sevgi ve bağlılık duyulan. Krş. sevgülü
s. 56b/15

sevinc Beklenen veya hoşça giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk, memnuniyet.
s.+ inden 7b/11

seyâhat Ar. Şhirden şehire, ülkeden ülkeye yapılan yolculuk, uzak yerlere yapılan gezi.
s. idüp 21a/10
s. itmekle 23a/03

seyl Far. Su Taşkını
s. 20b/06, 37b/03, 9b/14

seyr Ar. Gezip dolaşma, gezme, gezinme.
s. 32b/15, 54b/09

s. iderdi 19b/15
s. iderken 4b/05
s. idüp 48b/09
s. itdüm 20a/02
s. itdürdi 19a/05

seyrān Ar. Gezip dolaşma, gezme, gezinti.
s. 86b/08
s. idelüm 86b/15
s. iderek 54b/10
s. iderken 25a/07
s. idüp 87a/07
s. itsünler 87a/02

seyrāngāh Far. Gezme ve seyir yeri, gezi, mesire.
s.+ idur 87a/03
s.+ umdur 86a/15

seyyāh Ar. Seyâhat eden, uzak ülkeleri gezip dolaşan kimse, gezgin.
s. 60a/05

Seyyid-i Ahmed Özel İsim.
S. 72b/13, 73a/03, 73a/04, 73a/08, 73a/09, 73b/01, 73b/06

seyyide'l-mürselīn Ar. “Peygamberlerin efendisi,önderi” anlamında Arapça ibare.
s.-mürselīn 87b/15

şı- Kırmak.
ş.- dı 33a/02
ş.- dılar 67a/10
ş.- duğlarına 67a/14
ş.- duñ 69a/13
ş.- yup 63b/06

şıçra- Herhangi bir ani uyanan veya heyecan karşısında birden sarsılmak.
cānı başına ş.- radı 39a/09, 43a/15

şıçan Fare.
ş. 74b/11
ş.+ a 74b/09, 74b/10
ş.+ ı 74b/07

Şıddīk Ar. İlk halife Hz. Ebû Bekir’in lakabı.
Ş. 17b/01, 17a/14
S. (Ebübekr-i Ş.) 16b/13

şıdk Ar. Doğruluk, gerçeklik.
ş.+ ı 77a/07
ş.+ ın 17b/01
ş.+ la 17b/11
ş.+ uñ 72b/02

şıfat Ar. Sıfatlar.
ş.-ı kabīhanuñ 13b/08
ş.+ ı 1b/04, 14a/14.

şıfat Ar. Sıfat.
ş. 12a/12, 42a/07, 55b/13, 65a/03, 94b/06
ş.-ı kabāhatinden 38b/13
ş.-ı kabāhatle 2a/15
ş.-ı kabāhatüñ 3a/05, 34b/02, 53b/07, 60a/09, 86a/06
ş.-ı kabīh 2b/10
ş.-ı nedāmetüñ 76a/03
ş.-ı nefsi emmāre 2b/11
ş.-ı Şeytāniyyedür 12a/12
ş.+ dan 52b/11
ş.+ dur 12a/06, 18a/14, 34b/01, 60a/10, 65a/03, 76a/04, 83a/02
ş.+ dur (nā-ma‘ kûl ş.) 74a/07
ş.+ ı 32b/05
ş.+ la 18a/15, 83a/02, 91a/05
ş.+ lar 12a/05, 3a/03
ş.+ lardan 2b/12, 57a/02
ş.+ ları 2b/11
ş.+ ların 3b/01
ş.+ larından 19b/09, 45a/05, 49a/12, 65a/02, 68b/04
ş.+ laruñ 8a/14, 11a/02, 17b/15, 23b/10, 26b/07, 32b/03, 42a/06, 47a/06, 62a/12, 70b/04, 74a/06, 79b/14

şıfatlan- Sıfatı kendisinde taşımak.
ş.- sa 34b/01

şığ- Bir şeyin sınırları içine girebilmek.
ş.- maz 53b/02

sığa- Sıvamak, okşamak.
s.- ya 52a/11

şıgın- Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere çekilmek.

ş.- acak 39a/10
şihhat Ar. Sağlık, esenlik.
ş. 8a/06
ş. buldı 42b/08, 62b/11
kemâ-kân ş. buldı 42b/04
şik- Sımsıkı kavramak.
ş.- dı 4a/02
şın- Kırılmak, parçalanmak.
ş.- dı 68a/04
ş.- dururdu 54a/03
ş.- mağ 70b/14
ş.- ur 62b/07
şındur- Kırılmak, parçalamak.
ş.- dı 70b/12
ş.- mağa 70b/10
ş.- mağ 70b/14
ş.- urmı 70b/13
şınuğ Kırık.
ş. 67b/04
sır Ar. Bilinmesi, duyulması, açığa
vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.
s.+ a 85a/12
s. açma 66b/06
s.+ ı 65a/14, 65a/15
s.+ in 66b/08
s.+ ina 70a/10
s.+ ını 47b/03
s.+ larına 50a/01
s.+ uma 86b/04
Şirât Ar. Sıra köprüsü.
Ş. 46b/03
sırça Cam.
s. 54a/01, 54a/12
sırdaş Birbirinin sırlarını bilen ve
saklayan kimselerden her biri, sır ortağ
s. 70a/10, 86b/04
sicil Ar. Mahkeme, tapu, nüfus vb.
resmî dâirelerce tutulan kayıtlar ve bu
kayıtların yazılı bulunduğu belge veya
defter.
s.-i hüccet 56a/10
sihir Ar. Sihir, büyü.

s.+ le 16a/10
sihr Ar. Sihir, büyü.
s. ile (sihrile) 16a/07
sikke Ar. Madeni para.
s. 43a/04
silk- Sallamak, sarsmak, silkelemek.
s.- üp 22a/02
sīm Far. Gümüş
s. 30a/11, 64b/12
sīmīn Far. Gümüşten yapılmış, gümüş.
s. 86b/11
sīne Far. Göğüs, bağır.
s. 12b/15, 23a/01, 23a/02
s.+ dedür 56b/11
sinir (<singir) Kas kirişi ve zarı.
s. 33a/01
sipāhī Far. Osmanlı ordusunda bir sınıf
süvâri askeri.
s. 49b/11
s.+ ler 52a/13
s.+ ye 52a/07
sīret Ar. Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi,
karakteri, dışa akseden davranışı.
s. 95b/05
sitte Altı (sayı ismi).
faşl-ı s. hamsīn 80b/11
faşl-ı s. şelâşün 52b/09
faşl-ı s. ve erba^cın 66b/12
Sittī-i Nefise Ar. Özel İsim.
S. 73a/02,
72b/12, 73a/01, 73a/07, 73a/10,
73b/01, 73b/06.
S.+yi 73a/08
sittīn Ar. Altmış. (sayı ismi)
s. (faşl-ı s.) 88b/04
s. (faşl-ı işnâ ve s.) 92a/05
s. (faşl-ı ihdâ ve s.) 91a/03
s. (faşl-ı şelâşe ve s.) 94b/12
siyâh Far. Kara.
s. 14a/07, 51a/10, 51b/01,
51b/11, 52a/10, 52a/11, 84a/07
s.-çerde 33a/01
s.-püş 53a/11

s.+a (çāh-ı s.) 7a/02
s.+ ı (hāl-i s.) 77b/09
s.+ uñ 51a/11
siyāset Ar. Cezâ, özellikle îdam cezâsı.
s. 63b/08
siz Siz (çokluk 2. kişi zamiri).
s. 24b/07, 28a/03, 36b/04,
50a/02, 50a/05, 50a/14, 58a/05, 59b/14,
61b/05, 67a/13, 67b/14, 75a/02, 77b/04,
83a/14, 84a/13, 87b/05, 89a/13, 89b/04,
89b/07, 93b/13
s.+ den 36b/07, 40b/07, 86b/06
s.+ e 23a/09, 36b/04, 43a/04,
50a/03, 50a/10, 65a/09, 67b/13, 67b/15,
82b/11, 85b/04, 87b/04, 93b/04, 94a/05
s.+ i 33a/11, 61b/05, 73a/11
s.+ lerden 38a/03, 8b/13
s.+ lere 38a/14, 59b/14
s.+ leri 38a/01
s.+ lerüñ 36a/07
s.+ üñ 9a/02, 13a/10, 36b/08,
44a/08, 44b/08, 50a/01, 50a/05, 50a/10,
50b/04, 59b/15, 62b/15, 63a/01, 87b/07,
87b/08, 89b/08
s.+ üñle 58a/03
şofra Ar. Üzerine yemek yenilen yaygı
vb.
ş.+ yı 80a/12
şoĥbet Ar. İki veya daha çok kimse
arasında karşılıklı olarak dostça,
arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal,
musâhabe.
ş. 74b/05, 87a/14
ş.+ de 57b/01
ş.+ e 22b/02
ş. iden 54b/15
ş. iderler 22b/01
ş.+ inden 22a/10, 74b/07
ş.+ ine 32a/13, 74b/03
ş.+ inüñ 19b/08
ş.+ üñ 74b/08
ehl-i ş.+ üñ 57b/02
şok- Batırmak, saplamak.

ş. 36b/11
ş.- sunlar 36b/09
şokāk Ar. Şehir ve kasabalarda evler
arasındaki yol.
ş.+ ları 60b/07(sokak)
şol Sağın zıttı, sol taraf, sol yan.
ş. 16b/01, 20a/05, 20b/04
şoñ 1. Sonra 2. Gelecek, âkıbet 3.
Sonuç, netice.
ş. 72b/09, 82b/13, 96a/11
ş.+ ı 19b/05, 44a/11
ş.+ ında 60b/08, 73b/14
ş.+ ını görmez olur 34b/06
şoñra Sonra, nihayet, sonunda.
ş. 2a/06, 11a/08, 11b/09, 13b/09,
18b/03, 19a/02, 21a/13, 25a/13, 28b/08,
29b/05, 31a/10, 32b/08, 32b/12, 35a/02,
35b/12, 36b/12, 37a/10, 3a/11, 42b/05,
42b/11, 42b/13, 45a/06, 45a/09, 4a/15,
51a/14, 54b/13, 56a/11, 58b/07, 61a/05,
62b/07, 65b/04, 66b/05, 69a/05, 69a/10,
71a/10, 71a/12, 72a/05, 73b/07, 74a/08,
74b/02, 76a/14, 76b/09, 77b/03, 7b/15,
80a/05, 80a/10, 82b/05, 84b/05, 88a/11,
90a/04, 90b/03, 92a/14, 93a/14, 95b/08
ş.+ dan 66b/04
şor- Soru yönelterek bilgi istemek,
sual etmek.
ş.- andan 91b/14
ş.- dı 23a/06, 26a/06, 32b/10,
48b/02, 49a/03, 50a/12, 62b/03, 66a/08,
80a/06, 92b/09, 93b/13
ş.- dılar 31a/08, 35a/07, 38b/02,
45b/05, 89a/13
ş.- du 23a/07
ş.- madığına 92b/06
ş.- maz 36b/04
şovuk Soğuk.
ş. 46a/11
ş.+ dan 82a/09
şoy- Birinin üstünde, yanında veya bir
yerde bulunan şeyleri çalarak alıp
götürmek.

ş.- arsin 3b/09, 4a/06
ş.- ma 3b/10
ş.- mağa 3b/13
ş.- mağ 3b/05
ş.- mamağ 4a/05
ş.- masa 3b/07
ş.- mayacak 3b/11
ş.- unup 28a/06
şoyul- Üzerindeki kabuk, deri, zar vb. çıkarılmak.
ş.- urdı 18b/06
sög- Kötü söz söylemek.
s.- e döge 66a/13
s.- ersin 35b/09
şöyün- Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak, parlaklığını, ışığını yitirmek.
ş.- meye 84b/11
söyle- Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.
s. 86b/07, 92b/15, 95b/09
s.- di 22b/04, 30b/14, 94a/15
s.- digüm 72a/01
s.- diler 53a/08, 54b/07
s.- diñüz 59b/05
s.- dügine 75b/07
s.- me 42a/05, 78b/05
s.- medün 75b/08
s.- mege 22b/09, 40b/03, 40b/05, 40b/08
s.- mek 64a/02
s.- r 16a/07, 58b/06, 72a/14
s.- rsin 29b/14
s.- ye 5a/01
s.- yeler 9a/01
s.- yen 27a/05
s.- yince 71a/03
söylet- Konuşturmak.
s.- di 4a/04, 79a/08
söz Söz, lakırdı, kelim.
s. 17b/14, 30b/13, 35b/02, 37b/07, 37b/09, 58a/15, 59a/09, 59b/04, 59b/05, 71a/03, 71a/13, 78b/05

s.+ den 55b/15, 81b/01, 88a/01, 92a/05
s.+ e 21b/10, 37b/08, 76a/01
s.+ e geldiler 53a/06
s.+ e gelüp 20a/01
s.+ i 17a/13, 20a/01, 22b/02, 24b/02, 27b/04, 30b/08, 41a/15, 48a/09, 51b/07, 62a/04, 63a/13, 72a/02, 73a/04, 75b/08, 96a/07
s.+ i muhkem itdiler 31a/13
s.+ imi 37b/08, 38b/10, 53b/06, 74a/05
s.+ in 24b/11
s.+ inden 33b/06
s.+ inden çıkmadı 9a/07
s.+ ine 30a/02, 46a/02
s.+ ini 35a/10, 41b/10, 45b/15, 58b/06, 68b/14, 71a/10, 71a/15, 71b/15
s.+ iñüzi 9a/02
s.+ ler 17b/10, 54b/07
s.+ lere 20b/15
s.+ leri 86b/12, 94b/02, 95a/08
s.+ lerin 17b/13
s.+ lerine 8b/14
s.+ lerini 79b/12
s.+ lerün 69b/15
s.+ mi 72a/14
s.+ üm 29a/09, 81b/06, 94b/11, 95b/14
s.+ üm (tut s.+ üm) 40a/01
s.+ ümden 78b/03
s.+ ümi 85a/01, 96a/14
s.+ üñ 34a/15, 87a/05
şu 1. Su 2. Bu sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu.
ş. 37a/03, 37a/06, 37b/02, 37b/03, 54a/02, 54a/12, 54a/16, 7a/03, 93a/15, 93b/08
ş.+ da 9b/06, 27a/14, 37b/05, 52b/06
ş.+ dan 22a/01, 22a/02
ş.+ larun 61b/06
ş.+ lu 27a/15

ş.+ ya 63a/02, 8b/03
ş.+ yam 37b/04
ş.+ yı 20a/07, 37b/03
su'âl Ar. Sorulan şey, soru.
s. 30a/09, 47a/03
s. 13b/11, 34b/02, 36b/05,
47a/04, 66a/02, 6a/08, 79a/06
s. iderlerdi 6a/08
s. itdi 54b/11, 62b/06
s. itdiler 10a/13, 52a/08
şubası Şehirlerde kadıların emrinde
bulunan, güvenlik ve belediye işleriyle
görevli zâbita memurlarının baş.
ş. 13a/06
ş.+ dan 13a/12
ş.+ sı 13a/01, 13a/13
şubh Ar. Sabah.
ş. 69b/06
şuç Törelere, ahlâk kurallarına aykırı
davranış.
ş. 79a/07
şūfî Ar. Tasavvufa inanan, tasavvufu
bir hayat görüşü olarak benimseyen,
tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf.
ş. 50a/07, 50a/13, 50a/14, 50b/05,
50b/07, 51a/13, 51a/14, 51b/11, 51b/14,
52a/05, 52a/10
ş.-i kıllaş 52a/08
ş.-i nebbâş 50b/15, 51a/03,
51a/05, 51a/06
ş.-i nebbâşa 51a/02
ş.-i nebbâşuñ 51a/01, 52a/06
ş.-i bî-inşâf 50a/09
ş.+ dür 51b/09, 52a/01
ş.+ nüñ 51b/02, 52a/13
ş.+ ye 51b/13, 52a/09, 52a/11
şūfiyâne Tasavvufila ilgili veya
mutasavvıflara yakışır biçimde olan.
ş. 49a/14, 50a/04, 52b/02
sultân Ar. Hükümdar.
s. 19b/13, 20a/01, 20a/03, 20a/04,
20a/05, 20a/06, 20a/08, 20a/10, 20a/11,

20a/13, 20a/14, 20a/15, 20b/09, 24a/04,
24a/06, 24a/13, 24b/02, 24b/08, 24b/09,
24b/11, 24b/14, 25a/05, 25a/09, 25a/10,
25a/14, 49b/01, 59b/05, 64a/07, 68b/02,
71a/03, 71b/03, 71b/07, 71b/11, 72a/06,
79a/12, 79a/15, 85a/04, 85a/09, 85a/11,
85b/05, 85b/07, 86a/03
S. 24b/04, 44a/04, 49b/07,
75a/06, 75b/06, 85a/06
S. (Şarı Şaltık S.) 60b/10
S. (Şeyh Hamed S.) 59a/08
s.-ı evliyâ oldı 13b/02
s.-ı Mısr 19b/14
s.-ı Mısrum 25a/08
s.+ a 20a/14, 24a/14, 83a/07,
85b/09, 95b/12
S. Ata Kemâl 60b/09
S.+ dan 60b/09
S. Hacı Bayrâmuñ 43b/13
S. İbrahim Edhem
s.+ ı 19b/10, 33a/02, 82b/10,
88a/03
S.+ ı (Şeyh Hamed S.) 59a/15
s.+ ın 19b/15
s.+ ınıñ 19b/12
S. Maḥmūd Ğazvîni 74a/08
S. Maḥmūd 70b/07, 70b/09,
70b/15, 71a/13, 71a/15, 72a/01, 72a/09,
74a/09, 74a/13,
74b/01, S. 74b/07, 74b/10
S. Maḥmūd-ı Ğazvîni 70b/05
S. Maḥmūduñ 71a/02, 74b/02
S. Murād Hān 44a/02
S. Murād 58b/14, 58b/15, 59a/02,
59a/13, 59a/15, 59b/08, 59b/12, 60a/01,
60a/03
S. Murāda 59b/04
s. olur 8a/08
S. Şarı Şaltık Baba 60a/13
S. Selīm Bāyezīd Hān 58a/09
S. Süleymān 83a/04

s.+ um 13a/04, 13a/06, 22a/04, 24a/15, 24b/04, 24b/11, 24b/12, 27a/06, 28a/02,

28b/10, 50b/03, 53a/06, 54a/05, 55a/01, 57a/15, 59b/13, 60b/01, 66a/04, 67b/12,

71a/02, 72a/12, 72a/15, 74b/03, 74b/04, 83a/08, 83a/14, 84a/13, 84b/02

s.+ uma 24b/07, 84a/14

s.+ umdan 24b/01

s.+ uñ 24b/13, 25a/10, 89a/04

şulţānlık Sultan olma durumu, sultanlık.

ş. 29a/07

s.+ ı (şulţānlığı) 64b/09

şulu Sulu.

ş. 52b/06

şun' Ar. (Allah için) Yaratma, halketme.

ş.+ ından 1b/06

şun- (Bir büyüğe ya da büyük makama) bir şeyi göstermek, göndermek, iletmek, yollamak, vermek vb.

ş.- an 34a/01

ş.- anı 34a/03

ş.- dı 1b/14, 22a/02, 22a/11, 22a/12, 22a/14, 72a/03

ş.- mağ 33b/14

ş.- maz 62a/08

şüre Ar. Kur'an ın 114 bölümünden herbiri.

s.-yi Fātiḥatu'l-kitābı 59a/09

s.+ sini 5b/11

şūret Ar. Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.

ş. 65b/12

ş. (tebdīl-i ş.) 35a/01

ş.+ de 2a/08, 77b/15, 95b/05

ş. eyler 41b/05

ş.+ i 78a/08

ş.+ in 78a/09

ş.+ inde 13b/11, 13b/14, 14a/05, 69a/02, 82a/01, 87b/03

ş.+ ine 4b/02

ş.+ ini 65a/12

ş.+ ler 93b/07

ş.+ lü 93b/11

şusuz Suyu, su içmeye ihtiyâcı olan, susamış.

ş. 76b/13

şusuzlık Susuz olma, susuz kalma durumu.

ş.+ dan 37a/05

şüzān Far. Yakan, yakıcı.

āteş-i s.+ ı 80b/14

şübḥānehü Ar. "Subhan Allah" anlamında Arapça ibare.

s. 3a/13

s. ve te' ālā 9a/07

şüd Süt.

s.+ e 37b/02, 37b/05

Şüleymān Ar. Özel isim.

S. 15a/13, 62a/06

Sulţān S. 83a/04

şülük Bir tarıkata girme, intisap etme ve o tarikatın gereklerini yerine getirerek mânevî bakımdan yol alma.

s. itdiler 73a/06

şünbül Far. Sümbül.

s. 15a/04, 77b/09, 86a/13

şünnet Ar. Hz. Muhammed'in müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamâmı.

s. 45b/08, 46a/11

s.+ dür 64a/14

s.+ i 45a/07, 46a/12

s.+ ümdür 45b/06

şünnî Ar. Sünniliği benimsemiş kimse.

s. 77a/04

şüpür- Üzerindeki toz, toprak ve çorçöp gibi şeyleri süpürge ile temizlemek

s.- diler 60b/07

s.- ilmedük 60b/08

s.- üñ 60b/06

şüpürge Süpürme işinde kullanılan alet, süpürme aracı.

s. 44b/01, 60b/05

sür- 1. Değdirmek, dokundurmak.
2.Oturduğu, bulunduğu yerden, ülkeden ceza olarak başka bir yer veya ülkeye göndermek, nefyetme.3. helak etmek.
s.- di 52b/01
s.- di (harcı sür-) 35b/12
s.- di (yüz sür-) 48b/12
s.- diler 81a/09
s.- dürürdi 21a/08
s.- e (yüz sür-) 8b/10
s.- iyü (yüz sür-7b/03
s.- mek (yüz sür-) 48b/11
s.- üñ 37a/02
s.- üp 10a/15, 13a/15, 27a/01, 65b/14, 74a/03
yüz s.- üp 38b/05

sürç- Ayağın kayması veya bir yere, bir şeye takılması, çarpması sonucunda düşecek gibi olmak, sendelemek, tökezlemek.
s.- di (ayağı sürç-) 46a/07, 6b/14

sürdür - Birbirine dokundurmak.
kadeh s.- üp 22b/01

süril- Sürgün edilmek, nefyedilmek, kovulmak.
s.- di 12a/01, 12a/02, 12a/04

sürin- Karnı üzerinde yerde sürüklenir gibi ilerlemek.
s.- i 67a/11
s.- üp 62b/09
s.- ür 58b/05

sürür Ar. Sevinç.
s. 22a/13

süvār Far. Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse.
s.+ ı (çābük s.) 85a/04, 88b/09
s. oldı 51b/01, 64a/09
s. olup 85b/02

Süvrihişār Özel isim. Sivrihisar.
S.+ ı 85a/06

süzil- Havada kayar gibi uçmak.
s.- üp 82a/03

şād Far. Sevinçli, memnun, mesrur.
ş. iden 41b/13
ş. oldı 76b/08
ş. olduk 58a/04

şādılık Mutluluk.
ş.+ la (şādılığıla) 71b/09

şādurvān Far. Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fıskiye den su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz.
ş.+ a 21b/12

şāfi'ī İslâmiyette dört Sünnî mezhepten biri.
ş. 46a/09

şāh Far. Pâdişah, hükümdar.
ş. 15b/15, 36b/02, 84b/10, 85b/12
ş. a 43a/09
ş.-ı mā 13b/08
ş.-ı uşûle 36a/05
ş.+ ı 13b/06, 34b/14
ş.+ um 15b/08, 16b/12, 29a/03, 30a/12, 40a/02, 43b/07, 44b/09, 47b/14, 52b/10, 62a/11, 66b/12, 75a/05, 88a/01, 88a/04
ş.+ uñ 1b/04

şahş Ar. Kimse, kişi. Krş. şahş.
ş. 52a/04
ş.+ dur 2a/15

şāhid Ar. Bir şeyin olduğu yerde hazır bulunup olanları gören kimse.
ş. 52b/03
ş.+ dür 81b/06

şāhin Yırtıcı bir kuş türü, şahin.
ş. 85a/12, 85a/14

şahş Ar. Kimse, kişi Krş. şahş.
ş.+ a 23b/07
ş.+ ı 91b/07

şak Ar. Yarık, parça.
ş. 16a/15

şakāyık Ar. Bahçelerde yetiştirilen, pembe, kırmızı alaca çiçekler açan, çok yıllık süs bitkisi.
ş.-ı nu' māt 86a/13

ş.+ a 77b/10
şâkir Şükreden kimse, şükredici.
 ş. (râzî ve ş. oldılar) 7b/01
şâkird Far. Öğrenci talebe.
 ş. 54a/08
 ş.+ lerinden 54a/07, 64b/09
 ş.+ lerinüñ 21b/08
Şam
 Ş. 37b/15, 38a/01, 38a/13, 38b/01
 Ş.+ a 17a/01, 17a/03, 17a/10,
 38a/12
 Ş.+ da 17a/10, 76b/10
 Ş.+ dan 17a/05
şâm Far. Akşam.
 ş. 69b/06
şarâb Ar. İçki, şarap.
 ş. 22a/05, 22a/09, 22a/12, 22b/08,
 4a/14, 59b/07, 59b/08, 95b/03
 ş.-i nâb 87b/04
 ş.-i nâbla 58b/07
 ş.-i tahûr 22a/12
 ş.+ ı 22a/11, 22a/13
 ş.+ ın 1b/14
 ş.+ la 59b/03
şarâbsuz Şarap içmeden.
 ş. 58b/15
şart Ar. Şart, koşul.
 ş.+ la 55a/03
 ş.+ larını 48a/10
Şat Ar. Büyük nehir.
 Ş. 37b/03
şâyed Far. Şart bildirir, eğer.
 ş. 23b/06, 23b/07, 27a/09, 47b/06
şeb Far. Gece.
 ş. 15b/06, 43b/05, 87b/14
 ş.-i revâne 52b/14
şebdîz Far. Kara yağız at.
 mişâl-i ş. 51a/10
şebîh Ar. Benzer.
 ş.-i gülgün 51a/10
Şeddâd Ar. Özel İsim.
 Ş. 9b/07

şefâ'at Ar. Peygamberlerin ve Allah'ın
 izin vereceği kimselerin, kulların
 suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak
 katında aracılık etmeleri.
 ş. ide 90b/12
şefîk Ar. Şefkatli, merhameti bol,
 müşfik.
 ş. 4b/01
şefkat Ar. Koruma, acıma ve esirgeme
 duygusu ile karışık olan sevgi.
 ş. eylemez 36b/01
 ş.+ i 35a/09
şehâ Far. Ey hükümdar, ey şah.
 ş. 16b/08, 17b/12, 30a/08,
 38b/12, 41b/08, 43b/08, 45a/03, 56b/15,
 62a/02, 62a/06,
 62a/10, 75b/15, 8a/10, 90b/09,
 90b/14
şehâdet Ar. 1. Görülen ve bilinen
 bir durum veya iş hakkında şahitlik etme,
 tanıklık yapma. 2. Allah yolunda, millî ve
 mânevî değerler uğrunda ölme, canını
 fedâ edip şehit olma 3. Bir şeyin
 gerçekliğini, doğruluğunu tasdik etme.
 ş. 16a/14, 93b/07
 ş. eyledi 75b/02
şehîd Allah yolunda ve din uğrunda
 savaşırken ölen kimse.
 ş. 34b/15
 ş. eyledi 76a/12
 ş. itdiler 76b/07
 ş. oldu 15a/12, 35a/02
 ş. olmuş 89b/07, 89b/09
şehr Far. Şehir, kent. Krş. şehr.
 ş. 23a/09, 24a/03, 24a/05, 37a/02,
 37a/05, 60a/12, 80a/04, 80a/05, 80a/08,
 80a/10, 86a/11
 ş.-i Bağdâdı 63b/12
 ş.-i mu'azzam 60b/14
 ş.-i Tebrîz 23a/06
 ş.+ de 24b/05, 46b/04, 60b/07,
 72a/08, 80a/02, 80a/03, 80a/07

ş.+ den 27b/11, 31a/05, 31a/10, 37a/08, 54b/04, 60b/01, 67b/05, 71b/01, 71b/12, 80a/06, 92b/09

ş.+ e 6b/08, 6b/12, 23a/05, 23a/06, 30b/06, 31a/06, 31a/10, 31a/12, 31a/13, 31b/11, 35a/09, 35a/12, 54a/08, 54a/09, 54b/07, 54b/09, 60a/13, 60a/14, 60b/11, 60b/13, 67a/15, 67b/05, 67b/06, 72a/03, 72a/07, 80a/11, 80b/04, 93a/06

ş.+ i 20a/05, 24b/15, 25a/05, 25a/06, 60a/12, 61a/08, 80b/03, 86b/08, 88a/07

ş.+ in 61a/04

ş.+ inde 34b/09, 40a/04, 48a/14, 52b/13, 56a/03, 57a/05, 59a/01, 91a/08, 95b/11

ş.+ indedür 54b/06

ş.+ ine 35a/01, 50a/04, 85a/13

ş.+ ini 48b/09

ş.+ inüñ 35a/06, 37a/08

ş.+ lüye 26b/11

ş.+ üñ 20a/07, 20a/09, 35a/07, 35a/09, 44a/05, 60a/14, 60b/02, 60b/05, 60b/12, 65b/14, 67b/11, 6b/09, 71b/02, 80a/06

şehnişin Far. Evin sokak üzerine olan çıkmaları.

ş.+ ler 86a/12

şehriyâr Far. Hükümdar, padişah.

ş. 74b/15

şehvânî Ar. Şehvetle ilgili

ş. 29a/09

şehvet Ar. Karşı cinse karşı duyulan şiddetli istek, arzu.

ş. 27b/03, 27b/06, 29a/03

ş.-perest 27b/01

ş.-perest olma 29a/05

ş.+ den 76a/07

ğalebe-i ş.+ dür 26b/08

ş.+ e 29a/10

ş.+ i 29a/10

ş.+ le 2b/14

şeker Far. Şeker.

ş. 58a/07

şekl Ar. Dış görünüş, dış çizgiler, biçim.

ş. 54a/14, 66b/11

ş.-i insâna 85a/14

ş.+e (her ş.+ e girür) 23b/08

ş.+ i 52b/02, 92a/05

ş.+ üñ 81b/04

şem^c dān Far. Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık konulan yüksek tabla, mumluk.

ş. 56a/14

ş.+ ı 56a/14

ş.+ uñ 56a/15, 56b/05

şemme Ar. Çok az miktar, zerre miktârı.

ş. 68a/14

şems Ar. Güneş.

ş. 61b/05, 63b/02, 94b/06

Şems Krş. Şems-i Tebriz

Ş. 21b/06, 21b/09, 21b/11, 21b/12, 22a/01, 22a/04, 22a/05, 22a/07, 22a/11, 22b/03, 22b/10, 23a/14

Ş. (Hâzret-i Ş.) 22b/11

Şems-i Tebriz Özel İsim.

Ş.-i Tebrize 23a/14

Ş.-i Tebrizî 21a/15, 21b/04, 21b/07, 23a/09, 23a/11

Ş.-i (Hâzret-i Ş.-i Tebrizî) 22a/10

Ş.+ e 22a/11, 22a/14

Ş. (Hâzret-i Ş.+ e) 22a/14

Ş.+ i 22b/03

Ş.+ üñ 22b/02, 22b/03, 22b/07

şeni^c a Ar. Kötü, yakışsız, ahlâk dışı iş.

ef âl-i ş. 27a/13, 30b/10

şenlik Şen olma durumu.

ş. itmek 12a/09

şer Ar. Kötülük, fenalık.

ş.+ dür 72b/08

şerâr Ar. Kıvılcım.

ş.+ ina 42a/10

şerâyiğ Ar. (<şerâ'it) Şartlar, koşullar.

ş.-i imân 41a/11

şerbet Ar. Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

ş.+ i 58a/07

ş.+ inüñ 18b/14

şeref Ar. Mânevî yücelik, mânevî ululuk.

ş.+ ine 83b/05

şerh Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama.

ş. eyledi 54b/13

şer' Ar. Şeriat İslam şeriatı.

ş. 66a/05

ş. şerife 59b/05

şerî'at Ar. Herkesin uyması için konan her çeşit kural, kânun, yasa, düzen ve nizam.

ş. 38b/07, 44b/11, 45a/02

ş.+ e 64b/11, 85a/03

şerîf Ar. Şerefli, kutsal, mübârek.

ş. (Kâ' be-yi ş.) 5a/12

ş. (Yâsîn-i ş.) 93b/06

ş.-i gülistân 87b/05

ş.+ dür (hadîş-i ş.) 69b/09

ş.+ e (mahkeme-i ş.) 73a/04

ş.+ e (şer'i ş.) 59b/05

ş.+ i (hadîş-i ş.) 26a/02, 26a/13

ş.+ i (Kur'an-ı ş.) 93b/03

ş. (nâm-ı ş.) 44b/10

şerîfe Ar. Şerefli, kutsal, mübârek. Krş.

şerîf

ş. (eḥādîş-i ş.) 26a/01

şerîk Ar. Ortak.

ş. 14a/07

ş.+ i 14a/11, 80b/10, 81b/08, 88a/05

ş. қоşup 13b/12

ş. olmaz 1b/04

şermsâr Far. Utangaç, mahcup.

ş. 73b/13, 74b/14

ş. oldı 74a/09

ş. olur 74a/08

şerr Ar. Kötülük.

ş.+ inden 68a/03

şevk Ar. Şiddetli arzu, istek, aşırı heves.

ş. 75b/05

şeydâ Far. Çılgın, divane.

ş. 1b/14

ş. (‘ andelîb-i ş.) 82a/12

ş. (şūrîde vü ş.) 78a/04, 88b/05

ş.+ larıdur (‘ aşık-ı ş.) 25b/11

şey'en li'llâh Ar. Allah için bana yardım et.

ş. 56a/05, 56a/06

şeyh Ar. Tarikat kurucusuna, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimseye, tarikat büyüklerine veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimseye verilen ad.

ş. 8b/05, 8b/07, 8b/08, 8b/11,

8b/14, 9a/02, 9a/04, 9a/06 19b/12,

19b/15, 20a/01, 20a/03, 20a/04, 20a/06,

20a/08, 20a/10, 20a/11, 20a/13, 20a/14,

20b/09, 21b/02, 21b/05, 21b/06, 23a/12,

41a/12, 41a/13, 41b/13, 42a/10, 42a/11,

42a/13, 42b/03, 42b/07, 42b/08, 42b/10,

42b/12, 42b/13, 43a/04, 43a/05, 43b/02,

44a/07, 44a/11, 44a/14, 44a/15, 44b/03,

44b/05, 44b/07, 44b/10, 59b/01, 59b/02,

59b/05, 75a/14, 75b/07, 82a/01,

ş.-i kebîr 8b/09

ş.-i mu' azzam 52b/03

ş.+ den 20b/10, 41a/15

ş.+ dür 42b/03

ş.+ e 41b/01, 43a/04, 44a/07,

9a/01

Ş. Ḥabîb Sultân 75b/06

Ş. Ḥabîb 75a/07, 75a/13, 75a/14,

75b/09

Sultân Ş. Ḥabîb 75a/06

Ş. Ḥamîd Sultân 44a/04, 59a/08

Ş. Ḥamîd Sultânı 59a/14

Ş. Ḥamîd 44a/10

ş.+ i 43b/01, 43b/04

ş.+ in 59b/01

ş.+ um 51b/06

ş.+ uñ 41a/15, 43a/14, 44b/05, 59b/08

ş.+ un 51b/07

ş.+ uñ 21b/01, 42b/05, 42b/06, 42b/07, 75b/07, 8b/15, 9a/01 ş.+ uñ 41a/15, 43a/14, 44b/05, 59b/08

ş.+ un 51b/07

ş.+ uñ 21b/01, 42b/05, 42b/06, 42b/07, 75b/07, 8b/15, 9a/01

Şeytân Ar. Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis.

Ş. 11a/03, 11b/02, 11b/03, 11b/07, 12a/02, 12a/04, 55b/10, 79b/08, 82a/01

ş. 55b/12

Ş.+ ı 11a/05

Şeytânî Ar. Şeytana âit özellikler taşıyan, şeytana yaraşır

Ş. 12a/06

Şeytâniyye Ar. Şeytanca.

şıfat-ı Ş.+ dür 12a/12

şiddet Ar. Bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi.

ş.-i berd 8a/10

şifâ Ar. Hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma, onma.

ş. 14b/04

şikâr Far. Av, avlanan hayvan.

ş.+ a 64a/08, 94a/03

ş. idelerdi 49b/13

ş. idi 50a/08, 50a/11

ş. idüp 4b/02

ş. itmek 50a/02

şikâyet Ar. Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, yakınma.

ş. 7b/13

ş.-i 'aẓım 7b/01

ş. eyledi 21b/02, 29b/03

ş. idüp 7b/06

ş. itdiler 60b/04

şimden Şimdiden

ş. girü 24b/10, 33a/10, 41a/02, 44b/03, 68b/15, 69a/10, 73a/07, 78a/05, 93b/04, 95b/06, 96a/10, 96a/11

şimdi (<uş imdi)İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda.

ş. 12b/12, 19a/13, 24b/13, 28a/11, 28b/11, 3b/09, 45a/06, 51b/06, 51b/15, 53a/09, 55b/11, 58a/05, 60b/12, 65b/06, 65b/10, 71b/12, 73a/13, 79a/05, 80a/07, 80a/08, 86b/07

ş.+ ye 28a/10

Şîr

Ş.-i la'în 76b/05

şirk Ar. Allah'a eş ve ortak koşma, ortak isnat etme.

ş. 14a/07, 14a/09, 14a/10, 14b/03, 14b/04, 14b/05, 2b/14

ehl-i ş. 14a/08

kâr-ı ş. 14a/09

nâr-ı ş. 14a/10

ş.+ dür 13b/08

şiş Silâh gibi kullanılan ucu sivri çubuk.

ş. 36b/09, 36b/11

Şît Ar. Özel İsim. Hz. Âdem'den sonra gönderilen peygamber.

Ş. 18b/03

şod Far. "Şoden (olmak)" yardımcı fiilinin 3. tekil kişide çekimi.

ş. 23a/13

şol Şu.

ş. 10a/01, 10a/14, 11a/13, 11a/14, 13a/05, 18b/04, 18b/07, 19a/08, 19b/06, 26a/10, 27b/01, 28a/03, 29b/09, 34a/01, 48b/03, 51a/14, 51b/02, 51b/14, 54a/12, 55a/03, 55b/07, 56a/08, 57b/02, 58a/08, 58a/12, 62b/08, 64b/10, 66b/03, 77a/15, 81a/11, 81a/12, 81b/02, 84b/02, 87a/14, 90a/03, 90b/04, 91b/04, 92b/09, 95a/06, 95a/08, 95a/10

şöyle Şöyle.

ş. 8b/11, 10b/15, 11a/10, 14b/05, 23a/03, 25a/04, 25b/11, 29b/02, 31a/13, 32a/13, 36a/13, 3b/06, 42a/11, 42a/15, 44b/09, 49b/04, 50a/02, 50a/10, 54b/03, 60b/03, 65a/15, 69b/12, 6b/07, 6b/11, 85a/05

şu Şu.

ş. 25b/05, 37a/02, 47b/13, 52b/06, 54a/01, 66b/03, 6b/01, 80b/02, 88a/13, 94a/06

ş.+ nda 10a/13

ş.+ nuñ 47b/12

şuğıl Ar. İşler, uğraşacak şeyler, gaileler.

ş.+ nda 21b/09

şukūfe Far. Açmamış çiçek, tomurcuk.

ş.+ sin 25b/12

şular Şunlar.

ş. , 9b/12, 26b/01, 53b/03, 5b/13, 76b/14, 84b/14

şüm Ar. Uğursuz, meş'um, şom.

ş. 86a/08

ş. (nefs-i ş.) 42a/15

ş.+ı (nefs-i ş.) 19b/08

ş. (mezmūm u ş. olur) 57a/03

şura Şurası

ş. 17b/08

şūrīde Far. Perişan.

ş. vü şeydā 78a/04, 88b/05

şübhe Ar. Herhangi bir konuda tam ve doğru hüküm vermeyi engelleyen tereddüt, kuşku.

ş. 21a/02, 21a/03

ş.+ lü 93a/03

ş.+ müz 66b/02

ş.+ süz 93a/03

şübhelen- Kuşulanmak.

ş.- üp 48b/08

şübhelü Kuşkulu.

ş.+ den 92a/15

şükr Ar. Allah'a duyulan minneti dile getirme. Krş. şükür

ş. 41b/14

ş. eyledi 7b/14

ş. (secde-i ş. eyledi) 48b/01

ş. iderem 32a/04

ş. idüp 95a/03

ş. itmekdür 95a/06

şükür Ar. Allah'a duyulan minneti dile getirme. Krş. şükür.

ş.+ ler 36b/14

ş.+ ler idüp 58a/01

ş.+ ler itdi 27a/12, 28b/05

ş.+ ler itdiler 41a/04

şümār Far. Sayı.

ş. 38b/09

şüru' Ar. Başlamak.

ş.- idüp 84b/06

tā Far. Kadar, dek, değin.

t. 3b/10, 7a/03, 9a/02, 9b/08,

11a/13, 12b/10, 15b/15, 16a/09, 18b/02,

18b/12, 20a/05, 21a/05, 23a/13, 24a/02,

26a/14, 28a/13, 29b/04, 30a/14, 31a/05,

32a/11, 33a/12, 36a/11, 40b/01, 42a/01,

43a/01, 43b/10, 44b/14, 46a/13, 46b/03,

47a/04, 47a/10, 49a/08, 4a/15, 52b/11,

53b/05, 56a/15, 56b/06, 56b/12, 58b/02,

59b/04, 5b/01, 5b/15, 62a/06, 69b/07,

69b/10, 6a/05, 73b/09, 74a/03, 79b/10,

79b/11, 7b/07, 7b/12, 80a/05, 80a/10,

80b/14, 81b/13, 82b/02, 84b/11, 85a/13,

90b/12, 91a/02, 92a/02, 92a/03, 94b/07,

96a/14

ta' accüb Ar. Şaşma, hayret etme.

t. 52a/09, 59b/05, 59b/07

t. eyledi 20a/04

t. idüp 54b/11, 91b/02

t. itdi 47a/11, 47b/01

ta' allukāt Ar. Akrabâlar, yakınlar.

t.+ ı 80a/11

ta' am Ar. Yemek, yiyecek.

t. 6b/02, 31a/10, 31b/02, 40a/08,

40a/10, 40a/12, 40a/15, 40b/02, 40b/03,

40b/12, 40b/14, 41a/01,

65a/09, 71a/09, 80a/12

t.+ a 31b/01

ı. + dan 40b/10
 ı. + ı 31b/03, 69b/08, 71a/10
 ı. ider 48b/15
 ı. + la 41a/03
 ı. + uñ 81b/04
ıa' amlan- Yemeğe, yiyeceğe kavuşmak.
 ı. - dı 54b/08
ıa' amlandur- Yiyecek bir şeyler vermek.
 ı. - dı 41a/03, 41a/07
 ı. - duñ 41a/06
ıa' at Ar. İbadet, takva.
 ı. 42a/09, 43b/06, 45a/05, 46b/02,
 47b/11, 48b/06
 ı. (ne ı. ne 'ıbadet itdüm) 68a/12
 ı. + e 46a/08
 ı. eyle 60a/09
 ı. + i 47b/10
 ı. + ten 89a/05
ıabaqa Ar. Katman.
 ı. 19a/02
ıabi' Ar. Birine veya bir şeye uyan,
 onun arkası sıra giden.
 t. 44a/01
 t. olmuşdı 90b/10
 t. olup 85a/03
ıabib Ar. Hekim, doktor.
 ı. 64b/13
ıabi'ıyyet Ar. Tıbi olma, tıbilik, bağlı
 olma.
 t. idersevüz 67a/05
ıa' bir Ar. Yorma, yorumlama.
 t. (ideyin saña t.) 88a/04
 t. idüp 17a/11
 t. itdüm 94b/14
 t. itdürdi 17a/03
ıabl Ar. Davul.
 ı. ü naqqäre 25a/11
ıabla Yun. Satıcıların, içine satacakları
 yiyecek maddelerini koydukları tahta
 tepsi.
 ı. 59a/06

ıablacuk Küçük tabla.
 ı. + mı (ıablacugımı) 59a/05
ıabla-keş Tabla çeken.
 ı. derviş 59a/05
ıac Far. Hükümdarlık alımeti olarak
 giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü
 baş kisvesi.
 t. 85b/14, 90a/01
 t. + a 90a/01
 t. + dur 46a/12
 t. + ı 13b/02, 90a/07, 90b/03
 t. + ın 21b/01
 t. + mı 69b/14, 70a/11, 82b/04,
 89a/02, 89a/11, 89b/11
 t. + la 90a/09
ıacdär Far. Hükümdar, pıdişah.
 Hürmüz-i t. 32b/06
ıadur - Tattırmak.
 ı. - dı 1b/13
ıafşil Ar. Bir şeyi bütün ayrıntıları ile
 açıklama.
 t. 52a/08, 54b/12, 77a/07
 t. idersevüz 76a/07
ıağ Dağ.
 ı. 10a/07, 10a/12, 63b/01, 63b/02
 ı. + a 10a/11, 30b/04, 63a/12,
 93a/05
 ı. + da 30b/07
 ı. + dan 93a/04
 ı. + ı taşı gezdi 69a/01
 ı. + ı taşı 68a/05
 ı. + uñ 10a/08
ıaği Ar. Eşkıya, baş kaldıran, aşı.
 ı. + dür 67a/04
ıağammül Ar. Dayanma, katlanma.
 t. eyle 5b/15
 t. eylemez 66b/06
 t. itdiği 93a/05
ıahäret Ar. Temiz olma, temizlik.
 ı. idüp 90a/05
ıahayyür Ar. Hayrete düşme, şaşma.
 t. + de çalup 70a/02

taḥkīk Ar. Bir şeyin doğru ve gerçek olduğu araştırma, soruşturma.

t. 95a/07

t.-i günâhlardan 95a/12

taḥrīk Ar. Kışkırtma, provokasyon.

t. idi 57b/01

taḥrīr Ar. Yazı yazma, kitâbet.

naḡş-ı t.+ inde 42b/09

taḥsīn Ar. Güzel bulup takdir etme, övme, alkışlama.

t. eylediler 38b/06

t. itdiler 52a/09, 89b/10

taḥt Far. 1. Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. 2. Hükümdarlık makâmı, hükümdarlık.

t. 12b/08, 13b/02, 82a/10

t. geçürdiler 7a/14

t.-ı yesinde 34b/09

t.+ ı 12b/04, 36a/11, 82b/05

t.+ ında 25b/11, 86a/03

t.+ ından 63b/12, 7b/09

taḥt Ar. Alt, aşağı.

t. 55a/12

t.-ı cennet 70a/11

t.+ a 55a/12

t.+ ında 33b/08

taḥūr Ar. Çok temiz olup başkasını da temizleyebilen.

şarâb-ı t. 22a/12

taḡ- Takmak.

t.- up 84a/10

taḡarrüb Ar. Yaklaşma, yakına gelme.

t. 11a/13, 83b/14

tāḡat Ar. Güç, kuvvet, kudret.

t. getirimedi 18a/05

taḡdīr Ar. Ezeldeki hüküm, kader, alın yazısı.

t. 88a/04

t.-i ilāhī 52a/10

t.+ ce 69a/14

t.+ e 88a/07

t.+ le 70b/01

t. olupdur 80b/02

taḡrīr Ar. Sözle anlatma, ifade ve beyan etme, anlatış.

icmâl-ı t. eyledi 8a/02

t. idüp 94b/13

taḡşirât Ar. Kusurlar, kabahatler, suçlar.

t. itdün 91b/10

taḡvâ Ar. Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden çekinme.

‘ilm ile t. 25b/04

ehl-i t. 75a/08

zühd ü t. eyleyen 60a/08

t.+ sın 60a/01

taḡviyyet Ar. Takviye, destek.

t. idüp 87a/05

Taḡyânūs Özel isim. Ashab-ı Kehf zamanında yaşadığı rivayet edilen padişah.

T. 66b/15, 67a/03, 67b/11

T.+ uñ 67b/08

tāleb Ar. İstek, dilek.

t. 43b/06

t. eyledi 92b/02

t. itdi 24a/10

t. itdigün 48b/13

tāli‘ Ar. Baht, tâlih.

t.+ i 63a/11

t.+ in 62b/11, 63a/10

t.+ üm 63a/02

tālib Ar. İsteyen, talep eden, istekli olan kimse.

t. 48b/13

t.-i ‘ilm 62a/12

t.-i dünyâ 30a/08

t.-i ma‘nī 16b/09

t.-i rāh-ı ḡaḡīḡat 21a/03, 29a/11

t. eylemiş 30a/09

t.+ i 30a/09

t.+ u'l-‘ ilme 64a/02

ta‘līm Ar. Bir şeyi öğretmek için yapılan düzenli çalışma, alıştırma, egzersiz.

t. 44a/02, 82a/01

t.+ e 74a/12

t. eyledi 74b/02

t. eyledüm 74b/05
t. eyleye 82b/02
t.+ ine 44a/01
t. itdükden 74b/02
ṭamaʿ Ar. Aç gözlülük, tamah.
ṭ. 3a/02
ṭ. itdüh 15b/03
tamām Ar. Bitmiş, tamamlanmış.
t. 11a/09, 16a/13, 19a/04, 21a/08,
23a/01, 25a/12, 35a/10, 39b/11, 44a/02,
44b/02, 48a/10, 48a/11, 55a/06, 55a/11,
56b/04, 62a/07, 73b/15, 74b/02, 76b/09,
81a/05, 83a/07, 83b/02, 83b/12, 89b/06,
89b/08, 8a/08, 91a/10
t.+ a (bedr-i t.) 86b/11
t. eyle 41b/15
t. eyledi 55a/08, 80a/15
t. itdi 59a/12
t. itdiler 55a/10
t. itdüm 95a/14, 95b/11
t. oldu 44b/03, 59a/02, 67b/03,
78a/10
tamāmet Ar. Tamâmıyle.
t. 96a/04
taʿmīr Ar. Onarma.
t.+ ine 87b/14
ṭamla- T. Damlamak.
ṭ.- dı 56b/08
ṭ.- mış 56b/03, 56b/06
ṭ.- yan 56b/03
tāmm Ar. Eksiği olmayan, tam, bütün.
t. (iʿ zāz-ı t.) 54b/14
t. idüp 38a/04
tāmme Ar. Bütün, noksansız, eksiksiz,
tam.
t.+ sidür (kuvve-i t.) 20b/09
ṭamu T. Cehennem.
ṭ. 16b/08, 23b/11, 25b/06,
27b/01, 34a/11, 39b/14, 45b/12, 46b/03,
55b/12, 79b/08, 81b/04, 90b/01
ṭ.+ da 21a/01
ṭ.+ dan 46a/09, 90a/08
ṭ.+ dur 39b/12, 95a/09

ṭ.+ nuñ 19a/04
ṭ.+ ya 23b/12, 25b/02, 45b/11,
45b/14, 47b/09
ṭ.+ yı 19a/02, 19a/04, 41a/07
ṭaʿn Ar. Ayıplamak, eleştirmek.
ṭ. 79a/10
ṭ. eylemeñ 58b/04, 77b/02
ṭ. ider 86b/09
ṭ. itmezüz 78a/05
ṭ.+ uñ 46a/05
tāne Far. Herhangi bir sayıda olan şey,
adet.
t. 58a/09
ṭanış- T. Bir konu hakkında birine fikir
sormak, baş vurup görüşünü almak,
tavsiyesini öğrenmek.
ṭ.- ur 71a/13
Taḥrī Allah, ilah.
T. 12b/08, 13b/12, 14a/03,
14a/04, 14a/06, 30b/10, 67a/05, 67a/13
T.+ dur 13b/10
T.+ nuñ 14a/05
T.+ ya 81b/01
T.+ ya 81b/01
T.+ yam 25a/15
Taḥrīlık İlahlık.
T. 25a/14, 67a/01, 67a/03, 81a/05
T. iderdüm 11b/01
T.+ a 67a/04, 81b/11
ṭapdur- Tapmasını sağlamak.
ṭ.- mış 67a/02
tārümār Far. Karmakarışık,
dağmık, perişan.
t. ider 93b/05
ṭaraf Ar. Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt
yanlardan her biri, cihet, yön.
ṭ.+ a 22b/14, 36b/06, 78a/14,
92b/11
ṭ.+ da 22b/12, 72a/05
ṭ.+ dan 16a/15, 81a/12
ṭ.+ ı 26b/10, 86a/12
ṭ.+ na 92b/10, 94a/02
ṭ.+ ndan 35a/12, 93b/10

tarāka Ar. Gumbürtü.

t. 66b/10

ta'rif Ar. Târifini yapmak, ne ve nasıl olduğunu anlatmak, tanımlamak.

t. itdiler 49b/07

târih Ar. Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl.

t.+ inde 95a/14

tarik Ar. Yol.

t.-i Hâkka 73a/06

t.+ inde 38b/08, 44a/09, 89b/10

t.+ ini 94b/05

t.-ı müsta'ime 18b/04

t.+ le 24a/08, 38a/12, 45a/07

t.+ uñuz 44a/08

târik Ar. Bırakan, terk eden.

t.-i şalât 45a/11, 46a/09

t.-i şalātuñ 46a/14

tarika Ar. Yol.

ehl-i t. 42a/07, 43b/10

tarikat Ar. Allah'a ulaşmak maksadıyla tutulan yol; bir mürşide bağlanıp belli şartlara uyarak ahlâkını güzelleştirmeyi, kötülüklerden arınmayı, tevhîdin hakikatine varmayı ve Allah'a ulaşmayı amaç edinen tasavvuf yolu.

t. 15b/14, 42a/07, 43b/09, 44b/12, 45a/02, 85a/03, 86a/05, 94b/12

t. (ehl-i t.) 18a/10

t. (rağibân-ı sened-i t.) 29a/12

t.+ de 4a/15

t.+ e 64b/11

tās Ar. İçine su, sulu şeyler ve çeşitli maddeler konan, mâdenden, ayaksız, derince, yayvan kap.

t.+ a 86b/12

taşaddur Ar. Bir kimsenin önüne geçme, başa geçme, en başta oturma.

t. 70b/07

taşarruf Ar. Bir şeye sâhip olma ve sâhip olduğu şeyi istediği gibi kullanma yetkisi.

t. 77a/14

t. eyle 28b/15

t. iderdi 28b/11

t. itmez 92b/03

taşdîk Ar. Gerçek olduğunu söyleme, doğru olduğunu bildirme, doğrulama.

t. idüp 26a/13, 71a/15

tâsi' Ar. Dokuzuncu.

t. (faşl-ı t.) 13b/07

faşl-ı t. 'aşer 26b/06

faşl-ı t. ve 'işrûn 42a/05

taşvir Ar. Resim.

t. 53b/14

taş Taş.

t. 5b/04, 5b/06, 5b/08, 31b/12, 31b/13, 32a/02, 32a/03, 32a/06, 32a/15, 35b/07, 35b/08, 70b/08, 70b/14, 93b/10

t.+ a 31b/12

t.+ ı 52b/05, 70b/09, 70b/10,

70b/12, 70b/13

t.+ ı (tağı t.+ ı) 68a/05

t.+ ı (tağı t.+ ı gezdi) 69a/01

t.+ ı taş üzerine komadı 32a/07

t.+ la 51a/06

t.+ ları 5b/07

t. (taşı t. üzerine komadı) 32a/08

taş Dış.

t. 12a/11

taş- Bulunduğu yüzeyden geniş gelerek kenarları aşmak.

t.- mış 20a/07

taşra Dışarı.

t. 10a/11, 12b/10, 19a/10, 19a/12, 26b/10, 31a/06, 40a/15, 40b/03, 40b/04, 41a/12, 47a/15, 4b/07, 51/11, 51a/13, 51b/07, 71b/07, 74b/07, 78a/02, 86b/05, 86b/08, 93b/01, 93b/09

t.+ da 27a/08, 71b/08

t.+ dağı 78b/12

t.+ dan 16a/12, 41a/11, 80a/12

t.+ sından 40b/10

Tatar Bir Türk kavmi.

T. 27b/08, 33a/01, 33a/02, 33a/04, 63b/06

ṭā' ūn Ar. Veba hastalığı.
ṭ. 80a/03, 80a/07, 80a/14
ṭ.+ dan 80a/02, 80a/05

ṭavar Koyun ve keçiye verilen ortak ad.
ṭ.+ larınıñ 90b/02

ṭavīlu'l- kāmē Ar. Uzun boy.
ṭ.-kāmē 33a/01

ṭāvūsveṣ Ar. +Far. Tavus kuşu gibi.
ṭ. 87a/13

ṭayan- Güvenmek.
ṭ.- ma 66a/10

ta' yīn Ar. Belli etme, ayırarak belirleme,
belirli duruma getirme.
t. eyledi 29a/03
t. idüp 58b/01
t. itdiler 55a/02

taẓarru' Ar. Yalvarma, yakarma.
t. 19a/03, 86b/13
eyle t. 74a/03
t. eyledi 18b/14, 30a/05, 78b/03
t. ider 28a/14
t. idüp 26b/13, 50a/07, 91b/05
t. itdi 29b/08
t. itmekde 53a/05
t. ve niyāz eyledi 72a/07

tāze Far. Taze, körpe, genç.
t. 26a/15, 31b/14, 57a/06, 91a/07,
92a/09
t.+ likde 79b/04

ta' zīm Ar. Hürmet etme, saygı gösterme,
büyük sayıldığıını belli edecek şekilde
güzel muâmelede bulunma.
t. 1b/09, 46b/07, 53a/01, 7a/12,
8b/08
t. idüp 64a/12
t.+ le 91a/12

tāziyāne Far. Kamçı, kırbaç.
t. 85b/02

ṭā'ife Far. Grup, bölük.
ṭ.+ den 66a/15

te' ālā Ar. "Şânı yüce olsun" anlamında
olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden
sonra kullanılır.

t. 3a/12, 3a/13, 3b/03, 4a/03,
4b/14, 5b/03, 5b/09, 5b/11, 6a/03, 6a/04,
9b/04, 9a/07, 9b/14, 10b/07, 11a/04,
11a/07, 11a/15, 11b/05, 11b/10, 12a/15,
13a/15, 13b/12, 14a/06, 15b/07,
15b/09, 16b/13, 17a/04, 18a/03, 18a/04,
18a/05, 18a/15, 18b/03, 18b/14, 19a/01,
19a/03, 19a/05, 25b/13, 26b/03, 2b/04,
30b/12, 30b/15, 32a/05, 33b/11, 34a/08,
34a/10, 34b/10, 34b/14, 35b/05, 36a/06,
36b/03, 36b/15, 37b/10, 40a/04, 40b/13,
41a/06, 42b/13, 44a/11, 45b/06, 46a/03,
47a/08, 47b/05, 48a/14, 49a/01, 50b/03,
57a/03, 59b/01, 61a/08, 61a/09, 62a/01,
63a/04, 64b/12, 67a/12, 67b/01, 68b/04,
68b/05, 68b/09, 69a/09, 69b/12, 72a/10,
72b/03, 72b/12, 73b/08, 74a/10, 79a/07,
7a/11, 80a/01, 80b/14, 81a/03, 81a/09,
82a/07, 82a/08, 82a/09, 82a/12, 82b/01,
82b/02, 83a/09, 83b/02, 88b/08, 88b/10,
88b/11, 88b/15, 89a/08, 90a/12, 90b/01,
90b/04, 93a/13, 95a/07
t.+ dan 18b/13, 91a/13, 9b/11
t.+ nuñ 2a/07, 12a/02, 17a/15,
17b/04, 18b/10, 20b/02, 20b/03, 30b/05,
3b/01, 46b/02, 4a/09, 52b/11, 58b/13,
59b/06, 61b/15, 68b/12, 68b/14, 69a/02,
78b/11, 81b/09, 82b/03, 9b/15
t.+ ya 9a/10, 18b/14, 2a/05,
32a/04, 3b/04, 58a/14, 80b/12, 91a/14,
91b/10
t.+ ya.dur 82a/05
t.+ yı 81b/13
t.+ yı (şerrefeha'llāhu t.) 5a/12

tebāh Far. Yıkılma, mahv olma, harap
olma.
t. eyler 81b/10

tebārek Ar. "Mübarek etsin" anlamında
dua sözü.
t. 49a/07

tebdīl Ar. Değiştirme, değiştirilme,
başka şekle sokma.
t.-i mekân 6a/11

t.-i şüret 34b/15
t. itdük 13a/11
t. ve ihtiyâr idüp 73a/05
teberrük Ar. Uğur sayma, mübârek sayma.
t.+ leri 90a/04
Tebrîz Özel isim. İran'da bir şehir adı.
T. 21a/14, 23a/07
T. (şehir-i T.) 23a/06
T.+ de (kafe-i T.) 22b/04
T.+ dür 23a/09
T.+ e 21a/14, 22b/12, 22b/13
tecâvüz Ar. Başkasının hakkına el uzatma.
t. itmeye 85a/02
tecribe Ar. Deneme.
t. 66a/10
t. ideyin 85a/10
t. idüñ 71a/04
t. itmekdür 56a/13
tecrid Ar. Ayrı tutma, ayırma.
t. (terk ü t.) 31a/02, 32a/12, 32a/15, 46b/15
tedârük Ar. Edinme, sağlama, hazır etme.
t. idüp 6b/03
t.+ ini 15a/09
tedbîr Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.
t. 2b/05, 80b/09
t. (ehl-i t.) 95b/03
t.-i 'âlem 13b/14
t.+ e 88a/04
t.+ i itmeyüp 63a/10, 84b/09
t. idüp 70b/01
t. (re'y ü t. itdiler) 49b/13
tefsîr Ar. Yorumlama, yorum.
t. eyledi 59a/10
t.+ ine 59a/10
teftîş Ar. Denetim, kontrol etmek.
t. iderler 35a/10
tehi-dest Far. Eli boş.
t. 60b/01

te'hir Ar. Erteleme, sonraya bırakma.
t. itmeyüp 71b/04
tek 1. Bir, tek 2. Sadece, yalnız.
t. 21b/06, 22a/07, 41b/14, 44a/14
tekbîr Ar. İslâm dîninde Allah'ın büyüklüğünü belirtmek için söylenen "Allâhu ekber" sözü.
t. itmek 59b/15
tekellüm Ar. Söyleme, lakırdı etme, konuşma.
t. 67a/12, 79a/08
tekke Ar. Tekke, dergah.
t.+ ye 21a/15
teklîf Ar. Öneride bulunma.
t. eylediler 61b/04
t. itdi 70b/10
tekrâr Ar. Aynı olay, iş yâhut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi.
t. 12a/01, 19a/13, 40b/03, 40b/04, 47b/01, 90a/02
t. eyledi 41a/10
t. eylemek 20b/14
tekrîm Ar. Saygı gösterme, yüceltme, ululama.
t. 1b/09, 7a/13
t.+ in 8b/08
telef Ar. Yok etme, mahvetme.
t. 58a/11
t. idüp 57b/05
te'lîf Ar. Eser yazma, toplayıp kaleme alma.
t. 95b/02
t. idüp 62b/02
telkîn Ar. Bir kimseye bir fikri aşılama öğretme.
t. eyleye 41a/11
t. itdi 41a/08
temâşâ Ar. Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme.
t.+ dur 83b/08
t. iderin 86b/01
t. iderler 73b/11

t. iderlerdi 63a/14
t. idüp 14b/06, 86b/15
t. itdüreyin 78a/11
temāšācı Seyirci.
t. olur 66a/02
temelluk Ar. Yaltaklanma.
t. u iltiyām 76b/02
temiz Ar. Kirli olmayan.
t. 79b/04
temsil Ar. 1. Sembolü olma simgeleme
2. Örnek, misal olarak.
t. 41b/04
t.-i diger 17b/06
ten Far. Vücut.
t. 44b/15
tenāvül Ar. Yemek yeme.
t. eyle 10b/03
tenbîh Ar. Uyarma, uyarı, nasihat.
t. 95a/01
T.-nāme 1b/01
T.-nāme oldı 95a/15
t. eyledi 71b/06
t. eylesün 93b/04
t. iderse 94b/08
t. idüp 92a/07
t. itdi 29b/12, 63a/09, 63a/13
t. itdüm 42a/05
teng-dil Far. İçi sıkıntılı, dar yürekli.
ḥāce-i t.-dil 66a/14
tenhā Far. Issız, içinde az insan bulunan yer.
t. 42a/15, 50a/12, 56a/12, 64b/01,
64b/04, 68b/15, 80a/04
tenhāca Kalabalık olmayan.
t. 4b/05
terahḥum Ar. Acıma, merhamet etme.
t. eyleyüp 2a/02
t. iderlerdi 36a/15
t. idüp 82a/13
t. itdi 24a/02
t. itmeyüp 60b/13
terahḥumen Ar. Acıyarak.

t. 82a/12, 86a/11
terbiyet Ar. Terbiye kelimesinin eski metinlerde rastlanan bir şekli.
t. 74b/11
tereddüd Ar. Karar verememe, kararsızlık.
t. itmedi 17a/14
t. itmeyüp 70b/12
terk Ar. Bırakma
t. 42a/02, 94b/06
t.-i diyār itdiler 35a/04
t.-i edeb idüp 69b/08
t.-i tecrīd ol 46b/15
t.-i tecrīd oldı 31a/02
t.-i tecrīd 32a/12
t. eyle 53b/04, 77a/02
t. eyledi 41b/11, 60a/02
t. eylese 46b/01
t. eyleyen 29a/11
t. ide 60a/06
t. idemezsin 44a/11
t. iden 46a/12
t. ider 45a/07
t. idersin 29b/06
t. idüp 12a/05, 37b/10, 44b/14,
45b/03, 58b/12, 58b/14, 69a/13, 74a/01,
77a/05,
81b/13, 94b/02
t. it 40a/01, 55b/14, 5b/12, 5b/13,
94b/11
t. itdi 64b/09, 94b/03
t. itdüm 78b/01
t. itme 46a/13, 68b/13
t. itmekle 88b/07
t. itmeye 46b/02
t. ü tecrīd ol 32a/15
tesbîh Ar. Allah'ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tâneden meydana gelen dizi.
t. 50a/15, 52b/03

tesellî Ar. Sıkıntısını ve acısını unutturmaya çalışma, avutma.

t. -i hâtır 8a/05

t.+ sin 7b/08

teslîm Ar. Emâneti yerine verme.

t. eyledi 52a/12, 86b/02

t. (cân t. eyledi) 93b/07

t. eyledüm 82a/06

t. idelüm 44b/03

t. itdi 24b/08

teşhîş Ar. Kim veya ne olduğunu anlama, tanıma.

t. eyler 58b/07

teşnî Ar. Ayıplama, kötü görme, ayıp ve çirkin bulma.

t. (levm ü t.) 77b/03

t. idüp 75b/06, 75b/10

t. itdügüdür 10b/10

tevâbi Ar. Bir kimse ile berâber bulunan, ona tâbi olan kimseler, maiyet.

t.+ inden 11b/10

t.+ ini 80a/04

tevakûf Ar. Bekleme, durma.

t. 7a/13

t. eyle 6b/01

t. eyledi 31b/14

t. idüp 50b/15

tevärih Ar. Tarihler.

t.+ de 81a/03

tevbe Ar. Tövbe.

t. 3b/03, 42b/13, 4a/08, 4a/10, 4a/13, 4a/15, 4b/09

t.-i Naşûh 53a/13

t.-şiken ider 3b/02

t.+ de 4a/11

t.+ dür 4a/11

t. eyle 5a/05, 96a/02

t. eyleñ 3b/04

t. idesin 3a/11

t. ideyüm 42b/11

t. idüp 3b/02, 4b/10, 95a/02, 95a/06

t. it 5a/03

t. itdi 4a/08, 53a/14, 59b/09

t. itdürdi 8a/04

t. itmekdür 95a/06

t. itseñ 3b/01

t.+ ler itdi 53a/04

t.+ m 88b/03

t.+ müze 28b/15

t.+ nüñ 4a/14

t.+ si 3b/04, 4a/09

t.+ sidür 3b/03

t.+ sin 4b/14

t.+ yi 53a/15

tevbekâr Ar. +Far . Ar. Tövbe etmiş olan, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermiş olan.

t. 4a/11, 4a/13

t. ol 4a/13, 5a/05

t. olmayam 4a/14

teveccüh Ar. Bir tarafa yönelme, doğrulma.

t. idüp 91b/01, 94a/02

t. itmiş 87b/02

t. itse 20b/04

tevekkül Ar. Her türlü gerekli sebebe baş vurduktan sonra kadere râzı olup sonucu Allah'tan bekleme, işlerini Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma.

t. 80b/05, 80b/07, 80b/15, 82b/04, 82b/14

t.-i Hâk 82b/13

t.+de (bâb-ı t.) 6a/14

t. eyle 80b/07

t.+ i 80a/01

t. idüp 7a/11, 80b/12

t.+ in 81a/02

t. it 82b/14

t. itdi 82b/08

t. itmeyüp 79b/14

t.+ üm 82a/05

tevfîd: Ar. Bir şeye, bir kimse yoluna harcamak.

t. itmiş 58a/15

tevḥīd Ar. “Lâ ilâhe illallah” sözünü söyleme, zikretme.

kelime-i t.+ i 41a/08, 41a/10

t. ider 51b/12

Tevvâb Ar. “Kullarını günahtan vazgeçiren, tövbe yollarını kolaylaştıran ve tövbeleri kabul eden” anlamına gelen Allah’ın en güzel isimlerindedir.

T. 88b/03

tezvîr Ar. Yalan söyleme, yalan dolan.

t.+ le (dām-ı t.) 43a/05

tezyîn Ar. Süsleme, süslenme.

t. eyledi 2a/10

ṭın- Ses çıkarmak, bir şey söylemek.

ṭ.- madı 30b/13

ṭayy Ar. Aşma, üzerinden geçme, katetme.

ṭ.-ı mekândur 21a/02

ticâret Ar. Kazanç elde etmek için yapılan mal ve ürün alım satımı, alışveriş.

t.+ e 17a/01

tîğ Far. Kılıç.

t.+ in 64b/06

Tih Özel isim. (yer adı).

T. 8b/04, 9a/08

tilâvet Kur’ân’ı güzel sesle ve kurallara göre okuma.

t. eyledük 60a/06

tîmâr Ar. Bakım yapma, bakma, bakım.

t. eyle 86a/15

t. ideyin 92b/14

t. idüp 86b/01

t. itmege 86b/03

tîr Far. Ok.

t. 63b/13

tîre Ar. Karanlık, kara.

t. kıldı 70a/03

tiryāk Far. Panzehir.

t.+ i 9b/11

tiryāki Ar. Afyona alışmış olan, afyon düşkünü (kimse), afyonkeş.

t.-vār 3a/04

tis‘a Dokuz, dokuzuncu.

t. (faşl-ı t. ḥamsīn) 86a/05

t. (faşl-ı t. ve erba‘īn) 70b/02

t. (faşl-ı t. ve şelâşūn) 57a/01

tîz Far. Çabuk, hemen.

t. 5b/02, 13a/03, 21b/14, 28a/04,

32b/10, 33a/05, 35b/15, 41b/15, 42a/08,

46b/14, 51a/13, 54a/04, 74b/01, 7a/02,

84a/04, 93b/08

t. işle 55a/05

tîzlik Çabukluk, acelecilik.

t. itme 5b/11

ṭoğ- Doğmak Krş. doğ-

ṭ.- an 68b/09, 68b/10, 68b/11, 68b/13

ṭ.- ar 45b/10

ṭ.- dı 15a/13, 23b/15, 68b/08

ṭ.- duğı 30b/14

ṭoğır- Doğurmak.

ṭ.- dı 30b/13

ṭoğra- Doğramak, keserek parçalara ayırmak.

ṭ.- yup 50b/10

ṭoğrı Doğru, yalan olmayan, gerçek.

ṭ. 10a/11, 22b/12, 45b/08, 52b/02, 77a/01, 78b/10, 96a/02

ṭ.+ dur 53b/03

ṭ. ol 79b/10

ṭoğrılık Doğruluk.

ṭ. 79b/04, 79a/12

ṭ.+ dan 79a/13

ṭ. idüp 77a/06

ṭ. it 53b/04

ṭoğu Doğu (yön ismi)

ṭ.+ sına 63a/12

ṭoğur- Doğurmak Krş. ṭoğır-

ṭ.- dı 68b/07

ṭ.- mağıl 39b/08

ṭoķı- Çakmak, vurmak, kakmak.

ṭ.- dı 37a/11

ṭoķın - 1. Değmek, temas etmek 2. Yararı olmak.

ṭ.- acaķ 5b/06

̇.- aydı 35b/08
 ̇.- dı 37a/13, 63b/02
 ̇.- maduğ 11a/10
 ̇.- maz (menfa^c atũñ ̇oğın-) 6a/11
 ̇.- sun 35b/09
 ̇.- up 5b/08
̇oğsan biñ Doksan bin (sayı ismi).
 ̇. 60b/12, 88b/12, 90b/04
̇oğsan ̇oğuz Doksan dokuz (sayı ismi)
 ̇. 14b/08, 15a/15, 15b/03
̇oğuz yũz elli iki Dokuz yũz elli iki (sayı ismi)
 ̇. 95a/14
̇ol- Boş olmaktan çıkmak, İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek.
 ̇.- ar 62a/07
 ̇.- dı 22a/13, 22b/09, 61a/04, 69a/07, 95a/15
 ̇.- mış 12a/11, 49a/02
 ̇.- mışdur 14a/09, 47b/07
 ̇.- mışsın 61b/03
 ̇.- up 36a/15
̇olan- Gezmek, dolaşmak.
 ̇.-dılar 50b/14
 ̇.-up 49b/05, 51a/05
 ̇.- sa 45b/10
 ̇.- ur 45b/10
̇oldur- Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek.
 ̇.- a 38b/15
 ̇.- dılar 81a/11
 ̇.- up 22a/11, 22a/13, 58a/01
 ̇.- ursın 59b/07
̇olu Dolmuş olan, boş yeri olmayan.
 ̇. 57b/13, 59b/03
 ̇.+ dur 55b/12
̇omar Far. Yığın, deste.
 ̇. 77b/11
̇op 1. Gũlle veya şarapnel atan ateşli silâh 2. Bâzı şeylerin yuvarlak biçimdeki parçası.
 ̇. 27a/15, 88b/06

̇oprak Yer kabuğunun, üzerini kaplayan kısım.
 ̇. 65a/14
 ̇.+ ı 65a/13, 65b/12, 66a/06
 ̇.+ la 69a/03
 ̇.+ uñ 12a/08
̇optolu Dopdolu.
 ̇. 44b/10
̇opuğ Ayağın toparlakça olan arka kısmı.
 ̇.+ mâ 30a/01
 ̇.+ umdan 63a/02
torba Far. Çeşitli boyda ađzıbũzũlebilen kũçük çuval biçiminde kullanım eşyası.
 ̇. 51a/15
 t.+ sı 56b/04
̇orvâ Far. Çeşitli boyda ađzıbũzũlebilen kũçük çuval biçiminde kullanım eşyası.
 ̇.+ sına 50b/10, 51a/08
̇oy- 1. Doymak, 2. Dayanıklı olmak, dayanmak.
 ̇.- arsa 41b/10
 ̇.- maz 47b/13
toz T. Çok kũçük parçalara bölũnmüş çok hafif, ince toprak parçası.
 t.+ ı 22a/03
 t.+ mı 22a/02
̇ufân Ar. Çok şiddetli yağmur ve fırtına.
 ̇.+ da 45a/13
̇ul T. Eşinden ölũm veya boşanma yoluyla ayrılmış kimse.
 ̇. 40a/06
̇ũl Ar. Uzun, uzunluk.
 ̇. 66b/15
̇ur - : durmak
 ̇.- ur
̇ur- 1. Durmak, bir yerde bulunmak 2. Kalkmak, ayağa kalkmak.
 ̇. 12b/09, 56a/13
 ̇.- an 93b/13
 ̇.- dı 14b/12, 39a/04, 40a/13, 49a/02, 71a/07, 71b/03, 80a/05
 ̇.- dığı 24a/10

ṭ.- dılar 16a/11, 36b/01, 54b/02, 75b/04

ṭ.- ı 10a/10

ṭ.- ıcağ 59b/11

ṭ.- ma 60a/09

ṭ.- madı 21a/14

ṭ.-makdan 18b/05

ṭ.- mayup 39a/14, 39b/14, 43a/13, 52a/02, 52a/12, 6b/09, 91b/03

ṭ.- maz 38b/14, 39b/10, 39b/11, 51b/12

ṭ.- sun 42b/06

ṭ.- u 21b/04

ṭ.- uñ 67b/14

ṭ.- up 9a/04, 21b/11, 21b/12, 24a/06, 27b/12, 27b/14, 28b/10, 35b/05, 40b/09, 50b/10, 51b/07, 50b/15, 51b/10, 54b/09, 59a/14, 62b/12, 63a/08, 73b/10, 74b/01, 78a/07, 83b/04, 84b/05, 94a/05

ṭ.- ur 5b/02, 20a/04, 31b/14, 33b/05, 51b/12, 60a/04, 85b/11, 86a/02, 89b/08, 92a/09

ṭ.- urdı 71b/08

ṭ.- urlar 26a/05, 51a/15

Ṭūr Ar. Hz. Mûsâ'nın vahiy ve tecellîye mazhar olduğu dağ, Sînâ dağı, Tûr-ı Sînâ.

Ṭ.-ı Sînâda 45b/01

Turâb Ebû Turâb "Toprağın babası" tamlamasında geçer.

T.+ a (Ebû T.) 36a/04, 36a/05

Turâbî Turab taraftarı olan.

T. (Ebû T.) 35b/13

ṭarfetu'l-ʿayn Ar. Göz açıp kapayınca kadar geçen zamânı anlatır.

ṭ. 20b/04

turunc Far. Tadı acımsı bir tür portakal.

t. 77b/04, 78a/01, 78a/03

t.+ a 77b/12

t.+ ları 77b/05, 77b/06

Ṭûsî Özel isim.

Ṭ. (Ḳāv-ı T.) 62a/15, 63b/09

Ṭ.+ dūr (Ḳāv-ı T.) 62b/03

ṭut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak. 2. Kabul etmek, benimsemek.

ṭ. 29a/09, 29b/15, 30a/02, 37b/08, 51b/15, 53b/06, 74a/05, 95b/14

ma' zūr ṭ. 56a/06, 56a/07

ṭ.- a 64a/14

ṭ.- alar 27a/09

ṭ.- an 3b/14

ṭ.- ar 74b/05

ṭ.- arlar 51b/06

ṭ.- arsañ 66b/12, 79b/11

ṭ.- arsin 85a/01

ṭ.- dı 25a/08, 30a/01, 30a/03, 30a/04, 3b/14, 62b/11, 64b/03, 71a/15, 78b/12, 94b/05

ṭ.- dı (mekân ṭut-) 35a/02

ṭ.- dı (yüz ṭut-) 51b/09

ṭ.- dılar 33b/01, 61a/05, 62b/04

ṭ.- duñ 72a/15

ṭ.- ma 17b/13

ṭ.- mağ 14b/15, 74b/02, 74b/04, 74b/05, 74b/11

ṭ.- miş 83a/09

ṭ. sözü 40a/01

ṭ.- uñ 35b/15, 62b/04

ṭ.- uñ (ma' zūr ṭut-) 43a/05

ṭ.- up 22a/14, 22b/10, 22b/11, 34a/01, 36a/03, 37a/10, 52a/03, 63a/11, 65b/13, 67b/11, 6b/13, 6b/15, 79a/03, 80b/14, 81a/07

ṭutmac T. Dört köşe kesilmiş küçük hamur parçalarından yapılan yoğurtlu çorba.

ṭ. 71a/07

ṭuṭuş- Birbirini tutmak.

el ṭ.- up 73a/05

tüfenk Far. Uzun namlulu, taşınabilir ateşli silâh.

t. 27a/15

Türk Türk.

T. 49b/14, 51a/12, 51a/14, 51b/10, 51b/12, 51b/15, 52a/02, 52a/13

T.+ dūr (İbrāhīm Pāšā-yı T.)
83a/03

T.+ i 51b/05

T.+ ũñ 49b/02, 49b/06, 49b/11,
50a/02, 50a/11, 50b/12, 50b/13, 51a/05,
51b/03

tüy Çok ince kıl.

t.+ i 90a/12, 90b/02

-U-

u Far. Ve (bağlama edatı)

u. 2b/04, 3a/02, 4a/14, 6b/11,
7a/15, 8a/01, 8a/15, 9a/09, 10b/10,
10b/12, 11a/14, 11b/04, 12b/02, 13b/02,
13b/05, 15a/07, 15b/04, 17a/13, 20b/04,
22b/09, 23a/04, 26b/02, 26b/12, 27b/14,
28a/14, 2b/13, 2b/14, 30a/11, 32b/01,
33b/03, 37b/12, 39b/08, 40a/13, 41a/08,
41b/13, 41b/15, 42a/01, 42a/02, 42b/11,
43b/05, 43b/10, 44a/13, 46a/11, 47a/03,
49a/08, 49a/10, 49b/11, 4a/08, 4b/10,
52b/05, 53a/05, 53a/12, 56b/10, 56b/13,
56b/14, 56b/15, 57a/03, 57a/04, 59b/09,
60a/06, 61b/03, 61b/09, 62a/02, 62a/07,
64b/13, 66b/03, 68a/03, 68a/05, 69b/06,
69b/09, 71b/11, 72a/07, 73a/01, 73a/06,
74a/02, 74b/15, 75b/05, 76a/05, 76b/02,
78b/01, 7a/14, 80b/09, 81b/04, 82b/08,
84a/11, 84b/10, 85a/15, 85b/1, 86b/14,
87a/08, 87a/15, 87b/01, 87b/04, 87b/11,
87b/14, 88a/03, 90b/04, 90b/12, 91b/05,
91b/10, 91b/13, 91b/12, 91b/13, 93b/05,
94b/01, 94b/02, 95a/12, 95b/03, 95b/04,
95b/14

uç 1. Uzun bir şeyin baş veya son
noktası. 2. Bir şeyin başı, tepesi.

u.+ ı 83a/12

u.+ m 83a/15

u.+ mda 67b/04

u.+ mdağı 93b/03

u.+ mı 83a/11

uç T. Sebep, vesile.

u.+ mndan 8a/0739b/01, 39b/04

‘**ucb** Ar. Kibir, gurur. Kendini
beğenmişlik

‘u.+ ile 3a/02

ucuzlık Ucuz olma durumu.

u. 80a/08

uç- T. Havada yol almak, havada
gitmek.

u.- dı 85a/10

u.- up 14b/15, 15a/01, 74a/05

uğra- T. 1. Bir yere kısa bir süre kalmak
üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak. 2.
Başına gelmek.

u.- dı 18a/08, 64a/09, 71a/09,
80b/01

u.- dı (belāya uğra-) 39b/02

u.- dıgını (neye u.- dıgını bilmedi)

52a/05

u.- duğın 63b/10

u.- mağa 63a/02

u.- mayasın 80b/07

u.- mışam (belāya uğra-) 39a/14

u.- r 19a/14, 79b/15

uğrat - Uğrama işini yaptırmak.

u.- dılar 24a/10

uğrı Hırsız.

u. 51b/02, 52b/02, 52b/08,
52b/13, 53a/10, 53b/02

u.-yı derdmend 53a/03

u.+ nuñ 51b/01

u.+ sı 24b/12

uğrılık Hırsızlık.

u. 49a/15

uğur Amaç, hedef, yol.

u.+ dan 58a/11

uğurla- Çalmak, aşırmaq.

u.- dılar 4b/06

uğurlayın Gizliden, gizlice.

u. 83b/07

uğurlık Hırsızlık.

u. 49a/12, 49a/13, 52b/07,
52b/12, 52b/13, 53a/14

u.+ da 52b/04

u. eyleyen 52b/08

u. itmeye 53a/04
uḥrevīye Ar. Ahiretle ilgili olan.
u.+ den 91a/05
Uḥud Ar. Hicaz'da bulunan mübarek bir dağ.
U. Ġazāsında 89b/07
‘ulemā Ar. Alimler.
‘u. 26a/03, 59a/02, 64a/08
‘u. (naṣīḥat-ı ‘u.) 72b/10
‘u.-i dīn 26a/10
‘u.+ nuñ 25b/09
‘u.+ sı 25b/15, 26a/08
‘u.+ ya 62a/12, 64a/04, 64a/05, 64a/06
‘u.+ yı 59a/14, 62a/14, 64a/07
ulet Salgın hastalık.
u. 60b/11
ulu (<uluğ) Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce.
u. 2a/15, 4a/11, 8a/04, 8b/05, 15b/09, 15b/11, 1b/11, 20a/12, 21a/15, 24a/09, 24a/12, 25a/10, 41a/12, 42a/1057a/05, 76a/10, 81a/11, 86a/09.
u. bayrâmda 83b/11
U. Cami‘i 59a/01
u.+ dan 59a/05
u.+ lar 23b/08, 2b/02
u.+ ñı 84b/11
ulu- İniltili ses çıkararak boğuk boğuk ağlamak.
u.- yı 84b/11
‘ulûfe Ar. Osmanlılarda kapıkulu askerlerine, saray ve devlet kuruluşlarındaki bazı görevlilere üç ayda bir verilen ücret, maaş.
‘u. 29a/02, 58b/01
um- Bir şeyin olmasını istemek, beklemek.
u.- arsin 69b/02
umûr Ar. Emirler.
u. 83b/01

un Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri.
u. 50b/06, 50b/07, 68a/10
u.+ a 51b/09
u.+ ı 50b/07
u.+ ından 10b/03
unut- Akla gelmemek, hatırlamamak.
u.- dılar 77b/15
u.- ma 90b/13
u.- ma (kendüñ unut-) 5b/12
u.- maz 29a/14
u.- mışın 19a/10
‘unvân Ar. Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu, memûriyet rütbesini, görevini belirten söz, lakap.
‘u. 54b/06, 83b/06
‘u.+ ı 44a/10
ur- 1. Vurmak 2. Giydirmek, giyinmek, takmak. 2. Belli bir sesi yüksek olarak çıkarmak, haykırmak.
u.-alum (el ur-) 58a/03
u.- an 84b/13
u.-ar 67a/09
u.- ayın 51a/03
u.- dı 1b/07, 21b/01, 33b/15, 51a/07, 52a/04, 56a/05, 69b/14, 70a/10
u.- dı (na‘ ra ur-) 10a/10
u.- dılar 63b/13
u.- duğ 87a/14
u.- maga 51a/02
u.- mağdan 21a/12
u.- mış 28a/09
u.- up 20a/05, 31b/02, 65b/14, 67a/10, 68b/15
ayağa u.- urlardı 53b/09
urgân Pamuk, keten, kenevir, jüt vb. bitki elyâfından yapılan ince halat.
u. 57a/09, 57b/10
u.+ a 57b/13
u.+ ı 57b/11, 57b/15
Uriyâ Özel İsim.
U. 15a/09, 15a/11
U.+ nuñ 15b/03

U.+ ya 15b/08
 U.+ yı 15a/11
 ‘urūc Ar. Yukarı çıkma, yükselme.
 ‘u. itdi 32a/09
 ‘u. itdükden 13b/09
 ‘uryān Ar. Çıplak.
 ‘ü. 21a/07, 22b/02, 27a/08, 4a/12,
 64b/06
 ‘ü. idüp 46a/05
 uşan- Bıkmak, sıkılmak.
 u.- dı 88b/02
 u.- maz 58b/04
 uşandur - Bıktırmak.
 u.- alum 54b/04
 ustā Far. (<ustād) Bir zanaatı gerektiği
 gibi öğrenmiş olup kendi başına
 yapabilen kimse.
 u. 67b/06
 uşurlāb Ar. Eskiden bir yıldızın ufuk
 çizgisinden yüksekliğini ölçmekte
 kullanılan yarım dâire şeklinde tahtadan
 âlet.
 u.+ da (‘ilm-i u.) 62b/05
 uşūl Ar. Asıllar, kökler.
 u.+ e (şāh-ı u.) 36a/05
 ‘uşşāk Ar. Aşıklar.
 ‘u.+ durur 13b/05
 utan- Mahçup olmak, utanmak.
 u. 39b/13
 u.- dı 40a/15, 40b/08, 74b/12,
 74b/13
 u.- dığından 78a/15
 u.- maz 18a/11, 58b/03
 uvacuk Ufacık.
 u. 50b/10
 uvan- Ufalanmak, parçalanmak.
 u.- dı 62b/09
 uvat- Kırmak, parçalamak.
 u.- dı 6b/14
 u.- madın 74a/05
 u.- mişdur 7a/01
 u.- sa 6b/11, 7a/01

uy- Riayet etmek, bir inanca bir
 anlayışa uygun davranmak.
 u. 16b/11
 u.- an 16b/09, 16b/12, 29a/10
 u.- anların 79b/08
 u.- dı 41b/10
 u.- du 47b/10
 u.- ma 16b/05, 16b/09, 16b/10,
 29a/09, 46a/13
 u.- madı 79b/07, 79b/09
 u.- maya 79b/07
 u.- maz (nefse uy-) 47b/12
 u.- miş (hevāya uy-) 52b/04
 u.- ubsın 1b/11
 u.- up 20b/15, 22b/01, 39b/15,
 68a/07
 u.- up (nefsüne uy-) 69b/04
 uyan- 1. Uykudurumundan çıkmak. 2.
 Gerçekleri anlar ve kavrar duruma
 gelmek.
 u. 92a/02
 u.- dı 10b/10, 26a/12, 35b/04,
 41a/09, 49a/01
 u.- dılar 67b/03
 u.- duğda 17a/02
 u.- dum 95b/09
 u.- up 93b/04
 uyhu Uyku. Krş. uyku
 u. 26a/03, 67b/02
 u.+ da 50b/15
 u.+ dan 26a/12
 u. gelmez gözine 91b/15
 u.+ sı 48a/04
 u.+ sindan 92a/06
 uyku Uyku. Krş. uyku
 u. uyumazdı 48a/11
 uyu- Uyku durumunda olmak.
 u.- dı 10b/06
 u.- dılar 67b/01
 u.- duğ 67b/04
 uyku u.- mazdı 48a/11
 ‘uyüb Ar. Ayıplar, kusurlar.
 settāru’l-‘u. 4b/08

uza- Uzun duruma gelmek, uzunluğu artmak.

u.- dı 51a/14

uzat- İleriye doğru yönelmek

u. 84b/10

u.- asın (uzadasın) (el uzat-) 79a/05

el u.- dı 42b/11

u.- duğıçün 84b/07

uzun Kısa olmayan, uzun.

u. 26a/06, 4b/04, 93b/11

-Ü-

ü

ü. 1b/03, 1b/09, 2a/05, 2a/12, 2b/05, 2b/13, 2b/14, 7a/13, 8a/03, 8a/07, 9b/14 10b/12, 12a/07, 12b/14, 12b/15, 14a/09, 14a/15, 15b/15, 16b/09, 16b/10, 18b/05, 22b/09, 25a/04, 25a/11, 25b/12, 26b/10, 27b/03, 29b/08, 30b/02, 38a/02, 38b/05, 38b/06, 38b/09, 38b/11, 39a/09, 39b/07, 41b/06, 41b/14, 42a/09, 42b/10, 43a/10, 43b/06, 45a/05, 46b/02, 46b/05, 46b/07, 47a/05, 48b/06, 49b/10, 49b/13, 50a/08, 53b/05, 55b/07, 58b/12, 58b/13, 59a/09, 60a/01, 60a/08, 61b/13, 62a/08, 63b/08, 64b/12, 70b/15, 72b/06, 72b/11, 73a/05, 73b/13, 77b/03, 78a/08, 78b/02, 79b/01, 81b/11, 82b/12, 87a/11, 87a/13, 87a/14, 87b/02, 87b/03, 88a/06, 88a/09, 8b/08, 91a/01, 93b/05, 94b/01, 94b/09, 94b/10, 95b/04, 95b/06, 96a/01, 96a/03, 96a/08, 96a/12

ücret Ar. Bir hizmet ya da emek karşılığında ödenen para.

ü.+ ini 89a/06

üç Üç (sayı ismi).

ü. 23a/11, 24a/01, 31a/07, 31a/08, 31a/11, 31b/05, 36a/10, 37a/04, 40a/09, 40b/06, 40b/12, 48b/15, 53b/08, 53b/12, 54b/15, 55a/03, 55a/08, 55b/04, 55b/05, 55b/08, 56a/14, 56a/15, 66a/15, 66b/01, 67a/02, 69a/01, 69a/13, 69a/15,

73b/07, 73b/10, 80a/09, 90a/11, 92a/11, 92b/01, 93a/14, 93b/07, 95a/09

ü.+ dür 13b/15

ü.+ i 14a/02, 45a/03, 67a/02

ü.+ inci 40a/10, 55b/02

ü.+ ümüz 53b/13, 54a/06

üç yüz Üç yüz (sayı ismi).

ü. yüz 67b/02, 67b/03

üçüncü Üçüncü (sıra sayı sıfatı).

ü.+ si 95a/10

üftāde Far. Düşmüş, düşkün, zavallı.

ü. 2a/02, 8a/11

ü.+ yem 95b/15

üleş- Paylaşmak.

ü.- diler 31b/02

ü.- mek 31a/09, 31a/11, 31a/15

ümīd Far. Umma, beklenti, umut.

ü.+ dür 64b/08, 87b/14, 95a/03

ü.+ ile 40b/15

ü.+ üm 68a/12, 88b/03, 96a/07

üm̄met Ar. Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, tâife.

ü. 1b/10

ü.-i Muḥammed 26a/07

ü.-i Muḥammed 90b/05

ü.-i Muḥammedün 90a/08, 90b/01

ü.+ imün 25b/15

ü.+ inün 45b/03

ü.+ ün 90a/10

üm̄mī Ar. Okuma yazma öğrenmemiş kimse.

zāhid-i ü. 46b/09

ü.+ lerden 46b/06

ürk- Korkmak.

ü.- di 33b/14

üslūb Ar. Tarz, biçim.

ü.-ı sâbık 48a/12

ü.+ ı 65a/14

üst Bir şeyin yukarı doğru olan tarafı.

ü.+ inde 12b/08, 28a/05, 36b/13,

54b/10, 60a/14, 77b/10, 77b/11

ü.+ indeki 38b/02

ü.+ ine 15b/05, 21b/13, 29a/08, 35b/15, 83a/11

ü.+ ini 69a/03

üstād Far. Bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimse.

ü. 53b/08, 53b/11, 53b/12, 54a/05, 54b/05, 55a/08

ü.-ı naḳḳāş 54a/07

ü.+ a 54b/07

ü.+ ı 41b/05

ü.+ ından 54a/08

ü.+ lar 54a/04

ü.+ laruñ 54a/15

üş- Üşüşmek, toplanmak.

ü.- di (başına üş-) 35b/11, 67b/10

ü.- diler (başına üş-) 36a/03

ü.- diler 36a/12

ü.- miş (başına üş-) 35b/04

üşde İşte. Krş. üşte

ü. 50a/09

üşte İşte Krş. üşte.

ü. 24b/06, 33b/07, 57a/08

Üveys

Ü. 88b/08, 89a/03, 89a/04, 89a/06, 89a/13, 89a/15, 89b/01, 89b/02, 89b/04, 89b/05, 89b/06, 89b/08, 89b/11, 89b/13, 89b/14, 89b/15, 90a/01, 90a/02, 90a/03, 90a/09, 90a/10, 90a/11, 90a/13, 90a/14, 90b/05

Ü. (Hâzret-i Ü.) 89a/10, 90b/06

Ü.+ den 89a/04

Ü.+ dür 90a/04

Ü.+ e 89a/11

Ü. el-Ḳaraniye 89a/02

Ü.+ i 89b/03

Ü.+ üñ 89a/07, 89b/03, 89b/14, 90a/14

üzere Üzere.

ü. 14b/02, 18b/01, 32a/15, 32b/02, 36b/01, 38b/09, 39b/13, 40a/08, 46b/05, 48a/12, 50b/12, 52a/08, 54b/12,

59a/14, 70a/11, 77a/07, 81a/01, 8a/06, 95b/01

ü.+ dür 17b/10

üzeri Bir şeyin üstü, yukarı kısmı.

ü.+ lerine (üzerlerine) 5b/07

ü.+ me 28b/12, 6b/06, 9b/02

ü.+ nde 12b/04, 12b/06, 12b/07, 5b/05, 82b/05

ü.+ ne 6b/04, , 9b/02, 9b/05, 9b/13, 11a/06, 11a/08, 11b/06, 11b/09, 13a/03, 15a/01, 17b/04, 22b/02, 23a/15, 23b/01, 32b/12, 33a/13, 45b/12, 46a/07, 49a/07, 4b/04, 53a/02, 63b/05, 63b/13, 74b/09, 82a/10, 83a/10, 83b/02, 85a/12, 85b/07, 92b/05, 93b/10, 94a/04

(taş ı taş ü.+ ne ḳomadı) 32a/08

üzüm

ü. 31b/13, 32a/04

-V-

Va'llāh Halk ağzı. Vallâhi

V. 54a/16

Va'llāhu a'lem bi's- şavāb: Ar. Allah doğruyu en iyi bilendir.

V.-şavāb 17b/14

vādī Ar. İki dağ arasındaki uzun, çukur dere.

v.+ de 89b/01

vāfir Çok, fazla, bol.

fi'l-vāḳi' v. 50b/06

vāh Ar. Vah, yazık, ay.

v. 10a/10

v. (ah ü v. idüp) 94b/01

vaḥdāniyyet Ar. Birlik, Allah'ın bir oluşu.

v.+ ine 2a/08

vaḥdet Ar. Yalnızlık, teklik, birlik.

v. 21a/04, 88b/07, 88b/09, 90b/08 v. 85a/04

v. (cāy-ı v.) 90b/14

v. (kūy-ı v.) 26b/04

Vāhid Ar. Yalnız, tek.

V. 14a/11

vāhidü'l-ḳahhār: Allah'ın güzel isimlerinden biridir.

V.-ḳahhār 69a/12

V.-ḳahhār 60b/11

V.+ dan hiç 69b/03

V.+ uñ hışmından 80b/11

V.+ uñ ḳahrından 4a/06

vāḳı'a Ar. Rüyâ, düş.

v.+ m 95b/02

v.+ mda 83a/08

v.+ sında 10b/07, 41a/05, 46b/08, 46b/11, 48b/11

vāḳıf Ar. Bir şeyi elde eden, bir işten haberli olan.

v. 49a/15, 84b/01

v. oldu 19b/12, 27a/03, 28a/15, 28b/10, 30b/12, 41a/01, 5a/10, 85a/12

v. oldılar 33a/09

v. olup 50a/01, 87b/03

v. olursa 87b/09

vāḳi' Ar. Vuku bulma, meydana gelme.

v. 8a/02, 28b/07, 52a/08, 54b/12

v.- mişdur 5b/10

v. olsa 6a/07

vāḳt Ar. Vakıt, zaman.

v. 12b/06, 13a/13, 25a/09, 36a/10, 45b/07, 48b/06, 82a/11

v. (Bāyezīd-i v.) 8b/06

v.-i ḥams 46a/11

v.+ da 22a/15

v.+ de 66b/05, 8b/05

v.+ idür 45a/06

v.+ in 83a/15

v.+ inde 13a/01, 16a/11, 50b/11, 82b/03, 92a/13

vāḳtā Ar. Ne vakıt.

v. 6a/07

vālide Ar. Anne.

v.+ ñe 22b/01

v.+ si 30a/15

Va'llāhi Allah hakkı için, Allah için manasına gelen büyük yemin.

V. 13a/04

var Mevcut olan.

v. 8b/06, 8b/15, 10a/07, 10b/11, 12a/08, 12a/09, 12a/10, 13a/11, 14b/03, 15b/03, 16a/11, 18a/13, 21a/02, 21a/09, 22a/09, 23b/05, 23b/06, 25a/03, 25b/06, 27b/11, 30a/13, 31a/04, 31a/09, 31b/10, 33a/01, 33b/06, 34b/13, 35a/04, 38a/06, 38a/07, 38b/09, 39a/10, 3a/05, 40b/06, 40b/07, 41a/14, 41b/04, 41b/05, 41b/06, 42a/01, 42b/02, 43a/11, 43a/12, 44a/14, 45a/10, 46b/14, 48a/13, 48b/07, 49b/02, 52a/05, 54b/01, 56a/05, 57a/12, 57a/15, 58b/04, 5b/12, 60b/09, 62a/15, 68a/12, 6a/06, 71b/13, 72a/08, 72b/04, 74b/05, 7b/02, 80b/09, 83a/06, 86b/04, 88a/04, 89a/03, 90b/05, 91a/08, 92b/04, 95b/05, 96a/04

v.+ dur 10a/07, 10a/08, 10a/09, 12a/06, 15a/15, 22b/10, 25b/05, 35a/09, 36b/03, 38a/02, 3a/10, 43b/04, 47b/06, 47b/12, 50a/04, 50a/14, 53a/07, 53a/09, 54a/02, 56a/15, 59b/02, 63a/02, 63a/04, 67a/04, 67b/12, 70b/07, 74b/12, 75a/01, 79a/06, 84a/04, 85a/10, 86a/11, 86b/06, 88a/02, 89a/15, 8b/13, 90a/04, 92a/11, 93a/12

v.+ durur 34a/13

v. eyledi 12b/03

v.+ ı 33b/05

v.+ ıdı 14b/08, 21a/15, 32a/08, 39a/02, 40a/05, 40a/06, 40a/07, 43a/09, 46b/05, 49b/03, 4b/04, 52b/13, 53b/12, 57a/05, 57a/06, 5a/14, 5a/15, 65a/08, 65a/09, 65b/01, 67a/02, 67a/08, 6a/13, 6b/09, 77a/11, 80a/02, 88b/14, 89a/04, 8b/05

v.+ ımı 88a/13

v.+ ımış 37b/02

v.+ ını 41b/11

v.+ ısa 12a/05, 17a/07, 26a/04, 30b/07, 40a/01, 41a/01, 42a/04, 44b/08, 53b/01,

53b/04, 55b/14, 58b/04, 59a/02,
61a/03, 67b/09, 72a/10, 77a/01, 90b/13
v. itdi 1b/05, 88a/06
v.+ mıdır 50a/13, 65b/12, 72a/13,
74b/04, 89a/13, 8b/10
var- 1. Varmak, ulaşmak, gitmek. 2.
Bir hâle girmek, o hal üzere olmak, o hâle
dalmak 3. Başına geldiği cümlelere
“istersen, haydi” vb. anlamlar katar.
v. 19a/11, 21a/09, 28a/04,
28b/15, 34a/09, 34a/12, 38b/10, 40b/08,
45a/04, 53b/06, 54a/12, 66b/07, 71b/01,
7b/07, 86a/14, 90b/09, 95b/09
v.- a 19a/06, 27b/11
v.- acak 38a/12
v.- alum 13a/09, 22a/05
v.- amaz 52b/09
v.- an 31a/13, 60a/04
v.- anlar 85b/11
v.- ayın 21b/05, 54b/01
v.- ayum 6b/01, 92a/12
v.- dı 14b/12, 15a/01, 15a/10,
15a/12, 17a/03, 21a/15, 24a/14, 27b/12,
28a/08, 35b/05, 40a/14, 40b/09, 41a/04,
46b/09, 48a/03, 48b/03, 48b/11, 50b/11,
57a/14, 61a/12, 61a/14, 61a/15, 61b/02,
61b/04, 64a/12, 71b/15, 73a/10, 76a/12,
78a/12, 81a/09, 85a/11, 92a/09, 95b/02
v.- dı (h̄-āba var-) 26a/04
v.-dı (münācāta var-) 47a/11
v.- diği 72a/04
v.- diğün 48b/14
v.- dılar 10a/15, 24a/13, 43a/14,
49b/12, 54b/02, 56a/12, 62b/08, 64b/01,
66a/06,
7a/04, 94a/11
v.- diñuz (kendüñüzden var-)
78a/03
v.- duğı 71b/04
v.- duğın 37a/05, 45b/13
v.- duğda 47b/01
v.- dular 50a/06
v.- dum 26b/14

v.- duñ 65b/05
v.- ımazdı 81a/13, 81b/15
v.- inca 30a/04
v.- ma 21b/05
v.- madı 81a/09
eli v.- madı 29b/12
v.- madun 72a/07
v.- mağa 38a/03, 44b/15, 84a/04
v.- mağ 63b/03, 89a/08
v.- mayam 28a/14
v.- maz 45a/07, 70b/10
v.- mış 66b/15, 71b/14
v.- mışlar (h̄-āba var-) 48a/05
v.- mışsın 65b/03
v.- sa 24a/01
v.- sam 41a/10, 71b/12
v.- sun 7b/07
v.- uñ 24b/03, 35b/14, 36a/09,
50a/04, 50a/14, 58a/12, 60b/05, 62b/07,
66a/05, 70b/07, 7a/02, 94a/10
v.- up 3b/13, 4b/04, 5a/10,
5a/12, 10b/01, 6b/03, 10b/02, 12b/11,
16b/02, 19a/03, 19a/11, 21b/01, 22a/08,
22a/09, 24a/05, 24b/03, 27b/10, 31b/10,
35a/01, 35a/14, 36a/09, 40b/05, 43a/09,
46b/12, 48b/01, 48b/02, 56a/10, 57b/07,
57b/10, 58a/03, 62a/05, 63a/03, 64a/11,
65a/07, 67b/05, 70b/08, 71b/03, 72a/03,
73a/04, 73b/11, 86a/15, 86b/14, 87a/09,
93a/01, 93a/04, 93a/05, 94a/07
v.- ur 21b/04
v.- urdı 4b/02, 67a/11
v.- urlar 66a/02
v.- ursan 21b/05
v.- ursın 39b/12
vāris Ar. Kendisine miras düşen kimse,
mirasçı.
v.+ lerüm 56a/11
varlık Var olma durumu, var edilmiş
olma.
v. 33b/08
vaşf Ar. Niteliklerini sayarak târif
etme.

v. iderdi 10a/03
vâşıl Ar. Ulaşma, erişme.
v. 51a/08, 6a/02
v.-ı Hâk 74a/04
v. oldı 38a/05, 84a/03, 84a/08
v. olur 76b/02
vâsi' Ar. Geniş.
v.+ dür 42a/03, 95a/08
vaşiyet Ar. Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.
v. 43a/06, 89a/11, 94b/05
v.+ dür 63b/15, 95b/01
v. eyledi 89a/02
v.+ i 89b/12, 93b/08, 94b/02
v. idüp 89b/11
v. idüpdür 90b/13
v.+ in 57a/11, 66a/10, 94a/01,
94a/15
v. itdi 65a/04
v. itmiş 66a/09
v.+ üm 93a/12
vaşlâ Ar. "Vasl" sözcüğünün masdarı.
v. (kudret-i v.) 1b/13
vay Şaşma anlatan bir söz.
v. 27b/03, 39b/07, 5a/02, 87b/07,
87b/12
va'z Ar. Dini öğüt, nasihat.
v. 59a/12
v. iderdi 75a/12
v. iderken 75a/13
v. itmege 59a/04
v. itmek 10a/02
v. u naşîhat iderdi 11a/14
v. u naşîhat itdi 11b/04
vazgeç- Artık istemez olmak, terketmek,
bırakmak.
v. geç 69b/07, 81b/01
vazgel- Kararından dönmek, vazgeçmek.
v. 27b/05, 40a/01, 58b/11
v.-di 32b/12
v.- düm 84b/04
v.-üp 49b/10
ve Ar. Ve (Bağlama edatı)

v. 2a/05, 2a/06, 2a/07, 2a/10,
2a/11, 2a/12, 2a/13, 2b/06, 2b/07, 2b/10,
3a/06, 3a/09, 3a/13, 3b/05, 4a/06, 4b/03,
5a/13, 5a/14, 5a/15, 5b/04, 5b/05, 6a/02,
6a/03, 6a/05, 6b/05, 6b/08, 6b/10, 6b/14,
7a/03, 7a/06, 7a/12, 7b/02, 7b/06, 7b/11,
7b/14, 10a/07, 8a/01, 8a/03, 8a/04, 8a/05,
8a/06, 8a/07, 8b/02, 9a/07, 10a/08,
10a/13, 10b/06, 10b/07, 10b/08, 11a/04,
11a/06, 11a/10, 11a/14, 11b/10, 11b/14,
12a/03, 12b/02, 12b/08, 12b/10, 12b/11,
12b/13, 13a/03, 13a/08, 13a/11, 13a/12,
13a/13, 13b/13, 13b/14, 14a/01, 14a/02,
14a/03, 14a/15, 14b/09, 14b/10, 15a/03,
15a/06, 15a/11, 15b/04, 15b/06, 15b/09,
16a/11, 16b/01, 16b/04, 16b/14, 17a/13,
17a/14, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/07,
18a/02, 18a/06, 18a/07, 18a/08, 18b/05,
18b/06, 18b/10, 18b/12, 18b/14, 19a/08,
19a/10, 19a/14, 19b/11, 19b/13, 20a/02,
20a/15, 20b/01, 20b/03, 20b/05, 20b/06,
20b/07, 20b/08, 20b/10, 20b/11, 21a/06,
21a/13, 21b/01, 21b/02, 22a/05, 22a/13,
22b/05, 22b/13, 22b/15, 23a/01, 23a/08,
23a/13, 23a/15, 23b/01, 23b/03, 23b/11,
24a/07, 24a/08, 24a/10, 24b/02, 24b/12,
25a/03, 25a/15, 25b/10, 25b/11, 25b/13,
26a/05, 26b/13, 27a/03, 27a/06, 27a/12,
27a/13, 27b/12, 27b/13, 27b/14, 28a/01,
28a/09, 28a/10, 28a/15, 28b/03, 28b/10,
28b/15, 29a/01, 29a/02, 29a/11, 29a/13,
29a/14, 29b/02, 30a/05, 30a/11, 30b/12,
31a/01, 31a/12, 31a/13, 31a/15, 31b/02,
31b/03, 31b/08, 31b/10, 31b/13, 32b/02,
32b/11, 33a/01, 33a/03, 33a/05, 33a/06,
33a/07, 33a/08, 33a/09, 33a/11, 33a/13,
33b/08, 34a/03, 34a/05, 34a/06, 34a/08,
34a/09, 34b/02, 35a/03, 35a/05, 35a/13,
35b/05, 35b/07, 35b/10, 36a/03, 36a/07,
36a/08, 36a/09, 36a/10, 36a/11, 36b/05,
36b/07, 36b/08, 36b/10, 36b/14, 37a/02,
37a/03, 37a/04, 37a/05, 37a/06, 37a/08,
37a/09, 37b/09, 37b/13, 38a/04, 38a/06,

38a/07, 38a/11, 38b/05, 38b/12, 39a/08, 39a/12, 39a/14, 39b/03, 39b/04, 40a/02, 40a/03, 40a/05, 40a/06, 40a/07, 40a/14, 40b/02, 40b/05, 40b/09, 41a/02, 41a/03, 41a/06, 41a/08, 41a/10, 41a/11, 41a/13, 41a/15, 41b/01, 42a/05, 42a/08, 42a/13, 42a/14, 42b/06, 42b/08, 42b/09, 43a/02, 43a/05, 43a/07, 43a/10, 43b/02, 43b/13, 43b/14, 43b/15, 44a/05, 44a/06, 44a/10, 44b/01, 44b/08, 44b/11, 45a/04, 45a/07, 45a/11, 45a/13, 45a/14, 45a/15, 45b/01, 45b/02, 45b/03, 45b/05, 45b/06, 45b/08, 45b/12, 46a/04, 46b/03, 46b/04, 46b/05, 46b/06, 46b/10, 46b/12, 47a/12, 47b/02, 47b/06, 47b/15, 48a/03, 48a/07, 48a/09, 48a/10, 48b/03, 48b/04, 48b/10, 48b/13, 48b/15, 49a/11, 49b/02, 49b/03, 49b/05, 49b/08, 49b/11, 49b/12, 49b/13, 4b/07, 4b/10, 50a/03, 50a/04, 50a/06, 50a/07, 50a/08, 50a/12, 50a/15, 50b/03, 50b/05, 50b/08, 50b/09, 50b/10, 50b/11, 51a/01, 51a/09, 51a/10, 51a/11, 51b/02, 51b/04, 51b/08, 51b/12, 51b/14, 52a/01, 52a/02, 52a/03, 52a/05, 52a/09, 52a/13, 52a/14, 53a/01, 53a/02, 53a/07, 53a/11, 53b/06, 53b/07, 53b/13, 53b/15, 54a/10, 54b/06, 54b/11, 54b/12, 55a/02, 55a/06, 55a/10, 55a/12, 55a/14, 55b/01, 55b/06, 55b/07, 55b/08, 55b/15, 56a/08, 56a/10, 56a/15, 56b/03, 56b/05, 56b/06, 56b/09, 56b/10, 57a/01, 57a/03, 57a/06, 57b/02, 57b/03, 57b/04, 57b/06, 57b/09, 57b/11, 58a/04, 58a/10, 58b/11, 58b/13, 59a/03, 59a/11, 59a/12, 59b/03, 59b/09, 60a/01, 60a/02, 60a/09, 60a/15, 60b/02, 60b/05, 60b/06, 60b/07, 61a/07, 61b/03, 61b/05, 61b/07, 61b/10, 61b/11, 62a/15, 62b/01, 62b/03, 62b/11, 62b/12, 62b/15, 63a/06, 63a/13, 63b/05, 63b/07, 63b/10, 64a/01, 64a/03, 64a/06, 64a/07, 64b/08, 65a/02, 65a/05, 65a/08, 65a/10, 65a/11, 65a/12, 65a/13, 65b/07, 65b/11, 65b/12, 65b/15, 66a/04, 66a/06, 66a/09, 66a/11, 66a/13, 66a/15,

66b/12, 66b/15, 67a/01, 67a/12, 67b/01, 67b/11, 68a/03, 68b/03, 68b/04, 68b/05, 68b/07, 68b/09, 68b/12, 68b/13, 68b/14, 69a/05, 69a/06, 69a/07, 69a/13, 69a/14, 69b/07, 69b/08, 70b/02, 71a/05, 71b/01, 71b/05, 71b/06, 71b/14, 71b/15, 72a/01, 72a/06, 72b/12, 72b/14, 72b/15, 73a/06, 73a/07, 73a/10, 73a/12, 73b/01, 73b/06, 73b/07, 73b/10, 74b/01, 74b/03, 75a/08, 75a/09, 75b/03, 75b/05, 75b/06, 76a/02, 76a/11, 76b/10, 77b/06, 77b/07, 77b/08, 77b/09, 77b/10, 77b/11, 77b/12, 77b/13, 77b/14, 78a/02, 78a/03, 78a/07, 78a/08, 78a/12, 78b/04, 78b/12, 79a/08, 79a/11, 79a/12, 79b/13, 80a/02, 80a/15, 80b/01, 80b/13, 81a/01, 81a/02, 81a/14, 81a/15, 81b/05, 81b/08, 81b/09, 81b/11, 81b/13, 82a/08, 82a/12, 82b/03, 82b/07, 83a/03, 83a/04, 83a/06, 83b/02, 83b/08, 83b/09, 84a/07, 84a/12, 84b/07, 85a/02, 85a/08, 85a/14, 85b/01, 85b/02, 85b/05, 85b/07, 85b/08, 85b/11, 86a/05, 86a/06, 86a/07, 86a/08, 86a/09, 86a/10, 86a/12, 86a/13, 86b/04, 86b/06, 86b/09, 86b/10, 86b/11, 87a/15, 87b/01, 87b/02, 87b/03, 87b/04, 87b/05, 87b/06, 87b/07, 88b/04, 88b/05, 88b/10, 88b/13, 89a/02, 89a/04, 89a/05, 89a/11, 89a/12, 89a/14, 89b/01, 89b/04, 89b/06, 89b/11, 90a/01, 90a/05, 90a/15, 90b/03, 91a/03, 91a/05, 91b/03, 92a/05, 92a/13, 92a/14, 92b/06, 92b/07, 92b/14, 93a/06, 93a/15, 93b/01, 93b/03, 93b/04, 93b/07, 93b/14, 93b/15, 94a/03, 94a/08, 94a/15, 94b/02, 94b/07, 94b/12, 94b/14, 95a/02, 95a/06, 95a/11, 95a/12, 9a/01, 9a/07, 9a/09, 9a/10

vebā Ar. Hasta sıçanlardan insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bulaşıcı, öldürücü bir hastalık.

v.+ dan 60b/12

vech Ar. 1.Tarz, biçim, yol. 2. Sebep, vesile

v.+ le 11b/02, 12b/04, 25a/05, 25b/02, 30a/05, 31b/04, 49a/11, 49b/14, 71b/08,

73a/15, 76a/08, 7b/02, 81b/15

vefâ 1. Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme. 2. Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat.

v. 65a/06, 66a/15, 66b/09, 66b/12

v. (aşhâb-ı v.) 3a/09

v. (‘ahdine v. itmeyüp) 3b/12

v. itseñ 76a/13

v.+ n 76a/13

v.+ sı 33a/10

v.+ yı 66b/09

vefâdâr Vefalı, sözünde duran.

v. 68a/06

v. (yâr-ı v.) 19b/09, 57a/01, 87a/03, 88a/09

v.+ ı (yâr-ı v.) 12a/03

vefâsuz Vefasız olmayan.

v. 66b/13

v.+ dur 66b/01, 66b/11

vefâsuzluk Vefasız olma durumu, sözünde durmama.

v.+ dur 65a/03

vefât Ar. Ölüm, ölme.

v.+ ı 57a/06

v.+ ında 58a/14

v. idüp 24a/09

v. itdi 53a/07, 65a/07, 7a/08

v. itdiler 46b/07

Vehhâb “Çok bağışlayan, çok veren, kullarına çeşitli nîmetler bağışlayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dir.

V. 88b/03

vehm Ar. Kuruntu, evham.

v. 80a/02

v. idüp 80b/11

v.+ ile 80b/06

vehmnâk Ar. +Far. Kuruntulu, vesveseli, evhamlı.

v. 80a/02

v. olmak 80a/01

v. olmakdur 79b/15

ve kıs ‘alâ hâzâ Ar. “Bunun üzerine kıyas et.” anlamına gelen tabir.

v. 17b/08

ve'l-hâşıl Ar. Sonuç olarak, sözün kısası, kısacası.

v. 6a/06, 6b/10, 11a/12, 12b/15, 15b/05, 18b/05, 18b/06, 18b/15, 19a/01, 22b/05, 23b/15, 24a/08, 25a/01, 25a/14, 30a/04, 31b/06, 37a/04, 37a/11, 39b/02, 40a/08, 42b/14, 44a/02, 45b/13, 50a/11, 50b/10, 51a/04, 53a/08, 56b/08, 57b/05, 69a/06, 75a/11, 77b/14, 83b/05, 83b/14, 86b/1

velâkin Ar. Lâkin, fakat.

v. 3b/07, 48a/11

velâyet Ar. Kulun Hakk’a yakınlığı ve Hakk’ın kulu, kulun Hakk’ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, emişlik.

v. 85b/01

v.+ den 23b/06

v.+ e 44b/04, 59b/12

v.+ i 85a/05

v.+ imüñ 20a/13

v.+ in 85a/15

veled Ar. Çocuk.

v. 79a/07

Veled Çelebi Özel İsim.

V. 22a/15, 22b/01, 22b/05, 22b/07

V.+nüñ 58a/03

V. +ye 22a/15

velî Ar. Cenâb-ı Hakk’a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah’ın dostu ve sevgili kulu.

v. 53a/14, 53a/15, 90b/10

v.+ ler 86a/01

v.+ lerden 50b/02, 52b/12

v. olur 49a/08

v.+ sin 90b/13

velîkin Ar. + Far. Lâkin, ama, fakat, velâkin.

v. 53b/02

velîyu'llâh Ar. Allah'a yakın olma mertebesine erişmiş kimse, velî, eren, ermiş.

v. 21a/06

velî Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu.

v.-i kâmil 13a/14, 23b/03, 43b/11, 44b/05, 53a/13, 58b/14, 60a/02, 75a/06

vesâ'ir Ar. Diğer başka.

v. 55a/12, 55a/15

veyâ Far. + Ar. Ya da, yahut.

v. 28a/13

Veys Ar. Üveys isminin Türkçede kullanılan bir şekli.

V. 89a/01

V. el-Karan 90b/07

V.+ üñ 89b/10

vezîr Ar. Askeri ve idari en yüksek derece olan vezirlik rütbesinde olan kimse.

v. 17a/04, 24a/14, 2b/09, 54b/09, 54b/13, 84a/13, 84b/08

v. (kays-ı v.) 35a/15, 36b/02

v.-i a^c zâm 83a/15, 83b/03

v.+ e 24a/13

v.+ i 14a/12

v.+ inden 35b/01

v.+ ler 36a/15

v.+ üm 83a/10

v.+ üñ 24a/09, 24a/12, 53b/14, 54a/09

vilâyet Ar. İl.

v. 13a/09, 25a/11, 32b/09, 34a/07, 43a/14, 47a/15, 7a/10, 8b/12

v.+ de 53a/07, 53b/11, 53b/12, 54b/05, 60b/09, 89a/14

v.+ den 82b/06

v.+ e 8b/12, 90b/04, 9a/02, 9a/06

v.+ i 90a/12, 9a/05

v.+ imüze 8b/13

v.+ in 62b/13

v.+ inde 53b/10, 72b/13, 85a/09

v.+ inden 21a/14, 53b/08

v.+ ine 32b/15, 85a/11, 89a/12, 8b/04

v.+ inüñ 12b/01, 90b/02

v.+ üñ 24b/12

v.+ ünüñ 75a/09

vir- 1. Bir şeyi bir kimseye iletmek, vermek.

v. 12b/12, 28a/13, 50b/06, 56a/09, 66a/01, 71b/13, 72a/08, 78b/08, 91b/05,

92b/05, 94a/14

v. (icâzet v.) 19a/07

v. (zekât v.) 29b/12

v.- di 10b/04, 10b/06, 12b/13, 17b/12, 24b/12, 25b/01, 35a/13, 41a/08, 51a/13, 52a/05, 52b/04, 55b/07, 56a/05, 56a/07, 56a/14, 56b/11, 57b/13, 59b/01, 60b/11, 64b/05, 67a/12, 67b/02, 67b/07, 69b/13, 70a/06, 71b/05, 71b/15, 72a/11, 74b/08, 75b/11, 78b/08, 80b/04, 81a/10, 82b/11, 83a/13, 84a/06, 95b/08

v.- di (baş vir-) 26b/09, 49a/14

v.- di (cân vir-) 9b/08, 46a/08, 49b/01, 83a/04

v.- di (cân u baş vir-) 85a/15

v.- di (cevâb vir-) 46b/14, 84a/04

v.-di (destür vir-) 19a/09, 21b/06

v.-di (hayât vir-) 15b/08, 19a/01

v.-di (selâm vir-) 18b/08, 23a/08, 31b/15, 40a/14, 41a/12

v.- digümden (zekât vir-) 29b/07

v.- diler 21a/14, 24a/11, 34a/06, 44a/01, 54a/12, 57b/01, 81a/12, 94a/07

v.- diler (haber vir-) 35b/12, 38b/04, 43a/09

v.- diler (havf vir-) 35a/11

v.- diler (selâm vir-) 53a/01, 89b/03, 91a/11, 93b/08

v.- düm 72a/09, 88a/12

v.- düm (göñül vir-) 88a/12
v.- düm (rıżā vir-) 87a/08
v.- düñ 44b/07
v.- düñ (cevāb vir-) 83b/02
v.- e 40a/10, 96a/06
v.- eler (başların vir-) 25a/04
v.- elüm 50a/09
v.- en 65b/15, 80a/13, 80a/14,
94a/12
v.- esin 92a/15
alı v.- esin 27a/02
v.- eydüm 92b/08
v.- eyin 13a/07, 3b/10, 50a/11,
62b/13, 63a/04, 68b/11, 69a/10, 76a/10,
82a/14, 92a/11
v.- eyin (zekātum vir-) 30a/01
v.- ici 82a/15
v.- ince 46b/15
v.- me 51b/15
v.- medi 49b/09
v.- medi (göñül vir-) 41b/13,
77a/14
v.- mediler 60b/01, 60b/03
v.- medüm (göñül vir-) 95b/11
v.- mege 29b/12, 64a/13
v.- mege (zekāt vir-) 29b/11
v.- mekde 80a/08
v.- meye 4a/02
v.- meyesin 92a/15
v.- meyince 50b/07
v.- meyüp 72a/05
v.- meyüp (amān vir-) 24b/14,
6b/14
v.- meyüp (amān u zamān vir-)
6b/11
v.- meyüp (rıżā vir-) 89a/08
v.- meyüp (amān vir-) 71a/06
v.- mez 47b/07, 66b/10
v.- mez (göñül vir-) 7b/03
v.- mezdiler 37a/07
v.- mezin 29b/14
v.- mezler 60b/04
v.- mezsın (zekāt vir-) 29b/14

v.- mezsın (zekātın vir-) 29b/06
v.- miş 30b/03, 55b/04, 85b/13,
89a/09
v.- se 52b/05
v.- señ 50a/08
v.- üñ 43a/05, 7a/03
v.- üp 1b/12, 21a/09, 32a/02,
32a/05, 48b/03, 50b/07, 63a/03, 63b/04,
76a/05, 76a/09, 76a/12, 77b/04, 79a/04,
80a/13, 81a/04, 85b/03, 92a/14
v.- üp (cevāb vir-) 18a/02, 43a/05,
7b/06, 93b/14
v.- üp (fırşat vir-) 79b/05
v.- üp (göñül vir-) 77b/02
v.- üp (icāzet vir-) 87b/11
v.- üp (rıżā vir-) 28a/04, 6b/02
v.- üp (selāmet vir-) 19b/13
v.- üp (tekellüm vir-) 79a/08
v.- üp (ziyā vir-) 25b/09
v.- üpdür 1b/13
v.- üpdürdüm 28b/11
v.- ür 34b/01, 45b/10, 68a/09,
74a/11, 76b/14
v.- ür (cān vir-) 77a/04
v.- ürdi 64a/10, 69b/15
v.- ürdi (cevāb vir-) 6a/08
v.- ürler 54b/07
v.- ürlerdı 54a/01
v.- ürse 37a/03, 37a/04
v.- ürsin 62b/14
vīrān Far. Yıkık, harap.
v.+ dur 60b/15
v.+ e 85b/03
v. olmuş 87b/01
vīrāne Far. Yıkılmış, harap olmuş eski
yapı.
v.+ de 92b/11
v. itdüm 88a/13
v.+ lik 92b/10, 92b/11
vişāl Ar. Sevdiğine kavuşma, vuslat.
v. 79b/02
v. (bezm-i v.) 13b/01
v. (ehl-i v.) 92a/04

v. (şâhib-i v.) 90b/11
vuşlat Ar. Sevdiğine kavuşma.
v. 8a/09
v.+ a (fürkat-ı v.) 38a/05
vü Ar. ve (bağlama edatı).
v. 7b/01, 21a/02, 23a/01, 55b/07, 56b/11, 60b/14, 64b/11, 67b/01, 70a/07, 73a/12, 74b/14, 78a/04, 79b/07, 80b/05, 82b/09, 87a/08, 88a/05, 88a/06, 88b/05, 94b/09.
vücüd Ar. 1. İnsan veya hayvan gövdesi, beden. 2. Var olma, bulunma 3. Yaratılmak, doğmak.
v. (kâbil-i v.) 74a/15
v.+ a 14a/01, 81b/09
v.+ a geldi 35b/02, 43b/14
v.+ a getürdi 67a/06
v.+ uñı 58a/12
vüzerâ Ar. Vezirler.
v.-i bâ-rıf^c at 55a/13
yâ Ey. (seslenme ünlemi).
y. 4a/04, 4b/08, 7a/09, 7b/06, 7b/11, 7b/15, 9a/04, 9a/10, 9a/13, 9a/15, 10a/13, 10b/07, 12b/08, 12b/11, 13a/10, 14b/10, 15a/14, 15b/03, 16a/09, 17a/03, 17a/06, 17a/09, 17a/10, 18a/06, 18b/11, 19a/07, 19a/10, 19a/11, 19b/02, 19b/13, 1b/10, 20a/01, 20a/03, 20a/04, 20a/06, 20a/08, 20a/10, 20a/11, 20a/13, 20a/15, 21b/09, 22a/10, 22b/04, 23a/13, 24b/04, 24b/09, 26a/11, 26b/13, 27a/02, 27a/04, 28b/07, 28b/14, 29b/03, 29b/05, 29b/07, 29b/13, 29b/15, 30a/01, 30a/02, 30b/08, 30b/10, 31a/08, 31b/05, 32a/01, 32a/02, 33a/10, 36a/04, 36a/05, 36b/02, 36b/14, 38a/01, 38a/09, 38a/13, 38a/14, 39b/13, 3b/08, 40a/12, 40b/10, 40b/14, 41a/11, 41a/13, 42b/12, 42b/13, 43a/04, 43b/02, 44a/07, 44a/10, 44a/11, 44b/05, 45b/05, 47a/07, 47a/08, 47a/13, 47b/01, 47b/03, 47b/05, 47b/07, 48b/04, 48b/05, 49a/02, 53a/05, 56a/15, 58a/05, 59b/02, 59b/05,

61a/11, 61a/12, 61a/13, 61a/14, 61a/15, 61b/01, 61b/02, 61b/06, 61b/10, 62b/03, 62b/13, 63a/01, 63b/09, 65a/14, 66a/02, 67b/11, 68b/12, 69a/09, 69a/12, 69a/13, 6a/09, 6a/15, 70a/03, 70a/04, 70b/06, 70b/09, 70b/12, 71a/09, 71b/01, 71b/09, 71b/13, 72a/06, 72a/07, 72a/11, 72a/12, 72b/02, 73a/02, 73a/03, 73a/13, 73b/02, 74a/13, 74b/10, 75a/14, 75a/15, 75b/08, 76a/15, 77b/01, 77b/06, 78a/05, 78a/06, 78a/11, 78a/15, 78b/04, 78b/05, 78b/07, 78b/14, 78b/15, 79a/02, 79a/04, 79a/05, 79a/07, 79a/08, 79b/12, 80a/12, 81a/15, 81b/03, 81b/07, 82a/03, 82a/04, 82a/13, 83a/09, 83a/13, 83b/01, 84a/03, 84a/08, 84a/11, 84a/12, 84a/15, 84b/04, 86a/11, 88b/14, 88b/15, 89b/06, 89b/11, 89b/15, 8b/11, 90a/06, 90a/09, 90a/10, 90a/11, 90a/13, 90a/15, 91b/05, 91b/06, 92a/10, 92b/02, 92b/12, 94a/01, 94a/05, 95b/12
yâ Ya, ya...ya (bağlama edatı)
y. 15b/03, 37b/03, 68b/01, 70a/13, 95b/12
yâbân Far. İnsan yaşamayan ıssız yer.
y.+ a atdum 88a/13
yâd Far. Anma, hatırlama.
y. 68a/11, 85b/1, 87a/06
y. eyle 95b/07
y. ide 5a/01
y. idüp 4a/10
y. kıldı 4b/14
Yâfisi Özel İsim. Krş. Yâfisi Muhyiddin
Y. 75a/13, 75b/05.
Yâfisi Muhyiddin Özel İsim.
Y. 75a/12
yağ- Gökten yere düşmek.
y.- ar 17b/07
yağ Hayvan ya da bitkiden elde edilmiş bir besin maddesi.
y. 74b/09
y.+ a (katduğ balı y.) 88a/10
yağdur- Yağmasını sağlamak.

y.- dılar 5b/07
yağma Far. Zor kullanarak karşısına çıkan şeyleri alıp kaçma, çapul, talan.
y. itdiler 36a/08
y. itdürdi 41b/01
y. itdürürdi 34b/12
yağşı İyi, güzel.
y. 38b/11, 56b/13, 95b/10
yâhud Far. Veya.
y. 62a/09, 68a/13
Yahyâ Ar. Özel isim. Hz. Yahya.
Y. 10a/02, 10a/03, 10a/05, 10a/09, 10a/12, 10b/04, 10b/07, 10b/09, 9b/15
Y. (Hâzret-i Y.) 10b/10, 10b/11
yağ- 1. Yanmasını sağlamak, tutuşturmak. 2. Ateşe vermek, ateşle yok etmek.
y. 56a/15
y.- a 20a/09
y.- ar 27b/01, 42a/08
y.- dı 11b/14, 12a/01, 40a/15, 51a/10, 51a/13, 56b/05, 56b/07
y.- dı (oda yağ-) 15a/06
y.- mağa 40b/12
y.- mağ 20b/06, 40b/02, 40b/07
y.- up 40b/03, 40b/04, 56b/02, 93b/08
yağa Giyeceklerin boynun etrâfına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça.
y.+ sından 16b/02, 77b/12
yağın Arada az mesâfe bulunan. 2. Yaklaşmak 3. Sıkı bir ilişki kurmak.
y. 22b/13, 29a/06, 31a/06, 39b/13, 40a/11, 43b/08, 50a/13, 51b/02, 53b/05, 57a/07, 58b/10, 72a/14, 85a/13, 92b/01, 94b/10
y. olmadı 4b/13
yağnılık Sıkı bir ilişki kurmak.
y. itmedüm 7b/13

yaklaş- Yakın duruma gelmek, aradaki zaman veya mesâfe azalacak şekilde ilerlemek.

y.- dı 55a/06

Ya'kûb Özel İsim. Hz. Yakub, Hz. İshak'ın oğlu ve Hz. İbrahim'in torunudur. Lakabı "Allah'ın kulu" manasına gelen ve İbranice bir kelime olan İsrail'dir.

Y. (Hâzret-i Y.) 77a/08, 78b/09

yâkût Ar. En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sâdece elmasın çizebildiği çok değerli taş.

y. 70b/09

yalan Aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz.

y. 16a/07, 81b/04, 81b/06

yalñ Alev.

y. 22a/08, 29b/02, 95b/14

y.+ ı 10a/09

yalñuz Fakat, ama (bağlama edatı)

y. 49a/09

yalvar- Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak.

y.- dı 30a/03, 34a/05

y.- up 86b/13

yama- Yama koyarak onarmak, yamalamak.

y.- mağ 32a/08

yaman Kötü, fena.

y. 77a/02

yan Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, yön, taraf, cihet.

y. 56b/02

y.+ ı 36b/06

y.+ ma 10b/01, 12b/11, 20a/01, 20a/08, 20a/09, 31a/03, 33a/14, 46b/12, 49b/04, 51a/09, 51b/11, 57a/07, 57a/14, 58a/03, 59a/13, 59a/14, 59a/15, 59b/03, 60b/01, 64a/11, 64a/12, 64a/13, 67b/02, 71a/13, 71b/09, 76a/12, 77b/06, 81a/13, 81a/14, 81b/15, 85a/15, 85b/10, 85b/11, 92b/12, 94a/09

y.+ ında 17a/11, 28b/06, 31a/07, 31b/04, 33a/14, 37a/08, 39a/10, 40a/06, 43a/03, 48b/04, 85a/07, 93b/13

y.+ ındaki 4b/11

y.+ ından 57b/06, 60b/02, 67b/02, 71b/09

y.+ uma 78b/06

y.+ umda 65a/09

y.+ umuza 87a/12, 87a/13

y.+ uña 20a/05, 20a/08

y.+ uñdan 20b/04, 20b/06

yaña -e doğru

y. 5b/01

yan- Yanmak.

y.- ar 80b/13

y.- dı 81a/12

y.- miş 81a/14

yañıl - Aldanmak.

y.- sa 35a/10

ya'ni Ar. "Demek", "şu demek ki" anlamında kullanılır.

y. 11a/03, 11b/01, 12a/02, 15a/06, 17b/10, 23a/02, 23b/08, 24a/06, 26b/06, 27a/15, 30a/09, 32b/03, 33a/05, 38b/10, 39b/10, 39b/12, 3b/04, 45b/07, 46a/04, 48a/01, . 48b/12, 55b/05, 62a/12, 70a/06, 73b/15, 74a/15, 78a/09, 79b/10, 88a/12, 90b/15

yañılış Doğru olmayan, hatâlı.

y. 89b/13

yap- Ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek.

y.- ayum 31b/10

y.- dı 5a/09, 9b/07

y.- duğı 59b/06

y.- diğüñ 59b/07

y.- duğ 59a/15

y.- durdı 53b/10

y.- mağ 92a/08

y.- mağdan 32a/07

y.- mışsın 59b/01

y.- up 65a/01

yapdur- Ortaya konmasını, meydana getirilmesini sağlamak.

y.- dı 78a/08

y.- dum 54b/15, 78a/11

y.- miş 83b/08

y.- urdı 6b/09

yapış- Ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.

y.- dı 4a/03, 52a/11, 74b/09, 74b/10, 79a/02

y.- diğı 39a/12

y.- ma 27b/15

y.- up 39a/11, 39b/03, 65b/15, 66a/14

yapışdur- Vurmak.

y.- dı 52a/11

yār Far. Sevgili, dost.

y. 12a/08, 16b/09, 18a/10, 19b/05, 23b/05, 25b/03, 41b/11, 41b/15, 45a/03, 46a/11, 46a/13, 53a/15, 53b/05, 70a/09, 80b/05, 88a/03, 95b/15, 96a/10

y. (dīdār-ı y.) 42a/01, 8a/12

y. (inkār-ı y.) 3a/01

y.-ı bī-zevāl 81b/08

y.-ı muvāfiğ 60a/09, 68b/03

y.-ı nüktedān 32b/02

y.-ı pūr 74a/06, 91a/03

y.-ı şādīğ 95b/14

y.-ı vefādār 19b/09, 57a/01, 87a/03, 88a/09

y.-ı vefādārı 12a/03

y.+ dur 41b/03

y.+ durur 34a/13

y.+ e 42a/01, 44b/15

y. eyle 61a/14

y. eyledi 16b/07

y.+ isa 42a/04

dīdār-ı y.+ i 26b/06

hüsni-y.+ i 15a/07

y.+ isiz 89b/07

yar- Ortadan ayırmak, bölmek, kesip açmak.

y.- uñ 36a/11

yaralı Yaralanmış olan, yarası olan kimse.

y. 13a/05

yara- Yarar sağlamak, faydalı olmak, kendisinden faydalanılmak.

y.- maz 52b/09

y.- mazzın 58a/12

y.- r 18a/14, 45b/04, 48b/07

yaradıl- Allah tarafından var edilmek.

y.- mişdur 45b/12

yarak Hazırlık

y. 25a/03, 76b/03

y. eyledi 38a/06

y. görüp 5a/13

y.+ m görüp 87a/14

yaramaz İşe yaramayan, yararlı olmayan kimse veya şey.

y. 8a/14, 11a/02, 17b/15, 23b/10, 32b/03, 42a/06, 45a/05, 47a/06, 57a/01, 60a/10, 62a/12, 64a/02, 65a/03, 70b/04, 74a/06, 76a/04, 83a/02.

yārān Far. Dostlar.

y. 31a/07, 31b/05, 58b/09, 86b/06

y.+ dan 86b/05, 87a/04

y.+ ı 31a/03

y.+ lar 87a/08

y.+ lara 58a/02

y.+ laruñ 57b/06

y.+ uñ 31a/04

yaraş- Uymak, uygun düşmek, yakışmak.

y.- maz 12a/07, 12a/08

y.- ur 33b/07

yarat- Yoktan var etmek, halketmek.

y.- dı 18a/02, 1b/07

yardım Elindeki imkânları ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanma, yardım.

y.+ a 82a/03

yarı Bir bütünün iki eşit parçasından her biri.

y.+sı 20a/07

yarıl- Yarmak işi yapılmak.

y.- up 91a/11

yarın İçinde bulunulan günden sonra gelen gün.

y. 36b/04, 39a/04, 47a/08, 47b/06, 49a/10, 71a/04, 71a/05, 74a/10, 90b/12, 92a/14, 92b/03

y.+ a 29b/02, 47b/06, 5a/04

y.+ ı 47b/08

y.+ ki 68a/07

y.+ uñ 57a/15, 92b/04

yarlığa- (Allah) Birinin suçunu bağışlamak, mağfiret etmek.

y.- r 33b/12

yarı Bir bütünün iki eşit parçasından her biri. Krş. yarı.

y.+ sında 52b/16

yas Ölüm veya bir felâketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem.

y. 72b/07

yaşa- Düzen vermek, düzene koymak.

y.- dı 1b/06

Yāsīn Ar. Kur'ân'ın otuz altıncı sûresinin ismi.

Y.-i şerif 93b/06

yaş Göz yaşı.

y. 10a/01, 10a/14, 15b/06

y.+ ı 15b/05

y.+ ı (gözümüñ y. diñmemişdür) 7b/12

y.+ ıla 36a/15

y.+ mı 9b/13

yaş Doğuştan îtibâren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ ma 81a/03

y.+ mda 36a/10, 77a/12

y.+ ndan 91a/08

yat- 1. Boylu boyunca uzanmak. 2. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.

y.- a 43a/11

y.- dı 28b/05, 84b/05

y.- dılar 51a/04, 67b/01

y.- inca 50b/14

y.- mayup 52b/15
y.- maz 49b/15
y.- mazlardı 49b/05
y.- mışdur 30b/07
y.- up 10b/06, 10b/09, 48a/04
y.- ur 31a/06, 31a/07
y.- urken 12b/05
y.- urlar 51a/06
yatsu Güneşin batışından bir iki saat sonraki vakit.
y. 16a/11
yavru Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan.
y.+ sın 74b/01
yavuz Sert, çetin, yaman.
y. 49b/04
yay İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti.
y. 79b/09
yaylak Hayvanların yayıldığı otlamaya elverişli yer, otlak.
y.+ da 80a/09
y.+ a 80a/04
yaz- 1. Belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek. 2. Çizmek.
y. 55a/01
y.- alum 48a/13
y.- alum 48a/07
y.- anuñ 96a/06
y.- arlar 48a/06, 48a/10
y.- dı 11b/03, 54a/14, 54b/11, 71a/03, 71b/04
y.- dıgım 95b/01
y.- dılar 48a/07
y.- dılar 38a/01
y.- duğım 54b/11
y.- dum 69a/11, 71b/06, 88a/01
y.- ıcıları 48a/10
y.- madılar 48a/08
y.- mañ 48a/07
y.- miş 6b/06, 94a/14, 95b/12
y.- sunlar 55a/01
y.- uñ 48a/13

y.- up 33a/05, 48a/15, 84a/02, 84a/05, 84a/07, 95b/09
yaz Yaz (mevsim adı).
y. 46a/11
yazdur- Yazma işini yaptırmak.
y.- anuñ 96a/06
yazıl- Yazmak işi yapılmak.
y.- miş 5b/06
yed Ar. El.
y.-i kudretle 2a/09
y.+ inde (taht-ı y.) 34b/09
Yemen Ar. Arap yarımadasının güney batısındaki ülkenin adı.
Y. 5a/08
yemîn Ar. Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, ant, kasem.
y. ('ahd u y. itdiler) 73a/06
yeñi Hiç kullanılmamış olan.
y. 66a/10, 66b/02
y.+ den 65a/07, 66a/09
yeñiçeri Osmanlı Devleti ordusunun XIV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan ve II. Mahmud zamânında 1826'da kaldırılan piyâde sınıfına verilen isim.
y. 85b/14
yid- Çekip götürmek, yol gösterip bir yöne doğru sevk etmek.
y.- ene 38b/04
y.- mege 51b/06
y.- üp 38a/15
yidi Yedi (sayı ismi).
y. 22b/10, 30a/05, 32b/04, 34b/13, 62a/05, 77a/12, 78a/07, 81a/12, 91a/08
süre-yi Fâtihatu'l-kitâbı y. 59a/10
y. yüz elli 96a/04
y. yüz 36a/01
yil Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.
y. 40b/02
yif (Eski T. <ying) Giyecek şeylerin kol kısmı.

y.+ i 71a/14, 74b/07
y.+ ile 72a/15
y.+ inden 16b/01, 30b/05, 85b/14
y.+ ümden 30b/11

yir 1. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin. 2. Mevki, mekân, mahal.

y. 11a/10, 28b/11, 30a/01, 30a/03, 30a/04, 30a/06, 39a/10, 62a/07, 73b/05, 86a/12

y.+ de 13a/05, 17b/08, 21b/11, 25a/04, 29a/14, 30b/04, 31a/09, 38b/14, 50a/12, 50a/14, 54b/01, 56b/01, 64b/04, 67b/01, 67b/12, 6b/01, 82b/15, 85b/01, 86a/11, 93b/09.

y.+ dedür 59b/02, 94a/14

y.+ den 2a/11, 40b/13, 50b/14, 52a/12, 53b/13, 56a/14, 60b/04, 65a/07, 81a/12

y.+ dendür 1b/11, 30a/08

y.+ e 10a/15, 13a/15, 15b/06, 16a/14, 21b/01, 23a/12, 30a/05, 31b/07, 33b/15, 37a/03, 47b/12, 49b/14, 50b/03, 54b/05, 55b/09, 57b/14, 63a/06, 63a/14, 64b/01, 67a/03, 68b/15, 73a/11, 73a/14, 73b/09, 73b/10, 84b/07, 88b/12, 90a/14, 90b/15

y.+ e (nâ-ḥaḳ y.+ e) 69a/14

y.+ i 55b/12, 65a/12, 79b/08, 79b/09, 94b/05, 95a/12

y.+ idür 25b/06

y.+ in bulsun 89b/12

y.+ inde 16b/02, 39a/04, 55a/13, 71b/03, 89b/08

y.+ inden 10a/10, 12b/09, 21b/04, 91a/12

y.+ ine 10a/01, 10a/14, 10b/02, 21a/08, 45b/13, 59a/09, 60b/06, 66b/09, 78a/01, 78a/03, 82b/07, 82b/13, 83b/09, 93a/13, 94a/01

y.+ ine geldi 19a/13

y.+ ine getirüp 48a/10

y.+ lere 29a/04

y.+ lü 55a/13

y.+ üñ 79b/10, 81b/04

yeril- Kusurları ortaya konulmak, kötülenmek, zemmedilmek.

y.- me 77a/03

yiryüzi Yeryüzü.

y.+nde 11a/08, 11a/09, 11a/10, 73b/10

y.+ ne 61b/05, 73b/04

yesir Ar. (<yusr) Kolay.

y. 19b/06

y.+ e 60b/15

yetim Ar. Babası ölmüş (çocuk).

y. 40a/07

y.+ ler 40b/10

y.+ leri 41a/06

y.+ lerine 40a/10

yetime Ar. Yetim kız çocuğu.

y. 30a/15

yezdân Far. Allah.

y. (bâ-emr-i y.) 82b/13

Yezîd Ar. Zâlimliğiyle bilinen ikinci Emevî halifesi Yezid b. Ebû Süfyân. (özel isim).

Y. 76a/05, 76a/06, 76a/12, 76b/04, 76b/08

Y.+ e 36a/07, 76b/07

Y.+ üñ 76b/10, 76b/11, 76b/12

Yezîdî Ar. Yezidi Bu mezhebinden olan kimse.

Y. 70a/13, 76b/06

yığ- 1. Tepeleme bir yığın hâline gelecek şekilde üst üste koymak 2. Toplamak, biriktirmek.

y.- ar 47b/13

y.- dı 47b/09

yığın Yığılmış şeylerden meydana gelen tepecik, küme.

y. itmiş 31a/03

yık- Kurulu bir şeyi parçalayıp dağıtmak.

y.- a 5a/12

y.- ar 14a/10

yıkıl- Parçalanıp dağılmak.

y.- dı 35b/07, 47b/10

y.- duğı 52a/12

y.- ur 47a/11

yıl Yıl, sene.

y. 7a/05, 9a/08, 11a/09, 11a/11, 11a/12, 12b/14, 15b/05, 17a/06, 18a/03, 18a/04, 18a/07, 18b/05, 23a/01, 24a/01, 24b/07, 25a/13, 25a/14, 43b/15, 44b/06, 48b/04, 57a/08, 62a/07, 67b/02, 67b/03, 81a/05, 91a/10, 96a/09

y.+ da 73b/09

y.+ dan 76b/09

y.+ dur 24b/06, 32a/03, 91a/13, 94a/13

y.+ uñ 57b/05

yılan Yılan.

y. 17b/07

y.+ ı 85b/02, 85b/05

yıllık Bir yıl için, senelik.

y. 10a/07, 20a/02

y.+ dur 10a/08

y.+ ın (yıllığın) 29a/02

yırt - (Kâğıt, kumaş vb. nesnelere) elle iki tarafından tutarak parçalara ayırmak.

y.- dum 79a/03

yırtıl- Yırtılmak.

y.- dı 78b/13

yırtık Yırtık.

y. 79a/09

yi- 1. Yemek işi. 2. Ağızda çiğneyerek yutmak 3. Hoşa gitmeyecek bir duruma uğramak, mâruz kalmak.

y. 93a/07

y.- di 10b/04, 4a/12

y.- diler 31b/03, 71a/11, 80a/12

y.- dügi 79b/08

y.- düm 78b/04

y.- (ğam yi-) 3a/13

y.- medi 18b/05, 49a/09

y.- mediler 40a/10

y.- mege 40a/08, 54a/10, 57a/14

y.- mek 3a/08

y.- mez (harâm yi-) 93a/03

y.- mezem 50b/06

y.- mezin 93a/12

y.- miş 39b/03

y.- r 47b/06, 58b/04

y.- rler 39a/14

y.- yelüm 31a/10, 31b/03, 57a/15, 71a/10

y.- yince 51a/04

y.- yüp 32a/04, 58a/06, 58a/08

yidür- Yedirmek.

y.- di 76b/13

y.- en 71b/07

yig Daha iyi, daha üstün.

y. 26a/14, 68a/10, 68a/11, 70a/13, 91b/13

y.+ dür 12b/03, 28b/02, 29a/04, 47b/08, 52b/08, 66b/02, 66b/13, 68a/09, 70b/14, 75a/05

y.+ dürür 57a/12

yigirmi Yirmi (sayı ismi).

y. 35a/09

y.+ şer 57b/03

yigit 1. Yürekli, gözü pek, kahraman (kimse) 2. Delikanlı, genç adam.

y. 24a/03, 37a/09, 65a/07, 66a/03, 66a/08, 67b/06, 67b/07, 67b/11, 67b/12, 67b/14, 72b/15, 7b/06, 7b/12, 91a/08, 91a/12, 91b/02, 91b/04, 92a/10, 92b/09

y.+ den 66a/08

y.+ dür 57b/15, 7b/08

y.+ e (yigide) 66b/01, 67b/08,

y.+ i (yigidi) 65b/13, 67b/13, 68a/01, 92b/11

y.+ ler 50a/01

y.+ sin 54b/05

y.+ üñ (yigidüñ) 65a/06, 66a/06, 67b/10

yigreg Daha iyi.

y.+ i 53b/03

yimek Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek, aş.

y.+ den 50b/05
yine T. (yan-a > *yene > yine). Bir daha, tekrar, gene.
y. 15a/01, 15a/02, 16b/02, 18a/03, 18b/12, 19a/01, 19a/05, 19a/09, 19a/13, 20a/04, 20a/06, 22b/14, 23b/01, 28b/15, 40b/01, 40b/03, 40b/04, 41a/09, 42b/05, 42b/07, 4a/01, 4a/03, 54b/14, 56a/06, 56a/07, 56a/08, 56b/06, 58a/01, 58a/07, 58a/09, 62b/07, 70a/01, 71b/02, 73b/14, 75a/01, 76b/14, 77a/10, 80a/10, 84a/05, 84a/06, 90a/11, 90a/12, 90a/13
yitmiş Yetmiş (sayı ismi).
y. 10a/07, 29b/10, 95a/01
y. biñ 8b/10, 10a/07, 10a/08, 16a/13, 48a/02, 48b/04, 49a/01, 76b/06, 8b/06, 8b/07
y. iki 76b/04, 76b/06
yit- Yetişecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek.
y. 95b/08
y.- di 5b/15, 28b/05, 53a/13, 66b/07, 76b/14, 88b/11
y.- düren 51b/08
y.- er 10b/01, 37b/14, 45a/04
y.- mez 17a/10, 17a/12
y.- en 4b/11
y.- er 27a/14, 61a/05, 66b/12
y.- erseñ 66b/12
y.- işdi 82b/08
y.- medin 91a/03
y.- mez 79b/13
yit- kaybolmak
y.- er 32b/06, 52b/06
yit- ulaşmak
y.- di 70a/15
yitiş- Yetişmek, ulaşmak
y.- di 52a/07
y.- dügin 51b/03
y.- üp 37a/09
yitişdür- Yetistirmek.
y.- e 40b/14
yitür- Kaybetmek, yitirmek.

y.- düm 12b/07
y.- miş 13a/01
yoğ Yok. Krş. Yoğ.
y.+ ıdı 11a/14, 40a/05, 40a/10, 53b/12, 57a/06, 68a/02, 69b/13, 75a/09, 89a/05
y.+ imiş 31b/10
y.+ iken 58a/05
y. olur 33b/07
yoğur- (<yugurmak) Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak.
y.- dı 50b/09
yoğsa Yoksa.(bağlaç)
y. 20b/11, 65b/08, 68b/11, 81b/02, 84a/09
yoğsul Yoksul, fakir.
y. 74b/15
yoğ Yok.
y. 14a/11, 18b/10, 1b/05, 20a/14, 21a/02, 21a/03, 21b/07, 24a/04, 24b/05, 31b/10, 33b/05, 33b/06, 37b/02, 39a/10, 48b/06, 53b/03, 54b/05, 55b/09, 66b/02, 75a/01, 75a/02, 80b/02, 80b/10, 84b/07, 87b/01, 88a/05, 90b/14, 91b/15, 94b/09
y.+ dan 12b/03
y.+ dur 2b/01, 6a/12, 10b/13, 12a/11, 13b/05, 15b/14, 17b/04, 1b/04, 28a/05, 28a/11, 29a/10, 34b/12, 35a/09, 38a/03, 54a/05, 54b/05, 56b/13, 58b/11, 68a/15, 69a/15, 69b/05, 74b/04, 74b/11, 79a/02, 80a/08, 81b/06, 81b/08, 82a/05, 84a/04, 84a/09, 84b/03, 86a/03, 88a/05, 89a/14, 89b/02
y.+ mı 69b/02
y.+ midur 89a/15
y. ol 33b/07
yoğlık Yokluk.
y. 33b/08
yoğuş Yukarıya doğru yükselen dik yol.
y.+ u 10a/07

yol Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer.

y. 10b/13, 13a/01, 13a/04, 14a/10, 20a/02, 32b/02, 39b/08, 44b/15, 48a/03, 92a/03

y.+ a 57b/05, 65a/01, 67a/15, 68a/06, 96a/02

y.+ a girdi 50b/10, 72a/01

y.+ a girüp 50b/01

y. bulmayup 9a/14

y. bulup 9a/08

y.+ da 17a/01, 31b/11, 49a/14, 49b/01, 52b/04, 52b/05, 57b/04, 76a/04, 95b/07

y.+ da (gözlerimiz y.+ da kaldı) 40b/15

y.+ dan 45a/03, 6a/14, 75a/10

y. göster 13a/03

y. gösterdi 13b/11, 13b/14

y.+ ı 71a/08, 77a/01, 90b/09

y.+ ıdur 45a/03

y.+ imuz 9a/12

y.+ in 14a/02, 71a/07

y.+ ina 37a/11, 61b/15, 74a/01, 85a/15

y.+ ina gitdi 6b/08

y.+ ında 15a/08, 26b/09, 27a/14, 52b/09, 68a/10, 68b/03, 80b/13, 80b/15

y.+ la 80b/10

y.+ lar 15b/06

yoldaş Yol arkadaşı, ahabab.

y. 58b/09, 70a/10, 72b/08

y.+ ı 25a/03

y.+ ıdur 55b/11

y.+ la 25a/09

y.+ larına 86b/14

y.+ um 86b/04

yorgan Yorgan.

y.+ ından 84b/07

y.+ uña 84b/10

yu- Yıkamak.

y.- maduñ 65b/05

y.- mağ 65b/05

y.- sa 93a/15

y.- sañ 14b/05

y.- yam 65b/06

y.- yup 93b/09

yukarı Yukarı Krş. yukaru.

y. 20a/10, 52a/15, 63a/02, 77b/12

y.+ dan 20b/07

yukaru Yukarı. Krş. yukarı.

y. 7a/11, 23a/11, 39b/02, 51a/01

y.+ da 34b/03

y.+ dan 12b/06, 51a/03, 57b/14

yum- Kapamak.

y. 23b/01, 91a/15, 91b/11

y.- dı 23b/01

y.- up 20a/14, 91a/15, 91b/11

yumruk Yumruk.

y. 65b/13

yun- Yıkanmak.

y.- masa 65b/06

Yûnus Ar. Özel isim. Hz. Yunus. Beni İsrail peygamberlerinden biri olup, Kuran'da adı geçen peygamberlerden biridir.

Y. 45a/13

yurdu Delik.

y.+ sınca 68a/02

Yûsuf-ı Haccâc Krş. Haccâc-ı Yûsuf.

Y. 36a/05

Y. 34b/08, 35b/01, 35b/14, 36a/03, 36a/07, 36b/01, 36b/07, 36b/10, 36b/14, 37a/01, 37a/12

Y. +a 35b/12, 36a/03

Y. +ı 37a/10

Y. +uñ 37a/07, 37a/11

Yûsuf Ar. Özel isim. 1. ve 2. Fasıllarda hikayesine yer verilen kişidir.

Y. 3b/05

Y.+ dur 4b/01

Yûsuf Ar. Özel isim. Hz. Yusuf. İsrailoğullarından Hz. Yakup'un oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. Mısır'da köle olarak satılmış,

sahibinin Zeliha adlı karısının aşkına karşılık vermediği için zindana atılmıştır. Daha sonra Mısır hükümdarının rüyasını tabir ederek zindan kurtulmuş ve sonunda Mısır'ın idaresini ele almıştır.

Y. 77a/08, 77a/12, 77a/14, 77b/06, 77b/07, 77b/08, 78a/04, 78a/08, 78a/09, 78a/11, 78a/12, 78a/13, 78a/15, 78b/04, 78b/05, 78b/07, 78b/09, 78b/10, 78b/14, 78b/15, 79a/02, 79a/03, 79a/04, 79a/05, 79a/11.

Y. (Hâzret-i Y.) 77a/06, 78a/01, 78a/10

Y.+ a 77a/10, 78b/07, 78b/12, 79a/10

Y.+ dan (hüsn-i Y.) 79b/02

Y.+ ı 77a/08, 77a/09, 77a/12, 77a/13, 77b/06, 77b/15, 78a/03, 78a/12, 78b/08,

78b/14, 79a/02, 79a/12

Y.+ u 79b/03

Y.+ uñ 78a/06, 79a/03, 79a/08

Y.+ uñdur 79a/09

yut- Ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek.

y.- dı 30a/06

y.- mâķ 20b/09

yuva (<uya*)Bir âilenin oturduğu ev, âile ocağı.

y.+ da 95b/04

yüce Ulu, büyük.

y. 1b/03

y.+ den 1b/03

yüklen- Yüklenmek, üstüne almak.

y.- di 93a/06

yüksek Alçak karşıtı, yüksek.

y. 16a/14, 93b/09

yürek Yürek, kalp.

y.+ ine 46a/07

yüri- Yürümek. Krş. yürü-

y. 15a/11, 21a/09, 52b/07, 56a/12, 57b/08

y.- di 12b/05, 15a/12, 85b/08

y.- diler 33a/13

y.- düm 88a/14

y.- mezdi 49b/05

y.- miş 67a/08

y.- ye 5b/01

y.- yü 51a/13

y.- yüp 24b/15, 5b/03

yürü- Yürümek. Krş. yürü-

y.- di 13a/01

y.- diler 38b/03

y.- r 12b/06, 25b/05, 86a/02

y.- rdi 24a/01, 29b/03, 66b/04

y.- rem 68a/11

y.- rlerdi 10a/13, 64b/03

y.- yesiz 45b/05

yürüt - Yürütmek.

y.- di 85a/06, 85b/12

yüz Çehre, Surat.

y. 23a/12, 33a/10, 74a/03

y. çevürdi 33a/15

y. döndürdiler 6a/12

y. döndürmeye 80b/13

y. döndürmeyüp 80b/15

y.+ i 15a/03, 35a/13, 66b/11, 75b/13, 95b/03

y.+ i dutmadı 40b/04

y.+ i gözi belürsüz oldu 34a/02

y.+ ile 69b/02

y.+ ime 58a/05

y.+ in 10a/15, 13a/15, 13b/07, 15b/06, 28a/09, 48b/10, 50b/03, 75a/10, 84a/01

y.+ indeki 77b/09

y.+ ine 13a/07, 57b/09, 78a/01, 78a/10

y.+ ini 26b/12, 78a/15

y.+ ini hâk idüp 23a/03

y.+ inüñ 15b/05

y.+ le 58a/05

y. sürdi 48b/12

y. süre 8b/10

y. süriyü 7b/03

y. (pâyine y. sürmek) 48b/11

y. sürüp 38b/05
y. tıtdı 51b/09
y.+ üm dutmadı 40b/12
y.+ üne 94a/09
yüz Yüz, 100 (sayı ismi)
y. 24a/08, 24a/11, 29a/13, 57a/08
y. (beş y.) 24a/08, 24a/11,
44a/03, 62a/07
y. (dört y.) 32a/03
y. (iki y.) 24a/11
y. (üç y.) 67b/02, 67b/03
y. (dört y.) 25a/14
y. (yidi y.) 36a/01
y. biñ 57b/01, 62b/15, 71b/01,
71b/12
y. (toğuz y. elli iki) 95a/14
y. (yidi y. elli) 96a/04
yā
y. 86b/13
-Z-
zāyide Ar. Zāit kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.
z. 37a/14
zabı Ar. İdaresi altına alma, hakim olma.
z. 29a/06
z. eylemiş 25a/06
z.+ ı 24a/04
z. ider 13a/11
z. itdi 25a/02, 25a/13
z. itmege 25a/01
z. olunmaz 24b/14
zāhid Ar. Zūht ve takva sahibi kimse, dindar.
z. 14a/03, 39a/02, 42a/13, 45a/10,
45b/14, 46a/01, 46a/03, 46b/04, 47a/15,
47b/09, 52b/02, 53a/07, 53a/08,
6a/06, 6a/09, 6a/15, 6b/03, 6b/04, 7a/06,
7a/07, 7a/10, 7b/09, 8a/02
z.-i ümmī 46b/09
z.+ den 47b/07, 6a/12
z.+ i 39a/04, 6b/15, 7a/04

z.+ üñ 39a/04, 6a/13, 6b/14
zāhide Ar. Zūhd ve takva sahibi bayan.
z. 22a/09, 22a/10, 30b/02,
30b/09, 89a/04
zāhir Ar. Meydanda olan, görünen, açık, belli.
z. 21a/02, 40b/07, 44b/11,
67a/06, 72b/06
z. iden 16b/07
z. ider 16b/05
z.+ iñi 2a/09
z. olmadı 12b/15
zahmet Ar. Sıkıntı, eziyet, güçlük.
z. 47b/13, 55a/06
z. çekdik 55a/10
z.+ i 40b/08, 47a/01
z.+ ini 44a/13
zā'id Ar. Artan, artıran.
z. 29a/14
z. + e 27b/04
za'if Ar. Güçsüz, kuvvetsiz.
z. 7a/06
za'ife Ar. Güçsüz, kuvvetsiz. Krş. za'if.
z. 28a/10
zakḳūm Ar. Zakkumgillerden olup hiç yaprak dökmeyen, pembe ya da beyaz renkli çiçekler açan, zehirli bir bitki.
z. 69b/09, 81b/04, 95a/12
z. (zehr-i z.) 55b/12
z.+ la 79b/08
zālim Ar. Zulmeden, acımasız davranan.
z. 34b/07, 35a/08, 37a/12,
37b/06, 66b/11, 6b/09
z.+ miyem 59b/15
zamān Ar. Vakit, süre, dönem, çağ, devir.
z. 11b/09, 12b/02, 12b/04,
14b/03, 18b/01, 33a/01, 39a/01, 53a/07,
55a/06, 55a/09, 60b/11, 70b/02, 80a/04,
83a/11, 94b/02
z.-i evvelde 39a/01
z.-i mazīde 66b/14
z.-i mezkūrede 42a/11

z.+ da 29b/07, 41a/02, 45a/10, 84b/15, 92a/07
z.+ da (cemî^c-i z.) 7b/04
z.+ dan 28b/11, 36b/12, 73b/09, 78a/15, 78b/01, 80a/05, 84b/05
z.+ dur (fitne-i z.) 42b/09
z.+ ı 88a/06
z.+ ında 42a/10, 44a/03, 45a/15, 49b/01, 73b/09, 78a/08, 91a/06
z.+ uñ 63b/15
z. (amān u z. virmeyüp) 6b/11
ḍaymerān Ar. Yaban fesleğeni.
z. (nergis-i z.) 86a/13
zānī Ar. Zina eden (erkek).
z. 27a/08, 27a/13
zann Ar. Hükün, sanı.
z. 50a/02
z. itdüğü 22b/08
zār Far. Ağlayan, inleyen.
z. 10b/11, 25b/03, 4a/14, 80b/06, 95b/03
z. (‘āşık-ı z.) 77a/15
z.+ la 91b/12
zārī Far. Ağlama, inleme.
z. 75b/04
z. kıldı 4b/11
z. kılp 10b/01
z. kılpur 27a/03
zarīf Ar. Tavrı, edası hoş olan, hoşagiden.
z. 34a/14
zārīlūk Ağlama.
z. 23a/12, 28a/14, 53a/11
z.+ lar 15b/07
zarūret Ar. Mecburiyet, zorunluluk.
z. 18a/06, 18a/09
zāt Ar. Kimse, kişi, şahıs.
z. 1b/10
z.-ı dil 44b/15
z.+ ı 14a/14, 1b/04
z.+ ında 83a/06
z.+ ını 14a/14
zātu'llāh Ar. Allah'ın zātu.

z. 44b/12
zāyī^c Ar. Yok olmuş, kayıp, elden çıkmış.
z. 54b/06, 74a/05
z. ider 43b/10
z. oldı 27b/03, 47b/11
z. olmasa 22a/01
z. olur 27a/15, 66a/01
zebūn Far. Güçsüz, zayıf, âciz.
z. 35b/05, 37a/13
z. eyleye 18b/02
z. idesin 2b/07
z. idüp 2b/06
z. itmek 19b/08
z. oldı 18a/05, 37a/06
z. oldılar 40a/11
z. olsa 21a/08
zehir Far. Zehir, agu. Krş. zehr.
z.+ dür 9b/11
zehr Far. Zehir, agu.
z. 17b/07, 31b/01
z.-i kâtildür 3a/04
z.-i zaqqūm 55b/12
zekāt Ar. Her yıl yoksullara dağıtılmak üzere ayrılan mal ve para varlığının kırkta biri.
z.+ ın virmezsin 29b/06
z.+ ından 92b/07
z.+ um vireyin 30a/01
z. vir 29b/12
z. virdigümden 29b/07
z. virmege 29b/11
z. virmezsin 29b/13
Zekerıyyā Ar. Özel isim. Hz. Yahya'nın babası olan Hz. Zekerıyya, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir.
Z. 10a/01, 10a/04, 10a/06, 10a/11, 30b/01, 30b/02, 30b/08, 30b/10, 30b/12
Ḥazret-i Z. 30b/01
zeki Ar. Çabuk anlayan, anlama yeteneği olan, zekâsı keskin (kimse).

z. 44a/01
Zelīhā Ar. Özel İsim. Hz. Yusuf'un köle olarak satıldığı Mısır Azizi'nin karısı.
 Z. 77a/11, 77a/13, 77a/14, 77a/15, 77b/01, 77b/02, 77b/06, 78a/02, 78a/05, 78a/06, 78a/07, 78a/11, 78a/12, 78a/15, 78b/04, 78b/05, 78b/07, 78b/08, 78b/11, 78b/12, 78b/14, 78b/15, 79a/01, 79b/01
 Z.+ dan 78b/15
 Z.+ nuñ 78a/10, 78b/13, 79b/05
 Z.+ nuñdur 79a/09, 79a/10
 Z.+ ya 77a/14, 77b/01, 78b/15, 79a/10
 Z.+ yı 78a/09, 79a/11
zelzele Ar. Deprem, yer sarsıntısı.
 z. 69a/07
zemīn Far. Taban, döşeme, toprak sathı.
 z. 78a/08
 z.+ i 88a/06
zemm Ar. Yermek, çekiştirmek, dedikodusunu yapmak.
 z. idüp 53b/13
zen Far. Kadın.
 z. 41b/08, 70a/13
 z.+ den 66b/08
 z.+ dür 74b/15
 z.+ e 66b/08
 z.+ ler 86b/08, 87a/10, 88a/10, 88a/11
 z.+ lere 87b/10
 z.+ leri 4b/05
zenahdān Far. Çene.
 z.+ ı 77b/11
zenbak Far. Zambak.
 z. 77b/11
zencīr Far. Zincir.
 z. 49b/06
 z.+ den 50b/13
zer-feşān Far. Altın saçan.
 z.+ ı (hāme-i z.) 71b/04
zerāfet Ar. İncelik, zariflik, nezâket.
 z.+ le 74a/10

zerrāk Ar. Riyakar, iki yüzlü.
 z. 43b/03
zerre Ar. Çok küçük parçacık.
 z. 43b/06
 z.+ ce 68a/13
 z.+ sin 37b/13
zerrece Zerrekadar.
 z. 1b/06
zevāl Ar. Yok olma, sona erme.
 z. 56b/13, 75a/02
 z.+ i 84b/13, 88a/05
zevcü'l-betül Ar.+Ar. "Fatıma'nın eşi" anlamında olup Hz. Ali için kullanılan lakaplarından biridir.
 z.+ e 36a/05
zevk Ar. Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu.
 z. 15b/15, 22b/09, 75b/04, 87a/14, 91a/03
 z. u hevādan 91a/03
 z. u şafā itmege 27b/14
zeyn Ar. Süs bezek.
 z. 86a/14
Zeyne'l-'Abidīn Ar. Özel İsim.
 Z. hāzretlerini 76b/08
 Z. 76b/10
zıdd Ar. Bir şeyin aksi, tersi, karşıtı.
 z.+ ı 37b/10, 3a/05, 56a/01, 58b/12
zihī Far. Ne güzel, ne hoş, ne iyi. (ünlem)
 z. 1b/06
zıkr Ar. Anma, anılma.
 halka-yı z.+ e 75b/04
 z. eyleyem 82b/02
 z. idüp 82b/03
 z. it 69b/01
 z.+ üñ 14a/12
 z.+ üñden 96a/08
zinde Far. Diri, canlı.
 z.+dür 56b/12

zin-nüreyn Ar. “İki nur sâhibi” Hz. Muhammed’in iki kızı ile evlendiği için Hz. Osman’a verilen lakap.

z. 69b/14, 70a/06

zinâ Ar. Nikahsız birleşme.

z. 26b/08, 27a/14, 27a/15, 27b/08, 27b/12, 27b/15, 28a/11, 28b/01

z.+ dan 23b/14

z. iderdi 27b/10

z. itdi 42b/14

z. itdürür 26b/08

z. itmek 28a/10

zinâkârlık Zinâkâr olma, zinâ yapma durumu.

z. itmeyeler 73a/07

zindân Far. Tutukluların hapsedildiği kapalı ve karanlık yer.

z.+ a şaldı 81a/07

z.+ dan 76b/10, 81a/14.

zindîk Ar. Allah’a ve âhirete inanmayan kimse.

z. 43b/03

zinhâr Far. Sakın, aman, asla.

z. 29a/04, 65a/05, 65b/02, 66b/06, 71b/05, 72b/09, 96a/14

zîr Far. Alt, alt taraf, aşağı taraf.

z.+ le 1b/03

zîrâ Ar. Çünkü, şundan dolayı, zira.

z. 13b/05, 14a/09, 16a/02, 16a/10, 17a/15, 17b/04, 17b/05, 17b/11, 21b/05, 22a/05, 23b/08, 23b/11, 23b/12, 25b/08, 26b/15, 28a/04, 2a/14, 2b/02, 32a/06, 32b/05, 33b/10, 37b/14, 38a/10, 38b/15, 42a/07, 43b/08, 43b/12, 44a/11, 45a/05, 45a/11, 45b/08, 45b/11, 45b/12, 45b/14, 46a/14, 46b/13, 47b/04, 47b/08, 48a/13, 49b/14, 59b/14, 61a/09, 61b/03, 61b/05, 61b/13, 64a/04, 64a/14, 65a/06, 68a/11, 68b/13, 69b/09, 6a/02, 70b/04, 71b/13, 72b/09, 73a/11, 74a/07, 74b/11, 76a/04, 76b/12, 78a/10, 79b/07, 81a/02, 81a/04, 82a/02, 82a/11, 82b/10, 83b/07,

83b/13, 85b/1, 88b/06, 89a/03, 90b/10, 91a/06, 95a/05, 95a/07, 95a/09

ziyâ Ar. Işık.

z. 38b/12, 45b/10, 69b/15, 70a/06

z.-nümâ olmuş 86b/10

z. virüp 25b/08

ziyâde Ar. Fazla, çok.

z. 11a/09, 16a/04, 16b/04, 17a/15, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/04, 18b/12, 19a/02, 29b/09, 29b/11, 37a/06, 42b/08, 47a/03, 50a/07, 56a/04, 57a/08, 59b/04, 59b/10, 62b/10, 68b/02, 69a/08, 6b/05, 84b/06, 84b/07, 85a/02, 94b/02

z. eyledi 30b/03, 60a/02

z. oldı 71a/01

z. olmuşdur 83b/14

z.+ si 83b/11

z.+ siyle 11a/11, 11a/12, 61b/14

ziyâfet Ar. Misafir çağırıp yedirip içirme, şölen.

z. iderlerdi 53b/15

ziyân Far. Zarar.

z.+ ı 66b/11

z. itmiş 28b/14

ziyâret Ar. Bir kimseyi ya da bir yeri görmeye gitme.

z.+ e 85b/03, 85b/04, 89a/03

z. eyledük 60a/06

z. eyleye 60a/07

z. ide 48b/01

z. idem 18b/10

z. idemedi 89a/10

z. idüp 48a/03, 73b/11

z.+ ine 49a/04, 89a/07

z. itdiler 32a/10

z. itmege 48b/09

zühür Ar. Meydana çıkma, baş gösterme.

z. 76a/03

z.+ a 57a/01, 86a/06

z.+ a geldi 14a/04

z.+ a gelen 91a/04

z. iden 26b/07, 3a/10, 42a/06,
5a/06

zulemât Ar. Karanlık, zulmetler.

z. 45b/12

z.+ dandur 23b/11

z.+ dur 25b/08, 34b/05, 45b/11,
45b/12

z.+ ı 14a/07, 16a/02, 16a/03,
45b/14

zulm Ar. Zulüm

z. 2b/13, 34b/04, 34b/05, 34b/07,
34b/08, 59b/14

z. (baħr-i z.) 37b/06

z.-ı şariħ 37b/01

z.+ dūr 34b/02

z.+ ı 37a/13, 37b/10, 94b/02

z.+ ma 27a/01, 34b/12

z. iden 27a/04

z. ider 26b/11

z. itdi 26b/13, 27a/06

z. itmek 15b/02

z. itmiş 37b/12, 38a/10

z. itse 37a/14

z. itseñüz 36b/04

z.+ la 34b/03, 36b/15, 49b/11

z.+ uñ 37b/09

z.+ uñuz 59b/15

zulmet Ar. Karanlık.

z. 43b/04

z.+ inden 26b/04

zübâb Ar. Sinek.

z.+ a 82b/10

zühd Ar. Dünyaya değer vermeyip
kendini ibadete verme.

z. 11a/06, 58b/12, 60a/01, 60a/08

z.+ e 59b/09

z.+ i 60a/03

z.+ ü 58b/12

z. ü taqva eyleyen 60a/08

z.+ ünde 60a/07

zü'l-celâl Ar. Celâl sahibi, Allah.

z.-i lâ-yezâl-i ber-kemâl 81b/08

zül Far. Yüzün her iki yanından
sarkan saç lülesi.

z.+ i 15a/04

z.+ leri 86b/10

zümre Ar. Topluluk, grup, sınıf.

z.+ sinden 58b/13

z.+ sine 91a/09

zürriyât

z. 11a/05

SONUÇ

Bu doktora çalışmasında 16. yüzyılda yaşamış olan ve daha çok hekim kimliğiyle tanınan Nidâî'nin *Tenbîhnâme* adlı eserinin Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphane nüshalarından yararlanılarak tenkitli metni oluşturulmuş ve eser; dil, imlâ ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir.

Tenbîhnâme, H. 952 (M. 1545) yılında kaleme alınmıştır. Bu yönüyle *Tenbîhnâme* Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseri niteliğindedir. Tarafımızca yapılan katalog taramalarında eserin 5'i Türkiye'deki kütüphanelerde biri de Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi'nde olmak üzere 6 nüshası olduğu görülmüştür. Eserin Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde Mustafa CON A 109 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshasına kütüphanenin tadilat ve tamiratta olması nedeniyle ulaşılamamıştır. Bunun üzerine eldeki diğer nüshalar değerlendirilmiş, Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi nüshalarından yararlanılarak tenkitli metin oluşturulmuştur. Daha sonra eser dil ve imlâ özellikleri yönünden ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Metnin dil ve imlâ özellikleri yanında şekil ve muhteva özellikleri de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tenbîhnâme, dinî-tasavvufî mahiyette bir nasihatnâmedir. Çeşitli kaynaklarda ismi zikredilen bu eser üzerine bugüne kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. *Tenbîhnâme* 16. yüzyılda yazılan diğer birçok örneği gibi manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. Nidâî bu eserini nefsi emmareden kopan 35 yaramaz sıfat ve bunlara karşılık sunduğu 35 haslet üzerine kurgulamıştır. Nidâî, eserinde insanoğlunun kötü vasıflarını, bir anlamda manevi hastalıklarını, tespit etmiş, bunları “nefsi emmareden kopan yaramaz sıfatlar” olarak nitelendirmiştir. Yazar, eser boyunca nefsi emmareden kopan bu yaramaz sıfatların insanın dünya ve ahiret hayatının mahvına sebep olacağını vurgular.

Nidâî, *Tenbîhnâme*'de belirlemiş olduğu yaramaz sıfatların her birine karşılık birer haslet sunmuştur. Bunlar bir anlamda insanda bulunması tavsiye edilen yararlı tutum ve davranışlar olarak görülebilir. Hekim kimliğiyle tanınan Nidâî'nin burada bir hekim gibi davranarak önce hastalığı teşhis ettiği daha sonra bunlar için reçeteler sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. O önce nefsi emmareden kaynaklanan insanoğlunun manevi hastalıklarını tespit etmiş, sonrasında bu hastalıklara derman olacak haslet adını verdiği manevi reçeteler sunmuştur.

Her ne kadar Nidâî eserini nefsi emmâreden kopan 35 yaramaz sıfatla ve bunlara karşılık sunduğu 35 hasletle ilgili olmak üzere 70 hikâye üzerine bina ettiğini belirtmişse de bu çalışma kapsamında incelenen tüm nüshalardaki hikaye sayısının 62 olduğu ve bu hikayelerden 31'inin nefsi emmâreden kopan yaramaz sıfatlarla diğer 31'inin ise hasletlerle ilgili hikâyeler olduğu görülmüştür.

Tenbîhnâme muhteva özellikleri bakımından kendisinden önce yazılmış nasihatnâmelerden pek farklılık göstermez. *Tenbîhnâme*'de işlenen konular ve verilen mesajlar pek çok nasihatnameyle benzerlik gösterir. Bu bağlamda *Tenbîhnâme*'de işlenen konularda bir orijinallik söz konusu değildir. *Tenbîhnâme*'nin orijinalliği kurgusundadır. Nidâî'nin nefsi emmareden ortaya çıkan yaramaz sıfatları insanoğlunun birer hastalığı olarak görmesi ve bunların tedavisi için “haslet” adını verdiği manevi ilaçlar, reçeteler sunması kurgusundaki orijinallik olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte konuların zıtlıklar üzerinden ele alınması bakımından *Tenbîhnâme*, Şemseddin Sivasî'nin *Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mir'âtül-Eşvâk* adlı eserine benzer. Şemseddin Sivasî mesnevi nazım şekliyle kaleme almış olduğu bu eserde birbirine zıt tutum ve davranışları iki farklı başlık altında toplayarak ele almıştır. Eserde tavsiye edilen tutum ve davranışlar “Ahlâk-ı Hamide” (Güzel Ahlak) başlığı altında ele alınırken, sakınılması telkin edilen tutum ve davranışlar ise “Ahlâk-ı Zemîme” (Kötü Ahlak) başlıkları altında toplanmıştır.

Tenbîhnâme fasıllar şeklinde düzenlenmiştir. Fasil başlıkları nüshalarda bütünlük göstermemekle birlikte Arapça sayı sıfatlarının başına bazen Farsça bazen de Arapça tamlama kurallarına göre “fasl” kelimesinin getirilmesiyle Fasl-ı evvel, Fasl-ı sâni, Fasl-ı sâlis, Faslu's-sânî ve's-selâsûn, Faslu's-selâse ve's-selâsûn vb. şeklinde devam etmektedir. Fasıllarda giriş ve hikâye kısımları mensur olmakla birlikte hikâyelerden sonra konuyla ilgili manzum bir kısım yer almaktadır. Fasil girişlerinde o fasılda işlenecek olan konuyla ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Bu kısımlarda bazen konuyla ilgili âyet ya da hadislere yer verilerek açıklamalar desteklenmiştir. Bu giriş kısımlarından sonra “Hikâyet” başlığı altında kıssadan hisse çıkarılacak bir hikâyeye yer verilmiştir. Hikâye bölümünden sonra gelen “Nazm” başlıklı kısımlarda işlenen konu fasılın giriş ve hikâye kısmında ele alınan konuyla paralellik göstermektedir.

Tenbîhnâme'de genellikle peygamber kıssalarına, evliya menkıbelerine, Türk ve İslam tarihinde yaşanmış kimi olaylara, ya da anonim kültürden derlenmiş hikâyelere yer verilmiştir. Dolayısıyla *Tenbîhnâme*'de anlatılan hikâyelerin kişi dünyasını çoğunlukla peygamberler, halifeler, devlet adamları, şeyhler ve evliyadan kişiler gibi tarihi şahsiyetler oluşturur. Bunun yanında kimi zaman uğrı, fasık, zahid ya da abid gibi sıfatlarla anılan günlük yaşamdan kişilerin de hikâyelerde rol aldığı görülür.

Tenbîhnâme'de anlatılan hikâyeler canlı bir anlatıma sahip olmakla beraber basit olay örgülerine sahiptir. Bu hikâyelerde genellikle kıssadan hisse verilmesi hedeflendiğinden şahıs, zaman ve mekânla ilgili ayrıntılara girilmediği gibi olay örgülerinde de ayrıntıya pek girilmemiş, hikâyelerin “mesaj ve ibret” yönü önemslenmiştir.

Çalışma kapsamında *Tenbîhnâme*'nin dil ve imlâ özellikleri de incelenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki Arap imlâsının etkisiyle metnimizde ünlülerin genellikle yazılmaması ve çalışmada kullanılan nüshaların harekesiz olması metnin dil ve imla özelliklerini belirlemede güçlükler yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ancak eldeki malzemenin imkân verdiği ölçüde değerlendirmeler yapılabilmektedir. İncelememiz sonucunda eserin öne çıkan dil ve imlâ özellikleri ile ilgili şunlar söylenebilir:

Tenbîhnâme'nin çalışmada kullanılan her üç nüshasında da ünlülerin imlâsında geleneksel kullanımlara uyulduğu görülmektedir: Metnimizde *a* ünlüsü söz başında medli elif (ا) ve elif ile (ا) söz içinde ve söz sonunda elif (ا) veya he (ه) ile yazılırken *e* ünlüsü genellikle söz içinde yazılmamış, söz başında elif (ا), söz sonunda ise güzel he (ه, ه) ile yazılmıştır. *o, ö, u, ü* ünlüleri ise söz başında elif+vav (او), söz içi ve söz sonunda ise vav (و) ile; *ı, i* ünlüleri ise söz başında elif+ye (ئ), söz içi ve söz sonunda ye (ئ) ile yazılmıştır.

Metnimizin üç nüshasında da özellikle *ç, p* ünsüzlerin imlâsı ile ilgili farklı birtakım özellikler görülmektedir. *ç* ünsüzünün yazımı her üç nüshada da düzensizdir. Özellikle söz içi ve söz sonunda *ç* ünsüzü nüshalarda hem cim (چ) hem de çim (چ) harfleriyle yazılmıştır: *ağçeye AL57a/9, MK68b/1; ağçeye SK44a/17, birkaç AL13a/7, MK14b/1; birkaç SK10b/8, hiç AL12b/15, MK1a/19; hiç SK10a/21 vb.*

Bununla birlikte metnin tüm nüshalarında *p* ünsüzünün genellikle söz başı ve söz sonunda düzensiz olarak *b* (پ) veya *p* (پ) ile yazıldığı görülmektedir: *poğaca 50b/09, boğaca SK 39a/20, pîl AL AL36a/1, bîl MK44b/1; ip SK40a/17, ib AL52a/15 vb.*

Aynı şekilde söz başında *t* ve *d* ünsüzlerinin yazımında da her üç nüshada da düzensizlikler görülür. Birçok yerde aynı sözcüğün kimi zaman /t/ ile kimi zamanda /d/ ile (*dut- 3b/8, tut- 3b/14, dur- 7a/6 tur- 6b/9 doğun- 31b/12, toğun- 37a/12 vb.*) yazıldığı görülür.

Eski Türkçenin genizsil art damak *n̄*'si gerek bazı kelimelerde gerek bu sesin bulunduğu eklerde varlığını devam ettirmektedir: *gönül, beñzer 86b/12, soñra 88a/11, biñ 8a/5, soñra 21a/13, saña 22a/5, senüñ 27a/2, gelüñ 22a/5, emr eyleñ 21b/6 vb.* Bu ünsüz AL ve SK nüshalarında kef ile (ك) ile; MK'de ise çoğu zaman sağır kef (ك) ile yazılmıştır.

Metnimizde kalınlık-incelik uyumu birkaç ek (*-ken, -ki, -(I)yor*) istisna tutulursa tamdır. Bu eklerin yanında isimden isim yapım eki olan *-IİK* eki genelde ünlü uymuna bağlı iken bazen ekin *zârîlîklar 15b/7, ağçelik 44a/3* örneklerinde olduğu gibi ince tabandan sonra kalın ya da *kuşblik 44b/6, lahçalik 87a/6* örneklerinde görüldüğü gibi kalın tabandan sonra ince gelerek uyumu bozduğu görülmektedir.

Bununla birlikte başta bünyesinde yuvarlak ünlü barındıran bazı kelimeler (*delü 65b/3, altun 77b/7, kendü 71a/14, kapudan 7a/7 vb.*) ve düz ünlülü kelime kök ya da gövdelerine gelen yuvarlak ünlülü ekler (*bilsün 25b/3, bilür 30b/10, diyü 31a/10 vb.*) veya bunun tam tersi olarak yuvarlak ünlülü kök ya da gövdelere daima düz ünlülü gelen bazı ekler (*gördi 32b/9, sözini35a/10 vb.*) dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumu tam değildir.

Dudak uyumu açısından dikkati çeken bir diğer nokta ise Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak ünlülü olan bazı sözcük ya da eklerin zaman zaman dudak uyumuna girerek düz ünlülü kullanılmış olmasıdır: *kendü >kendi 78a/7, yukaru>yukarı 52a/15, evüñ>eviñ 28b/4, getürdügi >getürdigi 72a/3.*

Tüm nüshaları harekesiz olan metnimizde genellikle ünlülerin yazılmamış olması dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanıldığı bilinen bazı (bildirme, ilgi, iyelik, görülen geçmiş zaman I. ve II. kişi şahıs ekleri vb.) eklerin metnimizdeki durumlarıyla ilgili değerlendirme yapılamamıştır.

Benzer şekilde nüshalarda çoğu zaman kök ile eki birbirine bağlayan yardımcı seslerdeki uyum değişmesine işaret eden yazılışlar da yer almadığından Eski Anadolu Türkçesinde yardımcı ünlüsü genellikle düz-dar ünlülü olan edilgenlik, dönüşlülük ve işteşlik eklerinin yardımcı ünlüleriyle ilgili tespitler yapılamamıştır. Bir başka ifade ile bu eklerin düzlük-yuvarlaklık yönünden metindeki durumları tam olarak değerlendirilememiştir.

Metnimizde ünlüsü yazıldığı için düzlük-yuvarlaklık durumu takip edilebilen ekler şunlardır:

Görülen geçmiş zaman eki teklik 3. kişi çekiminde ek her zaman düz-dar ünlülüdür: *yapdı 9b/7, kaçdı 33a/15 vb.*

Geniş zaman ekinin ve zarf-fiil eklerinden *p*'nin yardımcı ünlüsü daima yuvarlak olup bu ekler dudak uyumu dışında kalmıştır: *gelür 26a/6, idüp 26a/13* gibi.

-*duğ*, -*dük* sıfat-fiil eki genel olarak yuvarlak ünlülü kullanılmakla birlikte dudak uyumuna girdiği kullanımlar bulunmaktadır: *çıkarduğı 27a/12, itdüğü 33a/14; uğradığını 52a/5, getürdüğü 21a/12.*

Emir kipi teklik 3. kişi şahıs eki daima yuvarlak ünlülü yazılmıştır: *diñlesün 2b/a6 dursun 53a/9.*

Belirtme hal eki ve teklik 3. kişi iyelik eki metnimizde daima düz-dar ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır: *bu kavli 16a/1, gönli 16a/3, ölüsi 54a/16.*

Metnimizde bazı eklerin ünsüz uyumuna bağlı olmadıkları görülmektedir: Bulunma Hali Eki (-da /-de) : *gökde 45b/2, başda 84b/12*; Ayrılma Hali Eki (-dan /-den): *nefsden 8a/13, yemekden 50b/5, ırakdan 50b/11*; Görülen Geçmiş Zaman Eki: *yırttum 79a/3, çıkdum 86b/8, yapdı 9b/7, kaçdı 33a/15, çıkduk 13a/12, ağlaştılar 40b/15, açdılar 43b/1*; Ettirgenlik Eki (-dur-, -dür-): *bulaşdurup 51b/10, itdürelüm 56a/10*; Sıfat-fiil Eki: (-duğ, -dük): *gıtdüğün 6b/5, irişdüğün 8a/3, bağduğına 72b/8*; Zarf-fiil Eki: (-duğda, -dükde): *varduğda 47b/1, olduğda 50b/12*; Bildirme Eki (-dur, -dür): *korğmağdur 9b/11, yıllığdur 10a/8, şıfatdur 12a/6, müştâğdurur 13b/4, yoğdur 69a/15.*

Günümüzde “e” ünlüsü ile yazılan *et-*, *ver-*, *de-*, *eriş-*, *ertesı*, *gece* gibi bazı sözcüklerin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görüldüğü gibi “i” ünlüsü ile *it-*, *vir-*, *di-*, *iriş-*, *irtesi*, *gıce* şeklinde yazıldığı; bunların yanında günümüzde “i” ünlüsü ile yazılan *giy-* fiilinin ise metnimizde “e” ünlüsü ile *gey-* şeklinde yazıldığı görülmektedir.

uçun, *üçün* edatının ilk ünlüsü metnimizde daima “-i” şeklindedir: *içün 16a/12.*

Metnimizde *ğ* ünsüzü söz içi ve söz sonunda özellikle *ağşam 53b/5, yoğsa 65b/8, yoğsul 74b/15, uyğ 91b/5* gibi sözcüklerde sızıcılaşarak *ğ* olmuştur.

ğonşı 65b/10 ve *ğönlek 47a/2* sözcüklerinde henüz *ñ>m* değişmesi gerçekleşmemiştir.

Metnimizde ses değişmeleri dışında en sık rastlanan ses olaylarından biri ünlü düşmeleridir. Genellikle ikinci hecesinde dar ünlü bulunan kelimeler ünlüyle başlayan ekler aldığı orta hecedeki ünlü düşmektedir: *ğönül+i>ğönli 16a/3, ağız+ını>ağzını 20a/10, karın+ını>karınını 36a/11.*

Ayrıca “ne” soru zamiri *itmek, olmak, eylemek* gibi yardımcı eylemlerle ya da *için* edatıyla birleştiğinde önündeki ünlüsünün düştüğü görülür: *n’ider 32b/1, n’ideyin 7a/1, n’eylesün 6b/13, n’ola 16a/10, n’içün 15b/2*.

Günümüzde *zur-* şeklindeki fiil metnimizde *ur-* şeklindedir: *urmağdan 21a/12, urdı 33b/15*.

Metnin öne çıkan imlâ ve ses özellikleri yanında şekil bilgisi açısından dikkati çeken noktalar şunlardır:

Metnimizde kelime yapımı günümüzdekinden pek farklı değildir. Günümüzde kullanılan birçok yapım ekini metnimizde görmek mümkündür ancak metinde bazı yapım ekleri işlek bir şekilde kullanılırken bazı ekler sadece bir iki örnekte geçmektedir.

Bu bağlamda metnimizde en sık geçen yapım eklerinden biri isim ya da sıfatlara gelerek onlardan isimler türeten *-lık, -lik* ekidir.

İsimden fiil yapan *-la, -le* eki de metnimizde işlek kullanılan yapım eklerinden bir diğeri olarak zikredilebilir.

Fiilden fiil yapım ekleri bağlamında özellikle dönüşlülük ve edilgenlik eklerinin (*-l-, -n-*) ve *-* ettirgenlik çatı ekinin (*-dur-, -dür-*) metnimizde işlek bir şekilde kullanıldığı söylenebilir.

Bunlara karşılık bazı eklerin çok az sayıda kelimedede geçtiği görülür. Mesela Eski Türkçede yön eki olarak kullanılan *+ra, +re* metnimizde *içre 47a/4, taşra 47a/15* gibi bazı kelimelerde varlığını sürdürmektedir.

Bununla birlikte Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde sıkça kullanıldığı görülen *+rak /+rek* karşılaştırma eki metnimizde *küçürek 5b/4, yigregi 53b/3* kelimelerinde olmak üzere iki yerde geçmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde belli başlı birkaç kelimeyle kullanıldığı görülen *-gur, -gür* ettirgenlik çatı eki ekinin metnimizde sadece *irgürüp 83a/9* sözcüğünde geçtiği göze çarpmaktadır.

Metnimizde isim hal eklerinin kullanımında Eski Anadolu Türkçesinden farklı bir durum söz konusu değildir. Belirtme hal eki *yüzün 50b/1, pârelerin 51a/3, çağmağın 51a/10, âvâzın 51a/13* örneklerinde de görüldüğü üzere çoğunlukla teklik 3. kişi iyelik ekinden sonra *-n* şeklindedir.

Hal eklerinin kullanımı açısından dikkati çeken nokta hal eklerinin temel anlamsal işlevlerinde görülen geçişlikleridir. Bir başka deyişle hal eklerinin birbirinin yerine kullanımınıdır: *bir halvet yirde ‘ibâdete meşğul oldu 30b/4* (Yönelme hal eki vasita eki işlevinde); *sen baña bir iş idersin diyü kendüyi naşihatler idi 42b/1* (Belirtme hali eki yönelme hal eki işlevinde); *Hem ‘ahdine turup eyle itdi 83b/4* (Yönelme hal eki bulunma hal eki işlevinde); *Mūsā kavmi ile bunda gelmeye didiler 9a/3* (Bulunma hal eki yönelme hal eki işlevinde) vb.

Metnimizde fiil çekimi Eski Anadolu Türkçesi ile büyük ölçüde benzer olmakla birlikte bildirme ve tasarlama kiplerinin kullanımında metinde dikkati çeken bazı durumlardan söz

edilebilir. Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman eki olarak kullanılan *-isar*, *-iser* ekinin metnimizde sadece bir iki örnekte (*idiser 6a/9*, *giriser 68a/7*) geçtiği ve bu zaman için *-acağ*, *-ecek* ekinin kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Ayrıca yine Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde varlığı görülmeyen şimdiki zaman eki *-yor*'un da metnimizde az sayılmayacak sayıda kullanımı bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Eski Anadolu Türkçesinde emir teklik II. kişide sıkça kullanılan *-ğil*, *-gil* eki de metnimizde az geçen eklerden biridir.

Bilindiği üzere Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi yerine *-a/-e istek kipi* ve *-sa/-se gerek birleşik* yapısı kullanılmıştır. Metnimizde yine gereklilik kipi için *-sa /-se gerek birleşik* yapısı kullanılmakla birlikte *-mağ / -mek gerek* birleşik yapısı da gereklilik için kullanılan bir yapı olarak dikkat çekmektedir: fırsatı ğanimet *bilmek gerek 31a/14*, şöyle şaf *itmek gerektür 44b/9*.

Metnimizde emir teklik 1. kişi için *-ayum*, *-eyüm* ve *-ayın*, *eyin* (*id-eyüm 42b/11*, *id-eyin 81b/2*) ekleri birlikte kullanılmaktadır. Aynı şekilde geniş zaman teklik 1. kişi için *-am*, *-em* ve *-in*, *-in* (*gelür-em 65b/8*, *ister-in 67a/13*) ekleri birlikte kullanılır. Duyulan geçmiş zaman teklik I. kişide genellikle *-am -em* (*uğramış-am 39a/14*) kullanılırken bir örnekte şahıs eki *-in*'dir: *unutmışın 19a/11*.

Fiil çekiminde genellikle iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılırken istek ve koşul çokluk I. kişi çekiminde zamir kökenli *-vuz*, *-vüz* ekinin kullanıldığı görülmektedir: *istesevüz 6a/10*, *iķrār idevüz 16a/9*, *olavuz 26b/4*.

Yukarıda zikredilen dil ve imlâ özellikleri yanında metnimizde sözcük türleri ve cümle kullanımı ile ilgili olarak şunlar söylenebilir:

Metnimizde üç *ķarındaşlar 31a/8*, iki *yārānlar 87a/8*, iki mübārek *dışleri 89b/7* örneklerinde görüldüğü gibi sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerin çoğul şekilleriyle kullanılması dikkat çekicidir.

Günümüz Türkçesinde hem soru sıfatı hem de soru zarfı olarak kullanılan “*nasıl*” kelimesi metnimizde “*ne asıl*” şeklinde geçmektedir: *ol ne aşl bācdārdur 24b/2*, *ne aşl ādemsin 54a/14*. Bu bağlamda metnin kaleme alındığı dönemde birleşmenin henüz gerçekleşmediği söylenebilir. Aynı şekilde günümüzde “*öbür*”, “*öbürü*” sözcüklerinin de metnimizde “*ol bir 47b/2*”, “*ol biri 46b/13*” şeklinde birleşmeye uğramamış şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Günümüzde *bunlar* şeklinde kullanılan 1. çoğul işaret zamiri metnimizde hem *bunlar* hem de *bular* şeklinde geçmektedir: *Zehr-i kātildür bular 3a/4*, *Ħaķķı Ħaķ üzre bular bildi 14b/2*, *Dizindedür bularuñ Ħaķķ u nāni 66b/3*, *bunlar uyandılar 67b/3*, *itmişdür maĦabbet bunlara 73b/13*.

Benzer şekilde 3. çoğul işaret zamirinin de metnimizde *anlar*, *onlar* ve *olar* şekilleri bulunmaktadır: *ķavm-i Mışr olmışdur anlara ğulām 73b/15*, *anlar bunda gelüp 87a/1*, *onlaruñ gürdür ocağı 85b/14*, *yig olardan ķaĦbe zen 70a/13*.

Ayrıca işaret zamiri ya da işaret sıfatı olarak kullanılabilen *o* ve *şu* kelimelerinin metnimizde *ol* ve *şol* şekline de rastlanmaktadır: *ol* güne taş 70b/10, *Ol* beg and içüp eyitdi 71a/3, *Şol* mertebe 77a/15, *Şol* kadar yandı 81a/12.

Metnimizde dönüşlülük zamiri olarak *kendi* 78a/7~*kendü* 59b/14, *kendüzi* 58ab/5 ve *öz* 59b/7 sözcükleri kullanılmaktadır.

Metnimizde fiilimsi kullanımı ile ilgili olarak ise şunlar söylenebilir: *Tenbîhnâme*'de *-ş* ve *-ma*, *-me* ile yapılan ve daha çok bir oluş ve durum bildiren isim-fiil kullanımı çok azdır. İsim-fiil ekleri içinde *-mağ*, *-mek* eki diğer isim-fiil eklerine göre daha işlek olarak kullanılmıştır.

Metnimizde *-mağ* mastarının vasıta hali eki *-n* ile genişletilmiş *-mağın* şekline rastlanmaktadır. Bu kullanımlarda ekin kelimeye “*-makla*, *-maktan*, *-dığı için*” gibi anlamlar kattığı görülmektedir: *Ḥātūn şāliḥa olup ziyāde ‘aḫile olmağın* barmağıla yazmış ki ... 6b/5.

Sıfat-fiil eklerinden *-an*, *-en* ve *-duk*, *-dük* metnimizde sıkça kullanılan fiilimsi eklerindedir. *-duk*, *-dük* geçmiş zaman sıfat-fiil eki metnimizde daha çok iyelik eki almış şekliyle kullanılmıştır: *yıkıldığı* 52a/12, *oturduğu* 60b/4, *geldiği* 49a/5, *bişürdüğü* 51b/3.

Metnimizde zarf-fiil eklerinin kullanımında diğer fiilimsi eklerine göre bir çeşitlilik görülür. Eski Anadolu Türkçesine kullanılan *-up*, *-üp*; *-ınca*, *-ince*; *-duğça*, *-dükçe*, *-dukda*, *-dükde*; *-uban*, *-üben*; *-ıcak*, *-icek*; *-madın*, *-medin* gibi zarf-fiil ekleri metnimizde kullanılmakla birlikte bunlara ek olarak *-dukdan*, *-dükden*, *-madan*, *-meden* gibi zarf-fiil eklerinin de metnimizde varlığı görülmektedir.

Metnimizde uzun Arapça ya da Farsça tamlamalara pek rastlanmamaktadır. Metinde yer alan çok sayıdaki isim tamlaması-özellikle birden çok tamlamanın iç içe geçmesiyle oluşturulmuş zincirleme isim tamlamaları- genellikle Türkçe sözdiziminin korunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Metnimizde cümle yapıları sağlamdır. Uzun cümlelerde bile kurallı cümle yapısı korunmuştur. Devrik cümle yapıları daha çok manzum kısımlarda görülür.

Metnin genelinde diyaloglara bağlı anlatıma bağlı olarak iç içe birleşik cümle yapılarının sıkça kullanıldığı görülür. Bu tür cümlelerde *eyit-* ve *di-* fiillerinin çoğu zaman birlikte temel cümlenin yüklemi olarak kullanılması dikkat çekicidir: *Faḫr eyitdi yā levḥ sen nurdan ḫurūfla memlūsın ben seni ḫabūl itmez in didi* 61a/14-15, *Mevlānā eyitdi adum Kāv-ı Tūsīdür didi* 62b/3.

Fasıl girişlerinde seslenme bildiren ünlem cümlelerinin sıkça kullanıldığı görülür. *İmdi ey rūḫ-ı mā!* 69b/7-8, *Ba‘dehu ey yār-ı pür-hüner!* 74a/6, *Ba‘dehu ey maḫzūn-i ma‘rifet ve ey kân-ı ma‘delet!* 776a/2. Çeşitli nasihatnâmelerde benzer örnekleri görülen bu tür ünlem cümlelerinin okuyucunun dikkatini çekmek, içten ve etkili bir anlatım sağlamak amacıyla yönelik kullanıldığı söylenebilir.

Metnimizde üzerinde durulması gereken bir diğer nokta günümüzde kullanılan bazı deyimlerin farklı şekillerdeki kullanımınıdır. Mesela günümüz Türkçesinde *ant iç-* şeklinde

kullanılan deyimın metnimizde *and it-* 19a/9, 19a/13; *yakınlık göster-* deyiminin *yakınlık it-* 7b/13, *dünyaya gel-* deyiminin *vücūda gel-* 35b/2; *zahmet çek-* deyiminin *emek çek-* 95b/13; *ayağına kapan-* deyiminin *ayağına düş-* 7b/11 vb. şeklinde kullanılması bu bağlamda örnek olarak verilebilir.

Ayrıca Eski Anadolu Türkçesi söz varlığına ait bazı kelimelerin metnimizde geçtiği görülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR VE REFERANSLAR

- Acıduman, A. (2013). Ankaralı Hekim Nidâ'î ve ünlü eseri Menâfi'ün-Nâs: XVI. yüzyıldan çocuk hastalıkları ve tıbbî deontolojiye bir bakış. *Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi*, 56, 151-167.
- Akay, H. (2005). *İslami terimler sözlüğü*. İstanbul: İşaret.
- Aksoy, H. (1995). Fetihnâme. *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, C. 12, s.472. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akkuş, M. (1995). *Kitab-ı gunya*. Ankara: Atatürk, Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu.
- Ay, Ü. (2013). Bir deniz savaşımızın manzum hikâyesi: Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe. 2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu, Turgut Reis-Bodrum.
- Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. I. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Boz, E. (2012). *Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye öğüt kitabı*. Ankara: Gazi.
- Boz, E. (2013). *Türkiye Türkçesi biçimsel ve anlamsal işlevli biçimbilgisi* (2. bs.). Ankara: Gazi.
- Büyük Larousse sözlük. Sarı Saltık. İstanbul: Gelişim.
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2013). Nidayî El-Ankaravî'nin bilinmeyen bir eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve aynı konudaki diğer eserler. *Turkish Studies International Periodical*

For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/3, ss. 682-704.

Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Ağaç.

Çatıkkaş, Ata (2001). *Örnekli ve uygulamalı Türk dili kılavuzu* (3. bs.). İstanbul: Alfa.

Çatıkkaş, M. A. (2015). *Firdevsî-i Rûmî, şantranç-nâme-i kebir*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çetin, N. (2003). *Roman çözümleme yöntemi*. Ankara: Öncü.

Ceyhan, A. (1997). *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi*. İstanbul: MEB.

Diriöz, M. (1990). Şaban Nidâî. *Hekimbaşı Kaysuni-zade Mehmed efendi (1512-1569) Ankara'lı şair hekim Nidai (1502-1570)*. *Türk hat sanatı*, ss. 41-65. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü.

Doğanay, M., Alay Y. (1990). Rebiü's-selâme (taun-veba). *Hekimbaşı Kaysuni-zade Mehmed efendi (1512-1569) Ankara'lı şair hekim Nidai (1502-1570)*. *Türk hat sanatı*, ss.28-34. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü.

Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk dili* (2. bs.). Ankara: Grafiker.

Ekinci R. (2012). 16. Asırda Yazılmış Mensur Bir Nasihat-Nâme: Abdülkerim Bin Mehmed'in Nesâyihü'l-Ebrâr'ı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 7/2, p.423-441, ANKARA/TURKEY

Emiroğlu, S. (2010). *Türkçe manzum nasihat-nâmelerin eğitim değeri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Ergin, M. (2000). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak.

Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç.

Gökyay, O. Ş. (1975). *Zekeriyyazâde Ferah Cerbe Savaşı*. İstanbul: Hilal.

Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka.

Gülsevin, G. ve Boz E. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi.

Harman, Ö. F. (2000). İbrahim. *Türkiye diyanet vakfi İslam ansiklopedisi*, C. 21, ss. 266-271. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Aksoy, H. (1995) Fetihnâme. *Türkiye diyanet vakfi islam ansiklopedisi*, C. 12, ss. 471-472. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insani değerler*. İstanbul: Ensar.

Işık, İ. (2015). *Ahbârü'l-ıber mesnevisinin tenkitli metni ve eğitim değerleri bakımından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Kaplan, M. (1995). *Hayriyye-i Nâbî (inceleme-metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Kaplan, M. (2001). Manzum nasihatnamelerde yer alan konular. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* S. 9, ss.133-185.

Kaplan, M. (2002). Türk edebiyatında manzum nasihatnâmeler. *Türkler ansiklopedisi*, C.11, ss. 791-799. Ankara: Yeni Türkiye.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin sözdizimi* (5. bs.). İstanbul: Kesit.

Karabulut, A. R. (1990) Hekim Şaban Nidâî'nin eserleri. *Hekimbaşı Kaysuni-zade Mehmed efendi (1512-1569) Ankara'lı şair hekim Nidai (1502-1570). Türk hat sanatı*, ss. 66-94. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü.

Karahan, L. (1991). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ.

- Karaman, F., Karagöz, İ. Paçacı İ., Ural, İ. (2006). *Dinî kavramlar sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kasapoğlu, A. (2010). Bir kişilik özelliği olarak Kur'an'da "sadâkat". *Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c. 1 S. 1, ss.119-155.
- Kaya, İ. (2010). Kemal Paşazade'nin pendnâme'si. *KSÜ sosval bilimler dergisi*, C. 7 S. 2, ss. 65-79.
- Koca, F. (1999). İbadet. *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2011). *Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları (5. bs.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Koyuncu F. (2015). Ahlâkî eğitim rehberi olarak Azmî Pir Mehmed'in Enîsü'l-Ârifin'i. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 41, s. 241-258.
- Köksal, M. F. (2012). Metin neşrinin ana esasları, *TÜBAR-XXXI*, ss. 179-209.
- Mansuroğlu M. (1988). Eski Osmanlıca. *Tarihî Türk Şiveleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, S. A.21, ss. 247-276.
- Okumuş, S. (2011). Klâsik Türk edebiyatında XV. ve XVI. yüzyıl nesir ve nâsirlerine bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. S. 8, ss.86-118.
- Onay, A. T. (1996). *Eski Türk edebiyatında mazmunlar*. İstanbul: MEB.
- Özcan, H. (2007). Kaysunizade Nidaî Muhammed Çelebi El-Ankaravi'nin Menafi'u-Nas adlı eseri (metin-dil özellikleri-dizin),(57a-99b). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Özçelik, S. (1990). *Nidâî, Menâfiü'n-Nâs, dil özellikleri-metin- sözlük*, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Öztürk, N. (2011). *Ankaralı hekim Nidâî Genc-i Esrar-ı Ma'nî*. Adana: Karahan.
- Pala, İ. (1998). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. İstanbul: Ötüken.
- Pala, İ. (2006). Nasihatnâme. *Türkiye diyanet vakfı ansiklopedisi*. C. 32, s.410. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sümbüllü, Y. Z. (2015). Türk İslam kültüründe nasihatnâme içerikli eserlere genel bakış. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2, ss: 1-7.
- Şahin K. (1996). Habib Karamanî. *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, C.14, ss: 371-372. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H. (2001). Karaca Ahmed. *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi*, C. 24, ss. 374-375. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ.
- Şen, F. M. (2013) Nidâî ve Kırım tarihi hakkında yeni bir eseri: Nusret-i Gazâ-yı Sâhib Gerây Hân, Hikâyet-i Boğdan, *Türkiyat Mecmuası*, C. 23, ss. 145-169.
- Timutaş, K. (2012). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı.
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalıcı.
- Uzluk, F. N. (1962). Ankara'lı hekim Nidâî. *Selamet*, S. 3, ss. 13.
- Ümran A. (2013). Bir deniz savaşımızın manzum hikâyesi: Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe. 2. *Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu*. 1-4 Kasım 2013, Turgut Reis-Bodrum.
- Yelten, M. (1999). *Eski Anadolu Türkçesi ve örnek metinler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Yeniterzi, E. (2007). Anadolu Türk edebiyatında ahlaki mesneviler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C. 5, S. 10, ss. 433-468.

Yeni Türk Ansiklopedisi (1985). Hacı Bektaşî Velî. C. 3, ss. 1170-1171.

Yıldırım, N. (2006). *Fars mitolojisi sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı.

Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış deyimler sözlüğü*. İstanbul: Excellence.

Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk edebiyatı sözlüğü*. İstanbul: Kesit.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı: Murat PARLAKPINAR

Doğum Tarihi: 01 Ekim 1977

Doğum Yeri: Bitlis

Tel: 05057952978

E-posta: muratparlakpinar@gmail.com

Adres: Kültür Mah. 178. Sok. Özyaylakent Sitesi A Blok No: 4 Merkez/MUŞ

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Yıl
Yüksek Lisans	İnönü Üniversitesi	2012
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2002

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Yer	Görev
2009- Şu an	Muş Alparslan Üniversitesi	Arş. Gör.
2002-2009	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

YABANCI DİLLER

İngilizce (Orta)

YAYINLAR

Parlakpınar, Murat, “S. Dilek Yalçın- Çelik, Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları”, **Bilig**, Sayı: 55., Sayfa: 271-275., 2010. (Yayın Değerlendirme)

Parlakpınar, Murat, “ Mehmet Önal, En Uzun Asrın Hikayesi I Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım”, **Turkish Studies**, Volume 7/1, Sayfa: 2189-2195., 2012.(Yayın Değerlendirme)

Özger Mehmet, Parlakpınar, Murat, “Aslı Erdoğan'ın Anlatılarında Ontolojik Sorunlar”, **Turkish Studies**, Volume 7/4, Sayfa: 2561-2575., 2012.

Parlakpınar, Murat, “Derleme Sözlüğü'nde Ayakkabı ve Ayakkabıcılıkla İlgili Sözcükler”,

Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.I, Sayı I, Sayfa:139-154., Haziran 2013.

Parlakpınar, Murat, “Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri” Hülya ASLAN EROL, Ankara, TDK Yayını, 2008, XXIII+ 824 s.”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.2, Sayı I, Sayfa: 261-269., Haziran 2014. (Yayın Değerlendirme)

Şengül, M. Bakır, Parlakpınar, Murat, “Mehmet Rauf’un Genç Kız Kalbi Romanında ‘Yeni Kadın’ Tipi”, **TİDSAD**, Yıl: 3, Sayı: 7, Haziran 2016, s. 70-79.

Parlakpınar, Murat, Fethullah Çiftçi “Hasan Ali Toptaş'ın Uykuların Doğusu Adlı Romanı Üzerine Stilistik Bir İnceleme”, **Turkish Studies**, Volume 11/21, Sayfa: 339-362., 2016.

Parlakpınar, Murat, “Namık Kemâl’in Tiyatro Hakkındaki Görüşleri”, **Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemâl Sempozyumu (20-22 Aralık 2010, Tekirdağ)**, Cilt: II., Sayfa: 819-835.

Parlakpınar, Murat, “Yunus Emre Enstitüsünün Türkoloji Alanındaki Faaliyetleri”, **3rd International Conference On Language And Literature “Turkish in Europa”** Tirana/Albania 2014, Proceedings Book, V. II., p. 274-285.